

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**SİYASAL İKNANIN İNŞASINDA
SİMETRİ VAADEDEN LİDER RETORİĞİ**

FERDİ YILMAZ

**HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM BİLİM DALI**

ARALIK 2015

**SİYASAL İKNANIN İNŞASINDA SİMETRİ VAADEDEDEN LİDER
RETORİĞİ**

Ferdi YILMAZ

**DOKTORA TEZİ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2015

Ferdi YILMAZ tarafından hazırlanan “Siyasal İknanın İnşasında Simetri Vaadeden Lider Retoriği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Hanife GÜZ

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.....

Başkan : Prof. Dr. Ahmet TOLUNGÜÇ

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Başkent Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.....

Üye : Prof. Dr. Ayhan BİBER

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.....

Üye : Prof. Dr. Himmet HÜLÜR

Gazetecilik Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.....

Üye : Prof. Dr. Sema Yıldırım BECERİKLİ

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum.....

Tez Savunma Tarihi:18/12/2015

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Suna BAŞAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ferdi Yılmaz
18.12.2015

SİYASAL İKNANIN İNŞASINDA SİMETRİ VAADEDEN LİDER RETORİĞİ (Doktora Tezi)

Ferdi YILMAZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aralık 2015

ÖZET

Siyasal lider belirli siyasal amaçlar çerçevesinde bireyleri grup bilinciyle bir araya getirerek onları bu amaçları gerçekleştirebilmek için harekete geçiren kişidir. Retoriğiyle siyasal partilerin temel söylemini seçmene ulaştıran lider, siyasal iletişim sürecinin en etkin aktörüdür. Liderlik ve retorik bir arada ele alındığı bu tezde, siyasal ikna inşası, oluşturulan siyasal simetri vaadeden lider retorik modeli bağlamında irdelenmektedir. Söz konusu model, toplumsal grupların denk ve simetrik hale getirilmesini amaçlayan bir meta retorik odaklanmaktadır. Bu zımni meta retorik ise seçmeni ikna etmek üzere kurgulanan lider retorik ile somutlaştığı kabul edilmektedir. İkna, liderlik ve retorik kavramlarının kesişim düzleminde temellendirilen model, sosyal çatışma, siyasal motivasyon, homeostasis, denge, simetri kavramları ekseninde inşa edilmektedir. Model disiplinlerarası bir yaklaşımla iletişim, halkla ilişkiler, sosyoloji, psikoloji, dil felsefesi, siyaset bilimi, matematik alanlarına özgü kavramlarla somutlaştırılmaktadır. Bu çerçevede model, seçmen, mesaj, lider ve retorik ilişkin yeni kavramsallaştırmalar ve sınıflandırmalar önermektedir. Bu yeni kavram ve sınıflandırmalar aracılığıyla model, Türk toplum yapısı içinde çevre-merkez karşıtlığına/çatışmasına ve elitlerin değişimine odaklanmaktadır. Model, lider retorikinin merkez ile çevre arasında diyalog ve müzakere zeminin oluşmasını sağlamaya yönelik dengelenim sürecini açıklamaktadır. Lider retorik, merkezde konumlanmış olan simetrik toplumsal grup/gruplara karşı, çevrede konumlanmış asimetric gruplardan teşekkül eden bir blok/koalisyon oluşturmaya çalışmaktadır. Lider retorikinin sembolik, kimliklendirici ve ritüel içeren nitelikleri bu koalisyonu oluşturan unsurların sıkı bağlarla biraradalığını sağlamaya çalışarak, yapının grup formu kazanmasını amaçlamaktadır. Bu retorik kurgusal olarak ethos, pathos ve logosun çevresel-merkezi rotalarıyla birlikte; ilişki, ilgi, iş, itibar, izomorfî ve içselleştirme şeklinde en az altı performans alanına sahip olduğu kabul edilmektedir. Siyasal simetri vaadeden lider retorik modelinin testi; Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010, 2011, 2013 ve 2014 yıllarında gerçekleştirdiği farklı nitelikteki miting konuşmalarında seçmene yönelttiği ifadelerin belirlenmiş olan kriterler çerçevesinde metin analizi yöntemiyle yapılmaktadır.

Bilim Kodu	:	2.181
Anahtar Kelimeler	:	İkna, Siyasal ikna, Liderlik, Retorik, Siyasal simetri vaadi, Recep Tayyip Erdoğan
Sayfa Adedi	:	635
Danışman	:	Prof. Dr. Hanife Güz

THE LEADER RHETORIC PROMISING SYMMETRYIN THE CONSTRUCTION OF POLITICAL PERSUASION

(Ph. D. Thesis)

Ferdi YILMAZ

GAZIUNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

December 2015

ABSTRACT

Political leader is the person who motivates and brings individuals together by group conscious under certain political goals to be able to achieve these goals. The leader who delivers fundamental statement of political parties with his rhetoric is an important factor of political communication process. In this thesis, covered with leadership and rhetoric together, the process of political persuasion is semtinized in the context of leader rhetoric promising political symmetry. This model focuses on meta rhetoric that aims to make social groups symmetric and equivalent. This implied meta rhetoric is accepted to be embodied by leader rhetoric that is structured to convince voters. This model being justified by an intersection plane of persuasion, leadership and rhetoric notions is constructed on the axis of social conflict, political motivation and homeostatic-balance and symmetry. The model is embodied with an interdisciplinary approach by communication, public relations, sociology and psychology, philosophy of language, political science and mathematics. In this framework, model offers new conceptualization and classification in accordance with voter, message, leader and rhetoric. By way of this new conceptualization and classification, this model focuses on change of elites, conflict of periphery and core in the structure of Turkish society. The model deals with homeostasis towards providing negotiation ground and dialog between periphery and the core. Leader rhetoric expresses forming block/coalition consisting of asymmetric groups located in the periphery, against symmetric social groups located in the core. Symbolic, identifier and ritual qualifications of leader rhetoric look forward to the structure gain group form, by trying to provide synergy of elements composing this coalition. According to this model, it is accepted that ethos, pathos and logos have central and peripheral routes and in addition to that it is also accepted at least six performance fields such as relation, interest, work, reputation, isomorphs, internalization take place in this rhetoric. Test of the leader rhetoric model promising political symmetry, is performed by text analysis in accordance with determined criteria of Recep Tayyip Erdogan's meeting speeches in different qualifications performed in 2010, 2011, 2013 and 2014.

Science Code	:	2.181
Key words	:	Persuasion, Political Persuasion, Leadership, Rhetoric, Political Symmetry Promise, Recep Tayyip Erdogan
Pages	:	635
Advisor	:	Prof. Dr. Hanife Güz

TEŞEKKÜR

Son derece zorlu bir sürecin ürünü olan bu çalışmanın konu başlığının tespit edilmesinden modelin oluşturulması ve test edilmesi aşamasına kadar tüm süreçlerinde yanımda olan, çalışmanın krize girdiği anlarda sunmuş olduğu önerilerle motivasyonumu ve tezime olan inancımı sürekli artıran, bütün süreci tez danışmanlığının ötesinde bir aile büyüğü rolü üstlenerek yürüten ve beni sürekli rehabilite eden değerli hocam Prof. Dr. Hanife Güz'e sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın olgunlaşması ve sonuçlanmasındaki en kritik aşamalarda sunmuş olduğu fikirlerle yol gösterici olan ve önümü aydınlatan değerli hocalarım Prof. Dr. Ahmet Tolungüç'e ve Prof. Dr. Ayhan Biber'e de sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Birçok farklı kavramın bir araya gelmesiyle oluşan bu çalışmada sosyolojik açıdan farklı açılımlar yapmamı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Himmet Hülür'e ve hem retorik konusunda hem de metin analizinin yapılması kapsamında bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Cem Yaşın'e de sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Değerli hocam Doç Dr. Zülfikar Damlapınar'ın tezin önemli aşamalarında yöneltmiş olduğu eleştirilerin çok değerli ve yol gösterici olduğunu belirterek kendisine teşekkürlerimi sunarım.

Doktora eğitiminin benim için en önemli kazanımlarından birisi olan sınıf ve hayat arkadaşım Sayın Sevda Yılmaz'a gerek tezin yazım sürecindeki yardımları gerek modelin oluşturulmasında sunmuş olduğu değerli ve yol gösterici fikirleri nedeniyle ayrıca zorlandığım her aşamada motivasyonumu artırarak büyük bir özveriyle yanımda yer aldığı için sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu çalışmanın gizli kahramanları olan ve beni bugüne taşıyan sevgili Anneme ve Babama şükranlarımı sunar; sevgilerini ve desteklerini üzerimden eksik etmeyen tüm aile bireylerine ve dostlarıma da teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xxi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xxiv
KISALTMALAR.....	xxvi
1. GİRİŞ.....	1
2. İKNA, TEMEL İKNA KURAMLARI VE İKNANIN İNŞASI	17
2.1. Kavramsal Çerçeve	17
2.1.1. İknanın Etimolojisi ve Anlamı.....	18
2.1.2. İknanın Kavramsal Düzeyi	18
2.1.3. İknanın Olgusal Düzeyi	24
2.1.3.1. İkna Sürecinin Aşamaları.....	26
2.1.3.2. İkna Edici İletişim Sürecinin Değişkenleri	26
2.1.3.2.1. İkna Sürecinin Bağımsız Değişkenleri.....	28
2.2. İkna Sürecinde Rol Alan Temel Kavramlar.....	55
2.2.1. Tutum.....	56
2.2.1.1. Tutumun Öğeleri.....	57
2.2.1.1.1. Tutumun Bilişsel Öğesi.....	59
2.2.1.1.2. Tutumun Duygusal Öğesi	59
2.2.1.1.3. Tutumun Davranışsal Öğesi.....	60
2.2.1.2. Tutumun Yapısı	61
2.2.1.3. Tutumun İşlevleri.....	62

Sayfa

2.2.2. İnanç.....	63
2.2.3. Değer.....	65
2.2.4. Yargı	67
2.3. Tutum Değişimi ve İkna Sürecini Açıklayan Temel Kuramlar	67
2.3.1. Öğrenme Teorileri.....	69
2.3.2. İşlevsel Teorileri	71
2.3.3. Denge-Tutarlılık Teorileri.....	74
2.3.3.1. Fritz Heider'in Denge Teorisi	75
2.3.3.2. Rosenberg ve Abelson'un Bilişsel Dengeleme Teorisi	78
2.3.3.3. Osgood ve Tannebaum'un Bilişsel Uygunluk Teorisi.....	80
2.3.3.4. Newcomb'un Simetri (ABX) Teorisi.....	81
2.3.3.5. Festinger'in Bilişsel Çelişki Teorisi.....	82
2.3.4. Atfetme-Yükleme Teorisi	84
2.3.5. Toplumsal Yargı Teorisi	87
2.3.6. Değer ve Beklenti Teorileri	88
2.3.7. Ayrıntılandırma Olasılığı Teorisi.....	90
3. LİDERLİK SÜRECİ VE RETORİK.....	95
3.1. Kavramsal Çerçeve	95
3.1.1. Lider Kavramının Etimolojisi ve Anlamı	96
3.1.2. Liderliğin Kavramsal Düzeyi.....	96
3.1.2.1. Liderliğin Özellikleri	98
3.1.2.2. Liderliğin Rol ve İşlevleri.....	99
3.1.3. Liderlik Kavramının Gelişimi ve Temel Yaklaşımlar	100
3.2. Liderlik ve Yönetim Kavramlarının Farkı	101
3.3. Liderlik Sürecinin Olgusal Düzeyi	105
3.3.1. Lider Odaklı Yaklaşımlar	106

Sayfa

3.3.1.1. Özellikler Yaklaşımı	107
3.3.1.2. Davranışsal Yaklaşım	111
3.3.1.2.1. Ohio Devlet Üniversitesi Çalışmaları	112
3.3.1.2.2. Michigan Üniversitesi Çalışmaları	115
3.3.1.3. Durumsal Yaklaşım	124
3.3.1.3.1. Fiedler'in Durumsallık Yaklaşımı	126
3.3.1.3.2. Liderliğin Yaşam Döngüsü Modeli	129
3.3.1.4. Liderliğe Durumsal Yaklaşımında Yol-Amaç Modeli.....	132
3.3.1.5. Liderlikte Vroom-Yetton-Jago Modeli	135
3.3.1.6. Reddin'in Üç Boyutlu Liderlik Modeli.....	137
3.4. Liderlik Teorisinde Yeni Yaklaşımlar	140
3.4.1. Karizmatik Liderlik Tipi	141
3.4.2. Dönüşümcü Liderlik	145
3.4.3. Etkileşimci Liderlik	149
3.5. Retoriğin Kavramsal Çerçevesi	150
3.5.1. Retoriğin Etimolojisi ve Anlamı	151
3.5.2. Retoriğin Kavramsal Düzeyi.....	153
3.5.3. Retoriğe Tarihsel Yaklaşım	153
3.5.4. Retoriğin Temel Bileşenleri	157
3.5.4.1. Retoriğin Etik ve Erdem Boyutu Ethos	159
3.5.4.1.1. Ethos ve Etik	160
3.5.4.1.2. Ethos ve Konuşmacının Karakter Özellikleri	162
3.5.4.2. Retoriğin Duygu ve Tutku Boyutu Pathos.....	163
3.5.4.2.1. Aristoteles'e Göre Pathos ve Tutkunun Çeşitleri.....	165
3.5.4.3. Retoriğin Akıl ve Mantık Boyutu Logos	172
3.5.5. Retoriğin Türleri	174

Sayfa

3.5.5.1. Politik Retorik.....	174
3.5.5.2. Adli Retorik	177
3.5.5.3. Törenselle Retorik.....	178
3.5.6. Retoriğin Bölümleri	179
3.5.6.1. Retoriğin “Buluş” Bölümü.....	180
3.5.6.2. Retoriğin “Düzenleme” Bölümü.....	181
3.5.6.3. Retoriğin “Üslup” Bölümü	182
3.5.6.4. Retoriğin “Bellek” Bölümü.....	183
3.5.6.5. Retoriğin “Eylem-Söyleyiş” Bölümü	183
3.5.6. Aristoteles’e Göre Retorik Konuşmanın Kurgusu	183
3.5.7. Retorik ve Siyaset İlişkisi	186
4. SİYASAL İKNA İNŞASI VE SİMETRİ VAADEDEN LİDER RETORİĞİ MODELİ	189
4.1. Kavramsal Çerçeve	189
4.1.1. Siyasal İkna.....	190
4.1.1.1. Siyaset ve Siyaset Bilimi Kavramı	190
4.1.1.2. Siyasal Tutum ve Siyasal İkna Kavramı.....	191
4.1.2. Siyasal İknanın İnşası	193
4.1.2.1. Siyasal İkna İnşası ve Ödül-Fayda Motivasyonu.....	195
4.1.2.2. Siyasal İkna İnşası ve Ceza-Zarar Motivasyonu.....	197
4.1.2.3. Siyasal İkna İnşası ve Ödül-Ceza/Fayda-Zarar Karmasına Dayalı Motivasyon	198
4.1.3. Siyasal İkna Sürecinde Rol Oynayan Diğer Anahtar Kavramlar.....	199
4.1.3.1. Siyasal İkna ve İdeoloji İlişkisi.....	200
4.1.3.2. Siyasal İkna ve Kişilik İlişkisi	202
4.1.3.3. Siyasal İkna ve Din İlişkisi	204
4.1.3.4. Siyasal İkna ve Grup Arasındaki İlişki	205

Sayfa

4.1.4. Siyasal İknanın Temel İlkeleri	208
4.2. Lider Retoriği ve Siyasal İkna	210
4.2.1. Siyasal Lider	212
4.2.2. Siyasal Lider ve Parti Yöneticisi Arasında Bulunan Farklar	214
4.2.3. Liderlik Biçimleri ve Siyasal Liderlik	216
4.2.3.1. Siyasal Liderlik ve Özellikler Yaklaşımı	216
4.2.3.2. Siyasal Liderlik ve Davranışsal Yaklaşım	218
4.2.3.3. Siyasal Liderlik ve Durumsal Yaklaşım	224
4.2.3.4. Siyasal Liderlik ve Liderlikte Yeni Yaklaşımlar	227
4.2.3.5. Siyasal İkna Sürecinde Kaynak Faktörü Olarak Siyasal Lider	233
4.2.4. Siyasal Lider ve Hedef Kitle-Seçmen İlişkisi	235
4.2.4.1. “Ethologic Simetrik” Seçmen	248
4.2.4.2. “Ethologic Asimetrik” Seçmen	249
4.2.4.3. “Ethopathic Simetrik” Seçmen	250
4.2.4.4. “Ethopathic Asimetrik” Seçmen	251
4.2.5. Siyasal Lider ve Seçmene Uygun Mesaj Kurgusu	254
4.2.6. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriği Modeli	260
4.2.6.1. Edimsöz ve siyasal simetri vaadeden lider retoriği	263
4.2.6.2. Siyasal Simetri Vaadinin Sosyolojik Temelleri	267
4.2.6.2.1. Çatışma Kavramı Siyasal/ Toplumsal Çatışmanın Modele Katkıları	268
4.2.6.2.2. Siyasal Çatışma ve Elit Teori	278
4.2.6.2.3. Merkez/Simetrik ve Çevre/Asimetrik Grupların Meta Retoriği	285
4.2.6.3. Siyasal ihtiyaç ve seçmen motivasyonu	289
4.2.6.4. Seçimde Asimetrik Durum ve Seçmenin Denge-Homeostasis- Tutarlılık İsteği	291
4.2.6.5. Liderin Toplumsal Denge/Siyasal Simetri Vaadi	294

Sayfa

4.2.6.5.1. Siyasal Simetri Vadinin Soyut ve Somut Unsurları	297
4.2.6.6. Siyasal Simetri Vaadini Destekleyen Unsurlar: Lider Karizması ve Liderin Dönüştürücü Yetisi.....	297
4.2.6.7. Siyasal Simetri Vaadeden Retoriğin Çevresel-Merkezi Rotaları.....	300
4.2.6.7.1. Soğuk ve Sıcak Retorik	304
4.2.6.8. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin Performans Alanları ve “Altı İ” Yaklaşımı	306
4.2.6.8.1. İlişki Performansı.....	308
4.2.6.8.2. İlgı Performansı	309
4.2.6.8.3. İş Performansı	310
4.2.6.8.4. İtibar Performansı	311
4.2.6.8.5. İzomorfi Performansı	313
4.2.6.8.6. İçselleştirme Performansı.....	314
5. SİYASAL SİMETRİ VAADEDEN LİDER RETORİĞİ MODELİ KAPSAMINDA BİR ANALİZ.....	319
5.1. Bir Siyasal Aktör Olarak Recep Tayyip Erdoğan	319
5.2. Retorik Performans Alanı Olarak Siyasal Seçim Mitingleri	323
5.3. Simetri Vaadeden Lider Retoriği Modelinin Recep Tayyip Erdoğan’ın 2010-2014 Yılları Arasında Gerçekleştirdiği Miting Konuşmaları Örneğinde Metin Analizi Yöntemiyle Test Edilmesi.....	327
5.3.1. Yöntem.....	327
5.3.2. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin (SSVLR) İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası	333
5.3.2.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi	334
5.3.2.1.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler	335
5.3.2.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	336

5.3.2.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İlişki Performansı Kapsamında Analizi.....	339
5.3.2.2.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler	339
5.3.2.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	341
5.3.2.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi	344
5.3.2.3.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler	345
5.3.2.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	347
5.3.2.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçimler Mitingi Konuşması İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi.....	350
5.3.2.4.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler	350
5.3.2.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	352
5.3.2.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi.....	354
5.3.2.5.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler	354
5.3.2.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	355
5.3.2.6. SSVLR'nin İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi.....	357
5.3.3. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası	361

5.3.3.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi.....	362
5.3.3.1.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri	363
5.3.3.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi	364
5.3.3.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	368
5.3.3.2.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri	368
5.3.3.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi	370
5.3.3.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	374
5.3.3.3.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri	375
5.3.3.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi	378
5.3.3.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçimler Miting Konuşmasının İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	384
5.3.3.4.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri	384
5.3.3.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi	387
5.3.3.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	391
5.3.3.5.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri	391

5.3.3.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi	393
5.3.3.6. SSVLR'nin İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi.....	396
5.3.4. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası	404
5.3.4.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	405
5.3.4.1.1. Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri	405
5.3.4.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	408
5.3.4.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi.....	411
5.3.4.2.1. Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri	412
5.3.4.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	415
5.3.4.3. Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	421
5.3.4.3.1. Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri	421
5.3.4.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	422
5.3.4.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçimler Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	425
5.3.4.4.1. Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri	425

Sayfa

5.3.4.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	428
5.3.4.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi.....	432
5.3.4.5.1. Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri	432
5.3.4.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	434
5.3.4.6. SSVLR'nin İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi.....	438
5.3.5. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası	442
5.3.5.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi.....	443
5.3.5.1.1. Liderin Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri.....	443
5.3.5.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Dönük İfadelerin Sembolik Ve Retorik Gösterimi.....	445
5.3.5.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Mitingi Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi.....	447
5.3.5.2.1. Liderin Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri.....	447
5.3.5.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek Ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Dönük İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	450
5.3.5.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi	454
5.3.5.3.1. Liderin Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri.....	454

5.3.5.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Dönük İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	457
5.3.5.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçim Mitingi Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi.....	461
5.3.5.4.1. Liderin Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri.....	462
5.3.5.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	464
5.3.5.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi	468
5.3.5.5.1. Liderin Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri.....	468
5.3.5.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	470
5.3.5.6. SSVLR'nin İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası kapsamında Değerlendirilmesi.....	473
5.3.6. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası	479
5.3.6.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	480
5.3.6.1.1. Liderin Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri	481
5.3.6.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası Ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	482
5.3.6.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	484

5.3.6.2.1. Liderin Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri	485
5.3.6.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	488
5.3.6.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	493
5.3.6.3.1. Liderin Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri	493
5.3.6.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	495
5.3.6.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçim Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	498
5.3.6.4.1. Liderin Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri	498
5.3.6.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	500
5.3.6.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi	503
5.3.6.5.1. Liderin Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri	504
5.3.6.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	507
5.3.6.6. SSVLR'nin İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi	511

5.3.7. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası.....	520
5.3.7.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi	520
5.3.7.1.1. Liderin Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri.....	521
5.3.7.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik Ve Retorik Gösterimi	522
5.3.7.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi.....	524
5.3.7.2.1. Liderin Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri.....	525
5.3.7.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik Ve Retorik Gösterimi	526
5.3.7.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi.....	529
5.3.7.3.1. Liderin Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri.....	529
5.3.7.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	531
5.3.7.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçimler Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi.....	534

5.3.7.4.1. Liderin Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri.....	534
5.3.7.4.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi.....	536
5.3.7.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi	540
5.3.7.5.1 Liderin Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri.....	540
5.3.7.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi	541
5.3.7.6. SSVLR'nin İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi	543
6.TARTIŞMA ve SONUÇ.....	551
KAYNAKÇA.....	573
EKLER.....	597
EK-1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep'te Gerçekleştirilen 12 Eylül Anayasa Değişikliği Referandumu Miting Konuşması Deşifre Metni.....	598
EK-2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van'da Gerçekleştirilen 12 Haziran Genel Seçim Miting Konuşması Deşifre Metni.....	603
EK-3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Gezi Olayları Sonrası Samsun'da Gerçekleştirilen 12 Haziran Milli İradeye Saygı Miting Konuşması Deşifre Metni.....	611
EK-4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara'da Gerçekleştirilen 30 Mart Mahalli İdareler Seçimi Miting Konuşması Deşifre Metni	619
EK-5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya'da Gerçekleşen 10 Ağustos Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşması Deşifre Metni	628
ÖZGEÇMİŞ	635

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. Siyasal lider tipleri tipolojisi.....	221
Çizelge 4.2. Proaktif ve reaktif siyasal liderlik.....	224
Çizelge 4.3. Siyasal lider davranışı ve değişken durumlar tipolojisi	227
Çizelge 4.4. Farklı değişkenlere göre ethologic simetrik seçmen özellikleri	249
Çizelge 4.5. Farklı değişkenlere göre ethologic asimetrik seçmen özellikleri	250
Çizelge 4.6. Farklı değişkenlere göre ethopathic simetrik seçmen özellikleri	251
Çizelge 4.7. Farklı değişkenlere göre ethopathic asimetrik seçmen özellikleri.....	252
Çizelge 4.8. Liderin mesaj kurgusuna uygun seçmen tipolojisi	253
Çizelge 4.9. Seçmen tipolojisine uygun mesaj faktörleri	260
Çizelge 4.10. Siyasal simetri vaadinin soyut ve somut unsurları	297
Çizelge 4. 11. Siyasal simetri vaadeden lider retorığının bileşenleri ve ikna rotaları	303
Çizelge 4.12. Soğuk ve sıcak retorik türleri.....	306
Çizelge 5.1. Türkiye NUTS düzeyleri çizelgesi	329
Çizelge 5.2. Analizi yapılacak konuşma metinlerinin gerçekleştiği siyasal mitingler	331
Çizelge 5.3. İlişki performansı ve pathosun çevresel rotasına ait kriterler tablosu	334
Çizelge 5.4. Gaziantep miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	337
Çizelge 5.5. Van miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	342
Çizelge 5.6. Samsun miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	347
Çizelge 5.7. Ankara miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	352
Çizelge 5.8. Antalya miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	356
Çizelge 5.9. İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotasına Ait Kriterler Tablosu.....	362

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.10. Gaziantep miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	365
Çizelge 5.11. Van miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	371
Çizelge 5.12. Samsun miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	379
Çizelge 5.13. Ankara miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	387
Çizelge 5.14. Antalya miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	393
Çizelge 5.15. İlgi performansı ve boyutları.....	404
Çizelge 5.16. İş performansı ve ethosun merkezi rotasına ait kriterler çizelgesi	405
Çizelge 5.17. Gaziantep miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	408
Çizelge 5.18. Van miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	415
Çizelge 5.19. Samsun miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	422
Çizelge 5.20. Ankara miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	428
Çizelge 5.21. Antalya miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	435
Çizelge 5.22. İtibar performansı ve ethosun çevresel rotasına ait kriterler tablosu	443
Çizelge 5.23. Gaziantep miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	445
Çizelge 5.24. Van miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	450
Çizelge 5.25. Samsun miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	457
Çizelge 5.26. Ankara miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	464
Çizelge 5.27. Antalya miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	471

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.28. İzomorfi performansı ve pathosun çevresel rotasına ait kriterler tablosu	479
Çizelge 5.29. Gaziantep miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	483
Çizelge 5.30. Van miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi	488
Çizelge 5.31. Samsun miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	495
Çizelge 5.32. Ankara miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	500
Çizelge 5.33. Antalya miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	507
Çizelge 5.34. İçselleştirme performansı ve logosun çevresel rotasına ait kriterler	520
Çizelge 5.35. Gaziantep miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	523
Çizelge 5.36. Van miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	527
Çizelge 5.37. Samsun miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	531
Çizelge 5.38. Ankara miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	537
Çizelge 5.39. Antalya miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi.....	542
Çizelge 5.40. İçselleştirme performansı ve performans özellikleri tablosu	548

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. İknanın kavramsal boyutları	22
Şekil 2.2. İkna kavramı ve sürecin değişkenlerine ilişkin şema	24
Şekil 2.3. İkna sürecinin değişkenleri	28
Şekil 2.4. İkna edici mesajın içermesi gereken unsurlar	39
Şekil 2.5. İkna karşı direnç yaratan unsurlar	55
Şekil 2.6. İkna sürecinin öğrenme olarak modellenmesini gösteren şema	70
Şekil 2.7. Heider'in Denge Teorisine göredengeli ve dengesiz durumlar	78
Şekil 3.1. Yapıyı kurma ve anlayış gösterme boyutlarına dayalı olarak gösterilen dört işlevsel liderlik üslubu	114
Şekil 3.2. Ohio Devlet Üniversitesinin davranışsal liderlik yaklaşımı	114
Şekil 3.3. Yetkinin paylaşımı ve liderlik davranışı	118
Şekil 3.4. Vroom'un parsinomisiyle yetkinin paylaşımı ve liderlik davranışı	120
Şekil 3.5. Blake ve Mouton'un "Yönetim Izgarası"	121
Şekil 3.6. Etkin liderliği etkileyen kişisel ve durumsal faktörler	125
Şekil 3.7. Liderlik tipleri ve durumsallık	129
Şekil 3.8. Hersey ve Blanchard'ın üyelerin olgunluk seviyesi ve liderlik davranışı ilişkisi	132
Şekil 3.9. Newcomb'un ABX Modelinden hareketle oluşturulan dengeli retorik diyagramı	159
Şekil 3.10. Aristoteles'e göre duyguları ortaya çıkaran üç temel unsuru gösteren şema ..	165
Şekil 3.11. Retorik ve ikna sürecinin simetrik ilişkisine ilişkin şema	174
Şekil 3.12. Retorik, ikna ve liderlik süreci ilişki diyagramı	188
Şekil 4.1. Siyasal retorik üçgeni	211
Şekil 4.2. Siyasi lider ve parti yöneticisi fark diyagramı	216
Şekil 4.3. Kaynak faktörü olarak siyasal liderin taşıması gereken özellikleri gösteren diyagram	235

Şekil	Sayfa
Şekil 4.4. Meta retoriğe göre merkez ve çevre grupların simetrik-asimetrik konumu.....	287
Şekil 5.1. İlişki performansı ve işlevleri şeması.....	361
Şekil 5.2. İş performansı ve özellikleri.....	442
Şekil 5.3. İtibar performansı ve unsurları.....	479
Şekil 5.4. İzomorfi performansı ve lider, seçmen, sorun imgesinin dönüşümü diyagramı.....	519

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

AK Parti

Adalet ve Kalkınma Partisi

Akt.

Aktaran

ANAP

Anavatan Partisi

BDP

Barış ve Demokrasi Partisi

Bkz.

Bakınız

CHP

Cumhuriyet Halk Partisi

DSP

Demokratik Sol Parti

IMF

Uluslararası Para Fonu

MHP

Milliyetçi Hareket Partisi

MÖ

Milattan Önce

MS

Milattan Sonra

MSP

Milli Selamet Partisi

RP

Refah Partisi

ss

Sayfa sınırı

SSVLR

Siyasal Simetri Vaadeden lider Retoriği

TOKİ

Toplu Konut İdaresi

YY

Yüz Yıl

1. GİRİŞ

Post modern paradigma akıl, hakikat, gelenek ve bilgi yapılarını derin bir göreceye açarak Batı epistemolojisini temelden sarsan bir yapının ortaya çıkmasını kolaylaştırırken bu etki tüm bilim dallarında hatırı sayılır yankılara yol açmıştır (Şan, 2006: 64). Modern dönemin bilim anlayışının eleştirilmesi üzerine ortaya çıkan post modern bilgi paradigması bağlamında halkla ilişkiler de yeninden tanımlanmış, manipülatif, fayda odaklı, asimetrik olmak yerine, faydayı tüm taraflar için artıran, etik değerlerle örülü, simetrik ve uzlaşya açık teoriler geliştirilmiştir. Söz konusu yaklaşımlar öncüllerinin orta ve uzun vadede faydayı azaltan uygulamalarına karşın, orta ve uzun vadede faydayı artıran, açık sistem yaklaşımli, sosyal sorumluluk merkezli yeni örgütsel anlayışın doğasına uygun olarak ortaya çıkmıştır.

Halkla ilişkiler, ideolojik çatışma içinde bulunan kamu ve özel kesimin önerilerini düzenleyen, buyruklarını topluma benimsetenbu bağlamda toplumsal uzlaşyayı oluşturup sürdüren ve sisteme siyasal bir meşruiyet kazandıran (Kazancı, 2002: 23) uygulamalara ilişkin bir disiplindir. Kent ve Taylor (2002/2004: 24) halkla ilişkiler teorisinin ve alana ilişkin araştırmaların giderek çift yönlü iletişim modeline doğru kaydığını ve halkla ilişkilerde diyalog kavramına daha fazla yer verildiğini belirtmiştir. Dolayısıyla halkla ilişkiler, birbiriyle iletişim kurmak zorunda olan gruplar arasındaki muhtemel çatışmaların azaltılması, iyi niyetin pekiştirilmesi ve uzlaşının sağlanması hedefine yöneliktir. Bununla birlikte halkla ilişkiler, örgütlerin kamular nezdinde meşrulaştırılmasına katkı sağlayan uygulamaları irdeleyen bir alan olarak ele alınabilir.

Halkla ilişkiler yönetiminde mükemmellik ve çift yönlü simetrik modelinde Grunig (2005: 138-139) stratejik, simetrik, paydaş görüşünü merkeze alan, etik tabanlı, uzlaşy ve diyaloga açık, karşılıklı fayda esasına dayalı bir iletişim biçimini kuramsal düzeyde ortaya koymaktadır. Grunig (2005: 20-21, 46), mantıksal pozitivist geleneğin bir çıktısı niteliğini taşıyan pragmatik toplumsal rolü benimseyen iletişim modellerinin içinde bulunduğumuz dünya ile örtüşmediğini vurgulayarak, yeni modelin simetrik dünya görüşü ile paralellik göstermesi gerektiğini belirtmektedir.

Endüstri çağı sonrası örgütlü toplum yapısı içinde kar amacı güden ya da gütmeyen örgütlerin, siyasal yapıların ve özellikle devlet erkinin meşruiyet inşa etme çabasının

demokratik düzen içindeki biçimi olan halkla ilişkiler uygulamalarının odaklandığı temel alanlardan birisi de kamuoyu ve siyasettir. Söz konusu alana odaklanan ve halkla ilişkiler uygulamaları ile benzeşen ikna merkezli diğer bir süreç ise siyasal iletişimdir. Siyaset alanına ilişkin planlı, kurumsal ve amaca dönük bir iletişim olan siyasal iletişimin aynı zamanda bir ikna süreci olarak seçmenin tutum ve davranışını, siyasal liderin vaat ve söylemleri doğrultusunda etkileme çabası olduğu görülmektedir.

Çatışmadan uzlaşıya kadar geniş bir yelpazede var olan siyasal iletişim, toplumsal kriz ve çatışmaların yönetilmesi/azaltılması ve müzakere/diyalog ortamının yaratılarak uzlaşının sağlanmasına yönelik uygulamalı bir sosyal bilim niteliğindeki halkla ilişkiler disipliniyle ortak bir düzlemde yer almaktadır. Hallahan (1993/2001) halkla ilişkilerin uygulamalı bir sosyal bilim olması nedeniyle eklektik bir yapı gösterdiğini ve ikna, iletişim, kriz yönetimi, tutum değişimi gibi konulara eğildiğini belirtmiştir. Ayrıca halkla ilişkilerin iletişim/uygulama, örgütsel/yönetimsel etkinlik, sosyal problemler, davranışsal ve sistem yaklaşımları ya da paradigmaları bağlamında ele alınması gerektiğini de vurgulamıştır. Bu paradigmlar çerçevesinde halkla ilişkilerin, ikna eden, çatışma/kriz çözen, güç ilişkilerini irdeleyen işlevlere sahip yönetimsel bir alan olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Prior-Miller'in (1989) halkla ilişkiler disiplinine katkı sağlayacağını ileri sürdüğü sosyolojinin temel teorilerinden birisinin de çatışma teorisi olduğu görülmektedir. Çatışma, örgütlerin ve bireylerin yarışan hedefleri ve çatışan değerlerine, güç ve kaynak gibi konulara eğilmektedir. Heath (2001/2004: 109) ise halkla ilişkilere ilişkin geliştirdiği retorik modelinde retoriğin, "simetrinin esası olan bilgi aktarma ya da gönderme yerine düşünce içeren diyalogu" karşıladığını belirtmektedir. Dolayısıyla halkla ilişkilerin retoriksel boyutu, bir yandan taraflar arasında diyalog inşa ederken diğer yandan çatışma ve krizlerin çözülmesine zemin hazırlayan bir uygulamayı kapsamaktadır. Bu doğrultuda retorik bir yönüyle ikna etmeyi ifade ederken diğer yandan diyalog ve müzakereyi sağlayarak simetrik bir durumu karşılamaktadır. Dolayısıyla siyasal iletişim ve retorik, halkla ilişkilerle birçok açıdan kesişen alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasal iletişim, siyasetin disiplin haline gelmesiyle eş zamanlı bir süreç içinde kavramsallaşmıştır. Siyaset olgusunun disiplinleşmesi süreci ise yeni uzmanlık alanlarının yaratılması, bu yeni alanların akademik alana taşınarak bilimsel yaklaşımın artırılması isteği ile birlikte gelişmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında demokrasilerin yeniden inşasına yönelik çabalardan beslenen siyasal iletişim, yönlendirilebilir ve düzenlenebilir

siyasal toplum anlayışının geliştirilmesi yönünde bilimsel bilginin üretilmesine de imkân tanımıştır (Tokgöz, 2008: 106-107). Ancak siyasal iletişim “homo politicus”a ait hemen her edimi içine alan bir alandır. Dolayısıyla siyasal iletişimin, seçmenin tutum ve davranışlarını etkileyerek oy verme davranışının istenilen yönde oluşmasını sağlamaya odaklanan uygulamaları, tek yönlü propaganda modelinden çift yönlü simetrik iletişim modeline kadar uzanan geniş bir yelpazede ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar ikna ve siyasal iletişimin manipülatif olduğu iddiası çeşitli bilim insanlarınca ve uygulayıcı çevrelerce kabul görse de, propaganda temelli, tek yönlü iletişim modeline dayalı ikna inşasının gittikçe demokratikleştiği ve şeffaflaştığı düşünülen dünya düzeninde terk edilen bir model olduğunu belirtmek mümkündür.

Çift yönlü ve simetrik modele dayalı bir siyasal iletişim faaliyetinin etkinliğini anlayabilmek için, lider, seçmen ve çevresel olarak nitelenen tüm faktörlerin birbirleriyle ilişkisinin çözülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, siyasal tercihlerin oluşmasında etkin bir faktör olduğu kabul edilen siyasal liderin, seçmenin ikna edilmesine yönelik yürütülen iletişim sürecinin önemli bir değişkeni olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle lider, arzu ettiği doğrultuda, siyasal davranış göstermesi için seçmenle birlikte iletişimsel bir süreç ortaya koymaktadır. Siyasal iknanın inşası olarak ifade edilebilecek olan bu iletişim sürecinin dikkat çeken değişkenlerinden ikisi “liderin kendisi” ve liderin söylemini de içeren “retoriğidir”. Lider, liderlik becerileri ve retoriğiyle siyasal değerlerin biçimlenmesi ve kurumsallaşması sürecinde önemli bir işlev görmektedir. Bu kapsamda lider, kendi anlam dünyası ve çevresinden elde etmiş olduğu değerler dizgesini, retoriği ile bütünleştirerek seçmene aktarmaktadır. Yani lider, retorik aracılığıyla seçmeni ikna etmesi beklenen kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ikna sürecinin salt iktidarı elde etmekten öte sembolik bir anlam içerdiği görülmektedir. Bir diğer ifadeyle liderin seçmene sunmuş olduğu retoriğin, sembolik ve meta/üst bir özellik gösterdiğini belirtmek mümkündür.

DuBrin’e (2004) göre lider dokuz farklı işlev ve role sahiptir. Söz konusu rollerden biri müzakerecilik, bir diğeri ise sembolik başkanlıktır. Bu kapsamda müzakerecilik rolü nedeniyle liderin de parçası olduğu siyasal iletişim, pragmatik düzeyde ve salt iknaya odaklı olmaktan öte bir anlam ifade etmektedir. Liderin sembolik başkanlık rolü ise, toplumsal kriz/çatışmaların azaltılarak, toplumda müzakere, diyalog ve uzlaş zemininin sağlanmasına yönelik seçmene sunulan temel bir vaadi içermektedir. Bu vaat üzerine inşa

edilen ikna sürecini ise sembolik özellik gösteren bir siyasal iletişim yaklaşımı olarak nitelerek mümkündür. Ancak bu vaadin zımnı/örtülü bir vaat özelliği gösterdiğini belirtmek gerekmektedir. Bir başka ifadeyle bu vaat, toplumun asimetrik ve dengesiz durumunun düzeltilmesi ve asimetrik çevre grupların simetrik merkez gruplarla müzakere edebilir bir güç dengesine ulaştırılması hedefini içermektedir. Dolayısıyla bu hedefe yönelik bir retorik içeren siyasal iletişim yaklaşımı, seçmen ile seçmene sembolik bir vaatte bulunan lider arasında kurulması hedeflenen örtük bir sözleşmenin odağında yer almaktadır.

Diyalektik, müzik, gramer, aritmetik, astronomi ve geometri ile birlikte yedi liberal sanattan biri olarak kabul edilen retorik, ikna etmek ve inandırmak amacıyla etkili ve iyi konuşma sanatı olarak tanımlanmaktadır. Sembollerin iletişimde kullanılmasıyla ilgilenen retorik çalışmaları ise klasik Yunan'a kadar uzanmaktadır (Kireşçi, 2009: 109). Antik Yunan'daki başlangıcından bugüne retorik söylemin iki yanlı bir süreç olduğu, söz konusu iki yanlı sürece işaret eden tez ve antitezin ortaya koyulmasında ise en az iki katılımcının bulunduğu (Heath, 2001/2004: 114) bilinmektedir. Retorik yanlış anlamalar ve bunların düzeltilmesine ilişkin çabanın yanı sıra insanların diğer insanlarla iletişim kurmak amacıyla kullanmış oldukları sembolik süreci (Sharpe 2000/2004: 92) ifade etmektedir. Bu kapsamda Heath (2001/2004: 110) hiçbir gerçek vaadi bulunmayan ve kilit kamuları bilgilendirmeyen kişilerin salt sözleriyle retorik varlığını sürdürmeyeceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla etkili bir retorik sembolik yanının yanı sıra, gerçek bir vaatte bulunma ve kilit konumdaki hedef kitlenin bilgilendirilmesini sağlama şeklinde iki temel görevi de yerine getirmesi gerekmektedir.

Antik Yunan'da ortaya çıkan retorik yaklaşımından bugüne retorik ile ilgili birçok tanımlama ve teori geliştirilmiştir. Retorik, ethos, pathos ve logos bileşenleriyle açıklanmış, ikna edici bir konuşmanın boyutları bu bileşenlerle belirlenmiştir. Rönesansla birlikte pejoratif anlamlar yüklenen retorik, salt ikna edici bir kavram olarak sunulurken, siyasal iletişimle de kesişen retorik, bir iletişimsel eylem olarak algılanması ve diyalogik/etik olarak kurgulanması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu retorik tarza uygun lider tipinin salt siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla değil, ortak fayda/iyi çerçevesinde bir işbirliği ve uzlaşma için retorik araç olarak görmesi de bir diğer gereklilik olarak belirlemektedir. Retorik pejoratif ve asimetrik tek yönlü anlamından, simetrik ve uzlaşma dayalı çift yönlü iletişim anlamı kazanmasına kadar süren değişime,

Booth'un (1981: 34) kavramsallaştırdığı alt-retorik, salt retorik, retorik-B ve retorik-A şeklindeki retorik biçimlerinde de rastlanılmaktadır. Benzer biçimde retorikteki bu değişimin yansımalarını Giddens'in "diyalojik demokrasi", Habermas'ın ise "iletişimsel eylem" olarak ifade ettiği, telosu ortak iyi/faydanın artırılması ve uzlaşa olan yaklaşımlarda da görmek mümkündür.

İnsanların kolektif toplumsal kurumların mensupları olarak yaşamlarını sürdürebilmelerine imkan sağlayan karşılıklı beklenti çerçevelerinin üretilmesi amacıyla iletişim içinde bulunma zorunluluğunu Habermas "iletişimsel eylem" olarak tanımlamaktadır (Hallin, 1985/2010: 293). Bu kapsamda Habermas, samimi ve açık bir biçimde karşılıklı anlayışa ulaşabilmek amacıyla girişimde bulunan kişilerin manipüle edilmemiş eylemlerinin oluşturduğu bir "iletişimsel akıl" gerekli olduğunu (Smith, 2001/2005:75) belirtmektedir. Habermas'ın ortaya koyduğu etik odaklı bu yaklaşım, ideal bir iletişim tasavvuru üzerinde yükselmektedir. Bu yaklaşımı, diyalogun belirleyici olduğu ve tarafların bu diyalogun yürütülmesini sağlayan bir kurallar sistemi üzerinde anlaşmaya vardığı bir durum olarak (Grunig, 2005: 72) nitelemek mümkündür. Habermas'a göre toplumsal ilişkiler asimetrik olmasına rağmen insan iletişimlerinin öz olarak tüm biçimleri diyalogdan türemektedir. Bu kapsamda toplumsal ilişki, etkin insana ait öznel ilişkiler olarak ele alınmalıdır (Hallin, 1985/2010: 294). Pearson'un yaklaşımına bakıldığında ise insanların değerleri ve neyin iyi olduğu konusundaki görüşlerinin birbirinden farklı olması halinde, insanların, örgüt ya da kamuların her zaman pratik kararlar üzerinde anlaşmaya varamadığı görülmektedir. Bu çerçevede insanların bir yanda kendilerinin haklı olduğu inancı, diğer yanda da başkalarına saygı göstermeleri gerektiği inancı ortaya çıkmaktadır. Yani insanlar neyin doğru olduğu konusunda anlaşmazlığa düştüğünde tartışarak birbirlerini ikna etmeye çalışmaktadırlar. Ancak başkalarını ikna etmeye çalışırken ikna edilmelerini sağlayacak kanalları açık bırakacak bir takım kurallar dizgesine uygun davranmaları gerekmektedir (Grunig, 2005: 73). Dolayısıyla ettiği de anlatan bu kurallar dizgesine uygun davranma durumu ancak diyalog aracılığıyla sağlanabilmektedir (Sharpe, 2000/2004: 87).

Habermas, toplumsal değerlerin merkezleşmiş üretim olanağına kuşkuyla yaklaşarak, liberal kapitalist toplumların ideoloji ve kültür alanında çatışma ve bunalıma açık olduğunu belirtmektedir (Hallin, 1985/2010: 294). Kamusal alanda ortaya çıkan çatışma ve problemlerin ise iktidarın belirlediği yöntemden öte diyalog aracılığıyla çözülmesinin demokrasinin iki temel boyutundan birisi olduğu görülmektedir. Bu yöntem, Giddens

tarafından “diyalojik demokrasi” şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. Diyalojik demokrasi, özerk diyalog ve müzakere yoluyla toplumdaki bireyler arası sosyal bağı sanal olmaktan çıkarabilmekte, kamusal alanda farklı grupların birbirleri üzerine tahakküm kurmasını engelleyebilmektedir (Sarıbay, 2000: 12). Bu kapsamda, grup çatışması ve uzlaşmanın devam etmesinin, sürekli pazarlık konusu olacak süregiden anlaşmalar dizisinin demokratik süreci oluşturduğu (Fisher ve Strauss, 1978/2002: 478) görülmektedir. Ancak çoğulcu bir toplumsal yapıya uygun demokrasi anlayışının, tektipleştirici değil farklı kimlikler arasındaki ilişkiyi düzenleyici nitelikte olması gerekmektedir. “Agonistik demokrasi” şeklinde kavramsallaştırılan bu yaklaşım farklı kimliklerin diğer kimlikleri yok etmeyecek bir biçimde var olmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda, felsefi düzeyde demokrasinin temelini uzlaşmaya değil, ilişkiler arasındaki çelişkilerin agonistik olarak ele alınması sonucunda agonistik çelişkiye dayandığı görülmektedir. Modern toplum içinde sömürgeleştirilmiş kamusal alanın ise diyalojik olarak yeniden kurgulanması tüm kimliklerin kendi sınırlarını tanıyarak diğer kimliklerle agonistik bir ilişki içine girmelerini ifade etmektedir. Bu durum tali karşıtlıkların ötesine uzanan bir kamusal alanı ifade etmektedir. Bu kamusal alan ise liberal demokrasinin demokratikleşmesinin vazgeçilmez unsurudur (Keyman, 1999: 202-203). Diyalojik ilişki yada diyalojik siyasal kültürü içeren demokrasi ise, kimlikler arası ilişki veya mücadelenin bir kimliğin diğer bir kimliğin var olma şartlarını ortadan kaldırmasını engelleyecek etik bir alan içinde gerçekleşmesini sağlayabilmesiyle (Keyman, 1999: 49-50) paralel olarak ortaya çıkmaktadır.

Giddens (1994: 115-116) diyalojik demokrasinin Habermas’ın ideal konuşma durumu ya da iletişimsel/diyalojsal eylem yaklaşımından farklı olduğunu belirtir. Diyalojik demokrasinin uzlaşmanın bir aracı olmaktan öte diyalogun, ötekiyle kamusal alanda karşılıklı hoşgörü içinde yaşayabilmenin bir aracı olduğunu varsaymaktadır. Giddens, her türlü köktencilğin karşısında bulunan diyalojik demokrasinin, çatışma ya da bölünmelerin üstesinden gelebileceğini belirtmemektedir. Bu çerçevede diyalogun sürekli olması şeklindeki bir zorunluluktan bahsetmemektedir. Diyalogun sadece öteki ile bir arada bulunabilmek için aktif bir güven yaratma unsuru olduğunu, güvenin ise zaman ve mekânı aşan sosyal ilişkileri düzenleme aracı olduğunu ifade etmektedir.

Diyalojik demokrasi diyalog, müzakere ve hoşgörü çerçevesinde kamusal alanın yeniden inşasına imkân sağlayan bir idealdir. Kamusal alanın devlete karşı devletten ayrı bir biçimde demokratikleşmesine imkân sağlayacak şekilde inşa edilmesi ancak diyalog ve

müzakere merkezli bir kamusal alan inşasıyla mümkündür (Sarıbay, 2000: 14). Yani demokrasinin demokratikleşebilmesi, liberal demokrasinin katılımcı bir tarzda işlev görmesinin, ayrıca kurumsal ve normatif bir demokrasi yaklaşımının siyasal söylemin içinde konumlandırılmasının sağlanmasıyla mümkündür (Keyman, 1999: 200-201). Dolayısıyla bu nitelikteki kamusal alanın retoriksel bir diyalog zemininde oluşturulabileceğini belirtmek mümkündür. “Merkez/simetrik” grup/grupların hâkim söylemini sembolize eden retoriğe karşılık toplumsal denge ve diyalog zemini ancak “çevre/asimetrik” grupları temsil eden güçlü bir retoriğin varlığı ile mümkün görünmektedir.

“Merkez retorik” kavramı, iktidar odağının iktidarına ilişkin meşruiyeti sağlamaya yönelik ortaya koyduğu retorik biçimini ifade etmektedir. Bu retorik baskın olmasının yanı sıra iktidarı da temsil ediyor olması nedeniyle güçlüdür ve “merkezin” meşruiyetini sağlayan argümanları içermektedir. Bu yönüyle “merkez retorik” hem söylemin denetimini hem de söylemin üretimini belirler. Van Dijk (1989/1994: 273-274) iktidarda/merkezde bulunan A’nın uygulamalarının, iktidarda olmayan/çevrede bulunan B’nin toplumsal eylem özgürlüğünün sınırlandırılmasıyla sonuçlandığını ifade etmektedir. A’nın iktidarından bahsetmek için B’nin fiili veya ihtimal dâhilinde olan eylemlerinin, “arzular, istekler, planlar ve inançlar” üzerinde A’nın denetimi gerekmektedir. A’nın iktidarı, toplumsal olarak iktidarı olanaklı kılan kaynaklar ya da anlaşmazlık/çatışma konusunda yaptırım uygulayabilmektedir. Bu durum genel hatlarıyla A’nın çıkarlarının korunmasıyla ilişkilidir. İktidarın uygulanması ya da korunabilmesinde ise B’nin, A’nın istek, emir, niyet ve arzularını bilmesi hayati önem taşımaktadır.

Van Dijk (1989/1994: 275) söylem yoluyla toplumsal denetimin uygulanmasının en önemli koşulunun söylemin denetimi ve söylemin bizzat üretilmesi olduğunu belirtmektedir. İktidarda olmayanların yani çevredekilerin çeşitli söylem biçimlerine erişemediğini, bir diğer ifadeyle güçsüz olanların “metin ya da konuşma biçimlerine” erişim imkânlarından yoksun olduklarını ileri sürmektedir. Sonuç olarak güçsüzlerin/çevrenin konuşacakları ve söyleyecekleri bir şey bulunmamaktadır. Dolayısıyla çoğu biçimsel ve kamusal söylem tipleri açısından güçsüz olanlar/çevre gruplar sadece alımlayan konumda bulunmaktadır. Van Dijk (1989/1994: 284) güçlü grupların ya da kurumların güçsüzlere ne yapmaları gerektiğini nadiren emrettiklerini genel olarak iktidarın söylemsel olarak harekete geçirilmesinin ikna aracılığıyla olduğunu belirtmektedir. Merkez/iktidar enformasyonun

denetimini sağlayarak ve ekonomik, siyasal ve ahlaki gerekçeler sunarak iktidar lehine olan enformasyonun aktarılmasına; aleyhine olanın ise kısıtlanarak taraflı/asimetrik bir iletişim sağlanmaktadır. Bu iletişimin sağlanmasında ise çeşitli retorik araçlar kullanılmaktadır. Van Dijk'ın bu yaklaşımından hareketle merkez/simetrik yapının retorığı kullanarak kurguladığı asimetrik iletişim ortamının diğer tarafında çevre/asimetrik grupların bulunduğunu belirtmek mümkündür. “İktidarın/kurulu düzenin” yarattığı asimetrik iletişim nedeniyle, bu grubun kendisini belirleyen/niteleyen, güçlü, meydan okuyabilen ve tutarlı bir retorığın araçsallığından yoksun olduğu görülmektedir.

Merkezde bulunan grup/grupların dünya görüşünü ve ideolojisini temsil eden devlet ve iktidarla/kurulu düzenle örtüşen bir meta anlatı ve bu anlatıyı içeren bir meta retorığın varlığı söz konusudur. Söz konusu retorik ile merkezde yer alan grup/grupların simetrik bir düzlemde yer aldığını dolayısıyla bu grup/grupların simetrik bir görünüm arz ettiğini ifade etmek mümkündür. Bu retorığın özellikle merkezde yer alan toplumsal grubun ya da grupların, toplumsal kaynakların dağılımında söz sahibi olma, güç ve iktidarın da merkezinde bulunma, kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanabilme ve “makbul olan yurttaş” formunu belirleyebilme kapsamında bir meşruiyet üreten ve bütün bunların doğru olduğuna ilişkin diğer yurttaşları da ikna etmeyi içeren bir çerçevesi olduğu ileri sürülebilir. Buna karşın gerek ideolojileri ve dünya görüşleri, gerek güç dağılımındaki dengesizliğin yarattığı durum ve toplumsal kaynaklar ile kamusal hizmetlerden daha az yararlanma gibi nedenlerle çevrede konumlanmış olan toplumsal grup ya da grupların ise mevcut durumunu ifade eden bir meta anlatının ve bu anlatıya meşruiyet kazandıracak ikna edici meta retorığın var olmadığı düşünülmektedir. Bu durumu merkezin bütüncüllüğü ve iktidarına karşın çevrenin parçalı yapısı ve güç/iktidar yoksunluğu ile açıklamak mümkündür.

Çevrede yer alan grup/grupların iktidarın ve merkezin temsiliyetini sağlayan retorığe karşı asimetrik bir konumda bulunduğu bu çerçevede bu grup/grupların asimetrik bir görünüm arz ettiğini belirtmek mümkündür. Oysa bir toplumsal mutabakattan ve toplumsal çatışmanın azaltılarak diyalog ve müzakere ortamının var edilmesinden bahsedebilmek için merkezin meta retorığına karşı çevrenin de bir meta retorığe sahip olması gerekmektedir. Çünkü diyalog, iki birim arasındaki eşit ya da dengeli durumun varlığına koşut olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda Parekh (2000/2002: 432) diyalogun “ifade özgürlüğü, üzerinde anlaşmaya varılmış usuller ve temel ahlaki normlar, katılımcı kamu alanları, eşit

haklar, sorumlu ve halka açık bir otorite yapısı ve vatandaşlara yetki verilmesi gibi bir belirli kurumsal önkoşulları” gerekli kıldığını ifade etmektedir.

“Merkezi/simetrik” grubu temsil eden meta retorik’in “çevre/asimetrik” grup/grupları temsil edecek bir retorik ile dengelenebilmesi ancak çevre grup/grupların bir retorik/söylem etrafında yeni bir grup halini alarak, söz konusu retorik’i benimsemeleri ile mümkündür. Siyasal liderin ortaya koyduğu bu retorik bir yönüyle seçmenin ikna edilmesini hedeflerken diğer yandan temsiliyeti bulunan ve “merkez” retorik’e karşı geliştirilmiş bir meta retorik’i sembolize etmektedir. Sembolik karakterli bu liderlik retorik’i hem çevresel olanın temsiliyetine talip olma durumunu hem de çevrenin merkeze taşınması idealini bir vaat olarak seçmene sunmaktadır.

Retorik ve retoriksel kurgunun, siyasal liderin bir tür simetri vaadi olarak ele alındığı bu çalışmada, Recep Tayyip Erdoğan örneği bağlamında siyasal simetri vaadeden lider retorik’inin ne olduğu ve hangi unsurların bileşiminden oluştuğu, hangi mantıksal ve duygusal argümanlarla şekillendirildiği, seçimde hangi tür etkinin oluşturulması hedefiyle hangi argümanların retorikte ön plana çıkarıldığı ve son olarak siyasal ikna inşasında, siyasal simetri vaadeden lider retorik’inin yerinin ne olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla siyasal simetri vaadeden lider retorik’i kavramını oluşturan alt kavramlar belirlenerek, bu kavramlardan ilki olan ikna kavramı kuramsal bir çerçevede ele alınmaktadır. Çalışmanın diğer önemli iki alt kavramı olan liderlik ve retorik de kuramsal düzeyde ele alınarak, çalışmanın kapsamına giren kavramlara ilişkin kuramsal yaklaşımlar irdelenmektedir. Son olarak siyasal ikna inşasına odaklanan bir kuramsal alt yapı hazırlanarak, siyasal simetri vaadeden lider retorik’i modeli oluşturulmaktadır.

Siyasal simetri vaadeden lider retorik’i modeline ilişkin sunulan tasarımın, modeli oluşumunda belirleyici olan belli başlı disiplinlerin kesişim noktasında bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda edimsöz kuramı, sosyolojik düzeyde çatışma yaklaşımı ve elit teori, psikolojik düzeyde motivasyon-tutarlılık-denge/homeostasis yaklaşımı, liderlik kuramı, retorik ve son olarak halkla ilişkilere ilişkin disiplinler arası bir açıklama ile modelin somut hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Son olarak siyasal simetri vaadeden lider retorik’ine ilişkin belirlenen performans alanları ve retorik’in alt bileşenleri olan ethos, pathos ve logosa ilişkin geliştirilen yaklaşım, siyasal miting konuşmaları kapsamında sembolik-retorik çerçevede analiz edilmektedir.

Siyasal ikna inşası ve siyasal simetri vaadeden lider retorliğini odak noktaya yerleştiren bu çalışmada, seçmenin ikna edilmesine yönelik mesajın soyut ve somut nitelikli simetri/denge vaadi içeriği üzerinde durulmaktadır. Siyasal liderin seçmeni ikna etmek amacıyla iletmış olduğu mesajın bir vaat içerdiği postülasından hareketle ele alınan bu yaklaşımda liderin ortaya koymuş olduğu mesajın sembolik düzeyde bir vaat içerdiği varsayılmaktadır. Sembolik düzeydeki bu vaadin ise somut/maddi ve soyut/manevi unsurlarla örülü olduğu ileri sürülmektedir. Bu çalışmanın konusuna ilişkin temel sorunsal ise bir siyasal liderin seçmeni ikna etmek için ne söylediği ve bu söylemin bir simetri vaadine karşılık gelip gelmediği, bu vaadin ise gerçek hayatta neye tekabül ettiği.

Parekh (2000/2002: 427) günümüzde hemen hemen tüm toplumların çok kültürlü bir yapıya sahip olduğunu ve öngörülebilir gelecekte de büyük olasılıklı çok kültürlü toplumsal yapının devam edeceğini belirtmektedir. Keyman (1999: 46, 48) ise çok kültürlülük olgusunun siyasal anlamda temsiliyet sorununa yol açtığını bu durumun ise hem Türkiye hem de Dünya ölçeğinde bir tür temsiliyet krizinin yaşanmasına neden olduğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda siyasal simetri vaadinin temelini çok kültürlü toplumsal yapı ve toplumsal çatışmanın ortaya çıkardığı statik ve dinamik krizler bütünü oluşturmaktadır. Toplumsal denge ya da izomorfik toplumsal düzenin ise ancak toplumsal yapıyı tesis eden farklı grupların iletişim-müzakere-diyalog düzleminde bir araya gelmeleri ile mümkün olabileceği görülmektedir. Bu çerçevede Sharpe'ye (2000/2004: 87) göre diyalog, bir ilişkide alınan ve verilenlerde eşitlik olması halinde başarılabilmekte, bununla birlikte simetrik bir yaklaşımda dengenin sağlanabilmesi ancak karşılıklı anlayışla mümkün olabilmektedir. Ancak Kent ve Taylor'un (2002/2004) da ifade ettiği şekliyle gerek kişiler arası gerekse gruplar arası diyalogun ön şartı güç dengesidir. Bu bağlamda asimetric olarak tanımlanan toplumsal grupların simetrik toplumsal gruplar karşısında güç kazanması ve simetrik/izomorfik bir görünüme kavuşmasının da ön şartının güç dengesi olduğunu ifade etmek mümkündür. Siyasal simetri vaadeden lider retorığının en temel işlevini ise güç dengesinin sağlanarak müzakere ve diyalog zemininin yaratılması oluşturmaktadır.

Bu kapsamda seçmenin oy verme davranışına etki eden önemli değişkenlerden birisinin de lider faktörü olduğunu belirtmek mümkündür. Liderin retorığı ve vaatlerinin seçmen davranışına etkidiği şeklindeki postüladan hareketle, liderin ve liderlik davranışına ilişkin temel göstergelerden birisi olan lider retorığının seçmen zihnini şekillendirerek seçmen

davranışının belirlenmesinde önemli bir araç olduğu ileri sürülebilir. Seçmene grup formu kazandırarak parçalı seçmen yapısını bütünlüklü bir güç bloğuna dönüştürebilen mesajın doğasının, ancak liderin sunmuş olduğu sembolik vaadine ilişkin içeriğin çözümlenmesiyle anlaşılabilirliğini belirtmek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı, durağan/statik konumdaki farklı toplumsal grupların dinamik bir güç odağı haline getirilebilmesini hedefleyen sembolik bir vaadin retorik olarak ele alınabileceğine yönelik ikna-liderlik-retorik-simetri vaadi düzleminde bir yaklaşım ortaya koymaktır. Dolayısıyla bu çalışmada, siyasal liderin mesaj içeriğinin ve söyleminin seçmeni etkileyip etkilemediği yani seçmenin oy verme davranışını liderin mesajına göre belirlediği şeklindeki kabuller kapsam dışında tutularak, liderin seçmenini ikna etmek için ne söylediği sorunsalı üzerine odaklanılmaktadır. Bu bağlamda Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik retorığı örneğinden hareketle sembolik bir vaat ekseninde seçmeni biçimlendirmeye/seçmene bir grup formu kazandırmaya dönük lider mesajının ne olduğu üzerinde durulmaktadır. Böylece siyasal lider retorığının, ikna edici boyutunun yanı sıra, içerdiği sembolik vaadin bileşenleri ve performans alanlarının nasıl şekillendiğine ilişkin sistematik bir açıklama getirilmeye çalışılmaktadır.

Çalışma, sembolik vaadin içerdiği mesajların ne'liği ile anlam ve sembol alanının irdelenmesi sonucunda, siyasal ikna inşasının mesaj boyutunun anlaşılmasına dair liderlik ve retorik çerçevesinde veri sunması ve sembolik vaat aracılığıyla seçmene aktarılan mesajlar bütününe doğasına, açıklık kazandırılabilir olmasından dolayı önem arz etmektedir. Bu çerçevede seçmene sunulan mesajların sistematığına ilişkin çözümlemeler ve bu sistematığın temel değişkenlerinin oluşturduğu modelin/sınıflandırma ile önerilen yeni kavramsallaştırmaların farklı çalışmalara kaynaklık edebileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada, bir tür ikna edimi olarak ele alınabilecek olan siyasal iletişim ve seçmenin oy verme davranışına etki eden değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkisine farklı disiplinler açısından açıklamalar sunulmasının da toplumsal yapının anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın konusuna yönelik literatür taraması neticesinde, iletişim disiplinini literatüründe siyasal ikna inşasını lider retorığına odaklanarak açıklayan/irdeleyen doktora düzeyinde benzer çalışmaların az olduğu görülmüştür. Bu durum ise yürütülen bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Ayrıca benzer nitelikteki bazı araştırmaların retorığı sadece

bir tür hitabet olarak ele aldığı ve sembolik inşa olarak irdelenmediği tespit edilmiş, lider söylemlerine odaklanan çalışmalarda ise konunun farklı bağlamlarda irdelendiği görülmüştür. Yüksek lisans seviyesinde yapılan benzer araştırmaların ise konunun temel değişkenlerini irdelemekten öte ilksel düzeyde, literatür taramasına dayalı bir araştırma tasarımına sahip olduğu ve söz konusu çalışmaların bir model ya da yaklaşım önermedikleri tespit edilmiştir. Bu çalışmanın ise lider retorikini sembolik bir vaat çerçevesinde modellemesi, siyasal iletişim ve ikna sürecine sosyolojik açıdan bir yaklaşım geliştirmesi bunun yanı sıra, mesaj ve seçmen tipolojilerini içeren yeni kavramsallaştırmalar önermesi kapsamında literatüre katkı sağlayacağı gerekçesiyle önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada, ikna, siyasal ikna, liderlik ve retorik alanlarına ilişkin kuramsal bilgiler ışığında siyasal simetri vaadine ilişkin temel bir tartışmaya yer verilmektedir. Çalışmaya temel olması açısından ikna, liderlik ve retorik kavramlarına ilişkin genel düzeyde kuramsal yaklaşımlara değinilmektedir. Söz konusu kavramlar üzerine inşa edilen siyasal simetri vaadeden lider retorikine ilişkin yaklaşım, bu yaklaşımı oluşturduğu düşünülen temel unsurların interdisipliner olarak ele alınmasıyla, kuramsal bir çerçevenin oluşturulması sağlanmaktadır. Çalışmada her bir kuram ve/veya kavrama, hem inşası yapılan temel kavram ve modelle hem de iletişim disipliniyle var olan ilişkisi çerçevesinde yer verilmektedir. Lider retorikinin boyutlarının ve içeriğinin sembolik vaat olarak ele alındığı çalışmanın odak noktasını, liderlik ve liderin sembolik retorik oluşturduğudur. Bu çalışmada, modellenen retorik seçmen davranışı üzerindeki etkisi, bu etkinin boyutları ya da seçmenin liderin retorikine ilişkin algısının ne'liği, seçmenin oy verme davranışını sergilerken lider retorikine odaklanıp odaklanmadığı gibi konular kapsam dışında tutulmuştur. Siyasal iletişim ve siyasal davranışa ilişkin incelenecek birçok değişken, siyasal aktör ve boyut bulunmasına karşın bu çalışmanın kapsam ve sınırlılığını seçimlerde elde ettiği yüzdelik oranlardan hareketle başarılı olarak nitelenebilecek bir siyasal liderlik uygulaması, liderin ortaya koyduğu siyasal ikna inşası ve bu retorik inşa içinde yer alan sembolik vaat düzlemi oluşturmaktadır.

Çalışmanın yöntemi kuramsal ve uygulama şeklinde iki aşamalı bir yaklaşımı içermektedir. İlk aşamada, çalışma konusunu içeren temel kavram ve kuramlar, iletişim disiplini bağlamında irdelendikten sonra siyasal simetri vaadeden lider retorik modeline ilişkin kuramsal bir çerçeve sunulmaktadır. Söz konusu modelin test edilmesini

sağlayacak kriterlerin ve performans alanlarının tespit edilmesi sonrasında Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik retorik örneğinde bir uygulama yapılmaktadır. Uygulama/model testi, sembolik bir metin analizi şeklinde söylem analizi ile Gökçe'nin (2006: 113) ortaya koyduğu “yönlendirici metin analizi” yöntemlerinin bir karması bağlamında yapılmaktadır. Yönlendirici metin analizi, “kim”, “hangi etkiyi ortaya çıkarmaya yönelik olarak”, “ne söylüyor” temel sorularına yanıt arayan, roman, öykü, medya yorumu, siyasal miting konuşmalarına ilişkin bir metin analiz yöntemidir. Bu kapsamda Recep Tayyip Erdoğan'ın farklı tarihlerde ve farklı illerde yapmış olduğu miting konuşmalarında yer alan ifadelerin tamamı sembolik ve retorik olarak sınıflandırılarak tablolştırılmakta, bir ifade, retorik ve sembolik boyutlarıyla ortaya koyulmaktadır. Analiz yönteminin “kim” boyutunu ifadenin sahibi olan Recep Tayyip Erdoğan oluşturmakta, analizde yer alan “ne söylüyor” boyutunu ifadenin “retorik” kısmı oluştururken, “hangi etkiyi ortaya çıkarmaya yönelik olarak” şeklindeki analiz boyutunu ifadenin “sembolik” kısmı oluşturmaktadır. Bu boyutlar ise geliştirilen modelin performans alanları ve retorik merkezi-çevresel rotalarına ilişkin kriterler kapsamında irdelenerek yorumlanmaktadır.

Çalışmanın genel akışını siyasal simetri vaadeden lider retorik kavramlarına ilişkin genel yaklaşımların irdelenmesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede oluşturulan anlatı akışı genelden özel doğrudur. Çalışmada ikna, liderlik ve retorik kuramları, siyasal ikna, siyasal ikna inşası ve siyasal simetri vaadeden lider retorik kavramlarına açıklık getirmek için ele alınmaktadır. Siyasal simetri vaadini oluşturan sosyolojik çatışma, seçmenin denge arzusu, merkez-çevre dolaşımı ve elit teori şeklindeki kavramlar temelinde şekillenen uygulama Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemi çerçevesinde yapılacaktır.

Çalışmanın ilk aşamasında, siyasal simetri vaadeden lider retorik kavramı/modelinin ilk yapı taşını oluşturan ikna olgusuna odaklanılmaktadır. İkna olgusu bilindiği gibi hem kavramsal hem de kuramsal düzeyde oldukça karmaşık ve kapsamlı bir konudur. Dolayısıyla ikna konusu modele katkı sağlayacak düzeyde ele alınmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında iknanın kavramsal boyutunun ortaya koyulması sonrasında, ikna sürecinin temel değişkenlerine ve özelliklerine değinilmektedir. İkna sürecinin önemli bileşenlerinden birisi olan tutum bu bölümde ele alınan bir diğer önemli kavramdır. Ayrıca bu bölümde seçmenin kişisel dengesinin bozulması ve yeniden sağlanmasına yönelik mesaj içeriğinde önemli bir işleve sahip olan tutum kavramının boyutları üzerinde durulmaktadır. İkna süreci ve davranış değişikliğine ilişkin literatürdeki temel kuram ve

yaklaşımlara ise çalışmanın diğer bölümlerinin kurgulanabilmesine ve modelin inşa edilmesine olanak sağlayacak düzeyde yer verilmektedir. Özellikle seçmenin statik bir halden dinamik bir hale getirilmesine ilişkin dengesizlik ve dengelenim sürecinin açıklanması kapsamında tutumun boyutlarının birbiriyle ilişkisi üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın ikinci aşamasında ise siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin önemli diğer iki yapı taşı olan liderlik ve retorik kavramları ele alınmaktadır. Bu aşamanın ilk kısmında liderlik olgusuna tarihsel ve kuramsal düzeyde değinilmektedir. Liderliğin kavramsal ve kuramsal çerçevesi, çalışmanın üçüncü aşamasında inşa edilen modelin, liderliğe ve retoriğe ilişkin kısımlarıyla örtüşecek biçimde açıklanmaktadır.

Liderlik kuramı da ikna kuramıyla benzer biçimde oldukça geniş bir literatüre sahiptir. Liderliğin özellikler, davranışsal ve durumsal yaklaşımlarıyla birlikte modern kuramların sağlamış olduğu bilgiler, üçüncü aşamada inşa edilen kavramlara kaynaklık edecek düzeyde irdelenmekte, anlatım, literatürü olabildiğince çerçeveleyecek ve özetleyecek biçimde yapılmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında üzerinde durulan bir diğer temel konu retoriktir. Aristoteles'ten günümüze ulaşan retorik kurama ilişkin temel yaklaşımlarla birlikte kavramın alt boyutları bu kısımda incelenmektedir. Retoriğin bileşenleri, boyutları, retorik kuramsal yaklaşımların genel çerçevesi ve retoriğin kazandığı farklı anlamlar bağlamında ortaya çıkan değişim gibi konu başlıkları da bu aşamada irdelenmektedir. Retoriğe sembolik yaklaşım konusu ise çalışmanın üçüncü aşamasında detaylandırılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü aşamasında, siyasal ikna inşası ve siyasal simetri vaadeden lider retoriği kavramları temellendirilerek açıklanmaktadır. Bu bölümde, ilk iki aşamada ortaya koyulan kavram ve kuramlardan elde edilen kilit konseptler üçüncü aşamada, daha özel ve indirgemeci bir yaklaşımla siyasal ikna çerçevesinde ele alınmaktadır. Siyasal iknanın boyutları, ikna sürecinin değişkenleriyle birlikte, lider, mesaj ve seçmen faktörleri kapsamında irdelenerek, yeni kavramsallaştırma ve sınıflandırmalar ortaya koyulmaktadır. Çalışmanın ana konsepti niteliğinde olan siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin kavramsal ve kuramsal inşasına ilişkin kavramsal yapıtaşları birinci ve ikinci aşamada ortaya koyulan kavram ve yaklaşımlarla ilintilendirilerek çoğunlukla tipolojik olarak ele alınmaktadır. Özellikle seçmen ve lider retoriği ilişkisi çerçevesinde ethologic simetrik, ethologic asimetrik, ethopathic simetrik ve ethopathic asimetrik seçmen sınıflandırması ve

bu seçmen sınıflarının genel karakteristiğine ilişkin özellikler tipolojisi ortaya koyulmaktadır. Benzer biçimde seçmen tipolojisiyle uygunluk gösterebilen mesaj sınıflandırmaları ve liderin farklı değişkenlere ilişkin sergileyebileceği davranışları içeren tipolojiler önerilmektedir.

Bu bölümde siyasal simetri vaadeden lider retoriksel temeline inşa edilen modelin kilit kavramları, sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilim başta olmak üzere farklı disiplinler açısından ele alınmaktadır. Söz konusu kilit kavramlardan ilki çatışma teorisidir. Çatışma teorisi, Marx'a ait sınıflar arası çatışma yaklaşımından farklı olarak toplumsal ve siyasal çatışma biçiminde açıklanmaktadır. Bu aşamada elit teorisi ve elitlerin dolaşımı yaklaşımı ele alınarak toplumsal çatışma konusu irdelenmektedir. Seçmenin siyasal ihtiyacı ve motivasyonu, denge ve tutarlılık arzusu kavramları bu aşamada değinilen diğer alt kavramlardır. Modelin sembolik yönünün ortaya koyulabilmesi için dil felsefesi ve edimsöz kuramına bu kısımda atıf yapılmaktadır.

Bu bölümde inşa edilen modelin retorikle örtüşen yönleri vurgulanarak, model retoriksel bir çerçeve içinde konumlandırılmaktadır. Model kapsamında retoriksel ethos, pathos ve logos bileşenleri yeniden ele alınarak her bir bileşen merkezi ve çevresel rota kavramı bağlamında ele alınmaktadır. Ayrıca retoriksel ethos, pathos ve logos bileşenlerinin merkezi ve çevresel rotalarının özellikleri tespit edilerek siyasal simetri vaadeden lider retoriksel inşa kriterleri de belirlenmektedir. Son olarak bu kısımda modelin başarması gereken temel performans alanları açıklanarak detaylandırılmaktadır.

Çalışmanın son aşaması olan dördüncü aşamada geliştirilen siyasal simetri vaadeden lider retoriksel modeli test edilerek elde edilen bulgular yorumlanmaktadır. Retorik ve sembolik bir özellik gösteren modelin testi Recep Tayyip Erdoğan'ın yapmış olduğu miting konuşmaları çerçevesinde yapılmaktadır. Çalışmanın üçüncü aşamasında tespit edilen kriterler doğrultusunda; 2010, 2011, 2013 ve 2014 yıllarında gerçekleştirilen ve her birbir seçim ya da olayı temsil eden toplam beş konuşma, inşa edilen model temeline analiz edilmekte, önerilen model seçmene sunulan konuşmalarla test edilmektedir. Her bir seçim ya da olaya ilişkin konuşma metninde yer alan ifadeler, retorik ve sembolik düzeyde ele alınarak, bu düzeylerin oluşturduğu kategoriler, retoriksel ethos, pathos, logos bileşenlerinin merkezi ya da çevresel rotası ile daha önce belirlenen, modelin altı temel performans alanından biriyle eşleştirilerek ele alınmaktadır. Analiz sonrasında ise her bir bölüme

ilişkin çalışmanın kuramsal verilerinden hareketle bir değerlendirme yapılarak, bu değerlendirmeler ışığında yürütülen genel bir tartışma ve sonuç kısmıyla çalışma sonlandırılmaktadır.

2. İKNA, TEMEL İKNA KURAMLARI VE İKNANIN İNŞASI

Bu başlık altında ikna kavramı irdelenirken, diğer yandan iknanın kavramsal ve olgusal düzeyleri ele alınmaktadır. Bununla birlikte söz konusu açıklama düzeyleri ile birlikte kavramı oluşturan alt kavramlar ele alınarak ikna süreci üzerinde durulmaktadır.

2.1. Kavramsal Çerçeve

Aristo'nun, retorik i ikna sanatı olarak tanımlamasından bugüne, ikna ile ilgili olarak hem kavramsal hem de kuramsal düzeyde birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Özellikle psikoloji ve sosyal psikolojinin odak noktasında bulunan ikna ile ilgili olarak yapılan çalışmaları, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaptıkları çalışmalar ile kuramsal ve pratik düzeyde ele alan Hovland ve arkadaşlarının topladığını (Anık, 2000: 28) ifade etmek mümkündür. Carl Hovland yönetiminde Amerika Birleşik Devletleri Yale Üniversitesi bünyesinde kurulan iletişim ve tutum değişimi programı ile başlatılan etkileyici iletişim/ikna konusuna ilişkin ilk çalışma sonuçlarının, Hovland, Lumsdaine ve Sheffield'in 1949, Hovland ve Janis'in 1959, Sherif ve Hovland'ın 1961 yıllarında yazdıkları kitaplar ile Hovland ve Weiss'in 1951, Hovland ve Mandell'in 1952, Hovland, Harvey, Sherif 'in 1957 yıllarında yazmış oldukları makaleler (Kağıtçıbaşı, 1996: 164; Severin ve Tankard, 1992/1994: 257) aracılığıyla ortaya koyulduğu görülmektedir. Hovland, Janis ve Kelley'in "İletişim ve İkna", Hovland'ın "İknada Sunuş Sırası", "Janis'in Kişilik ve İkna Edilebilirlik", Rosenberg, Hovland, McGuire, Abelson ve Brehm'in "Tutum Örgütlenmesi ve Değişim" ile son olarak Sherif ve Hovland'ın "Sosyal Yargı" adlı Yale Serisi olarak bilinen yapıtları ikna konusu üzerinde ortaya koyulmuş önemli eserlerdir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 267) .

Özel bir ilgi alanı olarak uzun süre üzerinde çalışmalar yapılan ikna kavramı, propaganda anlamında tartışılmış ve pejoratif anlamları ile anılmıştır (Jamieson, 1985/1996: 2). Dolayısıyla ikna kavramının ortaya çıkış şartları göz önünde bulundurulacak olursa, çoğu kere propaganda kavramı ile eş anlamlı olarak ele alındığı görülmektedir. İkna, kavramsal ve olgusal olarak üzerinde henüz tartışmaların bitmediği, disiplinlerarasılığı bulunan bir konu olarak önemini korumaktadır.

2.1.1. İknanın Etimolojisi ve Anlamı

Ahmet Vefik Paşa'nın *Lugat-i Osmanî* adlı yapıtında ikna kavramının “kani etme, kandırma” anlamına geldiği açıklanmaktadır. Kavram genel bir ifadeyle “kani etme, doyurma” (İkna, 2015) şeklinde tanımlanmaktadır. İkna kelimesi Arapçadan dilimize geçmiş bir kavram olarak, “bir konuda birinin inanmasını sağlama, inandırma, kandırma” (Türkçe Sözlük, 1988: 692) şeklinde sözlüklerde karşılık bulmaktadır. İkna kelimesi, kani olmak, kanma, kandırma, kanaat kelimeleri ile aynı kökten gelmekte ve etimolojik olarak bu kelimelerle akrabalık arz etmektedir. Bu kavramların Türk Dil Kurumu Sözlüğündeki karşılıklarına bakıldığında ise, kani olmak, “inanmak, kanmak” olarak, kanmak kelimesi ise “söylenilen sözün anlatılan konunun doğruluğuna inanmak, aldanmak, bir ihtiyacını, bir isteğini yeteri kadar karşılamış olmak, doymak” (Türkçe Sözlük, 1988: 780) şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Aynı Sözlükte, ikna kavramıyla ilintili olan inanç kelimesi ise “bir düşünceye gönülden bağlı bulunma” (1988: 704) biçiminde tanımlanmaktadır.

İkna, İngilizce “persuasion” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Persuasion kelimesine etimolojik olarak bakıldığında, 14'üncü yüzyılın sonlarında, “bir insanı bir şeye kani kılma, inandırma eylemi” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Güçlü olarak anlamına gelen “per” ve zorlamak, baskı yapmak, teşvik etmek anlamına gelen “suadere” kelimelerinin birleşmesi ile oluşan “persuadere” kelimesinden türemiş “persuasion”, bünyesinde, dini inanç, iman kavramlarını da barındıran Latince “persuasionem-persuasio” kelimesinin karşılığı (Persuasion, 2015) olarak ortaya çıkmış bir kavramdır. İkna kavramının etimolojisine ilişkin verilen bu bilgiler ışığında, doğruluğuna kanaat getirilerek inanmanın ortaya çıkmasını sağlayan doyurucu bilgi şeklinde genel bir ikna tanımı yapmak mümkündür.

2.1.2. İknanın Kavramsal Düzeyi

İkna kavramının, alana ilişkin yazına bakıldığında davranışta değişikliğe neden olan bir süreç olarak ele alındığı görülmektedir. Bunun yanı sıra ikna bireylerin var olan bağımlılıklarını sürdürmeleri anlamında yeniliklere karşı koyma anlamında da kullanılmaktadır (Jamieson, 1985/1996: 4-5). İkna kavramı, daha önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmak amacıyla, bilinçli olarak, insan güdülerinin manipüle edilmesi yoluyla eylem ve düşüncelerinin değiştirilmesi girişimi (Brembeck ve Howell, 1952: 24) olarak

tanımlanmaktadır. Benzer biçimde kavram bir kişinin ya da bir grubun düşüncelerini ve davranışlarını değiştirme ya da onları güçlendirme süreci olarak, bir konu ya da düşünceyi rasyonel hale getirmenin yanı sıra insani duyguları cezbetmek, bir düşünce bir çözüm veya bir yaklaşımı cazip hale getirmek şeklinde ele alınmaktadır. Bir diğer ifadeyle ikna, kişilerde düşünce ya da olaylara ilişkin olarak tutum değişimi yaratmak amacıyla ortaya koyulan iletişim tabanlı bir çaba (Lord, 1997: 253; Luecke, 2003/2007: 70) olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkna kavramı ele alınırken bir ucunda ılımlı yaklaşım diğer tarafta ise zorlama bulunan iki kutuplu bir yapıyı düşünmek gerekmektedir. Etki ve zorlama arasındaki durumu ima eden orta nokta ise genellikle ikna edici olarak kabul edilmektedir. Zorlama, fikirlerin gönüllü bir şekilde kabul edilmesini değil, istenilen davranışı sergilememenin sonuçlarından korkma ile bir davranış değişikliği ortaya çıkarmaktadır. İknada ise, mantıklı kanıtlarla muhatabı etkileme yani bir tür özgür seçim ortamı söz konusudur (Jamieson, 1985/1996: 4). Bu çerçevede iknayı bir tür diyalog ve müzakere süreci (Conger, 2008/2008: 14) olarak kavramsallaştırmak mümkündür. İkna incelemesi psikolojik bir varlık olarak birey, sosyal ve sosyal-psikolojik bir unsur olarak grup, siyasal bir unsur olarak toplum düzeyinde yapılabilir (Jamieson, 1985/1996: 4).

İkna, üzerinde binlerce yıldır çalışma yapılan bir kavram olarak milattan önce 4'üncü yüzyıla kadar uzanmakta ve kökeni Aristo'ya dayanmaktadır (Perloff, 2010: 27; Petty ve Cacioppo, 1996: 5). DeneySEL sosyal psikolojinin binlerce deneyinden hareketle ortaya koyulan temel yaklaşımların ve prensiplerin yeni olmadığı görülmektedir. Bu çerçevede Aristo'nun iknaya ilişkin temel yaklaşımında, retorik sahibinin kendi kişiliğinin, dinleyicinin özellikleri ile konuşmanın kanıtları ve özelliklerinin ortaya koyulması söz konusudur (Petty ve Cacioppo, 1996: 5).

İkna ile ilgili çalışmaları, bir noktaya kadar Yale Üniversitesinde Psikolog olarak görev yapan Carl Hovland ve arkadaşlarının, İkinci Dünya Savaşı boyunca, savaşan askerlerin ve ordunun motivasyonunun sağlanması ile askerlerin moral seviyelerinin yüksek tutulması için yaptığı deneySEL çalışmalara dayandırmak mümkündür (Petty ve Cacioppo, 1996: 6). Bunun yanı sıra sosyal psikoloji disiplinin temellerini atan, tutum kavramının ilksel anlamda tanımlamasını yapan Allport'un bu alana ilişkin yapmış olduğu çalışmaların ikna kavramına ilişkin temel bilgileri oluşturduğu (Demirtaş, 2004: 74) görülmektedir.

Hovland'ın savaş sonrası Yale Üniversitesinde sürdürdüğü iletişim ve ikna üzerine araştırma programında, ortaya koyduğu çalışmalar ise alana ciddi sayılabilecek bir düzeyde katkı sağlamıştır (Petty ve Cacioppo, 1996: 6).

İknayı, kavramsal düzeyde, genel hatlarıyla, hedef kitlede tutum değiştirmek üzere yapılan ve şiddete dayalı olmayan faaliyetler bütünü (Barut ve Altundağ, 2005: 81) olarak tanımlamak mümkündür. Perloff (2010: 12) ise iknayı, sembollerle örülü bir süreç olarak nitelediğı ikna kavramını, iletişimcinin özgür bir seçim atmosferinde mesaj aktarımı yoluyla diğeri insanların bir konuya karşı tutum ya da davranışlarını değiştirme çabası olarak ifade etmektedir.

İkna kavramını tanımlarken kendini tanımını oluşturan unsurları açıklayan Perloff (2010) bir yönüyle kavrama ışık tutacak bir tür sınıflandırmayı da ortaya koymaktadır. Perloff (2010: 12-16) ikna kavramını oluşturan unsurları şu şekilde sıralamıştır:

-İkna sembolik bir süreçtir: İkna anlık olarak ortaya çıkan bir şey olmaktan öte adım adım gerçekleşen, zaman alan ve etkin olarak mesaj alım unsurunu içinde barındıran bir süreçtir. İkna dilin zenginliğı ve kültürel anlamları üzerinden iletilen mesajlarla birlikte sembolleri de içermektedir. Bu çerçevede semboller özgürlük, eşitsizlik, adalet gibi sözlü olabileceğı gibi, bayrak, haç gibi sözsüz ve belirli süreçler sonunda ortaya çıkmış görseller şeklinde de olabilmektedir. Böylece semboller iknacının, düşünce kalıplarını ve tutumları değiştirmek için kullandığı araçlar halini almaktadır.

-İkna bir tür etkileme girişimidir: İkna süreci otomatik ya da kaçınılmaz olarak başarıyla sonuçlanacak bir süreç değildir. Ancak İkna diğeri insanları tasarlanmış bir şekilde etkileme girişimini içeren bir süreçtir. Burada ana nokta iknanın diğeri tarafı bilinçli bir biçimde etkileme girişimini temsil ettiğı gerçeğidir. İkna olan kişinin değişime yatkın bir zihin haritasına sahip olduğı bilincinin eşlik ettiğı bu süreç ise bir tür sosyal etki olarak ifade edilmektedir. Sosyal etki ise bir insanın davranışı başka düşünce ve eylemlerle değiştiren geniş bir süreçtir.

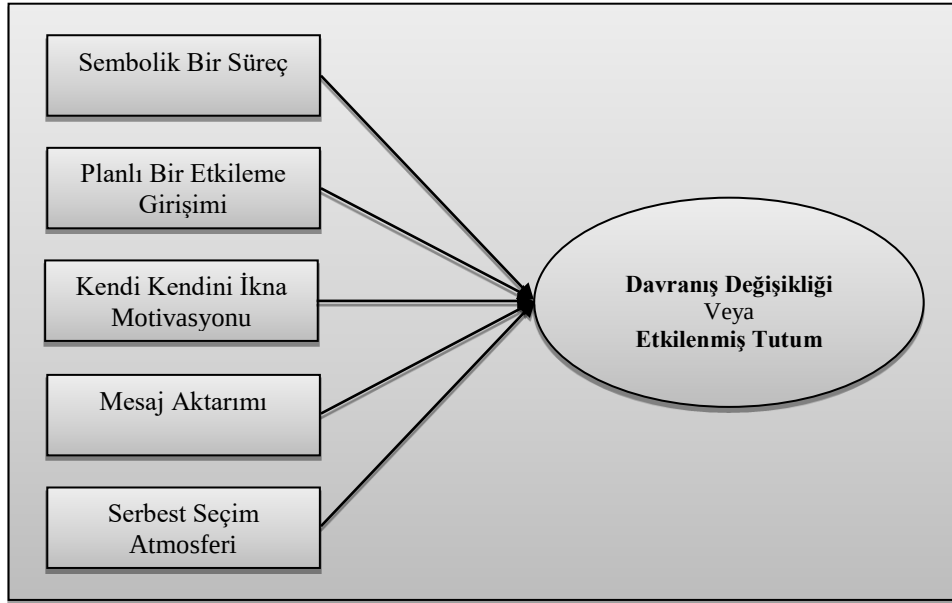
-İkna içsel bir süreçtir: İknacılar kişileri onların kabul edebileceğı nitelikteki bir dizi argümanla karşı karşıya bırakırlar. Böylece insanları kendilerine teslim olmaya zorlarlar. Bu üst bakıştan hareketle insanların kendilerini ikna ettiklerini ifade etmek mümkündür. Çünkü iletişimci sadece argümanları ortaya koyan kişidir. Onları kabul etmek ya da

reddetmek kişinin tercihi olarak ortaya çıkmaktadır. İletişimci insanları ikna olmaya zorlayan kişi değil onlara ihtiyaçlarını görmeleri için imkân sağlayan kişidir. Bir diğer ifadeyle onların ihtiyaçlarını aktive eden kişidir. İknacı kişiye ihtiyaçları doğrultusunda, neye ihtiyacı olduğunu bir diğer ifadeyle içine bakmasını sağlamakta, farkındalığını artırarak sorunun ne olduğunu ve onunla nasıl başa çıkacağının yolunu göstermektedir.

-İkna mesaj aktarım sürecidir: İkna bir iletişim sürecidir. İletişim ise bir mesaj aktarım prosesi olarak değerlendirilebilir Mesajlar yazılı, sözlü, kişisel ya da kitle iletişim aracılığı ile veya internet üzerinden akla yatkın ya da akla yatkın olmayan biçimde gerçek ya da duygusal olabilir. Mesajlar karmaşık argümanlarla örülü olabileceği gibi basit işaretlerle kurulu olabilir. Sosyal etkiden farklı olarak ikna süreci mesaj içeren bir süreçtir.

-İkna serbest seçimleri içeren bir süreçtir: Daha önce de ifade edildiği gibi ikna içsel bir süreç ise, iletişim sürecinde yer alan kişi davranışını değiştirip değiştirmemekte iknacının istediği ya da aksi yönde hareket etmekte özgür olmalıdır.

İknanın ve zorlamanın nerede başlayıp nerede bittiğini tam anlamıyla ifade etmek oldukça güçtür. Fakat bir insanın diğerlerinden farklı olarak iknacının istediği yönde ya da kendi tercihleri noktasında hareket etme yetisinin bulunması bir yönüyle özgürlük kavramının çerçevesine ilişkin bir yaklaşım ortaya koymaktır (Smythe 1999'dan akt. Perloff, 2010: 16). Buradan hareketle diğer iletişim çabalarından farklı olarak ikna sürecinin bilinçli bir mesaj tasarımı içermesi, ikna edilecek bireye seçenekler sunulması, kişi ya da grupları zorlayan unsurlardan arınmış olması, bir tür etkileşim ile sembolik ve etik unsurları içermesi gerektiğini ifade etmek mümkündür. Perloff'un (2010) ortaya koyduğu ikna kavramını oluşturan unsurları Şekil 2.1'deki biçimde şematize ederek özetlemek mümkündür.

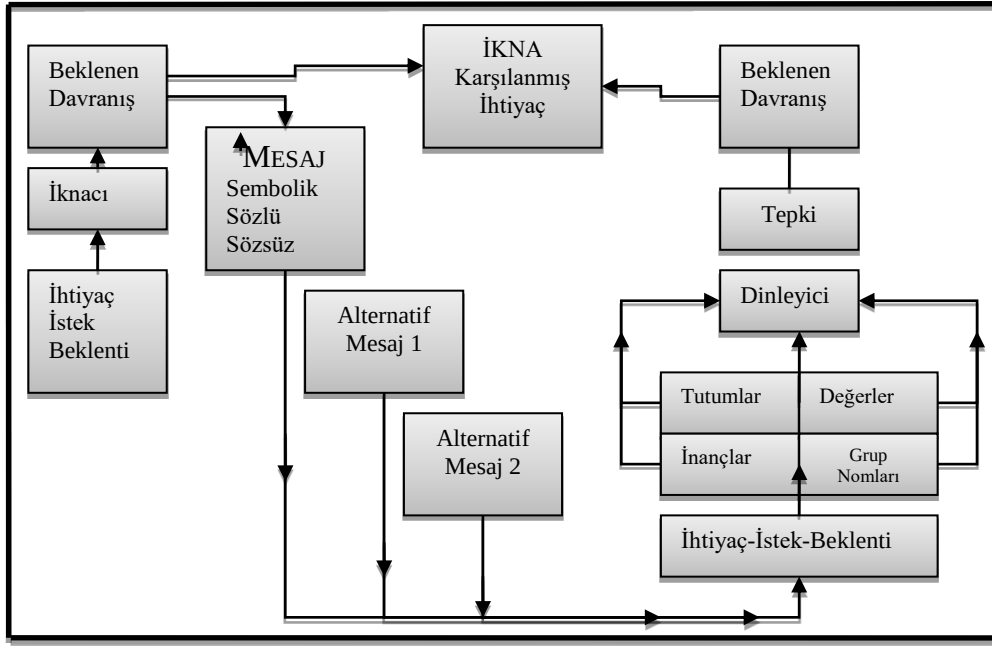

Şekil 2.1. İknanın kavramsal boyutları

Reardon (1991: 1) ikna sürecinin diğer birçok aktivitede olduğu gibi doğasının iyi ya da kötü olmadığını, çıktı ya da amaçlarının etik olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiş, iknanın bir anlamının da işbirliğini başarmak olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda Reardon (1991: 2) iknanın iknacının mantık ya da duygusal yollar kullanarak kendi tercihi olan tutum, davranış ya da inançlarının ikna sürecine taraf olan kişi ya da kişilerce kabul edilmesi doğrultusunda bir tür rehberliği içerdiğini belirtmiştir. Jowett ve O'Donnell (2012: 32) iknayı iletişimin bir alt kümesi olarak kişileri etkilemeyi amaçlayan bir süreç olarak tanımlamışlardır. Yazarlar, ikna edici mesajın, alıcının gönüllü bir şekilde benimseyeceği, arzu edeceği bir davranış ya da mesajın böylesi bir bakış açısını içerdiğini ifade etmektedirler. Bu tanımda da dikkat çeken husus ikna sürecinde yer alan mesajın alıcısı tarafından gönüllü biçimde alınıyor olmasıdır. Bir diğer ifadeyle mesajın alınmasında gönüllüğün esas olmasıdır. O'Donnell ve Kable'nin (1982: 9) tanımına göre ise ikna, kaynak ve hedefin bir birine sembollerle, sözlü ya da sözsüz iletişimle bağlandığı, iknacının, ikna olanın genişlemiş ve değişmiş algısından hareketle, istenilen tutum ya da davranış değişikliğini benimsemesine ilişkin etkileme girişimini içeren karmaşık, süre giden etkileşimli bir süreç olarak ele alınmaktadır.

İkna hem ikna edeni hem de ikna olanın ihtiyaçlarını karşılayan çift taraflı etkileşime açık bir girişim olarak nitelenebilir. İknanın bu yönüyle propagandadan ayrıldığı ve tarafsız bir nitelik kazandığı görülmektedir. İkna, ikna edici amacın benimsenmesi halinde ikna edilenin istek ya da ihtiyaçlarının giderildiğini görebileceği, etkileşimli bir süreç (Jowett ve

O'Donnell, 2012: 33) olarak karşımıza çıkmaktadır. Jowett ve O'Donnell'e (2012: 33-39) göre ikna kavramı; etkileşimi, ikna edici mesaja karşı tepki vermeyi ve gönüllüğü içermektedir. Bu çerçevede iknanın etkileşimli olması, bir diğer ifadeyle karşılıklılık esasını içermesi, hem iknacının hem de dinleyicinin istek ve ihtiyaçlarının karşılıklı olarak bilinmesi ve ikna edici mesajın kabul edilmesi halinde bu ihtiyacın karşılıklı giderilmesini ifade etmektedir. İkna sürecinde mutlaka bir yanıt söz konusudur. Bu süreçte üç farklı yanıtta bahsetmek mümkündür. Bunların ilki, ikna sürecinde dinleyicinin gönderilen mesaja ilişkin vereceği tepkinin şekillendirilmesidir. İknacı, ikna edilenin nasıl davranacağını öğretirken onların tepkisini şekillendirme girişiminde bulunabilir. Bu noktada istenilen tepkilerin ortaya çıkması halinde iknacı amaçlarını ödülleriyle takviye eder. İkinci olarak dinleyicinin vereceği tepkiyi güçlendirmek sayılabilir. Burada ikna edilende var olduğu düşünülen tutumların istenilen davranış kalıbı yönünde güçlendirilerek elde edilmek istenen tepkinin takviye edilmesi söz konusudur. Üçüncü tür tepki ise dinleyicinin tutumunu bir başkasıyla değiştirmesini öngörmektedir. Dinleyicinin vermesi beklenen tepkilerin en zoru olarak karşımıza çıkan bu tepki türünde, tarafsız pozisyonun yerini, pozitif ya da negatif bir tutumla, davranış değişikliğine ya da yeni bir davranışın kabulüne bırakması beklenir. İkna kavramının son boyutu ise gönüllülüğü dikkate alıyor olmasıdır. Bu bağlamda iknacı, dinleyicinin karşı iknaya maruz kalmasına imkân verecek mesajlara erişimini de üstlenmektedir. Bir diğer deyişle dinleyicide meydana gelecek bir algı, biliş ya da davranış değişikliği, dinleyicinin kendi istek ve iradesi ile ortaya çıkmış bir değişikliktir. Jowett ve O'Donnell'in (2012) ortaya koymuş olduğu bu hususların tümünü Şekil 2.2'deki biçimde şematize ederek özetlemek mümkündür.

Şekil 2.2. İkna kavramı ve sürecin değişkenlerine ilişkin şema

2.1.3. İknanın Olgusal Düzeyi

Kavrama ilişkin olarak yapılan tanımlardan hareketle iknanın bir süreç içerdiğini (Perloff, 2010: 12) belirtmiştik. İknanın da iletişimin kapsamı içinde yer alması nedeniyle, büyük ölçüde iletişim süreciyle paralellik gösterdiği (Anık, 2000: 36) görülmektedir. Buradan hareketle ikna ve iletişim kuramı arasında belirgin bir bağlantının kurulması mümkündür. Bu çerçevede iletişim ve iknanın bir birinden bağımsız süreçler olmadığını ancak iletişim ve ikna arasında ortaya çıkan temel farklılığın “niyet” kavramına ilişkin olduğunu belirtmek mümkündür. İletişim süreci “niyet” içermeyebilir ancak ikna sürecinin merkezinde “niyet” bulunmaktadır (Jamieson, 1985/1996: 223). Jamieson (1985/1996: 3) ikna süreci içinde niyet kavramına atfettiği önemi “...niyeti göz önünde bulundurmalıyız. İkna niyet edilmediyse, etkiler ortaya çıksa bile... ikna edici olarak değerlendirilmeyecektir” şeklinde belirtmiştir. O halde ikna sürecini, içinde niyetin bulunduğu bir iletişim süreci şeklinde betimlemek mümkündür. Bu çerçeveden hareketle iletişim sürecinin tanımlanması bir yönüyle ikna sürecinin de açıklanabilmesi için bize imkân sağlayacaktır.

İletişim en genel anlamıyla bir kaynak, bir ileti, bir alıcı, gönderen ile alıcı arasındaki ilişki olarak, iletişimin meydana geldiği ortam ve gönderilerin değiştiği bir dizi unsuru (McQuail ve Windahl, 1993/2005: 18) içermektedir. İletişim sürecine ilişkin yapılan ilk

Çalışmalardan biri Amerikalı siyaset bilimci Laswell'e aittir. Laswell iletişim sürecini, en kolay şekilde kim, ne söyler, hangi kanalla, kime, nasıl bir etkiyle, sorularının sorulmasıyla açıklanabileceğini ifade etmiştir. Laswell Modeli olarak da bilinen iletişim model kimi araştırmacılar tarafından kullanışlı ama basit bulunmuş farklı iletişim tanım ve modellerine ilişkin araştırmalar yapılmıştır (McQuail ve Windahl, 1993/2005: 28). Braddock, Laswell'in modelini eleştirerek, süreçte daha fazla faktörün yer aldığını ifade etmektedir. Bu çerçevede Braddock, söz konusu modeli geliştirerek, kim, ne söyler, hangi kanalla, kime, hangi koşullar altında, hangi amaçla, hangi etkiyle, biçiminde iletişim sürecini tanımlamıştır. Bu bağlamda modelin ilercinin alıcıyı etkilemek amacıyla olduğu kabulü ile iletişimin iknaya yönelik bir süreç olduğu ortaya çıkmaktadır (McQuail ve Windahl, 1993/2005: 28-29).

İletişim süreci, içinde kaynak, hedef ve mesaj biçiminde ifade edilecek en az üç ögeyi barındırmaktadır (Schramm, 1965/2000: 99). Osgood ve Schramm'ın iletişim modeline bakıldığında ise iletişimin, kodlayıcı, yorumlayıcı, açımlayıcı ile açımlayıcı, yorumlayıcı, kodlayıcı arasında döngüsel olarak hareket eden gönderiden meydana gelen dairesel bir süreç (McQuail ve Windahl, 1993/2005: 33; Schramm, 1965/2000: 107) olduğu görölmektedir. Shannon ve Weaver'ın iletişim modeli ise iletişim sürecini, ileti ya da iletiler zincirini üreten enformasyon kaynağı, iletici tarafından sinyallere dönüştürülen ileti, elde edilen sinyallerin alıcıya yönelik kanala uygun hale getirilmesi, sinyallerin alınması, iletinin hedefe ulaşması biçiminde ifade etmektedir. Yaklaşım modelde geri beslemenin bulunmaması gerekçesiyle eleştirilmiş, DeFleur'un katkısıyla modele geri besleme eklenerek modelin döngüsel hale gelmesi sağlanmıştır (McQuail ve Windahl, 1993/2005: 31-32).

İletişim sürecini ortaya koymaya dönük yapılan araştırmalar sonucunda hazırlanmış olan çizgisel nitelikli modellere bakıldığında benzer bir akışı görmek mümkündür. Buna göre iletişim süreci, içinde bir alıcı bir verici ve bir mesaj ve mesaj aktarımının bulunduğu işlemler bütünü anlatmaktadır. Dairesel modellerde ise sürece geri beslemenin eklenerek iletişim sürecinin doğasına daha uygun olarak açıklandığı görölmektedir. İkna kavramının ve iletişim sürecine ilişkin tanımlarından hareketle ikna ve iletişim sürecinin benzeşim gösterdiği, iknanın alıcı ve hedef arasında bir niyete ilişkin mesaj aktarım süreci içerdiğini söylemek mümkündür.

2.1.3.1. İkna Sürecinin Aşamaları

Etkin bir ikna sürecinin dört belirgin ve temel adımı bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda ilk adımı iknacının tesis ettiği inanırılık oluşturmaktadır. İkinci adımda iknacının hedeflerini ikna etmeyi planladığı kitle ile ortak bir zemin oluşturacak biçimde planlaması bulunmaktadır. Üçüncü adımda görüşlerin inandırıcı kanıtlarla ve güçlü bir dil ile aktarımı bulunmaktadır. Son aşamada ise dinleyicilerle duygusal bir bağ inşa edilmesi söz konusudur (Conger, 2008/2008: 15). Kapferer ise ikna edici iletişim sürecinin aşamalarını şu şekilde özetlemektedir: İkna sürecinin ilk aşamasını mesaj sunumu oluşturmaktadır. İkna süreci açısından bu noktada önemli olan hedefin dikkatini cezbetmektedir. Sunulan mesajla hedefin dikkatinin çekilememesi halinde ikna süreci akamete uğramakta iknanın gerçekleşme ihtimali ortadan kalkmaktadır. İkinci aşamada hedefin mesaja dikkat etmesini temin etmektir. Bu noktada önemli olan çok sayıda kişinin mesaja dikkati çekerek onların istenilen yönde seçim ya da tercih yapmasını sağlamaktır. Üçüncü aşamada ise hedefin sunulan mesajı kavraması önem kazanmaktadır. Burada hedef sunulan mesaj içeriğini algılayabilmeli, sunulan mesajın anlamını çözebilmelidir. Dördüncü aşama kabul ya da ret aşaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Beşinci aşamada ise daha önceki aşamada alınan karar doğrultusunda ya tutumun biçimlenmesi ya da yeni bir karar alınması durumu ortaya çıkmaktadır. Burada önem arz eden tutum ya da kanaatlerin süreklilik arz etmesidir. Altıncı aşamada ise daha önceki aşamalarda değişen ya da şekillenen tutum doğrultusunda bir eylemin ortaya çıkması beklenmektedir. Kapferer ikna sürecini oluşturan söz konusu aşamaların ilk üçü iletinin anlam ve anlaşılması ile ilgili olduğunu diğerlerinin ise genel kabul süreciyle ilgili aşamalar olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede söz konusu altı aşamanın ikna süreci için vazgeçilmez olduğu, aşamalardan herhangi birinde ortaya çıkacak bir zafiyetin tüm ikna sürecini etkileyerek zincirde bir kopma meydana getireceği (Kapferer,1978'den akt. Anık, 2000: 38-39) ifade edilmiştir.

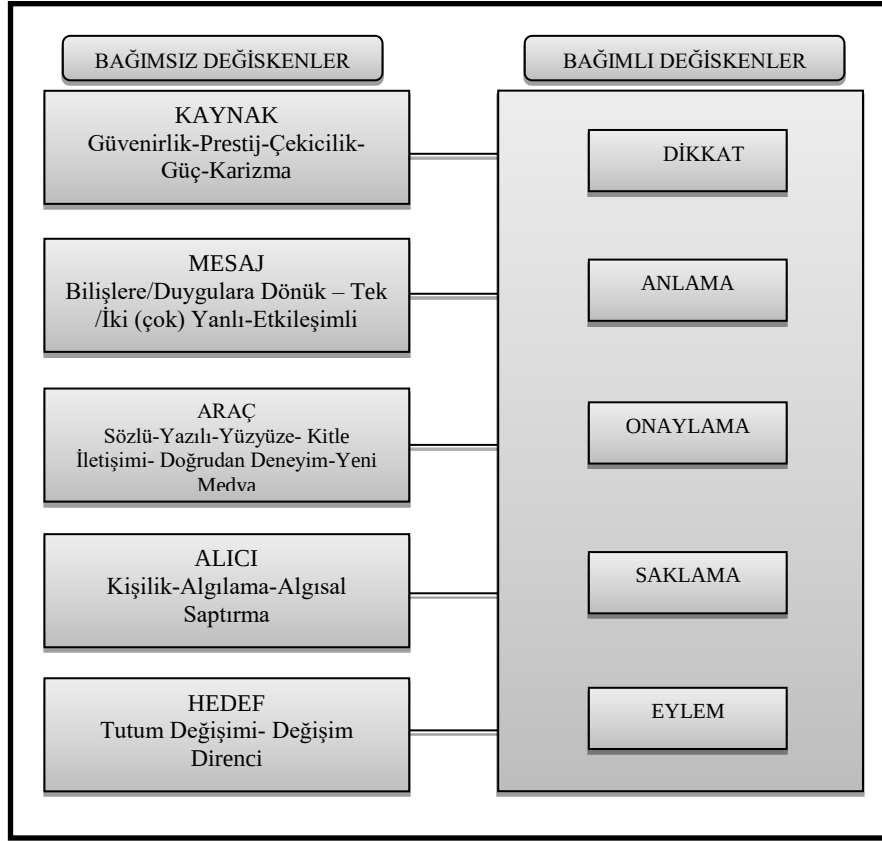
2.1.3.2. İkna Edici İletişim Sürecinin Değişkenleri

İknanın gerçekleşebilmesini sağlayan en temel olgu iletişimdir. Hedef kitleye iletişimin ulaştırılması iknanın sağlanabilmesi için iletişim araç ve kanallarından yararlanmayı zorunlu kılmaktadır (Uztuğ, 1999: 23). İnceoğlu (2000: 132) iletişimi “birey ile birey ya da bireyler arasında yapılan anlam(lar) yüklü simgeler gönderimi, alımı, işlenimi, yeniden gönderimi, yeniden alımı, işlenimi... süreci” olarak ifade etmektedir. Güdüleyici iletişim

her ne kadar sosyal psikolojinin konusu olsa da alanda yapılan araştırmaların çoğunluğu bireylerin tüketim ve oy verme davranışlarını etkileme amacıyla gerçekleştirilmektedir (İnceoğlu, 2000: 132). Alıcı ve vericinin modellenmiş iletişim yaklaşımlarında haberleşme ve iletişim bir tür sosyal etkileme olarak ifade edilmiştir. McGuire bu konuda literatürde temel olarak kabul edilebilecek bir yaklaşımla Laswell Modelinde kullanılan değişkenlerden hareketle iletişimin sosyal tutumlara etkisini ortaya koymak üzere bir tür düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemeye göre, kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve hedef değişkenleri ele alınmıştır (akt. Tekarslan, Kılınç, şencan ve Baysal, 2000: 169-170).

İkna edici iletişimde inandırma faktörlerini bağımlı ve bağımsız değişkenler şeklinde ikiye ayırarak incelemek mümkündür. İkna sürecinde kaynak, mesaj, iletişim aracı, amaçlanan etki şeklinde beş bağımsız değişkenin etken olduğu görölmektedir. Burada iletişimin kaynağı, bilgiyi veren unsur iken mesaj, iletişimin içeriğidir. İletişim kanalı ya da aracı, mesajın hangi yolla sunulduğunu ifade etmektedir. Alıcı ise mesajı “okuyan” kimsedir. Amaçlanan etki ise alıcının iletişim içeriğine ilgisi ya da tepkisidir. Söz konusu tepki ise önerilen tutumun kabulü ya da reddi olarak ortaya çıkmaktadır. İkna sürecini oluşturan bağımlı değişkenler ise dikkat, anlama, benimseme, saklama davranış olarak karşımıza çıkmaktadır (İnceoğlu, 2000: 138-140). Tekarslan ve diğerleri (2000: 221) McGuire’nin ortaya koyduğu düzenlemeyi ve değişkenler arası ilişkiyi şematize etmiştir. Birkaç eklemeyle söz konusu şema şekil 2.3’te ifade edilmiştir.

Ortaya koyulan değişkenler ve ilişkiler aynı zamanda ikna edici iletişim ile ikna sürecinin benzeşim sergilediği alanları da göstermektedir. Bu kavram taslak, bağımsız değişkenin belirli bir özelliği, durumu ya da niteliğine göre ona bağlı değişkenin de değişiklik geçireceğini öngörmektedir. Dolayısıyla ikna edici iletişim sürecinin öğeleri, ikna sürecinin başarıya ulaşması ya da ulaşamaması noktasında performans gösteren değişkenler olarak ortaya çıkmaktadır (Anık, 2000: 40).

Şekil 2.3. İkna sürecinin değişkenleri

2.1.3.2.1. İkna Sürecinin Bağımsız Değişkenleri

Bağımsız değişken, davranışlar üzerindeki etkilerin belirlenip ortaya çıkarılması amacıyla, araştırmacı tarafından sistematik bir biçimde düzenlenen unsurlardır (İnceoğlu, 2000: 138). Bir diğer ifadeyle bağımsız değişken bir sonucu ortaya çıkaran veya o sonuca etki eden neden (Erdoğan, 2007: 209) olarak ifade edilebilir. İkna sürecinde rol oynayan bağımsız değişkenlerin kaynak, mesaj, araç, alıcı, hedef olduğu ifade edilmişti. Bu aşamada ise söz konusu değişkenlerin açıklanarak ikna sürecinde üstlendikleri işlevin irdelenmesi gerekmektedir.

Kaynak

Kaynağı, mesajı oluşturarak bir kanal aracılığı ile hedef kitleye gönderen birim (Işık, 1999: 73) olarak tanımlamak mümkündür. İkna sürecinin bağımsız değişkenlerinden ilki olan kaynak faktörü, süreci başlatan bir birim olarak ele alınabilir. Kaynak faktörü, mesajı ya da ikna sürecinin içeriğini belirleyen ve belli amaçlar doğrultusunda söz konusu mesajı

aktaran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürecin başarılı olarak devam etmesini sağlayan unsurların büyük bir kısmı kaynağın güvenilirliği, saygınlığı, bilgi birikimi ve iletişim başarısı gibi temel faktörlere bağlıdır (Biber, 2007: 59). Kaynak durumundaki birimin, olaylar arasındaki ilişkileri çabuk kavrayabilme, yerinde kararlar verebilme, duygu ve düşüncelerini akıcı bir üslup ile etkili bir biçimde ifade edebilme yeteneklerine sahip olması gerekmektedir (Işık, 1999, 73). Kaynağın, ilgi çekici, dürüst, deneyimli ve güçlü olması halinde daha etkili olduğunu (Hallahan, 2000/2004a: 342) belirtmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle insanlar mesajın kaynağını ne kadar olumlu olarak değerlendirirlerse, tutumlarını sunulan mesaj çerçevesinde o kadar değiştirme eğiliminde bulunmaktadır. Bu sonuç, tutum araştırmalarıyla ortaya koyulan en güvenilir bulgulardan birisi (Taylor, Peplau ve Sears, 2006/2012: 155) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güz (1998: 198), İletişim kaynağında inanılabilirlik, güvenilirlik, karizma, uzmanlık, çekicilik, sevilirlik ve karşılaştırma grubu gibi değişkenler arandığını, ancak dikkat çeken ve önem verilen özelliğin inanılabilirlik ve güvenilirlik olduğunu belirtmiştir. Kaynağın ikna ediciliği, kaynağın inanılabilirliği ile ilişkilidir. Kaynağın inanılabilirliğini ise kaynağın alanında uzman olması ve ilişkileri belirlemektedir (Conger, 2008/2008: 16). Kaynağın inanılabilirliğine ilişkin bunlardan farklı olarak genel hatları ile kaynak faktörüne ilişkin bir değerlendirmede güvenilirlik, empati yeteneği, fiziksel görünüm, yaş, cinsiyet, ekonomik durum, eğitim, sosyal statü ve din gibi özellikleri (Işık, 1999) ele almak mümkündür.

Kaynağın özellikleri içinde güvenilirliğin diğer özelliklere oranla tutum değişimini daha çok etkilediğini belirtmek mümkündür. Kaynağın güvenilir olması, tutumun değiştirilmesi sürecinde, değişiklik öneren mesaj aktarıcısının uzmanlığıyla paralellik göstermektedir. Birçok araştırma, mesajın, inanılabilirliği yüksek kaynaklardan gelmesi halinde, hedefte tutum değişiminin çok daha kolay gerçekleşebileceği sonucunu ortaya koymaktadır (İnceoğlu, 2000: 140; Kağıtçıbaşı, 1996: 168).

Kaynağın inanılır olmasının, uzmanlık ve güvenilirlik şeklinde iki faktörle açıklanabileceğini öne süren Hovland ve Weiss (1951/2000: 241-246), yaptıkları bir deneyde, deneyin yapıldığı tarihte Amerika’da mümkün olmayan nükleer enerjiyle çalışan bir denizaltıyla ilgili olarak hazırlanmış bir mesajı, bir grup deneğe, bulvar gazetesi niteliği taşıyan bir kaynağa atfederek sunmuş, diğer deneklere ise önemli ve tanınmış bir fizik bilimcinin konuşmasına atıfla sunmuşlardır. Deneyin sonucunda saygınlığı yüksek fizik

bilimcinin kaynak olarak gösterildiği deneklerde bu konuyla ilgili tutum değişiminin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Burada saygınlık/prestij genel bir prensip olarak karşımıza çıkmakta, kaynağın konusunda uzman olup olmadığı ve dinleyicinin kaynağa hürmet derecesi, saygınlığı belirlemektedir. Bu çerçevede, saygınlık değişkenini merkeze alan araştırmalar kaynağın saygınlığı ile alıcıda yaratılan tutum değişikliği arasında doğrudan ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Uzmanlığa dayanan saygınlığın, inanılabilirliği artırdığı, bu durumun ise ikna sürecinde önemli olduğunu ifade etmek mümkündür (Kağıtçıbaşı, 1996: 169; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 223). Kısaca kaynağın prestij sahibi olması, mesaj faktörünün de etkililiğini artıran bir unsur olarak (Güz, 1998: 199; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 223) karşımıza çıkmaktadır. Kısaca, duygu transferi fikrinden hareketle kaynağa ilişkin olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler, kaynağın konumunu ya da kaynağın savunmuş olduğu tutumları da etkilemektedir (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 155). Yani kaynağın olumlu olarak algılanması, kaynağın sunmuş olduğu mesajın ya da sergilemiş olduğu tutumun da olumlu olarak algılanmasına imkân sağlayacaktır.

Güvenirlilik, kaynak faktörünü ikna sürecinde etkin kılan bir diğer önemli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İnceoğlu (2000: 142), insanların güvenilir kaynaklardan aldıkları mesajları destekleyici kanıtlara pek de önem vermeyerek, kabullenme eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Güvenirlilik, iletişim sürecini etkileyen bir unsur olarak değerlendirilirken, güvenilir bulunmayan kaynak, mesaja karşı direnç oluşmasına neden olabilmektedir. Hovland ve arkadaşlarının Yale Üniversitesindeki çalışmaları güven veren bir kaynağın daha az güven veren bir diğer kaynağa göre daha etkili olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Güvenirliği yüksek kaynağın, mesaj üzerinde yoğunlaşmaksızın savunulan meselede hedef kitleyi etkileyebildiği görülmüş, ancak bu durumun geçici bir nitelik arz ederek zamanla mesaj içeriğinin kaynaktan daha önemli hale geldiği tespit edilmiştir. Yani eğer mesaj içeriği savunulamayacak bir nitelik arz ediyorsa kaynağın güvenirliliği ile özdeşleşen retorikğin tutunamadığı görülmüştür (Jamieson, 1985/1996: 200).

Bir etkileyici iletişim kaynağı alanında ne denli uzman olursa olsun, iletişim kurmaktaki maksadının dinleyiciyi aldatmak biçiminde algılanması halinde, söz konusu kaynağın dinleyici üzerinde bir etkisi olmayacaktır. Bir diğer ifadeyle kaynağın söz konusu iletişim etkinliğinden bir çıkar sağlamadığı yönünde dinleyicide algı oluşursa o iletişimin etkinliği artacaktır (Kağıtçıbaşı, 1996: 170). Walster, Aronson ve Abrahams'ın yapmış oldukları bir

deneyde polis tarafından mahkemelerde suçluların daha sert cezalar almaları gerektiğini savunan bir konuşma, biri hapis cezası almış bir sabıkalı diğeri savcı olmak üzere iki kaynağa atfedilmiştir. Savcının dana güvenilir bir kaynak olması ve konunun uzmanı olmasına rağmen deney sonunda sabıkalı kişiye atfedilen konuşmanın deneklerde daha fazla tutum değişimine yol açtığı ortaya çıkmıştır. Burada sabıkalı kişinin herhangi bir çıkarının olmadığı hatta kendi aleyhine bir durum olması dinleyicilerin savcıdan çok sabıkalı kişiye itibar etmelerine neden olmuştur (Kağıtçıbaşı, 1996: 171). Yani mesajı aktaran kişinin kendi çıkarlarıyla örtüşmeyen bir öneride bulunması halinde, kaynağın daha ikna edici hale geldiği (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 223) görülmektedir. Aynı zamanda ikna edicinin amaçlarını uygun bir biçimde ortaya koyması halinde hedef kitlede bir güdülenme söz konusu olabilmektedir. Bundan farklı olarak kaynağın güvenilirlik algısının sürdürülmesi ise dikkat çekici başka bir husustur. Hedef kitlenin, sunulan mesajı kaynakla özdeşleştirmeye devam edip etmediği ve aynı kaynağın hedef kitle tarafından hala güvenilir olarak algılanıp algılanmadığı hususu, kaynağın güvenilirliğini sürdürmesi çerçevesinde önem arz etmektedir (Jamieson, 1985/1996: 200).

Kaynağın fiziksel görünümü, boyu, yaşı gibi bir takım faktörlerin de ikna sürecinde etkili olduğu görülmektedir. Baker ve Redding yaptıkları araştırmada uzun boylu insanların ikna açısından nispeten daha başarılı oldukları sonucuna ulaşmışlardır (Ertekin, 1980). Benzer biçimde kaynağın çekiciliği de ikna edici mesajın etkinliğine etki eden bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Cazip ve çekici olarak algılanan sporcular, pop müzik sanatçıları, aktör ya da aktrisler birer referans kaynağı olabilmekte, ikna edici mesaj için birer güdüleyici olarak kullanılmaktadır (İnceoğlu, 2000: 142; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 223). Yapılan deney ve çalışmalar güzel bir sunucunun ortaya koyduğu mesajın erkek dinleyiciler tarafından çok daha çabuk kabul edildiğini göstermiş, kaynağın bunu dinleyicileri etkilemek için yapmış olduğunu ifade etmesi kaynağın etkinliğini değişmemiştir (Ertekin, 1980: 19; Kağıtçıbaşı, 1996: 172).

Fay, Middleton, Allport ve Catril gibi araştırmacılar yaptıkları araştırmada kaynağın cinsiyet faktörünü ikna edici mesaj ve tutum değişimi yönünde ele almışlardır. Buna göre erkek spikerlerin haber sunumunda daha doğal ve inandırıcı olduğu, kadın sesinin ise reklam sunumunda daha çekici olarak algılandığı sonucuna ulaşmışlardır (Ertekin, 1980: 17-18). Bütün bunlara ek olarak sevme ve beğenmenin ikna üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Freedman, Sears ve Carlsmith (1978/1993: 192)

fiziksel çekiciliğin beğeniyi bir diğer ifadeyle sevmeyi artırdığını ortaya koymuşlardır. Yapılan araştırmalar daha çekici olan kimselerin daha ikna edici olduğunu göstermiştir. Kelman'ın yaptığı araştırmalar sevmenin kişinin kendisini sevdiği insanlarla özdeşleştirmesi nedeniyle tutum değişikliği yarattığını göstermiştir. Bu çerçevede kaynağın uzmanlığı söz konusu olduğunda sağlam argümanların önemli olduğu, kaynağın fiziksel çekiciliği ya da beğenilirlik söz konusu olduğunda ise argümanların ve uzmanlığın çok fazla önemli olmadığı ortaya koyulmuş, bu durum ise Norman tarafından test edilmiştir. Yapılan teste göre deneklere yetişkin insanlara günde birkaç saat uykunun yeterli olduğu iddiası orta yaşlı görünümü pek de iyi olmayan fakat alanında uzman olan bir profesör ve oldukça yakışıklı genç görünümlü iki kaynağa atfedilmiştir. Deneklerin yarısına profesörün tezi iyi bir argümanlarla birlikte sunulmuş, deneklerin diğer yarısına ise sadece basit birkaç cümle ile yetişkinlere günlük birkaç saat uykunun yeterli olacağı iddiası aktarılmıştır. Sonuçta bu argümanların, uzman kaynağın tezinin ikna ediciliğini artırdığı ancak çekici olan kaynağınki kadar tutum değişimine yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır (akt. Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 354-355). Reklamlarda daha çok sevilen beğenilen ve vücut imajı olumlu kişilere yer verilmesi durumunu, kaynağın bu yönünün, sunulan mesajı etkili kılmasıyla açıklamak mümkündür.

Kaynakla ilgili olarak dikkat çeken bir başka husus güç kavramıdır. Eğer dinleyici mesaj kaynağını kendi üzerinde denetleyici, gözetleyici bir güç olarak algılıyorsa, tutumunu ikna edicinin istediği yönde değiştirecektir (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 223). Bu durum bir yönüyle zorunlu uyum sürecine benzemektedir (İnceoğlu, 2000: 142). Özet olarak, kaynak faktörünün ikna sürecinin önemli bir unsuru olduğu görülmektedir. Kaynağın güvenilirliği, saygınlığı, uzmanlığı, fiziksel özellikleri, yaşı, cinsiyeti hatta boyunun uzunluğu bile dinleyicilerin etkilenip etkilenmemesi noktasında rol oynayan değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu özelliklerin aynı zamanda kaynağın dinleyicinin dikkatini çekerek onun sunmuş olduğu mesaja açık hale gelmesinde de rol oynadığını söylemek mümkündür.

Mesaj

İkna zincirinin bir diğer önemli halkası olarak kabul edilebilecek olan mesaj faktörü kâğıt üzerine basılmış mürekkep şeklinde olabileceği gibi havaya yayılan ses dalgaları, bir elektrik devresindeki bir titreşim ya da bir bayrak, el sallama şeklinde bir sembol de olabilir (Schramm, 1965/2000: 100). Kaynak, hedeflemiş olduğu kişi ya da kişilere

ulaşabilmek için öncelikle mesajın taşıyacağı duygu, düşünce ve bilgiyi bir iletişim kanalından gönderilecek biçimde sözcükler, resimler, semboller ve simgeler aracılığı ile kodlamaktadır (Oskay, 2005: 13). Bütün mesaj aktarım süreçlerinde kullanılan tek aracın ise dil olduğu (Aziz, 2007: 71) görülmektedir.

Mesaj konusu büyük bir ölçüde mesajın içeriği açısından yapılan çalışmaların kapsamında yer almakta ve genel bir bakışla anlambilim, dilbilim ve göstergebilim disiplinlerinin ilgi alanlarına girmektedir (Anık, 2000: 45). Schramm (1965/2000: 104) mesajın işaretlerden bir diğer ifadeyle sinyallerden kurulu olduğunu, bu işaretlerin ise deneyim ve bilgilerden herhangi biri yerine koyulan bir belirtici olduğunu ifade etmektedir. Kelime ya da işaretlerin ancak onlara ilişkin deneyim ya da öğrenmenin var olması halinde anlamlı olacağını ortaya koymaktadır. Schramm, kelimelerin bir kez öğrenildikten sonra tıpkı yerine koyuldukları objeler gibi kişiyi etkilediklerini ancak bu etkinin objenin kendisiyle karşı karşıya kalınmasındaki kadar güçlü olmadığını belirtmektedir.

Bir mesajın anlama kalıplarına, tutumlara, değerlere ve beklentilere uygun olması halinde etkili olma şansı yüksektir. Bir mesajın tutum, değer ve beklentilere uygun olarak kurgulanarak işe başlaması ve zamanla bunları değiştirmeye odaklanmasıyla başarı imkânının artacağını söylemek mümkündür. Bu durumu alıcının güdülerini belli bir yöne aktarmak anlamında “kanalize etmek” ifadesi kullanılmaktadır. Bu noktada alıcının bulunduğu yeri merkez alarak mesajın kurgulanmasının alıcının kabul sürecinde etkin rol oynadığını ifade etmek mümkündür. Alışkanlık kalıpları, tutumlar, dürtüler ve değerler gibi kişilik özelliklerini oluşturan faktörler yavaş oluşmasına rağmen oluştuktan sonra sertleşen ve değiştirilmesi güç olan faktörlerdir. Bu yüzden mesaj kurgusunda bu sürecin dikkate alınması gerekmektedir. Mesaj stratejisinin mevcut yapının üzerine yeni bir inşa sürecini başlatması halinde başarı elde edebileceğini söylemek mümkündür. Amerika’da 1952 yılında gerçekleştirilen seçimlerde, Cumhuriyetçilerin, Demokrat seçmenin tutum ve kabullerine uygun olarak mesaj stratejisi benimsedikleri ve başarı elde ettikleri görülmüştür. Bu durum ise ifade edilen mesaj stratejisine uygun olarak kurgulanmış bir mesaj içeriğinin varlığını ortaya koymaktadır. İkna süreci birçok güç ve etkinin birleşimi olarak ortaya çıkmaktadır. Kaynak faktörü sadece mesajın kurgulanmasında etkin rol oynarken alıcının kişilik özellikleri, grubun etkisi, alıcının içinde bulunduğu durum gibi faktörler üzerinde etkili değildir. Yapılan araştırmalarda diğer unsurlar aynı kaldığı halde, alıcıya gönderilen uygun mesaj alıcıda beklenenin tam aksi bir davranış ortaya

çıkartabilecekken, kişisel durum, kişilik, grup etkisi gibi faktörlerin ortadan kalkması halinde mesajın etkili olduğu görülmüştür (Schramm, 1965/2000: 118-120).

İkna sürecinin başarılı olabilmesi için ikna edici mesajın taşınması gereken özellikler ve iknacının bu süreçte mesajı kodlarken dikkat etmesi gereken hususlar aşağıdaki şekilde sıralanmak mümkündür.

-Mesaj hedef kitlenin dikkatini çekmelidir: Oldukça zor bir çaba olan mesajın kurgulanması süreci, hedef kitlenin dikkatini çekecek biçimde sürdürülmelidir. Bir diğer ifadeyle mesaj dikkat çekici biçimde kodlanmalı, sunulmalı ve dağıtılmalıdır. Mesaj elde edilebilir, erişilebilir ve seçilenebilir olmalıdır. Alıcılar kendi karakteristik özelliklerine uygun olarak mesajları seçip ayıklamaktadır. Bu nedenle mesaj hedef kitlenin gereksinimlerine uygun olmalıdır. Bunun yanı sıra zamanlama mesajın hedef kitlenin dikkatini çekmesi bakımından önemlidir. Mesajda yer faktörü ve mesajın alıcının dikkatini çekecek belirtici ve uyaranlarla örülü olup olmaması da bu süreçte önem arz etmektedir (İnceoğlu, 2000: 48; Schramm, 1965/2000: 114-115).

-Mesaj anlam bozulmadan kaynak ve hedef kitlenin ortak deneyimlerini içeren sembollerle örülü olarak verilmelidir: Bu konuyu kaynak ve alıcının aynı noktadan bir birlerine temas etmelerini sağlamak, uyum içine sokmak olarak algılamak mümkündür (Schramm, 1965/2000: 115). Yani mesajı gönderen kaynak ile söz konusu mesajı algılayarak kabul edecek, hafızasında tutarak mesaj içeriğinde önerilen tutum değişimini benimseyecek olan hedef kitlenin uyum içinde olması gerekmektedir (Oskay, 2005: 18). Bu noktada öncelikle kaynak ve alıcının sembollere ortak anlam yükleyip yüklemediklerinden bahsetmek gerekmektedir. İkna edici iletişimin yani mesaj içeriğinin alıcının ya da dinleyicinin zihninde var olan kavramlarla bağlantılar kuracak biçimde kurgulanması gerekmektedir. Söz konusu bağlantılar ne denli güçlüyse iletişimin kavranma ihtimalinin de o denli güçlü olduğunu (Jamieson, 1985/1996: 30) ifade etmek mümkündür.

İkna edici iletişim sürecini etkileyen önemli etkenlerden birisi de mesaj içeriği ile dinleyici görüşünün birbirinden ne kadar farklı olduğudur. Bilişsel tutarlılık teorileri bağlamında ikna edici iletişim mesajının önerdiği tutum ile dinleyicinin tutumu arasındaki fark ne kadar büyükse, ortaya çıkan tutarsızlığın da o denli büyük olması nedeniyle, dinleyicideki bu tutarsızlığı gidermek için dinleyicide oluşması gereken tutum değişimi de o denli büyük

olacaktır (Kağıtçıbaşı, 1996: 174-175). Kişinin bir şeye karşı tutumunun boyutu bir diğer ifadeyle şiddetinin büyüklüğü ikna edici mesajın onda yaratacağı etkiyi de belirlemektedir. Bu çerçevede orta şiddette bir tutumu olan kişinin tutumunu değiştirmek daha kolay olacaktır. Şiddetli tutuma sahip kişilerin ikna edici mesajı reddettikleri, ona karşı direnç geliştirdikleri, daha tarafsız kimselerin ise ikna edici mesaj içeriğini kabule daha yakın olduklarını görmek mümkündür. Bu mekanizmanın siyasal tartışmalarda işlediğini belirtmek mümkündür. Sol politik görüşe sahip kimseler kendilerine aykırı gelen görüşleri faşist olarak algıladıkları, sağ görüşlü kimseler ise kendilerine aykırı düşünceleri komünist olarak nitelendirdikleri görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 178-179).

Kişinin, ortamına ilişkin yaşam deneyimlerini eski yaşam deneyimleri ve gereksinimleri ile ilişkilendirerek sınıflandırma yaptığını ve zamanla birlikte bu sınıflandırmaların daha katı hale geldiğini ifade etmek mümkündür. Bu zihinsel yapı içinde kişi, söz konusu yapıya uygun düşmeyen mesajları yine kendi zihinsel yapısına uygun hale getirmek için, reddetmeye, bozmaya ya da saptırmaya başlamaktadır. Taban tabana zıt siyasal partilerin taraftarları, diğer tarafın sav ve retoriklerini reddeder ya da sadece kendi retoriklerini destekleyen kısımlarını alır ve saklarlar. Bu nedenle mesaj kurgulanırken alıcıyla sadece ortak dil kullanımı, onun algı düzeyinde olup olmaması değil, aynı zamanda alıcının dünyaya ilişkin zihni sınıflandırmasına da tamamen zıt olmaması gerekmektedir. Yer yer alıcının dünya algısıyla çatışan mesaj kurgusunun da hedef kitleyi etkilemesi söz konusu olmakta, fakat bu durum zihni sınıflandırmanın ve tutumların katılaşmadığı özel durumlarda ortaya çıkmaktadır (Schramm, 1965/2000: 115-116). O halde mesaj kurgulanırken ya da mesaj stratejisi ortaya koyulurken, hedef kitlenin yaş faktörünün dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda dünyaya ilişkin zihin haritası ve sınıflandırması oluşmuş kişilere ilişkin mesaj kurgusuyla, henüz tutumları ve zihin haritalandırması tamamlanmamış alıcılara ilişkin mesaj kurgusunun ayrıştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Mesaj kurgusuna ilişkin anlamın organize edici bir süreç olarak kavramsal hale getirilmesinin, genel anlamda ikna üzerinde önemli sonuçlara sahip olduğu söylenebilir. Buradan hareketle Jamieson (1985/1996: 96) “ikna edici hitapların ikna edilecek kişilerin kavramsal çerçeveleri hakkında bilgi sahibi olunduğunda ve bu kişilerin tanıdık olduğu kodlar (dil) kullanıldığında çok daha başarılı olacağını” ifade etmektedir. “İkna edici kişi amacı ister eğitsel, ister ticari, ister politik olsun alıcının kodlarını bilmek zorundadır.”

Yani bir diğ er ifadeyle en azından alıcı ve gönderici birbirine yakın ya da benze en kodları kullanıyor olmalıdır. Aktarılmak istenilen ikna edici mesajın sadece amaç ve içerik düzeyinde ikna edici özellik taşıması yeterli değildir. Aynı zamanda ikna edici mesaj biçim, kod ve kavramsal düzeyde de ikna edici unsurları bünyesinde barındırmalıdır (Jamieson, 1985/1996: 219). Sonuç olarak, mesaj “gösteren ile gösterilen arasında hedef kitleye öyle bir ilişki kurdurmalıdır ki, hedef kitlenin zihninde gerçekleşen imgelem, onda; iknacının amacına uygun bir davranış veya eylem ortaya koyarak, gelecekte ihtiyaçlarını tatmin edeceği” hissini yaratabilmelidir (Anık, 2000: 50).

-Mesaj kurgusu, kişinin gereksinimini uyandırmalı ve bu gereksinimlerin giderilmesi için öneride bulunmalıdır: İnsanların bir eylemde bulunmaları gereksinimlerinden ve bunlarla ilgili amaçlarından kaynaklanmaktadır. Basit ihtiyaç ve amaca ilişkin eylemlerimiz olacağı gibi, karışık durumlara ilişkin de eylemlerimiz bulunabilir. Bu eylemler, daha geniş seçimler yapılabilen ihtiyaç ve amaçları karşılamaya dönük en yararlı ve kısa yollara ilişkin olabilmektedir. Bu çerçevede etkin bir mesaj kurgusu kişisel gereksinimlerden en az birisiyle ilişkili olmalıdır. Mesajın kişinin bir güdüsünü canlandırıp harekete geçirmesi gerekmektedir. Yani mesaj, kişiyi bir gereksinim ya da bir gerilim duymaya itmeli, bu gereksinim ya da gerilimin mesaj içeriğindeki eylemle çözüleceğini ortaya koymalıdır. Bunu yaparken mesaj nasıl bir eylem önerdiğini ifade etmeli ortaya çıkacak sonucu kontrol altında tutmalıdır. Önerilen eylemin daha kolay, daha ucuz veya daha akla yatkın bir rakibinin olması halinde alıcının bu öneriye yaklaşması ve alternatif eylemi benimsemesi mümkündür (Schramm, 1965/2000: 116).

Kişi bir yoksunluğa maruz kalmasa da belirli teşviklerin uygun bir biçimde kullanımı ile kişiyi belirli bir davranışa sevk etmek mümkündür. Uygun teşviklerin başarıyla kullanılması halinde kişilerde ihtiyaç yaratmak, bu ihtiyacın tatmin edilmesi için bireyi harekete geçirecek önceden düzenlenmiş bir davranışın ortaya koyulması mümkündür (Anık, 2000: 96).

Bu noktada motivasyon-güdü kavramı karşımıza çıkmaktadır. Schramm'ın (1965/2000) ortaya koyduğu mesaj kurgusunun kişide istek ve ihtiyaç uyandırması ve bu ihtiyacın nasıl giderileceğine ilişkin öneriler sunması kişilerin motivasyon sürecini anlamayı gerekli kılmaktadır. Motivasyonu, bireyin davranış yönünü, gücünü, öncelik sırasını belirleyen, bireyin kendinden veya dışarıdan gelen bir uyarıcının etkisiyle davranış ortaya koyması

olarak tanımlamak mümkündür. Bu harekete geçirici unsur ise güdü olarak ifade edilmektedir. GÜDÜ, “kişinin bilinçli davranışlarının dayanağı olan güç veya hedefine yönelik olarak kişinin tatmin etmeye çalıştığı uyarılmış bir gereksinim” (İnceoğlu, 2000: 125) olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle motivasyonun, insan davranışının temelinde yatan harekete geçirici güçlerin ne olduğu sorusunu yanıtlamak amacıyla ortaya koyulmuş ve üzerinde düşünülmüş bir kavram olduğu görülmektedir. Motivasyon bir yönüyle aynı değişkenlere sahip iki farklı bireyin aynı koşul ve çevresel ortamda neden farklı davranış sergiledikleri sorusuna da açıklık getirmeye çalışmaktadır (Anık, 2000: 79).

Anık (2000: 80) bireyi harekete geçiren çeşitli güçler, ortam değişkenleri, bireysel amaç ve kişisel değişkenleri, motivasyonun açıklanmasında kullanılan kavramlarla ilişkili olarak ele almaktadır. Anık (2000:128-129) enerjik güçleri, çevresel ortam faktörlerini, bireysel amaç değişkenlerini göz önüne alarak bireye tahrik edici bir etki uygulanması halinde, bireyin davranışının yönünü, şiddetini ve ısrarını etkilemenin mümkün olduğunu belirtmektedir. Bugünkü eğilime göre güdülerin, hem biyolojik hem de sosyal psikolojik bir düzeyde ele alınmakta olduğunu belirten yazar, davranışı ortaya çıkaran güdünün bireyin içinden gelen biyolojik ve çevresel etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıktığını öne sürmektedir. İnceoğlu (2000) ise motivasyon tekniklerini kullanan iletişim uzmanlarının bireyin “psikojenik” ve “psikososyal” güdülerini ile yakından ilgilendiklerini ileri sürmekte, bireyi iten ve çeken güçleri iki grup altında toplamaktadır. Buna göre bireyi belirli nesne ve koşullara yönelten bir diğer ifadeyle çeken yaklaşma unsurunu “olumluluk”, bireyi belirli nesne ve koşullardan uzaklaştıran kaçınma unsurunu ise “olumsuzluk” olarak nitelendirmektedir.

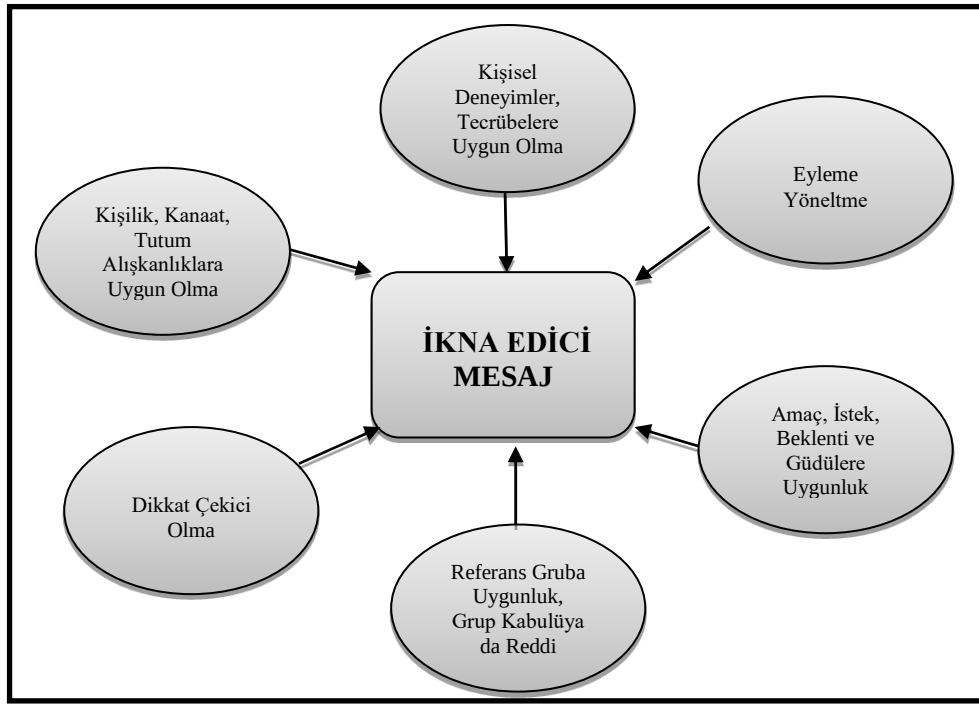
Motivasyon süreci ise oldukça karmaşık ve birçok değişkenin etkideği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede sürecin temel elemanları olarak istekler, ihtiyaçlar ve beklenti kavramını da ekleyerek süreci, davranış, geri besleme ve hedefler olarak ifade etmek mümkündür. Buna göre bireyin değişik büyüklüklerde bulunan istek ve ihtiyaçlarının, bireyin dengeye ulaşması yani geleceğe dair umut ve beklentilerinin gerçekleştirilmesi isteği sonucunda, harekete geçmek üzere bireyi sürekli bir iletişim ağı kurma ve onun içinde olmaya teşvik ettiği (Anık, 2000: 81) ifade edilmektedir. Bu bağlamda motivasyon sürecini istek ve ihtiyaçların bireyi bir iletişim ağı içine olmaya zorlayarak bir tür dengede kalma çabası olarak özetlemek mümkündür.

-Mesajın önerdiği eylemler kişinin içinde bulunduğu ya da bulunacağı grup normlarıyla örtüşmelidir: Bireyler doğdukları andan itibaren bir grubun içine bulunur ve ilk eğitimlerini aile adı verilen bu grupta alırlar. Kişilerin standartlarının ve değerlerinin çoğunu gruplar oluşturur. Bireyler haberleşme ve tepki süreçlerinin çoğunu da bir grup içindeyken yaparlar. Dolayısıyla bir iletişim süreci bireyde davranış değişikliğine neden olarsa, bunun için ilk olarak bakılacak yer grup ve grubun normlarıdır. İçinde bulunulan grup, davranış değişikliğini onaylayamaya yatkınsa davranış değişikliği daha kolay ortaya çıkarken eğer grup söz konusu değişikliği onaylamayacak ise davranış değişikliğinin ortaya çıkma eğilimi azalmaktadır (Schramm, 1965/2000: 117). İkna edici iletişim ele alınırken, bireyin grupla ilişkilerinin yani bireyin gruba bağlılık ve aidiyetlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Grup normlarıyla rekabet etmeye çalışan ya da bireyi grup normlarıyla çatışmaya sürükleyen bir ikna sürecinin başarı oranının düşük olacağını (Anık, 2000: 75) ifade etmek mümkündür. Yani ikna edici iletişimde grup normları dikkate alınarak mesajının kodlanması gerekmektedir.

“Grubun kendi kolektivizmi içindeki ikna gücü, grup üyesi her bir bireyin bireysel ikna çabasından daima daha büyüktür.” (Jamieson, 1985/1996: 172). Bilindiği gibi bireyler benzer tutumlara sahip insanlarla ilişki içindedirler. Belirli nedenlerle bireyler, üye oldukları ya da üye olmak zorunda kaldıkları grupların tutumları onaylayabilmekte, hatta kendi kişiliği ile ters düşen kimi tutumları benimseyebilmektedir. Bu çerçevede grup üyeliğinin grup normları aracılığı ile tutumlara etki ettiğini ifade etmek mümkündür. Bu çerçevede gruba ait belirli normlar bulunduğunu ve üyeden bu normlara uygun davranışta bulunulmasının istenildiği görülmektedir. Böylece gruba aidiyet bireyin tutum değişimi sürecine etki etmektedir (İnceoğlu, 2000: 110). Referans grubun kişilerin tutum değişim sürecinde neden etkili olduklarına verilen yanıt, sevmeye ve benzeme olarak ortaya çıkmaktadır. Bireylerin gruba atfettiği bir değer bulunması halinde grup, inanılabilirliği ve saygısı yüksek bir iletişim kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Grubun bir konu hakkında bir şey ifade etmesi halinde grup üyesi bireylerin o mesaja inanma ya da gruba katılım noktasında eğilim göstermelerine neden olmaktadır. Bireyler kendilerini grubun bir üyesi olarak değerlendirme eğiliminde bulunmakta ve grup kendi tutum ve davranışını bir tür grup normu ya da standardı olarak sunmaktadır (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 356-357). Siegel ve Siegel tarafından ortaya koyulan bir çalışmada, referans grupların, bireylerin tutumları üzerindeki etkilerine ilişkin deneysel kanıtların bulunduğu (Jamieson, 1985/1996: 162) görülmektedir. Dolayısıyla bireyin içinde bulunduğu grup normlarının bir

yönüyle bireyin mesaja olan duyarlılığı ve tepkisi üzerinde belirleyici olabileceğini belirtmek mümkündür.

Buraya kadar çerçevesini çizmeye çalıştığımız ikna sürecinin unsurlarından olan mesajın ikna ediciliğinin yüksek olması için içermesi gereken kurgusal özelliklere ilişkin ortaya koyulan açıklamaları, aşağıdaki şemayla (Şekil 2.4) özetlemek mümkündür.

Şekil 2.4. İkna edici mesajın içermesi gereken unsurlar

İkna edici iletişim sürecinde sunulan mesajın içermesi gereken özelliklerin dışında mesajın/iletişimin tek yönlü ya da çift yönlü olması da ikna sürecini etkilemektedir (Uztuğ, 1999: 45). Tek yönlü mesaj aktarımında, sadece ileri sürülen argümanlar ya da tezler açıklanırken, aksi yöndeki görüş ya da tezlere imkân sağlanmamaktadır. Çift yönlü mesaj aktarımında ise, karşı görüşe de yer verilmekte fakat karşı tez ve argümanlar çürütülmektedir. Hovland, Lumsdaine ve Sheffield (1949/2000) ile Hovland, Janis ve Kelley'in yapmış oldukları deneyler çift yönlü olarak yürütülen iletişim sürecinin daha ikna edici olduğuna ilişkin bir takım bulgular ortaya koymuştur. Dinleyicinin özellikle karşı argüman ya da tezlerden haberdar olma imkânının bulunduğu mesajlarda, bu argümanların saklanması kaynağın güvenilirliğini zedeleyeceği için ikna sürecini sekteye uğratacağı belirtilmiştir. Tek yönlü mesaj sunumun ise hedef kitlenin zekâ ve eğitim

düzeylerinin daha düşük olduğu, karmaşık, iyi bilinmeyen bir konu ortaya koyulması, dinleyicinin güçlü bir tutumunun bulunmaması, mesajın yüksek güvenilirliği olan kaynaktan gelmesi halinde etkili olacağını (Kağıtçıbaşı, 1996: 179-180; Severin ve Tankard, 1992/1994: 262-264) biçiminde bulgulardan bahsetmek mümkündür. Kağıtçıbaşı (1996: 182) çift ve tek yönlü mesaj aktarımının güçlü ve zayıf olduğu alanları şu şekilde tablolastırmıştır (Çizelge 2.1):

Çizelge 2.1. Tek Yönlü ve Çift Yönlü Mesajın Karşılaştırılması

Çift Yönlü Mesaj Aktarımı Daha Etkindir	Tek Yönlü Mesaj Aktarımı Daha Etkindir
Dinleyici Yüksek Eğitim ve Zekâ Düzeyine Sahipse	Dinleyici Düşük Eğitim ve Zekâ Düzeyine Sahipse
Dinleyici Tutumu ve Mesaj İçeriği Birbirinden Farklıysa	Dinleyici Tutumu ve Mesaj İçeriği Birbiriyle Örtüşüyorsa
Mesaj İyi Bilinen Basit Bir Konuyla İlgiliyse	Mesaj İyi Bilinmeyen Karmaşık Bir Konuyla İlgiliyse
Dinleyici Karşıt Tez ve Argümanları Biliyorsa	Dinleyici Karşıt Tez ve Argümanları Bilmiyorsa
Dinleyici Daha Sonra Karşıt Tez ve Argüman Sürecine Maruz Kalacaksa	Dinleyici Karşıt Tez ve Argüman Sürecine Maruz Kalmayacaksa

Mesaj aktarım sürecinin iknayı etkileyen bir diğer önemli boyutu ise, mesajın duygusal mı yoksa rasyonel mi nitelik taşıdığı hususudur. Duygusal ya da rasyonel mesaj içeriğinin, hangi şartlar altında dinleyicide daha etkili olduğu konusu, tam olarak açıklığa kavuşmuş değildir. İkna edici bir mesajın, sadece rasyonel ya da sadece duygusal bir kurguya sahip olmaması bu zorluğu açıklamaktadır. Bununla birlikte, rasyonel iletişimin, eğitim ve zekâ düzeyinin yüksek olduğu hallerde, duygusal iletişimin ise, bu faktörlerin daha düşük olduğu hallerde geçerli olduğu düşüncesi akla daha yakın gelmektedir. Ancak bunun böyle olduğuna ilişkin yeteri kadar araştırmanın bulunmaması ve bir mesajda rasyonellik ve duygusallık unsurlarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılabilmesinin güç olması nedeniyle böylesi bir ayrımı kesin çizgilerle yapmak mümkün değildir (Kağıtçıbaşı, 1996: 183). Buna karşın Jamieson (1985/1996: 110) dar ve sınırlı bir yorum olduğunu ifade ederek, ikna edici iletişim sürecinde mantığa ve duygulara hitap eden iki çeşit argüman kullanıldığını, ancak dilin etik düzeyinde duygulara hitap eden argümanların daha ikna edici olduğunu belirtmiştir. Jamieson (1985/1996: 104), bilimsel söylemde doğal dilin daha az metaforik olduğunu ve duygusal sözcük seçiminden kaçınıldığını, iletişimin duygusallık yerine mantığa seslenecek biçimde kurulduğunu ifade etmektedir. Bundan farklı olarak dilin

gündelik kullanımını içeren doğal dili, “törel dil” düzeyi olarak adlandırır. Törel dili; “bilgi ya da inanç anlamında enformasyon taşımaktan çok, hal hareket tarzı ve öğüt nasihat türü enformasyonu iletmek için kullanılan” bir dil olarak tanımlamaktadır.

Bu konuya ilişkin İnceoğlu (2000: 146), bireye herhangi bir konuyla ilgili olarak rasyonel ve somut gerçeklere dayalı bilgi aktarılması halinde bile, her zaman tutum değişimi ortaya çıkmayabileceğini, yeni bilgilerin insanların belli konulardaki tutumlarının pekişmesine yardımcı olabileceğini belirtmektedir. İnceoğlu, duygulara seslenen mesajların, akla seslenen mesajlardan daha etkili olup olmadığını ise ortam etkenleri ve kişisel faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ifade etmektedir.

Duygusal mesaj içeriğine ilişkin yapılan çeşitli araştırmalar bağlamında korku faktörünün ikna edici olup olmadığı üzerinde durulduğunu ifade etmek mümkündür. Severin ve Tankard (1992/1994: 275) bireyin tehdit edilmesi ya da korkuya maruz bırakılmasının kullanılan bir taktik olarak kitle iletişiminde kullanıldığını belirtmektedirler. Korkunun bireyi ikna edebilen bir faktör olduğu ancak yapılan deneyler korku unsurunun fazlaşmasının bireyde tutum değişikliği yaratmadığı sonucunu ortaya koymuştur (Severin ve Tankard, 1992/1994: 275-277) Bu çerçevede aşırı korku içeren mesajların ikna edici olmadığı, ayrıca dinleyicilerin özgüven sahibi olup olmamalarının da bu süreci etkilediği sonuçlarına ulaşıldığı görülmüştür. Buna rağmen başka deney ve çalışmalar, mesaj içeriği ve korkutucu unsurun birbiriyle ilişkisinin daha açık ve anlaşılır olduğu durumlarda, korkutucu mesaj içeriğinin daha ikna edici olduğunu (İnceoğlu, 2000: 144-145; Kağıtçıbaşı, 1996: 184-185) göstermiştir. İkna edici mesajın etkinliğinin artırılması adına yapılan farklı çalışmalarda, ikna edici mesaj yanında maddi anlamda ödüllerin verildiği kimselerde oldukça yoğun biçimde tutum değişikliğinin ortaya çıktığı görülmüştür (İnceoğlu, 2000: 145).

Alıcı-Dinleyici-Hedef Kitle

İkna edici iletişim sürecinin bir diğer önemli halkası alıcı ve alıcının özellikleridir. Daha önce de ifade edildiği şekliyle alıcının eğitim, zekâ, kişisel algı gibi kimi özelliklerinin ikna sürecini başarılı ya da başarısız hale getirebilmesi (Hovland ve diğerleri, 1949/2000; Kağıtçıbaşı, 1996; Jamieson, 1985/1996) söz konusudur. Bazı insanların sunulan mesaj içeriği ya da etkileme girişimi dikkate alınmadığında bile daha ikna edilebilir olduğu

görülmektedir (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 374). Bu bağlamda kişilik ile ikna arasında kesin bir ilişkinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak bunun hangi kişilik faktörleriyle ilgili olduğunu ya da ikna edilebilirliğin bir kişilik özelliği olup olmadığı sorusu üzerinde tartışmaların yürütüldüğü bir husustur (İnceoğlu, 2000: 149). Sosyal psikologlar tarafından yapılan birçok araştırma sonuçları, kişilik özelliklerinin iletişimin etkinliğinde rol oynadığını (Kağıtçıbaşı, 1996: 187) ortaya koymuştur.

Dinleyicinin mevcut tutumuyla ilgili olarak ne kadar taahhüt altına girdiği, bir diğer ifadeyle, ona ne kadar bağlı olduğu ya da o tutumla kendisini ne kadar bağladığı, hususu ikna sürecini etkilemektedir. Belli bir hareketle kendisini mevcut tutuma bağlamış olan kimsenin, o tutumu değiştirmesindeki zorlukla, çok kuvvetli tutumların değiştirilmesinde görülen zorluk benzeşmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 186).

Yapılan araştırmalar ikna yani tutum değişimi ile özsaygı/kendine güven arasında bir tür ilişkinin var olduğunu göstermiştir. İlksel araştırmalar, söz konusu ilişkinin daha doğrusal olduğu savından hareket ederken, daha sonra bu ilişkinin oldukça karmaşık olduğu ortaya koyulmuştur. Bu çerçevede tutum değişimi ile kişilik arasında, mesajın alınması yani dikkat ile anlama konusunda ve mesajın onaylanmasında ilişki olduğu görülmüştür (İnceoğlu, 2000: 148). Kendine güven, bir kişilik özelliği olarak birçok araştırma sonucuna göre, ikna sürecinde rol oynayan bir faktördür. Buna göre kendine güven duyan kişilerin daha zor ikna olurken, kendine daha az güven duyanların daha kolay ikna olduğunu belirtmek mümkündür. Kendine daha az güvenen kimselerin kendi görüş ve düşüncelerine de değer vermedikleri için onları değiştirmek güç değildir. Kendine güvenen bireyler, çevreden gelen tehdit edici ve öz tutumlarına ters düşen mesajları reddetme, görmezlikten gelme ya da unutma eğilimindeyken, kendine güveni daha düşük bireyler bu nitelikteki uyarılara daha duyarlı ve etkilenmeye daha açıktırlar (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 375; Kağıtçıbaşı, 1996: 188). Kişinin saygınlığı da onun ikna edici mesaja açık ya da kapalı olmasına etkiyen bir diğer faktördür. Buna göre kendine saygısı düşük bireylerin, basit ve iyi savunulmayan mesajlar karşısında tutumlarını değiştirdikleri, karmaşık ve iyi savunulan mesajlar karşısında ise, aksine tutumlarını değiştirmedikleri tespit edilmiştir. Bunun yanında düşük saygınlığı olan dinleyicilerin daha kolay etkilenebilir olduğunu ifade etmek mümkündür (İnceoğlu, 2000: 148; Kağıtçıbaşı, 1996: 188). Buna ek olarak otoriter kişilik yapısı, otoriter içerikli mesajlardan etkilenecek tutumlarında değişime gitmekte, açık

fikirli kişiler ise gerçek bilgiye dayalı mesaj içeriğine daha duyarlı hale gelerek tutum değişimi sergilemektedir (İnceoğlu, 2000: 149; Türkkkan, 1998: 93).

Zekâ bir kişi özelliği olarak eğitim düzeyi faktörüyle birlikte ikna sürecinde etkili olup olmadığı konusunda tespit edilmiş kesin bir bulgu bulunmamasına rağmen, bu iki faktörün ikna edici mesajın alınması ve kabul edilmesi bağlamında önemli olduğu görülmektedir. Zekâ ve eğitim düzeyi yüksek kişiler tutarsız, mantıksız ya da basit bir kurguya sahip mesaj içeriğinden daha az etkilenirken, bu faktörlerin daha düşük bulunduğu bireylerin, daha fazla etkileneceğini söylemek mümkündür. Buradan hareketle tutarlı, mantıklı ya da karmaşık bir örgüye sahip mesajın, zeki ve eğitilmiş bireyleri etkileyebileceği ifade edilebilir (Kağıtçıbaşı, 1996: 188-189). Benzer biçimde zeki ve iyi eğitilmiş bireylerin dikkat ve anlama düzeylerinin de yüksek olduğu gerekçesiyle ikna psikolojisine uygun olarak sunulan mesajın bu bireylerde daha etkili olduğu görülmüştür (Türkkkan, 1998: 90).

İletişim modellerinde mesajı alma ve yorumlama sürecine kod açımı denilmekte, söz konusu süreç ise algıyı içermektedir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 94). Algı faktörü ikna sürecinde rol oynayan ve alıcının bir özelliği olarak karşımıza çıkan önemli bir diğer unsurdur. Kaynak ve mesaj faktörüne ilişkin olarak ortaya koyulan tüm hususlar yani ikna edici iletişim süreci, kişinin algısıyla ilintilidir. Zekâ ve eğitim faktörünün ikna sürecindeki öneminde de görüldüğü gibi, kişinin algı haritasının kaynak ve mesaj faktörüne de şekil vereceğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda Schramm'ın (1965/2000: 115) “dünyaya bakış tarzı” olarak ifade ettiği bu husus, etrafımızdaki özne, obje ve kavramları nasıl algıladığımız ile ilgilidir. Bu çerçevede algısal durum bir yönüyle farklı bireylerin aynı mesaja farklı biçimlerde tepki göstermelerine işaret etmektedir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 94).

Algı, dış dünyadaki somut ya da soyut nesnelere ilişkin olarak aldığımız duyumsal bilgilerdir. Algı sadece duyu organları ile elde edilen bir bilgilenme değil, sosyal ve psikolojik bir olgudur (İnceoğlu, 2000: 44-45). Bir diğer ifadeyle “duyumları yorumlama, onları anlamlı hale getirme sürecine algı denilmektedir” (Karakaş, 1998: 264). Karakaş (1998: 280), algı kavramına ilişkin;

Algıyı çeşitli etkenler etkiler. Dikkat algı alanımızı bir odak ile bir sınır alana böler. Dikkat; şiddet, büyüklük, kontrast ve tekrar gibi etmenlere bağlı olarak kayar. Hazırlayıcı kurulum, bir çeşit uyarıcıya tepkide bulunma ve diğerlerine bulunmama yolunda bir hazır oluş hali yaratır. Günü görmek istediklerimizi görme yolunda bir

eğilime yol açar. Önceki öğrenmeler algıyı kuvvetli bir biçimde etkiler. Algıda değişiklikler insanları normal duygusal yaşantıdan yoksun bırakarak da meydana getirilebilir.

şeklindeki yaklaşımıyla algının unsurlarını sıralamıştır. Algılama bireyin geçmiş deneyimleri üzerine temellendirilmiş varsayımlar, kültürel beklentiler, gereksinimler, ruhsal durum ve tutumları içeren birtakım psikolojik faktörlerden etkilenmektedir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 95).

İnceoğlu (2000: 45) ise dil ve algı arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Bu çerçevede dil tüm iletişim sürecinin hem başlangıcı hem de bir çıktısı olarak ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Dil, insanın her türlü tasarımını anlatabilme, aktarabilme kabiliyeti olarak ortaya çıkmaktadır. Batı (2013: 82) ise dilin sözlü ve sözsüz tüm sembolleri içinde barındırdığını, sözcüklerin ise kişilerin, grupların, değer yargılarını, tutumlarını, hayat görüşlerini ve son olarak dünyayı anlamlandırma biçimlerini içine aldığını belirtmektedir. Yazar, dilin etkileyici, ideolojik ve bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Köknel (2007: 215) günlük yaşamda kullanılan üretilmiş dilin temel işlevinin “algılama, anlama, anlatma ve kavrama” ile başladığını ifade etmektedir. Bu çerçevede İnceoğlu (2000: 45-46) dili şu şekilde açıklamaktadır:

Dil, tasarım, akıl yürütme ve fikirler bütünüyle düşünme sürecini yaratırlar. Dil bir simgedir; düşünce ise bir imge. İmgeler, psikolojide ve diğer insan bilimlerinde zihinsel faaliyet(bilişsel etkinlik) olarak adlandırılan sürecin birimleridir. Her düşünce simgesel anlamları olan imge parçacıklarından oluşur. İmge ortaklaşa bir anlam yüklediğimiz ya da kişisel olarak anlamlandırdığımız simgenin kaynağı olan nesne ya da düşüncelerimizdeki resmidir. Daha kısa bir deyişle dışımızdaki ya da düşüncelerimizdeki nesnelerin zihnimizdeki resmine imge diyoruz.

Dil, değerlerin, duyguların, düşüncelerin, öneri, tasarımların açıklanmasını, anlatılmasını, aktarılmasını, belirtilmesini, bildirilmesini ve paylaşılmasını (Köknel, 2007: 212) ifade eden bir kavramdır. Dil bir toplumun kültürel, ekonomik, kültürel ve siyasal yapısından kaynaklanan ortak bir iletişim aracı ve kurumu olarak bireyin ve toplumun yaşam biçimini de etkileyen bir unsurdur (Köknel, 2007: 229). Dil insanların somut olana, dış dünyaya ve doğaya olan bağımlılığını azaltan nesnel değil olgusal bir aracı anlatmaktadır. Dil yaşamın karmaşıklığı ölçüsünde karmaşık olabilen duygu ve düşüncelerin bir ifade biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Zengin, karmaşık bir dil daha zengin daha karmaşık düşünceler üretebilir ya da imgesel düzeydeki bu karmaşık düşünlere ifade olanağı sağlayabilir. Buradan hareketle insanın yaşama biçimindeki zenginliğin dile yansıtacağını ifade etmek

mümkündür (İnceoğlu, 2000: 47). Dilin sahip olduğu özelliklere bakıldığında ise dilin durağanlığa işaret ettiği oysa gerçekliğin dinamik olduğu, dilin sınırlı olmasına karşın gerçekliğin sınırsız olduğu ve dilin soyut bir nitelik arz ettiği görülmektedir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 123-126). Buna ek olarak dilin bir genelleştirme ve kategorik düşünmeyi sağlayan soyutlamaya işaret ettiği görülmektedir. İnsan bilgisinin çoğu kategorileştirme ve sınıflandırma süreciyle yakından ilgilidir. Sözcükler ise bir şekilde bir soyutlamaya dayanmakta ya da ayrıntıları dışarıda bırakmaktadır. Bir sözcüğün soyutlama derecesi arttıkça gerçeklikle örtüşme derecesi de o oranda azalmaktadır (Severin ve Tankard, 1992/1994: 126-127). Dolayısıyla dilin gerçeklik ile sınırlı bir bağının bulunduğu ve bireyin gereceğe ilişkin sınırlı algısının ise kategorik veya sınıflamaya dayalı olarak gerçekleştiğini belirtmek mümkündür.

Simgeler/semboller algılama sürecinde rol oynayan bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Jamieson (1985/1996: 130-142) sembolleri insan iletişiminde ikna potansiyeli taşıyan güçlü ve özgün bir biçim olarak değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra semboller ve sembolik davranışlar ikna amacıyla kullanılabilen, semboller ikna etme gücünü çağrışım uyandırma yeteneğinden almaktadır. İnceoğlu (2000: 47-49) her iletişim sürecinde, başat durumda bulunan ana kodlamanın yanı sıra ona bağlı iletişim kanalları da devreye girdiğini, jest, mimik, ses tonu, sözcükler üzerinde yapılan vurgulamaların, yakaya takılan rozetin, giysi ve benzeri unsurların hepsinin birer simgesel algı modelleri oluşturduğunu ileri sürmektedir. Sembollerin yoğun anlam yüklü mesajlar içerdiğini ifade eden İnceoğlu, sembolü birey için anlamı ve değeri olan, öğrenilmiş soyut uyaranlar biçiminde tanımlamaktadır. Jamieson (1985/1996: 131), törensel davranış biçimindeki sembol ve bu sembollerin kullanımının ise tarihsel olarak güçlü bir ikna kaynağı yaratıldığını belirtmektedir.

İletişim sürecinde, etki edilmek istenen algı yapısının, ortaya koyulması önem arz etmektedir. Tutumların değişmesi, öğrenilen tutumların pekiştirilmesi ve savunulması algılamaya bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Oskay, 1974: 163). Oskay, algının değişken bir olgu olduğunu, aynı objelerin her zaman aynı algılanmadığını, bazen hiç algılanmadığını, ifade etmekte, bu durumun bireyin içinde bulunduğu sosyal ortamın yapısına ve kendi içsel özelliklerine bağlı olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Oskay (1974: 164-165), algıya ilişkin değerlendirmesinde, kişisel motiflerin, kişinin içinde bulunduğu duygusal durumun ve içinde bulunulan grup ilişkilerinin algılama üzerinde

etkili olduğunu, dolayısıyla algılama sürecinin sübjektif etmenlere bağlı sosyal bir olgu olduğunu belirtmiştir. Siyasal iletişim ve liderlik konularında merkezde bulunan, kişiye ilişkin kanaatlerin oluşması sürecinde algılamanın, izlenim, hissiyat ve kanaatleri oluşturduğunu ifade eden Oskay (1974: 170), kişilerin başkaları hakkındaki kanatlarının, genel hatlarıyla, algılayanın algılanan hakkında bulabildiği enformasyon miktarı, algılayanla algılanan arasındaki ilişkinin yoğunluğu, algılayıcı ile algılanan arasındaki ilişkinin tam gelişmişlik derecesi kadar olduğunu belirtmiştir. Bunlardan farklı olarak Oskay (1974: 171) algılama sürecinde, kişilerle ilgili niteleyici sözlü öğelerin, ilk karşılaşmadaki izlenimlerin, görsel enformasyonların, jest, mimik ve ses tonu gibi öğelerin rol oynadığını söylemektedir.

Mesajı alımlayan ve kod açımı yapan alıcının, özellikleri de algılama sürecine etki etmektedir. Bu bağlamda alıcının somuta bakma eğiliminde olması algı sürecinin keskin hatlı olmasını nesnelerin veya öznelerin ya siyah ya beyaz olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Soyuta bakma eğiliminde olan kimselerin ise, daha yuvarlak hatlı, keskin çizgi ve nitelermeleri bulunmayan bir diğer ifadeyle katı olmayan bir yaklaşım sergiledikleri görülmüştür. Kişilerin nesne ya da objelere ilişkin olarak, onları nitelme biçimleri ya da kendi kişiliklerinden hareketle onları sınıflandırarak tanımlamaları da, algı sürecinde rol oynamaktadır. Algılayan kişinin genel karakter özellikleri de bu süreçte önem arz etmekte, kişinin kendisinde var olan özelliklerle karşısındakini algılaması ya da sevdiği bir bireyi kendi özellikleriyle nitelmesi bu gerekçeyle ortaya çıkmaktadır (Oskay, 1974: 173).

Algılama süreci fiziki ve sosyal çevre ile ilintili olmasının yanı sıra, bireylerin psikolojik alanları, deneyim ve tecrübeleriyle de ilişkilidir. Birey hem geçmiş deneyimlerinden hareketle hem de edinmiş olduğu yeni bilgi ya da enformasyonlardan belirli seçimler yaparak algılama sürecini başlatmaktadır (Anık, 2000; 63). Algılama sürecinde, algıyı oluşturan uyarılarla, bireyin karşılaşmadan önce, bu uyarılara ilişkin deneyimlerinin bulunup bulunmadığı önemlidir. Bu durum, yani deneyim, algılamayı kolaylaştırmakta ya da zorlaştırmaktadır (İnceoğlu, 2000; 52). İkna edici mesaj, bireyin sosyal çevresini ve deneyimlerini içeren hafızası ile mutlaka bir ilişki kurmalıdır. Bireyin sosyokültürel çevresinin hafızasında yer alan çeşitli düzeylerdeki izlerle ilişkinin yeterince sağlanamamış olması algı sürecini sekteye uğratacak, algılamanın gerçekleşmesini engelleyecektir (Anık, 2000: 64).

Alıcının algıladığı anlamın organize edilmesi için, bireyin düşünceyle kendisini başka bir biçimde düşünmesini, daha prestijli ve statü içeren bir formda hayal etmesini sağlamak, ikna için gereken yollardandır. İknacı sunduğu mesaj ile alıcının zihninde onun ihtiyaçlarını giderecek, tatmin edecek ve beklentilerini karşılayacak bir imgelem ortaya koymalıdır (Anık, 2000: 50). Bu durumu ise alıcının algısıyla ilintilendirmek mümkündür. Mesajın ve kaynağın ilgi ve dikkat çekici olması da bir yönüyle alıcının algısıyla ilintili olarak ortaya çıkmaktadır. Alıcının algılaması aslında mesaj ve kaynak faktörünü de belirleme özelliği göstermektedir.

İkna sürecinde alıcının kişiliği ve algısı yanında önem arz eden bir diğer husus mesajın saklanması yani bir diğer ifadeyle depolanmasıdır. İknacının istediği biçimde algılanan mesaj içeriğinin kaydedilmesi, ikna açısından önemlidir (Anık, 2000: 65). Jamieson (1985/1996: 41-42) ikna ve hatırlama arasında var olduğunu ileri sürdüğü ilişkiyi şu şekilde özetlemektedir:

- İnsan hafızasını kodlama, hatırd tutma ve bulup çağırma olarak üç evreye bölerek ele almak mümkündür.
- İnsanın elde ettiği yeni bilgi bir diğer ifadeyle ikna edici mesaj, mevcut algısal yapıya eklenir ya da yerleştirilir. Yani alıcının zihninde var olan öğrenilmiş bilgiler yeni bilgilere zemin teşkil eder. Bu çerçevede mevcut olan bilgiyle yeni bilgi arasındaki bağ, ne kadar yoğun olursa, yeni bilgiyi hafızada tutma ihtimali de o kadar fazla olur.
- Tanıma işlemi hatırlamaya göre çok daha az zihinsel araştırma yapılmasını gerektirmesi nedeniyle daha az çaba gerektirir.
- İnsanlar ilgi gösterdikleri şeye karşı bir taraflılık sergilerler bu durum ise seçici dikkat ve seçici akılda tutma olarak ifade edilir.
- Bilginin elde edilme sırası ve çarpıcı olması bilginin akılda tutulması noktasında önemlidir.

İletişim Aracı-Kanal

Alıcıya aktarılan bir mesajın, ikna edici olup olmaması, bir yönüyle kullanılan iletişim aracına göre değişiklik arz etmektedir. İletişim, yüz yüze, sözlü ya da yazılı olabileceği gibi, kimi araçlar vasıtasıyla kitlesel biçimde de olabilmektedir. Tutum konusundaki kişisel deneyimleri de bu çerçevede (İnceoğlu, 2000: 146-147; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 225) ele almak mümkündür.

Kitle iletişim araçlarının, alıcı üzerinde kalıcı bir ikna yaratmasının düşük ihtimal dâhilinde olduğu ve çok fazla koşula bağlı olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu süreçte birçok karmaşık yapıdaki değişkenin etkileşim halinde olması nedeniyle kesin yargıya ulaşmak oldukça güçtür. Değişik türde araçların etkilerinin ölçülerek elde edilen sonuçların kitle iletişim araçlarına genellenmesi de bir başka zorluktur (İnceoğlu, 2000: 147). Kağıtçıbaşı (1996: 192) bu zorluğu şu şekilde ifade etmektedir:

Gerçek hayatta kitle haberleşme araçları ile dinleyiciye ulaşabilmek başlı başına bir sorundur. Hâlbuki laboratuvar deneylerinde böyle bir sorun söz konusu değildir. Laboratuvar da denekler kendi görüşüne ters düşen bir etkileyici iletişimi ister istemez okurlar ya da dinlerler, hâlbuki evinde radyo dinleyen bir kimse kendi görüşüne ters düşen bir iletişimi dinlemek zorunda değildir; radyosunu kapatabilir.

Kitle iletişim araçları içinde basılı araçlar, izleyiciye diledikleri zaman diledikleri süre boyunca ulaşım imkânı sağlamaktadır. Basılı iletişim araçlarının karmaşık konuları kavrama ve hatırlatma sürecinde bireye farklı avantajlar sağladığını söyleyebiliriz. Televizyonun ise “lubiquittel”¹ özelliği sayesinde kişinin birçok duygusuna seslendiği ve bireye oradaymış hissi verdiği için ikna edici iletişimin etkisini artırmaktadır (İnceoğlu, 2000: 147). Televizyon ve filmlerin kişilere olay yerinde oldukları hissini yaşatması, bu araçların ikna etme olasılığının fazla olacağının düşünülmesine neden olmuştur (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 226).

McGuire’nin yaptığı araştırmaya göre sözlü ve yazılı iletişimin etkilerine bakıldığında, sözlü iletişimin daha etkili bir iletişim yöntemi olduğu tespit edilmiştir (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 225). Yüz yüze ilişkiler yoluyla sağlanan iletişimin, kitlesel iletişimden² daha güçlü etkilere sahip olduğu, kimi araştırmaların bir bulgusu olarak ortaya koyulmuştur. Bu durumun başlıca nedeninin, yüz yüze iletişimde alıcı durumunda olanın da iletişime katılma imkânını yakalaması olduğunu ifade etmek mümkündür. Ayrıca yüz yüze iletişimin, çift yönlü iletişime imkân sağlaması nedeniyle, kaynağın, geri besleme yoluyla mesajın alıcı etkisini hemen tespit edebilmesi ve mesaj stratejisini yeniden kurma

¹ Lubiquittel özellik tanıya atfedilen bir özellik olarak zamansızlık ve mekânsızlık kavramlarının karşılığı olarak İncil’de geçmektedir

² Kitle iletişimi bir araç (medium/medya) yoluyla kaynak ve hedef kitle arasında iletişimin sağlanmasını ifade etmektedir. Kitle iletişim, hedef kitleyi oluşturan bireylerin fazlalığı ve mekânsal kısıtların varlığı nedeniyle gerçekleştirilmesi zor olan yüz yüze iletişimin bir araç yoluyla sağlanması/simüle edilmesi durumunu izah etmektedir.

imkânına sahip olması nedeniyle (İnceoğlu, 2000: 148; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 226) daha güçlü etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Kitlel haberleşmede, en önemli sorun alıcıya ulaşma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Katz ve Lazarsfeld'in kitle iletişiminde, çoğu zaman iletişimin halka doğrudan değil dolaylı olarak ulaştığı bulgularını ortaya koyan çalışmaları bulunmaktadır. Buna göre kitle haberleşme araçları ile iletişim doğrudan kanaat önderlerine onlardan da çevreye yayılmaktadır. Kanaat önderleri konudan konuya değişmekle birlikte, kitle iletişimine açık ve etrafı tarafından sevilen kişilerden oluşmaktadır. Kitle iletişiminde dikkat çeken bir başka husus ise bireylerin kendi ideolojileriyle ters düşen değil kendi ideolojilerine uygun içeriklere yönelmesidir (Kağıtçıbaşı, 1996: 193; Severin ve Tankard: 1992/1994:339-340). Curran ve diğerlerine (1991: 230) göre kitle iletişiminin ikna sürecine katkısı bulunup bulunmadığı ele alınırken, ideoloji aşılama, rıza yaratma, ideolojik aygıt, egemen iktidar gibi kavramları *ceteris paribus*³ ilkesince konu dışında tutmak gerekmektedir. Bu çerçevede kitle iletişiminin en önemli ve dikkat çeken özelliği, işlenmiş yazılı-basılı, görsel ya da işitsel veya görsel-işitsel⁴ iletileri geniş kitlelere bir diğer ifadeyle dünyadaki her bireye ulaştırabilme olanağına sahip olmasıdır. Bu iletiler, bireyleri en zayıf ve mahrem anında bile yakalayabilmektedir. Böylece bireyleri hem teker teker fert olarak hem de içinde bulunduğu toplum ile birlikte etkileyebilmektedir. Kurumsal ve örgütsel nitelikleriyle kendisi başlı başına etkileyici bir güç olarak karşımıza çıkan kitle iletişimi, aynı zamanda belirli güç odaklarıncı kullanılabilmektedir (akt. Anık, 2000: 58). Kabul süreci aşamasında kitle iletişim araçlarının kuşkusuz bir etkisinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Bu süreci Anık (2000: 58) şu şekilde yorumlamaktadır:

Sürecin iletişim yönündeki kitle iletişiminin kaynağı, iletisi ve içeriği; yaratılmak istenilen etkiye göre çok belirgin kılınabilir ya da son derece belirsizleştirilebilir. Örneğin kaynak güvenilirse etkiyi artırmak ve prestij amacıyla belirgin olarak kullanılabilir. Aksi taktirde, kaynağın kim olduğu bulanıklaştırılabilir. Zira kitle iletişiminde program ya da bilgi-haber kaynaklarından sosyal, siyasal, ekonomik sisteme ve yasal düzenlemelere kadar kitle iletişiminin kaynağını dağıtmak mümkündür. Örneğin ayrılıkçı bir örgüt kitle iletişim araçlarıyla tedhiş ve kargaşa yaratan kaynağı belirsiz iletiler yayabileceği gibi ülkenin en saygın kişi kurum veya medya araçlarından da ileti yayabilir. Sözgelimi ülkelerin kredibilitesine ilişkin kimi dergilerin değerlendirmeleri, ekonomik ilişkilerde çoğu zaman belirleyici olacak düzeyde güvenilirliğe sahiptir.

³ Ceteris Paribus Latince “Diğer tüm durumlar sabitken” anlamına gelen bir iktisat terimidir.

⁴ İngilizce “audiovisual” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

Bugün itici motoru internet olan yeni medya uygulamalarının sağladığı etkileşim, kişiye zaman ve mekândan bağımsız olma ve enformasyon akışındaki hız gibi olanaklarıyla ikna edici mesajın aktığı kanal faktöründe bir değişim sağlamıştır. Konvansiyonel/geleneksel medyanın olanakları ile basılı medyanın olanaklarını birleştiren ayrıca etkileşim olanağını da bünyesinde bulunduran yeni medya, bir yönüyle yüz yüze iletişim imkânını daha kalabalık grup ve kitleler için olanaklı hale getirmiştir. Yılmaz (2011: 115), bu çerçevede yeni medyayı aşağıdaki şekilde ifade ederek, sağladığı olanaklarını şu şekilde ortaya koymaktadır.

Yeni medya kavramı, ana hatları ile sayısal olan ve yakınsanan medya olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani yeni medyayı, tek alt yapıdan birçok hizmetin sunulması, sayısal bir alt yapı ve buna eklenecek olan çift yönlü simetrik bir iletişim modeli, bir diğer ifadeyle etkileşimlilik olarak ifade etmek mümkündür.

Dolayısıyla yeni medya sahip olduğu olanaklarla, geleneksel medyadan farklı olarak ikna edici mesaj konusunda kaynağa çeşitli imkânları da sunmaktadır. İnceoğlu (2000), Tekarslan ve diğerlerinin (2000) ortaya koyduğu çıkarımlara göre, yüz yüze iletişim ikna edici mesajın etkililiği konusunda kitle iletişimine göre daha önde durmaktadır. Bu durum ise geri besleme faktörünün yüz yüze iletişimde bulunması ve mesaj stratejinin alıcının tepkisine göre sürekli gözden geçirilmesine imkân sağlanabilmesi ile açıklanmıştır. Konvansiyonel kitle iletişiminin en büyük zaafı, geri beslemeye ya olanak sağlamıyor ya da çok kısıtlı bir olanak sağlıyor oluşudur. Bu kapsamda kabul sürecine ilişkin sonuçların gecikmeli elde edilmesi ve aktarılan mesajın yeniden düzenlenmesine imkân bulunamaması sorunu ortaya çıkmaktadır. Ancak teknolojik gelişmeler bu durumu ortadan kaldıracak imkânları sağlamaktadır (Anık, 2000: 59). Bu bağlamda yeni medyanın konvansiyonel/geleneksel kitle iletişimin, etkileşim ve geri besleme noktalarındaki eksikliği izale eden bir kanal biçimi olarak ikna edici iletişim noktasında bir adım daha öne çıktığını belirtmek mümkündür.

Hedeflenen Değişim ve Davranış

İkna edici iletişimde hedef tutum değişimi meydana getirmek ya da mevcut tutumların güçlenmesini sağlamaktır. Bir diğer ifadeyle kaynağa dikkatini yöneltmek mesajı açık hale gelen, daha sonra mesajı anlayarak onaylayan ve mesajı saklayarak eyleme geçen bireyin, bu eylemi ikna sürecinde kaynağın hedefi olarak ortaya çıkmaktadır.

İkna açısından etki, eylemin sonucu olarak değil, istenilen arzu edilen bir sonuç ortaya koymayı hedefleyen bir eylem olarak ele alınmalıdır. Bir diğer ifadeyle ortaya çıkan etki, hedef kitlede istenilen arzu edilen, tahmin edilen bir eylem bir davranış (Anık, 2000: 71) biçiminde olmalıdır. İkna edici iletişimde, kaynağın hedefe yolladığı mesaj, bir tutum değişimi ve davranış değişikliği önermektedir. Bu çerçevede davranış kavramına bakmak gerekmektedir. İnceoğlu'na (2000: 79) göre davranış; bir yandan insanın bireysel olarak ihtiyaç ve güdülerinin, öğrenme sürecinin, kişiliğinin, algılama, tutum ve inançlarının etkisiyle diğer yandan üyesi bulunduğu toplumun kültür, referans grup, aile, sosyal sınıf gibi sosyokültürel grup faktörlerinin etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda bireysel ve çevresel faktörlerin ikna sürecine etkileyen faktörler olduğunu ifade etmek mümkündür.

LaPierre'nin yapmış olduğu bir çalışma, ABD'de Asya kökenli insanlara bir önyargının bulunmasına rağmen, ziyaret ettikleri 251 işletmeden sadece bir tanesinin Çinli çifte hizmet vermeyeceğini açıklamasına karşın, daha sonra yazılı olarak bu işletmelere Çinli insanlara hizmet verip vermeyeceklerinin sorulması sonucunda, işletmelerin yaklaşık yüzde 90'ının Çinlilere hizmet vermeyeceğini ilettikleri yönünde ki tespitleri içermektedir. Bu araştırmadan hareketle tutum ve davranışlar arasında bir uyumsuzluk olduğu ortaya koyulmuştur. Fakat yapılan başkaca araştırmalar tutum ve davranışın tutarlı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır (Aronson, Wilson ve Akert, 2010/2012: 393-394; Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 168).

Bireyler davranışları üzerinde çoğu kere düşünmeksizin eylem ortaya koymaktadırlar. Bu çerçevede Fazio'nun vurguladığı gibi tutumun erişilebilirliği kavramı karşımıza çıkmaktadır. Buna göre; “tutum nesnesi ile kişinin bu nesneyle ilgili değerlendirmesi arasındaki bağlantının gücü, kişinin nesneyle ilgili duygularını ne kadar hızlı aktarabildiği ile ölçülür.” Erişebilirlik yüksek olduğunda, tutum nesnesiyle her karşılaşmada bireyin tutumu akla gelirken, erişebilirlik düşük olduğunda, bireyin tutumu aklına daha yavaş gelmektedir. Bu çerçevede, erişebilirliği yüksek olan tutumların kendiliğinden davranış ortaya çıkarma olasılığı yüksek iken, erişebilirliği düşük tutumlar için bu ihtimal daha düşük kalmaktadır. Bu çerçevede tutumların erişilebilirliğini etkileyen en önemli faktör ise tutumların deneyimlerle öğrenilip öğrenilmediği hususudur (Aronson ve diğerleri, 2010/2012: 394-395).

Kendiliğinden ortaya çıkan davranışların sıklığı kadar planlı davranıştan da bahsetmek mümkündür. Eagly, Chaiken ve Fazio'nun araştırmaları bağlamında, davranışların kendiliğinden değil üzerinde düşünülerek ortaya koyulduğunu ifade etmek mümkündür. Üzerinde düşünülen davranışlarda tutumların erişilebilirliği önemini yitirmektedir. Yani bir konu üzerinde aniden davranış geliştirmedikçe tutumların erişilebilir olmasının bir anlamı bulunmamaktadır. Bu durumu Ajzen ve Fishbein'in "Planlı Davranış Kuramıyla" açıklamışlardır. Bu kurama göre, bireylerin planlı davranışlarını en iyi öngören şeyin, bireyin belirli davranışlara ilişkin tutumları, öznel normları ve algılanan davranış kontrolü fikri olduğu ileri sürülmektedir. Burada bireylerin genel tutumlarının değil, söz konusu davranışa ilişkin özel tutumlarının, insanların önem atfettikleri diğer insanların, söz konusu davranış nasıl değerlendireceklerine ilişkin inanç kalıplarının ve son olarak bireylerin, davranış ne kadar kolay sergileyebilecekleriyle ilgili inanç kalıplarının önemli olduğu (Aronson ve diğerleri, 2010/2012: 395-396) görülmektedir.

İkna edici iletişim sürecinde hedeflenen davranış değişikliği bağlamında bazı bireylerin, daha çok grup görüşüne uygun davrandıkları görülmüştür. Bu çerçevede grup görüşüne uyan kişilerin, daha az egoya sahip oldukları, belirsizliğe tahammül edemeyen, kendi dürtülerini daha az hoşgörü ile karşılayabilen, sorumluluk yüklenme yetenekleri daha az, kendilerini daha az tanıyan, ebeveynlerini daha kusursuz gören, ayrımcı ön yargıya yetkeci tutumlara sahip, dıştan gelen ve toplumsal yargılara önem veren kimseler olduğunu ifade etmek mümkündür. Grup görüşüne uymayan kimselerin ise, entelektüel etkinlikleri yüksek, önderlik yeteneği güçlü, sosyal ilişkilerinde olgun, yüksek ego, maceracı, kendilerini göstermeyi seven, kendilerine güvenen, doğru ve yanlış kendi kişisel görüşlerine göre yorumlayan kimseler olduğu görülmüştür (İnceoğlu, 2000: 151-152).

İnsanlar duyguları aracılığıyla da zaman zaman tutumlarını değiştirebilmektedir. Duygular, şeyler hakkında insanların nasıl hissettikleri ile ilgili olarak onlara sinyal göndermektedir. Nesnelere ya da öznelere karşı iyi şeyler hissedildiğinde, tutumlar olumlu etkilenirken, kötü hisler tutumları olumsuz etkilemektedir. Bu noktada hislerimizi yönlendiren faktörlerin ne olduğu sorusu önem kazanmaktadır. Çoğu kere ikna edici mesaj bireylerin özne ya da nesnelere karşı olumlu duygular beslemesini sağlayacak güzel bir müzik ya da görüntüyle desteklenmektedir. Bunun yanı sıra bilişlere dayalı inanç temelli tutumları, yine bilişlere dayalı rasyonel mesajlar değiştirebilirken, değer temelli duygusal tutumları duygulara yönelik mesajlar değiştirebilmektedir. Kültür olgusu ise davranış denkleminde

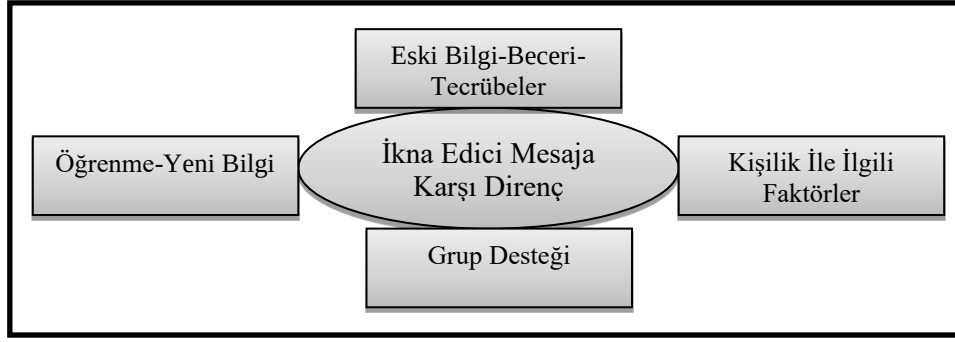
bir başka faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı kültürlerinde bağımsızlık ve bireysellik ön plandayken doğu kültürlerinde ortaklaşa iş yapma, karşılıklı bağımlılık, cemaat içinde olma gibi faktörlerin davranışa etki ettiği görülmektedir (Aronson ve diğerleri, 2010/2012: 380-384).

Amaçlanan iletişim etkisine ilişkin olarak literatüre bakıldığında, karşımıza iki tür faktör çıkmaktadır. Bunları, zamanı merkeze alan faktörler ve ikna sürecine karşı direnç oluşturan bağışıklık faktörleri olarak ele almak mümkündür. Zaman faktörünün ikna sürecinde rol oynadığı görülmektedir. Buna göre, ikna edici iletişim ile sağlanan tutum değişim altı aya kadar korunmaktadır. Bununla birlikte tutum değişiminde zamanla meydana gelen azalma ile öğrenme süreçlerinde yer alan unutma eğrisinin koşut olduğu görülmektedir. Yapılan kimi çalışmalar, bahsi geçen azalmanın altı hafta içinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında, ikna sürecinde yer alan kimi faktörlerin bu süreci etkilediği görülmektedir. Buna göre olumlu bir kaynağa atfedilen bir mesajla sağlanan tutum değişimi, olumsuz bir kaynağa atfedilenden daha kısa sürede azalmaktadır. Karmaşık mesajlarla sağlanan tutum değişimi, basit ve açık mesajlarla sağlanan tutum değişimine oranla daha kalıcı olmakta, bir diğer ifadeyle daha uzun sürede azalmaktadır. İzleyici, ikna edici iletişime katkıda bulunduğunda, tutum değişimi, sürece katkıda bulunmayan, bir diğer ifadeyle pasif konumda olan izleyiciye oranla daha kalıcı olmaktadır. Buna ek olarak yapılan çalışma ve deneyler sonucunda, ikna edici iletişimin ikna edici etkisinin, deneyden hemen sonra değil aradan bir süre geçtikten sonra ortaya çıktığı görülmüştür. Gecikmeli-etki olarak ifade edilen bu süreçte mesaj, ilk iletim anında alıcıyı etkilemese bile alıcıda bir motivasyon meydana getirmekte, alıcı konuya ilişkin diğer bilgilere açık hale gelmektedir. McGuire'a göre, özellikle karmaşık ve esnek mesajların alıcının zihin sistemine girmesi zaman almakta, bu nedenle gecikmeli ikna etkisi kendisini zaman içinde göstermektedir (İnceoğlu, 2000: 152-153; Tekarslan ve diğerleri 2000: 228).

McGuire ve Papageorgis alıcıların ikna edici iletişime karşı koyma yeteneklerini geliştirecek çeşitli deneyler yapmışlardır. Tıbbi bir analogiden hareketle ortaya koydukları teoriye göre, birey bir hastalık ya da virüsle karşı karşıya kaldığında, vücudun savunma mekanizması harekete geçmekte, söz konusu virüse ya da hastalığa karşı mücadele başlatmaktadır. Kişinin bağışıklık sistemi yeterli ve güçlüyse, ya da virüse karşı aşılanmışsa, karşı direnç gösterebilmektedir. Vücut direnci zayıf insana iyi beslenme, spor

ve yeteri kadar dinlenme gibi yollarla direnç kazandırılabilir. Tıpkı burada olduğu gibi, birey virüs yerine ikna edici mesajla karşılaştığında, mesajın etkisine karşı daha önceki bilgi, tecrübe, deneyimleriyle karşı koyabilmektedir. Direnci güçlü kılmanın bir yöntemi de bireyin sahip olduğu temel tutumu çeşitli argümanlarla destekleyerek güçlendirmektir. Günde üç kez diş fırçalamanın faydasına inanan bireye bu durumun diş çürüklerini nasıl engellediğini anlatan bir film gösterilmesi halinde bireyin aksi yönde bir iletişimle karşılaştığında önceki tutumunu savunarak ikna edici mesaja direnç göstereceği açıktır (Severin ve Tankard, 1994: 285-287). İkna edici iletişime karşı bireylerin savunma mekanizmalarını geliştirmelerine yardımcı olmak da ikna edici iletişime karşı direnç oluşturmaya katkı sağlamaktadır. Buna göre bireyin sahip olduğu tutum çok güçlü olmayan bir biçimde eleştirilmekte ve bu sayede bireye tutumunu savunma imkânı bir diğer ifadeyle sahip olduğu tutumuyla ilgili argüman geliştirmesini öğrenmesi sağlanmaktadır. Bir başka araştırmada ise ikna edici mesajla karşılaşacaklarına ilişkin uyarı alan bireylerin “tetikte durma” yeteneği kazanarak savunma güçlerinin arttığı görülmektedir. Buna ek olarak kişilerin eleştiri yeteneği kazanmalarını sağlamanın da ikna edici iletişime karşı direnç gösterilmesi noktasında yarar sağlayacağını ifade etmek mümkündür (İnceoğlu, 2000: 154).

İkna edici mesaja maruz kalan bireyin kişilik yapısının da bu süreçte rol oynadığı görülmektedir. Şüpheli bir kişiliğe sahip bireyin, kendisine sunulan mesaja direnç göstermesi muhtemeldir. Benzer biçimde rekabetçi, değişime açık olmayan, sorgulayıcı eleştirel bireylerin de kendilerine sunulan ikna edici mesaja direnç gösterebileceklerini ifade etmek mümkündür. Buna ek olarak grup desteğini de ikna edici mesaja karşı direnç geliştirme sürecine etkileyen bir faktör olarak değerlendirmek mümkündür. Öyle ki bireyin içinde bulunduğu grup üyeleri ya da grup normları, bireyin kişisel argümantasyon sürecini geliştirmesine yani sahip olduğu tutumu savunmasına katkı sağlayıcı nitelikte bir desteği ortaya koyabilir. Öğrenme ise tutuma karşı direnç oluşturma konusunda etkili olabilecek bir süreci ifade eden bir diğer faktördür. Öğrenme sürecinde birey sahip olduğu tutumlar hakkında daha etraflı bilgi elde ederek bunları içselleştirebilir. Bu durum ise kişinin tutumu aleyhine mesajlara karşı bağımsızlık kazanma sürecini destekleyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. İkna edici mesaja karşı direnç konusunu Şekil 2.5'teki gibi şematize etmek mümkündür.

Şekil 2.5. İknaya karşı direnç yaratan unsurlar

Jamieson iknaya karşı direnç konusunun önemine vurgu yapmış bir diğer araştırmacıdır. Jamieson (1985/1996:198-199) reklamların tüm çekiciliğine rağmen onlara karşı belli bir direnç gücünün insanlarda bulunduğunu ifade etmiştir. İknaya direnmenin temelini ise, önceden vaat edilen hususların yerine getirilmesine olan güven ve bireyin ait olduğu grup kararlarının oluşturduğunu ifade etmek mümkündür.

İkna sürecine karşı direnç ile ilgili olarak yapılan çalışmaları özetlemek gerekirse, fikirlerin kabulü sürecinde güvenilir kaynağın önemli olduğunu, ancak mesajın esas etkiyi sağladığını, çürütülen argümanların daha sonraki ataklar için direnç gelişmesine imkân sağladığını, grup bağlarının bireyin düşünce ve yargıları üzerinde etkin olduğunu, zihni başka yöne çekme stratejisi olarak ifade edilebilecek yöntemin bireyin gösterebileceği direnci azaltabileceğini, güçlü inançların çeşitli referanslara bağlı olması nedeniyle iknaya karşı güçlü direnç sağladıklarını, bireylerin özgürlükleri ve iknaya ilişkin konunun kendileriyle ilgili olarak öneminin artması ile direnç arasında doğrusal bir orantının söz konusu olduğunu (Jamieson, 1985/1996: 211-212) ifade etmek mümkündür.

2.2. İkna Sürecinde Rol Alan Temel Kavramlar

Zihinsel bir süreç olarak değerlendirilebilecek olan ikna süreci, oldukça karmaşık bir çok değişkenin ayrı ayrı ya da aynı anda sürece etki etmesiyle ortaya çıkmaktadır. İkna edici iletişim sürecini açıklarken birçok farklı kavrama atıfta bulunulmuştur. Bu kısımda bu kavramlar üzerinde durularak, ikna süreci içindeki konumları ele alınmaktadır.

2.2.1. Tutum

İkna süreci içinde sıklıkla atıf yapılan kavramlardan ilki tutum kavramıdır. Tutum sözcüğü, Latince “*aptus*” kelimesinden türetilmiş bir kavramdır. Bireylem için hazır olma ya da elverişli olma durumunu ifade etmektedir. Bu haliyle tutum gözlemlenebilir bir durumu ifade etmektedir. Bugün ise tutumlar, davranışa ilişkin seçim ve kararlara yön veren bir yapı taşı olarak ele alınmaktadır (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 174). Tutumlar içsel ve dışsal güçler arasındaki etkileşimsel sürecin bir işlevidir. Burada içsel olan, kişilik bilgi, inanç yapıları ve bireyin kendisiyle ilgili faktörleri anlatırken dışsal olan, konuşmalar ve kitle iletişim aracılığı ile başka insanların bireye etkilerini (Milburn, 1996/1998: 16) ifade etmektedir.

Psikolojinin bir kavramı olarak ortaya çıkan tutum kavramının, 19’uncu yüzyıl sonlarında yapılan duygusal laboratuvar deneylerinde kullanılan “ön-hazırlama” kavramıyla ilişkili olarak kullanıldığı görülmektedir. Fakat bu kullanım oldukça genel düzeyde bir kullanım olup, bugün kullanılan anlamıyla tutum kavramı, 1918 yılında Thomas ve Znaniecki’nin “Polonya Köylüsü” adlı yapıtında kullanılmıştır (Kağıtçıbaşı, 1996: 125-126; Severin ve Tankard, 1992/1994: 258). Daha sonra Alport (1985: 35), sosyal psikoloji içinde tutum kavramının merkezi bir konumda, belirgin ve temel bir kavram olduğunu ifade etmiştir (akt. Milburn, 1996/1998: 26). Alport, tutumu “bireyin şeylere ve durumlara karşı tepkileri üzerinde yönetici ve dinamik etki yapan ve geçirilen tecrübelerle örgütlenmiş, duygusal ve zihinsel bir istidat ya da eğilim” şeklinde (akt. Dönmezer, 1999: 84) tanımlamaktadır.

Tutum, bireyin nesnelerle ilgilendiği zaman davranışa geçmeden önce daha önceki deneyimlerini de dikkate alarak sergilediği hazır bulunma halidir (Hartley, Hartley ve Hart, 1965/2000: 11). Bir başka ifadeyle bireylerin gündelik yaşamını sürdürürken somut ve soyut dünyanın nesnelerine ilişkin düşünsel, duygusal ve davranışsal olarak ortaya koydukları düzenli yaklaşımları (Oskay, 1974: 176) ifade etmektedir. Uysal’a (1998: 194) göre tutum “geniş bir çerçevede, hem bir uyarı dizisine belli nitelikte yanıt vermeyi, hem de bir grup uyarı durumunu tek bir kavramsal kategoride toplama eğilimini” anlatmaktadır.

Tutum kavramı, sosyal psikolojinin ve ikna süreçlerinin temelinde yer alan bir kavram olarak, genel hatlarıyla bireyin çevresindeki canlı veya cansız herhangi bir nesneye ve olaylara karşı sahip olduğu tepkisel eğilimi ortaya koymaktadır. Tutumun konusu bir nesne

veya özne olabileceği gibi soyut kavramlar da tutumun konusu olabilmektedir (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 197). Allport ise tutum kavramını “bireyin bütün nesnelere karşı göstereceği tepkiler ve durumlar üzerinde yönlendirici veya etkin bir güç oluşturan ve denem bilgilerinde organize olan, ussal ve sinirsel bir davranışta bulunmaya hazır olma hali” biçiminde tanımlamaktadır. Katz ise “bireyin çevresindeki bir simgeyi, bir nesneyi ya da bir olayı olumlu ya da olumsuz bir şekilde değerlendirme eğilimi” şeklinde tanımlarken, Lambert “bireyin insanlar, gruplar, sosyal konular ve daha genel olarak herhangi bir çevresel olayla ilgili örgütlenmiş ve tutarlı bir düşünce, duygu ve tepki biçimi” olarak kavramı(akt. İnceoğlu, 2000: 3-4) açıklamaktadır. Krech ve Crutchfield (1948/2007: 229)ise tutum kavramını “motivasyon, heyecan ve idrak süreçleriyle öğrenme sürecinin ferdin dünyasının bir yönüne göre devamlı bir organizasyonu” şeklinde tanımlamaktadırlar. Bunlara ek olarak tutumun sadece bir düşünce ve duygu olmadığını ifade etmek mümkündür. Tutum olarak tanımlanan eğilim, içinde inanç olarak tanımlanan bilişsel, duygu ve heyecanı içeren duygusal ve gözlemlenebilen eylemleri içeren davranışsal öğeleri barındıran (Cüceloğlu, 1991, 521) bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede tutum kavramı bazı unsurları bir arada olmasıyla ile anlaşılabilir hale gelmektedir.

2.2.1.1. Tutumun Öğeleri

Bir davranış, bilimsel bilginin nesnesi olarak ifade edebilmek için davranış oluşturan bileşenlerin bir diğer ifadeyle davranış içinde tutarlılık öğelerinin bulunduğu şeklindeki varsayımı kabul etmek ön koşuldur (Hartley ve diğerleri, 1965/2000: 8). Bu bağlamda tutarlılık yaklaşımı olarak ifade edilen kurama göre birey, bir tutumunun bir biriyle uyumşayan veya tutarsız eğilimlerine tutarlılık kazandırma eğilimindedir (Morgan, 1977/1998: 365).

Kavramsal düzeyde tutarlılık amaca göre düzenlenmiş davranışın bir gereği olarak, bireylerin beklenti, umut ve isteklerine erişmek için araçsal olan kimi durumlar için geliştirdikleri tepki kalıplarıdır (Hartley ve diğerleri, 1965/2000: 9-10). Tutum, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını birbiriyle uyumlu yani tutarlı hale getirerek etkilemektedir. Tutumun bir biriyle uyum halinde olan bu unsurları tutumun öğeleri olarak ifade edilmektedir. Yerleşmiş ve tutum özelliği kazanmış bir tutumda bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörlerin hepsini gözlemlemek mümkündür (Morgan, 1977/1998: 367). Kimi zayıf nitelikteki tutumlarda ise özellikle davranışsal faktörün eksik olduğu

gözlemlenmektedir. Bahsi geçen ögeler, tutumları kendi içinde tutarlı bir sistem haline dönüştürmektedir. Bu yönüyle tam anlamıyla oluşmuş bir tutum sade değil oldukça karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu bağlamda, tutumları, kendisi gözlemlenemeyen, fakat sonuçları olarak değerlendirilebilecek olan ve tutumun kendinden neşet ettiği varsayılan davranışları gözlemlenebilen eğilimler (Kağıtçıbaşı, 1996: 86; Morgan, 1977/1998: 363) olduğunu belirtmek mümkündür. Duygusal ve bilişsel ögelerinin de gözlemlenebildiği ve ölçülebildiği varsayıldığında, tutumun kimi belirtileri bulunan temel anlamda üç ögesi bulunduğu (Oskay, 1974: 176) görülmektedir. Bu çerçevede tutumların bir parça duygu, kendisinden hoşlanılan ya da hoşlanılmayan şey, davranışsal niyet, düşünce ve fikirten oluştuğunu, modern anlamdaki yaklaşımların ise tutumun duygu ve inanç ögeleriyle kurularak, bu ögelerin bireyin davranışına ilişkin tahminde rol oynayıp oynamadığına (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 176) odaklandığını belirtmek mümkündür.

Tutumların bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak adlandırılan ögeleri arasında bir tutarlılığın bulunduğu varsayılmaktadır. Bireyin ikna konusuyla ilgili olarak bildiklerinin bilişsel ögeyi, ona ilişkin olumlu duygular beslemesine imkân sağlayan unsurların duygusal ögeyi ve sonuç olarak olumlu bir davranış ortaya koymasını sağlayan unsurların ise davranışsal ögeyi sergilenmesine imkân sağlamaktadır. Davranışın ise söz ya da eylem olarak ortaya çıktığı (İnceoğlu, 2000: 8) belirtilmektedir. Tutumun ögelerini, gerçeklere dayalı bilgi hazinesinin ve inançların oluşturduğu bilişsel öge, bireyden bireye değişen ve pozitif gerçeklerle açıklanamayan hoşlanma ve hoşlanmamayı ifade eden duygusal öge, tutumun sözlü ya da eylemsel sonucu ya da nasıl davranılacağına ilişkin beklenti olarak ortaya çıkan davranışsal öge (Milburn, 1996/1998: 27; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 198) şeklinde tanımlamak mümkündür.

Tutumları, farklı ögelerin birlikteliği biçimindeki açıklama literatürde kabul görse de bu yaklaşım zaman zaman eleştiriye uğramış ve yaklaşımın doğru olmadığı ifade edilmiştir (Milburn, 1996/1998: 27). Ancak literatüre bakıldığında tutumun bilişsel, davranışsal ve duygusal ögelerin bir birleşimi olduğu ve tutarlı/dengelibir biçimde bir arada bulunduğu şekilde genel bir eğilimin varlığından bahsetmek mümkündür.

2.2.1.1.1. Tutumun Bilişsel Ögesi

Tutumların bilişsel ögeleri, tutum konusunun pozitif olarak ifade edilebilecek gerçeklere dayanan bilgi ve inançları içermektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 87). Tutum konusuyla ilgili olarak bireyin, karşılaşmak şeklinde doğrudan veya çeşitli kaynaklardan okumak, duymak suretiyle dolaylı bir biçimde bilgiyi edinmesi, yani o konunun varlığına ilişkin bilgi sahibi olması gerekmektedir. Tutum konusuyla ilgili bilgilerin gerçeklere dayanma oranı artıkça, kalıcı olma ihtimali de artmaktadır. Bilginin değişimi ise beraberinde tutumun da değişimini getirmektedir (Tekarslan ve diğerleri, 2000:198). İnceoğlu'nun (2000: 9-10) ifade ettiği şekliyle zihinsel öge, bireyin düşünme sürecinde kullandığı bir tür sınıflandırma çabasıdır. Yani elde ettiği algıladığı hususları, bilgileri gruplandırmasıdır. Böylece birey etrafındaki uyaranlara karşı gösterdiği ya da göstereceği tepkileri belirlemektedir. Seçimleyici algı sayesinde birey etrafındaki birçok nesne, olay ve olguya karşı bir duruş sergilemektedir. Birey seçimleyici algıyla elde etmiş olduğu bilgileri ise sınıflandırmakta bir biriyle ilişkilendirmektedir. Tutumların zihinsel ögeleri ve gerçeklere dayanan bilgi ve inançları ise çevredeki uyarcılar hakkında bireylerin edindikleri deneyimleri içermektedir.

Bir tutumun bilişsel yönüyle davranış arasında bir yönüyle sıkı bir bağ bulunmaktadır. Fakat bireylerin zaman zaman bilişleriyle çelişen davranışlar da ortaya koydukları görülmektedir. Yapılan kimi araştırmalar, tutumun kuvvetli olması, bireyin kendi deneyim ve tecrübelerine dayanması, referans gruplarca desteklenmesi ve sıklıkla görülme şansı yakalaması halinde bilişsel boyutuyla davranış arasında tutarlılık oluştuğunu ortaya koymaktadır (Cüceloğlu, 1991: 525).

2.2.1.1.2. Tutumun Duygusal Ögesi

Bir tutum nesnesine ilişkin olarak gözlemlenebilen duygusal tepkileri, bu başlık altında ifade etmek mümkündür (Kağıtçıbaşı, 1996: 87). Bireyin tutumun nesnesi ya da öznesiyle ilişkili olarak sahip olduğu bilgi, deneyim ve duyularının yine bireyin bunları olumlu, olumsuz olaylarla ya da arzu edilen, arzu edilmeyen amaçlarla ilişkilendirmesi, tutumun duygusal ögesini oluşturmaktadır. Bireyin önceki deneyimlerinden hareketle, tutumun konusuna ilişkin bir duygu durumuna sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Bir bireyin bir tutum konusuna ilişkin olarak bir duygusu varsa, o konuya ilişkin bir tür tecrübesinin de bulunduğu görülmektedir (İnceoğlu, 2000: 8). Her tutumun konusu ile duygu ögesinin

aynı güçte olmadığı bilinmektedir. Zaman zaman birey ve toplumun aynı tutum konusuna attettikleri değer de aynı olmayabilir. Yani kişilerin bir tutum konusunun sonuçlarına yükledikleri değer ile o konunun toplumsal değeri farklılık arz edebilir. Bunun yanı sıra birey, bilişsel olarak kendisi için faydalı ya da zararlı olan bir tutum konusuyla ilgili olarak bilgisinin aksi yönünde hareket edebilmekte veya o yönde bir duygulanım içinde olabilmektedir. Tutumun bilişsel ögesine oranla daha basit bir yapı arz eden duygusal ögenin baskın olduğu bir hususta, tutumun değişmesi daha güç olmaktadır (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 199). Bireyin kendi egosunu ya da öz benliğini ilgilendiren konuları merkeze alan tutumlarda, duygusal ögenin baskın olduğunu ifade etmek mümkündür. Yani kişinin bizatihi kendisiyle ilgili olan özne, nesne ya da olaylarla ilgili tutumlar daha çok duygu ögesine ilişkin hususları bünyesinde barındırmaktadır (İnceoğlu, 2000: 9; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 199).

2.2.1.1.3. Tutumun Davranışsal Ögesi

Tutum kendisi doğrudan gözlemlenemeyen ancak açığa vurulan davranışlar olarak görülebilen bir olgudur. Yani tutumlar bireylerin yaptıkları veya yapmaktan kaçındıkları ve yapılan şeylerin yapılma tarzında ortaya çıkmaktadır (Hartley ve diğerleri, 1965/2000: 14). Tutum birçok psikolojik değişken gibi doğrudan gözlemlenemeyen ancak sözlü ya da eylemli belirtilere dayanılarak saptanabiliyor olması gerekçesiyle tutum ve davranış arasında eş yönde bir ilişkinin var olduğunu (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 199) ifade etmek mümkündür.

Bir tutum konusuna ilişkin olarak gözlemlenebilen sözlü ya da eylem içeren tüm davranışlar tutumun davranışsal boyutunu ortaya koymaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 87). Bu öge, bireyin belli bir tutum konusuna ilişkin davranış eğilimlerini yansıtmaktadır. Bu noktada davranış sadece tutumun kendisiyle ilgili değil aynı zamanda, alışkanlıklar, normlar ve söz konusu tutumla doğrudan ilişkili olmayan başkaca tutumlarla da ilişkilidir. Bu çerçevede duygusal davranış ve normatif davranış kavramları önem arz etmektedir. Duygusal davranış, tutum konusunun hoşça giden ya da gitmeyen bir durumla ilişkilendirilmesi sonucunda ortaya çıkarken, normatif davranış doğru davranışın ne olduğu konusundaki inançlarla ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Bu normlar ve buna dayalı davranışlar bir yönüyle grubun birey üzerindeki etkisi olarak ortaya çıkmaktadır (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 199). Konuya ilişkin yapılmış araştırmalarda birey davranışının,

normlarla yakından ilişkili olduğu, davranış eğilimleriyle normlar arasında yoğun bir ilişkinin mevcut olduğu (İnceoğlu, 2000: 11) ortaya koyulmuştur. Tutumların davranışsal boyutunun, bilişsel boyutu üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu çerçevede bir tutuma yol açan davranışsal durumun değişiminin, zamanla söz konusu tutuma ait bilişleri de değişime zorladığına ilişkin tespitlerin bulunduğunu da (Cüceloğlu, 1991, 523) belirtmek mümkündür.

Duygusal davranış ile ilgili olarak davranışın temelinde negatif ve pozitif olarak nitelenebilecek iki boyut bulunmaktadır. Bu boyutlar bireyde tutumun konusuyla ilişki kurma ya da kurmama şeklinde ifade edilebilecek üç tip davranış ortaya çıkarmaktadır. Tutumun konusuna yaklaşma, karşı koyma ya da tutumun konusundan kaçınma (İnceoğlu, 2000: 11) olarak bu davranış biçimlerini ifade etmek mümkündür.

Tutum öğelerinin bireyin çevreye uyum sağlaması noktasında bir tür tutarlılık ortaya koyarak bireye kolaylık sağlamaktadır. Bu çerçevede tutumun öğelerinin kendi içinde tutarlılık arz ettiğini belirtmek mümkündür. Bunun yanı sıra kendi içinde etkileşim içinde bulunan tutum öğelerinden herhangi birinde meydana gelecek değişiklik sonucunda, bu durumun bir tür zincirleme reaksiyon yaratarak diğer öğeleri de değişime zorladığı görülmektedir. Bireyin tutum konusunda karşı olumlu ya da olumsuz durumu değiştiğinde, bilişsel ve davranışsal öğeler de yeniden düzenlenmekte böylece içsel tutarlılık ve denge sağlanmaya çalışılmaktadır (İnceoğlu, 2000: 12). Bununla birlikte tutum öğelerinin gücü kendi aralarında ve tutumdan tutuma farklılık gösterebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 123).

2.2.1.2. Tutumun Yapısı

Tutumların nereden geldiği sorusu aslında çokça dile getirilmiş bir sorudur. Bu konuda birçok bilim insanı farklı yanıtlar verirken Guastellove Guastello (2008) ve benzer şekilde Tesser (1993) çalışmalarında söz konusu soruya ilginç bir yanıt vererek tutumun kaynağının genlerimiz olduğunu (akt. Aronson ve diğerleri, 2010/2012: 357) ifade etmişlerdir.

Tutumların oluşmasında rol oynayan önemli etmenlerden bir tanesi, tutumların yapısıdır. Temel olarak tutumlar, ilişkilendirme, doğrudan deneyim ya da başkalarından öğrenme, yani dolaylı olarak edinme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu hususlar daha önce de

anlatılan tutumun bilişsel yanını da oluşturmaktadır. Birey bir tutum konusuyla karşılaşınca ya kendi yaşamından hareketle bilgi sahibi olarak konuya eğilir ya da çevre ve medyadan konuya ilişkin bilgi elde etmeye çalışmaktadır. Bu yönüyle tutum bir tür deneyimler bütünü olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece tutum, içgüdüsel olarak ortaya çıkan, bir diğer ifadeyle örgütlü olmayan davranışlardan ayrılmaktadır (İnceoğlu, 2000: 12). Tutumlar, çok küçük yaşlardan itibaren başlayan, öğrenme süreciyle ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyler tutumlar sayesinde, nesneler, konular ve kişiler hakkında özet nitelikte bilgiye sahip olarak çevrelerini düzene sokmakta, yani sınıflandırmakta ve bunlara karşı tepkilerini ayarlama imkânına kavuşmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 123).

Sherif ve Sherif'in (1956/1996: 495-496) "içsel bir faktör" olarak tanımladığı tutumu, diğer içsel yönelimlerden ayırt eden temel kriterlere bakıldığında, tutumun doğuştan gelmeyen, kültürlenme ve toplumsallaşma ile birlikte sonradan edinilen düşünsel bir etkinlik olduğu görülmektedir. Ayrıca tutumlar çoğu kere kalıcı özellik arz eden geçici olmayan bir durumdur. Tutumlar birey ve konular arasındaki ilişkilere bir düzenlilik getirmekte, bu süreci daha kararlı hale sokmaktadır. İnsan nesne ilişkisinde ise özellikle tutumlar aracılığı ile bir tür etkilenme-güdülenme süreci ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra tutumların ortaya çıkması için ortamda karşılaştırılabilir birçok öğenin bulunması gerekmektedir.

2.2.1.3. Tutumun İşlevleri

Tutumların bir yapısının olduğunu belirtmesi bu yapıların birey için bir işlev ortaya koyduğu düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Tutumların bireyin faydasını artırdığı, enerji tasarrufu sağladığı, yani şemalar oluşturarak, şeyler hakkında nasıl düşünüleceği ve davranılacağı noktasında bireylere yol gösterici olduğunu (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 176-177) belirtmek mümkündür.

Tutumlar bireyi daha kararlı hale getirerek çevreye uyumunu kolaylaştırmaktadır. Bu durumu İnceoğlu (2000: 14-20) şöyle ifade etmektedir: Yapılan araştırmalarda tutumların fayda sağlayıcı, bilgi sağlayıcı, ego koruyucu, değer ifade edici işlevleri olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki olan tutumun fayda sağlayıcı işlevi, bireyin içinde bulunduğu toplum ile bireyi bir uyum içinde tutma özelliği taşımaktadır. Bu işlev, bireyin en fazla ödül elde ederken, en az ceza ile karşı karşıya kalma beklentisine ilişkin olarak, bireyin

toplumsal uyumunu sağlayacak türden davranışlarına şekil vermesini ifade etmektedir. Fayda sağlayıcı nitelikteki tutumların daha çabuk değişebildiğini ifade etmek mümkündür. Tutumların aynı zamanda bireyin öz benliğini koruyucu bir işlev üstlenerek bir tür savunma mekanizması gibi bireyin temel değerlerine yönelik tehlike ve tehditleri ortadan kaldırdığı görülmektedir. Tutumların bireyin psikolojik anlamda kimliğine ilişkin değerleri açıklayıcı özelliği de bulunmaktadır. Bu noktada bireyin tutumları ile elde edeceği ödül, sosyal kabul ya da maddi ödül olmaktan çok, kimliğini ortaya koymak şeklinde tezahür eden ve kendini değerlendirme biçiminin onayını anlatan manevi bir ödüldür. Tutumun bilgi verme işlevinin ise tutumların bireyin dış dünyayı algılayabilmesi için bazı temel ölçütler geliştirebilmelerini sağlayan bilgiler edinme ve bu bilgiler aracılığı ile dış dünyayı anlamlandırma ve örgütleme ihtiyacıyla ilişkili olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Özet olarak, tutumların bireyi çevrelerine uyumlaştırarak duygusal tatmin yaratıkları, bunun yanı sıra bireyin merkezi değerlerini ve kişilik yapısını belirledikleri ve son olarak bireyin hayat tarzı ve değerlerini de uyumlulaştırarak tutarlı hale getirdiklerini (Oskay: 1974: 177) belirtmek mümkündür.

Gündelik yaşamda kavramsal anlamlarından farklı olarak tutum kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılan ya da sıklıkla karıştırılarak tutum kavramı yerine kullanılan inanç, değer ve yargı kavramlarının da izah edilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu kavramların tutum kavramıyla benzeşen ve ayrılan yönlerinin ifade edilmesiyle, tutum kavramının daha belirgin bir şekilde ortaya koyulacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda inanç, değer ve yargı kavramlarına ilişkin genel bir kavramsal çerçevenin çizilmesinin bu aşamada faydalı olacağı görülmektedir.

2.2.2. İnanç

Tutum kavramıyla ilişkili olarak ikna süreçlerini açıklamaya yarayan bir diğer bir ana kavram inanç kavramıdır. İnanç kavramının gündelik hayatta çoğu kere tutum kavramıyla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Rokeach'ın inançlar Hiyerarşisi Kuramına göre inanç ve tutum kavramları arasında bir ilişki mevcuttur ancak tutumlar inançlardan daha güçlü ve karmaşıktır. İnançlar ise tutumların yapı taşlarıdır (Demirtaş-Madran, 2012: 51). İnanç ve tutumlar motivasyon,

algılama ve öğrenme süreçlerinin en son çıktıları olarak birbirine benzetmekle birlikte, tutum ve inanç arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bu farklılık ortaya çıkan davranış bakımından da bir birinden farklı nitelik ve sonuçları da bünyesinde barındırmaktadır. İnançların bireyin psikolojik yapısı içinde yer alması nedeniyle, rasyonel bir başlangıç noktasından hareket etmek oldukça güçtür. Bu bağlamda inanç kavramını, “bireyin dünyasının bir yönüne ait idrak ve bilgilerin devamlı bir organizasyonu” biçiminde tanımlamak mümkündür. Tamamlanmış, yapılanmış bir organizasyon olarak inanç, bireyin şeyler hakkındaki bilgisinin toplamıdır. Bilgi ve algı bir tür organizasyon olarak değerlendirildiğinde ise inanç, organizasyonların organizasyonu olarak ifade edilmektedir (Krech ve Crutchfield, 1948/2007: 227). Bir diğer ifadeyle tutumun bilişsel ögesi, bireyin tutumun nesnesine ilişkin inançlarının toplamıdır. İnançlar bir yönüyle de tutumun duygusal yönüne eşlik eden söze dökülmüş ifadelerdir (Morgan, 1977/1998: 363). Bu aşamada bütün tutumların inançların içine girmekte olduğunu fakat bütün inançların tutumun birer parçası olmadığını ifade etmek gerekmektedir. İnançların motivasyon bakımından çoğu kere nötr bir özellik gösterirken, tutum halini aldıkları andan itibaren bazı dinamik baskılara maruz kaldıkları (Krech ve Crutchfield, 1948/2007: 258) görülmektedir. İnceoğlu (2000: 116-117) ise inanç kavramına ilişkin olarak, “bireyin kendi dünyasının herhangi bir yönüne ilişkin algı ve zihinsel yapılanmasının, tek boyutlu olarak örgütlenmesi, bir şeyin veya olaylar bütününe olduğu gibi irdelenmeksizin kabul edilmesi” biçiminde bir tanımlama yapmakta, inanç kavramına, olay ve nesnelere, duygusal öğelerin katılmasıyla birlikte inançların tutuma dönüştüğünü ifade etmektedir.

Fishbein ve Ajzen de tutumların inançlardan ayrıldığını belirtmişler, tutumların, bireylerin hedef nesne ile ilgili tercih edilebilir ve tercih edilemez değerlendirmesini temsil ederken; inançların ise bireyin, nesne ile ilgili sahip olduğu bilgiyi temsil ettiğini (akt. Çam ve Bilge, 2007: 216) ifade etmişlerdir. Bu bilgiye ek olarak inancın, bireyin ortak, kültürel sembolik yapıları kullanmak suretiyle yaşamda yer alan anlamsızlık ve belirsizlik gibi sorunları çözüme kavuşturmak için bir başvuru kaynağı olduğunu, bunun yanı sıra, bireyin içinde bulunduğu ortamda insanlarla sürdürdüğü etkileşim yoluyla şekillenen ve bir tür sürekliliğe sahip olan bilme, değer verme ve kendini adama yani yaşamı anlamlandırma çabası (Çam ve Bilge, 2007: 217) olduğunu ifade etmek mümkündür.

İnanç kavramı çoğu kere, bilgi, kanaat ve iman kavramlarıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Her ne kadar bu kavramlar arasında farklar bulunsun da bu kavramları bir

araya getiren ve ortak paydada buluşturan unsur bilme kavramıdır (Krech ve Crutchfield, 1948/2007: 228). Bunun yanı sıra kanaat kavramına ilişkin olarak farklı bir yaklaşım da mevcuttur. Kanaat ya da kanı, tutumların sözlü olarak ifade edilmesi biçimidir (Hartley ve diğerleri, 1965/2000: 16). Kanaat “bireyin ortamındaki somut ya da soyut bir objeye karşı beslediği inançtır.” Kanaat kavramı, bilişsel yanının baskın olması ve duygusal yönün daha çekinik kalması nedeniyle tutumlardan ayrılır (Oskay, 1974: 176). İnceoğlu’na (2000:117-118) göre ise kanaatler, tutumların oluşmasında rol alan bir kavramdan öte, onları yansıtan bir kavramdır. Bireyin inanç ve tutumlarının tek tek kanaat atomlarından oluştuğunu ifade eden İnceoğlu, kanaatlerin inanç, tutum ve bunları içeren toplumsal onaylardan oluşan bir atom olduğunu belirtmektedir. Daha öncede ifade edildiği şekliyle tüm tutumlar bir inanç boyutu bünyesinde barındırmaktadır, buna karşın tüm inançlar tutum oluşturmazlar, tutumlar, sistemli ve hiyerarşik bir biçimde, belli tarzda örgütlenmesi halinde bir değerler sistemi ortaya koymaktadırlar (İnceoğlu, 2000: 24).

2.2.3. Değer

Tutumlar duygusal olarak yüklemeye sahip bir tür inanç kümesi (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 201) olarak ele alındığında, karşımıza bir başka terim olan değer kavramı çıkmaktadır. Rokeach’a göre değerler, inanç ve tutumlar arasında bir ilişki bulunmakta, ancak “değerler inanç ve tutumlardan daha güçlü ve karmaşıktır” (Demirtaş-Madran, 2012: 51). Bu kapsamda tutumlar ve değerler sistemi bir başka ifadeyle değer kavramı birbirinden farklı kavramlardır. Tutumların bir nesneye yöneltildiği, değerlerin bir nesneye ilişkin davranışa yöneltildiği ya da önceki davranışlarla ilişkili olarak bir tür olumlu-olumsuz konumlandırmasını içerdiği görülmektedir. Bireyin tutumu bir değerler sistemi biçiminde konumlanırken, değerler sistemi, aralarında farklı düzeylerde ilişkiler bulunan nesnelere karşı bireyin uyum davranışı (Oskay, 1974: 177) olarak ifade edilmektedir. Değerler, iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi yargılar nedeniyle bireysel olarak görünmesine karşın davranışa dönüşmesi gerekçesiyle somutlaşmakta ve toplumsallaşmaktadır. Söz konusu bu değerler bütünleşerek değer sistemini oluşturmaktadır (Avcıoğlu, 2011: 30).

Sosyolojinin bir kavramı olarak değer, bireyin içinde bulunduğu topluma göre şekillenmektedir. Değer kavramını bireyin çevresindeki nesne, konu ya da olguların birey için ifade ettiği fayda ya da anlam olarak ifade etmek mümkündür. Değer zaman zaman

tutumla eş anlamlı olarak kullanılmış kimi sosyal psikoloji araştırmacıları tutum ve değerleri benzer kabul ederken, kimileri değerlerin tutumlardan daha temel kavramlar olduğunu ifade etmiştir. Buna göre değerler inanç ve tutumlara temel oluşturmakta onlara önem kazandırmaktadır. Değer, ulaşılacak istenen ideal bir durumun göstergesi olarak ortaya çıkan soyut bir kavramdır. Tutumların konusundan farklı olarak daha üst bir ideali ortaya koyan değer kavramı, doğruluk, saygınlık, güzel ve gerçek olana ulaşmak, çalışkanlık, dürüstlük, adaletin egemenliği gibi durumları bünyesinde barındırmaktadır (İnceoğlu, 2000: 123).

Toplumda ideal düşünme ve davranma yolları, söz konusu toplumda kabul edilen, iyinin, kötünün, güzelin, çirkinin vb. belirlenmesi değerler sayesinde olmaktadır. Toplumsal varlık/kişi ve bu kişinin davranışları sosyolojik incelemenin başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Sosyolojik bir analizde, sadece makro düzeyde değişkenlere göre oluşturulan bir model, toplumsal kişilerin rasyonel tercihlerinin hangi sosyokültürel çerçevede ortaya çıktığının anlaşılmasını engellemektedir. Çünkü bir toplumun analiz edilmesi, o toplumsal yapıdaki kurumların, süreçlerin, statü ve rollerin bilinmesi ile mümkün hale gelmektedir. Bu kurum, süreç, statü ve rollerin toplumu oluşturan sosyal aktörler tarafından adlandırılmaları da ancak değerler aracılığıyla olmaktadır. Bütün bunlar, o toplumun sahip olduğu değer yargılarının tespit edilmesiyle ve o değerleri anlayabilmekle mümkün hale gelmektedir (Özensel, 2003: 237).

Genel hatlarıyla bakıldığında Feather'e göre değerlerin birçok ortak özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu çerçevede değerler, beğenilen davranış ve hedeflerle ilgili genel inanışları ifade etmektedir. İyilik-kötülük gibi boyutları bulunan değerler ahlaki bir zorunluluk bildirmektedir. Değerler, hem tutumları aşmakta hem de tutumları etkilemektedir. Değerler, kişinin benliğini dış dünyaya sunması için standartlar belirlemektedir. Değerler kişi açısından hiyerarşik bir yapıya sahiptir ve kişilere göre değerlerin önem derecesi değişkenlik arz etmektedir. Değer sistemi bireyler ve toplumlar bazında da değişkenlik göstermektedir (akt. Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 202).

İnançlar ve değerler de birbirinden farklılık arz etmektedir. Birey için daha merkezi konumda bir öneme sahip olan inançlar, "gerçeğin şimdi ve geçmişte nasıl olduğu hakkında bilgilerdir." Bir tür hedef koyucu ya da hedef gösterici olarak değerler, iyi ve

güzel olanı belirlemektedir. Bu yönüyle normlarla da benzeşim arz etmektedir (İnceoğlu, 2000: 123).

2.2.4. Yargı

Yargı kavramı da daha önce açıklanan kavramlarla ilişkili olarak tutum ve ikna kavramı ile bunlara ilişkin süreçler irdelenirken yer yer başvurulmuş bir diğer kavramdır.

İnceoğlu (2000: 119) yargı kavramını “nesnelerin belirli sınıflamalara göre nitelendirilmesi süreçleri, yargıları oluşturur” şeklinde açıklamaktadır. Yargıları uyarıcının belirlediği zaman diliminde ortaya çıkmaktan öte daha önceki deneyimler ışığında belirlendiğini ifade eden İnceoğlu, yargıların inanç ve tutum ışığında şekillendiğini ve yönlendirildiğini ortaya koymuştur. Bu çerçevede kanaatler tutumların ve gerçeklerin etkisiyle ortaya çıkmakta yargılar ise kanaatlerin bir tür sonucu olarak görünmektedir. Gerçek kavramı inanç kavramı ile eşleştirilebilirken tutumlar ise duygusal bir öge olarak belirmektedir. Böylece yargılar kanaatlere dayanılarak herhangi bir anda ortaya çıkan uyaran hakkında verilen bir karar şeklinde kavramsallaşmaktadır.

2.3. Tutum Değişimi ve İkna Sürecini Açıklayan Temel Kuramlar

Hovland’ın (1949/2000; 1951/2000) öncülüğündeki araştırmalarla başlatılan ikna edici iletişim çalışmalarının mesajın kaynağı, iletişimci, mesaj ve ortam gibi değişkenlere odaklandığı, iknanın ise oldukça geniş ve son derece karmaşık bir konu olduğu bölümün başında ifade edilmişti. Bu aşamada ise tutum değişimini konu edinen temel pozitivist kuramlar ve yaklaşımlar ele alınarak, ikna sürecinin diğer boyutları ve sürece etki eden farklı değişkenler irdelenmekte, ikna süreci olgusal bir yaklaşımla ele alınmaktadır.

Tek bir bilimsel yöntemin bütün araştırma alanlarına uygulanabileceği şeklindeki yaklaşımı savunan pozitivist anlayışa göre, fiziki bilimler, tüm disiplinler için bir kesinlik ve doğruluk standardı olarak kabul edilmektedir. Pozitivistlere göre, bilginin doğası sebebiyle nötr olduğu kabul edilmektedir. Pozitivistler, insanî değer ve normların, bilimsel bilgi üretim sürecinin dışında tutulması gerektiğini savunmaktadırlar. Bir diğer ifadeyle pozitivist görüşü savunan bilim insanları, değer ve olgular arasında keskin bir ayırım yapılması gerektiğini savunmaktadırlar (Balkız, 2004: 142).

Pozitivist tutum değişikliği teorileri, insanı ve davranışı bir tür nesne, insanı ise sadece “organik bir bütünlük” (Anık, 2000: 96) biçiminde ele alan yaklaşımlar olması nedeniyle, insan davranışını salt biyolojik bir organizma olmasının sonucu olarak görmekte ve aynı şartlar altında bireyin hep aynı davranışı göstereceğini ileri sürmektedirler. Bu yaklaşımın süreci tam anlamıyla kapsayıcı ve tutarlı bir biçimde açıklamaktan uzak olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak bunun yanı sıra ikna sürecine ilişkin geliştirilmiş model ve kuramların da sürecin farklı boyutlarını anlamak, sürece etkiyen değişkenleri irdelemek açısından oldukça önemli olduğunu da ifade etmek gerekmektedir.

Uysal (1998: 194) genel hatlarıyla ikna ve tutum değişiminin “önce bireyin uyarıları yeniden kavramsallaştırmasını sağlayarak, daha sonra da bireyin tepki eğilimlerini değiştirerek iki aşamada” gerçekleştiğini ifade etmektedir. İkna alanına ilişkin ilk çalışmalar Thurstone, Likert gibi araştırmacılar tarafından tutum değiştirme çalışmaları olarak bir kurama dayanmaksızın 1930’lu yıllarda ortaya koyulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında alana ilişkin yapılan çalışmaların sağladığı birikimle kuramsal düzeyde çalışmalar yapılmıştır. İkna bir diğer ifadeyle tutum değiştirme süreci yapılan ilk çalışmaların aksine, bugün tespit edilebilmiş zihinsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere en az üç boyutuyla, oldukça karmaşık bir yapı arz etmektedir. İkna kuramları bu çerçevede bir biriyle ilişkisiz gibi görünen birçok değişkenin de anlaşılmasını sağlamıştır (İnceoğlu, 2000: 28-29).

1930’lu ve 40’lu yıllarda ABD’de yapılan kimi araştırmalar ve sosyal psikoloji alanındaki gelişmeler, tutum konusunun da değişmesine yol açmıştır. Survey ve kamuoyu araştırmaları, grup etkilerini ortaya koymaya döndük deneysel küçük grup çalışmaları, Freud’un psikanalitik kavramsallaştırmaları ve Hovland ve arkadaşları tarafından genel anlamda ortaya koyulan deneysel iletişim çalışmaları (Kağıtçıbaşı, 1996: 126-128) bahsi geçen çalışmalara öncülük etmiştir.

Tutum konusuyla ilişkili olarak çalışma yapan bilim insanları tutum değişimini açıklamak üzere birçok kuramsal yaklaşım ortaya koymuşlardır (Oskay, 1974: 178). Alana ilişkin yapılan birçok çalışma, tutum konusunun henüz yeterince aydınlatılamadığını ve açıklanması gereken hala birçok değişken bulunduğunu (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 213) gözler önüne sermektedir. Konuya ilişkin yapılan araştırmaların genel karakteristiğine bakıldığında ise, araştırmalarda tutumların yapısının açıklanması amacı bulunsu da, genel

olarak tutum değişiminin odağa alındığı görülmektedir. Tutum değişimi bir diğer ifadeyle ikna kurumlarını; öğrenme kuramları, işlevsel kuramlar, bilişsel çelişki ve algısal yaklaşım kuramları, Atfetme/Yükleme Kuramı, Toplumsal Yargı Kuramı ( nceoğlu, 2000: 29) şeklinde sıralamak mümkündür. Kağıtçıbaşı da (1996: 128) benzer bir sınıflandırma yaparak söz konusu kuramları öğrenme kuramı, sosyal yargı kuramı, tutarlılık kuramı ve işlevsel kuramlar şeklinde sıralamıştır. Anık (2000: 112) ise söz konusu kuramlara motivasyonel kuramları eklemektedir. Bunlara ek olarak son zamanlarda üzerinde sıklıkla durulan bir diğer model ise Petty ve Cacioppo'ya (1986) ait Ayrıntılandırma Olasılığı Modelidir.

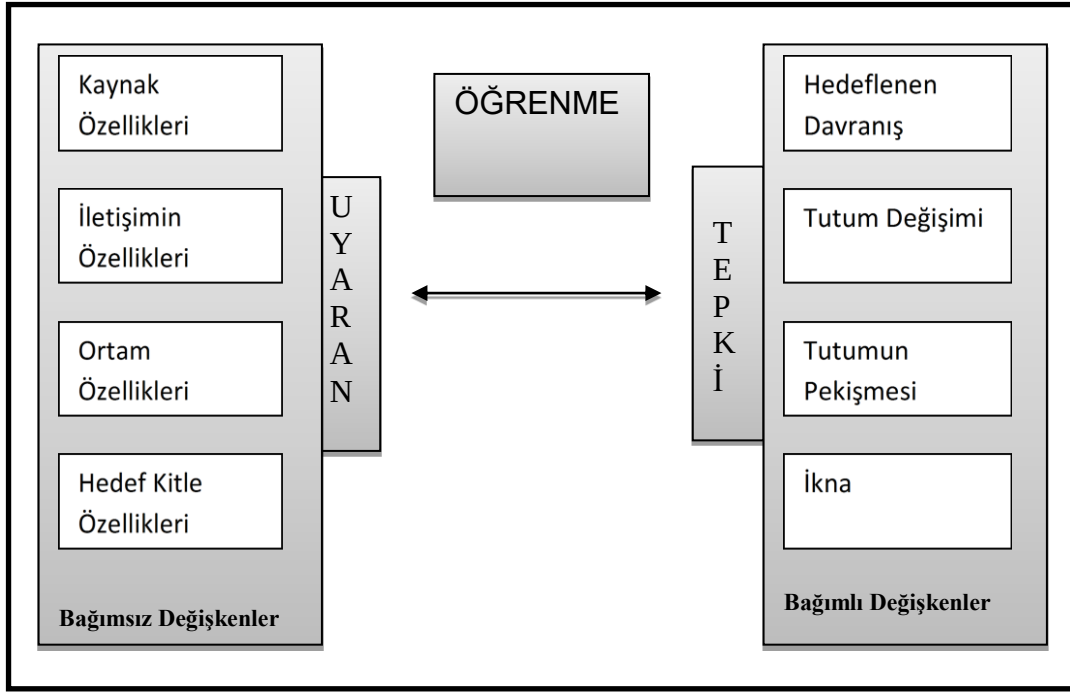
Çalışmanın bundan sonraki kısmında ise yukarıda sıralanan ve genel olarak literatürde kabul görmüş tutum ve tutum değişimini açıklamaya dönük kuramlar üzerinde durulacaktır.

2.3.1.  ğrenme Teorileri

Bireyi bir şekilde değişime sevk eden öğrenme, kişide bir tür değişiklik ortaya koymaktadır. İkna, tutumlar ve inançlar düzeyinde bireyi değiştirmek amacıyla yapılmaktadır. Buradan hareketle öğrenme teorilerinin genel ikna teorisinin yapılanmasıyla ilgili olduğunu ifade etmek mümkündür (Jamieson, 1985/1996: 22). Bu teorinin temelinde yatan varsayıma göre, tutumlar da diğer davranış ve alışkanlıkların kazanılmasına benzer bir yolla kazanılmaktadır. Buna göre, insanlar değişik tutum nesnelere ilişkin bilgi ve gerç kleri ayrıca bunlara ilişkin duygu ve değerleri öğrenmektedirler. Bu gerekçeyle temel öğrenme süreçlerini tutumların ortaya çıkması süreci içinde geçerli olduğu (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 142) görülmektedir.

 ğrenme teorileri genel olarak akademik deneysel psikoloji içinde gelişim göstermiş, tutum değişimi ve ikna konusuyla ilgilenmemiştir. 1940'lı yıllardan itibaren Hovland ve arkadaşları yaptıkları çalışmalarda öğrenme kuramlarını tutum değişimi çalışmalarına uyarlamışlardır. Çalışmaların merkezinde Davranışçılık Ekolünün ortaya koyduğu uyaran-tepki yaklaşımı, tutum değişiminin anlaşılabilmesi için elverişli bir çerçeve olarak ele alınmıştır. Bu noktada kaynağın özellikleri, ortamın özellikleri, iletişimin özellikleri ve hedefin özellikleri bağımsız değişken olarak ele alınmış ve uyaran olarak dile getirilmiş, hedeflenen tutum değişimi ise bağımlı değişken olarak ele alınmış ve tepki olarak

modellenmiştir. Bu bağlamda tutum değişiminin bir tür öğrenme süreci olarak ele alındığı görülürken, tutum değişimi eski tutum yerine yeni bir tutumun öğrenilmesi olarak ele alınmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 128-129). Bu durumu aşağıdaki şekilde (Şekil 2.6) şematize etmek mümkündür.

Şekil 2.6. İkna sürecinin öğrenme olarak modellenmesini gösteren şema

Tutumların öğrenildiğini ileri süren teoriler, öncelikle bireyi edilgen bir güç olarak ele almaktadırlar. Bu yaklaşıma göre bireyin uyarıcılara maruz kaldığı ve çağrışım, pekiştirme ya da taklit aracılığı ile öğrendikleri ve son olarak bu öğrenmenin bireyin tutumunu belirlediği ileri sürülmektedir. Tutum ise bireyin çağrışımları, değerleri ve biriktirdiği bilgi parçalarını içermektedir (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 143).

Öğrenme teorisinin temel konusunu teşkil eden klasik koşullanma ve motivasyonel koşullanma ilkelerinin tutum değişimi alanına uyarlanması, çeşitli bulguların elde edilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede bireyin “ödüllendirici” bir deneyimle karşılaşmasının, o konuya karşı olumlu tutum sahibi olmasını sağlarken, “cezalandırıcı” bir deneyimin ise bireyin o konuya karşı olumsuz bir tavır takınmasına neden olduğu görülmüştür (İnceoğlu, 2000: 30; Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 143). Staats ve Staats’ın klasik koşullanma ile tutum geliştirme üzerinde deneysel çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Benzer biçimde Scott’un yaptığı bir çalışmada olumlu pekiştirecin yani ödülün, tutum değişimi yarattığı sonucu elde edilmiştir. Buradan hareketle öğrenme

kuramının kavramları olan, etki, tepki, uyaran, ödül, ceza gibi kavramların tutum değişimi konusunda açıklayıcı olduğunu (akt. Kağıtçıbaşı, 1996: 129) ifade etmek mümkündür. Bu kurama dayalı olarak yapılan araştırmalar, bir özendiricinin, iyi veya mutlu gibi kelimelerin duyulmasının, kendi fikrinin kabul edildiğinin duyulmasının, bir çalışmadan iyi bir değerlendirme veya olumlu bir eleştiri almanın ve övgülerin tutum konusuna karşı kişiyi olumlu düşünmeye sevk eden ödüllendirici deneyimler olduğunu ortaya koymuştur (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 213). Anlatılanlara ek olarak öğrenme yaklaşımına göre, bazı koşullar altında bireye, tutumuna ters düşen davranışta bulunması için verilen özendiricilerin artması halinde, tutum değişiminin de artacağı ileri sürülmektedir. Bu durumun ise söz konusu özendiricilerin bireyi ancak daha inandırıcı bilgilerle karşı karşıya getirmesi halinde ortaya çıktığını (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 490) belirtmek mümkündür.

2.3.2. İşlevsel Teorileri

1950’li ve 60’lı yıllarda, kimi yaklaşımlarca ilk defa güdülere ve bireye hizmet eden tutumların fonksiyonlarına odaklanılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Tutumlar bu teorilerce ilk defa bireylerin sosyal, fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılan araçsal yapı taşları şeklinde ele alınmıştır (Shavit ve Nelson, 2002: 137).

Smith, Bruner ve White, yaptıkları bir çalışmada, “Kişinin tutumları ne işe yarar?” sorusuna ilişkin elde ettikleri yanıtlarla işlevsel teorilerin disipline edildiği görülmektedir. Bu çalışmaya göre kişi, tutumu bir gereksinimine cevap verdiği için geliştirmektedir. Gereksinimin ortadan kalkması tutumun da gerekliliğini ortadan kaldırmaktadır. Buna ek olarak gereksinimin değişim göstermesine paralel olarak tutumun da değişimi sonucunu doğurmaktadır (akt. Kağıtçıbaşı, 1996: 154). Ortaya koyulan bir diğer çalışma ise Katz tarafından sistematize edilen işlevsel teori çalışmasıdır. Bu teoriye göre, bir tutumun değişip değişmeyeceğini, onun temelini oluşturan motifler belirlemektedir. Tutumun motivasyonel temelini ise birey için sağladığı işlevler oluşturmaktadır (Oskay, 1974: 181-182). Katz ve arkadaşları, insanların hem rasyonel hem de rasyonel olmayan davranış sergilediğini, bu ikilemin ise insanın mevcut duruma, o anda etkili olan güdülerine ve buna benzer başka etmenlere bağlı olarak ortaya çıktığını belirlemişler, bu farklı düşünme biçimleriyle eyleme geçme yöneliminin ise tutum değişikliğini anlama noktasında önemli sonuçları olduğunu belirtmiştir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 288).

Bu yaklaşımlar genel olarak tutum değişimine temel teşkil eden konuları işlevsel olarak ele alan teorilerdir. Buna göre durumsallık yaklaşımı ve değerler arası ilişkinin tutum değişiminde önemli olduğu görüşü yaygındır (İnceoğlu, 2000: 31). Bu teoriler, tutumların bireyin çeşitli amaçlarına hizmet ettikleri, bir diğer ifadeyle bireyin ihtiyaçlarının karşılanmasında araçsal bir rol üstlendikleri düşüncesini ön plana çıkartmaktadır (Tekarslan ve diğerleri, 2000:213).

Tutum değişimi konusuna işlevsel olarak yaklaşan çalışmaların kişilik gereksinimleri ve güdülenme konusunda eğilim gösterdiği görülmektedir. Adorno ve arkadaşlarının yaptığı “Otoriteriyen Kişilik” çalışmasının bu çerçevede işlevsel teorilerin gelişmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. “Otoriteriyen Kişilik” ve benzer nitelikteki çalışma bulguları, tutumların rastgele oluşmadığını, birey için önemli işlevler üstlendiğini göstermektedir. İlk çalışmaların psikolojik düzeyde araştırmalar olmasına karşın daha sonraki çalışmaların sosyal psikoloji çerçevesinde yürütüldüğü görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 157). Literatüre bakıldığında, işlevsel teoriyi oluşturan ve tutumların üç temel işlev içerdikleri düşüncesini dillendiren yaklaşımın yaygın olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, tutumların, fayda sağlayıcı, bilgi sağlayıcı, ilişki koruyucu/değer-açıklayıcı, ego savunmacı işlevlerinin bulunduğu görülmektedir (Katz, 1960; Oskay, 1974: 182; Severin ve Tankard, 1992/1994: 289).

Araçsal işlevler, bireyin ödüle yaklaşmak ve cezadan kaçınmak için yeni tutumu kabul ettiğini ifade etmektedir. Buna göre birey en çok ödül vaadeden tutuma yaklaşmakta, ceza sonucunu doğuracak tutumlardan ise kaçınmaktadır. Bu işlev böylece bireyi kendi amaçlarına ulaştırabilecek konulara yaklaştırırken, bu amaçları engelleyecek olanlardan uzaklaştırır. Araçsal değişim gösteren tutumun şartlar değiştikçe değişime en yatkın olan tutumlar olduğunu ifade etmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle, tutumlarda yapay bir değişiklik söz konusudur. Yani birey tutum konusuna inandığı için değil ödül ve ceza nedeniyle uyma davranışı gösterdiği için geçici bir turum değişikliği ortaya koymaktadır (İnceoğlu, 2000: 30-31; Oskay, 1974: 182; Severin ve Tankard, 1992/1994: 289; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 213).

Tutumların bilgi sağlayıcı işlevini ise, kişinin kendi deneyim ya da tecrübelerinin dışında başkalarının tutumlarından edindiği bilgiler sonucunda elde ettiği özet bilgi sağlaması şeklinde açıklamak mümkündür (Kağıtçıbaşı, 1996: 157). Bir diğer ifadeyle bilgi işlevi,

insanın bilgi edinme ve bu bilginin, karmaşık olan çevrenin anlamlandırılmak üzere kullanılmasına dönük olduğu görülmektedir. Konuların basite indirgenmesi ve karmaşık olaylar karşısında benzer tepkilerin verilmesinin sağlanması ve bireye bugün ve gelecekte becerikli olacağı izlenimini vermesi açısından tutumların bilgi verme işlevi önem arz etmektedir. Bireyin yeni bilgiler edinmesi ya da mevcut bilgilerinde değişiklik meydana gelmesi, tutumlarında da değişiklik meydana getirebilmektedir (Oskay, 1974: 182; Severin ve Tankard, 1992/1994: 289; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 214).

İlişki koruyucu işlev, tutumların bireylerin sosyal ilişkilerini sağlamlaştırıcı bir işlev ortaya koymaktadır. Kişinin ait olduğu grubun temel tutumlarını benimsemesi, reddettiği konular hakkında olumsuz duygular beslemesi, bir yönüyle bireyin egosunu tatmin eden olumlu ilişkiler içinde bulunduğu kişilerin tutumlarını, benimsemesini sağlamaktadır. Genel hatlarıyla bu tür tutumlar daha kalıcı bir görüntü sunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 157; Oskay, 1974: 182; İnceoğlu, 2000: 31).

Ego ve değer koruyucu işlevler ise bireyin kimi bilinçaltı sorunlarına bir tür çözüm yolu önermekte ve bireylerin bu gereksinimini karşılamaktadır. Kişi kendi benliğini, kendisinin nezdinde yükselterek kendinde kabul etmeyeceği özellikleri başkalarına atfetmektedir. Birey kendini aşağılayan duygularını örtmek için güçlü ideolojilere kendini adamaktadır. Böylece benliğini korumayı başarır. Bu nitelikte bulunan tutumların değişmesi oldukça zordur. Değer koruyucu işlev ise bireyin özkimliğini koruma ve olumlu bir kişisel duruş yaratma ihtiyacına dönük işlevlerdir, Değerler bireyin öz kimliğini inşa ederek ona has bir duruş yaratmaktadır. Tutumlar ise bu amaca hizmet ettiği sürece kalıcı olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 157-158; Oskay, 1974: 182; Severin ve Tankard, 1992/1994: 289; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 214).

Tutumun işlevleri çerçevesinde Katz ve Stotland tutumun değişebilmesi için gereken şartları ise şu şekilde özetlemiştir (Oskay, 1974: 182):

- Tutum ve tutuma ilişkin faaliyetlerin bireye sağlamakta oldukları tatmin düzeyinin azalması bu tutumu değiştirmeye zorlayacaktır.
- Bireyin tutumunu değiştirme yönündeki arzu ve isteğinin artması yine tutum değişimini kolaylaştıracaktır.
- Yeni davranışlar eski tutumlarla çelişmesine rağmen bir ödüllendirme söz konusuysa birey tutumlarını gözden geçirme eğilimine girmektedir.

-Önyargı ve özbenlik-ego koruyucu tutumların değişmesi ise oldukça güçtür. Ancak bireyin kendi içine bakmasının temin edilmesi ile değişim ihtimali ortaya çıkmaktadır.

2.3.3. Denge-Tutarlılık Teorileri

Sözlüklerde konuya ilişkin olarak genel hatları ile zihinsel ve ruhsal uyum biçiminde tanımlanan denge kavramını, bir nesne, birey ya da duruma etkiyen güçlerin denk olması ve/veya uyum içinde bulunması biçiminde ele almak mümkündür. Severin ve Tankard (1992/1994: 227) insan davranışlarındaki tutarlılığın fiziksel dünyadaki genel düşüncenin insan davranışı alanına doğru genişlemesi olduğunu ifade etmektedirler. Yazarlar, denge ya da tutarlılığa ilişkin kavramların bireyin rasyonel biçimde davrandığı düşüncesinden hareketle ortaya çıktığını ileri sürmüşlerdir. Bireyin rasyonel olmayan davranışlarını bile tutarlı ve rasyonel bir biçimde açıklama çabasında bulunulduğunu belirten yazarlar tutarsızlık ya da dengesizliğin bireyde bir psikolojik gerilim yarattığını, bu durumun ise bireyde dengesizliği azaltmak ya da ortadan kaldırmak için gerilim oluşturduğunun varsayıldığını belirtmişlerdir.

Kişilerin algı sistemi bilindiği gibi, değerleri, tutum, inanç ve ihtiyaçları bünyesinde barındırmaktadır. Bu sistem yol gösterici bir işlev üstlenerek tutum, inanç ve ihtiyaçların örgütlenmesini temin eder. Bu bağlamda algıyla ilgili denge süreci, kişinin hâlihazırdaki düşüncelerini değiştirme ihtiyacını ortadan kaldıracak, ya da daha az gerekli kılacak enformasyonun, kaçınma, kaynağı kötüleme, küçük görme, reddetme ve farklılaştırma gibi mekanizmalar çerçevesinde bir süzgeçten geçirilmesini anlatmaktadır. Heider, Festinger, Newcomb, Osgood ve Tannebaum gibi araştırmacıların öncülüğünü yaptığı denge ve tutarlılık teorilerinin ortak paydasını, kişilerin dikkat, yaklaşma, kaçınma, izleme ve hatırlama gibi yaklaşımların ışığında, inanç ve tutumlarını korumak için aldıkları iletileri sansür ettikleri, inanç ve tutumlarını destekleyen iletileri aradıkları, desteklemeyenlerden kaçındıkları, inanç ve tutumlarını destekleyen mesajlara dikkat ettikleri, aynı şekilde tutum ve inançlarını destekleyen mesajları hafızalarında tutarak, algılamada uyum arayışı götürdükleri şeklindeki varsayımlar oluşturmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 100-101).

Özet olarak, denge teorilerinin temel varsayımını, insan düşünce ve davranışlarının tutarlı olduğu önermesinin (Oskay, 1974: 178) oluşturduğu, özellikle Heider'in çalışmalarının bireyin kendi inançlarında içsel olarak tutarlı olmaya çalıştığı şeklindeki varsayıma olan ilgiyi artırdığı (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 220) görülmektedir. Bir diğer ifadeyle

denge teorilerinin hepsi, bireyin iç ve dış dünyası arasında bir denge arayışı ile bu dengeyi yakalayana kadar bir tür içsel ve dışsal devinim içinde olacağı ve kimi değişikliklere gideceği varsayımına dayanmaktadır (Cüceloğlu, 1991: 526).

Tutumlar konusunda en çok araştırmanın tutarlılık konusunda yapıldığı görülmektedir. Bu teoriler genel olarak bireyin bilişsel sisteminde tutarsızlıklar bulunduğu ve bireyin bunu gidermek için tutum değişikliğine gideceği varsayımına dayanmaktadır. Kişilerin bilişsel sistemlerinde çeşitli nedenlerle tutarsızlıklar oluşmaktadır. Bu nedenleri, bireyin içinde yaşadığı toplumda yüklendiği farklı roller, devingen toplum yapısına, bireyin bilişsel sisteminin hızlı uyum sağlayamaması, bireyin kendi ideallerine ters düşen dış baskılar, daha önce edinilen bilgiler ile deneyim ve etkileşim ile elde edilen bilgilerin ters düşmesi şeklinde sıralamak mümkündür (İnceoğlu, 2000: 32; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 214).

1960'lı yıllardan itibaren tutum değişikliği ile ilgili yapılan çalışmaların merkezinde bulunan tutarlılık kavramı Heider'in yapmış olduğu çalışmaların odak noktasında bulunmaktadır (Oskay, 1974: 178). Heider'in "Denge Teorisi" tutarlılık teorileri alanında ortaya koyulmuş ilk çalışma olmasının yanında, konuyla ilgili geliştirilen diğer teorilere de ilham kaynağı olmuştur (Kağıtçıbaşı, 1996: 131).

2.3.3.1. Fritz Heider'in Denge Teorisi

Heider ilişkiler arasında ki denge ya da dengesizlik konusunu "fenomonolojik bir açıdan" (Heider, 1964: 180) ele almıştır. Bu teoriye göre iki kişi bir birinden hoşlanıyorsa bir üçüncü tutum konusuna karşı da yaklaşımlarının aynı olması beklenmektedir. Heider, bir kişinin bir başka kişiyle ve bir tutum konusuna karşı yaklaşımları arasındaki ilişki incelemiştir. Bu incelemede durum söz konusu kişinin bakış açısı çerçevesinde ele alınmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 132; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 215). Heider'in ortaya koyduğu yaklaşım, iki birey üzerine odaklanmakta olup, bir kişinin, analize nesne olan bir diğer kişi ve fiziksel nesne, düşünce ya da olayla ilgili ilişki biçimlerini (Severin ve Tankard, 1992/1994: 231) ifade etmektedir. Teoriye göre birey sevdiği kişilerle benzer tutumlara sahip olmayı beklerken, sevmediği kişilerle zıt tutumlara sahip olmayı beklemektedir. Bir diğer ifadeyle tutarlı bir toplumsal dünya için bireyler sevdiği insanlarla sevdiği ve sevmediği şeyler konusunda benzer fikirde, sevmediği insanlarla ise farklı fikirde olmayı (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 145) beklediğini belirtmek mümkündür.

Heider'e göre bireyler, ilişkilerinde denge ve uyumu yakalamak için zaman zaman iç dünyalarında zaman zaman çevresel koşullarında değişiklikler yapmaktadırlar. Böylece dengeli ilişkiler inşa etmeye çalışırlar. Söz konusu dengeli ilişki "simetri" kavramıyla açıklanmaktadır. Bu çerçevede asimetrik yani dengesiz ilişkiler zaman içinde "simetrik" yani daha dengeli olma eğilimindedir. Bu çerçevede birey ilişkilerinde "simetriyi" yakalayabilmek için sıklıkla kişilerle iletişim kurma yöntemine başvurmaktadır (Cüceloğlu, 1991: 526). Heider'e (1964: 205) göre simetrik olma eğiliminde olan en basit ilişki biçimi A ile B arasındaki ilişkinin B ile A arasındaki ilişkiyi ima etmesi durumudur. A'nın B'ye sebep olması ve A'nın B'ye sahip olması durumu ile bunların aksi durumlarda da bir tür simetriden bahsetmek mümkündür.

Heider'in (1964) Teorisinde, Newcomb Modelinde yer alan A, B ve x simgelerine benzer biçimde (P), (O) ve (x) simgelerinin birbirleri ile olan ilişkilerinin ele alındığı görülmektedir. Burada (P)⁵ referans kişiyi, (O)⁶ diğer kişiyi ve (x) ise konuyu ifade etmektedir (1964: 11). Modelde (P) yani bakış açısı merkeze alınan kişi, diğer kişi (O) ve tutum konusu (x) ortaya koydukları ilişki bakımından olumlu ya da olumsuz bir ilişki görüntüsü sergilemektedirler (Heider, 1964). Modele göre, (P)'nin (O)'yu ve ona bir şekilde bağlı olanları sevmesi durumunda veya (P)'nin sevmediği varlıkların (O)'ya bağlı olmaması durumunda bir tür denge durumundan bahsedilmektedir (Heider, 1964: 183).

Heider'e göre, (P), (O) ve (x) arasında var olan duyarlılık ilişkisi, (P)'nin (O)'yu sevmesi, (P)'nin (x)'i kabul etmesi, (P)'nin (O)'yu ya da (x)'i reddetmesi durumlarına göre oluşmaktadır. Buna göre P-O-x üçlüsü arasında üç temel ilişki biçimi ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkiler; P-O, O-x, P-x şeklinde gerçekleşmektedir. Her bir ilişkide ise olumlu bir duruma işaret eden duyarlılığın varlığı, olumsuzluğa işaret eden duyarlılığın yokluğu ile yine (P) ve (O)'nun x ile ilişkilerinin varlığı ya da yokluğunu anlatan iki farklı durumun oluşturduğu dört farklı ilişki ihtimali söz konusudur. Böylece P-O-x arasında 64 farklı ilişki kombinasyonunun bulunduğunu belirtmek mümkündür (1964: 201). Modele göre, üçlü arasında tüm ilişkiler olumlu ya da iki ilişki arasında olumsuz ve bir ilişki olumlu olduğunda denge durumu oluşmaktadır. Dengesizlik durumu ise, iki ilişkinin olumlu bir

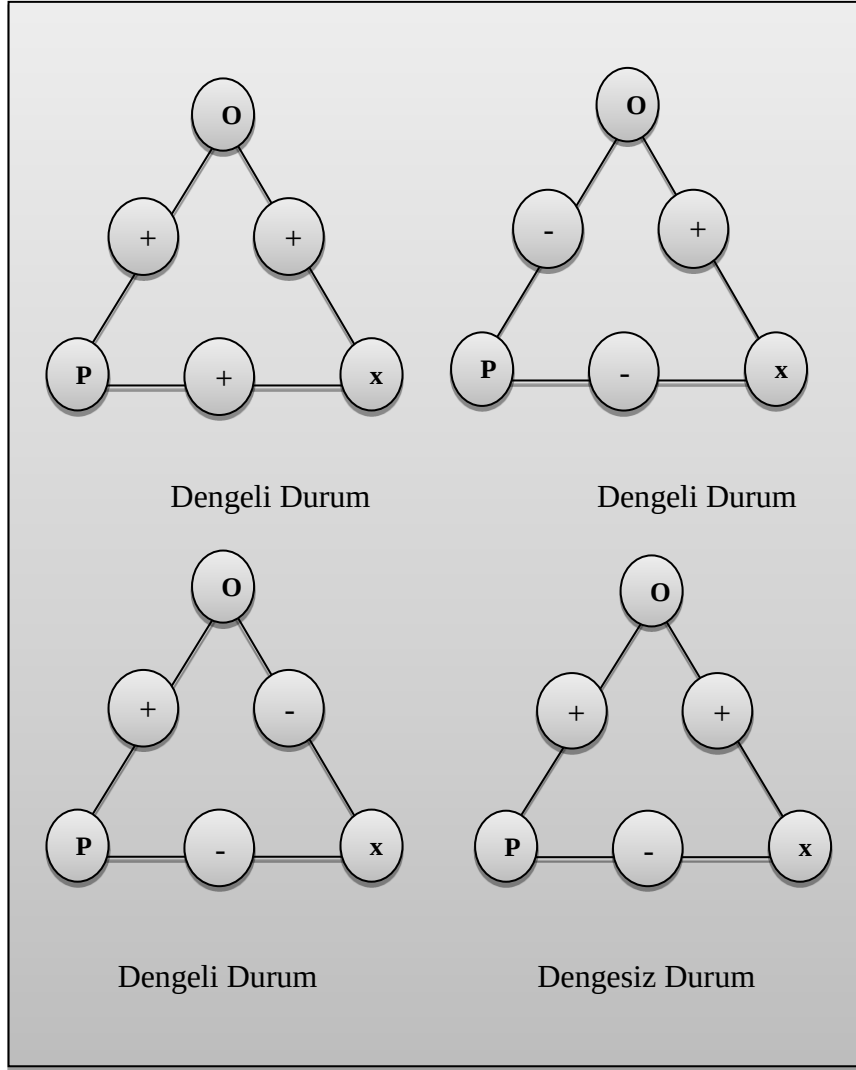
⁵ İngilizcede kişi anlamına gelen "Person" kelimesinin ilk harfi olan "P" harfi referans kişiyi ifade etmek üzere modele yerleştirilmiştir.

⁶ İngilizcede diğer anlamına gelen "Other" kelimesinin ilk harfi olan "O" harfi diğer kişiyi ifade etmek üzere modele yerleştirilmiştir.

ilişkinin olumsuz olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Üçlü arasında üç olumsuz durumun olması ise muğlâk bir duruma işaret etmektedir (Heider: 1964, 202-203). Teoriye göre ilişkilerin olumluluk ya da olumsuzluklarına göre dengede olup olmadıklarını Şekil 2.7'deki biçimde ifade etmek mümkündür.

Heider'e göre P ve O'nun x konusu hakkındaki farklı düşüncelerinden kaynaklanan dengesizlik, P kişinin O kişisini kendisi gibi düşünmeye ikna etmesiyle, O kişinin P kişisini kendisi gibi düşünmeye ikna etmesiyle ya da P kişinin O kişisi hakkındaki tutumunu değiştirmesiyle giderilmekte ve denge yakalanmaktadır (Cüceloğlu, 1991: 528) Bir diğer ifadeyle dengesiz durumu değiştirmek dengeli ve kararlı hale getirmek için şartlar değiştirilmektedir (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 215).

Teoriye ilişkin genel bir özet yapmak gerekirse, Cüceloğlu'nun (1991: 529) belirttiği şekliyle teoriye göre, dengeli ilişkilerin daha hoş olduğu ve sürdürülmek istendiği, dengesiz ilişkinin rahatsız edici olduğu ve sürdürülmek istenmediği, bireyin kendisi gibi düşünen ve davranan bireyleri daha çekici bulduğu, bireyin bir kişiden hoşlandığı zaman onun birçok konuda kendisi gibi düşündüğüne inandığı şeklindeki varsayımların ön plana çıktığı ifade edilebilir. Bunun yanı sıra Heider psikolojide önemli bir kavram olan tutarlılığa pozitif-görgül bir nitelik kazandırarak ölçülebilir hale getirerek, kavramı sosyal psikolojik bir çerçeveye oturtmuştur (Kağıtçıbaşı, 1996: 135). Teorinin yetersizliklerine bakılacak olursa Heider'in sadece ilişkilerin olumlu ve olumsuz formlarını dikkate alarak, ilişkinin derecelerinden bahsetmediğini ve tutum değişikliklerini kesin çizgilerle ifade etmiş olduğu görülmektedir. Bu eksikliklerin ise denge ve tutarlılık konusuna ilişkin geliştirilen diğer teorilerle giderildiği görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 135).

Şekil 2.7. Heider'in Denge Teorisine göre dengeli ve dengesiz durumlar

2.3.3.2. Rosenberg ve Abelson'un Bilişsel Dengeleme Teorisi

Rosenberg ve Abelson, Heider'in "Denge Teorisi" üzerinde çalışarak "modeli" bilişsel tutarlılığı açıklayacak biçimde geliştirmişlerdir. Bu teoride "ilişkilere" ek olarak bir biriyle ilişki halinde olan tüm öğeler olumlu ya da olumsuz olarak nitelenmiştir. Heider'in (1964) Teorisinden farklı olarak burada P kişisi O kişisi ve x konusu şeklinde ilişkileri üçlü şekilde gösterme gereği ortadan kalkmakta ve ilişkiler, olumlu olumsuz ve nötr olarak ifade edilmektedir. Buna ek olarak sevme-sevmeme ait olma-olmama gibi iki türlü ilişki biçimleri, birleştirici pozitif ya da ayırıcı negatif, olumlu ve olumsuz ilişki formları biçiminde ifade edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 1996: 135).

Rosenberg'e göre, bir tutum nesnesine karşı hissedilen duygunun şiddeti ve doğasıyla aynı tutuma ilişkin bilişsel durum arasında, bir korelasyon bulunmaktadır. Bireyin bir nesneye ya da özneye karşı hissettiği duygu yüksek ise ona ilişkin bilişsel durumu da buna uygunluk göstermektedir. Bu durumu bireyin önem atfettiği temel tutumlarında, daha belirgin bir biçimde gözlemlemek mümkündür (Oskay: 1974: 179).

Bu teori bilişsel tutarlılığı basit düzeyde açıklıyor olması nedeniyle önemlidir. Teori belirli bir durumda tutarsızlıkların ortadan kaldırılması için birçok yöntem olduğunu göstermekte, tutum değişiminde etkin olan en önemli faktörlerden birisinin de ilgiyi çekmek olduğunu belirtmektedir. Teoriye ilişkin yapılan kimi çalışmalar, bireylerin dengeli yapıları daha kolay öğrendikleri, bunları daha çok hoşla giden şeyler olarak algıladıkları, dengesiz durumlara oranla daha az değişim olasılığı içerdiğinin kabul edildiği sonucunu ortaya koymuştur (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 216).

Teoriye göre eş işaretli öğeler olumlu ya da nötr bağlarla bir birlerine bağlandıklarında ve zıt işaretli öğeler olumsuz ya da nötr bir bağ ile bağlandıkları zaman dengeli, diğer hallerde ise dengesiz bir durum söz konusu olmaktadır. Rosenberg ve Abelson, tutum değişimini bu dengesiz durumun giderilmesi için yeterli görmekle birlikte başkaca yolların bulunduğunu da dile getirmişlerdir. Herhangi bir öğenin negatifliğini ya da pozitifliğini değiştirmeksizin, yani öğeye karşı tutum değişimi oluşturmada da dengenin tesis edilmesinin mümkün olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre, birey tutumunu değiştirmeksizin tutum konusuna ilişkin bir öğeyi kendi içinde ayrıştırma yoluna gidebilmektedir. Örneğin kötü olan ve kişiyi ilişkisinde dengesiz kılan yalan konusunda birey, pembe yalan şeklinde bir niteliklemeyle iyi niyetli yalan kötü niyetli yalan ayrımına giderek ilişkisinde dengesizlik yaratan yalan konusuna pozitif/olumlu bir nitelik kazandırarak dengeye ulaşmaya çalıştığını belirtmek mümkündür. Dengesizliği gidermek için bireyin başvurduğu bir başka yol ise “güçlendirme” işlemidir. Olumsuz bir eylemin sonuçlarına ilişkin aynı eylemin yaratacağı olumlu sonuçları dikkate alarak yani o sonuçları kendi içinde güçlendirerek dengesiz olan durumun dengeli hale gelmesi sağlanabilmektedir. Heider'in “Denge Teorisine” göre daha esnek bir yapı kuran “Bilişsel Denge Teorisi” “ayırışma” ve/veya “güçlendirme” yaklaşımıyla tutum değişikliğini zorunlu kılmamakta, tutumları kendi içinde tutarlı hale de getirerek dengeye ulaşılabilirliğini ifade etmektedir. Yapılan araştırmalar tutum değişikliğinin mümkün olduğu kadar aza indirilerek ilişkinin dengeye oturtulduğu bulgusunu ortaya koymuştur. (Kağıtçıbaşı, 1996: 137-140).

2.3.3.3. Osgood ve Tannebaum'un Bilişsel Uygunluk Teorisi

Osgood ve Tannebaum tarafından yapılan kimi çalışmalar sonucunda geliştirilen bir diğer bilişsel tutarlılık modeli ise “Bilişsel Uygunluk Teorisi”dir. Teori, “Denge Teorisinden” daha basit durumları ele almakta, bir kişinin başka nesne ya da öznelere hakkındaki tutumlarının başka bir birey üzerindeki etkisini matematiksel olarak incelemektedir. Buna göre bir kişinin iki ayrı tutum nesnesine karşı farklı tutumları olduğunda, bu iki nesnenin bir biriyle ilişkili duruma gelmesi sonucunda kişinin tutumlarında bilişsel bir uyum sağlamak üzere değişim meydana geleceği ileri sürülmektedir. Kişinin olumsuz duygu beslediği iki nesnenin arasında olumlu bir ilişki olması halinde ise kişinin olumsuz duygusunun olumluya doğru evrildiği (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 217) görülmektedir. “Uygunluk Teorisi”nin “Denge Teorisine” göre tutum derecesinin yönünü ve derecesini öngörmeyi de kapsayan bir takım üstünlüklere sahip olduğunu (Severin ve Tankard, 1992/1994: 233) belirtmek mümkündür.

Bu teoride ilişkiler sadece negatif ya da pozitif olarak nitelenmemekte, aynı zamanda söz konusu negatif ya da pozitif durum matematiksel olarak +3 ve -3 arasında derecelendirilmektedir. Bilişsel Uygunluk Teorisinde kurulan ilişkinin kimin tarafından kurulduğu faktörü göz önüne alınmıştır. Buna göre ilişkiyi kurandan çok hakkında ilişki kurulan nesne ya da obje daha fazla tutum değişimi göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 140-143).

“Uygunluk Teorisinin” sayısal olarak ortaya koyduğu varsayımların yapılan çalışma ve deneylerle desteklendiği görülmektedir. Ancak söz konusu sayısal değerler, gerçek yaşamdaki konular hakkında bir tahmin ortaya koymakta, kesin bir temsiliyet arz etmemektedir (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 218). Uygunluk Teorisine göre denge durumunun sağlanması için nesnelerin her ikisinde de değişiklik gerekmektedir. Daha düşük sayısal değere sahip nesnenin daha fazla değişime uğrayacağı, sayısal değeri daha yüksek olan nesnenin ise nispeten daha az olacağı varsayılmaktadır. Bu durum daha güçlü tutumların daha zor değiştiği bulgusuyla örtüşmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 142).

Uygunluk Teorisinde ortaya koyulan bir başka husus ise reddetme ya da inanmama kavramlarıyla açıklanan durumdur. Buna göre bireye çok ters gelen bir ilişki tutumun

değiştirilmesi yerine ilişkiyi reddetmeye ya da inanmamaya yol açabilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 144).

2.3.3.4. Newcomb'un Simetri (ABX) Teorisi

Denge kuramı üzerinde çalışma yürüterek farklı bir teori geliştiren bir diğer bilim insanı Theodore Newcomb'dur. Newcomb özellikle Heider'in "Denge" kavramının temelini teşkil eden "iki katılımcının her birinin iç bilişsel süreçlerinin" yerine, kişilerarası algılama ve etkileşim yaklaşımının teoriye katılması yönünde katkı sağlamıştır (McQuail ve Windahl, 1993/2005: 43). Bu sayede öznel olan denge yaklaşımından nesnel denge yaklaşımını temin etmiştir. Teoriye göre, kişilerarası ilişki gelişerek daha kararlı hale geldikçe, bir simetri ortaya çıkacaktır. Newcomb 1961 yılında 17 kişilik öğrenci grubu üzerinde yaptığı araştırmayla teorisini görgül olarak desteklemiştir. Buna göre öğrenciler ilk arkadaşlıklarını giyim kuşam aile benzerlikleri, köken gibi öznel olarak nitelenebilecek bir takım benzerlikler üzerinden sağlarken, zaman geçtikçe arkadaşlıkların aynı düşünceye sahip bireyler arasında geliştiği yani gerçek benzerliklere dayalı nesnel bir dengenin, simetrinin oluştuğu sonucuna ulaşmıştır (Kağıtçıbaşı, 1996: 144). Özetle, "A" kişisi ile "B" kişisi arasındaki karşılıklı ilişki ve "x" konusu hakkındaki yönelimleri Teorinin temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede kişilerarası ilişkinin simetrik olabilmesi, unsurlar arasında eşitlik sağlanmasını gerekli kılmaktadır (Anık, 2000: 148-149).

Teoriye göre "A" kişisi ile "B" kişisi arasında bir tür yakınlık bulunuyorsa ve "x" her ikisinin de aşına olduğu bir nesne ya da kişiye, "A" ve "B" kişisinin "x" ile ilgili benzer tutumlara sahip olması önem arz etmektedir. Bu durumda "A" ile "B" kişisi arasında dengeli bir durum söz konusudur. Ancak "A" ya da "B" kişisinin "x" ile ilgili tutumu farklıysa ortada dengesiz bir durum oluşacak ve A ile B kişileri bu dengesizliği gidermek için iletişim kurma baskısı hissedeceklerdir (Fiske, 1990/1996: 52).

Newcomb Heider'den farklı olarak, teorisindeki denge durumunu ifade etmek için simetri kavramını kullanmıştır. Teoride kullanılan bir diğer kavram ise iletişim kavramıdır (Severin ve Tankard, 1994: 233). Teorinin önemi, iletişim konusuna yaptığı vurgudan kaynaklanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde ve kişinin dengeye ulaşmasında iletişimin rolüne yapılan vurgu, bu noktada dikkat çekmektedir (Anık, 2000: 146). Bu bağlamda, modelin kişilerarası ilişkilerin anlaşılmasında da kullanılabilmesi nedeniyle önemli

(Kağıtçıbaşı, 1996: 145) olduğunu belirtmek mümkündür. Buna ek olarak modelde temel olan iletişim, her türlü makro ve mikro sistem için bir tür zorunlu var oluş göstermektedir. Yani mikro düzeydeki psikolojik alandan hareketle makro düzeyde yer alan siyasal sosyolojik genellemelere ulaşılır (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 104).

2.3.3.5. Festinger'in Bilişsel Çelişki Teorisi

Daha önce davranışın bir tür tutarlılıklar bütünü (Hartley ve diğerleri, 1965/2000; Kağıtçıbaşı, 1996) olduğu ifade edilmişti. Bu tutarlılığın ortadan kalkması yani uyumsuzluğun ortaya çıkması halinde birey bu durumdan kurtulmak ya da en azından bu durumu hafifletmek için ya davranışını ya da davranışına temel teşkil eden tutumlarını değiştirme yoluna başvurmaktadır (Festinger, 1963/2000: 62).

Teori, bireyin kendi iç dünyasındaki tutarsızlıklardan rahatsız olduğu, bilişleri duyguları ve davranışları arasında bir tutarlılık sağlamaya çalıştığı, varsayımı üzerinde yükselmektedir. Buna göre, bireyin bir şeye inanması ve buna aykırı davranışlar sergilemesi halinde ortaya bir tür “çelişki” çıkmakta, birey bu çelişkiyi azaltmak ya da ortadan kaldırmak için çabalamaktadır (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 219). Yani bir biliş bir diğerinin tersini gerektiriyorsa bilişsel çelişki ortaya çıkmış demektir (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 500). Birey söz konusu çelişkiden kurtulmak için, davranışına temel teşkil eden bilişlerini değiştirme yolunu tercih edebilmektedir. Bireyin yaşadığı çelişki, davranışına etkileyen çevresel bir değişkense, bunun değiştirilmesi bir başka yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine bir başka yol çelişkinin azaltılması ya da ortadan kaldırılması için farklı bilişsel öğelerin eski bilişlere eklenmesidir (Oskay, 1974: 181).

Teorinin temel varsayımlarından bir diğeri, çelişki durumunun ortaya çıkmasıyla birlikte bireyin çelişkiyi azaltmak amacıyla tutumunu değiştirmeye yönelmesinin onu bu yöndeki ileti ve mesajlara daha açık hale getirirken, kendisini aksi yönde etkilemeye çalışan mesajlara ise kapalı hale getirdiği önermesidir (Festinger, 1963/2000: 68).

Teorinin mimarı Festinger'e göre, bireyin sahip olduğu inanç, bilgi ya da tutumun, aynı bireyin sahip olduğu başka tutum ya da inancın aksi yönünde olması halinde orada bir bilişsel çelişkinin varlığı (Kağıtçıbaşı, 1996: 145) söz konusu hale gelmektedir. Bilişsel çelişki yaşayan birey, çelişik durumu düzeltmek için; davranış değiştirme, davranışa neden

olan bilişî değiştirme ya da bilişî oluşturan öğelerden birinin daha önemsiz olduğuna ilişkin kanaat geliştirme gibi yöntemlere başvurmaktadır. Bir diğer ifadeyle çelişkinin azaltılması için, çelişkili öğelerin önemini azaltmak, tutarlı öğeler ekleme ya da çelişkili öğelerden birini çelişkili olmayacak biçimde değiştirme gibi yöntemlere başvurulması söz konusudur. Abelson ve Rossenberg'in "Bilişsel Denge Teorisine" göre dengesiz durumdan kurtulmak için "ayrıştırma" ve "güçlendirme" yaklaşımı ile Festinger'in Bilişsel Çelişki Teorisinde yer alan çelişkiyi giderme yaklaşımlarının benzeştiği görölmektedir (Freedman ve diğerleri, 1978/ 1993: 467; Kağıtçıbaşı, 1996: 146; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 219). Teoriye göre birey bir tercih yapana kadar herhangi bir dengesizlik yaşamamaktadır. Yani çelişki ya da dengesizlik bireyin tercihiyle başlayan bir süreçtir. Birey bu süreçte, tutarlılığı sağlamak ve çelişkiyi azaltmak için tutum değişimi yerine tutum istikrarını korumayı, enformasyon alma yerine enformasyon aramayı, çevresel etki yerine algısal sisteminin istikrarını korumayı yani "aktif" olmayı seçmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 102). Birey çelişki yaratacak olan her ikisi de çekici olan alternatifler arasından yaptığı seçim sonrasında, reddedilen alternatif ile ilgili bilgiler bireyin eylemiyle ters düşme eğilimi göstermekte ve birey çelişkiyi ortadan kaldırmak için kendi tercihinin doğru olduğu bununla birlikte bu davranışının beklediğinden de çekici olduğuna ilişkin kendini ikna etme süreci başlatmaktadır (Festinger, 1963/2000: 63).

"Bilişsel Çelişki Teorisi" diğer teorilerden farklı olarak zihindeki bilgiler ile davranışlar arasındaki uyumsuzluğa odaklanmıştır. Teoride bireylerin ortaya koydukları davranışları neden meşru bir zemine oturtmaya çalıştıkları sorusu üzerinde durulmaktadır. Zihinsel anlamda çelişki yaşayan bireyler, bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için ya tutumlarını değiştirme ya da davranışlarına geçerli bir gerekçe üretmeye çalışmaktadırlar. Bu durum ikna sürecinde iknacının elini güçlendiren bir tespittir. Öyle ki bireyde ikna konusuyla ilgili olarak bir tür bilişsel çelişki yaratılması kişide ikna sürecini hızlandırıcı etki yapabilecektir (Anık: 2000: 158).

"Bilişsel Çelişki Teorisinin" oldukça dikkat çekici ve üzerinde çok çalışılmış olmasının en temel gerekçesi, tutum değişimi konusunda bireyin bilişlerini değil davranışlarının merkeze alarak incelenmiş olmasıdır. Tutumun bilişsel ve duygusal öğesinin davranışsal öğeden etkilendiği, bireyin farklı bir davranış sergilemesiyle birlikte o davranışı oluşturan bilişlerin de değiştiği tespiti, Teorinin önemini vurgulamaktadır (İnceoğlu, 2000: 38).

Bilişsel Çelişki Teorisi'nin temel önermelerini özetlemek gerekirse; bir birey bir diğerinin tersini gerektiren iki bilişe sahip olması halinde ortaya bir çelişki çıktığını; söz konusu bilişlerin önemi ve çelişen bilişlerin uyuşan bilişlere oranla sayısının artmasının çelişkiyi de artırdığını; çelişki duygusunun rahatsız edici olduğu ve bireyin bunu azaltmak isteyeceği (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 468) şeklinde bir açıklama yapmak mümkündür.

2.3.4. Atfetme-Yükleme Teorisi

Toplumsal bir varlık olan insan yeni bireylerle karşılaştığında o bireyler hakkında çeşitli izlenimler edinmektedirler. İnsanların sözlü ve sözsüz davranışları, giyim tarzları gibi özelliklerine dayanılarak onlara çeşitli özellikler yüklenmektedir (Cüceloğlu, 1991: 515). Yüklem bir gözlemcinin açık davranışı gözlemleyerek kendisi ya da diğer bireylerin içsel durumlarına ilişkin yapmış olduğu çıkarsamaları anlatmaktadır. Bu çıkarsamalar ise birçok teorik yaklaşım tarafından açıklanmaya çalışılmıştır (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 128).

Atıf teorisi, insanların düzenli olarak nitelenen konulara ilişkin olarak eğilimlerinin ve davranış gerekçelerinin nasıl ortaya çıktığı, bir diğer ifadeyle atıfların nasıl yapıldığı sorusu ile ilgilenmektedir. Bu çerçevede atıf yapma süreçleri kişilerin tutum oluşumu, değişimi ya da tutumların pekiştirilmesi gibi ikna süreçlerine etkimesi mümkündür. (İnceoğlu, 2000: 38).

Teoriye göre atıf, bir gözlemcinin, ortaya koyulan davranışı irdeleyerek davranış sahibinin içsel durumu hakkında yaptığı çıkarımdır. Bir “atfın” içsel-dışsal, sürekli-geçici ve genel-özel olmak üzere üç boyutundan bahsetmek mümkündür. Bu boyutları kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür (Tektaş, Camgöz ve Metin, 2010: 18).

İçsel atıf boyutunda, birey davranışının ve durumunun nedeni olarak kendisini ve kendi özelliklerini görmektedir. Dışsal atıf, bireyin davranış ve duruma ilişkin nedenlerin kendisinin dışındaki faktörler olduğunu düşünmesidir. Süreklilik boyutunda, birey davranış ve duruma ilişkin nedenleri durağan etmenlerle açıklamakta, durumun gelecekte de her zaman var olacağını düşünürken geçicilik boyutunda başarı ya da başarısızlığa ilişkin yapılan çıkarımlar değişken faktörlerle açıklanmakta ve durumun ileride devam etmeyeceği varsayılmaktadır. Genel alt boyutunda ise davranışa ilişkin nedenin tüm koşullarda geçerli olacağı ve hayatın diğer alanlarını da etkileyeceği varsayılırken, özel boyutunda nedenin sadece o durumu etkilediği ifade edilmektedir.

Yükleme süreçleri temel hatlarıyla insan davranışının altında yatan nedenlerini anlama çabasının bir sonucudur. Bireyin davranışı ya kişisel özelliklerden ya da çevresel koşullardan kaynaklanmaktadır. Kişisel özelliklere dayalı olarak sergilenen davranışlar “kişisel özelliğe dayalı yüklemeleri”, çevresel koşullar sonucu ortaya çıkan davranışlar ise “koşullara dayalı yüklemeleri” ortaya çıkarmaktadır (Cüceloğlu, 1991: 515-516). Söz konusu yaklaşım ile ilgili ilk öneriyi ortaya koyan Heider’e göre bireyler, kendi davranışlarını ve etraflındakilerin davranışlarını açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu açıklamaların ise “içsel yüklemeler” veya “dışsal yüklemeler” aracılığı ile yapıldığı öne sürülmektedir. İçsel yüklemeler bir davranışın sebebini davranışta bulunan kişinin kişiliği ya da değer sistemi gibi nedenlerle ilişkilendirirken, dışsal yükleme, davranışta bulunan kişinin davranışının gerekçesi olarak kişinin dışındaki durumsal bir etmene atıf yapmaktadır (Milburn, 1996/1998: 123).

Heider yüklemeye ilişkin yaklaşımını üç temel önerme üzerine inşa etmektedir. Buna göre insan davranışı rastgele değildir ve birey davranışa sebep bulmaya çalışmaktadır. Birey çevreyi kontrol ve tahmin edebilmek için nedensel anlamları keşfederek düzenlilikleri bulmaya çalışır. Bu çerçevede davranışa yol açan kişilik özellikleri, kalıcı beceri ya da durumların düzenlilikleri keşfedilmeye çalışılmaktadır. Davranışlara ilişkin yükleme yapılırken kişisel yani içsel etmenler ve çevresel yani dışsal etmenler etkili olmaktadır (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 105).

Bireyin ortaya koyduğu davranışın nedeni olarak karşıt tutumları, çevresel etmenleri, kişisel özellikleri ya da bunların tümünü birden gerekçe olarak göstermek mümkündür. Bu sonuca ulaşmak için Heider’in ortaya koyduğu bireyin yeteneği, niyeti ve gösterdiği çaba şeklinde ifade edilebilecek olan üç etkeni de göz önünde tutmak gerekir. Bu bağlamda bireyin yeteneğini, başardığı işin güçlüğü, çabayı ise bireyin davranışından gözlemlemek mümkünken, sübjektif bir olgu olan niyet için bir tespit yapmak oldukça güçtür. Bu bağlamda bireyin davranışına neden olan amacın sonuçlarının gözlemlenmesi ile atıf yapmak mümkündür (İnceoğlu, 2000: 39).

Heider’e göre insanda bulunan, çevreyle tutarlı, birbiriyle uyumlu görüş oluşturma ve çevreyi kontrol etme şeklindeki iki temel güdünün doyurulması için bireyin insanların nasıl davranacağını kestirme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bu ön kestirim bireyin çevreye karşı rastlantısal olmayan tutarlı bir görüş oluşturmalarını sağlamaktadır. Ayrıca

insanların davranışlarının kestirilmesi için birey nedensel açıklamalarda bulunma eğilimindedir (Freedman ve diğerleri, 1978/1993, 128-129).

Atfetme- Yükleme Teorisi'ne göre öncelikli olarak davranışların nedenlerini tespit etmek üzere güdülenildiği, ikinci olarak bundan sonra ortaya koyulacak davranışların bu sebepler üzerine inşa edildiği ve son olarak bütün bu süreçleri yönlendiren genel prensip ve kuralların bulunduğu ileri sürülmektedir. Teoriye göre bahsi geçen bu süreçler geliş güzel, karışık ve tahmin edilemez değildir. Buna ek olarak Teori, bireylerin başarı ve başarısızlık yaşantılarını bireysel olarak nasıl değerlendirdikleri konusuna açıklık getirmeye çalışmaktadır. Teoriye göre, insanlar karşılaştıkları her olay, davranış ya da konuyla ilgili geçerli, anlamlı bir gerekçeye sahip olmamaları halinde, ona bir gerekçe bulmak isterler. Bu süreç geçerli bir neden buluna kadar sürmektedir. İnsanlar içinde yaşadıkları dünyayı anlaşılabilir bir şekilde yapılandırmak isteği içindedirler. Bunun için diğer insanların davranışlarını neden sonuç ilişkisi içinde algılarlar (Duman, 2004: 129).

Freedman ve diğerleri (1978/1993: 180-181), özetle, "Atfetme-Yükleme Teorisini" şu şekilde çerçevelemektedir: "Atfetme- Yükleme Teorisi" insanların toplumsal olayları nasıl açıkladıkları ve bu olayların hangi nedenlerle ortaya çıktıkları ile ilgilenmektedir. Davranışların nedenleri ise ya bireyin kendisini de içine alan içsel, ya da bireyin dışındaki faktörleri merkeze alan dışsal etmenlerden kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, kimi nedenlerin birey tarafından düzenli ve değişmez olarak algılandığı görülmektedir. Bu durum bireyin davranışları açıklamasında ona yardımcı olmaktadır. Birey yükleme yaparken söz konusu davranışın başka bireyler tarafından da yapılıp yapılmadığını, bu durumun bireyin davranışta bulunduğu tek durum olup olmadığı ve söz konusu durumda hep aynı davranışın yapılıp yapılmadığı şeklindeki bilgilerden istifade etmektedir. Bireylerin kişilik özellikleri ve tutumları onlara etkiyen dışsal güçler dikkate alınarak yükleme yapılmaktadır. Dışsal güçlerin güçlü olduğu hallerde yüklemeler dışsal ve içsel nedenler arasında paylaştırılmaktadır. Eğer bu güçler zayıf ise yüklemeler sadece içsel olarak yapılmaktadır. Teori nedensel açıklamalarda kullanılan mantıksal ve rasyonel bir mekanizmayı anlatmaktadır. Bu noktada birçok yanlışlıkların ortaya çıktığı da görülmektedir. Buna göre algısal olarak daha çarpıcı olan nedenlere çok fazla nedensellik yüklenmekte ya da kişinin kendi ve yakın çevresinin egosuna ilişkin savunucu yaklaşım sergilenmektedir. Genellikle içsel güçlere daha çok nedensellik yüklenmekte, dışsal güçlere ise gereğinden daha az nedensellik yüklenmektedirler. Bu durum, bireyin başkasının

davranışlarına ilişkin yüklemelerinde daha belirginken, bireyin kendine ilişkin yüklemelerinde dışsal güçlere nedensellik atfetmenin içsel güçlere oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

2.3.5. Toplumsal Yargı Teorisi

Daha önce psikolojik deneylerde kullanılan yargı kavramının tutumlara uygulanması ile ortaya çıkan teorinin temelinde “zıtlılaştırma” kavramı bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 130). Bu Teoride algı kavramı ön plana çıkmaktadır. Algılama çalışmaları genel hatlarıyla bireyi çevreleyen etmenlerin, birey tarafından nasıl algılandığı sorusuna eğilmektedir. Bu çerçevede algısal yaklaşım, tutum değişimini inanç ya da kanaatlerde ortaya çıkan bir değişimden öte, tutum konusuna ilişkin algının değişmesi (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 219) olarak ele almaktadır.

Hovland ve Sherif’in bu alanda yaptıkları çalışmalar, toplumsal yargı teorilerinin en bilineni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmalara göre “etkileyici iletişim” bireyin kendi görüşüne verdiği önemi bir etken olarak ortaya koymaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 130). Sherif’in tutumlar ile ilgili olarak ortaya koyduğu “kabul alanı”, “ret alanı” ve “tarafsız alan” şeklindeki üç kavram bu teorinin açıklanmasında birer yapı taşı görevi görmektedir. Toplumsal yargı teorisiyle ilgili olarak karşımıza “benzeşme” ve “zıtlık” şeklinde ifade edilebilecek iki temel kural çıkmaktadır. Benzeşme kuralı, bireyin kabul alanına giren toplumsal nitelikteki uyaranlar bireyin düşünce dünyasıyla örtüşen bir nitelik arz edecektir. Buna göre bireyin kabul alanı içinde yer alan uyarıcılar bireye olduğundan çok daha yakın görünecek, bireye olumlu bir izlenim verecek, bireyde tutum değişimi ihtimalini güçlendirecektir. Zıtlık kuralına bakıldığında ise bireyin ret alanı ön plana çıkmaktadır. Bireyin ret alanına giren toplumsal uyaranlar bireyin düşünce dünyasına uymayacağı için orada bir zıtlık ortaya çıkacaktır. Bu çerçevede bu uyaranlar olduğundan bireye olduğundan çok daha uzak gelecek, olumsuz olarak nitelendirilecek ve istenilen tutum değişimini sağlamayacaktır. Bu kurallar, uyaranların bireyin öz benliğini yakından ilgilendiren konulardan oluşması halinde etkisini artıracak fakat tutum değişimi süreçlerini yavaşlatacaktır (İnceoğlu, 2000: 40).

Teoriye göre bireyin kuvvetli bir biçimde bağlanmış olduğu tutumuna aykırı olan görüşlere ayırdığı ret alanı kabul alanından daha geniştir. Bu bağlamda böylesi konuları bireyin

reddetme olasılığı daha yüksektir. Bunun tersine fazla bağlanılmayan tutumların farklı nitelikteki görüşlere ayırdığı kabul alanı ret alanından daha geniştir. Dolayısıyla bireyin o görüşleri gerçekte olduğundan çok daha fazla kendi görüşleriyle benzeştirmesi yani o görüşleri kabul etmesine kapı aralamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 130).

Teoriye ilişkin olarak yapılan araştırmaların ana hattını “mesajın alıcının tutumuna karşı olması” ve “mesajı alanın egosu için önemi” şeklinde ifade edilebilecek iki başlık oluşturmaktadır. Buna göre ikna edici mesaj, eğer bireyin tutumuna karşı ise birey ya tutumunu değiştirme ya da dengesizliği gidermeye çalışmaktadır (İnceoğlu, 2000: 41).

2.3.6. Değer ve Beklenti Teorileri

Değer ve beklenti teorilerinin temel varsayımı, davranışı ödül beklentisinin doğurduğu düşüncesidir. Teoriye göre ödül beklentisi bireyin davranışının yönünü ve şiddetini belirlemektedir ya da etkilemektedir. Bir diğer ifadeyle bireyin davranışı sonucunda bir şey elde etme yönündeki tahmini davranışı etkilemektedir. Bu çerçevede bireylerin davranışlarının sonuçlarına ilişkin beklenti ve tahminlerini etkileyerek bireyin davranışının yönünü ve şiddetini de etkilemek mümkündür (Anık, 2000: 153). Teoriye göre bireylerin kendilerine sunulan bir konumu getirip götördükleri çerçevesinde bir değerlendirme temelinde kabul ettiklerini varsaymaktadır. Yani bireyler bir tutumu olası etkilerinin değerine bağlı olarak, aynı zamanda olası etkilerinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini dikkate alarak kabul ya da reddetmektedirler (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 152).

Değer ve beklenti teorileri içinde en yaygın olanı Vroom’a ait olan Değer-Beklenti Teorisidir. Teoriye göre alternatif davranışlardan herhangi birini tercih etmenin gerekçesi algılanan değer kavramıyla açıklanmaktadır. Buna göre birey belirli bir sonucu elde etmeyi, o sonucu elde etmemeye tercih ediyorsa, burada bir “değer” varlığından bahsetmek mümkündür. Sonuca yüklenen bu değer algısal bir özellik taşımaktadır. Yani bireyin davranışın sonucuna ilişkin değer tanımlaması reel olarak ortaya çıkacak değer tanımlamasıyla örtüşmeyebilir. Bu çerçevede bireyin sonuca ilişkin “değer”i nasıl algıladığı üzerinde durulmaktadır. O halde ikna ve tutum değiştirme süreçlerinde hedef kitlenin “değer” algısının değiştirilmesi sonucun da değişip değişmeyeceği konusunda bilgi vermektedir (Anık, 2000: 154).

Teorinin bir diğ er önemli kavramı araçsallık kavramıdır. Araçsallık “elde edilecek bazı ara sonuçlarla, nihai sonucu elde etme umududur.” Araçsallık, kişinin kendini tatmin edeceğine inandığı sonuca ulaşmak için, bir takım araçların kullanılması gerektiğine olan inancını ifade etmektedir. Buradan hareketle araçsallık yaklaşımı ile bireyin davranışına y n vermenin mümkün hale geldiği görülmektedir. “Beklenti” kavramı ise Vroom’un Teorisini inşa ederken kullandığı bir diğ er kavramdır. Beklenti kavramı “belirli bir eylemin, belirli bir sonuç yaratacağına ilişkin kişinin inancı-kanaati” biçiminde tanımlanmaktadır. Beklenti zamana, zemine göre değişim gösterebilen bir algıdır. Beklenti kavramı, tutum değişimi ya da davranış için son derece önemli bir kavramdır. Buna göre bir bireyin bir davranışın sonucuna ilişkin atfettiği önem büyük olsa bile o sonuca ilişkin beklentisi düşük ise davranışın ortaya çıkması, tutumun değişmesi bir diğ er ifadeyle iknanın oluşması zorla maktadır. Bu nedenle hedef kitlede belirli bir davranışın sonucuna ilişkin beklenti oluşturmak önem kazanmaktadır (Anık, 2000: 154-155).

Vroom’un ortaya koyduğu Teoride yapı ta ı niteliği taşıyan bir diğ er kavram ise “g  ” kavramıdır. Vroom’a göre g  , değer ve beklenti kavramlarının matematiksel anlamda çarpımlarını anlatan bir kavramdır. Bireyin ortaya koyacağı davranışın sonuçlarına atfettiği değer ve o sonuçlara ilişkin beklentilerinin çarpımı ortaya çıkacak davranışın gücünü belirlemektedir (Anık, 2000: 155).

Bir diğ er değer ve beklenti teorisi Porter ve Lawler tarafından ortaya koyulmuştur. Vroom’un Teorisine “ d l” kavramını yerleştiren bu Teoride “ d l n bireylerce kıyaslandığı ve bu kıyaslamanın, harcanacak çabanın dozunu tayin ettiği” şeklinde bir ayrıntı yer almaktadır. Locke’nin Amaç Benimsetme Teorisi ise bir başka değer beklenti teorisi olarak kişilerin sürekli çevrelerini gözlemledikleri, bu gözlemler sonucunda kendilerine bir takım amaçlar belirleyerek, bu amaçlar doğrultusunda davranış geliştirdikleri varsayımını ortaya koymaktadır. İ na süreci açısından bakıldığında, bireyin kendi davranışlarına referans olarak gözlemlediği çevrenin iknacı tarafından organize edilmesi yine bireyin değerlendirmelerinin bu sayede düzenlenmesi iknayı kolaylaştırıcı bir etki sağlayacağı (Anık, 2000: 156) görülmektedir.

 zet olarak ifade etmek gerekirse, değer ve beklenti teorilerine göre bireylerin olumlu ve olumsuz özendiricilerin mevcut durumdaki dengesini dikkate aldığı, çatışan amaçlar karşısında bu dengeye göre kazançlarını en üst düzeye çıkaran konumu benimseyecekleri

ileri sürülmekte, teorinin bireyleri, hesap yapan, etkin ve rasyonel karar veren varlıklar olarak ele aldığı görülmektedir (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 153).

2.3.7. Ayrıntılandırma Olasılığı Teorisi

Petty ve Cacioppo'nun (1986) Ayrıntılandırma Olasılığı Teorisi ikna sürecini açıklayan bir başka temel yaklaşımdır. Tutum araştırmaları ve tutum değişikliği çalışmaları son dönemde mesaj içeriğinin anlaşılması süreciyle ilgilenmektedir. Ayrıntılandırma Olasılığı Teorisi bu süreçle ilgilenen en çok kabul görmüş model olarak karşımıza çıkmaktadır (Arkonaç, 2001: 188). Teoride genel hatları ile iki rota üzerinden iknanın sağlandığı üzerinde durulmaktadır. Buna göre ilk rota konuların özünün ve esasının merkeze alındığı argümanların önemsendiği rota iken, diğer rota ise güçlü çağrışımların ya da basit bağların dikkate alındığı çevresel rota (Petty ve Cacioppo, 1986: 217) olarak kabul edilmektedir. Teori, ikna amaçlı mesajlara karşı verilen bilişsel tepkileri çözümlemektedir. Teoriye göre bireyler, bazı koşullar altında bir mesajın olumlu ya da olumsuz yönleri üzerinde detaylı olarak düşünmeye güdülenmektedirler. Zaman zaman bireyler farklı koşullar altında, ikna edici mesajın ana teması ile ilgili olmayan, yüzeysel ipuçlarını değerlendirerek sonuçlar çıkarmaya güdülenmektedirler. Bu durum mesaj kaynağının çekiciliği, saygınlığı veya bağlamın pozitif olması gibi konuları içermektedir (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 153).

Ayrıntılandırma Olasılığı Teorisi, ikna edici iletişimin değişkenleri olarak ifade etmiş olduğumuz kaynak, mesaj, alıcı ve ortam gibi faktörlerin iletişime katkı sağlayan unsurlar olduğu kabulüne eklenen algı ve toplumsal yargı yaklaşımlarından hareketle iknanın iki yoldan gerçekleşebildiği düşüncesini ortaya koymuştur. Merkezi ve çevresel rotalar olarak tanımlanan söz konusu iki yolun ikna sürecinde farklı etkilerinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Merkezi rotanın daha uzun süreli fakat daha az sıklıkla tutum değişikliği ortaya koyduğu, buna ek olarak, dogmatik ve katı olarak nitelenen bireylerin, kaynağın çekiciliği gibi unsurlara daha fazla önem verdiği ve mesaj içeriği ile daha az ilgilendikleri böylece daha az ve kısa süreli tutum değişikliği sergiledikleri şeklindeki önermeler (Milburn, 1996/1998: 227) Teoride öne çıkmaktadır.

Teoriye göre insanlar, iknaya ilişkin bir mesaj aldıklarında bu mesajın beraberinde getirdiği diğer argümanlarla da ilgilenmektedir. Ancak insanların bu ilgisi yüzeyseldir çünkü bireyin bunu başarması için oldukça yüksek düzeyde bilişsel bir çaba göstermesi bir

diğer ifadeyle yoğun bir düşünsel enerji sarfıyatı ortaya koyması gerekmektedir (Milburn, 1996/1998: 220). İnsanlar ancak kendilerini ilgilendiren ve önemli olarak değerlendirdikleri konularda bilişsel bir çabaya girmeye isteklidirler. Bu bağlamda tutum değişimi yani ikna süreci, mesaj üzerinde bireylerin harcadıkları bilişsel çabanın büyüklüğüne bağlı olarak, merkezi ve çevresel rotalar aracılığı ile oluşmaktadır. Bireyin maruz kaldığı mesajın sunduğu argümanların yakından takip edilmesi durumunda “merkezi bir rotadan” bahsetmek mümkündür. Merkezi rotada argümanlar son derece inandırıcı, bireyin ihtiyaçlarına cevap verecek, bireyin karşı argümanlara kendisini kapatmasını sağlar niteliktedir. Bu argümanlar, bireyin yoğun bilişsel çabasına tahammül edebilecek güçte bulunmalıdır. Bireyin sunulan mesajın argümanlarına dikkat etmediği durumlarda “çevresel rota” devreye girmektedir. Bu rotayı kullanan bireyler sunulan argümanlara karşı özensiz ve dikkatsiz bir durum içinde bulunmaktadır. Yüzeysel değerlendirmeler ve yoğun olmayan bir bilişsel çaba yine çevresel rotanın özelliğidir (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 238).

Teoriye göre, bireyin iletişimin içeriğine, yani bilginin işlenmesine güdülenmesi, ayrıca bu yeteneğe de sahip olması halinde, “bilişsel tepkilerin doğasının” ikna sürecinin çevresel ya da merkezi rotaların hangisi üzerinden gerçekleşeceği belirlenmiş olmaktadır. Bu çerçevede, sunulan mesaja karşı bireyin nötr durumda olması bireyin çevresel rotaya sapmasına zemin hazırlayarak, çevresel ipuçlarının da bulunması halinde iknanın gerçekleşeceğini söylemek mümkündür. Mesaj içeriğine karşı net bir biçimde olumlu ya da olumsuz bir görüş besleniyorsa burada merkezi rota devreye girecek görüşlerin olumlu olması halinde mesaj içeriğine uygun tutum değişimi sergilenecek, mesaj içeriğine karşı olumsuz bir görüş varsa mesajın tam aksi yönde tutum değişimi sergilenecektir (Milburn, 1996/1998: 220).

Ayrıntılandırma Olasılığı Teorisi, bireyin hangi şartlarda mesajın mantıksal kurgusundan, hangi şartlarda mesajın yüzeysel özelliklerinden etkilendiği sorusu üzerine inşa edilmiştir. Modele göre, belirli koşullarda bireyler mesajda sunulan argümanlara daha dikkatli yaklaşmaya güdülenmektedirler. Yani mesajı detaylandırma eğilimi göstermektedirler. Böylece bireyler, mesaj içeriği üzerinde dikkatlice düşünüp sunulan bilgileri ayrıntılı bir biçimde işlemektedirler. Diğer durumlarda ise bireyler mesajın sunduğu mantıksal argümanlara değil mesajın ne uzunlukta olduğu, kimin söylediği gibi daha yüzeysel özelliklerine eğilirler. Bu durumda mesajın içeriğinden ziyade sunuluş biçimi, kim

tarafından sunulduğu gibi hususlar ön plana çıkmaktadır. Bu noktada ayırt edici husus bireyin mesaja olan ilgisi ve dikkatidir. Bir konu bireyin ilgisini çekiyor, birey tarafından önemseniyor ise mesajın dikkatli bir biçimde dinlemekte söz konusu mesajın sunduğu argümanların sağlamlığı ise ikna sürecine etki etmektedir. Sunulan mesajın kişinin dikkatini ve ilgisini çekmemesi durumunda kişi mesaj içeriğine ve mesajda sunulan argümanlara daha az dikkat etmekte, daha önce edindiği bilgilerden hareketle kestirme bir zihinsel yol izleyerek sonuç elde etmeye çalışmaktadır. Bireyin kişilik yapısı ve dikkat yeteneği gibi hususlar ise bu süreci etkilemektedir. İstenilen tutum değişikliğinin uzun süreli ya da kısa süreli olması merkez ya da çevresel rotaların kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Buna göre merkez rotalar kullanılarak sağlanan tutum değişikliği daha kalıcı olurken, çevresel rotalar kullanılarak sağlanan tutum değişikliği daha geçici olmaktadır (Aronson ve diğerleri, 2010/2012: 369-374). Buradan hareketle ikna sürecinde bireyin niteliğini yani bireyin aktif ya da pasif olmasını merkeze alan bir tür sınıflandırma yapmak mümkündür. Teoriye ilişkin anlatılan hususların tamamı aşağıdaki tablo (Çizelge 2.2) yardımıyla bir tür sınıflandırma biçiminde ifade edilebilir.

Çizelge 2.2. Detaylandırma Olasılığı Teorisi değişkenleri ve bireyin niteliğine ilişkin sınıflandırma tablosu

TEORİNİN DEĞİŞKENLERİ	BİREY ÖZELLİĞİ	
	Aktif Birey	Pasif Birey
Detaylandırma Düzeyi	Yüksek	Düşük
Rota	Merkezi	Çevresel
Bilgi İşleme Süreci	Dikkatli	Dikkatsiz
Güçlü Argümantasyon	Önemli	Önemsiz
Bilişsel Çaba	Yüksek	Düşük
Tecrübeye Başvuru	Düşük	Yüksek
Mesaja Yaklaşım	Özenli	Özensiz
Mesajın İçeriğine Karşı İlgi	Yüksek	Düşük
İkna Yolu	Doğrudan	Dolaylı
İknanın Kalıcılığı	Kalıcı	Geçici
Tutum Değişiminin Görülme Sıklığı	Düşük	Yüksek

Çizelge 2.2' ye göre, merkezi rotayı takip eden bireylerin, iletişim içeriğini daha detaylı bir biçimde ele aldıklarını, sunulan mesajı dikkatli biçimde inceleyerek bilgi işleme sürecine tabi tuttuklarını, mesaj içeriğinde ortaya koyulan argümanların güçlü ve tutarlı olup olmadığına dikkat ettikleri, bunlarla ilişkili olarak bilişsel sürecin etkin olduğu, tecrübeye başvurunun zayıf

olduğu, tutum değişiminin zor gerekleştii ancak kalıcı olduğunu ifade etmek mümkündür. Çevresel rotanın takip edildiği durumlarda ise bireylerin, mesaj içeriğinden ziyade, mesajı çevreleyen unsurlarla ilgilendiği, iletişimi üstünkörü ele aldıkları, mesaja ilgisinin daha düşük olduğu, dikkatinin daha zayıf olduğu, tecrübeye daha yoğun bir başvurusunun bulunduğu, tutum değişiminin daha kolay gerekleştii ancak kısa süreli olduğu görölmektedir.

Bu kısımda özet olarak, siyasal simetri vaadeden lider retoriği modelinin temel kavramlarından ilki olan ikna konusu üzerinde durulmuştur. İkna hem kavramsal, hem olgusal hem de kuramsal olarak ele alınmış, ikna sürecini oluşturan temel değişkenler irdelenmiştir. Ayrıca tutum kavramı, bununla birlikte, değer, inanç, kanaat yargı gibi kavramlar ele alınmış tutumun bilişsel, duygusal ve davranışsal bileşenleri irdelenmiştir. Tutum değiştirmeye yönelik teori ve yaklaşımların irdelenmesiyle elde edilen temel önerme ve bulgular ise bu çalışmada inşa edilen modelin kavramsal alt yapısını zemin sağlamaktadır.

3. LİDERLİK SÜRECİ VE RETORİK

Bu bölümde araştırmanın ikinci kavram grubu olan liderlik ve retorik üzerinde durulmaktadır. Liderlik süreci ve retorik, anlamsal ve olgusal düzeyde ele alındığı bu bölümde, bir sonraki bölümü ve inşa edilen modeli oluşturacak olan temel kavramların ve bu kavramlarla ilintili alt kavramların açıklanmasını içeren bir çerçeve ortaya koyulmaktadır.

3.1. Kavramsal Çerçeve

İnsanlar birçok nedenden dolayı bir araya gelerek yaşama zorunluluğu hissetmekte, birlikte hareket ederek, farklı işleri başarabilmek için gruplar oluşturmaktadır (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 346). Bireyler, genelde kendi başına bir yaşam sürdürmek yerine, davranışlarını da etkileme gücüne sahip, çok çeşitli nitelik ve nicelikte, iki üç kişilik olanından milyonlarca kişiyi içinde barındıracak büyüklükte olanına kadar çeşitli büyüklüklerdeki grupların içinde bulunmak istemektedirler (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 501). Grup içinde yaşama güdüsünü oluşturan başat hususun ise bireylerin grup içinde tartışarak karar alma mekanizmalarını işletmek istemeleri (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 346) olduğu görülmektedir. Bir arada bulunma, grup içinde tartışma ve karar alma sürecinin bir sonucu olarak grup üyelerine yön veren, onları örgütleyen, bir plan dâhilinde hareket etmelerini sağlayan, onları ikna eden kimse olarak ön plana çıkan bir grup üyesi ise lider olarak karşımıza çıkmaktadır (Eren, 2004: 432). Bu çerçevede liderliğin grup kararlarının alınmasında önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmek mümkündür.

Grup üyeleri ile sürdürülen ilişkiden, bu ilişkiye dayalı olarak ortaya çıkan karşılıklılık ve beklenti, liderin rolünü ifade etmektedir. Grup içinde diğerlerinden daha etkin ve baskın olan birey, önemli sorunlarla ilgili olarak ortaya çıkan karşılıklı ilişkiyi istikrara kavuşturduğu ölçüde, lider olarak kabul edilmektedir (Sherif ve Sherif, 1956/1996: 210). Dolayısıyla lider, yol gösteren, öğreten, takipçilerinin istek ve ihtiyaçlarını gözetken ve onları aydınlatan, yaratıcı bir kimse (Yıldız, 2013: 24) olarak ortaya çıkmaktadır.

Liderlik, bir kişinin başkalarının düşünce, tutum ve davranışlarını etkileme sürecidir. Bu çerçevede lider grubun diğer üyelerine, neyi başaracakları vizyonunu veren, bu konuda

onları cesaretlendiren ve yön gösteren bir kişidir. Lider, olağan şartlarda bireylerin tek başlarına başaramayacakları büyüklükteki işlerin başarılmasını sağlayan ve bireylere hedeflerine ulaşma gücü veren kimsedir. Bütün bunlarla birlikte takip edenleri olmaksızın bir bireyin lider olması mümkün değildir (Mills, 2005: 11). Bir diğer ifadeyle liderlerin liderlik yapabilmeleri için müstesna yeteneklerinin yanı sıra, kendilerini takip eden kişileri cezbetme yeteneğine de sahip olmaları gerekmektedir (Maccoby, 2008/2008: 126-127). Yani liderliğin, bireyler arası etkileşimi sağlamak için, kişinin kendinde var olan gücü kullanması (Güney, 2012: 26) şeklinde tanımlandığında, liderliğin bireyler arası etkileşim kavramına odaklandığı görülmektedir.

Liderliği bir süreç olarak ele almak da mümkündür. Kavrama süreç olarak bakıldığında liderliğin birçok unsurdan oluştuğu görülmektedir. Bu unsurları şu şekilde ifade etmek mümkündür (Sadler, 2003: 6): Liderlik süreci öncelikle etki, örnek davranış ve ikna gibi kavramları içermektedir. Sürecin içerdiği ikinci unsur lider ve takipçileri arasında bir etkileşimin var olmasıdır. Bir diğer unsur ise, etkileşimin meydana geldiği ortamın etkileşimin doğasına olan etkisidir. Dördüncü ve son unsur ise, liderlik sürecinin, hedeflere ulaşılması, seçeneklerin çeşitlendirilmesi, grup kültürünün güçlendirilmesi ya da değiştirilmesi gibi çeşitli çıktılara sahip olmasıdır.

3.1.1. Lider Kavramının Etimolojisi ve Anlamı

Lider kavramı, genel olarak bakıldığında bugün kullandığımız modern anlamıyla 19'uncu yüzyılda ortaya çıkmış bir kavramdır. Kavram, "leadan" kelimesinden türemiş ve köken olarak 13'üncü yüzyılın sonlarında İngilizcede ilk defa görülmüştür (Leader, 2015). Seyahat etmek veya gitmek anlamına gelen leadan kavramının kökü olan lead kelimesi, "yol", "yön" gibi anlamlara gelmektedir (Adair, 2005'ten akt. Yıldız, 2013: 23). Sosyal bilim literatürüne bakıldığında ise liderliğin, herhangi bir pozisyonda elde edilen bir nitelik, kişinin sahip olduğu bir özellik ve kişinin sergilemiş olduğu bir davranış anlamında kullanıldığı görülmektedir (Güney, 2012: 34).

3.1.2. Liderliğin Kavramsal Düzeyi

Lideri, herkesin katıldığı iyi denilebilecek fikirlere sahip olan, grup üyelerinin kendisini takip ettiği, bir şeyleri gerçekleştirme gücüne sahip olan kimse olarak (Hogg ve Vaughan,

2005/2007: 346) tanımlamak mümkündür. Liderlik, lideri izleyen grup üyelerini, seçili görevlerin başarılması için sosyal anlamda etkilemek olarak ifade edilebilir. Burada sosyal etki ise grup üyelerinin yetenek ve gayretlerinin eşgüdümlemesini vurgulamaktadır. (Chemers, 2003: 6). Liderlik günümüzde, örgüt ya da gruplarda değişim başlatma, bu değişimi sürdürme ve sonuçlandırma sürecini ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle liderliği, belli bir amaç ve hedefe ulaşabilmek için gerekli olan, enerji, güç ve kararlılık gösterme (Güney, 2012: 34) yeteneği şeklinde tanımlamak mümkündür. Liderlik kavramının, toplumsal, örgütsel, bireysel düzeyde farklılıklar ile belirli bir zaman diliminin liderliğe ilişkin algı, beklenti ve değerlendirmeler çerçevesinde farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılıkları da içinde barındıran genel bir yaklaşım ortaya koyulduğunda, amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi, birçok yönü bulunan bir etkileşimin ve lidere atfedilen bazı özellikler bulunması gibi unsurların ortaya koyulan tüm tanımların ortak paydasını oluşturduğunu (Erçetin, 2000: 11-12) söylemek mümkündür. Güney (2012: 26) de, her zaman ve her yerde geçerli olan bir liderlik yaklaşımı olmadığı şeklinde bir çıkarımda bulunarak, liderliği insanları belirli amaç ve hedefler doğrultusunda harekete geçirme yeteneği ve bireylerarası etkileşimi sağlamak üzere kendinde var olan gücü kullanması şeklinde tanımlamaktadır. Bir başka tanımda liderlik, iki ya da daha fazla grup üyesi arasında mevcut durumu, grup üyelerinin algı ve beklentilerini yapılandıran ya da var olan yapıyı değiştiren bir etkileşim (Bass ve Bass, 2008: 26) biçiminde ifade edilmektedir. Bir süreç olarak liderlik, bireyin grup üyelerini belirli bir amaca ulaşmak için ikna etme yeteneğini belirtmektedir. Bu yönüyle liderlik bir tür etkileme, ikna etme ve model olma sürecidir. Bu noktada lider ve liderlik kavramları da farklılaşmaktadır. Her ne kadar iki kavram arasında ciddi bir ilişki varsa da, liderlik bir süreci anlatırken lider o süreci icra eden kişi olarak grup üyelerini motive eden kişi (İlhan Erdoğan, 2007: 487) olarak karşımıza çıkmaktadır. Özet olarak lideri, “insanları veya grupları kendi amacını gerçekleştirmek için harekete geçirebilme, peşinden sürükleyebilme becerisine ve insanları kendi inandığı şekilde yönetebilme yeteneğine sahip kişi” (Yıldız, 2013: 24) biçiminde tanımlamak mümkündür.

Liderlik, biçimsel bir konuma bağlı olmayan politik ve kültürel ve bazı tinsel öğelerin ön plana çıktığı bir süreçtir (Erçetin, 2000: 12). Bu bağlamda üzerinde uzlaşılmış bir tanım bulunmamakla birlikte liderlik, bir örgüt ya da grubu belirlenen amaç ve hedeflere en uygun yollarla ulaşım sağlamak üzere harekete geçirebilme kabiliyeti olarak tanımlanabilir. Burada dikkat çeken ve tanımda yerini mutlak anlamda koruyan unsur

hedef ve amaçlar doğrultusunda grubun harekete geçirilmesi (Ricketts ve Ricketts, 2010: 5) hususudur. Literatürde yapılan birçok farklı tanım ve yaklaşımın yanında, liderliği, hemen tüm yaklaşımların ortak paydası olan ve birey ile grubun amaçlarına ulaşma sürecine etkileyen bir yaklaşım (Northouse, 2010: 12) şeklindeki açıklamaların, daha güncel olduğunu belirtmek mümkündür.

Liderlik kavramını başkalarını etkileme süreci olarak ele alındığında, liderin, başkalarının davranışını belirme gücüne sahip olduğu görülmektedir. Lider bu gücünü ise, meşruiyetinden, ödüller üzerindeki denetiminden, zorlama gücünden, uzmanlık düzeyinden ve kişisel özelliklerinden almaktadır (Baysal ve Tekarslan, 1987: 145). Özet olarak ifade etmek gerekirse, lider grup üyelerini tespit edilen amaçlar doğrultusunda başarılı kılmaya yönelten, grup üyelerinin çalışmalarını koordine ve kontrol eden ve bunları yapmak için gerekli özellik ve yeteneklere sahip kişi (İlhan Erdoğan, 2007: 487) olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.2.1. Liderliğin Özellikleri

Liderliğe ilişkin olarak yapılan tanımlara genel olarak bakıldığında, sürecin özelliklerinin sıralanmasıyla, kavramın çerçevesinin çizildiği ve somutlaştırıldığı görülmektedir. Bu çerçevede liderlik bir takım özellikler içermektedir.

Liderliğin özelliklerini aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür (Blum ve Naylor, 1968: 416; İlhan Erdoğan, 2007: 489-490):

-Lider grup üyeleri tarafından sorgusuzca izlenir ve lidere saygı duyulur: Lider içinde bulunduğu grup üyelerinin çoğunluğu tarafından izlenmektedir. Liderin grup üyelerince izlenmesi, grup dışındaki bireylerin kendisine sağladığı otoriteden kaynaklanmamakta, üyelerin kabulüne dayanmaktadır.

-Lider duygusal olarak kabul görür ve sevilir: Lider içinde bulunduğu grubun üyeleri tarafından duygusal olarak da benimsenen, onlara duygusal tatmin sağlayan ve grup üyelerinin beklentilerine cevap veren kişidir.

-Lider hayal eder ve grup üyelerine sahip çıkar: lider grup üyelerinin ihtiyaçlarına odaklanan bir kişi olarak, hareket noktasını grup üyelerinin istek ve ihtiyaçları oluşturur. Lider grup üyelerinin duygusal, bireysel, örgütsel amaçları dışındaki hatta örgütün amaçlarına zıt olarak ifade edilebilecek ihtiyaçların giderilmesini sağlayan bir kişi olarak,

biçimsel olmayan bir yapı arz eder. Bu çerçevede liderin hayal etme yetisi devreye girmektedir. Biçimsel olmayan bu özellik ile grup üyelerinin ihtiyaçlarına karşılık oluşturulur. Yani lider buradan hareketle geleceği planlar ve vizyon oluşturur.

-Lider risk alır: Liderler, vizyon oluşturan ve vizyondan plan üreten kişilerdir. Dolayısıyla lider yenilikçi ve risklere açık bir konumdadır. Lider belirli sınırlar içinde hareket etmek yerine, zaman zaman belirsizliğin hâkim olduğu ortamda da hareket eder.

Benzer biçimde liderliğin bir başka özellik sınıflandırmasını ise Erçetin (2000: 15) şu şekilde yapmaktadır:

- Liderlik biçimsel-tanımlı bir konuma bağlı değildir: Örgütsel yapılarda biçimsel tanımlı konumlar, o konumu işgal eden kişilere, yasal bir takım yetkiler sağlamaktadır. Oysa liderlikte söz konusu yetkiler, verilmiş değil kazanılmış bir özellik arz etmektedir.

-Liderlik siyasal bir özellik gösterir: Siyaset bilime ilişkin olarak yapılan tanımlardan hareketle, siyaset ve liderliğin benzeşim gösterdiği görülmektedir. Çünkü yetki, güç, kontrol, paylaşım gibi fonksiyonlar, örgütlerin ve grupların ortak yanını oluşturmaktadır. Bu çerçevede örgütlerin ve grupların varlıklarını sürdürebilmeleri ve birçok değişken ve çatışma alanı içinde süreklilik gösterebilmeleri, bir yönüyle siyasal mücadele alanı içinde mücadele edebilme yeteneklerinin bulunmasını da gerektirmektedir. Bu yetenek bir yönüyle planlama, eylem sağlama, çatışmaları öngörme ve yönetebilme gibi faaliyetlerin yerine getirilmesi ile ilişkilidir. Dolayısıyla liderlik siyasal bir özellik arz etmektedir.

-Liderlik kültürel bir özellik gösterir: Liderliği anlamlı kılan kültürel çevredir. Lider ise kültürel çevreye yeni anlamlar katan kimsedir. Liderliği anlamlı hale getiren kültürel çevre, liderliğin biçimini belirlemektedir. Dolayısıyla lider, içinde bulunduğu grubun geçmişinden tevarüs eden kültürü iyi tanımak ve değerlendirmek zorundadır. Lider kendi izleyenlerini belirli bir amaç etrafında toparlayabilmek için kültürel unsurlardan istifade eder.

-Liderlik kimi manevi özellikleri içeren bir süreçtir: Liderlik, kararlılık, risk alma, kendine güven, vizyon sahibi olma, etik değerlere önem verme, ileri görüşlü olma gibi özelliklerin ön plana çıktığı bir süreç özelliği taşımaktadır.

3.1.2.2. Liderliğin Rol ve İşlevleri

Grup üyelerini ve büyük insan kitlelerini etkileyerek peşinden sürükleyen liderlerin, grup içinde üstlenmiş olduğu birtakım rol ve işlevler bulunmaktadır (Güney, 2012: 63).

Liderliğin bu rol ve işlevlerinin ortaya koyulması ise, liderlik kavramının, daha somut hale gelmesine sağlayacaktır. Mitzberg ve diğer araştırmacılar (akt. DuBrin, 2004: 12-15), liderliğin dokuz farklı rolden oluştuğu yönünde bir tür sınıflandırma ortaya koymuşlardır. Bu sınıflandırmaya göre liderlik; sembolik bir başkan rolü, grup sözcüsü rolü, müzakerecilik rolü, koçluk ve motivasyon sağlayıcı rolü, takım kurma rolü, takım oyuncusu olma rolü, uzmanlık rolü, girişimcilik rolü, stratejik planıcı rolü şeklindeki rol ve işlevleri yerine getiren bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.3. Liderlik Kavramının Gelişimi ve Temel Yaklaşımlar

Liderlik konusu, üzerinde çok düşünülmüş, grup içinde lider ve takip edenler ile bunun mantıksal sonucu olarak ortaya çıkan iktidar konusuna ilişkin birçok çalışma yapılmıştır (Sherif ve Sherif, 1956/1996: 209). Liderlik, insanları tarih boyunca ilgilendirmiş, birçok düşünür, filozof ve araştırmacının üzerine eğildiği, pek çok görüşün sunulduğu bir konu olmuştur (Kağıtçıbaşı, 1996: 229).

Liderlik kavramının üzerinde uzlaşmış bir tanımının bulunmaması ve bugüne kadar yapılan araştırmaların devamlılığından hareketle, kavramın gelişmeye devam ettiğini ifade edilebilir (Keçecioğlu, 2003: 9). Liderlik ile ilgili olarak bugüne kadar yapılan çalışmaları Güney (2012: 32-33) dokuz ana başlıkta toplayarak bir tür sınıflandırma ortaya çıkarmıştır. Bu sınıflandırmaya göre, liderlik ile ilgili olarak yapılan çalışmaları şu şekilde özetlemek mümkündür: Kişilik kriterlerinin ön plana çıkarıldığı araştırmalar döneminde, temel olarak “Büyük Adam Teorisi” ve “Özellikler Teorisi” adı altında, tarihteki büyük şahsiyetlerin özelliklerini merkeze alan çalışmalar yapılmıştır. Etkileme gücünü merkeze alan araştırmaların yapıldığı ikinci dönemde ise, kişiler arasındaki ilişki boyutu liderliği tanımlamaktadır. Liderin gücünü ve kendi izleyicileri üzerinde bu gücün kullanımı bu dönemi özetlemektedir. Davranış kriterini merkeze alan araştırmalar döneminde ise liderin tutum ve davranışlarının işe mi, insana mı önem verdiği lideri belirleyen başat unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Durumsallığı odağa yerleştiren araştırma döneminde ise lideri belirleyen unsurun zaman ve şartlar olduğu bir diğer ifadeyle, liderin kabulünde onun uygun zaman ve koşullarda ortaya çıkarak grubun ihtiyaçlarını gidermesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Beklentilerin önemli olduğu beşinci dönemde, liderliği davranış, kişisel nitelik, etki ve durumsallık faktörlerinin belirlediği görülmektedir. Ticari ilişkileri başlatıcı ve sürdürücü olarak liderlik araştırmaları yaklaşımında liderliği belirleyen husus onun

takipçileri ile arasındaki ticari ilişki olmuştur. Rol geliştirmeyi önemseyen araştırma döneminde lider ve izleyicilerinin rollerinin tanımlandığı görülmektedir. Kültürü merkeze alan araştırmalar döneminde liderliği belirleyen ana husus, liderin kurum kültürünü oluşturma ya da değişimleri takip ederek tedbir alması olmuştur. Değişimi önemseyen liderlik araştırmaları dönemi ise, kurumsal yapıda vizyon oluşturma, çalışanların katılımını sağlama ve yetki devrini gerçekleştirme gibi hususları dikkate almıştır.

3.2. Liderlik ve Yönetim Kavramlarının Farkı

Çoğu kere birbirinin yerine kullanılabilen liderlik ve yöneticilik kavramlarının farklı durumlara karşılık geldiği görülmektedir (Gürsel ve Negiş, 2003: 63; Hersey ve Blanchard, 1988: 5; İlhan Erdoğan, 2007: 488). Bir örgüt olan siyasal partilerde de karşımıza çıkan yönetici ve lider kavramlarına ilişkin sınırların ortaya koyulmasının, liderlik sürecinin önemli bir faktörü ve bu çalışmanın önemli bir yapı taşı niteliğinde olan lider kavramının çerçevesinin belirginleştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öte yandan liderin ikna ve sevk yeteneklerinin ortaya çıkmasına zemin sağlayan meşruiyetle, bir yöneticinin yönlendirmesine imkân veren meşruiyetin farkının ortaya koyulması da liderlik sürecinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Yönetimi, örgütsel amaçların gerçekleştirilmesi için diğerleri ile birlikte ya da onlar üzerinden gerçekleştirilen bir iş süreci (Kreitner, 2009: 5) olarak tanımlamak mümkündür. Yöneticilik ve liderlik sıklıkla bir birinin yerine kullanılsa da aslında temelde birbirinden farklı kavramlardır. Öncelikle yöneticilik kavramından bahsedebilmek için örgütlü bir yapıdan da bahsetmek gerekmektedir. Yani biçimsel bir yapının varlığı bir tür zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Güney, 2012: 39). Oysa liderlik, örgütlü olmayan küçük gruplar içinde bile gözlemlenebilecek bir süreci anlatmaktadır. Hersey ve Blanchard (1998: 5) liderlik kavramının yöneticilik kavramından daha geniş kapsamlı bir kavram olduğunu ifade etmektedirler. Yazarlar, yöneticiliğin liderliğin daha özel bir formu olduğunu, yöneticiliğin bir örgütsel yapı içinde belirli amaçların başarılmasını sağlayan bir tür liderlik olduğunu ifade etmektedirler. İki kavram arasındaki temel farkın “örgütsel yapı” ifadesinde yattığını belirten Hersey ve Blanchard liderliğin herhangi bir zamanda bireylerin ya da grupların herhangi bir sebep olmaksızın etkilenmesi girişimi olarak ifade etmektedirler.

Bir örgütün yönetilmesi ve yönlendirilmesi noktasında resmi bir görevi bulunsun ya da bulunmasın grubun amaçlarını ve ideolojisini belirleyerek, grup üyelerinin amaçlar etrafında bir araya gelmesini sağlayan lider, yöneticiden farklılık göstermektedir (Varol, 1993: 46). Bu kapsamda liderlik teorisine önemli katkılar sunmuş olan Abraham Zaleznick'in, liderler ve yöneticiler arasında belirgin bir ayrım bulunduğunu ifade ettiği görülmektedir. Zaleznick, yöneticilerin insanları çok iyi çalıştırabilen kimseler olduğunu, ancak liderlerin insanların duygularını harekete geçiren, onları tahrik eden kimseler olduğunu (akt. Keçecioğlu, 2003: 62) belirtmektedir. Bu bağlamda yöneticilik ve liderlik kavramlarını birbirinden ayıran birtakım hususlar bulunmaktadır. Yönetim biçimsel örgütlü bir yapıda bireyleri biçimsel bir şekilde etkileme türüyken, liderlik biçimsel olan ya da olmayan bir ortamda bireyleri sosyal bir etkileme olarak karşımıza çıkmaktadır (Saruhan, 2013: 10). Bu noktada yönetimin, belirlenen hedeflere ulaşabilmek için kaynak ve araçların tümünün etkin ve verimli bir biçimde kullanılmasını içeren faaliyetler (Güney, 2012: 26) şeklinde çerçevelenmesi, herkesin katıldığı iyi denilebilecek fikirlere sahip olan, grup üyelerinin kendisini takip ettiği, bir şeyleri gerçekleştirme gücüne sahip olan kimsenin (Hogg ve Vaughan, 2005/2007: 346) içinde bulunduğu bir süreç olarak tanımlanan liderlik ve yönetim kavramlarını oldukça net çizgilerle ayırmaktadır. Liderlik ve yönetimi birbirinden ayıran temel farklılıkları⁷ bir tabloyla (Çizelge 3.1) göstermek gerekirse aşağıdaki şekilde bir yaklaşım sergilemek mümkündür:

Çizelge 3.1. Liderlik ve yönetimin yaklaşım farklılıkları

Liderlik ve Yönetimin Farkları	LİDERLİK	YÖNETİM
İş Yapma Biçimi	Denemeye Dayalı Dinamik/ Değişken Deneyssel Derinlemesine Hayal Gücüne Dayalı Araştırmaya Dayalı	Kesin/Kalıplara Dayalı Statik/Durağan Mekanik Yüzeysel Sağduyuya Dayalı Öngörülere Dayalı
Davranış Biçimi	Aktif/Etkin Açık Soru soran Risk Alan Değişimci	Pasif/Edilgen Kapalı Cevap Veren Kuralcı Kararlı

⁷ Çizelge 3.1'in hazırlanmasında, Tamer Keçecioğlu, 2003, Lider ve Liderlik, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, s. 13'ten yararlanılmıştır.

Konulara Yaklaşım Biçimi	Sürece Önem Veren Stratejik Uzun Vadeli Sentezci İçeriğe Önem Veren Alternatifler Önemli	İçeriğe Önem Veren Taktik Kısa Vadeli Tezci Biçime Önem Veren Amaçlar Önemli
Bireylere Yaklaşım Biçimi	Teşvik Edici Yaşam Ön Planda Esnek	Yönlendirici Görev Ön Planda Katı

Buna göre liderlikte ve yönetimde iş yapma biçimi, davranış biçimi, konulara ve bireylere bakış açısı farklılaşmaktadır. Genel hatlarıyla bakıldığında liderlikte esneklik, yaratıcılık, orijinalliğin önemli olduğu, statükoya karşı koyulduğu, değişimci ve dönüşümcülüğe önem verildiği görülürken, yönetimde, durağanlığın, gelenekselliğin, tekdüzeliğin, statükonun daha merkezi olduğu görülmektedir.

Liderlik ve yönetim olgularını bir birinden ayıran temel unsurlardan biri de gücün kaynağıdır. Liderlikte otoritenin sağladığı gücün kullanımı yerine kendi sahip olduğu güç aracılığı ile otorite oluşturma söz konusudur (İlhan Erdoğan, 2007: 487). Bir diğer ifadeyle lider ve yöneticiyi birbirinden ayıran en temel unsur, liderin gücünü izleyicileri etkileme yeteneğinden, yöneticinin ise kendisine sağlanan statüden alıyor olmasıdır (Gürsel ve Negiş, 2003: 63). Bu çerçevede lider ve yönetici, sahip oldukları güçler bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Yöneticinin, ödül ve ceza verme gücü, uzmanlık, mevkii, yazılı ve yazılı olmayan kuralların sağladığı güç şeklinde ifade edilebilecek güç kaynaklarına sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın, liderin sahip olduğu güç kaynağını “karizma” kavramıyla somutlaştırmak mümkündür. Karizma, soyut bir kavram olarak tanımlanması oldukça zor bir kavramdır. Bununla birlikte karizma kavramını, etkili özellikleri olan, doğrusu ve yanlışla izlenen, davranışları sembol olan, beklenti ve ümitlere cevap niteliğinde olan ve kişilere ilham kaynağı (İmrek, 2004: 258) şeklinde tanımlamak mümkündür.

Örgütlerde “biçimsel” ve “doğal” olmak üzere iki tür yönetici bulunmaktadır. Biçimsel olan yönetici, doğal olan ise lider olarak ifade edilmektedir. Yönetici planlama, uygulama ve kontrol süreçlerinde işlev gören bir konumdayken, lider grubun amaçlarını belirleyen ve grup üyelerini davranışa yöneltten kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetici başkalarının

belirlediği amaçları yerine getirirken lider amaçları kendisi belirlemektedir. Yönetici başkaları tarafından göreve getirilirken, lider grup içinde doğal olarak ortaya çıkmaktadır (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 204-205). Lider ve yöneticinin bir birinden farklı durumlara işaret eden kavramlar olduğunu Çizelge 3.2 (Erçetin, 2000: 12-14)'deki biçimde ifade etmek mümkündür.

Çizelge 3.2. Liderlik ve yönetim farkı

LİDERLİK	YÖNETİM
Kişileri ve aktif tutumları benimser.	Kişisel olmayan Yönetimsel amaçları benimser.
Grup üyelerinin ya da örgütün olabilirlik-isteklilik-gereklilik konularındaki düşüncelerine şekil verir.	İş insan ve madde kaynaklarını bütünleştirmek için karar alma süreci olarak görür.
Yeni moral değerler yaratarak, verdiği emirlerle özel istek ve amaçlar oluşturur.	Anlaşma, pazarlık yapma, ödül-ceza gibi taktikler kullanır.
İş bir zorunluluk ve yük olarak görmez.	Konumu koruyan gündelik rutin işler hoş görülür.
Coşku yaratmayı, risk almayı, ödül ve fırsatları yüksek tutar.	Var olanı koruma güdüyle işe yaklaşır ve risk almaz.
Empatik yollarla bireylerin önce duygu ve düşünceleriyle sonra eylemleriyle ilgilenirler.	Astlarla dolaylı bir iletişim söz konusudur.
Olay ve durumların insanlar için ne ifade ettiği önemlidir.	Olay ve durumların nasıl geliştiğinin anlaşılması önemlidir.

Liderlik ve yönetim bir birinden farklı kavramlar olmakla birlikte bir yönüyle bir birini bütünleyen düşünce ve eylemleri de içermektedir. Bu durum çağdaş örgütlerde, başarılı olmanın bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır (Erçetin, 2000: 14; Yıldız, 2013: 28). Liderlik ve yönetim kavramları, liderliğin bir grubun işine ilişkin faaliyetlerinin yönetilmesi biçiminde tanımlanması nedeniyle de bir birine geçişkenliği bulunan kavramlardır. Bu bağlamda yöneticilerin fikir yaratma, planlama, organize etme, motive etme, iletişim ve kontrol işlevlerini yerine getirirken liderlik etme ve yol gösterme işlevleri de onun yöneticiliğini etkilemektedir. Liderlik ise sadece başkalarının davranışlarını etkileme gereksinimi olarak görülmektedir (Baysal ve Tekarslan, 1987: 144). Bu çerçevede yönetim olgusunu, liderliğin bir performansı olarak ele almak mümkündür.

3.3. Liderlik Sürecinin Olgusal Düzeyi

Liderlik teorisinin tarihsel gelişimine bakmak gerekirse konuyla ilgili olarak yapılan ilk çalışmaların 1900’lü yılların sonrasına rastladığı görülmektedir. 1927 yılından sonra yapılan kimi çalışmalar, teorinin gelişmesine katkı sağlamış, 1941-1944 yıllarında arasında yapılan çalışmaların niceliğinde ise anlamlı bir artışın ortaya çıktığı görülmüştür. Liderlik teorisine ilişkin 1930 yılından önceki çalışmalar grubun birey üzerindeki etkisine yoğunlaşırken, bu dönemden sonra yapılan çalışmaların bireyin grup üzerindeki, etkilerine yoğunlaştığı görülmektedir (Güney, 2012: 363). 1950’li yıllar sonrasına rastlayan pek çok araştırma, liderin özellikleri incelenmiş ancak farklı örgütlerde farklı liderler özelliklerinin bulunması nedeniyle liderlik sürecine ilişkin tatmin edici sonuçlar ortaya çıkarılamamıştır. Yapılan araştırmaların odak noktası liderin özelliklerinden liderin davranışlarına doğru kaydırılmış, bu aşamada ise liderin davranışlarına etkiyen birçok değişkenin bulunduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu bulgular ışığında, her duruma uygun tek bir liderlik davranışının bulunmadığı görülmüştür (Gürsel ve Negiş, 2003: 64). Bu çalışmalardan hareketle liderlik süreci bir yönüyle tarihsel olarak sınıflandırıldığını belirtmek mümkündür.

Liderlik olgusunun farklı biçimlerde tanımlanıyor olması, liderlik alanına ilişkin olarak yapılan birçok araştırmanın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Davranış bilimlerinin bir konusu olarak liderlik üzerine yapılan çalışmalar, birçok farklı yaklaşım ve teorinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Güney, 2012: 363). Teorik açıdan liderlik ile ilgili olarak ileri sürülen birçok görüşün temel olarak iki başlık altında toplanılması mümkündür. Bu çerçevede, liderliği doğuştan gelen bir takım özellikler çerçevesinde açıklayan ve liderliğin çeşitli şartlar altında sonradan geliştiğini ifade eden (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 206) iki tür yaklaşım bulunmaktadır. Bu bağlamda farklı bakış açılarıyla ele alınan liderlik teorisinde, “özellikler yaklaşımı” ve “durumsal yaklaşım” şeklinde ifade edilebilecek iki ana yaklaşım çıkmaktadır (Keçecioğlu, 2003: 27). Özellikler yaklaşımı, liderlik teorisi içinde geleneksel olanı ifade etmektedir. Doğuştan gelen özelliklerin liderin ortaya çıkışında başat olduğunu savunan özellikler yaklaşımına karşılık durumsal yaklaşım, liderliği, ilişki, durum ve etkinlik çerçevesinde şekillenen bir süreç olarak ele almaktadır (İlhan Erdoğan, 2007: 92).

Liderlik konusuna ilişkin yaklaşımlara bakıldığında benzer nitelikte farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Buna göre liderin özellikleri ve lider davranışlarını farklı başlıklar altında fakat bir arada değerlendirilerek “Evrensel Liderlik Kuramları” (Baysal ve Tekarslan,

1987: 145), ya da “Genel Yaklaşım” (Keçecioğlu, 2003: 28) şeklinde bir üst sınıflandırma yapılmıştır. Edizler (2010: 138) klasik liderlik yaklaşımı başlığı altında liderin özellikleri yaklaşımını, güç-otorite ilişkilerini, davranışsal ve durumsal yaklaşımlar biçiminde, yeni liderlik yaklaşımları olarak nitelendirdiği yaklaşımları ise lider ve takipçilerinin etkileşiminin oluşturduğunu belirtmiştir. Diğer sınıflandırmalara bakıldığında ise liderlik teorisinin, “Geleneksel Yaklaşım” veya “Özellikler Yaklaşımı”, “Davranışsal Yaklaşım” ve “Durumsal Yaklaşım” şeklinde üç ana başlık altında ele alındığı görülmektedir. Bu yaklaşımlara ek olarak bir diğer dördüncü başlık ise, “lider ve izleyicileri” şeklinde de ele alınabilecek olan modern liderlik yaklaşımıdır (Yıldız, 2013: 30).

Bu sınıflandırmalar kapsamında davranışın da liderle ilişkili olduğu kabulünden hareketle, özellikler ve davranışlar yaklaşımlarını bir başlık altında toplayan lider odaklı; durumsal ve koşulsal yaklaşımların çevresel odaklı yaklaşımlar adı altında ifade edildiği farklı bir sınıflandırmanın yapılması mümkündür. Lider odaklı ve çevresel odaklı yaklaşımları aşağıdaki tablo (Çizelge 3.3) yardımıyla ifade etmek mümkündür.

Çizelge 3.2. Liderlik çalışmalarının lider ve çevresel odaklı olarak sınıflandırılması

Lider Odaklı Yaklaşımlar	Çevresel Odaklı Yaklaşımlar
Büyük Adam Teorisi	Fiedler’in Etkin Liderlik Yaklaşımı
Özellikler Yaklaşımı	House’nin Araç-Amaç Yaklaşımı
Davranış Yaklaşımı	Hersey-Blanchard’ın Yaklaşımı
Michigan Üniversitesi Çalışmaları	Üç Boyutlu Liderlik Yaklaşımı
Ohio Devlet Üniversitesi Çalışmaları	Vroom-Yetton’un Normatif Durumsallık yaklaşımı

Söz konusu sınıflandırmaya yeni liderlik yaklaşımlarının da eklenmesiyle üçlü bir sınıflandırma da ortaya koymak mümkündür. Bir diğer ifadeyle lider odaklı yaklaşımlar ve çevresel odaklı yaklaşımlara yeni liderlik yaklaşımlarını ekleyerek sınıflandırmayı geliştirmek mümkündür.

3.3.1. Lider Odaklı Yaklaşımlar

Yukarıda da ifade edildiği şekliyle liderlik teorisine ilişkin yaklaşımları birçok sınıflandırma altında ele almak mümkündür. Ancak daha bütüncül bir bakış açısı ortaya koyabilmek adına özellikler ve davranışsal yaklaşımların bir arada bulunduğu Baysal ve Tekarslan’ın (1987: 145), “evrensel” olarak Keçecioğlu’nun (2003: 28) ise “genel” olarak

ifade ettiği sınıflandırmaya benzer biçimde, liderin kendisini odak noktasına alan bir sınıflandırmanın yapılmasının daha yerinde olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda liderin kendisini ve davranışlarını odak noktasına alan çalışmaların tümü bu başlık altında ifade edilecektir.

3.3.1.1. Özellikler Yaklaşımı

Liderlik teorisine ilişkin olarak yapılan ilk çalışmaların ve geliştirilen ilk yaklaşımın özellikler yaklaşımı olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımın kökenlerini 19'uncu yüzyılda Thomas Carlyle tarafından ortaya atılan "Büyük Adam Teorisine" (Young, 1969: 255) kadar götürmek mümkündür. Bu yaklaşıma göre, iyi liderleri diğerlerinden ayırt eden unsur liderin özellikleridir. Yaklaşımın ana temasını, liderliğin, kişilik özelliklerinin bir fonksiyonu olduğu ve herhangi bir durumda lider olan kişinin, başka şartlar altında da lider olacağı varsayımı oluşturmaktadır. Söz konusu varsayımların ise "liderlik performansı" yaklaşımı ve "lider ihtiyacı" yaklaşımı kapsamında test edildiği görülmektedir. Liderlik performansı çalışmalarında, liderin özelliklerinin liderlik performansı üzerindeki etkileri araştırılırken, lider ihtiyacı çalışmalarında bir grupta kimin lider olarak ön plana çıkacağı sorusu üzerine yoğunlaşmıştır (Spector, 2008: 340).

Başarılı liderleri daha başarısız olanlardan ayırt ettiği varsayılan kimi özelliklerin bulunduğu düşüncesinden hareket eden bu araştırmalarda genel hatlarıyla kullanılan yöntem şu şekildedir (Blum ve Naylor, 1968: 417): Araştırmalarda öncelikle iyi lider olarak kabul edilen bir grup kişi belirlenmektedir. Yine bunlarla örtüşecek nitelikte zayıf olarak nitelenen bir grup lider tespit edilmektedir. Daha sonra bu liderlerin çok çeşitli nitelikteki özelliklerini ve kişilik özelliklerinin ölçümü yapılmaktadır. Ardından iyi olarak tabir edilen liderlerin daha zayıf olan liderlerden farklı olarak sahip oldukları nitelik ve karakter özellikleri tespit edilmektedir. Son aşamada ise ilk aşamada ve üçüncü aşamada elde edilen çapraz geçerlilik sınamalarının bağımsız bir üçüncü grup lider üzerinde denemesi yapılmaktadır. Ancak bu son aşamanın, diğerleri içinde en önemli aşama olmasına rağmen araştırma tasarımlarından çoğu kere çıkarıldığı görülmüştür.

Özellikler yaklaşımını, kendi dönemine ve daha sonraki dönemlere etki eden büyük liderlerin ortak özelliklerine ilişkin yapılan incelemelerin oluşturduğu görülmektedir. İlk dönemde "Büyük Adam Teorisi" olarak sistematize edilen bu çalışmalar, liderliğin bireysel

olduğu ve doğuştan geldiği varsayımını ileri sürmüştür. Buna göre lider olan kişiler ile olmayan kişiler arasında bir takım farklılıkların bulunduğu tespit edilmiştir (İlhan Erdoğan, 2007: 493). Özellikler yaklaşımına ilişkin yapılan araştırmaların büyük bir kısmını liderlerin ortak bireysel özelliklerini tespit etmek için yapılan çalışmalar oluşturmaktadır (Baysal ve Tekarslan, 1987: 146). Özellikle Stogdill tarafından yapılan görgül çalışmada, daha önce belirlenen üç yüz kadar lider özelliği yeniden gözden geçirilmiş, denenerek gruplandırılmıştır. Sonuç olarak elde edilen verilere göre liderlerin sayılan özelliklere sahip olmalarına rağmen bir insanın lider olması için yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (akt. Erçetin, 2000: 28). Dolayısıyla kimi özelliklerin bir insanda var olması ile onun lider olarak ortaya çıkması arasında kesin bir ilişki bulunduğunu ifade etmek mümkün görünmemektedir (Baysal ve Tekarslan, 1987: 146).

Liderlerde bulunan ortak özellikler ile bir insanın lider olarak ortaya çıkması arasında kesin bir ilişki saptanamasa dahi, lider olan kişileri lider olmayan kişilerden ayıran kimi özellikler olduğu yapılan incelemeler sonucunda bir bulgu olarak ortaya koyulmuştur. Bu çerçevede, lider olarak ortaya çıkmış birçok insanda ortak olarak fiziksel özellikler, zekâ, sağduyu, bedensel enerji, olaylara yaklaşımı, sosyal hâkimiyeti ve bilgi gibi bir takım özelliklerin var olduğu tespitinden hareketle, liderliğe ilişkin vasıflar listesi oluşturulmuştur (İlhan Erdoğan, 2007: 493). Stogdill tarafından 1904 ve 1947 yılları arasında yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre derlenen liderlik özelliklerini yeniden sınıflandırarak elde ettiği 124 farklı vasıf ile liderlik arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır (İlhan Erdoğan: 2007: 493). Stogdill'in (akt. Erçetin, 2000: 28) yapmış olduğu sınıflandırmaya göre liderlik özellikleri çizelge 3.4'te tablolatırılmıştır.

Çizelge 3.3. Lider özellikleri tablosu

Fiziksel Özellikler	Sosyal Geçmiş	Zeka	Kişilik	İşle İlgili Özellikler	Sosyal Özellikler
*Yaş *Kilo *Boy *Görünüm	*Eğitim *Devingenlik *Sosyal Statü	*Yargılama *Kararlılık *Etkili *Konuşma	*Bağımsızlık *Özgüven *Zorbalık *Saldırganlık	*Başarı Gereksinimi *Başlatıcılık *Sorumluluk *İnsanlara İlgi *Sonuçlara İlgi *Güvenlik	*Denetleme Yeteneği *İşbirliği Eğilimi *Dürüstlük *Güç Gereksinimi

Stogdill (1974) liderliğe ilişkin çalışmalarına farklı bir boyut kazandırarak liderlik özelliklerinin yanına kişinin bulunduğu ortamda üstleneceği rollerin de önemli olduğunu ifade etmiştir (akt. İlhan Erdoğan, 2007: 494). Buna göre ortaya çıkan gruplandırma Çizelge 3.5'teki şekilde tablolastırmak (Stogdill 1974'ten akt. Erçetin, 2000: 29) mümkündür.

Çizelge 3.4. Başarılı liderde gözlemlenen nitelikler tablosu

Özellikler	Beceriler
*Durumlara uyum sağlayabilme *Sosyal çevreye duyarlılık *Hırs ve başarı gereksinimi *İddiacılık *Kararlılık *Bağımsızlık *Diğerlerini etkileme isteği *Israrcılık *Çalışkanlık *Özgüven *Stresle başa çıkabilme *Sorumluluk alma isteği	*Zeka *Kavramsal Düşünme *Yaratıcılık *İncelik ve diplomatlık *Etkileyici konuşma *Grubun göreviyle ilgili bilgi *Örgütlenme *İkna edebilme gücü *Sosyal beceriler

Özellikler yaklaşımına ilişkin olarak Ghiselli'nin 1959 yılında ortaya koyduğu araştırmanın sonuçlarına göre, iyi, orta ve düşük nitelikteki yöneticilerin bazı özellikler kapsamında bir birinden ayrıldığı bulgusu elde edilmiştir. Bu özellikler, zeka, amirlik yeteneği, inisiyatif alma, özgüven ve mesleki düzey olarak sıralanmıştır. Ancak bunlardan zekâ değişkeninin orta ve üst düzey yöneticilerde farklılık arz etmediği de araştırmanın bir bulgusu olarak kaydedilmiştir (akt. Blum ve Naylor, 1968: 421). Campbell ve arkadaşları ise 1970 yılında yaptıkları bir başka çalışmada benzer nitelikteki özelliklerin önemli olduğunu tespit etmişlerdir (akt. McCormick ve Ilgen, 1980: 321).

Sosyal bir grubun parçası olan lider, farklı alanlarda kapasitesi ve kabiliyetleri bakımından öne çıkan ve insanları etkileyen bir bireydir (Sherif ve Sherif, 1956/1996: 210). Liderlerin sahip oldukları özelliklere ilişkin literatürde sayılan özelliklerin bir tür sınıflandırmasını yapan Güney, bunun için dört temel kategori belirlemiştir (2012: 365-369). Buna göre, fiziksel nitelikler, liderlerin cinsiyet, boy, kilo, yaş, dış görünüş gibi özelliklerini ifade ederken, zihinsel nitelikler, liderin, zekâ, sözlü ifade yeteneği, yargı yeteneği, karar verme

yeteneği gibi özelliklerini içine almaktadır. Bir diğer nitelik üst başlığı ise sosyo-ekonomik niteliklerdir. Liderin öğrenim düzeyi, üst sosyo-ekonomik bir sınıfın üyesi olması, prestij sahibi olması gibi nitelikleri bu başlık altında değerlendirmek mümkündür. Dördüncü ve son başlık ise kişilik ile ilgili niteliklerdir. Bu başlık altında ise özgüven, ikna becerisi, güzel konuşabilme, iyi bir dinleyici olma, sakin ve serinkanlı olma, sorumluluk duygusuna sahip olma gibi özellikler sıralanabilir. Sabuncuoğlu ve Tüz (2005: 206) ise literatürde ortaya koyulan lider özelliklerini; -güçlülük, yaş, boy, kilo, etkileyicilik, güzellik gibi özellikleri- fiziksel özellikler, -zeka dikkat, inisiyatif alma, bilgi, yetenek, ikna gücü gibi özellikleri- düşünsel özellikler, -algılama, sevmek, başarma güdüsü, öz kontrol gibi özellikleri- duygusal özellikler, -dostluk, arkadaşlık kurma yeteneği, başkalarıyla iyi ilişki kurma, kendini kabul ettirme, dışa dönük kişilik yapısı gibi özellikleri- sosyal özellikler başlıkları altında bir sınıflandırmaya tabi tutmuşlardır. Eren (2004:437) ise liderlik özelliklerini fiziksel ve kişiliksel özellikler olarak ikiye ayırarak sınıflandırmış, hitabet yeteneğini bir tür kişisel özellik olarak kaydetmiştir.

Etkili ve güzel konuşma, bir diğer ifadeyle hitabet yeteneği Stogdill'in (1948; 1974) de tespitiyle lider özelliği olarak ifade edilmektedir (akt. Erçetin, 2000; akt. İlhan Erdoğan, 2007). Buna göre, düşünce ve fikirlerini etkili bir biçimde muhataplarına aktarabilen, açık, seçik ve doğru bir şekilde düşüncelerini dile getiren bir kimsenin ancak insanları etkileyebileceği (Güney, 2012: 368) görülmektedir. Bu bağlamda sözel yetenek, konuşma kabiliyeti ve mantıklı konuşma gibi niteliklerin, liderlik özelliklerinden birisi olarak (İlhan Erdoğan, 2007: 495) liderliğin etkin olup olmaması noktasında rol oynayan önemli faktörler olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu aşamada çalışmanın ana kavramlarından birisi olan retorik kavramının bir yönünü de, sözlü anlatım yeteneği, hitabet, mantıklı konuşma gibi unsurların oluşturduğunu belirtmek gerekmektedir.

Yukarıda ifade edilenler ışığında özet olarak özellikler yaklaşımına göre liderliği birçok işlevin bileşkesi içinde lider özelliklerini odak noktasına alan bir yaklaşım olduğunu ifade etmek mümkündür. Buradan hareketle, liderlik eğer, " $L=f(\text{lider Özellikleri, İzleyiciler, Ortam})$ " şeklinde formüle edilecek olursa (Eren, 2004: 437; Gürsel ve Negiş, 2003: 61; Hersey ve Blanchard, 1988: 86; Yıldız, 2013: 26) lider özelliklerine önem atfedilen bu durumu $L= f(\text{Lider Özellikleri})$ şeklinde formüle etmek mümkündür. Buna göre liderlik, lider özelliklerinin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkan bir süreçte işaret etmektedir.

Özellikler yaklaşımı liderlik teorisinin açıklanması noktasında birçok zorluğu içerdiği gerekçesiyle eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştirilen başında ise özelliklerin tanımlanması ve üzerinde uzlaşılması sorunu gelmektedir, bir diğer eleştiri ise, bu özelliklerin ölçülmesi sorununa işaret etmektedir. Üçüncü ve en önemli eleştiri noktası ise, özellikler yaklaşımının, liderlik sürecinin temel dinamikleri hakkında bilgi vermediği (Blum ve Naylor, 1968: 419-420) yönünde olmuştur. Buradan hareketle liderlik gibi karmaşık bir sürecin her durumda, herkes için belirlenen özellikler çerçevesinde açıklanılması, diğer değişkenlerin dikkate alınmamış olması, söz konusu eleştirilerin odak noktasını oluşturmaktadır (Erçetin, 2000: 30). Bu bağlamda bireysel özelliklerin liderlik sürecini açıklamak için yeterli olmadığı (Güney, 2012: 370) sonucuna ulaşmak mümkündür.

Özellikler yaklaşımı bir bütün olarak ele alındığında ise, kimi kişilik özellikleri ile bazı insanların lider olarak kabul görmeleri arasında bir ilişkinin varlığı yadsınamaz olduğu ancak bu ilişkiye, durum, zaman, görevler gibi diğer değişkenlerin de eklenmesi gerektiği (Erçetin, 2000: 31) görülmektedir. Özet olarak, her liderde farklı nitelik ve özelliklerin bulunması, kimi niteliklerin farklı liderle de bulunmaması bu yaklaşımı liderlik sürecini tam anlamıyla açıklama noktasında yetersiz bırakmıştır (Gürsel ve Negiş, 2003: 64).

3.3.1.2. Davranışsal Yaklaşım

Liderlik teorisine ilişkin olarak yürütülen çalışmalar, özellikler yaklaşımının yukarıda da ifade edildiği gibi, tatminsizlik yaratması ve konuyla ilgili olarak araştırmacıları ileriye götürememesi gibi nedenlerle araştırmacıları lider davranışı olgusuna yöneltmiştir. Liderlik sürecinin anlaşılabilmesi için oldukça rasyonel bir yönelim olan bu yaklaşımın temel varsayımı, grup üyelerine etki eden liderin bu etkiyi oluşturmada liderin davranış biçiminin önemli olduğu şeklindeki kabuldür. Bu çerçevede lider davranışı, grup üyelerinde ortaya çıkan bu etkinin en kestirme ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir (McCormick ve Ilgen, 1980: 322). Bu yaklaşımda, liderlerin astları ya da izleyenleri ile haberleşme ve iletişim biçimleri, yetki devredip devretmedikleri, planlama ve kontrol biçimleri, amaçları tespit etme şekilleri gibi davranışları liderliğin etkinliğini belirleyen en önemli değişkenler olarak ele alınmıştır (Gürsel ve Negiş, 2003: 65). Bu yaklaşıma göre liderlik doğuştan değil sonradan öğrenilen davranışlarla ortaya çıkan bir durumu ifade etmektedir (Yıldız, 2013: 31).

Liderin özellikleri yerine, liderin davranışlarına odaklanan davranışsal yaklaşım liderin ne olduğundan çok ne yaptıkları konusuna eğilim göstermiştir. Bu çerçevede yapılan araştırmaların omurgasını, ilk olarak iyi ve kötü lider davranışlarına ilişkin kritik öneme sahip olan göstergelerin toplanması, ikinci olarak uzmanların gözünde her bir davranışın nasıl iyi ya da kötü olduğunun her bir gösterge için belirlenmesi, son olarak bir kontrol listesi şeklinde soru envanteri geliştirilerek, tespit edilen bu davranışlardan hangilerinin lider tarafından sergilendiğinin işaretlenip, işaretlenen davranışların medyan ölçek değerlerinin tespit edilmesi şeklinde sıralanabilecek bir yöntemin oluşturduğu (Blum ve Naylor, 1968: 421) görülmektedir.

Davranışsal yaklaşımın temelini, grup üyeleri ve liderin davranışları arasındaki etkileşim ilişkisinin oluşturduğu görülmektedir. Bu ilişkinin analiziyle ilgili olarak yapılan çalışmaların ise 1940'lı yıllarda başladığını ve 1960'lı yıllarda ise olgunlaştığını belirtmek mümkündür. Buna göre, 1940'lı yıllarda Ohio Devlet Üniversitesinde kimi araştırmacıların elde etmiş olduğu bulguların, Michigan Üniversitesinde yapılan çalışmalarla daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Bu çalışmaların odak noktasını ise etkili liderin sonuca ancak iki yolla ulaşabileceği varsayımı oluşturmaktadır. Buna göre sonuca ulaşmak için grup üyelerinin katılımının sağlanması, bu katılımı ise liderin sağlaması gerektiği, bir diğer yol ise örgüt ve grubun amaçlarının uyumlu hale getirilmesinde liderin uyumlaştırıcı görev ifa etmesi gerektiği (İlhan Erdoğan, 2007: 498) şeklindeki kabuldür.

Davranışsal yaklaşım, liderin grup üyeleriyle iletişimi, yetki devri, planlama ve denetim gibi davranışların liderin etkinliğini belirleyen faktörler olarak ele alırken, “insana yönelmiş lider” ve “göreve yönelmiş lider” şeklinde ifade edilebilecek iki tür lider tipinin ortaya çıktığı görülmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 207).

3.3.1.2.1. Ohio Devlet Üniversitesi Çalışmaları

Liderlik sürecini davranışsal olarak analiz eden Ohio Devlet Üniversitesi çalışmalarının 1950'li yıllarda başladığı görülmektedir. Hemphill, Fleishman, Stogdill, Shartle ve Pepinsky gibi bilim adamları tarafından yürütülen çalışmalar kapsamında liderin sergilemesi gereken 1800 davranış tespit edilmiş bu davranışlar bir elemeye tabi tutularak 150 davranışa indirgenmiştir. Söz konusu 150 davranış içeren liste birçok insana uygulanmış ve elde edilen sonuçlara göre birçok sayıda lider davranış tespit edilerek

bunlar gruplandırılmıştır (Blum ve Naylor, 1968: 421-422; İlhan Erdoğan, 2007: 497; Spector, 2008: 34). “*Considration*” ve “*Initiating Structure*” olarak ifade edilen liderliğin iki boyutta (Spector, 2008: 341) temsil edildiği bulgusu, dilimizde farklı bilim adamları tarafından farklı şekilde ifade edilmiştir. Bu iki temel başlığı oluşturan ve dokuz grupta sınıflandırılan özellikleri Blum ve Naylor (1968: 422) şu şekilde sıralamışlardır: Bütünleşme davranışları, iletişim davranışları, üretime önem veren davranışlar, temsil davranışları, örgütsel davranışları, dostluğa ilişkin davranışlar, değerlendirme, öncülük etme davranışları, hükmetme davranışları.

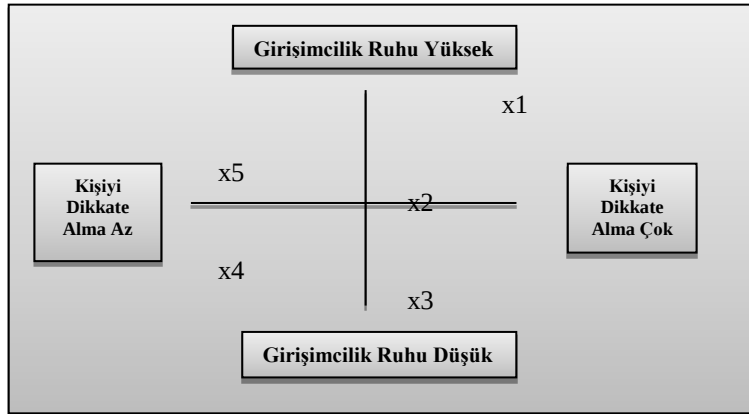
Öncelikle dokuz grupta sınıflandırılan bu davranışlar (Blum ve Naylor, 1968: 422) daha sonra “yapı kurma” ve “anlayış gösterme” şeklinde iki bağımsız boyutta ele alınmış, (Erçetin, 2000: 32) liderliğe ilişkin davranışlar sınıflandırması “saygı-itibar” ve “grup üyelerinin yapısal özelliği” şeklinde belirlenmiştir. “Saygı-itibar” davranışları altında toplanan ve grup-lider arasındaki ilişkiyi belirleyen davranışları, lider ile grup üyeleri arasındaki arkadaşlık ve dostluk ilişkisi, saygı temelli bir ilişki yaklaşımı, üyeler arası desteği artırıcı ilişki, üye ve liderler arasında açık ve güvene dayalı ilişki sisteminin varlığı şeklinde ifade etmek mümkündür. Yapısal özellikler olarak ifade edilen ve lideri belirleyen davranışlar ise, grup hedeflerini belirleme ve organize etme özelliği, grup üyelerini bu amaçlar doğrultusunda yönlendirme özelliği, grup üyelerini kontrol etme özelliği şeklinde sıralanabilir (İlhan Erdoğan, 2007: 497). Yani liderin grupla ilişkilerini ifade eden saygı, itibar ve anlayışa odaklanan insan merkezli davranış kümesi ile grubun amaçlarının belirlenmesi ve bu amaçlar doğrultusunda sevk, idare ve kontrolün yapılması davranışlarını ifade eden amaç odaklı yapının kurulması davranış kümesi, liderlik sürecini açıklamaktadır.

“Yapı kurma” ve “anlayış gösterme” davranış kümelerine dayalı olarak ortaya koyulan liderlik boyutundan hareketle dört işlevsel liderlik tarzı belirlenmiştir. Bu liderlik tarzları içinde en ideal olanı ise her iki davranış kümesinin de maksimize olduğu liderlik tarzı şeklinde Ohio Devlet Üniversitesi çalışmalarının bir sonucu olarak ortaya koyulmuştur. Erçetin (2000: 33) bu durumu Şekilde 3.1’de ki biçimde ifade etmiştir.

Yüksek	Yüksek Yapıyı Kurma Düşük Anlayış Gösterme	Yüksek Yapıyı Kurma Yüksek Anlayış Gösterme
	Düşük Yapıyı Kurma Düşük Anlayış Gösterme	Düşük Yapıyı Kurma Yüksek Anlayış Gösterme
Düşük	Düşük	Yüksek
ANLAYIŞ GÖSTERME		

Şekil 3.1. Yapıyı kurma ve anlayış gösterme boyutlarına dayalı olarak gösterilen dört işlevsel liderlik üslubu

Eren (2004: 438), Ohio Devlet Üniversitesi çalışmaları sonucunda ortaya çıkan söz konusu iki davranış kümesini “kişiyi dikkate alma” ve “girişimcilik ruhu” şeklinde ifade etmiştir. Buna göre “girişimcilik ruhu” yüksek olan kişi “yapı kurma” şeklinde ifade edilen davranış kümesinde olduğu gibi üyeler için etkili bir iletişim ortamı sağlama, iş planlama, organize etme, başarıyı artırma olanaklarını sağlama gibi davranışları içerirken; “kişiyi dikkate alma” davranış kümesi, liderin üyelerle samimi ilişkiler kurması, dostluk tesis etmesi, onlarda güven ve saygı uyandırması gibi davranışları içermektedir. Eren (2004: 438) bu durumu, bir grafikte (Şekil 3.2) aşağıdaki biçimde ifade etmiştir. Grafiğe göre en etkin lider “x1” olarak işaretlenen liderken, en etkisiz olan lider “x4” ile ifade edilen lider olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3.2. Ohio Devlet Üniversitesinin davranışsal liderlik yaklaşımı

Ohio Devlet Üniversitesinin ortaya koyduğu liderlik oluşum değişkenlerine bakıldığında “amaçların” ve “insan” faktörünün öne çıktığı görülmektedir. Buna göre bir örgütte liderin ortaya çıkması için kişinin taşıdığı özelliklerin yanı sıra lider ile grup üyeleri arasındaki ilişkinin de önemli olduğu sonucuna (İlhan Erdoğan, 2007: 497) ulaşılmıştır.

3.3.1.2.2. Michigan Üniversitesi Çalışmaları

Liderlik teorisini açıklamaya dönük yapılan davranışçı çalışmalardan birisi de Michigan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yürütülmüş olan çalışmalardır (Yıldız, 2013: 32). Yapılan çalışmalarda iş tatmini ve örgüt verimliliği arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Buna göre, iş tatmini ve verimliliği yüksek olan örgütlerde liderlerin insana dönük davranışlar sergilediği, iş tatmini ve verimi düşük olan örgütlerde ise liderlerin işe dönük davranış ortaya koydukları tespit edilmiştir (Güney, 2012: 375-376). Bu çerçevede Michigan Üniversitesinde yapılan araştırmaların, lider davranışlarını sosyal-duygusal ve işe dönük davranışlar (McCormick ve Ilgen, 1980: 323) şeklinde, iki temel biçimde ifade ettiğini söylemek mümkündür.

Katz, Kahn, Maccoby ve Morse gibi bilim adamlarının yürüttüğü çalışmaları Michigan Üniversitesi çalışmalarının ilk versiyonları olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların odak noktasını, verimliliği yüksek ve düşük olan sektörler arasından seçilen 12 çift sektör çalışanının, biçimi ve sayısı ile işin çeşidi bağlamında eşleştirilmesi ve sonrasında sektör yöneticilerinin birçok değişken çerçevesinde karşılaştırılması oluşturmuştur (Blum ve Naylor, 1968: 424). Yapılan araştırmada, düşük ve yüksek verimliliği bulunan şirket yöneticilerinin, demografik değişkenleri arasında bir farkı bulunmadığı ancak, yüksek verimliliği bulunan sektör yöneticilerinin, çalışan odaklı tutumlarının bulunduğu, düşük verimliliği bulunan sektör yöneticilerinin ise üretim odaklı tutumlara sahip olduğu tespit edilmiştir (Blum ve Naylor, 1968: 424).

Katz ve Kahn yürüttükleri çalışmalarda yüksek verimlilik sağlayan liderler ile düşük verimlilik sağlayan liderlerin karakteristik özelliklerine odaklanmış, lider özellikleri ile ilgilenmemişlerdir. Bu çerçevede yüksek verimliliğe sahip grupları düşük verimlilik sağlayan gruplardan ayırt eden kimi özellikler olduğu tespit edilmiştir. Yüksek verimlilik gösteren yapılarda, çalışanların daha az denetim altında olduğunu hissetmesi, üretimin bir hedef olarak daha az vurgulanması, çalışanların karar alma mekanizmaları içinde yer

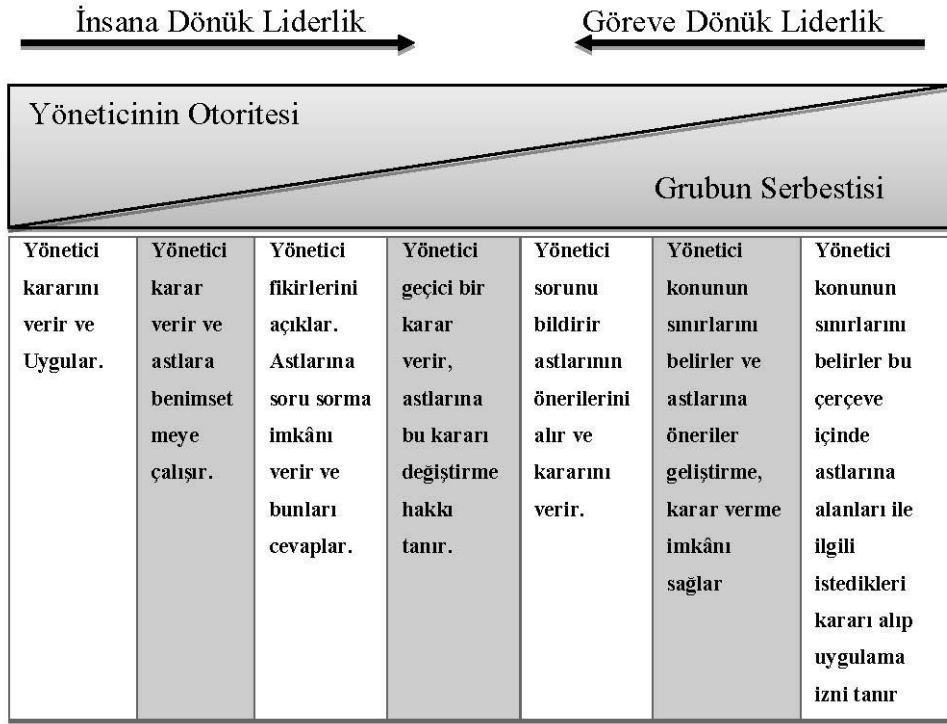
almalarının teşvik edilmesi, daha yoğun çalışan odaklı yaklaşım, yöneticinin zamanının büyük bir kısmını doğrudan iş ve üretim süreçleri yerine, işin kontrolüne harcaması ile kontrol ve denetim rollerinde daha çok kendine güven hissetmesi, son olarak bireylerin örgütle birlikte nerede durduğunu biliyor olması (Blum ve Naylor, 1968: 426) gibi özelliklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Buna ek olarak yüksek verimlilik gösteren birimlerde liderlerin, uzaktan denetleyen insanlar olduğu, yine bu kişilerin de denetleme işlevini uzaktan yaptıkları tespit edilmiştir (Baysal ve Tekarslan, 1987: 149).

İş odaklı liderlikte, odaklanılan esas konunun yüksek üretim seviyesine ulaşmanın yöntemleri ve bunun için baskı uygulamak olduğu görülmektedir. Burada lider görev tanımları ile çalışanların iş yapma biçimlerine odaklanmıştır. İnsan odaklı liderlikte ise grubun birlikteliği ve iş tatmini üzerine odaklanılmaktadır. Burada liderin temel düşüncesini grup üyelerinin refahının sağlanması ile sosyal ve duygusal ihtiyaçların karşılanması yaklaşımı oluşturmaktadır (Keçecioğlu, 2003: 161).

Bowers ve Seashore'nin (1966) yaptığı çalışmasında ise "Dört Faktör Teorisine" göre etkili liderliği belirleyen etmenler şu şekilde ifade edilmiştir: Buna göre "destek" faktörü, grup üyelerinin değer ve önemini anlatırken, "karşılıklı etkileşimi kolaylaştırma" faktörü, üyeler arasında sıcak ve samimi ilişkilerin geliştirilmesini sağlama, böylece birbirine yaklaşan grup üyelerinin gerilimini azaltılıp verimin artırılmasını ifade etmektedir. "Amacı belirleme ve geliştirme" faktörüne göre davranışlar, mükemmel performansa ulaşmak için gerekli çabanın sarf edilmesine dönük teşvike ilişkindir. "İş kolaylaştırma" faktöründe davranış araç, gereç, malzeme ve teknik bilgi gibi kaynakların sağlanmasının amaçlara ulaşılması için yardımcı olduğu ifade edilmektedir (akt. Eren, 2004: 440). Bu çerçevede liderliğin iki temel davranış biçimi, ifade edilen bu boyutların zıt kutuplarına işaret etmektedir. Dolayısıyla lider ya iş odaklı ya da insan odaklı davranış sergilemekte, iki temel davranış biçimini aynı anda sergilemesi olanaksız hale gelmektedir (Keçecioğlu, 2003: 162). Bununla birlikte en uygun liderlik tarzının iş ve insan odaklı davranışların en yüksek düzeyde gösterildiği denge noktası olduğunu (Erçetin, 2000: 34) ifade etmek mümkündür.

Michigan Üniversitesi yaklaşımı içinde yer alan Rensis Likert'in çalışmaları başarılı liderliğin çalışan katılımıyla sağlanabileceği bulgusunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte demokratik yönetim için çalışanların karar alma mekanizmalarına katılımı önerilmektedir.

Likert'in yaklaşımına göre, etkili liderlik için grup üyeleriyle açık ve tam bir iletişimin önemine vurgu yapılmaktadır (Blum ve Naylor, 1968: 429). Bu bağlamda işe dönük davranış sergileyen liderlerin insana dönük liderlik davranışı sergileyenlerden daha az etkili olduğu sonucu elde edilmiştir (İlhan Erdoğan, 2007: 499). Michigan Üniversitesi çalışmaları içinde dikkat çeken bir diğer çalışma ise Bob Tannebaum ve Warren Schmidt'in yaptıkları araştırmalardır. Bu araştırma astlara tanınan hareket ve özgürlük alanının büyüklüğüne etki eden yedi farklı davranış biçimi bulunduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır (Vroom, 2007: 515). Tannebaum ve Schmidt liderlik davranışını, lider ve grup üyeleri arasındaki ilişki ve yetkinin dağılımı düzeyinde incelemiştir. Buna göre, lider'in kendi kararını vererek uygulamaya koyduğu yani yetkinin liderde bulunduğu uçtan, liderin bir konuda genel çerçeveyi çizerek astlarına istedikleri kararı alma ve uygulama serbestisi tanıdığı yani yetkinin astlarda bulunduğu uca doğru yedi farklı durum bulunmaktadır. İlk durumda, lider kararlarını kendisi almakta ve uygulamaktadır, ikinci durumda ise lider karar vermekte bu kararın astlarınca benimsenmesine çalışmaktadır. Üçüncü durumda ise lider düşüncelerini açıklamakta astlarına soru sorma hakkı vermekte ve bunlara yanıt vermektedir. Dördüncü durumda ise lider geçici bir karar vermekte astlarına ise bu kararı değiştirme imkânı sunmaktadır. Beşinci durumda, yönetici sorunları astlarına bildirmekte, onların düşüncelerini alıp daha sonra kararını vermektedir. Altıncı durumda ise lider konunun sınırlarını belirleyerek astlarının öneri geliştirmesine ve karar vermesine kapı aralamaktadır. Son durumda ise lider konunun ana hatlarını belirleyerek astların istedikleri kararları alıp uygulamasına izin vermektedir (Eren, 2004: 439). Liderin yetki ve grupla ilişkisini anlatan bu durum, Şekil 3.3'te şematize edilerek anlatılmıştır (Hersey ve Blanchard, 1988: 107; İmrek, 2004: 250; McCormick ve Ilgen, 1980: 328).

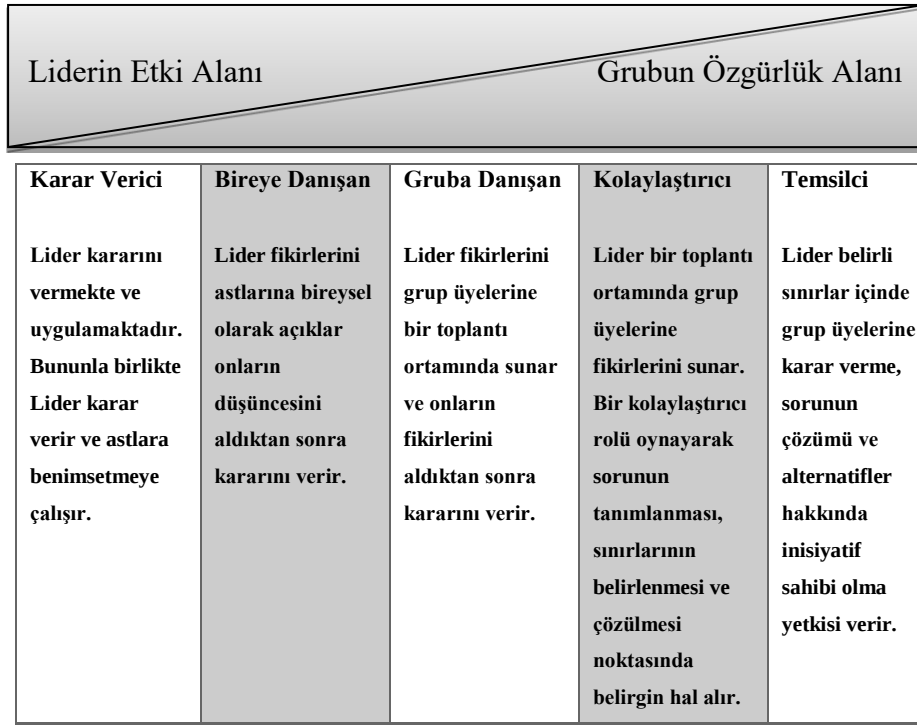
Şekil 3.3. Yetkinin paylaşımı ve liderlik davranışı

Liderin grup üyelerine veya astlarına davranış biçimi liderlik başarısını etkileyen bir unsur olmasının yanı sıra yetkinin liderin elinde toplanıp toplanmaması da liderliğin tarzını belirlemektedir (Eren, 2004: 439). Bu bağlamda yukarıda ifade edilen yedi liderlik biçimine karşılık gelen yedi farklı liderlik tarzının bulunduğunu söylemek mümkündür. İlk duruma tekabül eden liderlik biçimi “otokratik lider” iken ikinci duruma “baba yönetici” tarzı karşılık gelmektedir. Üçüncü duruma ise “danışman yönetici”, dördüncü duruma “politik lider”, beşinci duruma “katılımcı lider”, altıncı duruma “demokratik lider” son duruma ise “özgür bırakıcı lider” tarzları denk düşmektedir (İmrek, 2004: 251). “Otoriter liderlik” tipine bakıldığında, yetkinin tümünün liderin elinde toplandığı görülmektedir. Amaç ve politikaların belirlenmesi, hangi işin nasıl yapılacağının tespit edilmesi ve uygulanması bu liderlik tipinin karakteristik özelliğidir. Bu liderlik tipinde iş miktarı yüksektir. “Demokratik liderlik” davranış özelliklerine bakıldığında ise politikaların oluşturulmasında grup tartışmasına önem verildiği görülmektedir. İş dağılımı gruba bırakılmakta, faaliyetlerin kapsamı ve biçimi grup tarafından belirlenmektedir. Bu davranış biçiminin bir diğer özelliğine göre, lider işin büyük kısmını grup üyelerine bırakmaktadır. Bu liderlik tarzında ise iş tatmini ve nitelik ön plana çıkmaktadır. Bir diğer liderlik tarzını

ise “laissez-faire”⁸ olarak ifade etmek mümkündür. Bu tarzda, lider gruba ilişkin politikaların oluşturulmasında, katkısını minimum düzeyde tutmaktadır. Lider birtakım kararların alınması ile ilgili tartışmalara genellikle katılmamakta ve katkı istenmedikçe düşünce beyan etmemektedir. Yönlendirme ve grup üyelerinin değerlendirilmesi konusunda, bilinçli bir çaba göstermemektedir. Bu liderlik tarzının icra edildiği gruplarda iş verimliliği ve niteliğin etkin olmadığı görülmektedir (Baysal ve Tekarslan, 1987: 147).

Tannebaum ve Schmidt’in liderlik tarzları ve yetki ile ilgili ortaya koydukları yedili taksonomi, Vroom tarafından adapte edilerek daha parsinomik biçimde on puanlı bir ölçek olarak kurgulanmıştır (Vroom, 2007: 515-516). Bu ölçeği şu şekilde ifade etmek mümkündür: Söz konusu taksonominin parsinomik bir şekilde ifade edilmesi çerçevesinde yedi liderlik tarzı beşe gruba indirgenmiştir. Buna göre ilk liderlik tarzı “karar verici” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarzda lider, yalnız başına karar almakta ve bunu grup üyelerine deklare etmektedir. Bunun yanında, verdiği karara grup üyelerini ikna etmek adına, uzmanlığın kullanılması söz konusudur. Bireye “danışan liderlik” tarzında, lider sorunları grup üyelerine bireysel olarak sunmakta ve onların düşüncelerini aldıktan sonra karar vermektedir. Gruba danışan liderlik tarzında lider, sorun ile ilgili olarak grup üyelerine tek tek değil, bir toplantı ortamında danışmakta ve daha sonra kararını vermektedir. “Kolaylaştırıcı liderlik” tarzında ise lider, problemi grup üyelerine bir toplantı ortamında sunmakta, problemin tanımlanması, çerçevesinin çizilmesi ve çözülmesi noktasında işi kolaylaştırıcı bir rol üstlenmekte ve kararlar bu şekilde oluşturulmaktadır. “Temsilci liderlik” tarzında ise lider grup üyelerine belli sınırlar içinde kendi kararlarını alma izni vermektedir. Bu çerçevede grup üyeleri problemin tanımlanması, çözülmesi ve alternatiflerin geliştirilmesinde etkin rol oynamaktadır. Lider bu süreçlerde kendisine danışılmadıkça etkin rol oynamamaktadır. Vroom (2007: 51) bu yaklaşımını aşağıdaki biçimde (Şekil 3.4) şematize ederek açıklamaktadır:

⁸ Bırakınız Yapsınlar anlamına gelen Fransızca bir mottodur.

Şekil 3.4. Vroom'un parsinomisiyle yetkinin paylaşımı ve liderlik davranışı

Davranışçı yaklaşım içinde değerlendirilen bir diğer çalışma ise, Teksas Üniversitesinde çalışmalarını Yürütmüş olan Blake ve Mouton isimli bilim insanlarına aittir. Yapılan çalışmalar sonrasında, “Managerial Grid”⁹ başlığı altında ifade edilen beş yönetim tarzının var olduğu bulgusu ortaya koyulmuştur (Eren, 2004: 439; Hersey ve Blanchard, 1988: 99). Ohio Üniversitesi araştırmalarının bulgularına benzer bulgular elde eden araştırmacılar etkili liderliğin “insanlarla ilgilenme” ve “işle ilgilenme” şeklinde iki kritik boyutu bulunduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmacılara göre, bu iki liderlik boyutu bir birinden bağımsız olarak ortaya çıkmakta, bir lider her iki boyutta da yüksek performans gösterebileceği gibi her ikisinde de düşük bir performans sergileyebilmektedir. Söz konusu model her iki tarafı dokuza bölünmüş bir kare biçiminde ölçeklendirilerek gösterilmiştir (Blum ve Naylor, 1968: 429). Kişilerarası ilişkinin önemli olduğu modelde, liderlerin teknik ve yönetsel olanı içeren işin uzmanlık tarafıyla değil, grup üyelerinin tatminine ve duygularına dönük işin insani yönünün ön plana çıktığı (Güney, 2012: 380) görülmektedir. Modele göre her lider tipinin etkili olabileceği örgüt yapısı ve iş tarzı farklılık göstermektedir. Liderin iş ve insana karşı gösterebileceği dokuz farklı davranış biçimi dolayısıyla seksen bir farklı liderlik biçimi bulunmakta, bunların içinde ise beş temel liderlik biçimi ön plana çıkmaktadır (İlhan Erdoğan, 2007: 499). Blake ve diğerlerine

⁹Kavram, farklı bilimadamları tarafından farklı şekilde dilimize tercüme edilmiştir. Kavram için önerilen tercüme, “Yönetim Kafesi” (Erdoğan, 2007: 499), “Yönetim Biçimleri Yaklaşımı” (Eren, 2004: 440), “Yönetim Biçimi Ölçeği” (Baysal ve Tekarslan, 1987: 149) şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

(1964) göre bu modeli Şekil 3.5'teki biçimde şematize ederek anlatmak mümkündür (akt. Blum ve Naylor, 1968: 430). Bu kapsamda “insana yönelim” ve “işe yönelim” eksenlerinin beş farklı noktasında yer alan liderlik tarzları karşımıza çıkmaktadır. Lider (1.1), çalışanların iş tatmini ve ortaya koyulan iş noktasında en az gayreti gösteren tarz olarak karşımıza çıkmaktadır. Lider (1.9) işe en az kişiye en çok önem veren liderlik tarzı olarak görülmektedir. Bu tarz liderler grup üyelerinin ihtiyaçlarına odaklanmıştır, dostça bir örgüt ikliminin kurulması ve işlerin bu ortamda yürütülmesini istemektedirler. İşe yüksek insana düşük düzeyde eğilim gösteren lider (9.1) bir diğer liderlik tarzı olarak tespit edilmiştir. Bu liderlik tarzına göre iş başarma ön planda olup, iş ortamı, çalışma ortamı ve buna dönük sosyal ilişkiler daha geri planda kalmaktadır. Yani iş koşullarının iyi planlanması ve etkin çalışma söz konusuysa, örgüt üyelerinin istek ve ihtiyaçlarıyla minimum seviyede ilgilenilmektedir. Dördüncü liderlik tarzına (9.9) göre, işin başarılması ve çalışma ortamına dönük sosyal duruma en üst düzeyde eğilim gösterilmektedir. Lider örgütsel amaçlar doğrultusunda sosyal ilişkilere önem vermekte, bunun yanında iş başarısının da yüksek olmasını istemektedir. Bu tarz liderlik, örgüt mensuplarının istek ve ihtiyaçlarını dikkate alarak iş yapma eğilimini anlatan, işe ve insana dönüklüğün en üst seviyesini ifade eden, liderlik tarzıdır. İşin yapısı ve örgüt mensuplarının psikolojik tatminlerini dengeleyen ara liderlik tarzı ise (5.5.) olarak adlandırılan beşinci ve son liderlik tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarz liderlikte, işe ve insana yönelişte orta ölçü bulunmakta, lider, örgüt üyelerinin moralini tatminkâr seviyede tutarken, vasatı düzeyde iş planı ve bir işleyişi ortaya koymaktadır (İlhan Erdoğan, 2007: 500; Eren, 2004: 440).

Yüksek	1.9 Yönetici	Yönetici 9.9
	Yönetici 5.5	
Düşük	1.1 Yönetici	Yönetici 9.1
	Düşük	Yüksek
İnsana Dönüklük Eksenini İşe Dönüklük Eksenini		

Şekil 3.5. Blake ve Mouton'un “Yönetim Izgarası”

Özetle, Blake ve Mouton'un ortaya koyduğu ölçeğin temel hareket noktası, işe ve insana bakış açılarının her ikisinin yüksek olduğu, her ikisinin de düşük olduğu, birinin yüksek diğerinin düşük olduğu ve son olarak her ikisinin de eşit olduğu kombinasyonlardır. Burada en uygun seviyede bulunan liderlik biçimi işe ve insana en yüksek düzeyde eğilimin sergilendiği 9.9 liderlik biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Blum ve Naylor, 1968: 429; Yıldız, 2013: 37).

Davranışçı liderlik yaklaşımı içinde literatürde karşımıza çıkan bir diğer model ise McGregor'un X ve Y Kuramı (Hersey ve Blanchard, 1988: 54-55) olarak adlandırılan yaklaşımdır. Baysal ve Tekarslan'a (1987: 151-152) göre, X Kuramı, örgüt mensuplarının edilgen olduğu ve örgütsel gereksinimlere direndikleri varsayımı üzerine odaklanmaktadır. Buna göre, insanın işi sevmediği ve mümkün olduğunca iş yapmaktan geri durduğu, bu gerekçelerle insanların örgütsel amaçların gerçekleştirilmesi için gerekli çabayı göstermeyecekleri ve bu gerekçeyle yönlendirilip, yönetilmeleri ve cezayla korkutulmaları gerektiği, son olarak insanın sorumluluktan kaçmak isteyeceği, yönetilmeyi tercih ettiği ve güvenliği öncelediği varsayımları ön plana çıkmaktadır. Y Kuramı ise, insanların güdülenmeye ve sorumluluk almaya açık varlıklar olduğu önermesini merkeze almaktadır. Bu kuramın temel varsayımlarına göre, fiziki ve zihinsel çaba, dinlenme kadar normal karşılanmakta, dışarıdan denetim ve korkutmanın insanı örgütsel amaçlara yönelten yegâne yollar olmadığı belirtilmektedir. Örgütsel amaçlara ulaşmada ödüle önem atfedilmekte, örgütsel sorunların çözümünde ise yaratıcılık sergileme isteğinin, insanlar arasında yaygın olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, insanlar sadece örgütsel sorumluluğu kabul etmemekte, aynı zamanda onu aramaktadırlar. Son olarak, insanların yeteneklerinin sadece bir kısmından faydalanılmaktadır.

X Kuramında, "örgütsel amaçlar" öncelenirken ve liderlik yaklaşımı örgütsel amaçların öncelenmesi şeklinde gerçekleşirken, Y Kuramında, "işbirliği" ve "bütünleşme" yaklaşımı çerçevesinde, bireyin hedefleri ile örgütsel hedefler bütünleştirilmekte ve bir işbirliği ortamında bireyin ve örgütün hedefleri gerçekleştirilmektedir (Blum ve Naylor, 1968: 431). X Kuramına uygun liderler otoriter liderlik tarzı sergilerken Y Kuramına uygun liderler daha demokratik davranış sergilemektedirler (Baysal ve Tekarslan: 152).

Liderler, liderlik ettikleri ortamda içinde bulunmuş oldukları ortamın koşullarına göre farklı davranışlar ortaya koymaktadırlar. Şartlara en uygun liderlik tarzının belirlenmesi ise

örgütsel amaçlara ulaşılması noktasında önem arz etmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 210). Bu çerçevede bu başlık altında ele alınabilecek bir diğer yaklaşımda Likert'in (1961: 223-233) dörtlü yaklaşım modelidir. Rensis Likert, Michigan Üniversitesinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda yöneticilerin sergilemiş oldukları davranışları dört temel başlık altında toplayarak sınıflandırmıştır. Söz konusu yaklaşım "Sistem Dört" yaklaşımı olarak da ifade edilmektedir (Şimşek, Akgemici ve Çelik, 2008: 258). Bu sınıflandırmaya göre farklı liderlik sistemlerinin örgütsel ve performans özelliklerine göre "istismarcı otokratik", "yardımsever otokratik", "danışmacı" ve "katılımcı"(Likert, 1961: 223) şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Likert (1961: 223) ilk üç liderlik/yönetim sistemini otokratik olarak tanımlamaktadır. Bu ayrım Kurt Lewin tarafından ortaya koyulan, otokratik, demokratik, laissez-faire (liberal) şeklinde adlandırılan klasik lider davranış biçimleri sınıflandırmasıyla da (Eren, 2004: 460) benzeşim göstermektedir.

"Sistem Dört" yaklaşımına göre "istismarcı otokratik" lider tipi tüm kararları kendisi vermekte, yapılacak işlerin nasıl yapılacağını, kim tarafından yapılacağını belirlemektedir. Bu yönetim biçiminde başarısızlık affedilmemekte, astlara ise güvenilmemektedir. "Yardımsever otokratik" liderlik tarzında ise karar, lider tarafından verilmekte, fakat bir dereceye kadar astlara esneklik sağlanmaktadır (İlhan Erdoğan, 2007: 518; Şimşek ve diğerleri, 2008: 259). Otokratik liderler, grup üyelerini yönetimin dışında tutmaktadırlar. Örgütsel amaçların belirlenmesi, planların yapılması ve politikaların belirlenmesinde, grup üyelerinin bir söz hakkı bulunmamaktadır. Grup üyeleri, sadece liderden aldıkları emirleri yerine getirmekle mükelleftirler (Eren, 2004: 457). Otoriter lider vizyonu, örgüt kültürünü ve grup içi normları belirlemekte, belirlenen bu kuralların çiğnenmesi halinde onları disipline etmektedir (Bloch ve Whiteley, 2003/2007: 66-67).

"Danışmacı liderlik" tarzında ise liderler, örgütsel amaçları belirlemeden önce astlarına danışmaktadırlar. İşlerin nasıl yapılacağına dair karar verme süreçlerinde, astların özgürlük alanı oldukça geniştir. Bu yönetim tarzında cezalandırma yerine ödüllendirme kabul gören bir yaklaşımdır(Şimşek ve diğerleri, 2008: 259). Danışmacı tarzda lider örgütsel amaçların belirlenmesinde, iş bölümünün yapılmasında, iş ve emirlerin belirlenmesinde, daima grup üyelerinin fikir ve düşüncelerini ön planda tutmaktadır (Eren, 2004: 457). Danışmacı liderlikte liderler, sürekli geri bildirim almakta, iletişim ve güvene önem vermektedirler. Bu liderlik tarzında liderler, grup üyelerinin iyi ilişkiler içinde olmasını temin etmeye çalışmaktadırlar (Bloch ve Whiteley, 2003/2007: 62). Modern yönetimde eğilimin

danışmacı liderliğe doğru eğilim gösterdiğini (İlhan Erdoğan, 2007: 519) ifade etmek mümkündür.

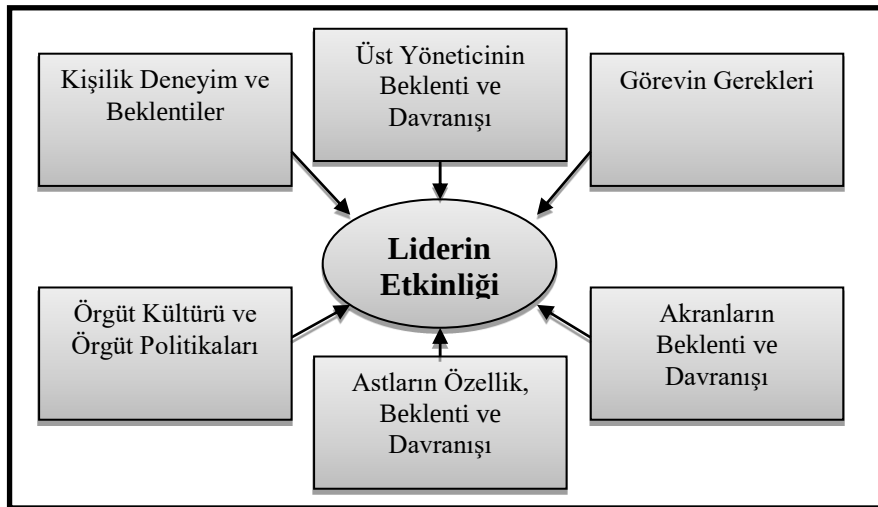
Son olarak demokratik/katılımcı liderlik tarzında, çalışanlar örgütsel amaçların belirlenmesi ve işe ilişkin kararların alınması sürecine tam olarak katılmaktadırlar. Karar verme örgütün tüm kademelerine yayılarak katılımın en üst seviyede olduğu bir yönetim tarzı benimsenmektedir (Şimşek ve diğerleri, 2008: 259). Demokratik/katılımcı liderlik tarzının en etkili tarafı, grup üyelerine, bilgi paylaşımıyla motivasyon ve güç kazandırmasıdır. Böylece grup üyeleri, yüksek güven ortamında, gerçek bir uzlaşya varabilme imkânı elde ederek, ortak bir bakış açısı ve sahiplik duygusu ortaya koyma zemini yakalamaktadırlar (Bloch ve Whiteley, 2003/2007: 65). Demokratik/katılımcı liderlik tarzında güçten kaçınma söz konusudur. Lider koordinasyon görevi görmektedir (İlhan Erdoğan, 2007: 519).

Özet olarak, davranışçı yaklaşımlar genel hatlarıyla iki temel hareket noktası üzerinden liderlik biçimlerini belirlemişlerdir. Bu yaklaşım biçimlerini, yukarıda da anlatıldığı gibi, işe öncelik veren liderlik ve insana öncelik veren liderlik biçimleri şeklinde özetlemek mümkündür. Bu liderlik biçimleri ise insanı merkeze alan liderlik biçimini anlatan demokratik liderlik ve işi merkeze alan otokratik liderlik modeliyle ifade edilmektedir. Davranışçı yaklaşıma göre, demokratik liderlik modeline uygun davranış sergileyen liderler daha başarılı liderler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çabuk karar verilmesi gereken bir durumda ise otokratik liderliğin daha başarılı olduğu görülmektedir. Davranışçı yaklaşımlar birçok açıdan eleştiriye uğramış, en etkili liderlik biçiminin hangisi olduğu tam anlamıyla belirlenememiştir. Yapılan araştırmalarda, kullanılan yöntemlerin her defasında farklılık göstermesi ve araştırmaların belirli bir kültürel ortamda yapılmış olması bu eleştirilerin başlıcalarını oluşturmaktadır (Güney, 2012: 386).

3.3.1.3. Durumsal Yaklaşım

Liderlik teorisinde, liderin etkinliğine ilişkin olarak yapılan çalışmalarda ortaya çıkan zorluklardan bir tanesi de, farklı durumlarda liderin nasıl davranması gerektiği sorusuna yanıt verilemiyor olmasıdır (Berkowitz, 1980: 428). Liderlik konusunda geliştirilen özellikler ve davranışsal yaklaşımlar liderlik olgusunun tam anlamıyla çözümlenerek evrensel bir liderlik yaklaşımının belirlenmesinde yetersiz kalmıştır. 1950'li yıllardan

İtibaren yapılan çalışmalar, daha önce üzerinde düşünülmemiş çevresel koşullar ve liderin takipçileri değişkenleri üzerine yoğunlaşmıştır (Güney, 2012: 387). Çalışmalardan elde edilen sonuçlar, benzer nitelikteki lider veya lider davranışının her durumda etkin olmadığı sonucunu doğurmuştur. Kimi durumlarda kimi liderlerin diğerlerinden daha iyi olduğu, bununla birlikte kimi davranış kalıplarının bazı durumlarda etkili olurken bazı durumlarda etkili olmadığı ortaya çıkmıştır (McCormick ve Ilgen, 1980: 325). Durumsallık yaklaşımı, her koşulda en optimal sonucu doğuran yönetim biçimleri olduğunu savunan yaklaşımların tersine, farklı koşullarda farklı yönetim tarzlarının sergilenmesi gerektiğini savunmaktadır (Gürsel ve Negiş, 2003: 67). Bunun için araştırmacılar, belirli bir liderlik tarzının etkinliğine etki eden faktörleri, farklı durumlar için ayrı ayrı saptamaya çalışmışlardır. Bu bağlamda “kişilik, deneyim ve beklentiler, üst yöneticinin beklenti ve davranışı, görevin gerekleri, akranların beklenti ve davranışı, astların özellikleri, beklenti ve davranışları, örgüt kültürü ve politikaları” gibi faktörler belirlenmiştir (Şimşek ve diğerleri, 2008: 259). Liderin etkinliğine etki eden durumsal faktörleri Şimşek ve diğerleri (2008: 260) Şekil 3.6’daki gibi şematize ederek ifade etmişlerdir.

Şekil 3.6. Etkin liderliği etkileyen kişisel ve durumsal faktörler

Durumsal yaklaşım olarak adlandırılan söz konusu çalışmaların temelinde, etkili liderliğin, lideri takip edenlerin, liderin özelliklerinin, liderlik üslubunun ve son olarak lideri çevreleyen içinde bulunulan koşulların bulunduğunu (Erçetin, 2000: 36) ifade etmek mümkündür. Bu yaklaşıma göre, liderliği belirli kişisel niteliklerin ya da davranışların ortaya çıkardığı bir durum değil, daha çok çevrenin ve şartların etkisiyle ortaya çıkaran bir durum olarak ele almak mümkündür (Güney, 2012: 387).

Durumsallık yaklaşımına göre, bir bireyin grup içerisinde lider olarak ortaya çıkması veya başarılı bir lider olması sadece kişilik özellikleri ve yetenekleriyle ya da grup üyeleriyle ilişkilerin olumlu olarak sürdürülmesiyle ilişkili değildir. Liderin belli bir zaman diliminde, grup üyeleri ve iş ile ilgili olarak kurduğu denge, grubun yapısal özelliği ve liderin sahip olduğu otoritenin büyüklüğü, liderlik özelliklerinin ortaya çıkmasında ve başarılı lider davranışının sergilemesinde önemli rol oynamaktadır (İlhan Erdoğan, 2007: 501). Bu bağlamda liderliğin oluşumunda “işe karşın grup ilişkisine yönelme”, “şartların yeterliliği”, “liderliğe yönelme ve yeterli şartların ortaya çıkması” şeklinde ifade edilebilecek olan üç başlığın önemli olduğu (İlhan Erdoğan, 2007: 501-504) görülmektedir. Bununla birlikte durumsallık yaklaşımına ilişkin ortaya koyulan bulguların oldukça mantıklı olduğunu ancak hangi durumlarda hangi davranışın etkili olabileceği yönünde yeterince araştırma yapılmadığını da (Gürsel ve Negiş, 2003: 67) belirtmek mümkündür.

3.3.1.3.1. Fiedler’in Durumsallık Yaklaşımı

Fiedler (1964: 150) liderlik çalışmalarının, ne tür kişilik faktörlerinin bir bireyin lider olup olmayacağını ve hangi özelliklerin liderin etkililiğini belirlediği şeklinde iki temel soruya odaklandığını belirtmiştir. İlk soruya ilişkin bazı araştırmaların yapıldığını belirten Fiedler, ikinci soruya yanıt arayan bir araştırmanın yapılmadığını ifade etmiştir. Liderlik çalışmalarını hangi liderlik özelliklerinin lideri etkinleştireceğine ilişkin bir yaklaşım etrafında sürdüren Fiedler liderlik sürecinin açıklanmasında durumsallık modelini öne sürmüştür. Fiedler’in (1964) durumsallık yaklaşımı, koşula dayalı değişkenleri hesaba sistematik olarak katan ilk teoridir. Yaklaşımına göre, liderliğe yönelme bir lider davranışı değil, lider ihtiyacı ve lider kişiliğinin bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Teori ile ilgili olarak liderliğe yönelmenin kararlı olması nedeniyle liderin farklı koşullarda değişim göstermeyeceği varsayımı, ifade edilecek bir başka husustur (Keçecioğlu, 2003: 172). Fiedler liderlik yaklaşımı için, liderin grup üyeleriyle ilişkileri, grup üyelerinin başarması beklenen görevin yapısı, liderin gücü ve otoritesi şeklinde üç kritik boyut belirlemiştir (Blum ve Naylor, 1968: 429). Fiedler, bir liderin grup başarısı ya da etkinliğini sağlayabilmek için belirlemiş olduğu değişkenlerden oluşan kombinasyonlardan hangisinin kullanılacağı ve değişen şartlara göre liderin nasıl tutum takınması gerektiğini ortaya koymuştur (Eren, 2004: 449).

Fiedler iş ve ilişki merkezli olacak biçimde iki tür liderlik biçimi önermiştir (Yıldız, 2013: 38). Liderliğe ilişkin açıklanan üç farklı boyutun sekiz farklı kombinasyon meydana getirdiği ifade edilirken, lider için en olumlu durumun, lider ve üye ilişkilerinin iyi düzeyde olduğu, işin ayrıntılandırıldığı ve biçimsel yetkinin en fazla olduğu durum olarak belirlenmiştir (Baysal ve Tekarslan, 1987: 154). Liderlik tarzının süreklilik arz eden bir özellik olduğu varsayımından hareket eden Fiedler’e göre liderlik tarzı, çabucak değişen bir şey değildir. Bu gerekçeyle iş merkezli liderlik tarzını benimseyen bir lider ilişki merkezli bir liderlik sergilenmesi gereken durumda başarısız olacaktır (Erçetin, 2000: 37). Bu gerekçeyle liderin liderlik tarzını dramatik bir biçimde değiştirmesini ya da yeni duruma uygun liderlik tarzı benimsemesini beklemek verimsiz ve gereksiz bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Şimşek ve diğerleri, 2008: 262).

Fiedler ortaya koyduğu liderlik modeli bir yönüyle iş ve çalışan odaklı liderlik davranış modelleriyle benzeşim göstermektedir. Bu teoriyi diğerlerinden ayırt eden en temel nokta ise, liderlik tarzını belirlemek için kullanılan ölçektir. Bu ölçeğe göre liderlik tarzları, “bir kişinin çalışmayı en son tercih ettiği iş arkadaşı hakkında olumlu veya olumsuz konuşma derecesi” bağlamında belirlenmektedir. Ölçeğe göre çalışmayı en son tercih ettiği arkadaşı hakkında görece olarak daha olumlu şeyler ifade eden kişi, iş barışını seven, astlarını düşünen bir birey olarak tanımlanırken, çalışmayı en son tercih ettiği kişi hakkında olumsuz bir anlatım tarzına sahip kişinin daha çok yönetim ve iş kontrolünü merkeze alan, insan ilişkileriyle daha az ilgilenen bir birey olduğu kabul edilmektedir (Şimşek ve diğerleri, 2008: 263). LPC¹⁰ ölçeği olarak anılan bu ölçeğe göre, LPC değeri düşük kişiler doğrudan göreve dönük davranış gösterme eğilimindeyken, bu değer yüksek kaydedildiği bireylerde sosyo-duygusal bir yön bulunduğu, bu kişiler için grup ikliminin daha önemli olduğu görülmüştür (Baysal ve Tekarslan, 1987: 155). LPC testi, bir bireyi en iyi biçimde tasvir edecek nitelikteki on sekiz farklı zıt kutuplu sıfatın ölçeklendirilmesine dayanmaktadır (Spector, 2008: 344).

Fiedler’e göre ilk tipteki liderler, grup üyeleriyle sıcak ilişki kurmaya ve astlarla, onların verimini artırarak elde edilen faydayı yükseltme adına, yakın ilişkiler geliştirmeye odaklanmaktadır. İkinci tip liderlik tarzında ise, iş ön plana çıkmakta, işin tamamlanmasına

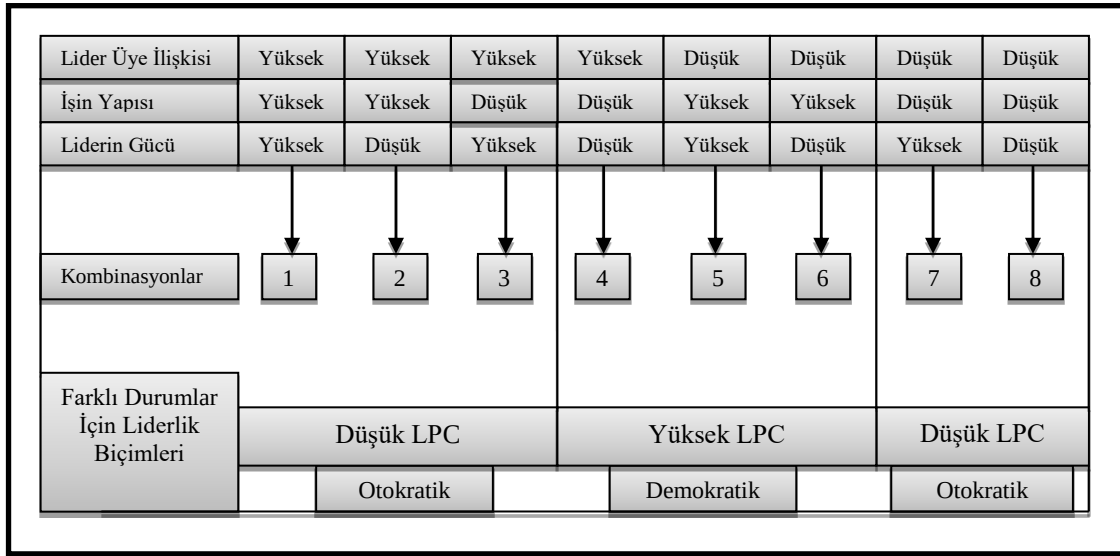
¹⁰ LPC ölçeği, İngilizce en son çalışmak istenilen iş arkadaşı anlamına gelen “Least Preferred Co-worker” ifadesinin baş harflerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuş ölçeğin adı olarak literatürde kullanılmaktadır.

önem verilmekte, üretimin sağlanması için tavizsiz bir liderlik anlayışı yeterli görülmektedir (Şimşek ve diğerleri, 2008: 263).

Fiedler'e göre liderin kişiliği ile bulunmuş olduğu çevrenin karmaşıklığı ve yapısal özellikleri bir araya gelerek lideri ortaya çıkarmaktadır. Lider, "lider üye ilişkisi", "organizasyonun yapısal özellikleri" ve son olarak "görev gücü" şeklinde ifade edilen değişkenler aracılığıyla mevcut şartları kontrol altında tutmaktadır (İlhan Erdoğan, 2007: 500).

Liderin ortaya çıkmasında önemli olan durumsal değişkenlerden ilki, lider ve liderin takipçileri, bir diğer ifadeyle grup üyeleri arasındaki ilişkidir. Buna göre grup üyeleri lideri seviyor, ona güven besliyorlar ve bağlılık sergiliyorlarsa, lider grup üyesi ilişkileri liderlik için olgun bir durum ortaya koymaktadır. İkinci olarak örgütsel özellikler ya da işin yapısı değişkeni, grup tarafından başarılabilecek işin çerçevesini ifade etmektedir. Yani, grup üyelerinin hangi amaçlar doğrultusunda, bu amaçlara nasıl ulaşılacağı sorularına etkin bir biçimde yanıt verebildikleri bir durum, liderlik için uygun bir ortam olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü değişkende ise görev-makam gücü şeklindeki durumsallık karşımıza çıkmaktadır. Burada liderin sahip olduğu formel yetkinin düzeyi yani liderin ödül ve ceza dağıtımındaki gücü ön plana çıkmaktadır. Liderin tasarruf gücü arttıkça, liderlik için uygun durumsal ortamın da ortaya çıktığı (Erçetin, 2000: 39) görülmektedir.

Fiedler'in kullandığı otoriter ve demokratik lider (Baysal ve Tekarslan, 1987: 154) kavramlarıyla ilişkili olarak otoriter liderin bir diğer ifadeyle işe daha çok önem veren lider tipinin olağanüstü durumlarda etkili olabildiği, insan ilişkilerine önem veren demokratik liderlerin ise olağan zamanlarda daha verimli olabildiklerini (Şimşek ve diğerleri, 2008: 264) ileri sürmek mümkündür. Hangi durumun hangi lider tipine daha uygun olduğu hususu ise, daha önce de ifade edildiği şekliyle "lider-üye ilişkisi", "işin yapısı" ve "liderin gücü" değişkenleriyle ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 263). Bu durum Fiedler 1967 yılında yaptığı çalışmasından hareketle aşağıdaki şekilde (Şekil 3.7) şematize edilmiştir (McCormick ve Ilgen, 1980: 327).

Şekil 3.7. Liderlik tipleri ve durumsallık

Durumsal liderlikle ilgili olarak yapılan araştırmalarda odak noktasını liderlik davranışı ve koşulların belirlediği görülmektedir. Bu çalışmaların zayıf noktasını ise, liderin yeteneklerini dikkate alarak yeni modellemelerin yapılmamış olması oluşturmaktadır. Bu çerçevede çalışmalarına yeniden yön veren Fiedler, “Kavramsal Kaynak Kullanımı” şeklinde bir yaklaşım geliştirmiştir. Buna göre liderlik teorisi içine yetenek özellikleri kümesi yerleştirilmekte, kavramsal kaynaklar yani kişilerin zekâları, görev yeteneği, göreve ilişkin teknik bilgi ve becerilerin görevin yerine getirilmesinde rol oynadığı varsayılmaktadır (Keçecioğlu, 2003: 181).

3.3.1.3.2. Liderliğin Yaşam Döngüsü Modeli

Liderlikte durumsallık yaklaşımına ilişkin bir diğer çalışma ise Hersey ve Blanchard (1988: 170) tarafından yapılmıştır. Blake ve Mouton’un çift boyutlu liderlik yaklaşımından hareketle geliştirilen modelde, üyelerin göreve ilişkin olgunluk düzeyleri ile diğer durumsal değişkenler odak noktasını oluşturmaktadır (Eren, 2004: 453). Yaşam Döngüsü Modeline göre liderlerin karar verme tarzını, üyelerin olgunluk düzeyi, iş tecrübeleri ve duygusal tatminleri geniş ölçüde etkilemektedir. Burada olgunluk ise, üyelerin motivasyon derecelerini, yetenek, tecrübe ve üstlendikleri sorumluluklara ilişkin ilgi düzeylerini ifade etmektedir (Keçecioğlu, 2003: 205).

Modelde grup üyelerinin olgunlaşma süreci liderin davranışını belirlemektedir. Olgunluk grup üyelerinin sorumluluk kabul etme bilincinin oluşmasından, ilgileri ve deneyimleri ile kendilerine etkiyen motivasyon faktörlerinin değişim süreci olarak ele alınmaktadır. Modele göre, grup üyelerinin olgunlaşma düzeyleri en alt seviyeden en üst seviyeye doğru ilerleyeceği varsayılmaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 268). Hersey ve Blanchard ortaya koydukları modelde grup üyelerinin olgunluk düzeyleriyle ilgili olarak durumsal değişkenliğe dikkat çekmişlerdir. Grup üyelerinin görev olgunlukları düşük, yani eğitim, yetenek ve kendine güven bakımından zayıf olmaları halinde liderden beklenen davranış ile daha olgun olmaları yani yetenekli, iş başarma arzusu yüksek, eğitilmiş ve kendine güveni yüksek olması halinde liderden görmek istedikleri davranış farklılaşmaktadır (Eren, 2004: 453).

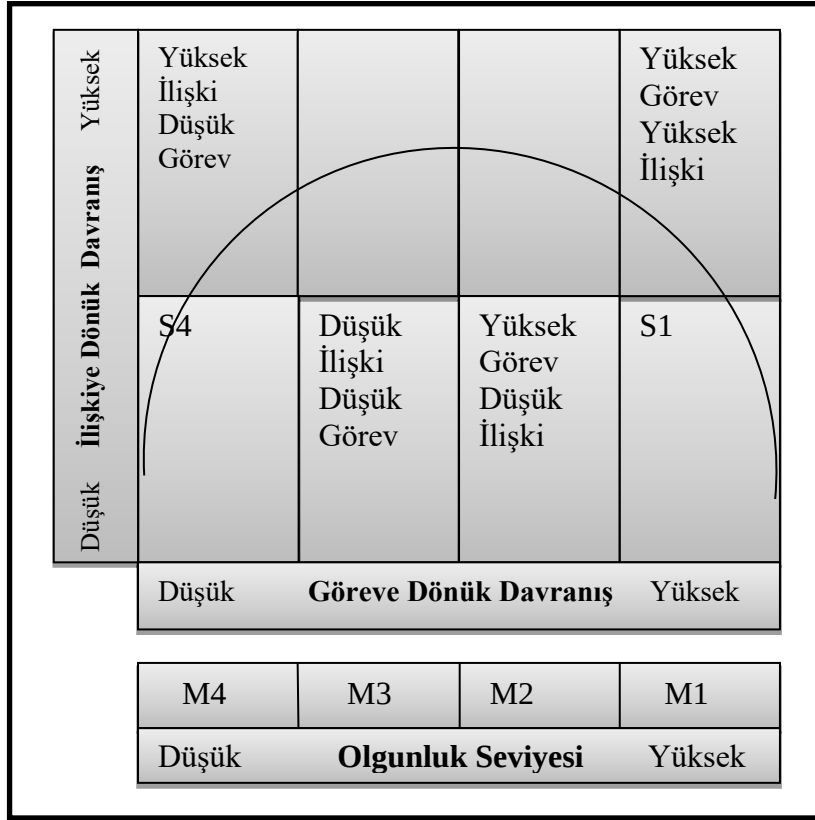
Hersey ve Blanchard (1988: 116-117) tarafından geliştirilen modelde de göreve dönük davranış ve ilişkiye dönük davranış şeklinde ifade edilebilecek iki lider davranışı bulunmaktadır. Modele de adını veren yaşamsal/eğrisel döngü, lider ve grup üyelerinin olgunluklarının yaşamsal döngülerine işaret etmektedir. Buna göre liderin ihtiyaçları, yüksek göreve dönük davranış tarzından düşük göreve dönük davranış tarzına doğru hareket ederken, ilişkiye dönük davranış tarzı düşük seviyeden başlayarak artmakta sonra azalmaktadır. Üyelerin olgunluk seviyesi ise düşükten yükseğe doğru artmaktadır (Keçecioğlu, 2003: 206).

Hersey ve Blanchard, lider ve grup üyeleri arasındaki ilişkinin çeşitli aşamalarda oluştuğunu ifade etmekte, astların olgunluk seviyesine bağlı olarak liderlerin bu olgunlaşmayla¹¹ paralel liderlik tarzları ortaya koyacaklarını varsaymaktadırlar (Şimşek ve diğerleri, 2008: 269). Bu bağlamda üyelerin olgunluk seviyeleriyle ilişkili olarak dört temel liderlik tarzının bulunduğunu ifade etmek mümkündür (Keçecioğlu, 2003: 206). Modelde liderin davranış tarzı, ilişki ve göreve dönük olma yönüyle S1, S2, S3, S4 olarak ifade edilirken, üyelerin olgunluk düzeyleri en azdan en fazla olgunluk düzeyine doğru M1, M2, M3, M4 şeklinde sıralanmaktadır (Eren, 2004: 453).

¹¹ Hersey ve Blanchard'ın (1988: 174) modelin Türkçe açıklanmasında "olgunluk" olarak kullanılan kavramı karşılık orijinal metinde hazır olma ya da hazır oluş şeklinde tercüme edilebilecek olan "readiness" kavramını kullandıkları görülmektedir.

Olgun olmayan grup üyeleri (M1) için lider göreve dönük bir liderlik tarzı sergilemekte, ilişkiye dönük davranış ise minimal düzeyde kalmaktadır. Lider (S1) olgunluk düzeyi zayıf bireylere emir vermekte ve gereğini istemektedir (Eren, 2004: 254). Bu aşama üyelerin gruba ilk katıldıkları aşamayı ifade etmektedir. Bu çerçevede amaçlara ve işe ilişkin üyelere oryantasyon sağlanmalı, örgütsel kural ve prosedürler öğretilmelidir (Şimşek ve diğerleri, 2008: 269). Olgunluğun biraz arttığı ikinci aşamada (M2) ise liderin tarzı, göreve ve ilişkiye dönüklük yüksek (S2) olacak şekilde gerçekleşmekte ancak, lider emirlerinin gerekçelerini grup üyelerine aktarmaktadır (Eren, 2004: 254). Bu aşamada görev oryantasyonlu liderlik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Grup üyelerinin sorumluluğu üstlenecek kadar istekli ve yetenekli olmadıkları bu aşamada, liderin üyelere güven ve desteği üyelerin daha iyi tanınmasıyla artmaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 269). Olgunluk düzeyinin biraz daha arttığı (M3) grup üyelerinde, üyelerin görüş ve önerileri önem kazanmaktadır. Yüksek görev ve yüksek ilişki (S3) şeklinde gerçekleşen liderlik tarzında grup üyelerinin yönetime katılımı sağlanmaktadır (Eren, 2004: 254). Bu aşamada üyelerin motivasyonlarının ve başarıma güdülerinin arttığını ifade etmek mümkündür. Bu aşamada liderin emreden bir yaklaşım sergilemesine gerek yoktur. Lider, destek verici ve anlayışlı yaklaşımını sürdürmeye devam ederek üyelerin motivasyonun daha da artmasını ve yeni sorumluluklar üstlenmeye istekli olmalarını sağlamaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 269). Olgunluğun zirvede olduğu (M4) aşamada ise, lider görev ve ilişkide düşük bir liderlik tarzı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yetkilerini grup üyelerine devrederek planlama ve icra yetkisinden vazgeçen (S4) liderlik tarzı ön plana çıkmaktadır (Eren, 2004: 254). Bu son aşamada grup üyeleri yeterince olgunluğa ulaşmış ve kendi başlarına hareket edebilecek seviyeye ulaşmışlardır. Dolayısıyla liderin emir vererek iş yaptırmasına ihtiyaç kalmamıştır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 269).

Modele bakıldığında tek bir etkin liderlik tarzının olduğunu ifade etmek güçtür. Birbirinden farklı ancak birbirini takip eden liderlik tarzlarının bulunduğu (Keçecioglu, 2003: 208) görülmektedir. Anlatılan hususları Şekil 3.8’de yer alan (Eren, 2004: 454; Hersey ve Blanchard, 1988: 171) şema aracılığıyla özetlemek mümkündür.

Şekil 3.8. Hersey ve Blanchard'ın üyelerin olgunluk seviyesi ve liderlikdavranışı ilişkisi

3.3.1.4. LiderliğeDurumsal Yaklaşımda Yol-Amaç Modeli

Durumsal liderlik teorisi içinde literatürde bulunan bir diğer yaklaşım da Robert House tarafından, motivasyon ve durumsallık yaklaşımının bulgularından hareketle geliştirilmiş Yol-Amaç (Path-Goal) yaklaşımıdır (Hersey ve Blanchard: 1988, 109; İlhan Erdoğan, 2007: 506). Yol-Amaç yaklaşımı, lider ve grup üyeleri arasındaki ilişkiyi liderin etkinliği ve üyelerin güdülenmesi ilişkisi üzerinden çözümlemeye çalışmıştır (Erçetin, 2000: 47). Yol-Amaç yaklaşımının temelinde Vroom tarafından geliştirilen beklenti temelli bir yaklaşım olan “Değer-Beklenti Teorisinin” bulunduğu görülmektedir (Baysal ve Tekarslan, 1987: 155). Yaklaşım, temel olarak, lider davranışının grup üyelerinin güdülenmesi, doyum ve performanslarına olan etkilerine yoğunlaşmaktadır. Teoride liderin temel rolü üyelerin güdülenmesini sağlamak olarak ifade edilmektedir. Örgütsel amaçlara ulaşmak için yerine getirilmesi gereken görevler birer araç iken elde edilmek istenen sonuçlar birer amaçtır. Söz konusu amaçlara ulaşılması ödülü ortaya çıkarırken, liderin rolü, amaçlar için kullanılacak araçların açık bir şekilde anlaşılmasını ve bu konudaki engellerin ortadan kaldırılması ile çevrelenmiştir (Keçecioglu, 2003: 183-184).

House, modelinde bireyin davranış ortaya koymasında bireyin gereksinimleri ve davranış sonunda beklentilerinin karşılanıp karşılanma olasılığının etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede modelin, liderin işe dönük yani “yapıyı harekete geçiren” davranışını ve üyelere dönük davranışını; üyeler açısından ise, “iş tatmini” ve “rol belirsizliği” şeklindeki değişkenleri içerdiği görülmektedir (Baysal ve Tekarslan, 1987: 156). Lider etkinliği konusuna eğilen yaklaşıma göre, grup üyelerinin istenilen amaçlara ulaşması için cesaretlendirilmesi diğer yandan kontrol ve denetimin de sürdürülmesi söz konusudur. Teoriye göre lider, üyelerin beklentilerini netleştirerek, bu beklentilerin karşılanmasını temin edecek, performans ve donanımı sağlayacak bir yol göstericilik ve yönlendiricilik işlevi göstermelidir (Keçecioglu, 2003: 184). Bu çerçevede liderin, yönlendirici, destekleyici, katılımcı ve başarıya yönelten şeklinde ifade edilebilecek dört farklı davranış kalıbı bulunduğunu (McCormick ve Ilgen, 1980: 330) belirtmek mümkündür. Yönlendirici liderlik tarzı, iş merkezli bir tarz olarak üyelere beklentinin ne olduğunu bilmelerine imkân tanımaktadır. Emredici liderlik tarzı olarak da nitelenen bu liderlik tarzında, grup üyelerinin iş yapısı ve hedeflerin lider tarafından belirlenmesi esastır. Bu tarzda başarı ve ödül sistemini, her türlü planlamayı, bireysel sorumlulukları, ideal yönetim tarzını ve başarı hedeflerini lider tanımlamaktadır. İşlerin yapı olarak belirgin olmadığı, örgütsel işleyişin şekillenemediği hallerde bu liderlik tarzı ile grup üyeleri ve lider arasında olumlu ilişkilerin gelişmesi mümkündür. Destekleyici liderlik tarzında ise lider, üyelerin ihtiyaçlarını gözetirken onların huzur ve mutluluğu ile ilgilenmektedir. Kişiye dönük lider yaklaşımı olarak da bilinen bu liderlik tarzında grup üyeleriyle ilişkiler dostluk ve arkadaşlık ilişkileri içinde yürütülmektedir. Grup üyelerinin bireysel ilgi alanları lider tarafından saptanmakta, grup üyeleriyle dostça ilişkiler kurulmaktadır. Lider ceza ile tehdit etmek yerine ödül ile motive etmektedir. Grup üyeleri arasında denge sağlayıcı davranışlar geliştirilirken, grup üyeleri başarı için cesaretlendirilmektedir. İşin üst düzeyde şekillendiği, işin belirgin ve net bir şekilde tanımlandığı durumlarda ortaya çıkan monotonluğun ortadan kaldırılmasında bu liderlik tarzının etkili olabildiğini söylemek mümkündür. Katılımcı liderlik tarzında ise lider, üyelerin tavsiyelerine kulak verirken diğer yandan örgüt içi karar alma mekanizmalarına üyelerin katılımını sağlamaktadır. Başarıya yönelten liderlik tarzında ise lider, üyeleri başarı ve iyi performans sergilemeye sevk etmektedir. Amaç odaklılık ve başarı vurgusu ön plana çıkmaktadır. Grup ya da ekip yönetici liderlik tarzı şeklinde de nitelenen bu liderlik tarzında ise lider, grup üyeleri ile ortak karar vererek başarı elde etmeye odaklanmaktadır. Lider grup üyeleri ile ortaklaşa biçimde zorlukları ve farklılıkları ortadan kaldırmaktadır. Grup üyelerinin yeteneklerini

geliştirmek için ortak çalışmalar yapılmasını sağlar. Başarının, grup başarısı olduğunu ifade eder ve bireyler yerine grupları ödüllendirir. Grup üyeleri ile sağlıklı bir iletişim hattı oluşturarak, üyelerin işleyişe ve karar alımına katılmasını sağlar (İlhan Erdoğan, 2007: 508-510; Spector, 2008: 346-347). Bu çerçevede modelde liderlik davranışının iki tür etkinliğinden bahsetmek mümkündür. Buna göre liderin grup üyelerinin beklentilerini etkileme derecesi (yol) ve liderin grup üyelerinin sonuçlara ilişkin atfettikleri değeri etkileme derecesi (amaç) lider etkinliğini ortaya koymaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 265).

Yol-Amaç Teorisinin genel liderlik teorisine sağladığı katkıları ise şu şekilde özetlemek mümkündür: Liderler grup üyelerine daha farklı ödüller vererek onların motivasyonlarını artırarak verimliliklerini artırabilmektedir. Böylece lider bu yaklaşımıyla amaca ulaşmanın değerini artırmaktadır. Grup üyelerinin yaptıkları işlerin belirsiz olması halinde lider örgütsel belirsizliği ortadan kaldırarak motivasyonu artırmaktadır. Böylece grup üyelerinin amaca ulaşma beklentileri de yükselmektedir. Böylece lider değeri ve beklentiyi artırarak toplam motivasyonu ve kendi etkinliğini artırmaktadır. Bir diğer taraftan, örgüt üyeleri için bir belirsizlik yoksa yani yapılan iş sınırları son derece belirgin ve biteviye süren bir iş ise, üyelerde monotonluk baş gösterecek ve psikolojik yorgunlukla birlikte iş tatminsizliği söz konusu olacaktır. Burada lider, grup üyelerinin psikolojik ihtiyaçlarını eğilmeli ve motivasyonlarını artırmaya çalışmalıdır (Eren, 2004: 456-457).

Yol-Amaç yaklaşımı hangi durumlarda hangi liderlik tarzının etkili olduğu sorusuna yanıt veren bir yaklaşım olarak kabul görmektedir. Durumsal etkilere karşı esnek tepkisel lider yaklaşımını benimsiyor olması, ayrıca yapılan saha araştırmalarında yaklaşımın varsayımlarını doğrulayan sonuçlar elde edilmiş olması, söz konusu kabulü etkili kılmaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 265). Teori genel hatlarıyla lider davranışı ve koşulsal değişkenlerin grup üyelerinin tutum ve davranışlarını ne gibi etkileri olduğu sorusuna yanıt vermesi bakımından önem arz etmektedir. Teorinin karmaşık yapısı ve tam anlamıyla büyük ölçekli araştırmalara uygun olmamasının yanında, yapılan kimi çalışmalarda varsayımları doğrular nitelikte sonuçların elde edildiği görülmüştür (Keçecioğlu, 2003: 189-190).

3.3.1.5. Liderlikte Vroom-Yetton-Jago Modeli

Durumsallık yaklaşımı bağlamında ele alınabilecek olan bir diğer teorik yaklaşım ise Vroom ve Yetton tarafından geliştirilmiş, daha sonra Jago tarafından söz konusu modele eklemeler yapılarak liderin karar verme aşamasında kullanabileceği normatif bir model oluşturulmuştur (Yıldız, 2013: 41). Söz konusu teori House'nin Yol-Amaç Teorisinde olduğu gibi belli bir durumda, o duruma uygun liderlik tarzını tanımlamaya çalışmaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 266). Bu teoride liderlik tarzının liderin örgüt içindeki yerine bağlı olduğu, bu gerekçeyle gruptan gruba farklı liderlik türlerinin ortaya çıkmasının muhtemel olduğu varsayılmaktadır. Teoriye Jago'nun katkılarıyla birlikte, belirli durumlarda, lider ve grup üyelerinin ortak katılımı veya ilişkisinden ortaya çıkan lider davranışı konusu ön plana çıkmıştır. Bu çerçevede astların kabul etmiş olduğu kararların daha iyi sonuçlar verdiği varsayımını açıklamanın modelin amaçlarından biri olduğunu ifade etmek mümkündür (İlhan Erdoğan, 2007: 512).

Vroom ve Yetton, çalışmalarının başlangıcında katılım ve liderlik arasındaki ilişki üzerinde durmuşlar, karar verme aşamasında zamanın uzamasının etkinliği azalttığı sonucunu elde etmişlerdir. Katılımcılık konusunda elde edilen bir başka olumsuz bulgu ise grup üyelerinin kendileri için iyi olduğunu düşündükleri kararlara katılımda istekli davranırken, örgüt ile ilgili kararlara katılımda daha isteksiz oldukları şeklindeki tespittir. Daha sonra Vroom ve Jago tarafından yeniden şekillendirilen yaklaşımda, Yol-Amaç Teorisinin kimi eksikliklerinin giderilerek, her iki yaklaşımın ortak noktasını temel alan bir liderlik davranışı tanımlanmıştır (İlhan Erdoğan, 2007: 513). Yaklaşım göre, liderin belirli koşullar altında verilecek kararlara, grup üyelerinin katılmasını sağlamak için onları nasıl teşvik edeceği ve sonuç olarak ne kadar grup üyesinin karar verme süreci içinde yer almak isteyeceği tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede lider, kendi etkinliğini artırabilme adına problemlerin çözümünde üyelerin katılımını sağlamaya çalışmaktadır (Şimşek ve diğerleri, 2008: 266).

Yaklaşımda beş farklı liderlik davranışının tanımlandığı görülmektedir. A1, A2, C1, C2, G2 şeklinde sembolize edilen davranış biçimlerine göre, A1 tarzı davranışta liderin anlık bilgiyle karar verdiği ve problem çözdüğü görülmektedir. A2 tarzı davranış kalıbında ise lider önemli bilgileri grup üyelerinden alarak problemin çözümüne çalışmaktadırlar, ancak problemin ne olduğu hakkında bilgi vermek liderin inisiyatifindedir. Üyeler ise sadece

bilgi aktaran konumunda olup çözüm sürecinin bir parçası değildirler. C1 liderlik davranış tarzında, lider problemi, konuyla ilgili üyelerle bir grup halinde değil, tek tek paylaşmakta, bilgileri almakta ve daha sonra bu doğrultuda ya da başka bir şekilde karar almaktadırlar. C2 davranış tarzında ise lider, problem ile ilgili olan üyelerle grup halinde bir araya gelmekte onların ortaya koyduğu görüşü yansıtan ya da yansıtmayan bir karar verebilmektedir. Son olarak G2 liderlik tarzında ise lider, sorunun çözümü için üyelerle bir araya gelmekte, birlikte alternatifler üzerinde durarak sorunu çözmeye çalışmaktadır. Lider sunmuş olduğu görüşünü gruba dayatmamakta, grubun üzerinde uzlaştığı kararı kabul etmektedir (Vroom ve Jago, 1988: 33-35). Bu bağlamda A1 ve A2 liderlik davranışının otokratik, C1 ve C2 liderlik davranışının danışmacı ve G2 tarzı liderliğin ise tam katılımcı olduğu (Keçecioğlu, 2003: 191-192; Şimşek ve diğerleri, 2008: 266) görülmektedir. Yani otokratik anlayıştan demokratik anlayışa doğru bir yelpaze oluşturan lider davranışı (Spector, 2007: 351) liderin karar verirken astları söz konusu karar verme süreçleriyle ne kadar ilişkili hale getirip getirmediğiyle alakalı olarak ortaya çıkmaktadır.

Modele göre etkili karar alabilmek için bazı sorulara yanıt vermek gerekmektedir. Bu çerçevede eğer lider, problemin çözümü için yeterli bilgi ve donanıma sahip değilse A1 tarzı davranış uygun bir davranış olmayacaktır. Üyelerin çoğunluğunun itiraz edebilecekleri kaliteli bir karar verilmesi durumunda ise G2 tarzı liderlik davranışı ile alternatifler üzerinde durulmalıdır. Problemin giderilmesi için hangi bilginin nereden bulunacağı konusunda tereddüt varsa C2 ve G2 tarzı liderlik davranışı grup katılımı olduğu için uygun davranış biçimleri olarak değerlendirilmektedir. Alınacak kararın başarısında eğer grup kabulü etkiliyse, A1 ve A2 tarzı liderlik davranışı grup katılımı az olduğu için uygun davranışlar değildir. Son olarak grup üyelerinin kararın kabulünde etkin olmasına rağmen birlikte alternatifler üzerinde durulmadıysa, C2 ve G2 uygun davranış kalıpları olarak karşımıza çıkmaktadır (Şimşek, ve diğerleri, 2008: 267). Vroom ve Yetton Modelinde her problem ya da durumun liderin liderlik tercihlerini etkilediğini ifade etmektedir. En etkili karar alma sürecinin belirlenebilmesi için liderin yedi farklı karar alma durumunu ele alması gerekmektedir. Bu kapsamda, verilecek kararın kalitesi, probleme ilişkin liderin bilgi durumu, yapılandırılmış problemin boyutu, astların kararın etkin bir biçimde uygulanması için kabul edilmesinin önemi, liderin kararının astlar tarafından kabul görüp görmeme ihtimali, örgütsel ve astların hedeflere ilişkin yeknesaklığı ve son olara astlar arasında bir çatışma ya da görüş ayrılığının bulunup bulunmadığı (Vroom ve Jago, 1988: 54-59) şeklindeki durumların değerlendirilmesi

gerekmektedir. Bu çerçevede etkin karar verebilmek için Model bir tür “karar ağacı” uygulaması önermektedir (Keçecioğlu, 2003: 194). Buna göre Vroom ve Jago (1988: 60-77) sonuç için kaliteli karar gerekli midir, liderin kaliteli karar vermesi için yeteri kadar bilgisi var mıdır, problem iyi yapılandırılmış mıdır, lider karar verdiğiğinde astlar bu karara sahip çıkarlar mı, astlar bir problemin çözülmesinde örgütün amaçlarını paylaşırlar mı, tercih edilen araçlar üzerinde astlar arası çatışma var mıdır, astlar yüksek kalitede bir karar verilmesi için yeteri kadar bilgili midirler? şeklinde sıralanan sorulardan oluşan ve değişkenler için sorulan bu sorulara farklı koşullar için farklı yanıtların alınabildiği bir ağaç modeli ortaya koymuşlardır.

Özetle belirtilecek olursa Model, liderleri eğitmek için onlara kendi durumlarıyla ilgili olarak bir dizi soru sorulması ve bunlara alınan evet ya da hayır yanıtlarıyla durumlarına en uygun karar verme biçimini ortaya çıkaran dallanmış bir akış şeması şeklinde ortaya çıkmaktadır (McCormick ve Ilgen, 1980: 328-329).

Lider farklı durumlarla ilişkili olarak kendi durumunu belirlemekte ve karar ağacındaki yönlendirmeleri kullanarak mevcut problem için en uygun seçeneği elde edene kadar karar ağacını takip etmektedir. Dalların sonuna ulaşıldığında liderin hangi davranışı sergileyeceği belirlenmiş olmaktadır (Şimşek, ve diğerleri, 2008: 267). Yaklaşım, en etkili karar seçeneğinin tercih edilmesinde kimi belirsiz durumların bulunması, liderlerin kişisel özellikleri ve grup üyelerinin tepkilerinin yeterince dikkate alınmaması gibi başlıklarda eleştirilmiştir. Eleştirilere rağmen yaklaşımın genel liderlik teorisine karar alma ve grup üyelerinin karar alma sürecine katkıları konularına farklı bir bakış açısı getirmiştir (Erçetin, 2000: 52).

3.3.1.6. Reddin’in Üç Boyutlu Liderlik Modeli

Daha önce liderlik teorisine ilişkin birçok yaklaşımda iki temel liderlik davranış biçimi olduğu ifade edilmişti. İnsana dönük ve işe dönük lider davranışı olarak ifade edilen bu davranış tarzları üzerine yapılan araştırmalardan bir diğerini de William J. Reddin isimli Kanadalı bir psikolog gerçekleştirmiştir. Reddin, yapmış olduğu çalışmalar sonrasında liderlikte iki temel davranış biçimi olan işe ve insana dönük davranış tarzına “etkinlik” şeklinde bir üçüncü boyutu eklemiş ve Üç boyutlu Liderlik adını verdiği modelini kurmuştur (Baysal ve Tekarslan, 1987: 157; Hersey ve Blanchard, 1988: 117). Modelin

genel hatlarıyla Blake ve Mouton'un Yönetim Tarzı Yaklaşımından hareketle geliştirilmiş olduğunu ifade etmek mümkündür. İşe ve insana dönüklük şeklindeki iki farklı davranış biçiminin derecelerine göre oluşturulan farklı kombinasyonlarla ortaya koyulan liderlik davranışına eklenen etkinlik boyutu ile lider davranışının farklı durumlarda etkili ya da etkisiz olabileceğini ortaya koymuştur (Eren, 2004: 450-451).

Modele göre liderin ortaya koymuş olduğu davranıştan daha çok ortaya çıkan sonuç önem arz etmektedir. Etkinlik, kişisel bir yetenek olarak değil, liderlik edilen durumun çok iyi değerlendirilmesi ve söz konusu duruma liderin etki etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Liderin davranış biçiminin etkinliği, liderin içinde bulunduğu durumsal şartlardan etkilenmektedir. Bu gerekçeyle modele göre ortaya koyulan işe dönük ya da insana dönük davranışın etkin ya da etkin olmadığını ifade etmek doğru bir yaklaşım değildir. Davranışın etkin olup olmaması bizatihi davranışın kendinden değil davranışın sergilendiği durum ile uygun olup olmamasında yatmaktadır (Baysal ve Tekarslan, 1987: 157). Bir diğer ifadeyle mevcut boyutlara eklenen etkinlik boyutu ile çeşitli durumlarda sergilenen liderlik davranışının etkin ya da etkin olmayan bir sonuç doğurduğu görülmektedir. Liderin davranışının etkin olup olmamasını ise, liderin içinde bulunduğu çevre koşulları belirlemektedir. Yaklaşımına göre liderin iş ya da insan ilişkilerine dönük olarak sergilediği davranışın kendi başına etkin olup olmadığını söylemek doğru değildir. Ancak liderin sergilemiş olduğu davranışın mevcut duruma uygun olup olmadığından bahsetmek mümkündür (Şimşek ve diğerleri, 2008: 268).

Belirli durumlarda işe dönük ya da insana dönük davranış sergileyen liderin bu davranışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkacak olan etkinliği ve etkin olmama durumu, bir çizgi üzerinde yer almaktadır. Etkinlik ve etkin olmama durumu bir ölçüt olarak ele alındığında etkinlik +4 ile +1 arasında bir durumken, etkin olmama durumu -4 ile -1 arasında bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Dört etkin ve dört etkin olmayan lider tipi aslında liderin sergileyebileceği dört farklı davranış ve buna mukabil grup üyelerince belirlenen çevresel şartların bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Eren, 2004: 453; Hersey ve Blanchard, 1988: 118-119; Şimşek ve diğerleri, 2008: 268). Liderin, liderlik etmesi sürecinde etkin bir performans sergilemesi zorunluluktur. Bu bağlamda liderin liderlik tarzının olabildiğince geniş bir yelpazede olması gerekmektedir. Bu durum farklı durumlarda liderin sorunlarla başa çıkabilmesinin önünü açmaktadır. Burada “tarza sadık”, “tarz katılığı”, “tarz esnekliği” ve “tarz değişikliği” şeklinde ifade edilebilecek dört

davranış kalıbının bulunduğu görülmektedir. Buna göre tarz katılığı, liderin, ortaya koyduğu liderlik biçiminde ısrarcı olmasını ifade ederken, tarza sadık liderlik davranışı, liderin etkin olduğuna inandığı davranış biçiminde ısrarcı olmasını anlatmaktadır. Tarz değişikliği ise, bir liderin yapmış olduğu yanlış analizler nedeniyle gereksiz yere davranış biçiminde değişime gitmesini ifade ederken, tarz esnekliği koşullara uygun liderlik biçiminin icra edilmesini ifade etmektedir (Baysal ve Tekarslan, 1987: 158).

Lider etkinliği yaklaşımı, bütün durumlarda geçerli tek bir liderlik davranışı ya da tarzı olmadığı varsayımını ortaya koymakta, ideal tek bir davranış bulunmadığını öne sürmektedir. Yüksek iş ve insan ilişkisine dönük lider davranışı, her durum için geçerli bir davranış biçimi değildir. Örneğin kriz durumuna odaklı kurulan güvenlik ve askeri kuruluşlarda başarı emir ve komutanın sorunsuz bir biçimde işlemesine bağlıdır. Dolayısıyla burada yüksek iş düşük ilişki davranış tarzı geçerlidir. Fakat krizin bulunmadığı ve görüş alışverişinin olması gerektiği durumlarda diğer davranış tarzları geçerli olmaktadır (Eren, 2004: 453). Farklı liderlik tarzlarının başkaları tarafından algılanma durumunu Çizelge 3.5'te (Eren, 2004: 452; Hersey ve Blanchard, 1988: 120) ifade etmek mümkündür.

Çizelge 3.5. Temel lider davranış türlerinin etkin ve etkin olmayan durumlara göre başkaları tarafından algılanış biçimi

Davranış Türleri	Etkin	Etkin Olmayan
Yüksek İş-Düşük İlişki	Genelde, ne istediğini bilen ve kırıcı olmadan bunu gerçekleştirecek yöntemler meydana getiren biri olarak görülür.	Genelde başkalarına güveni olmayan, beğenilmeyen ve kısa süreli verimle ilgilenen biri olarak görülür.
Yüksek İş-Yüksek İlişki	Genelde, hedefler saptama ve işleri örgütlemeye grubun gereksinimlerini doyuran ancak aynı zamanda astlarına yüksek düzeyde sosyo-duygusal destek sağlayan biri olarak görülür.	Genelde grup tarafından istenilen çok biçimsel yapı ve görevle ilgilenen ayrıca duygusal desteklere gereğinden fazla zaman ayıran biri olarak görülür.
Yüksek İlişki-Düşük Görev	Genelde, yeteneklerin gelişmesi ile ilgili olarak insana tam güvenin bulunduğu biri olarak görülür	Genelde uyumlu iyi kişi olarak algılanma ve görevi tamamlamak için riskli ilişkileri üstlenmeme arzusunda olan bir kişi olarak görülür.
Düşük İlişki-Düşük Görev	Genelde, sosyal etkileşimlerde çok az rol oynayarak astlarını işin yapılmasında serbest bırakan biri olarak görülür	Genelde insanlar ve görevler üzerinde az duran pasif ve ilgisiz biri olarak görülür.

3.4. Liderlik Teorisinde Yeni Yaklaşımlar

Bilişim teknolojilerinde meydana gelen değişiklikler, ekonomi, bilgi işleme, iletişim ve girişim gibi alanlarda birçok köklü değişime yol açarken bu durum yönetim ve örgüt alanında da kimi değişimlere yol açmıştır. Geleneksel anlamda emir ve komuta anlayışının ve kontrol yaklaşımının terk edilmesiyle birlikte inisiyatif sahibi, yaratıcı ve sorumluluk alan liderlik tarzı etkin olmaya başlamıştır. Örgütsel yapı ise biçimsel maddi formdan öte herkesin ortaklaşa sorumluluk aldığı bir ekip kuruluşu halini almıştır (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 213-214). Lider ve takipçilerinin etkileşimine odaklanan yeni liderlik yaklaşımlarında, sosyo-duygusal ve sembolik davranışlara, vizyoner olma, ilham verme, sözsüz iletişim, ideolojik değerler, entelektüel uyarım, ilham verme, karşılıklı güven ve bağlılık kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir (Edizler, 2010: 138).

Toplumsal ve kurumsal anlamda meydana gelen değişimlerle birlikte gelişen genel liderlik teorisi, özellikler yaklaşımı, davranışçı yaklaşım ve durumsal yaklaşımla birlikte gelişim göstermiş olsa da söz konusu yaklaşımlar eleştirilmiş, özellikle durumsal yaklaşımla söz konusu eleştirilerin giderilmesine çalışılmıştır. Ancak üzerinde uzlaşılmış bir liderlik teorisinin bulunmaması, konuya ilişkin olarak yapılan araştırmaların devam etmesini sağlamıştır. Bu çerçevede yeni olarak ifade edilebilecek kimi yaklaşımlar ortaya koyulmuştur (Güney, 2012: 402-403). Bu çerçevede yeni liderlik yaklaşımlarının genel hatlarıyla etkileme sürecinden çok düşüncelerin yöneticisi olma sürecine işaret eden bir liderlik tanımı üzerinde durduğunu (Keçecioğlu, 2003: 62) ifade etmek mümkündür.

1978 yılından itibaren liderlik ile ilgili çalışmalar, klasik yaklaşımlardan farklı olarak yeni bir sınıflandırma yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Söz konusu ayrımın temelinde ise geçmişe ve geleneklere bağlı etkileşimci liderlik ile değişime, yenilik ve reforma dönük liderlik tarzını anlatan dönüşümcü liderlik anlayışının bulunduğu (Eren, 2004: 460) görülmektedir. Burns ve Bass'ın yaptığı çalışmalar sonucunda ortaya çıkan dün ile bugünü bağdaştıran etkileşimci liderlik tarzı ile bugün ile yarını bağdaştıran dönüşümcü liderlik tarzının, liderlikte yeni yaklaşımlar açısından başı çektiği görülmektedir (Şimşek ve diğerleri, 2008: 247). Liderlik teorisi kapsamında ortaya koyulan yeni liderlik tarzları irdelendiğinde karizmatik liderlik, koç stili liderlik, etkileşimci liderlik ve dönüşümcü liderlik şeklinde ifade edilen dört farklı liderlik biçiminin kabul gördüğü görülmektedir. Söz konusu liderlik tarzlarını sembolizme önem veren, duygusal yaklaşım ve öz yönetimi

dikkate alan, yetkilendirme ve katılımı teşvik eden liderlik tarzları olarak ifade etmek mümkündür (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 214).

3.4.1. Karizmatik Liderlik Tipi

Çalışanların liderlerini kahraman olarak düşündükleri ve liderin olağanüstü yeteneklere sahip olduğuna inanmalarını temele alan yaklaşım, House ve Howell tarafından yapılan çalışmalarla ortaya çıkarılmıştır (akt. Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 215). Karizmatik liderlik tipine ilişkin öncelikle liderlik biçimini belirleyen karizma kavramı üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Fransızca “charisme” kelimesinden türeyen kavram, “etkileycilik” (Türkçe Sözlük, 1988: 802) olarak tanımlanmaktadır. Karizmayı, liderle birlikte anlam kazanan ve izleyenlerde güçlü duygular uyandırarak onların etkilenmesi olarak ele almak mümkündür (Erçetin, 2000: 58). 1920’li yıllarda Max Weber’in “Wirtschaft und Gesellschaft” adlı eserinde kavramı ilk kez sistematik bir biçimde ele alışından bu yana, karizma kavramı, kavramın anlam ve uygulamasında köklü anlaşmazlıkların olması nedeniyle, sadece sosyal bilimlerle sınırlı bir alanda kullanılmıştır (Aşkun, 1988: 201-202; Dönmezer, 1999: 274).

Weber toplumdaki egemenlik biçimlerini sınıflandırırken akılcı, karizmatik ve geleneksel egemenlik tiplerinden bahsetmektedir (Gürsel, 2003: 25). Karizmatik egemenliği ise, liderde bulunan, lideri izleyen ve ona bağlı bulunanların, lidere atfettikleri büyüsel ve olağanüstü erdemin yarattığı bir meşruiyet olarak tanımlamaktadır (Aron, 1967/1986: 502). Bu çerçeveden hareketle kavramının birçok tanımı bulunsa da bu tanımların ortak bir noktası olduğunu belirterek, karizmayı, bir kişinin diğerleri tarafından kendilerine liderlik etmesini istemelerini sağlayan bir tür zorlayıcı güç (DuBrin, 2004: 64) olarak ifade etmek mümkündür. Karizma kavramına ilişkin Weberyen yaklaşımdan farklı olarak görüş ileri süren Shils’e göre karizma, “potansiyel olarak yüksek mevki ve günlük siyasal iktidarı uygulama ile birleşen bir şey olarak” görülmektedir. Shils’e göre keskin ve yoğun, zayıf ve dağınık karizma biçimleri bulunmaktadır. Bu çerçevede Weber’in karizma yaklaşımı, güçlü, dönüştürücü ve özel bireyde bulunan keskin ve yoğun karizma sınıflandırmasına girmektedir. Buna karşın birçok karizma daha düşük önemde olan, gündelik siyasal eylemleri meşrulaştıran ikinci tip karizma biçimine girmektedir. Bu

karizma tipi otoriteyi, kanunu ve sınıflandırma sistemlerini yok etmekten çok onlara riayet etmeye ilişkindir (Smith, 2001/2005: 123-124).

Karizma kavramı, Yeni Ahit'te (İncil'de) özellikle de Romalılar, 12 ve 1 Corinth'liler, 12 adlı St. Paul'un iki mektubunda bulunmaktadır. Kral James İncili'nde söz konusu kısımların tercümesini yapanlar, Yunanca karizma kelimesinin karşılığını "mevhibe" yani bir tür lütuf ve bağış şeklinde tercüme etmişlerdir (Friedrich, 1960/1961: 138). Karizma kavramı, bu çerçevede "ilahî bir varlığın üstün çağrısına dayanan, hem çağrılan şahıs hem de bu çağrıyı yerine getirirken meşgul olduğu kimseler tarafından buna inanılan liderlik" biçiminde ifade edilirken, Hristiyan teolojisinde karizmanın ilahî bir lütuf olduğu belirtilmektedir (Friedrich, 1960/1961: 139).

Karizmatik kişi, alışılmış düzeni yıkıcı bir etkiye sahip olduğu gibi, yeni bir düzenin de yaratıcısıdır (Dönmezer, 1999: 274). Karizma, evren veya toplumda en yaşamsal en güçlü ve en yakın en yetkili görülen öğelere dayanan bir inancın sonucu olarak ortaya çıktığından, kendilerine karizma atfedilenler "yetkili" kişiler olarak bilinir. Karizmatik otorite, şimdiki durumda onaylanmış meşruluk ölçütünden hareket ederek, sağlanmış başarıyı daha ileri noktalara götürmektedir (Aşkun, 1988: 203). Karizmatik kişi kurallara bağlı bir yönetim anlayışından ziyade iç kararlılık ile denetime inanır ve rasyonaliteyi, doğasının akılcı ve kalıcı olmaması nedeniyle reddeder (Gürsel, 2003: 26).

Karizmada olumlu ve olumsuz olmak üzere asgari düzeyde iki yön bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Karizması, izleyicilerini istediği yöne çekebilecek liderler bulunduğu gibi, adının duyulmasıyla bile birçok kimsede nefret duygusu uyandırıp, söz konusu liderin eylemlerini onaylamayarak direnen insanlara karşı büyük mücadeleler vermek zorunda kalmış liderlere de tarihte rastlanılmaktadır. Bu çerçevede bir liderin istediği düzeni yaratması, onun karizmasını olumlu karşılayanların, olumsuz karşılayanlardan daha baskın olarak kendisine eylemlerinde destek verip, izlemesine bağlıdır (Aşkun, 1988: 207). Bununla birlikte kimi liderlerin karizmatik olmaları onların farklı birçok kişilik özelliklerine sahip olmalarından değil, içinde bulundukları ortamdan kaynaklanmaktadır. Böyle bir lider söz konusu ortamdan ayrıldığında karizmatik olma özelliğini yitirmektedir. Ancak kimi liderler söz konusu çevreden aldıkları karizmayı oradan ayrılışları bile sürdürebilmekte, etrafindakilere etki etmeye devam edebilmektedirler (Aşkun, 1988: 207).

Karizmatik liderlikte, anahtar boyutu lider ile izleyenler arasındaki ilişki ya da etkileşim oluşturmaktadır (DuBrin, 2004: 65). Araştırmacılara göre izleyicilerin bazı kişilerde üstün özellikler görmesi ve onlara sıra dışı yaklaşımlar atfetmeleri karizmatik liderliği ortaya çıkarmaktadır. Bir diğer ifadeyle kimi insanlar, grup üyelerine göre kolay bulunmayan ve üstün olarak tanımlanabilecek özellikler taşıdığı için grup içinde sivrilmekte, takip edilmekte ve lider olarak ortaya çıkmaktadır (İlhan Erdoğan, 2007: 520). Karizmatik güç bir yönüyle beğeniye dayalı bir güçtür; yani karizma, liderin diğer insanlar üzerindeki çekiciliği ve saygısını ifade etmektedir (Bakan ve Doğan, 2013:10). Karizmatik lider grup üyelerini peşinden sürükleyebilecek büyüleyici bir güce sahip olması nedeniyle son derece etkilidir. Karizmatik liderlikte kararlar lider tarafından verilmekte, liderin sözü emir kabul edilmektedir. Karizmatik liderler vizyon sahibi olmalarının yanı sıra söz konusu vizyonu grup üyelerine aktarabilme gücüne de sahiptirler. Grup üyelerine karşı mesafeli olmalarına rağmen emirleri yerine getirilmektedir (Şimşek ve diğerleri, 2008: 246). Bu çerçevede karizmatik liderliğin ayırt edici özelliklerini sıralamak gerekirse; örgüt ya da grup için ileriye dönük tahminden çok yarına en uygun durumu ifade eden vizyona sahip olma, insanları etkileyici nitelikte, analogi ve metaforlarla süslenmiş renkli bir ustaca iletişim becerisi, grup üyelerini yeterli ve becerikli hissettirebilme, girişimci, enerjik ve eylem odaklı olma, duygularını açıkça gösterme ve sıcak davranma, risk alabilme, sıra dışı stratejiler kullanarak başarıya ulaşabilme, kendi kendini motive edebilen bir kişiliğe sahip olma ve son olarak etkileyici ve ender bir kimse olma (DuBrin, 2004: 68-71) şeklindeki özellikleri belirtmek mümkündür. Sonuç olarak Choi'ye (2006: 26) göre karizmatik liderin takipçileri ile etkileşiminde, vizyon, empati ve güç verme bir diğer ifadeyle kendilerini güçlü hissettirme şeklinde ifade edilebilecek üç anahtar davranışın bulunduğu görülmektedir.

House göre karizmatik lider gücünü yöneticiler gibi biçimsel bir yapıdan değil izleyenler üzerindeki etkileme gücünden almaktadır. Lider kendi takipçileri üzerinde duygusal anlamda ciddi bir etkiye sahiptir. Karizmatik lider özellikle kriz zamanlarında ve hızlı kararlar alınması gereken durumlarda izleyenlerini bir arada tutabilmektedir. Karizmatik liderlerde cezbedici bir çekicilik, gelişmiş bir kendine güven duygusu ve son derece ikna edici ve üstün bir tartışma yeteneği bulunmaktadır. Dolayısıyla karizmatik liderler kendi izleyenlerini davranışsal ve duygusal olarak değiştirmeye çalışmaktadırlar (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 216). Karizmatik liderlik olgusunun gelenekçi toplum ve örgüt yapılarında

daha önemli olduğu bir diğer ifadeyle ön plana çıktığını da (Aşkun, 1988: 212) bu aşamada belirtmek mümkündür.

Karizmatik liderliğin ortaya çıkabilmesi bir yönüyle belli şartlara bağlıdır. Bir diğer ifadeyle grup üyelerini lider olan kişiden ayıran kimi faktörler söz konusu karizmatik liderliği ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda karşımıza “vizyon”, “risk”, “sosyal çevreye duyarlılık” ve son olarak “değerler sistemi oluşturma” şeklinde faktörler çıkmaktadır. Lider daha önce de ifade edildiği gibi vizyon sahibi olmalıdır. Lider vizyonunu aynı zamanda grup üyelerine aşılayabilmeli, üretmiş olduğu vizyon ve ileri görüş ile örgütsel ve bireysel hedefleri birleştirebilmelidir. Vizyonun gerçekleşmesi için yeterli enerjiye sahip olan lider, grup üyelerini de hedefe yönlendirecek enerjiyi onlara aşlamak zorundadır. Grup üyelerinin üstün başarı göstermeleri gerektiğini ortaya koymalı ve üyelerin buna ikna olmasını, inanmasını sağlamalıdır. Böylece gerçekleşen vizyon ile bireylerin daha mutlu olmasını sağlayacak, diğer yandan örgütün geleceğini daha iyi şekillendirecektir. Karizmatik liderliği ortaya çıkaran bir diğer önemli faktör ise risktir. Lider grup üyelerinden daha fazla risk alabilir olmalıdır. Bireysel risk alma ve bunun muhtemel tüm sonuçlarına katlanabilme, ortaya koymuş olduğu vizyona ulaşmak için bireysel kayıpları göze alabilme karizmatik liderlik için bir gerekliliktir. Dolayısıyla karizmatik lider engellerle mücadele eden ve ısrarcı olan bir kişilik yapısına sahiptir. Karizmatik liderliğin ortaya çıkmasında etken olan üçüncü temel faktör ise liderin sosyal çevresine duyarlılık göstermesidir. Karizmatik liderlikte liderin izleyenlerini tanıması, onlara karşı açık olması, onlarla ilgilenerek, isteklerini ve beklentilerini bilmesi bunlara şekil vermesi önemli bir faktördür. Son olarak karizmatik lider, kendini takip edenler için bir normlar dizisi ortaya koymalıdır. Grup üyelerinin buna uymasını sağlamalı, bunun yanında söz konusu değerler sisteminin grup üyeleri için ideal, uygulanabilir ve ulaşılabilir olmasını temin etmelidir (İlhan Erdoğan, 2007: 520-521).

Yukarıda ifade edilen faktörlere ek olarak kimi özelliklerin karizmaya katkı sağladığı varsayılmaktadır. Buna göre; izleyicilerin liderin sahip olduğu inanç ve düşüncelerin doğruluğuna güvendiği, izleyicilerin lideri şek ve şüpheyeye yer olmaksızın kabul ettikleri, izleyicilerin liderin etkileyici olduğunu hissettikleri, izleyicilerin lideri gönüllü olarak dinledikleri, izleyicilerin yaptıkları görev ile grup başarısına katkı sağladıklarına inandıkları ve son olarak izleyicilerin amaçlarına dönük performanslarını artırmakta olduklarını (Keçecioğlu, 2003: 45-46) belirtmek mümkündür.

Karizmatik lider, izleyenleri tarafından bir kahraman olarak görüldükleri için onun inançlarının doğruluğuna da güvenilmektedir. Bu çerçevede lider izleyenlerini kolayca bir ideal etrafında toplayabilmekte, ortak bir amaç uğruna izleyicilerin üst düzey gayret sarf etmelerini sağlayabilmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 216). Robert House dini ve siyasi liderler üzerinde yapmış olduğu araştırmalar sonucunda karizmatik liderin kişilik özelliklerini ideolojik vizyon, astların yüksek beklentisi ve astlara duyulan güven şeklinde ortaya koymuştur (Keçecioğlu, 2003: 46).

Karizmatik liderlik ile ilgili olarak yapılan tartışmaların başında karizmatik özelliklerin doğuştan mı geldiği yoksa sonradan mı edinildiği konusu gelmektedir. Kimi araştırmacılar karizmanın doğuştan geldiğini ancak zamanla şekillendiğini ifade etmektedirler. Bir diğer grup ise, karizmanın öğrenilen bir davranış olduğunu iddia etmekte ve bu öğrenme sürecinin üç aşamada gerçekleştiğini savunmaktadırlar. Buna göre; ilk safhada lider çevresindekilerin özelliklerini öğrenmekte, onların beklentilerini, isteklerini tespit ederek buna uygun davranış geliştirmektedir. İkinci aşamada ise izleyenleri nasıl etkileyeceğini öğrenerek buna uygun yöntemler geliştirmekte ve son aşamada ise takipçilerinin duygularına hitap ederek onları duygu ve düşünceleriyle etkilemektedir (İlhan Erdoğan, 2007: 521).

3.4.2. Dönüşümcü Liderlik

Liderlik ile ilgili ortaya koyulan teorilerin yapılmakta olan iş ve göreve ya da liderlik edilen kişilerle, liderin ilişkisi üzerine vurgu yaptığı görülmektedir. Bu bağlamda dönüşümcü liderlerin zaman zaman işe odaklanması gerektiği ifade edilirken, zaman zaman kendisini takip edenlerle olan ilişkilere eğilmesi gerektiği (Bass, 2000: 29) belirtilmektedir. Bass ve Avolio dönüşümcü liderlerin, örgütsel değişimi sağlamak için birtakım karizmatik sembolik ve duygusal güçler ya da davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir (Edizler, 2010: 140).

Dönüşüm kavramı son zamanlarda üzerinde çokça durulan bir kavramdır. Liderlik sosyal bir olgu olarak, değişen ve dönüşen tüm sosyal öğeler gibi değişim göstermekte ve yenilenmektedir. Değişimin ve dönüşümün son derece etkin olduğu günümüzde liderlik teorisine bakış açısında da bir takım farklılaşmalar söz konusu olmuştur. Bu çerçevede dönüşüm odaklı bir liderlik yaklaşımının oluşturulması gerekliliğinden hareketle yapılan

alışmalar sonucunda ‘‘dnşmc liderlik’’ yaklaşımı ortaya koyulmuştur (Sabuncuoğlu ve Tz, 2005: 226). Dnşmc liderlik rolünün karizma, bireyselleştirilmiş düşünce ve entelektüel uyarım ve ilham verici motivasyon şeklinde dört boyutunun bulunduğu, bu boyutların ise, liderin takipçileriyle arasında güçlü duygusal bağlar kurup, yönetmesinde etkili olduğu (Edizler, 2010: 138) görülmektedir.

Dnşmc liderlik yaklaşımında esas olarak koruyuculuk-muhafaza edicilik ile yol göstericilik-değişimcilik arasındaki temel farklılıklara odaklanılmıştır. Bu çerçevede temel liderlik fonksiyonlarından başka, liderin ne yapabileceği sorusu öncelikle ele alınmaktadır. Dnşmc liderlik, değişimi yürürlüğe koymak ve bu değişime rehberlik etmesi beklenen vizyonu meydana getirerek değişime duyulan ihtiyaç tanımlamada lider için gerekli olan yeteneklerin bir bütünü olarak ortaya çıkmaktadır (Keçecioğlu, 2003: 33-34). Dnşmc liderler, diğer etkili liderlerin sahip oldukları kişisel özelliklere de sahip kimselerdir. Bu özelliklere ek olarak, dnşmc liderlerin sahip oldukları, ‘‘liderlerin ortak vizyon oluşturma ve bu vizyonun paylaşılmasını sağlama, çalışanlar üzerinde bireyselleştirilmiş ilgiye sahip olma, zihinsel uyarımda bulunma ve yaratıcı olma, karizmaya sahip olma’’ gibi özellikler dönüşümün sağlamasında kullanılan araçlar olarak ele alınmaktadır (Doğanalp, 2009: 135).

Dnşmc liderlik tarzını değişimci, yeniliğe açık ve insan odaklı olması nedeniyle değişim ve dönüşümün son derece etkin olduğu günümüzde ön plana çıkan bir liderlik tarzı olarak ele almak mümkündür. Bu çerçevede dnşmc liderleri, vizyon yaratan ve yarattığı bu vizyonu izleyicileri ile sürekli iletişim kurarak paylaşan, kendisine saygı duyulan ve güvenilir bir kişi olarak (Sabuncuoğlu ve Tz, 2005: 226) ifade etmek mümkündür. Etkin bir liderlik tarzının ortaya koyulabilmesi için bugün sorunlarla başa çıkabilme, kaynakları etkin dağıtma, müzakereci olma, ilham verici olma, yol gösterme ve destekleyici olma gibi birçok rolü yerine getirebilmesinin yanı sıra özellikle stratejik sorunları zebilme ve örgütün yöneticilerini yönlendirebilme rolünün de üstlenilmesi gerekmektedir. İlk defa 1978 yılında Burns’n siyasal liderler üzerine yapmış olduğu araştırmalar sonucunda ortaya çıkan dnşmc liderlik tarzı, izleyicilerinin motivasyonunu artırma süreci olarak özgürlük, adalet, eşitlik, barış gibi insani değerleri taşıdığı ve ideallerin gerçekleştirilebilmesi için rehberliği içerdiği tespit edilmiştir (Sabuncuoğlu ve Tz, 2005: 227). Bass ise yapmış olduğu çalışmalarda liderlerin gerekli dönüşümü sağlayamadıkları, güncel kimi adımları atamadıkları durumlarda, hem kendileri

hem de içinde bulundukları örgüt için ortaya çıkardıkları sorunlar üzerine eğilmiştir. Buna göre başarılı bir liderlik için sadece karizmanın yeterli olmadığı, bir tür dönüşümün de öncüsü olunması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (İlhan Erdoğan, 2007: 522). Burns'ün elde etmiş olduğu bulgulardan hareketle Bass, dönüşümcü liderliğin, ödül ve değişim talebini algılayabilen ve bu çerçevede örgüt içindeki üst düzey performansa da öncülük eden bir liderlik tarzı olduğunu ortaya koymuştur (Keçecioğlu, 2003: 36).

Dönüşümcü liderler bir tür karizmaya sahip olan liderler olarak “iyi davranışı” teşvik etmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadırlar. Bu çerçevede dönüşümcü liderlik bir yönüyle davranışsal bir liderlik özelliği gösterirken diğer yandan özellikler yaklaşımının kimi öğelerini de bünyesinde barındırmaktadır (Keçecioğlu, 2003: 35). Burada da ifade edildiği gibi dönüşümcü liderlik karizmatik liderlik olmakla birlikte, kendisini izleyenleri motive edebilen, onlarda biz duygusunu yaratabilen ve amaca ulaşabilmek için üstün bir başarının gerekli olduğuna izleyenleri inandıran bir özelliği de gösterebilmelidir. Bu çerçevede dönüşümcü liderler, bilgi ve becerileri ile rasyonel davranış ortaya koyabilen, sorunları kolayca çözebilen, çevresindekilerin güvenini kazanarak onlara bir vizyon aşılayan ve örgütü geleceğe hazırlayacak bir misyonu şekillendiren kişiler olarak ortaya çıkmaktadırlar (İlhan Erdoğan, 2007: 522-523).

Dönüşümcü liderliğin üç temel aşamada ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Örgüt veya ortamda bir değişim ihtiyacının varlığının belirlenmesi ve bu durumun kabul görmesi ilk aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamadan sonra yeni duruma uygun bir vizyonun yaratılması ve paylaşılması aşaması gelişmekte son olarak ise yaratılan değişimin benimsenmesi ve yönetilmesi gerekmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 228). Bu çerçevede dönüşümcü liderlikte vizyon konusunun önemli olduğunu belirtmek mümkündür. Doğan, (2007: 159) vizyon unsurunun, liderin başarılı olması için bir gereklilik olduğunu, liderliğin doğasında ise bir vizyona sahip olma ve bu vizyonla izleyicileri peşinden sürüklemenin bulunduğunu belirtmektedir. Bir başka ifadeyle, vizyon liderliğin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınan bir husustur. Liderlik iddiasında bulunan bir kimsenin aynı zamanda bir vizyon ortaya koyması gerekmektedir.

Vizyon, liderin geleceğe ilişkin hayallerini, tasavvurlarını, güçlü bir biçimde hissettiği dilek ve fikirlerini ifade etmektedir. Vizyon sahibi olan liderin geleceğe ilişkin öngörülerinin bulunmasının yanı sıra içinde bulunduğu zamanı da anlayabilme özelliğine

sahip olması söz konusudur. Vizyonu olmayan ya da vizyoner bakış açısını muhafaza edemeyen bir liderin ise, içsel ve çevresel birçok baskı ile mücadele etmesi gerektiği, dolayısıyla bir lideri vizyondan ayrı düşünmenin pek mümkün olmadığını (Doğan, 2007:160) belirtmek mümkündür.

Dönüşümcü liderlerin genel karakteristik özelliklerini bir bütün olarak aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür (Keçecioğlu, 2003: 37; Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005: 228-230):

-Dönüşümcü liderler karizmatiktirler: Buna göre lideri astlarının ya da izleyenlerinin güvenini kazanmış, onlara görevlerine ilişkin anlam ve önem aşılmasında bulunan, vizyon sağlayan kişi olarak ifade etmek mümkündür. Bu özellik vizyon oluşturma misyona sahip olma ve model olma gibi özellikleri içermektedir. Burada lider davranış ve sözleri ile onları sürekli başarılı olmaya teşvik etmektedir.

-Dönüşümcü lider ilham kaynağıdır ve motivasyon yaratırlar: Dönüşümcü lider oldukça basit yollarla örgütsel amaçları ifade etmektedir. Örgütsel iletişim aracılığı ile yüksek beklenti oluşturmaktadır. Lider, izleyenlerine tavsiyelerde bulunmakta, onları desteklemekte ve onlara yardım etmektedir. Bir diğer anlatımla, onlara arkadaşça yaklaşmaktadır. Böylece lider paylaşılan amaçlara anlam kazandırırken, izleyicilerin kendilerine yüklenen işleri kabullenerek yapmalarını sağlar.

-Dönüşümcü lider entelektüel uyarılma hali yaratır: Dönüşümcü lider özellikle sorunların çözümünde son derece dikkatli davranmakta rasyonelliği ön plana çıkarmaktadır. Liderler yaratıcı düşünceye önem vermekte ve ön plana çıkarmaktadır.

-Dönüşümcü lider bireye saygı gösterir ona önem verir: Lider her bir bireye ayrı ayrı ve dikkatli bir biçimde eğilirken, eğitim ve gelişimleriyle de bireysel olarak ilgilenmektedir.

Tichy ve Devanna'nın büyük şirketlerin üst yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya koymuş oldukları dönüşümcü liderlerin ortak özellikleri ise şu şekilde özetlenmiştir: "Dönüşümcü liderler değişim temsilcisi olarak kendileriyle özdeşleşirler. Yürekli dirler, cesaretli dirler. İnsanlara inanırlar. Örgütsel değerleri sürdürürler. Bir ömür boyu öğrenci dirler. Karmaşıklık ve belirsizlikle uğraşmada yeteneğe sahiptirler. İleri görüşlüdürler." (akt. Keçecioğlu, 2003: 37)

Dönüşümcü liderlik ile ilgili Yukl'un çalışmalarından hareketle genel bir değerlendirme yapıldığında, dönüşümcü liderliğin çerçevesinin tam anlamıyla çizilmesinin zor olduğu ve

dönüşümcü liderliğin bir takım belirsizlikleri bünyesinde barındırdığını, ancak liderlik sürecinde sergilenen tipik liderlik davranışlarının bazı benzerlikler sergilediğini belirtmek mümkündür. Bu çerçevede, dönüşümcü liderlik davranışı çerçevesinde liderin; açık ve cazip bir vizyon geliştirme, vizyona ulaşılacak stratejileri belirleme, vizyonu grup üyelerine yayma, vizyonun gerçekleşeceğine ilişkin iyimserliği ve grup üyelerine duyulan güveni belirtme, küçük başarıları güveni pekiştirmek için kullanma, örnek olma, kültürel kalıpları değiştirme, sembol ve seremonilerden faydalanarak değerleri vurgulama ve değişimi kolaylaştırma, şeklinde ifade edilebilecek davranışları sergilediği ifade edilmiştir (Erçetin, 2000: 66-67). Bir diğer ifadeyle başarılı bir dönüşümcü liderin sergileyeceği anahtar davranışları, örgütsel hedefleri ifade etmesi, imaj inşa etmesi, kendine güveni sergilemesi ve motivasyon uyarması (Kuhnert ve Lewis, 1987: 650) şeklinde özetlemek mümkündür.

3.4.3. Etkileşimci Liderlik

Etkileşimci liderlik yaklaşımının da Burns ve Baas'ın geleneksel liderlik yaklaşımlarından farklı olarak ortaya koydukları ayrımın bir sonucu olduğunu ifade etmek mümkündür (Eren, 2004: 460). Etkileşimci liderliği, lider ve grup üyeleri arasında ortaya çıkan bir şeyler alma ve bir şeyler verme süreci olarak ifade etmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle etkileşimci liderlik, faydanın ve yararın lider ve grubun üyeleri arasındaki mübadelesidir (Gardiner, 2006: 71). Etkileşimci liderlik yaklaşımında lider ve grup üyeleri arasındaki ilişki, sıradan olmaktan çıkarılarak, bir diğer ifadeyle başarıya ulaşmak için standart olarak kabul edilen yaklaşımlardan uzaklaşarak, ortaya koyulmaktadır. Etkileşimci liderlik yaklaşımına göre lider, üyelerle olan ilişkileri yeniden şekillendirerek, kendisini takip edenleri geliştirmekte, onları devamlı ulaşılacak hedef için canlı tutmaktadır. Böylece lider bir yandan hedefleri geliştirirken diğer yandan grup üyelerine sorumluluk yüklemektedir (İlhan Erdoğan, 2007: 522). Etkileşimci liderler, grup üyelerini bir hedef etrafında toplamak ve onları başarıya sevk etmek üzere çaba göstermelerini sağlamak için onlara statü ve para şeklinde ödüller vermektedir (Eren, 2004: 460). Bununla birlikte lider grup üyelerine beklenti yerine sorumluluk yükleyerek onları aktif hale getirmekte ve başarıya yöneltmektedir. Lider grup üyelerine gerçekçi ve toplumsal yapıya uygun beklentiler sunarak iş ahlakının gelişmesine öncülük etmektedir (İlhan Erdoğan, 2007: 522).

Liderlik oldukça geniş bir literatüre sahip bir süreç olması nedeniyle kuşkusuz ele alınabilecek birçok teori, yaklaşım ve model bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada liderlik teorisine yaklaşım sağlanırken siyasal simetri vaadeden lider retoriği modeline ilişkin kavramsal çerçevenin oluşturulması odak noktada tutulmuştur. Dolayısıyla liderlik teorisine ilişkin anlatı, siyasal simetri vaadinin tarafları olarak kabul edilen lider, izleyiciler ve çevresel koşullar üzerine yoğunlaşan teoriler çerçevesinde sürdürülmüştür. Çalışmanın temel kavramlarından birisi olan liderlik kavramı ise gerek liderin kendi özellikleri, gerek lider davranışlarının doğası, gerekse çevresel koşullara ek olarak karizmatiklik, vizyon, ilişki kurma becerisi, dönüştürme yetisi, sembolik yaklaşım ve retorik kavramları ışığında irdelenmiş söz konusu kavramları içeren model ve yaklaşımlara ağırlık verilmiştir.

3.5. Retoriğin Kavramsal Çerçevesi

Çalışmanın bu aşamasında, siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin kavramsal inşası kapsamında retorik üzerinde durulmaktadır. Böylece dördüncü bölümde ikna inşası ve siyasal simetri vaadeden lider retoriği modeline ilişkin ortaya koyulacak olan kuramsal yaklaşım için önemli bir yapı taşı niteliğinde olan retorik kavramı ile ilgili bir çerçeve sunulmaktadır. Bu çerçevede retorik kavramı, anlamsal, kavramsal ve tarihsel olarak irdelenerek ele alınmakta, inşa edilmekte olan retorik modelin kavramsal alt yapısı hazırlanmaktadır. Bu kısımda bir yandan söylemsel olanı anlatan, diğer yandan hitabeti ve sembolik iletişimi ifade eden retoriğin bileşenleri ve boyutları irdelenmekte, modelin inşasında kullanılacak temel kavramlar belirlenmektedir.

Sarıbay (1994: 90) bir aktörün, seçkin tabakaya veya kitleye ait olsun, siyaset hakkında ne hissettiğini anlamanın önemli yolunun, o aktörün içinde gömülü bulunduğu siyasal kültürün en önemli ögesi olan dili nasıl konuştuğunu çözümlemek olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla insanın en önemli ürünü olarak kabul edilebilecek olan düşünce ve onun yansıması niteliğindeki sözün, insanın ne'liğine ve kim'liğine ilişkin en temel ipuçlarını sağlaması bakımından önemli olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu çerçevede dilsel bir edim olan retoriğin önem arz ettiği görülmektedir.

Edebiyatta söz bilim olarak anılan, güzel söz söyleme, etkileme ve ikna etme sanatı olarak bilinen retorik (Barokas, 2011: 9), M.Ö. beşinci yy.da Sicilya'da tiranların, askerlere dağıtmak üzere halkın topraklarına el koyması ile birlikte ortaya çıkan çatışmalar

sonrasında, diktatörlüğün yıkılmasıyla birlikte, varlıklarını kaybeden mülk sahiplerinin kaybettikleri mallarına yeniden kavuşmak amacıyla kurulan halk mahkemelerinde yaptıkları savunmalar şeklinde özetlenebilecek bir ortamda ortaya çıkmıştır (Dürüşken, 1995: 7-8; Meyer, 2004/2009: 7;). Sicilya’da toprak kavgaları sonrasında kurulan bu mahkemelerde para karşılığında savunma yapan ve halka mahkemelerde nasıl konuşulacağını anlatan Georgias’ın (Köker, 2005: 159) retoriği kurumsallaştırdığını ifade etmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle retorik üzerinde en çok duran, onun gelişmesini sağlayan sofistler ve özellikle Georgias olmuştur (Cevizci, 2002: 882).

Retorik kimi zaman aldatma, kimi zaman propaganda ile ilişkilendirilmiş, çoğu kere zihnin, söylem ve fikirlerle manipüle edilmesi şeklinde pejoratif atıflarla anılmış (Meyer, 2004/2009: 8) bir kavramdır. Buna rağmen “retorik sadece süs veya manipülasyon ya da hile değildir.” İlk anlamıyla ikna edici söylemdir. (Nelson, Megill ve McCloskey: 1987/2002: 153). Kökleri Antik Yunan çağına kadar uzanan retorik kavramına ilişkin ortaya koyulan yaklaşımı üç ana kategoride toplayan Meyer, retoriği (2004/2009: 9-10); Platonun yaklaşımına göre dinleyicilerin manipüle edilmesi, Aristoteles’in yaklaşımı olarak ikna etmeyi amaçlayan tüm söylem ve argümanların ortaya koyulması ve son olarak Quintilianus’un yaklaşımı olarak güzel konuşma sanatı şeklinde sınıflandırmıştır.

Çalışmanın en önemli kavramsal yapı taşlarından birisi olma özelliği gösteren retorik kavramının kapsamlı biçimde irdeleneceği bu kısımda, özellikle klasik retorik ve Aristoteles retoriği, kavramın etimolojisi, tarihçesi ve türleri kapsamında irdelenmektedir.

3.5.1. Retoriğin Etimolojisi ve Anlamı

Retorik anlamı ve tarihi bakımından zengin, aynı gerekçelerle belirsizlikler de içeren bir terim (Simons, 1990/2002: 314) olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelimenin etimolojisi incelendiğinde ise, retorika (söz söyleme sanatı) kelimesinin “retor” ve “reter” kelimelerinden türetilmiş olduğu; bu kelimelerin ise köken olarak retoriksel konuşma sanatı anlamına gelen “phemi (demek)”, söylemek fiilinin karşılığı olarak “lego (söylemek)” ve bildirmek fiilinin karşılığı “ero (bildirmek)” fiillerine dayandığı görülmektedir. Buna karşın retoreia (hitabet) tanımı, söz söyleme sanatının gelişiminin tamamını kapsamaktadır (Theodorakopoulos, 2004: 63).

Retorik kavramına ilişkin bugüne dek çeşitli tanımlamaların yapıldığını belirtmek mümkündür. Bu çerçevede Syrakousalli Koraks, retorığı “ikna etme yaratısı” olarak tanımlarken, Aristoteles’in retorığı, bir sorun için inandırıcı olan savları bulma yeteneği olarak tanımladığı dikkat çekmektedir. Quintilianus’un “iyi konuşma bilimi” biçiminde tanımladığı retorığı Cicero’nun ise “ikna etme amacı taşıyan konuşma” şeklinde tanımladığı görülmektedir (akt. Theodorakopoulos, 2004: 63). Meyer (2004/2009: 14) ise retorik kavramını diğerlerinden biraz daha farklı olarak “bir konu üstünde bireylerin farklılığı tartışmaları” şeklinde tanımlamaktadır. Nelson (1990/2002: 282) ise sofistlerle aynı düzlemde durarak retorığı, ikna etmenin ve ikna etme uygulamalarının incelemesi olarak ele almaktadır.

Bu yaklaşımların aksine çağdaş retorik kuramcılarında olan Gadamer (1977/2002: 3) retorığın “sadece bir konuşma ve ikna formları teorisi olmadığını” retorığın bundan öte ikna yâda konuşmaya ilişkin yol ve araçlar hakkında herhangi bir teorik tepkide bulunmaksızın doğuştan gelen bir pratik ustalık yeteneğinden doğabileceği ihtimalini ortaya koymaktadır. Gadamer (2002: 4) retorığın doğal bir güce dayanmakta olduğunu, bu çerçevede retorığın yetenekli birisi tarafından, diğer insanlara karşı kullanılarak baskın çıkmayı sağlayacak bir hüner olduğunu belirtmektedir. Ortaya koyulan tanım ve yaklaşımlar irdelendiğinde ise ikna olgusunun doğrudan ya da dolaylı bir biçimde retorik içinde kendine yer bulduğunu ileri sürmek mümkündür.

Retorik kavramına ilişkin ifade edilen birçok görüş ve tanımdan hareketle kendi tanımını yapan Dürüşken (1995: 6) ise retorığı, “öncelikle belli bir konuşma eğitimi aldıktan sonra, siyasal alanda, mahkemelerde ve çeşitli törenlerde dinleyicileri herhangi bir konuda ikna etmek için yöntemli konuşma sanatı” şeklinde tanımlamaktadır. Cevizci (2002: 882) ise retorığı, “fikirleri, düşünceleri en iyi bir biçimde ifade etme, etkili konuşma. Dili, mahkemede adaleti gerçekleştirmek, politikada yarar sağlamak vb. temelde ikna etmek amacıyla, en etkili ve cezbedici bir biçimde kullanma sanatı” şeklinde ifade etmektedir. Buradan hareketle retorik kavramına ilişkin yapılan hemen hemen bütün tanımlarda ikna kavramının ortak olduğu ve iknaya dayalı bir konuşmaya işaret edildiğini ileri sürmek mümkündür. Bu çerçevede retorik ve ikna arasında sıkı bir bağ olduğunu, retorığın sadece sanatlı söz ya da hitabet olmadığını ileri sürmek mümkündür.

3.5.2. Retoriğin Kavramsal Düzeyi

“Retorik belli bir durumda elde var olan inandırma yollarını kullanma yetisi olarak tanımlanabilir.” (Aristoteles, 2012: 37). İngilizce’de rhetoric, Fransızca’da rhetorique ve Almanca’da ise retorik olarak geçen kavram, Eski Yunanca “rhetorike tekhnē” ve Latince “oratio” ifadelerine karşılık olarak dilimizde, konuşma sanatı, söz sanatı, belagat, hitabet, hatiplik sanatı, hatiplik bilimi gibi kavramlarla karşılanmış ya da retorik olarak ifade edilmiştir. Buna karşın zaman zaman “...bu terimler bir tanım şeklinde Türkçeleştirilmiş, ‘ikna etme sanatı, etkili söz söyleme sanatı’ biçiminde karşılanmaya çalışılmıştır.” (Dürüşken, 1995: 3).

Retorik kavramına bir sanatsal anlam yükleyen Dürüşken(1995: 3), söz konusu kavramın kimin tarafından kuramsal olarak ele alınıp kimin tarafından uygulandığının bilinemediğini ifade etmiştir. Belirgin çizgi ve tanımlamalarla donatılamamış olan retorik pejoratif anlamlarından ve Platon etkisinden kurtulamamış olmakla birlikte Aristoteles’in pozitif anlamlar yüklemesi ile olumlu bir anlama kavuşmuştur. Aristoteles’e göre retorik, gerçeğin bilimle birlikte zorunlu diğer yüzünü oluşturmaktadır. Bilimsel bilgi gerçeğin bir yönüne ilişkin kesin bilgiler sunarken, gündelik ve entelektüel yaşamın birçok soruna ilişkin kısmıyla ilgili kesin bilgiler sunamaz. Bu alanın ise mantık dışına çıkarılamayacak olması gerekçesiyle, toplumlarda var olan farklı fikirlerin ve düşüncelerin mücadele edeceği ve savaşıacağı bir alanın oluşması kaçınılmaz hale gelmektedir. Manipülasyona başvurmaksızın ortada bulunan ve çatışan farklı düşüncelerin benimsenebilmesi mümkündür. Retorik ise burada olumsuz bir anlam ifade ediyor olmakla birlikte bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Meyer, 2004/2009: 8). Aristoteles ise (2012: 19) retoriği diyalektiğin eşanlamlısı olarak ifade etmekte ve dizgesel olarak ele alınacak bir konu olduğunu belirtmektedir. Retorik sanatının özünü, kanıtlara dayalı olarak inandırma biçiminde özetleyen Aristoteles, retoriğin kötüye kullanımının hakikat ve adalet için kullanımına karşı bir kanıt olamayacağını ifade etmektedir.

3.5.3. Retoriğe Tarihsel Yaklaşım

Antik Yunan ve Roma’nın yoğun bir biçimde sözlü ikna sanatı veya retorik ile ilgilendiği görülmektedir. Bununla birlikte ilk retorik çalışmaları Platon ve Aristoteles’e dayanmaktadır. Platon’un sofistlere yönelmiş olduğu eleştirilerin katkısıyla gelişen ve

felsefi retorik olarak adlandırılan iknanın, etik bir formu niteliğindeki retoriğin Aristoteles tarafından ethos, pathos ve logos unsurlarının doğru bir karması ve bir sanat olarak ele alındığı (Steinberg, 2006: 18) görülmektedir.

Homeros'un destanlarından öğrenildiği şekliyle Eski Yunan'da toplumsal iletişimin sözlü ifadeye dayandığını (Dürüşken,1995: 7) söylemek mümkündür. Bu noktada Gadamer (1977/2002: 6) retoriğin sözlü bir edim olduğunu ifade ederken, onun doğasının da sözlü olmayı gerektirdiğini ifade etmektedir. Konuşmacının, dinleyicilerin duygularına yöneldiği retoriğin aksine yazılı ifadelerde, duygulara seslenebilmenin oldukça az olduğu görülmektedir. Retorikte ikna edici argümanların etkisiyle dinleyici yakalanırken, okuma etkinliğinde olduğu gibi dinleyicinin eleştirel bir etkinliğe girememesini konuşmanın ikna edici büyüğü (Gadamer, 1977/2002: 6) olarak tanımlamak mümkündür.

Retoriğin ana yurdu kabul edilen Antik Yunan toplumuna bakıldığında ise özellikle agoralarda ve meclislerde toplumu ikna edebilen kişilerin saygın olarak tanımlanmaları, yine Homeros'un eserlerinde ortak bir tasarım ya da bir dövuşe ikna etmeye çalışan kahramanların varlığı, bu toplumda söz sanatlarına önem verildiği (Dürüşken,1995: 7) fikrini temellendirmektedir. Ancak Dürüşken (1995: 7), bütün bunların, retorik olarak sistematik olmaktan öte, herhangi bir kural içermeyen şiirsel anlatılar olduğunu ifade etmekte, retorikten bahsedebilmek için eşitliğin ve rekabetin siyasal hayatın içinde olması gerektiğini, bununla birlikte her yurttaşın kendisini bir başkasına ifade edebilme zeminine sahip olmasının zorunlu olduğuna işaret etmektedir.

Pers saldırıları sonrasında ortaya çıkan demokrasi ve politik özgürlük her şeyden önce bir tür konuşma özgürlüğünü ifade etmektedir. Bu dönemde ortaya çıkan konsey ve halk meclislerinin, tiranlığın ve monarşiden kaynaklanan tek sesliliğin yerini aldığı görülmektedir. Siyaset adamı olmak, öngörü sahibi olabilmek, siyasi kariyer edinmek için toplum önünde konuşmanın öğrenilmesi ve uygulanması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Theodorakopoulos, 2004: 1). Bu çerçevede Dürüşken (1995: 7), retoriğin, Eski Yunanda, toplumun demokratik bir ortam içine girmesiyle birlikte doğduğunu ifade etmektedir. Eski Yunan'da retorik siyaseten oyların çokluğunu, toplumda araçların ve amaçların tartışılmasına dayalı bir demokrasinin var olabileceğini temsil etmektedir. Bu noktada Platon'un bu yaklaşıma karşı çıkarken, Aristoteles'in böylesi bir retoriği,

demokratik toplumda tartışılan ve sürekli gelişmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan ortak faydayla ilişkili gördüğünü (Meyer, 2004/2009: 20-21) belirtmek mümkündür.

Atina'da demokratik hayatın kurulmasıyla birlikte yurttaşların yönetime katılmasının bir tür kamusal erdem olmaktan öte, gündelik yaşam içinde önem ifade eden bir etkinlik olduğu görülmektedir. Atina'da tiranlık yönetimi altında uzun süre yaşayan halkın konuşma yetisi kazanabileceği bir zeminin bulunmadığı için mahkeme ve kanunlar ile kurulan demokratik yaşam için konuşma ihtiyacı daha belirgin hale gelmiştir (Köker, 2005: 158). Yurttaşlar ise bu ihtiyaçlarını karşılamak üzere Sicilyalı sofistlerden yardım almışlardır (Dürüşken, 1995: 7; Köker, 2005: 158).

Retorik için milattan önce 5'inci yüzyılın önemli bir dönüm noktasını olduğunu ifade etmek mümkündür. Atina'da düşünce dünyasındaki ilginin insan ve toplum yaşamına doğru kaymasıyla birlikte ortaya çıkan sofistler bu dönüm noktasını oluşturmuştur. Özellikle Protagoras, Gorgias ve İsostrates gibi gezgin öğretmenler retorik sistemli bir eğitim aracı haline getirmişlerdir (Dürüşken, 1995: 8). Bunlardan Gorgias, retorik denilen kavramın kurumsal hale gelmesinde ilk temelleri atmıştır (Rayman, 2010: 107). Bu noktada Georgias'a değinmekte fayda bulunmaktadır.

Georgias sözün, en az çabayla ve en tanrısal ürünlere ulaşan bir güç olduğunu ifade ederek, insanın kendisine, içinde yaşadığı topluma ve doğaya karşı bir bilgisizlik içinde bulunduğunu, retorik bu bilgisizlik ve ikna sürecinde taşıdığı önem neticesinde tüm sanatların en önemlisi ve en iyisi olduğunu belirtmiştir (Cevizci, 2002: 882). Sözün aydınlatan, bilgi veren bir güç olmaktan öte dalgalandıran, harekete geçiren, etkileyen, sürükleyen bir güç olduğunu ifade eden Georgias, retorik bir sanat olarak gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır (Cevizci, 2002: 882).

Eski Roma'da retorik ortaya çıkaran nedenler ile Sicilya ya da Atina'da retorik ortaya çıkmasına neden olan şeyin aynı olduğunu söylemek mümkündür. Tamamen siyasal nedenlerle ortaya çıkan retorik, Eski Yunan'ı topraklarına katan ve gittikçe sınırları büyüyen Roma'nın ihtiyaç duyduğu "kendini ifade edebilen", "kontrol gücü yüksek" devlet adamlarını yetiştirilmesini sağlayacak zihinsel bir eğitim sistemi olarak benimsenmiştir. Eski Yunandan alınan retorik eğitime Roma'nın daha fazla sahip çıktığı, kendi "ideal devlet adamı yaratama düşüncesine" uygun olarak Roma'nın kültürünü

oluşturduğu görülmektedir. Roma'nın cumhuriyet ve imparatorluk dönemlerinde retorikğin gelişmesinde milattan önce 106-43 yılları arasında yaşamış olan Cicero ve milattan sonra 35-95 yılları arasında yaşamış olan Quintilianus'un öncülük etmişlerdir (Dürüşken, 1995: 10-11).

İsokrates, Cicero ve Quintilianus'a göre dilin estetik tarafı, ikna edici söylemler içinde önemli bir yer tuttuğu, buradan hareketle hümanistlerin dilin edebi-estetik tarafıyla daha çok ilgilendikleri görülmektedir. Bu çerçevede Rönesans retorikğinin ilham aldığı klasik retorikten çok daha estetik ve edebi olduğu görülmektedir (Leff, 1987/2002: 180). Bu çerçevede Rönesans hümanist retorikğinin özellikle Descartes ve Bacon'un mekanik bilimine tepki gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Burada Vico'nun, retorikğın “gerçeklik ve doğruluğun dile yansıdığı, dil aracılığıyla yansıtıldığı” şeklinde özetlenebilecek bakış açısına sunduğu katkı da önem arz etmektedir (Brown, 2002: 372). Sonuç olarak retorikğın Hristiyan ortaçağında liberal olarak değerlendirilebilecek olan sanatların en önemlisi olarak gelişme gösterdiği (Cevizci, 2002: 883) görülmektedir.

Skolâstik-teolojik modelin de çökmesiyle birlikte retorik alanında da Rönesans'ı hatırlatan bir gelişmeden bahsetmek mümkündür. Retorikği çok fazla etkileyen ideolojilerin ise 20'inci yüzyılda çöktüğü görülmektedir. Kimi retorik kuramcılar retorikğın ana parçalarını teşkil eden ethos, pathos ve logosun bölündüğünü belirtmiştir. Bu çerçevede Habermas ve Burke retorikğın ethos rolüne odaklanırken, Amerikan yaklaşımı dinleyicinin özelliklerine odaklanan pathos'un rolünü ön plana çıkarmıştır. 1958'de ise Parelman retorik ve kanıtlamayı özdeş bir forma sokmuştur. Çağdaş dönemde ise retorikğın logos rolünün egemen olduğu görülmektedir. Bu dönemde retorikğe yaklaşımın “sadece gerçeğe uygun sonuçlarıyla pek o kadar bilimsel olmayan rasyonel söylem üstünde bir söylem” (Meyer, 2004/2009: 21-23) biçimini aldığını belirtmek mümkündür. Barthes ise romantik dönemden sonra retorikğın değerinin düştüğünü ifade etmektedir. Bu yaklaşımın ise 1950'den bugüne geçerliliğini sürdürdüğü (Rayman, 2010: 109) görülmektedir.

Modern zamanlarda retorik bir dil bilgisi ya da dili doğru biçimde kullanmaktan öte, bilimsel söylemle karşılaştırılan, hakikati aktarmayan etkileyici ve abartılı mesajlar bütünü (Cevizci, 2002: 883) olarak tanımlanmaktadır. Buna rağmen retorikğe olumlu anlam yükleyenlerin sayısı da artmaktadır (Cevizci, 2002: 883).

3.5.4. Retoriğin Temel Bileşenleri

Aristoteles (2012: 38) söylenen sözün sağladığı üç tür ikna tarzının var olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan ilkinin konuşmacının kişisel karakteriyle ilgili olduğu, ikincisinin dinleyiciyi belli bir ruh haline sokmakla ilişkili olduğu, üçüncüsünün ise konuşmacının sözcüklerin kendisine sağladığı tanıtı atfı yaptığını belirtmektedir.

Retoriğin heyecan, hedef kitlenin rolü ve tepkiler üzerine odaklanan yaklaşımları Planton’cu manipülatif retorik tanımlarına odaklanırken, Quntilianus’çu güzel konuşma yaklaşımında retorik, hitabete, ifadeye, hatibin kendisine, onun niyet ve meramına ilişkin bir biçime bürünmektedir. Aristo’cu ikna zemininde tanımlanan retorik anlayışında ise, örtük ya da açık, gerçek ya da mecazi bir takım çıkarsamalar arasındaki ilişkilerden (Meyer, 2004/2009: 9-10) bahsedildiği görülmektedir. Bu kapsamda iknayı etkileyen üç temel yolun olduğu görülmektedir. İknanın gerçekleşebilmesi için iknacının mantıksal olarak düşünebilme yetisine sahip olması, insan karakterini ve erdemini çeşitli biçimleri içinde kavrayabilmesi ve son olarak coşkuları anlayabilmesi, adlandırabilmesi, tanımlayabilmesi, nedenlerini ve harekete geçirme yollarını bilmesi gerekmektedir (Aristoteles, 2012: 38).

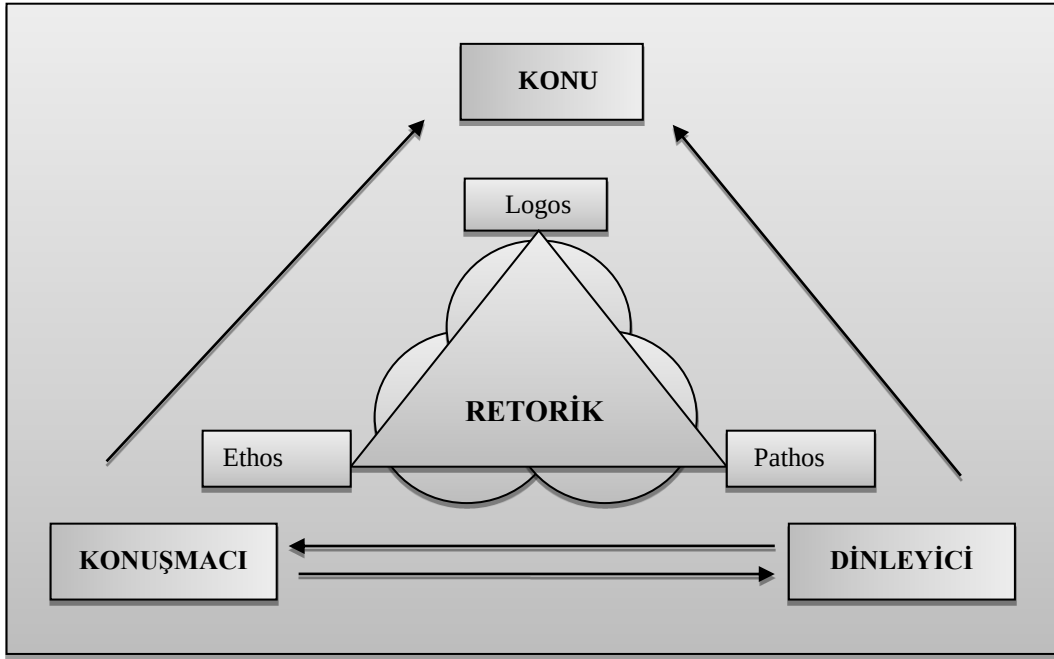
Genel hatlarıyla irdelendiğinde ise bahsi geçen temel retorik yaklaşımlarının retoriğin üç temel boyutundan birisine odaklandığını ifade etmek mümkündür. Bir retorikten bahsedebilmek için konuşmacı, dinleyici ve bunların düşüncelerini, görüşlerini iletebilmelerine olanak sağlayan bir “medya”nın varlığından bahsetmek gerekmektedir. Burada “medya” konuşulabilen, yazılabilen bir dil olarak karşımıza çıkmaktadır. Görsellik ya da resim dilini de bahsi geçen bu diller arasında saymak mümkündür (Meyer, 2004/2009: 10).

Buradan hareketle dinleyicilerin rolünü, konuşmacının rolünü ve retoriğe nesnellik-rasyonellik katan düşünce ile dilin rolünü ön planda tutan üç temel retorik tanımı olduğu görülmektedir (Meyer, 2004/2009: 10). Retoriğin “logos” boyutu olarak tanımlanabilecek parçası, dinleyiciyi güçlü kanıtlarla ikna etmeyi hedeflerken, “pathos” hedef kitleyi güzel üslubu ile etkilemeyi, onları razı etmeyi ya da büyülemeyi temel almaktadır. Zira dinleyici kendi tutkularına esir olduğu gibi konuşmacının da esiri olan pasif bir varlıktır. Platon bu konuda Aristoteles’ten farklı düşünmektedir. Ona göre retoriğe yön veren, gerçek yani, logos

değil, konuşmacının “sadece sonuçlarla ilgilenen ve kimi zaman taraf değiştiren, karşıt fikirleri savunmaktan ve çelişkili etkileri aramaktan sıkılmayan” pathos şeklinde ifade edilen girişimidir (Meyer, 2004/2009: 11). Retoriğin konuşmacıya ilişkin olan boyutu ethos, konuşmacının erdemine odaklanmaktadır. Bu çerçevede retorik konuşanın meşruiyet ve ahlaksal bir yetiye sahip olmasıyla ilişkilidir (Meyer, 2004/2009: 11-12). Ethos, pathos ve logos retoriğin bugüne kadar üzerinde uzlaşmış temel üç bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Retorik tarihinin seyri içinde söz konusu bileşenlerden bazılarının bir dönemde öne çıktığı bir diğer dönemde ise retoriğin bir başka bileşeninin ön plana çıktığı görülmektedir. Parelman’ın ortaya koyduğu yaklaşım ile antik dönemde zaman zaman abartılı olarak görölse de Yunan ve Roma etkisiyle retoriğin konuşmacıyı ön plana çıkaran ethos bileşenini önelediği görülmektedir. Rönesans’tan itibaren pathos bileşenin daha ön planda olduğu görülmektedir. Çağdaş dönemde ise logosun öne çıktığı görülmektedir (akt. Meyer, 2004/2009: 22-23).

Meyer (2004/2009: 20), retoriğin üç bileşeni olan ethos, pathos ve logosun bir birinden soyutlanarak retoriğin parçalanmaması gerektiğini ifade etmektedir. Burada retoriğin bir bileşeninin diğer bileşenler aleyhine onlardan ayrılarak ve tek başına olgun bir retorik olarak konumlandırılmaya çalışıldığı ifade edilmektedir. Retoriğin bu parçalanmış durumu kimi zaman onu salt ikna eden bir konuşma ya da dinleyeni coşturacak duygu yüklü bir nutuk olarak ele alınmasına neden olmaktadır. Oysa bu iki bileşen bir retorikte bir arada olması beklenen iki unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra konuşmacının etik düzlemde hareket etmesi ve erdemli olmasının da bir gereklilik olduğu düşünüldüğünde olgun bir retorikten bahsedebilmek için bu üç unsurun farklı kombinasyonlarıyla ya da entegrasyonu ile örülü bir konuşmanın var olması gerektiği düşünülmektedir. Bu durumu Şekil 3.9’daki biçimde şematize ederek ifade etmek mümkündür.

Her ne kadar olgun bir retorikten bahsetmek için tüm bileşenlerin bir arada ele alınması gerektiğini ifade edilmiş olsa da, retoriğe ilişkin yetkin bir çerçevenin çizilebilmesi için söz konusu bileşenlerin bir bütünlük içinde irdelenmesinin, bu bileşenlerin bir birleriyle ve ikna ile olan ilişkilerinin ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Şekil 3.9. Newcomb'un ABX Modelinden hareketle oluşturulan dengeli retorik diyagramı

3.5.4.1. Retoriğin Etik ve Erdem Boyutu Ethos

Aristoteles, ikna etme gücünün konuşmacının güvenilirliğine ya da kendisini veya rakibini en uygun tarzla ortaya çıkarmasına bağlı olduğunu (Theodorakopoulos, 2004: 88) ifade etmektedir. Burada konuşmacının kendi kişilik özelliklerine ilişkin retorik bileşeni, ethos olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ethos mesaj kaynağının güvenilirliğine (Steinberg, 2006: 246) yani retoriğin ben imgesine işaret ederken, konuşmacının, karakter, kişilik, davranış, yaşam ve amaç tercihlerine yani, etiğe atıf yapmaktadır (Meyer, 2004/2009: 25). Yunanca bir kelime olan ethos, ahlaki karakter, kişinin doğası, kişinin yapısı gibi anlamları bünyesinde barındırmakta ve etik ile ilişkili (Ethos, 2014) bir kavramdır. Ethos konuşmacıya ilişkin bir retorik bileşendir (Steinberg, 2006: 15). Bu çerçevede ethosu, “bir kişinin karakteri ve alışkanlıkları, davranış tarzı” (Cevizci, 2002: 381) olarak tanımlanmak mümkündür. Aristoteles’in ifade ettiği şekliyle retoriğin bileşenleri içinde ethos daha ikna edici bir potansiyele sahiptir. İnsanlar konuşmacının bilgili, güvenilir ve yürekten onlara ilgi duyduğuna ikna olmaları halinde, konuşmacının söylediği her şeyi doğru kabul etme eğiliminde oldukları ifade edilmektedir (Herrick, 2005: 85). Aristoteles’e göre, ethosu oluşturan üç temel özellik bilgi veya uzmanlık, erdem ve iyi niyettir (Tindale, 2004: 20). Bu çerçevede Aristoteles

(2012: 38) “konuşma, bize, konuşanın inanılacak biri olduğunu düşündürecek biçimde yapıldığında, inandırma, konuşmacının kişisel karakteriyle başarılmış olur. İyi insanlara ötekilerden daha tam ve daha kolay bir şekilde inanırız” diyerek retoriğin ethos boyutunu bir yönüyle özetlemiştir.

Ethosu sadece konuşmacıyla sınırlamak doğru değildir. Bir diğer ifadeyle ethos, bir dinleyiciye hitap eden konuşmacının fizik varlığı ile sınırlı olmayan, çok daha karmaşık bir boyut olarak ele alınabilecek olan konuşmayı da içinde barındırmaktadır. Bir yönüyle dinleyicinin kendini özdeşleştirdiği biri konumunda olan ethos, tartışılan soruya verilen cevapları geçerli hale getirmektedir (Meyer, 2004/2009: 26). Retorik verilecek kararı etkileyecek nitelikte bir eylem olduğu için, konuşmacı retoriğindeki kanıtları apaçık ortaya koymak ve inanılır kılmaya çalışmakla yetinmeyip, kendi karakterinin de doğru olarak görünmesini sağlamalıdır. Bu çerçevede bir konuşmacının karakterine güven duyulmasını sağlayan yani kanıtlardan arî olarak bir konuya inandıran üç temel unsur, sağduyu, iyi ahlak ve iyi niyettir (Aristoteles, 2012: 97-98).

Ethosu, özel bir yetkinlikten ziyade konuşmacının kendisine bağlı, kendisini dinleyenlerin örnek aldığı ona ilişkin bir imge olarak ele almak mümkündür. Konuşmacının ortaya koyduğu iyi ve doğru kabul edilen tavırlar, konuşmacıya güven duyulması ve konuşmacının güven telkin etmesi, erdemli olması gibi özellikler konuşmacıya bir tür otorite sağlamaktadır. Otoritenin kaynağı ise konuşmacının ahlakıdır. Dinleyicinin konuşmacıya güvenmesi, kendi dünyasında yer alan sorularına yanıt verebilme gücüne inanması¹² (Meyer, 2004/2009: 26) aslında ethosun ne olduğunu ortaya koymaktadır. Burada ethosun bir yönüyle etik ile olan bağı karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte konuşmacının özellikleri, güvenilirliği, uzmanlığı, inandırıcılığı gibi alt bileşenlerle ethos kavramı çevrelenebilir. Bu bağlamda retoriğin ethos bileşenini, etik ve kişi özellikleri şeklinde iki alt bileşen üzerine inşa edilebileceğini belirtmek mümkündür.

3.5.4.1.1. Ethos ve Etik

“Etik bir eylemin taşıdığı değer yargısını oluşturan kurallar ve ilkeler topluluğudur. Etik bir vizyon bir yönlendirme, bir yol bir doğrultudur.” Bu çerçevede etik, kişinin davranışlarını düzenleyen bir yoldur (Bombote, 2006: 107). Felsefenin bir alt dalı olan

¹² Michel Meyer’in soru soran çocuk ve cevap veren baba analojisinden hareketle yapılan çıkarımdır.

etik, belirli bir zamanda ve mekânda yaşayan bir grup, toplum veya cemaat içinde kabul edilebilir olan davranış kalıplarını (Erdoğan, 2006: 6) ifade etmektedir. Etik kavramını “Neyin iyi ve doğru, neyin kötü ve yanlış olduğunu araştıran, insan hayatının gerçek amacının ne olması gerektiğini soruşturan, ahlaklı ve erdemli bir yaşayışın hangi unsurlarını içerdiğini irdeleyen felsefe dalı” (Cevizci, 2002: 382) olarak tanımlamak mümkündür.

Felsefenin etik dalı normatif ve normatif olmayan diye iki ana başlık altında incelenmektedir. Buna göre normatif etik içinde bir davranışın etik olup olmadığı ile ilgilenen teleolojik, deontolojik etik yaklaşımların aksine erdem etik yaklaşımı “bir eylemin, iyiyi mi veya kötüyü mü ortaya çıkaracağı” ya da “belli bir şeyi yapma doğru mu yanlış mı” gibi sorular üzerine yoğunlaşmaktadır (Erdoğan, 2006: 8-9). Yunan filozofları etik konusunu ele alırken kişinin karakteri, iç dünyası, kalbinin nasıl olduğu gibi sorular üzerinde durmuşlardır. Dolayısıyla erdem etik yaklaşımı, iyilik ve doğruluğun ne olduğundan ziyade, kişinin karakteri ve bunun gelişimi üzerinde durmakta, mutluluğun en yüksek amaç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede doğruluk denilen şeyi belirleyen temel etmenin doğruluğun kendisi ya da sonucu değil kişinin karakteri (Erdoğan, 2006: 9) olduğu görülmektedir.

Bombote (2006: 105) etiğin son kertede herkesin kendi vicdani değerlendirmesiyle ortaya çıkacak bir tutum olduğunu belirtmektedir. Bu düşüncüyü Cevizci (2002: 382) “...toplumda yaşayan her birey ahlaki hayatı şahsen yaşar, o toplumun ahlaki ilke ve değerlerini eylemleriyle cisimleştirir. İşte bu nedenledir ki insan ‘ahlaki varlık’ olarak tanımlanır...” şeklindeki ifadesiyle teyit etmektedir. Kişisel etik konusunda önemli olan kişisel yargıların gelişmiş olması durumudur. Böylece kişi doğruyu yanlış kolayca algılayarak, neyin doğru neyin yanlış olduğunu kavrayabilme imkânına kavuşmaktadır (Tosun, 2007: 260). Kişisel etik, etiğin son halkası konumundaki bireyin fiilleri ve onun karakter özellikleri ile somutlaşmaktadır. Bu bağlamda ethosun, konuşmacının etik ile olan ilişkisi çerçevesinde şekillendiğini belirtmek mümkündür.

Burada karşımıza çıkan ve ethosu oluşturan bir diğer alt bileşen ise kişinin özellikleridir. Kişinin özellikleri, onu dinleyen dinleyiciler nezdinde ne denli ikna edici olup olmayacağını belirleyen temel bir etmen olarak ele alınmaktadır.

3.5.4.1.2. Ethos ve Konuşmacının Karakter Özellikleri

Kişinin kredibilitesi bir diğer ifadeyle güvenilir olması, dinleyicilerine gönülden ilgi göstermesi, bilgili olması gibi bir takım özellikleri, ethosu kurgulayan kişi özellikleri olarak değerlendirmek mümkündür. İletişim ve iknada sürecindeki kaynak faktörünün özellikleri olarak da ele alınan bu hususun, ethos bileşeni çerçevesinde irdelendiğinde de benzer bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir.

Aritoteles’e (2012: 38) göre konuşmacının göstermiş olduğu kişisel iyilik, ikna ediciliğe önemli bir katkı sağlamaktadır. Kişinin karakteri, onun sahip olduğu en etkili ikna yoludur. “İletişim kaynağında, inanılabilirlik, güvenirlilik, karizma, uzmanlık, çekicilik, sevilbilirlik ve karşılaştırma grubu gibi değişkenler aranmaktadır. Ancak dikkat çeken ve önem verilen özellik inanırılık ve güvenirlilik olmuştur.” şeklindeki yaklaşımıyla Güz (1998: 198) iletişim sürecinin kaynağı niteliğini taşıyan konuşmacının kimi kişilik özelliklerinin dikkat çekici olduğunu ifade etmektedir. Yani, mesajın inanırılığı yüksek kaynaklardan gelmesi bir diğer ifadeyle konuşmacının güvenilir olmasının, iknanın çok daha kolay gerçekleşebileceği (İnceoğlu, 2000: 140; Kağıtçıbaşı, 1996: 168) sonucunu doğurmaktadır.

Hovland ve Weiss (1951) gibi araştırmacıların yaptıkları çalışmalar ise, ikna sürecinde kaynağın alanında uzmanlık sahibi olup olmamasının, sürece etki ettiği sonucunu ortaya koymuştur. Uzmanlığa dayanan saygınlığın ise iknayı artırdığını da (Kağıtçıbaşı, 1996: 169; Tekarslan ve diğerleri, 2000: 223) belirtmek mümkündür. Yani konuşmacının alanında bilgi sahibi olmasının, onu dinleyenler üzerinde olumlu bir etki bırakması ve söylediklerinin kabul görmesi sonucunu doğuracağı söylenebilir.

Güvenilir kaynaktan alınan mesajların destekleyici başka kanıtlara gerek kalmaksızın kabullenilme eğiliminden (İnceoğlu, 2000: 142) bahsetmek mümkündür. Hovland ve arkadaşlarının Yale Üniversitesindeki çalışmalarına bakıldığında ise daha fazla güven telkin eden konuşmacının daha az güven veren konuşmacıya göre daha etkili olduğu görülmektedir (Jamieson, 1985/1996: 200). Ancak konuşmacının, alanında yetkin bir uzman olsa bile, iletişim kurmaktaki maksadının dinleyiciyi aldatmak olarak algılanması halinde, söz konusu kaynağın dinleyici üzerinde bir etkisi kalmayacaktır. Bir diğer ifadeyle konuşmacının retorik sürecinden bir çıkar sağlamadığı yönünde dinleyicide algı oluştursa o

iletişimin etkinliğinin artacağı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996: 170). Yani ethosu oluşturan kişilik özelliklerinden güvenilir olma, alanında uzman olma ve bilgi sahibi olma gibi özelliklerin ancak samimiyet ve dinleyicileri manipüle etme amacı taşımaksızın var olması halinde etkili olabileceği görülmektedir.

Ethos yani retorik metnin göndericisi konumundaki kaynağın bilgi düzeyi, uzmanlığı erdem ve içtenliği, dinleyicileri ikna etmesi noktasındaki önemine, ethosu desteklediği düşünülen, kaynak kişinin boyu, kilosu gibi fiziki ve görsel özelliklerin de dinleyicilerin ikna edilmesinde etkili olabileceği bilinmektedir. Bu çerçevede Freedman ve diğerlerinin (1978/1993) fiziksel çekiciliğin beğeniyi bir diğer ifadeyle sevmeyi artırdığını ileri sürdüğü görülmektedir. Bu durumun ise ikna üzerinde etkili olabileceğini belirtmek mümkündür.

3.5.4.2. Retoriğin Duygu ve Tutku Boyutu Pathos

Retoriğin, dinleyicilere ve dinleyicilerin duygulanımına işaret eden bileşeni pathostur. İkna edici iletişim sürecinde hedef kitle faktörüne tekabül eden pathos, bir yönüyle konuşmada dinleyicilerin duygu durumlarının dikkate alınmasını ifade ederken, diğer taraftan konuşmacının dinleyicilerde coşku oluşturacak unsurları nazara vermesini ifade etmektedir.

Pathos terimi Yunanca “başına gelmek”, “tecrübe etmek”, “acı çekmek”, “bir hal ya da durumda bulunmak” anlamlarına gelen “*paskhein*” fiili ile birlikte anılmakta ve bir isim olarak bu mana yelpazesinin tümünü içinde barındırmaktadır. Pathos kavramı genel hatlarıyla duygu ve tutkuya ilişkin bir kavramdır (Plett, 2001: 574). Aristoteles (2012: 43) bir konuşma isteminin üç ögesinden bahsetmektedir. Bu ögelerin, konuşmacı, konu ve seslenilen kişi olduğunu ve bir retoriğin hedefini ise bu ögelerden üçüncüsü olan dinleyicinin oluşturduğunu ifade etmektedir. Buradan hareketle retoriğin bir bileşeni olan ve tutkuya işaret eden pathosun dinleyicinin duygularına ilişkin olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

Aristoteles’e(2012: 38) göre, yapılan konuşmanın dinleyicilerin coşkularını harekete geçirmesi halinde, konuşmacının dinleyicileri ikna etmesine gerek kalmayabilir. Çünkü ikna etmeye gerek kalmaksızın dinleyiciler kendiliğinden ikna olabilmektedirler. Bu

çerçevede bireyin mutluluk ve dostluk duyguları hissettiği zaman sahip olduğu yargılar ile sıkıntı ve düşmanlık hissettiği zaman sahip olduğu yargıların aynı olmadığını belirtmek mümkündür. Retoriğin bir bileşeni olarak pathos, dinleyicinin sorularını, bu sorulara verilen yanıtlar karşısında hissettiği heyecanı ve son olarak bu sorulara verilen yanıtları doğrulayan değerleri içermektedir (Meyer, 2004/2009: 31).

Pathos kavramı genellikle duygusal ya da dokunaklılığa başvurma için ikna edici mesaja dinleyicileri harekete geçirecek bir güç sağladığına ilişkin bir atıf olarak kullanılmaktadır (Herrick, 2005: 83). Aristoteles'e göre başarılı bir retorik ortaya koyabilmek için konuşmacının insan duygularını mükemmel bir biçimde anlaması gerekmektedir (Herrick, 2005: 88). Duygular siyasal kimliğin oluşmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Çünkü Gorgias'ın da ifade ettiği gibi söz, dinleyicilerin, kendi istekleri önünde eğilmesini sağlayan son derece güçlü bir efendidir (Kastely, 2004: 235).

Retoriğin bileşenlerinden olan pathosun yani tutkunun ne olduğu konusunu Meyer (2004/2009: 28) şu şekilde tarif etmektedir:

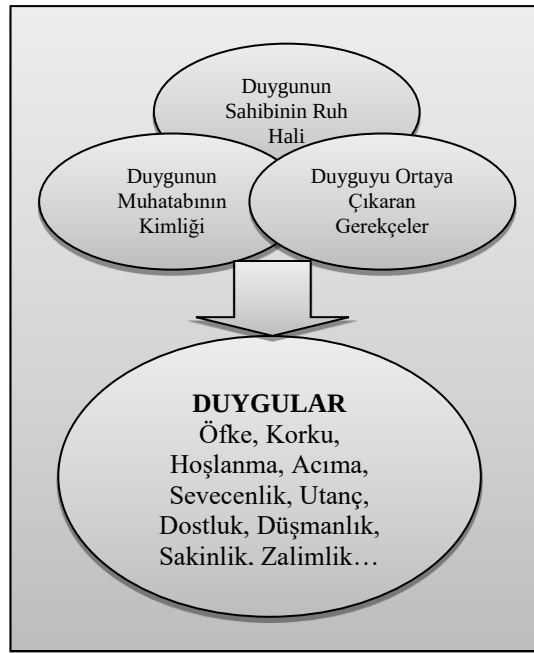
Bizi ilgilendiren bir soru en azından olası iki cevap (evet ve hayır) içeren bir alternatif sunar. Retoriğin temelidir bu. Bu alternatif öznellik bağlamında hoşnutluk ve hoşnutsuzluk çiftiyle ifade eder kendisini. Tutku gibi heyecanda cevap olarak sorulmuş soruyu dönüştürür ve dolayısıyla bir yığın renk katar ona: korkudan umuttan, nefretten, sevgiden umutsuzluktan, kıskançlıktan ve daha bir yığın başka tutkudan söz edilir. Ama tutku hoşnutluk ve hoşnutsuzluk açısından görülen bir sorunun öznel ifadesiyle başlar: cevap olarak bu soruyu yok eder ve ona özel ve öznel nitelikler yükler... Böylece, zevk ve sıkıntı karmaşıklığı bütünüyle retorik biçimde de olsa, sorudan cevaba geçilmiş olması nedeniyle alternatif şemasını aşan tutkular gibi bütün heyecanların kompozisyonuna gider...

Meyer (2004/2009: 28-29) tutkuya ilişkin olarak bireyin dışındaki bir problem ve ona verilen öznel cevap arasında fark yaratmayacağını ifade etmektedir. Tutkunun bir tür körlük meydana getirerek, sorulara ve bunlara verilecek yanıtlara karşı duyarsızlık ve ilgisizlik meydana getirdiğini ifade eden Meyer, insanın tutkuyla sevmesi halinde sevmiş olduğu insanın nitelikleri ve onunla ilgili olarak olumlu düşünceler arasında bir fark gözetmediğini ifade etmektedir. Tutkunun dinleyiciyi bir tezi desteklemesi için harekete geçiren güçlü bir depo olması nedeniyle soruları açıkça ortaya koyan ve akla hitap eden kanıtlamadan çok daha yararlı bir işlev üstlenmektedir.

Tutku bir soruna ilişkin öznel olanı ortaya koymakla birlikte o soruna ilişkin değerleri de ortaya çıkardığı için bir konuşmacının dinleyicilerin pathosunu dikkate almak zorunda olduğu görülmektedir. Böylece heyecan denilen şey paylaşılabilen değerlerin özel bir rengi olarak ortaya çıkmaktadır. Pathos bir yönüyle dinleyicinin değerleri üzerinde durmaktır (Meyer, 2004/2009: 30-31). Demirtaş-Madran (2012: 23) da dinleyicinin içinde bulunduğu duygu durumunu ortaya çıkarmanın ve bu duygu durumunu yönetmenin yollarından birisinin hedef kitlenin inanç ve değer sistemine seslenmek olduğunu belirtmektedir.

3.5.4.2.1. Aristoteles’e Göre Pathos ve Tutkunun Çeşitleri

Aristoteles (2012: 98) coşkuların insanları, yargılarını etkileyecek kadar değiştiren ama aynı zamanda acı veya zevkle ilişkili olan duygular olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede öfke, korku, hoşlanma ve bu duyguların zıttı olan duyguları ele almak mümkündür. Bu duygulara ilişkin olarak ise üç ana başlığın ele alınması gerektiğini ifade eden Aristoteles, bu duyguları yaşayan insanların nasıl bir ruh hali içinde olduklarının, kime karşı bu duyguların beslendiğinin ve son olarak hangi gerekçelerle bu duyguları hissettiğinin araştırılması gerektiğini, bunlardan en az birinin bilinmemesi halinde ise söz konusu duyguyu uyandırmanın zor olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu aşağıdaki biçimde (Şekil 3.10) şematize etmek mümkündür.

Şekil 3.10. Aristoteles’e göre duyguları ortaya çıkaran üç temel unsuru gösteren şema

Bu çerçevede ele alınacak ilk duygu durumu öfkedir. Genel olarak öfke doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve son olarak karşılanmayan bir takım beklentilere verilen bir tepkidir. Öfke kişiyi uyaran, koruyan ve harekete geçiren bir işlev üstlenmektedir (Soykan, 2003: 19).

Aristoteles'in de (2012) üzerinde durduğu öfkeyi, dinleyicileri ikna edecek nitelikteki duygu durumlarının başında saymak mümkündür. Aristoteles (2012, 98) öfkeyi, "bir insanın kendisiyle ya da arkadaşıyla ilgili şeye haksız yere yöneltilmiş apaçık bir saygısızlıktan dolayı apaçık bir öç alma, acı eşliğinde bir dürtü" biçiminde tanımlamaktadır.

Aristoteles (2012: 98-99) öfkeyi muhatabın kendisine ya da arkadaşlarından birine bir şey yaptığı ya da yapmaya niyetlendiği için hissedilen, öç alma beklentisinin eşlik ettiği bir tür zevk ile ortaya çıkan bir duygu olarak çerçevelemektedir. Küçümseme ise öfkeyi doğuran bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Hor görme yani karşıdaki insanı önemsiz olarak etiketleme, ona karşı garaz besleme yani, bir şey elde etmek için değil, karşınızdakinin bir şey elde etmesini engellemek için ve son olarak karşısındaki insanda utanç duygusu yaratmanın vereceği zevke odaklı bir dürtü olan küstahlık, küçümsemenin üç biçimidir. Aristoteles'e (2012: 100) göre küçümsemenin kimse yani beklediği saygıyı göremeyen kişi öfke hissetmektedir.

Öfke duyan kişinin ruh halini Aristoteles (2012: 100-101) şöyle ifade etmektedir:

Ruh hali acı duyulan bir durumdur. Bu durumda bir insan hep bir şeyi amaçlıyordur. O zaman bir başkası ister herhangi bir şekilde doğrudan-susuzken bir şey içmesini önlemek gibi- isterse dolaylı olarak kendisine karşı çıksın, yapılan şey aynı görünür ona; birisi ister kendi aleyhine çalışsın, ister kendisiyle birlikte çalışmasın, isterse kendisi bu ruh halindeyken canını sıksın, bütün bu durumlarda aynı derece öfke duyar ona. Bu yüzden hastalık, yoksulluk, aşk, susuzluk ya da doyurulmamış başka arzular nedeniyle üzülen, acı çeken insanlar öfkelenmeye hazırdırlar, kolaylıkla tahrik olurlar. Özellikle de içinde bulundukları sıkıntılı durumu küçümseyenlere karşı. Yani hastalığına aldırılmayan bir hasta, yoksulluğuna aldırılmayan bir yoksul, verdiği savaşa aldırılmayan bir insan, aşkına aldırılmayan bir âşık... vb. öfkelenir; özel küçümsemeler yoksa, başka türden herhangi bir küçümseme de yeterlidir. Her insan, o anda kendisini kontrol altına almış olan bir coşkunun etkisi altında kendine özgü bir öfkeye hazırdır. Bundan başka ters bir sonuç beklediğimiz durumda da öfkeleniriz: çünkü arzularımız gerçekten beklenilmeyen bir şekilde yerine gelmesi nasıl hoş bir şeyse, gerçekten beklenilmeyen bir kötülük de özellikle acı vericidir. Bundan dolayı hangi mevsimlerin, zamanların durumların ve yaşam dönemlerinin insanları kolayca öfkelenmeye iteceği ve bunun ne zaman ve nerelerde olacağı

açıktır; yine bu koşullar altında ne kadar bulunursak o kadar kolay öfkeye itileceğimiz de açıktır.

Buradan hareketle öfkelenen kişinin ruh hali bir tür acı çekme hali olarak özetlenebilir. Doyurulamayan duygulardan ya da tatmini sağlanamayan beklentilerin sonucu olarak ortaya çıkan öfkenin, öç alma beklentisinin verdiği zevkle kişi ya da kişileri tahrik edici bir özelliği bulunduğunu belirtmek mümkündür.

Öfkelenecek kişinin ruh halinin ne olduğuna ilişkin soruyu takip eden ikinci soru öfkenin muhatabının kim olduğu sorusudur. Bu soruya ise Aristoteles şu şekilde yanıt vermektedir (2012: 101):

Bizimle alay eden, eğlenen ya da bizi sarakaya alan kimselere öfkeleniriz, çünkü böyle bir davranış küstahlıktır. Bir de bize küstahlık belirtileri taşıyan üzüntüler veren kimselere. Bu üzüntüler, ne misilleme türünden, ne de yapana yarar getiren türden olmalıdır, çünkü ancak o zaman küstahlık yapıldığı hissedilebilir. Bir de en duyarlı olduğumuz şeylere ilişkin olarak hakkımızda kötü konuşanlara ve bize horgörülü davrananlara öfkeleniriz.

Öfke bireyin, kendisine önem atfettiği insanlar tarafından küçümsenildiği zaman, kendi hakkında iyi konuşmayan ya da iyi davranmayan dostlarına, kötü haber getirenlere, kendi hakkında anlatılan asılsız şeyleri dinleyenlere ya da zayıf taraflarını ön plana çıkaranlara, başkalarına gösterdikleri davranıştan daha azını kendine gösterenlere karşı hissettiği bir duygudur. Konuşmacının bütün bunlardan yararlanarak, dinleyicilerini öfkelenmeye hazır hale getirip, rakiplerini suçlamalara açık ve insanları öfkeliendirecek bu niteliklere sahipmiş gibi göstererek (Aristoteles, 2012: 101-102) dinleyicileri harekete geçirmesi ve kendi ikna sınırları içine çekilebilmesi mümkündür.

Öfkenin karşısında bulunan sakinlik ruh halini ise genel hatlarıyla insanları kızdıran şeyin aksi olarak ifade etmek mümkündür. Zaman ise öfkeyi dindiren ve sakin bir ruh hali ortaya çıkaran bir unsurdur. Bunun yanı sıra daha önce birinden alınan öç, bir başka kişiye duyulan daha büyük bir öfkeyi bile sükûnete dönüştürebilmektedir. Çünkü insanlar öfkelerini bir başkasından çıkardıkların da sakinleşmektedirler. Yine insanlar, suçluyu mahkûm etmişlerse, ya da suçlunun başına öfkeleriyle kendilerinin getirebileceğinden daha kötü şeyler gelmişse örneğin ölmüşlerse sakinleşmektedirler. Bunlardan farklı olarak öfke duyan kimseler hatalı olduklarını anladıklarında ve haklı olarak acı çektiklerine inandıklarında sakinleşmektedirler. Burada konuşmacı dinleyicilerini sakinleştirmek istediğinde bu yollara başvurarak onları bu ruh haline sokmalı ve öfke hissettikleri kişileri

son derece saygı değer, hayırsever ya da yapmış oldukları şeyleri istemeyerek yapmış ya da bundan üzüntü duyan kimseler olarak göstermeleri gerekmektedir (Aristoteles, 2012: 104-105).

Dostluk ve düşmanlık duygu durumları da Aristoteles'in üzerinde durduğu hisler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles (2012: 107) dostluk duygusunu genel hatlarıyla şu şekilde özetlemektedir:

Genel olarak konuşursak, dostlarına gerçekten düşkün olanlara, başları derde girince onları yalnız bırakmayanlara; iyi insanlar içinden kendimize en yakın en dost bulduklarımız iyiliklerini dostça gösterenlerdir. Bize karşı dürüst olanlara da zayıf noktalarını bize anlatmaktan çekinmeyenler de buna dâhildir; demin, dostlarımızın yanında, herkesçe yanlış kabul edilen şeyleri yapmaktan utanmayacağımızı söylemiştik, gerçekten de bu utanç duygusunu taşıyorsak, onları sevmiyoruz demektir. Dolayısıyla da bu duyguya sahip değilsek, onları seviyoruz demektir. Yanlarında korku ve rahatsızlık duymadığımız insanları da severiz, hiç kimse korktuğu insanı sevmez. Dostluğun çeşitli şekilleri vardır: yoldaşlık, yakın arkadaşlık, duygudaşlık...

Retoriğin duygu boyutuna ilişkin olarak karşımıza çıkan bir başka duygu ise Aristoteles'in (2012) de değinmiş olduğu düşmanlık ve kin duygusudur. Aristoteles düşmanlık ve kin duygu biçiminin kendi zıtlarına göndermeler yapılmak suretiyle incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir (2012: 107). Aristoteles, düşmanlığı, öfke, garaz ya da iftiranın doğurabileceğini ifade etmekte, öfkenin insanın kendisine karşı işlenen suçlardan dolayı ortaya çıkacağını ifade ederken, düşmanlığın ortaya çıkması için buna gerek olmadığını belirtmektedir. Aristoteles (2012: 107-108), düşmanlığın bir diğer ifadeyle nefretin, sadece insanların karakterinden bile ortaya çıkabileceğini, öfkenin her zaman sadece bireylerle ilgiliyken nefretin gruplara da yöneltilebileceğini, öfkenin zamanla yatışma ihtimali bulunduğunu belirtirken kinin yatışmayacağını ifade etmiştir.

Aristoteles (2012: 108) öfke ve kin ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

Öfke acıyla birlikte, kin ise değil, öfkeli insan acı duyar kin tutan duymaz. Öfkeli bir insana, kendisine zararı dokunmuş kimseleri bağışlatacak çok şey olabilir ama kin tutan insan bir kez nefret ettiği insana, hangi koşullar altında olursa olsun acılamak istemez, çünkü biri suç işleyenlere yaptıklarından dolayı acı çektirirken, öteki onların varlığını ortadan kaldıracaktır.

Korku retoriğin pathos boyutunun irdelenmesi noktasında ele alınması gerekli olan bir başka duygu biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Korkuyu da ele alan Aristoteles (2012: 108), söz konusu duyguyu “ilerdeki yıkıcı ya da acı verici kötü bir şeyin zihindeki

tablosuna bağı bir acı ya da rahatsızlık” olarak tanımlamakta, bireyi yakından tehdit eden yıkıcı ve acı verici kötülüklerin korkuya neden olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle korkunun, insanı yok edecek ya da insanda büyük acılar doğuracak bir biçimde zararı dokunacak ölçüde güçlü olduğu düşünülen şeylerin yarattığı bir duyguya işaret ettiğini ifade eden Aristoteles, bu tür şeylerin bu gerekçelerle korku verici olduğunu ortaya koymaktadır.

Aristoteles (2012: 109-110), korkunç olanın çok yakında olduğunu, korkulan şeyin yaklaşmasının ise tehlike olarak hissedildiğini ifade etmektedir. Bu belirtilerin insanlara herhangi bir şey yapma gücüne sahip insanların düşmanlığı ve öfkesi olduğunu ifade eden Aristoteles güce sahip olanın saldırgan olduğunu, muhataba bir şey yapma gücüne sahip olanların eninde sonunda bunu yapacakları düşüncesinin korkuya yol açtığını, kendilerine kötülük yapılanlar ya da yapıldığına inananlar ile ellerine güç geçirince insanlara kötülük yapanlar misilleme beklentilerinden dolayı korku hissettiklerini ortaya koymuştur. Aristoteles insanların kendisine bir şey olmayacağına inanan ya da kendisine kötülük gelmeyeceğine inandığı insanlara karşı korku hissetmeyeceğini belirtmektedir. İnsanlar kendilerini olabilecek şeylere karşı güvende hissettiklerinde, büyük varlık içinde olduklarında ya da olduklarını düşündüklerinde ve daha önce korku tecrübesi yaşamış ve geleceğe ilişkin umursamazlık içinde olanların korkmayacağını ifade etmektedir.

Aristoteles (2012: 110), korku duygusunun bir retorik içinde nasıl kullanılacağına ilişkin olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

(...) dinleyicilerin korkutulması gerektiğinde, hatip, gerçekten bir tehlike içinde olduklarını hissettirmelidir onlara: Böyle bir şeyin kendilerinden daha güçlü insanların başına da geldiğini, umulmadık kimseler tarafından umulmadık bir şekilde ve umulmadık bir zamanda kendileri gibi kimselerin başına da geliyor olduğunu, gelmiş olduğunu göstererek yapar bunu.

Utanma ya da utanç duyma şeklinde ifade edilen duygu biçimini de ele alan Aristoteles (2012: 111) utancı “şimdi, geçmişte ya da gelecekte olsun bizi saygınlığımızı yitirecek bir duruma sokacak gibi görünen kötü şeyler konusunda duyulan acı ve rahatsızlık olarak” tanımlamaktadır. Aristoteles (2012: 114-115) insanın utanç duymasına neden olacak koşulları şu şekilde sıralamaktadır:

Önce, karşısında utanç duyacağımızı söylediğimiz kişilere benzer kişiler önünde. Bunlar daha önce de belirtildiği gibi, hayranlık duyduğumuz, ya da bize hayranlık duyan y ada hayranlık duymasını istediğimiz ya da iyi niyetlerini yitirirsek elde

edemeyeceğimiz bir hizmet beklediğimiz kimselerdir. Bu kimseler gerçekten de seyirciler olabilir ya da yakında olabilirler veya ne yaptığımızı öğrenme olasılığına sahip olabilirler. İşte bunun içindir ki başımıza kötü bir şey geldiğinde bir zamanlar bizim gibi olmak istemiş kimselerin bizi görmesini istemeyiz çünkü böyle bir duygu hayranlığı ifade eder. İnsanlar saygınlıklarına zarar veren eylemler ve edimler gösterdiklerinde, bunlar ister kendi eylemleri ister atalarının eylemleri isterse yakın ilişkileri olan kişilerin eylemleri olsun utanç duyarlar.

Sevecenlik duygusu Aristoteles'in retoriğin duygusal boyutunu irdelerken ele aldığı bir diğer duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles (2012: 115) sevecenliği "gereksinim içindeki bir kimseye karşı, bir şey karşılığı olmadan, yardımı yapan kimsenin kendi çıkarı için değil de yardım edilen kimsenin çıkarı için yardımseverlik" şeklinde tanımlamaktadır.

Aristoteles (2012: 116) retorik kurgusu içinde sevecenliğin nasıl kullanacağını ise şu şekilde ifade etmektedir:

...yardım tercihen tam bu türden bir gereksinimi, bu türden olmasa bile bunun kadar ya da bundan büyük başka türden bir gereksinimi karşılamaktadır. Şimdi kime, niçin ve hangi koşullar altında sevecenlik gösterildiğini görüyoruz; kanıtlarımızın temelini de bu gerçekler oluşturmalıdır. Yardım edilen kimselerin demin tanımlanan acılar ya da gereksinimler içinde olduklarını, onlara yardım eden kimselerin, tanımlanan türden bir gereksinim durumundan tanımlanan türden bir yardım etmiş ya da veriyor olduklarını göstermeliyiz. Sevecenlik fikrini nasıl ortadan kaldıracığımızı ve karşıtlarımızı nasıl zalim, sert kimseler olarak göstereceğimizi de görebiliriz: Bunların sırf kendi çıkarlarını artırmak için yardımcı oluyor ya da olmuş olduklarını ileri sürebiliriz...

Acıma duygusu Aristoteles'in (2012: 116-117) ele almış olduğu bir diğer duygu biçimidir. Aristoteles acıma duygusunu "yıkıcı ve acı verici bir kötülüğün, bunu hak etmiş bir kişinin başına geldiğini gördüğümüzde, bizim ya da bir arkadaşımızın da başına gelebileceğini, daha bunun çok yakında olabileceğini beklediğimizde duyduğumuz acı hissi" olarak tanımlamaktadır. Acıma hissi duyabilmek için bazı kişilerin iyi olduğuna inanmak gerekmektedir. Hiç kimsenin iyi olmadığına inanılan bir ortamda herkesin kötü yazgıya layık olduğu gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Aristoteles, 2012: 117) ki bu doğru bir yaklaşım olmadığı gibi acıma duygusuyla da zıt bir karakter arz eder.

Aristoteles (2012: 118) acıma hissini artırma hususunda şunları ifade etmektedir: "Sözlerinin etkisini, uygun el kol hareketleriyle, sesinin titremesiyle, giysileriyle ve genel olarak dramatik eylemle aktaranlar acıma hissi uyandırmada özellikle başarılıdır.

Böylelikle felaketleri gözümüzün önüne getirirler, hemen geliyor ya da hemen geçmişçesine yakın gösterirler bize...” Bu çerçevede retorik kurgu için acıma hissini kullanarak inandırıcı bir zemin oluşturma adına hedef kitlede önemli bir hareket noktası ve coşku oluşturulabileceğini ifade etmek mümkündür.

Acıma duygusunun zıddı olarak ele alınan hiddet ise Aristoteles (2012: 120) tarafından “hak edilmemiş talihlilik karşısında duyduğumuz acı” biçiminde tanımlanmıştır. Aristoteles’e göre herhangi biri insan iyi bir insan olsa bile kendisine uygun düşmeyen bir şey elde ettiğinde ya da bir kişi kendisinden daha üstün birinin karşısına çıktığında hiddet duygusunun ortaya çıktığı görülmektedir. Retorik kurgu içinde, hiddetlenme duygusu retorik hedef kitlesini belirtilen ruh haline sokması ve belli gerekçelerle acıma isteyen kişilerin bu acıma layık olmadıklarını göstermesi halinde, hedef kitlenin bu kimselere acıma hissi duyması mümkün olmayacaktır (Aristoteles, 2012: 121).

Kıskanma ve gıpta gibi duygular da Aristoteles’in (2012) ele aldığı ve hedef kitlenin ikna edilmesi çerçevesinde kullanılabilecek duygular olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles kıskançlığı (2012: 121) “iyi şeylerden oluşan talihlilik karşısında duyulan acı” biçiminde tanımlamaktadır. Kıskançlık kişinin dengine karşı hissettiği bir duygudur. Kişinin kendisi için bir şey elde etme düşüncesinden ziyade başkalarının o şeye sahip olmalarından kaynaklanan bir duygudur.

Aristoteles (2012: 123) retorik kurgu içinde kıskançlık duygusundan nasıl yararlanılacağını şu şekilde özetlemektedir:

Ne gibi şeylerin ve hangi kimselerin kıskanç insanlara zevk verdiğini ve hangi ruh hallerinde bu duyguyu duyduklarını da görebiliriz. Acı duydukları ruh halleri bunun zıddı şeylerden zevk duyacakları halleridir. Bu nedenle, kararı verecek olan kişilerle kıskançlık durumuna sokulursak, acımamız ya da bir ödül vermemiz istenen kimseler yukarıda tanımlanan kimselerdense, bizden acıma diye bir şey elde edemeyecekleri açıktır.

Hedef kitleyi ikna edebilecek bir retorik, hedef kitlede mutlaka bir karşılığının bulunması gerekmektedir. Hedef kitleyi harekete geçirebilecek duygu türünün nasıl kullanılacağı ve bu çerçevede istenilen davranış biçiminin nasıl sağlanacağını pathos ile ilgili olduğunu ifade etmek mümkündür. Bir diğer ifade ile hangi duygu durumunun kullanılarak hedef kitlede nasıl bir coşkunun yaratılabileceği ve bu coşku ile hedef kitleyi konuşmacının arzu

ettiği istikamete doğru yönlendirilebileceği, retoriğin pathos bileşeninin anlaşılması ile mümkündür.

3.5.4.3. Retoriğin Akıl ve Mantık Boyutu Logos

Logos, “Antik Yunan düşüncesinde söz, konuşma, düşünce, akıl, anlam, açıklama, bir şeyin her ne ise o olmasını sağlayan nedenler; belli bir disiplinde, fenomenleri açıklamak amacıyla kullanılan yöntem ve ilkeler, bir şeyi bizim için anlaşılır kılan temel, dayanak” (Cevizci, 2002: 664) gibi anlamlara gelmektedir. Retoriğin bir çalışma alanı olmasından buyana logos retoriğin merkezi terimlerinden birisi olmuştur. Logos terimi ilk andan itibaren argümanların sözel yapısına, kelimelere, bunlar arası ilişki ve bunların iknadaki gücüne yapılan atıf ile anlam yüklenmiş bir terimdir. İlk retorisyenlere bakıldığında bu kişilerin kendisini “logos”u öğreten kimseler olarak gördüklerini (Levi, 2001: 475) belirtmek mümkündür. Logosun ilk etapta dil ve söylem kelimelerinin ilk anlamlarına ya da bu kelimelerin genel kullanımlarına ilişkin olduğu görülmektedir. Logosun aynı zamanda kanıtlara atıfta bulunmak için kullanıldığı görülmektedir. Bütün bu anlamları içinde logosun antik zamandan bugüne hayatta kalan en eski anlamının ise sayısallaştırma ya da hesap verme olduğu (Levi, 2001: 475) görülmektedir.

Felsefî anlamda bir doğa filozofu olan Herakletios tarafından ortaya koyulan logos, gerçeklik kavramına atıf yapmaktadır. Gerçeklik ise dünyanın denge, düzen ve yaşamına ilişkin tanrısal bir ruhu ifade etmektedir. Gorgias’a bakıldığında ise logos, karşı konulamaz bir sözü ifade etmektedir. Burada logos söz ve güzel konuşmaya ilişkindir. Logos korkuyu sonlandırabilecek, üzüntüyü uzaklaştırabilecek bir akla değil duygu ve tutkuya hitap eden bir özellik taşımaktadır. Sofisterlerde mantık ve retorik ile ilgili çalışmalarda, uygun çıkarsamalarda bulunabilmek, bir görüşe ilişkin en elverişli durumu ortaya koyabilmek için kullanılacak olan mantıksal ilke ve görüşleri ifade etmektedir. Yunan düşüncesinde güçlü akıl yürütmeye işaret eden logos, Platon’a göre bilgiye dönüştürülebilmesi için nedenlere dayalı açıklamayla tamamlanması gereken doğru inanç anlamına gelmektedir (Cevizci, 2002: 664).

Aristoteles ve kendinden önceki birçok filozofa göre “bilgelik”¹³ doğal olarak konuşma, dil, delil, gerekçelendirme, müzakere ve ikna etme ile ilişkili bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte konuşma, gerekçelendirme, delil sunma, müzakere ve ikna etme güçleri, kâinat düzenine atıf yapan rasyonel kurallarla doğal olarak ilişkide olduğu sürece, bilgeliğe uzanan yolun her zaman logos aracılığı ile gerçekleşeceği (Johnstone, 2009: 214) ifade edilmiş, bir diğer deyişle yukarıda ifade edilen şartlar çerçevesinde bilgeliğin zeminini, konuşma, gerekçelendirme, müzakere, ikna etme ve delillendirerek anlatma gibi edimler oluştururken, bilgeliğin ise logos üzerinde yükseldiği ortaya koyulmuştur. Buradan hareketle delillendirerek konuşma, anlatma ve ikna etmenin temelinde, logosun bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

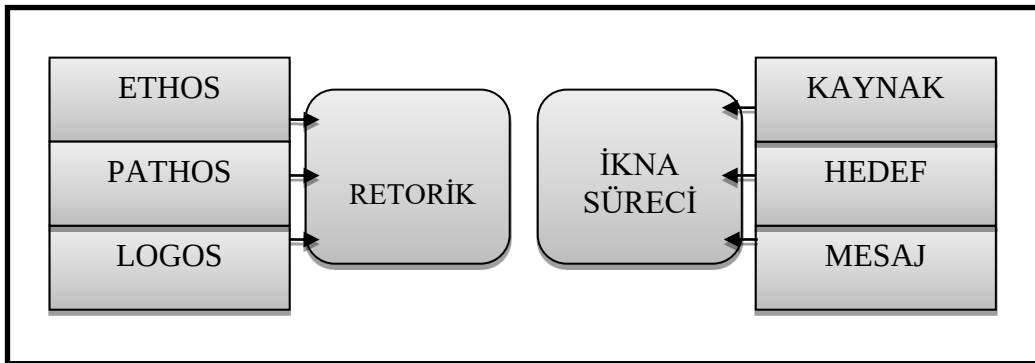
Yine Aristoteles’e bakıldığında, logosun kelimeler içinde ulaşılabilen kanıtlara, argümanlara ve konuşmanın mantıki tarafına atıf yapmak için kullanıldığı görülmektedir. Logosun bir tür sonuç çıkarma, ya da gerekçe ortaya koyma, bir başka ifadeyle, mantıkla yakından ilişkili olan bir çalışma olduğunu ifade etmek mümkündür. Logos karar verme işinde gerekçe yaratmak adına tipik deliller üretme çabası ve özellikle entimemdir (Herrick, 2005: 83). Aristoteles’in sanatlı ikna olarak tanımladığı retorik bileşenlerinden olan logos yine onun ifadesi ile epikremeler-mantık verileri olarak ifade edilmiştir (Theodorakopoulos, 2004: 88). Mantıksal savlara işaret eden logos’u ise entimemler ve örneklemeler olarak ele almak mümkündür. Aristoteles, retoriksel kıyaslamayı entimem şeklinde ve retoriksel tümevarımı ise örnekleme biçiminde adlandırmaktadır. Entimem, kıyaslamanın özetlenmiş biçimi olarak her zaman kesin doğrular olmayabilir. Çoğu kez genel ve kısmen doğrular olarak ele alınan entimem konuyu genel olarak ele almakta ve konuyu kişisel deneyimler çerçevesine oturtmaktadır (Theodorakopoulos, 2004: 89-90). Aristoteles örnekleme işi retoriksel çıkarım olarak adlandırmaktadır. Mantıksal savlara dayanan örnekleme, tarihsel-gerçek ve hayali-kurgusal olarak ikiye ayrılmaktadır. Aristoteles hayali-kurgusal olan örnekleme işi kıssa ve masallar olarak ikiye ayırmaktadır. Konuşmacının entimemleri olmadığı ya da entimemlerden yararlanamadığı hallerde örnekleme müracaat etmesi gerekmektedir. Aristoteles kanıtlama açısından bir tür ima görevi gören vecizeler ya da deyişleri de belge unsuru olarak ele almaktadır. Kısa ve anlamlı bir ifade olan vecizeler, dinleyicilerin kendilerine uygun gelen şeylerin dile

¹³ İngilizce “*Wisdom*” Eski Yunanca “*Sophia*” kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmıştır.

getirilmesinden hoşnutluk duymaları gerekçesiyle konuşmacının oldukça işine yarayan kanıtlayıcı bir unsur özelliği taşımaktadır (Theodorakopoulos, 2004: 91).

Yukarıda izah edilmeye çalışılan hususlardan hareketle, logosun konuşmanın kendisine işaret eden bir retorik bileşeni olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ikna edici iletişim sürecinde logosun mesajın kendisine karşılık geldiğini ifade etmek mümkündür. Logos yapılan konuşmanın içeriğini, onun mantıksal yanını, başvurduğu deliller aracılığı ile hedef kitlede ikna oluşturma gibi mesajın kurgusu, içeriği, akla yatkınlığı gibi birçok husus da ikna sürecinin başarılı olmasında önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu aşamada ifade edilen retorik ethos, pathos ve logos bileşenlerinin ikna edici iletişim sürecinde yer alan temel değişkenlerle örtüştüğünü ileri sürmek mümkündür. Bu bağlamda retorik bileşenlere karşılık ikna sürecinin kaynak, hedef ve mesaj bileşenlerinin benzeştiği görülmektedir. Bu durumu aşağıdaki biçimde (Şekil 3.11) ifade etmek mümkündür.

Şekil 3.11. Retorik ve ikna sürecinin simetrik ilişkisine ilişkin şema

3.5.5. Retoriğin Türleri

Aristoteles (2012: 44) retorik çeşitli türlere göre sınıflandırarak ele almaktadır. Buna göre retorik, politik, adli ve törensel olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

3.5.5.1. Politik Retorik

“Genos symbouleutikon” olarak da ifade edilen politik konuşma, politikanın alanına giren savaşa girilmesi, yabancı bir müttefikle anlaşma yapılması gibi konulara ilişkindir. Bu konuşmada amaç birini bir şey yapmaya sevk etmek ya da karşıdaki kişinin belli bir görüşü kabul etmesini sağlamaktır (Dürüşken, 1995: 30). Politik retorikte, meclislerde konuşma

yapan kimseler ya da özel danışmanlar, hedeflerinde bulunan kişilere, bir şey yapmalarını ya da yapmamalarını temin edecek konuşmalar yapmakta, bir diğer ifadeyle bu iki yoldan birine başvurarak (Aristoteles, 2012: 44) hedef kitlede politikanın konularından birine ilişkin bir ikna yaratmaya çalışmaktadırlar.

Politik retorik geleceğe ilişkin bir konuşma olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik retorikte konuşmacı, önerilen bir eylem yolunun dinleyenler için uygun olduğunu ya da uygun olmadığını, yani onlara zarar vereceğine ilişkin tanıtımı amaçlanmaktadır. Konuşmacı sunmuş olduğu önerisinin kabulünü zorluyorsa bunu önerinin yararlı olacağına dayanarak yapmaktadır (Aristoteles, 2012: 44).

Aristoteles'e (2012: 45) göre politik retorik, "olabilecek" ya da "olamayacak" şeyler, konuşmacının "iyi" ve ya "kötü" olarak belirlediği şeylerin ne olduğuna ilişkin bir türdür. Bu konuda Aristoteles düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

...Var olan ya da var olacağı kaçınılmaz olan, ya da olasılıkla var olamayan veya oluşamayacak olan şeylerle ilgili düşünce ileri sürülemez. Aynı şekilde, meydana gelebilecek ya da gelemeyecek bütün bir sınıf şey hakkında da bir şey ileri sürülemez, çünkü bu sınıf doğal olarak oluşan bazı iyi şeyleri de, rastlantıyla oluşan bazıları da içerir; bunlar üzerine bir şey ileri sürmenin bir yararı yoktur. Açıkça görülüyor ki insanların üzerinde düşündükleri şeyler hakkında bir şeyler söylenebilir...

Politik retorik sanatlı bir retorik türünden ziyade öğretici ve gerçek bilginin yer aldığı bir retorik türüdür. Oysa retorik kendisine ait olandan çok daha geniş bir içerik pratiğine sahiptir (Aristoteles, 2012: 46). Aristoteles politik retoriğe konu olabilecek hususların beş tane olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre; "yollar ve araçlar, savaş ve barış, ulusal savunma, dışalım ve dışsatım, yasalar" (2012: 46) bu temel başlıkları oluşturmaktadır. Aristoteles (2012: 46-47) politik retoriğin konularından birisi olan yollar ve araçlara ilişkin olarak konuşmacının ortaya koyacağı retoriğin çerçevesini şu şekilde belirlemiştir:

Yollar ve araçlar konusunda konuşacak olan kişinin ülkenin gelir kaynaklarının sayısını ve ölçüsünü bilmesi gerekir ki, herhangi biri gözden kaçmışsa eklenebilsin ya da yetersizse artırılabilsin. Ayrıca herhangi kısmı gereksizse kaldırılabilsin ya da çok fazlaysa kısılabilsin diye ülkenin giderlerini de bilmelidir. Çünkü insanlar yalnızca var olan gelirlerini artırmakla değil, giderlerini kısmakla da zenginleşir. Bu sorulara ilişkin kapsamlı bir görüş yalnızca iç işlerindeki deneyimlerden kazanılmaz; bu gibi konularda akıl verecek kimsenin başka ülkelerde uygulanan yöntemlerle de yakından ilgilenmesi gerekir.

Aristoteles'in (2012: 47) üzerinde durmuş olduğu bir diğerk politik retorik konusu ise savaş ve barış konusudur. Savaş ve barış konusunu ele alacak olan bir konuşmacının hangi hususlara dikkat etmesi gerektiğı şu ifadelerle ortaya koyulmaktadır:

Savaş ve barışa gelince, konuşmacının, ülkesinin hem gerçek hem de potansiyel askeri gücünün derecesini, aynı zamanda o gerçek ve potansiyel gücün yapısını bilmesi gerekir, dahası ülkenin hangi savaşları yaptığını, bunları nasıl yaptığını da bilmesi gerekir. Kendisinininkinden daha güçlü ülkelerle barışın sürdürülebilmesi ve kendi ülkesinin, kendisinden daha zayıf olanlara karşı savaşın ya da savaşmasın, savaş yapacak güce sahip olabilmesi için bu gerçekleri yalnızca kendi ülkesi hakkında değil, aynı zamanda komşu ülkeler, ayrıca bir savaş olasılığının olduğu ülkeler hakkında da bilmesi gerekir. Bir başka ülkenin askeri gücünün kendisinininkine benzeyip benzemediğini de bilmelidir, çünkü bu onların görece gücünü etkileyecek bir şeydir. Aynı amacı göz önünde tutarak kendi ülkesinin olduğu kadar başka ülkelerin yaptığı savaşları da, nasıl sonuçlandırdıklarını da incelemiş olması gerekir; benzer nedenlerin doğuracağı sonuçlar da benzer olabilir çünkü.

Savaş ve barış konusuna benzer olarak politik retorikğin bir diğerk konusunu ulusal savunmanın oluşturduğunu ifade eden Aristoteles (2012: 47) buna ilişkin olarak şunları ifade etmiştir:

Bir askeri birlik çok küçükse büyütülebilsin diye, stratejik noktalar dikkatle korunabilsin diye, savunma birliğinin gücü ve özelliğı kalelerin konumları gibi o günkü geçerli savunma yöntemleri hakkında her şeyi bilmek zorundadır. Kalelerin konumlarını bilmesi, ülkenin toprak durumunu da iyi bilmesi gerektiğı anlamına gelmektedir.

Aristoteles (2012: 47) yine dış alım ve satım konusuna, özellikle yiyecek kaynakları çerçevesinde bakmış, retorisyenin, hangi malların dışarıdan alınması ya da hangilerinin satılması, hangi tür yiyeceklerin ülkede üretilip hangilerinin dışarıdan getirildiğini bilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bilgiler ile hangi ülkelerle anlaşmalar yapılabileceğı ya da ticari ortaklıklar kurulabileceğı belirleneceğı için, bunun konuşmacı tarafından bilinmesinin önemini vurgulamıştır.

Politik retorikğin bir diğerk konusunu oluşturan yasalarla ilgili olarak Aristoteles (2012: 47) konuşmacının yasama konusunda da bilgi sahibi olması gerektiğini ifade etmiştir. Aristoteles'e göre, konuşmacının ne tür anayasalar olduğunu, hangi anayasaların dış saldırılar ile yıkılabileceğini, hangi koşullar altında bu anayasaların gelişebileceğini bilmesi gerekmektedir. Yasaların hazırlanması esnasında ülkeye hangi anayasanın uygun olduğunun bilinmesi için ülke tarihinin incelenmesi, başka ülke anayasalarının incelenmesi gerekmektedir.

Aristoteles bütün bu konu başlıklarına ilişkin bilgilerin retoriğin değil politika biliminin konusu olduğunu ifade etmekte, Ancak politik retorik yapacak olan konuşmacının sahip olması gereken en önemli bilgilerin bunlar olduğunu belirtmektedir (2012: 48).

Politik retorik ortaya koyacak olan konuşmacının ya da tartışmacının amacının yarar olduğunu ifade etmek mümkündür. Böylesi bir retorikte tartışmanın sonucu değil sonuca götürecek yolların, yani yapılacak en yararlı şeyin ne olduğunun saptanması (Aristoteles, 2012: 52) hususu olduğu görülmektedir.

Aristoteles (2012: 62-63) başarılı bir politik retorik ortaya koyabilmenin en önemli şartının bütün yönetim biçimlerinin ve bunlara ait kuralların, kurumların ve faydalarına ilişkin farklılıkların bilinmesi olduğunu ifade etmektedir. Dinleyicileri inandırma ve kamusal konularda başarılı bir konuşma yapabilmek için bütün insanların çıkarlarına saygı duyulması gerektiğini ortaya koyan Aristoteles, söz konusu çıkarların kurulu düzenin sürdürülmesi ile mümkün olduğunu ifade etmiştir. Aristoteles retorik iknanın sadece gösterilen kanıtlarla değil etik ile de mümkün olduğunu, konuşmacının kendisinin iyilik sahibi ya da insanlara karşı iyi niyet sahibi olduğuna inanılması halinde ikna olmayı kolaylaştırdığını ortaya koymuştur.

3.5.5.2. Adli Retorik

Retorik türlerden bir diğeri de “genos dikanikon” olarak anılan adli retoriktir. Mahkemelerdeki avukatların konuşma biçimi olan bu türün amacı, bir kişinin, karşısındakinin davranışını savunmak ya da suçlamaktır (Dürüşken, 1995: 31).

Adli retorik bir yönüyle retorik sanatının da kökenlerini içinde barındırmaktadır. Atina’nın Pers savaşları sonrası değişen adli ve hukuki düzeni bunun yanı sıra Sicilya’da değişen siyasi düzen ve düşen Sicilya tiranlarının el koydukları servetlere ilişkin yargı mücadeleleri ile bu süreçte yargıçların etkili bir biçimde ikna edilmesi çabasının adli retoriğin temellerini oluşturduğunu (Theodorakopoulos, 2004:5-6) ifade etmek mümkündür. Adli retorik mahkemelerde yapılan konuşmalar olarak bir kişinin savunulması ya da ona taarruz edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Söz konusu bu iki eylemden biri ya da diğerrinin davalarda taraflarca yapılması gerekmektedir (Aristoteles, 2012: 44). Kısaca adli retorik bir şeyin doğru olup olmadığına odaklanan retorik türüdür (Meyer, 2004/2009: 18).

Aristoteles'e (2012: 44) göre adli retorik geçmiş zamanı merkeze alan bir retorik türüdür. Buna göre geçmişte ortaya çıkan bir olaya ilişkin taraflar birbirini suçlar ve kendilerini savunurlar. Adli retorikte ana amaç bir eylemin haklılığını ya da haksızlığını saptamaktır. Bir diğer ifadeyle adli retorik suçlama ve savunma üzerine kurulu, geçmiş merkeze alan ve adalet kavramına odaklanan bir retorik türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aristoteles'e (2012: 21) göre adli retorikte konuşmacı, kötü davranışı, bunun nedenlerini kötülük yapanları ve buna maruz kalanları incelemiş olmalıdır. Buna ilişkin olarak toplumsal düzeni sağlayan özel ve genel yasaları bilmeli, insan eylemlerini ortaya çıkaran, şans, doğa, zorlanma gibi istem dışı gerekçeler ve alışkanlık, uslamlama, öfke ve bedensel-cinsel dürtü gibi istemli gerekçeleri açıklayabilmelidir.

3.5.5.3. Törenselle Retorik

Genos epideiktikon olarak ifade edilen törenselle övgü ya da yergi konuşması bir tür gösteri amacı taşıdığı için süslü, sanatlı bir konuşma çeşidi (Dürüşken, 1995: 31) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Epidiektik retorik içinde bulunmuş olduğumuz zaman dilimine yönelen övgü ve eleştiri üzerine kurulu, onur ve onursuzluk odaklı bir retorik türüdür (Aristoteles, 2012). Törenselle retorik erdem ve kusurlarla ilgilenmektedir. Erdemin ne olduğu, erdemin biçimleri ve en büyük erdemlerin hangileri olduğu üzerine odaklanan törenselle retorikte "büyütme" bir retorik araç olarak kullanılmaktadır (Aristoteles, 2012: 21). Törenselle retorikğin konuları kötülük, güzellik ve çirkinlikle alakalıdır. Erdemin biçimleri adalet, cesaret, özdenetim, yücelik, cömertlik, zekilik, bilgelik ve hoşgörü (Theodorakopoulos, 2004: 87) olarak karşımıza çıkmaktadır. Törenselle retorik birisini övmeyi ya da eleştirmeyi ön plana çıkarmaktadır. Burada amaç övülen kimsenin onurlu yerilen kimsenin ise onursuz olduğunu ispat etmektir (Aristoteles, 2012: 44).

Törenselle retorik geniş halk kitlelerinin etkilenmesi amacına yöneliktir. Burada önemli olan husus retorikğin başarılı olmasının yanı sıra, törenselle retorikte konuşmayı yapan siyasetçilerin aynı zamanda siyasal iletişim için de bir iklim yaratmalarıdır. Siyasal iletişim amacına yönelik pek çok mesaj törenselle retorik yoluyla verilebilmektedir. Burada

konuşmayı yapanın kimliği, görünümü, ses tonu, beden dilini etkin kullanma gibi hususlar önem kazanmaktadır (Aziz, 2007: 18).

Bu aşamaya kadar anlatılan politik, adli ve törensel retorik türlerini zaman odaklı bir tipoloji kapsamında aşağıdaki tablo (Çizelge 3.6) yardımıyla ifade etmek mümkündür:

Çizelge 3.6. Retorik türleri tipolojisi

RETORİK	Tanıtma	Savunma	Kanıtlama
Geçmiş Zaman		Adli Retorik	
Şimdiki Zaman			Törensel Retorik
Gelecek Zaman	Politik Retorik		

Bu tipolojiye göre politik retorik gelecek zamanı merkeze alan ve tanıtmayı amaçlayan bir retorik türüdür. Adli retorik ise geçmiş zamana ilişkin bir tür savunma retoriğidir. Ana odaklanan retorik türü ise törensel retoriiktir. Bu retorik biçiminde konuşmacı konuşma anında övdüğü ya da yediği kimsenin onurlu ya da onursuz olduğunu ispata çalışmaktadır.

3.5.6. Retoriğin Bölümleri

Aristoteles (2012: 165) retoriksel bir konuşma için üç önemli noktanın göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmektedir. Bunlardan ilki inandırma yolları, ikincisi dil ve üslup üçüncüsü ise konuşmanın çeşitli bölümlerinin uygun bir biçimde düzenlenişidir. Cicero'ya ve geleneksel retorik kuramcılarına göre daha önce ifade edilmiş olan tüm retorik türleri beş ana bölüm içinde hazırlanmaktadır. Bu bölümler bir yönüyle Eski Yunan'da özgür eğitimde işlenen konuları da ifade etmektedir. (Dürüşken, 1995: 31).

Retoriğin bölümleri, onun bir yönüyle temel kuralını da oluşturmaktadır. Bu bölümleri buluş ya da yaratma, düzenleme ya da anlatma, anlatım biçimi ya da üslup, bellek, sav ileri sürme, eylem, söyleyiş (Dürüşken, 1995: 31-37; Meyer, 2004/2009: 38; Theodorakopoulos, 2004: 85) biçiminde sıralamak mümkündür. Aristoteles (2012: 195) ise bir konuşmayı, konunun sergilendiği bölümü, davayı belirtmek ve ispatların yapılp kanıtların sunulduğu bölümü ise kanıtlama olarak iki parçaya ayırmaktadır.

3.5.6.1. Retoriğin “Buluş” Bölümü

Retoriğin ilk bölümü Hellence “euresi” ve Latince “inventio” kelimelerinin karşılığı olarak ifade edilen “buluş” bölümüdür. Retoriğin buluş kısmı konuşmanın nitelik ve nicelik açısından durumunu ve sanatlı ya da sanatsız kanıtlamayı içermektedir. (Theodorakopoulos, 2004: 86). Geleneksel anlamda buluş ya da yaratma, tartışılan sorun çerçevesi yani söylem tipi içinde, argüman yani cevap bulmayla ilişkilidir (Meyer, 2004/2009: 39). Üzerinde durulacak olan konunun ve buna ilişkin sorunları kanıtlamak ya da çürütmek için kullanılacak olan bu ilk aşama oldukça önemlidir. Bu bölüm konuşmacının bütün yeteneğini, zekâsını ve bilgisini buluşlarıyla gösterdiği bölümdür (Dürüşken, 1995: 31).

Bir konuya ilişkin öncelikle yapılması gereken husus, temel sorunun tespit edilmesidir. Hermagoras’a göre çözümleme ve tespit dört aşamada yapılmaktadır (Dürüşken, 1995: 32):

- Varsayımsal aşama: Bu kısımda söz konusu olayın gerçekte var olup olmadığı, bahsi geçen olayın var olması ya da olmaması halinde ne gibi sonuçların ortaya çıkacağına ilişkin düşünceler ortaya koyulmaktadır.
- Tanımsal aşama: Bu aşamada söz konusu olayın varlığı kabul edilmiştir. Burada olayın nasıl tanımlanacağı sorunu söz konusudur. Tanımlanamayan bir olay hakkında yargı geliştirmek mümkün değildir. Bu gerekçeyle üzerinde konuşulacak olan olayın tanımı hakkında etraflıca düşünmek gerekmektedir.
- Niteliksel aşama: Burada tartışılan ana husus, konunun niteliğinin yani değerinin, yapısının ve cinsinin ne olduğudur. Bir olayın niteliği onun yasalarla çözülüp çözilemeyeceğinin tartışılması sonucu belirlenmektedir.
- Bir başka olgu durumunu da söz konusu yapma: Hermagoras’ın eklediği bu bölümde suç oluşturan eylemin davalıya ait olup olmadığı üzerinde durulmaktadır. Cicero buluş bölümün bu kısmıyla ilgilenmemiştir.

Buluş bölümünde yapılması gereken ikinci husus, üzerinde durulan konunun kanıtlanması ya da konuya ilişkin tanıklıkların bulunması kısmıdır. Bu kısım Aristotelesçi bir yaklaşımla ikiye ayrılmaktadır (Dürüşken, 1995: 33):

- Yapay olmayan kanıtlar: Konuşmacının hazır olarak bulduğu, belgeler, tanıklar ve yasalar gibi var olan somut malzemelerden elde edilen kanıtlardır.

-Yapay kanıtlar: Retorik içinde konuşmacının zekâsını, karakterini, yeteneğini kullanarak elde ettiği kanıtlardır. Bunlar ethos, pathos ve logosur¹⁴. Mantıksal yolla kanıtlama olan logos ise temelde entimem denilen kıyaslamalar yoluyla ve konuşmayı etkili kılmak için tarihsel olaylardan örneklerin verildiği tümdengelim şeklindeki iki yolla ortaya koyulmaktadır.

3.5.6.2. Retoriğin “Düzenleme” Bölümü

Retoriğin ikinci bölümü Latince “dispositio” yani düzenlemedir. Düzenleme bölümünde, buluş bölümünde elde edilen çeşitli türden kanıtlar konuşmacıyı etkin bir sonuca götürecektir biçimde ele alınmaktadır. Bu söylevin içyapısıdır ve bu yüzden oldukça önem arz etmektedir. Aristoteles’e göre bir konuşma, temel olarak giriş ve sonuç aşamalarından oluşmakta, buna en fazla olguları dile getirme ve kanıt aşamaları eklenebilmektedir. Daha sonraki retorik kuramcılarının öğretilerinde bu sayı değişiklik göstermiş, genel olarak; giriş, anlatı, bölümlendirme, kanıtlama, çürütme ve sonuç kısımlarından (Dürüşken, 1995: 34-35; Meyer, 2004/2009: 39) söz edildiği görülmüştür.

Giriş kısmı, konuya etkili bir giriş yaparak dinleyicinin dikkatini çekme aşamasıdır (Dürüşken, 1995: 34). Bir diğer ifadeyle girişin görevi “iyi niyeti”, dikkati” ve “kolay öğrenmeyi” sağlamaktır (Theodorakopoulos, 2004: 92).

Düzen bölümünün bir diğer aşaması ise anlatımdır. Bu aşama, üzerinde konuşulacak olan konunun bütün yönlerinin ortaya koyularak olayın en iyi şekilde anlatıldığı kısımdır (Dürüşken, 1995: 34). Anlatım “konunun gerçek koşullarla bir kompozisyonudur.” Söz konusu kompozisyon konuşmacıya göre değişiklik göstermektedir. Zaman zaman uzun zaman zaman kısa olması mümkün olan kompozisyona ilişkin bir sınırlama söz konusu değildir. Burada önemli olan konuşmacının gerçeği nasıl göstermek istediğidir. Anlatım bir yönüyle konuşmacının karakter taslağını ortaya koyduğu için anlatım kısmı oldukça net görülen bir “oyunculuk” yeridir (Theodorakopoulos, 2004: 93-94).

¹⁴ Retoriğin bileşenleri şeklinde ethos, pathos ve logos başlıkları incelendiği için burada yeniden açıklanmamıştır.

Bölümlendirme aşamasında ise gerektiği biçimde anlatılan konuyu bölümlere ayırma söz konusudur. Tarafların konuya ilişkin anlaştıkları ya da anlaşılmadıkları noktaların belirtilmesini içermektedir (Dürüşken, 1995: 35).

“İkna etme” adı verilen düzen bölümünün bir diğer aşamasında ise kanıtlamaya ve konuya ilişkin ileri sürülen karşıt savları çürütmeye ilişkin hususlar ortaya koyulur. Bu kısımda retoriksel kıyaslamalar ve imalara yer verilmektedir. Burada konuşmacının kendi kişisel özellikleri de ön plana çıkmaktadır (Theodorakopoulos, 2004: 94; Dürüşken, 1995: 35). Düzen bölümünün son aşamasını ise son söz ya da sonuç oluşturmaktadır. Aristoteles’e göre konuşmacının dinleyiciyi kendi lehine, karşı tarafın aleyhine çevirmesi, kendi lehine olanları abartması, aleyhine olanları ise küçümsemesi, dinleyicilerde duygusallığa yol açması ve açıkladığı bilgileri özetlemesi son söz kısmında ortaya koyulması gerekmektedir (Theodorakopoulos, 2004: 94; Dürüşken, 1995: 35).

3.5.6.3. Retoriğin “Üslup” Bölümü

Anlatım biçimi, bir retorik kurgunun üçüncü bölümünü teşkil etmektedir. Latince “eleutio” kelimesinin karşılığı olarak kullanılan anlatım biçimi, konuşmacının dil öğelerinden yararlandığı anlatım, duygu, düşünce ve ifade etme tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil kullanımında anlaşılabilirlik, deyimlere yer vermek, retoriksel biçimlerin dengeli kullanımı, yer yer süslü anlatım yerine gündelik yalın dil kullanımı ile sanatlı olanın ortaya koyulması, duyguları harekete geçiren yalın, akıcı ya da karma şeklindeki anlatım biçimlerinden bahsetmek mümkündür (Theodorakopoulos, 2004: 95-96).

Retorikte genel hatları ile üç temel üsluptan bahsetmek mümkündür. Bunlar yalın üslup, orta üslup ve aşırı süslü üslup olarak sıralanabilir. Geleneksel retorik kuramı içinde bahsi geçen bu üslupların dışında yalınlık, açıklık ya da berraklık, uygunluk ve süslülük dört farklı üslup özelliğinden de bahsedilmektedir. Üslup ile ilgili olarak cümledeki anlamı genişletebilen ya da değiştirebilen dilsel yapılar söz konusudur. Bu sanatlı anlatımları, sözdeki değişimleri anlatan mecazlar ve cümle anlamındaki değişimleri anlatan metaforik ve alegorik anlatımlar olarak ifade etmek mümkündür (Dürüşken, 1995: 36).

3.5.6.4. Retoriğin “Bellek” Bölümü

Retorik kurgunun dördüncü bölümü ise Hellence “mneme” Latince “memoria” kelimelerinin karşılığı “bellek” olarak ifade edilmektedir. Klasik retorikte üzerinde en az durulan bellek konusu aslında retorik kuramı içinde görülmemiştir (Dürüşken, 1995: 36). Bellek kısmı retoriksel konuşmanın ezberlenmesini kolaylaştıran bir özellik arz etmektedir (Theodorakopoulos, 2004: 109).

3.5.6.5. Retoriğin “Eylem-Söyleyiş” Bölümü

Retoriğin son bölümünü Latince “hypokrisis” yani söyleyiş telaffuz oluşturmaktadır. Konuşmanın kaderini belirleyen bölüm olması açısından bu bölüme son derece önem atfedilmiştir. Bu kısma retorik kitaplarında pek önem verilememesine rağmen söyleyiş kısmı ses ve jestler olarak iki başlık altında incelenmiştir. Sesin uygun bir biçimde alçalıp yükselmesi, vurgulama, duraklama ve ifadeye yeniden başlama gibi özellikler ile el, kol, yüz ve beden hareketleri söyleyiş tarzının etkin olmasında önemli unsurlar olarak değerlendirilmiştir (Dürüşken, 1995: 37).

3.5.6. Aristoteles’e Göre Retorik Konuşmanın Kurgusu

Aristoteles (2012: 165), dinleyicide doğru bir izlenim yaratabilmek için ne söyleneceğinin bilinmesinin yeterli olmadığını, söylenilecek şeyin gerektiği gibi söylenmesinin zorunlu olduğunu ifade etmiştir. Bu çerçevede Aristoteles’e göre dilin doğru kullanımından, dil sanatlarına, sesin tiz mi pes mi kullanılması gerektiğinden, üsluba kadar birçok hususa dikkat edilmesi ile iyi bir retorik kurgu oluşturmanın mümkün olabileceği belirtilmektedir. Bir diğer anlatımla, anlatım biçimi, dinleyiciye anlatılacak konuların nasıl anlatılacağı gibi hususlar, retorik bir kurgu ya da bir diğer ifadeyle etkileyici bir retorik inşa için önem arz etmektedir.

Aristoteles’e (2012: 166) göre dil sanatlarının az da olsa gerçek anlamda bir öneminden bahsetmek mümkündür. Ona göre kuşkusuz bir şeyin söyleniş tarzı, onun anlaşılabilmesini etkilemektedir. Sanatlı anlatım, bir yönüyle hayal ürünüdür ve dinleyeni büyüleme amacına yöneliktir. Aristoteles, yazılı ya da edebi türden konuşmaların yarattığı etkinin

çoğunu, konuşmacının ortaya koyduğu düşüncelerden ziyade, onun o düşünceyi ifade etme biçimine borçlu olduğunu belirtmiştir.

Retorik konuşmada üslup da önemli bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles'in (2012: 167-168) üslup ile ilgili olarak "biçemin iyi olabilmesi için açık olması gerekir." şeklinde bir yaklaşım ortaya koyduğu, açıklık için ise "açıklık geçerli ve alışılmış sözcükleri kullanarak sağlanır." biçiminde bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Bu çerçevede Aristoteles, gündelik konuşmaya, alışılmış olanın dışında bir hava vermenin iyi olduğunu, insanların çarpıcı şeylerden hoşlanacağını bir diğer ifadeyle alışılmış olanın dışındakilerin insanları etkileyebileceğini ifade etmiştir. Bu noktada dikkat çeken bir diğer husus ise doğallık konusudur. Aristoteles, doğallığın inandırıcı olduğunu, yapmacıklığın ise inandırıcılığı azalttığını, çünkü dinleyicilerin kendisinin aldatıldığını düşündüğünü ve önyargılı olduğunu ifade etmiştir.

Aristoteles (2012: 168) konuşmacının kullanmış olduğu dil ile ilgili olarak yabancı sözcüklerden, uydurma sözcüklerden ve bileşik sözcüklerden kaçınılması gerektiğini ve seyrek kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra metaforik anlatıma ilişkin olarak ancak yarar getirmesi halinde kullanılmasının iyi olacağını belirtmiştir.

Aristoteles (2012: 177) dil ile ilgili olarak, dilin coşkuyu ve karakteri ortaya koyması ve konusuna denk düşmesi halinde uygun olacağını ifade etmektedir. Aristoteles coşkuyu dile getirmek için ve zulümden bahsediliyorsa öfke dilinin kullanılması, tanrıya saygısızlık ya da günahlardan bahsederken razı olmayan, nefret içeren ve gönülsüz bir dilin kullanılması gerektiği, bir zaferden bahsediliyorsa sevinçli bir dil, acıklı bir durum söz konusu ise alçak bir ses tonu ve buna uygun bir dilin kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu uygun dil biçimlerine ilişkin kullanım konuşmacının ortaya koymuş olduğu öyküye dinleyicilerin inanmasını sağlamaktadır.

Aristoteles (2012:179) retorik bir konuşma metninin, ne tam anlamıyla ölçülü/vezinli ne de ritimden yoksun olması gerektiğini ifade etmiştir. Ölçülü bir metnin yapay görünüm arz ederek dinleyicinin güvenini yok edeceğini, aynı zamanda dinleyicinin dikkatinin konuşma içeriğinden ziyade ölçünün ne zaman yineleneneğine kayması ile sonuçlanacağını belirtmiştir. Son tahlilde düzyazının belli bir ölçüde ritmik olmasının ama ölçülü/vezinli

olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Düzyazı dili Aristoteles'in (2012: 180-181) de ifadesi ile "özgür-akışlı" olmalıdır. Aristoteles bu konuyu şu şekilde ifade etmiştir:

Özgür-akışlı biçemle, doğal durak yerleri olmayan ve sırf o konu hakkında söyleyecek başka şey olmadığı için bir sona ulaşan türü kastediyorum. Bu biçem yalnızca sonsuz olarak uzayıp gittiği için, doyurucu değildir- insan daima önünde durulacak bir yer olsun ister: Bir yarışa katılan insanlar ancak hedefte bayılır ve yere yıkılır; yarışın sonunu önlerinde gördükleri sürece koşmayı sürdürebilirler. Öyleyse özgür akışlı biçem türü böyledir, yoğun olan, cümleler halinde olmalıdır. Cümleyle, kendi içindeki bir başlangıcı ve bir sonu olan ve aynı zamanda bir bakışta anlaşılamayacak kadar uzun olmayan bir konuşma parçasını kastediyorum. Bu tür dil doyurucu ve izlenmesi kolaydır. Doyurucudur, çünkü sonsuz olanın tam tersidir; ayrıca dinleyen her zaman bir şeyler yakaladığını ve bazı kesin sonuçlara ulaştığını hisseder; oysa önümüzde hiçbir şeyin olmadığını ve hiçbir yere ulaşmadığımızı görmek doyurucu bir şey değildir. İzlemesi kolaydır, çünkü kolayca akılda tutulabilir ve bunun için dil cümleli biçimde olduğunda sayılandırılabilir, sayı ise akılda tutulması en kolay şeydir.

Aristoteles, konuşmada kurulacak cümlelerin ne uzun ne de kısa olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Kısa cümleler dinleyenin kafasında oluşan ve bir beklenti niteliğindeki ritim nedeniyle dinleyicinin tökezlemesine neden olurken, çok uzun cümleler de yine dinleyicide geride kalmış hissi meydana getirebileceğini belirtmiştir (2012: 181-182). Buradan hareketle önemli olan, dinleyicinin dikkatini yakalayarak konuyu ve konuşmacıyı ilgiyle takip etmesini sağlamaktır. Çok kısa ya da uzun cümleler dinleyicinin takılarak ya da geride kalmış hissine kapılarak dikkatini yitirmesine neden olabilecek bir etkidir. Bu sebeple dinleyicinin durumunun sürekli kontrol altında tutularak konuşma sürdürülmesinin konuşmanın etkinliği açısından önem arz ettiğini belirtmek mümkündür.

Eğretilemenin/metaforik anlatım retorik konuşmada etkili olabilecek bir başka üslup biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles (2012: 185) eğretilemenin iyi olabileceğini ifade ederek, eğretilemeye ilişkin kavranılması güç olacağı için zorlamadan kaçınılması gerektiğini, apaçık olmaları halinde etkilerini yitireceklerini belirtmiştir. Aristoteles (2012: 189) eğretilemelerin asıl nesneyle ilgili ancak o kadar açık bir biçimde onunla ilgili olmayan şeylerden çıkarılacağını belirtmiş, bu durumu felsefede keskin bir zekânın birbirinden çok uzak şeylerdeki benzerliği kavrayışına benzetmiştir. Abartmaların da eğretileme olduğunu ifade eden Aristoteles (2012: 193) abartmaların gençler ve öfkeli insanlar tarafından kullanıldığını ortaya koymuştur.

3.5.7. Retorik ve Siyaset İlişkisi

Retorik ve siyaset arasında kuşkusuz bir ilişki bulunmaktadır. Retorik sanatlı bir biçimde ikna üretme çabası iken siyaset ise bir tür rıza üretme ve meşruiyet sağlama çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle politik retorik, bu ilişkinin varlığını ortaya koyan bir kavram olarak Aristoteles'in (2012) retorik türlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçeveden hareketle geleceğe ait olan hakkında dinleyicilerin ikna edilmesini anlatan politik retorik, retorik bileşenlerinin oluşturacağı bir itkiyle hedef kitlenin rızasını sağlama ve bir tür meşruiyet sağlama çabasını da ifade etmektedir.

Meyer, siyasetin her zaman retoriğin ayrıcalıklı bir alanını oluşturduğunu ifade ederken, bu ayrıcalığın oluşması için retorik tartışmanın mümkün olabilmesini sağlayacak görece demokratik bir rejimin varlığını kategorik olarak zorunlu görmektedir (2004/2009: 100). Heath'in (1992: 24) ifade ettiği şekliyle retorik tek yönlü bir iletişim olarak görülebileceği gibi, konuların ve eylemlerin tetkik edilmesi için müzakere ya da diyalog olarak da görülebilir. Bu kapsamda her ne kadar retorik bir hitabet olarak algılsa da aslında retoriği bir tür tez ve antitezlerin karşılaşma alanı olarak ele almak mümkündür. Tez ve antitezlerin bir zeminde buluşabilmesinin günümüzdeki zorunlu şartını ise demokratik bir yönetim anlayışının oluşturduğunu ileri sürmek tutarlı bir yaklaşımdır.

Meyer (2004/2009: 100), retoriğin, en yoğun olduğu genel konulara ilişkin tartışmalardan ziyade “oy toplama siyasetine yönelik kaygılar” tarafından işgal edildiğini ifade etmektedir. Meyer, bu yaklaşımını şu şekilde özetlemektedir:

Bu bağlamda, tartışma dışında başka teknikler de vardır: resmi kampanyalar sırasında reklam spotları, seçmenlerle buluşma, sürekli ön planda olmak ve özellikle televizyonda sürekli seçmenlere kendini göstermeye çalışmak. Burada mesele siyaset adamının bütün problemleri çözmemesi ama olayların akışı üstünde gerçekten etkili olduğu izlenimi uyandırmak istemesidir. Dolayısıyla bilinen tekniklere başvurmak zorundadır. 1) sorunu saptamak; 2) bütün engellere rağmen seçmenlerin soruları ve verilen cevaplar arasındaki bağlantıyı koparmamak için cevapları genel ve bulanık kılmak... 3) açık cevaplar vermek

Bu tür stratejilere ideolojilerde de rastlandığını ifade eden Meyer (2004/2009: 101) bu durumu ise aşağıdaki biçimde ifade etmiştir:

İnsan her zaman haklı çıkmak istediği bir tartışmadaymış gibi konuyu tartışmaya açacak her şeyi dışlayarak güçlenmeye yönelik kişisel bir körlük içindeymiş gibi her türlü eleştiriye kapatır kendini. Dolayısıyla, ideolojinin temel aksiyomları iki basit

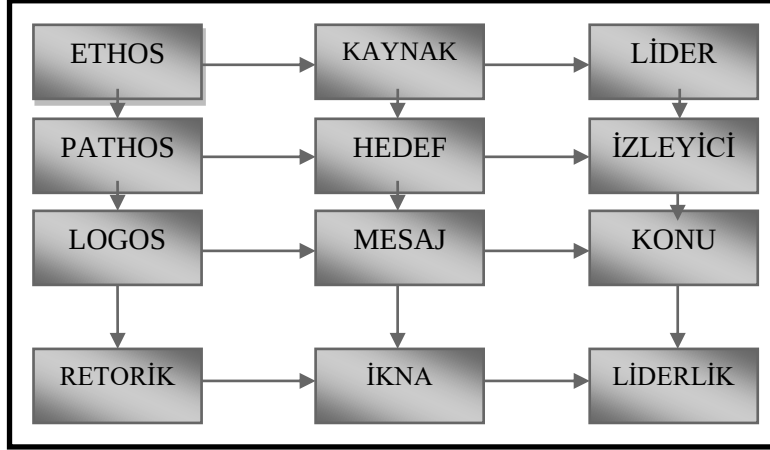
düşünceyi karşılamalıdır: birincisi ideolojileri, her zaman iddia ettikleri gibi kuşatıcı olmaları için her şeye cevap vermelerini ister; ikincisi is, nasıl bir soru sorulmuş olursa olsun, onları hiçbir şeyin tartışmaya açmamasını ister. İdeoloji bu ikili zorlamayla kapalı devre işler ve bu bağlamda onu tartışmaya açacak bir kırılma ya da parçalanma mümkün değildir. Her zaman haklıdır ve globaldir.

Bu konuyu oldukça veciz bir biçimde analogik hale getirmiş olan Meyer (2004/2009: 101); ilkel bir kabilede “büyücü” olan bir kişinin yağmur yağdırma şeklindeki iddiasını böylesi bir kültten hareketle iddia ettiğini ifade etmiştir. Analogiye göre, Avrupalı bir etnologun söz konusu büyücüden yağmur yağdırmasını istemiştir. “Büyücü” bu isteği yerine getirmek için çeşitli çabalar sergilemiş ancak bu çabalardan etnologun istediği nitelikte bir sonuç çıkaramamıştır. Sonucu öngören etnolog bu çabanın zaten boş bir çaba olduğunu belirtmiştir. Buna karşılık olarak, “büyücü” etnologun bu yaklaşımı ile tanrılara hakaret ettiğini, halkın günah işlediğini, kötü bir zaman seçildiğini iddia ederek tanrıların kendi çağrısına cevap vermediğini ifade etmiştir. Sonuç olarak yağmur yağmaması durumu kabilede yaygın olan dinsel inancı sakatlamak yerine daha da güçlendirmiştir. Çünkü bu durum bir ön kabuldür ve dolayısıyla tartışılacak bir tarafı bulunmamaktadır ve bu durum aracılığı ile her şey mükemmel bir biçimde açıklanabilmektedir.

Dolayısıyla retorik aracılığı ile ikna bir takım toplumsal ön kabullerle de ilgilidir. Siyasete ilişkin retorik kurgunun bu toplumsal ön kabullere odaklanması başarının artmasına katkı sağlayacaktır. Bir diğer ifadeyle Meyer’in (2004/2009: 102) ifade ettiği gibi “ideolojik sonuç bireylerin inançlarını ve ön yargılarını güçlendiren psikolojik körlüğün klasik mekanizmalarına bağlıdır.” Aristoteles ise (2012) politik retorik ile ilgili olarak sunmuş olduğu stratejilerde ön yargının kışkırtılmasının arzu edilmesi halinde retoriğin kapanış kısmında bunun yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Ön yargıların artırılması ya da kuşkuların artırılması için ise retoriğin giriş kısmının kullanılması gerektiğinin evrensel olduğunu ifade etmektedir.

Çalışmanın bu aşamasında retoriğin ise hem bir ikna süreci hem de tez ve antitezlerin karşı karşıya gelebildiği bir ortama ilişkin olduğu ortaya koyulmuştur. Buradan hareketle, iyi bir liderliğin ise bir yönüyle güçlü bir retoriği gerektirdiği, liderin izleyicilerini ikna edebilmek için kendisini yani liderliğine ilişkin tüm özellikleri ifade etme enstrümanlarından birisi olan dili bir araç olarak kullandığı sonucunu çıkarsamak mümkündür. Dolayısıyla dilsel yeti ve liderlik arasında güçlü bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir. Özellikle retoriğin

bileşenlerinden ethos, pathos ve logos'un ikna sürecinde yer alan kaynak, hedef kitle ve mesaj faktörleriyle ilişkili olduğunu, liderliğin ise dolaylı bir ikna süreci olarak ele alınarak liderliğin bir tür retorik süreç olabileceğini de bu kapsamda ileri sürmek mümkündür. Bu durumu bir diyagram (Şekil 3.12) aracılığı ile aşağıdaki biçimde izah etmek mümkündür.

Şekil 3.12. Retorik, ikna ve liderlik süreci ilişkisi diyagramı

Çalışmanın bundan sonraki aşamasında, ikinci ve üçüncü bölümlerde ortaya koyulan ikna süreci, liderlik yaklaşımları ve retorikçe ilişkin kavram ve alt kavramların, siyasal liderlik kavramı çerçevesinde yeniden ele alınarak; ethos, pathos ve logos unsurları, ikna sürecinin kavram ve kuramları ile liderlik, karizmatiklik, vizyonerlik, değişim/dönüşüm yetisi, güçlü hitabet gibi çözümlemelerden elde edilen bilgiler aracılığıyla, siyasal simetri vaadeden lider retorik yaklaşımının/modelinin kavramsal ve kuramsal inşasına odaklanılmaktadır.

4. SİYASAL İKNA İNŞASI VE SİMETRİ VAADEDEN LİDER RETORİĞİ MODELİ

İkna kavramının birçok alana ilişkin olabileceği çalışmanın ikinci bölümünde ifade edilmişti. Satın alma, oy verme gibi süreçleri içinde barındıran iknanın oldukça karmaşık ve birçok değişkeni içeren bir süreç olduğu, bununla birlikte liderlik sürecinin de oldukça karmaşık ve çok değişkenli bir süreç olduğu üzerinde durulmuştu. Bu kısımda ise öncelikle siyaset kavramı ve siyasal iletişim olgusu üzerinde durulmakta, bir süreç olarak ele alınan siyasal iknanın temel kavram ve değişkenleri irdelenmektedir. Bu aşamada, ele alınan tüm bu değişken ve kavramların bir düzlemde bir araya getirilmesiyle inşa edilen ve siyasal liderin arzu ettiği siyasal davranışın ortaya çıkmasına katkı sağladığı varsayılan lider retorikğine ilişkin bir model üzerinde durulmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde ele alınan siyasal ikna süreci, çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde, temel ikna teorilerinin, liderlik yaklaşımlarının ve retorikğin irdelenmesiyle elde edilen kavramlar odağında incelenmektedir. Bu aşamada oy verme davranışında bulunan seçmenin liderlik beklentisi ile liderin retorikğinin/söyleminin kesiştiği noktada bulunduğu düşünülen siyasal ikna olgusu, liderin seçmene sunmuş olduğu sembolik-retorik bir vaat kapsamında ele alınmaktadır. İrdelenen retorik vaaadin, merkez/simetrik gruplara karşı çevre/asimetrik grupları temsil eden örtük meta bir retorikğe ilişkin olduğu kabul edilmektedir.

4.1. Kavramsal Çerçeve

İkna olgusu çalışmanın başında, hem ikna edeni hem de ikna olanın ihtiyaçlarını karşılayan çift taraflı etkileşime açık bir girişim olarak nitelendirilmişti. İknanın bu yönüyle propagandanı ayrılarak tarafsız bir nitelik kazandığı, bunun yanı sıra ikna edici amacın benimsenmesi halinde, ikna edilenin istek ve ihtiyaçlarının giderildiğini görebileceği etkileşimli bir süreç (Jowett ve O'Donnell, 2012: 33) olduğu vurgulanmıştı. İkna sürecinde mantıklı kanıtlarla muhatapın etkilenmesinin yani, bir tür özgür seçim ortamının yaratılmasının söz konusu olduğu ifade edilmişti. İkna incelemesinin psikolojik bir varlık olarak birey, sosyal ve sosyal-psikolojik bir unsur olarak grup, siyasal bir unsur olarak toplum düzeyinde yapılmasının mümkün olduğu (Jamieson, 1985/1996: 4) belirtilmişti. Bu bilgilerden hareketle, siyasal katılma, oy verme gibi davranışları siyasal davranış olarak

nitelemek, bu bağlamda toplumsal düzeyde ikna sürecinin yani siyasal tutumların değiştirilmesini ya da mevcut tutumların pekiştirilmesini ise siyasal ikna olarak tanımlamak mümkündür.

Siyasal ikna, ikna edici iletişimin siyasal olana odaklanması, bir diğer ifade ile siyasal iletişimin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir durumdur. Siyasal iletişim kavramı, tek bir biçimde tanımlanması oldukça güç olan “siyasal” ve “iletişim” kavramlarının bir bileşkesi olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Buna rağmen kavram, genel bir çerçevede ele alınarak, “siyasal aktörlerin belli ideolojik amaçlarını, belli gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere çeşitli iletişim tür ve tekniklerinin kullanılarak yapılması” biçiminde tanımlanabilir. Siyasal iletişim, ikna edici iletişim sürecinde yer alan kaynak, alıcı, kanal, mesaj ve geri besleme gibi değişkenlerin yer aldığı bir süreçtir (Aziz, 2007: 1-5).

4.1.1. Siyasal İkna

Siyaset ve ikna kavramlarının bir karması niteliğindeki siyasal ikna kavramını oluşturan iki temel kavramdan birisi olan ikna kavramı hemen tüm boyutlarıyla çalışmanın başında ele alınmıştı. Bu aşamada ise gözlemlenebilir bir insan edimi olarak siyaset konusu tanımsal ve kavramsal düzeyde ele alınarak, siyasal ikna kavramına ilişkin irdeleme yapılmaktadır.

4.1.1.1. Siyaset ve Siyaset Bilimi Kavramı

Siyaset kelimesi Arapça “at eğitimi” anlamına gelen “siyasa” kelimesinden türemiş(Nişanyan Sözlük, 2015) bir kavramdır. Devlete ait işler anlamında kullanılan “politika” kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılan siyaset kavramı, bünyesinde, meşruiyet, iktidar, otorite gibi kavramları barındırmaktadır (Kışlalı, 1996: 17-18).

Köker (1998: 13) siyaset kavramı yerine politika kavramını tercih etmesine gerekçe olarak, “siyaset” kavramının “ceza, usul, edep, manevra kabiliyeti” gibi anlamlarıyla “ortaklık” haline gönderme yapmaktan uzak olduğunu ifade ederek, “politika” kavramının “yurttaşlık bağı ile bir birine bağlı olanlar” anlamını barındıran bir kavram olmasını göstermektedir. Kışlalı (1996: 17-18) ise, bir bilim olarak siyaseti, “siyasal otorite ile ilgili kurumların ve

bu kurumların oluşmasında ve işleminde rol oynayan davranışların bilimi” biçiminde tanımlanmaktadır.

Sarıbay (1994: 62) siyaset kavramını, bir tür kontrol ilişkisi olarak da tanımlamaktadır. Bu çerçevede siyasal etkileşimin merkezinde bulunan kontrol kavramı, iktidar, otorite ve meşruiyet kavramlarıyla ilişkili olarak kabul edilmekte, sosyal kurallara dayalı olarak ortaya çıkan bir tür birey-grup, grup-birey arası ilişki olarak nitelendirilmektedir. Bu kapsamda ön plana çıkan siyasal etkileşim ise, “tüm somut biçimleriyle veya bunlardan biri yoluyla bir şahsın/grubun diğer bir şahıs/grup üzerinde kontrol kurma mücadelesi olup, bu mücadeleyi ve sonuçlarını o gruba meşru kabul ettirmesi süreci” (Sarıbay, 1994: 63-64) olarak belirtilmiştir. İktidarın bilimi olarak tanımlanan siyaset biliminde siyaset kavramı, toplumsal grupta, grubun norm ve değer sistemine göre başkaları üzerinde bir etki ya da güç kullanılması ve bunun meşruiyetinin kabul edilmesi anlayışına karşılık gelmektedir (Duverger, 2004: 21-22).

4.1.1.2. Siyasal Tutum ve Siyasal İkna Kavramı

Uysal (1998: 185) ikna edici iletişimi birey, grup ya da kitlede belli bir tutum ve/veya davranış değişimi bir diğer ifadeyle belli bir konuda belirlenen biçimde düşünmesini ve davranmasını sağlamaya yönelik gerçekleştirilen planlı bir iletişim çabası olarak tanımlamaktadır. Bireyin siyasal yaşam içindeki yerinin tespit edilmesi için öncelikle onun tutum ve davranışlarına içinde bulunduğu toplumun ne ölçüde etki ettiğinin, bireyin hangi ölçüde seçme ve hareket etme özgürlüğüne sahip olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Psikolojik etkenlerin siyasal yaşama yansıması ve tutumların oluşmasındaki etkisini de bu bağlamda ele almak bir başka gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Kışlalı, 1996: 126). Buradan hareketle toplumsal dinamiklerin, bireyin tercihlerinin, psikolojik, sosyolojik birçok karmaşık değişkenin siyasal tutum kavramının omurgasını oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Siyaset kavramına ilişkin tanımların ortak noktasına bakıldığında, siyasetin toplumsal ortaklığa vurgu yapan bir edim olduğu ve kavramın “kontrole” dayalı iktidar, otorite ve meşruiyet alt kavramlarıyla örgüldendiği görülmektedir. Dolayısıyla ikna kavramının bir boyutunu oluşturan bireyin serbest seçimi (Perloff, 2010) yaklaşımını siyaset kavramının bir boyutunu oluşturan meşruiyet kavramıyla özdeşleştirmek mümkündür. Bu çerçevede

meşruiyet zemininde bulunan siyaset ile manipülasyon içermeyen, kişinin rıza ve serbest seçimine dayalı ikna türünün bütünlük içinde bireyin siyasal alana ilişkin tutumlarının iknacının amacına uygun biçimde değiştirilmesini ya da pekiştirilmesini içerdiğini ileri sürülebilir.

İkna kavramına ilişkin olarak çalışmanın başında yapılan tanımların merkezinde bireylerin özne ya da nesnelere ilişkin yaklaşımlarının bulunduğu belirtilmiş; bu yaklaşıma etki eden birçok değişkenin var olduğu, bunların başında ise grup etkisinin bulunduğu ifade edilmişti. Bir insan edimi olarak toplumsal bir faaliyete işaret eden “siyaset” de birey için bir konu statüsünde bulunmaktadır. Bu çerçevede bireyin “siyaset” ve ona ilişkin diğer konularla ilgili yaklaşımlarını daha özel bir ele alışla siyasal ikna kavramı içine yerleştirmek mümkündür.

Sherif ve Sherif’e (1956/1996: 539) göre, tutumlar insanlara, değerleri içeren konulara, bir kurum ya da nesneye ilişkin tutarlı ve karakteristik bir tarz sunmakta, bir yönüyle insanın mali, siyasi ve dini tüm etkinliklerini, grup ilişkilerini ve yaşam tarzlarını içermektedir. Tutum, öncelikle bir nesne, kişi ya da uyarana ilişkin bilgileri, ikinci olarak bunlara ilişkin sevme sevmeme durumunu, son olarak da gözlemlenebilen belirtileri içeren eylem öğelerinden oluşmaktadır. Bu öğeler ise bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını birbiriyle uyumlu kılmaktadırlar (Uysal, 1998: 194). Bu çerçevede siyasetin de bir nesne olarak tutumun konusu olduğunu ve siyasete ilişkin tutumların değişimi anlamında siyasal ikna kavramının kullanıldığını belirtmek mümkündür.

Siyasal ikna kavramı bir yönüyle siyasete ait tercihleri de kapsamaktadır. Bu çerçevede siyasal tercih, bireyin iç ve dış faktörlerinin (Sherif ve Sherif, 1956/1996: 540) etkisiyle sistematik bir biçimde geliştirdiği, bireyin diğer davranış ve inançlarıyla örtüşen tercihlerdir. Bir diğer ifadeyle siyasal tercihler kişiye özgü olarak ortaya çıkan tutumlardır (Karadoğan, 2004: 243). Seçmenlerin parti ve adaylar arasından herhangi bir aday veya partiyi tercih etmelerinde, tutumların büyük önemi bulunmaktadır. Bu bağlamda tutumlar, kimi bireylerin niçin kimi parti veya adayları tercih ettikleri ve kimilerini reddettiklerini yani, seçmenin karar verme süreçlerinin anlaşılması ve açıklanması noktasında önemli bir kavram (Kalender, 2005: 15) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasal tutum ve davranışın oluşması sürecinde bireyin seçme ve hareket özgürlüğünün bulunup bulunmadığı sorusunu merkeze alarak, siyasal tutumların da deneyim ve toplumsal etkilerin temel tutumların üzerine eklenmesiyle oluştuğu görülmektedir. Bu çerçevede kişinin siyasal tutumlarının oluşumunda öncelikle siyasetle ilgili sayılabilecek deneyimleri saymak mümkündür. Örneğin otoriter bir ortamda büyüyen bir kişinin demokrasi kültürünü benimsemesi oldukça güçtür. Buna ek olarak siyasal rejime ilişkin yaşanan olayların işleyişinde ve siyasal tutumların oluşumunda etkilidir (Kışlalı, 1996: 130).

4.1.2. Siyasal İknanın İnşası

İktidar olma amacı bulunan ve bu yönüyle diğer örgütlerden ayrılan siyasal partiler, bu amaca ulaşmak için iletişim etkinliğinden yararlanmaktadır. Siyasal iletişim olarak adlandırılan söz konusu etkinliğin esas hedefi, seçmenlerin bu konudaki tercihlerini etkilemek ve siyasal anlamda seçmenleri yönlendirmektir. Seçmenlerin siyasi tercihlerine ise referans gruplar, ideolojik görüşler, ekonomik ve toplumsal koşullar, iktidar/muhalefet partisinin performansı, vaatler ve adaylar gibi değişkenlerin etkidiği bilinmektedir. Bütün bu unsurlar içinde seçmenlerin siyasi tercihlerini etkileyen önemli bir diğer unsur ise hiç kuşkusuz lider faktörüdür. Siyasal liderliğin, siyasal partinin varlığını ve sürekliliğini belirleyecek kadar güçlü olduğu görülmektedir (Yalın, 2012: 82-83). Dolayısıyla siyasal iknanın inşası sürecinde liderlik faktörünün önemli olduğunu buradan hareketle söyleyebiliriz. Siyasal liderin, siyasal örgütün başarıya ulaştırılması yani seçmenin partiye oy verme davranışının gerçekleşmesi ve desteğinin sürekliliğinin sağlanması gibi temel bir amacının olduğu görülmektedir. Bu çerçevede siyasal lider bir tür siyasal iletişim sürecinin de lideri ve planlayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsan davranışlarının bir tür formu olan siyasal davranış da diğer davranış ve tutum ilkelerinin değişkenleriyle ele alınabilir. Bu çerçevede siyasal davranışa yön veren nedenlerin gözlemlenerek, siyasal davranışın yönünün, gücünün, ısrarının denetim altında tutulmasını sağlayacak yolların keşfedilmesi mümkündür (Anık, 2000: 185). Her ne kadar aynı şartlar altında her bireyin aynı davranışı ortaya koyacağı varsayımının genel geçerliliği olmasa da, ikna olgusunun değişkenlerinin keşfedilmesinin belirli bir düzeyde birey davranışlarını şekillendirebilmenin bilgisini sunduğu bir gerçektir.

İkna bir kişinin ya da bir grubun düşüncelerini ve davranışlarını değiştirme ya da onları güçlendirme süreci olarak, bir konu ya da düşünceyi rasyonel hale getirmenin yanı sıra, insani duyguları cezbetmek, bir düşünce bir çözüm veya bir yaklaşımı cazip hale getirmektir. Bir diğer ifadeyle ikna kişilerde düşünce ya da olaylara ilişkin olarak tutum değişimi yaratmak amacıyla ortaya koyulan iletişim tabanlı bir çaba olarak karşımıza çıkmaktadır (Lord, 1997: 253; Luecke, 2003/2007: 70). Siyasal ikna ise bir kişi ya da grubun politik bir nesne, özne ya da konuya ilişkin düşüncelerini değiştirme ya da güçlendirme, söz konusu nesne, özne ya da konuyu birey nezdinde cazip hale getirmek amacıyla ortaya koyulan iletişim çabası olarak ele alınabilir. Bu çerçevede bir siyasal ideoloji, bir siyasal lider ya da bir siyasal duruma ilişkin bireyde bilişler yaratmak, duygulanım oluşturmak ve istenilen davranışa sevk etmek siyasal ikna sürecinin omurgasını teşkil etmektedir.

Siyasal ikna yani inançlardaki uyumsuzlukların bilinmesi ve bu uyumsuzlukların ortadan kaldırılması bağlamında uzlaşî üretmenin diğer ifadesi olan “diyalektik ikna” ile propaganda yani homojenlik üretme ve yankı uyandırma çabası içinde olan “diyalektik olmayan ikna” edimleri farklılık göstermektedir (Jamieson, 1985/1996: 186). Bu biçimiyle siyasal ikna ve propaganda simetrik ve asimetrik halkla ilişkiler modelleriyle de (Grunig ve Hunt, 1984) benzeşmektedir. Bu kapsamda iknanın özel bir formu olan siyasal ikna, uzlaşının sağlanması, çatışmanın dengelenmesini ya da yönetilmesini sağlayan karşılıklılığın esas olduğu bir çabanın ürünüdür.

İkna süreçleri bireyin sosyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarına dayanan bir sürece işaret etmektedir. Siyasal ikna ise, ancak açık ya da örtük olarak, var olan ihtiyaçlara hitap ettiği zaman başarılı olmaktadır (Jamieson, 1985/1996: 195). Dolayısıyla siyasal ikna, “*homopoliticus*”un siyasal ihtiyaçlarına aradığı yanıtın bir karşılığı olarak ortaya çıkmaktadır. Siyasal tutumları kendine konu edinen siyasal ikna, bir tür tutum inşa etme sürecidir. İnşa ya da kurgu ifadesi, tutumun değişimi ya da istenilen tutumun pekiştirilmesi amacıyla siyasetçinin ortaya koyduğu çabalar bütününe ilişkin süreci ifade etmektedir. Bu bakış açısıyla siyasetçi, arzu ettiği siyasal davranışı oluşturmak ya da pekiştirmek amacıyla duygusal ve bilişsel temelli mesaj kurgusunu seçmene uygun araçlar kullanarak aktarmaktadır.

4.1.2.1. Siyasal İkna İnşası ve Ödül-Fayda Motivasyonu

Siyasal ikna süreci daha önce de ifade edildiği gibi bir tür tutum değiştirme sürecidir. Tutumların değiştirilmesinde ise ödüllendirmenin güçlü bir motivasyon kaynağı oluşturduğu bilinmektedir. Siyasal tercihte bulunacak olan seçmenlere, liderlerin bireysel ve toplumsal düzeyde soyut ya da somut ödüller sunarak onları kendi lehinde oy veremeye ikna etmeye çalışması ödül motivasyonlu siyasal ikna olarak ifade edilebilir.

Bireylerin kendileri için olumlu sonuç doğuracağına inandıkları hedefe yönelmeleri beklenmektedir. Bir diğer ifadeyle bireylerin kendilerini mutlu etmek için çaba harcayacakları varsayılmaktadır. Hedonizmin bu postulası, siyasal iknanın inşa edilmesinde siyasetçiye avantaj sağlamaktadır. Bu çerçevede seçmene sunulacak mesaj ya da onun zihnindeki yapıya uygun hale getirilmiş siyasal figüre yönelen hedef kitlenin hazza ulaşacağı, bir diğer ifadeyle ödül elde edeceği, aksi halde bir takım kayıplarla karşı karşıya kalabileceği mesajı bir siyasal ikna kurgusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer biçimde bireyin hangi etkenler karşısında davranışa geçtiğinin, davranışın hangi nedenlerle ortaya çıktığının bilinmesi de siyasal ikna kurgusunda iknacının elini güçlendirmektedir. Ayrıca bireyin içsel dengesini yani “*homeostasis*” sağlanıp sağlanamamanın da davranışı açıklamak için kullanıldığı görülmekte, ödül ve teşviklerin uygun bir biçimde kullanılmasının istenilen davranışı ortaya çıkarmada etkili olabileceği bilinmektedir (Anık, 2000: 94).

Anık (2000: 112-114) ihtiyaç kuramlarının ikna ve siyasal ikna açısından önemini şu şekilde özetlemektedir:

-İhtiyaç kuramlarının temel çıkarımlarına göre, insanı harekete geçiren temel itkilerin psikolojik ve fizyolojik olduğu, iknacının, birey ya da grupların ne tür ihtiyaç ve yoksunluğunun bulunduğu bilinmesi, söz konusu birey ya da grubun ne tür bir davranış ortaya koyacağını kestirilebilmesini sağlamaktadır.

-İknacının ya da siyasetçinin, kişilerin kendileri açısından çekici olan varlığa ulaşabilmek için çaba harcamaya hazır olduğunu bilmesi davranışların kestirilmesi noktasında bilgi sağlayıcı bir unsurdur. Yani siyasetçinin beklentisine uygun davranışın sergilenmesi için yol gösterici olarak, hedef kitleye ya da seçmene yoksunluktan kurtulabilme ve çekici olan bir sonuç elde edebilmenin yöntemlerini sunması yeterli olacaktır.

-Hedef kitlenin her zaman daha üst basamaklarda bulunan ihtiyaçlarının tatmini için hazır olmayabileceğinin bilinmesi ayrıca, Maslow'dan farklı olarak bilişsel ve estetik-artistik insana özgü ihtiyaçlarının varlığının belirlenmesi yine iknacının elini güçlendiren bir başka unsurdur.

-Davranışlara yön veren itki sağlayan unsurların, bir diğer ifadeyle ihtiyaçların siyasetçi tarafından tahmin ve tespit edilebilmesi, yine onun elini güçlendirerek istediği yönde siyasal davranışın ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır.

-Hedef kitlede başarı ve erk ihtiyaçlarını tatmin etmeye eğimli kişileri başarıya ve erk sahibi olmaya; bağıllık ihtiyaçları bulunan bireylere ise bunların tatminine motive etme imkânının var olması iknacının elini güçlendiren bir başka husustur.

Beklenti ve değer teorilerinin ise siyasal iknanın inşasında siyasetçinin elini güçlendirecek bir takım bilgiler verdiği görülmektedir. Anık (2000: 153-159) bu konudaki yaklaşımları şu şekilde özetlemektedir:

-Siyasetçinin hedef kitlesi ile ilgili olarak davranışların belirli bir ihtiyaçtan kaynaklandığı ve davranışın sonucuna ilişkin hedef kitlenin beklentilerinin bilinmesi, siyasetçiye davranışların yönünü ve şiddetini etkileyebilme imkânı sağlamaktadır.

-Siyasetçi, bireyin tatmin olacağına inandığı bir sonuca, belirli bir takım araçlar vasıtasıyla ulaşılabileceği inancını biçimlendirerek, davranışın yönüne ve şiddetine müdahale etme imkânına sahip hale gelmektedir.

-Siyasetçinin istediği davranışa dönük olarak hedef kitlenin beklenti düzeyini bilmesi ve bunun miktarını ayarlama imkânına sahip olması, ikna sürecinde siyasetçinin elini güçlendiren bir diğer husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

-En çok istenilen sonuca ya da en olumlu duruma ulaşma noktasında aracı rolü üstlenen araçların hedef kitleye sunulması, hedef kitlenin bu araca ulaşma isteğini tahrik edecektir. Yani bir siyasal partinin, hedef kitleye, ulaşmak istedikleri sonuca ya da olumlu duruma ulaştıracak en uygun aracın kendileri olduğu mesajını vermeleri, seçmen davranışını söz konusu parti lehine etkileme imkânı yaratacaktır.

-Ödüle ulaşmak, hedef kitlenin ikna edilmesinde önemli bir yere sahiptir ancak, siyasetçi hedef kitlenin ödüle ulaşmak için sarf etmesi gereken çabayı minimize ederek hedef kitle nezdinde ödülü daha cazip kılma, yani ikna sürecini güçlendirme imkânına sahiptir.

-Siyasetçinin, hedef kitlenin görüş ve gözlem alanını yeniden ve amaçlarına uygun biçimde düzenleyerek, bireylerin buna dayalı olarak ortaya çıkacak davranışlarını kestirme imkânı elde etmesi mümkündür.

-Siyasetçinin hedef kitlenin denge durumunu çözümleyip, hangi konulara ne tür atıflarda bulunduğunu tespit ederek, bireylerin algı biçimlerini değiştirerek amacına uygun davranışı yaratma imkânına kavuşması mümkündür.

-Siyasetçi ile hedef kitlenin amaçlarının örtüşmemesi halinde iknacı zihinsel denge durumunun öğeleri ile oynamak suretiyle dengeli bir bireyi dengesiz hale getirerek amaçladığı davranışı ortaya çıkarabilme imkânına sahiptir.

-Siyasetçinin önerdiği davranışın, yeterli ve yetkin gerekçeleri bulunduğunu hedef kitleye uygun bir şekilde sunabilmesi beklenen davranışın yaratılması imkânı doğuracaktır. Burada davranışın gerekçelendirilmesi ve yeni davranışın eski tutum ve inançlarının sağlayacağından daha fazla ödül sağladığının hedef kitleye gösterilmesi istenilen davranışın ortaya çıkma olasılığını artıracaktır.

4.1.2.2. Siyasal İkna İnşası ve Ceza-Zarar Motivasyonu

Korkunun toplumsallığı artıran bir unsur olduğu bilinmektedir. İnsanlar korktukları zaman daha çok toplumsallık talep etmektedirler. Çünkü insanlar toplumsallığın korkuyu azaltacağına dair inanç taşımaktadırlar. Korku bir tür belirsizliği bünyesinde barındırdığı için insanlar kendilerini başkaları ile karşılaştırarak yani toplumsal ilişkiye başvurarak bu belirsizliği ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar. Korkuya kapılan insanlar başkaları ile yakınlık kurdukları zaman korkuları azalmakta ve grup üyeleri duygusal bakımdan birbirine benzer hale gelmektedirler (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 92). Bireyleri birbirine yakınlaştırarak onları toplumsal kılma yetisini taşıyan korku hissinin, mesajların algılanması ve kabulünde de etkisinin bulunduğunu ileri sürmek mümkündür.

Aşırı korku içeren mesajların ikna edici olmadığı, ayrıca dinleyicilerin özgüven sahibi olup olmamalarının da süreci etkilediği bilinmektedir. Buna rağmen yapılan deney ve çalışma bulgularına göre mesaj içeriği ve korkutucu unsurun birbiriyle ilişkisinin daha açık ve anlaşılır olduğu durumlarda, korkutucu mesaj içeriğinin daha ikna edici olduğu (İnceoğlu, 2000; Kağıtçıbaşı, 1996; Severin ve Tankard, 1992/1994: 277) görülmüştür.

Korku uyandırma tekniği bir kişiyi bir şeye inandırmaya çalışmanın en etkili yöntemlerinden birisidir. Bir anne çocuğuna caddeyi yalnız geçerse arabaların altında kalarak ezileceğini söylemesini, dinsel önderlerin topluluklarını manevi lanetleme ve acılarla tehdit ederek korkutmalarını, siyasal liderlerin seçmenlerini, rakip adayın seçilmesi

halinde ülkenin yıkıma uğrayacağı tehdidi ile korkutmalarını bu duruma örnek olarak göstermek mümkündür (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 365). Bu çerçevede, bir siyasal liderin, seçmen kitlesine kendisine oy verilmemesi halinde o liderin sağlayabileceği olumlu hizmetlerden yoksun kalınacağı bağlamında bir korku çekiciliği kullanması halinde olumlu sonuçlar elde edilebileceğini ileri sürmek mümkündür.

Yapılan çalışmalar çoğu koşulda korku uyandırmanın etkileyici iletişimin etkinliğini artırdığını göstermektedir. Bunun yanı sıra çok fazla korkunun da bir tür iletişim kopmasına neden olabildiği görülmektedir. Bir kişinin çok fazla korkmasına neden olmak onu bir şey yapmayacak kadar sıkıştırabilmekte ya da tehlikeyi görmezlikten gelerek kaynağı reddetme sonucunu ortaya çıkarabilmektedir. Ancak son tahlilde korkuya dayalı iletişimin tutum değişiminde daha az korkuya dayalı olandan daha etkili olduğu görülmektedir (Freedman ve diğerleri, 1978/1993: 368). Bu çerçevede mesaj kurgusunda korkunun dozuna dikkat etmek gerekmektedir. Aksi halde özellikle siyasal alanda diğer siyasal figürlerin ya da liderlerin haksız yere suçlandığı algısının oluşmasına zemin hazırlanarak, seçmenlerin mazlum olarak gördükleri kişilerin yanında yer almalarına neden olunabileceği dikkatlerden kaçırılmamalıdır (Kalender, 2005: 128).

Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular ışığında, korku çekiciliğinin kullanımında, seçmenin korku hissetmiş olduğu konuya ilişkin duyarlılık ve algılama düzeyi, korku yaratan unsurun seçmenin kendisine veya çevresine olan yakınlığı, tehdidin uzak ya da yakın vadeli olması, yine korku yaratan unsurların akla yatkın olup olmaması şeklindeki faktörlerin dikkate alınması gerektiğine ilişkin bir çıkarım yapmak mümkündür. Bu kapsamda siyasal liderin mesaj kurgusunda seçmen durumuna uygun bir şekilde tehdit, korku ve kaygı içeren ifadeler, semboller kullanılmasının seçmenin ikna edilmesine katkı sağladığı ileri sürülebilir.

4.1.2.3. Siyasal İkna İnşası ve Ödül-Ceza/Fayda-Zarar Karmasına Dayalı Motivasyon

Bir siyasal ikna inşasının salt ödül ya da salt cezaya dayalı olacak biçimde kurgulanmasının başarıyı azaltabileceğini ileri sürmek mümkündür. Bu bağlamda siyasal liderin salt olumlu vaatlerden oluşan bir mesaj kurgusu sunması yenisadece kendisine oy verildiği taktirde seçmenin çeşitli imkanlara kavuşacağını içeren mesajların sunulması, seçmenin lideri ve vaatlerini ütöpik olarak algılaması ve istenilen biçimde siyasal davranış

göstermemesi sorununu doğurabilir. Benzer biçimde salt ceza ve korkuya odaklanmış bir siyasal mesajın da seçmen nezdinde kabul görmesine ve istenilen siyasal davranışın ortaya çıkmasına engel olabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda seçmenin kabul edebileceği mesajın dengeli olması gerektiğini belirterek, seçmeni etkileyecek bir siyasal mesajın ödül/fayda ve ceza/korku unsurlarını dengeli bir biçimde içermesi gerektiği düşünülmektedir.

İkna edici nitelikte siyasal mesajın, hem ödül hem de ceza unsurlarını bir arada içeren örgüsünün yanında, bu unsurların soyut ve somut yönlerine de değinmesinin mesajın kapsayıcılığını artırabileceği düşünülmektedir. Bir diğer ifadeyle siyasal mesajın “kimlik sunumu”, “duygusal tatmin”, “büyük bir olayın parçası olma içsel ödülü” gibi soyut/manevi ödüllerin yanı sıra, “konforlu bir gündelik yaşam”, “kamusal kaynaklarından yeterince yararlanabilme” ve “maddi refah” gibi somut/maddi ödülleri bir arada sunacak tarzda olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra liderin istediği siyasal davranışın gösterilmemesi halinde, “elde edilen kazanımların” kaybedileceği, “geçmişte yaşanan çeşitli sosyal, siyasal ve ekonomik problemlerin” yeniden gündeme gelebileceği, “inanç, din, dil gibi konularda elde edilen kazanımların” yitirilebileceği, kazanılmış olan “maddi refahın” ortadan kalkabileceği gibi soyut ve somut korkutucu unsurları içermesi gerekmektedir. Bu bağlamda siyasal simetri vaadeden lider retoriği karma motifli yani ödül ve ceza unsurlarına, ayrıca bunların soyut ve somut boyutlarına bir arada yer veren retorik bir kurgu içermektedir.

4.1.3. Siyasal İkna Sürecinde Rol Oynayan Diğer Anahtar Kavramlar

Siyasal ikna, son derece karmaşık ve içine birçok değişkenin dâhil olduğu bir süreçtir. Bu sürecin seçmene, lidere, lider söylemine bakan yönleri olduğu gibi aile, grup ve cemaat ilişkilerine bakan yönleri de bulunmaktadır. Bu çerçevede ideoloji, din, aile, kişilik, grup gibi kavramların siyasal ikna sürecine etkiyen önemli değişkenler olduğu düşünülmektedir. Bu aşamada söz konusu faktörlere değinilerek bu kavramlarla siyasal iknanın ilişkisi irdelenmektedir.

4.1.3.1. Siyasal İkna ve İdeoloji İlişkisi

Giddens ve Sutton'a (2014/2014: 270) göre ideoloji, “bir toplumdaki egemen grupların çıkarlarına hizmet eden ve onların konumlarını meşrulaştıran yaygın inançlar ve sağduyuya dayalı düşünceler” olarak ele alınmaktadır. Birey dünyayı bir referans çerçevesinde tanımlamakta ve algılamaktadır. Söz konusu çerçeve, gerçeğin bir bütün olarak görülmesine imkân veremez, bu yönüyle parçalı ve ön yargısaldır. Önyargının da bir yönüyle yargı olması gerekçesiyle ikna süreçlerinde ve tutum değişimi çalışmalarında ideoloji konusunun incelenmesi bir zorunluluk (Jamieson, 1985/1996: 189) olarak karşımıza çıkmaktadır.

İdeoloji kavramının, Fransız Aydınlanmasında ortaya çıktığı ilk dönemde olumlu bir anlam taşıdığı, Liberalizm, Sosyalizm, Marksizm gibi kavramların, devrimci ve ütöpik bir anlamı bünyesinde barındırdığı (Tekinalp, 2013: 10) görülmektedir. İdeoloji her şeyden önce bir tür iman, dogma ve inanç bütünüdür anlatmaktadır. Başarılı olarak nitelenebilecek bir ideoloji, rasyonel bir temele otururken bireyin ihtiyaç ve sorunlarının giderilmesinde de somut öneriler getirmektedir (Daver, 1968: 257-261). İdeolojinin bu yönüyle tutumlarla ve ikna süreciyle benzeşim gösterdiği görülmektedir. Çalışmanın başında ifade edildiği gibi tutumların da bilişsel yani rasyonel bir boyutu bulunmaktadır. İşlevsel açıdan ise tutumlar da bireyin ihtiyaçlarına yanıt vermekte, çözüm önerisi sunmaktadır. Siyasal tutumların ise siyasal alana ilişkin olarak bireyin ihtiyaç ve beklentilerine çözüm önerisi sunduğu görülmektedir.

Eagleton (1991: 55-58) ideoloji kuramını inşa ederken, kavramı altı farklı biçimde belirginleşen bir yaklaşımla ele almıştır. Buna göre ideoloji kavramına ilişkin tanımlamaları şu şekilde yapmak mümkündür: Öncelikle ideoloji toplumsal yaşamda yer alan inanç, fikir ve değerlerle ilgili genel, maddi bir süreçtir. Bu yönüyle kavram, kültür kavramıyla benzeşim göstermektedir. Bu çerçevede “ideoloji bir toplumdaki bütün anlamlandırma pratiklerini ve simgesel süreçleri kapsayan bir kompleksin tamamına karşılık” gelmekte, toplumun kendi yapıp etmelerinden ziyade, bireylerin bu yapıp etmelere ilişkin yaşantılarını merkeze almaktadır. İdeoloji, sadece toplumsal pratiklerin anlamlandırılmasını değil, siyasal iktidar süreçleriyle bu anlamlandırma süreçleri arasındaki ilişkiyi de kapsamaktadır. İdeolojinin ikinci yaklaşıma göre anlamına bakıldığında, “toplumsal açıdan önemli belirli bir grubun veya sınıfın içinde bulunduğu

durumu ve hayat deneyimlerini simgeleyen inanç ve fikirlere karşılık geldiği” görülmektedir. Bu noktada ideoloji kavramı ve “dünya görüşü” kavramının birbirine yakınlaştığını, ancak dünya görüşünün insan ile ilgili çok temel konulara eğilirken ideolojinin daha alt düzeydeki konularla da ilgilendiğini ifade etmek mümkündür. Kavramın bir diğer tanımı ise, ideolojinin, çıkarlarını gözetten toplumsal güçlerin, toplumsal iktidarın bütüncül anlamda yeniden üretilmesinde, oldukça önemli konularla ilgili çatışan bir söylem alanı olduğudur. İdeoloji kavramının dördüncü anlamı ise üçüncü tanımına benzer şekilde grup çıkarlarını korunması ve desteklenmesi konusuna vurgu yapmaktadır. Ancak bu vurguda bahsi geçen koruma ve destekleme faaliyetinin, egemen toplumsal güçlerin etkinlikleriyle sınırlandırılması söz konusudur. İdeolojinin beşinci tanımında ise, ideolojinin grup çıkarlarını manipülasyonla meşrulaştırmaya yardımcı olan fikir ve inançlar olduğu görülmektedir. Son yaklaşıma göre, ideolojinin beşinci tanımından farklı olarak, söz konusu manipülatif inanç ve fikirlerin sadece bir grup ya da egemen sınıftan değil, toplumun tümünden kaynaklanmakta olduğu görülmektedir.

Terimsel anlamıyla, bireyler grubuna inanç, algı ve davranışları için çerçeve sağlayan sistematize edilmiş bir değerler dizgesi olarak ideoloji, pejoratif öğeleri de içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda ideoloji, baskıcı iktidar faaliyetlerini desteklenmesi için sunulan değer ve inançlar olarak eleştirilmesi gereken bir olgudur. Olumsuz anlamda ideolojiye, kitlesel olarak toplumsal bir yanılsamaya yol açtığı ve doğru fikirleri olumsuz amaçlar için kullandığı gerekçesiyle karşı çıkmak mümkündür (Eagleton, 2000: 72-73). Bu çerçevede endüstri toplumuna ait ideolojinin temelinde, toplumun kendi ihtiyaçlarını bireye nakletmesi, bir yönüyle bireyi topluma bağlayan mekanizmaların değişerek toplumsal kontrolün yaratılan ihtiyaçlar üzerinden giderilmesi anlayışının olduğu görülmektedir (Marcuse, 1968: 24). İkna olgusuna getirilen eleştirilerin de bu bakış açısından kaynaklandığını bu aşamada belirtmek gerekmektedir.

Siyasal anlamda ideolojiye bakıldığında kavramın, “bir ülke, devlet, siyasal bir parti veya siyasal bir grup tarafından benimsenen; amacı belirli siyasal hedefler olan ve siyasal, sosyal, ekonomik olayları kurumları bu amaçlara göre yorumlayan inanç ve fikirler bütünü” biçiminde tanımlandığı görülmektedir. Siyasal ideolojinin unsurlarına bakıldığında, ideolojinin, taraftarlığını yapmış olduğu hareket için bir hedef göstermesinin onun pozitif unsurunu; mevcut düzene, sisteme karşı oluşu ifade ediliş biçiminin ise ideolojinin negatif unsurunu oluşturduğu (Daver, 1968: 256) görülmektedir.

Özet olarak, ideoloji bireylere içinde bulunmuş oldukları dünya hakkında bir çerçeve sunmaktadır. Sosyal, siyasal ve ekonomik olayları belli bir perspektiften yorumlayan ideolojiler aracılığıyla seçmene tutarlı bir çerçeve sunulması söz konusudur. Liderin seçmene yöneltmiş olduğu mesajın bir ideolojiye ilişkin söylemi temel alması, farklı durumlarda kapsamlı, tutarlı ve denenmiş çözüm önerilerinin bulunması ve ikna için mantıksal argüman hazırlanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

4.1.3.2. Siyasal İkna ve Kişilik İlişkisi

Kişilik, siyasal ikna ya da siyasal davranışın doğasının anlaşılabilmesi noktasında önem arz eden bir diğer kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Milburn'e (1996/1998: 83) göre, ideolojik farklılıklar genellikle bireylerin kişilikleri altında yatan bir takım farklılıkları yansıtmaktadır. Odabaşı ve Barış (2006: 189), kişiliğin karar vermek için toplanacak bilgilerin türlerini ve bunları toplama yöntemlerini, toplanılan bu bilgilerin işlenmesini ve ikna olmayı etkileyen bir değişken olduğunu belirtmişlerdir. Bu çerçevede kişilik, bireye etkileyen bir dizi toplumsal ve kültürel unsurun sonucu olarak, değişik boyutlarda başka bireylerinkiyle benzeşim gösterse bile kişiye özgü bir tür içyapı (Milburn, 1996/1998: 106) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kişilik kavramı psikologlara göre bireyi diğerlerinden ayırt eden, bireyin karakteristik, bir diğer ifadeyle ona has ve ayırıcı davranışlarının bütününe ifade eden bir kavramdır. Kişilikte davranışların özel olması, bireyin sıklıkla yapmış olduğu en tipik davranış kalıplarını ifade ederken, ayırt edici olması, bireyi diğer bireylerden ayırması durumuna işaret etmektedir (Morgan,1977/1998: 311). Kişilik, insan davranışlarını açıklamak üzere ortaya koyulmuş teorik bir yapıyı içermektedir. İnsanın gözlemlenebilen yetenek ve tavırlarından türetilen kişiliğin belirleyici öğeleri, yetenek ve zekâ olarak karşımıza çıkmaktadır. Mizacın ise kişiliğin biyolojik çerçevesini oluşturan ve daha çok genetik özellik arz eden ve bir durum karşısında tepkileri belirleyen fizyolojik bir yapıya (Cevizci, 2002: 615) işaret ettiği görülmektedir. Kuramsal olarak kişilik kavramına bakıldığında ise, kişiliğin tespit edilmesiyle ilgili olarak ortaya koyulan yaklaşımlar bütününe ifade eden durum kuramları, kişiliği, altta yatan gereksinimlerin oluşturduğunu ileri sürerken, sosyal davranış kuramı, kişiliği çeşitli durumlarda gösterilen öğrenilmiş davranışlar olarak ele almaktadır (Morgan,1977/1998: 319).

Sosyal psikolojik kuramın temsilcilerinden olan Alfred Adler sosyal değişkenlerin kişiliği belirleyen etmenler olduğunu ifade etmektedir. Adler, bireyin temel amacının güçlü olmak olduğunu ileri sürmekte, kendini güçlü hissetmeyen bireyin aşağılık kompleksine sahip olduğunu, bunu aşmak için bireyin güçlü olduğu alanlara yöneldiğini ifade etmektedir. Aynı kuramın bir diğer temsilcisi olan Jung ise, bireyin kendi geleceğini belirleyen bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Buna göre insan beyni algılamak ve yorumlamak şeklinde iki temel eylemi gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede kişiliği oluşturan algılama ve yorumlama biçimi dikkatin yöneltildiği bilgileri ve karar verme süreçlerini etkilemektedir. Bir diğer düşünür Fromm, bireyin toplum içindeki yalnızlığını merkeze alarak kişinin amacının sevgi, kardeşlik, arkadaşlık ve güven sağlama olduğunu ileri sürmüş, Horney ise, kişiliği oluşturan temel unsurların endişe ve korku olduğunu belirtmiştir (Odabaşı ve Barış, 2006: 197-198).

Kişilik konusu kapsamında ele alınması gereken bir diğer önemli kavram benliktir. Benlik kişinin kendisini nasıl gördüğü ya da bir diğer ifadeyle kişinin kendini algılama biçimidir (Odabaşı ve Barış, 2006: 204). Bir diğer ifadeyle bireyin kim olduğu hakkında sahip olduğu inançların tümüne benlik denilmektedir (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 105). Bireyin benlik algısı yani kim olmak istediği bireyin kim olmak istemediği ile de yakından ilişkilidir. Bu yönüyle benlik, hem umutları hem de korkuları içeren, davranışlara ilişkin güdülenmede ve bireyin kendisini korumada bir tür başvuru kaynağıdır (Odabaşı ve Barış, 2006: 206). Bu hususlara ek olarak Adorno ve arkadaşlarının, Laswell ve Tomkins gibi bilim insanlarının çalışmaları cezaya dayalı bir biçimde yetiştirilen çocukların ilerleyen dönemde kişiliklerinde ve siyasal inançlarında muhafazakâr oldukları bulgusunu (Milburn, 1996/1998: 106) ortaya koymuştur. Bir diğer ifadeyle otoriter bir kişilik yapısına işaret eden bu durum, otoriter bir yönetim arzusunu da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla toplumlarda ödül ya da cezaya dayalı eğitim anlayışının yaygınlık durumu bireylerin temel kişilik yapılarına ve bu bireylerin temel siyasal tercihlerinin şekillenmesine etki edebilmektedir.

Kişilik kavramı özet olarak bireyin tercihlerini ve bu tercihlerin gerekçelerini anlayabilmek açısından önem arz etmektedir. Kişiliği, özellikle bireyin benlik inşası, kim olduğuna ya da kim olmak istediğine ilişkin tercihleri, endişe ve korkularını yenme arzusu, kardeşlik ve arkadaşlık gibi güven sağlayıcı bir durumun arzu edilmesi gibi konularda ön plana çıkan

bir kavram olarak ele almak mümkündür. Bu çerçevede siyasal iktidarın oluşmasında kardeşlik ve arkadaşlık tesis ederek güven oluşturan, bireylere umut vererek korkularını yenme zemini yaratan ve son olarak bireylere ideal bir benlik sunan mesajların etkili olabileceğini belirtmek mümkündür. Buna ek olarak kişiliği oluşturan bu kavramların birer sembolik unsur olarak ele alınmasının da iktidarı kolaylaştırabileceği ileri sürülebilir.

4.1.3.3. Siyasal İktidar ve Din İlişkisi

Batı dillerinde kökü Latince “religio” olan “religion” sözcüğü dilimizdeki din kavramını karşılamakta ve “buyruklar, değerler, kurallar, yaptırımlar, yasaklar bütünlüğünü kapsama içine alan sistem” anlamında kullanılmaktadır. Bu sistem içinde birey kendini doğaüstü güçlere, kutsal varlıklara ve Tanrıya teslim etmektedir (Köknel, 2007: 292). Emile Durkheim’den hareketle din kavramını “bir topluluk içinde kendilerine bağlı olan insanları birleştiren kutsal şeylerle ilişkili birleşik inançlar ve pratikler sistemi” olarak tanımlamak mümkündür (Giddens ve Sutton, 2014/2014: 171). Din kavramı genel hatları ile büyük ve üstün, insanın karşı koyamayacağı doğaüstü bir varlık tarafından emredildiği kabul edilen kural ve inançlar bütünü (Dönmezer, 1999: 238) şeklinde ele alınmaktadır.

Din sosyolojisi dini bir tür sosyal kurum olarak ele alan dinin toplumsal işlevleri olduğunu belirten ve bunu açıklamaya çalışan, dini inançlar tarafından etkilenmiş insan davranışlarını inceleyen bir disiplindir. Din sosyolojisinin temel amacı dini inançların toplumda yaşayan çeşitli grupları nasıl etkilediği, dinden etkilenen insanların siyasi, iktisadi ve kültürel davranışlarının doğasını belirlemeye çalışmaktır. Bu çerçevede Weber’in dinin toplumsal yaşama anlam kazandırma rolü bulunduğu şeklindeki yaklaşımı ile Durkheim’in toplumsal zümrelerin dini törenler aracılığı ile kendi kimliğini ve değerlerini periyodik olarak onaylayıp öne sürdüğü (Cevizci, 2002: 293) biçimindeki yaklaşımları dikkat çekmektedir. Buna ek olarak dinin bir tür sosyal kontrol aracı olarak toplumun bütünleşmesine katkı sağlayıcı bir etkisi bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede Weber’in dinin insanları toplumsal yapıyı değiştirmeye teşvik ettiği, Young’un dinin isyanları teşvik ettiği, Merton’un ise dinin insanın tavır ve hareketleri üzerinde kesinlikle etkili olduğu (Dönmezer, 1999: 241) şeklinde yaklaşımların bulunduğu görülmektedir. Kingsley Davis ise toplumda din olgusunun konumuna ilişkin görüşlerini şu şekilde özetlemiştir (akt. Dönmezer, 1999: 241-242):

Din, grup amaçlarını, özel çıkarları; duyguların organize arzular üzerinde egemen olmasını sağlamak için dört şey yapar: ilk olarak tabiatüstü bir inanç sistemi ile grup amaçları ve bunların üstünlüğü hususunda bir açıklamayı ortaya koyar. İkinci olarak kolektif ayinler emrederek ortak duyguların sürekli kuvvetli kalmasını sağlar. Üçüncü olarak ortaya koyduğu kutsal şeyler marifetiyle değerler yaratır ve bunları bölüşen bütün insanlar için bir araya getirici unsurları ortaya koymuş olur. Dördüncü olarak sınırsız bir ödüller ve cezalar kaynağını sağlar. Böylece din sosyal bütünleşme yönünden zorunlu bir katkıda bulunmuş olur.

Din gerek sosyoloji gerekse psikoloji alanlarında üzerinde durulan, bireysel ve toplumsal davranışlara etkiyen bir değişken olarak ele alınmaktadır. Siyasal iknanın sağlanmasında ödül ve ceza sistemlerinin kullanıldığı daha önce belirtilmişti. Din aracılığı ile söz konusu ödül ve ceza sistemlerinin pekiştirilebileceğini, bir diğer ifadeyle bireylerin dini inançları ve siyasal olanın aynı zeminde algılanması sağlanarak, dinsel ödül ve cezanın, siyasal ödül ve ceza biçiminde yeniden kurgulanarak sunulması mümkündür. Bu yaklaşımla mesaj içeriğine ve söyleme ilişkin aşkın ayrıca rasyonel sorgulamayı azaltabilecek bir çözüm üretildiği ileri sürülebilir. Ancak liderin hedef kitleyi oldukça iyi analiz etmesi, dinsel, mitolojik ve mistik unsurlarla örülü bir mesaj kurgusunun seçmende meydana getirebileceği tutumsal durumu irdelemesi gerekmektedir.

4.1.3.4. Siyasal İkna ve Grup Arasındaki İlişki

Siyasal ikna açısından bir diğer önemli kilit kavram gruptur. Grup aynı konulara ilgi duyan ya da aynı tutumlara sahip olan bireylerin bir yandan bir araya gelmesini ifade ederken diğer yandan grup içindeki bireylerin diğer konular ve tutumlarla ilgili olarak da benzeşmelerini ve homojen hale gelmelerini ifade etmektedir. İlk baştaki tutum ve ilgi alanlarının çerçevesini de yine önceki grup deneyimleri oluşturmaktadır (Hartley ve diğerleri, 1965/2000: 45).

Freedman ve diğerlerine (1978/1993: 578) göre insanlar başka insanlarla birlikte olduklarında yalnız olduklarından farklı tepkiler göstermektedirler. Grup baskısı ile ilgili olarak Asch'in yapmış olduğu deneylerde daha önce birbirini görmemiş rastlantısal olarak oluşturulan gruplarda bile güçlü bir etkinin ortaya çıktığı görülmektedir. Grupların gücünün aile ve çalışma grubu gibi birincil gruplarda çok daha büyük olabileceği (Severin ve Tankard, 1992/1994: 322-323) görülmektedir. Dolayısıyla siyasal tercihlerin yapılmasında grup etkisinin varlığından bahsetmek mümkündür.

Grup kavramı gündelik dilde bir arada bulunmayı ifade etmektedir. Ancak daha teknik düzeyde grup, bir tür karşılıklı bağımlılığı ve etkileşim potansiyelini içinde barındırmaktadır. Buna ek olarak çoğu grupta düzenli olarak yüz yüze temastan bahsetmek mümkündür. Bu durum bir tür kişilerarası ilişkiyi ve karşılıklı etkilenmeyi ifade etmektedir (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 314-315).

Toplumsal etki yaklaşımına göre, bir seyirci grubunun birey üzerinde etkili olabilmesinin üç temel şarta bağlı olduğu belirtilmektedir. Söz konusu seyirci grubun etkisi, grubun büyüklüğü, önemi/gücü ve grubun bireye fiziksel ve zamansal yakınlığı ile doğru orantılıdır. Bunun yanı sıra gruptaki bireylerin bazen tek başlarına olduklarından daha beklenmedik saldırgan ve düşmanca davrandıkları görülmektedir. “Bireysellik yitimi” olarak ifade edilen bu durumda, bireyin tanınmaz olması, dikkatin bireyden gruba kaymış olması ve bireyin kişisel sorumluluk duygusunun azalmasının etkili olduğu görülmektedir (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 340). Bu aşamada dikkat çekici bir kavram olan danışma grubu kavramı karşımıza çıkmaktadır. Odabaşı ve Barış (2002: 229) danışma grubunu, “bir bireyin davranışlarını şekillendirirken değerlerini ve bakış açılarını temel aldığı grup” olarak tanımlamıştır. Buna göre danışma grupları, bireyin, davranışını belirlerken rehber edindiği, gözlemlediği ve önemseydiği grup olarak ele alınmaktadır. Bu noktada önem kazanan temel soru bireylerin neden norm koyan gruplara üye olmak istedikleridir. Bireylerin danışma gruplarıyla ilişki kurmalarının üç temel sebebi olduğu görülmektedir. Buna göre, bireyler yararlı bilgiler elde etmek, ödüllendirilmek ya da cezadan kaçınmak, benliklerini oluşturacak, sürdürecekt ve değiştirecek eylemler göstermek amacıyla danışma gruplarıyla ilişki kurmaktadır (Odabaşı ve Barış, 2002: 229).

Danışma gruplarını doğrudan ve dolaylı biçiminde iki ana başlık altında ele almak mümkündür. Doğrudan gruplar, birincil, ikincil, formel ve informal gruplar olarak sınıflandırılmaktadır. Birincil gruplar, yüz yüze ilişkinin daha yoğun olduğu, sevgi ve dostluk üzerine kurulu olan, yakınlık ve kişisel ilişkinin daha sıkı olduğu, iki ya da daha fazla kişinin oluşturduğu gruplardır. İkincil gruplar ise birincil grup dışında kalan, şehirleşme ve sanayileşme sonucu ortaya çıkan gruplardır. Formel gruplar bireyin davranışını belirli kriterlere bağlayan, grup üyeliğinin belirli şartlarda gerçekleştiği, üyeliğin sürdürülmesi için üyelerden belirli bir davranış bekleyen gruplardır. İnformel gruplar ise daha az organize olmuş, üyeliğin seçime bağlı olmadığı, ilişkilerin daha sıcak olduğu gruplar olarak ifade edilmektedir. Dolaylı gruplar ise kişinin bağlı olduğu grup,

bağlı olmak istediği grup ve bağlı olmak istemediği grup olarak sınıflandırılmaktadır (Odabaşı ve Barış, 2002: 230-232).

Odabaşı ve Barış (2002: 236) danışma gruplarının tüketici davranışı üzerinde, bilgilendirici, normlandırıcı ve kimliklendirici biçiminde üç önemli etki yarattığını belirtmektedir. Bu bilgiden hareketle bireyin siyasal davranış sergilemesinde de danışma grubunun benzer etkiler yarattığını ileri sürmek mümkündür. Bu noktada Severin ve Tankard'ın (1992/1994: 334) gruplar ile ilgili yapmış oldukları çıkarım oldukça önemli bir bilgi sunmaktadır. Buna göre, gruplar davranışlar üzerinde bir tür çapa görevi görmekte ve davranışı zor değişir hale getirmektedir. Lazarsfeld'in yapmış olduğu çalışmalar, bu durumun siyasal alanda da geçerli olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra kişinin bağlı olduğu ya da özdeşleştiği gruplar hakkında bilgi, çoğu kez kişinin siyasal davranışının da kestirilmesine katkı sağlamaktadır.

Lazarsfeld'in yapmış olduğu araştırmalarda, kitlesel medyanın bireyin siyasal tercihinin oluşmasında kişisel etki ya da diğer insanların etkisiyle karşılaştırıldığında zayıf kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı araştırma sonuçlarına göre, bireylerin ait oldukları birincil grup üyeleriyle ya da oy veren bireylerin en iyi üç arkadaşıyla aynı doğrultuda oy kullandığı sonucu elde edilmiştir. Bu bulguların, Asch'in üç kişilik aynı düşüncedeki çoğunluğun pek çok kişinin yargısını etkilemek için yeterli olduğu bulgusuyla yakın olduğu görülmektedir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 325).

Bireyler küçük ya da birincil gruplara üye oldukları gibi aynı zamanda cinsiyetleri, yaşları, ırkları, meslekleri, dini tercihleri ya da başka ölçütlere göre büyük gruplara da ait olabilmektedirler. Bu şekildeki büyük gruplara ait insanlar da benzer oy kullanma eğilimi göstermektedirler. Bu çerçevede en az din ve sosyo-ekonomik statü şeklindeki iki faktörün bilinmesi yüksek bir doğruluk payıyla bireyin siyasal tercihinin de öngörülmesini sağlayabilmektedir. Faktör sayısının artmasıyla birlikte kişinin siyasal tercihinin daha fazla öngörülebilir olması söz konusudur. Bu bağlamda büyük gruplara bağlı insanların benzer oy verme davranışı göstermelerinden hareketle, seçim gecesi sayılan oyların yüzde beşine dayanarak seçimin kazananını ilan etmelerine temel oluşturan bir durumdur (Skedgell, 1966'dan akt. Severin ve Tankard, 1992/1994: 326).

4.1.4. Siyasal İknanın Temel İlkeleri

Hem bir sanat hem de bir bilim olan ikna hazırlık ve planlama gerektiren bir süreci içermektedir. İknayı oluşturan en temel yapı taşları ise inanırlılık, sağlam ve etkili kanıtlar son olarak etkili bir iletişimdir (Küçükdoğan, 2011: 18). Cialdini (2008/2008: 41) yapılan araştırmaların iknanın çok derin noktalara kök salmış olan bireylerin ihtiyaç ve güdülerine odaklanarak çalıştığını belirtmektedir. Bir diğer ifadeyle iknanın öğrenilebilir ve öğretilebilir temel ilkeler tarafından yönetildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda Cialdini (2008/2008) iknanın altı temel ilkesinden bahsetmektedir. Bahsi geçen bu ilkeleri siyasal ikna kavramı özelinde de ele almak mümkündür. İknanın bu temel ilkeleri, siyasal ikna çerçevesinde aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

-Beğenme ilkesi: İnsanlar kendilerini beğenen insanları beğenmektedirler. Övgü sevginin ortaya çıkmasında güvenilir bir unsur olarak insanı hem cezbetmekte hem de yumuşatıcı bir özellik taşımaktadır (Cialdini, 2008/2008: 41-43). Siyasal liderlerin miting ortamında seçmenine sevgi içeren sözcüklerle seslenmesi, onları sevdiğini belirtmesi, gül, karanfil gibi sembolik anlam ifade eden çiçek vermesi, liderin seçmenle birebir görüşme ya da karşılaşmalarında seçmene önem verdiğini hem beden diliyle hem de sözlü olarak ifade etmesi gibi hususları, bu çerçevede değerlendirmek mümkündür.

-Karşılıklılık ilkesi: Karşılıklılık ilkesine göre insanlara nasıl davranılırsa insanların da o şekilde karşılık verecekleri (Cialdini, 2008/2008: 44-45) ifade edilmektedir. Bu ilkeye göre lider karşısındaki kitlede görmek istediği davranışı kendisi sergilemelidir. Siyasal liderin seçmene değer atfetmesi, onlarla var olduğunu, izler kitlesi olmaksızın kendisinin de bir anlamı olmadığı biçimindeki mesajları sıklıkla göndermesi, seçmenin de lidere değer ve önem atfetmesine katkı sağlayabilir.

-Sosyal kanıt ilkesi: Bu ilkeye göre insanlar kendilerine benzeyen başkalarından etkilenmektedirler. Etkilenme çoğu kere dikey değil yatay olarak gerçekleşmektedir (Cialdini, 2008/2008: 46-47). Siyasal liderin ben sizler için gece gündüz çalışıyorum, sizlerden aldığım güçle bunu yapıyorum, sizlerin de diğer seçmenleri ikna etmek için bu çalışmaya ortak olmanızı istiyorum türünde ifadelerini bu başlık altında ele almak mümkündür.

-Tutarlılık ilkesi: Bu ilkeye göre bireyler açık bir biçimde vermiş oldukları taahhütlerinden yana saf tutmaktadırlar (Cialdini, 2008/2008: 47). İkna konusu sadece liderin düşüncelerine sempati beslenmesi değil, liderin arzu ettiği davranışa bağlılık hissedilmesini de içermektedir. Bireylerin lidere kendilerini borçlu hissetmelerini sağlamanın güvenilir yollarından birisi de liderin seçmenden açık bir biçimde taahhüt alınmasıdır. Siyasal liderin miting ortamında seçmenden oy istemesi, “sandıkları patlatmaya söz veriyor muyuz”, “kapı kapı dolaşmaya var mıyız” biçiminde taahhüt almasını bu başlık altında değerlendirmek mümkündür.

-Otorite ilkesi: Bu ilkeye göre liderler uzman olduklarını göstermelidirler. Uzmanlık insanların güvenini temin edebilen bir unsurdur (Cialdini, 2008/2008: 51). Siyasal liderin yine seçmenine seslenirken yönetme, idare etme işinin uzmanının kendisi olduğunu, bu konuda oldukça tecrübeli olduğunu, geçmişte önemli ve değerli işler yaptığını belirtmesini de bu başlık altında ifade etmek mümkündür.

-Nadirlik ilkesi: Bu ilkeye göre insanlar daha az sahip olabilecekleri şeylerin daha fazlasını talep etmektedirler. Herkese açık olmayan bilgilerin, geniş kitlelerce erişilebilen bilgilerden daha fazla ikna edici olduğu bilinmektedir (Cialdini, 2008/2008: 53-54). Siyasal liderin seçmenini ikna ederken kimi konulara dikkat çekmek için “ilk defa burada ifade ediyorum, bunu ilk defa şuan sizlere ifade ediyorum veya bu konuda ifade edemeyeceğim o kadar çok şey var ki” şeklinde hitap tarzlarının kullanılmasını bu çerçevede ele almak mümkündür.

Domenach, kamuoyunun etkilenmesinin bir diğer ifadeyle siyasal iknanın sağlanması amacıyla ortaya koyulan iletişimin belirli kuralları olduğunu belirtmektedir (Kışlalı, 1995: 174-175). Buna göre:

-Basitleştirme ve tek düşman kuralı: yapılan iletişimin öncelikle sunulan mesajı basitleştirmesi ve herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilir hale sokması gerekmektedir. Dost ve düşmanın kimi niteliklemlerle belirlenmesi gerekmektedir.

-Mesajı genel hatlarıyla anlatma kuralı: bu kural genel kitlelere verilmek istenen mesajın basitleştirilmesinin bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre mesajlarda ayrıntıya yer verilmemesi gerekmektedir.

-Tekrar kuralı: İletişim son derece az sayıda düşünceyi, olabildiğince fazla bir şekilde tekrar edilmesi duyulan şeylerin gerçek olarak algılanarak bilinçaltına yerleşmesini sağlamaktadır.

-Sevileni kullanma ilkesi: bir topluma ya da kitleye bir düşüncenin sıfırdan başlanarak birden kabul ettirilmesi mümkün değildir. Ancak toplumun daha önce sevdiği ve benimsemiş olduğu şeylerden hareketle topluma belli başlı düşüncelerin kabul ettirilmesi söz konusu olabilmektedir.

-Oybirliği ve bulaşım kuralı: siyasal iletişimin amacı belli yöndeki etkileri güçlendirmek ve toplumda önemli bir çoğunluğun da bu görüşü benimsediği inancını yaratmaktır. Bireyler ise toplumda yanlış başına olmadıkları ve grup etkisine açık oldukları için grupla ters düşmeyecek biçimde davranış geliştirmektedirler. Kararsız bireyler çoğunlukla bir görüşe sahip olmadıkları için değil çoğunluğa uyma ve ondan etkilenme eğiliminde oldukları için çevresine uygun davranış sergilemektedirler.

Özet olarak belirtmek gerekirse, siyasal lider retorliğini kurgularken söz konusu iletişim ve ikna ilkelerinden hareket etmesinin siyasal ikna sürecini kolaylaştırabileceğini belirtmek mümkündür. Bu bağlamda siyasal ikna süreci ve lider retorliği arasındaki ilişkinin irdelenmesinde fayda bulunmaktadır.

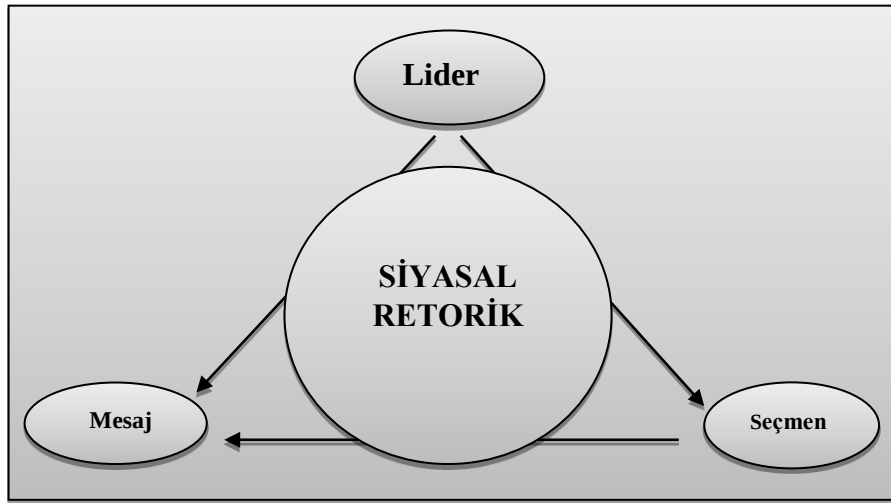
4.2. Lider Retorliği ve Siyasal İkna

Retorik, bir toplum için hayatiyet içeren bir konudur. Toplum, kelimeler ve sembollerin, bilginin paylaşılması, inançların şekillendirilmesi, normların belirlenerek toplu bir eylemin yaratılması ile ortaya çıkan bir yapıdır. Doğrudan retorikle bireysel ya da örgütsel düzeyde düşüncelerin etkilenmesi, anlaşılması, yargılanması ve düşüncelere karşı eylem gösterilmesi söz konusudur. Müzakere ve çatışmaların çözülmesi, düşüncelerin ve gerçeklerin retoriksel olarak değiş tokuş edilmesini içermektedir (Heath, 1992: 17). Retorik, etkileme ve ikna ile birlikte insanlar arası sembolik etkileşim üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşım ise, insanın, siyasetin, kültür ve toplumun iletişim bağlamında anlaşılabilmesi için ikna, etki, propaganda üzerinde durulmasını gerekli kılmaktadır (Erdoğan, 2009: 788). Bir diğer yaklaşımla retorik, imajların yaratılması ve itibarın yönetilmesini (Heath, 1992: 18) ifade etmektedir. Retorik ikna etmenin ve ikna etme uygulamalarının incelemesi (Nelson, 1990/2002) olarak ele alınacak olursa, siyasal retorik ise siyaset alanına ilişkin iddia ve vaatleri olan liderin hedef kitleye ilişkin ikna çabalarının

doğasını ve ne'liğini ortaya koymaktadır. Ancak Batı'ya (2013: 72) göre retorik disiplini salt ikna edici bir söylem, manipölasyon ya da hileli bir anlatım yolu olarak değerlendirmek mümkün değildir. Retorik etki ve ikna oluşturmaya odak noktasına koyan söylemin temelini oluşturan dil ustalığıdır.

Retorik kavramını biraz daha daraltarak, siyasal olanın alanına ve sadece siyasal parti liderinin söylediklerine indirgeyerek, “siyasal lider retorığı” kavramının sınırlarını çizmek mümkündür. Bu tanıma retorik üçgenin bileşenlerinden birisi olan dinleyicinin siyasal karşılığını oluşturan “seçmen” ile siyasal liderin kodlamış olduğu “mesajın” da eklenmesiyle kavramın tam olarak izah edilmesi söz konusudur.

Siyasal lider, ortaya koyduğu retorik ile hedeflemiş olduğu seçmen kitlesini kendisine oy vermeye ya da oy verenlerin bu tutumunu sürdürmeleri için ikna etmeye çalışmaktadır. Siyasal ikna süreci ise siyasal liderin retorığı ile şekillenmektedir. Bu durumu retorik üçgenden hareketle yeniden kurgulamak gerekirse Şekil 4.1'deki biçimde şematize etmek mümkündür.

Şekil 4.1. Siyasal retorik üçgeni

Siyasal retorik üçgenini oluşturan temel bileşenlerin incelenmekte olduğu bu kısımda siyasal lider, seçmen ve mesaj üçlüsü yine retorığın temel bileşenleri ve ikna sürecinin temel değişkenleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Aristoteles'in (2012) ethos, pathos ve logos üçlemesi ile ikna sürecinin temel değişkenlerinden olan kaynak, hedef ve mesaj

(Tekarslan ve diğerkleri, 2000) üçlemesi, siyasal lider retoriğı kavramı çerçevesinde irdelenmekte olan temel değışkenlerdir.

4.2.1. Siyasal Lider

İnsanların birçok gerekçeyle bir araya gelerek yaşama zorunluluğı hissetmeleri sonucunda birlikte hareket ettikleri ve farklı işleri başarabilmek için gruplar oluşturdıkları (Freedman ve diğerkleri, 1978/1993; Hogg ve Vaughan, 2005/2007) belirtilmiştir. Bu çerçevede siyasal liderliğin, geniş bir kavram olan liderliğin özel bir alana indirgenmesiyle ortaya çıkan bir kavram olduğunu belirtmek mümkündür. Doğal kaynakların paylaşılması, toplumun dış tehditlere karşı güvenlik beklentisi, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, değerler gibi birçok ihtiyaç ve beklenti nedeniyle toplumu oluşturan bireylerin bir araya gelmeleri ve siyasal gruplar oluşturmaları söz konusudur. Bu grupların bahsi geçen siyasal konulara ilişkin belirli paradigmlar ışığında üretmiş oldukları çözümler ve örgütlenmeler liderin zorunlu olarak ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda Arklan (2006) siyasal lideri, “siyasal topluluğun başında bulunarak, söz konusu topluluğı amaçlar yönünde kanaliz eden, üyelerin bireysel amaçlarıyla topluluk amaçlarını koordineli hale getiren ve üyelerde ortak bir bilinç oluşturarak siyasal topluluğı yükseltme çabası içerisinde olan kişi” biçiminde ele almaktadır. Erzen’e (2008) göre her örgüt, kendisini yönetecek bir lidere ihtiyaç duymaktadır. Halkı temsil eden ve halk adına yönetim sergileyen siyasal partilerin de bir lideri bulunmaktadır. Bu çerçevede siyasal lider, dinamik bir çevrede stratejik kararlar alabilmeyi, belirli misyon ve hedefler doğrultusunda takipçilerini hedefe yönlendirebilmeyi ifade etmektedir.

Lider bir arada bulunma ve grup içinde tartışma ve karar alma sürecinin bir sonucu olarak grup üyelerine yön veren, onları örgütleyen, bir plan dâhilinde hareket etmelerini sağlayan, onları ikna eden kimse olarak ön plana çıkan bir grup üyesidir (Eren, 2000). Bu çerçevede siyasal lideri, siyasal konulara ilişkin belirli çözüm önerilerinin ortaya koyulabilmesi için benzer duyguları paylaşan bireyleri örgütleyen, bir grup formu kazanmış bu örgütlü bireylerin bir plan çerçevesinde hareket etmelerini sağlayan ve seçmenin ikna edilmesi sürecini yöneten kişi olarak ele almak mümkündür.

Siyasi liderler partilerden daha fazla tanınan ve partiler üzerinde önemli bir etkiye sahip olan kişiler olarak, belirli bir grubu yönlendirebilen ve bu grubun gücünü partisine kanaliz

edebilen kimselerdir. Siyasi liderler, sosyal uyum gücü fazla, iletişim becerileri gelişmiş, özgüveni izleyicilerine oranla daha yüksek, vizyon sahibi, yaratıcı, daha az kişisel davranabilen, fikir ve eylem konusunda manevra kabiliyeti bulunan, cesaretli, değişime açık, istikrarlı, çevresindekilerin davranışlarına karşı duyarlı kişilerdir. Buradan hareketle liderliğin, makam ve statüden çok kişiliğin ürünü (Erzen, 2008; Özel, 2009: 172) olduğu görülmektedir. Bir grup içinde diğerlerinden daha etkin ve baskın olan birey önemli sorunlarla ilgili olarak ortaya çıkan karşılıklı ilişkiyi istikrara kavuşturduğu ölçüde lider olarak kabul edilmektedir (Sherif ve Sherif, 1956/1996). Bütün bunlarla birlikte takip edenleri olmaksızın bir bireyin lider olması da mümkün değildir (Mills, 2005). Bu çerçevede siyasi lideri, takipçilerinin özellikleri, liderin kendi özellikleri ve çevresel diğer koşullar bütünü içinde tanımlamak gerekmektedir.

Siyasal liderden beklenen rollere ilişkin olarak bir düzenleme yapmak gerekirse liderliği, dokuz farklı rol üzerinden ifade etmeye çalışan Mitzberg ve diğer araştırmacıların (DuBrin, 2004: 12-15) yaklaşımından yararlanmak mümkündür. Bu kapsamda siyasi liderliğin sembolik başkan rolünü, grup sözcüsü rolünü, müzakerecilik rolünü, motivasyon sağlayıcı rolünü, takım kurma rolünü, uzmanlık rolünü, girişimcilik rolünü ve stratejik planıcı rolünü içeren bir süreç olduğu ifade edilebilir.

Siyasal liderler ülkemizde aynı zamanda bir siyasi partinin genel başkanı olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Siyasi lider içinden çıkmış olduğu grubun ya da temsil etmiş olduğu seçmen kitlesinin sözcüsü olarak görev yapmakta, kendi grubu ya da seçmenleri adına müzakereci bir rol üstlenebilmektedir. Siyasi lider başında bulunduğu siyasi örgütü bir diğer ifadeyle siyasi partisi aracılığı ile grubuna motivasyon sağlama, uygun takım kurarak hedeflemiş olduğu amaçlara ulaşmak için sistem kurma, stratejik planlamaların yapılmasını temin etme gibi rolleri yerine getirmektedir.

Liderin kendine has ayırt edici bir takım özelliklerinin bulunduğu daha önce de ifade edilmişti. Blum ve Naylor'un (1968) liderin ayırt edici özellikler yaklaşımından hareketle, bir siyasi liderin genel olarak taşıması gereken özellikleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Lider grup üyeleri ve seçmenler tarafından sorgusuzca izlenir: Burada siyasi liderin kendi grubu ve kendisine oy veren güçlü bağlarla bağlı seçmenin lidere ilişkin tavrının sorgusuzca olması söz konusudur.

-Lidere saygı duyulur: Siyasi lidere yine kendi seçmenleri ve grup üyeleri saygı duymaktadır.

-Lider duygusal olarak kabul görür ve sevilir: siyasi lideri diğer özelliklerde olduğu gibi kendi grubu ve seçmenleri kabul etmekte ve sevmektedir.

-Lider hayal eder: Siyasi liderin hayal etme ve geleceğe ilişkin bir hayalinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür

-Lider risk alır: Siyasi arena çoğu kere krizlerin, çatışma ve çekişmenin bulunduğu bir alandır. Böylesi durumlarda siyasal liderin risk alabilmesi, inisiyatif kullanarak hızlı manevra yapabilmesi önem arz etmektedir.

-Lider vizyon sahibidir: Siyasi liderlerin seçmene kabul edilebilir bir vizyon sunabildikleri ve bu vizyonu seçmene aktarabildikleri ölçüde başarılı oldukları söylenebilir. Vizyonu bulunmayan bir siyasal liderin liderliğinin sorgulanabilir hale gelmesi söz konusudur.

4.2.2. Siyasal Lider ve Parti Yöneticisi Arasında Bulunan Farklar

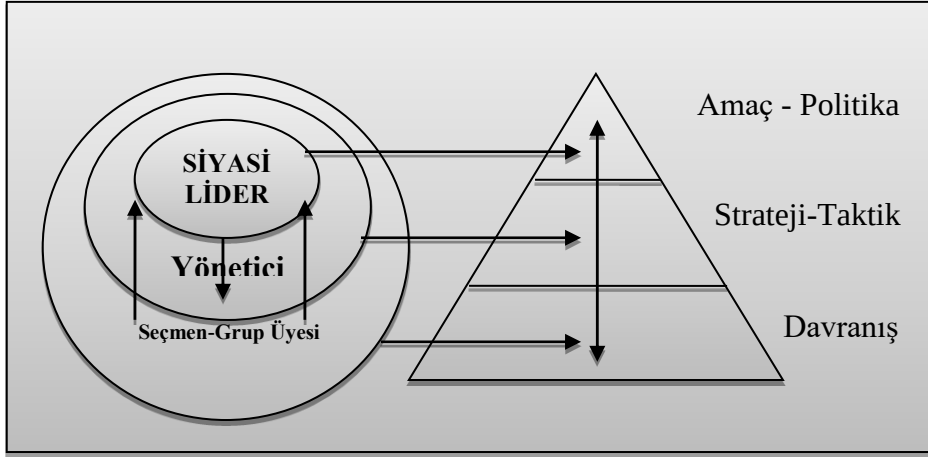
Bir siyasi partinin başında bulunan kişilerin kimi zaman lider özellikleri taşımadığı ve daha çok yönetici gibi işlev gördüğü halde kimi siyasal yöneticilerin ise liderlik vasıflarını bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Bu çerçevede siyasi lideri bir parti yöneticisinden ya da parti profesyonelinden ayırt etmek gerekmektedir. Varol (1993) bir örgütün yönetilmesi ve yönlendirilmesi noktasında resmi bir görevi bulunsun ya da bulunmasın grubun amaçlarını ve ideolojisini belirleyerek grup üyelerinin bu amaçlar çerçevesinde bir araya gelmesini sağlayan lider ile yöneticinin farklılık gösterdiğini ifade etmektedir. Benzer biçimde Abraham Zaleznick'in yöneticilerin insanları çok iyi çalıştırabilen kimseler olmasına karşın liderlerin insanların duygularını harekete geçirerek onları tahrik eden kimseler olduğunu (Keçecioglu, 2003: 62) ifade ettiği görülmektedir.

Örgüt olarak bir siyasal partinin yönetilmesi, yani parti kaynaklarının verimli bir biçimde kullanılarak istenilen çıktıların üretilmesi adına faaliyet gösterilmesiyle seçmenlerin, bir düşünce etrafında birleştirilerek duygularının harekete geçirilmesi ve arzu edilen siyasal davranışı sergileyecek bireyler haline dönüştürülmesi sürecinin önemli bir faktörü olarak siyasi liderlik, farklılık göstermektedir. Bu bağlamda siyasi liderlik, yönetim süreçlerine de etki eden ve parti politikasını belirleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Liderlikte, yöneticilikten farklı olarak, otoritenin sağladığı gücün kullanımı yerine kendi sahip olduğu güç aracılığı ile otorite oluşturma söz konusudur (İlhan Erdoğan, 2007). Yönetici, ödül ve ceza verme gücü, uzmanlık, mevki, yazılı ve yazılı olmayan kuralların sağladığı güç şeklinde ifade edilebilecek güç kaynaklarına sahiptir. Buna karşın liderin sahip olduğu güç kaynağı “karizma” ile ifade edilmektedir. Karizma ise etkili özellikleri olup doğrusu ve yanlışıyla izlenen, davranışları sembol olan, beklenti ve ümitlere cevap niteliğinde olan ve kişilere ilham kaynağı olan (İmrek, 2004) bir özelliktir. Dolayısıyla siyasi lider, parti yöneticisinden farklı olarak, karizmatik yönüyle grup üyelerince kabul edilen, onlar üzerindeki gücünü kendi kişisel özelliklerinden alan, takipçilerine ümit veren ve onların siyasal alana ilişkin beklentilerine cevap verme potansiyelini taşıyan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burada bir parti yöneticisinin planlama, organize etme, motive etme, iletişim ve kontrol işlevlerini yerine getirme görevlerinden bahsedilebilirken, liderlikte ise sadece başkalarının davranışlarını etkileme ve onlara yön vermekten bahsetmek mümkündür. Bu hususu Sabuncuoğlu ve Tüz (2005), yöneticinin planlama, uygulama, kontrol süreçlerinde işlev gören, başkalarının belirlediği amaçları yerine getiren ve yine başkaları tarafından göreve getirilen bir kişi olduğu, liderin ise grubun amaçlarını belirleyen, grup üyelerini davranışa yöneltten ve grup içinde doğal olarak ön plana çıkan bir kişi olduğu şeklinde özetlemişlerdir.

Siyasal bir örgütün ya da partinin yöneticisi ile partinin liderinin farklı durumlara işaret ettiğine ilişkin bu yaklaşımı Şekil 4.2’deki şema yardımıyla görselleştirmek mümkündür. Bu diyagrama göre siyasi lider, doğal süreçler sonucunda ortaya çıkan ve seçmen grubunun idealize ederek kendilerine lider tayin ettikleri bir kişiyken, parti yöneticisi siyasi liderin görevlendirdiği ve siyasi liderin arzu ettiği seçmen davranışının oluşması noktasında parti kaynaklarını eşgüdümleyen kimse olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi partinin amaçlarını ve politikalarını siyasi lider belirlerken, yöneticilerin bu amaç ve politikalara uygun strateji ve taktikler geliştirmesi, yani siyasal örgütün kaynaklarını uygun biçimde kullanması gerekmektedir. Son olarak seçmenden belirlenen politikalar ve amaçlar çerçevesinde davranış geliştirmesi beklenmektedir. Seçmenin geliştirdiği davranışın ise örgütün amaç ve politikalarının yeniden gözden geçirilmesinde bir veri olarak kullanıldığını ifade etmek mümkündür.

Şekil 4.2. Siyasi lider ve parti yöneticisi fark diyagramı

4.2.3. Liderlik Biçimleri ve Siyasal Liderlik

Liderlik çalışmalarının genel hatları ile “özellikler yaklaşımı”, “davranışsal yaklaşım” ve “durumsal yaklaşım” şeklinde üç temel başlık altında toplandığı daha önce ifade edilmişti. Bu kısımda ise siyasal liderlik kavramının yaygın liderlik yaklaşımları çerçevesinde yeniden ele alınarak siyasal lideri ortaya çıkardığı düşünülen liderin kendisi, seçmenler ve çevresel koşullar irdelenmektedir.

4.2.3.1. Siyasal Liderlik ve Özellikler Yaklaşımı

Siyasal liderler, siyasal partilerden daha fazla tanınan ve partiler üzerinde önemli bir etkiye sahip olan kişiler olarak “belirli bir grubu yönlendiren ve bu grubun gücünden yararlanan kimselerdir”. Siyasal liderler, “sosyal uyum gücü fazla”, “iletişim becerileri gelişmiş”, “genellikle kendine güveni çevresindekilerden daha çok”, “vizyon sahibi”, “yaratıcı”, “daha az kişisel davranabilen”, “cesaretli”, “değişime açık”, “istikrarlı”, “çevresindekilerin davranışlarına karşı duyarlı olan” ve son olarak “çabuk fikir ve eylem gösteren” kişilerdir. Bu kapsamda liderliği, makam ve statüden daha ziyade kişiliğin bir yansıması olarak ele almak gerekmektedir (Özel, 2009: 172).

Liderliğin, kimi ortak özelliklerinin bir kişide toplanması ile ortaya çıktığı düşüncesinden hareketle yapılan çalışmalar özellikler yaklaşımının ana temasını oluşturmaktadır. Ancak liderlik özelliklerinin bir kişide toplanması ile liderin ortaya çıkması arasında kesin bir ilişki bulunmadığı literatürde kabul görmüş bir yaklaşımdır. Bununla birlikte liderlerin

benzer özelliklere sahip olduğu düşüncesi de literatürde yaygın olarak kabul gören bir diğer düşüncedir. Özellikle Stogdill'in çalışmaları hangi özelliklerin liderlerin ortak özelliği olduğu sorusuna yanıt verir niteliktedir.

Bu çalışmaların ortaya çıkardığı bulgulardan hareketle liderin fiziksel özellikleri, sosyal geçmişi, zekâsı, kişiliği, işle ilgili özellikler ve sosyal özellikleri gibi birtakım başlıklarda diğer insanlardan ayrılan özelliklerinin bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede liderin yaşı, boyu, kilosu, eğitimi, sosyal statüsü, etkililiği, kararlılığı, güzel konuşması, bağımsızlığı, özgüveni, saldırganlığı, başarıma isteği, sorumluluk anlayışı, insana ilgisi, denetleme yeteneği, dürüstlüğü, güvenilirliği ve gücü gibi özelliklerin liderlerin ortak özellikleri olduğunu ifade etmek mümkündür.

Siyasal liderlikte ise liderin özellikleri, onun ve partisinin ya da bir seçimde göstermiş olduğu adayın tercih edilmesinde bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Uztuğ, 1999). Seçmenlerin oy verme tercihlerinde bir diğer ifade ile ikna sürecinin başarıyla sonuçlandırılmasında siyasal liderin özelliklerinin önemli olduğu görülmektedir. Özellikle ülkemiz koşullarında, parti liderlerinin kişilerin karar verme sürecinde önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmek mümkündür. Zamana göre beğenilen lider özelliklerinde değişiklikler olsa da yapılan araştırmalarda güvenilirlik, ekonomik ve siyasal yeterliliklerin bir siyasal liderde olması gereken özellikler olduğu görülmüştür (Uztuğ, 1999: 153-154).

lider özelliklerine ilişkin yapılan çalışmalar, liderin belirli özelliklerin yanı sıra bir takım becerilere de sahip olması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu becerilerin içinde ikna kabiliyetinin yüksek olması ve etkileyici konuşma özelliklerinin bulunduğu görülmektedir. Benzer olarak Güney (2012) de düşünce ve fikirlerin etkili bir biçimde muhataplara aktarılabilmesi, açık, seçik ve doğru bir şekilde düşüncelerin dile getirilebilmesi halinde bir kimsenin insanları etkileyebileceğini ifade etmektedir. Eren (2004) ise liderlik özelliklerini fiziksel özellikler ve kişisel özellikler olarak ikiye ayırarak sınıflandırmış, hitabet yeteneğini bir tür kişisel özellik olarak kaydetmiştir. Dolayısıyla etkileyici bir konuşma yeteneğine sahip olunması ve bu yeteneğin etkidiği bir sonuç olarak ifade edilebilecek olan ikna kabiliyetinin, siyasal liderin öne çıkan özelliklerinden birisi olduğunu ileri sürmek mümkündür.

4.2.3.2. Siyasal Liderlik ve Davranışsal Yaklaşım

Bir örgütte liderin ortaya çıkması için kişinin taşıdığı özelliklerin yanı sıra lider ile grup üyeleri arasındaki ilişkinin de oldukça önemli olduğu belirtilmişti. Bu bağlamda liderin özellikleri yerine liderin davranışlarına odaklanan davranışsal yaklaşım, liderlerin ne olduklarından çok ne yaptıkları (Blum ve Naylor, 1968) konusuna eğilmektedir. Bu faktör lideri ortaya çıkaran dinleyicilere ilişkin hususları ve liderin liderlik ettiği kişilerle olan ilişkilerini ifade etmektedir. Siyasal liderlik özelinde ise siyasal liderin seçmen ya da ikna etmek istediği hedef kitle ile olan ilişkilerini bu çerçevede anlamak mümkündür.

Davranışsal liderlik yaklaşımında iş veya insana dönük liderlik davranışlarının bulunduğu, bu davranış kümelerinden hareketle lider davranış tarzlarının belirlendiği çalışmanın üçüncü bölümünde ifade edilmişti. Yapılan çalışmaların çoğunda işe dönük lider davranışları üyeler için etkili bir iletişim ortamı sağlama, iş planlama, organize etme, başarıyı artırma olanaklarını sağlama gibi davranışları içerirken, insanı dikkate alan davranış kümesinde ise liderin üyelerle samimi ilişkiler kurma, dostluk tesis etme, takipçilerde güven ve saygı uyandırma gibi davranışları içerdiği görülmektedir.

Michigan Üniversitesinde yapılan araştırmalar, lider davranışlarını, sosyal-duygusal ve işe dönük davranışlar şeklinde tespit etmiştir (McCormick ve Ilgen, 1980). Likert'in (1961) iş ve insana dönük ya da sosyal duygusal davranış kalıplarından hareketle ortaya çıkardığı dört liderlik tipi yaklaşımının ise bu konuya ilişkin yapılan tüm çalışmaların özetini oluşturduğu görülmektedir. Likert'in (1961: 223) lider davranış tipleri sınıflandırmasına göre; liderler; "sömüren otokratik", "yardımsever otokratik", "danışmacı" ve "katılımcı" biçiminde nitelendirilmiştir. Bu nitelendirmeler ışığında liderin işe mi insana mı dönük davranış sergilediği ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar ilk üç liderlik tipi otokratik olarak nitelense de ilk iki liderlik tipinde işin daha çok ön plana çıktığı asimetrik ilişkinin yoğun olduğu, danışmacı ve katılımcı lider davranışlarında ise insan unsurunun ön plana çıktığı ve daha simetrik ilişki biçimlerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Özet olarak ifade etmek gerekirse yapılan çalışmaların ve elde edilen bulguların tamamında lider davranışının iş, amaç ya da yapı kavramlarına ilişkin olan somut ve iş ile ilgili faktörlerle ilgili veya insan, sosyal, duygu gibi soyut hususlara odaklandığı, yani lider davranışını soyut ve somut şeklindeki iki boyutun oluşturduğu görülmektedir. Buradan

hareketle soyut olan lider davranışının insan ilişkilerine dönük somut olanın ise iş ve işi geliştirmeye dönük davranışlara işaret ettiğini belirtmek mümkündür. Siyasal lider davranışını literatürün sağlamış olduğu verilerden hareketle söz konusu liderlik davranışları çerçevesinde ele almak mümkündür. Bu bağlamda siyasal lider dinleyicilerini ve seçmenleri olabildiğince iyi analiz etmelidir. Seçmenin ve takipçilerin kişilik özelliklerini, grup ilişkilerini ve bağlılıklarını, otoriterlik, katılımcılık ve demokratiklik konularına ilişkin yaklaşımlarını tespit edebilmelidir. Karar verme süreçlerine katılım sağlamakta gönülsüz olan ya da ortaya koyulacak işin ayrıntıları ile ilgilenmek istemeyen bir takipçi ve seçmen kitlesine ilişkin retorik kurgu ile katılımcı, özgürlükçü, zayıf grup bağları bulunan ve özgürlükçü kişilik yapısına sahip seçmen ve takipçi kitlesine ilişkin retorik kurgunun farklılık göstereceği açıktır. Dolayısıyla siyasal lider seçmen kitle ve takipçilerin doğasına en uygun lider davranışını sergilemeli, retorikini söz konusu davranış ile paralellik sağlayacak biçimde kurgulanmalıdır.

Güney'in (2012) bu kapsamda ortaya koyduğu çıkarım dikkat çekicidir. Yazar, demokratik liderlik biçiminin başarılı bir liderlik biçimi olduğunu ancak hızlı karar alınması gereken durumlarda ise otokratik liderlik biçimlerinin daha başarılı olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, liderliğin sürekli benzer bir çevrede değil, insan ve çevre koşullarına göre değişen ve dönüşen bir ortamda ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla farklı durumlara, çevre ve takipçi koşullarına uygun olan liderlik davranışlarının etkinliği söz konusudur. Bu çerçevede lider retorikinin de bu unsurları içerecek biçimde kurgulanması, başarılı bir ikna süreci ve seçmenlerin ikna edilmesi için gerekliliktir.

Halkla ilişkiler literatüründen de hareketlesiyasal liderin davranış tarzıyla, seçmen durumunu, liderin karar alma biçimi, liderin seçmenle olan ilişkisi, kullanılan retorik türü ve liderin iş veya insana odaklılık durumu arasında bir tür paralellik olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, Grunig ve Hunt'un (1984) ortaya koyduğu dört halkla ilişkiler modeli, buna ek olarak Wayne Booth'un (1981: 34) retorik sınıflandırmasının sağladığı verilerin faydalı olabileceği görülmektedir. Bununla birlikte Likert'in (1961: 223) dört temel liderlik davranışı ile yukarıda ifade edilen modellerde ortaya koyulan bazı unsurların bir tür paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Son olarak Hallahan'ın (2000/2004b) halkla ilişkilerde hedef kitle ve kamular yaklaşımının sağladığı veriler ışığında lider tipleri sınıflandırmasına ilişkin bir tipoloji önermek mümkündür.

Booth (1981: 34), Grunig ve Hunt'un (1984) dört halkla ilişkiler modeline karşılık gelen alt-retorik, salt-retorik, retorik-A, retorik-B şeklinde dört retorik biçimi tanımlamıştır. Bu retorik biçimlerinin sırasıyla Grunig ve Hunt'un (1984) modelinde yer alan, tek yönlü asimetric, tek yönlü simetrik, çift yönlü asimetric ve çift yönlü simetrik iletişimle uygunluk gösterdiği görülmektedir. Booth (1981: 29-35) alt-retoriği manipülatif bir eylem olarak tanımlamış, konuların bulanıklaştırılması amacıyla söz ya da sembollerin kullanılması olarak bu retorik biçimini ifade etmiştir. Salt-retorik'te ise sadece gerçeklerin gizlenmesi amacı değil, mantıksal argümanların da yardımıyla ikna etme ve taraftar toplama sanatının söz konusu olduğunu belirtmiştir. Retorik-B'de ise çift yönlü asimetric modelde olduğu gibi ikna edilmek istenilen kişi ya da kitlenin düşünceleri retorik sahibinin kendi argümantasyonunu oluşturması ve ikna edici retoriğin kurulması için kullanılmaktadır. Dolayısıyla retorik-B tipi bir retorikte temel kısıtı karşı tarafın argümanları oluşturmaktadır. Son olarak retorik-A'nın etik kaygıların da içinde bulunduğu bir tür fikir alış veriş olarak kurgulanan, öz değerleri, amaç ve hedefleri derinleştirmek amacıyla sembollerin kullanımını öngören bir tür sorgulama sanatı olduğu ifade edilmiştir.

İletişimin ya da mesaj sunumunun tek yönlü ya da çift yönlü mü olacağını belirleyen temel unsurların bulunduğu bilinmektedir. Bu unsurlar seçmene ilişkin ek bilgi verebilen bir durum olarak görünmektedir. Hovland ve diğerlerine (1949/2000) göre çift yönlü olarak yürütülen iletişim süreci daha ikna edici özellik göstermektedir. Dinleyicinin özellikle karşı argümanlardan haberdar olabileceği durumlarda bunun saklanması kaynağın güvenilirliğini zedeleyeceği için ikna sürecini sekteye uğratmaktadır. Tek yönlü mesaj sunumu, hedef kitlenin zekâ ve eğitim düzeylerinin daha düşük olması, karmaşık, iyi bilinmeyen bir konunun ortaya koyulması durumunda, dinleyicinin güçlü bir tutumunun bulunmaması ve mesajın yüksek güvenilirliği olan bir kaynaktan gelmesi halinde etkilidir.

Likert, Grunig ve Hunt, Booth'un yaklaşımlarına bir dördüncü yaklaşımı ekleyerek siyasal liderin davranış modeline ilişkin tipolojiyi/sınıflandırmayı geliştirmek mümkündür. Bu bağlamda Hallahan'ın (2000/2004b, 243-245) halkla ilişkiler yaklaşımına göre örgütlerin karşısındaki hedef kitle, "kamu" olarak kavramsallaştırmaktadır. Söz konusu kavramsallaştırma içinde, "pasif kamular", "uyanmış kamular", "haberdar kamular" ve "aktif kamular" biçiminde nitelendirilmiş hedef kitle biçimleri çıkmaktadır. Pasif kamular bir örgüt hakkında düşük düzeyde bilgiye ve ilgiye sahip, örgütün eylemlerinin kendilerini nasıl etkileyeceği hakkında bilgisi olmayan kamulardır. Pasif kamular örgüt ile ilişkisinin

kesilmeye değmeyeceğini düşünerek ya da var olan ilişkiyi olduğu gibi kabul eden zaman zaman kaderci bir yaklaşım izleyerek sorunların giderilmesi için bir şey yapılamayacağını düşünen kamulardır. Uyanmış kamular ise düşük bilgi düzeyinde olmakla birlikte belli başlı sorunlara ilişkin bir tür farkındalığı bulunan ilgi düzeyi yükselmiş kamuları ifade etmektedir. Haberdar kamular ise bir örgüt ya da bir duruma ilişkin bilgisi olan ancak bundan doğrudan etkilenmeyen, bir diğer ifadeyle bilgisi yüksek ancak ilgi düzeyi düşük daha çok kanaat önderi konumundaki kamuları ifade etmektedir. Aktif kamulara bakıldığında ise bir örgüt ya da soruna ilişkin hem bilgi hem de ilgi düzeyi yüksek olan kamuları kapsamaktadır. Aktif kamular değişimi etkilemek için özel zaman ve güç harcama noktasında motivasyon sahibi olan kimseleri ifade etmektedir. Benzer biçimde kamulara ilişkin bir diğer sınıflandırmada ise kamuların, tüm konularda aktif olan “tüm gündem kamuları”, tüm konulara karşı pasif duran “kayıtsız kamular”, nüfusun küçük bir kısmını ilgilendiren konularda aktif olan “tek gündem kamuları” ve son olarak nüfusun tamamını ilgilendiren bir konuda aktif olan “sıcak gündem kamuları” (Grunig 1983’ten akt. Grunig ve Repper, 2002/2005:154) şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırmada da kamuların her konuya ilgi duyan ve hiçbir konuya ilgi duymayanlar ile özel konulara ilgi duyan ve tüm toplumu ilgilendiren konulara ilgi duyan kamular şeklinde ifade edildiği ve bu sınıflandırmanın Hallahan’ın (2000/2004b) ortaya koyduğu sınıflandırmayla belli ölçülerde örtüştüğü görülmektedir.

Bütün bu yaklaşımlardan hareketle bir tür siyasi lider davranışı ve seçmen durumu sınıflandırmasını aşağıdaki tablodaki (Çizelge 4.1) biçimde ortaya koymak mümkündür.

Çizelge 4.1. Siyasal lider tipleri tipolojisi

Siyasal Lider Rolü	Seçmen Durumu	İlişki Biçimi	Karar Biçimi	Retorik Biçimi	Retorik Odağı
Otokratik	Pasif Kamu	Asimetrik Tek Yönlü	Çok Hızlı	Alt-Retorik	Konu
Yardımcı	Uyanmış Kamu	Asimetrik Çift Yönlü	Hızlı	Salt-Retorik	Konu
Katılımcı	Haberdar Kamu	Simetrik Tek Yönlü	Yavaş	Retorik-A	İnsan
Demokratik	Aktif Kamu	Simetrik Çift Yönlü	Çok Yavaş	Retorik-B	İnsan

Tipolojiden hareketle, otokratik lider tipinin, pasif kamu tarzı seçmen tipine ya da seçmenin pasif olması gereken durumuna denk geldiğini ifade etmek mümkündür. Burada seçmen ve lider arasındaki ilişkinin asimetrik tek yönlü olduğu çok hızlı karar verilmesi gereken kriz zamanlarında kriz unsurlarını ortadan kaldırmaya dönük iş odaklı bir

liderliğin söz konusu olduğu görölmektedir. Örneğin bir ulusun varlık yokluk savaşı vermesi durumunda otokratik liderin ve bunu kabul eden pasif izleyicilerin varlığından bahsetmek mümkündür. Yardımcı tarzı siyasal lider rolüne bakıldığında ise benzer şekilde bir kriz durumunun varlığı söz konusudur. Bu durumda seçmen ya da izleyiciler soruna ilişkin çok ciddi bilgi sahibi olmasalar da düşüncelerini beyan edebilecek durumdadır, bir yönüyle sorunun farkında olan ilgili seçmen uyanmış kamulardır ancak kararın tek elden ve hızlı bir biçimde alınması ve kriz unsurlarının aşılmasının öncelikli olduğu düşünülmektedir. Bu iki liderlik rolünün sisteme/konuya ilişkin olduğunu belirtmek mümkündür.

Katılımcı siyasal lider rolünde ise belirgin ve görünür bir kriz durumu yoktur. Ancak proaktif bir anlayışla bir takım belirtilerin varlığını hisseden lider, insan faktörünü odak noktasına koyan bir yaklaşım sergileyebilmektedir. Bu yaklaşımda lider seçmenle eş düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Seçmenin buradaki konumunu ise haberdar kamu biçiminde tanımlamak mümkündür. Ancak burada karar verici konumda olan yine siyasal liderin kendisidir. Demokratik liderlik rolünde ise herhangi bir kriz söz konusu değildir. Kararların alınması için bir zaman kısıtı bulunmadığı gibi kişilerin düşünceleri ve bu düşüncelerin bir tür özeti olarak ortaya çıkan veriler lider tarafından benimsenir. Seçmenin ise konulara ilişkin hem bilgi hem de ilgi düzeyinin yüksek konumda olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu kapsamda siyasal liderin izah edilen bu faktörleri ve kriz durumunu içeren bir değerlendirme sonrasında siyasal retoriğini ve söylemini belirlemesi, mesaj kurgusunu bu çerçevede oluşturması, seçmenin ikna edilebilirliğinin artırılması açısından önemlidir.

Anlatılanlar çerçevesinde siyasal liderliği proaktif ve reaktif kişilik kavramlarıyla yeniden ele almak mümkündür. Proaktif kişiliği, “çevresinde değişime neden olacak bir etki yaratmak için harekete geçen insan” (Baltaş, 2015) kişiliği şeklinde ele almak mümkündür. Özdemir (2008) proaktif kişilik yapısına sahip olan kişilerin karşılaştıkları sorunların sebebini kendilerinde aradıklarını, dolayısıyla bu kişilikteki bireylerin yaşamı olduğu gibi kabul etmeyerek, çevreyi kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmeye çalışan kişiler olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle proaktif kişilerin yaşamı, kendi kontrolleri altında tutmaya çalışan kimseler olduğu görölmektedir. Özdemir (2008) proaktif liderlerin, daha “yaratıcı, vizyon sahibi, grubun ortak aklına önem veren, olumlu, güçlü değer yargılarını ve ahlak kurallarını benimsemiş ve çıkan fırsatları çabuk algılayıp tepki verebilme

özelliklerine sahip” kişiler olduğunu belirtmektedir. Baltaş (2015) ise proaktif kişilerin daha yüksek performans sahibi ve üstün nitelikli olduklarını, başkaları tarafından daha etkileyici ve başarılı olarak algılandıklarını, değişime odaklandıklarını ve yeniliklere daha fazla kaynak ayırdıklarını ileri sürmektedir. Bu açıklama ve tanımlamalar kapsamında proaktif siyasal lider davranışını, planlama, önlem alma, müzakere etme ve danışma gibi alt kavramlar ekseninde ele almak mümkündür. Proaktif lider davranışının olağan dönemlere ilişkin bir davranış biçimi olması nedeniyle katılımcı ve demokratik liderlik tipleriyle uygunluk gösterdiğini belirtmek mümkündür. Proaktif liderlikte, mesaj kurgulanırken ve retorikşekillendirilirken logosun, bir diğer ifadeyle mantık unsurlarının ön plana çıkarılması ikna sürecini kolaylaştırabilir. Liderin bu yaklaşıma göre seçmeni ya da izleyicileri olabildiğince aktif ve katılımcı kılarak, ödül ve ceza sistemini buna göre inşa etmesinin de proaktif siyasal liderliğin tamamlayıcı bir unsuru olduğu görülmektedir.

Özdemir (2008) varoluşçu yaklaşımın reaktif kavramına olumsuz, proaktif kavramına da olumlu anlam atfettiğini ve reaktif davranışın bir uyarana dolaysız tepki verilmesi şeklinde ele alınabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte Solmaz (2007) özellikle kriz zamanlarında, sorunların ele alınmasında, savunma yapılması ve hızlı karar alınması gibi durumlarda reaktif stratejilerin devreye girdiğini ileri sürmüştür. Bu kapsamda reaktif davranışın kriz zamanlarına uygun olduğu, hızlı karar alınmasının ve eylem öncelikli bir yaklaşımın benimsemesi gerektiği ileri sürülebilir.

Reaktif siyasal liderlik kavramına bakıldığında, anlık karar almanın gerekli olduğu, hızlı manevraların hayati önem taşıdığı konjonktürel bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Siyasal liderin liderlik becerilerini gösterebileceği bir ortam olarak da tanımlanabilecek karmaşa ve kaos durumlarında, liderin ortamı hızlı biçimde analiz edebilmesi, çözüm önerileri geliştirebilmesi, seçmeni ve takipçilerini iyi okuyabilmesi gerekmektedir. Reaktif siyasal liderlikte kararların tek elden alınması, hızlı hareket edilmesi, sonuç odaklı çalışılmasının bir tür gereklilik olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda otokratik ve yardımcı olarak ifade edilen liderlik tipleri ile reaktif siyasal liderlik yaklaşımının paralellik arz ettiğini ileri sürmek mümkündür. Reaktif siyasal liderlikte, liderin takipçilerini veya seçmeni dönüştürebilme yani katılımcı, sorgulayan ya da aktif karakter arz eden takipçilerini ve seçmeni olabildiğince pasif konuma sokabilme yeteneğine sahip olması söz konusudur. Dolayısıyla mesaj kurgusu ve lider retorığının de pathos odaklı bir diğer ifadeyle duyguları ön plana çıkaracak biçimde yapılmasının daha

doğru olduğunu belirtmek mümkündür. Proaktif ve reaktif siyasal liderliği ve buna uygun liderlik davranışı ile uygun retorik bileşenini ifade eden tipoloji aşağıdaki biçimde (Çizelge 4.2) özetlemek mümkündür.

Çizelge 4.2. Proaktif ve reaktif siyasal liderlik

Proaktif Siyasal Liderlik			Reaktif Siyasal Liderlik		
Davranış Kalıbı	Retorik Odağı	İlişki Biçimi	Davranış Kalıbı	Retorik Odağı	İlişki Biçimi
Katılımcı	Logos	Çift Yönlü Asimetrik	Yardımcı	Pathos	Tek Yönlü Asimetrik
Demokratik		Çift Yönlü Simetrik	Otokrat		Tek Yönlü Simetrik

4.2.3.3. Siyasal Liderlik ve Durumsal Yaklaşım

Durumsal yaklaşım liderlik teorilerinin biraz daha olgunlaşarak liderin kendi özellikleri ve liderin takipçileri faktörlerine bir üçüncü faktör olan çevresel koşulların eklenmesi ile ortaya çıkmıştır. Durumsal liderlikte, liderin değişen şartlara göre farklı liderlik biçimleri sergileyebilmesi ölçeğinde başarı kaydettiği biçiminde bir kabul bulunmaktadır. Durumsal liderlik yaklaşımına ilişkin çalışma yapan Fiedler, Hersey Blancard, Vroom-Yetton ile Vroom-Jago, House, Reddin farklı şartlarda hangi liderlik tarzının etkin olabileceğine ilişkin modeller geliştirmişlerdir.

Fiedler'in yaklaşımına göre “lider-üye ilişkisi”, “işin yapısı” ve “liderin gücü” değişkenlerinin düşük ve yüksek olması durumlarının oluşturduğu sekiz farklı kombinasyon ile liderin demokratik mi yoksa otokratik mi liderlik davranışı sergileyeceği ortaya koyulmuştur. Diğer çalışmalara bakıldığında da benzer sonuçları görmek mümkündür. Lideri izleyenlerin ya da grup üyelerinin olgunluk durumlarına göre liderin demokratik ya da otokratik davranış biçimlerinden hangisinin sergilenmesi gerektiği tespit edilmiştir. Vroom-Yetton-Jago Modelinde de grup üyelerinin durumu, liderin otokrattan demokrate kadar uzanan beş farklı davranış biçiminden hangisinin sergilenmesinin sergilenmesi gerektiğini belirlemektedir. House ise motivasyon unsurunun da liderlik sürecine etkidiğini ortaya koyarak, liderliğin yönlendirici, destekleyici, katılımcı ve başarıya yönelten tarzda olabileceğini ifade etmiştir. Reddin'in yaklaşımında ise liderin etkinliği faktörü liderin grup üyeleri ile olan ilişkisi üzerinden kurgulanarak liderin katı bir

tarzdan esnek bir tarza doğru farklı davranışlar sergileyerek farklı şartlara uygun etkili bir liderliğin ortaya koyulabileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede Taylor ve diğerleri (2006/2012: 339) liderin, kendi takipçilerini izlemesi, etkileşimci bir yaklaşım sergileyerek takipçilerin beklentilerine göre davranışlarında değişikliğe gidebilmesi ölçüsünde başarılı olacağını belirtmiştir.

Bu yaklaşımlardan hareketle etkili bir siyasal liderin seçmeni ve politik konjonktürü merkeze alan demokrat ve otokratik davranışlar arasında değişim gösteren davranışlar bütününe sahip olması gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi katılımcı liderlik ya da demokratik liderlik davranışının hızlı karar alınmasını gerektiren kriz zamanlarında uygulanması liderin etkinliğini azaltırken olağan dönemlerde otokratik davranış sergileyen bir liderin de etkinliğinin azalacağını belirtmek mümkündür. Bir başka ifadeyle Hersey ve Blanchard Modelinden hareketle Eren'in (2004) ortaya koyduğu, grup üyelerinin eğitim, yetenek ve kendine güven bakımından zayıf olmaları halinde liderden beklenen davranışla, grup üyelerinin yetenekli, iş başarma arzusu yüksek, eğitilmiş ve özgüveninin yüksek olması halinde liderden görmek istedikleri davranışın farklı olacağı biçimindeki çıkarımını, siyasal liderin seçmene ilişkin analiz ve geliştireceği etkin davranış tarzı için uyarlamak mümkündür.

Kısaca siyasal liderin durumsal davranış yaklaşımını konjonktürel bir davranış biçimi şeklinde ifade etmek mümkündür. Konjonktürel siyasal lider davranışında, liderin seçmeni ve siyasal şartları değerlendirerek, otokratikten demokratik olana doğru uzanan bir davranış yelpazesi içinde en uygun davranışı sergilenmesi gerekmektedir. Buna göre lider davranışının oldukça esnek olduğunu, değişen siyasal ortam ve seçmen tipolojisine göre değiştiğini belirtmek mümkündür. Ekonomik kriz, savaş, yıkıcı doğal afet gibi durumlarla birlikte seçmenin konulara ilişkin sergilediği yaklaşımı, ilgi düzeyi, medyaya yönelme biçimi ve entelektüel becerilerinin durumu gibi unsurlar, liderin davranışını belirleyebilecek çevresel ve insana yönelik değişkenler olarak sıralanabilir. Bu durumda siyasal liderin konjonktürü analiz ederek ve seçmeni değerlendirerek sergileyeceği liderlik davranışına uygun bir mesaj kurgusu ve retorik inşası yapması gerekmektedir. Bu bağlamda seçmenin ikna edilebilmesi için mesaj kurgusu ve retorik inşasının, retorikğin ethos, pathos ya da logos bileşenlerinden birisine öncelik verilecek biçimde yapılması mümkündür. Ayrıca sembol kullanımı, argümantasyon biçimi, anlatım üslubu, mecaz, metafor ve analogi kullanımı gibi hususlar buna göre şekillenmektedir.

Ethosa odaklı retorik kurguda ikna edici mesajın temelinde siyasal liderin kendisi ve onun sağladığı güvenilirlik unsurunun bulunduğu görülmektedir. Mesaja dikkatin çekilmesinde, siyasal liderin ethosu önem arz etmektedir. Ancak bu yaklaşımda mesajın içeriğinden ziyade mesajı iletenin önem kazandığını belirtmek mümkündür. Ethosa dayalı retorik kurgunun karizmatik liderliğin baskın olduğu durumlarda etkin olabileceği ifade edilebilir. Bu çerçevede siyasal liderin, “bana güvenin”, “ben ne yaptığımı biliyorum”, “bugüne kadar güveninizi boşa çıkarmadım”, “güçlü liderler ancak güçlü toplumlardan çıkar”, “gücümü siz destekçilerimden alıyorum” şeklinde tamamen kendisine dikkat çeken ancak içeriğe ilişkin çok fazla bilgi vermeyen bir mesaj kurgusu söz konusudur. Bu retorik kurgunun, siyasal liderin güçlü, takipçilerin lidere tam bağlı ve takipçilerin konudan çok lidere odaklandığı durumlarda daha etkin olabileceğini belirtmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle çevresel şartların liderin otokratik davranış tarzını benimsemesini etkin kıldığı hallerde, ethosa dayalı retorik kurgunun da bu duruma en uygun retorik biçimi olduğu ileri sürülebilir.

Pathosa odaklı retorik kurguda ise ikna edici mesaj inşasında liderden çok konunun daha ön planda bulunduğu görülmektedir. Bu retorik inşada seçmen ya da takipçilerin konuya ilişkin ilgi düzeyinin sadece konunun genel hatlarına ilişkin olduğunu belirtmek mümkündür. Seçmen ya da takipçilerin konunun içeriği hakkında çok fazla bilgi sahibi olmamasının yanı sıra çoğu kere böyle bir talebin de bulunmadığı görülmektedir. Çevresel şartların katılımcı liderlik davranışının etkin olmasına imkan sağladığı durumlarda sembolik, metaforik ve öyküsel bir anlatının eşlik ettiği ve duygulara hitap eden bir mesaj kurgusunun ikna açısından faydayı artırması söz konusudur.

Son olarak logos odaklı retorik kurguda ise seçmen ya da takipçilerin konuya ilişkin ilgilerinin ve bilgi durumlarının oldukça yüksek olduğunu belirtmek mümkündür. Bu nitelikte bir grubun konunun içeriğine ilişkin yoğun bir bilgi talebinin bulunmasının yanı sıra, bilimsel bilgiyle desteklenmiş, istatistiksel verilerin eşlik ettiği bir mesaj kurgusunun liderin retorikliğini daha güçlü kılacağını belirtmek mümkündür. Bu retorik kurgunun ise çevresel şartların liderin ancak demokratik bir davranış tarzına imkan sağladığı durumlarda faydayı artırabileceği düşünülmektedir.

Özet olarak belirtmek gerekirse, ethos odaklı mesaj kurgusu otokratik lider davranışına daha uygunken, pathos odaklı mesaj kurgusunun katılımcı lider davranışına daha uygun olduğu söylenebilir. Logos odaklı mesaj kurgusunun ise demokratik lider davranışına daha uygun olduğunu belirtmek mümkündür. Anlatılanları Çizelge 4.3'te ki tipoloji yardımıyla özetlemek mümkündür.

Çizelge 4.3. Siyasal lider davranışı ve değişken durumlar tipolojisi

	SİYASAL LİDER		
	Otokrat	Katılımcı/Yardımcı	Demokrat
Karar Verici Odak	Lider	Lider+Seçmen	Seçmen
Mesaj Odağı	Ethos	Pathos	Logos
Seçmenin Mesaj İçeriğine Yaklaşımı	Önemsiz	Çerçevesi Önemli	İçerik Önemli
Seçmenin Konuya İlgisi	Zayıf	Nötr	Güçlü

4.2.3.4. Siyasal Liderlik ve Liderlikte Yeni Yaklaşımlar

Genel liderlik teorisi içinde özellikler, davranış, ve durumsal yaklaşımlar, liderlik sürecinin gelişen ve değişen dünya içindeki yerini tanımlamada ve model oluşturmada eksik kalması nedeniyle, karizmatik liderlik, koçluk türü liderlik, dönüşümcü liderlik, etkileşimci liderlik ve son zamanlarda hizmetçi liderlik şeklinde tanımlanan liderlik yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Kuşkusuz dünyanın geçirdiği değişim ve özellikle “bilgi toplumu” niteliği kazanan günümüz toplumunda, liderlik yaklaşımlarının çeşitlendiği, hesap verebilirlik, açıklık, şeffaflık ve etik gibi kavramların da bilginin dolaşım hızıyla doğru orantılı olarak liderlik sürecine yansıdığını görmek mümkündür. Ancak siyasal liderlik kavramı özelinde yeni liderlik yaklaşımları ele alınacak olursa, karizmatik liderlik, dönüşümcü ve etkileşimci liderlik tarzlarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Edizler (2010: 138) yeni liderlik yaklaşımlarında, lider ve takipçilerinin etkileşimine odaklanan sosyo-duygusal ve sembolik davranışların ayrıca vizyoner olma, ilham verme, sözsüz iletişim, ideolojik değerler, entelektüel uyarım, ilham verme, karşılıklı güven ve bağlılık gibi özelliklerin ön plana çıktığını belirtmektedir. Bir diğer ifadeyle yeni liderlik yaklaşımlarının odak noktasını, vizyon, sembolik iletişim, motivasyon, ilham verme ve karşılıklı güven gibi unsurların oluşturduğunu görülmektedir. Buna ek olarak Yıldız (2012:

133) yeni liderlik ile klasik liderliğin güven kavramı çerçevesinde örtüştüğünü ifade etmektedir. Yıldız (2012) lidere güvenilmesi için lideri beğenmenin gerekli olmadığını, liderin söylediği ile kastettiğinin, yapmış olduğu ile düşündüğünün aynı olduğuna inanılmasının yeterli olduğunu ileri sürmekte, yeni liderin ayırt edici vasfının ise kriz yönetebilecek esneklik olduğunu belirtmektedir.

Karizmatik liderlik yaklaşımının siyasal liderlik kavramı çerçevesinde bir adım daha öne çıkan bir kavram olduğunu belirtmek mümkündür. Özel (2009: 174) liderin imajının oluşturulurken kişisel çekicilikleriyle insanüstü bir varlık olarak algılanmasında karizmanın önemli bir rolü olduğunu belirtmektedir. Yazar, karizmanın siyasi parti liderinin kişisel yetenek ve özellikleri ile seçmenleri etkilemede ve yönlendirmede oldukça önemli olduğunu ifade etmektedir. Çetin'e (2003) göre karizmatik kişilik, "iktidarın siyasal ve toplumsal bütün kriterlerini görünür kılan yüzü" şeklinde vurgulanmaktadır. Yazar, siyasal iktidarın önemli bir meşruiyet aracı olarak nitelediği kahramanlık ve karizmatik liderliğin, siyasal iktidarın toplumsal itaat tarafından meşrulaştırılmasının önemli bir yönünü gösterdiğini, kahramanlığın ise toplumsal itaate psikolojik bir boyut kazandırdığını ileri sürmektedir. Siyasal iktidarın vazgeçilmez amacı olan toplumsal birlik ve bütünlüğün en iyi temsil edildiği alanın ise karizmatik liderlik olduğunu ifade etmektedir. Antonakis (2012, 258) liderin izleyicileri kendi özellikleri üzerinden etkilediğine ilişkin ilk yaklaşımın Aristoteles tarafından geliştirildiğini ve karizmatik liderlik yaklaşımının ana kaynağının Aristoteles'in retorik yaklaşımı olduğunu belirtmektedir. Uztuğ'a (1999: 143) göre karizma siyasal lider ile izleyicileri arasında ussal olmayan bir bağ veya tanınma olarak ele alınmakta, bu yönüyle aşkın, sıra dışı ve tanrısal bir yüklemeye tanımlanmaktadır.

İlhan Erdoğan (2007) izleyicilerin bazı kişilerde üstün özellikler görmesi ve onlara sıra dışı yaklaşımlar atfetmelerinin karizmatik liderliği ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Bir diğer ifadeyle karizmatik liderin, grup üyelerine göre kolay bulunmayan ve üstün olarak tanımlanabilecek özellikler taşıdığı için grup içinde sivrildiği görülmektedir. Bu kapsamda dikkat çekici husus, belli bir grup içinde, belli şartlarda grup üyelerinin bir kişiye onda var olduğunu düşündükleri üstün özellikler nedeniyle onun otoritesini kabul etmesidir. DuBrin (2004) ise karizmatik liderliğin bir takım ayırt edici özellikleri bulunduğunu belirtmiştir. Karizmatik liderin örgüt ya da grup için ileriye dönük tahminden çok, yarına en uygun durumu ifade eden vizyona ve insanları etkileyici nitelikte, analogi ve metaforlarla

süslenmiş renkli ve ustaca iletişim becerisine sahip olma, grup üyelerine kendilerini yeterli ve becerikli hissettirebilme, girişimci, enerjik ve eylem odaklı olma, duygularını açıkça gösterme ve sıcak davranma, risk alabilme, sıra dışı stratejiler kullanarak başarıya ulaşabilme, kendi kendini motive edebilen bir kişiliğe sahip olma ve son olarak etkileyici ve ender bir kişi olma gibi özelliklere sahip olduğu ifade edilmiştir.

Karizmatik liderin gücünü yöneticideki gibi dışarıdan sağlanan bir otoriteden değil izleyenler üzerindeki etkileme gücünden aldığını görülmektedir. Karizmatik lider takipçileri üzerinde duygusal anlamda ciddi bir etkiye sahiptir. Özellikle kriz zamanlarında ve hızlı kararlar alınması gereken durumlarda takipçilerini bir arada tutabilme gücüne sahip olan karizmatik liderlerin cezbedici bir çekicilik, gelişmiş bir kendine güven duygusu son derece ikna edici ve üstün bir tartışma yeteneğine sahip olduğu görülmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005). Karizmatik liderlerin, takipçilerinin performansını ve iş doyumunu artırmada oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra karizmatik liderler, bireyleri etkileyerek onları bir amaç doğrultusunda bir araya getirmekte ve ortak amaç için çalışmalarını sağlamakta etkindirler (Taşdemir, 2009: 160).

Karizmatik liderler, takipçileri için arzu edilen bir geleceğe ilişkin vizyon yaratır, bu vizyonu ise doğrudan sözlü iletişim ve örnek davranışları yoluyla izleyicilerine aktarırlar. Benzer biçimde karizmatik liderler, takipçilerinin duygu ve ihtiyaçlarına karşı hassas bir tavır içinde olarak, onların duygularını paylaşır ve amaçlarını yerine getirmelerine yardımcı olurlar. Karizmatik liderler, takipçilerine yararlı oldukları algısını güçlendirerek ve özgüven oluşturarak engellerin aşılabileceği yönünde, hem sözlü ikna yoluyla, hem takdir etme yoluyla hem de bir tür rol model olarak onları güçlendirirler (Choi, 2006: 27-28).

Bütün bunlarla birlikte karizmatik liderlerin, etkileyici bir hitap, liderlik yaptıkları toplumdan farklı bir fiziki görünüm, beden dillerini etkili kullanma, büyük ve farklı düşünme, keskin zekâ gibi etkili kişilik yönleri ve ayrıca içinde bulundukları toplumun sürekli önünde olma gibi özellikleri bulunmaktadır (Közleme, 2013) Bahsedilen bu özelliklerin ise belirgin hale gelebileceği bir ortam ise karizmatik liderlik için önem arz etmektedir. Çünkü Közleme'nin (2013: 248) de belirttiği gibi "bir toplumda her şey yolunda giderken bir karizmatik liderin ortaya çıkma şansı az olduğu gibi, halkın da böyle bir durumda karizmatik bir lidere ihtiyacı"yoktur. Bu bağlamda kriz zamanlarında ya da

olağanüstü durumlarda, toplumların bir kurtarıcıya veya güvенеbilecekleri birine ihtiyaç duymaları nedeniyle belirli özellikleri bulunan kişilere, toplum ya da grup üyeleri tarafından liderlik atfedilmektedir.

Karizmatik liderin yanlış bir davranış sergileyebileceğine takipçileri inanmamaktadır (Taşdemir, 2009: 160). Liderin karizması ne denli güçlüyse liderin emirlerinden kuşku duymak o kadar güç olmakta, bunun yanı sıra şiddetli bir belirsizlik anında insanların karizmatik liderin emirlerini yerine getirmesi ise bireylere huzur sağlamaktadır (Bauman, 1996/2004: 136). Karizmatikliğin, lidere atfedilen bir durum olması nedeniyle, takipçilerin birçok üstün özellik taşıyan ve toplumu kriz zamanlarında yöneten bir liderin yanlış bir davranış yapacağına inanmadığını, bu durumun ise liderin bir yönüyle insanüstü olarak algılanmasına sebebiyet verdiğini ifade etmek mümkündür. Siyasal liderlik kavramı çerçevesinde karizmatik liderlik ele alındığında ise, karizmatik liderliğin birçok toplumda kabul gören ve meşruiyet yaratan bir siyasal liderlik yaklaşımı olduğu görülmektedir. Özellikle toplumların kriz zamanlarında ortaya çıkan siyasal liderlerin, güçlü retorik, yüksek bir ikna kabiliyeti, etkileyici bir vizyonu, cesareti, meydan okuyucu tarzı, inisiyatif alma isteği ve iş bitirici olması gibi bir takım özelliklerinin bulunduğu bilinmektedir. Bu yönüyle karizmatik siyasal liderlikte liderin kendisi bir diğer ifade ile liderin güvenilirliği takipçilerin onun meşruiyetini kabul etmesi açısından önem arz etmektedir. Bu durum aslında Antonakis'in (2012) belirttiği gibi karizmatik liderliğin bir tür "retorik" bütün olduğunu göstermektedir. Özet olarak karizmatik siyasal liderliğin retorik de içine alan bir yönü bulunmaktadır. Dolayısıyla retorik kurgunun yetkinliği, ikna ediciliği ve seçmenin lidere bağlılık oluşturmaya katkısı bağlamında lider karizmasının önemli bir rolü olduğu görülmektedir.

Karizmatik liderliğin yanında bir diğer yeni liderlik yaklaşımının dönüşümcü liderliktir. Araştırmalar, başarılı bir liderlik için sadece karizmanın yeterli olmadığı, liderin bir tür dönüşümün de öncüsü olması gerektiği sonucunu doğurmuştur. Gardiner'e (2006: 67) göre yeni liderlik paradigması, insan ilişkileri örgüsüne ve insanları birbirinden ayıran yapay duvarları ortadan kaldırmaya odaklanmayı içermektedir. Bu yaklaşımı diyalog ve müzakerenin sonucunda ortaya çıkantoplumsal dönüşüm şeklinde ele almak mümkündür.

Bass'a göre dönüşümcü liderler sahip oldukları karizma ile takipçilerinin sorgusuz itaatini sağlamak ve bu durum onların paylaşılan vizyon etrafında kenetlenerek ortak amaçlar

için olabilecek en yüksek çabayı sarf etmeleri sonucunu doğurmaktadır (Doğanalp, 2009: 136). Dönüşümcü liderliği değişimci, yeniliğe açık ve insan odaklı yaklaşımı merkeze alan bir liderlik tarzı olarak ifade etmek mümkündür. Bu çerçevede dönüşümcü liderler, vizyon yaratan ve yarattığı bu vizyonu izleyicileri ile sürekli iletişim kurarak paylaşan, kendisine saygı duyulan ve güvenilir bir kişi olarak nitelenebilir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2005). Dönüşümcü liderin özelliklerini, "...ortak vizyon oluşturmak, yenilik ve yaratıcılık, ikna etme becerisi ve etkili iletişim, çalışanları motive etme becerisi, sürekli yenilik ve değişim taraftarı olma, aslarını değişime ve yeniliğe teşvik etme, örgütün geleceğiyle ilgili hesaplı riskler alabilecek cesarete sahip olma, çalışanları kendilerini geliştirme noktasında güçlendirme, esnek ve demokratik bir yönetim anlayışı, özgüven sahibi ve çevresine güven veren bir kişiliğe sahip olma, ekip çalışmasını teşvik etme, örgütsel ve bireysel sorunları ve çatışmaları çözebilecek yetkinliğe sahip olmak..." (Gül ve Şahin, 2011: 246) şeklinde özetlemek mümkündür.

Bu noktada ortaya çıkan en temel kavramın vizyon ve bu vizyona dayalı olarak ortaya koyulacak bir tür dönüşüm ya da değişim çabasıdır. Siyasal liderlikte ise özellikle kriz zamanlarında dönüşüm vaadeden/öneren bir liderliğin kabul görebileceğini belirtmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle kaos ve çıkmazın hakim olduğu bir ortamın, karizmatik liderin belirginleşmesi için uygun bir ortam olmasının yanı sıra, böyle bir ortamın karizmatik liderin dönüşüm vaatmesi ve kabul edilebilir bir vizyon sunması kapsamında seçmenin ikna edilmesi için uygun bir zemin oluşturduğu görülmektedir.

Etkileşimci liderlik yaklaşımında ise lider ve grup üyeleri arasındaki ilişki, sıradan olmaktan çıkarılmaktadır. Bir başka ifadeyle başarıya ulaşmak için standart olarak kabul edilen yaklaşımlardan uzaklaşılarak yeni bir liderlik tarzı ortaya koyulmaktadır. Etkileşimci liderlik yaklaşımına göre lider üyelerle olan ilişkilerini yeniden şekillendirerek, kendisini takip edenleri geliştirmekte, onları devamlı ulaşılacak hedefler için canlı tutmaktadır. Böylece lider, bir yandan hedefleri geliştirirken diğer yandan grup üyelerine sorumluluk yüklemektedir (İlhan Erdoğan, 2007).

Etkileşimci liderler grup üyelerini bir hedef etrafında toplamak ve onları başarıya sevk etmek üzere çaba sarf etmelerini sağlamak için onlara statü ve para şeklinde ödüller vermektedir (Eren, 2004). Bununla birlikte lider grup üyelerine beklenti yerine sorumluluk yükleyerek onları aktif hale getirmekte ve başarıya yöneltmektedir (İlhan Erdoğan, 2007).

Etkileşimci liderlikte de grup üyeleri ile simetrik bir ilişki içinde hedefe birlikte yürüme, grup üyelerinin motive edilerek bir ideal etrafında bir araya gelmelerini sağlama şeklinde bir yaklaşım bulunduğu görülmektedir. Burada lider grup üyelerine bir hedef belirleyerek oraya ulaşmak üzere izleyenlerini harekete geçirmekte, bunu yaparken grup üyeleri ile etkin bir iletişim sarmalını bir tür prosedür olarak kullanmaktadır.

Yeni liderlik yaklaşımına farklı olarak ve eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşan Yıldız (2012: 128) bu liderlik anlayışını, "...politik ya da ekonomik herhangi bir topluluğun liderinin en önemli işlevi de, bazen medya aracılığıyla, ama çoğunlukla yüz yüze ilişkilerle bireyi içinde bulundukları olumsuz koşullara uyumlu ve de 'razı olan' bireylere dönüştürmek" olarak nitelemektedir. Yıldız, yeni liderliğin klasik liderliğin birey tarafından talep edilen niteliklerini taşıdığını ve klasik liderlikte güven, dürüstlük, çalışkanlık, doğallık kavramlarının hedef kitleyi etkilemede önemli olduğunu ifade etmiştir. Yeni liderin aynı özellikleri iletişim kaynağı olarak taşıması gerektiğini ancak, gerçekte öyle olması ile öyleymiş gibi algısı yaratılması arasındaki mesafenin azaldığını belirtmektedir. Niyet sorgulamasının ise görsel olanın içinde erimekte olduğunu belirten yazar, yeni liderlik anlayışının aslında kitleler üzerinde oluşturulan görsel bir algı olduğunu ileri sürmektedir.

Özet olarak ifade edilecek olursa, siyasal liderin, seçmeni ya da takipçileri için bir hedef belirlemesi ve bu hedefe ulaşabilmek için seçmenleri ile iletişim halinde olması, olabildiğince çift yönlü bir iletişim yaklaşımı sergilemesi halinde seçmen ve çevresel şartların da uygun olması koşuluyla başarı elde etmesi mümkündür. Siyasal liderin, siyasal alana ilişkin olarak değişen ve dönüşen şartlarla paralel olarak, zeka, güzel ve etkileyici konuşma, metaforik anlatım becerisi gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra etkileyici fiziki özelliklere sahip olmanın da önemli olduğunu belirtmek mümkündür. Siyasal liderin seçmen ve çevresel koşulları iyi analiz ederek otokratikten demokratik olana kadar uzanan esnek bir davranış modeline sahip olması siyasal ikna açısından fayda sağlayabilecek bir özelliktir. Siyasal liderin karizmaya sahip olma, cesaret, inisiyatif alma, vizyon yaratma ve bunu aşılama, seçmenle güçlü ilişki kurabilme, seçmeni bir amaç etrafında toplayabilme ve onlara bir hedef gösterme, buna ek olarak bir dönüşümün öncüsü olabilme gibi temel unsurların seçmeni ikna edebilmesi için önemli olduğu ileri sürülebilir.

4.2.3.5. Siyasal İkna Sürecinde Kaynak Faktörü Olarak Siyasal Lider

Siyasetçiler siyasal iletişimin en önemli aktörlerini teşkil etmektedir (Oktay: 2002: 191). Siyasal iletişim sürecinde siyasal iletişimi ya da söylemi başlatan taraf öncelikle siyasal örgüt ya da siyasal aktörlerdir. Bu unsurlar siyasal mesajın hedef kitleye gönderilmesini sağlayan kaynaktır (Aziz, 2007: 7). Siyasal iletişim sürecinin kaynak faktörlerinden birisi parti lideri konumunda olan siyasal liderdir. Siyasal lider, parti örgütüne ait mesajları hedef kitleye aktaran bir diğer ifadeyle siyasal parti ile seçmen arasında söylemin paylaşılmasında köprü işlevi gören temel bir unsurdur.

Demokratik düzenin, siyasi liderlerin oy kazanmaları için onları daha görünür kıldığı, dolayısıyla bu ortamın kişiliğin önemini artırdığı görülmektedir. Bu eğilim ise, siyasetten ziyade kişiliklere vurgu yapan ve siyasal liderlere kamusal imajlarını manipüle etme imkânı sağlayan modern kitle iletişim araçları tarafından artırılmaktadır. Bunun yanı sıra gittikçe karmaşık ve parçalı hale gelen toplumda, insanların içinde yaşamış oldukları dünyaya tutarlılık ve anlam kazandırmak üzere birey olarak liderde daha fazla kişisel vizyon arama (Heywood, 2002/2006, 496) ihtiyacı hissettikleri görülmektedir. Dolayısıyla günümüzde siyasal liderler kişiliği ya da etkileyici kişilik özellikleriyle dikkat çekici hala gelmektedirler.

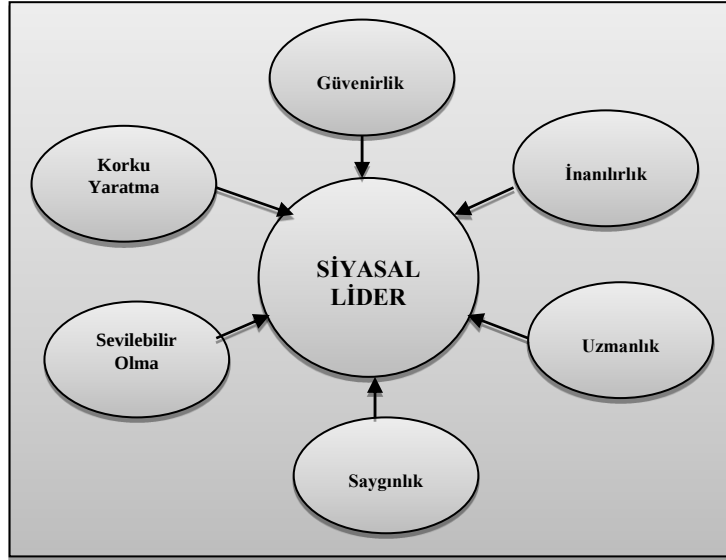
İkna sürecinde değerler, duygular ve savlar önemli rol oynadığı için derin ahlaki ve duygusal noktalara ulaşabilen, bilinçdışı toplu anıları kullanabilen ve dinleyicinin kendine bakışını harekete geçirebilen kişinin bu süreçte başarılı olma olasılığı yüksektir (Parekh, 2000/2002:393-394). Aziz'e (2007: 45) göre bir siyasal mesajı gönderen kişinin nitelikleri, bu mesajın hedef kitle tarafından algılanma biçimini etkilemektedir. Siyasal lider, genel hatları ile bir ikna sürecinde kaynak faktörünün taşıması gereken özellikleri taşımalıdır. Bu çerçevede Güz'ün (1998) belirttiği gibi "iletişim kaynağında inanılabilirlik, güvenilirlik, karizma, uzmanlık, çekicilik, sevilirlik ve karşılaştırma grubu gibi değişkenler aranmaktadır. Ancak dikkat çeken ve önem verilen özellik inanılabilirlik ve güvenilirlik"tir. Pavlik (1987: 71) bu konuda kredibilitesi yüksek kaynaktan gelen iletişimin daha etkileyici olduğunu ileri sürmekte, kredibilitenin ise çok yönlü bir kavram olarak inanılabilirlik, uzmanlık ve güç kavramlarını içerdiğini ifade etmektedir. Jamieson (1985/1996) ise güvenilirliği yüksek bir kaynağın, mesaj içeriğine çok fazla odaklanma ihtiyacı hissetmeksizin hedef kitleyi etkileyebildiğini belirtmektedir. Mesaj kaynağının ilgi çekici,

dürüst, deneyimli, dinamik ve güçlü olmasının bu özellikleri taşımayanlara göre kaynağı daha etkin kıldığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte bu nitelikleri taşıyan bir kaynak, hedef kitleyi motive etmektedir (Hallahan, 2000/2004a: 342). Dolayısıyla hedef kitle kaynağın güvenilir olması halinde mesaj içeriği ile çok fazla ilgilenmemektedir (Aziz, 2007: 69-70; İnceoğlu, 2000). Milburn ise (1996/1998: 194) kaynağın inandırıcılığı yani uzmanlığı ve güvenilirliğinin son derece önemli olmasının yanı sıra iletişim sunumuna ilişkin üslup ve çekiciliğin de önemli olduğunu belirtmektedir. Bir diğer ifadeyle mesajı verenin diğer özelliklerinin yanı sıra, retorik becerisinin de güçlü olması, mesajı verenin yarattığı etkiyi artıran önemli bir unsurdur (Aziz, 2007: 45). Siyasal liderde hedef kitleyi ikna etmeye yarayacak en önemli özelliğin inanırılık ve güvenilirlik olduğunu, bunlara ek olarak etkili bir retoriğin de ikna sürecinde önemli olduğunu belirtmek mümkündür. Seçmenlerin ya da siyasal liderin takipçilerinin liderde güvenilirlik unsurunun yüksek olması ve ona inanmaları halinde ikna olmaya ve liderin retorik yoluyla istemiş olduğu siyasal davranışı sergilemeye daha yatkın oldukları ifade edilebilir.

Hovland ve Weiss'in (1951/2000) çalışmaları, kaynağın uzmanlığı ve saygınlığının önemini ortaya koymuştur. Buradan hareketle siyasal liderin saygın olmasının da siyasal ikna sürecine etkileyen önemli bir değişken olduğunu ileri sürmek mümkündür. Saygınlık ile lider karizmasının, uzmanlık, cesaret ve yaşam biçimi gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. Benzer biçimde prestij faktörünün de saygınlığa katkı sağladığı görülmektedir (Güz, 1998; Tekarslan ve diğerleri, 2000). Kaynağın kendi çıkarlarını gözetmediğinin anlaşılması da ikna sürecini olumlu etkilemektedir (Tekarslan ve diğerleri, 2000). Dolayısıyla siyasal liderin, kendi çıkarlarından ziyade seçmenin veya takipçilerinin çıkarlarını gözettiğini göstermesi, siyasal iknanın oluşmasına katkı sağlayacak önemli bir unsurdur. Bütün bunlara ek olarak Freedman ve diğerlerinin (1978/1993) belirttiği gibi fiziksel çekicilik ve beğeni kaynağın etkinliğini artırıcı bir rol oynamaktadır. Çekiciliğin toplumsal yaşamda etkili olduğu birçok ülkede yapılan araştırmalarla ortaya koyulmuştur (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 254). Siyasal liderin boyu, kilosuna, sempatisi, çekici olup olmaması gibi unsurlara bağlı olarak liderin seçmenler üzerinde olumlu bir etki uyurabileceği ifade edilebilir. Kaynak özelliklerinden bir diğeri olan kaynağın hedef kitle üzerinde denetleyici, gözetleyici bir güç olarak algılanması da hedef kitlede istenilen tutum değişikliğinin yaratılmasında önem taşımaktadır (Tekarslan ve diğerleri, 2000: 223). Yani siyasal liderin bir yönüyle otokratik tavır sergilemesi, denetleyen, gözetleyen ve hesap

soran bir davranış göstermesi de seçmenler üzerinde istenilen davranışın geliştirilmesi noktasında etkili olabilmektedir.

Siyasal liderin bir ikna sürecinde kaynak faktörü olarak sahip olması gereken özellikleri aşağıdaki biçimde (Şekil 4.3) şematize etmek mümkündür.

Şekil 4.3. Kaynak faktörü olarak siyasal liderin taşıması gereken özellikleri gösteren diyagram

4.2.4. Siyasal Lider ve Hedef Kitle-Seçmen İlişkisi

Siyasal ikna inşası kavramını, seçmen kitlenin siyasal liderin istediği çerçevede davranmasını sağlama süreci olarak ifade etmek mümkündür. Siyasal lider ve seçmenin ilişkisi ise bir yönüyle kaynak ve hedef kitle ilişkisiyle paralellik göstermektedir. Pavlik (1987: 73) mesajın ikna ediciliğinin, hedef kitleyi oluşturan bireylerin konulara ilgisi ve katılımının artırılması, mesaj içeriğinin hedef kitlenin değer ve tutum yapısıyla uygunluk göstermesi halinde arttığını belirtmektedir. Aziz'e (2007: 45-46) göre, siyasal iletişim sürecinde liderin seçmeni çok iyi bilmesi ve tanınması gerekmektedir. Mesaj stratejisi için kullanılacak yöntemlerin belirlenebilmesi ise ancak seçmenin sosyo-ekonomik yapısının bilinmesiyle doğru orantılıdır. Uztuğ'un (1999) ifade ettiği şekliyle seçmen denilen kitle, iletişim sürecinde alıcı konumları nedeniyle hedef kitle olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada önem arz eden husus, kaynağın yani siyasal liderin, kodladığı mesajı hedef kitlenin yani seçmenin liderin kodladığı şekliyle çözümleyebilmesini sağlamaktır. Siyasal lider ve seçmen arasındaki ilişkinin ana eksenini bu durum oluşturmaktadır. Bu noktada siyasal

lider ve seçmen arasında ilişkinin kurulabilmesi için bir tür duygudaşlığın var olması gerektiği düşünülmektedir.

Yalın'a (2012: 98) göre, siyasal iletişim süreçlerinin yani "söz"ün etkililiğinin sağlanmasında duyguların siyasallaşmasının son derece önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda seçmen inancının sürekli kılınması ve böylece meşruiyetin sağlanmasının büyük ölçüde liderin, yine seçmen kitlesinin öfke, sevinç, umut, heyecan gibi duygularının temsilcisi olmasına bundan da öte liderin siyasal karar ve uygulamalarını bu ortak duygulara dayandırmasına bağlı olduğu görülmektedir. Böylece lider toplumsal rızayı temin ederek meşruiyetini de kurmuş olmaktadır. Özet olarak siyasal lider ve seçmen ilişkisinin sağlıklı bir zemine oturabilmesi için duygusal bir uyuşma ve bu uyuşmanın sağladığı doğru bir mesaj aktarım sürecinin işlemesi gerekmektedir.

İkna edici iletişim sürecinde hedef kitlenin sahip olduğu kimi özelliklerin sürece etki ettiği bilinmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi alıcının eğitim, zeka, kişilik, kişisel algı gibi kimi özelliklerinin ikna sürecini başarılı ya da başarısız hale getirebilmektedir. Bazı siyasetçiler az eğitilmiş ve daha az zeki insanların yalın ve tek yönlü iletişime tepki verdiklerini bilmekte ve buna uygun iletişim sağlamaktadırlar (Josly 1980'den akt. Milburn, 1996/1998: 196). Ancak bundan önce, bir birey olan seçmenin toplum içinde sergilediği temel davranış çeşitlerinin ne olduğunun sorgulanması gerekmektedir. Bu çerçevede Weber bireyin davranış biçimlerine ilişkin dörtlü bir sınıflandırma önermiştir. Bu sınıflandırmaya göre; bireyin amacını açıkça belirleyerek, amacını gerçekleştirmesini sağlayacak araçları düzenlemesini ifade eden amaçla ilgili akılcı davranış biçimi, bir değer için sergilenen akılcı davranış biçimi, öznenin bilinç durumunun ya da mizacının doğrudan belirlediği duygusal davranış biçimi ve son olarak alışkanlıklar, adetler, değerler ve inançlar tarafından belirlenen geleneksel davranış biçimleri söz konusudur (Aron, 1967/1986: 482-483). Kapitalist toplumlarda bireyler, çıkarlarını sürekli hesaplayarak, maddi çıkarlarını artırmak ve dünyevi değerleri elde etmek için araçsal akılcı davranış sergilemektedirler. Değer odaklı akılcı sınıfta ise belirli politik hedefler için ya da belirli öğretiler doğrultusunda planlı akılcı örgütlü davranış sergilenmektedir. Geleneksel eylem ise alışkanlıklar ve gelenek-görenek tarafından belirlenen davranış biçimi olarak modern öncesi bireylerin cemaatler içindeki başat davranışlarını anlatmaktadır. Duygusal eylem ise hiçbir akılcı tasarıma bağlı olmaksızın irrasyonel biçimde ortaya koyulan ve her türlü toplumda toplumların kriz dönemlerinde

kitleselleşebilen eylemler olarak karşımıza çıkmaktadır (Durakbaşı, 2002: 37; Waters, 1994/2008:40-41). Dolayısıyla genel hatlarıyla bir bireyin davranışlarını, amaçların, sahip olunan değerlerin, içinde bulunulan şartların oluşturduğu duygu durumunun ve inançların belirlediğini ifade etmek mümkündür.

Eğitim, zekâ düzeyi, algı biçimi gibi seçmen özelliklerinin yanı sıra, cinsiyet, yaş, dini inanç, parti ve aday politikalarına bakış açısı, parti ve lidere bağlılık, ekonomik menfaatler, sosyal çevreyi dikkate alıp almama, algılama biçimi ve ideolojik bağlılık gibi özelliklerin de seçmen davranışını etkilediği görülmektedir (Kalender, 2005: 76-77). Dolayısıyla siyasal liderin başarısı bir yönüyle seçmenin çok iyi analiz edilebilmesiyle de yakından ilişkilidir. Trent ve Friedenberg’in ideal aday kimliğine ilişkin yapmış oldukları çalışmada, seçmenlerin kendi kişilik özellikleri, toplumsal sınıf ya da inançları açısından adayla benzer özelliklere sahip olması gerektiği (akt. Uztuğ, 1999: 145) sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda siyasal lider ile seçmenin ne kadar benzeşim gösterebildiğinin tespit edilebilmesi ya da siyasal lider ve seçmen arasında benzeşim yaratılmasının önem kazandığını ileri sürmek mümkündür.

Freedman (1978/1993), Kağıtçıbaşı (1996), İnceoğlu (2000), Türkkân (1998) gibi yazarların çalışmalardan hareketle, iyi eğitim, yüksek zekâ, kendine güven, özsaygının yüksek olması gibi özelliklerin seçimde bulunması halinde karmaşık mesajların daha ilgi çekici olduğu, gerçek bilgiye daha fazla değer atfedildiği ve iknanın daha zor gerçekleştiğini belirtmek mümkündür. Otoriter kişilik yapısına sahip seçmenlerde de otoriter içerikli mesajların daha etkili olduğu, açık fikirli insanlarda ise iknanın çok daha zor gerçekleştiği ifade edilebilir. Bütün bunlara ek olarak seçmenin bir konuya ilişkin mevcut tutumunun durumu yani tutumun güçlü ya da zayıf olması da ikna edici mesajın kabulünü ya da reddini etkileyecek bir faktör olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede seçmenin bir yönüyle özellikleri açısından sınıflandırılması kurgulanacak retoriğin ve ikna edici mesajın biçimini de belirleyeceği için önem arz etmektedir.

Burada seçmen özelliklerinin bilinmesine ek olarak Schramm’ın (1965/2000: 115) “dünyaya bakış tarzı” olarak ifade ettiği hususun da göz önünde bulundurularak, seçmenin etrafındaki özne, obje ve kavramları nasıl algılandığının bilinmesinin önemli olduğu görülmektedir. Oskay’a (1974: 173) göre mesajı alımlayan ve kod açımı yapan alıcının özellikleri de algılama sürecine etki etmektedir. Bu bağlamda alıcının somuta bakma

eğiliminde olması, algı sürecinin kesin hatlı olmasını nesnelerin veya öznelerin ya siyah ya beyaz olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Soyuta bakma eğiliminde olan kimselerin ise daha yuvarlak hatlı, keskin çizgi ve nitelemeleri bulunmayan bir diğer ifadeyle katı olmayan bir yaklaşım sergiledikleri görülmüştür.

Seçmen ve siyasal lider arasındaki ilişkiyle ilgili bir diğer husus ise Weber'in amaçla ilgili akılcı davranış, değerle ilgili akılcı davranış, duygusal davranış ve geleneksel davranış şeklinde davranış tiplerinin yine Weber'in akılcı, karizmatik ve geleneksel egemenlik tipleriyle olan benzeşimidir. Bu çerçevede amaçsal akılcı davranış ile meşru egemenlik arasında, duygusal davranışla karizmatik egemenlik arasında, geleneksel davranış ile geleneksel egemenlik arasında ilişki olduğu belirtilmektedir (Aron, 1967/1986: 534-535). Yani bireyin sergilemiş olduğu davranış biçimi bir yönüyle meşruiyet atfetmiş olduğu egemenlik biçimleri arasında ilişki olduğu görülmektedir. Dolayısıyla seçmenin genel davranış biçiminin bilinebilmesi ya da sınıflandırılabilmesi, egemenlik tipinin ve zımni olarak bu egemenlik biçimine uygun retoriğin belirlenmesine katkı sağlayabilecek nitelikte bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Algı konusu, ikna edici iletişim sürecinin en temel unsurlarından birisidir. Bir bireyin herhangi bir konuda ikna edilmesi, öncelikle hedef unsurun ikna konusuna ilişkin algısının yönlendirilmesini/yönetilmesini gerekli kılmaktadır (Çiçek, 2012: 32). Bu kapsamda seçmenin özelliklerinin yanı sıra algı durumunun da önemli olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Siyasal lider ve seçmenin belirli bir düzlemde bir araya gelebilmelerinin temel şartlarından birisinin de seçmenin siyasal lideri, liderin kendi isteğine uygun bir biçimde algılaması olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu kapsamda Çiçek (2012: 32) bir olay, konu veya olguya ilişkin ortaya koyulan bilgilerin tek başına bir anlam ifade etmediği, bunların anlam kazanmasının ancak bireyin zihninde oluşmasının sağlanmasıyla mümkün olduğunu belirtmektedir

Algı, çevrenin insanların, nesnelerin, kokuların, seslerin, hareketlerin, tat ve renklerin gözlemlenmesine dayalı bir durumu ifade etmektedir. Duyu organları aracılığı ile elde edilen uyarıcılara ilişkin duyumların anlamlı bir biçime getirilmesi süreci algılamayı ifade etmektedir (Odabaşı ve Barış, 2006: 128). Karakaş'a (1980: 280) göre algıyı birçok faktör etkilemektedir. Bunlardan ilki dikkattir. Dikkat şiddet, kontrast, büyüklük ve tekrar gibi etmenlere bağlı olarak değişmektedir. Bazı uyaranlara karşı tepki verme, bazılarına karşı

tepki vermeme şeklinde açıklanan bir diğer faktör ise hazırlayıcı kurulumdur. Güdüler ise bireylerin görmek istediklerini görmelerine imkan sağlayan bir başka faktördür. Algıya etki eden son faktör ise önceki deneyim ve öğrenmeleri kapsamaktadır.

Algılama süreci ele alındığında seçici algılama, algısal örgütlenme ve algısal yorumla biçiminde üç temel boyutun bulunduğu görülmektedir. Seçici algılama kişinin geçmiş deneyimlerini, beklenti ve ihtiyaçlarını içeren, bireylerin duymak ve görmek istediklerini duyup gördüklerini ifade eden temel boyutlardan birisidir. Algısal örgütlenme ise uyarıların kompozisyonuna ilişkin bir diğer boyuttur. Genellikle hedef kitlede kısa hatırlatmalar ya da küçük parçalar aracılığıyla bütüne ilişkin tamamlanmış bir algı yaratmayı ifade etmektedir. Üçüncü boyut ise, kişinin bir uyarıcıya yüklediği anlama ilişkin olan yorumlamadır. Algısal yorumlamaya ilişkin olarak kişinin ihtiyaç, güdü ve geçmiş deneyimleri önem kazanmaktadır. Kişinin algısal yorumu ile gerçeğin ne denli örtüştüğü ise bu faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kişilerin algılarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Fiziksel görünüm bunlardan birisidir. Etkili fiziksel görünüme sahip olan şeylerin daha ikna edici olduğu bilinmektedir. Bir diğer husus ise stereotiplerdir. Bu etki, bireylerin çeşitli uyarıcılar ile ilgili olarak akıllarında daha önceden var olan kalıplara ilişkindir. Halo etkisi ise bir kavramı algılamaya etki eden faktörlerden bir diğeridir. Halo etkisine göre bir nesne ya da kişinin çok boyutlu özellikleri olmasına rağmen bir ya da birkaç boyutu dikkate alınarak değerlendirme yapılması söz konusu olabilmektedir (Odabaşı ve Barış, 2006: 130-136). Siyasal liderlerin seçmen zihninde retorik aracılığı ile bir tür algı haritası oluşturarak ikna sürecini kolaylaştırabilecekleri bu kapsamda ileri sürülebilir. Seçmenin ihtiyaç ve beklentilerini önceleyen, rakiplerin eksikliklerini, geçmişte yapmış oldukları kimi hatalarına odaklanan bir retorikle bir tür stereotip yaratılması ve halo etkisi aracılığıyla seçmenin ikna edilmesine katkı sağlanması söz konusudur. Örneğin siyasal liderin rakip siyasal partiye ilişkin seçmen zihninde var olan negatif hatıralara ilişkin bir stereotip sunması seçmenin kendisine yönelmesine katkı sağlayabilir. Benzer olarak siyasal liderin kendisi ve partisine ilişkin tebarüz etmiş en belirgin ve dikkat çekici pozitif özelliği sürekli olarak vurgulaması, halo etkisi kapsamında siyasal iknayı kolaylaştırıcı bir etki gösterebilir.

Seçmen ve lider arasındaki ilişkinin anlaşılması çerçevesinde önemli kavramlardan bir diğeri de sembol/simge¹⁵ kavramıdır. Köknel (2007: 271) simgelerin/sembollerin araştırılması ve incelenmesinin insan ve insanlığa ait konuların araştırılması ve incelenmesi anlamında geldiğini belirtmektedir. Köknel, simgelerin insanın değer, düşünce ve duygularının algılanan yönlerine ilişkin ve çoğu kere soyut bir kavramı anlatmak, göstermek ve yansıtmak üzere kullanılan işaret ya da nesneler olduğunu belirtmektedir. Yazar, derin ve kökleşmiş simgelerin reklamlarda, politik alanda ve siyasal gösterilerde etkili olabilmek için vizyon aracı olarak kullanıldığını belirtmektedir. Yazar’a göre simgeler, bir değer, düşüncenin, duygunun, inancın ve nesnenin yerini alabilmekte, onları anlatıp yansıtabilmektedir.

Odabaşı ve Barış (2006: 136) kullanılan işaret ve sembollerin kişilerin duyularına sunulan uyarıcıları yorumlamalarına, yani kişilerin algılamalarına yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Tokgöz ise (2008: 122) “siyasal kültürün bir simgeler sistemi” olduğunu belirtmekte, siyasal kültürün ise bireyin, inanç, tutum ve değerlerine ilişkin kolektif bir tasarım olan simgeleri içerdiğini ileri sürmektedir. Benzer biçimde Özsoy (1999: 85) sembollerin propagandanın önemli unsurlarından birisi olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Bu kapsamda, seçmen algısının oluşturulmasına ilişkin önemli faktörlerden birisinin de simgeler/semboller olduğudur. Çiçek (2012: 38) sembollerin dil gibi yaşamda yer alan herhangi bir şeye referans olma özelliği taşıdığını ve bilgi verdiğini belirtmektedir. Soyut özellik gösteren sembollerin kendi görüntüsü dışında pek çok anlamı da içermekte olduğunu belirten yazar, birey için değeri ve anlamı olan öğrenilmiş bir uyarıcı olduğunu belirtmiştir. Sembollerin bu soyut özelliği sayesinde gerçeklik, parçası olduğu öğelerden ayrılabilen, başka bir biçime dönüştürülerek yeni bir gerçekliğin üretilmesi mümkün olmaktadır. Bu yeni gerçeklik ise bireylerin motive edilerek farklı algılamaların oluşturulmasına imkan sağlamaktadır.

Toplumsal hayatı oluşturan ilişkiler ağı sembolik bir özellik taşımaktadır. Toplumu oluşturan üyelerin davranışları da ancak bu sembolik bütünlük çerçevesinden bakıldığında bir anlam ifade etmektedir. Yani toplumsal hayat ve ilişkiler sembolik olarak kurgulanmıştır (Sarıbay, 1994: 58). Çünkü sembollerle aktarılan anlamlar, bireyin içinde bulunduğu toplumun ortak değerlerini yansıtmaktadır (Çiçek, 2012: 39). Waters’a

¹⁵ Literatüre bakıldığında sembol ve simge kavramlarının eş anlamlı kavramlar olarak kullanıldığı görülmektedir. Örnek için Bkz. Köknel, 2007: 269.

(1994/2008: 46) göre toplum zihni süreçler anlamına gelen sembollerin alınıp verilmesi ile inşa edilen bir yapıdır. Grup ya da toplumsal hayatın “kollektif tasarımı” sembolleri ifade etmektedir. Semboller bütünleştirici bir işlev görmekte dolayısıyla bireyleri birleşmiş bir bütüne birlikte bağlayarak dayanışmayı ortaya çıkarmakta ve bireyi yönlendirerek karmaşık ve belirsiz siyasal dünyayı anlamlandırabilme imkânı sağlamaktadır (Sarıbay, 1994: 78).

Sembol, insanın çevresini anlamlandırması sürecinde önemli bir role sahiptir. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren sosyalleşme süreci içinde düştüğü örgütlü yapıların işaret sistemlerini, sembol setlerini ve dillerini öğrenmektedir. Böylece insan içinde bulunduğu ortama ilişkin anlam sistemleri içinde sosyalleşmekte ve bu anlam sistemleri tarafından biçimlendirilmektedir (Çiçek, 2012: 35). Bu kapsamda toplumsal yapı içinde sembollerin belirli işlevlerinin bulunduğu görülmektedir. Buna göre; semboller bireylerin toplumsal dünyada karşılaşmış oldukları nesneleri, anlamlandırma, sınıflandırma ve hatırlamalarına olanak sağlayarak bireylerin maddi ve toplumsal dünya ile ilgilenmelerini sağlamaktadır. Sembollerin bir diğer işlevi ise bireylerin çevrelerini algılama becerilerini geliştirmesidir. Sembollerin bireylerin düşünme yeteneğini geliştirmesi ise bir başka işlev olarak karşımıza çıkmaktadır. Semboller bireylerin çeşitli sorunları çözme becerisini geniş ölçüde artıran bir diğer işlevi de yerine getirmektedir. Semboller metafizik gerçekliklerin hayal edilmesine imkan sağlamaktadırlar. Sembollerin bireylerin yapıp etmelerinde etken olmalarını ve çevre tarafından köleleştirilmekten korunmalarına yardım etme işlevi bulunmaktadır. Son olarak semboller bireylerin zamanı ve mekânı aşmalarına yardımcı olma işlevine sahiptir. Yani semboller aracılığı ile birey geçmişte ve gelecekte olma durumunu yordayabilme imkânına sahip olmaktadır (Ritzer, 2008/2012: 229-230). Kısaca, insanın düşünceleri yetişmiş olduğu çevrenin kültürel şifre setleri ve dünya görüşleri tarafından harekete geçirilmektedir. İnsanın ilişkilerini ve deneyimlerini anlamlandırması ise yaratılan ve sosyal açıdan konumlandırılan semboller aracılığıyla mümkün hale gelmektedir (Çiçek, 2012: 35).

Ritzer (2008/2012: 230) anlam ve sembollerin insani toplumsal eyleme ve toplumsal etkileşime özgün niteliklerini kazandırdığını belirtmektedir. Ritzer, “toplumsal eylem içinde bireylerin başkaları ile zihinsel eyleme” girdiklerini, insanların, toplumsal etkileşim sürecine katılan diğer insanlara sembolik anlam iletiminde bulunduklarını, diğer insanların ise bu sembolleri yorumlayarak tepki eylemlerini bu yorum çerçevesinde sergilediklerini

ileri sürmektedir. Bu bağlamda sembollerin insan iletişimde ikna potansiyeli taşıyan güçlü ve özgün bir biçim olarak değerlendirilmesi, semboller ve sembolik davranışların ikna amacıyla kullanılabilmesi mümkündür.

Semboller ise ikna etme gücünü, çağrışım uyandırma olanağından almaktadır (Jamieson, 1985/1996). Semboller gerek çağrışım sağlama gücü, gerek akılda kalıcılığı, gerekse özet bilgi sunma gibi özellikleri nedeniyle kişiler ve kurumların imajını yansıtan işaretlerdir (Oktaç: 2002: 86). Bu kapsamda İnceoğlu (2000) simgelere/sembollere ilişkin olarak her iletişim sürecinde, başat durumdaki ana kodlamanın yanı sıra ona bağlı iletişim kanallarının da devreye girdiğini, jest, mimik, ses tonu, sözcükler üzerinde yapılan vurgulamalardan yakadaki rozet, giysi gibi birçok unsurun birer simgesel algı modelleri oluşturduğunu ifade etmektedir.

Semboller, retorik ve ikna konusunda özgün bir teori ortaya koyan Kenneth Burke'nin Sembolik Eylem Kuramına da bu aşamada değinmek gerekmektedir. Çebi (2008: 183) Burke'nin yaklaşımını kısaca şu şekilde özetlemektedir:

İletişim esnasındaki güdülerini açıklayan sembolik eylem/dramatizasyon kuramı çerçevesinde dilin anlam inşasındaki aracılık işlevini incelemektedir. Sembolik eylem kuramı dili, belirli bir durum karşısında bir nedene bağlanabilen, koşullara uygun gerçekleştirilen bir eylem biçimi olarak kabul eder. Dil gerçekliğin nesnel olarak algılandığı, durumların tanımlandığı tarafsız, saydam bir ayna olmaktan çok, bir eylem formu, sembolik bir eylem biçimidir. İnsanlar, dünyayı rasyonalize etmek ve anlamak için olduğu kadar birbirleriyle iletişim kurmak için de dili kullanırlar. Bu nedenle dil, tasarladığımız ve algıladığımız hakikatin inşa eder. Sembolik eylem, dil oyunlarını sarmalayan dilsel pratiklere durum tanımlaması üzerinden anlam vermek, bu anlamlar temelinde amaç, araç ve sonuçlarını gözeterek karşı dil oyunları üzerinden dil pratikleri sergilemektir. Sembolik eylem kuramı insanın güdülerine dayalı simgeselliğini gösteren eylem ile dürtü ve içgüdülerine bağlı hayvansallığını yansıtan hareket arasında kesin bir ayrım yapar. İnsanı sembol inşa eden ve kullanan bir varlık olarak tanımlar. Bu yaklaşıma göre insan; sembolik düşünür, yorumlar ve eylemler gerçekleştirir. Semboller, anlamlandırma araçları olarak gerçekliğin tanımlanması ve inşasında çok önemli bir işlev üstlenirler. Sembolik eylem kuramına göre dil, aynı zamanda retoriksel bir eylem biçimidir. Çünkü bütün sembolik eylemler, kendilerine özgü bir retorikle gerçekleştirilir. Burke retorik tutumları biçimlendirmek ve eylemleri etkilemek amacıyla dilin kullanımı olarak tanımlar. Burke için dil insanların dünyaya inceleme ve anlama tarzı, retorik ise insanların birbirleriyle iletişim kurma tarzını anlatır. Sembolik eylemlerin retorik, iknadan çok özdeşlik oluşturmaya odaklanır. Özdeşleşme, dil pratikleri gerçekleştiren ve bu pratikleri anlamlandırmaya çalışan kişiler arasındaki ortak buluşma zemindir. Özdeşleşme olmadan ikna olmaz.

Çebi (2008: 196), Sembolik Eylem Kuramında insanın sembol kullanma yetisine sahip bir varlık olarak tanımlandığını ve insanın; sembolik düşünen, bu çerçevede yorumlar yapan ve eylem ortaya koyan bir varlık olarak ele alındığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra kurama göre insanın soyutlama, kavramlaştırma ve canlandırma yoluyla dış dünya ile soyut bağlantılar kurduğunu, kendini ve evreni, zihninde sembolik olarak canlandığını, zihnindeki kavramlar, terimler ve sembollere ilişkin algı içeriklerini anlamlandırıldığını belirtmiştir.

Çebi (2008: 196), Kurama göre sembollerin, “anlamlandırma araçları olarak gerçekliğin tanımlanması ve inşasında çok önemli bir işlev üstlendiğini” belirtmiş, sembolün ise, “bir deneyim örüntüsüne ilişkin dilsel karşılık olarak” tanımlandığını ifade etmiştir. Kurama göre sembolün, “insanın toplumsal dünyaya uyum sağlamasını olanaklı kılan, toplumsal eylemlerini şekillendiren bir intibak kalıbı olduğunu, durum tanımlama aracı ya da sosyal ilişki kurma mekanizması” olarak ele alındığını ortaya koymuştur.

Çebi (2008: 196) değerlendirmesinde Sembolik Eylem Kuramı’na göre dilin; “insanı nesnel gerçeğe götüren, tarafsız, saydam bir yansıtma aracı olmaktan çok, sembolik bir eylem biçimi” olarak, dilin “yakınma, korku, minnettarlık gibi tutumların sergilenmesine, toplumsal işbirliği ve yarışma süreçlerinde buyruk ve isteklerin dile getirilmesine aracılık eden bir öğüt ve teşvik aracı” olduğunu belirtmiştir. Dilin, tasarlanan ve algılanan hakikati inşa ettiğini, söz konusu bu insanın ise “insanın dil kullanma gücü ile bağlantılı olan sembolleştirme yeteneği sayesinde gerçekleştiğini” belirtmiştir. Dilin sembolik bir eylem biçimi olmasını ise, “insanın önce algı içeriklerini tanımlaması, sonra dil aracılığıyla zihninde temsil etmesi, en son aşamada soyut düşünme, tasarlama ve kurgulama edimlerini gerçekleştirmesinin bir sonucu” şeklinde ifade etmiştir. Dilin, aynı zamanda retoriksel bir eylem biçimi olduğunu, çünkü tüm sembolik eylemlerin, kendilerine has bir tür retorik içinden sergilendiklerini ileri sürmüştür.

Buradan hareketle semboller üzerinden seçmen ve lider arasında bir tür özdeşlik ve konuşma zemin kurulmasının siyasal ikna sürecinde liderin elini güçlendirecek bir faktör olduğunu belirtmek mümkündür. Yani siyasal liderin seçmenleri ya da takipçileri ile arasında inşa edeceği sembolik bir iletişim ile onları ikna edilebilir hale getirme imkânına sahip olacağını belirtmek mümkündür.

Çebi'nin (2002: 26) sembollerle örülü siyaset inşasına ilişkin yapmış olduğu değerlendirme ise, sembolik siyasal anlatıma ışık tutacak niteliktedir.

Zevkçi ve hazcı hayat tarzının egemen olduğu yaşantı toplumunda siyaset de dönüşüme uğramıştır. Siyaset geniş ölçüde sembollerle yapılmaya başlanmıştır. Siyasal olaylar, eylemler ve süreçlerin sembolik biçimde inşa edildiği ve üretildiği gözlenmektedir. Siyasal gerçekliğin sembolik yapılandırılmasında siyasal dil, siyasal söylem, siyasal semboller, siyasal ayin ve tören önemli işlevler üstlenmektedir. Çağdaş siyasetin biçimlendiren etmenlerden bir diğeri siyasal efsanelerdir. Günümüzde seçim kampanyaları da bir törene, ayine dönüşmüştür. Seçim kampanyaları demokrasi mitinin törensel bir gösterimi olup, demokrasi efsanesinin törensel olarak gösteriminde merkezi bir araç konumuna gelmiştir.

Sembolik anlatım kavramıyla birlikte şema kavramına da bu noktada değinilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Sembolik anlatımın bir yönüyle hızlı çağrışımlar yapılmasına ve semboller üzerinden geniş bir bilgi hinterlandının hatırlanmasına katkı sağladığını ifade etmek mümkündür.

Şemalar da sembollere benzer biçimde bir tür hatırlatıcı işlev gören kalıplara işaret etmektedir. Köknel (2007: 277) şemaların bireyin içinde bulunduğu ve yaşamını sürdürdüğü ortama uyum sağlaması işlevi gördüğünü, hayatın sürdürülmesi için gerekli olan, kavram, duygu ve değerlerden oluşmuş kalıplar olduğunu ifade etmektedir. Yazar'a göre şemalar yaşam boyu bireyin içinde yaşamış olduğu toplumsal ortamda, durum, konum, rol ve yere göre öğrenilmekte, cinsiyet, yaş, iş, meslek, dünya görüşü, siyasal düşünce gibi değişkenlere göre biçim ve renk kazanmaktadır. Yazar, şema sürecini, dışarıdan gelen bilgilerle belirginleşen ve bellekte yer alan şemaları araştıran bilişsel bir süreç olarak ele almaktadır. Köknel (2007: 283-284) şemaların değer, duygu ve kavramları içeren hazır davranış kalıpları olduğunu ve bu kalıpların ortaya çıkardığı davranışların amacının insanın bedensel ve ruhsal varlığını korumak olduğunu ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle şemalardan kaynaklanan eylemlerin bireyin yaşamını sürdürebilmesi, doğal ve sosyal ortama uyum sağlayabilmesi için gerekli olduğunu belirtmektedir.

Bartlett (1995: 201) şema kavramını geçmişteki tecrübe ve eylemlerin aktif bir biçimde örgütlenmesi biçiminde tanımlamaktadır Bartlett'in (1995) Hatırlama Teorisi'nin bir parçası olan şema kavramının, dünyanın anlaşılmasına ilişkin zihin haritaları ve kısa yolları ifade ettiği görülmektedir. Dolayısıyla şemalar, hem bir tür öğrenme hem de öğrenilen konuların organize edilerek yeni durumların algılanmasına ve anlaşılmasına rehberlik eden yön levhaları işlevi görmektedir.

Jerome Kagan'a göre, şemaları en basit şekliyle içsel şemalar ve dışsal olayların etkideği algısal şemalar olarak ikiye ayırmak mümkündür. İçsel şemalar kişinin iç dinamiklerinin oluşturduğu şemalarken, algısal şemalar kişinin dışında oluşan hadiselerin etkilediği şemalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Algısal şemalar ile içsel şemalar arasında farkların bulunduğu görülmektedir. Buna göre; algısal şemalar hafızadan çok daha hızlı çağrılmaktadır. Örneğin bir gün önce yenilen bir çikolatanın tadı hatırlanamazken, 20 yıl önce görülmüş olan Özgürlük Anıtı'na ilişkin görsel çok daha kolay hatırlanabilmektedir. Bir diğer fark, içsel şemaların anlamsal yapılarla zayıf bir ilişkisinin bulunmasıdır (Kagan, 2003: 6). Dolayısıyla algısal şemaların, özellikle sembolik özellik arz eden şemaların çok daha zihinde kalıcı olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Bu çerçevede seçmenlerin zihinlerinde sembolik şema inşa etmenin onları ikna etme sürecinde siyasal lidere kolaylık sağlayabileceği ifade edilebilir. Bir diğer ifadeyle seçmene sunulan retorik kurgunun seçmenin geçmiş deneyimlerine seslenen şemalarla örülü olmasının liderin ikna etmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Taylor ve diğerlerine göre (2006/2012) şema ve kalıplar, insanların çevrelerini yorumlarken yeni bir durumla her karşılaşmalarında o durumu baştan anlamaya çalışmak yerine geçmişteki benzer durumlara ilişkin bilgileri kullanarak o durumu anlamlandırmalarına olanak sağlamaktadır. Şemalar bir durum ya da uyarının hangi yönlerinin önemli olduğunu anlamayı, bilginin daha iyi anımsanmasını, ayrıntıları örgütlemeyi ve böylece bilgiyi çok daha çabuk işlemeyi sağlamaktadır. Şemalar, bilgiyi açıklama ve değerlendirmeye yardımcı olma işlevinin yanı sıra zaman zaman boşlukların doldurulması ve eksik bilgilerin tamamlanmasını da sağlamaktadır.

Milburn (1996/1998: 133) şemaların bireylerin siyasal düşüncelerinin karmaşıklık düzeyini etkileyen bir bilişsel süreç ve yapı olduğunu belirtmektedir. Kavrama ilişkin yapılan araştırmalar, siyasal şemaların etkinleşmesi ile birlikte siyasetle ilgili düşüncelerin karmaşıklık düzeyinde bir azalmanın ortaya çıktığını göstermiştir. Milburn şemaların hem örgütlenme bakımından, hem içerdiği bilgi bakımından hem de kapsamı bakımında farklılık gösterdiğini ifade etmiş, değişik konulardaki şemaların etkileşmesinin özellikle siyasal konulardaki düşüncelerin karmaşıklık düzeyini önemli ölçüde etkilediğini belirtmiştir. Taylor ve diğerlerine (2006/2012: 102) göre şemalar ve şematik bilgi işleme, insanların geçmiş deneyimlerini yeni durumlarda yararlı olabilecek biçimde örgütlemelerine yardımcı olduğu, bilgi boşluklarını doldurduğu, neyin hatırlanacağını

belirleyerek bazı çıkarımları otomatikleştirdiği ve son olarak toplumsal etkileşimde yol gösterici olduğu için önemlidir.

Milburn'un (1996/1998) şemalara ilişkin yapılmış olan sınıflamalardan hareketle ortaya koyduğu açıklamalara göre şemalar, siyasal karar verme konusunda da önem arz etmektedir. Buna göre "kişi şemaları", alışılmış türden insanlara, bu insanların kişilik özellikleri ve niyetlerine ilişkin bilgileri ve inançları içeren bir şema türüdür. Kişi şemalarına ilişkin bilgiler George Bush'un 1988 yılındaki ABD başkanlık seçim kampanyasının etkili olmasının nedenlerini açıklamaktadır. Bush seçim kampanyasının çok erken aşamalarında rakibi olan Dukakis'e liberal etiketi uygulamıştır. Böylece Amerikan seçmeni için Dukakis bir etiketle tanımlanmıştır. ABD'de muhafazakâr seçmenin liberallere ilişkin suçlulara ve savunma harcamalarına karşı yumuşak, ancak vergi ve devlet harcamalarına karşı sert oldukları yönünde bir şemanın bulunduğundan hareket eden Bush'un seçim kampanyası başarılı olmuş, seçmenin gözünde liberallere ilişkin bu bilgilerin canlanması sağlanmıştır. Yine kendine ilişkin şemaları olan bireylerin siyasetin konularıyla ilgili şeması olmayanların ya da kendini şematik olarak tanımlamayanlara göre daha fazla bilgi hatırlayabildiği görülmektedir. Kişilere atanan roller de onlara ilişkin bilgilerin hatırlanmasında rol oynamaktadır (Milburn, 1996/1998: 135-138). Siyasal şemalara ilişkin olarak Hamill, Lodge ve Blake'in (1985'ten akt. Milburn, 1996/1998: 139) ortaya koyduğu çalışmaya göre üç farklı siyasi şema tipinin bulunduğu görülmektedir. Buna bağlamda, fakirliği ve zenginliği içeren sınıf şeması, parti tercihlerini anlatan partizanlık şeması ve liberallik muhafazakârlık gibi ideolojileri içeren ideolojik şema tiplerinden bahsetmek mümkündür.

Anlatılan tüm bu hususlara ek olarak seçmenin oy verme davranışında bulunmasını etkileyen hususlara ilişkin Lipset ve Lazarsfeld dört genel eğilimin varlığından bahsetmektedir (Kışlalı 1995: 189-190). Buna göre; hükümetlerin izledikleri politikalar bir toplumsal grubun çıkarlarını ne kadar yakından etkiliyorsa o toplum kesiminde oy verme eğilimi o kadar artmaktadır. Bir diğer eğilime göre, hükümetin kararlarının kendisine ilişkin sonuçları konusunda bir toplum kesimi ne kadar bilgiye sahipse bu kesimde oy verme oranı o oranda artmaktadır. Üçüncü eğilime göre bir toplum kesimi üzerinde siyasal katılım yönünde baskılar ne kadar fazlaşırsa o toplumsal kesimde oy verme davranışı da o oranda artmaktadır. Ancak burada bireyin ait olduğu toplumsal grup ile ilişkileri bu eğilime ilişkin belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuncu eğilime göre grup

üzerindeki baskılar aynı yönde olduğunda oy verme davranışı artarken zıt yönde olduğunda ise azalmaktadır.

Kışlalı (1995: 190) seçmenin ekonomik çıkar dışında oy verme davranışında etkili olan “güvenlik isteği, saygınlık isteği, duygusal bağlılık ve dinsel siyasal inançlar” şeklinde dört temel değişken bulunduğunu belirtmiştir. Buna göre; seçmenin oy verirken güvenlik isteğinde bulunmakta, seçmen istikrar arayışında olmaktadır. Bir diğer değişken olan saygınlık isteğine göre bazı durumlarda toplumda ikinci sınıf yurttaş olduğu algısına sahip etnik ya da dinsel kökenli azınlıklar değişimden yana tutum takınmaktadırlar. Üçüncü değişken olan duygusal bağlılığa göre, seçmen bir parti ya da siyasal lidere karşı duygusal bağlılık hissedebilmektedir. Ekonomik koşulların değişmesi söz konusu olsa bile duygusal bağ sayesinde seçmen davranışını değiştirmemektedir. Son değişken olan dinsel ve siyasal inançlara göre bazı seçmenler, kişisel doyumu, kendisiyle aynı inancı paylaşanlarla bir arada bulunmakta, onlarla dayanışmada ve inançların başarı elde etmesinde bulabilmektedirler.

Anlatılanlardan hareketle lider ve seçmen arasındaki ilişkinin Jamieson’un (1985/1996) ifade ettiği gibi kilit anahtar ilişkisi olduğu görülmektedir. Siyasal lider, seçmenin beklentilerini, isteklerini, içinde bulundukları durumu, eğitimlerini, zekâlarını, aidiyetlerini, kişiliklerini, tecrübe ve yaşamışlıklarını göz önünde bulundurmalıdır. Seçmenlerin algı haritalarının çıkarılması, zihinsel şemalarının tespit edilmesinin liderin kurgulayacağı retorik için oldukça önemlidir. Seçmenin duygusal mı rasyonel mi olduğu, bilgi içerikli mesajlara mı yoksa duygusal öğelerin ağırlıklı olduğu mesajlara mı duyarlı olduğunun tespit edilmesi de ikna edici mesaj inşası için önemli bir veri kaynağıdır.

Siyasal ikna sürecinin bir değişkeni niteliğinde olan seçmen durumuna ilişkin izah edilen hususların tamamını kapsayacak türden bir sınıflandırmanın, seçmen tipine uygun mesaj kurgusu ve retorik inşası açısından liderin elini güçlendirebileceğini belirtmek mümkündür. Bu kapsamda seçmeni siyasal simetri vaadeden lider retoriği düzleminde ele alarak ethologic simetrik seçmen, ethopathic simetrik seçmen, ethologic asimetrik seçmen, ethopathic asimetrik seçmen şeklinde bir sınıflandırma önermek mümkündür. Bu sınıflandırmaya ilişkin kavramsallaştırmada ethologic kavramı retoriğin ethos ve logos bileşenlerini bir araya getiren ve liderin rasyonel mesaj kurgusuna yanıt verecek seçmen durumuna işaret ederken; ethopathic kavramı ise retoriğin ethos ve pathos bileşenlerini bir

araya getiren ve liderin duygusal mesaj kurgusuna yanıt verecek seçmen durumuna işaret eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Simetri ve asimetri kavramları ise seçmenin mevcut toplumsal durumuna işaret etmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde izah edildiği gibi simetrik ve asimetrik kavramları, seçmenin merkez ya da çevre gruplarına olan aidiyeti ile merkez ve çevresel retoriğe göre bulundukları toplumsal görünümü açıklamaktadır. Bu kavramların işaret etmiş olduğu seçmen özelliklerini ise önerilen yeni sınıflandırmakapsamında irdelemek mümkündür.

4.2.4.1. “Ethologic Simetrik” Seçmen

Ethologic simetrik kavramı, rasyonel yönü ağır basan ve toplumsal olarak merkezde bulunanve merkez meta retoriğe karşı simetrik görünüm arz eden seçmeni ifade etmektedir. Bu kategorideki seçmen için liderin güvenilirliğinin yanında, söylemlerinin rasyonelliği ve tutarlılığı da önemlidir. Liderin uzman rolünün ön planda olduğu görülmektedir. Mesaja ilişkin beklentinin ise rasyonel olması ve somut olana işaret etmesi beklenmektedir. Bu seçmen sınıfında bulunan bireylerin, genel olarak eğitim seviyesi ve özgüveninin yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu sınıfa giren seçmen kitlesinin yüksek eğitilmiş olduğu, bununla doğru orantılı olarak üst gelir ya da tüketim grubu içinde yer aldığı çıkarımını yapmak mümkündür. Benzer şekilde bu seçmen kitlesinin yüksek statüye sahip olduğunu ileri sürmek mümkündür. Söz konusu seçmen kitlesinde diyalog, müzakere ve uzlaşma kültürünün yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu sınıfta yer alan seçmenin karmaşık mesaj içeriğine ve karmaşık konuların aktarılmasına yatkın olduğunu belirtmek mümkündür. Bu seçmen tipinin, toplumsal düzeyde özgül ağırlığının bulunduğunu, Weber’in davranış tipolojisi içinde rasyonel amaçsal davranış biçimine denk düşen bir davranışa sahip olduğunu ve rasyonel meşru egemenlik beklentisi bulunduğunu ileri sürmek mümkündür.

Söz konusu seçmen sınıfında yer alan bireylerin özelliklerini aşağıdaki tablo (Çizelge 4.4) yardımıyla ifade etmek mümkündür.

Çizelge 4.4. Farklı değişkenlere göre ethologic simetrik seçmen özellikleri

Ethologic Simetrik Seçmen	
Eğitim Düzeyi	Yüksek
Problem Çözme Becerisi	Yüksek
Sosyo-Kültürel Statü	Yüksek
Ekonomik Düzey	Yüksek
Karmaşık Konulara İlgi	Yüksek
Kararlara Katılım İsteği	Yüksek
Siyasal Konulara İlgi Düzeyi	Yüksek
Konulara Duygusal Yaklaşım	Düşük
Konulara Rasyonel Yaklaşım	Yüksek
Liderlik Beklentisi	Düşük
Liderden Beklenen Davranış	Demokratik
Toplumsal İlişki Biçimi	Diyalojik-Müzakereci
Etkilendiği Mesaj Biçimi	Bilgiye Dayalı
Ait Olduğu Toplumsal Katman	Seküler- Elit

4.2.4.2 .“Ethologic Asimetrik” Seçmen

Ethologic asimetrik kavramı, rasyonel yönü ağır basan ancak toplumsal olarak çevrede bulunan ve merkez meta retoriğe karşı asimetrik görünüm arz eden seçmeni ifade etmektedir. Bu kategorideki seçmen için liderin güvenilirliğinin yanı sıra söylem ve eylemleri arasındaki tutarlılık da önemlidir. Liderin sorun çözücü rolünü ön planda tutması beklenmektedir. Mesaj kurgusunun ise rasyonel olması ve somut olana işaret etmesi beklenilmektedir. Karmaşık konu ve mesaj içeriğine uygun olan bu seçmen kitlesinin de görece eğitim düzeyinin yüksek olduğu, ancak eğitimi ile doğru orantılı bir toplumsal konumu, tüketimi ve gelir düzeyinin bulunmadığı düşünülmektedir. Toplumsal statü açısından toplumun alt katmanlarında yer aldığını ileri sürmek mümkündür. Bu sınıfta yer alan bir seçmen için bir tür azınlık olma durumundan da bahsetmek mümkündür. Bu seçmen kitlesinin kültürel seviyesinin yüksek ancak sosyo-ekonomik seviyesinin düşük olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür. Toplumsal özgül ağırlığının düşük olduğu düşünülen seçmen kitlesinin Weber’in rasyonel değerli davranış biçimine denk düşen bir davranış sergilediği ifade edilebilir.

Bu seçmen sınıfında yer alan bireylerin özelliklerini aşağıdaki tablo (Çizelge 4.5) yardımıyla ifade etmek mümkündür.

Çizelge 4.5. Farklı değişkenlere göre ethologic asimetrik seçmen özellikleri

Ethologic Asimetrik Seçmen	
Eğitim Düzeyi	Yüksek
Problem Çözme Becerisi	Yüksek
Sosyo-Kültürel Statü	Yüksek
Ekonomik Düzey	Düşük
Karmaşık Konulara İlgi	Yüksek
Kararlara Katılım İsteği	Yüksek
Siyasal Konulara İlgi Düzey	Yüksek
Konulara Duygusal Yaklaşım	Düşük
Konulara Rasyonel Yaklaşım	Yüksek
Liderlik Beklentisi	Yüksek
Liderden Beklenen Davranış	Katılımcı
Liderle İlişki Biçimi	Tek Yönlü
Etkilendiği Mesaj Biçimi	Bilgiye Dayalı
Ait Olduğu Toplumsal Katman	Seküler-Azınlık

4.2.4.3. “Ethopathic Simetrik” Seçmen

Ethopathic simetrik kavramı, duygusal yönü ağır basan kavramı ancak toplumsal olarak merkezde yer alan ve merkez meta retoriğe karşı simetrik görünüm arz eden seçmeni ifade etmektedir. Bu kategorideki seçmen için liderin yarattığı güvenilirlik algısı önemlidir. Liderinin mesajlarını ve eylemlerini tutarlılık açısından fazla sorgulamamakla birlikte durumsal olarak rakip lidere ilişkin bu tür sorgulamaların yapılması mümkündür. Mesajın/retoriğin rasyonel ve logos unsurlarına fazla önem atfedilmediğini ileri sürmek mümkündür. Bu sınıfa giren seçmen için liderinin karizmatik olmasına önem atfetmektedir. Mesajın mantıksal kimi öğeler içermesinin yanı sıra asli olarak seçmenin duygularına hitap etmesi beklenilmektedir. Bu seçmen sınıfında yer alan bireylerin liderle duygudaşlık kurma beklentisinin ağır bastığı görülmektedir. Bu kitlenin eğitim düzeyinin ara bir düzeyde olduğunu bununla birlikte karmaşık konularla uğraşmayı sevmediğini, kendisi yerine bu tür konularla liderin uğraşmasını arzuladığını belirtmek mümkündür.

Gelir grubu ve tüketim kalıpları bakımından orta-üst seviyede bulunduğu düşünülen bu kitlenin toplumsal statüsünün de orta-üst seviyede olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu seçmen sınıfında yer alan bireylerin, ethologic simetrik seçmen kadar olmamakla birlikte bir tür toplumsal özgül ağırlığının bulunduğundan bahsetmek mümkündür. Bu kitlenin genel davranış kalıbının ise Weber'in duygusal davranış sınıflandırmasına denk düştüğünü ve meşruiyet- gemenlik çerçevesini karizmatik egemenliğin oluşturduğunu belirtmek mümkündür.

Söz konusu seçmen özelliklerini aşağıdaki tablo (Çizelge 4.6) yardımıyla ifade etmek mümkündür.

Çizelge 4.6. Farklı değişkenlere göre ethopathic simetrik seçmen özellikleri

Ethopathic Simetrik Seçmen	
Eğitim Düzeyi	Düşük-Orta
Problem Çözme Becerisi	Düşük
Sosyo-Kültürel Statü	Düşük
Ekonomik Düzey	Yüksek
Karmaşık Konulara İlgi	Düşük
Kararlara Katılım İsteği	Düşük
Siyasal Konulara İlgi Düzey	Düşük
Konulara Duygusal Yaklaşım	Yüksek
Konulara Rasyonel Yaklaşım	Düşüktür
Liderlik Beklentisi	Yüksek
Liderden Beklenen Davranış	Yardımcı
Liderle İlişki Biçimi	Diyalojik-Müzakereci
Etkilendiği Mesaj Biçimi	Duyguya Dayalı
Ait Olduğu Toplumsal Katman	Muhafazakar-Elit

4.2.4.4. “Ethopathic Asimetrik” Seçmen

Ethopathic asimetrik kavramı, duygusal yönü ağır basan bununla birlikte toplumsal olarak çevrede bulunan ve merkez meta retoriğe karşı asimetrik görünüm arz eden seçmeni ifade etmektedir. Bu kategorideki seçmen kitlesi için liderin yarattığı güvenilirlik algısı önemlidir. Liderinin mesajlarını ve eylemlerini tutarlılık açısından sorgulamamakla

birlikte durumsal olarak rakip lidere ilişkin yapılan sorgulamaların doğrudan kabul edilmesi söz konusudur. Liderinin karizmatik ve otoriter olmasına önem atfedildiğini ileri sürmek mümkündür. Bu seçmen sınıfında mesaj kurgusu ve retorik ancak duygularına hitap ettiği, kendisini coşturduğu ölçüde dikkat çekici olduğu belirtilebilir. Bu seçmen sınıfında yer alan bireylerin karmaşık konulardan ve bilgi yoğun mesaj içeriğinden hoşlanmadığı, metaforik anlatıma ve sembolik/şemalara dayalı, çevresel ikna rotalarının kullanıldığı iletişime yatkın olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu seçmen sınıfında yer alan bireylerin eğitim, kültür ve sosyoekonomik seviye ve toplumsal statü bakımında toplumsal katman içinde alt sıralarda yer aldığı düşünülmektedir. Toplumda özgül ağırlığı bulunmayan bu seçmen kitlesinin genel davranış biçimini Weber'in geleneksel davranış kategorisiyle eşleştirmek mümkündür. Bu kitlenin meşruiyet ve egemenliğe ilişkin beklentisinin Weber'in geleneksel egemenlik yaklaşımıyla benzeştiği görülmektedir.

Söz konusu seçmen sınıfında yer alan bireylerin özelliklerini aşağıdaki tablo (Çizelge 4.7) yardımıyla ifade etmek mümkündür.

Çizelge 4.7. Farklı değişkenlere göre ethopathic asimetric seçmen özellikleri

Ethopathic Asimetrik Seçmen	
Eğitim Düzeyi	Düşük
Problem Çözme Becerisi	Düşük
Sosyo-Kültürel Statü	Düşük
Ekonomik Düzey	Düşük
Karmaşık Konulara İlgi	Düşük
Kararlara Katılım İsteği	Düşük
Siyasal Konulara İlgi Düzey	Düşük
Konulara Duygusal Yaklaşım	Yüksek
Konulara Rasyonel Yaklaşım	Düşüktür
Liderlik Beklentisi	Yüksek
Liderden Beklenen Davranış	Otokratik
Liderle İlişki Biçimi	Tekyönlü
Etkilendiği Mesaj Biçimi	Duyguya Dayalı
Ait Olduğu Toplumsal Katman	Muhafazakâr Alt Sınıf

Seçmenleri, bireylerin mesajın rasyonel veya duygusal yönüne ağırlıklı olarak duyarlılık göstermeleri ve toplumsal çevre veya merkezde yer almaları bakımından sınıflandıran yaklaşımı tipolojik olarak Çizelge 4.8’deki biçimde göstermek mümkündür.

Çizelge 4.8. Liderin mesaj kurgusuna uygun seçmen tipolojisi

SEÇMEN TİPOLOJİSİ	Simetrik	Asimetrik
Ethologic (Proaktif)	-Liderin güvenilirliği önemlidir. -Liderin söylediklerinin rasyonel tutarlılığına önem atfedilir. -Liderin uzman rolü ön planda tutulur. -Mesajın rasyonel olması ve somut olana işaret etmesi beklenilmektedir. -Eğitim seviyesi yüksektir. -Özgüven yüksektir -Üst gelir grubu içinde yer almaktadır. -Yüksek statüde bulunmaktadır. -Diyalojik ilişki-uzlaş beklenmesi bulunmaktadır. -Karmaşık mesaj içeriğine ve karmaşık konuların anlatılmasına yatkındır. -Toplumsal özgül ağırlığı yüksektir. -Weber’in rasyonel amaçsal davranış sınıflandırmasına denk düşmektedir. -Rasyonel meşru egemenlik beklentisi vardır	-Liderin güvenilirliği önemlidir. -Liderin söylediklerinin rasyonel tutarlılığına önem atfedilmez. -Liderin sorun çözücü rolü ön planda tutulur. -Mesajın rasyonel olması ve somut olana işaret etmesi beklenilmektedir. -Eğitim seviyesi yüksektir. -Özgüven düşüktür -Orta-alt gelir grubu içinde yer almaktadır. -Düşük statüde bulunmaktadır. -Diyalojik ilişki-uzlaş beklenmesi bulunmaktadır. -Karmaşık mesaj içeriğine ve karmaşık konuların anlatılmasına yatkındır. -Toplumsal özgül ağırlığı düşüktür. -Weber’in rasyonel değerci davranış kategorisine denk düşmektedir.
Ethopathic (Reaktif)	-Liderin güvenilirliğine ilişkin algı önemlidir. -Liderin söylediklerinin rasyonel tutarlılığına önem atfedilmez. -Liderin karizması ön planda tutulur. -Mesajın sembolik-metaforik olana işaret etmesi beklenilmektedir. -Mesajın mantıksal öğeler de içermesi beklenir -Eğitim seviyesi orta-yüksektir. -Özgüven yüksektir -Üst-orta gelir grubu içinde yer almaktadır. -Yüksek statüde bulunmaktadır. -Karmaşık mesaj içeriğine ve karmaşık konuların anlatılmasına yatkın değildir. -Toplumsal özgül ağırlığı yüksektir. -Weber’in duygusal davranış sınıflandırmasına denk düşmektedir. - Karizmatik egemenliğe tekabül eder.	-Liderin güvenilirliğine ilişkin algı önemlidir. -Liderin söylediklerinin rasyonel tutarlılığına önem atfedilmez. -Liderin karizması ön planda tutulur. -Mesajın duygusal olması ve sembolik-metaforik olana işaret etmesi beklenilmektedir. -Eğitim seviyesi düşüktür. -Özgüven düşüktür. -Alt gelir grubu içinde yer almaktadır. -Düşük statüde bulunmaktadır. -Karmaşık mesaj içeriğine ve karmaşık konuların anlatılmasına yatkın değildir. -Toplumsal özgül ağırlığı düşüktür. -Weber’in geleneksel davranışına tekabül eder ve geleneksel egemenlik isteği baskındır.

Çalışmanın bu aşamasına kadar siyasal liderin ve seçmene ilişkin özellikler kuramsal ve tipolojik olarak irdelenmiştir. Siyasal liderin özellikleri ve sergileyeceği davranışlar ile bu davranışlara uygun seçmen tiplerinin ne olabileceğini konusunda yapılan değerlendirmenin

son aşamasında ise uygun liderlik ve buna uygun seçmeni aynı zeminde buluşturacak mesaj tasarımı ve retorik kurgusunun nasıl olacağı irdelenmektedir.

4.2.5. Siyasal Lider ve Seçmene Uygun Mesaj Kurgusu

İnsanın kendisini ifade etmesi ve başkasını anlaması konuşma yoluyla gerçekleşmektedir. İnsanın konuşma biçiminin, hem kendini anlatması hem de başkaları tarafından anlaşılabilmesinde en etkili faktör (Köknel, 2007: 217) olduğu görülmektedir. Siyasal liderler “kişilikleriyle ya da güçlü ve mücadeleci söylem biçimleriyle” halkı kendilerine bağlamak istemektedirler. Bu yaklaşım kısa vadede işe yaramaktadır. Çünkü kitleler, “kendisini anlayan ve yaşam zorluklarını dile getirebilen mücadeleci bir lidere oy vermeyi tercih etmektedirler”. Bu gerekçelerle liderin “konuşma tarzı, şekli, hitabet gücü, halkı coşturma etkisi gibi sözel etkinlikleri, liderliğin belirmesinde ve etkin bir hal almasında (Özel, 2009: 172) dolayısıyla seçmenin ikna edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu sözel etkinliklerin aynı zamanda mesaja ilişkin olduğunu belirtmek mümkündür. Bu kapsamda Pavlik’in (1987: 72) de ifade ettiği şekliyle mesajın etkinliği kaynak faktörüyle yakından ilişkilidir.

Milburn (1996/1998:81) siyasal çevre öğelerinin, kitle iletişim araçlarında vurgulanan mesaj ve siyasal imgelerin siyasal tutum ve düşünceleri şekillendirilebilmesinde önemli olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple siyasal partilerin amaçlarına ulaşmak için en iyi ve en uygun mesaj stratejisini ortaya koymaları gerekmektedir (Kalender, 1999: 91). İkna edici iletişimin değişkenlerinden birisi olan mesaj faktörünün siyasal lideri ve liderin takipçilerini veya seçmeni aynı zeminde buluşturan bağlayıcı bir değişken olduğu ileri sürülebilir. Kalender’in (2005: 122) belirttiği şekliyle iletişim faktörlerinin seçmen tercihinde etkili olmasında ikna edici mesajın önemi oldukça büyüktür. Kalender’e göre mesajlar, seçmen tercihinin oluşmasında seçmenin bir parti ya da adaya karşı motive edilmesini, özellikle kararsız seçmenin belli bir partiye oy vermesini sağlarken, parti bağlılığı bulunanların ise tutumlarını sürdürmelerini sağlayan bir etkiye sahiptir. Bu çerçevede Yalın’a (2012: 98) göre, seçmen kitlesinin sahip olduğu değer yönelimleri ile siyasal liderin değer yönelimlerinin bir birine uygun olması ya da liderin, seçmenlerde varlığını tespit ettiği bu değerleri benimsediği ve paylaştığı şeklindeki bir algının seçmen zihninde yaratılması önemlidir.

Siyasal lider, seçmen ya da takipçilerinin ihtiyaç ve beklentileriyle birlikte kitlenin durumsallığını da göz önünde bulunduran bir mesaj kurgusu ile onlara seslenmelidir. Schramm'ın (1965/2000) belirttiği gibi, alışkanlıklar tutumlar, dürtüler ve değerler gibi kişilik özelliklerini oluşturan faktörler yavaş gelişen ancak geliştikten sonra değiştirilmesi güç olan faktörler olması nedeniyle mesaj kurgusunda dikkate alınması gerekir. Bir diğer ifadeyle mesaj kurgusu bu unsurlar üzerine inşa edilmelidir. Schramm'ın (1965/2000) ortaya koyduğu mesajın özellikleri yaklaşımından hareketle, mesajın öncelikli olarak dikkat çekici olması gerekmektedir. Mesajın anlam bozulmadan ve siyasal lider ile seçmen arasındaki ortak deneyimleri ifade eden sembollerle örülü olması da önemlidir. Mesaj, seçmende ihtiyaç uyandırmalı ve seçmenin beklentilerine cevap verecek nitelikte olmalıdır. Bunun yanı sıra mesaj seçmenin içinde bulunduğu grubun da normlarıyla da örtüşmelidir. Bu çerçevede kurgulanacak olan mesajın bazı temel özellikler içermesi gerekmektedir. Aziz'e (2007: 71-72) göre kurgulanacak mesajın dilinin hedef kitle ile uyumlu olması, seçmen farklılıklarını dikkate alacak biçimde olması gerekmektedir. Mesajın kurgulanmasında deyimler, atasözlerinden ve bilinen sözlerden yararlanılmalıdır. Mesaj içeriğinin güncel konulara değgin olması seçmenin mesaja dikkatinin çekilmesi çerçevesinde önemli bir unsurdur. Bunun, yanı sıra mesaj kurgusunda sayıların ve sayısal verilerin dikkatli kullanılması gerekmektedir. Sayılar yaklaşık olarak ifade edilmeli, oransal veriler daha sık kullanılmalıdır. Son olarak siyasal mesaj ürün ve hizmetlere ilişkin seçmeni bıktıracak biçimde, tekdüze olmayan anlamlı tekrarlar içermelidir.

Siyasal lider, kurgulanacak olan mesajın tek yönlü mü yoksa çift yönlü mü olacağına seçmenlerinin durumunu göz önünde bulundurarak karar vermelidir. Yapılmış araştırmalar çift yönlü olarak yürütülen iletişim sürecinin daha ikna edici olduğu sonucunu doğurmuştur. Dinleyicinin özellikle karşı argüman ya da tezlerden haberdar olabileceği durumlarda bunun saklanması kaynağın güvenilirliğini zedeleyeceği için mesajın çift yönlü olması faydayı artırmaktadır. Tek yönlü mesaj stratejisinin ise hedef kitlenin zekâ ve eğitim düzeylerinin daha düşük, karmaşık, iyi bilinmeyen bir konunun ortaya koyulması, dinleyicinin güçlü bir tutumunun bulunmaması, mesajın yüksek güvenilirliği olan kaynaktan gelmesi halinde etkili olacağı (Hovland ve diğerleri, 1951/2000) görülmektedir. Çift yönlü mesajın, kaynağa bir konunun iki yönünü de tartışabilecek kadar dürüst imajı sağlaması ve karşı argümanların neden yanlış olduğunu ifade etme adına inandırıcı sebepler sağlaması nedeniyle tutumları etkileme olasılığı daha yüksektir (Perloff, 2010: 186).

Dilin kullanım biçiminin de ikna üzerinde etkisi olduğunu belirtmek mümkündür. Aziz (2007: 14) dilin başarılı kullanımının siyasal iletişimin de başarıya ulaşması sonucunu doğurduğunu belirtmekte, siyasal iletişimde bulunan tüm siyasal aktörlerin mesaj gönderdikleri dili çok iyi bilmeleri ve etkili olarak kullanmaları gerektiğini ifade etmektedir. Aziz (2007: 47) siyasal liderin mesaj aktarırken kullanacağı dilin seçmen tarafından anlaşılır olması, seçmenin mesaja muhatap olduğu ilk andan itibaren kafasında herhangi bir soru işaretinin oluşmaması, kullanılan dilin açık ve net olması gerektiğini belirtmektedir. Kullanılan dilin söz varlığının ise hedef kitlenin temel söz varlığı ile uygunluk göstermesi gerektiğini ileri sürmektedir. Pavlik (1987: 72) de mesajın genel olarak basit olmasının, mesajın daha kolay anlaşılmasını, konumlandırılmasını ve kişiye uygun olmasını sağladığı için çok daha etkili olduğunu ileri sürmektedir. Oktay (2002: 84) mesajın akılda kalıcı cümlelerle düzenlenmesinin etkiyi ve akılda kalıcılığı artıracaklarını ifade etmektedir. Perloff (2010: 209) ise bir konu hakkında ne söylendiği kadar nasıl söylendiğinin de önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda konuşma hızının yüksek olması belli şartlarda iknayı olumlu etkilerken belli şartlarda iknayı ve konuşmacının güvenilirliğine herhangi bir katkı sunmamaktadır. Kriz zamanlarında konuşmanın yavaş olmasının dinleyiciler üzerinde olumlu bir etki bıraktığını belirtmek mümkündür. Ancak konuşma hızının iknaya etkisi üzerine net bir şey ifade etmek mümkün değildir (Perloff, 2010: 211). Dilin güçlü kullanımı ya da zayıf kullanımı konusu da ikna üzerinde etkili olan bir husustur. Dilin güçlü kullanımı genel olarak ikna üzerinde olumlu bir etki yaratırken dilin zayıf ya da daha güçsüz kullanımı da iyi niyet yaratmaya dönük ikna çalışmasında etkili olabilmektedir (Perloff, 2010: 213).

Dil kullanıma ilişkin bir diğer hususu Perloff (2010: 213) dilin yoğun kullanımı olarak ifade etmektedir. Perloff, dilin yoğunluğu kavramıyla, metaforlarla örülü, yalın ve güçlü ifadelerin yanı sıra duygu yüklü kelimelerin sık kullanıldığı bir durumu anlatmaktadır. Dilin yoğunluğunu nefret söylemi, siyasal retorik, sosyal aktivizm gibi alanlarda görmenin mümkün olduğunu belirten Perloff, yoğun dil kullanımına, karizmatik liderde, siyasal aktivistlerde ve Amerika Birleşik Devleti Başkanlarında rastlamanın mümkün olduğunu ifade etmektedir.

Aziz (2007: 47) seçmen tarafından bilinen sözcüklerin kullanılması, uygun söz dizimi, benzetmeler, atasözleri, deyimler ve amaca uygun sloganların seçmenin tutum ve davranışının etkilenmesi ve ileride kullanılmak üzere saklanması için önemli olduğunu

vurgulamakta, dilin kullanımına ilişkin tüm hususların ise retorikle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Zeki konuşmacıların dinleyicilerin beklentilerini hesaba kattıklarını ifade eden Perloff (2010: 222) iyi liderlerin basit anlatım sergiledikleri yine basit metaforlar kullanarak güçlü bir çerçeve çizdiklerini, buna karşın etkin olmayan liderlerin dili yanlış kullandıklarını, ifade ederken dil sürçmesi yaşadıklarını ve çeşitli konulara ilişkin dikkat çekici ve iyi bir çerçeve çizemediklerini ortaya koymaktadır.

Siyasal liderin seçmenleri ya da takipçileriyle kuracağı iletişimde mesajın metaforlarla örülü olup olmayacağına seçmen durumu göz önünde bulundurarak karar verilmesi gerekmektedir. Gardiner'e göre (2006: 67) metaforlar son derece dikkatle kullanılması gereken araçlardır. Metaforlar iyi ya da kötü sunum için güçlü bir enstrüman olabilmektedir. Jamieson (1985/1996: 104) bilimsel düzeyde dilin daha az metaforik olduğunu ve duygusal sözcük seçiminden kaçınıldığını, iletişimin duygusallık yerine mantığa seslenecek biçimde kurulduğu ifade eder. Dilin gündelik kullanımını ifade eden törel dilde ise; dilin "bilgi ya da inanç anlamında enformasyon taşımaktan çok, hal hareket tarzı ve öğüt nasihat türü enformasyonu iletmek için kullanılan" bir form içerdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda mesaj kurgusunda ortam faktörünün yani mesajın nerede verileceğinin önemli olduğu görülmektedir.

Kurgulanacak olan mesajın korku gibi insani duygulara hitap etmesinin durumsal olarak mesajın amacına etki ettiği bilinmektedir. Bu çerçevede aşırı korku içeren mesajların ikna edici olmadığı, ayrıca dinleyicilerin özgüven sahibi olup olmamalarının da bu süreci etkilediği görülmektedir. Bununla birlikte mesaj içeriği ve korkutucu unsurun birbiriyle ilişkisinin daha açık ve anlaşılır olduğu durumlarda korkutucu mesaj içeriğinin daha ikna edici (İnceoğlu, 2000; Kağıtçıbaşı, 1996; Severin ve Tankard, 1992/1994) olduğu görülmüştür. Korkuyu harekete geçiren bir mesajda iki temel unsurun varlığından bahsetmek mümkündür. Bu unsurları tehdit ve yarar ya da sorun ve çözüm olarak ele almak mümkündür. Korku temelli bir mesajda, mesaj önce bireyin etrafının tehlikelerle çevrili olduğunu ortaya koymalı ardından bireye karşı karşıya kaldığı tehdidi önlemesine yardım edecek bir tavsiye sunmalıdır. Mesajın tehdit boyutunu olayın ciddiyetini ifade eden bilgiler ile olaya karşı hassasiyet oluşturan bilgiler oluştururken, mesajın sorun çözen kısmını ise; tavsiye edilen eylemin etkinliğini içeren bilgiler ile tavsiye edilen eylemin yapılabilirliğine ilişkin bilgi sunumu oluşturmaktadır (Perloff, 2010: 200).

Mesaj stratejilerini temelde rasyonel ve duygusal olarak iki şekilde ele almak mümkündür. Saldırgan ya da adayı öne çıkarma şeklinde çeşitli stratejilere bağlı olarak mesajlar belirlenmiş olsa bile, söz konusu mesajları da içeriği bakımından duygusal ya da rasyonel mesaj olarak ele almak mümkündür (Güllüpınar, 2013: 1939). Kurgulanacak mesajın duygusal mı, rasyonel mi yoksa ikisinin karmasının bulunduğu bir diğer türde mi olacağı seçmen durumu ve diğer çevresel şartların değerlendirilmesi ile mümkün hale gelmektedir.

İnceoğlu (2000) mesaj tasarımına ilişkin, bireye herhangi bir konuyla ilgili rasyonel, somut gerçeklere dayalı bilgi aktarılsa dahi her zaman tutum değişimi ortaya çıkmayabileceğini belirtmektedir. İnceoğlu, yeni bilgilerin insanların belli konulardaki tutumlarının pekişmesine yardımcı olabileceğini, duygulara seslenen mesajların ise akla seslenen mesajlardan daha etkili olup olmadığını ise ortam etkenlerine ve kişisel faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebileceğini ifade etmektedir. Benzer biçimde Kağıtçıbaşı da (1996) duygusal ya da rasyonel mesaj içeriğinin hangi şartlar altında dinleyicide daha etkili olduğu konusu tam olarak açıklığa kavuşmadığını belirtmekte, ikna edici bir mesajın salt rasyonel ya da duygusal bir kurguya sahip olmamasının bu zorluğu ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte rasyonel iletişimin eğitim ve zekâ düzeyinin yüksek olduğu hallerde duygusal iletişimin ise bu faktörlerin daha düşük olduğu hallerde geçerli olduğu düşüncesinin akla daha yatkın olduğunu ileri sürmektedir. Pavlik (1987: 72) mesajda yer alan ilgi çekiciliklerin doğrudan bilişsel olana odaklanması halinde rasyonel olanın daha etkili olduğunu, duygusal çekiciliklerin ise motivasyonu artıran tutumlara ilişkin çıktılar hedeflendiği zaman etkili olduğunu ifade etmekte, Jamieson (1985/1996) ise etik olmak kaydıyla duygusal mesajların daha ikna edici olduğunu vurgulamaktadır.

Siyasal liderin, nasıl bir mesaj tasarımını ya da argümantasyon içeriğini seçmene sunması gerektiğine, seçmen özellikleri, konjonktürel ve toplumsal durum gibi değişkenlerin analiz edilmesiyle karar vermesinin siyasal ikna inşasını kolaylaştıran bir etki yaratacağı düşünülmektedir. Bir mesajın, duygusal ya da rasyonel şeklinde tek bir öge üzerine kurulması mümkün değildir. O'Shaughnessy ve O'Shaughnessy'ye (2004: 36) göre duygusal mesajlar daha çok dikkat çekici ve harekete geçirici özelliğe sahip olsalar da mantıksal bir temele oturmaları gerekmektedir. Her ne kadar araştırmacılar mesaj içeriğine ilişkin bu ayrımın net çizgilerle yapılamayacağını belirtse de her bir mesajın kendisine has bir karakteristiği olduğu ifade edilebilir. Buna ek olarak pratikte bir mesaj kurgusunun belirli oranlarda duygusal ve rasyonel öğeler içeriyor olduğu şeklinde bir yaklaşımın daha

akla yatkın olduğu görülmektedir. Bu çerçevede mesaj kurgusuyla uygun seçmenlerin ve bu seçmenlere ait bir takım farklı özelliklerin bulunduğu genel olarak belirtilebilir. Bu durumu Hallahan'ın (2000/2004a) halkla ilişkiler faaliyetleri için hedef kamulara ilişkin mesaj stratejisini sorguladığı ve pasif kamular için bir model önerisinde bulunduğu çalışmasından hareketle ele almak mümkündür.

Hallahan (2000/2004a: 334) hedef kitle olarak aktif kamulara ulaşmanın bu kamuların ilgi ve bilgi düzeyinin yüksek olması nedeniyle daha kolay olduğunu ifade etmiştir. Pasif Kamuların ise kendileri ile ilgili olmadığını düşündükleri mesajları göz ardı etme eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Hallahan (2004a: 338) “derinlemesine işlem” şeklinde ifade ettiği iletişim biçimini diyalog, müzakere, pazarlık gibi kavramların oluşturduğu bir süreç olarak tanımlamakta, pasif kamuların bir konuya ilişkin düşük ilgi ve bilgi düzeyleri nedeniyle bu iletişim sürecinde yeterince başarılı olunamadığı, uygun bir mesaj işleme stratejisi ile bunun üstesinden gelinebileceğini belirttiği görülmektedir. Dolayısıyla seçmen tiplerine uygun mesaj kurgusunu içeren stratejiler ile seçmenin etkilenmesinin mümkün olacağını ifade etmek mümkündür.

Hallahan'ın (2000/2004a) ortaya koyduğu “M-A-O”¹⁶ yani motivasyon, yeteneğin ve fırsatın artırılması ile mesajın işleme imkânının artırılması modeline göre aktif olmayan hedef kitlenin mesajı işleme süreci için daha istekli hale getirilmesi motivasyonu; mesajın yorumlanmasında bireysel yeteneklerin artırılması yeterliliği; mesajın kaynak tarafından daha dikkat çekici hale getirilmesi ise fırsatı ifade etmektedir. Bu bağlamda siyasal liderin seçmenlerin özelliklerini dikkate alarak motivasyon, yeterlilik ve fırsat araçlarını kullanarak hedef kitleyi etkileyebilecek bir mesaj kurgusu ortaya koyması mümkündür.

Kuşkusuz farklı araştırmacılara göre birçok farklı mesaj stratejisi ve sınıflandırma söz konusudur. Ancak burada çalışmanın daha önceki kısmıyla uygunluk gösterecek biçimde daha önce önerilen seçmen tipolojisine en uygun mesaj stratejisinin bu seçmen kategorileriyle paralel olarak ethologic simetrik mesaj, ethologic asimetrik mesaj, ethopathic simetrik mesaj ve ethopathic asimetrik mesaj şeklinde olabileceği düşünülmektedir.

¹⁶ M-A-O Modeli Motivation-Ability-Opportunity kelimelerinin baş harflerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur.

Bu aşamada izah edilen ve irdelenen konular kapsamında mesaja ilişkin farklı değişkenlere göre önerilen mesaj çeşitleri tipolojisi aşağıdaki tabloda (Çizelge 4.9) belirtilmiştir.

Çizelge 4.9. Seçmen tipolojisine uygun mesaj faktörleri

Mesaj Faktörleri	Ethologic Mesaj		Ethopathic Mesaj	
	Simetrik-Asimetrik		Simetrik-Asimetrik	
Metafor Kullanımı	Düşük	Düşük	Yüksek	Yüksek
Sembolik Anlatım	Düşük	Düşük	Yüksek	Yüksek
Şematik Anlatım	Düşük	Düşük	Yüksek	Yüksek
Bilimsel Bilgi ve İstatistiklere Atıf	Yüksek	Yüksek	Düşük	Düşük
Törel Dil Kullanımı	Düşük	Düşük	Yüksek	Yüksek
Tek Yönlülük	Düşük	Düşük	Yüksek	Yüksek
Çift Yönlülük	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Mesajın Temel Odağı	Somut	Somut	Soyut	Soyut
Duygusal Unsurların Kullanımı	Düşük	Düşük	Yüksek	Yüksek
Rasyonel Unsurların Kullanımı	Yüksek	Yüksek	Düşük	Düşük
Mesajın İkna Rotası	Merkezi	Merkezi	Çevresel	Çevresel
Mesaj İçeriği	Karmaşık	Karmaşık	Basit	Basit
Yoğun Dil Kullanımı	Önemsiz	Önemsiz	Önemli	Önemli

Çalışmanın bu aşamasına kadar ikna ve liderlik süreçlerinde yer alan temel kavramlar siyasal ikna ve siyasal liderlik kavramları kapsamında yeniden ele alınmıştır. Siyasal lider, seçmen ve mesaj kavramlarına ilişkin yeni kavramsallaştırmalar çerçevesinde “siyasal simetri vaadeden lider retoriği” modelinin zemini oluşturulmuştur. Bu aşamadan itibaren “siyasal simetri vaadeden lider retoriği” kavramını oluşturan diğer alt kavramlar interdisipliner bir şekilde ele alınmaktadır.

4.2.6. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriği Modeli

“Siyasal simetri vaadeden lider retoriği” kavramına, temel olarak retorik ve siyaset kavramları arasında var olduğu ileri sürülen ilişki çerçevesinde giriş yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede siyasal simetri vaadeden lider retoriği kavramını oluşturan temel bileşenlerinden birisi olan “siyasal lider retoriği” üzerinde durulması gerekmektedir.

Siyasal iletişim süreci, mantıklı ve inandırıcı biçimde konuşma olarak özetlenebilecek retorik ile yakından ilişkilidir (Aziz, 2007: 17). Antik Yunanda tiranlık sonrası yeni demokratik düzenin bir gereği olarak ortaya çıkan retorik bir yönüyle de siyasal bir eylem olarak ele almak mümkündür. Retorik'in kurumsal hale gelmesinde ilk temelleri atmış olan Georgias, sözün, en az çabayla en tanrısal ürünlere ulaşan bir güç olduğunu ifade etmiştir (Rayman, 2010: 107). Duverger'e (2004: 21-22) göre ise siyaset kavramı, toplumsal grupta, grubun norm ve değer sistemine göre başkaları üzerinde bir etki ya da güç kullanılması ve bunun meşruiyetinin kabul edilmesi anlayışına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla retorik'in temel unsuru olan sözün, siyaset kavramının da önemli bir unsuru olan güç kavramına ilişkin olduğu görülmektedir. Bu çerçevede sözün siyaset etmenin temel bir aracı olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Georgias, insanın kendisine, içinde yaşadığı topluma ve doğaya karşı bir bilgisizlik içinde bulunduğunu, retorik'in bu bilgisizlik ve ikna sürecinde önem kazandığını ve sözün aydınlatan, bilgi veren bir güç olmaktan öte dalgalandıran, harekete geçiren, etkileyen, sürükleyen bir güç olduğunu (Cevizci, 2002: 882) belirtmiştir. Dolayısıyla retorik'i insanı bilgilendiren, diğer taraftan da insanı harekete geçiren ve sürükleyen bir güç olarak ele almak mümkündür. Bu çerçevede siyasal retorik'in, toplum adına bir takım hedefleri olan siyasal partilere, siyasal hareket ya da oluşumlara liderlik eden kimselerin de en temel enstrümanı olduğunu belirtmek mümkündür. Çünkü bir ikna süreci hedef ve kaynağı birbirine bağlayan temel unsur mesajdır. Siyasal ikna sürecinde ise retorik'in söz konusu bağı kuran en temel unsur olduğunu belirtmek mümkündür.

Meyer (2004/2009) temel retorik yaklaşımlarının retorik'in ethos, pathos ve logos boyutundan birisine odaklandığını ifade ederek, bir retorikten bahsedebilmek için konuşmacı, dinleyici ve bunların düşüncelerini, görüşlerini iletebilmelerine olanak sağlayan bir "medya"nın varlığından bahsetmektedir. Meyer (2004/2009: 10) bu noktada medya kavramını konuşulabilen, yazılabilen bir dil olarak çerçevelerken, görsellik ya da resim dilini de bahsi geçen bu diller arasında ele almanın mümkün olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla retorik bir yönüyle siyasal lideri, seçmeni ve konuşma ortamının hepsinin biraradalığını ifade ederken, dar anlamda ise söz konusu konuşma ortamını ve onun içeriğini ifade etmektedir. Her halükarda retorik'i seçmen ve siyasal lideri bir araya getiren ya da bu unsurların biraradalığını pekiştiren bir unsur olarak değerlendirmek mümkündür. Bu çerçevede ethos, pathos ve logos bileşenlerinin de farklı anlamlarda kullanılabileceği

ileri sürülebilir. Ethos unsuru retorik'in konuşmacı bileşenine işaret ederken diğer yandan yapılan konuşmanın etik değerlerle kurulması gerektiğini ve konuşmacının etik unsurları dikkate alan bir kaynak olması gerektiğini ifade etmektedir. Pathos unsuru ise bir konuşmanın dinleyicilere bakan yönüne işaret etmekte, diğer yandan yapılan konuşmanın duygusal öğeler barındırarak dinleyicilerin dikkatlerinin daha kolay çekilebileceğine işaret etmektedir. Logos ise bir konuşmada konuşmanın/mesajın bizzat kendisine işaret ederken, konuşma içeriğinin dinleyicinin rasyonel tarafına seslenmesi, konuşma kurgusunun mantık kuralları çerçevesinde oluşturulması hususuna işaret etmektedir. Meyer (2004/2009) retorik'in söz konusu bileşenlerinin farklı zamanlarda ön plana çıktığını belirtmektedir. Örneğin Antik Yunanda retorik'in ethos bileşeni yani konuşmacı ya da kaynak unsuru ön plana çıkarken, Rönesans'tan itibaren retorik'in dinleyicilere ve dinleyicilerin duygularına seslenen coşkunluğu artırıcı yanı olan pathos bileşeninin ön plana çıktığı görülmektedir. Çağdaş dönemde ise retorik'in logos bileşeninin yani mesajın kendisi ve dinleyicinin rasyonel yanına hitap etmesinin daha ön planda olduğunu belirtilmektedir.

Siyasal liderin seçmenle ilişkisini inşa eden retorik'in çerçevesini ise seçmenin durumunun belirlemektedir. Petty ve Cacioppo'nun (1986) ortaya koyduğu şekliyle seçmenin, merkezi ya da çevresel rotalardan hangisinin kullanımına uygun olduğunun tespit edilmesi ile birlikte retorik bileşenlerinden hangisinin daha ön planda olacağı da belirlenmiş olmaktadır. Bu çerçevede merkezi rotaların kullanılmasına uygun olan bir seçmen kitlesi için retorik'in ethos ve pathos bileşenlerini ön plana çıkarmak gerekirken merkezi rotaları kullanan seçmenler için mesajın bizzat kendisinin ve mantıksal kurgusunun önemli olduğu logosun ön plana çıkarılması gerekmektedir. Bu bağlamda Meyer'in (2004/2009) çağdaş dönemde retorik'in logos bileşeninin ön planda olduğunu belirtmesi çağdaş toplumların rasyonel-akılcı toplumlar olduğu şeklindeki kabul ile ilişkilidir. Bu hususu Pareto'nun mantıklı davranış olarak ifade ettiği, bireyin amaçları ve amaçlarına ulaşmak üzere kullanmış olduğu araçların hem nesnel düzeyde hem de öznel düzeyde örtüşmesi (Aron, 1967/1986: 396) ile bağdaştırmak mümkündür. Benzer biçimde çağdaş dönemde retorik'in logos bileşeninin ön planda olduğu kabulü ile Weber'in dört kategoriye ayırdığı toplumsal eylemin ideal tiplerinden rasyonel eylem tipiyle (Aron, 1967/1986: 482) ilintilendirmek mümkündür.

“Siyasal simetri vaadeden lider retoriği” kavramına ilişkin yukarıda çizilen genel çerçeveye ek olarak, kavramın belli başlı disiplinlerin kesişim noktasında bulunduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda edimsöz kuramı, çatışma teorisi, elit teori, motivasyon-tutarlılık-denge yaklaşımı, liderlik kuramı, retoriği kapsayan interdisipliner bir açıklamayla kavramın daha somut hale getirilmesi söz konusudur.

4.2.6.1. Edimsöz ve Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriği

Bir semboller sistemi olan dil, sözcükler aracılığıyla anlamların üretilmesine imkan sağlamaktadır. Köknel (2007: 230-232) bir iletişimde dilin birbirinden farklı ancak birbirine geçmiş görevleri bulunduğunu belirtmektedir. Yazar, dilin “belirtme görevinin” dilin duygulanım ve coşku durumunu ifade eden tutumunun dışı vurulması şeklinde tanımlamaktadır. Dilin bir diğer görevi olan “tören görevi” ise dilin, toplumsal ilişkileri başlatmak, kolaylaştırmak, sürdürmek ve güçlendirmek amacıyla kullanılmasını ifade etmektedir. Dilin “eylem görevi”, sözcüklerin kaynağın bir eylemi ortaya koymak amacıyla kullanmasını, “yaptırım görevi” ise kaynağın ortaya koyduğu öneriler aracılığıyla alıcıda davranış değişikliği oluşturulmasını belirtmektedir. Dilin “bildirme görevi” ise bilgiyi kaynaktan alıcıya taşıyan önermeleri ve bilişsel süreç içinde oluşan yapıları ifade etmektedir. Köknel’in (2007) ortaya koyduğu bu yaklaşımdan hareketle dilin bir iletişim aracı olmasının yanı sıra bir takım işlevleri de sağlayan bir sistem olduğunu belirtmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle dilin, sözcükler aracılığıyla iletişim kurulmasının yanı sıra örtük olarak ilişki kuran, duygu aktaran, eylem ifade eden, davranış değişikliği yaratan ve bilgi aktaran işlevleri bulunmaktadır.

Tokgöz (2008: 124) toplumda yöneten ve yönetilen ilişkisinin bir meşruiyet ve kararlılık içinde sürdürülmesinde dilin oldukça önemli olduğunu belirtmekte, dilin bir tür siyasal kültür ve siyasal toplumsallaşma aracı olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda Brown ve Gilman’ındil de yer alan hitap zamirleriyle toplumda yer alan iktidar ve dayanışma ilişkileri arasında bir bağlantı olduğu (Mutlu, 2010: 18) şeklindeki yaklaşım dikkat çekicidir. Bu yaklaşıma göre iktidara dayalı ilişkinin asimetric, dayanışmaya dayalı ilişkinin ise simetric olduğunu belirtilmiştir. Dayanışma semantiğinin gelişebilmesinin ise toplumsal hareketlilik ve eşitlikçi bir ideolojiyle bağlantılı (Mutlu, 2010: 20) olduğu ifade edilmiştir. Hitap zamirleri aracılığıyla geliştirilen bu yaklaşım kapsamında sözcüklerin anlamından hareketle bir iletişimin iktidar mı dayanışma mı içerdiği; yani simetric mi asimetric mi

olduğunu belirleyebilmek mümkündür. Sözcüklerin anlamı ya da sözcüklere yüklenen anlamlar aracılığıyla simetrik yani diyalog ve dayanışmaya dayalı bir toplumsal yapının da sembolik olarak ifade edilebileceği düşünülmektedir. Bir başka ifadeyle ikna etmek üzere kullanılan sözcüklerin anlamları ve sembolik temsiliyetleri aracılığıyla toplumsal gruplar arasında diyalog zeminin oluşturulması ve simetri kurulması hedeflenebilir. Bu bağlamda söz konusu simetrik toplumsal yapının kurulmasına ilişkin vaadi içeren retorik kurgunun, sözün sadece söz olmadığı aynı zamanda bir eylem içerdiği şeklindeki edimsöz yaklaşımıyla daha açık hale getirilebileceği düşünülmektedir.

Searle (1965/2010: 101) “bir konuşanı, bir dinleyeni ve konuşanın sözcesini içeren tipik bir söz durumunda konuşanın sözcesiyle bağlantılı birçok türden edim” bulunduğunu vurgulamaktadır. Searle, konuşmacının ortaya koyduğu bahsedilen bu edimlerden birisinin de, açıklama yapmak, soru sormak, emir ve rapor vermek, selamlama ve ikaz etmek olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede Cevizci ise (2002: 283), iletişimin dil aracılığı ile gerçekleşmesi için söz konusu iletişime etki eden faktörlerin dilde temel etmenler başlığı ile anıldığını ifade etmektedir. Bu etkenlerin sırasıyla, “dili kullananlar”, “göstergeler” ve son olarak “göstergelerin dil dışı karşılaştıkları ya da işaret ettikleri nesneler” olduğunu belirten Cevizci, her dilde ya da her iletişimde gösterge ve dildışı karşılık etkenlerinden başka, göstergeyi kullanan ve yorumlayan şeklindeki etmenlerinde sürece etki ettiğini ileri sürmektedir. Bir başka ifadeyle Cevizci (2002: 283) bir göstergenin bir taraftan karşılığı olduğu dildışı bir nesneyi, diğer taraftan onu söz konusu bu nesnenin karşılığı olarak yorumlayan bir kullanıcının varlığını zorunlu kıldığını belirtmektedir. Cevizci’ye göre, dili kullanan bir kişi niyet ve amaçlarını, inanç, duygu, düşünce ve arzularını, söz konusu bu göstergeler aracılığı ile karşı tarafa iletmektedir.

Aysever¹⁷, Austin’in (1975/2009: 20) “Söylemek ve Yapmak” adlı çalışmasına yazmış olduğu önsözünde, yazarın yaklaşımın şu şekilde özetlemektedir: Edimsöz bir şey söylerken yapıp edilen işlere verilen addır. Bir şey söylerken aynı zamanda yapılan işler beş grupta toplanmaktadır. Buna göre, bir şey söylenirken; karar verilmekte, bir güç ya da hak kullanılmakta, yükümlülük altına girilmekte, tutum ve davranış sergilenmekte, son olarak konuşma esnasında yanıt vermek, açıklamada bulunmak kabul etmek gibi eylemler yapılmaktadır. Austin, toplam söz ediminin öğelerini, “edimsöz”, “düzsöz” ve “etkisöz”

¹⁷ John Langshaw Austin’in “How to do things with Words: The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955” isimli yapıtının çevirmeni.

olarak belirlemiştir. “Edimsöz” bir takım sözleri söylerken yapılan işleri anlatırken, “düz söz” ise dilin bir şey anlatma ve bir şeye atıf yapma işlevini ifade etmektedir. “Etkisöz” ise bir tümce söylendikten sonra, yani “edimsöz” sonunda karşı tarafta o tümce aracılığıyla meydana getirilmeye çalışılan edimdir. “Edimsöz” ve “etkisöz” bir şey anlatma ve bir şeye atıf yapma sürecinde iki farklı şeye karşılık gelmektedir. “Edimsöz” ediminin gerçekleşmesi için muhatabın tümceyi duymuş ve anlamış olduğunun görülmesi yeterliyken, “etkisöz” ediminin gerçekleşmesi için bunun yeterli olmadığı görülmektedir. Burada “edimsöz” edimi ile muhatapta yaratılmak istenen davranış yani “etkisöz” edimi, muhatabın denilmek isteneni anlamasına rağmen gerçekleşmeyebilmektedir.

Etkisöz edimi, ya inandırmak, ikna etmek şeklindeki bir hedefi ya da edimsözün devamı niteliğinde olan etkisöz edimi yaratılmasını anlatmaktadır. Uyarma edimi alarına geçirme şeklindeki etkisöz hedefini gerçekleştirebileceği gibi devamı niteliğinde olan endişelendirme etkisözünü de yaratabilmektedir. Bir teze karşı sürülen argümanların hedefine ulaşması mümkün olmayabilir ancak bunun devamı niteliğinde olan ve muhatabın inandırılması şeklindeki etkisözünü ortaya çıkarabilir (Austin, 1975/2009: 136).

Austin, belli bir Edimsöz ediminin kendisinden beklenen sonucu yaratmasının belli kurallara bağlı olduğunu belirtmiştir. Austin’e (1975/2009: 51-52) göre;

Ortada belli bir uyuşumsal etkisi olan, kabul görmüş belli uyuşumsal işlem olmalıdır; koşullar ve kişiler, işlem için uygun koşullar ve kişiler olmalıdır; işlemin tarafları, işlemi doğru bir biçimde yerine getirmelidir; işlemin tarafları işlemi eksiksiz bir biçimde yerine getirmelidir; işlemin tarafları, işlemin belirttiği, duygulara, düşüncelere, yönelimlere sahip olmalıdır; işlemin tarafları, sonunda, yapma yöneliminde oldukları şeyi gerçekten yapmalıdır.

Kurama göre bu kurallardan biri ya da bir kaç ya da tamamı ihlal edilerek ortaya koyulan söz edimleri kendisinden beklenen sonucu ortaya çıkarmamaktadır. Austin söz konusu kuralları iki sınıfa ayırmıştır. Kuralların ilk dördü ilk sınıfı oluşturmakta ve bu kuralların ihlal edilmesi “Edimsöz” gerçekten yerine getirilmek istenmesine rağmen “karavana” söz konusu olmakta yani, istenilen sonuç elde edilememektedir. Son iki kural için, “suistimal” ve “sahtekârlık” kavramları kullanılmakta yani edimsözün isteksizce ortaya koyulduğunu ifade etmektedir (Austin, 1975/2009: 52-53).

Austin (1975/2009: 53-54), Kuramında “karavanalar” ve “suistimaller” olarak belirlemiş olduğu “isabetsizlikler”i, yanlış biçimde uygulamaya koyma, işlemi yanlış biçimde yürütme, kusur ve aksaklıklar ile samimiyetsizlik şeklinde ki alt kavramlar aracılığıyla açıklamıştır. Austin (1975/2009: 52) ilk dört kuraldan herhangi birinin yerine getirilmemesi yani “karavana”nın söz konusu olması halinde edimin gerçekleşmeyeceğini ancak son iki kuralın ihlal edilmesi halinde yani “suistimal” söz konusu halinde edimin gerçekleşeceğini ancak samimiyetsizliğin söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Austin (1975/2009: 162), edimsözleri güçlerine göre sınıflandırmış ve beşli bir taksonomi önermiştir. Buna göre, farklı nedenlerle hakkında emin olunması zor bir konu ile ilgili karar verilmesini içeren “hüküm belirticiler”, bir güç, bir hak ya da nüfuzun kullanılmasını içeren “erk belirticiler”, söz verme, taahhütte bulunma ya da kişilere sorumluluk yükleyen, niyet beyanını da içine alan “sorumluluk yükleyiciler”, tutum ve toplumsal davranışlarla ilişkili olan “davranış belirticiler” ve son olarak ifadelerin bir argüman sunumunda ya konuşma akışı içinde nereye oturtulduğunu ve sözlerin nasıl kullanıldığını ifade eden “serimleyiciler” (Austin, 1975/2009: 162-163) şeklinde kategorilerin bulunduğu görülmektedir.

Searle (1979/2011:34) Edimsöz edimlerine ilişkin Austin’in ortaya koyduğu (1975/2009) taksonomiye benzer bir diğer sınıflandırma önermiştir. Buna göre, konuşan kişiye söylediklerinin söylediği şekilde olduğu ya da kişiye ifade ettiği önermenin doğruluğu konusunda sorumluluk yükleyen edimler şeklinde tanımlanan “kesinleyiciler”; konuşan kişinin dinleyen kişiye bir şey yaptırma girişimini ya da önerisini ifade eden “yöneticiler”; konuşan kişiyi gelecekteki davranış biçiminden sorumlu kılan edimsöz edimlerini ifade eden “sorumluluk yükleyiciler”; önerme içeriğinde belirtilen duruma ilişkin ruhsal halin dışavurumunu ifade eden “dışavurumcular” (Searle, 1979/2011:34-38) şeklinde bir sınıflandırmanın yapıldığı görülmektedir.

Searle’ye (1979/2011: 57) göre, edimsöz ereğinin dilin kullanımlarını sınıflandırmak için kendisine dayanan temel kavram olarak kabul edilmesi çerçevesinde dille yapılan temel şeylerin oldukça sınırlı olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede dille yapılan temel şeyleri, insanlara şeylerin nasıl olduğunun anlatılması, insanlara bir şeyler yaptırmaya çalışılması, bir şeyleri yapma konusunda sorumluluk yüklenilmesi, duygu ve tutumların dışa vurulması ve ifadeler aracılığı ile değişiklik meydana getirilmesi şeklinde sıralamak mümkündür.

Özet olarak ifade etmek gerekirse “söz” sadece görünen anlamı değil aynı zamanda içerdiği anlamın ard alanına ilişkin örtük bir anlamı da içinde bulundurmaktadır. Bir söz ya da ifade bir yandan “söz” olma değeri taşıırken öte yandan bir edim ya da fiile ilişkin de bir içeriğe/değere sahiptir. Retorik sahibi liderin, ifadelerinde ve söylemlerinde kullanmış olduğu sözcüklere, söz ve eylem değerini bir arada yükleyerek seçmene yöneltmesinin yaratılacak etkiyi artırması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Liderin seçmene sorumluluk yükleyen ve seçmenden söz alan ifadelerini bu kapsamda ele almak mümkündür. Benzer biçimde seçmene açıklama yapmak, soru sormak, emir vermek, onları selamlamak ve ikaz etmek üzere sözcüklerle bir edim oluşturmak mümkündür.

4.2.6.2. Siyasal Simetri Vaadinin Sosyolojik Temelleri

Siyasal iletişim araştırmaları, siyasal olanı sadece seçilmişlerin etkileşim alanı şeklinde değil, farklı toplumsal sınıfları, etnik grupları ve ırkları, sıradan erkek ve kadınları etkileyen bir alan olarak görme eğilimindedir (Tokgöz: 2008:342). Dolayısıyla siyasal iletişim uygulamalarının da bu farklılıklara odaklandığını belirtmek mümkündür. Bu kapsamsa farklı toplumsal grupların farklı beklenti ve ihtiyaçları, siyasal iletişimin temel aktörü olan liderin, retorikini kurgularken önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Liderin, seçmenin durumuna göre bir tür siyasal ihtiyaç ve motivasyon yaratmasının önemli olduğunu belirtmek mümkündür. Bir toplumu oluşturan toplumsal gruplar arasındaki olası çatışmanın seçmende motivasyonun, denge ihtiyacının ve simetri arzusunun temel dinamiği olduğu ileri sürülebilir. Bu kapsamda Aristoteles retorik ve diyalektiği eş düzeyde tutmakta, retorik ve diyalektiğin ortak özelliğinin ise “yansız olarak karşıtlık yaratabilmesi” olduğunu belirtmektedir. Toplumların ikna edilmesi için ise, bu tür karşıtlıklar çıkarmanın oldukça önemli olduğu (Aziz, 2007: 18) görülmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle toplumsal düzeyde bir tür siyasal ihtiyacın ortaya çıkması ve siyasal motivasyon sağlanmasına ilişkin açıklamanın “çatışma” kavramı ekseninde yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu konuda Van Dijk’in (1989/1994: 273) yaklaşımı dikkat çekmektedir. Van Dijk, iktidarın, iktidar olma durumunu kaynaklar ve uyuşmazlık esnasında yaptırım uygulayabilme imkânı ile ifade etmektedir. Yazar, kaynak kavramını, “zenginlik, konum, mevkii, statü, otorite, bilgi, uzmanlık, ya da ayrıcalıklar ya da başat bir grubun ya da çoğunluktaki grubun yalnızca üyesi olmak gibi toplumsal olarak değerli

addedilen, ama eşitsiz olarak dağıtılmış yüklemelerden ya da iyiliklerden” oluşan bir değer şeklinde tanımlamaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle, çatışma kavramının, kaynakların bölüşümünde ortaya çıkan anlaşmazlık ve ayrılıklar kapsamında ele alınmasının yararlı olduğu görülmektedir.

4.2.6.2.1. Çatışma KavramıSiyasal/ Toplumsal Çatışmanın Modele Katkıları

Toplumun agonistik yani çatışmacı bir boyutu bulunmaktadır (Lyotard, 1979/2014: 38). Bütün toplumlarda derin ekonomik, politik ve kültürel güç eşitsizliklerin var olduğu görülmektedir. Tek başına ekonomik ve politik güç ise kültürel eşitliği sağlamak için yeterli değildir. Bu durum özellikle çevreye itilmiş ve susturulmuş olanlar gibi bazı grupların yapısal dezavantajlara sahip olduğu çok kültürlü toplumlarda görülmektedir. Bu grupların etkin bir siyasal varlık göstermelerine yetecek kadar siyasal ve ekonomik gücü ise bulunmamaktadır. Toplumda yer alan bu gruplar, kültürel ve psikolojik açıdan kendilerini güvende hissetmemektedirler. Ayrıca bu grupların baskın söylem dili konusunda yeteri kadar bilgileri bulunmamaktadır. Bu grupların basına ulaşmaları oldukça güçtür. Sonuç olarak hayal kırıklığına uğramış ve kendi içine çekilmiş bir azınlık durumu söz konusudur (Parekh, 2000/2002: 389).

Çatışmanın genel olarak sosyal, psikolojik ve biyolojik kökenlerinin bulunduğu ileri sürülmektedir. Yapısal sorunlardan kaynaklı çatışmalar, sosyo-ekonomik şartların farklı grupları karşı karşıya getirmesi şeklinde ele alınırken, psikolojik araştırma geleneği ise bu çatışmaların asıl olarak gruplar arası etkileşimden dolayı ortaya çıktığını ifade etmektedir. Gruplar arası rekabetin kökenlerinde ise “sosyal şartların, tarihsel gelişmelerin, ekonomik ilişkilerin” yanı sıra “otorite ve politik hiyerarşi, grupların statüsü, kaynakların ve iktidarın adaletsiz dağılımının” da etkili (Şahin, 2013: 36) olduğu ifade edilmektedir.

Toplumsal değişimin ise toplumsal çatışmayla başlayan bir süreç olduğu görülmektedir. Toplumsal çatışma bir dizi bunalım/kriz ve yeniden bütünleşmeyi ortaya çıkarmakta, bunların her biri ise toplumsal ya da bireysel çabayı artırmaktadır. Gruplar karşılaşmış oldukları doğal ve toplumsal çatışmalara bağlı olarak az ya da çok hızlı bir biçimde ilerlemeye zorlanmaktadır (Fisher ve Strauss, 1978/2002: 466). Çatışma, toplumsal yapının oluşması, birleşmesi ve korunması kapsamında araçsal bir süreç özelliği göstermektedir. Çatışma nedeniyle yeni gruplar oluşabilmekte ve bu gruplara özgü yapısal

kimliklerin gelişmesi söz konusu olabilmektedir. Çatışmanın grup-içi kimliklerin keskinleşmesini sağlayan işlevinin yanı sıra, dinsel, etnik ve siyasal gruplar karşılaştıkları zulme karşı genellikle gelişme gösterirler (Poloma, 1979/2011: 115).

Becker'e göre güçlü grupların daha da artan güçleri haksız sonuçlar doğurmakta özellikle öteki insanların varlığını belirleme çabası yaratmaktadır (Fisher ve Strauss, 1978/2002: 481). Bir diğer ifadeyle iktidarda meydana gelen artma, iktidara tabi olanların özgürlüğünde azalmaya neden olmaktadır. Bunun yanı sıra iktidarın uygulanımı bir tür direnişe ve karşı iktidarın uygulanımına yol açabilmektedir (Van Dijk, 1989/1994: 312). Max Weber, çatışmayı toplumsal yaşamın gerekli ve evrensel bir özelliği şeklinde ele almaktadır. Weber'e göre toplumsal yaşam çatışma ve değerler ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu değerlerin fertler ya da gruplar tarafından kabul edilmesi ve taşınması ya da reddedilerek dışarıda bırakılması söz konusudur. Bazı gruplar bahsi geçen bu özel değerlerin taşıyıcısı konumunda bulunmakta ve gruplar bu çerçevede rekabete girebilmektedir (Türkdoğan, 2013: 390).

“Temel İhtiyaçlar” ve “Görece Mahrumiyet” kuramlarına göre insanların ve grupların temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı hallerde bir takım anlaşmazlıkların ortaya çıkacağı, sonuç olarak ihtiyaçlar temelinde mücadelelerin ve çatışmaların yaşanacağı iddia edilmektedir. Farklı ülkelerde yaşanan iç savaşların temel dinamiklerine bakıldığında, kendilerini etnik, dinî, ideoloji benzeri kimlik üzerinden tanımlayan grupların, kendi kimliklerini ifade edebilme, kabul görme ihtiyaçlarının ve diğer politik, kültürel ve ekonomik taleplerinin karşılanmamasından kaynaklandığı görülmektedir. Bu durum yaygın olarak ulus devletlerin içinde yer alan azınlık gruplarının temel politik, kültürel, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmadığı, ayrımcılığın bulunduğu hallerde görülmektedir. Bu koşulların ise hem tepkisel olarak grup bilincini yükselttiği hem de grup bilincinin inşa edilmesini olanak sağladığı ifade edilmektedir (Şahin, 2013: 51).

Toplumsal düzeyde çatışma durumuna bakıldığında gerek güç elde edenin ötekinin varlığını belirleme çabası gerekse ortaya çıkan gruplar arası rekabetin toplumda bir tür anlaşmazlığa neden olması dikkat çekmektedir. Bu anlaşmazlığın müzakere yoluyla çözülebilmesi ya da ayrışmanın derinleşerek kriz halini alması mümkündür. Kriz kavramının kökeni incelendiğinde, Latince “ayrışmak” (Crisis, 2015) anlamına geldiği göz

önünde tutulacak olursa, siyasal ya da toplumsal çatışmanın bir yönüyle kriz durumu olduğu ileri sürülebilir.

Sarıbay (1994: 123) LaPalombara ve Weiner'in siyasal partilerin ortaya çıkmasında birçok ülke seçkininin karşı karşıya kaldığı üç tarihsel krizin varlığını saptadıklarını ifade etmiştir. Bu krizlerden ilki olan “meşruluk krizini”, Sarıbay, siyasal sistemin yönetiminde kimlerin bulunacağı ve bu kimselerin sistemi nasıl yönetecekleri noktasında ortaya çıkan bir tür anlaşmazlık olarak tanımlamaktadır. “Bütünleşme krizi” ise uluslaşma sürecinde ya da ulusal bir devletin kurulmaya çalışılması esnasında karşılaşılan din dil, ırk ayrılığı gibi sorun yaratan unsurlar biçiminde ele alınmaktadır. Bir diğer kriz biçimi olan “katılma krizi” ise siyasal seçkinlerin, siyasal sisteme katılma isteğinde bulunan kişi veya grupların bu istek ve çabalarını yadsıması ve gayrimeşru olarak nitelenmesinden kaynaklanan bir kriz olarak tanımlanmaktadır. Sarıbay (1994: 124) bu krizlerin birçok partinin kurulmasında, özellikle “katılma krizi” bağlamında, sınıfsal, kültürel ve ideolojik çatışmaların etkili olduğunu belirtmiştir.

Sarıbay (1994: 125) siyasal partilerin her şeyden evvel bir toplumda bulunan bölünmeleri ve dolayısıyla çatışmaları temsil eden yapılar olduğunu ifade etmektedir. Kriz ve çatışmanın kurumsal biçimi olarak nitelenen siyasal partilere ilişkin olarak Sarıbay (1994: 126-127) Lipset ve Rokkan adlı siyaset sosyologlarının ortaya koydukları bölünme ve çatışma türü tipolojisini ise şu şekilde özetlemektedir:

Yerel ve işlevsel eksenlerde temsil edilen çatışmalar farklıdır. Yerel eksenin bir yanında yöresel-bölgesel çatışmalar yer almaktadır. Bu çatışmalar, ulusal devletin ulusal birliği güçlendirmeye yönelik merkeziyetçi eğilimlerine karşı tepki olarak doğan, çeşitli etnik, dinsel, dilsel ya da kültürel azınlıkların kendi çıkarlarını ve özelliklerini ulusal devlet içinde koruma isteklerini ifade etmektedir. Yerel eksenin diğer ucunda, ulusal elit-içi çatışmalar temsil edilmektedir. Bu çatışmalar, sistemin kimin tarafından nasıl örgütlenileceğini, hangi amaçları izleyeceğini içermektedirler. Benzer sosyo-ekonomik çıkarlara ya da benzer değerlere sahip olan bireylerin bir arada bulunduğu varsayımını simgeleyen işlevsel eksenin bir ucunda özgül ve sınırlı nitelikte ekonomik çıkarlar gibi özgül çıkar çatışmaları; diğer ucunda ise temel değerlere yönelik ideolojik çatışmalar yer almaktadır.

Sarıbay (1994: 128) ulusal devrimin ortaya çıkardığı karşıtlık ya da bölünmenin bir yandan çevredeki azınlık kültürleriyle diğer yandan merkezdeki hakim kültür arasındaki çatışmayla birlikte “merkezi devlet otoritesi” ile “kilise” arasındaki çatışmayı yansıttığını belirtmiştir. Sarıbay, Sanayi Devrimiyle ortaya çıkan çatışmaların topraktaki mülkiyet

çıkarlarına dayalı olan sınıfla doğmakta olan girişimci sınıf arasındaki bölünmeye ilişkin olduğunu ifade etmiştir.

18'inci yüzyılın ikinci yarısında başlayarak 1950'li yıllarda sona eren Sanayi Devrimi'nin şekillendirmiş olduğu toplumsal yapının değişmesiyle birlikte demokrasi kavramının da değiştiği görülmektedir. En kestirme ifadesiyle demokrasi "işleyen bir süreç" olarak ele alındığında söz konusu işleyen sürecin sona ermeyecek ve en önemli unsurunun müzakere olduğunu belirtmek mümkündür. Müzakere süreci farklı toplumsal kesimlerin taleplerini dile getirebildikleri, tartışabildikleri ve bazı konular üzerinde mutabakata varabildikleri bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir müzakereden bahsedebilmek için, ifade özgürlüğü, tüm toplumsal grupların müzakere içinde bulunması ve müzakerede bulunan toplumsal grupların rızaları dışında bir şeye zorlanmamaları şeklinde ifade edilebilecek üç temel şartın sağlanması gerekmektedir (Bulaç, 2009: 36-37).

Kışlalı'ya (1995: 17) göre, siyasal uzlaşma ancak çatışmanın sonunda ortaya çıkan ve güçler arasındaki dengeye işaret eden bir durumdur. Siyasal çatışma, kullanılan yöntem ya da araçlar ne olursa olsun inanç sistemleri arasındaki farklılık ve çatışmaya işaret etmektedir. Dolayısıyla toplumsal grupların müzakere edebilmeleri ve kimi taleplerini karşılayabilmeleri bir diğer ifadeyle uzlaşıya ulaşmalarının gruplar arasında bir denge yaratabileceğini belirtmek mümkündür. Müzakerenin bulunmadığı bir ortamda, farklı toplumsal talepleri bulunan grupların uzlaşısının mümkün olmadığı, farklı taleplerin oluşturduğu dengesiz toplumsal durumun ise bir tür çatışma ortamını var edeceği düşünülmektedir. Bu duruma ilişkin olarak Kışlalı (1995: 147) toplumsal yaşamın bulunduğu her yerde mutlak anlamda bir çatışmanın bulunduğunu, her çatışmanın ise mutlak surette bir değişimi beraberinde getirdiğini belirtmiştir.

Çatışma kavramının gelenek ve modernlik çatışması kapsamında ele alınması mümkündür. Mangion'un (2014) belirttiği gibi gelenekler bir toplumdaki iletişimsel etkileşim için fırsatlar sunmaktadır. Buna ek olarak zorluklar, tartışmalar ve çekişmeler aracılığıyla da hem gelenek hem de ona gömülmüş olan toplumun bir tür değişim yaşayarak yeniden canlandırılması söz konusudur. Çatışma kavramına ilişkin genel bir tanımlama yapılacak olursa, Giddens ve Sutton'un (2014: 379) "hem iki birey arasındaki çekişmeleri, hem devletlerarasındaki uluslararası savaşları kapsayan hem de bu iki uç arasındaki hemen her şeyi kuşatan çok genel bir terim" şeklindeki tanımının kapsayıcı olduğu görülmektedir.

Çatışma kavramı içinde oldukça kritik bir yer tutan temel kavramlardan birisi de güç kavramıdır. Bauman (1996/2004: 128) güç kavramını “hem herhangi bir eylemin amaçlarını özgürce seçmek hem de araçlara hükmetme anlamında eyleme yetisi” olarak tanımlamaktadır. Gücün bireyin yetkinlik kapasitesine ilişkin olduğunu ifade eden Bauman, sosyal eşitsizliğin özünde güç farklılıklarının bulunduğunu belirtmektedir. Waters (1994/2008: 329) gücün, tek tek ya da kolektif aktörler olarak toplumsal varlıkları kapsadığını, toplumsal ve fiziksel çevreyi değiştirme, etki altına alma gibi söz konusu toplumsal varlıklar ve diğerleri için belirli sonuçları içeren bir durum olduğunu, ayrıca gücün “başkalarının eylemlerini kontrol edebilen bir toplumsal varlığı da içerebildiğini” ileri sürmektedir. Waters, gücün “bir toplumdaki kaynakların dağıtımına ilişkin olarak özel bir ilişkiler ağı içinde ayakta durduğunu” ifade etmekte, gücün kullanımı ve uygulamasının ise siyaset ya da devlet olarak nitelenen toplumsal kurum içindeki uzlaşmaya doğru eğilim gösterdiğini belirtmektedir.

Toplumsal yapı içinde gücün kullanım ve dağılım biçiminin ise çeşitli sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu bağlamda Taylor ve diğerleri (2006/2012: 286) bazı ilişkilerde, ilişki içinde olan bireylerin eşit düzeyde etkili olduğu, bazı ilişkilerde ise bir kişinin kararların çoğunu aldığı, ortak etkinliklerin çoğunu kontrol ettiği ve tartışmaların çoğunu kazanarak baskın bir hal aldığı durumlarda, bir tür güç dengesizliğinin oluştuğunu ifade etmektedirler. Çünkü Bauman’ın (1996/2004: 130) ifade ettiği şekliyle güç “kişiye başka insanların eylemlerini kendi amaçları olarak kullanma yetisi” kazandırmaktadır. Kişinin kendi amaçlarına ilişkin seçimlerini yapabilmesi ise başkalarının sahip olduğu özgürlüğün kısıtlayıcılığının azaltılması olarak ele alınmaktadır. Taylor ve diğerleri de (2006/2012: 288) bir ilişkide güç dengesini “toplumsal kurallar ve tutumlar”, “görece kaynaklar” ve “en az ilgi ilkesinin” belirlediğini ifade etmiştir. Burada kaynak, bir kişiyi amaçlarına yakınlaştırmada ya da amaçlarından uzaklaştırmada kullanılabilir olan her şey olarak ifade edilmektedir. Bir ilişkide ise ortaklar, kaynaklar açısından dengesiz olduğunda daha fazla kaynağa sahip olanın daha güçlü olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle “toplumsal güç” bir kişinin amaçlı bir şekilde bir diğer kişinin davranışı, düşünce veya duygularını etkileme yeteneğidir. Güç dengesi ilişkide bulunan ortakların eşit güce sahip olup olmadıklarını ya da kişinin baskın olup olmadığını ifade etmektedir (Taylor ve diğerleri, 2006/2012: 300). Karşılıklı ilişkide güç dengesizliğini yani gücün eşit bir biçimde dağılmamış olmasını “asimetrik ilişki” (Bauman,1996/2004: 129) şeklinde nitelemek mümkündür. İkili ilişkiler için ortaya koyulan bu yaklaşımı biraz daha genişleterek makro düzeyde bir toplumsal

ilişki için de belirtmek mümkündür. Toplumu oluşturan farklı grupların özellikle kaynak dağılımı ve kullanımı noktasında dengesiz olmaları ve bazı grupların güç noktasında iktidar odağına karşı asimetrik kalmaları mümkündür. Böyle bir toplumsal yapıda çatışmanın örtük ya da açık bir biçimde var olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Taylor ve diğerleri (2006/2012: 300) bir kişinin davranışlarının diğer kişinin davranışları için engelleyici olduğunda çatışmanın doğacağını belirterek, çatışmanın temelinde engellenmenin bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu aşamada ise toplumsal düzeyde var olduğu kabul edilen çatışmanın sosyolojik temellerinin ortaya koyulması gerekmektedir. Çünkü Mangion'un (2014) ifade ettiği şekliyle, toplumsal düzen ve toplumsal dönüşüm kapsamında, her biri kendi çıkarlarının peşinde olan farklı kişilerden oluşan bir toplumun nasıl mümkün olduğunu, bu kişilerin nasıl birlikte yaşayabildiklerini ve kendi aralarında çıkan çeşitli çatışmaları nasıl çözebildiklerini açıklamaya dönük sorular sosyolojinin merkezinde bulunmaktadır.

Toplumsal düzen ve değişimin temellerinde uzlaşıdan daha çok "çatışmanın" bulunduğu düşüncesi birçok sosyolojik yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Bu kapsamda büyük sosyolojik teoriler üretmiş olan Marx ve Weber gibi sosyologların teorilerinde çatışma kavramına rastlamak mümkündür. Ancak çatışma kavramını farklı sosyologlar farklı açılardan ele almışlardır. Çatışmanın temellerinde örneğin Marx'a göre üretim araçlarına sahip olup olmama durumu yatarken, Dahrendorf'a göre güç ve otorite konumlarına katılma ya da dışlanma konusu bulunmaktadır (Slattery, 2003/2012: 182). Benzer biçimde Max Weber de toplumu, iktidar ve maddi bir takım kaynaklar için çatışan ve rekabetle ayrımlanan bir alan olarak görmektedir. Weber, tabakalı hale gelmiş modern toplumlardaki çatışmanın sadece sınıf çatışması kavramıyla açıklanamayacağını ileri sürmüş, sınıf, sosyal statü, parti üyelikleri gibi kavramlarla iç içe geçmiş karmaşık bir görüntüden bahsetmiştir. Dolayısıyla Marx'ın aksine sınıf ve statü ayırımına giden Weber toplum içinde olası birçok konum bulunduğunu belirtmiştir (Giddens ve Sutton, 2014/2014: 220-221).

Marksist çatışma yaklaşımından farklı olarak diğer sosyal çatışma kuramları sosyal ve siyasi çatışmaları sosyal hayatın kaçınılmaz ve sürekli bir unsuru olarak ele almaktadır. Bu yaklaşımlar siyasi iktidarın kendisini sosyal ayrışmaların ve çatışmanın ana kaynağı olarak görmesinin yanı sıra ekonomik çıkar, ırk, cinsiyet, etnisite, dil, din gibi birçok faktörün bu çatışmaların kaynağı olduğunu ifade etmektedir. Sosyal çatışma yaklaşımına göre, bu

faktörlerden her biri farklı siyasi amaçlar için mücadele eden farklı grupların oluşmasına imkân ve zemin sağlayabilmektedir (Van den Berg ve Janoski, 2005/2010: 66). Çatışma yaklaşımlarının, insanların bazı temel çıkarlara sahip oldukları, toplumsal ilişkilerin çekirdeği olan kıt ve eşitsiz bölüşülmüş güç ve kaynakların dağılımında söz sahibi olma ile değer ve düşüncelerin farklı toplulukların kendi amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılan silah olarak ele alınması şeklinde üç temel kabulü içerdiklerini (Wallace ve Wolf, 1999/2012: 108-109) belirtmek mümkündür.

Bir örgütte gücü elinde tutan, kararları alan, ücret ve istihdamı belirleyen, kaynakların dağılımını yapan Weberyen bakış açısıyla “meşru güç” sahiplerinin, bu gücü ellerinde tutma isteklerine karşın, güç ve otoriteyi elinde bulunduramayanların, onu elde etmeye çalışmaları nedeniyle, bu ikili arasında yaşanan bir tür güç mücadelesi (Slattery, 2003/2012: 182) çatışmanın çerçevesini oluşturmaktadır. Giddens ve Sutton’a (2014: 380) göre çatışma kavramı, “sosyal gruplar arasındaki çıkar çatışmalarını, anlaşmazlık ve gerilimleri içeren üstünlük mücadelesi” olarak tanımlanmaktadır. Çatışmanın kaynağının sınıfsal temelden çok daha fazlası olduğunu belirten Weber’in düşüncelerinin çatışma kavramını şekillendirdiği görülmektedir. Çatışma politik farklılıklara, statü rekabetine, cinsiyet ya da ırk ayrımcılığı (Giddens ve Sutton, 2014/2014: 380) içerebilmektedir.

Çatışma teorileri içinde toplumsal çatışmayı farklı bir biçimde ele alan Dahrendorf, Coser ve Collins ise eleştirel kuram ile ortak yanları olmasına rağmen bunlardan ayrılmaktadır (Wallace ve Wolf, 1999/2012: 174). Dahrendorf’un çatışma teorisi üretim araçlarının mülkiyetine sahip olup olmamaya ilgili çatışmadan ziyade yurttaşlık hakları, çevre, iskân ve refahla ilgili konularda açıklamalar sunmaktadır (Slattery, 2003/2012: 185). Dolayısıyla Dahrendorf’un yaklaşımında ortaya koyduğu kimi kavram ve değişkenlerin bu çatışmanın seyri çerçevesinde önemli yapı taşlarını içerdiği düşünülmektedir.

Çatışma düşüncesi, bir toplumun güçlendirilmesinin faili olarak hiçbir düşman yokken düşman inşa etmeye ya da etkili olmayan bir düşmana karşı düşmanca duyguların üretilmesi noktasında propagandacıların farkında oldukları bir fikirdir. Bununla birlikte çatışma, diğer gruplarla ittifak yapılmasını sağlayan bir işlev gördüğü gibi diğer gruplarla iletişim sağlanması işlevini de görmektedir. Çatışmanın iletişim sağlayıcı işlevi hasım olan grupların birbirlerinin sınırlarını, güçlerini sınamaya imkân sağlayarak barışçıl uyuşma ve yaklaşma imkânını artırabilmektedir (Ritzer ve Stepnisky, 2014/2014: 272-273). George

Simmel'in çatışma kavramına insanların birbiriyle iletişim halinde oldukları ve uyum sağlayabildikleri bir insan birlikteliği (Giddens ve Sutton, 2014/2014: 379) şeklindeki yaklaşımı, çatışmanın iletişim sağlayıcı işlevini vurgulaması açısından önemlidir.

Dahrendorf, toplumun bir yüzü çatışma diğer yüzü işbirliği olan bir madalyona benzediğini ileri sürmektedir (Poloma, 1979/2011:132). Dahrendorf toplumsal dönüşümü ise, çatışan gruplar arasındaki güç dengesinin değişimine bağlamaktadır. Dahrendorf'a göre değişim yönetici kadrolardaki değişimle başlamaktadır. Yönetici kadrolardaki değişim ise çıkarlarda ve değerlerdeki değişimi de kaçınılmaz kılmaktadır (Kışlalı, 1995: 147). Dahrendorf'a göre "çatışma ile karakterize edilen her yapıda otoriteyi paylaşanlarla bunlara tabi olanlar arasında bir gerilim" (Poloma, 1979/2011: 135) bulunmaktadır. Dahrendorf otoritenin meşru güç sahiplerinde bulunduğunu ve bu otoriteye tabi olanlardan itaat beklendiğini, otoritenin tâbi olanları kontrole ve yaptırım gücüne ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Söz konusu otorite ve buna tâbi olanlar düşüncesi Dahrendorf'u çıkar grupları ve çıkar ilişkileri kavramlarını geliştirmeye sevk etmiştir (Slattery, 2003/2012: 183). Bunun yanı sıra zenginlik, güç arayışı, sosyal eşitsizlikler ve statü kazanma girişimleri çıkarları ortak farklı grupların oluşmasına yol açtığını da (Giddens ve Sutton, 2014/2014: 380) belirtmek gerekmektedir. Dahrendorf, toplumun zorunlu kısıtlamalar yüzünden bir arada bulunduğunu ve toplumda bazı konumların bazılarına ötekiler üzerinde iktidar ve otorite sağladığını ileri sürmüştür. Bu durum ise düzenli sosyal çatışmanın otoritenin düzensiz dağılımından kaynaklandığı tezini ortaya çıkarmıştır (Ritzer ve Stepnisky, 2013/2013: 81).

Dahrendorf (1959: 210) kendi çalışmasında grup çatışmasını "kendi kendilerini örgütleyerek toplumsal yapının değişimi etkileyecek bir çatışmaya kalkışmak" olarak ele almıştır. Dahrendorf'a göre her türlü ilişki ya da örgütsel yapıda otorite konumunda olanlar, konumlarını sürdürmeye çalışırken, otoriteye tâbi konumda bulunanlar ise statüko olarak tabir edilen bu durumu değiştirmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla söz konusu ilişkinin temelini sürekli bir çıkar çatışması oluşturmaktadır. Dahrendorf, bu aşamada yarı-gruplar, çıkar grupları ve çatışma grupları biçiminde üç tip gruptan bahsetmektedir. Bu grup tiplerini ise gevşek ilişkiler, ortak çıkarlar ve toplumsal düzene fiili olarak meydan okuyan gruplar şeklinde yeniden sınıflandırmaktadır. Dahrendorf'un yaklaşımında çatışma sürekli bir güç dengesi sağlaması sayesinde toplumsal değişim ve gelişme yaratma potansiyelini de bünyesinde barındırmaktadır (Slattery, 2003/2012: 183).

Dahrendorf'a göre, güç sahipleri ile ondan yoksun olanlar arasında kısır bir döngü niteliği taşıyan çatışma ve mücadelede bireylerin kendi çıkarlarını korumanın ve geliştirmenin tek yolunun kolektif bir eylem olduğunu gördüklerinde sınıf çatışması ortaya çıkabilmektedir (Slattery, 2003/2012: 183). Dahrendorf, yetkileri birbirinden farklı olan topluluklar arasında sistematik olarak çatışma çıkacağını ifade etmektedir. Bu kapsamda düşünür, yetkiyi toplumsal normlar tarafından belirlenerek sınırlandırılmış ve bu sınırlar içinde yaptırımlarla desteklenmiş olan meşru toplumsal rollere bağlı güç (Wallace ve Wolf, 1999/2012: 180) şeklinde tanımlamaktadır.

Dahrendorf'un ortaya koymuş olduğu toplumsal görüntü, kişi, grup, organizasyon ve sınıf düzeyinde sonu gelmeyen bir çatışma resmine ilişkindir. Güç sahipleri ve ondan dışlananlar arasında, egemen olanlar ve onlara uymakla yükümlü bulunanlar arasında, amaçsız olmayan kaotik ve tesadüfi bir çatışma söz konusudur. Dahrendorf'a göre çatışma toplumu bir arada tutan bir unsurdur. Çatışmanın bir diğer amacının ise demokraside zorbalığı ve gücün kötüye kullanımını engellemenin, bireysel hak ve hukukun gücünü artırmanın ve güç sahiplerinin üzerinde kontrol sahibi olmanın sürdürülmesi (Slattery, 2003/2012: 184) olduğu görülmektedir. Ancak her şart altında bir toplumda çatışmanın var olmasını beklemek mümkün değildir. Çünkü çatışma, çıkar gruplarının karşı karşıya gelmesini ifade etmektedir. Dahrendorf (1959: 185-186) bir grubun çıkar grubu olması için örgütün teknik şartları sağlaması gerektiğini ifade etmektedir. Dahrendorf'un teknik şartlar olarak kavramsallaştırdığı bu durum, yarı grubu bir tür çıkar grubuna dönüştürücü liderin varlığına ilişkindir. Bu çerçevede bir yarı grubun çıkar grubuna dönüşebilmesi için örgütü kendi işi haline getiren ve örgüte liderlik eden bir kimsenin olması zorunluluktur. Dahrendorf ideolojilerin ise çatışma gruplarını yaratmadığını ya da çatışma gruplarını gün yüzüne çıkaran bir unsur olmadığını, çatışma gruplarının doğması için zorunlu bir öge olduğunu ifade etmiştir.

Çıkar gruplarının ortaya çıkabilmesi için örgütlerin bir takım siyasal şartları sağlaması gerekmektedir. Çıkar grubunu oluşturacak olan ögelerin özgür bir biçimde bir araya gelebilmelerine olanak sağlayacak bir siyasal düzenin var olması gerekmektedir. Totaliter bir yapıda çatışma grubunun kendilerini örgütleyebilmesi olası değildir (Dahrendorf, 1959: 186). Çıkar grubunun oluşmasına zemin sağlayan bir diğer husus ise örgütün teknik ve siyasal şartlarından farklı olarak dar anlamıyla çıkar gruplarının kurulmasında önem taşıyan toplumsal şartlardır (Dahrendorf, 1959: 187). Toplumsal şartlar için üç etkenin

önemli olduğu görülmektedir. Buna göre, grup üyelerinin coğrafi olarak toplu biçimde bulunmaları, grup üyelerinin birbirleri ile kolayca irtibat kurabilmeleri ve yetki karşısında aynı durumda olan insanların benzer aile tiplerinden ya da eğitim kurumlarından gelmeleri halinde çıkar grubunun oluşması söz konusudur (Wallace ve Wolf, 1999/2012: 181).

Çatışma konusunda yaklaşım geliştiren bir diğer düşünür ise Coser’dir. Coser, toplumsal çatışmanın kökenleri ve işlevleri üzerinde durmuştur. Coser, sosyolog Simmel ile insanlarda saldırgan ve düşmanca güdülerin var olduğu ve yakın ilişkilerde hem sevginin hem de nefretin bir arada bulunduğu konusunda ortak paydada buluşmaktadırlar. Bu düşünürlere göre çatışma ve anlaşmazlık bir tür dengesizlik ve bozuşma işareti değil, insan ilişkilerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla Coser’in fikirlerinin yapısal etkenlerin insanların duyguları ile olan etkileşime yöneldiği görülmektedir (Wallace ve Wolf, 1999/2012: 190). Coser’a göre “dokusu gevşek olan bir toplumda denge... kısmen, birbirleri ile kesişen çeşitli çatışmaların devamlı oluşunun bir ürünü olarak görülebileceği için” iç çatışma önemlidir (akt. Wallace ve Wolf, 1999/2012: 191).

Coser yapmış olduğu çalışmalarla ne tür koşullarda çatışmanın toplumsal yapının sürdürülmesine olumlu katkıda bulunacağını belirlemeye çalışmıştır. Coser’e göre çatışma toplumsal bir süreç olarak grupların oluşması ve sınırlarının belirlenebilmesini sağlayan bir araç olabilmektedir. Buna ek olarak çatışma grup kimliğinin yeniden belirlenmesine ve grup üyelerinin birbirine bağlanmasına katkı sağlayabilmektedir. Coser, grup-içi grup-dışı, çatışmayı, çevresel konular üzerine ve merkezi değerler üzerine yapılan çatışmayı, yapısal değişime yol açan çatışmayı, gevşek kaynamış gruplardaki ve sıkı kaynaşmış gruplardaki çatışmayı birbirinden ayırmaktadır (Poloma, 1979/2011: 128).

Bir diğer çatışma kuramcısı Collins, toplumda bireylerin ardında koşacağı servet, güç, saygınlık gibi malların bulunduğu, hiç kimsenin emir almayı sevmediği ve bundan kurtulmak için mümkün olan her şeyi yapacakları ve bireylerin nerede yaşarlarsa yaşasınlar bunlara göre hareket edecekleri şeklinde bir takım temel çıkarlarının bulunduğu şeklindeki önermeler üzerinde durmaktadır. Bu çerçevede Collins “güç ve saygınlık az bulunan mallar olduğundan, insanların küçük bir kısmının bu mallardan eşit payın biraz daha fazlasına sahip olma hırsı, diğer insanların tâbi olmak ve itibarsızlıktan kaçınmak için bir karşı mücadeleye girmelerini gerektirir” (akt. Wallace ve Wolf, 1999/2012: 200) şeklinde bir açıklama getirmektedir.

4.2.6.2.2. Siyasal Çatışma ve Elit Teori

Kavramsal inşa sürecinde her ne kadar çatışma kavramı kullanılsa da, çatışma simetrik ve asimetrik yapılar arasındaki örtük ya da açık, pasif ya da aktif bir savaşıma işaret etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma çerçevesinde ele alış biçimiyle çatışma kavramı sınıflararasılığa işaret eden bir kavram olmaktan öte toplumsal elitler ve elit olmayanlar arasındaki durumu ifade etmektedir. Bu aşamada Elit Teoriye atıfla çatışma kavramı üzerinde durulmasının kavramın irdelenmesine ve açıklanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Arslan (2006) sınıf çatışması yerine “elit çatışması” kavramını önerdiği yaklaşımında, hem “mücadele”nin hem de “çatışma”nın toplumsal bir gerçeklik olduğunu belirtmektedir. Yazar, toplumun, iktidar çıkar savaşı gibi büyük savaşımın yaşandığı bir arena olduğunu ancak burada yaşanan çatışmanın sınıf çatışması olmadığını, özellikle Etzioni’nin de vurguladığı şekliyle sınıf çatışmasının gerçeklikten oldukça uzak savlar olduğunu ileri sürmektedir. Bunun gerekçesi olarak, sosyal aktörlerin eylem ya da mücadelede bulunduklarını ancak sınıfların sosyal aktörler olmadıkları ve olamayacakları için sınıf mücadelesinden ya da sınıf çatışmasından söz etmenin olanaklı olmadığını ifade etmektedir. Turhan (1991: 34) ise sınıf kavramının tamamen ekonomik bir kavramken elit kavramının siyasal bir kavram olduğunu belirtmektedir.

Arslan’a (2004) göre, elit kavramı, bireylerin aktif ya da potansiyel güç sahibi olmaları, doğrudan veya dolaylı biçimde karar alma süreçlerine etki edebilecek konumda bulunmaları ve bunlara ek olarak bahsi geçen toplumsal kaynakları kontrol edici konumda olabilmeleriyle ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Arslan’a (2005) göre elitlerin önemli bir özelliği, karşıtlarına rağmen amaç ve isteklerini gerçekleştirebilme gücüne sahip olmalarıdır.

Arslan’a (2005) göre, temel toplumsal kaynaklar, zenginlik, prestij, statü şeklindeki sosyal ve ekonomik kaynakları içermesinin yanı sıra, karizma, motivasyon, enerji, zaman gibi bireysel kaynakları da içermektedir. Elit tanımına ilişkin vurgulanan bir diğer önemli husus da, elitlerin toplumsal karar verme sürecini etkileme yetileridir. Sözü edilen bu kararlar, toplumun tümünü ilgilendiren “makro düzey kararlar” olabileceği gibi, toplumun belirli bir kesimini ilgilendiren “mikro düzey kararlar” da olabilmektedir. Elitlerin bir diğer özelliği

olan karar verme sürecini etkileme ise, sürece katılım şeklinde “doğrudan” olabileceği gibi, süreci “dolaylı” bir biçimde şekillendiren lobicilik, baskı grubu oluşturma, kamuoyu yaratma şeklinde de olabilmektedir. Arslan’a (2004; 2005) göre elit kavramı nötr bir kavram olup, toplumdaki en zengin, en akıllı, en yetenekli, en becerikli, ahlaki ve insani olarak en üstün özelliklere sahip kişi anlamına gelmemektedir. Yazar, elit bir kimsenin bu özelliklere sahip olabileceği gibi bu özellikleri taşımayor olabileceğini belirtmiştir.

Arslan’a (2006) göre, elit teorisi toplumu, “azlar” ve “çoklar” olarak iki kategoriye ayırmaktadır. “Az”lar toplumdaki “erk”in sahibi olarak “çoklar”ı yönetmektedirler. Yöneten söz konusu bu toplumsal erk, “az”ların tekelinde bulunmakta, olup yaşamsal düzeydeki toplumsal konulara bu azınlık tarafından karar verilmektedir. Yönetimsel olarak erki tekelinde bulunduran “azlar” “elit”i, toplumsal rolleri ve davranışları “azlar” tarafından belirlenen “çoklar” ise “halk” olarak adlandırılmaktadır. Arslan’a (2006) göre;

Çokluk ya da halk, göreceli olarak güç bakımından zayıf veya tamamen güçsüzdür. Seçme şansları sınırlı olan çokluğun, azlar’ın kararlarını kabul etmekten başka çareleri yok gibidir. Öte yandan elit teorisi içerisinde yer alan ve demokratik elit teorisinin bir açılımı olarak da kabul edilen demo elit perspektif ise toplumların iktidar yapılarını incelerken üçlü bir kategorileştirmeden yola çıkar. Bu teoriye göre toplumların iktidar yapısı elitler, elitimsiler (sub-elites) ve halktan oluşan üçlü bir görünüm sergiler. Toplumun güç (iktidar) pastasından en fazla payı alanlar, temel toplumsal kaynakları kontrolünde tutan elitlerdir. Elitlerle halk arasında köprü görevi de üstlenen elitimsiler, elitlerin işgal ettiği konumlardan hemen sonra gelen konumlarda bulunurlar ve iktidar yapısı içerisinde orta derecede güç sahibidirler. Temel toplumsal kaynaklardan ve toplumsal güçten en az oranda pay sahibi olan kesim ise halktır. Elit teorisinin ana kollarına da kısaca bir göz atıldığında konu daha bir netlik kazanacaktır.

Arslan (2004) Türk iktidar seçkinlerinin, iktidar, servet ve prestij bakımından toplumu oluşturan en varlıklı gruplar olduğunu belirtmektedir. Arslan, söz konusu elitlerin, karşıtların muhalefeti ne kadar güçlü olursa olsun, onları bertaraf ederek kendi kuralları çerçevesinde bir toplumun ve ulusun kaderini belirleyebildiklerini ifade etmiştir. Yazar, toplumdaki en kritik noktaların elitler tarafından kontrol edildiğini ve elitlerin sahip olduğu kurumsal güç ve yetki ile servet, prestij ve statü gibi toplumsal kaynaklarla birlikte, karizma, zaman, motivasyon ve enerji gibi bireysel ve psikolojik kaynakları da kontrol edebildiklerini belirtmiştir.

Toplumlardaki temel çelişkilerin sınıflararası olmaktan öte seçkin olan azınlık ve seçkin olmayan arasında olduğu Pareto’dan beri farklı teorilerin temelini oluşturduğu

bilinmektedir. Pareto'ya göre, seçkinlerin nitelik olarak gittikçe zayıflamaları veya sayı olarak azalmaları burada oluşan boşluğun başkaları tarafından doldurulması için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Seçkinlerin toplumun alt tabakalarında ortaya çıkan en başarılıları aralarına almaları halinde “seçkinlerin dolaşımı” sürmektedir. Özellikle yönetici seçkinlerin kendi aralarına katılmaya elverişli olan kişilere bu olanağı tanımamaları durumunda ise iktidar kavgası sertleşmekte ve seçkinlerin toptan değişimi söz konusu olmaktadır (Kışlalı, 1995: 148).

Kışlalı (1995: 149) çağdaş toplumlarda ortaya çıkan farklılaşma nedeniyle değişik toplum kesimlerinin sözcülüğünü yüklenen yeni seçkinler ortaya çıktığını belirtmektedir. Yönetici seçkinlere karşın işçi, çiftçi, kadın, öğrenci, asker seçkinler temsil ettikleri toplum kesimlerinin ihtiyaçlarına uygun ideolojiler geliştirmelerinin doğal olduğunu belirten Kışlalı, seçkinlerin artmasının, ideolojileri artırdığı, ideolojilerin artmasının ise sonuç olarak çatışmaları artırdığı sonucuna varmaktadır. Bu çerçevede temelde toplumsal çatışmanın elitler ve halk arasında ortaya çıkabileceğini ileri sürmek mümkündür. Buradan hareketle elitleri ya da “azları” iktidara ilişkin konumları nedeniyle “simetrik” toplumsal gruplar, “çokları” ya da “halkı” ise iktidara göre konumları nedeniyle asimetrik gruplar olarak ele almak mümkündür.

Türk toplumu incelendiğinde ise dört temel güç odağının bulunduğu, toplumu ve bireyleri yönlendiren bu güç odaklarının ise, siyaset, ekonomi, medya ve askeri elitler olmak üzere dört başlık altında ifade edilebileceği (Arslan, 1999: 264-265'den akt. Arslan, 2004) görülmektedir. Türkiye'ye özelinde çatışma kavramına bakıldığında, potansiyel çatışma alanlarına ilişkin tespit ve analizlerin, şehir ortamında bir araya gelen farklı grupların bir arada yaşama arzu ve performansları ile ilgili bir konu olduğu görülmektedir. Ülkemizde 1950'li yıllarda başlayarak 1960'lı yıllardan itibaren hızlanan göçlerden sonra yeni sorunlu alanların ortaya çıktığını belirtmek mümkündür. 20'inci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren dayatılan resmi kimliğin kabul görmediği, kent ortamının şekillenmesine paralel olarak farklı grupların yeni kimlik arayışında bulunduğu görülmektedir (Bulaç, 2009: 70). Bu çerçevede Hülür ve Kalender'in (2003: 123) ifade ettiği şekliyle kırdan kente doğru gerçekleşen göçle birlikte, Türk toplumunun önemli bir gerçeği ve siyasetin belirleyici çerçevesi olan kır-kent karşıtlığı ortaya çıkmıştır.

Hülür ve Kalender (2003: 130) kırdan kente göçün geleneksel ve kırsal kesimler için az da olsa siyasal katılım, eğitimin yaygınlaşması ve geleneksel değerlerin siyasal alanda etkinleşmesi imkânı doğurduğunu belirtmektedirler. Yazarlar, özellikle kırsal ve kentsel nüfusun birbirine geçmesinin, toplumsal yapının iki yüzeyinin daha belirgin olmasını sağladığını ifade etmektedirler. Bu bağlamda yakın dönem Türk siyasal yapısı çözümlendiğinde karşımıza ilk olarak farklı kuvvetler arasında var olan çatışma kavramının çıktığı görülmektedir. Bu çerçevede siyasetin farklı toplumsal güçler arasındaki iktidar mücadelesi olduğunu (Kahraman, 2010: 165) belirtmek mümkündür.

Cumhuriyetin kurulması ve ulus devlet inşa sürecinin temellerinde otoriter, güvenlik kaygılı ve disiplinci bir devlet anlayışı/yaklaşımı bulunmaktadır. Bu durumu okul, aile, askeriye ve bürokrasi gibi alanlarda otoriteye “baş eğme” şeklinde tanımlamak mümkündür. Cumhuriyette bireysel özgürlüklerin üzerinde devletin iktidar alanı olan kamusal alan bulunmaktadır. Bu alan ise kamu yararı, ortak çıkar, devletin varlığı ve bütünlüğü gibi ilkeler adına yok edilmekte ve bireylerin özgürlükleri/çıkarları halkın ortak yararına göre belirlenmektedir. Cumhuriyette bireylerin özgürlükleri ve çıkarları cumhurun ortak yararına göre şekillenmektedir. Bu anlayış ise toplumsal farklılıkları reddederek bireysel özgürlükleri kısıtlama yoluna girmektedir (Çetin, 2003: 102).

Türk siyasal alanına bakıldığında, merkez ve çevre arasında siyasal eylemleri belirleyen konumsal bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiyi, siyasetçilerin, halktan hükümet politikaları ve programları için oy talep etmeleri ancak iktidar elde ettikten sonra devlet politikalarının ve programlarının uygulayıcısı olmak zorunda kalmaları biçiminde ifade etmek mümkündür. Siyasal partiler etnik, ideolojik, dinsel ve ekonomik parçalı toplumsal ayrımları değil bütüncül, tek bir toplumsallığı temsil ederken devletin ideolojik alanının dışına çıkamamaktadırlar Demokrasi ise, siyasal çoğulculuğa dayanmakta, bu çoğulculuk ise farklı temsil alanlarını ve çıkarların kurumlaşmasını, siyasal partilerin barış ve uzlaşma içerisinde yarışmalarını ifade etmektedir (Çetin, 2003: 103).

Çetin (2003: 103) demokratik düzenlerde partilerin işlevlerini “temsil ettikleri toplumun taleplerini siyasal iktidara ulaştırmak ve bu talepler için mücadele etmek, bireysel özgürlük ve toplumsal katılımı devletin güvenliğini önceleyen siyasal iktidara karşı savunmak, devlet güvenliği alanını bireysel özgürlükler alanı lehine sınırlamaya çalışmak” şeklinde ifade etmektedir. Keyman (1999: 198-199) isesiyasal alanın her alanında sistemsal bir

krizin var olduğunu belirtmektedir. Devlet ve toplum arasında toplumsal sorunların çözülmesi ve toplumsal taleplerin karar alma süreçlerine eklemlenmesi kapsamında bir temsiliyet krizi bulunduğunu ortaya koyan Keyman, devletçi siyasal söylemin ve toplumu temsil edemeyen parlamenter sistemin bu sorunlara çare olamadığını ifade etmektedir. Keyman, Türkiye'nin siyasal yaşamında devlet-toplum eksenli oluşan söz konusu sorunların kültürel kimlikler, laiklik, temsiliyet krizi ve yönetsel değişimler olduğunu belirtmektedir. Karşılaşılan bu sorunların siyasal söyleme Türk-Kürt, modern-gerici, laik-islami, doğulu-batılı, merkezi-yerel şeklinde tali karşıtlıklar ve söylemsel cephelerin kurulması şeklinde yansıdığını ifade etmektedir. Keyman'ın ifadelerinden hareketle söylemsel ve tali bu cepheleşmenin sınıf çatışmasından farklı bir durum olduğu ileri sürülebilir.

Türk toplumunda Batıdan farklı olarak bir sınıf çatışması yerine bir merkez ve onun dışında kalan çevre arasında cereyan eden çatışmadan bahsetmek mümkündür (Kahraman, 2010: 165-166). Merkez-çevre karşıtlığını kent-kır çatışması olarak ele alan Hülür ve Kalender (2003: 111) bu iki yapı arasında ekonomik ve kültürel nedenlerle ortaya çıkan ayrım sonunda görece kent merkezlerinin daha bireyci ve çağdaş kurum ve ilişkilere kavuştuğunu buna karşın kırdaki kayda değer bir gelişimin gerçekleşmediğini belirtmiştir. Kırdan kente doğru gerçekleşen göçün artmasıyla birlikte bu iki yapı arasındaki çatışma artmıştır. Kahraman (2010: 166-170) söz konusu merkez-çevre çatışmasının, ilericilik-gericilik, laiklik-dindışılık ile kimlik kurma araçları ve devlet kavramlarının oluşturduğunu belirtmiştir. Bulaç (2009: 72) ise fiili bir çatışma olması halinde sosyal ve beşeri maliyetlerin oldukça yüksek olacağını belirtmekte ve “sert” çatışma alanı olarak tasnif ettiği çatışma alanları arasında Sünni-Alevi, Laik-Müslüman, Türk-Kürt çatışmasının olduğunu ileri sürmektedir.

Bulaç (2009: 72) ifade edilen bu durumun Tanzimat sonrası katı merkezîyetçi bir devlet anlayışının özellikle Cumhuriyet sonrası ortaya çıkardığı tek bir kimliğin dışında diğer tüm kimliklerin reddedilmesinin bir sonucu olduğunu ortaya koymuştur. Bunun dışında “yumuşak” çatışma alanını ise mimari, gündelik yaşam, sünnet, ölüm, düğün, giyim-kuşam, müzik, eğlence, yemek kültürü gibi alanlarda ortaya çıkan farklılıkların oluşturduğunu belirtmiştir. Sert ve yumuşak çatışma alanlarının bir karması olarak da ifade edilebilecek çeşitli sorunlara ilişkin bir müzakere ortamının inşa edilmesinin toplumsal uzlaşının sağlanması için bir gereklilik olduğu görülmektedir.

Bulaç’a (2009: 75) göre Türkiye’de çözüm bekleyen beş ana sorun bulunduğu görülmektedir. Bu ana sorunlar, “Güneydoğu meselesi ve Kürt sorunu”, “Ekonomik Kriz, gelir bölüşümündeki adaletsizlik, işsizlik ve giderek artan yoksulluk,” “İdari yapının yeniden düzenlenmesi; kamu reformu”, “Din-Devlet ilişkisi, temel hak ve özgürlükler ve hukuk devletin işler hale gelmesi”, “Dış politikada Türkiye’nin çok boyutluluk ile tek eksen arasında ortaya çıkan gel-git halleri” şeklinde sıralanmaktadır. Buna ek olarak Türk siyasal hayatını, Şerif Mardin tarafından da üzerinde durulan “çevre-merkez” ilişkisi kavramına atıfla özetleyen Kahraman (2010: 165) bu durumun “belli bir dönem iktidarı elde etmiş herhangi bir kuvvetin (merkez veya çevre) karşısında yer alan diğer kutbun iktidarı geri alma mücadelesi olarak” ele alınabileceğini belirtmiştir. Kahraman merkez ve çevre arasında sürekli dönüşen bir iktidar mücadelesi ve bir tür zıtlasma bulunduğunu ileri sürmektedir.

Çevre-merkez dinamikleri üzerine yapmış olduğu çalışmalarda Shils (1975a: vii’den akt. Smith, 2001/2005: 122) “çeşitli dinsel, ırksal ve sınıfsal çevrelerden insanların büyük ölçüde kapsayıcı ve daha geniş bir toplumda bir arada yaşamayı nasıl başardıkları sorusuna” yanıt aramıştır. Shils (1975b: 3’ten akt. Smith, 2001/2005: 122) bu soruya her toplumun kendi kolektif kimliğinin bir odağı olarak çalışan “kutsal merkeze” sahip olduğu, bu merkezin ise coğrafi değil, toplumdaki temel sembol, değer ve inançlara ilişkin olduğu biçiminde bir yanıt geliştirmiştir. Shils, merkez olanın kültürel niteliğine atıf yaparak, elitler, yönetsel otorite ve kültürel kurumların çoğunlukla merkeze bağlı yapılar olduğunu belirtmektedir (Smith, 2001/2005: 122).

Çevre-merkez karşıtlığına ilişkin kalitatif bir çalışma olan ve günümüz toplumsal çatışma durumuna ilişkin bilgi veren Üstel ve Caymaz’ın (2009: 1) Seçkinler ve Sosyal Mesafe adlı araştırması, “Türkiye siyasetinin temel problemlerine yönelik algı ve temsillerinden hareketle Lozan azınlıkları, Kürtler ve islâmi kesimlere yönelik sosyal mesafeyi” konu edinmektedir. Araştırmada, islami kesimler ve diğer makbul vatandaş tanımı dışında kalan unsurlar için Cumhuriyet’in modernleşme projesi kapsamında taşra/çevre konumlandırması yapıldığı görülmektedir. Çalışmanın sonuç kısmında söz konusu taşra/çevre unsurlarından olan İslami kesimin gittikçe daha görünür hale geldiği, sembollerinin belirginleştiği ifade edilmektedir. Buna ek olarak yeni seçkinlerin merkezde yer alan gruplarla siyasal, ekonomik ve kültürel kaynakların paylaşılması kapsamında rekabet oluşturduğu, bu durumun ise merkez gruplarda bir tehdit algısı yarattığı ifade

edilmiştir. Araştırma sonuçları irdelendiğinde ise toplumsal çevre ve merkez karşıtlığının ve bunun doğal sonucu olan çatışmanın belirgin bir biçimde var olduğu görülmektedir.

Kışlalı (1995: 167) bütün çatışmaların ne kadar sert olursa olsun bir noktada uzlaşıyla sonuçlanacağını belirtmektedir. Kışlalı, siyasal sistem denilenin aynı zamanda bir tür uzlaş modelini olduğunu, çatışmanın ise güçler dengesini oluşturarak bu dengeye göre ayrıcalıkların ve ödünlerin paylaşıldığını vurgulamaktadır. Siyasal çatışmanın temel amacının siyasal iktidarı ele geçirmek ya da asgari düzeyde kendi eğilimleri doğrultusunda siyasal iktidarı etkilemeye çalışmak olduğunu belirten yazar, inanç sistemlerinin ve bunlarla koşut olarak ortaya çıkan görüşlerin kamuoyunu oluşturmak ve etkilemek için kitlelere propaganda ile iletildiğini ileri sürmektedir. Siyasal çatışma ile ortaya çıkan güçler dengesinin ise gerek propaganda gerek siyasal katılma sağlanarak uzlaşının oluşturulduğu ifade edilmektedir.

Hülür ve Kalender (2003: 126) çeşitli kesimlerin çatışmasına ilişkin, eğitimin toplumun tüm kesimleri arasında yayılması, teknolojinin kırsal kesimde etkili hale gelmesi, kente göçün artması ve alt yapı hizmetlerinin gelişmesi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi süreçlerin aşamalı olarak merkez-çevre ayrımını azalttığını, değişimin ilk aşamasında merkez-çevre ayrımının siyasal gerilimleri beslerken, söz konusu ayrımların zayıflaması sonucunda daha uzlaşıya açık bir siyasal yapının ortaya çıktığını ileri sürmektedirler.

Özet olarak ifade etmek gerekirse, çatışma konusunun, toplumu oluşturan alt grupların kaynakların paylaşılması, yurttaşlık haklarından eşit bir biçimde istifade edebilmeleri, güç dağılımında eşit ve dengede olması arzusu, saygınlık bakımından tüm grupların denk olması, yine tüm grupların çıkarlarının korunması gibi başlıklara odaklandığı görülmektedir. Güç ve otoritenin belli bir grupta olması, bu grubun statükoyu sürdürme arzusuna karşılık diğer grupların güç ve otoriteyi elde etme arzusunun da çatışmanın odak noktasında olduğu görülmektedir. Bu bağlamda liderin, çatışma konularına atıf yaparak Dahrendorf'un (1959) yarı grup olarak tanımladığı gevşek yapıli kitleleri "çikar grubu" haline getirmesi, seçmenin "çatışma" motivasyonunun artırılmasına uygun bir retorik kurguyu inşa etmesi gerekmektedir. Bir diğ er anlatımla lider retorığı, toplumda var olan çatışma konularına atıfla, benzer duyguları yaşayan, benzer çevrelerden gelmiş ve benzer sosyolojik unsurlarasahip kitlelerin daha sıkı bağlarla bir araya gelmesine zemin hazırlayabileceğini belirtmek mümkündür. Bu durumun nihai toplumsal uzlaşmanın

sağlanması için de bir tür gereklilik olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu çerçevede, Mangion (2014), Habermas'ın "toplumsal düzenin imkânı" hakkındaki çözümlemesi içinde iletişimsel eylemin yer bulduğunu çerçeve olarak ise yaşam-dünyası kavramını öne sürdüğünü belirtmektedir. Yazar, çoğu zaman iletişimin, sorgulanmakta olunan yaşam-dünyasının hiçbir özelliği olmaksızın yer bulduğunu ancak bazen anlaşmazlığın ve fikir ayrılığının ortaya çıktığını ve bu durumun, uzlaşımın söylem yoluyla yeniden kurulana kadar devam ettiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla simetrik ve asimetrik yapılar arasındaki çatışmanın bir uzlaşma çabası olduğunu da belirtmek mümkündür. Bu çerçevede siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin görünürde çatışmanın var olduğu simetrik ve asimetrik gruplar arası dengenin kurulmasınıvaadeden zımni bir uzlaşma retoriği olduğu da görülmektedir.

4.2.6.2.3. Merkez/Simetrik ve Çevre/Asimetrik Grupların Meta Retoriği

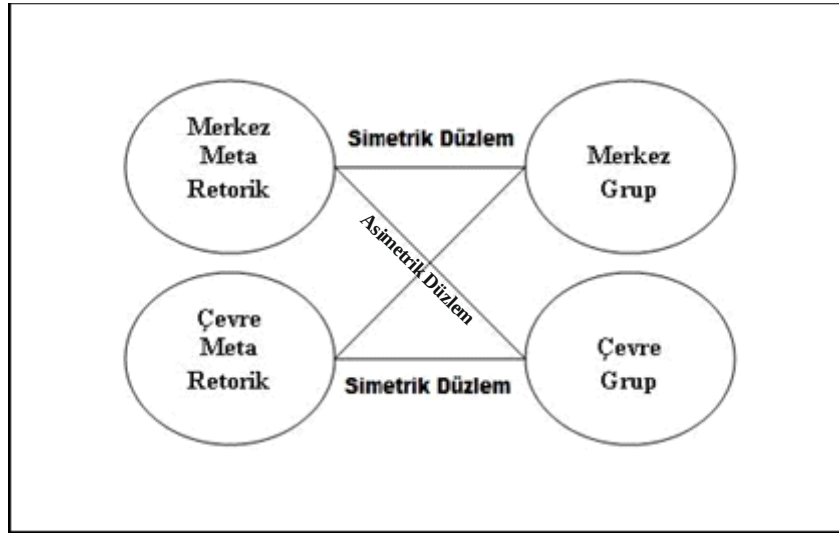
Meta ifadesi Batı dillerinde aşmayı, daha üst düzeyde bir ele alışı (Cevizci, 2002: 703) belirten bir ön ektir. "Meta anlatı" kavramı ise postmodernizm kapsamında bir tür modernizm eleştirisi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Aslan ve Yılmaz'a (2001: 106) göre tarih felsefesinin ve toptancı yaklaşımların reddedildiği postmodern durumda kabul edilmeyen bir diğer anlayış da meta anlatılardır. Lyotard (1967/2014: 7) aydınlanma veya aydınlanma öncesine ait tüm hayatı anlamlandırmaya yönelik, adalet, özgürlük, evrim, rasyonalizm gibi kavramların birer meta anlatı olduğunu ileri sürmüştür.

Lyotard (1967/2014: 8-9) meta anlatıların bir meşrulaştırıcı güç olduğunu ve meta anlatının tükenmesiyle birlikte modernitenin de bittiğini ifade etmektedir. Aslan ve Yılmaz (2001: 101) ise modernitenin insan varoluşunun mistik ve metafizik boyutlarını yok sayması ve modern bilimin verilerinin siyasal tercihlerin oluşmasında kullanılması, ayrıca totaliter devletleri ayakta tutan bir unsur olarak algılanması gibi nedenlerle eleştirilerek post modern düşüncenin ortaya çıktığını ve tutunduğunu ifade etmektedirler.

Meta anlatı kavramı post modernitenin moderniteye yönelttiği bir eleştiri çerçevesi olmasının yanı sıra ideolojileri ve ideolojilerin dayandığı temel kavramları da içermektedir. Meta retorik kavramını da bu kapsamda meta anlatı unsurlarına ilişkin bir ikna edici süreç olarak ele almak mümkündür. Bir başka yaklaşımla meta retorik, bir ideoloji, dünya görüşü

ve bunlara ilişkin meta anlatının ikna edici iletişimini kapsayan temel/odak söyleme denk düşmektedir.

Modernlik ve post modernlik karşıtlığı, toplumsal gruplar arası ilişki ve çatışma kapsamında ele alınacak olursa modernitenin savunduğu yaklaşım ve değerlere karşı post modernitenin savunduğu değer ve yaklaşımların varlığından bahsedilebilir. Bu durumu sosyolojik olarak çevre ve merkez karşıtlığı bağlamında da ele almak mümkündür. Bu kapsamda merkezde bulunan ve simetrik olarak tanımlanan grupların dünya görüşünü ve ideolojisini temsil eden ve devletçi olduğu iddia edilebilecek bir meta anlatı ve bu anlatıyı içeren bir meta retorikten bahsetmek mümkündür. Bu retorığın özellikle merkezde yer alan grubun ya da grupların, toplumsal kaynakların dağılımında söz sahibi olma, güç ve iktidarın merkezinde bulunma, kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanabilme ve makbul olan yurttaş formunu belirleyebilme kapsamında bir meşruiyet üreten ve bütün bunların doğru olduğuna ilişkin diğer yurttaşları da ikna etmeyi içeren bir çerçevesi olduğu ileri sürülebilir. Buna karşın gerek ideolojileri ve dünya görüşleri, gerek güç dağılımındaki dengesizliğin yarattığı durum ve toplumsal kaynaklar ile kamusal hizmetlerden daha az yararlanma gibi nedenlerle çevrede konumlanmış olan grup ya da grupların ise mevcut durumunu ifade eden bir meta anlatının ve bu anlatıya meşruiyet kazandıracak ikna edici meta retorığın var olmadığı görülmektedir. Bu durumu merkezin bütüncüllüğü ve iktidarına karşın çevrenin parçalılığı ve güç/iktidar yoksunluğu ile açıklamak mümkündür. Oysa bir toplumsal mutabakattan ve toplumsal çatışmanın azaltılarak diyalog ve müzakere ortamının var edilmesinden bahsedebilmek için merkezin meta retorığına karşın çevrenin de bir meta retorığa sahip olması gerekmektedir. Çünkü diyalog iki birim arasındaki eşit ya da dengeli durumun varlığına koşut olarak ortaya çıkmaktadır. Diyalojik ilişki ise tüm tarafların eşit bir biçimde kamusal alanı paylaşabilmelerine imkân sağlayan bir ilişki biçimidir. Bu yaklaşım kapsamında merkezi temsil eden meta retorikle simetrik düzlemde yer alan merkezi grupların bu retorığa karşı simetrik bir görünüm arz ettiği buna karşın çevrede bulunan grup/grupların ise merkezi meta retorikle asimetric bir düzlemde konumlanarak asimetric bir görünüm arz ettiği çıkarımı yapılabilir. Bu durumu aşağıdaki şekilde (Şekil 4.4) görselleştirmek mümkündür.

Şekil 4.4. Meta retorığe göre merkez ve çevre grupların simetrik-asimetrik konumu

Diyalojik demokrasi diyalog, müzakere ve hoşgörü çerçevesinde kamusal alanın yeniden inşasına imkân sağlayan bir idealdir. Kamusal alanın devlete karşı devletten ayrı bir biçimde demokratikleşmesine imkân sağlayacak şekilde inşa edilmesi ancak diyalog ve müzakere merkezli bir kamusal alan inşasıyla mümkündür (Sarıbay, 2000: 14). Bir diğer deyişle, demokrasinin demokratikleşmesi şeklindeki yaklaşımla, liberal demokrasinin katılımcı bir tarzda işlev görmesi sağlanarak kurumsal ve normatif bir demokrasi yaklaşımının siyasal söylemin içinde konumlandırılması (Keyman, 1999: 200-201) söz konusudur. Dolayısıyla bu nitelikteki kamusal alanın retoriksel bir diyalog zemininde oluşturulabileceğini belirtmek mümkündür. “Merkez/simetrik” grup/grupların hakim söylemini sembolize eden retorığe karşılık denge ve diyalog zemininin ancak “çevre/asimetrik” grupları temsil eden bir retorığın varlığı ile mümkün olduğunu ileri sürmek mümkündür.

Merkez retorik kavramı iktidar odağının iktidarına ilişkin meşruiyeti sağlamaya yönelik ortaya koyduğu retorik biçimidir. Bu retorik baskın olmasının yanı sıra iktidarı da temsil ediyor olması nedeniyle güçlüdür. Bu retorik merkezin mevcut konumunun meşruiyetini sağlayan argümanları içermektedir. Bu yönüyle merkez retorik hem söylemin denetimini hem de söylemin üretimini belirler. Van Dijk (1989/1994: 273-274) iktidarda/merkezde bulunan A’nın uygulamalarının iktidarda olmayan/çevrede bulunan B’nin toplumsal eylem özgürlüğünün sınırlandırılmasıyla sonuçlandığını ifade etmektedir. A’nın iktidarından bahsetmek için B’nin fiili veya ihtimal dâhilinde olan eylemlerinin, “arzular, istekler,

planlar ve inaçlar” üzerinde A’nın denetimi gerekmektedir. A’nın iktidarı toplumsal olarak iktidarı olanaklı kılan kaynaklar ya da anlaşmazlık/çatışma konusunda yaptırım uygulayabilmektedir. Bu durum genel hatlarıyla A’nın çıkarlarının korunmasıyla ilişkilidir. İktidarın uygulanması ya da korunabilmesinde ise B’nin, A’nın istek, emir, niyet ve arzularını bilmesi hayati önem taşımaktadır.

Van Dijk (1989/1994: 275) söylem yoluyla toplumsal denetimin uygulanmasının en önemli koşulunun söylemin denetimi ve söylemin bizzat üretilmesi olduğunu belirtmektedir. İktidarda olmayanların yani çevredekilerin çeşitli söylem biçimlerine erişemediğini, bir diğer ifadeyle güçsüz olanların “metin ya da konuşma biçimlerine” erişim imkanlarından yoksun olduklarını ileri sürmektedir. Sonuç olarak güçsüzlerin/çevrenin konuşacakları ve söyleyecekleri bir şey bulunmamaktadır. Dolayısıyla çoğu biçimsel ve kamusal söylem tipleri açısından güçsüz olanlar/çevre gruplar sadece alımlayan konumda bulunmaktadır.

Van Dijk (1989/1994: 284) güçlü grupların ya da kurumların güçsüzlere ne yapmaları gerektiğini nadiren emrettiklerini, genel olarak iktidarın söylemsel olarak harekete geçirilmesinin ikna aracılığıyla olduğunu belirtmektedir. Merkez/iktidar enformasyonun denetimini sağlayarak ve ekonomik, siyasal ve ahlaki gerekçeler sunarak iktidar lehine olan enformasyonun aktarılmasına, aleyhine olanın ise kısıtlanarak taraflı/asimetrik bir iletişim sağlanmaktadır. Bu iletişimin sağlanmasında ise çeşitli retorik araçlar kullanılmaktadır. Van Dijk (1989/1994: 313) güçsüz olanların genellikle gündelik konuşma üzerinde bir denetime sahip olduklarını, buna karşın resmi söylemin ancak pasif alılmayıcısı konumunda bulunduklarını belirtmektedir. Van Dijk, güçlü olanların ise diyalojik ve resmi konuşma biçimlerine başvurma imkânına sahip olarak geniş insan gruplarına erişebildiklerini, böylece söylem üzerinde denetim oluşturarak iktidarın uygulanımı için yaşamsal olan bilgi ve inançların yönlendirilebildiğini, karşı ideolojilerin ise sansürlenerek toplumsal bilişlerin oluşumu üzerinde denetim kurulduğunu ifade etmektedir.

Van Dijk’ın bu yaklaşımından hareketle merkez/simetrik yapının retorikliği kullanarak kurguladığı asimetrik iletişim ortamının diğer tarafında çevre/asimetrik grupların bulunduğunu belirtmek mümkündür. İktidarın yarattığı asimetrik iletişim nedeniyle, bu grubun kendisini belirleyen/niteleyen, güçlü, meydan okuyabilen ve tutarlı bir retorikğin araçsallığından yoksun olduğu görülmektedir.

“Merkezi/simetrik”i temsil eden meta retoriğin “çevre/asimetrik” grup/grupları temsil edecek bir retorik ile dengelenebilmesi ise ancak çevre grup/grupların bir retorik etrafında yeni bir grup oluşturarak söz konusu retoriği benimsemeleri ile mümkün olabileceğini belirtmek mümkündür. Siyasal liderin ortaya koyduğu bu retorik bir yönüyle seçmenin ikna edilmesini hedeflerken diğer yandan temsiliyeti bulunan ve “merkez” retoriğe karşı geliştirilmiş bir meta retoriği sembolize etmektedir. Sembolik karakterli bu liderlik retoriği hem çevresel olanın temsiliyetine talip olma durumunu hem de çevrenin merkeze taşınması idealini bir vaat olarak seçmene sunmaktadır.

4.2.6.3. Siyasal İhtiyaç ve Seçmen Motivasyonu

Siyasal simetri vaadini oluşturan alt kavramlardan bir diğeri olan çatışmanın, diğer bir ifadeyle çatışmacı zemini yaratan faktörlerin seçmende bir tür siyasal ihtiyaç oluşturarak seçmende motivasyon yaratacağını ileri sürmek mümkündür. Bu çerçevede seçmenin siyasal ihtiyacı ve siyasal motivasyon kavramlarının da ele alması gerekmektedir.

Maslow (1943) insan motivasyonuna ilişkin teorisinde, ihtiyaç kavramından bahsederek, en az beş ihtiyaç kademesi olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle ihtiyacın insanları harekete geçiren bir diğer ifade ile motive eden bir husus olduğunu belirtmek mümkündür.

Motivasyon kuramlarının insan davranışını kökeninde yatan nedenleri bulmaya dönük kuramlar olduğu dikkate alındığında bir davranış türü olan siyasal davranış da motivasyon kavramı çerçevesinde ele almak mümkündür (Anık, 2000: 185). Siyasal motivasyon kavramını ise bireyin iç çevresinden kaynaklandığı ifade edilen “siyasal itici güçler” ve seçmenin yönelimini anlatan siyasi özne, nesne ve sembollerin belirlediği varsayılan “siyasal değer” ve “siyasi beklenti” kavramlarıyla (Anık, 2000: 185) ele almak mümkündür.

Anık (2000: 186) siyasal motivasyon sürecine ilişkin kavramları şu şekilde ele almaktadır:

Bilindiği gibi motivasyon sürecinin temel elemanları (1) ihtiyaç, istek, umut vs. (2) davranış-eylem, (3) ama-teşvik, (4) değişimdir. Siyasal motivasyon sürecinin elemanları da fonksiyonel bakımdan aynıdır. Ancak bu temel elemanları bazı uyarlamalara tabi tutmak gerekmektedir. Siyasal motivasyon sürecinin ilk elemanı dengesizlik ya da gerilim, seçmenin yakındığı sorunlar ya da rahatsızlıklardır. Bunlar ya bir yoksunluk durumundan ya da dışsal bir etkiden kaynaklanmaktadır. İkinci eleman siyasal itici güçlerdir. Bunlar bireyi harekete geçiren enerjik güçler olarak siyasal davranış tetiklemektedir. Üçüncü temel eleman potansiyel davranış ya da eyleme yönelim kararıdır... Sürecin dördüncü elemanı davranışsal niyetlerdir...

Siyasal motivasyon sürecinin beşinci temel elemanı motivasyon sürecindeki değişimdir...

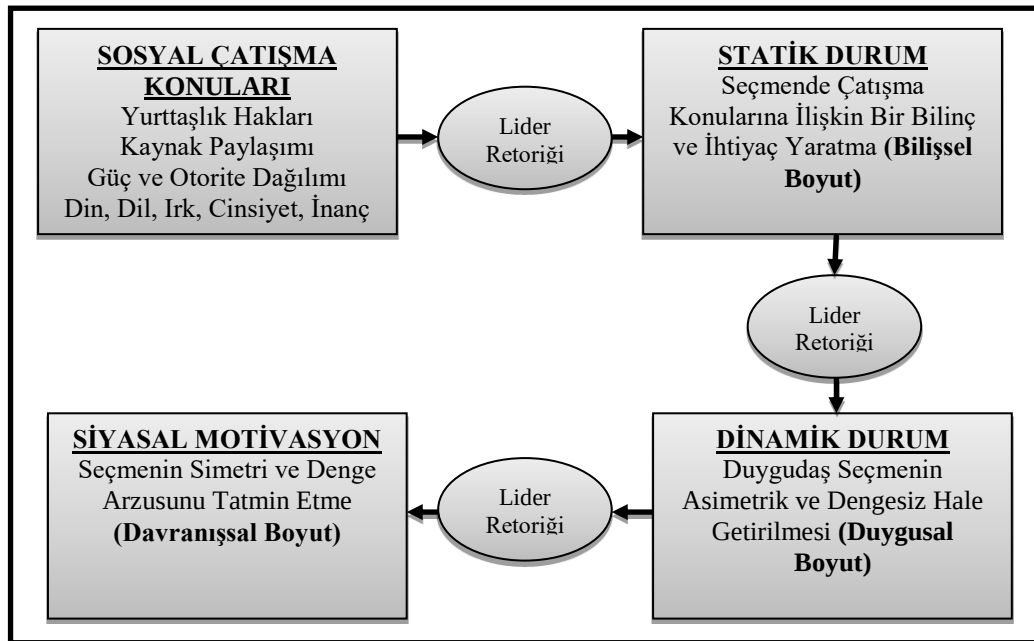
Siyasal motivasyon sürecini başlatan hususun yoksunluk ve bazı dış etkenlerin seçmende yaratmış olduğu dengesizlik olduğunu ortaya koyan Anık, motivasyonun doğasının ve sürecinin bireyin iç yapı dengesizliğine veya gerginliğine odaklandığını ifade etmektedir. Anık (2000: 187-189) siyasal davranışın başladığı noktanın çeşitli sorun ve rahatsızlıklar bir diğer ifade ile yoksunluk ya da dış etkilere kaynaklanan dengesizlik ve gerginlik olduğunu ortaya koymaktadır. Buradan hareketle siyasal motivasyonun seçmenin bir tür iç dengesizliği sonucunda ortaya çıkan bir süreç olduğunu belirtmek mümkündür.

Daha önce belirtilen sosyal çatışma yaklaşımlarının temel hareket noktasını oluşturan, kaynakların paylaşılması, yurttaşlık haklarından eşit bir biçimde istifade edilmesi isteği, güç dağılımında eşit ve dengede olma arzusu, saygınlık bakımından tüm grupların denk olması, tüm grupların çıkarlarının korunması gibi faktörlerin tetiklediği çatışmanın da merkezinde Anık'ın (2000) yaklaşımından hareketle siyasal motivasyonun bulunduğunu belirtmek mümkündür.

Açıklanan bu yaklaşımlar kapsamında çatışma unsurlarının toplumsal düzeyde birer potansiyel özellik arz ettiğini ifade etmek mümkündür. Yani eşit yurttaşlık haklarından mahrum olma, din, dil, mezhep, renk, cinsiyet ve ırk ayrımı gibi konuların toplumsal düzeyde var olması, toplum fertlerinin bunların giderilmesi için demokratik bir “çatışma” sonucunu doğurması her zaman mümkün olmayabilir. Çünkü ayrımcılığı hisseden bireylerin güçlü bağlarla bir araya gelerek bir grup oluşturabilmelerinin çoğu kere mümkün olmadığını ileri sürmek mümkündür. Dahrendorf'un (1959) yarı grupların çıkar gruplarına dönüşebilmelerinin şartı olarak ortaya koyduğu aynı şeyleri hisseden bireylerin birbirleri ile irtibat halinde olabilmeleri konusu da bu yaklaşımı destekler niteliktedir. Bu aşamada liderin gevşek biçimde duran kitleleri retoriği aracılığı ile daha sıkı bağlarla bağlı, duygudaşlığın yoğun olduğu bir gruba dönüştürmesi, potansiyel çatışma konularının birer seçmen ihtiyacı biçiminde gün yüzüne çıkarılarak seçmende motivasyon yaratılmasının mümkün olabileceği ifade edilebilir. Liderin, retoriği aracılığı ile seçmenin tanıdığı çatışma konularına ilişkin potansiyeli harekete geçirerek, seçmende dengesiz bir durum inşa etmesi mümkündür. Tekeli (1999: 81) anımanın bazı durumlarda toplumsal çatışmayı başlatabileceği şeklindeki vurgusu bu aşamada önemlidir. Buna ek olarak, var olan

çatışmaların toplumdaki farklı anlam sistemlerinin yeniden üretilmesi halinde sürdürülebileceği şeklindeki yaklaşımda konunun anlaşılabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Seçmenin birey olarak yaşadığı dengesizliği, oy vermeyerek, apolitik tavır sergileyerek, güçlü olan siyasal yapının yanında yer alarak ya da başkaca yöntemler kullanarak gidermeye çalıştığı ileri sürülebilir. Ancak bireydeki bu dengesiz duruma sebebiyet veren hususun, bireyin de içinde bulunduğu grubu oluşturan dinamiklerden biri olması halinde, dengesizliği yaratan ve ihtiyaç haline dönüşmüş çatışma unsurlarının bireysel olarak değil grup olarak ortadan kaldırılmak istenmesi söz konusu olabilir. Dolayısıyla lider ve retorığının aynı duyguları hisseden bireyleri bir araya getiren, onlarda duygudaşlık yaratan, aynı kaderin paylaşıldığı hissini var eden bir ağ oluşturarak, bu bireyleri grup haline getiren bir özellik gösterdiğini ileri sürmek mümkündür. Böylece belli bir duygu etrafında grup halini kazanmış olan seçmende öncelikle dengesiz bir durum yaratılmış olmaktadır. Anlatılan bu hususların tamamını aşağıdaki biçimde (Şekil 4.5) şematize ederek özetlemek mümkündür.

Şekil 4.5. Asimetrik Seçmenin Statik, Dinamik, Davranışsal Durumu

4.2.6.4. Seçmende Asimetrik Durum ve Seçmenin Denge-Homeostasis-Tutarlılık İsteği

Seçmende dengesizlik hali daha önceki kısımda ifade edilen potansiyel sosyal çatışma durumunun bir tür gerekçesi olarak ele alınabilecek bir durumdur. Özellikle gücün

kullanımının/dağılımının bu dengesiz içsel durumu ortaya çıkardığını ifade etmek mümkündür. Grunig (2002/2005: 589-590) gücün asimetrik ya da simetrik biçimde kullanılabileceğini, örgütlerdeki insanların başkalarını kontrol etmek ve başkalarını kendilerine bağımlı hale getirmeye çalıştıklarında gücü asimetrik olarak kullanmakta olduklarını ifade etmektedir. Benzer biçimde Grunig, asimetrik örgütsel bir yapıyı, kapalı sistem olduğu, seçkinci, değişim ve dönüşüme direnen, değişim baskısının bozgunculuk olarak nitelendirildiği, gücün az sayıda insanın elinde toplandığı ve merkezi otoritenin güçlü olduğu bir yapı olarak ele almaktadır (1989: 32-33'den akt. Grunig ve White, 2002/2005: 56). Dolayısıyla bir toplumda var olan farklı grupların çatışma konularının neden olduğu dengesiz durumun içsel asimetriyi de beraberinde getirdiğini ileri sürmek mümkündür. Bu bağlamda Kışlalı'nın (1995: 17) uzlaşının ancak bir siyasal çatışma sonunda ortaya çıktığını ve uzlaşmayı güçler arası dengenin oluşturduğunu belirttiği görülmektedir. Buradan hareketle denge kavramı ve denge teorilerinin çıkarımları üzerinde durulmasının faydalı olduğu düşünülmektedir.

Homeostasis kavramına Maslow'un (1943) motivasyon teorisinde fiziksel ihtiyaçlar ve insanın normal biyolojik durumuna ilişkin yaklaşımında rastlanılmaktadır. Denge kavramına ise Heider'in (1964) "Kişilerarası İlişkinin Psikolojisi" adlı eserinde rastlanılmaktadır. Buckley'in sosyal sisteme ilişkin öne sürmüş olduğu üç temel modelden ikisinin de denge ve homeostatik model (1967'den akt. Pieczka, 1996/2002: 218) şeklide literatürde yer bulduğu görülmektedir. Çekim, atalet, denge veya entropi gibi mekanikten aktarılan kavramların 19'uncu yüzyılın sonundan itibaren birçok sosyolog tarafından kullanılarak, sosyal entropi, güç sahaları, sosyal denge gibi kavramların üretilmeye başlandığı görülmektedir (Pieczka, 1996/2002: 219). Homeostatik yaklaşımın temelinde biyoloji alanında meydana gelen gelişmelerden hareketle organizma ve toplum arasında benzerlik olduğu şeklindeki düşüncenin bulunduğu görülmektedir. Bu düşünceye göre organizma ile toplum arasında kurulan bir analogiden (Pieczka, 1996/2002: 220) hareketle toplumsal yapı anlaşılmaya çalışılmaktadır. Homeostasis kavramı her ne kadar biyolojik/organik bir kavram olsa da bireyin ve toplumsal yapının dengede oluşuna işaret eden bir kavram olarak ele alınabilecek ve yaralanılabilecek bir kavramdır.

Tutarlılık üzerine yapılan çalışmaların, tutarsızlığın bireyde psikolojik bir gerilim ve rahatsızlığa yol açtığı, bu durumun ise giderilmesi için bireyde bir tür içsel baskı oluşturduğu ve bu baskının giderilmesi halinde tutarlılığın sağlandığı (Severin ve Tankard, 1992/1994: 227) şeklindeki önermeler üzerinde durduğu görülmektedir. Bireyin tutarsızlığın vermiş olduğu

rahatsızlıktan ve psikolojik baskıdan kurtulmak ya da bu baskıyı azaltmak için başvuracağı yollardan birisi de tutum değişikliğidir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 230). Abelson, bir kişinin güçlü tutumlara sahip olmadığı durumlarda iletişime açık olduğu ve yeni bir tutumu benimseyebileceğine, bunun aksine kişinin bağlandığı bir inancının bulunması halinde, bireyin bilişsel dengeyi koruma sürecini etkinleştireceğini belirtmiştir. Kişilerin inançlarının birbiriyle ya da davranışlarıyla uyumsuz olduğunu gösteren bilgilerle karşılaşması halinde bireylerin bu tutarsızlıkları giderme-azaltma yoluna gidecekleri (Milburn, 1996/1998: 186) görülmektedir.

Denge ve tutarlılık teorilerinde, kişilerin dikkat, yaklaşma, kaçınma, izleme ve hatırlama gibi yaklaşımlar ışığında, inanç ve tutumlarını korumak için aldıkları iletileri sansür ettikleri, inanç ve tutumlarını destekleyen iletileri aradıkları, desteklemeyenlerden kaçındıkları, inanç ve tutumlarını destekleyen mesajlara dikkat ettikleri, aynı şekilde tutum ve inançlarını destekleyen mesajları hafızalarında tutarak, algılamada uyum arayışında (Erdoğan ve Alemdar, 2002) bulundukları görülmektedir. Bu çerçevede denge teorilerine göre insan düşünce ve davranışları tutarlılık (Oskay, 1974) göstermektedir. Cüceloğlu'nun (1991) da, belirttiği şekliyle denge teorilerinin tümü, bireyin iç dünyası ve dış dünyası arasında bir denge aradığı, bu dengeyi yakalayana kadar bir tür içsel ve dışsal anlamda devinim içinde olacağı ve kimi değişiklikler yapacağını kabul etmektedir. Özellikle Heider'in Denge Teorisi, bireyin kendi inançlarında içsel olarak tutarlı olmaya çalıştığı varsayımını (Hogg ve Vaughan, 2005/2007) çekici hale getirmiştir.

Heider'e göre, bireyler, ilişkilerinde denge ve uyumu yakalamak için zaman zaman iç dünyalarında zaman zaman çevresel koşullarında değişiklikler yaparak asimetrik yani dengesiz ilişkilerini zaman içinde "simetrik" yani daha dengeli kılmaya çalışmaktadırlar. Böylece bireyler, ilişkilerinde "simetriyi" yakalayabilmek için sıklıkla kişilerle iletişim kurma yöntemine başvurumaktadırlar (Cüceloğlu, 1991: 526). Heider ve Newcomb'un "simetriye doğru kararlı çaba" şeklinde ifade ettikleri yaklaşım ile insanın tutarlı ve dengeli olana karşı hissettiği gereksinime işaret etmektedir (Severin ve Tankard, 1992/1994: 232). Bu kapsamda kişiler arasındaki bu simetri arayışının makro düzeyde, toplumsal grupların iktidar ve onun meta retoriğine karşı da bulunduğunu ileri sürmek mümkündür.

Denge, bireylerin tutumlarını oluşturan öğelerin birbirleri ile de uyumlu olmasını ifade eden bir durumdur. Bu çerçevede tutumun bilişsel, duygusal öge, davranışsal ögesinin (Milburn, 1996/1998: 27) dengesinden bahsetmek mümkündür. Birey ise bir tutumunun bir biriyle

uyuşmayan veya tutarsız unsurlarına tutarlılık kazandırma eğilimindedir (Morgan, 1977/1998: 365). Tutarlılık amaca göre düzenlenmiş davranışın bir gereği olarak, bireylerin beklenti, umut ve isteklerine erişmek için araçsal olan kimi durumlar için geliştirdikleri tepki kalıplarıdır (Hartley ve diğerleri, 1965/2000: 9-10). Tutarlılığın merkezi bir konuma yerleştirildiği tutum olgusu, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını birbiriyle uyumlu yani tutarlı hale getirerek etkilemektedir. Tutumun bir biriyle uyum halinde olan söz konusu faktörlerini tutumun öğeleri olarak ifade edilmektedir (Morgan, 1977/1998: 367).

Liderin retorik aracılığıyla, seçmende dengesiz bir durum oluşturması yani seçmenin asimetrik durumuna ilişkin statik bilişlerine dinamik bir form kazandırarak asimetrik durumuna ilişkin farkındalık oluşturduğunu ileri sürmek mümkündür. Bir diğer ifade ile seçmenin homeostasisten yoksun olduğu yani dengesiz bir durumda olduğunun, seçmen tarafından bilinir hale gelmesinin seçmende asimetrik durumun belirginleşmesini temin ettiği söylenebilir.

Özet olarak, siyasal liderin konumunu bu noktada, seçmende sosyal çatışma konularının yarattığı statik dengesizlik halini dinamik hale getiren aktör olarak ele almak mümkündür. Bu bağlamda siyasal liderin retorikini, sosyal çatışma konularına odaklanarak seçmenin mevcut duruma ilişkin tutumunun bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarında değişiklik yapacak türden mesajlar bütünü olarak ele almak mümkündür. Siyasal lider retorik ile asimetrik seçmen için eski duruma karşılık yeni bir durum önermektedir. Retorik aracılığı ile seçmene yeni bilgiler sunulmakta, yeni bir duygu durumu yaratılmakta ve buna uygun yeni bir davranış önerisinde bulunmaktadır. Böylece liderin retorik aracılığıyla seçmenden talep ettiği siyasal davranış bir yönüyle seçmenin denge kazanmasını sağlayacak bir teklif özelliği göstermektedir. Bu aşamada öncelikli olan seçmenin içsel denge arzusunun dikkate alınmasıdır. Seçmene sunulacak bilişler ve duygusal argümanlar

4.2.6.5. Liderin Toplumsal Denge/Siyasal Simetri Vaadi

Simetri genel olarak uygun oranlı, dengeli ve bir bütünü oluşturan parçaların bir tür uyumuna işaret eden bir kavramdır (Weyl, 1952: 3). Simetri kavramının fizik, matematik ve kimya gibi doğa bilimlerine ait bir kavram olmakla birlikte sosyal bilimlerde de yer yer kullanılan bir kavramdır. İletişim biliminde ise denkliği, karşılıklı olabilmeyi, diyalog kurabilen tarafları karşılayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Grunig ve

Grunig'in (2002/2005: 338) halkla ilişkilerde mükemmellik adındaki kavramsallaştırmalarında yer verdikleri simetri kavramına işbirliği ve müzakere anlamı yüklenmiştir.

Simetrinin sözlük anlamına bakıldığında, kavramın “iki veya daha çok şey arasında konum, biçim ve belirli bir eksene göre ölçü uygunluğu, bakışım” (Türkçe Sözlük, 1988: 1309) şeklinde ele alındığı görülmektedir. Örneğin Newcomb'un Simetri Modelinde, bireyin kendisi ve bir başkası için eşit derecede önem taşıyan bir nesneye ilişkin benzer bir bakış açısı oluşturması yani simetriyi sağlamaya çalışması söz konusudur. Bu durumun olanaksız olması halinde simetri oluşturmak için kişinin nesneye ya da diğer kişiye ilişkin tutumunu değiştirmesi söz konusu olmaktadır (Severin ve Tankard, 1992/1994: 232). Simetri kavramı eş yönelimi ya da tarafların bir konuya benzer biçimde anlam yüklemesini ifade eden bir anlam taşımaktadır.

Tutumun bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeleri arasında bir dengenin olması gerektiğini savunan yaklaşımlardan hareketle ortaya koyulan denge teorilerine göre birey bir tutuma ilişkin olarak o tutumu oluşturan bilgiyi veya duyguyu ya da tutumu ortaya çıkaran davranışı değiştirerek denge sağlamaya çalışmaktadır. Festinger'e (1963/2000: 68) göre çelişki durumunun ortaya çıkmasıyla birlikte bireyin bu çelişkiyi azaltmak amacıyla tutumunu değiştirmeye yönelmesi, onu bu yöndeki ileti ve mesajlara daha açık hale getirirken, kendisini ters yönde etkilemeye çalışan mesajlara ise kapalı hale getirmektedir. Newcomb'a göre A ve B arasında x hakkında ne kadar fazla simetri olursa A'nın B ile iletişimde bulunma olasılığı o denli artmaktadır. Bu bağlamda simetri kavramı, insanların anlaştıkları kişilerle arkadaş olduklarını ifade eden (Severin ve Tankard, 1992/1994: 233) bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımlardan sağlanan bilgiler ışığında, simetri vaadini, grupların diyalog kurmasına ve müzakere edebilir olmasına olanak sağlayan güç eşitliğini elde etme, çatışma konularına eş yönelimi sağlama ve tüm toplumsal grupların ortak konulara benzer anlamlar yüklemesini sağlama zemininin yaratılması için bir teklif şeklinde ele almak mümkündür.

Siyasal lider hedef seçimde duygusal öğeler ve/veya bilişsel unsurlardan istifade ederek kurgulayacağı mesajla, seçimde dengesizlik meydana getirebilecek unsurları görünür kılmakta, ardından ikincil mesaj ile oluşmuş dengesiz durumun sadece kendisinin ya da ait olduğu siyasal partinin tercih edilmesi ile giderilebileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda

siyasal lider hedef seçmenine bir tür denge ve bununla birlikte ortaya çıkacak simetri vaadinde bulunmaktadır. Toplumsal denge, toplumsal gruplar arasında kurulan ve çatışma konularının azaltılmasına dayalı bir durumu ifade etmektedir. Toplumsal grupların dengelenebilmesi ise iktidar odağına karşı asimetrik konumda yer alan toplumsal grup/grupların, bu duruma ilişkin sahip oldukları tutumlarının içsel tutarlılığı ile mümkün olmaktadır. Asimetrik toplumsal grupların mevcut durumlarını ifade eden tutumlarındaki tutarlılık ise, bilişsel, duygusal ve davranışsal tutum bileşenlerinin birbiriyle örtüşmesiyle olanaklı hale gelmektedir. Bu tutarlılığı ise bir vaat olarak seçmene sunulan siyasal simetrinin oluşturabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda seçmene sunulan simetri vaadinin, asimetrik toplumsal grubun iktidara göre simetrik bir konum elde ederek çatışma unsurlarının yarattığı içsel çelişkinin ve toplumsal çekişmenin azaltılmasını sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir.

Toplumsal dengeyi sağlayacağı düşünülen “siyasal simetri” kavramına literatürde fazlaca rastlanılmamakla birlikte kavram, siyasal anlamda merkezde yer alan grup ile belirli konularda benzeşerek iktidar retoriğine yani merkez meta retoriğine karşı simetrik bir konum elde edilmesini ifade etmektedir. Ancak mevcut merkez meta retorik ile çevrede konumlu seçmen kitlesinin birbiri ile uyuşmadığını, bu durumun ise bu gruplarda asimetrik bir görünüm ortaya çıkardığı belirtilmişti. Dolayısıyla mevcut merkez meta retorik ile asimetrik seçmen grubunun simetrik seçmen haline gelebilmesi olanaklı görünmemektedir. Bu aşamamda liderin temel vaadinin gerçekleşebilmesi yani seçmenin simetrik bir görünüm kazanabilmesi, kendisini temsil eden retoriğin meta retorik olarak iktidarda temsil edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum ise siyasal ikna inşasının, seçmenin, siyasal simetri vaadinde bulunan lidere oy vermesiyle tamamlanmasını ifade etmektedir.

Ortaya koyulan bu yaklaşımda simetri kavramına yüklenen bir diğer anlamın aynışma olduğu görülmektedir. Siyasal simetri kavramı bir benzeşimi anlatmakla beraber bu çalışmada toplumsal çatışma yaşayan gruplarda var olan asimetrinin giderilmesi, yani güç dağılımı, toplumsal kaynakların kullanımı, eşit yurttaşlık gibi çatışma yaratan başlıklar odakta bulunacak şekilde grupların bir birine benzeşmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda toplumsal grupların aynışmasından ziyade grupların toplum içindeki konumlarının, tüketim becerilerinin, eğitim olanaklarının, sağlık imkânlarının, diğer yurttaşlık hakları ve siyasal düzeyde güç kullanımında söz sahibi olma, toplumsal kaynaklardan benzer ölçüde yararlanma durumunun benzeşmesinden söz edilmektedir.

Siyasal liderin özellikle potansiyel sosyal çatışma durumunun var olduğu bir ortamda bu statik durumu dinamik hale getirerek seçimde dengesizlik yaratabildiği ileri sürülmüştü. Bu aşamada ise seçimde oluşan bu yeni dinamik asimetric durumunun dengeye kavuşturularak giderilmesi için lider retorığının siyasal simetri vaadine ilişkin bir kurgu içermesi gerektiği ileri sürülmektedir.

4.2.6.5.1. Siyasal Simetri Vadinin Soyut ve Somut Unsurları

Seçmene sunulacak olan siyasal simetri vaadinin, birtakım soyut ve somut unsurların bir bileşimi olduğunu belirtmek mümkündür. Siyasal simetri vaadinin soyut unsurlarını, dil, ırk, cinsiyet, inanç ve felsefi düşünce bakımından ayrımcılığın bulunmadığı bir toplumsal yaşam ve gücün eşit ve dengeli bir biçimde kullanımı gibi konuların oluşturduğunu belirtmek mümkündür. Buna karşın toplumsal kaynakların eşit dağılımı ve kaynaklardan eşit istifade, devletin sunmuş olduğu eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerden eşit bir biçimde yararlanma gibi konular ise somut unsurlar başlığı altında ele alınabilir.

Bu yaklaşımı aşağıdaki tablo (Çizelge 4.10) ile görselleştirerek özetlemek mümkündür.

Çizelge 4.10. Siyasal simetri vaadinin soyut ve somut unsurları

SİYASAL SİMETRİ VADİNİN UNSURLARI	
Soyut Unsurlar	Somut Unsurlar
Siyasal Gücün Eşit Dağılımı	Kamu Kaynaklarının Eşit Dağılımı
Din, Dil, Irk ve Felsefi İnanç Eşitliği	Kamu Hizmetlerinden Eşit İstifade

4.2.6.6. Siyasal Simetri Vaadini Destekleyen Unsurlar: Lider Karizması ve Liderin Dönüştürücü Yetisi

Siyasal simetri vaadinin hedef seçimde karşılık bulabilmesinin asgari şartlarından birisi de vaatte bulunan liderin karizmatiklik ve dönüştürücü liderlik vasıflarına sahip olmasıdır. Bir diğer ifadeyle liderin karizması ve dönüştürücü yetisi, sunmuş olduğu siyasal simetri vaadinin gerçekleştirilebilmesi ve hedef seçimde karşılık bulabilmesinin zeminini oluşturmaktadır.

Weber'e göre karizmatik egemenlik, lideri izleyen ve ona bağılı bulunanların lidere atfettikleri büyüsel ve olağanüstü erdemin yarattığı bir meşruiyettir. Weber'e göre karizma, liderin doğaüstü yetenekleri olduğuna inanılmasına, ilahi bir misyon ve görev çağrısı inancına dayanmaktadır. Liderin iradesi siyasal iktidarın meşruiyetini oluştururken kahramanlık ve karizma ise bu otoritenin iktidarına yönelik cazibe ve büyüü ifade etmektedir. Bu cazibe ve büyü sayesinde lider ve toplum birbiriyle bütünleşmekte, toplumun benliğiyle liderin benliği birleşmektedir. Bu kolektif benlik birlikteliği bir ulus, bir sınıf, bir din, bir ideoloji ile örtüştürülmektedir (Çetin, 2003). Bu kapsamda, karizmayı, bir kişinin diğerleri tarafından kendilerine liderlik etmesini istemelerini sağlayan bir tür zorlayıcı güç (DuBrin, 2004) olarak ele almak gerekmektedir. Karizmatik lider grup üyelerini peşinden sürükleyebilecek büyüleyici bir güce sahip olması nedeniyle oldukça etkindir. Karizmatik liderlikte, kararlar lider tarafından verilmekte, liderin sözü emir kabul edilmektedir. Karizmatik liderler vizyon sahibi olmalarının yanı sıra söz konusu vizyonu grup üyelerine aktarabilme gücüne de sahiptirler. Grup üyelerine karşı mesafeli olmalarına rağmen emirleri yerine getirilmektedir (Şimşek ve diğerleri, 2008). Bu kapsamda karizmatik liderliğin ayırt edici özelliklerini belirtmek gerekirse, örgüt ya da grup için bir vizyona sahip olma, insanları etkileyici nitelikte, analogi ve metaforlarla süslenmiş renkli bir ustaca iletişim becerisi, grup üyelerini yeterli ve becerikli hissettirebilme, girişimci, enerjik ve eylem odaklı olma, duygularını açıkça gösterme ve sıcak davranma, risk alabilme, sıra dışı stratejiler kullanarak başarı kaydedebilme, kendi kendini motive edebilen bir kişiliğe sahip olma ve son olarak etkileyici ve ender bir kimse olma (DuBrin, 2004) şeklindeki özellikleri sıralamak mümkündür.

Karizmanın doğuştan geldiğini ancak zamanla şekillenebileceği bilinmektedir. Bununla birlikte kimi yaklaşımclar karizmanın öğrenildiğini ifade etmekte ve bu öğrenme sürecinin üç aşamada gerçekleştiğini savunmaktadırlar. Buna göre; ilk safhada lider çevresindekilerin özelliklerini öğrenmektedir. Onların beklentilerini, isteklerini tespit ederek buna uygun davranış geliştirmektedir. İkinci aşamada ise izleyenleri nasıl etkileyeceğini öğrenerek buna uygun yöntemler geliştirmekte ve son aşamada ise takipçilerinin duygularına hitap ederek onları duygu ve düşünceleri yoluyla etkilemektedir (İlhan Erdoğan, 2007).

Bir diğer özellik olan dönüştürücü yeti ise dönüştürücü liderliğin bir özelliği olarak ele alınabilecek bir kavramdır. Kaygın ve Güllüce (2012) dönüştürücü liderlik anlayışını,

çağımıza yön veren, köklü değişimleri ifade eden ve dönüşümleri gerçekleştirerek başarı elde etmeye çalışan bir liderlik anlayışı olarak ele almaktadırlar. Bu çerçevede Sabuncuoğlu ve Tüz'e (2005) göre değişim ve dönüşümün etkin olduğu günümüzde ön plana çıkan bir liderlik tarzı olarak dönüşümcü liderleri, vizyon yaratan ve yarattığı bu vizyonu izleyicileri ile sürekli iletişim kurarak paylaşan, kendisine saygı duyulan ve güvenilir bir kişi olarak tanımlamak mümkündür. Etkin bir liderlik tarzının ortaya koyulabilmesi bugün sorunlarla başa çıkabilme, kaynakları, etkin dağıtma, müzakere edici olma, ilham verici olma, yol gösterme ve destekleyici olma gibi birçok rolü yerine getirebilmesinin yanı sıra özellikle stratejik sorunları çözebilme ve örgütün yöneticilerini yönlendirebilme rolünü de üstlenebilmelidir. Dönüşümcü liderlik tarzı izleyicilerinin motivasyonunu artırma süreci olarak özgürlük, adalet, eşitlik, barış gibi insani değerleri taşıdığı ve ideallerin gerçekleştirilebilmesi için rehberliği içerdiği tespit edilmiştir.

Dönüşümcü liderliğin karizmatik bir liderlik olmasının yanı sıra kendisini izleyenleri motive edebilen, onlarda biz duygusunu yaratabilen ve amaca ulaşabilmek için üstün bir başarının gerekli olduğuna izleyenleri inandıran bir özelliği de gösterebilmelidir. Bu çerçevede dönüşümcü liderler bilgi ve becerileriyle rasyonel akılcı bir davranış sergileyebilen, sorunları kolayca çözebilen, etrafındakilerin itimadını kazanarak onlara vizyon aşılayan ve örgütü geleceğe hazırlayacak bir misyonu şekillendiren kişiler olarak ortaya çıkmaktadırlar (İlhan Erdoğan, 2007). Bu bağlamda Sabuncuoğlu ve Tüz (2005) dönüşümcü liderliğin üç temel aşamada ortaya çıktığını belirtmiştir, Buna göre, örgüt veya ortamda bir değişim ihtiyacının varlığının belirlenmesi ve bu durumun kabul görmesi ilk aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamadan sonra yeni duruma uygun bir vizyonun yaratılması ve paylaşılması aşaması gelişmekte son olarak ise yaratılan değişimin benimsenmesi ve yönetilmesinin gerektiği belirtilmektedir.

Siyasal simetri vaadeden bir liderin söz konusu vaadini gerçekleştirebilmesi için yukarıda ifade edilenlerden hareketle, hedef seçmen gruba kendisini kabul ettirebilmesi için karizmatik olması, grup üyelerine değer vermesi, grup üyelerini motive edebilmesi, bir tür değişim ihtiyacı ve planı sunması, onlara bir vizyon sunabilmesi, hedef kitlede biz duygusu yaratabilmesi, hedefe ulaşabilmek için olağanüstü bir başarı göstermeye seçmenlerini ikna edebilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla karmaşık sorunları çözebilme yetisini de bünyesinde barındıran dönüştürücü liderliğin, toplumsal dengesizliğin giderilmesi ve siyasal simetrinin yakalanabilmesi için bir fırsat olarak sunulması, karizmatik liderliğin

etkin bir unsuru olan güçlü ve ustaca bir iletişim becerisinin sağladığı duygudaşlığın yaratılması ile seçmenin siyasal simetri vaadine ikna olmasına zemin oluşturulduğunu ileri sürmek mümkündür.

4.2.6.7. Siyasal Simetri Vaadeden Retoriğin Çevresel-Merkezi Rotaları

Aristoteles (2012) retoriği “belli bir durumda elde var olan inandırma yollarını kullanma yetisi” olarak tanımlanmaktadır. Retoriği muhatabın ikna edilmesi için, ikna edici delillerin, retoriği ortaya koyan kişinin yani kaynağın olumlu özellikleri aracılığı ile hem duygusal hem de akılcı bir biçimde sunulması şeklinde özetlemek mümkündür. Bu çerçevede siyasal simetri vaadinin, retoriğin temel unsurlarını içeren bir özellik gösterdiğini belirtmek mümkündür.

Dil, sözcüklerin anlam ve bilgi taşıma aracı olmanın yanı sıra insanların sözcüklere yansıtmış olduğu değerleri, coşku ve duygulanımı da ifade etmektedir (Köknel, 2007: 218). Toplumların ruhunda bilinçli ya da bilinçsiz birtakım duygular bulunmaktadır. Siyasal lider ise bu duyguları bularak mesajında kullanmaktadır (Aziz, 2007: 75). Siyasal asimetri ve dengesizliğin ise, bir diğer ifadeyle toplumsal gruplar arasındaki eşitsizliğin bireylerde, geleceğe ilişkin korku, umutsuzluk, gıpta, öfke, öç alma isteği, düşmanlık gibi Aristoteles’in (2012) de belirtmiş olduğu duygu biçimlerine neden olduğu düşünülmektedir. Seçimde duygu durum değişikliği ortaya çıkaran argümanlar bütünü bu yaklaşımın pathos unsuru olarak değerlendirmek mümkündür. Diğer yandan mevcut asimetri ve dengesizliğin kaynağı olarak sunulan somut ve rasyonel unsurların seçmen zihninde şüpheye yer bırakmayacak biçimde ispat edilmesinin, çeşitli atfetmeler ile mevcut durumu yaratan sebeplerin sıralanmasının ise retoriğin logos unsurunu sağladığı belirtilebilir. Retoriğin ethos boyutunu ise siyasal simetri vaadinde bulunan liderin karizmatik ve dönüştürücü yetiye sahip olması üst başlığı altında vizyoner, değişimci, güven veren, konusuna hâkim ve alanında uzman liderlik özellikleri ile çerçevelemek mümkündür.

Mesajın seçmen durumuna göre kurgulanması şeklindeki gerekliliğin (Aziz, 2007: 75) siyasal simetri vaadeden retorik kurguda da bulunması söz konusudur. Buna göre istatistikî ve sayısal verilerin oluşturduğu bilimsel karakterli unsurların kullanıldığı mantıksal unsurların yoğun olduğu bir mesaj kurgusu ile şemaların, sembollerin, metafor, şiir ve

analojilerin kullanıldığı duygusal unsurların yoğun olduğu bir mesaj kurgusundan bahsetmek mümkündür. Mantıksal ikna odaklı mesaj kurgusu için Petty ve Cacioppo'nun (1986) ortaya koyduğu iknanın merkezi rotaları kavramından faydalanılabilir.

İknanın merkezi rotasında mesajın bizzat kendisinin önemli ve mesaj içeriğinin ön planda olduğu bilinmektedir. Öte yandankaynağın ön planda olduğu ve duygusal ikna odaklı mesaj kurgusu için ise Petty ve Cacioppo'nun (1986) çevresel rota kavramını kullanmak mümkündür. Çevresel rotada, mesajın kim tarafından nasıl ortaya koyulduğu önem kazanmakta mesajın mantıksal içeriği ise ikinci planda kendine yer bulmaktadır.

Bu yaklaşım kapsamında retorikğin bileşenlerini merkezi ve çevresel rotalar kapsamında yeniden ele almak mümkündür. Merkezi ve çevresel kavramlarının “doğrudan” ve “dolaylı” olma ile uygunluk gösteren kavramlar olduğu, çevre ve merkez ikna rotalarının ethos, pathos ve logos ile ilişkilendirilerek ele alınabileceği düşünülmektedir. Merkezi ve çevresel rota yaklaşımı retorikğin ethos, pathos ve logos unsurlarının her birini, ifade ettiği anlam açısından doğrudanlık ve dolaylılık kapsamında ikiye ayırmaktadır. Dolayısıyla retorikğin bileşenlerinin daha alt parçalara ayrılması söz konusudur.

Bu bağlamda retorikğin bir bileşeni olan ethosun merkezi rotasını, kaynağın güvenilirliği, uzmanlığı ve prestiji gibi özellikler oluştururken, çevresel rotasını ise kaynağın güçlü ve etkili hitabeti, fiziksel çekiciliği, karizmatik olma şeklindeki özellikleri oluşturmaktadır. Retorikğin bir diğer bileşeni olan pathosun merkezi rotasında seçmenin duygu durumuna doğrudan değiştirmeyi hedefleyen argümanlar bütünü söz konusuyken, çevresel rotada ise bir takım duygusal odaklı mesajlar aracılığı ile bir ortaklık/birliktelik kurma söz konusudur. Logosun merkezi rotasında, seçmene istatistikî veri ve bilgiye dayalı doğrudan mesaj sunulması söz konusuyken, çevresel rotada ise seçmende harekete geçme arzusu yaratacak ya da seçmenin motivasyonu sürdürecektürden argümanların sunulması söz konusudur.

Siyasal simetri vaadeden retorikte, siyasal simetri vaadeden liderin vizyonu, değişim ve dönüşüm arzusu, dönüşümü sağlama becerisi, bu becerilere ilişkin referansları, kendine güveni, çatışmayı göze alma becerisi, güçlü iletişim yetenekleri, duygudaşlık sağlama becerisi, güven telkin etme becerisi gibi hususların retorikğin ethos bileşenine tekabül ettiğini belirtmek mümkündür. Siyasal asimetri ve toplumsal dengesizlik konularına ilişkin görünümün ise hangi gerekçelerle, kim tarafından, nasıl ortaya koyulduğuna ilişkin olarak liderin ortaya koyduğu

bütün argümanları, örnekleri ve tarihsel anlatıların tamamını ise retoriğin logos bileşeni çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Siyasal asimetri ve toplumsal dengesizliğin, bu durumu yaşayan hedef seçmende yaratmış olduğu gelecek endişesi, korku, gıpta, öfke, düşmanlık, öç alma gibi duyguları ön plana çıkaracak, seçmende bir tür biz duygusu yaratacak, seçmenleri duygudaş grup haline getirecek duygusal öğelerin kullanılmasını ise retoriğin pathos bileşeni bağlamında ele almak mümkündür.

Siyasal simetri vaadeden retorik bileşenlerinin merkezi ve çevresel rotaları aracılığıyla seçmende birliktelik inşasının, seçmenin kimlik kazanmasının, motivasyona kavuşması ve denge arzusunun dinamik hale getirilmesinin amaçlandığı ileri sürülebilir. Bu çerçevede ortaya çıkan en belirgin kavramın ise “birliktelik/grup” inşası olduğunu belirtmek mümkündür. Aziz (2007: 75-76) farklı seçmenlerin bir tür birliktelik içinde olmasını müzikleri amblemler, bayrak/sancak gibi semboller, slogan ve selamlaşma biçimleri yoluyla sağlanabileceğini belirtmiştir. Buna ek olarak ritüeller de birliktelik yaratma gücüne sahip eylemler olarak ele alınabilir.

Lukes, ritüelleri belirli çıkarılara sahip belli grupların sahnelediği olaylar olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir. Ritüellerin kendiliğinden gerçekleşen kolektif bir tören olmaktan öte, güdülenmiş kimi aktörler tarafından kendi konumlarını korumak için bir aradalık ve kamusal desteğin oluşmasını amaçlayan siyasal manevralar olarak görülmesi gerekmektedir. Kertzer ise insanların aynı değerlere ya da kutsal sembolere inanmalarından öte bir şeyleri birlikte yapma nedeniyle ritüellerin bütünleştirici bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmektedir. Kertzer’in ritüellere ilişkin temel vurgusunu ise, ritüel ortak etkinliklerin, ortak inanç ve değerlerin yokluğunda insanların bir arada bulunmalarına imkan vererek, toplumsal ve kültürel bölünmelerin üzerini örtmesi (Smith, 2001/2005: 124-125) şeklindeki yaklaşımı oluşturmaktadır. Yukarıda ifade edilen bu yaklaşımlar kapsamında simetri vaadeden bir retoriğin, ilgili seçmende birlikteliği/grup olmayı sağlamaya, içsel dengeyi sağlamaya, seçmende ki çelişkiyi azaltmaya, seçmene kimlik kazandırmaya, seçmeni konumlandırmaya ve seçmeni çevreden merkeze yaklaştırmaya yönelik özellikler içerdiğini ileri sürmek mümkündür.

Siyasal simetri vaadeden retoriği ve bu retoriği oluşturan alt unsurları çevresel ve merkezi ikna rotaları çerçevesinde aşağıdaki tablo (Çizelge 4.11) aracılığı ile özetlemek mümkündür.

Çizelge 4. 11. Siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin bileşenleri ve ikna rotaları

SİYASAL SİMETRİ VAADEDEN LİDER RETORİĞİNİN BİLEŞENLERİ			
Merkezi Rota'nın Alt Unsurları		Çevresel Rota'nın Alt Unsurları	
LOGOS	Asimetrik Duruma İlişkin Konuların Sunumu -Eşit Yurttaşlık Sorunu -Gücün Eşit Dağılımı Sorunu -Kamu Kaynaklarının Dağılımı Sorunu -Kamu Hizmetlerinden Eşit Yararlanamama Sorunu Asimetrik Durumun Gerekçeleri Asimetrik Durumun Varlığına İlişkin Argümantasyon -Sayısal Verilerle Kanıtlayıcı İfadeler -Hikâye Anlatma -Örnek Verme Asimetrik Durumun Muhatapları/Etkidiği Kimseler -Toplumsal Gruplara Seslenme -Simetrik Yeni Toplumsal Grup	LOGOS	-Ben Çalışıyorum Sizde De Çalışacaksınız İmajı -Gönüllü Elçilik İçin MotivasyonYaratıcı Bilgiler -Mesajın Viral Yayılımı İçin Motivasyon Yaratıcı Bilgiler
ETHOS	Yetkinlik ve Yeterlilik -Uzmanlık Gösteren İfadeler -Kaynağa İlişkin Güçlü Geçmiş Referans İfadeleri -Samimiyet Gösteren İfadeler Vizyonerlik ve Dönüştürücülük -Hedef Koyucu İfade -Yenilik Önerici İfade -Başarıya Yöneltilici İfade -Geleceği Görünür Kılıcı İfade -Çatışma ve Meydan Okuyucu İfade -Değiştirme Becerisine İlişkin İfade	ETHOS	-Güçlü Hitabet-Belagat -Yerel Öğelerle Anlatım -Halk Tabirleriyle Anlatım -Çift Yönlü İletişim -Basit ve Öz Anlatım Fiziksel Çekicilik ve Karizmatik Algısı
PATHOS	Sevinç ve Heyecan Oluşturma -Şiir, Anekdote, Hikâye, Atasözü ve Özdeyişler Kullanarak Pozitif Duygulanım Yaratma Tehdit Algısı Oluşturma -Kaygı ve Korku Yaratıcı İfadelerle Dinamizm Yaratma -Somut ve Soyut Tehdit Unsurlarına Karşı Duygu Oluşturarak Dinamizm Yaratma Öfke ve Nefret Duygusu Oluşturma -Geçmişe Karşı Kin Yaratıcı İfadelerle Dinamizm Yaratma Öç Alma Arzusu Oluşturma -Seçmene Geçmişten Öç Alabilme Zemini Var ederek Dinamizm Oluşturma	PATHOS	Duygular Aracılığıyla Birliktelik İnşası -Ortak Unsurlara İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası -Ortak Ritüellere İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası -Ortak İnanca İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası -Ortak Manevi Değerlere İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası -Ortak Maddi Değerlerleİlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası

4.2.6.7.1. Soğuk ve Sıcak Retorik

Yüz yüze iletişimin pedagoji ve ikna alanındaki etkinliğinin diğer araçların etkinliğinden çok daha fazla olduğu düşüncesi sosyal bilimcilerin ve kamuoyu uzmanlarının en yaygın görüşü niteliğindedir. Bu bulgular kişilerarası iletişim ile ilgili gerçeklere dayanmaktadır. Buna göre iletişim sürecinin bireyselleşmesinin iletişimin etkinliğini artırdığı, iletişimin daha az formel bir hal aldığı ve dinleyenlerin o denli fazlalaştığı görülmektedir (Klapper, 1965/2000: 206). Yüz yüze iletişim mesajı gönderen kaynak ile alıcı hedef kitle dar ya da geniş alanlarda aynı ortamda bulunmalarını (Aziz, 2007: 48) ifade etmektedir.

Lazarsfeld'in ABD'de yapmış olduğu araştırmalarda Televizyon dâhil en gelişmiş kitle iletişim araçlarının bile yüz yüze ilişkilerdeki kadar etkili olmadığı sonucunu doğurmuştur. Farklı ülkelerde yapılan araştırma sonuçlarının da bu tür bulguları içerdiği görülmektedir. Yazılı ve görsel kitle iletişim araçlarının kişilerin ancak var olan görüşlerini ya da tutumlarını güçlendirdiği ancak bunların değişiminde fazlaca bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Özellikle dar çevrelerde seçmen üzerinde etkinin artırılmasında kitle iletişim araçlarındaki bilgileri işleyerek aktaran kanaat önderlerinin etkili olduğu görülmektedir (Kışlalı, 1995: 170-171). Kanaat önderlerinin mesajın aktarım sürecinde yüz yüze iletişimi kullanıyor olmalarının söz konusu iletişim biçimin etkili olduğu yönünde yeterli düzeyde bilgi sunmaktadır.

Klapper (1965/2000: 196) Wilke'nin yapmış olduğu bir araştırmada, savaş, din, doğum kontrolü ve ekonomik sorunlara ilişkin konularda hazırlanmış metinlerin üç ayrı grup üniversite öğrencisine, bir konferans aracılığıyla; konuşmacının başka bir ortamda bulunarak sadece sesinin hoparlörler aracılığıyla ve basılı metinler aracılığıyla aktarıldığını, kanaatlerin etkilenmesinde en etkin yolun ise konferans şeklindeki yüz yüze iletişim olduğu sonucuna ulaşıldığını belirtmektedir. Klapper, söz konusu bulguların Knower isimli araştırmacının yapmış olduğu deneylerle de desteklenmiş olduğunu, Allport ve Cantrill'in de bu bulguları desteklediğini belirtmektedir.

Yüz yüze iletişimde mesajların sözlü olarak verilmesi çoğunlukla bu mesajlara ilişkin sınırlı da olsa geri besleme alınabilmesi söz konusudur. Miting ortamları geri beslemenin alkış ve genel sözler biçiminde olmasına imkân verirken daha küçük çaplı toplantılar daha kapsamlı geri besleme alınmasına imkan sağlamaktadır (Aziz, 2007: 48). Klapper

(1965/2000: 210) yüz yüze iletişimin, esnek yapısı, geri besleme ve tepkilerin anında ortaya çıkabilmesi, mesajın güvenilir ve yakın bilinen bir kaynak aracılığı ile iletilmesi ve kişisel etkileşime imkân sağlaması gibi gerekçelerle, ikna üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak Klapper, çok başarılı propagandanın en belirgin özeliğinin ise yüz yüze teması sağlayan iletişim ile desteklenen kitle iletişim araçlarının kullanımı olduğunu ifade etmektedir. Bu bulgu ve yaklaşımdan hareket ederek siyasal liderin simetri vaadini gerçekleştirdiği retorik zaman ve mekân paylaşımını içeren bir tür yüz yüze iletişim biçiminde ortaya çıktığını ileri sürmek mümkündür. Bu bağlamda “sıcak retorik” ve “soğuk retorik” kavramları retorik icranın nasıl yapıldığına ilişkin çerçeveyi çizmek üzere ortaya koyulan bir kavramsallaştırmadır.

Soğuk retorik, liderin seçmen kitle ile doğrudan ilişki içinde bulunamadığı, çeşitli medyalar aracılığı ile retorikini/söylemini hedef kitlesine dolaylı yollardan aktarabildiği, seçmenin zaman ve mekânı, hem lider hem de diğer seçmenlerle paylaşamadığı durumu ifade etmektedir. Sıcak retorik kavramı ise retorik kaynağı ile seçmenin daha yakın temasta bulunabildiği, tüm unsurların doğrudan temasına imkân veren, seçmenin zaman ve mekânı hem liderle hem de diğer seçmenlerle paylaşabilmesine olanak sağlayan bir retorik biçimidir. Sıcak retorik aracısız bir retorik, soğuk retorik ise aracılı bir retorik olarak tanımlamanın yanı sıra, sıcak retorik pathos temelli bir retorik, soğuk retorik ise logos temelli bir retorik biçimi olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda sıcak retorik daha çok miting, sokak toplantıları, plansız seçmen ziyaretleri, balkon konuşması¹⁸ türünden seçmenle doğrudan temasın sağlanabildiği retorik biçimleri şeklinde sınırlamak mümkündür. Soğuk retorik ise kurumsal toplantılar, açılış törenleri, uluslararası resmi toplantılar, dergi-gazete mülakatları ve televizyonda ekrana getirilen röportaj ve diğer programlar şeklinde ele alınabilir. Bu durumu aşağıdaki tablo (Çizelge 4.12) ile özetlemek mümkündür.

¹⁸Balkon konuşması ifadesi, Recep Tayyip Erdoğan’ın seçim akşamında seçim sonuçlarının belli olması sonrasında AK Parti Genel Merkezi balkonundan partili kitleye yapmış olduğu zafer konuşmalarını ifade eden, geleneksellik kazanarak literatüre girmiş kavramı ifade etmektedir.

Çizelge 4.12. Soğuk ve sıcak retorik türleri

Soğuk Retorik	Sıcak Retorik
Gazete ve Dergi Mülakatları	Açık Hava Mitingleri
Televizyon Röportaj - Programları	Küçük-Plansız Sokak Toplantıları
Kurumsal Açılış Törenleri	Ev Ziyaretleri
Uluslararası Resmi Toplantılar	Balkon Konuşması

Sıcak retorik lider ve seçmeni aracısız olarak bir araya getirebilme, aynı zamanı ve mekânı paylaşabilme imkânı sağlaması açısından önem arz etmektedir. Sıcak retorik seçmenin lideri bire bir görebildiği, lider ve seçmenin geribeslemeli iletişimine olanak sağlayan bir retorik yöntem olarak ifade edilebilir. Sıcak retorik aracılığı ile lider seçmenin tepkisini ölçebilme ve bu sayede retoriğine yön verme imkânına sahip hale gelmektedir. Liderin seçmeni coşturma, düşündürme, ikna etme, onları bir duygu etrafında bileştirme, heterojen bireyleri homojenize ederek grup haline getirebilme, ortak semboller çerçevesinde seçmende biz duygusu yaratma gibi etkiler için zemin yaratma söz konusudur. Bir diğer ifadeyle sıcak retorik seçmenin seküler bir ritüelin parçası olmasına imkân sağlamaktadır. Bunun yanı sıra farklı zeminlerde ortaya koyulan sıcak retorik ile yerel olanın ön plana çıkarılmasına, böylece kitlesel olanın yerine yerel ve bölgesel unsurların daha dikkat çekici biçimde kullanılmasına da imkân sağlanmış olduğunu belirtmek mümkündür.

4.2.6.8. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin Performans Alanları ve “Altı İ” Yaklaşımı

Performans kavramı Fransızca’dan dilimize geçmiş bir kavram olarak, “başarım” anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 1988: 1178). Bir olguyu performans alanları ile tanımlama yaklaşımına Küçükurt’un (1988) halkla ilişkilere ilişkin sunmuş olduğu bir bildiride rastlanılmaktadır. Küçükurt, halkla ilişkiler çalışmalarının, iş, iletişim ve etik şeklinde birbirini tamamlayan en az üç performans alanından oluştuğunu (1988: 162) ileri sürmüştür. Benzer biçimde halkla ilişkilerin amaçlarına ilişkin yapmış olduğu bir çalışmada Güz (2000) de halkla ilişkilerin “performans alanları” kavramına atıfta bulunmuş. Halkla ilişkilerin amaçlarını Küçükurt’un tespit ettiği performans alanları çerçevesinde irdelemiştir. Bu bağlamda halkla ilişkiler pratiklerine ilişkin bir tür performans yaklaşımının bulunduğu görülmektedir.

Reklam ve pazarlama iletişimi uygulamalarında da halkla ilişkilerin performans alanlarına benzer bazı model ve yaklaşımların kullanıldığı görülmektedir. Batı (2013: 41) reklam mesajlarının etkinliğini artırmak amacıyla başvurulmuş formüllerden birisinin de “AIDA” modeli olarak adlandırılan yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Bu modelin “dikkat”, “ilgi”, “ihtiyaç” ve “eylem” şeklinde ilkelere dayalı basit bir reklamcılık yaklaşımı olduğu görülmektedir (Küçükdoğan, 2011: 37). Modele göre, “dikkat” ilkesi tüketicinin ürün ya da hizmete dikkatinin çekilmesini, “ilgi” ilkesi ise tüketicinin ürün ya da hizmetle ilgilenmesini belirtmektedir. “İhtiyaç” ilkesine bakıldığında ise tüketicinin dikkatinin çekilerek ürün ya da hizmete ilgisini oluşturduktan sonra satın alma için tüketiciye güçlü bir vaatte bulunulması ve tüketicide motivasyon oluşturulmasını ifade etmektedir. Bir diğer değişle tüketicide sahip olma ve kullanma isteğinin ortaya çıkarılması söz konusudur. Son ilke olan “eylem” ilkesi ise tüketicinin satın alma davranışı için ikna edilmesini kapsamaktadır. Bu kapsamda, ürün ya da hizmetin ne kadar yararlı olduğunun anlatılması tereddüt içinde olan tüketicinin eyleme geçmesine katkı sağlamaktadır (Aktaş ve Zengin, 2010; Batı, 2013: 41; Rawal, 2013).

Reklam ve pazarlama kapsamında dikkat çeken bir diğer model ise NAIDAS modelidir (Fırlar, 2003: 37). Batı (2010: 784) NAIDAS modelinin tüketici merkezli bir model olduğunu ifade etmektedir. Yazar, Model kapsamında ortaya koyulan iletişimde “ihtiyaç” unsurunun ön plana çıktığını ileri sürmekte, daha sonraki aşamalarda ise dikkat, ilgi, arzu, eylemin söz konusu olduğunu, en son aşamada ise tatmin sağlandığını ifade etmektedir. NAIDAS modeli psikolojik etmenleri dikkate alan ve tüketicinin kullandığı ürün ya da hizmetten duymuş olduğu tatmine odaklanan bir modeldir (Küçükdoğan, 2011: 37-38). Kısaca NAIDAS modeli bireylerde ihtiyaç yaratılması ya da bireylerin ihtiyaçlarına ilişkin bir bilinç oluşturulması sonrasında bireyin dikkatinin çekilmesini, ilgisinin artırılması/sağlanmasını, ihtiyaç nesnesine/konusuna karşı arzu oluşturulmasını, bireyin bu kapsamda eyleme geçirilmesini ve sonuç olarak bireyin tatminin sağlanmasını kapsamaktadır.

Siyasal propagandaya bakıldığında ise başarılı bir siyasal propagandanın toplumların dikkatini çekebilme, toplumların güvenini kazanabilme, toplumun neye meylettiğini göz önünde tutarak umut ve beklentilerine alternatif sunabilme ve son olarak toplumu harekete geçmeye hazır hale getirebilmek şeklinde sıralanan hususların var olması gerekmektedir (Lerner, 1952/2000: 270-271; Özsoy, 1999: 82). Bu kapsamda bir siyasal iletişimin

içermesi gereken özellikleri, seçmenin dikkatini çekme, güvenini kazanma, beklentilerine yanıt verme ve seçmene siyasal bir motivasyon-davranış kazandırma şeklinde özetlemek mümkündür.

Retorik bir konuşmaya bakıldığında ise dinleyicinin ikna edilmesi için belirli yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda bir retorik konuşma dinleyicinin dikkatinin çekilmesini sağlayan bir giriş bölümü içermektedir. Bu bölümde konuşmacının dinleyicilere iltifat ettiği, toplantının yapıldığı yer hakkında konuştuğu, tarihten kısaca bahsedildiği görülmektedir. Konuşmanın bir diğer kısmı ise hikaye anlatma kısmıdır, bu kısımda konuşmacı iletmek istediği temel mesajı hikaye içine gizleyerek aktarmaktadır. Konuşmanın üçüncü kısmında dinleyiciye ikna edilecek husus ile ilgili temel sav ve argümanlar sunulmaktadır. Dördüncü aşamada konuşmacı ikna konusuna karşı sunulan karşı savları çürütmektedir. Besinci ve son aşamada ise konuşmacı, dinleyicilerin yapmasını ya da düşünmesini beklediği hususların anlaşılmasına hizmet edecek bir sonuç ile konuşmasını tamamlamaktadır (Luecke, 2003/2007:118-122).

Halkla ilişkiler, reklam ve pazarlama iletişimi uygulamalarına benzer bir biçimde simetri vaadeden lider retorığının de çeşitli performanslarıyerine getiren bir retorik yaklaşım olduğunu ifade etmek mümkündür. Bir diğer ifade ile simetri vaadeden bir retorikte belli başlı performans alanlarının bulunması gerektiği düşünülmektedir. Bu çerçevede simetri vaadeden bir lider retorığının, ilişki, ilgi, iş, itibar, izomorfi ve içselleştirme şeklinde ifade edilen alanlarında başarılı olması gerektiği düşünülmektedir. Söz konusu performans alanları aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

4.2.6.8.1. İlişki Performansı

İlişki, “iki şey arasındakarşılıklı ilgi, bağ, münasebet, temas” (Türkçe Sözlük, 1988: 697) biçiminde tanımlanmaktadır. İkna sürecinde kaynak ve hedef kitle arasında duygusal bir bağ kurulması gerekmektedir. Aksi halde ne kadar mantıki delil sunulsa da insanları ikna etmek mümkün olmayacaktır (Luecke, 2003/2007: 98).Parekh (2000/2002: 392) iknanın rekabetçi bir olgu olmadığını dolayısıyla ikna edilenin bir rakip olarak değil, sav ve ricalarla kazanılması gereken bir vatandaş olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir. Yazara göre kişi ikna ederken, ortak bir paydayı araştırmakta, ortak bağlar inşa ederek toplu bir “biz” kavramı oluşturmaktadır.

Bu performans alanına göre, retoriği oluşturacak mesajlar bütününün seçmene ulaştırılması için seçmenle lider arasında temel bir bağın inşası söz konusudur. Doğal iletişim yollarının ise bu performans alanını gerçekleştirecek nitelikte bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Demirtaş-Madran (2012: 84-85) politikacıların seçmenle benzer yanlarını vurgulayarak seçmeni etkilemeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Yazar, bireylerin kendilerine benzer buldukları kişileri daha çekici algıladıkları, bu durumun ise “güvenirlilik etkisi” yarattığını ileri sürmektedir. Bauman (1996/2004: 53) karşılıklı bağlılık duyguları aşlamak isteyen kimselerin kardeşlik metaforları kullandıklarını, dinleyicilere “kardeşler” veya “bacılar” şeklinde seslendiklerini belirtmektedir. Bauman, milli dayanışma duygularının oluşturulmasına yönelik olarak ülkeden bahsederken “ana vatan” ya da “ataların toprakları” şeklinde nitelemeler yapıldığını ifade etmektedir. Uztuğ (1999: 52) ise seçmen zihninde ayırt edici bir kimlik ve buna bağlı bir değer önerisinin sağlanabilmesi için rakiplerin seçmen zihninde elde etmiş olduğu konumun çözümlenmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda liderin seçmenle ilişki kurarken rakiplerin seçmen zihnindeki konumlarından da yararlanılabileceğini, böylece yeni bir kimlik ve değer önerisinde bulunulabileceğini belirtmek mümkündür.

Bu performans alanında siyasal liderin iletişim becerilerinin ön plana çıkması söz konusudur. İlişki performansı, liderin seçmenle bir tür duygudaşlık kurarak seçmende lider odağında bir aidiyet hissi yaratma ve bir tür kimlik inşasına kapı aralama amacına yönelik bir performanstır. İlişki performansının merkezinde “hedef kitle” olgusu bulunmaktadır. Bu kapsamda retoriğin pathos boyutuyla örtüşmektedir. Simetri vaadinin kabul görmesi için hedef kitle ve lider arasında mesaj akışının oluşmasının bu performans aracılığı ile sağlandığını belirtmek mümkündür.

4.2.6.8.2. İlgi Performansı

İlgi kavramı, iki şey arasında bir tür bağlılık, alaka, dikkatin belirli bir şey üzerine toplanması eğilimi, belirli bir olaya yakınlık hissetme, ondan hoşlanma ve ona öncelik tanıma (Türkçe Sözlük, 1988: 696) biçiminde tanımlanmaktadır. Luecke (2003/2007: 98-99) duyguların insanların karar verme sürecinde rasyonel delillerden daha çok rol oynadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla duygular mantıksal gerekçelerden çok daha hızlı davranış değişikliğine yol açmaktadır. Yazara göre duyguları harekete geçiren savlar, konuşmacının dinleyicilerin dikkatini başka yere çekmesine yardımcı olmaktadır. Seçilen

dil, savları kurgulama biçimi, düşünceleri aktarırken, anlatılan hikâyeler, mecazlar, benzetmeler duyguları harekete geçirmede önemli araçlardır.

Bu performans alanında ise sunulacak uygun argümanlar/mesajlar aracılığıyla seçmende yaratılacak olan duygulanım sonucunda, seçmene vaat edilen yeni simetrik durum için zemin hazırlanması söz konusudur. Bir diğer ifade ile statik asimetrik ve dengesiz durumda bulunan seçmenin dinamik hale gelmesi sağlanarak seçmenin istenilen siyasal davranışı sergilemesi için duygu durumunda değişiklik meydana getirilmektedir. Özsoy (1999, 82-83) bu durumu kitlenin idealize edilmesi olarak ifade etmektedir. Yazara göre konuşmacı halkı bir ideal peşinde koşmaya alıştırsa, halk arasında kaynaşma ve enerjik hareketlenme başlayacağı için amacına önemli ölçüde ulaşmış olmaktadır. Yazar, ideallerin kalabalıkları kitle haline getirdiğini ve onları ortak noktada birleştirdiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda bütünlük ve ortak hareket etme vasfını kazanmış kitlelerin ise başarı kazanacağı belirtilmektedir. Poloma (1979/2011: 100) ise ezilen grup üyelerinin saldırı ve düşmanlık duygularını birbirlerine taşımaları halinde kendi aralarında bir tür uzlaşım oluşturacaklarını, daha sonra bu grubun orijinal gruba karşı bir ideoloji geliştirebileceğini ileri sürmektedir.

Barry'e (2003, 71) göre, nefret, öfke, sevgi, suç, ihanet, umut, mutluluk, hayal kırıklığı gibi yoğun duygular bu duyguları kimin yaşadığından bağımsız olarak ilgi çekmektedir. Bu bağlamda ilgi performansında da "hedef kitle"nin odak noktayı oluşturduğunu belirtmek mümkündür. Bu yönüyle retorik pathos boyutunu içermektedir. Liderin hedef kitlede dinamizm yaratarak seçmenin simetri vaadini kabul etmesi için zemin oluşturduğunu belirtmek mümkündür. Özsoy'un (1998: 121) belirttiği gibi liderin başarısını, umutları en iyi şekilde yönlendirip yönlendirememesi belirlemektedir. Dolayısıyla liderin seçmende umut oluşturarak kendi liderliğine dikkat çekmesini ilgi performansı kapsamında ele almak mümkündür.

4.2.6.8.3. İş Performansı

İkna sürecinde ethosun hedef kitlede etki yaratabilmesini sağlayan temel unsurlardan birisi de inanılabilirlik. İnanılabilirlik ise güven ve uzmanlığın bir bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. İnanılır olmaya yardımcı olan uzmanlık, doğru yargılarda bulunup bir dizi başarı sergilenmesi sonucunda, hedef kitlenin kaynağa uzmanlık atfetmeleriyle ilişkilidir (Luecke, 2003/2007: 72, 74). Bu performans alanında ise simetri vaadinin gerçekleştirilebileceğine ilişkin uzmanlığa, yetkinliğe ve yeterliliğe temas eden ve somut iş başarısına odaklanan lider başarısı ortaya

koyulmaktadır. Başarılmış işlerin seçmen nezdinde bir karşılığının bulunması ya da bu imajın yaratılması gerekmektedir. Liderin başardığı işlerden hareketle “vizyonerliğini” ve “dönüştürebilme yeteneğini” seçmene kanıtladığı, seçmenin bu bağlamda güvenini kazandığı performans alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özsoy (1999: 8) kamuoyu önünde sürükleyici ve etkileyici bir kimliğe sahip olmak isteyen kişilerin mutlaka vizyona sahip olması gerektiğini, vizyon sahibi olmanın ilk yolunun ise entelektüel görünüm, konuşma, tavır, giyim-kuşam gibi birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu ileri sürmektedir. Yazar, seçmen nezdinde yaratılan iyi bir imajın etki uyandırma açısından oldukça önemli olduğunu belirtmektedir. İmaj kavramının ise, hedef kitledeki bireylere kaynağın kendini olmadığı gibi göstererek aldatma olmadığını, aksine kaynağın, kim olduğunu ve başkalarına neler sunabileceğini dürüst ve samimi bir biçimde ifade etmesine katkı sağlayacak yararlı bir araç olduğunu belirttiği görülmektedir. Özsoy (1999: 10) vizyon sahibi bir kişinin toplumun sadece belli kesimleriyle değil toplumun tüm kesimleriyle oldukça rahat ilişki kurmayı başarabilmesi gerektiğini de ifade etmektedir. Bu kapsamda liderin vizyonunu tüm asimetrik gruplara aktarabilecek bir iletişim becerisine de sahip olması gerektiğini belirtmek mümkündür.

Bu çerçevede tutarlı ve güçlü bir simetri vaadeden retorikten bahsedebilmek için retorikğin iş tabanlı olmasının da bir zorunluluk olduğu düşünülmektedir. İş performansı “kaynak” odaklı bir performans alanıdır. Bu bağlamda retorikğin ethos boyutuna yöneliktir. Kaynağın uzmanlığı ve yetkinliğine atıf yapılarak simetri vadinin oluşmasına zemin sağlanmaktadır.

4.2.6.8.4. İtibar Performansı

“Saygı görme, değerli, güvenilir olma durumu, saygınlık” (Türkçe Sözlük, 1988: 734) şeklinde tanımlanan itibar kavramının oluşturduğu bu performans alanı ise retorik sahibi liderin çekiciliği, karizmatikliği ve hitabetinin gücüne ilişkin oluşturulan algı yaklaşımı ortaya koymaktadır. Luecke (2003/2007: 72-73), insanların bir kaynağa güvendikleri zaman o kaynağı inanılır, bilgili ve samimi olarak algılama eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Yazar, güven duyulan kaynağın hedef kitlede, onların çıkarlarını gözetken ve koruyan aynı zamanda güçlü bir duygusallık, doğruluk ve dürüstlük taşıyan bir karakter algısı yaratacağını, bu kişisel niteliklerin ise kaynağın cazibesini artırarak, kaynağa ait düşüncelerin kabullenilmesini sağlayacağını ifade etmektedir.

İtibar performansı, lidere ilişkin hedef kitlede pozitif bir imaj oluşturmayı hedeflerken, rakiplere yönelik negatif bir imaj inşasını içermektedir. Oktay (2002: 85) imaj çağında liderlerin neyi, nasıl söylediklerinin önemli olduğunu ve siyasal aktörlerin arasındaki farkın gittikçe azalması nedeniyle imajın en ayırt edici özellik olduğunu belirtmektedir. Çakır (2002: 19) imajın bireyin kendi zihninde ya da başkalarının zihninde oluşan bilgi, yargı ve etkileşim aracılığıyla oluşan bir imge olduğunu ifade etmektedir. Diğer insanların kişiyi nasıl gördüğü sorusunun yanıtını “algılanan imaj” kavramı oluşturmaktadır. Çakır (2002: 20) ideal imajın ise bireyin kendisini nasıl tanımladığı ve bu durumu başkalarına nasıl sunduğu ile ilgilidir. Çakır, kişinin nasıl bilinmek istediğine ilişkin sorunun yanıtını “ideal imaj” kavramının oluşturduğunu belirtmektedir. İdeal imaja ulaşabilmenin yolu kişinin imajını oluşturan öğeler üzerinde çalışmaktan geçmektedir. Yazar, kişinin hangi hareketinin, konuşmasının, görüntüsünün, davranışının nasıl algılanacağı üzerinde düşünülerek buna uygun yollar seçilmesi gerektiğini ifade etmekte, bu yolların ise kişinin kimliğine uygun, doğal ve samimi olması gerektiğini belirtmektedir.

Çakır (2002: 22, 24, 27) imaj denilenin zihinde oluşan gerçeğin bir kopyası olduğunu ve bu noktada algı yaratıcıların odak noktada tutulması gerektiğini ifade etmektedir. İmajların görsel yollarla oluştuğunu ifade eden yazar, imajların görsel sistemin baskın bir biçimde kullanılmasıyla oluştuğunu ileri sürmektedir. İmajlar ise kişiler hakkındaki algılamaları belirlemektedir. İnsanların zihinlerinde imaj oluşturan birçok öğe bulunmaktadır. Bu öğeler arasında kişinin görüntüsünü, sözlü ve sözsüz iletişimini, beden dilini, genel görüntüsünü, giyimini, mekânı kullanımını, karizmasını, özgüvenini, birikimini, potansiyelini, kişisel gelişimini, tavır ve davranışlarını saymak mümkündür.

Çakır (2002: 28) kişisel imajın o kişinin olmadığı durumlarda diğer kişilerin ya da kitlelerin onun hakkında nasıl düşündüğü ya da hissettiğini belirleyici olduğunu, dolayısıyla başkalarının zihninde oluşacak olan imajın kontrol altında tutulması gerektiğini belirtmektedir. Yazar, zihinlerde oluşan negatif imajların negatif duygu yarattığını, negatif duyguların ise negatif tavır ve davranışlara neden olduğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda Hugh Rank’ın, ikna modelinde yer alan “vurgulama stratejisi”ne göre başarılı iletişimcinin ürün, aday ya da düşüncelerin iyi yanlarını vurguladığı, zayıf yanlarını ise “geçişirme stratejisi” kapsamında dikkatlerden kaçırdığı (1976’dan akt. Demirtaş-Madran, 2012: 56) görülmektedir.

Bu performans alanı aracılığıyla vaatte bulunan liderin itibarlı olduğu, söz ve eylem birliğine sahip olduğu, rakiplerinin itimat edilemeyecek kimseler olduğu ve liderin rakipsiz olduğu imajları inşa edildiği görülmektedir. Böylece aktarılan mesajın kabulüne ve seçmenin vaadedilen simetrik konuma inanmasına da zemin hazırlanması söz konusu olmaktadır. İtibar performansı da “kaynak” faktörü ile ilişkili bir diğer performans alanıdır. Bu kapsamda retoriğin ethos boyutuyla örtüşmektedir. Bu performans aracılığı ile vaatte bulunan siyasal liderin güvenilirliğine, diğer liderlerin ise güvenilir olmadığı imgesine zemin yaratılmaktadır.

4.2.6.8.5. İzomorfi Performansı

Modelin en yabancı ve karmaşık kavramı olan izomorfi kavramı genel hatlarıyla Eski Yunanca’da “eş”, “aynı” anlamlarına gelen “isos” (İzo, 2015) ekiyle dilbilim, biyoloji ve tıp gibi birçok bilim alanında “yapı”, “biçim” kavramını ifade eden “morphe” “morfo” (Morfo, 2015) kelimesine eklenmesiyle oluşmuş bir kavramdır. İzomorfi kavramının türediği izomorf kelimesi “eş biçim” (Türkçe Sözlük, 1988: 740) şeklinde tanımlanmaktadır. İzomorfik kavramı biyolojide farklı soya sahip olmalarına rağmen aynı form ya da görünüme sahip canlılar (İsomorphic, 2015) için kullanılmaktadır. İzomorfizm kavramına matematik, kimya ve biyoloji gibi alanların yanı sıra örgüt sosyolojisi, kurumsallaşma, kültür gibi alanlarda da rastlanılmaktadır. Lyotard’ın (1967/2014:125) Post Modern Durum isimli yapıtında izomorfi kavramına yer verdiği görülmektedir. Erçen’e (2010: 4) göre örgütler daha kurumsallaşmış olarak değerlendirilen örgütlerle benzeşme yoluna giderek meşruluk kazanmaya çalışmaktadırlar. Eş-yapılılık (izomorfizm) olarak tanımlanan bu durum kurumsal uygulamaların tekrarlanması sürecidir. Bu kapsamda izomorfinin bir tür benzeşme ve aynısı olma gibi anlamlara geldiğini belirtmek mümkündür. İzomorfi kavramına benzer kavramların siyaset bilminde de kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Çetin’in (2003) demokrasi kavramına ilişkin kavramsal bir zemin oluştururken, kanunlar önünde eşitlik, düşünceyi ifadede eşitlik ve kişiyi ilgilendiren kararlara katılmada eşitlik konularını “isonomoi, isogoria, isogrosia” şeklindeki kavramlara ifade ettiği görülmüştür.

Tekeli (1999: 82) toplumun kendisini yeniden üretmesinde kaybı olanların bu durumlarını doğru değerlendirmelerine imkân sağlayacak bir bilgilendirme olması halinde, öncelikle belli bir grup içinde sağlanan görüş birliğinin arzu edilen dönüşümü sağlayacak siyasal

gücü ortaya çıkarabileceğini ileri sürmektedir. Diğer yandan Luecke'nin (2003/2007: 112) belirttiği şekliyle kullanılan kelimelerin iyi seçilmesi, sunulan önerilerin yararlarının anlatılması ve kanıt kullanılmasıyla dinleyicinin mantığına seslenilmesinin mümkün olduğu görülmektedir. Bu bağlamda izomorfi performansı ile toplumsal gruplar arasında olması gereken izomorfik yapının bulunmadığına ilişkin bir tür biliş inşası söz konusudur. Bu performans alanına giren ifadelerle açık bir biçimde izomorfik yapı yoksunluğuna işaret eden asimetrik duruma sebep olan unsurların sunulması ve asimetrinin giderilerek, toplumsal dengenin sağlanması için seçmenlere simetrik bir yeni durum vaadedildiğini belirtmek mümkündür. Bu yeni durumda seçmenlerin yurttaşlık haklarından eşit bir biçimde istifade edecekleri, kamusal güç dağılımı ve kaynak kullanımında eşit olacakları, eğitim sağlık gibi kamu hizmetlerinden eşit bir biçimde istifade edecekleri belirtilmektedir. Toplumsal uzlaşıya zımni olarak işaret eden bu performans alanı genel olarak “mesaj” faktörü ile yakından ilişkilidir. Bu performans alanı ise retorik logos boyutunu içermektedir. Bu performans alanını liderin temel mesajını seçmene ilettiği performans alanı olarak değerlendirmek mümkündür.

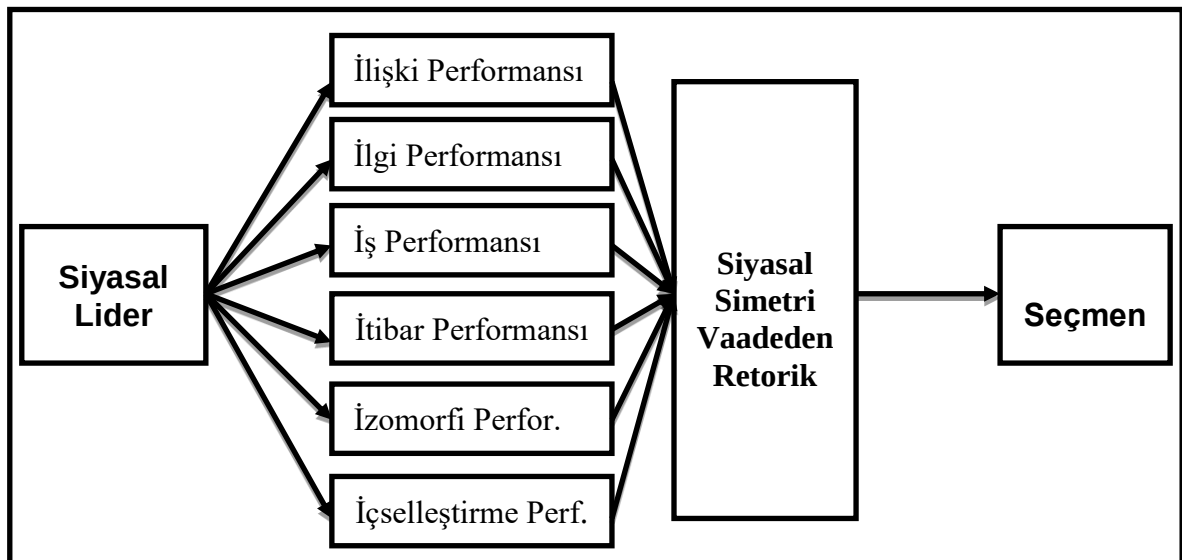
4.2.6.8.6. İçselleştirme Performansı

Bu performans alanında ise, seçmenin sürece dâhil olmasını, gönüllü elçi olmasını sağlayarak birliktelik/elbirliği yaratma ve sonuç olarak seçmen motivasyonunun sürdürülebilirliğinin temin edilmesi söz konusudur. Demirtaş-Madran (2012:142) değerlerin gittikçe yitirildiği bir dünyada bireylerin kendini yaşamın önemsiz bir parçası olarak algılamaya başladıklarını ve bu durumun bireylerin değersizlik duygusuna kapılmaları neden olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle bireylerin zaman zaman önemli bir iş yaptıkları ve değerli olduklarını hissetme gereksinimi duyduklarını belirten yazar, farklı oldukları duygusunu yaşamının tutum değişikliği için önemli olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, özellikle, ev kadınlarının, öğrencilerin, işçilerin toplumun değerli bir parçası olduğunu hissetmek istedikleri ileri sürülmektedir. Özsoy (1998: 119) ise liderlerin bu noktada önemli bir fonksiyon icra ettiklerini belirtmektedir. Özsoy, belirli amaçlar uğruna kişilerin birleştirilerek entegre bir işbirliği ile her türlü fedakarlığı yapabilmeye sevk etmenin liderlerin fonksiyonlarını vurgulaması açısından önemli olduğunu ileri sürmektedir. Luecke (2003/2007: 109-111, 113) iknanın etkisinin ve cazibesinin artırılması için mental kestirme yollara müracaat edilebileceğini ifade etmektedir. Bu yollardan ilkinin “karşılıklı olma” şeklinde niteleyen yazar, bu ilkeye göre insanların kendilerine yapılan iyiliğe karşılık verme içgüdüleri taşıdıklarını ifade etmektedir. Bir diğer yol

olan “sosyal kanıt” ilkesine göre insanlar genellikle popüler ya da trendin bir parçası olan kişileri takip etmektedirler. Sosyal kanıtın tetiklenebilmesi için ve yatay bir biçimde etkileyebilmek için eş konumdakilerin gücünün kullanılması gerekmektedir. Yazar bir başka yolun “taahhüt ve tutarlılık” olduğunu ifade etmektedir. Bu yola göre insanların açıkça ve gönüllü olarak söz vermeleri halinde yapılan önerileri de kabul edecekleri ileri sürülmektedir. Bu yolu aktive edebilmek için başkalarından gönüllü ve açık bir biçimde taahhüt alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Seçmenin başarma, büyük bir olayın parçası ya da başarılı bir işin parçası olma hissini de tatmin etmeye yönelik olan bu performans alanının içsel bir ödül biçiminde seçmende motivasyon oluşturduğundan bahsetmek mümkündür. İçselleştirme performansının bir birliktelik teklifi olması, birlikteliğin gerekliliğine ilişkin bir biliş ve buna dayalı bir davranış odağına işaret etmesi gerekçesiyle bu performans alanının da “mesaj faktörü” ile yakında ilişkili olduğu düşünülmektedir. İçselleştirme performansı retorik logos unsuru ile örtüşmektedir.

Siyasal simetri vaadeden lider retorikinin varlığından bahsedebilmek için bir konuşmanın burada irdelenen altı performans alanında asgari düzeyde bir etkinliğin bulunması gerekmektedir. Bu yaklaşımı aşağıdaki şekille (Şekil 4.6) özetlemek mümkündür.

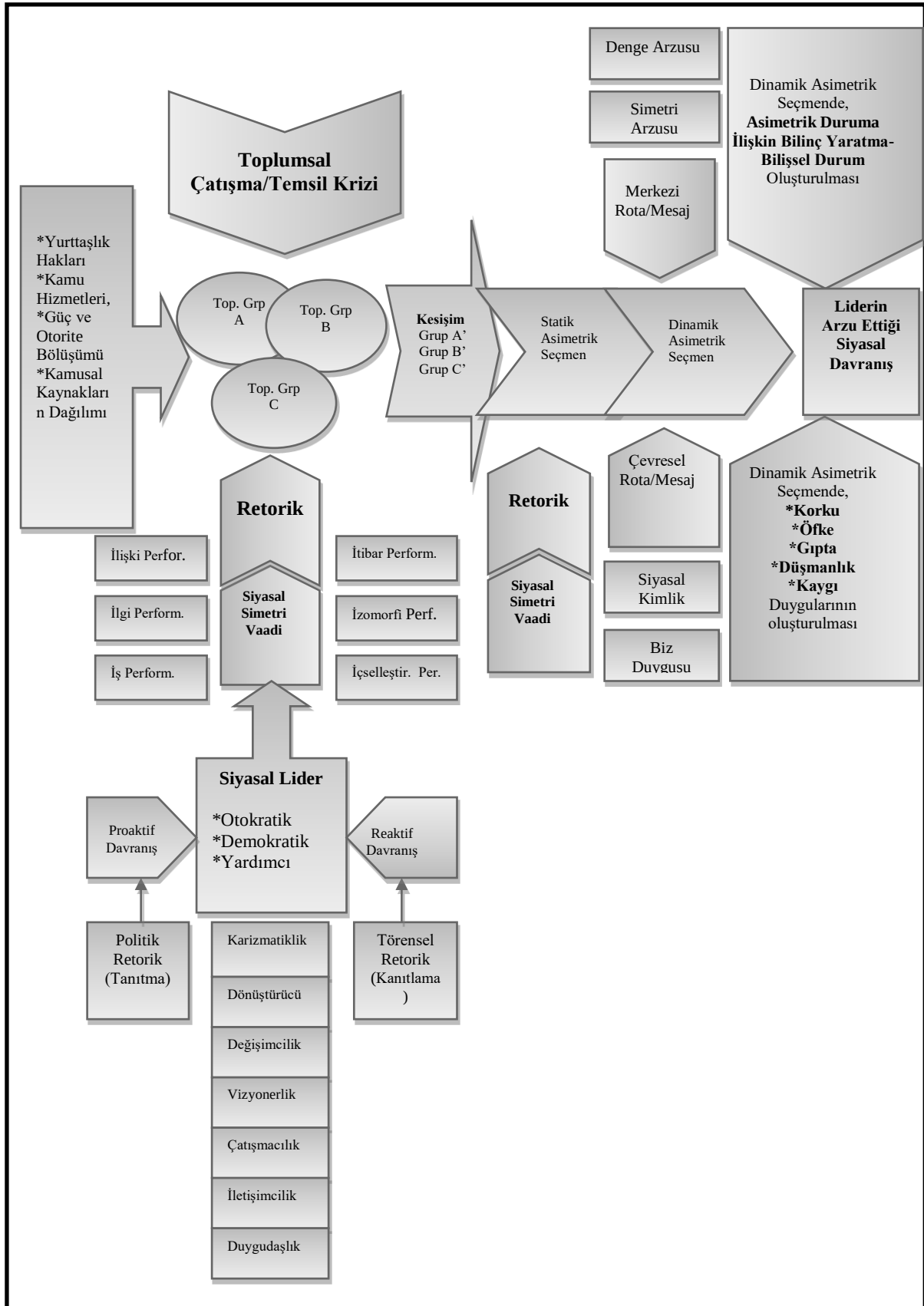

Şekil 4.6. Siyasal simetri vadinin performans alanları

Siyasal simetri vaadeden lider retoriği kavramına ilişkin ortaya koyulan tüm bilgi ve ifadeler ışığında kavrama ilişkin olarak tasarlanan modelin bir özet biçimde aşağıdaki şekilde (Şekil 4.7) ifade edilebileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın bu aşamasında ikinci ve üçüncü bölümlerde yer alan temel kavramlar, siyasal ikna ve siyasal liderlik kavramları çerçevesinde irdelenmiştir. İkna, liderlik ve retorik kavramlara ilişkin temel yaklaşımlar ışığında, siyasal ikna olgusu, siyasal liderlik ve siyasal mesaj kavramları, gerek literatürün sunmuş olduğu verilerin yeniden üretilmesi gerek yeni kavramsallaştırma ve tipolojiler çerçevesinde ele alınmıştır. Siyasal liderin kaynak faktörü ve liderlik kuramları kapsamında siyasal simetri vaadeden lider retoriği kapsamında taşıması gereken temel özellikler tespit edilmiştir. Bu kapsamda siyasal liderliğe ilişkin bir davranış tipolojisi geliştirilmiştir. Seçmen faktörü ise irdelenen bir diğer temel kavramdır. Seçmenin kişisel özellikleri, algı, sembol, şema gibi kavramlar bu aşamada ele alınarak literatüre katkı sağlayacağı düşünülen bir seçmen tipolojisi ve bu seçmen sınıfında yer alan bireylerin ayırt edici özelliklerine ilişkin bir öneri sunulmuştur. Mesaj olgusu, etkili bir siyasal mesajın içermesi gereken özellikler açıklanarak, önerilen seçmen sınıflandırmasına denk düşecek bir mesaj tipolojisi ortaya koyulmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde siyasal simetri vaadeden lider retoriği kavramı tanımlanmıştır. Söz konusu kavramı oluşturan alt kavramlar açıklanarak inşa edilen modelin bileşenleri incelenmiştir. Bu kapsamda modelin farklı disiplinlerin ilgi alanına giren kısımları, ilgili disiplinin sağladığı kuramsal bilgi çerçevesinde ele alınmıştır. Çatışma teorisi, elit teori, denge ve homeostasis kavramları, siyasal ihtiyaç ve motivasyon, edimsöz kuramı kapsamında modelin kavramsal zemini oluşturulmuştur. Meta retorik, merkez-çevre karşıtlığı, asimetric ve simetric toplumsal gruplar, retoriğin merkez ve çevre rotaları kavramı, soğuk-sıcak retorik ile son olarak “altı i” yaklaşımı olarak önerilen, siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin performans alanlarına ilişkin bir kuramsal çerçeve sunulmuş ve modelin kuramsal olarak inşası tamamlanmıştır. Bu bölümde ayrıca oluşturulan modelin unsurlarına ilişkin kriterler belirlenerek modelin ölçülebilir, test edilebilir olması sağlanmıştır.

Şekil 4.7. Simetri Vaadeden Lider Retoriği Modeli

5. SİYASAL SİMETRİ VAADEDEN LİDER RETORİĞİ MODELİ KAPSAMINDA BİR ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde dördüncü bölümde inşa edilen model test edilmektedir. Siyasal simetri vaadeden lider retorığı modeli olarak adlandırılan yaklaşımı oluşturan temel bileşenler ve bu bileşenlerin ölçülebilir-test edilebilir olmasını sağlayan kriterler bir konuşma metni kapsamında ele alınmaktadır. Bu aşamada önerilen modelin gerek performans alanlarını gerek retorik bileşenlerini karşılayan bir konuşma metninin ne ölçüde örtüştüğü üzerinde durulmaktadır.

Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmeni ikna etmek için “ne söylüyor?, nasıl söylüyor?” şeklinde problematik haline getirilen retorığı çerçevesinde yapılan model testinden önce, başarılı bir siyasal aktör olarak kabul edilen Recep Tayyip Erdoğan’ın siyasal yaşamını özetleyen biyografik düzeyde anlatının yararlı olacağı düşünülmektedir.

5.1. Bir Siyasal Aktör Olarak Recep Tayyip Erdoğan

Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşmalarında sıklıkla atıf yaptığı geçmişteki başarıları ve siyasal hayata ilişkin karakteristiğin sunulmasının,modelin test edilmesine yönelik olarak yapılan metin analizinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Recep Tayyip Erdoğan’ın kişisel özelliklerinin ve seçmen tarafından nasıl algılandığına ilişkin yapılmış çalışmalara da değinilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Siyasal liderlikte karizma olgusunu Recep Tayyip Erdoğan örneği üzerinde Konya seçmeni kapsamında uygulamalı olarak inceleyen Arklan (2006) Türk seçmeninin karizmatik liderliği benimsediği sonucunu elde etmiştir. Türk toplumunun idealize ettiği lider tipinin karizmatik liderlikle örtüştüğünü ifade eden Arklan, seçmenlerin liderde en çok görmek istediği özelliklerin başında, “kendisini takip edenlerde kişisel özdeşleşme sağlaması”, “vizyon sahibi olması”, “devrimci bir düşünce, üstün bir imaj ya da ideale sahip olması”, tümüyle oto kontrol sistemini hakim kılması”, “büyük oranda yetkiye ve uzman güce dayanıp, güvenmesi”, “dindar olması” şeklindeki sıralanabilecek özelliklerin geldiğini tespit etmiştir.

Arklan’ın (2006) Recep Tayyip Erdoğan üzerinden karizmatik lider özelliklerine ilişkin elde ettiği bulgulardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür. Daha çok karizmatik

lider olarak algılanan Recep Tayyip Erdoğan'ın, "kriz ve kargaşanın üstesinden gelmesi", "güven uyandırması", "değişimin gücünü sağlayabilecek beyin ve yüreğe sahip olması", "örnek davranışlar sergilemesi", "canlı ve enerjik olması", "yenilikçi olması", "güçlü ikna kabiliyetine sahip olması", "sözlerinin ve eylemlerinin birbiriyle uyuşması", "içerisinde bulunduğu zor şartlar altında en sağlıklı kararı verebilmesi", "kişiler arasında iş birliği yapmayı cesaretlendirmesi", "astlarını etkilemede girişimci olması", "içinden çıktığı toplumun kültürel özelliklerini taşıması", "kişisel becerilerinin gücüyle astlarında olağanüstü bir etki yaratması", "yaptığı işle ilgili derin bilgi sahibi olması", "astlarına güven duyması", "sosyal yapıyla uyumlu bir dil kullanması", "kendisini takip edenler tarafından bizden biri olarak görülmesi", "astları arkasından sürükleyen etkileyici bir yapıya sahip olması", "vizyon sahibi olması", "halkla benzer inanç, ümit ve beklentilerinin olması", "yönetim altındakiler arasındaki ilişkileri teşvik etmesi ve desteklemesi", "bilgi ve kaynak sağlama yönünde yönetim altındakilere katkıda bulunması", "kendisini takip edenler ile arasındaki bağlantıyı koparmaması" "devrimci bir düşünce, üstün bir imaj ya da ideale sahip olması", "uygun bir toplumsal statüde bulunması", "kendisini takip edenlerde kişisel özdeşleşme sağlaması" şeklinde ifade edilen özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir.

Aslen Rizeli olan Recep Tayyip Erdoğan 26 Şubat 1954'te İstanbul'da doğmuş, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra üniversite eğitimini Marmara Üniversitesi İktisadî ve Ticarî Bilimler Fakültesi'nde tamamlamıştır. Lise ve üniversite çağında Millî Türk Talebe Birliği öğrenci kollarında aktif olarak görev alan Recep Tayyip Erdoğan, 1976 yılında Milli Selamet Partisi (MSP) Beyoğlu Gençlik Kolları Başkanlığı'na ve aynı yıl MSP' nin İstanbul Gençlik Kolları Başkanlığı'na seçilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan bu görevlerini siyasal partilerin kapatıldığı 12 Eylül 1980 Askeri Darbesine dek sürdürmüştür (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2015).

Recep Tayyip Erdoğan, 1983 yılında kurulan Refah Partisi (RP) ile aktif siyasete geri dönmüştür. 1984 yılında RP'nin Beyoğlu İlçe Başkanı, 1985 yılında ise aynı Parti'nin İstanbul İl Başkanı ve meclis karar yürütme kurulu üyesi olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan RP'nin İstanbul İl Başkanlığı görevini yürüttüğü sırada, diğer siyasi partiler için de model olan yeni bir örgütsel yapı geliştirmiştir. Bu model, özellikle kadınların ve gençlerin siyasete aktif katılımını artırmaya ve siyasetin tabana yayılarak geniş halk kitleleri tarafından benimsenmesini sağlamaya odaklanmıştır. Söz konusu model ve örgütlenme

biçimi, 1989 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde RP'ye İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde büyük bir başarı kazandırırken, yurt genelinde de parti çalışmaları için örnek oluşturmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2015).

27 Mart 1994 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan, siyasî yeteneği, ekip çalışmasına verdiği önem, insan kaynakları ve malî konulardaki başarılı yönetimiyle dünyanın en önemli metropollerinden biri olan İstanbul'un kullanım suyu ve çöp sorununu çözmüştür. Recep Tayyip Erdoğan İstanbul'un bir diğer önemli sorunu olan hava kirliliğini doğalgaz kullanımına geçiş projeleriyle çözüme kavuşturmuştur. Ulaşım alanında yeni yatırımlar yaparak, kentin ulaşım sorununa çözümler üreten Erdoğan, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin birikmiş 2 milyar dolar borcunun büyük bir kısmını ödeyerek 4 milyar dolarlık yatırım gerçekleştirmiştir. Söz konusu uygulamalar Türkiye'nin belediyecilik anlayışında bir değişim yaratırken bu uygulamalar diğer belediyeler için de örnek belediyecilik halini almıştır. Söz konusu çabalar ise halk nezdinde yer edinerek seçmenin Recep Tayyip Erdoğan'a güven oluşturmaya katkı sağlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2015).

Recep Tayyip Erdoğan, 12 Aralık 1997'de Siirt'te halka hitaben yaptığı konuşma sırasında, okumuş olduğu bir şiir nedeniyle yargılanmış ve hapis cezasına mahkum edilmiştir. Bu mahkumiyet ile birlikte İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevine son verilen Recep Tayyip Erdoğan, 4 ay kaldığı cezaevinden çıktıktan sonra kamuoyunun talebi ve ortaya çıkan demokratik sürecin bir sonucu olarak 14 Ağustos 2001 tarihinde bir grup arkadaşıyla Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AK Parti) kurmuş ve Kurucular Kurulu tarafından AK Parti'nin Kurucu Genel Başkanı seçilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2015).

AK Parti 2002 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerden başarı elde ederek çıkmış, oy kullanan yaklaşık 33 milyon seçmenin yaklaşık 11 milyonu AK Parti'yi tercih etmiştir. Katılmış olduğu ilk seçimlerde yüzde 34.29'luk bir oy oranı elde eden AK Parti 363 milletvekiliyle (Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 2002) Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan, hakkında bulunan mahkeme kararı ve yasal mevzuat nedeniyle 3 Kasım 2002 seçimlerinde milletvekili adayı olamamış, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan düzenlemeyle milletvekili seçilmesinin önündeki yasal engellerin kalkmasıyla birlikte 9 Mart 2003 tarihinde Siirt'te gerçekleştirilen milletvekili yenileme seçimine katılmıştır. Bu seçimde oyların yüzde 85'ini alan Erdoğan, 22'nci Dönem Siirt Milletvekili olarak parlamentoya girmiş ve 15 Mart 2003 tarihinde Başbakanlık görevini üstlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2015).

24 Mart 2004 tarihinde gerçekleştirilen mahalli idareler seçimine Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde katılan AK Parti, yüzde 41,67 oranında¹⁹ oy elde ederek (Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 2004) birinci parti olarak seçim yarışını kazanmıştır. Recep Tayyip Erdoğan 22 Temmuz 2007 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde yüzde 46.52 oranında (Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 2007) oy alarak bir kez daha liderlik etmiş olduğu partinin birinci olmasını sağlamıştır. 29 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilen mahalli seçimlere Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde katılan AK Parti yüzde 38,39'luk bir oy oranı²⁰ elde ederek (Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 2009) bir kez daha seçim yarışına katılan partiler arasında birinci parti olmayı başarmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan'ın elde etmiş olduğu bir diğer başarı ise 12 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirilmiş olan 1982 Anayasası'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi için yapılan halk oylamasında elde etmiş olduğu başarıdır. Söz konusu oylamada Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Partinin başını çektiği "evet" cephesi, yüzde 57,88 oranında (Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 2010) oy elde etmiştir. Recep Tayyip Erdoğan, 12 Haziran 2011 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde de liderlik etmiş olduğu AK Parti'ye birincilik kazandırmıştır. Söz konusu seçimlerde AK Parti yüzde 49,80 oranında (Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 2011) oy elde ederek seçim yarışına katılan diğer partileri geçmeyi başarmıştır.

¹⁹ Söz konusu oy oranı il genel meclis üyesi seçiminde elde edilmiş oy oranıdır. AK Parti, belediye başkanlığı seçimlerinde yüzde 40,18, büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde yüzde 46,06 son olarak aynı seçimde belediye meclis üyeliği seçiminde ise yüzde 40,32 düzeyinde bir oy oranı elde etmiştir. AK Parti 2004 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde tüm kategorilerde birinci parti olmayı başarmıştır.

²⁰ Çalışmada atıf yapılan oy oranı il genel meclis üyesi seçiminde elde edilmiş oy oranıdır. AK Parti, belediye başkanlığı seçimlerinde yüzde 38,64, büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde yüzde 42,19, son olarak aynı seçimde belediye meclis üyeliği seçiminde ise yüzde 38,16'lık bir oy oranı elde etmiştir. AK Parti 2009 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde tüm kategorilerde birinci parti olmayı başarmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan'ın Türkiye Cumhuriyeti 12'nci Cumhurbaşkanı seçilmeden önceki son başarısının 30 Mart 2014 tarihinde gerçekleştirilen mahalli idareler seçiminde liderliğini yürütmüş olduğu AK Partiye kazandırmış olduğu birincilik olduğu görülmektedir. Söz konusu seçimlerde AK Parti, yüzde 45,43²¹ oranında bir oy elde ederek (Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 2014) bir kez daha seçim yarışına katılan diğer partileri geçmeyi başarmıştır. Recep Tayyip Erdoğan'ın elde etmiş olduğu bir diğer başarı ise AK Parti'nin kendisini, Türkiye Cumhuriyeti 12'nci Cumhurbaşkanlığı için aday göstermesi sonrasında yapılan seçimde geçerli oyların yüzde 51,65'ini (Yüksek Seçim Kurulu Kararı, 2014) alarak ilk turda Cumhurbaşkanı seçilmiş olmasıdır. Söz konusu seçimlerin tamamında Recep Tayyip Erdoğan seçim çalışmaları kapsamında ülke genelinde çeşitli mitingler yapmış ve mesajlarını seçmene bizzat kendisi aktarmıştır.

5.2. Retorik Performans Alanı Olarak Siyasal Seçim Mitingleri

Retoriğin icra edilme biçimine göre daha önce belirtilmiş olan sıcak ve soğuk retorik yaklaşımlarından, sıcak retorik içinde değerlendirilen siyasal seçim mitinglerinin siyasal simetri vaadeden lider retoriği modelinin test edilmesi kapsamında elverişli olduğu görülmektedir. Siyasal mitinglerin seçmen ve lideri bir araya getiren, zaman ve mekan paylaşımına olanak sağlayan, ritüel ve gösteri özelliği taşıyan bir iletişim çalışması olması nedeniyle etkili olabildiği düşünülmektedir. Siyasal mitinglerin yüz yüze iletişime en yakın kitle iletişim biçimi olduğunu belirtmek mümkündür.

Demirtaş-Madran, (2012) yüz yüze iletişimin aracılı kitle iletişiminde kıyasla daha etkileyici olduğunu belirtmektedir. Bauman (1996/2004) yüz yüze ilişkinin grupları birbirine bağlayan bir tür yapıştırıcı niteliğinde olduğunu vurgulamakta. Klapper ise (1965/2000) yüz yüze iletişimin kitle iletişim araçlarından farklı olarak bazı psikolojik üstünlüklere sahip olması nedeniyle etkin olduğuna ilişkin araştırma sonuçları olduğunu ileri sürmektedir. Özellikle lider ve seçmenin aynı mekânı paylaşmasına ve geri beslemeye imkân sağlaması nedeniyle yüz yüze iletişimin (Aziz, 2007) psikolojik üstünlüğü bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte kaynak/siyasal lider, hedef kitle/seçmen hakkında birçok ipucu elde ederek “benzerlik” etkisinin ikna edici gücünü kullanabilme

²¹ Söz konusu oy oranı il genel meclis üyesi seçiminde elde edilmiş oy oranıdır. AK Parti, belediye başkanlığı seçimlerinde yüzde 43,13, büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde yüzde 45,54 son olarak aynı seçimde belediye meclis üyeliği seçiminde ise yüzde 42,87 düzeyinde bir oy oranı elde etmiştir. AK Parti 2014 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde tüm kategorilerde birinci parti olmayı başarmıştır.

imkanına sahip hale gelmektedir. Ayrıca fiziksel çekicilik ve inanılabilirlik gibi ikna edici özelliklerin, yüz yüze iletişimde kaynağa avantaj sağladığı (Demirtaş-Madran: 2012:110) görülmektedir.

Klapper (1965/2000: 198-199), kültür düzeyine göre bireylerin okuma ve dinleme eylemlerinden hangisinin tercih edildiğine ilişkin Stouffer'in yapmış olduğu bir araştırmaya göre, inandırıcılık, ilgi çekicilik ve etkileyicilik açısından radyo dinleyicileri ve gazete okuyucuları arasında bir takım farklılıklar bulunduğunu belirtmiştir. Araştırmaya göre düşük kültür düzeyinde olan bireyler arasında gazete okumak yerine radyo dinleme eğiliminin daha fazla olduğunu belirten Klapper, buradan hareketle, gazete okuyan bireylerin çabuk etki altında kalmayan, buna karşın radyo dinleyen bireylerin ise daha çabuk etkilenen kişiler olduğunu ileri sürmüştür.

Yüz yüze iletişimin sağlamış olduğu “esneklik” ve “anındalık” gibi önemli özellikleri ile ikna etme açısından diğer araçların kullanımına göre daha etkin olduğu kabul görmektedir. Başarılı propaganda çalışmalarında, yüzyüze iletişim ile kitle iletişim araçlarının bir birini tamamlayıcı biçimde kullanılmış olmasının önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Lazarsfeld ve Merton gibi bilim insanları yüz yüze iletişim ve kitle iletişim araçlarının birlikte kullanım tekniğinin çok kuvvetli bir ikna yöntemi (Klapper, 1965/2000: 206-207) olduğu görüşünü ileri sürdükleri görülmektedir.

Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet'in kişisel iletişimin bir takım psikolojik üstünlükleri bulunduğuna ilişkin açıklamalarına bakıldığında ise, kişisel iletişimde seçici algının daha az işlemekte olduğu, kişisel iletişimde dirençle karşılaşıldığında esnekliğin daha fazla bulunduğu, geri besleme ve anında tepki alınabildiği, mesajın güvenilir kaynaktan alındığı ve ön etkilemeye gereksinim olmadan da etkili olduğu (Uztuğ, 1999: 107) dikkat çekmektedir. Yüz yüze iletişimin araya başka araçlar girmemesi nedeniyle daha samimi olduğu ve anında geri besleme elde edilebildiği gerekçesiyle kaynağın ikna ediciliğini artıran bir özellik gösterdiği (Kalender, 2005: 103) görülmektedir.

Siyasal iletişim sürecinde adayların büyük halk toplantıları ve seçim gezileri aracılığıyla hedef kitle ile doğrudan iletişim kurma olanağı elde ettiklerini belirtmek mümkündür. Söz konusu büyük halk toplantıları ya da bir diğer ifadeyle seçim mitinglerinin hedef kitle üzerinde istenen etkiyi yaratabilmesi, düzenlenen toplantı ile yaratılacak atmosfere bağlı

bulunmaktadır. Söz konusu atmosferi belirleyen başat unsur ise adayların konuşmasıdır (Uztuğ, 1999:109). Bir diğer ifadeyle siyasal liderin seçmene yöneltmiş olduğu retorik, seçmende arzu edilen etkinin yaratılabilmesinin önemli bir unsurudur. Kalender (2005: 221) seçmenlerin, mitinglere, adayın ideolojisini, üslubunu, ne vaadettiğini, gündem konularına bakış açısını, kazanıp kazanmama ihtimalini öğrenmek amacıyla rağbet gösterdiğini belirtmektedir.

Sanver (2014), birçok farklı iletişim modelinin yanı sıra son dönemlerde “yakınlık politikası” yaklaşımının siyasal iletişim kampanyalarının temel direğini oluşturduğunu belirtmektedir. Sanver bu çerçevede;

(...)Adayların seçmenlerle daha kişisel ilişkiler kurması ve seçmenle yakınlaşacak aktivitelerin özellikle seçim dönemlerinde hız kazandığını tüm seçim kampanyalarında gözlemleyebiliyoruz. Miting, bu anlamda seçmenin adayı çıplak gözle görebilmesi, aynı mekanda bulunabilmesi için önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Adayları her ne kadar televizyonlardan görmüş olsalar da, aynı mekanda bulunarak kendi gözleri ile görmesi, seçmenin adayla arasında kurduğu fiziksel yakınlığın bir uzantısı olarak duygusal bir yakınlık da yaratabilmektedir....

şeklinde bir değerlendirmede bulunmaktadır. Sanver (2014) siyasal mitingin bir siyasal iletişim uygulamasından öte farklı işlevler içerdiğine ilişkin değerlendirmesinde, mitingin “söylemleri yerelleştirme ve kişiselleştirme” aracı olduğunu ifade etmektedir. Yazar mitinglerin bu işlevini aşağıdaki şekilde açıklamaktadır.

(...)Mitingler, her gün TV’den genel ülke politikaları üzerinden konuşan adayların yerel, konulardan bahsederek seçmenin birebir ilgi alanlarına dokunabilme fırsatı sunmaktadır. Bulunduğu ilin futbol takımının atkısının takılması, yöresel kıyafetlerden parça bulundurulması ve bulunduğu ilin diyalekti ile çeşitli söylemler geliştirmesi, adayın söyleminin yerelleşmesine katkıda bulunabiliyor....

Sanver (2014) mitinglerin siyaseti, gösteri haline getirdiğini, seçmene sunulan bir tür görsel şölen aracılığıyla seçmenle yakınlık kurulduğunu belirtmektedir. Yazarın, bu yaklaşıma ilişkin açıklamaları ise aşağıdaki şekildedir.

(...)Siyaseti gösterileştirmek, gösterileşen siyasete seçmeni dâhil etmek ve bu şekilde gösterinin bir parçası olan seçmen ile yakınlık kurmak kampanyanın başarısı için vazgeçilmezdir. Miting sahnesini bir tiyatro sahnesi gibi düşünmek mümkündür. Özel olarak hazırlanmış sahne, fon, dev ekranlar, bayraklar, flamalar, çalınan şarkılar... Bayram, şenlik havası yaratılması... Bu tiyatro sahnesinde adayın duruşu, sesi, bakışı, jest ve mimikleri de en az konuşmasının içeriği kadar etkileyici bir unsur olarak karşımıza çıkabiliyor. Bu sahnede abartı yapmak da alışılmadık bir durum değil aslında, mesela geçenlerde Erdoğan’ın mitingde bayılan bir kadın seçmeni ayıltması gibi...

Sanver (2014) mitinglerin bireylerin gruba dahil olma isteğine hizmet ettiğine ilişkin değerlendirmesini ise şu şekilde yapmaktadır:

Miting sahnesi, adaya dinleyiciler ile karşılıklı bir ilişki içine girebilme imkânı tanır. Şapkasını takan, bayrağını alan dinleyici beraber şarkı söyledikten ve slogan da attıktan sonra artık sahneye çıkan adaya her türlü yaklaşma ortamı sağlanmış olduğundan, adayın söyleyeceklerini de daha kolay kabul edecek duygusal kıvama gelmiş olur. Aday konuşması sırasında dinleyicilere slogan attırabilir veya kendi konuşmasının belli bir bölümünü tekrar ettirebilir. Erdoğan'ın konuşması sırasında sıklıkla kullandığı "Düşünebiliyor musunuz?" sorusu tamamen bu amaca hizmet etmek için kullanılan bir replik. Aday çıkmadan önce çalınan müzikler, tekrarlatılan sloganlar da dinleyiciyi bu diyaloga dâhil etmede etkin bir yöntem. Böylece dinleyiciler pasif durumdan çıkarak, aktif duruma geçiyor veya geçtiğini hissedebiliyor. Ayrıca mitinge geli/gidiş yolculukları, özellikle sıcak yaz günlerinde güneş altında beraber miting saatini beklemeyle başlayan birliktelik, beraber slogan atma gibi ortak eyleme de dönüştüğünde, seçmen kısa süreli de olsa kendisini bir "grubun parçası" olarak hissedebiliyor. Bu hissiyatın uzun vadede bir bağlılık da yaratması oldukça yüksek bir olasılık....

Sanver (2014) mitinglerin siyasal iletişim uygulaması olmasının ötesinde, adayların kitle iletişim araçlarında yer almanın bir aracı olduğunu belirtmektedir. Yazar, siyasal adayların ya da liderlerin, mitingler aracılığıyla gündem belirleyebildiklerini, ayrıca mitingler aracılığıyla sahada bir söylem oluşturulabildiğini ileri sürmektedir. Bu kapsamda Sanver'in (2014);

(...)AKP'lilerin negatif kampanya yaparken Erdoğan'ın miting repliklerini kullanmaları çok sık rastlanan bir durum. Bu da, verilmek istenen mesajın pekişmesine neden oluyor. Mitingde, TV'de ve saha çalışmalarında aynı mesajı duyan seçmenin kafasında mesaj oturmaya başlıyor. Erdoğan'ın miting konuşmalarını incelediğimizde temel birkaç konu üzerinde söylem geliştirdiğini söylemek mümkün olacaktır. "Paralel Yapıyla Mücadele", "İnlerine gireceğiz", "Yeni Türkiye" gibi söylemlerinin halkın diline yerleşmesinde, mitinglerin payı büyüktür....

şeklinde bir değerlendirme yaptığı görülmektedir. Mitingin farklı işlevlerine ilişkin ortaya koyduğu yaklaşımını sürdüren Sanver (2014) mitinglerin seçmenin aday ya da lidere bağlılıklarını artıran bir araç olduğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda Sanver;

(...)Kendine benzeyen partililerle ve seçmenlerle aynı ortamda olmak, partililerin de partiye bağlılığını artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmakta. Özellikle liderlerin miting sahnesinde partililere teşekkür etmesi, partililer tarafından çok takdir edilmekte ve motivasyonu yükseltmekte. Özellikle Erdoğan'ın miting konuşması öncesinde bulunduğu ilin ilçelerini tek tek sayarak gelen partililere ve seçmenlere teşekkür etmesi büyük ilgi gördüğünü söyleyebiliriz....

biçiminde bir değerlendirme yapmaktadır. Sanver (2014) mitingler aracılığıyla lider ya da adayların üstün özelliklerinin seçmene gösterilebildiğini ifade etmektedir. Yazar, siyasal mitinglerin söz konusu işlevini aşağıdaki şekilde özetlemektedir:

...Mitingler de liderin aktifliğini gösterme açısından önemli bir etken olarak karşımıza çıkabiliyor. Yapılan çalışmalardan yola çıkarak daha çok miting yapan liderin daha “aktif”, daha “enerjik” olarak algılandığını, bu algının da seçimde “daha iyi iş yapabilir” kanaati oluşturduğunu söyleyebiliriz....

Sanver (2014) son olarak mitinglerin bir güç gösterisinin aracı olduğunu ileri sürdüğü yaklaşımında, mitinglerdeki kalabalığın güç gösterisinin bir boyutu olduğunu belirtmektedir. Yazar, değerlendirmesinde seçmenin kalabalıktan etkilenecek güçlü olanın yanında olmak istediğini, özellikle Erdoğan’ın seçimlerden önce yaptığı İstanbul mitinglerinin bu çerçevede ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir.

5.3. Simetri Vaadeden Lider Retoriği Modelinin Recep Tayyip Erdoğan’ın 2010-2014 Yılları Arasında Gerçekleştirdiği Miting Konuşmaları Örneğinde Metin Analizi Yöntemiyle Test Edilmesi

Siyasal iknanın inşa edilmesi sürecinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkan liderlik ve liderliğin önemli bir unsuru olarak kabul edilen retoriğin bir “siyasal simetri vaadi” olarak ikna inşasında kullanımına ilişkin ortaya koyulan “siyasal simetri vaadeden lider retoriği”ne ilişkin model metin analizi yöntemiyle test edilmektedir. Analizin çerçevesini, Recep Tayyip Erdoğan’ın 2010-2014 yıllarını kapsayan genel seçim, yerel seçim, referandum ya da diğer gerekçelerle gerçekleştirdiği “sıcak retorik” olarak kabul edilen mitinglerde yapmış olduğu konuşmaların metinsel analizi ile elde edilecek olan bulguların daha önce ortaya koyulan kuramsal tartışma çerçevesinde değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

5.3.1. Yöntem

Yapılacak çalışmanın yöntemini metin analizi oluşturmaktadır. Gökçe (2006: 113) yönlendirici metin analizi adını verdiği yaklaşımında, roman, öykü, medyadaki yorumlar ve siyasetçilerin mitinglerde ya da medyada yapmış oldukları konuşmalara ilişkin içerik analizinin diğer metin analizlerinden farklı biçimde yapılması gerektiğini belirtmiştir. Gökçe (2006: 113) bu tür metinlerin temel amacının, konuşmacı ya da yazarların, kendilerine ait görüş, düşünce, tutum, yargı temelinde üretmiş oldukları değer ve duygu

yüklü anlamlar ve mesajlar vasıtasıyla okuyucunun ya da dinleyicinin yönlendirilmesi çabası olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede yönlendirici metinlerin temel amacının konuşmacı ya da yazarın kendi dünya görüşü, ideolojisi ve kendine has bir takım duyarlılıkları çerçevesinde kurgulamış olduğu gerçeği, dinleyicilere ya da okuyuculara benimsetme isteği olduğu görülmektedir.

Bilindiği gibi dil sadece nesnel işaretleri yan yana dizme eylemi değil, aynı zamanda anlam yaratma ve paylaşmayı da içeren simgesel bir etkinliktir. Dolayısıyla dilin metin üretenler açısından bireysel ve toplumsal deneyimlerden ve birikimlerden kaynaklanan ve gerçeğin taraflı bir şekilde algılanabilmesine de neden olan öznel bir tarafı da bulunmaktadır. Dilin bu nesnel olmayan boyutu konuşmacıların sözcük ya da simgelere duygusal ve değer yargısı içeren bir takım anlamları yükleyebilmesine olanak sağlamaktadır. Özellikle dini inanç, vatanseverlik ve ideolojiye ilişkin duygusallık yüklenmiş ifadeler büyüsel bir güce sahip şeklinde algılanmaktadır. Bu sözcükler ve simgeler aracılığı ile hedef kitleler belirli bir tutum ya da düşünceye karşı harekete geçirilmek üzere olumlu ya da olumsuz biçimde kullanılmaktadır (Gökçe 2005 ve Zıllıoğlu 1993'ten akt. Gökçe, 2006: 113-114). Bu tür metinlerde dil ağırlıklı olarak amaçsal bir işlevi üstlenmektedir. Yani dil nefret uyandırmak, tehdit ve tehlike oluşturmak, tehdit ve tehlikeyi yaygınlaştırmak, korku, acıma duygusu ve sempati uyandırmak amacıyla kullanılmaktadır (Gökçe, 2006: 114).

Gökçe'ye göre (2006: 114) yukarıda ifade edilen gerekçeler nedeniyle diğer metinlerden farklı biçimde ele alınması gereken yönlendirici metinlerin analizi, metnin yapısı ve kurgusunun incelenmesi, kaynağın/konuşmacının incelenmesi, ideoloji ve etkinin incelenmesi şeklinde üç temel kategori altında yapılabilmektedir. Söz konusu kategorilere yöneltilecek sorular aracılığı ile araştırmanın nasıl seyredeceğine ilişkin bir yaklaşım ortaya koymak mümkündür. Bu çerçevede Gökçe'nin (2006: 114-118) Bachem'den (1979) uyarlamış olduğu soru listenin yol gösterici olacağını belirtmek mümkündür. Buna göre; metnin yapısı ve kurgusu kategorisini, metinlerin yapısı, metinde kurgulanan gerçek ve metinlerin içeriksel stili alt kategorileri; kaynak-konuşmacı kategorisini ise, konuşmacının imajı, konuşmacının amacı, konuşmacının üslubu ve konuyu işleme biçimi şeklindeki alt kategoriler şeklinde ele almak mümkündür. Bu çalışmada da ortaya koyulan modelin test edilmesinde kapsamında "bir siyasal lider olarak Recep Tayyip Erdoğan hedef kitleyi ikna etmek için ne söylüyor? ve nasıl söylüyor?" sorunsalına yanıt aranıyor olması gerekçesiyle, yukarıda izah edilen "yönlendirici metin analizi" yöntemi kullanılmaktadır. Okumaya tabi

tutulmuş olan metinler ise Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010 ve 2014 tarihleri arasında genel seçim, yerel seçim, referandum ve diğer gerekçelerle gerçekleştirmiş olduğu miting konuşmaları şeklindedir. Söz konusu tarih aralığı genel seçim, yerel seçim, referandum, Gezi Parkı eylemleri ve cumhurbaşkanlığı seçimi gibi farklı olayları içeriyor olması gerekçesiyle seçilmiştir. Analiz edilecek miting konuşmalarının seçiminde ise, NUTS bölge sınıflandırması kullanılmaktadır.

Türkiye temsili, NUTS²² sınıflandırmasına uygun olarak 12 ana bölge, 26 alt bölge ve bu alt bölgeleri oluşturan iller dikkate alınarak oluşturulmuştur. Buna göre Türkiye temsili 12 ana bölgeyi temsil eden iller aracılığı ile sağlanmıştır. Taş (2009: 189) NUTS bölgelerinin temel olarak 3 farklı sınıflandırma sistematğine dayanan, idari sınırlar göz önünde bulundurularak oluşturulan bir sınıflandırma olduğunu belirtmektedir. “Düzey 1”, “Düzey 2” ve “Düzey 3” olarak sınıflandırılan bölgelerden “Düzey 3” Türkiye’deki il idari alanlarına karşılık gelen bir düzeydir. Taş (2009: 192-193) Türkiye’de NUTS bölgelerinin oluşturulmasında mevcut coğrafi bölgelerin dikkate alınmadığını, daha farklı kriterlere bağlı olarak bölge sınırlarının tespit edildiğini belirtmiştir. Söz konusu kriterlerin başında ise nüfus miktarı, kültürel yapı ve illerin gelişmişlik durumu gibi değişkenlerin bulunduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla NUTS bölgeleri bir tür coğrafi temelli bölgelerden oluşan bir sınıflandırma özelliği göstermemektedir. Türkiye’yi oluşturan illerin NUTS bölgeleri çerçevesinde “Düzey 1”, “Düzey 2”, “Düzey 3” şeklinde sınıflandırıldığı belirtilmiştir.

Bu çerçevede bahsi geçen “Düzeyler” aşağıdaki tabloda²³ (Çizelge 5.1) gösterilmiştir.

Çizelge 5.1. Türkiye NUTS düzeyleri çizelgesi

DÜZEY 1 Bölgeler	DÜZEY 2 Alt Bölgeler	DÜZEY 3 İller
İSTANBUL	İSTANBUL	İstanbul
BATI MARMARA	TEKİRDAĞ	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
	BALIKESİR	Balıkesir, Çanakkale

²² NUTS ifadesi Fransızca “Nomenclature D'unités Territoriales Statistiques” kavramının baş harflerinden oluşmuş olup “İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması” anlamına gelmektedir.

²³ Çizelge 5.1'in hazırlanılmasında Barış Taş, 2009, “AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni bir Bölge Kavramı: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 191-192'den yararlanılmıştır.

EGE	İZMİR	İzmir
	AYDIN	Aydın, Denizli, Muğla
	MANİSA	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
DOĞU MARMARA	BURSA	Bursa, Eskişehir, Bilecik
	KOCAELİ	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
BATI ANADOLU	ANKARA	Ankara
	KONYA	Konya, Karaman
AKDENİZ	ANTALYA	Antalya, Isparta, Burdur
	ADANA	Adana, Mersin
	HATAY	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
ORTA ANADOLU	KIRIKKALE	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
	KAYSERİ	Kayseri, Sivas, Yozgat
BATI KARADENİZ	ZONGULDAK	Zonguldak, Karabük, Bartın
	KASTAMONU	Kastamonu, Çankırı, Sinop
	SAMSUN	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
DOĞU KARADENİZ	TRABZON	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
KUZEYDOĞU ANADOLU	ERZURUM	Erzurum, Erzincan, Bayburt
	AGRI	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
ORTADOĞU ANADOLU	MALATYA	Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli
	VAN	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
GÜNEYDOĞU ANADOLU	GAZİANTEP	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
	SANLIURFA	Şanlıurfa, Diyarbakır
	MARDİN	Mardin, Batman, Siirt, Şırnak

Bu sınıflandırmadan hareketle, modelin test edilmesi kapsamında, her bir olay için, Düzey 2'teki iller arasından basit rastlantısal örneklem yoluyla yapılan seçim sonucunda elde edilen ilde gerçekleştirilmiş miting konuşmasının metin analizi yapılmıştır. Kura sonucunda çıkan ilde herhangi bir miting faaliyetinin bulunmaması halinde seçim yenilenmiştir. Her bir seçim ya da miting yapılan olaya ilişkin konuşmalardan ulaşılabilenler ön incelemeye tabi tutulmuş, yapılan konuşmalarda yerellik içeren unsurlar hariç konuşmanın ana unsurlarının aynı olaya ilişkin farklı yerlerde yapılan diğer konuşmalarla benzerlik arz ettiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda her bir olaya/seçim dönemine ilişkin incelenmiş olan bir konuşma metninin o olaya/seçim dönemine ilişkin temsil yeteneği olduğu kanaatine varılmıştır. Basit tesadüfi örneklem yoluyla elde edilen analizi yapılacak miting konuşmalarının, gerçekleştiği yer ve tarih bilgileri ile hangi

olaya/seçime ilişkin olduğu ile ilgili bilgileri aşağıdaki tabloda (Çizelge 5.2) görmek mümkündür.

Çizelge 5.2. Analizi yapılacak konuşma metnlerinin gerçekleştiği siyasal mitingler

Mitingin Gerçekleştiği Yer	Mitingin Gerçekleştiği Tarih	Seçim/Olay
Gaziantep	15 Ağustos 2010	Anayasa Referandumu
Van	20 Mayıs 2011	Genel Seçim
Samsun	22 Haziran 2013	Gezi Parkı Eylemleri
Ankara	24 Mart 2014	Yerel Seçim
Antalya	12 Temmuz 2014	Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 20010-2014 yılları arasında gerçekleştirilen seçimlerden önce buna ek olarak büyük olarak nitelenebilecek hadiselerle bağlantılı olarak yapmış olduğu miting konuşmaları²⁴, bu çalışma çerçevesinde ortaya koyulan hipotezler ve konuşmalarda bir “siyasal simetri vaadi”nin bulunup bulunmadığı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bir diğer ifadeyle miting konuşmalarının “siyasal simetri vaadeden lider retoriği modeli”ne uygun olup olmadığı irdelenmiştir. Daha önce belirtilen “siyasal simetri vaadi”ne ilişkin performans alanlarının bulunup bulunmadığı konuşmalarda irdelenmiş, bunun yanı sıra siyasal simetri vaadini oluşturan unsurlar, retoriğin üç temel bileşeni olan ethos, pathos ve logosun iki alt birimi olan çevresel ve merkezi rotaları oluşturan kriterler açısından ele alınmıştır. Dolayısıyla liderin kitlesinde bir ikna yaratabilmek için ortaya koyduğu siyasal simetri vaadinin varlığı;

- Siyasal simetri vaadinin; ilişki, ilgi, iş, itibar, izomorfî ve içselleştirme performansları,
- Siyasal simetri vaadini oluşturan unsurlar ise ethos, pathos, logos birimlerini oluşturan merkezi ve çevresel rotaların alt kriterleri açısından taranarak irdelenmektedir.

Siyasal ikna inşasında seçmene vaadedilen siyasal simetrinin, performans alanlarının;

- İlişkinin alt unsurlarını, doğal iletişim olanaklarını, mekânsal ortaklığın avantajlarını kullanarak, muhatabın dikkate alındığını, ona değer verildiğini, muhatapla benzerliklerin

²⁴İncelenecek olan miting konuşmaları www.youtube.com adresli video yayın sitesinden elde edilen miting videolarının deşifre edilmesiyle analize hazır hale getirilmiştir. Konuşmaların deşifre metinleri “Ekler” kısmında verilmiştir.

bulunduğunu hissettirerek ilişki kurma ve muhatabın bu ilişki üzerinden bir tür aidiyet hissetmesini, kimlik kazanmasını sağlama;

-İlginin alt unsurlarını, seçmende pozitif ve negatif hislere dayalı bir tür duygulanım yaratılarak seçmenin lidere ilgisinin çekilmesi sağlama;

-İşin alt unsurları, liderin başardığı işleri referans göstererek uzmanlık ve yetkinliğin ortaya koyulması, vizyoner dönüşümcü bir profil sağlanarak geleceğe dönük muhatapta bir tür güven hissinin oluşmasını sağlama;

-İtibarın alt unsurlarını, liderin alternatifsiz olduğu, itibar edilebilecek, sözünü dinlenecek tek kişi olduğu imajının muhatapta yaratılmasını sağlama;

-İzomorfinin alt unsurlarını, asimetrik toplumsal grupların, toplumsal kaynakların, kamusal güç ve otoritenin dağılımında, yurttaşlık haklarının kullanımında ve kamu hizmetlerinden yararlanmasında eşitliğini sağlama;

-İçselleştirmenin alt unsurlarını, muhatabın tüm sürece dâhil olmasını sağlayarak motivasyonunun artmasını/sürdürülebilir olmasını sağlama, şeklindeki unsurlarının, konuşma metinlerine yansımaya bakılmakta, bu unsurlara ilişkin yargı ifadeleri tespit edilmektedir. Söz konusu yargı ifadeleri ethos, pathos ve logos birimleri ile bunların alt birimleri olan çevresel ve merkezi rotalar kapsamında sınıflandırılarak irdelenmektedir.

Bu tezin ana hipotezleri ve bu ana hipotezleri oluşturan alt hipotezler şu şekildedir:

I) Siyasal simetri vaadeden lider retoriği modeli bir retorik kurgu içermektedir.

- Siyasal simetri vaadinin ethos birimi ile buna ait merkezi ve çevresel rotası bulunmaktadır.
- Siyasal simetri vaadinin pathos birimi ile buna ait merkezi ve çevresel rotası bulunmaktadır.
- Siyasal simetri vaadinin logos birimi ile buna ait merkezi ve çevresel rotası bulunmaktadır.

II) Siyasal simetri vaadeden lider retoriği modeli altı farklı performans alanının bir bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda;

- Siyasal simetri vaadi ilişki performansını içermektedir.
- Siyasal simetri vaadi ilgi performansını içermektedir.
- Siyasal simetri vaadi iş performansını içermektedir.
- Siyasal simetri vaadi itibar performansını içermektedir.
- Siyasal simetri vaadi izomorfi performansını içermektedir.

- Siyasal simetri vaadi içselleştirme performansını içermektedir.

III) Siyasal simetri vaadeden lider retoriği sembolik bir özellik göstermektedir. Bu bağlamda;

- Siyasal simetri vaadini oluşturan ifadeler sembollerle kurulmaktadır.
- İlişki, ilgi, iş, itibar, izomorfi ve içselleştirme performansların temelinde semboller yer almaktadır.

IV) Bir siyasal lider olarak Recep Tayyip Erdoğan seçmeni ikna etmek için retoriğinde siyasal simetri vaadine yer vermektedir.

Çalışmanın bu kısmında örnek olarak seçilen konuşma metnlerinin daha önce belirlemiş olan performans alanlarına göre analizi yapılmaktadır. Konuşma metinleri, ilişki, ilgi, iş, itibar, izomorfi ve içselleştirme performansları için belirlenen alt kriterler ve retoriğin bileşenlerinin merkezi ve çevresel rotaları düzleminden ele alınmaktadır. Metinlerden elde edilen temel ifadeler ve bu ifadelerle ilişkin alt kriterler, belirten kavramlar ile birlikte tablo aracılığıyla sunulmakta, metinler bir yandan sembolik diğer yandan retorik olarak ikili düzeyde ele alınmaktadır. Analizi yapılan her bir miting konuşması, her bir performans açısından incelenmekte ve tablolaştırılarak gösterilmektedir. Söz konusu düzeyler aynı tabloda satır altlarında odak bir kavramla özet olarak belirtilmektedir. Metinlerde yer alan ifadelerin retorik ve sembolik olarak gösterilmesi sonrasında söz konusu performans alanına ilişkin yorumlayıcı bir analiz yapılmakta ve elde edilen bulgular, modelin kuramsal inşasına uygun olarak irdelenmektedir.

5.3.2. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin (SSVLR) İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası

Çalışmanın bu aşamasında simetri vaadeden lider retoriğinin ilişki performansı ve retoriğin pathos bileşeninin çevresel rotası kullanılmaktadır. Seçmenle ilişki kurulması amacıyla hedef kitleye aktarıldığı varsayılan ifadeler, daha önce tespit edilen kriterler kapsamında konuşma metninden belirlenmektedir. Söz konusu ifadeler ise pathosun ilgili rotası ve ilişki performansı için belirlenen kriterler çerçevesinde ele alınarak analiz edilmektedir.

İlişki performansı ve pathosun çevresel rotasına ilişkin olduğu düşünülen kriterler aşağıdaki tabloda (Çizelge 5.3) gösterilmektedir.

Çizelge 5.3. İlişki performansı ve pathosun çevresel rotasına ait kriterler tablosu

İLİŞKİ PERFORMANSI Seçmenle İlişki Kurma	PATHOSUN ÇEVRESEL ROTASI Seçmende “Aidiyet ve Kimlik” Oluşturma
-Doğal İletişim Unsurlarını Kullanarak İlişki Kurma -Mekânsal Paylaşımın İletişim Avantajlarını Kullanma -Muhatabı Dikkate Alan-Değer Veren İfadelerle İlişki Kurma -Benzer Hislerin Paylaşıldığını Gösteren İfadeler -Kavramsal Özdeşleştirme/Transferle İlişki Kurma -Atıf/Yüklemelerle İlişki Kurma	-Ortak Unsurlara İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası -Ortak Ritüellere İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası -Ortak İnanca İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası -Ortak Manevi Değerlere İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası -Ortak Maddi Değerlerle İlişkin İfadelerle Birliktelik İnşası

Yöntem kısmında belirlenmiş olan örneklem çerçevesinde deşifresi yapılmış konuşma metinlerinde yer alan ifadeler, ilişki performansının kriterlerine uygun olarak sıralanmakta, söz konusu ifadeler bir tablo aracılığı ile iki sütun halinde gösterilmektedir. Hazırlanan tablonun sağ tarafı, performans alanını kapsayacak biçimde retorik bileşenin ilgili rotasına ilişkin ifadenin tamamına, tablonun sol tarafı ise, pathosun çevresel rotasını da temsil eden ilişki performansına ait sembolik-imgesel ifade/argümanlara ayrılmaktadır.

5.3.2.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2010 yılında Anayasa değişikliğine ilişkin 15 Ağustos Pazar günü Gaziantep ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde, seçmenle ilişki kurmayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.2.1.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler

İfade 1: “...Gaziantep’in saygıdeğer güzel insanları, sevgili kardeşlerim, hanımefendiler beyefendiler sizleri en kalbi duygularımla selamlıyorum...”

İfade 2: “...Buradan, bu coşkulu meydandan bütün Gaziantep’e Araban’a, İslâhiye’ye, Karkamış’a, Nizip’e, Nurdağı’na, Şahinbey’e, Şehit Kamil’e, Yavuzeli’ne, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime, selamlarımı sevgilerimi yolluyorum...”

İfade 3: “...Şuanda gelirken sordum. Sıcak kaç derece dedim. 41 derece dediler. Bu Ağustos sıcaklığında, biz bağrınıza bastığınız bizi, o güzel o anlamlı, o geniş gönüllerinizde misafir ettiğiniz için sizlere teşekkür ediyorum...”

İfade 4: “...Ayrıca Ramazanı şerifin tüm Gaziantep’e tüm Gaziantep’li kardeşlerime, milletimize İslam Dünyasına, tüm insanlığa, barış, kardeşlik, huzur getirmesini Allah’tan temenni ediyorum...”

İfade 5: “...Biz sizlerle gurur duyuyoruz, biz sizlerle gurur duyuyoruz...”

İfade 6: “...Gaziantep kahramanlar şehridir. Gaziantep yiğitler şehridir. Gaziantep cömertliğin şehridir. Gaziantep kardeşliğin şehridir, dayanışmanın şehridir. Gaziantep Şehit Kamil’in Şahin Bey’in, Şehit Mehmet Karayılan’ın şehridir...”

İfade 7: “...Gaziantep İstiklal Mücadelesinde nasıl destan yazdıysa, istikbal mücadelemizde, ekonomi mücadelemizde, demokrasi mücadelemizde de aynı şekilde inanıyorum ki destan yazdı, yazmaya da devam edecektir...”

İfade 8: “...Gaziantep sırtına devlete dayamadan, sırtını Ankara’ya dayamadan, kendi yağıyla kavrularak tüm Türkiye’ye tüm Dünya’ya örnek oldu...”

İfade 9: “...Bu gazi şehir sadece ekonomide değil, kardeşlikte Türkiye’ye örnek oldu. Dayanışmada örnek oldu. Demokraside örnek oldu. 3 Kasım’da Gaziantep Ak Parti dedi. 29 Mart’ta, 22 Temmuz’da 28 Mart’ta Gaziantep Ak Parti dedi...”

İfade 10: “...Sevgili Kardeşlerim...”; “...sevgili Gaziantep’liler ...”; “... Değerli Kardeşlerim...”

İfade 11: “...Sevdamız millet, kararımız (Evet); sevdamız millet oyumuz (Evet)...”

İfade 12: “...Sevgili kardeşlerim işte tablo bu. Gaziantep bu, Türkiye Bu...”

İfade 13: “...Değerli Arkadaşlarım. Şimdi Gaziantep’e soruyorum...”

İfade 14: “...Maşallah...”; “...İnşallah...”

İfade 15: “...Milletin Anayasasına evet mi? (Evet) Milletin Anayasasına evet mi? (Evet) Olay bu, olay bu...”

İfade 16: “...neydi bizim şarkımız? Hahhh. Coşkuyla, aşkla beraber yürüdük biz yollarda (beraber yürüdük biz yollarda), beraber ılandık yağın yağmurda (beraber ılandık yağın yağmurda), şimdi dinlediğim tüm şarkılarda (şimdi dinlediğim tüm şarkılarda), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor).”

İfade 17: “...Günümüz kutlu olsun, Ramazan-ı şerifiniz mübarek olsun. 12 Eylül milletimiz için çifte bayram olsun. Allaha emanet olun...”

İfade 18: “...Şöyle bayrakları bir göreyim. Bayraklar bir iyice kalsın bakalım. Evet gölgede olan kardeşlerim siz de kaldırın bakalım şöyle hep beraber...”

İfade 19: “...Ben sizin için ölürüm...”; “...Eliniz diliniz dert görmesin...”; “...Sağ olasınız var olasınız...”

İfade 20: “...biz şunu öğrendik. İlmi tahsil ederken ‘Edeb Ya Hu dediler’ biz onu öğrendik. Buna bak...”

İfade 21: “...Bunu en canlı şekilde en yakın şekilde Gaziantep yaşıyor...”

İfade 22: “...12 Eylül’de Gaziantep inanıyorum ki şanına uygun bir şekilde bir kez daha demokrasi diyecek inanıyorum ki özgürlük diyecek, inanıyorum ki hak diyecek. İn inanıyorum ki adalet diyecek. 12 Eylül’de Gaziantep inanıyorum ki büyük Türkiye’den yana, güçlü Türkiye’den yana aydınlık yarınlardan yana oyunu kullanacak ve evet diyecek...”

5.3.2.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Lider ve seçmenin duygusal bir bağ ile ilişki kurmasını temin ettiği düşünülen ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda (Çizelge 5.4) metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilişki performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.4. Gaziantep miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorikolarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...sizleri en kalbi duygularıyla selamlıyorum..."	1. "...Gaziantep'in saygıdeğer güzel insanları, sevgili kardeşlerim, hanımefendiler beyefendiler sizleri en kalbi duygularıyla selamlıyorum..."
1.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
2. "...bu coşkulu meydandan... selamlarımı sevgilerimi yolluyorum..."	2. "...Buradan, bu coşkulu meydandan bütün Gaziantep'e Araban'a, İslâhiye'ye, Karkamış'a, Nizip'e, Nurdağı'na, Şahinbey'e, Şehit Kamil'e, Yavuzeli'ne, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime, selamlarımı sevgilerimi yolluyorum..."
2.1 "Mekânsal paylaşımından yararlanma" odağı	
3. "...bağrınıza bastığınız, bizi o güzel o anlamlı, o geniş gönüllerinizde misafir ettiğiniz için sizlere teşekkür ediyorum..."	3. "...gelirken sordum. Sıcak kaç derece dedim. 41 derece dediler. Bu Ağustos sıcaklığında, bağrınıza bastığınız, bizi o güzel o anlamlı, o geniş gönüllerinizde misafir ettiğiniz için sizlere teşekkür ediyorum..."
3.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
4. "...Ramazanı şerifin, ... huzur getirmesini Allahtan temenni ediyorum..."	4. "...Ramazanı şerifin tüm Gaziantep'e tüm Gaziantep'li kardeşlerime, milletimize İslam Dünyasına, tüm insanlığa, barış, kardeşlik, huzur getirmesini Allahtan temenni ediyorum..."
4.1 "Benzer hisler ve ortak inanç vurgusu" odağı	
5. "...sizlerle gurur duyuyoruz ..."	5. "...Biz sizlerle gurur duyuyoruz, biz sizlerle gurur duyuyoruz..."
5.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
6. "...Gaziantep kahramanlar... yiğitler... şehridir. Gaziantep cömertliğin... kardeşliğin... dayanışmanın... Şehit Kamil'in Şahin Bey'in, Şehit Mehmet Karayılan'ın şehridir..."	6. "...Gaziantep kahramanlar şehridir. Gaziantep yiğitler şehridir. Gaziantep cömertliğin şehridir. Gaziantep kardeşliğin şehridir, dayanışmanın şehridir. Gaziantep Şehit Kamil'in Şahin Bey'in, Şehit Mehmet Karayılan'ın şehridir..."
6.1 "Atıf/yüklemeler ile ortak manevi değerlere seslenme" odağı	
7. "...Gaziantep... destan yazdı, yazmaya da devam edecektir..."	7. "...Gaziantep İstiklal Mücadelesinde nasıl destan yazdıysa, istikbal mücadelemizde, ekonomi mücadelemizde, demokrasi mücadelemizde de aynı şekilde inanıyorum ki destan yazdı, yazmaya da devam edecektir..."
7.1 "Atıf/yüklemeler ile ortak manevi değerlere seslenme" odağı	
8. "...Gaziantep... tüm Türkiye'ye tüm Dünya'ya örnek oldu..."	8. "...Gaziantep sırtına devlete dayamadan, sırtını Ankara'ya dayamadan, kendi yağıyla kavrularak tüm Türkiye'ye tüm Dünya'ya örnek oldu..."
8.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	

9. "...Bu gazi şehir... kardeşlikte Türkiye'ye örnek oldu.	9. "...Bu gazi şehir sadece ekonomide değil, kardeşlikte Türkiye'ye örnek oldu. Dayanışmada örnek oldu. Demokraside örnek oldu. 3 Kasım'da Gaziantep Ak Parti dedi. 29 Mart'ta, 22 Temmuz'da 28 Mart'ta Gaziantep Ak Parti dedi ..."
9.1 "Atıf/yüklemeler ile ortak manevi değerlere seslenme" odağı	
10. "...Sevgili Kardeşlerim..."; "...sevgili Gaziantep'li..."; "...Değerli Kardeşlerim..."	10. "...Sevgili Kardeşlerim..."; "...sevgili Gaziantep'li..."; "...Değerli Kardeşlerim..."
10.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
11. "...Sevdamız millet..."	11. "...sevdamız millet, kararımız (Evet); sevdamız millet oyumuz (Evet)..."
11.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
12. "...Gaziantep bu, Türkiye Bu..."	12. "Sevgili kardeşlerim işte tablo bu. Gaziantep bu, Türkiye Bu..."
12.1 "Özdeşleştirme" odağı	
13. "...Maşallah..."; "...İnşallah..."	13. "...Maşallah..."; "...İnşallah..."
13.1 "Ortak inanç ve ritüellere seslenme" odağı	
14. "...Milletin Anayasası..."	14. "...Milletin Anayasasına evet mi? Milletin Anayasasına evet mi? Olay bu, olay bu..."
14.1 "Atıf/yüklemeler ile ortak maddi değerlere seslenme" odağı	
15. "...beraber yürüdük biz yollarda ..."	15. "...neydi bizim şarkımız? Hahhh. Coşkuyla, aşkla beraber yürüdük biz yollarda, beraber ıslandık yağın yağmurda, şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey sizi hatırlatıyor."
15.1 "Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme" odağı	
16. "...12 Eylül milletimiz için çifte bayram olsun. Allaha emanet olun..."	16. "...Günümüz kutlu olsun, Ramazan-ı şerifiniz mübarek olsun. 12 Eylül milletimiz için çifte bayram olsun. Allaha emanet olun..."
16.1 "Ortak inanç ve ritüellere seslenme" odağı	
17. "...Şöyle bayrakları bir göreyim. Bayraklar bir iyice kalsın bakalım..."	17. "...Şöyle bayrakları bir göreyim. Bayraklar bir iyice kalsın bakalım. Evet gölgede olan kardeşlerim siz de kaldırın bakalım şöyle hep beraber..."
17.1 "Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme" odağı	
17.2 "Atıf/yüklemeler ile ortak maddi değerlere seslenme" odağı	
18. "...Ben sizin için ölürüm..."; "...Eliniz diliniz dert görmesin..."; "...Sağ olmanız var olmanız..."	18. "...Ben sizin için ölürüm..."; "...Eliniz diliniz dert görmesin..."; "...Sağ olmanız var olmanız..."
18.1 "Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme" odağı	
19. "... Edeb Ya Hu..."	19. "...biz şunu öğrendik. İlmi tahsil ederken 'Edeb Ya Hu dediler' biz onu öğrendik. Buna bak..."
19.1 "Ortak inançlara seslenme" odağı	

20. "...En canlı şekilde en yakın şekilde Gaziantep yaşıyor..."	20. "...Bunu en canlı şekilde en yakın şekilde Gaziantep yaşıyor..."
20.1 "Mekânsal paylaşımdan yararlanma" odağı	
21. "...12 Eylül'de Gaziantep inanıyorum ki şanına uygun bir şekilde bir kez daha demokrasi diyecek..."	21. "...12 Eylül'de Gaziantep inanıyorum ki şanına uygun bir şekilde bir kez daha demokrasi diyecek inanıyorum ki özgürlük diyecek, inanıyorum ki hak diyecek. İnaniyorum ki adalet diyecek. 12 Eylül'de Gaziantep inanıyorum ki büyük Türkiye'den yana, güçlü Türkiye'den yana aydınlık yarınlardan yana oyunu kullanacak ve evet Diyecek..."
21.1. "Kavramsal özdeşimlerle ortak unsurlara seslenme" odağı	

5.3.2.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İlişki Performansı Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2011 yılında Genel Seçime ilişkin 20 Mayıs Cuma günü Van ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde, seçmenle ilişki kurmayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.2.2.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler

İfade 1: "...sizleri en kalbi duygularımla hasretle, muhabbetle selamlıyorum. Buradan Tüm Van'a, Bahçesaray'a, Başkale'ye, Çaldıran'a, Çatak'a Edremit'e Erçiş'e, Gevaş'a, Gürpınar'a, Muradiye'ye, Özalp'e, Saray'a, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime selamlarımı, sevgilerimi, saygılarımı yolluyorum..."

İfade 2: "...Seyid Abdulhakim Arvasi'nin, Seyid Fehimi'nin, Feki Teyra'nın şehri Van'ı selamlıyorum. ..."

İfade 3: "...Burada Vanlı tüm kardeşlerime 12 Eylül halk oylamasında % 94,5 gibi çok yüksek bir oranla Evet dedikleri için şükranlarımı sunuyorum..."

İfade 4: "...Ben bugün Van'a sizlerle dertleşmeye geldim. Bugün Van'a sizlerle hasbihal etmeye geldim. Sizlerle muhabbete sizlerle hemhal olmaya geldim. Ben bugün Van'a bir kez daha sizlere gönlümü açmaya, gönlümden geçenleri sizlerle paylaşmaya geldim..."

İfade 5: “...Sevgili Vanlılar değerli kardeşlerim... Sevgili kardeşlerim... ”; “...Ahh benim Vanlı Kardeşim ah...”

İfade 6: “...Van’ın bu noktada çok daha hazin bir hikâyesi var. Bunu da çok önemsiyorum...”

İfade 7: “...Benim Rizeli dedemle Vanlı o çocuklar, Vanlı nice gençler, Vanlı nice kahramanlar şuan Sarıkamış’ta toprağın altında koyun koyuna yatıyorlar...”

İfade 8: “...Biz çok acı yaşadık. Biz bu acıları beraber yaşadık. Sen burada Van’da hangi acıyı yaşadıysan ben de İstanbul’da aynı acıyı yaşadım. ...”

İfade 9: “...Biz sizlerle gurur duyuyoruz ...”

İfade 10: “...Biz gece başımızı yastığa koyduğumuzda, ülkemizin yoksul çocuklarını acılı annelerini düşünüyor, aynı rüyayı biz de görüyoruz...”

İfade 11: “...İşte bugün size bir müjdeyle geldim. Gülşen duymuyorum. Milletvekilimiz Gülşen Hanım diyor ki: Şimdi bir de kar tüneli yapıyoruz, aslında konuşmamda var söyleyeceğim onu. Bugün size bir müjdeyle geldim, ne o? Nee? Hahh? Tamam...”

İfade 12: “...Size bir müjde vereyim. Yoksul kardeşlerime yalnız, evlenecek olanlara yalnız, evlenecek misin sen, yoksul musun? Yoksullara yalnız, haa imtihana gir bakalım, inşallah, inşallah, bak polis ablalarından öğren sana yardımcı olsunlar...”

İfade 13: “...Şimdi ben ne düşünüyorum biliyor musunuz? Yahu diyorum Amerika’da Edmund, George, Almanya’ında Hansı, Helgası, yahu bunlar bu imkânlardan istifade ediyor da benim Van’ımda Ahmet’im, Mehmet’im, Hasan’ım, Hüseyin’im, Ayşe’m, Fatma’m, Hülya’m, Hatice’m, Betül’üm onlar niçin istifade etmesin, neden? Ya bunlar olmaz mı? Niye olmasın bunlar? ...”

İfade 14: “...benim Vanlı Ayşe bacım, Fadime Bacım...”

İfade 15: “...benim Vanlı bacıma da kardeşime de bu yakıştırdı. Yani batılı buna kavuşacak da benim Vanlı Kardeşim niçin kavuşmasın. Neden? ...”

İfade 16: “...Kardeşlerim bugün malum Kütahya’da Simav merkezli bir deprem yaşandı. 2 kardeşimiz rahmetli oldu. Allah rahmet etsin. Yaralı kardeşlerimiz ayakta tedavi gördü, bir kardeşimiz biraz hassas...”

İfade 17: “...şarkımızı biliyorsunuz değil mi?... Şöyle gür sedayla söyleyelim... Beraber yürüdük biz bu yollarda, Beraber ıslandık yağın yağmurda, şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bize her şey sizi hatırlatıyor, bize her şey sizi hatırlatıyor, bize her şey sizi hatırlatıyor...”

İfade 18: “...Maşallah, Maşallah, Maşallah, Allah nazardan saklasın...”

İfade 19: “...Günümüz kutlu olsun. 12 Haziran Ülkemiz, Van’ımız, milletimiz, Vanlı kardeşlerim için, partimiz, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun diyor, sizleri sevgiyle saygıyla selamlıyorum...”

İfade 20: “...Benim Kürt kardeşlerimin sorunu bizim sorunumuzdur...”

İfade 21: “...Türkiye’ye Van’dan sesleniyorum...”

İfade 22: “...Sağlık ekipleri, sağlık ekipleri, sağlık ekipleri şöyle gelin gelin gelin, şuraya hemen, şurayı açalım, sedyeye alalım arkadaşlar sedyeye alalım, güzelce bağlayın...”

İfade 23: “...Çanakkale Şehitliği aynı şekilde, Filistin aynı şekilde, Kutul Amare aynı şekilde...”

İfade 24: “...Melaye Ahmet Ceziri’nin şu sözlerine lütfen dikkat edin. Diyor ki Melaye Ahmet Ceziri: Aynı daire içinde hepimiz biriz, bütünüz, aynı mastardan türemiş isimleriz. Işığımız aynı nurdan tecellimiz aynı turdan...”

İfade 25: “...Ahmeti Hani ne güzel söylemiş, insan en büyük kalemin çizdiği en güzel nakıştır...”

İfade 26: “...Melaye Ahmet Ceziri ne diyorsa, Ahmet Hani ne diyorsa, Yunus Emre de aynen onu söylüyor. ‘Yaratılanı yaratandan ötürü severim’ diyor...”; “...Yine diyor ki Yunus: ‘Hakkı gerçek severlere cümle alem kardeş gelir.’ ...”

İfade 27: “...Mevlana’nın dediği gibi bu dünyaya bölmeye, ayırmaya gelmedik. Biz bölüneni birleştirmeye, kırılanı tamir etmeye geldik...”

5.3.2.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Lider ve seçmenin duygusal bir bağ ile ilişki kurmasını temin ettiği düşünülen ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda (Çizelge 5.5) metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilişki performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.5. Van miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADELER DÜZLEMİ	RETORİK İFADELER DÜZLEMİ
1. "...sizleri en kalbi duygularımla hasretle, muhabbetle selamlıyorum..."	1. "...sizleri en kalbi duygularımla hasretle, muhabbetle selamlıyorum. Buradan Tüm Van'a, Bahçesaray'a, Başkale'ye, Çaldırana, Çatak'a Edremit'e Erçis'e, Gevaş'a, Gürpınar'a, Muradiye'ye, Özalp'e, saraya, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime selamlarımı, sevgilerimi, saygılarımı yolluyorum..."
1.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
2. "...Seyid Abdulhakim Arvasi'nin, Seyid Fehimi'nin, Feki Teyra'nın şehri Van'ı selamlıyorum..."	2. "...Seyid Abdulhakim Arvasi'nin, Seyid Fehimi'nin, Feki Teyra'nın şehri Van'ı selamlıyorum..."
2.1 "Atıf/yüklemeler ile ortak manevi değerlere seslenme" odağı	
3. "...Burada Vanlı tüm kardeşlerime 12 Eylül halk oylamasında... Evet dedikleri için şükranlarımı sunuyorum..."	3. "...Burada Vanlı tüm kardeşlerime 12 Eylül halk oylamasında % 94,5 gibi çok yüksek bir oranla Evet dedikleri için şükranlarımı sunuyorum..."
3.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
4. "...Ben bugün Van'a sizlerle dertleşmeye geldim... Sizlere gönlümü açmaya, gönlümden geçenleri sizlerle paylaşmaya geldim"	4. "...Ben bugün Van'a sizlerle dertleşmeye geldim. Bugün Van'a sizlerle hasbihal etmeye geldim. Sizlerle muhabbete sizlerle hemhal olmaya geldim. Ben bugün Van'a bir kez daha sizlere gönlümü açmaya, gönlümden geçenleri sizlerle paylaşmaya geldim..."
4.1 "Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme" odağı	
5. "...Sevgili Vanlılar değerli kardeşlerim... Sevgili kardeşlerim..."	5. "...Sevgili Vanlılar değerli kardeşlerim... Sevgili kardeşlerim..."; "...Ahh benim Vanlı Kardeşim ah..."
5.5 "Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme" odağı	
6. "...Van'ın bu noktada çok daha hazin bir hikâyesi var..."	6. "...Van'ın bu noktada çok daha hazin bir hikâyesi var. Bunu da çok önemsiyorum..."
6.1 "Kavramsal özdeşimlerle ortak unsurlara seslenme" odağı	
7. "...Benim Rizeli dedemle Vanlı o çocuklar, Vanlı nice gençler, Vanlı nice kahramanlar şuan Sarıkamış'ta toprağın altında koyun koyuna yatıyorlar..."	7. "...Benim Rizeli dedemle Vanlı o çocuklar, Vanlı nice gençler, Vanlı nice kahramanlar şuan Sarıkamış'ta toprağın altında koyun koyuna yatıyorlar..."
7.1 "Kavramsal özdeşimlerle ortak unsurlara seslenme" odağı	
8. "...Biz çok acı yaşadık. Biz bu acıları beraber yaşadık..."	8. "...Biz çok acı yaşadık. Biz bu acıları beraber yaşadık. Sen burada Van'da hangi acıyı yaşadıysan ben de İstanbul'da aynı acıyı yaşadım ..."
8.1 "Benzer hisler ve ortak unsurlarla birliktelik" odağı	
9. "...Biz sizlerle gurur duyuyoruz ..."	9. "...Biz sizlerle gurur duyuyoruz ..."
9.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
10. "...gece başımızı yastığa koyduğumuzda, ... aynı rüyayı biz de görüyoruz..."	10. "...Biz gece başımızı yastığa koyduğumuzda, ülkemizin yoksul çocuklarını acılı annelerini düşünüyor, aynı rüyayı biz de görüyoruz..."
10.1 "Benzer hisleri paylaşma" odağı	
11. "...Bugün size bir müjdeyle geldim. Ne	11. "...İşte bugün size bir müjdeyle geldim.

o? Ne? Hah? Tamam...”	Gülşen duymuyorum. Milletvekilimiz Gülşen Hanım diyor ki: Şimdi bir de kar tüneli yapıyoruz, aslında konuşmamda var söyleyeceğim onu. Bugün size bir müjdeyle geldim. Ne o? Ne? Hah? Tamam...”
11.1 “Doğal iletişim unsurları ile Değer verme/dikkate alma” odağı	
12. “...evlenecek misin sen, yoksul musun? Yoksullara yalnız, haa imtihana gir bakalım, inşallah ...”	12. “... Size bir müjde vereyim. Yoksul kardeşlerime yalnız, evlenecek olanlara yalnız, evlenecek misin sen, yoksul musun? Yoksullara yalnız, haa imtihana gir bakalım, inşallah, inşallah, bak polis ablalarından öğren sana yardımcı olsunlar...”
12.1 “Doğal iletişim unsurları ile Değer verme/dikkate alma” odağı	
13. “...Sağlık ekipleri, sağlık ekipleri, sağlık ekipleri şöyle gelin gelin...”	13. “...Sağlık ekipleri, sağlık ekipleri, sağlık ekipleri şöyle gelin gelin gelin, şuraya hemen, şurayı açalım, sedyeye alalım arkadaşlar sedyeye alalım, güzelce bağlayın...”
13.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
14. “...Amerika’da Edmund, George, Almanya’sında Hansı, Helgası, yahu bunlar bu imkânlardan istifade ediyor da benim Van’ımda Ahmet’im, Mehmet’im, Hasan’ım, Hüseyin’im... niçin istifade etmesin...”	14. “...Şimdi ben ne düşünüyorum biliyor musunuz? Yahu diyorum Amerika’da Edmund, George, Almanya’sında Hansı, Helgası, yahu bunlar bu imkânlardan istifade ediyor da benim Van’ımda Ahmet’im, Mehmet’im, Hasan’ım, Hüseyin’im, Ayşe’m, Fatma’m, Hülya’m, Hatice’m, Betül’üm onlar niçin istifade etmesin, neden? Ya bunlar olmaz mı? Niye olmasın bunlar? ...”
14.1 “Sembolik karşılaştırma ve doğal iletişim sağlama” odağı	
15. “...benim Vanlı Ayşe bacım, Fadime Bacım...”	15. “...benim Vanlı Ayşe bacım, Fadime Bacım...”
15.1 “Doğal iletişim unsurları ile Değer verme/dikkate alma” odağı	
16. “...Vanlı bacıma da kardeşime de bu yakıştırdı...”	16. “...benim Vanlı bacıma da kardeşime de bu yakıştırdı. Yani batılı buna kavuşacak da benim Vanlı Kardeşim niçin kavuşmasın. Neden? ...”
16.1 “Doğal iletişim unsurları ile Değer verme/dikkate alma” odağı	
17. “...2 kardeşimiz rahmetli oldu. Allah rahmet etsin. Yaralı kardeşlerimiz ayakta tedavi gördü, bir kardeşimiz biraz hassas ...”	17. “...Kardeşlerim bugün malum Kütahya’da Simav merkezli bir deprem yaşandı. 2 kardeşimiz rahmetli oldu. Allah rahmet etsin. Yaralı kardeşlerimiz ayakta tedavi gördü, bir kardeşimiz biraz hassas...”
17.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
18. “...Benim Kürt kardeşlerim...”	18. “...Benim Kürt kardeşlerimin sorunu bizim sorunumuzdur...”
18.1 “Sembolik özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
19. “...Türkiye’ye Van’dan sesleniyorum...”	19. “...Türkiye’ye Van’dan sesleniyorum...”
19.1 “Özdeşleştirme” odağı	
20. “...Beraber yürüdük biz bu yollarda, ...”	20. “...şarkımızı biliyorsunuz değil mi?... Şöyle gür sedayla söyleyelim... Beraber yürüdük biz bu yollarda, Beraber ıslandık yağın yağmurda, şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bize her şey sizi hatırlatıyor, bize her şey sizi

	hatırlatıyor, bize her şey sizi hatırlatıyor...”
20.1 “Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme” odağı	
21. “...Maşallah, Allah nazardan saklasın...”	21. “...Maşallah, Maşallah, Maşallah, Allah nazardan saklasın...”
21.1 “Ortak inanç ve ritüellere seslenme” odağı	
22. “...Günümüz kutlu olsun... diyor, sizleri sevgiyle saygıyla selamlıyorum...”	22. “...Günümüz kutlu olsun. 12 Haziran Ülkemiz, Van’ımız, milletimiz, Vanlı kardeşlerim için, partimiz, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun diyor, sizleri sevgiyle saygıyla selamlıyorum...”
22.1 “Değer verme/dikkate alma ve ortak maddi unsurlara seslenme” odağı	
23. “...Çanakkale Şehitliği... Filistin... Kutul Amare...”	23. “...Çanakkale Şehitliği aynı şekilde, Filistin aynı şekilde, Kutul Amare aynı şekilde...”
23.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak manevi değerlere seslenme” odağı	
24. “...Diyor ki Melaye Ahmet Ceziri: Aynı daire içinde hepimiz biriz, bütünüz...”	24. “...Melaye Ahmet Ceziri’nin şu sözlerine lütfen dikkat edin. Diyor ki Melaye Ahmet Ceziri: Aynı daire içinde hepimiz biriz, bütünüz, aynı mastardan türemiş isimleriz. Işığımız aynı nurdan tecellimiz aynı turdan. ...”
24.1 “Ortak manevi değerler seslenerek birliktelik kurma” odağı	
25. “...Ahmedî Hani ne güzel söylemiş ...”	25. “...Ahmedî Hani ne güzel söylemiş, insan en büyük kalemin çizdiği en güzel nakıştır...”
25.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak manevi değerlere seslenme” odağı	
26. “...Yunus Emre de... ‘Yaratılanı yaratandan ötürü severim’... ‘Hakkı gerçek severlere cümle alem kardeş gelir.’ diyor...”	26. “...Melaye Ahmet Ceziri ne diyorsa, Ahmet Hani ne diyorsa, Yunus Emre de aynen onu söylüyor. ‘Yaratılanı yaratandan ötürü severim’ diyor...”, “...Yine diyor ki Yunus: ‘Hakkı gerçek severlere cümle alem kardeş gelir.’ ...”
26.1 “Ortak manevi değerler seslenerek birliktelik kurma” odağı	
27. “...Mevlana’nın dediği gibi bu dünyaya bölmeye, ayırmaya gelmedik...”	27. “...Mevlana’nın dediği gibi bu dünyaya bölmeye, ayırmaya gelmedik. Biz bölüneni birleştirmeye, kırılanı tamir etmeye geldik...”
27.1 “Ortak manevi değerler seslenerek birliktelik kurma” odağı	

5.3.2.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2013 yılında Gezi Parkı Olaylarına ilişkin 22 Haziran Cumartesi günü Samsun ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde, seçmenle ilişki kurmayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.2.3.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler

İfade 1: “...Samsunlular, sevgili kardeşlerim, çok değerli vatandaşlarım, hanımefendiler, beyefendiler, sizleri bu anlamlı buluşmada en kalbi duygularımla selamlıyorum...”

İfade 2: “...Buradan bütün Samsun’a, Samsunun tüm ilçelerine tüm köylerine, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime, yürekten sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum...”

İfade 3: “...Buradan güneşin doğduğu şehir Samsun’dan Kurtuluş mücadelesinin başladığı Samsun’dan, Karadeniz’in lokomotif Samsun’dan Tüm Karadeniz’i, tüm Türkiye’yi gönülden selamlıyorum...”

İfade 4: “...Şu aşkınıza, sevdanıza, muhabbetinize, en çok da ahde vefanıza tekrar tekrar teşekkür ediyorum...”

İfade 5: “...Allah muhabbetimizi artırsın, Rabbim kardeşliğimizi daim kılsın, aşkımız, sevdamız, tutkumuz, dostluğumuz, kardeşliğimiz, inşallah ebedi olsun...”

İfade 6: “...Karadeniz söyleyeceğini neyle söyler? Karadeniz söyleyeceğiniz kemençeyle söyler, sazla söyler, türküyle söyler. Karadeniz söyleyeceğini tulumla söyler. ...”

İfade 7: “...Karadeniz uşağı bu, işte Karadeniz zekâsı budur...”

İfade 8: “...Ama şimdi biz buradan Karadeniz’den, Karadeniz’in yıldızı Samsun’dan haykırarak, diyeceğimizi tüm Türkiye’ye, tüm Dünyaya Samsundan duyuracağız. ...”

İfade 9: “...İşte Samsun’un cumhuriyet meydanı tıklım tıklım dolu. Şimdi ben sizlere sesleniyorum. Bakayım ne diyeceksiniz? Taksim Meydanı duyar mı? Ankara duyar mı? Tüm Türkiye duyar mı? Tüm Dünya duyar mı? ...”

İfade 10: “...Sevgili kardeşlerim sevgili Samsunlular...”; “...Şimdi bakın sevgili kardeşlerim...”

İfade 11: “...İşte şimdi Samsun, ne diyor? Ben buradayım diyor. İşte şimdi Samsun bu oyunu bozuyor, bu tuzağı altüst ediyor? ...”

İfade 12: “...Biz ellerimizi sema açıp duamızda Arafat’ta, vakfemizde, namazda, kıyamda direniriz. Onlar milyonlarca tivit atsinlar, bizim tek bir besmelemiz oyunları bozar. Onlar yaksinlar yıksinlar, yağmalasınlar, bizim tekbir la havlemiz bütün tuzağı bozar...”

İfade 13: “...bu milletin bir duası, bu milletin bir kez ya Allah, ya Fettah, ya Sabır demesi onların bütün hesaplarını alt üst eder? ...”

İfade 14: “...İşte bu milletin duası, bu milletin sabrı, itidali her şeye galip geldi...”

İfade 15: “...benim Samsunlu bacılarım, Samsunlu Ninelerim, bunlar Zahide Nenenin kahramanca, mertçe haykırışını hiç dile getirmediler...”

İfade 16: “...Bu da Samsunun sürprizi galiba... Biz sizinle gurur duyuyoruz, biz sizinle gurur duyuyoruz, Eyvallah, eyvallah. ...”

İfade 17: “...Zahide nineye şu kalabalığın arkasına geçte sana oradan para versinler dediler. Ama Zahide nine ne dedi, o duruş bambaşkaydı, o vakurdu. O dedi ki ben bu devletin emekli bir memuruyum benim maaşım var dedi. Benim maaşım var dedi ben maaş alıyorum dedi. Ben zannettim ki Zahide nine diyecek ki benim sadakalarım sizi doyurur ulan diyecekti orada. Ve Zahide nine o duruşuyla hakikaten bambaşkaydı işte zahide ninenin eli öpülür ...”

İfade 18: “...Beraber yürüdük biz bu yollarda, Beraber ıslandık yağın yağmurda, şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey sizi hatırlatıyor...”

İfade 19: “...biz Nene Hatunların terbiyesi ile büyüydük, onların izinde büyüydük. O anaların eli de öpülür ayaklarının altı da öpülür. İşte ben genç kızlarımıza diyorum ki sizin için örnekler onlar. Nene hatunlar, diyorum ki Zahide Bacılar, Zahide nineler onlar sizin örnekleriniz...”

İfade 20: “...Günümüz kutlu olsun. Allah yar ve yardımcımız olsun, yolumuz bahtımız açık olsun diyor sizleri muhabbetle selamlıyor, hepinizi rabbime emanet ediyorum...”

İfade 21: “...Bu duruş çok önemli ve bu duruşta birlik var bu duruşta beraberlik var. Bu duruşta bu ülkenin değerlerine sahip çıkmak var...”

İfade 22: “...Herhalde Samsunspor da biran önce çıkar artık orada oynar. Yani Samsun gibi bir vilayetimize tabi yani PTT Lig yakışmıyor. Hemen Süper Lig’e çıkması lazım. Onun için de Samsun takımına sahip çıksın...”

İfade 23: “...Bu süreçte en önemlisi de kardeşliğimiz çok önemli bir sınavdan geçti. İşte bu kardeşlik. Bu kardeşlik bu var ya bu, çok önemli. Bak az önce yukarıdan bize bir sürpriz yaptınız...”

İfade 24: “...Karadeniz değerli kardeşlerim Karadeniz gitti doğuyla, güneydoğuyla kucaklaştı. Ege gitti doğuyla güneydoğuyla kucaklaştı, Marmara, İç Anadolu, Akdeniz doğuyla güneydoğuyla kucaklaşıyor, helalleşiyor...”

İfade 25: “...Ben buradan Samsuna, Samsunlu Kardeşlerime Demokrasiye sahip çıktığınız için, milli iradeye sahip çıktığınız için tekrar, tekrar teşekkür ediyorum. Sandığa, hükümetinize, partinize sahip çıktığınız için sizlere şükranlarımı sunuyorum. Sağduyudan, itidalden asla pirim vermeyeceğiz. Tahriklere, oyunlara, tuzaklara asla gelmeyeceğiz. Kardeşi kardeşe düşürmek isteyen alçaklara asla aldanmayacağız...”

İfade 26: “...evet şuraya hemen bir sağlıkçılar, sağlıkçılar şuraya...”

İfade 27: “...Afyon Karahisar'dan yola çıkarken ne demiştik hatırlayın, ama bunu hep birlikte söyleyeceğiz, tamam mı? Türkiye duymalı. Erkekler sesiniz pek çıkmıyor, bayanların çıkıyor. Hazır mıyız?...”

İfade 28: “...Bakın buradan Türkiye’de gösteri yapan, ağaç için çevre için, Gezi Parkı için gösteri yaptığını zanneden gençlere sesleniyorum. Yaptığınız her gösteri, her eylem Türkiye’ye kaybettirdi, faiz lobisine, Türkiye’nin rakiplerine, demokrasi düşmanlarına kazandırdı...”

5.3.2.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Lider ve seçmenin duygusal bir bağ ile ilişki kurmasını temin ettiği düşünülen ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda (Çizelge 5.6) metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilişki performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.6. Samsun miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADELER DÜZLEMİ	RETORİK İFADELER DÜZLEMİ
1. “...sizleri en kalbi duygularımla selamlıyorum...”	1. “...Samsunlular, sevgili kardeşlerim, çok değerli vatandaşlarım, hanımefendiler, beyefendiler, sizleri bu anlamlı buluşmada en kalbi duygularımla selamlıyorum...”
1.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
2. “...tüm kardeşlerime, yürekten sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum...”	2. “...Buradan bütün Samsun’a, Samsunun tüm ilçelerine tüm köylerine, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime, yürekten sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum...”
2.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
3. “...güneşin doğduğu şehir... Kurtuluş mücadelesinin başladığı...Karadeniz’in lokomotifi Samsun...”	3. “...Buradan güneşin doğduğu şehir Samsun’dan Kurtuluş mücadelesinin başladığı Samsun’dan, Karadeniz’in lokomotifi Samsun’dan Tüm Karadeniz’i, tüm Türkiye’yi gönülden selamlıyorum...”
3.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak unsurlara seslenme” odağı	
4. “...aşkınıza, sevdanıza, muhabbetinize, en çok da ahde vefanıza... teşekkür ediyorum...”	4. “...Şu aşkınıza, sevdanıza, muhabbetinize, en çok da ahde vefanıza tekrar tekrar teşekkür ediyorum...”
4.1 “Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme” odağı	
5. “...Allah muhabbetimizi artırsın Rabbim kardeşliğimizi daim kılsın...”	5. “...Allah muhabbetimizi artırsın, Rabbim kardeşliğimizi daim kılsın, aşkımız, sevdamız, tutkumuz, dostluğumuz, kardeşliğimiz, inşallah ebedi olsun...”
5.1 “Ortak inanç ve ritüellere seslenme” odağı	
6. “...Karadeniz söyleyeceğini kемеңçeyle	6. “...Karadeniz söyleyeceğini neyle söyler?”

... sazla... türküyle... tulumla söyler ...”	Karadeniz söyleyeceğiniz kemençeyle söyler, sazla söyler, türküyle söyler. Karadeniz söyleyeceğini tulumla söyler ...”
6.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak maddi değerlere seslenme” odağı	
7. “...Karadeniz uşağı... Karadeniz zekâsı...”	7. “...Karadeniz uşağı bu, işte Karadeniz zekâsı budur...”
7.1 “Kavramsal özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
8. “...Karadeniz’den, Karadeniz’in yıldızı Samsun...”	8. “...Ama şimdi biz buradan Karadeniz’den, Karadeniz’in yıldızı Samsun’dan haykırarak, diyeceğimizi tüm Türkiye’ye, tüm Dünyaya Samsundan duyuracağız ...”
8.1 “Sembolik özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
9. “...Samsun’un cumhuriyet meydanı tıklım tıklım dolu. Şimdi ben sizlere sesleniyorum. Bakayım ne diyeceksiniz? ...”	9. “...İşte Samsun’un cumhuriyet meydanı tıklım tıklım dolu. Şimdi ben sizlere sesleniyorum. Bakayım ne diyeceksiniz? Taksim Meydanı duyar mı? Ankara duyar mı? Tüm Türkiye duyar mı? Tüm Dünya duyar mı? ...”
9.1 “Mekânsal paylaşımdan yararlanma” odağı	
10. “...Sevgili kardeşlerim sevgili Samsunlular ...”; “...Şimdi bakın sevgili kardeşlerim...”	10. “...Sevgili kardeşlerim sevgili Samsunlular ...”; “...Şimdi bakın sevgili kardeşlerim...”
10.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
11. “...İşte şimdi Samsun, ne diyor? Ben buradayım diyor...”	11. “...İşte şimdi Samsun, ne diyor? Ben buradayım diyor. İşte şimdi Samsun bu oyunu bozuyor, bu tuzağı altüst ediyor? ...”
11.1 “Mekânsal paylaşımdan yararlanma” odağı	
12. “...bizim tek bir besmelemiz oyunları bozar. Onlar yaksınlar yıksınlar, yağmalasınlar, bizim tek bir la havlemiz bütün tuzağı bozar...”	12. “...Biz ellerimizi sema açıp duamızda Arafat’ta, vakfemizde, namazda, kıyamda direniriz. Onlar milyonlarca tivit atsınlar, bizim tek bir besmelemiz oyunları bozar. Onlar yaksınlar yıksınlar, yağmalasınlar, bizim tek bir la havlemiz bütün tuzağı bozar...”
12.1 “Ortak inanç ve ritüellere seslenme” odağı	
13. “...bu milletin bir duası...”	13. “...bu milletin bir duası, bu milletin bir kez ya Allah, ya Fettah, ya Sabır demesi onların bütün hesaplarını alt üst eder? ...”
13.1 “Ortak inanç ve ritüellere seslenme” odağı	
14. “...bu milletin sabrı, itidali her şeye galip geldi...”	14. “...İşte bu milletin duası, bu milletin sabrı, itidali her şeye galip geldi...”
14.1 “Kavramsal özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
15. “...benim Samsunlu bacılarım, Samsunlu Ninelerim ...”	15. “...benim Samsunlu bacılarım, Samsunlu Ninelerim, bunlar Zahide Nenenin kahramanca, mertçe haykırışını hiç dile getirmediler...”
15.1 “Doğal iletişim unsurları ile Değer verme/dikkate alma” odağı	
16. “...Biz sizinle gurur duyuyoruz...”	16. “...Bu da Samsunun sürprizi galiba... Biz sizinle gurur duyuyoruz, biz sizinle gurur duyuyoruz, Eyvallah, eyvallah. ...”
16.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
17. “...Zahide nine o duruşuyla hakikaten bambaşkaydı işte zahide ninenin eli öpülür ...”	17. “...Zahide nineye şu kalabalığın arkasına geçte sana oradan para versinler dediler. Ama Zahide nine ne dedi, o duruş bambaşkaydı, o vakurdu. O dedi ki ben bu devletin emekli bir memuruyum benim maaşım var dedi. Benim maaşım var dedi

	ben maaş alıyorum dedi. Ben zannettim ki Zahide nine diyecek ki benim sadakalarım sizi doyurur ulan diyecekti orada. Ve Zahide nine o duruşuyla hakikaten bambaşkaydı işte zahide ninenin eli öpülür ...”
17.1 “Sembolik özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
18. “...Beraber yürüdük biz bu yollarda...”	18. “...Beraber yürüdük biz bu yollarda, Beraber ıslandık yağın yağmurda, şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey sizi hatırlatıyor...”
18.1 “Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme” odağı	
19. “...biz Nene Hatunların terbiyesi ile büyüdü, onların izinde büyüdü. O anaların eli de öpülür ayaklarının altı da öpülür...”	19. “...biz Nene Hatunların terbiyesi ile büyüdü, onların izinde büyüdü. O anaların eli de öpülür ayaklarının altı da öpülür. İşte ben genç kızlarımıza diyorum ki sizin için örnekler onlar. Nene hatunlar, diyorum ki Zahide Bacılar, Zahide nineler onlar sizin örnekleriniz...”
19.1 “Sembolik özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
20. “...Günümüz kutlu olsun... sizleri muhabbetle selamlıyor, hepinizi rabbime emanet ediyorum...”	20. “...Günümüz kutlu olsun. Allah yar ve yardımcımız olsun, yolumuz bahtımız açık olsun diyor sizleri muhabbetle selamlıyor, hepinizi rabbime emanet ediyorum...”
20.1 “Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme” odağı	
21. “...Bu duruş çok önemli ve bu duruşta birlik var bu duruşta beraberlik var...”	21. “...Bu duruş çok önemli ve bu duruşta birlik var bu duruşta beraberlik var. Bu duruşta bu ülkenin değerlerine sahip çıkmak var...”
21.1 “Ortak maddi değerlerle birlikteliğe seslenme” odağı	
22. “...Samsunspor da... Hemen Süper Lig’e çıkması lazım. Onun için de Samsun takımına sahip çıksın...”	22. “...Herhalde Samsunspor da biran önce çıkar artık orada oynar. Yani Samsun gibi bir vilayetimize tabi yani PTT Lig yakışmıyor. Hemen Süper Lig’e çıkması lazım. Onun için de Samsun takımına sahip çıksın...”
22.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak maddi değerlere seslenme” odağı	
23. “... Bu kardeşlik bu var ya bu, çok önemli...”	23. “...Bu süreçte en önemlisi de kardeşliğimiz çok önemli bir sınavdan geçti. İşte bu kardeşlik. Bu kardeşlik bu var ya bu, çok önemli. Bak az önce yukarıdan bize bir sürpriz yaptınız...”
23.1 “Birlikteliğe seslenme” odağı	
24. “...Karadeniz gitti doğuyla, güneydoğuyla kucaklaştı...”	24. “...Karadeniz değerli kardeşlerim Karadeniz gitti doğuyla, güneydoğuyla kucaklaştı. Ege gitti doğuyla güneydoğuyla kucaklaştı, Marmara, İç Anadolu, Akdeniz doğuyla güneydoğuyla kucaklaşıyor, helalleşiyor...”
24.1 “Sembolik ifadelerle birlikteliğe seslenme” odağı	
25. “...Demokrasiye sahip çıktığınız için, milli iradeye sahip çıktığınız için tekrar, tekrar teşekkür ediyorum. Sandığa, hükümetinize, partinize sahip çıktığınız için sizlere şükranlarımı sunuyorum...”	25. “...Ben buradan Samsuna, Samsunlu Kardeşlerime Demokrasiye sahip çıktığınız için, milli iradeye sahip çıktığınız için tekrar, tekrar teşekkür ediyorum. Sandığa, hükümetinize, partinize sahip çıktığınız için sizlere şükranlarımı sunuyorum. Sağduyudan, itidalden asla pirim vermeyeceğiz. Tahriklere, oyunlara, tuzaklara asla gelmeyeceğiz. Kardeşi kardeşe düşürmek

	isteyen alçaklara asla aldanmayacağız...”
25.1 “Sembolik ifadelerle birlikteliğe seslenme” odağı	
26. “...evet şuraya hemen bir sağlıkçılar, sağlıkçılar şuraya...”	26. “...evet şuraya hemen bir sağlıkçılar, sağlıkçılar şuraya...”
26.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	

5.3.2.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçimler Mitingi Konuşması İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2014 yılında yerel seçimlere ilişkin, 24 Mart Pazartesi günü Ankara ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde, seçmenle ilişki kurmayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.2.4.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler

İfade 1: “Ankara, seni yürekten selamlıyorum Ankara...”

İfade 2: “...Akyurt, Altındağ, Ayaş, Bala, Beypazarı, Çamlıdere, Çankaya; sizleri gönülden selamlıyorum. Çubuk, Elmadağ, Etimesgut, Evren, Gölbaşı, Güdül, Haymana, Kalecik, Kazan; sizleri kalpten selamlıyorum. Keçiören, Keçiören, Kızılcahamam, Mamak, Nallıhan, Polatlı, Pursaklar, Şereflikoçhisar, Yenimahalle; Yenimahalle; iki kere niye yapıyorum? Ev sahibisiniz ya, Keçiören’de ev sahibi, siz de ev sahibisiniz. Onun için çok gür sedayla olacak. Keçiören, Yenimahalle; hah, sizleri muhabbetle selamlıyorum...”

İfade 3: “Artık bir dünya başkenti olan Ankara’yı aşkla, sevdıyla selamlıyorum...”

İfade 4: “...Kardeşlerim, biz sizlerle gurur duyuyoruz...”

İfade 5: “...Bu mitinglerimizi hep Sincan’da yaptık. Sincan, ne âlemdesin? Yakışmadı bu Sincan’a. Sincan ne âlemdesin? Hah, şöyle çıksın bir gür sedanız...”

İfade 6: “...Buradan Hacı Bayram Veli Hazretlerine, Seyyid Hüseyin Gazi’ye, Abdülhakim Arvasi Hazretlerine, Bünyamin Ayaşı, Ali Semerkandi, Taceddini Veli Hazretlerine, Ankara’da türbesi, makamı olan tüm alimlere, gönül insanlarına Rabbimden rahmet niyaz ediyorum...”

- İfade 7:** “...Ankara, sen Selçuklunun şehrisin. Ankara, sen Osmanlı Cihan Devletinin şehrisin. Sen, İstiklal Savaşı’nı başlatan, onu zaferle sonuçlandıran şehirsin. Ankara, sen Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni kuran şehirsin...”
- İfade 8:** “...Demokrasinin, milli iradenin şehrisin. Ankara, sen Gazi Mustafa Kemal’in, muzaffer kumandanların, demokrasi kahramanı Adnan Menderes’in şehrisin...”
- İfade 9:** “...Sen Türkiye Cumhuriyeti’nin Başkenti... gariplerin, yoksulların umudu bir dünya başkentisin. Seninle iftihar ediyoruz Ankara...”
- İfade 10:** “...Tarihinle, camilerinle, türbelerinle, âlimlerinle iftihar ediyoruz...”
- İfade 11:** “...Demokrasi mücadelesindeki emsalsiz yerinle iftihar ediyoruz...”
- İfade 12:** “...Dünya mazlumlarının umudu olduğu için seninle iftihar ediyoruz...”
- İfade 13:** “...Ey Ankara, Rabbim kardeşliğimizi, dayanışmamızı, yol arkadaşlığımızı daim eylesin. 30 Mart seçimleri Türkiye’imiz için, Ankara’mız için, milletimiz için, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun...”
- İfade 14:** “...Kardeşlerim...”
- İfade 15:** “...Kardeşlerim, hazır mıyız? Beraber yürüdük biz bu yollarda, beraber ıslandık yağın yağmurda. Şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey Ankara’yı hatırlatıyor, bana her şey Türkiye’yi hatırlatıyor...”
- İfade 16:** “...Hatay’dan sizlere kucak dolusu selamlar getirdim. Hamd olsun Hatay’da da 110 bin kişi oradan sizlere selamlar, sevgiler gönderiyor...”
- İfade 17:** “...Şehitlerimizi defnettik, yaraları sardık. Hep birlikte Türkiye’mizi büyütme mücadelesini evet büyüklerimiz, dedelerimiz verdiler. Yollar yapmaya, demiryolları inşa etmeye, köprüler yapmaya, şehirler inşa etmeye başladılar. Yoksulluğu aşmak, kalkınmak için, refahı, huzuru, kardeşliği güçlendirmek için milletçe çok ama çok çalıştık...”
- İfade 18:** “...Evet top seslerine rağmen, düşman tehdidine rağmen Meclis çalıştı, Kurtuluş Savaşı’nı idare etti, ordumuzu sevk etti ve İstiklal Savaşımızı zaferle sonuçlandırdı. Ardından yine burada Cumhuriyetimizi ilan ettik...”
- İfade 19:** “...Sağ olasınız, sağ olasınız. “Tüm şer odakları sana karşı ittifak yapmışken sana destek vermek boynumuzun borcu be Usta” diyorlar, ben de teşekkür ediyorum...”
- İfade 20:** “...Sağ olun, Allah razı olsun, sağ olun. Hepimizin anneleri nur içinde yatsın inşallah, babalarımız nur içinde yatsın inşallah. Biz onların varisleri olarak bu ülkeye hizmet etmeye devam edelim...”

5.3.2.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Lider ve seçmenin duygusal bir bağ ile ilişki kurmasını temin ettiği düşünülen ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda (Çizelge 5.7) metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilişki performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.7. Ankara miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...Seni Yürekten selamlıyorum..."	1. "Ankara, seni yürekten selamlıyorum Ankara..."
1.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
2. "...Akyurt, Altındağ, Ayaş, Bala, Beypazarı, Çamlıdere, Çankaya; sizleri gönülden selamlıyorum. Çubuk, Elmadağ, Etimesgut, Evren, Gölbaşı, Gündül, Haymana, Kalecik, Kazan; sizleri kalpten selamlıyorum. Keçiören, Keçiören, Kızılcahamam, Mamak, Nallıhan, Polatlı, Pursaklar, Şereflikoçhisar, Yenimahalle; iki kere niye yapıyorum? Ev sahibisiniz ya, Keçiören'de ev sahibi, siz de ev sahibisiniz. Onun için çok güler sedayla olacak. Keçiören, Yenimahalle; hah, sizleri muhabbetle selamlıyorum..."	2. "...Akyurt, Altındağ, Ayaş, Bala, Beypazarı, Çamlıdere, Çankaya; sizleri gönülden selamlıyorum. Çubuk, Elmadağ, Etimesgut, Evren, Gölbaşı, Gündül, Haymana, Kalecik, Kazan; sizleri kalpten selamlıyorum. Keçiören, Keçiören, Kızılcahamam, Mamak, Nallıhan, Polatlı, Pursaklar, Şereflikoçhisar, Yenimahalle; Yenimahalle; iki kere niye yapıyorum? Ev sahibisiniz ya, Keçiören'de ev sahibi, siz de ev sahibisiniz. Onun için çok güler sedayla olacak. Keçiören, Yenimahalle; hah, sizleri muhabbetle selamlıyorum..."
2.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
3. "...dünya başkenti... Ankara'yı Aşkla, sevdıyla selamlıyorum..."	3. "...Artık bir dünya başkenti olan Ankara'yı aşkla, sevdıyla selamlıyorum..."
3.1 "Kavramsal özdeşimlerle doğal iletişim sağlama" odağı	
4. "...biz sizlerle gurur duyuyoruz..."	4. "...Kardeşlerim, biz sizlerle gurur duyuyoruz..."
4.1 "Değer verme ve dikkate alma" odağı	
5. "...Sincan, ne âlemdesin?... Hah, şöyle çıksın bir güler sedanız..."	5. "...Bu mitinglerimizi hep Sincan'da yaptık. Sincan, ne âlemdesin? Yakışmadı bu Sincan'a. Sincan ne âlemdesin? Hah, şöyle çıksın bir güler sedanız..."
5.1 "Mekânsal paylaşımdan yararlanma ve doğal iletişim sağlama" odağı	
6. "...Tüm âlimlere, gönül insanlarına Rabbimden rahmet niyaz ediyorum..."	6. "Buradan Hacı Bayram Veli Hazretlerine, Seyyid Hüseyin Gazi'ye, Abdülhakim Arvasi Hazretlerine, Bünyamin Ayaşı, Ali Semerkandi, Taceddini Veli Hazretlerine, Ankara'da türbesi, makamı olan tüm âlimlere, gönül insanlarına Rabbimden rahmet niyaz

	ediyorum.”
6.1 “Ortak inanç ve ritüellere seslenme” odağı	
7. “...Ankara, sen Selçuklunun ...Osmanlı Cihan Devletinin... İstiklal Savaşı’nı... zaferle sonuçlandıran şehirsin... Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni kuran şehirsin...”	7. “Ankara, sen Selçuklunun şehrisin. Ankara, sen Osmanlı Cihan Devletinin şehrisin. Sen, İstiklal Savaşı’nı başlatan, onu zaferle sonuçlandıran şehirsin. Ankara, sen Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni kuran şehirsin.”
7.1 “Sembolik özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
8. “...Demokrasinin, milli iradenin... Gazi Mustafa Kemal’in, muzaffer kumandanların, demokrasi kahramanı Adnan Menderes’in şehrisin...”	8. “...Demokrasinin, milli iradenin şehrisin. Ankara, sen Gazi Mustafa Kemal’in, muzaffer kumandanların, demokrasi kahramanı Adnan Menderes’in şehrisin...”
8.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak maddi değerlere seslenme” odağı	
9. “...gariplerin, yoksulların umudu bir dünya başkentisin. ...”	9. “...Sen Türkiye Cumhuriyeti’nin Başkenti... , gariplerin, yoksulların umudu bir dünya başkentisin. Seninle iftihar ediyoruz Ankara...”
9.1 “Sembolik özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
10. “...Dünya mazlumlarının umudu ...”	10. “...Dünya mazlumlarının umudu olduğu için seninle iftihar ediyoruz...”
10.1 “Sembolik özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
11. “...Tarihinle, camilerinle, türbelerinle, âlimlerinle iftihar ediyoruz...”	11. “...Tarihinle, camilerinle, türbelerinle, âlimlerinle iftihar ediyoruz...”
11.1 “Ortak inanç ve manevi değerlere” odağı	
12. “...Rabbim kardeşliğimizi, dayanışmamızı, yol arkadaşlığımızı daim eylesin...”	12. “...Ey Ankara, Rabbim kardeşliğimizi, dayanışmamızı, yol arkadaşlığımızı daim eylesin. 30 Mart seçimleri Türkiye’imiz için, Ankara’mız için, milletimiz için, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun...”
12.1 “Ortak inanç ve ritüellere seslenme” odağı	
13. “...Kardeşlerim...”	13. “...Kardeşlerim...”
13.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
14. “...Beraber yürüdük biz bu yollarda...”	14. “Kardeşlerim, hazır mıyız? Beraber yürüdük biz bu yollarda, beraber ıslandık yağın yağmurda. Şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey Ankara’yı hatırlatıyor, bana her şey Türkiye’yi hatırlatıyor...”
14.1 “Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme” odağı	
15. “...Hatay’dan sizlere kucak dolusu selamlar getirdim... 110 bin kişi oradan sizlere selamlar, sevgiler gönderiyor...”	15. “...Hatay’dan sizlere kucak dolusu selamlar getirdim. Hamd olsun Hatay’da da 110 bin kişi oradan sizlere selamlar, sevgiler gönderiyor...”
15.1 “Birlikteliğe seslenme ve doğal iletişim sağlama” odağı	
16. “...Şehitlerimizi defnettik, yaraları sardık...”	16. “...Şehitlerimizi defnettik, yaraları sardık. Hep birlikte Türkiye’mizi büyütme mücadelesini evet büyüklerimiz, dedelerimiz verdiler. Yollar yapmaya, demiryolları inşa etmeye, köprüler yapmaya, şehirler inşa etmeye başladılar. Yoksulluğu aşmak, kalkınmak için, refahı, huzuru, kardeşliği güçlendirmek için milletçe çok ama çok çalıştık...”

16.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak manevi değerlere seslenme” odağı	
17. “...Cumhuriyetimizi ilan ettik...”	17. “...Evet top seslerine rağmen, düşman tehdidine rağmen Meclis çalıştı, Kurtuluş Savaşı’nı idare etti, ordumuzu sevk etti ve İstiklal Savaşımızı zaferle sonuçlandırdı. Ardından yine burada Cumhuriyetimizi ilan ettik...”
17.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak maddi değerlere seslenme ve birliktelik sağlama” odağı	
18. “... ‘Tüm şer odakları sana karşı ittifak yapmışken sana destek vermek boynumuzun borcu be Usta’ diyorlar, ben de teşekkür ediyorum...”	18. “...Sağ olasınız, sağ olasınız. “Tüm şer odakları sana karşı ittifak yapmışken sana destek vermek boynumuzun borcu be Usta” diyorlar, ben de teşekkür ediyorum...”
18.1 “Mekânsal paylaşımdan yararlanma ve doğal iletişim sağlama” odağı	
19. “...sağ olun. Hepimizin anneleri... babalarımız nur içinde yatsın inşallah. ...”	19. “...Sağ olun, Allah razı olsun, sağ olun. Hepimizin anneleri nur içinde yatsın inşallah, babalarımız nur içinde yatsın inşallah. Biz onların varisleri olarak bu ülkeye hizmet etmeye devam edelim...”
19.1 “Değer verme/dikkate alma ve doğal iletişim sağlama” odağı	

5.3.2.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2014 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin 12 Temmuz Cumartesi günü Antalya ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde, seçmenle ilişki kurmayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.2.5.1. Lider ve Seçmen Arasında İlişki Kurulmasını Sağlamaya Yönelik Retorik İfadeler

İfade 1: “Sevgili Antalyalılar, çok değerli kardeşlerim, sevgili gençler, hanımefendiler, beyefendiler; bugün bir kez daha sizleri, tüm Antalya’yı, tüm Antalyalı kardeşlerimi hasretle, muhabbetle selamlıyorum...”

İfade 2: “... Antalya’ya, Antalyalı kardeşlerime 30 Mart’ta AK Parti’ye verdiğiniz o büyük destekten dolayı teşekkür ediyorum...”

İfade 3: “...30 Mart’taki bu güzel tercihinizden dolayı her birinizi tebrik ediyorum. 3 Kasım seçimlerinden bugüne kadar Antalya’nın bize verdiği destek için şükranlarımı sunuyorum, Allah razı olsun diyorum...”

İfade 4: “...Kardeşlerim...”; “...Ah kardeşlerim...”

İfade 5: “...12 yıl boyunca milleti her şeyin üzerinde tuttuk...”

İfade 6: “...Antalya’daki MHP’ye gönül veren kardeşlerime tekrar sesleniyorum; bunu sineye çekecek misiniz? ...Tekrar CHP’li kardeşlerime de sesleniyorum...”

İfade 7: “...Ben inanıyorum ki, Antalya’da CHP’li kardeşim de, MHP’li kardeşim de, HDP’li kardeşim de...”

İfade 8: “...10 Ağustos seçimleri ülkemiz için, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun, Ramazan-ı Şerif’iniz mübarek olsun...”

İfade 9: “...Ramazan-ı Şerif’in Antalya için, ülkemiz için, İslam dünyası için kutlu ve mübarek olmasını diliyorum. Şimdiden Ramazan Bayramınızı tebrik ediyorum...”

İfade 10: “...Ve şarkımız hazır mıyız?...Beraber yürüdük biz bu yollarda, beraber ıslandık yağın yağmurda. Şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey Antalya’yı hatırlatıyor, bana her şey Türkiye’yi hatırlatıyor...”

İfade 11: “...Allah bize yeter, millet bize yeter, Türkiye bize yeter. Milli irade, milli güç, hedef 2023.”

İfade 12: “...İzlediniz mi? Takip ettiniz mi? Nasıl buldunuz? Evelallah ...”

İfade 13: “...Sağ olun var olun... Kalın sağlıklılıkla...”

İfade 14: “...Şimdi ablalar, biliyorsunuz bizim bu Pensilvanya ile mücadelemiz bitmeyecek, buna devam edeceğiz...”

5.3.2.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında Lider ve Seçmen Arasında İlişki Sağlamaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Lider ve seçmenin duygusal bir bağ ile ilişki kurmasını temin ettiği düşünülen ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda (Çizelge 5.8) metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilişki performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.8. Antalya miting konuşmasının ilişki performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE	RETORİK İFADE
1. “ ...“Sevgili Antalyalılar, çok değerli kardeşlerim ...”	1. “...Sevgili Antalyalılar, çok değerli kardeşlerim, sevgili gençler, hanımefendiler, beyefendiler; bugün bir kez daha sizleri, tüm Antalya’yı, tüm Antalyalı kardeşlerimi hasretle, muhabbetle selamlıyorum...”
1.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
2. “...Antalyalı kardeşlerime... verdiğiniz o büyük destekten dolayı teşekkür ediyorum...”	2. “...Antalya’ya, Antalyalı kardeşlerime 30 Mart’ta AK Parti’ye verdiğiniz o büyük destekten dolayı teşekkür ediyorum...”
2.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
3. “...3 Kasım seçimlerinden bugüne kadar Antalya’nın bize verdiği destek için şükranlarımı sunuyorum, Allah razı olsun diyorum...”	3. “...30 Mart’taki bu güzel tercihinizden dolayı her birinizi tebrik ediyorum. 3 Kasım seçimlerinden bugüne kadar Antalya’nın bize verdiği destek için şükranlarımı sunuyorum, Allah razı olsun diyorum...”
3.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
4. “...Kardeşlerim...”; “...Ah kardeşlerim...”	4. “...Kardeşlerim...”; “...Ah kardeşlerim...”
4.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
5. “...milleti her şeyin üzerinde tuttuk...”	5. “...12 yıl boyunca milleti her şeyin üzerinde tuttuk...”
5.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak maddi değerlere seslenme” odağı	
6. “...MHP’ye gönül veren kardeşlerime... CHP’li kardeşlerime de sesleniyorum...”	6. “...Antalya’daki MHP’ye gönül veren kardeşlerime tekrar sesleniyorum; bunu sineye çekecek misiniz? ...Tekrar CHP’li kardeşlerime de sesleniyorum...”
6.1 “Atıf/yüklemeler ile Değer verme ve dikkate alma” odağı	
7. “...CHP’li... MHP’li... HDP’li kardeşim...”	7. “...Ben inanıyorum ki, Antalya’da CHP’li kardeşim de, MHP’li kardeşim de, HDP’li kardeşim de...”
7.1 “Atıf/yüklemeler ile Değer verme ve dikkate alma” odağı	
8. “...10 Ağustos seçimleri ülkemiz için, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun, Ramazan-ı Şerif’iniz mübarek olsun...”	8. “...10 Ağustos seçimleri ülkemiz için, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun, Ramazan-ı Şerif’iniz mübarek olsun...”
8.1 “Atıf/yüklemeler ile ortak maddi/manevi değerlere seslenme” odağı	
9. “...Ramazan-ı Şerif’in Antalya için, ülkemiz için, İslam dünyası için kutlu ve mübarek olmasını diliyorum. Şimdiden Ramazan Bayramınızı tebrik ediyorum...”	9. “...Ramazan-ı Şerif’in Antalya için, ülkemiz için, İslam dünyası için kutlu ve mübarek olmasını diliyorum. Şimdiden Ramazan Bayramınızı tebrik ediyorum...”
9.1 “Ortak inanç ve ritüellere seslenme” odağı	
10. “...Beraber yürüdük biz bu yollarda...”	10. “... Ve şarkımız hazır mıyız?...Beraber yürüdük biz bu yollarda, beraber ıslandık yağın yağmurda. Şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey sizi hatırlatıyor, ban her şey Antalya’yı hatırlatıyor, bana her şey Türkiye’yi hatırlatıyor...”

10.1 “Doğal iletişim unsurları ve birlikteliğe seslenme” odağı	
11. “...Allah... millet... Türkiye, ... Milli irade bize yeter...”	11. “...Allah bize yeter, millet bize yeter, Türkiye bize yeter. Milli irade, milli güç, hedef 2023...”
11.1 “Sembolik özdeşimlerle doğal iletişim sağlama” odağı	
12. “...İzlediniz mi? Takip ettiniz mi? Nasıl buldunuz? Evelallah...”	12. “...İzlediniz mi? Takip ettiniz mi? Nasıl buldunuz? Evelallah...”
12.1 “Mekânsal paylaşımdan yararlanma/doğal iletişim sağlama” odağı	
13. “Sağ olun var olun... Kalın sağlıklıca...”	13. “Sağ olun var olun... Kalın sağlıklıca...”
13.1 “Değer verme ve dikkate alma” odağı	
14. “...Şimdi ablalar, biliyorsunuz ...”	14. “...Şimdi ablalar, biliyorsunuz bizim bu Pensilvanya ile mücadelemiz bitmeyecek, buna devam edeceğiz...”
14.1 “Sembollerle doğal iletişim ve birlikteliğe seslenme” odağı	

5.3.2.6. SSVLR’nin İlişki Performansı ve Pathosun Çevresel Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi

İlişki kavramı, şeyler arasındaki temas, bağ ya da bağlantı (Türkçe Sözlük, 1988: 697) olarak ifade edilen bir kavramdır. İlişki performansının ise, liderin seçmenle doğal iletişim unsurlarını kullanarak bir araya geldiği, ortak zaman ve mekân paylaşımının yapıldığı, lider ve seçmenin benzer duyguları paylaştığı, lider ve seçmenin nesne, olay ve kişilere benzer yüklemeler yapabildiği, liderin seçmeni dikkate aldığını gösterebildiği bir performans alanı olduğu görülmektedir. Seçimde doğrudan bir duygu durumu oluşturmaktan öte belli başlı duygular aracılığı ile bir tür lider-seçmen ve seçmen-seçmen ortaklığının kurulmasına dönük çabaların, retoriğin pathos bileşeninin çevresel rotası aracılığı ile inşa edildiği görülmektedir. Dolayısıyla benzer kavram, sembol ve duygular aracılığıyla tüm unsurların bir araya gelebilmelerinin diğer bir değişle, lider-seçmen, seçmen-seçmen birlikteliğinin sağlanması amacıyla ortak bir paylaşım zemini oluşturulmaya çalışılmaktadır.

İlişki performansı, genel hatlarıyla liderin siyasal simetri vaadinde bulunmak üzere seçmenle ilişki kurabilmek için kullandığı bir performans alanıdır. Pathosun çevresel rotasının ise farklı toplumsal grupların ortak unsurlar bağlamında ilişki kurmasına ve seçmen-seçmen birlikteliği için bir tür sembolik kimlik inşasına olanak sağladığını belirtmek mümkündür.

İlişki performansı çerçevesinde ele alınması gereken ilk kavramın selamlaşma yani liderin seçmenle ilk karşılaştığı ana ilişkin kullandığı temel ifadeler olduğu düşünülmektedir. Selamlaşma, hemen tüm kültürlerde ve toplumsal gruplarda ortaya çıkan bir tür ilk karşılaşma eylemidir. İlişki kurmanın ilk adımı olarak değerlendirilebilecek olan bu eylemin etki düzeyini artırmaya yönelik unsurların ise muhataba yakınlık ifade edecek türden öğelerle örgülenmiş olması gerektiğini belirtmek mümkündür. Bu çerçevede, “Mitingimize hoş geldiniz değerli yurttaşlar” biçiminde bir selamlama ile “Sizi en kalbi duygularımla selamlıyorum” ya da “sizleri muhabbetle, sevgiyle, aşkla selamlıyorum” şeklindeki bir selamlama ifadesi arasında samimiyet derecesinin farklılık arz ettiğini belirtmek mümkündür.

Siyasal liderin “aşk ve muhabbetle” selamladığı kitleyle lider arasında güçlü ve samimi bir ilişki inşa edilmeye çalışılırken, diğer yandan “kardeşlerim” ifadesi eşliğinde miting yapılan yerin farklı ilçe ve bölgelerinin adının zikredilerek yerel düzeyde de seçmenler arası bir tür ortak paydanın oluşturulmasının hedeflendiğini söylemek olasıdır. Bu yaklaşım, bölge, ilçe, köy veya belde ayırımı yapılmaksızın, söz konusu farklı yerlerde yaşayan farklı görüş ve ideolojilerdeki bireylerin tümünün dikkate alındığını, tüm seçmenle akrabalık ilişkisine de atıf yapan ve güçlü bir bağ olarak nitelenebilecek olan “kardeşlik” ilişkisiyle tanımlı bir ilişki içinde bulunduğu imajını yaratmaya dönüktür. Aynı şekilde seçmene “kardeşlerim” biçiminde hitap etmek “yurttaşlarım” ya da “vatandaşlarım” biçiminde seslenmekten daha yakın bir ilişki düzeyini ifade etmektedir. Bu durum bir yandan lider ve seçmen arasında “soğuk” anayasal vatandaşlık bağı dışında, duygusal “sıcak” bir bağın da bulunduğunu ortaya koyarken, diğer yandan buna muhatap olan seçmende bir tür aidiyet duygulanımını oluşturmaya dönük bir yaklaşım olarak belirginleşmektedir. Diğer yandan “kardeş” kavramı bir birine akrabalık ve kan bağıyla bağlı olmayı ifade eden oldukça sıcak ve informel bir ilişki biçimine işaret eden bir kavram iken, yurttaş kavramı bir birine bir tür sözleşme ile bağlı olmayı, aynı yurdu paylaşan kişilerin biraradalığını ifade eden daha formel bir ilişkiyi karşılamaktadır. Dolayısıyla devlet ve birey ilişkisinin informel ve sıcak bir ilişki biçiminde ele alındığı imajı da seçmen zihninde oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Dini ve milli bir takım ortak semboller ve diğer sembolik unsurların, inanca ilişkin ritüel belirten ifadelerin kullanılması ise inşa edilmeye çalışılan “asimetrik” yeni grubun bir araya getirilmesine yöneliktir. Mitingin yapıldığı il ya da bölgede yaşamış ve mezarları o

bölgelerde bulunan, dinsel anlamda değer atfedilen Hacı Bayram-ı Veli, Seyid Abdulkakim Arvasi, Seyid Fehimi, Taceddini Veli, Seyid Hüseyin Gazi, Ali Semerkandi, Feki Teyra gibi şahısların yine Ahmedî Hani, Melaye Ahmed Ceziri gibi kişilerin dile getirilmesi, Müslümanlar için önem arz eden Ramazan ayının ve Ramazan Bayramı'nın tebrik edilmesi, Ramazan ayının “hayır, huzur ve kardeşliğe” vesile olmasını dileme gibi hususlar ile “inşallah”, “maşallah”, “dua”, “Arafat, vakfe, namaz, kıyam, tekbir”, “Ya Allah”, “Ya Fettah”, “türbe, cami, alim, vakıf eserler” gibi İslami kavram ve ifadelerin kullanılmasının sembolik bir ortaklığın temin edilmesi için kullanılan dikkat çekici unsurlar olduğu görülmektedir. Benzer biçimde “Selçuklu”, “Osmanlı Cihan Devleti” “İstiklal Mücadelesi”, “Kurtuluş Mücadelesinin Başladığı Şehir Samsun”, “demokrasi, milli mücadele, milli irade”, “Çanakkale Şehitliği, Filistin Kutul Amare” gibi kavram ve sembolik mekânların dile getirilmesi de seçmen grupları arasında bir tür ortaklık ve birliktelik inşası için kullanılan kavramlardır.

Birliktelik ve ilişki inşası için müracaat edilen unsurlardan birisinin de tarihi ve çeşitli olaylar çerçevesinde sembolleşmiş şahıslar olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ulusal anlamda önem atfedilen “Nene Hatun”, “Gazi Mustafa Kemal”, “Şehit Kamil”, “Şahin Bey”, “Şehit Mehmet Karayılan”, “Adnan Menderes” gibi şahıslar ile “Zahide Nine” gibi Gezi Parkı olayları sürecinde sembolleşmiş şahıslar üzerinden atıf ve göndermelerin yapıldığı, liderin söz konusu şahıslar aracılığı ile zaman zaman bir tür kişisel özdeşleştirme ve transfer yaparak kendisi ve seçmen arasında ilişki kurmayı hedeflediği görülmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın “bizim ortak şarkımız” biçiminde nitelediği ve tüm mitinglerde dillendirilen “Beraber yürüdük biz yollarda, beraber ıslandık yağın yağmurda, şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey seni hatırlatıyor.” şeklindeki şarkı sözlerini miting meydanında bulunan seçmenle birlikte söylenmesi eyleminin de lider-seçmen, seçme-seçmen duygu birlikteliği inşası için kullanılan bir araç olduğunu belirtmek mümkündür. Kitlenin ortak şarkısı şeklinde nitelenen bu ifadelerin, bir yandan lider ve seçmenin duygu durumunu ortaya koyarken diğer yandan bir sembolik kimliği inşa etme ve lider-seçmen, seçmen-seçmen birlikteliğini sağlamlaştırma işlevi üstlendiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra farklı toplumsal aidiyetleri bulunan ancak ortak olarak asimetrik konumda olan seçmenleri bir araya getiren ve birliktelik oluşturma amaçlanan bu sözlerin bir tür “grup marşı” olma niteliğini de taşıdığı şeklinde değerlendirme yapmak mümkündür.

Liderin, konuşmanın doğal akışını keserek seçmenle diyaloga geçmesi, seçmenin sormuş olduğu sorulara yerinde ve anında cevap vermesi, seçmenin pankart ya da benzeri yollarla sunmuş olduğu mesajlara karşılık vermesi, miting meydanında sağlık problemi yaşayan seçmene yardımı yönlendirmesi ve miting meydanında koridor açılmasının sağlaması gibi eylemlerle, lider ve seçmen ilişkisinin örtük olarak güçlendirilmesinin amaçlandığını belirtmek mümkündür. Bu tür, muhataba değer verici sembolik anlam ifade eden davranışların seçmende duygusal bir karşılık yaratma ihtimalinin bulunduğunu da ileri sürmek mümkündür.

Miting meydanında bulunan seçmenle zaman zaman bire bir ilişkinin kurulması, seçmenin tepkilerine karşılık verilmesinin, “Biz size ölürüz.”, “Biz size aşığız.”, “Benim Ayşe bacım, Fadime bacım”, “Biz sizinle gurur duyuyoruz.” şeklindeki hitap ve ifadelerle seçmenle doğal bir ilişki kurulmasının, seçmen ve lider arasındaki mesafeyi azalttığını ve böylece seçmenle lider arasında doğal, informel bir ilişki inşasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu yaklaşımın ise, seçmen zihninde, liderin kendine daha sıcak ve daha yakın davranan, ayrıca “elit/üstün” olmayan, “kendisi gibi olan” ve ulaşılabilen bir kimse imajı yaratmaya dönük olduğu düşünülmektedir.

Liderin, toplumun ortak değerlerine ilişkin yapmış olduğu atıfların, seçmenle “sıcak” ve “informel” bir ilişki kurulması ve seçmenle duygusal mesafenin azaltılarak doğal bir ilişki inşa edilmesi için önemli olduğu değerlendirilmektedir. Liderin seçmene ilişkin hitap ifadelerine ve kavramsal transferlere bakıldığında ise seçmenle duygusal mesafenin azaltılmasına dönük bir yaklaşımın sürdürüldüğünü görmek mümkündür. Mitingin yapılmış olduğu kente ait manevi sembolik unsurların, hem liderin seçmenle ilişki inşasında hem de seçmende kimlik inşasında kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda liderin seçmene siyasal simetri vaadinde bulunabilmesi için öncelikle duygusal bir ilişki zemininin hazırlanmasına önem verildiği, bir diğer ifadeyle seçmen ile liderin ortak bir duygusal paydada bir araya gelmelerinin amaçlandığı görülmektedir.

Seçmen ve lider arasında ilişki inşasını sağlayan ilişki performansının en temel çıktısının, ethopathic asimetrik ve ethologic asimetrik seçmenin liderle bir tür yakın bağ kurması, bunun yanı sıra kendisine sunulan sembolik bir kimlik ve aidiyet duygusu etrafında bütünleşmesi olduğunu belirtmek mümkündür. Bu açıklamalar çerçevesinde ilişki performansının siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin inşa sürecinde iki temel işlevi

yerine getirdiği görülmektedir. Bu işlevler, seçmen ve lider arasında iletişim zemininin yaratılması ile liderin farklı toplumsal grupları bir sembolik kimlik ve aidiyet çerçevesinde bir araya getirmesi şeklinde ifade edilebilir. Bu yaklaşımı aşağıdaki şema (Şekil 5.1) aracılığı ile özetlemek mümkündür.

Şekil 5.1. İlişki Performansı ve işlevleri şeması

5.3.3.Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İlgili Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası

Analizin bu aşamasında simetri vaadeden lider retoriğinin ilgili performansı için retoriğin pathos bileşeninin merkezi rotası kullanılmaktadır. Seçmenin dikkatinin çekilmesi amacıyla hedef kitleye aktarılan ifadeler, daha önce belirlenen kriterler kapsamında konuşma metninden tespit edilmektedir. Söz konusu ifadeler ise pathosun ilgili rotası ve ilgili performansı için belirlenen kriterler çerçevesinde ele alınarak analiz edilmektedir.

İlgili performansı ve pathosun merkezi rotasını ortaya koyduğu düşünülen kriterler aşağıdaki tabloda (Çizelge 5.9) gösterilmektedir.

Çizelge 5.9. İlgî Performansı ve Pathosun Merkezi Rotasına Ait Kriterler Tablosu

İLGİ PERFORMANSI Duygulanım Yoluyla Seçmenin Dikkatini Çekme	PATHOSUN MERKEZİ ROTASI Duygusal Unsurlarla Seçmenin Dinamik Hale Getirilmesi
-Coşku ve Heyecan Çekiciliği Kullanarak Dikkat Çekme -Korku ve Kaygı Çekiciliği Kullanarak Dikkat Çekme -Seçmenin Yaşamından Örneklerin Sağladığı Çekicilikten Yararlanarak Dikkat Çekme -Referans Grupların Hayatlarının Çekiciliğini Kullanarak Dikkat Çekme -Sembolik, Simgesel Unsurların Çekiciliğini Kullanarak Dikkat Çekme	Sevinç ve Heyecan Oluşturma -Şiir, Anekdöt, Hikâye, Atasözü ve Özdeyişler Kullanarak Pozitif Duygulanım Yaratma Tehdit Algısı Oluşturma -Kaygı ve Korku Yaratıcı İfadelerle Dinamizm Yaratma -Somut ve Soyut Tehdit Unsurlarına Karşı Duygu Oluşturarak Dinamizm Yaratma Öfke ve Nefret Duygusu Oluşturma -Geçmişe Karşı Kin Yaratıcı İfadelerle Dinamizm Yaratma Öç Alma Arzusu Oluşturma -Seçmene Geçmişten Öç Alabilme Zeminini Var ederek Dinamizm Oluşturma

Yöntem kısmında belirlenmiş olan örneklem çerçevesinde deşifresi yapılmış konuşma metinlerinden ilgi performansına ilişkin olan ifadeler sıralanmakta, söz konusu ifadeler bir tablo aracılığı ile iki sütün halinde gösterilmektedir. Hazırlanan tablonun sağ tarafı performans alanını kapsayacak biçimde retorik bileşenin ilgili rotasına ilişkin ifadenin tamamına, tablonun sol tarafı ise, pathosun merkezi rotasını da temsil eden ilgi performansına ait sembolik-imgesel ifade/argümanlara ayrılmaktadır.

5.3.3.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İlgî Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010 yılında Anayasa değişikliğine ilişkin 15 Ağustos Pazar günü Gaziantep ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin ilgisini kendisine ve ikna sürecine çekmeyi, seçmende bir tür duygulanım oluşturarak seçmenin dinamizm kazanmasını sağlamayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.3.1.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Soruyorum, kim kazandı? Gaziantep kazandı değil mi? (Evet) Esnaf kardeşim kazandı değil mi? (Evet) Tüccar kazandı değil mi? Sanayici kazandı değil mi? Vatandaşım kazandı değil mi?...”

İfade 2: “...Biz geldik Esat kardeşimle oturduk, iki ülke arasındaki meseleleri konuştuk. İstişare ettik, müzakere ettik...”

İfade 3: “...Ve işte görüyorsunuz CHP içinde MHP içinde BDP içinde sağduyulu sesler çıkıyor. Baskılara boyun eğmeyip gerçeği haykıranlar çıkıyor. Belediye başkanları, milletvekilleri il ilçe belde başkanları çıkıyor. Ne diyorlar? Evet diyorlar. Genel merkezlerin tüm baskısına, tüm tehditlerine rağmen ihraç edeceğimiz demelerine rağmen, cesur yürekler çıkıyor ve Aklın yolu “Evet” diyorlar...”

İfade 4: “...Şöyle biraz zaman tüneline geri gideceğim. Gaziantep’li Kamil 1920 yılında daha 14 yaşındayken annesinin başındaki örtüyü indirmek isteyen düşman askerine kafa tuttu. Daha 14 yaşında olmasına rağmen Kamil namusu uğruna, şerefi uğruna, inancı uğruna, vatani uğruna canını ortaya koydu ve şehit oldu...”

İfade 5: “...Bu vatan, bu topraklar bize şehitlerimizin gazilerimizin emaneti...”

İfade 6: “...Bizim yolumuzu şehitlerimiz aydınlatıyor. Yönümüzü, rotamızı şehitlerimiz çiziyor. Onlardan aldığımız güçle kararlı şekilde yürüyor, Türkiye’yi büyütmenin Türkiye’yi yüceltmenin tüm şehitlerimize tüm gazilerimize karşı boynumuz dik alnımız ak kalmanın mücadelesini veriyoruz...”

İfade 7: “...Şimdi bakın sevgili Gaziantep’liler, on yıllar boyunca Türkiye sanal korkularla, gereksiz endişelere maruz bırakıldı. İçeride sanal tehditler, dışarıda düşmanlar üretildi...”

İfade 8: “...Türkiye 10 yıllar boyunca içine kapandı, içine kapatıldı. Türkiye’nin üç tarafı denizlerle dört tarafı düşmanlarla çevrili dediler. Biz geldik bu anlayışı yıktık. Bu anlayışı ortadan kaldırdık ...”

İfade 9: “...Suriye ile Türkiye daha 7,5 yıl öncesine kadar birbirine husumetle bakıyordu. Sürekli gerginlikler yaşanıyor, iki ülke zaman zaman savaşın eşiğine geliyordu...”

İfade 10: “...Tarih boyunca korkaklar hiçbir zaman zafer anıtı dikememişlerdir. Korkuyla hareket edenler hiçbir zaman yol alamamıştır. Küçük düşünenler büyük adımlar atamamışlardır. Tarih boyunca da bunlar olmadı, bundan sonra da bu tür adımları atamayacaklardır...”

İfade 11: “...İstedik ki biz sosyal devletiz değil mi? Sosyal olmanın gereğini yerine getirelim ve şuanda da bunu yapıyoruz. Bunu ne ana muhalefeti yapabilir ne yavru muhalefeti yapabilir. Bunların buna gücü yetmez. Böyle bir adımı da atamazlar...”

İfade 12: “...Şimdi biz her yeniliğe her gelişmeye her değişime ve dönüşüme karşı çıkanlar sadece ve sadece buna da karşı çıkıyorlar. Ama onlar yerinde sayar yerinde. Hani bizim Anadolu’da bir söz var ya. Ne diyor Anadolu’da benim vatandaşım “makaram sarı bağlar kız oynar gelin ağlar.” Bunların ki bu, bunların ki bu. Bunlar daha çok patinaj yaparlar. Muhalefetin hali bu...”

İfade 13: “...Bakınız Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde her yasaya karşı çıkıyorlar...”

İfade 14: “...Türkiye’nin kalkınmasını ilerlemesini engellemek için her türlü yola başvurdular. Şimdi bir kez daha hayır diyorlar. Sorun neye hayır diyorsunuz inanın bilmiyorlar. Bilmiyorlar değil mi? Bilmiyorlar...”

İfade 15: “...Türkiye’nin şahlanişını bir kez daha engellemek istiyorlar. Şimdi bir kez daha Türkiye’yi paçalarından tutup aşağıya çekmek için var güçleriyle son gayretlerini ortaya koyuyorlar ama onlar hayır derken bile samimi değiller. Kendi gerekçelerine kendileri dahi inanmıyorlar...”

İfade 16: “...Dikkat edin Türkiye Büyük Millet Meclisinde Anayasa değişikliği oylamaları esnasında oy kabinine gidip hayır diyemediler ve kendi arkadaşlarına güvenmediler. Çünkü olur ya oy kabinine gidip vicdanının sesini duyar da belki evet derler diye arkadaşlarına bile güvenmediler. Mecliste hayır diyemeyenler, telefon tuşundaki “hayır” a basamayıp evet diyenler, yes diyenler var ya korktular. Belki oy kabininde de böyle olur dediler. Onun için göndermediler...”

İfade 17: “...Şimdi benim halkıma geliyor, vatandaşıma geliyor, vatandaşıma diyor ki: biz her ne kadar oy kabinine gitmediyse de siz oy sandığına gidin ve hayır deyin. Ya benim Gaziantep’li kardeşlerim enayi mi be? Sana 12 Eylülde nasıl evet denileceğini sandıklarda gösterecek...”

İfade 18: “...bu bir AK Parti projesi değil, bu Tayyip Erdoğan’ın projesi değil, Ahmetin Mehmetin projesi değil, bu proje milletin projesi milletin. Onun için diyorum ki, 12 Eylül’de ya darbe Anayasası ya milletin Anayasası...”

İfade 19: “...Bütün o korkuların bütün o tehditlerin ne kadar boş olduğu ortaya çıktı. Düşman üretme politikasından yarar değil zarar gördüğümüz ortaya çıktı...”

İfade 20: “...12 Eylül İnşallah Türkiye için bir milat olacak. 12 Eylül İnşallah Gaziantep için bir milat olacak...”

5.3.3.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmende bir tür duygulanım yaratarak ilginin oluşturulmasını ve seçmenin bir duygu çerçevesinde dinamizm kazanmasını amaçladığı varsayılan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.10) yardımıyla göstermek

mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilgi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.10.Gaziantep miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...Esnaf kardeşim kazandı... Tüccar kazandı... Sanayici kazandı... Vatandaşım kazandı..."	1. "...Soruyorum, kim kazandı? Gaziantep kazandı değil mi? (Evet) Esnaf kardeşim kazandı değil mi? (Evet) Tüccar kazandı değil mi? Sanayici kazandı değil mi? Vatandaşım kazandı değil mi? ..."
1.1 "Seçmenin yaşamından örnekle sevinç ve coşku yaratma" odağı	
2. "...Esat kardeşimle... iki ülke arasındaki meseleleri konuştuk..."	2. "...Biz geldik Esat kardeşimle oturduk, iki ülke arasındaki meseleleri konuştuk. İstişare ettik, müzakere ettik..."
2.1 "Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma" odağı	
3. "...CHP... MHP... BDP içinde sağduyulu sesler çıkıyor. Baskılara boyun eğmeyip gerçeği haykırırlar çıkıyor. Belediye başkanları, milletvekilleri il ilçe belde başkanları çıkıyor..."	3. "...Ve işte görüyorsunuz CHP içinde MHP içinde BDP içinde sağduyulu sesler çıkıyor. Baskılara boyun eğmeyip gerçeği haykırırlar çıkıyor. Belediye başkanları, milletvekilleri il ilçe belde başkanları çıkıyor. Ne diyorlar? Evet diyorlar. Genel merkezlerin tüm baskısına, tüm tehditlerine rağmen ihraç edeceğiz demelerine rağmen, cesur yürekler çıkıyor ve Aklın yolu "Evet" diyorlar..."
3.1 "Sembollerle seçimde öfke oluşturma" odağı	
4. "...Gaziantepli Kamil 1920 yılında daha 14 yaşındayken annesinin başındaki örtüyü indirmek isteyen düşman askerine kafa tuttu ..."	4. "...Şöyle biraz zaman tüneline geri gideceğim. Gaziantepli Kamil 1920 yılında daha 14 yaşındayken annesinin başındaki örtüyü indirmek isteyen düşman askerine kafa tuttu. Daha 14 yaşında olmasına rağmen Kamil namusu uğruna, şerefi uğruna, inancı uğruna, vatani uğruna canını ortaya koydu ve şehit oldu..."
4.1 "Semboller ve anekdotlarla seçimde öfke oluşturma" odağı	
5. "...bu topraklar bize şehitlerimizin gazilerimizin emaneti..."	5. "...Bu vatan, bu topraklar bize şehitlerimizin gazilerimizin emaneti..."
5.1 "Sembollerle seçimde coşku oluşturma" odağı	
6. "...Yönümüzü, rotamızı şehitlerimiz çiziyor..."	6. "...Bizim yolumuzu şehitlerimiz aydınlatıyor. Yönümüzü, rotamızı şehitlerimiz çiziyor. Onlardan aldığımız güçle kararlı şekilde yürüyor, Türkiye'yi büyütmenin Türkiye'yi yüceltmenin tüm şehitlerimize tüm gazilerimize karşı boynumuz dik alnımız ak kalmanın mücadelesini veriyoruz..."
6.1 "Sembollerle seçimde coşku oluşturma" odağı	

7. "...on yıllar boyunca Türkiye sanal korkularla, gereksiz endişelere maruz bırakıldı..."	7. "...Şimdi bakın sevgili Gaziantep'li, on yıllar boyunca Türkiye sanal korkularla, gereksiz endişelere maruz bırakıldı. İçeride sanal tehditler, dışarıda düşmanlar üretildi..."
7.1 "Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma" odağı	
8. "...Suriye ile Türkiye daha 7,5 yıl öncesine kadar birbirine husumetle bakıyordu..."	8. "...Suriye ile Türkiye daha 7,5 yıl öncesine kadar birbirine husumetle bakıyordu. Sürekli gerginlikler yaşanıyor, iki ülke zaman zaman savaşın eşiğine geliyordu..."
8.1 "Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma" odağı	
9. "...Tarih boyunca korkaklar hiçbir zaman zafer anıtı dikememişlerdir..."	9. "...Tarih boyunca korkaklar hiçbir zaman zafer anıtı dikememişlerdir. Korkuyla hareket edenler hiçbir zaman yol alamamıştır. Küçük düşünenler büyük adımlar atamamışlardır. Tarih boyunca da bunlar olmadı, bundan sonra da bu tür adımları atamayacaklardır..."
9.1 "Sembol ve anekdotlarla seçimde coşku oluşturma" odağı	
10. "...biz sosyal devletiz değil mi? Sosyal olmanın gereğini yerine getirelim... Bunu ne ana muhalefeti yapabilir ne yavru muhalefeti yapabilir..."	10. "...İstedik ki biz sosyal devletiz değil mi? Sosyal olmanın gereğini yerine getirelim ve şuanda da bunu yapıyoruz. Bunu ne ana muhalefeti yapabilir ne yavru muhalefeti yapabilir. Bunların buna gücü yetmez. Böyle bir adımı da atamazlar..."
10.1 "Seçmen yaşamından örnekle somut tehdit unsuru oluşturma" odağı	
11. "...Şimdi biz her yeniliğe her gelişmeye her değişime ve dönüşüme karşı çıkanlar sadece ve sadece buna da karşı çıkıyorlar..."	11. "...Şimdi biz her yeniliğe her gelişmeye her değişime ve dönüşüme karşı çıkanlar sadece ve sadece buna da karşı çıkıyorlar. Ama onlar yerinde sayar yerinde. Hani bizim Anadolu'da bir söz var ya. Ne diyor Anadolu'da benim vatandaşım "makaram sarı bağlar kız oynar gelin ağlar." Bunların ki bu, bunların ki bu. Bunlar daha çok patinaj yaparlar. Muhalefetin hali bu..."
11.1 "Seçmen yaşamından örnekle somut tehdit unsuru oluşturma" odağı	
12. "...her yasaya karşı çıkıyorlar..."	12. "...Bakınız Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde her yasaya karşı çıkıyorlar..."
12.1 "Sembollerle seçimde kin ve nefret oluşturma" odağı	
13. "...Türkiye'nin kalkınmasını ilerlemesini engellemek için her türlü yola başvurdular. ..."	13. "...Türkiye'nin kalkınmasını ilerlemesini engellemek için her türlü yola başvurdular. Şimdi bir kez daha hayır diyorlar. Sorun neye hayır diyorsunuz inanın bilmiyorlar. Bilmiyorlar değil mi? Bilmiyorlar..."
13.1 "Sembollerle seçimde kin ve nefret oluşturma" odağı	
14. "...Türkiye'nin şahlanışını bir kez daha engellemek istiyorlar. Şimdi bir kez daha	14. "...Türkiye'nin şahlanışını bir kez daha engellemek istiyorlar. Şimdi bir kez

Türkiye'yi paçalarından tutup aşağıya çekmek için var güçleriyle son gayretlerini ortaya koyuyorlar..."	daha Türkiye'yi paçalarından tutup aşağıya çekmek için var güçleriyle son gayretlerini ortaya koyuyorlar ama onlar hayır derken bile samimi değiller. Kendi gerekçelerine kendileri dahi inanmıyorlar..."
14.1 "Soyut tehdit unsurlarıyla korku oluşturma" odağı	
15. "...Mecliste hayır diyemeyenler, telefon tuşundaki "hayır"a basamayıp evet diyenler, yes diyenler var ya korktular..."	15. "...Dikkat edin Türkiye Büyük Millet Meclisinde Anayasa değişikliği oylamaları esnasında oy kabineye gidip hayır diyemediler ve kendi arkadaşlarına güvenmediler. Çünkü olur ya oy kabineye gidip vicdanının sesini duyar da belki evet derler diye arkadaşlarına bile güvenmediler. Mecliste hayır diyemeyenler, telefon tuşundaki "hayır"a basamayıp evet diyenler, yes diyenler var ya korktular. Belki oy kabinde de böyle olur dediler. Onun için göndermediler ..."
15.1 "Anekdotlarla seçmende öfke oluşturma" odağı	
16. "...vatandaşına diyor ki: biz her ne kadar oy kabineye gitmediyse de siz oy sandığına gidin ve hayır deyin. Gaziantep'li kardeşlerim enayi mi be?..."	16. "...Şimdi benim halkıma geliyor, vatandaşına geliyor, vatandaşına diyor ki: biz her ne kadar oy kabineye gitmediyse de siz oy sandığına gidin ve hayır deyin. Ya benim Gaziantep'li kardeşlerim enayi mi be? Sana 12 Eylülde nasıl evet denileceğini sandıklarda gösterecek..."
16.1 "Seçmende öfke oluşturma" odağı	
17. "...ya darbe Anayasası ya milletin Anayasası..."	17. "...bu bir AK Parti projesi değil, bu Tayyip Erdoğan'ın projesi değil, Ahmet'in Mehmet'in projesi değil, bu proje milletin projesi milletin. Onun için diyorum ki, 12 Eylül'de ya darbe Anayasası ya milletin Anayasası..."
17.1 "Sembollerle seçmende korku ve kaygı oluşturma" odağı	
18. "...Düşman üretme politikasından yarar değil zarar gördüğümüz ortaya çıktı..."	18. "...Bütün o korkuların bütün o tehditlerin ne kadar boş olduğu ortaya çıktı. Düşman üretme politikasından yarar değil zarar gördüğümüz ortaya çıktı..."
18.1 "Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin yaratma" odağı	
19. "...12 Eylül İnşallah Türkiye için... Gaziantep için bir milat olacak..."	19. "...12 Eylül İnşallah Türkiye için bir milat olacak. 12 Eylül İnşallah Gaziantep için bir milat olacak..."
19.1 "Seçmene geçmişten öğ alma imkanı sunma" odağı	

5.3.3.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İlgili Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2011 yılında genel seçimlere ilişkin 20 Mayıs Cuma günü Van ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin ilgisini kendisine ve ikna sürecine çekmeyi, seçmende bir tür duygulanım oluşturarak seçmenin dinamizm kazanmasını sağlamayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.3.2.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: "...benim rahmetli büyük dedem, 1915'te Rize'den kalktı Sarıkamış'a vatanı savunmaya gitti. Rahmetli babaannem hep bize onun elinde silahıyla nasıl donarak şehit olduğunu anlatırdı. Bunun gururunu bunun özellikle bize verdiği aşkı heyecanı babaannemi dinleyerek yaşadık..."

İfade 2: "...Sarıkamış harekatı öncesinde, Van'da mevcut cephaneyi cepheye götürecek yetişkin bulunamıyor. Çünkü herkes savaşımaya gitmiş. Yaşları 12 ila 17 arasında 120 tane Vanlı çocuk yürüyerek Sarıkamış'a giderek, bu cephaneyi yerine ulaştırma görevini üstleniyorlar. 1915 yılının Ocak ayında o ayazda o kara kışta 120 çocuk dağları aşarak bin bir badireyi atlatarak Sarıkamış'a varıyorlar. Emaneti yerine teslim ediyorlar. Geri dönerken soğuk amansız bir şekilde bastırıyor. 22'si dışında hepsi yolda donarak şehit oluyor. Biz işte buyuz. ..."

İfade 3: "...Şimdi bakın sevgili Vanlılar kardeşler arasında hesaplaşma olmaz. Ne olur helalleşme olur. Biz AK Parti olarak bu ülkenin 74 milyon evladının birbiriyle kucaklaşmasını, birbiriyle helalleşmesini istedik..."

İfade 4: "...Yola çıkarken kardeşlik dedik yola çıkarken gençler ölmesin dedik, yola çıkarken samimiyetle yürekten anneler ağlamasın dedik. Babaların yürekleri dağlanmasın dedik. Elimizi bedenimizi vücudumuzu yüreğimizi taşın altına koyduk. Biz bu sorunu çözeceğiz dedik..."

İfade 5: "...Yıllardır acı çektiğiniz, anlatamadığınız, yıllardır sağır duvarlardan geri dönen meselelerinize biz el attık. Onları çözdük, çözüyoruz..."

İfade 6: "...Bakın ben size burada bazı belgeler göstereceğiz. Bu belgeler, tarihe ışık tutan belgeler. Bu belgeler sadece bu bölgenin belgeleri değil... Bu ülkede on

yıllarca yaşanan zulmün baskının, sindirmenin belgeleri bu belgeler. Türkiye’de 2002 yılına kadar sürdürülen inkâr politikalarının belgeleri...”

İfade 7: “...Bu gösterdiğim belgeler sadece tarihi aydınlatan belgeler değil, bu belgeler aynı zamanda yaşanan dramın, yaşanan acının belgeleri. Bu belgeler bizim dönemimize kadar yaşanan inkar politikalarının belgeleri...”

İfade 8: “...1940’larda konan yasakların işte bugüne kadar ne ocaklar söndürdüğünü ne acılar yaşattığını bilirim...”

İfade 9: “...Bahçesaray’ın Köşk yani Kasır Köyünde Van’a gelene kadar her köşe başında nasıl arandıklarını da biliyorum...”

İfade 10: “...Ne diyor Ahmet Arif: ‘Vurulmuşum dağların kuytuluk bir boğazında, Vakitlerden bir sabah namazında yatarım, kanlı upuzun. Vurulmuşum düşüm gecelerden kara. Bir hayra yoranım çıkmaz canım alırlar ecelsiz, sığdıramam kitaplara. Şifre buyurmuş bir paşa vurulmuşum hiç sorgusuz sualsiz’...”

İfade 11: “...bu toprakların bir dili olsa da konuşsa, Şu hapishanelerin dili olsa da bu yapılan zulümleri bir anlatsa...”

İfade 12: “...biz milli birlik ve kardeşlik projesini açıklarken, defalarca ifade ettik... çelik gibi sinirlerimiz, sabrımız olacak dedik. Bütün bu provokasyonlara, tahriklere, istismara göğüs gereceğiz dedik. Doğuda batıda çözümü engellemek isteyenlere, kardeşliği engellemek isteyenlere aldırmayacağız, aldanmayacağız dedik...”

İfade 13: “...4 yıl boyunca Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kürt kardeşlerimin hiçbir sorununa çözüm önerisi getirmeyenler, 12 Haziranda sandık görününce neden sokakları ateşe veriyor. Neden AK Partinin 100’ü bulan seçim bürolarına, otobüslerine, milletvekili adaylarına saldırılar yapılıyor. İstanbul’da Kastamonu’da Silopi’de neden polisler hedef alınıyor...”

İfade 14: “...Bugün bir kez daha CHP, MHP, BDP, Terör Örgütü, Ergenekon, emekli siyasetçiler bir araya gelip acaba ittifak halinde AK Partiye saldırıyorlar...”

İfade 15: “...Sandıktan umudunu kesip, demokrasiden umudunu kesip, silahı, mayınları, taşları devreye sokanları görün...”

İfade 16: “...Savaşı, şiddeti, düşmanlığı tahrik etmek için sadece onurlarını, kişiliklerini, şahsiyetlerini, değil bizim bütün kutsallarımızı da istismar etmekten, ayaklar altına almaktan çekinmeyenlerin, maskelerinin gerisine iyi bakın...”

İfade 17: “...30 Yılda 40 binden fazla insan hayatını kaybetti. Ölen kim, ölen kim? Bu ülkenin çocukları...”

İfade 18: “...Değerli kardeşlerim Allah aşkına kim kazandı? Benim Kürt Kardeşim kazanmadı hep kaybetti. Türkiye kazanmadı hep kaybetti. Van kazanmadı hep kaybetti...”

İfade 19: “...Değerli kardeşlerim bu BDP bu terör örgütü yıllarca bizim dini değerlerimizi, inançlarımızı hor gördü, aşağıladı. Bak ne diyorlardı: Çok enteresan, bunu iyi dinlemenizi istiyorum. Kürtler Med’lerden geliyor dediler. Kürtlerin dini İslam değil Zerdüştlüktür dediler. Bunları biliyorsunuz değil mi? Kürtler kılıç zoruyla İslam’ı kabul etti dediler...”

İfade 20: “...Hakkârî’de bir imamı öldürecek kadar vicdanlarını pazara çıkardılar...”

İfade 21: “...benim Vanlı köylü yaşlı amcam perişan halde bir bebeği sırtına peştamalla bağlamış, yanında küçük oğlu elinde horoz, yerel gazeteci soruyor... Bunu bana bir gazeteci arkadaşım anlattı: Amca nereye? Bebeğim hasta diyor ilçedeki sağlık ocağına götürüyorum. Peki, bu horoz ne? Gazeteci bunu soruyor. Satıp ilaç alacağım diyor. Gazeteci, başı peştamaldan sarkan ve donuk gözlerinden öldüğü anlaşılan bebekten, amcayı haberdar etmeye cesaret edemeden yüreği buruk yoluna devam ediyor. İşte bu 10 yıl önceki Van’ın manzarası...”

İfade 22: “...değerli kardeşlerim neydi o hal, gidilebiliyor muydu? Bir ay Van’a açık 11 ay kapalıydı değil mi? Şimdi sürekli açık hale geldi mi? Hem de alternatifleriyle geldi mi? ...”

İfade 23: “...Onlar elinde Molotof kokteyli ile dolaşıyor biz de bilgisayar ile dolaşıyoruz farkımız bu...”

İfade 24: “...Niye Kanuni ne diyordu: “halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi” mesele bu. Yani bir sağlıklı nefese biz devleti feda ederiz böyle çıktık yola...”

İfade 25: “...Bak geçenlerde açıklama yaptılar neydi o açıklama: AK Parti 400 milletvekili de çıkarsa onlara yeni anayasa yaptırtmayız. Şu lafa bak ya şu lafa bak, sen nerede yaşadığının farkında mısın? Ha biz o 400’ü alalım da, gücün yetiyorsa yaptırtma. Gücün yetiyorsa yaptırtma...”

İfade 26: “...Değerli kardeşlerim çözüm sürecini kilitlemek için her kışkırtmada başrol oynadılar...”

İfade 27: “...Biz millete sevdalıyız, biz size aşığız, Ferhat gibi. Ferhat nasıl Şirin’e aşıkta, dağları deldiyse, işte biz de dağları böyle deliyoruz...”

5.3.3.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmende bir tür duygulanım yaratarak ilginin oluşturulmasını ve seçmenin bir duygu çerçevesinde dinamizm kazanmasını amaçladığı varsayılan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.11) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla

sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilgi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.11. Van miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...benim rahmetli büyük dedem, 1915'te Rize'den kalktı Sarıkamış'a vatani savunmaya gitti. ..."	1. "... benim rahmetli büyük dedem, 1915'te Rize'den kalktı Sarıkamış'a vatani savunmaya gitti. Rahmetli babaannem hep bize onun elinde silahıyla nasıl donarak şehit olduğunu anlatırdı. Bunun gururunu bunun özellikle bize verdiği aşkı heyecanı babaannemi dinleyerek yaşadık..."
1.1 "Sembol ve anekdotlarla seçmende coşku oluşturma" odağı	
2. "...Yaşları 12 ila 17 arasında 120 tane Vanlı çocuk yürüyerek Sarıkamış'a giderek, bu cephaneyi yerine ulaştırma görevini üstleniyorlar..."	2. "...Sarıkamış hareketi öncesinde, Van'da mevcut cephaneyi cepheye götürecek yetişkin bulunamıyor. Çünkü herkes savaşıma gitmiş. Yaşları 12 ila 17 arasında 120 tane Vanlı çocuk yürüyerek Sarıkamış'a giderek, bu cephaneyi yerine ulaştırma görevini üstleniyorlar. 1915 yılının Ocak ayında o ayazda o kara kışta 120 çocuk dağları aşarak bin bir badireyi atlatacak Sarıkamış'a varıyorlar. Emaneti yerine teslim ediyorlar. Geri dönerken soğuk amansız bir şekilde bastırıyor. 22'si dışında hepsi yolda donarak şehit oluyor. Biz işte buyuz. ..."
2.1 "Seçmenin yaşamından örnekle coşku oluşturma" odağı	
3. "...kardeşler arasında hesaplaşma olmaz. Ne olur helalleşme olur..."	3. "...kardeşler arasında hesaplaşma olmaz. Ne olur helalleşme olur. Biz AK Parti olarak bu ülkenin 74 milyon evladının birbiriyle kucaklaşmasını, birbiriyle helalleşmesini istedik..."
3.1 "Seçmen yaşamından örnekle sevinç/heyecan oluşturma" odağı	
4. "...Yola çıkarken... anneler ağlamasın... babaların yürekleri dağlanmasın dedik..."	4. "...Yola çıkarken kardeşlik dedik yola çıkarken gençler ölmesin dedik, yola çıkarken samimiyetle yürekten anneler ağlamasın dedik. Babaların yürekleri dağlanmasın dedik. Elimizi bedenimizi vücudumuzu yüreğimizi taşın altına koyduk. Biz bu sorunu çözeceğiz dedik..."
4.1 "Seçmen yaşamından örnekle geçmişe öfke oluşturma" odağı	
5. "...Yıllardır acı çektiğiniz, anlatamadığınız..."	5. "...Yıllardır acı çektiğiniz, anlatamadığınız, yıllardır sağır duvarlardan geri dönen meselelerinize biz el attık. Onları çözdük, çözüyoruz..."
5.1 "Seçmen yaşamından örnekle geçmişe öfke oluşturma" odağı	
6. "...Bu belgeler... bu ülkede on yıllarca yaşanan zulmün baskının, sindirmenin..."	6. "...Bakın ben size burada bazı belgeler göstereceğiz. Bu belgeler, tarihe ışık

Türkiye’de 2002 yılına kadar sürdürülen inkâr politikalarının belgeleri...”	tutan belgeler. Bu belgeler sadece bu bölgenin belgeleri değil... Bu ülkede on yıllarca yaşanan zulmün baskının, sindirmenin belgeleri bu belgeler. Türkiye’de 2002 yılına kadar sürdürülen inkâr politikalarının belgeleri...”
6.1 “Belge ve anekdotla ve seçmende geçmişe kin/öfke oluşturma” odağı	
7. “...bu belgeler aynı zamanda yaşanan dramın, yaşanan acının belgeleri ...”	7. “...Bu gösterdiğim belgeler sadece tarihi aydınlatan belgeler değil, bu belgeler aynı zamanda yaşanan dramın, yaşanan acının belgeleri. Bu belgeler bizim dönemimize kadar yaşanan inkar politikalarının belgeleri...”
7.1 “Belge ve anekdotla ve seçmende geçmişe kin/öfke oluşturma” odağı	
8. “...1940’larda konan yasaklar...”	8. “...1940’larda konan yasakların işte bugüne kadar ne ocaklar söndürdüğünü ne acılar yaşattığını bilirim...”
8.1 “Sembollerle seçmende kin ve nefret oluşturma” odağı	
9. “...Bahçesaray’ın Köşk yani Kasır Köyünde Van’a gelene kadar her köşe başında nasıl arandıklarını da biliyorum...”	9. “...Bahçesaray’ın Köşk yani Kasır Köyünde Van’a gelene kadar her köşe başında nasıl arandıklarını da biliyorum...”
9.1 “Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma” odağı	
10. “...Ne diyor Ahmet Arif ...”	10. “...Ne diyor Ahmet Arif: ‘Vurulmuşum dağların kuytuluk bir boğazında, Vakitlerden bir sabah namazında yatarım, kanlı upuzun. Vurulmuşum düşüm gecelerden kara. Bir hayra yoranım çıkmaz canım alırlar ecelsiz, sığdıramam kitaplara. Şifre buyurmuş bir paşa vurulmuşum hiç sorgusuz sualsiz’...”
10.1 “Şiir okuyarak seçmende geçmişe karşı kin/öfke yaratma” odağı	
11. “...bu toprakların... şu hapishanelerin dili olsa da bu yapılan zulümleri bir anlatsa ...”	11. “...bu toprakların bir dili olsa da konuşsa, Şu hapishanelerin dili olsa da bu yapılan zulümleri bir anlatsa...”
11.1 “Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma” odağı	
12. “...Doğuda batıda çözümü engellemek isteyenlere, kardeşliği engellemek isteyenlere aldırmayacağız ...”	12. “...biz milli birlik ve kardeşlik projesini açıklarken, defalarca ifade ettik... çelik gibi sinirlerimiz, sabrımız olacak dedik. Bütün bu provokasyonlara, tahriklere, istismara göğüs gereceğiz dedik. Doğuda batıda çözümü engellemek isteyenlere, kardeşliği engellemek isteyenlere aldırmayacağız, aldanmayacağız dedik...”
12.1 “Sembollerle seçmende kin ve nefret oluşturma” odağı	
13. “...4 yıl boyunca Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kürt kardeşlerimin hiçbir sorununa çözüm önerisi getirmeyenler, ...AK Partinin 100’ü bulan seçim bürolarına, otobüslerine, milletvekili adaylarına saldırılar yapıyor. İstanbul’da Kastamonu’da Silopi’de neden polisler	13. “...4 yıl boyunca Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kürt kardeşlerimin hiçbir sorununa çözüm önerisi getirmeyenler, 12 Haziranda sandık görününce neden sokakları ateşe veriyor. Neden AK Partinin 100’ü bulan seçim bürolarına, otobüslerine, milletvekili adaylarına

hedef alınıyor	saldırıları yapıyor. İstanbul'da Kastamonu'da Silopi'de neden polisler hedef alınıyor..."
13.1 "Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma" odağı	
14. "...CHP, MHP, BDP, Terör Örgütü, Ergenekon, emekli siyasetçiler... AK Partiye saldırıyorlar..."	14. "...Bugün bir kez daha CHP, MHP, BDP, Terör Örgütü, Ergenekon, emekli siyasetçiler bir araya gelip acaba ittifak halinde AK Partiye saldırıyorlar..."
14.1 "Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma" odağı	
15. "...silahı, mayınları, taşları devreye sokanları görün..."	15. "...Sandıktan umudunu kesip, demokrasiden umudunu kesip, silahı, mayınları, taşları devreye sokanları görün..."
15.1 "Sembollerle seçimde korku ve kaygı oluşturma" odağı	
16. "...Savaşı, şiddeti, düşmanlığı tahrik etmek için sadece onurlarını, kişiliklerini, şahsiyetlerini, değil bizim bütün kutsallarımızı da istismar etmekten, ayaklar altına almaktan çekinmeyenlerin, maskelerinin gerisine iyi bakın..."	16. "...Savaşı, şiddeti, düşmanlığı tahrik etmek için sadece onurlarını, kişiliklerini, şahsiyetlerini, değil bizim bütün kutsallarımızı da istismar etmekten, ayaklar altına almaktan çekinmeyenlerin, maskelerinin gerisine iyi bakın..."
16.1 "Sembollerle seçimde korku ve kaygı oluşturma" odağı	
17. "...Ölen kim, ölen kim? Bu ülkenin çocukları..."	17. "...30 Yılda 40 binden fazla insan hayatını kaybetti. Ölen kim, ölen kim? Bu ülkenin çocukları..."
17.1 "Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma" odağı	
18. "...Benim Kürt Kardeşim... Türkiye... Van kazanmadı hep kaybetti..."	18. "...Değerli kardeşlerim Allah aşkına kim kazandı? Benim Kürt Kardeşim kazanmadı hep kaybetti. Türkiye kazanmadı hep kaybetti. Van kazanmadı hep kaybetti..."
18.1 "Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma" odağı	
19. "...bu BDP bu terör örgütü yıllarca bizim dini değerlerimizi, inançlarımızı hor gördü, aşağıladı..."	19. "...bu BDP bu terör örgütü yıllarca bizim dini değerlerimizi, inançlarımızı hor gördü, aşağıladı... Kürtler Med'lerden geliyor dediler. Kürtlerin dini İslam değil Zerdüştlüktür dediler. Bunları biliyorsunuz değil mi? Kürtler kılıç zoruyla İslam'ı kabul etti dediler..."
19.1 "Seçmen yaşamından örnekle somut tehdit unsuru oluşturma" odağı	
20. "...bir imamı öldürecek kadar vicdanlarını pazara çıkardılar..."	20. "...Hakkâri'de bir imamı öldürecek kadar vicdanlarını pazara çıkardılar..."
20.1 "Sembollerle seçimde kin/öfke oluşturma" odağı	
21. "...İşte bu 10 yıl önceki Van'ın manzarası..."	21. "...benim Vanlı köylü yaşlı amcam perişan halde bir bebeği sırtına peştamalla bağlamış, yanında küçük oğlu elinde horoz, yerel gazeteci soruyor... Bunu bana bir gazeteci arkadaşım anlattı: Amca nereye? Bebeğim hasta diyor ilçedeki sağlık ocağına götürüyorum. Peki, bu horoz ne? Gazeteci bunu soruyor. Satıp ilaç alacağım diyor. Gazeteci, başı peştamaldan sarkan ve

	donuk gözlerinden öldüğü anlaşılan bebekten, amcayı haberdar etmeye cesaret edemeden yüreği buruk yoluna devam ediyor. İşte bu 10 yıl önceki Van'ın manzarası..."
21.1 “Seçmen yaşamından örnekle korku ve kaygı oluşturma” odağı	
22. "...değerli kardeşlerim neydi o hal? ..."	22. "...değerli kardeşlerim neydi o hal, gidilebiliyor muydu? Bir ay Van'a açık 11 ay kapalıydı değil mi? Şimdi sürekli açık hale geldi mi? Hem de alternatifleriyle geldi mi? ..."
22.1 “Seçmen yaşamından örnekle korku/kaygı oluşturma” odağı	
23. "...Onlar elinde Molotof kokteyli... biz de bilgisayar ile dolaşıyoruz farkımız bu..."	23. "...Onlar elinde Molotof kokteyli ile dolaşıyor biz de bilgisayar ile dolaşıyoruz farkımız bu..."
23.1 “Sembollerle korku/kaygı oluşturma” odağı	
24. "...Yani bir sağlıklı nefese biz devleti feda ederiz böyle çıktık yola..."	24. "...Kanuni ne diyordu: “halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi” mesele bu. Yani bir sağlıklı nefese biz devleti feda ederiz böyle çıktık yola..."
24.1 “Sembol ve anekdotlarla seçmende coşku oluşturma” odağı	
25. "...Bak geçenlerde açıklama yaptılar neydi o açıklama: ‘AK Parti 400 milletvekili de çıkarsa onlara yeni anayasa yaptırtmayız’..."	25. "...Bak geçenlerde açıklama yaptılar neydi o açıklama: AK Parti 400 milletvekili de çıkarsa onlara yeni anayasa yaptırtmayız. Şu lafa bak ya şu lafa bak, sen nerede yaşadığının farkında mısın? Ha biz o 400’ü alalım da, gücün yetiyorsa yaptırtma. Gücün yetiyorsa yaptırtma..."
25.1 “Seçmene geçmişten öğ alma imkanı sunma” odağı	
26. "...çözüm sürecini kilitlemek için her kışkırtmada başrol oynadılar..."	26. "...Değerli kardeşlerim çözüm sürecini kilitlemek için her kışkırtmada başrol oynadılar..."
26.1 “Seçmende tehdit algısı oluşturma” odağı	
27. "...Biz millete sevdalıyız, biz size aşığız, Ferhat gibi. Ferhat nasıl Şirin’e aşıkça ..."	27. "...Biz millete sevdalıyız, biz size aşığız, Ferhat gibi. Ferhat nasıl Şirin’e aşıkça, dağları deldiyse, işte biz de dağları böyle deliyoruz..."
27.1 “Sembol ve hikayelerle seçmende coşku oluşturma” odağı	

5.3.3.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2013 yılında Gezi Parkı olaylarına ilişkin olarak 22 Haziran Cumartesi günü Samsun ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin ilgisini kendisine ve ikna sürecine çekmeyi, seçmende bir tür

duygulanım oluşturarak seçmenin dinamizm kazanmasını sağlamayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin zaman zaman sembolik ve retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.3.3.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Karadeniz yağmacılara söyleyeceğini söyledi. Karadeniz vandallara diyeceğini çoktan dedi. Ne diyor bizim uşaklar? İzlemediyseniz mutlaka izleyin. Ne diyor? ‘Devürdük biralari, yaktuk arabalari, cam çerçeve indurduk, kandurduk insanlari, tivitirdan, feysbuktan döktük onlari dışaru, ağaç mağaç diyerek, kandurduk biz onlari, al aklunu başına Türk Milleti yemeyi, iki kişiden biri AK Partiyi seveyi’ bitmedi, ‘Başka parti tanımam AK Parti üstüne, Allah seni korisun, dualarım seninle’ ...”

İfade 2: “...Ne diyor Karadeniz türküsü, “Karardı Karadeniz doldu de taşamayı” öyle mi, öyle. Evet Karadeniz haftalardır, doldu doldu ama taşmadı. Karadeniz doldu ama taşkınlık yapmadı. Karadeniz siyasette söyleyeceğini sandıkta söyledi. İnşallah yine sandıkta söyleyecek...”

İfade 3: “...Bu televizyonlarda falan yayınları mayınları falan hiç kafanıza takmayın. Bunlar İstanbul’daki muhteşem karşılamayı görünce oyunları bozuldu. Bunlar Adana’daki Mersin’deki coşkuyu görünce, değerli kardeşlerim oyunları bozuldu. Bunların hesapları altüst oldu. Ankara’daki ilgiyi görünce oyunları zaten bozulmuştu. Sincan’daki, Kazlıçeşme’deki, Kayseri’deki aşkı, sevdayı, muhabbeti görünce oyunlar bozuldu...”

İfade 4: “...Ankara mitingimizde bir şey söyledim. Biz sabırla direniriz dedim, biz metanetle direniriz, biz itidalle direniriz...”

İfade 5: “...bu olaylar başladığı andan itibaren, içerideki bazı medya, sanatçılar sözüm ona, yazarlar sözüm ona (Yuhhh), bazı sözüm ona aydınlar, hatta bazı ülkelerin liderleri, hatta bazı parlamentolar ne dediler: ağaç dediler, Gezi Parkı dediler, polis şiddeti dediler, demokrasi, hukuk, özgürlük bunu söylediler. Günler boyunca sürekli bunlardan bahsettiler, haftalar boyunca sadece bu konuları dile getirdiler...”

İfade 6: “...Yakılan polis otolarından bahsetmediler. Sivil vatandaşımın yakılan araçlarından bahsetmediler. Kamu kurumlarına yapılan saldırılardan bahsetmediler. Esnafın tüccarın dükkânının yağmalanmasından bahsetmediler. Utanmadan sıkılmadan hala bunları kalkıyorlar Gezi Parkına sahip olmaktan bahsediyorlar. Bunların derdi Gezi Parkı mıydı? (Hayır) Bunların derdi ağaç mıydı? (Hayır) Derdi ağaç olanlar ağaçları devirir miydi ya? O canım canım peyzaj çalışmalarında ne var ne yok hepsini yakıp yıkarlar mıydı ya?...”

İfade 7: “...Sonra siz bunu kime karşı yapıyorsunuz ya Tayyip Erdoğan’a karşı...”

İfade 8: “...Bunların nasıl gözlerinin döndüğünü, sünni alevi gerilimi oluşturmak için her türlü provokasyonu yapan CHP milletvekillerini de gördük. Bunların nasıl çaresiz, nasıl çapsız olduklarını, polise bizzat küfreden, eylemde küfreden gençlere para veren CHP milletvekillerini de gördük. Kardeşlerim CHP bu...”

İfade 9: “...Bu CHP zihniyeti çöptür (eveeet) kirlidir. Bu CHP zihniyeti susuzluktur. Bu CHP zihniyeti hava kirliliğidir. Bu CHP zihniyeti bereketsizdir. Çünkü CHP zihniyetinin olduğu yerde yokluk vardır. Burada yaşlı amcalarımız çok iyi bilir. Onların iktidar olduğu dönemlerde bu ülkede benzin kuyrukları vardı. Bu ülkede ekmek kuyrukları vardı, bu ülkede yağ kuyrukları vardı...”

İfade 10: “...Ben o samimi gençlere de seslendim, sizin bu iktidar döneminde alamadığınız ne? Göremediğiniz ne? Bana isteğinizi söyleyin, inanır mısınız söyleyemediler?...”

İfade 11: “...Karşımızda kim vardı CHP vardı, kim vardı MHP vardı...”

İfade 12: “...Kardeşlerim elinde Molotof olan, taş olan teröristi bunlar sempatik gösterdiler... Yakıp yıkanları, yağmalayanları afacan çocuk gibi gösterdiler...”

İfade 13: “...polisin sabrını, metanetini, milletin itidalini, vakarını hiç ama hiç söylemediler...”

İfade 14: “...Kardeşlerim şimdi Taksim Meydanına bakıyorsunuz bikinili çılgınlar çıkarıyorlar. Bu toplum bu ya, bu toplum bu ya? Bir tane sipariş bikiniliyi Taksim Meydanına çıkarıyorlar, niye tahrik etmek için. Bu toplumun sabrını taşımak için, bu toplumun değerleriyle oynamak için bunu yapıyorlar...”

İfade 15: “...onlar her alanda çirkinlik sergilediler...”

İfade 16: “...Bunların nasıl gözlerinin döndüğünü, sünni alevi gerilimi oluşturmak için her türlü provokasyonu yapan CHP milletvekillerini de gördük. Bunların nasıl çaresiz, nasıl çapsız olduklarını, polise bizzat küfreden, eylemde küfreden gençlere para veren CHP milletvekillerini de gördük. Kardeşlerim CHP bu...”

İfade 17: “...Bakın şimdi buradan Samsun’dan soruyorum 3 hafta devam eden bu gösterilerden kim kazandı? Ben kimin kazandığını söyleyeyim mi? Sandık olarak söylemiyorum başka türlü. Faiz lobisi kazandı. Türkiye’nin hasımları kazandı. Rant lobisi kazandı. Türkiye’nin rakipleri kazandı. Peki bu gösterilerde kim kaybetti? Tabi ki az da olsa Türkiye ekonomisi kaybetti. Türkiye’nin turizmi kaybetti, Türkiye’nin imajını, Türkiye’nin uluslararası gücünü gölgelediler, lekelediler...”

İfade 18: “...Brezilya’da da aynı oyun oynanıyor. Semboller aynı. Afişler aynı, tivitir, feysbuk aynı, uluslararası medya aynı, aynı merkezden idare ediliyorlar. Türkiye’de başaramadıklarını, şimdi Brezilyada başarmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Oyun aynı oyun, tuzak aynı tuzak, maksat aynı maksat...”

İfade 19: "...Dikkat edin Mustafa Kemal'in askerleriyiz diye yola çıktılar, faiz lobisine parasız neferlik yaptılar. Böyle miydi, yoksa Gazi Mustafa Kemal de faiz lobisinin neferi miydi? Eri miydi? İşte bunlar bu, tutarsız bunlar, ulusalcıyız diye yola çıktılar, Türk bayrağının yakılmasına seyirci kaldılar..."

İfade 20: "...Atatürk Kültür Merkezinin üzerinde teröristlerin posterleri var. İllegal örgütlerin paçavraları var. İllegal örgütlerle baş başa olan örgütlerin paçavraları var. Bize hakaret içeren pankartlar var ve bu ulusalcıyız diyenler, bu CHP'liyiz diyenler ne oluyor ya demiyorlar..."

İfade 21: "...Cumhuriyet Anıtında da bakıyorsunuz ki terör örgütünün öncüleri var. Onların posterleri yanında Gazi Mustafa Kemal'in poster, yanında Türk Bayrağı. Neredesiniz ulusalcılar, neredesiniz?..."

İfade 22: "...dikkat edin şu anda kasıtlı olarak bütün televizyonlarda bu CHP ve yandaşları polisimize kasıtlı olarak saldırıyor. Bu polis bizim polisimizdir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin polisleridir ve görevlerini yapıyor yapacaktır..."

İfade 23: "...Kardeşlerim demokrasi diye yola çıktılar, seçilmiş hükûmete en ağır karşı hakaretleri yaptılar. Özgürlük diye yola çıktılar, başörtülü kızların, esnafın, Taksimdeki turistin, Taksimdeki vatandaşın özgürlüğünü elinden aldılar. Cumhuriyet Halk Partisiyiz diye yola çıktılar, gittiler Türkiye'yi dünyaya şikayet ettiler..."

İfade 24: "...Türkiye düşmanı Esed'le nasıl işbirliği yaptıysa, şimdi de gidiyor Türkiye'yi Avrupa'da istemeyenlerle işbirliğine hazır olduğunu ifade ediyor..."

İfade 25: "...ulusalcılar değerli kardeşlerim Ankara'da Türk Bayrağının yakılmasına seyirci kaldılar. Bayrak yakanlarla omuz omuza polisle çatıştılar. Çözüm sürecine başka kim karşı çıktı CHP. İşte o CHP şu son gösterilerde Taksim Gezi Parkında az önce ifade ettiğim maalesef her türlü paçavra gözü yumdu..."

İfade 26: "...Allah'ın izni ile bir tek şehidimizin dahi ruhunu muazzap etmeyeceğiz. Şehitlerimizin emanetini çok daha yükseğe taşıyacak girişimler dışında hiçbir girişimin içinde olmayacağız..."

İfade 27: "...Şimdi bakın, önce Reyhanlı saldırısıyla, ardından bu son gösterilerle, ekonominin demokrasinin yanında çözüm sürecini de sabote etmek istediler..."

İfade 28: "...Dikkatinizi çekiyorum Aylardır Allaha hamd olsun. Terör olayı haberi gelmiyor. Terör nedeniyle şehit gelmiyor. Terör nedeniyle gençlerin ölüm haberi gelmiyor. Türkiye 30 yıllık bir meseleyi, çok sayıda cana kıyan ülkemize çok ağır faturalar ödeten, bir meseleyi artık çözme noktasına geldik..."

İfade 29: "...Kardeşlerim biz MHP'den DSP'den yani CHP'nin yavrusu ANAP'tan biliyorsunuz iktidarı nasıl devraldık. 23,5 milyar dolar IMF'ye borçla devraldık..."

İfade 30: "...Merkez Bankamızın kasasında ne vardı gene o dönemde, 27,5 milyar dolar ..."

İfade 31: “...Ne dediler polis şöyle kötü böyle kötü. Ne yapacaktı polis, polis ne yapacaktı? Temizlemeyecek miydi? Bu terör örgütleriyle iş başı yapanların işgali altında mı kalacaktı buralar? Tabi ki polis görevini yaptı, polisimize bu süreçte çok zulmettiler, çok üzerine gittiler. Hataları da olabilir, yanlışları da olabilir. Bunların üzerinde de zaten Bakanlığımız gerekli çalışmaları yapıyor o da ayrı bir konu. Amma polisimize bu kadar vurmak, Dünyaya polisimizi bu denli böyle şiddet içeren eylemler içerisinde olduğunu sunmak, göstermek ihanettir. Sende yarın dara düştüğün zaman müracaat edeceğin polistir. Gel beni koru, öyle mi? Başına bir şey geldiği zaman gideceği yer karakoldur, gel beni koru. Aman polis amca gel beni koru. Yapacağın bu, yani polisimiz olmadan mı bir devleti yöneteceğiz. Dünyanın neresine giderseniz gidin her ülkenin güvenliğinde hele hele şehir güvenliğinde bir numara polistir...”

İfade 32: “...Kim bu polis Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin ve onlara kaldırım taşlarıyla saldırdılar. Söktüler kilit taşlarını polisime attılar. Daha da ileriye gittiler Mecidiyeköy’de silahla ateş ettiler ve bir polisimi midesinde yaraladılar, bir polisimi de ayağından yaraladılar. Ama polisim ateş etmedi, biber gazı sıktı. O onun en doğal hakkıdır. Dünyanın her yerinde bu sıkılır. Rahat dur biber gazı da sıkılmasın. Sen rahat durdun da, benim polisim geldi de sana biber gazı mı sıktı. Ama sen kalkar da kilit taşıyla benim polisime saldırırsan o sadece kalkanla karşında dururken ne yapacaktı. Su sıkmayacak, biber gazı sıkmayacak ne yapacak buyurun gel mi diyecek. Onun görevi de o tabî ki biber gazını sıkacak, önce su sonra biber gazı bu onun asli görevidir. Avrupa birliği müktesebatında var. En ileri ülkelerin hepsinde bu uygulama var olmayan yok...”

İfade 33: “...Ve ekranlarda görmüyor musunuz? Batının polisleri ne yapıyor Yunanistan’ı görmediniz mi? İngiltere’yi görmediniz mi? Fransa’yı görmediniz mi? Almanya’yı görmediniz mi? Oraların polisleri ne yapıyor vatandaşına. Şimdi bizde sadece biber gazı sıkıyor diye birileri bize akıl veriyor o akli kendine sakla, a akli kendine sakla. Bize aklımız yeter...”

İfade 34: “...bizim oturma yerinde kendi evimizde gelip de benim mahremime girecekse, benim evime saldırırsa, belediyeye saldırırsa, Valiliğe saldırırsa, kamu binalarına saldırırsa kusura bakmasın orada da güvenlik güçlerimizi karşısında bulur...”

5.3.3.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmende bir tür duygulanım yaratarak ilginin oluşturulmasını ve seçmenin bir duygu çerçevesinde dinamizm kazanmasını amaçladığı varsayılan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.12) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilgi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.12. Samsun miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...Karadeniz yağmacılara söyleyeceğini söyledi. Karadeniz vandallara diyeceğini çoktan dedi..."	1. "...Karadeniz yağmacılara söyleyeceğini söyledi. Karadeniz vandallara diyeceğini çoktan dedi. Ne diyor bizim uşaklar? İzlemediyseniz mutlaka izleyin. Ne diyor? "Devürdük biralari, yaktuk arabalari, cam çerçeve indurduk, kandurduk insanlari, tivitirdan, feysbuktan döktük onlari dışaru, ağaç mağaç diyerek, kandurduk biz onlari, al aklunu başına Türk Milleti yemeyi, iki kişiden biri AK Partiyi seveyi" bitmedi, "Başka parti tanımam AK Parti üstüne, Allah seni korisun, dualarım seninle" ..."
1.1 "Seçmen yaşamından örnekle kin/öfke oluşturma" odağı	
2. "...Ne diyor Karadeniz türküsü ..."	2. "...Ne diyor Karadeniz türküsü, "Karardı Karadeniz Doldi de Taşamayı" öyle mi, öyle. Evet Karadeniz haftalardır, doldu doldu ama taşmadı. Karadeniz doldu ama taşkınlık yapmadı. Karadeniz siyasette söyleyeceğini sandıkta söyledi. İnşallah yine sandıkta söyleyecek..."
2.1 "Sembol ve anekdotla seçmende kin/öfke oluşturma" odağı	
3. "...Bunlar İstanbul'daki muhteşem karşılamayı görünce oyunları bozuldu ..."	3. "...Bu televizyonlarda falan yayınları mayınları falan hiç kafanıza takmayın. Bunlar İstanbul'daki muhteşem karşılamayı görünce oyunları bozuldu. Bunlar Adana'daki Mersin'deki coşkuyu görünce, değerli kardeşlerim oyunları bozuldu. Bunların hesapları altüst oldu. Ankara'daki ilgiyi görünce oyunları zaten bozulmuştu. Sincan'daki, Kazlıçeşme'deki, Kayseri'deki aşkı, sevdayı, muhabbeti görünce oyunlar bozuldu..."
3.1 "Seçmende coşku ve heyecan oluşturma" odağı	
4. "...Biz sabırla... metanetle... itidalle direniriz ..."	4. "...Ankara mitingimizde bir şey söyledim. Biz sabırla direniriz dedim, biz metanetle direniriz, biz itidalle direniriz..."
4.1 "Sembollerle seçmende kin/öfke oluşturma" odağı	
5. "...içerideki bazı medya, sanatçılar sözüm ona, yazarlar... aydınlar, hatta bazı ülkelerin liderleri, hatta bazı parlamentolar ne dediler: ağaç dediler, Gezi Parkı dediler, polis şiddeti dediler, demokrasi, hukuk, özgürlük bunu söylediler..."	5. "...bu olaylar başladığı andan itibaren, içerideki bazı medya, sanatçılar sözüm ona, yazarlar sözüm ona, bazı sözüm ona aydınlar, hatta bazı ülkelerin liderleri, hatta bazı parlamentolar ne dediler: ağaç dediler, Gezi Parkı dediler, polis şiddeti dediler, demokrasi, hukuk, özgürlük bunu söylediler. Günler boyunca sürekli bunlardan bahsettiler, haftalar boyunca sadece bu konuları dile getirdiler..."
5.1 "Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma" odağı	
6. "...Yakılan polis otolarından... Sivil	6. "...Yakılan polis otolarından bahsetmediler.

vatandaşının yakılan araçlarından... Kamu kurumlarına yapılan saldırılardan... Esnafın tüccarın dükkânının yağmalanmasından bahsetmediler...”	Sivil vatandaşının yakılan araçlarından bahsetmediler. Kamu kurumlarına yapılan saldırılardan bahsetmediler. Esnafın tüccarın dükkânının yağmalanmasından bahsetmediler. Utanmadan sıkılmadan hala bunları kalkıyorlar Gezi Parkına sahip olmaktan bahsediyorlar. Bunların derdi Gezi Parkı mıydı? Bunların derdi ağaç mıydı? Derdi ağaç olanlar ağaçları devirir miydi ya? O canım canım peyzaj çalışmalarında ne var ne yok hepsini yakıp yıkarlar mıydı ya?...”
6.1 “Seçmen yaşamından örnekle kin/öfke oluşturma” odağı	
7. “...kime karşı yapıyorsunuz ya Tayyip Erdoğan’a karşı...”	7. “...Sonra siz bunu kime karşı yapıyorsunuz ya Tayyip Erdoğan’a karşı...”
7.1 “Sembollerle seçmende kin/öfke oluşturma” odağı	
8. “...CHP zihniyeti susuzluktur... hava kirliliğidir... bereketsizdir... CHP zihniyetinin olduğu yerde yokluk vardır...”	8. “...Bu CHP zihniyeti çöptür kirlidir. Bu CHP zihniyeti susuzluktur. Bu CHP zihniyeti hava kirliliğidir. Bu CHP zihniyeti bereketsizdir. Çünkü CHP zihniyetinin olduğu yerde yokluk vardır. Burada yaşlı amcalarımız çok iyi bilir. Onların iktidar olduğu dönemlerde bu ülkede benzin kuyrukları vardı. Bu ülkede ekmek kuyrukları vardı, bu ülkede yağ kuyrukları vardı...”
8.1 “Seçmen yaşamından örneklerle korku/kaygı oluşturma” odağı	
9. “...bu iktidar döneminde alamadığınız ne? Göremediğiniz ne? ...”	9. “...Ben o samimi gençlere de seslendim, sizin bu iktidar döneminde alamadığınız ne? Göremediğiniz ne? Bana isteğinizi söyleyin, inanır mısınız söyleyemediler? ...”
9.1 “Seçmen yaşamından örneklerle kin/öfke oluşturma” odağı	
10. “...Karşımızda...CHP... MHP vardı...”	10. “...Karşımızda kim vardı CHP vardı, kim vardı MHP vardı...”
10.1 “Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
11. “...elinde Molotof olan, taş olan teröristi bunlar sempatik... Yakıp yıkanları, yağmalayanları afacan çocuk gibi gösterdiler...”	11. “...Kardeşlerim elinde Molotof olan, taş olan teröristi bunlar sempatik gösterdiler... Yakıp yıkanları, yağmalayanları afacan çocuk gibi gösterdiler...”
11.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
12. “...polislin sabrını, metanetini, milletin itidalini... vakarı ...”	12. “...polislin sabrını, metanetini, milletin itidalini, vakarını hiç ama hiç söylemediler ...”
12.1 “Sembollerle coşku oluşturma” odağı	
13. “...Bir tane sipariş bikiniliyi Taksim Meydanına çıkarıyorlar, niye tahrik etmek... Bu toplumun sabrını taşımak... bu toplumun değerleriyle oynamak için ...”	13. “...Kardeşlerim şimdi Taksim Meydanına bakıyorsunuz bikinili çılgınlar çıkarıyorlar. Bu toplum bu ya, bu toplum bu ya? Bir tane sipariş bikiniliyi Taksim Meydanına çıkarıyorlar, niye tahrik etmek için. Bu toplumun sabrını taşımak için, bu toplumun değerleriyle oynamak için bunu yapıyorlar...”
13.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
14. “...onlar her alanda çirkinlik sergilediler ...”	14. “...onlar her alanda çirkinlik sergilediler ...”

14.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
15. “...sünni alevi gerilimi oluşturmak için her türlü provokasyonu yapan CHP milletvekillerini de gördük ...”	15. “...Bunların nasıl gözlerinin döndüğünü, sünni alevi gerilimi oluşturmak için her türlü provokasyonu yapan CHP milletvekillerini de gördük. Bunların nasıl çaresiz, nasıl çapsız olduklarını, polise bizzat küfreden, eylemde küfreden gençlere para veren CHP milletvekillerini de gördük. Kardeşlerim CHP bu...”
15.1 “Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
16. “...Faiz lobisi... Türkiye’nin hasımları... Rant lobisi... Türkiye’nin rakipleri kazandı...”	16. “...Bakın şimdi buradan Samsun’dan soruyorum 3 hafta devam eden bu gösterilerden kim kazandı? Ben kimin kazandığını söyleyeyim mi? Sandık olarak söylemiyorum başka türlü. Faiz lobisi kazandı. Türkiye’nin hasımları kazandı. Rant lobisi kazandı. Türkiye’nin rakipleri kazandı. Peki bu gösterilerde kim kaybetti? Tabi ki az da olsa Türkiye ekonomisi kaybetti. Türkiye’nin turizmi kaybetti, Türkiye’nin imajını, Türkiye’nin uluslararası gücünü gölgelediler, lekelediler...”
16.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
17. “...Brezilya’da da aynı oyun oynanıyor. Semboller aynı. Afişler aynı, tivitür, feysbuk aynı, uluslararası medya aynı, aynı merkezden idare ediliyorlar...”	17. “...Brezilya’da da aynı oyun oynanıyor. Semboller aynı. Afişler aynı, tivitür, feysbuk aynı, uluslararası medya aynı, aynı merkezden idare ediliyorlar. Türkiye’de başaramadıklarını, şimdi Brezilyada başarmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Oyun aynı oyun, tuzak aynı tuzak, maksat aynı maksat...”
17.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
18. “...her gösteri, her eylem Türkiye’ye kaybettirdi, faiz lobisine, Türkiye’nin rakiplerine, demokrasi düşmanlarına kazandırdı...”	18. “...Bakın buradan Türkiye’de gösteri yapan, ağaç için çevre için, Gezi Parkı için gösteri yaptığını zanneden gençlere sesleniyorum. Yaptığınız her gösteri, her eylem Türkiye’ye kaybettirdi, faiz lobisine, Türkiye’nin rakiplerine, demokrasi düşmanlarına kazandırdı...”
18.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
19. “...Mustafa Kemal’in askerleriyiz diye yola çıktılar, faiz lobisine parasız neferlik yaptılar...”	19. “...Dikkat edin Mustafa Kemal’in askerleriyiz diye yola çıktılar, faiz lobisine parasız neferlik yaptılar. Böyle miydi, yoksa Gazi Mustafa Kemal de faiz lobisinin neferi miydi? Eri miydi? İşte bunlar bu, tutarsız bunlar, ulusalcıyız diye yola çıktılar, Türk bayrağının yakılmasına seyirci kaldılar...”
19.1 “Soyut ve somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
20. “...Atatürk Kültür Merkezinin üzerinde teröristlerin posterleri var. İlegal örgütlerin paçavraları var... bu ulusalcıyız diyenler, bu CHP’liyiz diyenler ne oluyor ya demiyorlar...”	20. “...Atatürk Kültür Merkezinin üzerinde teröristlerin posterleri var. İlegal örgütlerin paçavraları var. İlegal örgütlerle baş başa olan örgütlerin paçavraları var. Bize hakaret içeren pankartlar var ve bu ulusalcıyız diyenler, bu CHP’liyiz diyenler ne oluyor ya

	demiyorlar...”
20.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
21. “...Cumhuriyet Anıtında da bakıyorsunuz ki terör örgütünün öncüleri var ...”	21. “...Cumhuriyet Anıtında da bakıyorsunuz ki terör örgütünün öncüleri var. Onların posterleri yanında Gazi Mustafa Kemal’in poster, yanında Türk Bayrağı. Neredesiniz ulusalcılar, neredesiniz?...”
21.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
22. “...bu CHP ve yandaşları polisimize kasıtlı olarak saldırıyor...”	22. “...dikkat edin şu anda kasıtlı olarak bütün televizyonlarda bu CHP ve yandaşları polisimize kasıtlı olarak saldırıyor. Bu polis bizim polisimizdir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin polisleridir ve görevlerini yapıyor yapacaktır...”
22.1 “Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
23. “...seçilmiş hükümete en ağır karşı hakaretleri yaptılar. Özgürlük diye yola çıktılar, başörtülü kızların, esnafın, Taksimdeki turistin, Taksimdeki vatandaşın özgürlüğünü elinden aldılar...”	23. “...Kardeşlerim demokrasi diye yola çıktılar, seçilmiş hükümete en ağır karşı hakaretleri yaptılar. Özgürlük diye yola çıktılar, başörtülü kızların, esnafın, Taksimdeki turistin, Taksimdeki vatandaşın özgürlüğünü elinden aldılar. Cumhuriyet Halk Partisiyiz diye yola çıktılar, gittiler Türkiye’yi dünyaya şikayet ettiler...”
23.1 “Sembollerle kin/öfke oluşturma” odağı	
24. “...Türkiye düşmanı Esed’le nasıl işbirliği yaptıysa...”	24. “...Türkiye düşmanı Esed’le nasıl işbirliği yaptıysa, şimdi de gidiyor Türkiye’yi Avrupa’da istemeyenlerle işbirliğine hazır olduğunu ifade ediyor...”
24.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
25. “...Reyhanlı saldırısıyla... bu son gösterilerle, ekonominin demokrasinin yanında çözüm sürecini de sabote etmek istediler ...”	25. “...Şimdi bakın, önce Reyhanlı saldırısıyla, ardından bu son gösterilerle, ekonominin demokrasinin yanında çözüm sürecini de sabote etmek istediler...”
25.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı kaygı ve korku oluşturma” odağı	
26. “...Dikkatinizi çekiyorum aylardır Allaha hamd olsun. Terör olayı haberi gelmiyor. Terör nedeniyle şehit gelmiyor. Terör nedeniyle gençlerin ölüm haberi gelmiyor ...”	26. “...Dikkatinizi çekiyorum aylardır Allaha hamd olsun. Terör olayı haberi gelmiyor. Terör nedeniyle şehit gelmiyor. Terör nedeniyle gençlerin ölüm haberi gelmiyor. Türkiye 30 yıllık bir meseleyi, çok sayıda cana kıyan ülkemize çok ağır faturalar ödeten, bir meseleyi artık çözme noktasına geldik...”
26.1 “Seçmen yaşamından örneklerle korku/kaygı oluşturma” odağı	
27. “...iktidarı... 23,5 milyar dolar IMF’ye borçla devraldık...”	27. “...Kardeşlerim biz MHP’den DSP’den yani CHP’nin yavrusu, ANAP’tan biliyorsunuz iktidarı nasıl devraldık. 23,5 milyar dolar IMF’ye borçla devraldık...”
27.1 “Seçmen yaşamından örneklerle ve sembollerle korku/kaygı oluşturma” odağı	
28. “...Merkez Bankamız...”	28. “...Merkez Bankamızın kasasında ne vardı gene o dönemde, 27,5 milyar dolar ...”
28.1 “Seçmen yaşamından örneklerle ve sembollerle korku/kaygı oluşturma” odağı	
29. “...polisimize bu süreçte çok zulmettiler,	29. “...Ne dediler polis şöyle kötü böyle kötü.

çok üzerine gittiler... polisimize bu kadar vurmak... ihanettir...”	Ne yapacaktı polis, polis ne yapacaktı? Temizlemeyecek miydi? Bu terör örgütleriyle iş başı yapanların işgali altında mı kalacaktı buralar? Tabi ki polis görevini yaptı, polisimize bu süreçte çok zulmettiler, çok üzerine gittiler. Hataları da olabilir, yanlışları da olabilir. Bunların üzerinde de zaten Bakanlığımız gerekli çalışmaları yapıyor o da ayrı bir konu. Amma polisimize bu kadar vurmak, Dünyaya polisimizi bu denli böyle şiddet içeren eylemler içerisinde olduğunu sunmak, göstermek ihanettir. Sende yarın dara düştüğün zaman müracaat edeceğin polistir. Gel beni koru, öyle mi? Başına bir şey geldiği zaman gideceği yer karakoldur, gel beni koru. Aman polis amca gel beni koru. Yapacağın bu, yani polisimiz olmadan mı bir devleti yöneteceğiz. Dünyanın neresine giderseniz gidin her ülkenin güvenliğinde hele hele şehir güvenliğinde bir numara polistir...”
29.1 “Sembollerle kin/öfke oluşturma” odağı	
30. “...Kim bu polis Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin ve onlara kaldırım taşlarıyla saldırdılar. Söktüler kilit taşlarını polisime attılar. Daha da ileriye gittiler Mecidiyeköy’de silahla ateş ettiler ve bir polisimi midesinden yaraladılar, bir polisimi de ayağından yaraladılar...”	30. “...Kim bu polis Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin ve onlara kaldırım taşlarıyla saldırdılar. Söktüler kilit taşlarını polisime attılar. Daha da ileriye gittiler Mecidiyeköy’de silahla ateş ettiler ve bir polisimi midesinden yaraladılar, bir polisimi de ayağından yaraladılar. Ama polisim ateş etmedi, biber gazı sıktı. O onun en doğal hakkıdır. Dünyanın her yerinde bu sıkılır. Rahat dur biber gazı da sıkılmasın. Sen rahat durdun da, benim polisim geldi de sana biber gazı mı sıktı. Ama sen kalkar da kilit taşıyla benim polisime saldırırsan o sadece kalkanla karşında dururken ne yapacaktı. Su sıkmayacak, biber gazı sıkmayacak ne yapacak buyurun gel mi diyecek. Onun görevi de o tabii ki biber gazını sıkacak, önce su sonra biber gazı bu onun asli görevidir. Avrupa birliği müktesebatında var. En ileri ülkelerin hepsinde bu uygulama var olmayan yok...”
30.1 “Sembollerle kin/öfke oluşturma” odağı	
31. “...ulusalcılar... Türk Bayrağının yakılmasına seyirci kaldılar... CHP şu son gösterilerde... her türlü paçavraya göz yumdu...”	31. “...ulusalcılar değerli kardeşlerim Ankara’da Türk Bayrağının yakılmasına seyirci kaldılar. Bayrak yakanlarla omuz omuza polisle çatıştılar... İşte o CHP şu son gösterilerde Taksim Gezi Parkında az önce ifade ettiğim maalesef her türlü paçavraya göz yumdu...”
31.1 “Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
32. “...Ve ekranlarda görmüyor musunuz?	32. “...Ve ekranlarda görmüyor musunuz?

Batının polisleri ne yapıyor ...”	Batının polisleri ne yapıyor Yunanistan’ı görmediniz mi? İngiltere’yi görmediniz mi? Fransa’yı görmediniz mi? Almanya’yı görmediniz mi? Oraların polisleri ne yapıyor vatandaşına. Şimdi bizde sadece biber gazı sıkıyor diye birileri bize akıl veriyor o akli kendine sakla, o akli kendine sakla. Bize aklımız yeter...”
32.1 “Sembol ve anekdotla seçmende kin/öfke oluşturma” odağı	
33. “...kendi evimizde gelip de benim mahremime girecekse, benim evime saldıracaksa...”	33. “...bizim oturma yerinde kendi evimizde gelip de benim mahremime girecekse, benim evime saldıracaksa, belediyeye saldıracaksa, Valiliğe saldıracaksa, kamu binalarına saldıracaksa kusura bakmasın orada da güvenlik güçlerimizi karşısında bulur...”
33.1 “Seçmen yaşamından örneklerle ve sembollerle korku/kaygı oluşturma” odağı	

5.3.3.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçimler Miting Konuşmasının İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2014 yılında yerel seçimlere ilişkin olarak 24 Mart Pazartesi günü Ankara ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin ilgisini kendisine ve ikna sürecine çekmeyi, seçmende bir tür duygulanım oluşturarak seçmenin dinamizm kazanmasını sağlamayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.3.4.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...94 yıl önce 23 Nisan 1920’de Ankara’da Ulus Meydanı’nda Türkiye Büyük Millet Meclisi dualarla açıldı...”

İfade 2: “...Meclis hemen o gün çalışmaya başladı. Polatlı’dan düşmanın top sesleri geliyordu. Ancak Meclis korkmadı...”

İfade 3: “...Mehmet Akif Ankara’da hem millete, hem ordumuza, hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne hitap eden o muhteşem dizeleri istiklalimizin, istikbalimizin dizelerini yazdı...”

İfade 4: “...Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak, Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak. O benim milletimin yıldızıdır parlayacak. O benimdir, o benim, milletimindir ancak. Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilal, Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celal. Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal. Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklal...”

İfade 5: “...Kardeşlerim, 91 yıllık bu süreçte iyi günlerimiz olduğu gibi kötü günlerimiz de oldu. Örneğin tek parti CHP dönemini yaşadık...”

İfade 6: “...Ah bu CHP var ya, bu CHP, ah kardeşlerim, bunun gidecek yeri yok ya. Bunların ömrü zulümle geçti, zulümle...”

İfade 7: “...Bu CHP’nin tarihinde ne var? Gazi Mustafa Kemal başlattı, ama öldükten sonra yaşananlara bakın... İnönü şunu yaptı: Gazi ölür ölmez Türk Lirasının üzerinden resimlerini kaldırdı, kendi resmini koydu. Devlet dairelerinden Gazi’nin portrelerini çıkardı, indirdi kendi portrelerini koydu; CHP bu. Bitmedi. Posta pullarının üzerinden Gazi’nin resimlerini çıkardı, kendi resimlerini koydu; CHP bu...”

İfade 8: “...Sonra bir yürekli insan çıktı. Kalbi millet sevgisiyle, vatan sevgisiyle dolu bir insan çıktı. Merhum Adnan Menderes 10 yıl boyunca yasaklara son verdi. Ezan Türkçe okutuluyordu, tekrar ezanı aslına döndürdü...”

İfade 9: “...CHP bunu hazmedemedi... Onun için de evet Menderes’e tuzaklar üstüne tuzaklar, iftiralar üstüne iftiralar, her şeyi yaptılar...”

İfade 10: “...Aynen bugün bu kardeşinize nasıl saldırıyorlarsa, aynı şekilde saldırdılar. Yolsuzlukla suçladılar Menderes’i, diktatör dediler, tek adam dediler; aynen şimdi bu medya, bir kısım medya, arşivlerden çıkardılar o günün başlıklarını aynı başlıkları bugün atıyorlar...”

İfade 11: “...Kardeşlerim, ama Menderes milletini sevdiği için, millet de onu sevdiği için maalesef yaşatmadılar. Önce milli iradeyi, milletin reylerini idam ettiler, ardından merhum Menderes ve iki arkadaşını idam ettiler...”

İfade 12: “...Bu Ankara nice millet sevdalılarına, ama nice millet düşmanlarına şahit oldu. Bu Ankara kendi şahsi hırsı için, kendi çıkarı için, kendi ikbalı için Türkiye’nin, milletin istikbalini ateşe vermeye çalışan nice zalime şahit oldu. Ama asla Ankara asla umudunu kaybetmedi. Ankara her gün batan güneşin yeniden doğacağına, karanlıkların her sabah yeniden aydınlanacağına gönülden inandı...”

İfade 13: “...Kardeşlerim, şunu asla unutmayın: Bu CHP hiçbir zaman değişmedi ve hiçbir zaman değişmez. Tek parti iktidarı döneminde millete zulmeden CHP neyse, bugünkü CHP de odur... 27 Mayıs müdahalesine alkış tutan CHP neyse, bugün için CHP de odur. Merhum Menderes’i idama götüren, bunun zeminini hazırlayan CHP neyse, inanın bugünkü CHP de odur. 27 Mayıs öncesinde, 12 Eylül öncesinde sokakları ateşe veren, gerilim siyaseti yapan, insanları tahrik eden, milli iradeye düşman CHP neyse, işte bugünkü de odur...”

İfade 14: “...CHP solcu gibi, ülkücü gibi görünebilir, CHP dindar gibi, din düşmanı gibi görülebilir, ama CHP, CHP’dir. CHP kafası değişmez, CHP tavrı, CHP duruşu asla değişmez...”

İfade 15: “...Bundan 70 yıl önce milleti küçümsüyorlardı, inanın bugün de küçümsüyorlar. İşte daha yakın zamanda bunlar çıktılar benim köylü kardeşime, benim çiftçi kardeşime, esnaf kardeşime, ev hanımına, işçiye, memura bidon kafalı dediler, göbeğini kaşıyan adam dediler, makarnacı-kömürcü dediler. Bakın CHP İzmir İl Başkanı bir açıklama yapmış, duydunuz mu bilmiyorum: İzmir’de AK Parti mitinginin rekorunu kıracaklarmış. Hayırlı olsun. Ne diyor biliyor musunuz? Bizim mitingimize gelenler -şu ifadeye bakın- midyeyi kabuğuyla yiyenler olmayacak diyor. Güya AK Parti mitingine gelenleri tahkir ediyor. İşte CHP kafası budur...”

İfade 16: “...Kardeşlerim, hani bizim televizyonda bayrak reklamı vardı, nasıl buldunuz? Beğendiniz mi? O kadar.”; “...Ne diyor Mithat Cemal rahmetli: Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır, toprak... O kadar. Bayrağımızın rengi şehidimizin kanı. Hilal, bağımsızlığımızın ifadesi, yıldız şehidimizin simgesi...”

İfade 17: “...Ya Kılıçdaroğlu, sen busun ya. Sen bize böyle kalkıp iftiralarla, yolsuzluk şu bu, bunlarla falan milleti kandıramazsın...”

İfade 18: “...Kardeşlerim, bakınız devletimizin, ülkemizin milli güvenliğini tehdit eden tüm unsurlara karşı gerekli tedbirleri almak bizim görevimizdir. Şu anda hain bir terör örgütü var. Bu bir terör örgütü. Buna karşı gerekli tedbirleri almak bizim görevimiz. Bu Pensilvanya kasetle CHP’nin Genel Başkanını indirdi, Baykal’ı. Baykal hala başka yerlerde arıyor, ne başka yerde arıyorsun ya, işte adres belli. Ve bu Genel Müdürü de kasetle getirdiler. İşte şimdi o kasetlerin bedeli ödeniyor. Bunlar şantajcı, bunların veri depoları var, her an her yerden bir şeyler çıkarırlar. Ve bunlar evlerin çevrelerinde de örgütlemişler, oralarda evler kiralayıp oralardan da dinleyebilirler, gözetleyebilirler, böyle hain bir örgüt bunlar...”

İfade 19: “...Kardeşlerim, ne yaparlarsa yapsınlar, bunun bedelini ödeyecekler, er veya geç ödeyecekler. Şimdi soruyorum, 30 Mart’ta bir kez daha istiklal mücadelesine var mısın Ankara? Allah sizlerden razı olsun...”

İfade 20: “...Ya bunlar bizim SSK’yı batırdılar ya, SSK’yı batırdı...”

İfade 21: “...Ankara her gün batan güneşin yeniden doğacağına, karanlıkların her sabah yeniden aydınlanacağına gönülden inandı...”

İfade 22: “... Sabah akşam bu ülkede Başbakanına küfreden, bakanlarına küfreden, bu kadar hizmetleri görmeyen insanlara ah ah... Artık ben bunlara verilen destekleri konuşmak istemiyorum, sadece yazıklar olsun diyorum, yazıklar olsun diyorum. Ama şunu unutmayın, kişi sevdikleriyle beraber haşrolunacaktır. Pensilvanya, sen de Kılıçdaroğlu’yla beraber haşrolunacaksın, onunla beraber. Çünkü bu attığınız iftiralar, sen hangi yüzle, hangi yüzle Tayyip Erdoğan’a hain diyecek cüreti kendinde buluyorsun, hangi yüzle? Önce haddini bileceksin, haddini...”

İfade 23: “...Bunların şimdi ablaları varmış, kapıları dolaşıyormuş, size de geliyorlar mı? Geldiler mi? Ne yaptınız? Kovaladın, ya bir çay ikram etseydin ya, kovaladın Ya millet her şeyi görüyor artık. Ben yaşlı ninenin bunların o bir tane gazetesi var, onun ne olduğunu öğrenince nasıl yere attığını görünce, ah dedim be 80 yaşındaki ninede bile keramet var, anlıyor...”

5.3.3.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmende bir tür duygulanım yaratarak ilginin oluşturulmasını ve seçmenin bir duygu çerçevesinde dinamizm kazanmasını amaçladığı varsayılan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.13) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilgi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.13. Ankara miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...94 yıl önce... Türkiye Büyük Millet Meclisi dualarla açıldı...”	1. “...94 yıl önce 23 Nisan 1920’de Ankara’da Ulus Meydanı’nda Türkiye Büyük Millet Meclisi dualarla açıldı...”
1.1 “Sembollerle coşku oluşturma” odağı	
2. “...Polatlı’dan düşmanın top sesleri geliyordu. Ancak Meclis korkmadı...”	2. “...Meclis hemen o gün çalışmaya başladı. Polatlı’dan düşmanın top sesleri geliyordu. Ancak Meclis korkmadı...”
2.1 “Sembollerle coşku oluşturma” odağı	
3. “...Mehmet Akif Ankara’da... İstiklalimizin, istikbalimizin dizelerini yazdı...”	3. “...Mehmet Akif Ankara’da hem millete, hem ordumuza, hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne hitap eden o muhteşem dizeleri istiklalimizin, istikbalimizin dizelerini yazdı...”
3.1 “Seçmende coşku ve heyecan oluşturma” odağı	
4. “...Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak...”	4. “...Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak, Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak. O benim milletimin yıldızıdır parlayacak. O benimdir, o benim, milletimindir ancak. Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilal, Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celal. Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal. Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklal...”
4.1 “Şiir okuyarak seçmende coşku ve heyecan oluşturma” odağı	
5. “...tek parti CHP dönemini yaşadık...”	5. “...Kardeşlerim, 91 yıllık bu süreçte iyi günlerimiz olduğu gibi kötü günlerimiz de oldu. Örneğin tek parti CHP dönemini yaşadık...”

5.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
6. “...Bunların ömrü zulümle geçti, zulümle...”	6. “...Ah bu CHP var ya, bu CHP, ah kardeşlerim, bunun gidecek yeri yok ya. Bunların ömrü zulümle geçti, zulümle...”
6.1 “Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma” odağı	
7. “...İnönü şunu yaptı...”	7. “...Bu CHP’nin tarihinde ne var? Gazi Mustafa Kemal başlattı, ama öldükten sonra yaşananlara bakın... İnönü şunu yaptı: Gazi ölür ölmez Türk Lirasının üzerinden resimlerini kaldırdı, kendi resmini koydu. Devlet dairelerinden Gazi’nin portrelerini çıkardı, indirdi kendi portrelerini koydu; CHP bu. Bitmedi. Posta pullarının üzerinden Gazi’nin resimlerini çıkardı, kendi resimlerini koydu; CHP bu...”
7.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
8. “...Merhum Adnan Menderes 10 yıl boyunca yasaklara son verdi. Ezan Türkçe okutuluyordu, tekrar ezanı aslına döndürdü...”	8. “...Sonra bir yürekli insan çıktı. Kalbi millet sevgisiyle, vatan sevgisiyle dolu bir insan çıktı. Merhum Adnan Menderes 10 yıl boyunca yasaklara son verdi. Ezan Türkçe okutuluyordu, tekrar ezanı aslına döndürdü...”
8.1 “Seçmen yaşamından örneklerle/sembollerle öfke/kaygı yaratma” odağı	
9. “...CHP... Menderes’e tuzaklar üstüne tuzaklar, iftiralar üstüne iftiralar, her şeyi yaptılar...”	9. “...CHP bunu hazmedemedi... Onun için de evet Menderes’e tuzaklar üstüne tuzaklar, iftiralar üstüne iftiralar, her şeyi yaptılar...”
9.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
10. “...Aynen bugün bu kardeşinize nasıl saldırıyorlarsa, aynı şekilde saldırdılar. Yolsuzlukla suçladılar Menderes’i, diktatör dediler, tek adam dediler...”	10. “...Aynen bugün bu kardeşinize nasıl saldırıyorlarsa, aynı şekilde saldırdılar. Yolsuzlukla suçladılar Menderes’i, diktatör dediler, tek adam dediler; aynen şimdi bu medya, bir kısım medya, arşivlerden çıkardılar o günün başlıklarını aynı başlıkları bugün atıyorlar...”
10.1 “Seçmen yaşamından örneklerle ve sembollerle geçmişe karşı kin/öfke yaratma” odağı	
11. “...milletini sevdiği için, millet de onu sevdiği için... Menderes ve iki arkadaşını idam ettiler...”	11. “...Kardeşlerim, ama Menderes milletini sevdiği için, millet de onu sevdiği için maalesef yaşatmadılar. Önce milli iradeyi, milletin reylerini idam ettiler, ardından merhum Menderes ve iki arkadaşını idam ettiler...”
11.1 “Sembollerle nefret oluşturma” odağı	
12. “...Bu Ankara kendi şahsi hırsı için, kendi çıkarı için, kendi ikbali için Türkiye’nin, milletin istikbalini ateşe vermeye çalışan nice zalime şahit oldu...”	12. “...Bu Ankara nice millet sevdalılarına, ama nice millet düşmanlarına şahit oldu. Bu Ankara kendi şahsi hırsı için, kendi çıkarı için, kendi ikbali için Türkiye’nin, milletin istikbalini ateşe vermeye çalışan nice zalime şahit oldu. Ama asla Ankara asla umudunu kaybetmedi. Ankara her gün batan güneşin yeniden doğacağına, karanlıkların her sabah yeniden aydınlanacağına gönülden inandı...”
12.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	

13. "...Tek parti iktidarı döneminde millete zulmeden CHP neyse, bugünkü CHP de odur ..."	13. "...Kardeşlerim, şunu asla unutmayın: Bu CHP hiçbir zaman değişmedi ve hiçbir zaman değişmez. Tek parti iktidarı döneminde millete zulmeden CHP neyse, bugünkü CHP de odur... 27 Mayıs müdahalesine alkış tutan CHP neyse, bugün için CHP de odur. Merhum Menderes'i idama götüren, bunun zeminini hazırlayan CHP neyse, inanın bugünkü CHP de odur. 27 Mayıs öncesinde, 12 Eylül öncesinde sokakları ateşe veren, gerilim siyaseti yapan, insanları tahrik eden, milli iradeye düşman CHP neyse, işte bugünkü de odur..."
13.1 "Somut tehdit unsurlarına karşı öfke/kaygı oluşturma" odağı	
14. "...CHP kafası değişmez..."	14. "...CHP solcu gibi, ülkücü gibi görünebilir, CHP dindar gibi, din düşmanı gibi görülebilir, ama CHP, CHP'dir. CHP kafası değişmez, CHP tavrı, CHP duruşu asla değişmez..."
14.1 "Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma" odağı	
15. "...İşte daha yakın zamanda bunlar çıktılar benim köylü kardeşime, benim çiftçi kardeşime, esnaf kardeşime, ev hanımına, işçiye, memura bidon kafalı dediler, göbeğini kaşıyan adam dediler, makarnacı-kömürcü dediler..."	15. "...Bundan 70 yıl önce milleti küçümsüyorlardı, inanın bugün de küçümsüyorlar. İşte daha yakın zamanda bunlar çıktılar benim köylü kardeşime, benim çiftçi kardeşime, esnaf kardeşime, ev hanımına, işçiye, memura bidon kafalı dediler, göbeğini kaşıyan adam dediler, makarnacı-kömürcü dediler. Bakın CHP İzmir İl Başkanı bir açıklama yapmış, duydunuz mu bilmiyorum: İzmir'de AK Parti mitinginin rekorunu kıracaklarmış. Hayırlı olsun. Ne diyor biliyor musunuz? Bizim mitingimize gelenler -şu ifadeye bakın- midyeyi kabuğuyla yiyenler olmayacak diyor. Güya AK Parti mitingine gelenleri tahkir ediyor. İşte CHP kafası budur..."
15.1 "Seçmen yaşamından örneklerle kin/öfke yaratma" odağı	
16. "...hani bizim televizyonda bayrak reklamı vardı, nasıl buldunuz? Beğendiniz mi?..."	16. "...Kardeşlerim, hani bizim televizyonda bayrak reklamı vardı, nasıl buldunuz? Beğendiniz mi? O kadar."; "...Ne diyor Mithat Cemal rahmetli: Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır, toprak... O kadar. Bayrağımızın rengi şehidimizin kanı. Hilal, bağımsızlığımızın ifadesi, yıldız şehidimizin simgesi..."
16.1 "Sembollerle seçmende coşku ve heyecan oluşturma" odağı	
17. "...Kılıçdaroğlu ..."	17. "...Ya Kılıçdaroğlu, sen busun ya. Sen bize böyle kalkıp iftiralarla, yolsuzluk şu bu, bunlarla falan milleti kandıramazsın..."
17.1 "Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma" odağı	
18. "...Bu Pensilvanya kasetle CHP'nin	18. "...Kardeşlerim, bakınız devletimizin,

Genel Başkanını indirdi... ve bu Genel Müdürü de kasetle getirdiler. İşte şimdi o kasetlerin bedeli ödeniyor...”	ülkemin milli güvenliğini tehdit eden tüm unsurlara karşı gerekli tedbirleri almak bizim görevimizdir. Şu anda hain bir terör örgütü var. Bu bir terör örgütü. Buna karşı gerekli tedbirleri almak bizim görevimiz. Bu Pensilvanya kasetle CHP’nin Genel Başkanını indirdi, Baykal’ı. Baykal hala başka yerlerde arıyor, ne başka yerde arıyorsun ya, işte adres belli. Ve bu Genel Müdürü de kasetle getirdiler. İşte şimdi o kasetlerin bedeli ödeniyor. Bunlar şantajcı, bunların veri depoları var, her an her yerden bir şeyler çıkarırlar. Ve bunlar evlerin çevrelerinde de örgütlemişler, oralarda evler kiralayıp oralardan da dinleyebilirler, gözetleyebilirler, böyle hain bir örgüt bunlar...”
18.1 “Somut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
19. “...30 Mart’ta bir kez daha istiklal mücadelesine var mısın Ankara ...”	19. “...Kardeşlerim, ne yaparlarsa yapsınlar, bunun bedelini ödeyecekler, er veya geç ödeyecekler. Şimdi soruyorum, 30 Mart’ta bir kez daha istiklal mücadelesine var mısın Ankara? Allah sizlerden razı olsun...”
19.1 “Seçmene geçmişten öğ alma imkanı sunma” odağı	
20. “...Ya bunlar... SSK’yı batırdı...”	20. “...Ya bunlar bizim SSK’yı batırdılar ya, SSK’yı batırdı...”
20.1 “Somut tehdit unsurlarına karşı öfke/kaygı oluşturma” odağı	
21. “...karanlıkların her sabah yeniden aydınlanacağına gönülden inandı...”	21. “...Ankara her gün batan güneşin yeniden doğacağına, karanlıkların her sabah yeniden aydınlanacağına gönülden inandı...”
21.1 “Sembollerle seçmende coşku ve heyecan oluşturma” odağı	
22. “...kişi sevdikleriyle beraber haşrolunacaktır. Pensilvanya, sen de Kılıçdaroğlu’yla beraber haşrolunacaksın, ...”	22. “... Sabah akşam bu ülkede Başbakanına küfreden, bakanlarına küfreden, bu kadar hizmetleri görmeyen insanlara ah ah... Artık ben bunlara verilen destekleri konuşmak istemiyorum, sadece yazıklar olsun diyorum, yazıklar olsun diyorum. Ama şunu unutmayın, kişi sevdikleriyle beraber haşrolunacaktır. Pensilvanya, sen de Kılıçdaroğlu’yla beraber haşrolunacaksın, onunla beraber. Çünkü bu attığınız iftiralar, sen hangi yüzle, hangi yüzle Tayyip Erdoğan’a hain diyecek cüreti kendinde buluyorsun, hangi yüzle? Önce haddini bileceksin, haddini...”
22.1 “Sembollerle seçmende nefret oluşturma” odağı	
23. “...Eski Türkiye, kendisine dahi hayrı dokunmayan bir Türkiye’ydi...”	23. “...Eski Türkiye’yi unutmayın sevgili Ankaralılar. Eski Türkiye, kendisine dahi hayrı dokunmayan bir Türkiye’ydi. Şu anda Ankara, bırakın Van’a, bırakın Edirne’ye ulaşmayı, yanı başında Kırıkkale’ye, Çankırı’ya, Çorum’a, Bolu’ya, Eskişehir’e dahi ulaşamıyordu, öyle mi? Daha yakın

	zamanda Marmara depreminde Ankara günlerce enkaza ulaşamadı ...”
23.1 “Soyut tehdit unsurlarıyla korku/kaygı oluşturma” odağı	
24. “...Bunların şimdi ablaları varmış, kapıları dolaşıyormuş, size de geliyorlar mı? Geldiler mi? Ne yaptınız? Kovaladın, ya bir çay ikram etseydin ya, kovaladın. ...”	24. “...Bunların şimdi ablaları varmış, kapıları dolaşıyormuş, size de geliyorlar mı? Geldiler mi? Ne yaptınız? Kovaladın, ya bir çay ikram etseydin ya, kovaladın. Ya millet her şeyi görüyor artık. Ben yaşlı ninenin bunların o bir tane gazetesi var, onun ne olduğunu öğrenince nasıl yere attığını görünce, ah dedim be 80 yaşındaki ninede bile keramet var, anlıyor...”
24.1 “Seçmen yaşamından örneklerle kin/öfke yaratma” odağı	

5.3.3.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İlgili Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2014 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlere ilişkin olarak 12 Temmuz Cumartesi günü Antalya ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin ilgisini kendisine ve ikna sürecine çekmeyi, seçmende bir tür duygulanım oluşturarak seçmenin dinamizm kazanmasını sağlamayı amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.3.5.1. Liderin Seçmenin İlgisini Sağlama ve Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Antalya’da Fetret Dönemi sona erdi, Antalya’da karabulutlar dağıldı, Antalya bir kez daha AK Parti dedi, bir kez daha millete hizmet siyaseti dedi...”

İfade 2: “...Cumhurbaşkanlığı seçimi için 5 Temmuz’da yola çıktık. Kardeşlerim, yolculuğa nereden başladık? Samsun’dan, istiklal mücadelesinin ilk adımının atıldığı Samsun’dan, biz de yeni Türkiye’nin ilk adımını attık... ama ardından biliyorsunuz kongreler silsilesinin ikinci ayağı Sivas’tı, Sivas’ı sonrası bıraktık, Erzurum Kongresine geçtik, Erzurum mitingini yaptık...”

İfade 3: “...İstanbul’da Haliç Kongre Merkezinde yaklaşık 4 bin kişinin katıldığı, toplumdan farklı kesimlerin temsilcilerinin bir araya geldiği bir toplantı yaptık. Kardeşlerim, salonda hepinizin çok yakından tanıdığı çok değerli sanatçılarımız

vardı, sporcular vardı, aydınlar, yazarlar, sivil toplum örgütü temsilcileri vardı, siyasetçiler vardı, o salonda aynı zamanda millet vardı. Şimdi o toplantının arından özellikle sanatçılarımıza yönelik medyada, sosyal medyada bir linç kampanyası uygulamaya başladılar, küfür, edebe, adaba uymayan, aile terbiyesinden yoksun hakaretler etmeye başladılar. Kardeşlerim, işte bunların demokratiği bu kadar...”

İfade 4: “...Bunların özgürlük anlayışı bu kadar. Bunlar kendileri gibi olmayana, kendileri gibi düşünmeyene demokrasiyi hak görmezler, özgürlüğü kendi tekellerinde görür başkalarına özgürlük hakkı tanımazlar. Mahalle baskısı derler, diktatör derler, kutuplaşma derler, kendileri ne yazık ki bu yalanlarının altında kalırlar, alasını başkalarına uygulurlar...”

İfade 5: “...bize oy verip vermemek ayrı bir konu, ama bir toplumun sanatçısına kendisi gibi düşünmüyor diye bu denli hakaret edenler nasipsizdir.”

İfade 6: “...3 Kasım seçimlerine giderken ne dedik? Yeter dedik, yeter, söz de, karar da milletindir dedik. Çeteleri aradan çektik, o karanlık manşetleri aradan çektik, kendisini milletin üzerinde gören, o zorba, o ceberut kesimleri aradan çektik...”

İfade 7: “...Biz bu hizmet yolunda, ama millete hizmet ha, hani var ya bir malum Pensilvanya, o değil...”

İfade 8: “...Kardeşlerim, bakınız 99’da MHP Hükümet ortağı oldu, ne denildiyse harfiyen onu yerine getirdi, bir kez, olsun çıkıp masaya yumruğunu vuramadı...”

İfade 9: “...çünkü ulusal güvenliğimizi tehdit edenlere asla prim yok...”

İfade 10: “...Ne zaman millet hükümetini seçtiyse, darbelerle o hükümetleri görevden uzaklaştırdılar, komplolarla, tuzaklarla, mafya eliyle, manşetlerle milletin hükümetlerini görevden uzaklaştırdılar...”

İfade 11: “...Millet bir şeyden anlamaz dediler, millet iyi seçim yapamaz dediler, millet kendi idarecisini seçemez dediler, her şeyi en iyi biz biliriz dediler, biz ne dersek o olacak dediler, millete söz hakkı vermediler, Türkiye’yi yerinde saydırdılar...”

İfade 12: “...nedir bu mahalle baskısı? Yıllardır ben buna maruz kaldım, ailemle maruz kaldım, ölümle tehdit edildim, cezaevinde tehdit edildim, hep bunu yaptılar, ama biz kefenimizi giyerek yola çıktığımız için bunlara asla prim vermedik. Çünkü Allah’ın takdir ettiği ömrü bir an ne ileri, ne geri kimsenin almaya gücü yetmez, biz böyle inandık...”

İfade 13: “...Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülhamid’in böyle bir projesi vardı, biz o projeyi raftan indirdik, başladık ve bitirdik; bu bize ait bize...”

İfade 14: “...iradenizi Pensilvanya’ya teslim etmiş bu Genel Müdüre sessiz, tepkisiz kalacak mısınız?...”

İfade 15: “...Doğruyu millet söyler millet; ama bunların millete inancı yok, millete saygısı da yok. İşte 30 Mart seçimlerinde gördük, ikisinin toplam oyu AK Parti’nin oyu kadar etmiyor...”

İfade 16: “...Kardeşlerim, şimdi bir kez daha aradaki araçları kaldırıyoruz, cumhurbaşkanıyla milletin arasındaki araçları ortadan kaldırıyoruz. Millet, yani cumhur artık kendi cumhurbaşkanını seçiyor. 10 Ağustos’ta inşallah milletle devlet artık tam manasıyla, tam bir muhabbetle kucaklaşıyor, araçlar aradan çekiliyor, vekiller aradan çekiliyor, asıllar devreye giriyor, millet artık cumhurbaşkanını kendisi tayin ediyor...”

İfade 17: “...Kardeşlerim, çok büyük bir değişim yaşıyoruz, on yıllardır hasretini çektiğimiz bir büyük dönüşümü yaşıyoruz. Türkiye’nin önündeki tüm engelleri, tek tek kaldırıyor, Türkiye’nin ayağındaki zincirleri söküp atıyor, Türkiye’yi prangalarından koparıyoruz ve bu prangalardan Türkiye’yi kurtarıyoruz...”

5.3.3.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçmenin İlgisini Artırmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçimde bir tür duygulanım yaratarak ilginin oluşturulmasını ve seçmenin bir duygu çerçevesinde dinamizm kazanmasını amaçladığı varsayılan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.14) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin ilgi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.14. Antalya miting konuşmasının ilgi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...Antalya’da Fetret Dönemi sona erdi, Antalya’da karabulutlar dağıldı...”	1. “...Antalya’da Fetret Dönemi sona erdi, Antalya’da karabulutlar dağıldı, Antalya bir kez daha AK Parti dedi, bir kez daha millete hizmet siyaseti dedi...”
1.1. “Seçmen yaşamından örneklerle ve sembollerle coşku ve heyecan yaratma” odağı	
2. “...Samsun’dan, istiklal mücadelesinin ilk adımının atıldığı Samsun’dan, biz de yeni Türkiye’nin ilk adımını attık...”	2. “...Cumhurbaşkanlığı seçimi için 5 Temmuz’da yola çıktık. Kardeşlerim, yolculuğa nereden başladık? Samsun’dan, istiklal mücadelesinin ilk adımının atıldığı Samsun’dan, biz de yeni Türkiye’nin ilk adımını attık... ama ardından biliyorsunuz kongreler silsilesinin ikinci ayağı Sivas’tı, Sivas’ı sonrası bıraktık, Erzurum Kongresine geçtik, Erzurum mitingini yaptık, ...”
2.1 “Sembollerle coşku ve heyecan yaratma” odağı	
3. “...bunların demokratiği bu kadar...”	3. “...İstanbul’da Haliç Kongre Merkezinde yaklaşık 4 bin kişinin katıldığı, toplumdan

	farklı kesimlerin temsilcilerinin bir araya geldiği bir toplantı yaptık. Kardeşlerim, salonda hepinizin çok yakından tanıdığı çok değerli sanatçılarımız vardı, sporcular vardı, aydınlar, yazarlar, sivil toplum örgütü temsilcileri vardı, siyasetçiler vardı, o salonda aynı zamanda millet vardı. Şimdi o toplantının ardından özellikle sanatçılarımıza yönelik medyada, sosyal medyada bir linç kampanyası uygulamaya başladılar, küfür, edebe, adaba uymayan, aile terbiyesinden yoksun hakaretler etmeye başladılar. Kardeşlerim, işte bunların demokratlığı bu kadar...”
3.1 “Sembollerle seçmende nefret oluşturma” odağı	
4. “...Mahalle baskısı derler, diktatör derler, kutuplaşma derler, kendileri ne yazık ki bu yalanlarının altında kalırlar, alasını başkalarına uygularlar...”	4. “...Bunların özgürlük anlayışı bu kadar. Bunlar kendileri gibi olmayana, kendileri gibi düşünmeyene demokrasiyi hak görmezler, özgürlüğü kendi tekellerinde görür başkalarına özgürlük hakkı tanımazlar. Mahalle baskısı derler, diktatör derler, kutuplaşma derler, kendileri ne yazık ki bu yalanlarının altında kalırlar, alasını başkalarına uygularlar...”
4.1 “Sembollerle seçmende nefret oluşturma” odağı	
5. “...toplumun sanatçısına kendisi gibi düşünmüyor diye bu denli hakaret edenler nasipsizdir...”	5. “...bize oy verip vermemek ayrı bir konu, ama bir toplumun sanatçısına kendisi gibi düşünmüyor diye bu denli hakaret edenler nasipsizdir.”
5.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı kin/öfke oluşturma” odağı	
6. “...Yeter dedik, yeter, söz de, karar da milletindir...”	6. “...3 Kasım seçimlerine giderken ne dedik? Yeter dedik, yeter, söz de, karar da milletindir dedik. Çeteleri aradan çektik, o karanlık manşetleri aradan çektik, kendisini milletin üzerinde gören, o zorba, o ceberut kesimleri aradan çektik...”
6.1 “Seçmene geçmişten öç alma imkanı sunma” odağı	
7. “...hani var ya bir malum Pensilvanya...”	7. “...Biz bu hizmet yolunda, ama millete hizmet ha, hani var ya bir malum Pensilvanya, o değil...”
7.1 “Sembollerle seçmende kin/öfke oluşturma” odağı	
8. “...99’da MHP Hükümet ortağı oldu, ne denildiyse harfiyen onu yerine getirdi...”	8. “...Kardeşlerim, bakınız 99’da MHP Hükümet ortağı oldu, ne denildiyse harfiyen onu yerine getirdi, bir kez, olsun çıkıp masaya yumruğunu vuramadı...”
8.1 “Somut tehdit unsurlarına karşı öfke/kaygı oluşturma” odağı	
9. “...ulusal güvenliğimizi tehdit edenlere asla prim yok...”	9. “...çünkü ulusal güvenliğimizi tehdit edenlere asla prim yok...”
9.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı öfke/kaygı oluşturma” odağı	
10. “...Ne zaman millet hükümetini seçtiyse, darbelerle o hükümetleri görevden uzaklaştırdılar, ...”	10. “...Ne zaman millet hükümetini seçtiyse, darbelerle o hükümetleri görevden uzaklaştırdılar, komplolarla, tuzaklarla, mafya eliyle, manşetlerle milletin hükümetlerini görevden uzaklaştırdılar...”

10.1 “Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma” odağı	
11. “...Millet bir şeyden anlamaz dediler, millet iyi seçim yapamaz dediler...”	11. “...Millet bir şeyden anlamaz dediler, millet iyi seçim yapamaz dediler, millet kendi idarecisini seçemez dediler, her şeyi en iyi biz biliriz dediler, biz ne dersek o olacak dediler, millete söz hakkı vermediler, Türkiye’yi yerinde saydırdılar...”
11.1 “Seçmen yaşamından örnekle geçmişe karşı kin/öfke yaratma” odağı	
12. “...nedir bu mahalle baskısı? Yıllardır ben buna maruz kaldım, ailemle maruz kaldım, ölümle tehdit edildim, cezaevinde tehdit edildim...”	12. “...nedir bu mahalle baskısı? Yıllardır ben buna maruz kaldım, ailemle maruz kaldım, ölümle tehdit edildim, cezaevinde tehdit edildim, hep bunu yaptılar, ama biz kefenimizi giyerek yola çıktığımız için bunlara asla prim vermedik. Çünkü Allah’ın takdir ettiği ömrü bir an ne ileri, ne geri kimsenin almaya gücü yetmez, biz böyle inandık...”
12.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı öfke/kaygı oluşturma” odağı	
13. “...Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülhamid’in böyle bir projesi vardı, biz o projeyi raftan indirdik...”	13. “...Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülhamid’in böyle bir projesi vardı, biz o projeyi raftan indirdik, başladık ve bitirdik; bu bize ati bize...”
13.1 “Sembollerle seçimde sevinç ve heyecan oluşturma” odağı	
14. “...iradenizi Pensilvanya’ya teslim etmiş bu Genel Müdür...”	14. “...iradenizi Pensilvanya’ya teslim etmiş bu Genel Müdüre sessiz, tepkisiz kalacak mısınız? ...”
14.1 “Sembollerle seçimde kin/öfke oluşturma” odağı	
15. “...bunların millete inancı yok, millete saygısı da yok ...”	15. “...Doğruyu millet söyler millet; ama bunların millete inancı yok, millete saygısı da yok. İşte 30 Mart seçimlerinde gördük, ikisinin toplam oyu AK Parti’nin oyu kadar etmiyor...”
15.1 “Sembollerle seçimde nefret oluşturma” odağı	
16. “...Millet, yani cumhur artık kendi cumhurbaşkanını seçiyor...”	16. “...Kardeşlerim, şimdi bir kez daha aradaki araçları kaldırıyoruz, cumhurbaşkanıyla milletin arasındaki araçları ortadan kaldırıyoruz. Millet, yani cumhur artık kendi cumhurbaşkanını seçiyor. 10 Ağustos’ta inşallah milletle devlet artık tam manasıyla, tam bir muhabbetle kucaklaşıyor, araçlar aradan çekiliyor, vekiller aradan çekiliyor, asıllar devreye giriyor, millet artık cumhurbaşkanını kendisi tayin ediyor...”
16.1 “Seçmen yaşamından örneklerle ve sembollerle coşku ve heyecan yaratma” odağı	
17. “...Türkiye’nin ayağındaki zincirleri söküp atıyor, Türkiye’yi prangalarından koparıyoruz...”	17. “...Kardeşlerim, çok büyük bir değişim yaşıyoruz, on yıllardır hasretini çektiğimiz bir büyük dönüşümü yaşıyoruz. Türkiye’nin önündeki tüm engelleri, tek tek kaldırıyor, Türkiye’nin ayağındaki zincirleri söküp atıyor, Türkiye’yi prangalarından koparıyoruz ve bu prangalardan Türkiye’yi kurtarıyoruz...”
17.1 “Soyut tehdit unsurlarına karşı öfke/kaygı oluşturma ve sembollerle coşku yaratma” odağı	

5.3.3.6. SSVLR'nin İlgi Performansı ve Pathosun Merkezi Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi

İlgi kavramı muhatabın bir nesne, olay, konu veya kişiye dikkatinin çekilmesi ya da ilgi göstermesini sağlamak anlamına gelmektedir. Bu bağlamda ilgi performansı, seçmenin dikkatini çekmek amacıyla duygu durumu oluşturmaya yönelik olarak pathosun merkezi rotası ile eşleşen bir performansa karşılık gelmektedir. Retoriğin pathos unsuru bir yönüyle seçmeni işaret ederken, bir yönüyle konuşmanın seçmenin duygularına hitap eden tarafını ortaya koymaktadır. Pathosun merkezi rotası ise seçmenin duygu durumunda bir tür değişiklik meydana getirmeye işaret etmektedir. Böylece seçmenin lider retoriği içinde sunulan temel mesajlara ilgisinin çekilmesi ya da ilgisinin artırılmasının hedeflendiğini belirtmek mümkündür.

İlgi performansı, seçmende duygulanım yaratarak, seçmeni statik bir konumdan dinamik bir konuma taşıma işlevini yerine getiren performans alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önce ilişki performansı aracılığı ile aralarında aidiyet ve bir aradalık inşa edilmiş olan seçmenin ilgi performansı aracılığı ile duygusal bir zeminde motive edilerek birlikte hareket etmesinin amaçlandığı görülmektedir. Seçmenin hızlı bir biçimde tepki vermesini sağlamaya ve seçmende derhal harekete geçme isteği uyandırmaya yönelik ifadelerin iki temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bu bağlamda liderin sevinç, coşku ve heyecan yaratıcı ifadelerle, tehdit algısı, kaygı, korku ve öfke yaratıcı ifadeler aracılığı ile seçmende duygulanım ve buna bağlı olarak bir tür dinamizm yaratmayı amaçladığını belirtmek mümkündür.

Aristoteles'in retoriğin pathos unsuruna ilişkin ortaya koymuş olduğu en temel duygulardan birisi olan ve ilgi performansının negatif yönünü oluşturan öfke ve kin, korku ve kaygı/tehdit algısı ile öç alma hislerinin temel olarak geçmiş-şimdi-gelecek düzleminde ortaya çıktığı söylenebilir. Liderin asimetric konumda olan seçmenin kendi yaşamlarından ya da etkilendikleri grupların yaşamlarından hareketle, çoğu kere simgesel ve sembolik tarzda kavram ve ifadeler ile geçmişe ilişkin öfke oluşturmaya, şimdiye ilişkin korku yaratmaya, geleceğe ilişkin ise kaygı ve tehdit algısı yaratmaya çabaladığı görülmektedir. İlgi performansının pozitif tarafında ise gurur duyma, sevinç, coşku ve heyecan duyguları bulunmaktadır. Bu duygu durumlarının da geçmiş, şimdi ve gelecek ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Seçmende gurur duyma hissinin geçmiş zamanla, sevinç ve coşku

hislerinin şimdiki zamanla, heyecan duygusunun ise gelecek zamanla ilişkilendirilen durumlar üzerinden oluşturulmaya çalışılarak duygu durumunun pozitif yanının kurgulandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Aristoteles'in retorik çözümlemesinin pathos bileşeninde karşımıza çıkan "öç alma" arzusunun seçmende dinamizm yaratabilecek önemli bir duygu olduğunu belirtmek mümkündür. Seçmene, kendisinde kin ve nefret hissi uyandıranlarla hesaplaşacağı bir zeminin var olduğu tasavvurunu sunulmasının bir diğer ifadeyle, seçmenin asimetric konumdan simetric konuma geçebileceğinin belirtilmesinin bu duygu durumuyla ilintili olduğu düşünülmektedir.

Türk Milletinin geçmişte ortaya koymuş olduğu başarılar, örneğin "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulması", "tüm tehditlere rağmen korkmadan çalışması", "İstiklal Savaşı'nın kazanılması", "Cumhuriyet'in kurulması" gibi konulara atıfla seçmende gurur hissiyatının yaratılmasının amaçlandığı görülmektedir. Recep Tayyip Erdoğan'ın "Bizim yolumuzu şehitler aydınlatıyor", "...Daha 14 yaşında olmasına rağmen Kamil namusu uğruna, şerefi uğruna, inancı uğruna, vatani uğruna canını ortaya koydu ve şehit oldu...", "...Benim rahmetli büyük dedem, 1915'te Rize'den kalktı Sarıkamış'a vatani savunmaya gitti...", "...1915 yılının Ocak ayında o ayazda o kara kışta 120 çocuk dağları aşarak bin bir badireyi atlatarak Sarıkamış'a varıyorlar. Emaneti yerine teslim ediyorlar. Geri dönerken soğuk amansız bir şekilde bastırıyor. 22'si dışında hepsi yolda donarak şehit oluyor. Biz işte buyuz...", "...Biz geldik Esat kardeşimle oturduk, iki ülke arasındaki meseleleri konuştuk. İstisare ettik, müzakere ettik..." şeklinde hem uzak hem de yakın geçmişe ilişkin seçmende gurur hissi yaratmaya dönük ifadeleri kullandığı görülmektedir. Bu çerçevede "şehit", "vatan, namus, inanç", "Sarıkamış" gibi kavramların kullanılması ile geçmişe ilişkin gurur hissinin seçmende yaratılmaya çalışıldığı, bununla birlikte seçmende birlik ve beraberlik hissi ile dinamizm sağlanmasının hedeflendiği görülmektedir.

"...İstiklal mücadelesinin ilk adımının atıldığı Samsun'dan, biz de yeni Türkiye'nin ilk adımını attık... ama ardından biliyorsunuz kongreler silsilesinin ikinci ayağı Sivas'tı, Sivas'ı sonraya bıraktık, Erzurum Kongresine geçtik, Erzurum mitingini yaptık..." şeklinde ortaya koyulan ifadelerin de geçmişteki başarı ve durumlara atıfla, seçmende gurur hissi uyandırmaya yönelik ifadeler olduğu görülmektedir. Liderin, seçim mitinglerini Samsun ilinden başlattığını ifade etmesi, Sivas ilini andıktan sonra Erzurum'da seçim mitinglerini sürdürdüğünü beyan etmesi de bir yönüyle Türkiye'nin kurtuluş ve kuruluş mücadelesini hatırlatarak seçmende gurur hissi yaratmaya ilişkin sembolik bir ifadeler

iken, bir diğerk yönüyle lideri olduğı siyasal partinin Türkiye'nin kurtuluş mücadelesini yürüttüğü mesajını seçmene ileten ifadelerdir. Benzer biçimde "...Ne diyor Mithat Cemal rahmetli: Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır, toprak... O kadar. Bayrağımızın rengi şehidimizin kanı. Hilal, bağımsızlığımızın ifadesi, yıldız şehidimizin simgesi..." ifadeleri ile "bayrak", "şehit kanı", "hilal" gibi sembolik kavramlara atıf yapılarak seçmende gurur hissi yaratılmaya çalışıldığını belirtmek mümkündür.

Liderin "...çok büyük bir değışim yaşıyoruz, on yıllardır hasretini çektiğimiz bir büyük dönüşümü yaşıyoruz. Türkiye'nin önündeki tüm engelleri, tek tek kaldırıyor, Türkiye'nin ayağındaki zincirleri söküp atıyor, Türkiye'yi prangalarından koparıyoruz ve bu prangalardan Türkiye'yi kurtarıyoruz..." biçimindeki ifadelerin ise seçmende geleceğı ilişkin heyecan yaratmaya yönelik olduğı görölmektedir. Liderin Türkiye'yi değıştiriyoruz, dönüştürüyoruz, Türkiye'yi prangalarından kurtarıyoruz şeklindeki metaforik anlatımları ile seçmende grup olma hissini pekiştirmeye dönük olduğı düşünülmektedir. Böylece bir yandan geleceğı ilişkin bir tasavvur oluşturmak amaçlanırken, diğerk yandan asimetrik grubun dinamizm kazanması ve söz konusu asimetrik durumun ortadan kaldırılması için liderin arzu ettiğı siyasal davranışa bir hazırlığın sağılanması amaçlanmaktadır.

"...Sultan Abdölmecid, Sultan Abdöhlamid'in böyle bir projesi vardı, biz o projeyi raftan indirdik, başladık ve bitirdik; bu bize ait bize..." ifadeleriyle ise bir yandan seçmende geçmişe dönük gurur hissi yaratılmaya diğerk yandan ise şimdiki zamana ilişkin bir sevinç hissi yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede seçmende, tarihi geçmişile gurur duyma hissi yaratılmaya çalışılırken, bu gurur hissini sağıladığı düşünülen geçmişin, günümüzdeki temsilcisi olarak konumlandırılan Recep Tayyip Erdoğan'ın bugün ortaya koyduklarıyla da seçmende sevinç hissinin, ileride gerçekleştirilecek projeler aracılığıyla da bir heyecan duygu durumunun yaratılmasının amaçlandığı görölmektedir. Örneğın "...Biz millete sevdalıyız, biz size aşığız, Ferhat gibi. Ferhat nasıl şirin'e aşıksa, dağıları deldiyse, işte biz de dağıları böyle deliyoruz..." biçimindeki ifadeyle seçmende geleceğı dönük heyecan duygusunun oluşturulmaya çalışıldığı görölmektedir.

İlgi performansının negatif tarafında ise geçmiş-şimdi-gelecek ekseninde oluşturulan kin ve öfke - korku ve kaygı - öç alma hislerinin bulunduğı belirtilmişti. Recep Tayyip Erdoğan'ın ortaya koymuş olduğı retoriğın temel unsurları göz önüne alındığında ise ilgi

performansının negatif yönüne ağırlık verildiğini belirlemek mümkündür. Negatif kutupta yer alan duygulardan ilki olan ve “geçmiş” zemininde ele alınan öfke ve kin hissini bir yönüyle, küçümsenme, hor görülme, haksızlığa uğrama, engellenme, saygısızlığa maruz kalma ya da incitilme gibi hadiseler sonucu ortaya çıkan bir duygu durum olarak değerlendirmek mümkündür. Haksızlığa uğradığını, saygısızlığa maruz kaldığını ve değerleri ile alay edildiğini düşünen bir kimsenin ortaya koyacağı kızgınlığı öfke olarak değerlendirmek mümkündür.

Liderin seçimde geçmişe ilişkin öfke ve kin hissi uyandırmaya yönelik kodladığı mesajlarla seçimde duygusal bir durum yaratmayı amaçladığı ileri sürülebilir. Lider, kodladığı mesajla seçmeni rasyonel değerlendirme ekseninden uzaklaştırarak sembolik ifadelerle duygusal durum eksenine taşımaya çalışmaktadır. Seçmenin küçümsendiği, hor görüldüğü, haklarının engellendiği ve saygısızlığa maruz kaldığı iddialarıyla, bu iddiaların yöneltildiği parti, kişi, grup, düşünce biçimi gibi soyut ve somut unsurlara karşı öfke duygusu oluşturmak mümkündür. Özellikle geçmişe ilişkin atıflar da bu duygu durumunun seçimde ortaya çıkarılmasında kullanılan unsurlardandır. Bu bağlamda bireyi çevreleyen geçmişe ve/veya mevcut zaman dilimine ait negatif durumların yukarıda bahsi geçen soyut veya somut unsurlarla özdeşleştirilmesi yoluyla seçimde öfke duygusunun harekete geçirilmesi hedeflenmektedir.

Öfke duygusu harekete geçirilen seçmenin liderin arzu ettiği siyasal davranışı sergilediği takdirde, öfkesinin dineceği ve ruhsal açıdan dengeye kavuşacağı mesajının da zımni olarak seçmene iletilildiğini belirtmek mümkündür. Bu çerçevede Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’ne seçmenin geçmişte yaşadığı tüm olumsuzlukların tek müsebbibi olduğu şeklinde sembolik negatif bir anlam yüklenerek seçimde duygu durum oluşturulmasına yönelik ifadelerin de lider retoriğinde ön plana çıktığı görülmektedir. CHP’nin “milletle zulmeden”, “milletin inanç ve değerlerini aşağılayan”, “milleti hor gören”, “milletin karar ve seçimlerini hiçe sayan”, “çete, mafya ve Türkiye aleyhine çalışan lobilerle işbirliği yapan”, “sanal korku ve tehditler oluşturan” “Mecliste her yasaya karşı çıkan”, “Türkiye’yi durduran, yavaşlatan, geriye götüren” bir yapı olduğu imajı seçimde yaratılmaya çalışılmaktadır. “CHP” isminin bütün negatiflikleri karşılayan bir sembol olarak kodlandığı ifadelerle, geçmişte yaşanan her türlü olumsuzluğun kaynağının Cumhuriyet Halk Partisi olduğu algısı seçimde yaratılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla seçmene geçmişe ilişkin hissettiği öfkesini yöneltebileceği somut, açık ve belirgin bir sembolik yapı adres olarak

sunulmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın "...91 yıllık bu süreçte iyi günlerimiz olduğu gibi kötü günlerimiz de oldu. Örneğin tek parti CHP dönemini yaşadık...", "...Ah bu CHP var ya, bu CHP, ah kardeşlerim, bunun gidecek yeri yok ya. Bunların ömrü zulümle geçti, zulümle...", "...Bu CHP zihniyeti çöptür, kirlidir. Bu CHP zihniyeti susuzluktur. Bu CHP zihniyeti hava kirliliğidir. Bu CHP zihniyeti bereketsizdir. Çünkü CHP zihniyetinin olduğu yerde yokluk vardır. Burada yaşlı amcalarımız çok iyi bilir. Onların iktidar olduğu dönemlerde bu ülkede benzin kuyukları vardı. Bu ülkede ekmek kuyukları vardı, bu ülkede yağ kuyukları vardı...", "...CHP bunu hazmedemedi... Onun için de evet Menderes'e tuzaklar üstüne tuzaklar, iftiralar üstüne iftiralar, her şeyi yaptılar...", "...Bu CHP hiçbir zaman değişmedi ve hiçbir zaman değişmez. Tek parti iktidarı döneminde millete zulmeden CHP neyse, bugünkü CHP de odur...", "...1940'larda konan yasakların işte bugüne kadar ne ocaklar söndürdüğünü ne acılar yaşattığını bilirim..." biçimindeki ifadelerini bu duruma örnek olarak göstermek mümkündür. Bunun yanı sıra "...Ne zaman millet hükümetini seçtiyse, darbelerle o hükümetleri görevden uzaklaştırdılar, komplolarla, tuzaklarla, mafya eliyle, manşetlerle milletin hükümetlerini görevden uzaklaştırdılar..." şeklindeki ifadelerin de seçmende öfke hissi uyandırmak için kullanıldığı görülmektedir. Buna ek olarak seçmenin iradesinin hiçe sayıldığı, seçilenlerin darbelerle görevden uzaklaştırıldığı mesajının da seçmene verildiğini ifade etmek mümkündür. Bu hususta seçmenin oy kullanarak sandığa yansıttığı kararının yok sayıldığı durumları ifade eden sembolik kavramlara atıf yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede, darbe, komplo, tuzak, mafya ve medya gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Söz konusu kavramlarla, rakip parti olan CHP özdeş hale getirilerek negatif sembolik anlamlara sahip bir parti algısı seçmen zihninde oluşturulmaya çalışılmaktadır.

CHP ile benzer biçimde Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin de seçmende geçmişe ilişkin öfke ve kin duygusu yaratmak için kullanılan somut sembolik unsurlardan olduğu görülmektedir. "...Kardeşlerim, bakınız 99'da MHP Hükümet ortağı oldu, ne denildiyse harfiyen onu yerine getirdi, bir kez, olsun çıkıp masaya yumruğunu vuramadı...", "...Kardeşlerim biz MHP'den, DSP'den yani CHP'nin yavrusu, ANAP'tan biliyorsunuz iktidarı nasıl devraldık. 23,5 milyar dolar IMF'ye borçla devraldık...", "...Merkez Bankamızın kasasında ne vardı gene o dönemde 27,5 milyar dolar ..." şeklindeki ifadeler MHP'nin koalisyon ortağı olduğu dönem ve Türkiye'nin yaşadığı ekonomik kriz seçmene hatırlatılarak seçmende, geçmişte ortaya çıkan olumsuzlukların bir diğer sebebinin de "MHP" olduğu imajı seçmende oluşturulmaya çalışılmaktadır. Böylece ekonomik krize

ilişkin seçmenin yaşadığı zorluklar ve bu çerçevede oluşan öfkenin MHP'ye yöneltilmesi amaçlanmaktadır. Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)'nin de CHP ve MHP ile aynı düzlemde konumlandırıldığı görülmektedir. "...BDP bu terör örgütü yıllarca bizim dini değerlerimizi, inançlarımızı hor gördü, aşağıladı..." şeklinde ki ifade de geçmişe dönük öfke oluşturmaya yönelik ifadelerdendir. Bu çerçevede "CHP, MHP, BDP"nin geçmişteki olumsuzlukların sorumlusu olduğu, bu somut yapılara karşı öfke hissedilmesi gerektiği, lider tarafından seçmene zımni olarak sunulmaktadır. Bu aşamada "CHP, MHP, BDP" sembolik somut birer yapı olarak konumlandırılırken, seçmende öfke uyandıran soyut yapılara da işaret edildiği görülmektedir. Bu bağlamda Recep Tayyip Erdoğan'ın öfke uyandırmaya yönelik "...Bu Ankara... nice millet düşmanlarına şahit oldu. Bu Ankara kendi şahsi hırsı için, kendi çıkarı için, kendi ikbali için Türkiye'nin, milletin istikbalini ateşe vermeye çalışan nice zalime şahit oldu...", "...Şimdi biz her yeniliğe her gelişmeye her değişime ve dönüşüme karşı çıkanlar sadece ve sadece buna da karşı çıkıyorlar...", "...on yıl boyunca Türkiye sanal korkularla, gereksiz endişelere maruz bırakıldı. İçeride sanal tehditler, dışarıda düşmanlar üretildi...", "...Faiz lobisi kazandı. Türkiye'nin hasımları kazandı. Rant lobisi kazandı. Türkiye'nin rakipleri kazandı..." şeklindeki ifadeleriyle seçmen ilgisinin soyut düşmana yöneltilmeye çalışıldığı görülmektedir. "Değişime karşı çıkanlar", "milletin istikbalini ateşe atanlar", "Türkiye'yi sanal korkularla tehdit edenler", "faiz lobisi ve rant lobisi" şeklinde formu olmayan, sınırları kestirilemeyen bir imge olarak seçmenin öfkesini yöneltebileceği düşmanlar, seçmene sunulmaktadır. Lider, soyut düşmanlar ile somut düşmanları birbiri ile ilişkilendiren ifadeleri aracılığıyla, somut düşman unsurlarının seçmen zihninde daha belirgin hale getirmeye çalışmaktadır. Örneğin "CHP" şeklinde tanımlanan somut düşman imgesi ile "milletin istikbalini ateşe atanlar" şeklindeki soyut düşman imgesinin kesişimine ilişkin ifadeler bir taraftan "CHP" imgesini seçmen zihninde daha da somut hale getirmeyi amaçlarken, "CHP" imgesine ilişkin yaratılan diğer negatif unsurlarla "milletin istikbalini ateşe atanlar" imgesinin güçlendirilmesinin amaçlandığını ileri sürmek mümkündür.

İlgi performansının negatif yönünü oluşturan bir diğer duygu ise "şimdi" merkezli korku ve kaygı hissidir. Korku ve kaygı hissini bir tür belirsizliğe işaret eden genel anlamıyla bireyde tehdit algısı yaratan bir duygu durum olarak ifade etmek mümkündür. Kaygı ve korku hissi soyut ya da somut unsurlara karşı oluşabilen bir duygu olarak da ele alınabilir. Bu çerçevede bireyin korku ve kaygıları hem şimdiye hem de geleceğe ilişkin olarak ortaya çıkabilmektedir. Ancak şimdi ya da yakın zaman merkezli korku ve kaygının

seçimde çok daha hızlı müdahalede bulunma isteği yaratacağı, bir diğer ifadeyle seçmeni daha aktif kılacağı ve seçmeni daha hızlı motive edeceği iddia edilebilir. Bu bağlamda seçimde, biran önce atlatılması gereken tehdit algısının şimdi ya da yakın geleceğe ilişkin olduğu görülmektedir.

Seçimde korku ve kaygı inşa etmeye yönelik olarak kullanılan ifadeler incelendiğinde, “...Türkiye’nin kalkınmasını ilerlemesini engellemek için her türlü yola başvurdular...”, “...12 Haziranda sandık görününce neden sokakları ateşe veriyor. Neden AK Parti’nin 100’ü bulan seçim bürolarına, otobüslerine, milletvekili adaylarına saldırılar yapılıyor...”, “...Sandıktan umudunu kesip, demokrasiden umudunu kesip, silahı, mayınları, taşları devreye sokanları görün...”, “...Hakkâri’de bir imamı öldürecek kadar vicdanlarını pazara çıkardılar...”, “...Onlar elinde molotof kokteyli ile dolaşıyor biz de bilgisayar ile dolaşıyoruz farkımız bu...”, “...Kardeşlerim elinde molotof olan, taş olan teröristi bunlar sempatik gösterdiler... Yakıp yıkanları, yağmalayanları afacan çocuk gibi gösterdiler...”, “...çünkü ulusal güvenliğimizi tehdit edenlere asla prim yok...”, “...Biz bu hizmet yolunda, ama millete hizmet ha, hani var ya bir malum Pensilvanya, o değil...”, “...devletimizin, ülkemizin milli güvenliğini tehdit eden tüm unsurlara karşı gerekli tedbirleri almak bizim görevimizdir. Şu anda hain bir terör örgütü var. Bu bir terör örgütü. Buna karşı gerekli tedbirleri almak bizim görevimiz. Bu Pensilvanya...” şeklinde argümanların seçmene sunulduğu görülmektedir. “Şimdi” düzleminde seçimde tehdit algısı oluşturan ifadelerin genel olarak ulusal güvenlik, terör, yasadışı örgüt gibi kavramlar çerçevesinde konumlandırılarak sunulduğunu belirtmek mümkündür. “Molotof kokteyli”, “ateşe verilen sokaklar”, “öldürülen imam”, “saldırıya uğrayan AK Parti”, “ulusal güvenlik”, “Pensilvanya” biçimindeki kavramlarla seçmen zihninde negatif bir semboller bütünü oluşturulmaya çalışıldığı, buradan hareketle seçmenin hem kendi güvenliğine hem de içinde yaşadığı çevrenin güvenliğine ilişkin tehdit algısına zemin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Böylece bireysel ve ulusal güvenlik çerçevesinde seçmene zaman zaman somut ancak çoğu kere soyut tehdit unsurları ve bir sembolik algı haritası sunulduğu, söz konusu kavramları ya da bunları çağrıştıracak türden kavramlarla karşı karşıya kalan seçimde korku ve kaygıya dayalı bir ilgi ve dikkatin sağlanmasının hedeflendiği çıkarımını yapmak mümkündür.

İlgi performansının negatif yönünü oluşturan bir diğer duygu ise “gelecek” merkezli öç alma duygusudur. Öç alma hissi ya da arzusunu, insanın kendisine zarar verdiğini

düşündüğü, öfke hissettiği ya da kendisine kaygı veren unsurlara karşı bir tür ceza verme isteği biçiminde betimlemek mümkündür. Öç alma hissini, seçmenin kendisi ya da yakın çevresi ile ilgili olarak geçmiş ve/veya şimdi düzleminde yaşadığını düşündüğü negatif olana ilişkin duygularını yöneltebileceği soyut ya da somut bir düşmanla, daha güçlü bir pozisyonda karşılaşması isteği olarak değerlendirmek mümkündür. Liderin önce soyut/somut düşman ya da potansiyel tehdit unsurlarını belirleyerek seçmene sunması, seçmenin bu çerçevede ilgisini topladıktan sonra, yine seçmene, istenilen siyasal davranışı ortaya koyması halinde söz konusu tehdit unsurlarından öç alabileceğini vurgulaması, öç alma hissini genel olarak mekaniğini ifade etmektedir. Retorikte ortaya koyulan öç alma biçimini fiziki ya da somut bir cezalandırma olmaktan öte tehdit unsurlarına ilişkin psikolojik bir üstünlük elde edilmesi biçiminde betimlenebilecek soyut bir ceza olarak ele almak gerekmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın seçmene yönelik birtakım ifadelerle seçmenin öç alma hissini harekete geçirmeyi amaçladığını ifade etmek mümkündür. Liderin istenilen siyasal davranışı ortaya koyan seçmene ise soyut ve somut tehdit unsurlarına ve/veya düşmanlara karşı psikolojik üstünlük sağlama imkanı sunacak öç alma zeminini zımni olarak vaat ettiği görülmektedir. Bu yaklaşıma ilişkin ifadelere şunları örnek göstermek mümkündür: "...Ya benim Gaziantep'li kardeşlerim enayi mi be? Sana 12 Eylülde nasıl evet denileceğini sandıklarda gösterecek...", "...10 Ağustos'ta inşallah milletle devlet artık tam manasıyla, tam bir muhabbetle kucaklaşıyor, araçlar aradan çekiliyor, vekiller aradan çekiliyor, asıllar devreye giriyor, millet artık cumhurbaşkanını kendisi tayin ediyor...", "...iradenizi Pensilvanya'ya teslim etmiş bu Genel Müdüre sessiz, tepkisiz kalacak mısınız? ...", "...3 Kasım seçimlerine giderken ne dedik? Yeter dedik, yeter, söz de, karar da millettir dedik. Çeteleri aradan çektik, o karanlık manşetleri aradan çektik, kendisini milletin üzerinde gören, o zorba, o ceberut kesimleri aradan çektik...", "...Antalya'da Fetret Dönemi sona erdi, Antalya'da karabulutlar dağıldı, Antalya bir kez daha AK Parti dedi, bir kez daha millete hizmet siyaseti dedi...", "...Kardeşlerim, ne yaparlarsa yapsınlar, bunun bedelini ödeyecekler, er veya geç ödeyecekler. Şimdi soruyorum, 30 Mart'ta bir kez daha istiklal mücadelesine var mısın Ankara? Allah sizlerden razı olsun..." Bu ifadelere bakıldığında, seçmene bir yandan nasıl öç alınacağı gösterilirken, diğer yandan da daha önce ki öç alma başarılarına örnekler verildiği görülmektedir. Bu bağlamda soyut cezalandırmanın ve psikolojik üstünlük elde edilerek "düşmanları" alt etmenin verdiği "hazza" yani soyut ödüle üzeri örtük vurgu yapıldığını ileri sürmek mümkündür.

Özet olarak yukarıda ifade edilen değerlendirmeler çerçevesinde ilgi performansı ve pathosun merkezi rotası aracılığı ile seçmede bir ilgi ve dikkat uyandırma sürecinin başlatılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca statik seçmene bir tür grup formu kazandırma çabasıyla, seçmenin statik konumdan dinamik bir konuma yükseltilmesinin hedeflendiği, böylece seçmenin liderin arzu ettiği siyasal davranışı sergilemek üzere duygusal bir sürece sokulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımı aşağıdaki tablo (Çizelge 5.15) aracılığı ile ifade etmek mümkündür.

Çizelge 5.15. İlgi performansı ve boyutları

Zaman Düzlemi	Duygu Boyutu	İLGİ PERFORMANSI	Zaman Düzlemi	Duygu Boyutu
Geçmiş	Öfke		Geçmiş	Gurur
Şimdi	Korku		Şimdi	Sevinç
Gelecek	Öç alma		Gelecek	Heyecan
NEGATİF YÖN			POZİTİF YÖN	

5.3.4. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası

Analizin bu aşamasında simetri vaadeden lider retoriğinin iş performansı için retoriğin ethos bileşeninin merkezi rotası kullanılmaktadır. Seçmene somut biçimde referans gösterilen, seçmene yönelebileceği uzman/yetkin bir lider imgesi sunmayı amaçladığı varsayılan ifadeler konuşma metninden tespit edilmiştir. Bu ifadeler ethosun merkezi rotası ve iş performansı için belirlenen kriterler çerçevesinde ele alınarak analiz edilmektedir.

İş performansı ve ethosun merkezi rotasını ortaya koyduğu düşünülen kriterler aşağıdaki tabloda (Çizelge 5.16) gösterilmiştir.

Çizelge 5.16. İş performansı ve ethosun merkezi rotasına ait kriterler çizelgesi

İŞ PERFORMANSI Seçmene Referans Sunma	ETHOSUN MERKEZİ ROTASI Seçmende Liderin Yetkinliği Algısı Oluşturma
-Uzmanlık Becerisi -Geçmişte Başarılmış İşler -Başarıya İlişkin Soyut İfadeler -Başarılabilecek İşlere İlişkin Örnekler -Karşılaştırmalı Olarak Başarılmış Olan İşler	Yetkinlik ve Yeterlilik -Uzmanlık Gösteren İfadeler -Kaynağa İlişkin Güçlü Geçmiş Referans İfadeleri Vizyonerlik ve Dönüştürücülük -Hedef Koyucu İfade -Yenilik Önerici İfade -Başarıya Yöneltilici İfade -Geleceği Görünür Kılıcı İfade -Çatışma ve Meydan Okuyucu İfade -Değiştirme Becerisine İlişkin İfade

Yöntem kısmında belirlenmiş olan örneklem çerçevesinde deşifresi yapılmış olan konuşma metinlerinden iş performansına ilişkin olan ifadeler sıralanmakta, söz konusu ifadeler bir tablo aracılığı ile iki sütün halinde gösterilmektedir. Hazırlanan tablonun sağ tarafı performans alanının çerçevesini çizecek biçimde retorik bileşenin ilgili rotasına ilişkin ifadenin tamamına, tablonun sol tarafı ise, ethosun merkezi rotasını da temsil eden iş performansına ait sembolik-imgesel ifade/argümanlara ayrılmaktadır.

5.3.4.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010 yılında anayasa değişikliğine ilişkin 15 Ağustos Pazar günü Gaziantep ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmende yetkin/yeterli/uzman/başarılı bir liderlik imgesi ve lidere güven yaratmayı hedeflediği varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.4.1.1. Liderin Seçmende Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Türkiye ile Suriye’yi bölgenin iki kardeş iki dost ülkesi haline getirdik mi? Her alan da işbirliğine gittik mi? Ekonomide, ticarete, dış politikada, kültürde,

sanatta, ulaştırmada, bayındırlıkta işbirliği anlaşmaları imzaladık mı? Suriye ile Türkiye arasındaki mayınları temizlemek için adımlarımızı attık mı? Suriye ile aramızdaki vizeleri kaldırdık mı? ...”

İfade 2: “...şimdi benim Gaziantep’li kardeşim cebine pasaportunu koyuyor istediği gibi Halep’e gidiyor, şam’a gidiyor. Halep’teki, şam’daki, Lazkiye’deki, Hama, Humus’taki kardeşim cebine pasaportunu koyuyor Gaziantep’e geliyor...”

İfade 3: “...Eğitim de ne oldu, sağlıkta ne oldu Adalette ne oldu, emniyette ne oldu, ulaşımda ne oldu, toplu konutta ne oldu, enerjide ne oldu, tarımda ne oldu? ...”

İfade 4: “...bizler bu ülkede bir şeyi ortadan kaldırdık, biz bu şehirlerimizi modern hale getirmenin mücadelesini verdik. Daha modern bir Gaziantep daha modern bir Türkiye, çünkü benim halkım, benim vatandaşım affedersiniz tezeklerden yapılmış evlerde oturmaya mahkum değil. Onun için yardımınızı istiyorum. İstiyorum ki bunları yıkalım kentsel değişim dönüşümlerle işte toplu konut binalarını yapıyoruz ...”

İfade 5: “...TOKİ noktasında hizmetimizin ulaştığı yere, bunların hayalleri bile ulaşamaz. Dile kolay, 430 bin konut şuanda inşa halinde, bunun 330 binini sahiplerine teslim ettik. 10 Yıl, 15 yıl , 20 yıl vadeyle. %10 % 25 peşinatla başladık şimdi peşinatsız olanına da başladık ayda 100 lira taksitle ...”

İfade 6: “...Değerli kardeşlerim biz 7,5 yıl boyunca Gaziantep’i her alanda destekledik. Gaziantep’in sanayisini Gaziantep’in alt yapısını destekledik. Eğitime, sağlığa, Adalet ve emniyete, ulaştırmaya ve toplu konuta çok önemli yatırımlar yaptık...”

İfade 7: “...Değerli kardeşlerim 5131 dersliğin yapımını tamamladık. Gazikent niversitesini, Zirve niversitesini, Gaziantep’e kazandırdık artık Gaziantep 3 niversitesiyle bir niversite ili haline geldi...”

İfade 8: “...Sağlık hizmetlerinde Gaziantep’e yaptığımız yatırımların toplam tutarı ne biliyor musunuz? 217 Trilyon. Daha ne diyeyim...”

İfade 9: “...Fatma bacım Ayşe bacım artık kitapları bedava alıyor musun? ...”

İfade 10: “...Artık fakir fukara kardeşim erkek yavrusuna 20 kız çocuğuna 25 lira ilk öğretimde alıyor mu? Ortaöğretimde erkek öğrenciye 35 kız öğrenciye 45 lira alıyor mu? ...”

İfade 11: “...Gaziantep’e değerli kardeşlerim Adalet Sarayını kazandırdık, hizmete açtık...”

İfade 12: “...Sağlıkta artık istediğin hastaneye gidiyor musun? İlacını istediğin eczaneden alabiliyor musun? E görüyorsunuz...”

İfade 13: “...Gaziantep’e bugüne kadar 8 bin 258 konut uygulaması başlattık, 7656’sını sahiplerine teslim ettik. şimdi gelirken yolda toplu Konut’un konutlarını

gördüm ve Rabbime hamd ettim. Buralar 7 yıl önce neydi şimdi ne. Bak nereden nereye geldik. ...”

İfade 14: “...79 senede Gaziantep’e 154 kilometre bölünmüş yol yapıldı biz 7,5 senede 174 kilometre bölünmüş yol yaptık. Halep ordaysa arşın burada Gaziantep’te...”

İfade 15: “...Ya hatırlayın şu Gaziantep Havaalanımızın hali neydi yakışıyor muydu? Ama şimdi modern bir Gaziantep havaalanı oldu mu? Artık tam manasıyla dört dörtlük bir uluslararası havalimanı oldu mu? Havalimanından çıkıp şehre gelirken modern bir bulvardan geliyor musunuz? ...”

İfade 16: “...biz 2005 yılında Gaziantep’e doğalgazı getirdik mi? Şuan hem konutlarda hem sanayide elhamdülillah doğalgaz kullanılıyor...”

İfade 17: “...bakınız Karkamış Barajı, gerçekleşme şuan kaç biliyor musunuz? % 99, inşallah yakın bir zamanda açılışına geliyor. Doğanpınar Barajı, Kayacık Sulaması, Belkıs Nizip Pompaj Sulamasının yapımına devam ediyoruz. İnşallah bu üç projeyi tamamladığımız da 52 bin hektar tarım arazisi sulanmış olacak...”

İfade 18: “...İşte vakıf eserler Gaziantep’imizde, bu vakıf eserleri kim ayağa kaldırdı? Biz, 600 yıllık Ali Neccar Camisinin 35 cm. eğri minaresini biz düzelttik biz. Memlûklular dönemine ait 500 yıllık Boyacı Camiini, Dayı Ahmet Ağa Konağını, Darendeli Hüseyin Paşa tarafından yatırtılan 220 yıllık Zincirli Bedestenini ve 250 yıllık Tütün Hanı elden geçirdik onardık hizmete açtık...”

İfade 19: “...Değerli kardeşlerim ben bu hava nedeniyle sıcak nedeniyle fazla ayrıntılara girmiyorum...”

İfade 20: “...Üniversite öğrencileri ... 200 lira alıyor mu?. ...”

İfade 21: “...Utanın utanın gelin siz bana faiz bindirildiğini ispat edin, o gün ben TOKİ’deki arkadaşımı görevinden alırım...”

İfade 22: “...Biz biz TOKİ konutlarında 6 ay aralıklarla eğer enflasyonda bir artış varsa o enflasyon farkını alıyoruz. O enflasyonun dışında 1 kuruş alma hakkı yoktur. Bunun dışında asla TOKİ konutlarında faiz uygulaması yoktur. Asla yoktur ve değerli kardeşlerim, değerli kardeşlerim enflasyon dışında faiz uygulaması yoktur, olamaz...”

İfade 23: “...Değerli kardeşlerim birileri laf üretir biz de iş üretiriz farkımız bu...”

İfade 24: “...Buradan sesleniyorum elini vicdanına koyanlar koymayanlar, bugün bir kez daha düşünsünler. 7 yıl önce 8 yıl önce bu Gaziantep neydi? Bugün ki Gaziantep ne ...”

5.3.4.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin yapmış olduğu “işlerden” hareketle başarılı, çalışkan, uzman, yetkin ve yeterli olduğu imajını oluşturmaya yönelik bir tür referans sunmayı amaçladığı ifadeleri, sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.17) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmakta, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin iş performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmektedir.

Çizelge 5.17. Gaziantep miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...Türkiye ile Suriye’yi bölgenin iki kardeş iki dost ülkesi haline getirdik...”	1. “...Türkiye ile Suriye’yi bölgenin iki kardeş iki dost ülkesi haline getirdik mi? Her alan da işbirliğine gittik mi? Ekonomide, ticarete, dış politikada, kültürde, sanatta, ulaştırmada, bayındırlıkta işbirliği anlaşmaları imzaladık mı? Suriye ile Türkiye arasındaki mayınları temizlemek için adımlarımızı attık mı? Suriye ile aramızdaki vizeleri kaldırdık mı? ...”
1.1 “Liderin değiştirme becerisinin seçmene aktarılması” odağı	
2. “...Şimdi benim Gaziantep’li kardeşim cebine pasaportunu koyuyor istediği gibi Halep’e gidiyor...”	2. “...Şimdi benim Gaziantep’li kardeşim cebine pasaportunu koyuyor istediği gibi Halep’e gidiyor, Şam’a gidiyor. Halep’teki, Şam’daki, Lazkiye’deki, Hama, Humus’taki kardeşim cebine pasaportunu koyuyor Gaziantep’e geliyor...”
2.1 “Kaydedilen başarının somut yansımasının aktarılması” odağı	
3. “...Eğitimde, ... sağlıkta... adalette... emniyette, ...ulaşımda, ... toplu konutta, ... enerjide, ... tarımda ne oldu? ...”	3. “...Eğitimde ne oldu, sağlıkta ne oldu Adalette ne oldu, emniyette ne oldu, ulaşımda ne oldu, toplu konutta ne oldu, enerjide ne oldu, tarımda ne oldu? ...”
3.1 “Kaydedilen somut başarı başlıklarının seçmene aktarılması” odağı	
4. “...şehirlerimizi modern hale getirmenin mücadelesini verdik...”	4. “...Bizler bu ülkede bir şeyi ortadan kaldırdık, biz bu şehirlerimizi modern hale getirmenin mücadelesini verdik. Daha modern bir Gaziantep daha modern bir Türkiye, çünkü benim halkım, benim vatandaşım affedersiniz tezeklerden

	yapılmış evlerde oturmaya mahkum değil. Onun için yardımınızı istiyorum. İstiyorum ki bunları yıkılım kentsel değişim dönüşümlerle işte toplu konut binalarını yapıyoruz ...”
4.1 “Soyut değişim ve dönüşümün seçmene aktarılması ” odağı	
5. “...TOKİ ...”	5. “...TOKİ noktasında hizmetimizin ulaştığı yere, bunların hayalleri bile ulaşamaz. Dile kolay, 430 bin konut şuanda inşa halinde, bunun 330 binini sahiplerine teslim ettik. 10 Yıl, 15 yıl, 20 yıl vadeyle. %10 % 25 peşinatla başladık şimdi peşinatsız olanına da başladık ayda 100 lira taksitle ...”
5.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
6. “...Değerli kardeşlerim biz 7,5 yıl boyunca Gaziantep’i her alanda destekledik...”	6. “...Değerli kardeşlerim biz 7,5 yıl boyunca Gaziantep’i her alanda destekledik. Gaziantep’in sanayisini Gaziantep’in alt yapısını destekledik. Eğitime, sağlığa, Adalet ve emniyete, ulaştırmaya ve toplu konuta çok önemli yatırımlar yaptık ...”
6.1 “Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması” odağı	
7. “...Gaziantep 3 üniversitesiyle bir üniversite ili haline geldi ...”	7. “...Değerli kardeşlerim 5131 dersliğin yapımını tamamladık. Gazikent Üniversitesini, Zirve Üniversitesini, Gaziantep’e kazandırdık artık Gaziantep 3 üniversitesiyle bir üniversite ili haline geldi...”
7.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
8. “...Sağlık hizmetlerinde... yatırımların toplam tutarı... 217 Trilyon...”	8. “...Sağlık hizmetlerinde Gaziantep’e yaptığımız yatırımların toplam tutarı ne biliyor musunuz? 217 Trilyon. Daha ne diyeyim...”
8.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
9. “...kitapları bedava...”	9. “...Fatma bacım Ayşe bacım artık kitapları bedava alıyor musun? ...”
9.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
10. “...Artık fakir fukara kardeşim erkek yavrusuna 20 kız çocuğuna 25 lira ilk öğretimde alıyor mu? ortaöğretimde erkek öğrenciye 35 kız öğrenciye 45 lira alıyor mu? ...”	10. “...Artık fakir fukara kardeşim erkek yavrusuna 20 kız çocuğuna 25 lira ilk öğretimde alıyor mu? ortaöğretimde erkek öğrenciye 35 kız öğrenciye 45 lira alıyor mu? ...”
10.1 “Somut değişim ve dönüşümün seçmene aktarılması ” odağı	
11. “...Adalet Sarayını kazandırdık, hizmete açtık...”	11. “...Gaziantep’e değerli kardeşlerim Adalet Sarayını kazandırdık, hizmete açtık...”
11.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
12. “...istediğin hastaneye gidiyor musun...”	12. “...Sağlıkta artık istediğin hastaneye

istediğin eczaneden alabiliyor musun ?...”	gidiyor musun? İlacını istediğin eczaneden alabiliyor musun? Ee görüyorsunuz...”
12.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
13. “...Buralar 7 yıl önce neydi şimdi ne. Bak nereden nereye geldik ...”	13. “...Gaziantep’e bugüne kadar 8 bin 258 konut uygulaması başlattık, 7656’sını sahiplerine teslim ettik. Şimdi gelirken yolda toplu Konut’un konutlarını gördüm ve Rabbime hamd ettim. Buralar 7 yıl önce neydi şimdi ne. Bak nereden nereye geldik ...”
13.1 “Soyut değişim ve dönüşümün seçmene aktarılması ” odağı	
14. “...bölünmüş yol yaptık...”	14. “...79 senede Gaziantep’e 154 kilometre bölünmüş yol yapıldı biz 7,5 senede 174 kilometre bölünmüş yol yaptık. Halep ordaysa arşın burada Gaziantep’te...”
14.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
15. “...şimdi modern bir Gaziantep havaalanı oldu ...”	15. “...Ya hatırlayın şu Gaziantep Havaalanımızın hali neydi yakışıyor muydu? Ama şimdi modern bir Gaziantep havaalanı oldu mu? Artık tam manasıyla dört dörtlük bir uluslararası havalimanı oldu mu? Havalimanından çıkıp şehre gelirken modern bir bulvardan geliyor musunuz? ...”
15.1 “Somut değişim ve dönüşümün seçmene aktarılması ” odağı	
16. “...Gaziantep’e doğalgazı getirdik ...”	16. “...biz 2005 yılında Gaziantep’e doğalgazı getirdik mi? Şuan hem konutlarda hem sanayide elhamdülillah doğalgaz kullanılıyor...”
16.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
17. “...üç projeyi tamamladığımız da 52 bin hektar tarım arazisi sulanmış olacak...”	17. “...bakınız Karkamış Barajı, gerçekleşme şuan kaç biliyor musunuz? % 99, inşallah yakın bir zamanda açılışına geliyorum. Doğanpınar Barajı, Kayacık Sulaması, Belkıs Nizip Pompaj Sulamasının yapımına devam ediyoruz. İnşallah bu üç projeyi tamamladığımız da 52 bin hektar tarım arazisi sulanmış olacak...”
17.1 “Başarılabak iş örneklerinin seçmene aktarılması” odağı	
18. “...İşte vakıf eserler Gaziantep’imizde, bu vakıf eserleri kim ayağa kaldırdı? Biz, ... onardık hizmete açtık...”	18. “...İşte vakıf eserler Gaziantep’imizde, bu vakıf eserleri kim ayağa kaldırdı? Biz, 600 yıllık Ali Neccar Camisinin 35 cm. eğri minaresini biz düzelttik biz. Memlûklular dönemine ait 500 yıllık Boyacı Camiini, Dayı Ahmet Ağa Konağını, Darendeli Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan 220 yıllık Zincirli Bedestenini ve 250 yıllık Tütün Hanı

	elden geçirdik onardık hizmete açtık...”
18.1 “Somut değişim ve dönüşümün seçmene aktarılması ” odağı	
19. “...fazla ayrıntılara girmiyorum...”	19. “...Değerli kardeşlerim ben bu hava nedeniyle sıcak nedeniyle fazla ayrıntılara girmiyorum...”
19.1 “Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması” odağı	
20. “...Üniversite öğrencileri... 200 lira alıyor mu? ...”	20. “...Üniversite öğrencileri... 200 lira alıyor mu? ...”
20.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
21. “...Utanın utanın gelin siz bana faiz bindirildiğini ispat edin, o gün ben TOKİ’deki arkadaşımı görevinden alırım...”	21. “...Utanın utanın gelin siz bana faiz bindirildiğini ispat edin, o gün ben TOKİ’deki arkadaşımı görevinden alırım...”
21.1 “Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı” odağı	
22. “...Biz... TOKİ konutlarında 6 ay aralıklarla eğer enflasyonda bir artış varsa o enflasyon farkını alıyoruz...”	22. “...Biz biz TOKİ konutlarında 6 ay aralıklarla eğer enflasyonda bir artış varsa o enflasyon farkını alıyoruz. O enflasyonun dışında 1 kuruş alma hakkı yoktur. Bunun dışında asla TOKİ konutlarında faiz uygulaması yoktur. Asla yoktur ve değerli kardeşlerim, değerli kardeşlerim enflasyon dışında faiz uygulaması yoktur, olamaz...”
22.1 “Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması” odağı	
23. “...Değerli kardeşlerim birileri laf üretir biz de iş üretiriz farkımız bu...”	23. “...Değerli kardeşlerim birileri laf üretir biz de iş üretiriz farkımız bu...”
23.1 “Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı” odağı	
24. “...7 yıl önce 8 yıl önce bu Gaziantep neydi? Bugün ki Gaziantep ne...”	24. “...Buradan sesleniyorum elini vicdanına koyanlar koymayanlar, bugün bir kez daha düşünsünler. 7 yıl önce 8 yıl önce bu Gaziantep neydi? Bugün ki Gaziantep ne ...”
24.1 “Soyut değişim ve dönüşümün seçmene aktarılması ” odağı	

5.3.4.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2011 yılında genel seçimlere ilişkin 20 Mayıs Cuma günü Van ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmende yetkin/yeterli/uzman/başarılı bir liderlik imgesi ve lidere güven yaratmayı hedeflediği varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır.

Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.4.2.1. Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Sevgili kardeşlerim, ben bugün buraya elim yine boş gelmedim. İllerimiz arasında nüfus ölçekli olarak şöyle bir değerlendirme yaptığımızda, inanın Ankara’nın hizmetini en çok alan illerimiz başında Van gelir...”

İfade 2: “...Bakın bugün yine 145 ana başlıkta KÖYDES projeleri ile birlikte 345 eserin ve hizmetin açılışını yapıyoruz. Bunların içinde neler yok ki şöyle biraz sonra açılış törenini izlerseniz takip ederseniz bunları göreceksiniz...”

İfade 3: “...Bugün de inanarak gönülden söylüyorum, gün gelecek şu Van Havaalanına günde 20 uçak inip kalkacak. İşte bak hazırlıklarını yapıyoruz. Terminal binalarını geliştiriyoruz. Bunlar şimdiden hazırlık, 80 vilayetten değil tüm Dünyadan turistler Van’ı, Van Gölü’nü, Akdamar’ı, Van’ın Ulu Camii’ni, Bendimahşi Köprüsü’nü, Hüsrev Paşa Külliyesi’ni, Erciş Kaplıcaları’nı görmek için akın akın Van’a gelecekler ...”

İfade 4: “...Van’ın fabrikalarında üretilen mallar İran’a, Irak’a, Suriye’ye, Azerbaycan’a, Rusya’ya taşınacak. Van’ın o meşhur kahvaltısı için ta Ankara’dan, İstanbul’dan insanlar buraya gelecek. Buraya. Esnaf kazanacak, tüccar kazanacak, sokaktaki işsiz iş bulacak, evine ekmek götürecektir...”

İfade 5: “...Vanlı anne sabah çocuğuna kahvaltısını verip Allah zihin açıklığı versin yavrum deyip okuluna gönderecek. Hiçbir anne evinin eşliğinde yavrusunun yolunu gözlemeyecek, Dağ değil üniversite yoluna okul yoluna bakacak. Akşam bütün aile bir araya gelip sevgi içinde inşallah aşkla şevkle birbiriyle muhabbet sofrasına oturacaklar. Emin şekilde uykuya dalacak...”

İfade 6: “...İşte bugün size bir müjdeyle geldim... Yeni 11 büyükşehirden bir tanesi de Van, Van. Van’ın tüm mülki sınırları artık Van Büyükşehir sınırları içine giriyor. Tıpkı İstanbul gibi, tıpkı Kocaeli gibi aynı şekilde olacak. Ve 2014 yerel seçimlerine büyükşehir belediyesi olarak girecek Van. Seçimden hemen sonra yasasını çıkaracağız ve hazırlık dönemi de böylece başlamış olacak...”

İfade 7: “...Sevgili kardeşlerim, bir belediyece olarak diyorum ki inşallah Van büyükşehir belediyesi olunca, ilçelerinizin tamamen alt yapısı bambaşka olacak. Artık Van’da belde kalmayacak. Tüm beldeler mahalle haline gelecek. Tabi belediyeler, çok daha güçlü hale gelecek. İlçe belediyeleri güçlü hale gelecek, büyükşehir belediyesi güçlü hale gelecek, yüz binlik, elli binlik, yirmi beş binlik planları, beş binlik nazım imar planlarını büyükşehir belediyesi yapacak, binlik planları ilçe belediyesi yapacak...”

İfade 8: "...Bitmedi bu mitingin ardından toplu açılış töreni ile Van'a az önce söylediğim 148 kalem eser, hizmet ve yatırım kazandırıyoruz. İl özel İdaresinin yatırımlarıyla birlikte toplamda 368 tesis ve hizmet bugün resmi olarak Vanlı kardeşlerimle buluşuyor..."

İfade 9: "...Değerli kardeşlerim tabi bu süreci aynı kararlılıkla devam ettireceğiz çünkü Van'ı doğumuzun güzel illerinden bir tanesi haline getiriyoruz..."

İfade 10: "...Bahçesaray yoluna kar tüneli inşa etmek için de şuan da hazırlıkları yapıyoruz. Hastaneleriyle, okullarıyla, bölünmüş yollarıyla köylere, mezralara kadar ulaşan yollarıyla her yerde devletin, hizmeti var..."

İfade 11: "...Bugün yollar açık bugün paletli ambulanslar, helikopter ambulanslar, jet ambulanslar modern hastaneler sağlık ocakları, hatta aile hekimleri sizin hizmetinizde. Van değişiyor, daha değişecek, bölgenin çehresi değişiyor daha da değişecek..."

İfade 12: "...Değerli kardeşlerim, her zaman ifade ettiğim gibi aslında bizi en iyi yaptıklarımız anlatıyor. Bunun için ana başlıklarla size bazı şeyleri anlatacağım..."

İfade 13: "...Bakınız, eğitim bizim bir numaralı işimiz, Türkiye'de 163 bin derslik yaptık. Van 'da ne kadar yaptık 8,5 yılda 3596 derslik yaptık. Ne kadar bilgisayar gönderdik biliyor musunuz Van'a 9919 bilgisayar gönderdik..."

İfade 14: "...Değerli kardeşlerim kitaplarımızı ücretsiz alıyor muyuz? İlköğretimde de ortaöğretimde de alıyor muyuz?"

İfade 15: "...Yoksul sosyal güvencesi olmayan kardeşim, ilköğretimde erkeğe 30 lira, kıza 35 lira veriyoruz biliyorsunuz. Ortaöğretimde erkeğe 45 lira veriyoruz, kıza 55 lira veriyoruz. Değerli kardeşlerim anne de yoksul olduğu için ona da 150 lira veriyoruz her ay... Değerli kardeşlerim bitmedi, üniversite öğrencilerine... 240 lira veriyoruz. Eğer mastır öğrencisi ise 480 lira, doktora öğrencisi ise 720 lira veriyoruz."

İfade 16: "...Şimdi size geldim bir müjdeye, artık okullardan kara tahtayı kaldırıyoruz. Akıllı tahtaya geçiyoruz. Bu akıllı tahta bilgisayar donanımlı olacak. İnternet bağıyla inşallah Dünyayla bağlı. Değerli kardeşlerim her öğrencimize birer tane elektronik kitap vereceğiz. ..."

İfade 17: "...4 yıl içerisinde bütün okullarımızı akıllı tahtayla donatacağız, 4 yıl. Ve 4 yıl içinde de bütün öğrencilerimizin eline bu elektronik kitapları vereceğiz. İşte AK Parti iktidarı bu proje bu. Şu anda hazırlıklarımızı yaptık seçimden sonra ihalesini yapacağız ve ihaleyle beraber kim kazanırsa süratle üretim başlayacak..."

İfade 18: "...Artık özel doktorunuz var mı? Aile hekiminiz var mı? İstedığınız anda ulaşabiliyor musunuz? ... Van'da sağlığa ne kadar yatırım yaptık biliyor musunuz?"

260 trilyon sağığa yatırım yaptık Van’da, Bakınız Çaldıran hastanesi, Bahçesaray Hastanesi, Gevaş Hastanesi, Başkale Hastanesi ve iki adet sağık merkezini tamamladık, hizmete açtık. Bugün açılığını yapacağımız Eğitim ve Araştırma Hastanesinin, Erciş Hastanesinin ek binasının, Çatak Devlet Hastanesi ek binasının, İpekyolu Devlet Hastanesi ek binasının, iki adet toplum sağığı merkezinin, 112 komuta kontrol merkezinin, 24 adet aile sağığı merkezinin ve 1 adet sağık evinin yapımına biz başladık, süratle tamamladık hizmete açtık. Ayrıca, ayrıca Erciş Devlet Hastanesi, Özalp Devlet Hastanesi, Başkale Albayrak Aile Sağığı Merkezi, Merkez Abdurrahman Gazi Toplum Sağığı Merkezi, Aile Sağığı Merkezi ve 1 adet aile sağığı merkezinin yapımına da süratle devam ediyoruz...”

İfade 19: “...Devlet hastanelerinde bilgisayarlı tomografi biz gelince kaç taneydi biliyor musun? Bir şimdi üç, bir tane MR vardı onu ikiye çıkardık. Kaç tane diyaliz vardı biliyor musunuz? 21 adet diyaliz cihazı vardı. Şimdi kaç tane biliyor musun? Ah benim kardeşim, Vanlı kardeşim, şimdi 108 diyaliz cihazı var. Yani beş kat artırdık. Göreve geldiğimizde 112 istasyonu kaç taneydi biliyor musunuz? Bir tane, Şimdi kaç tane var? 24, 24. Kaç ambulans vardı biliyor musunuz koskoca Van’da?... Kaç tane biliyor musunuz? 3 tane ambulans vardı. Şimdi kaç tane var? 52 ambulans var şimdi Van’da. 3 Tane nire 52 tane nire...”

İfade 20: “...Uzman hekim sayısı neydi biliyor musunuz? Şimdi 327. Ebe hemşire sayısı 622’ydi şimdi ne oldu 1332...”

İfade 21: “...Ulaşımında 2002 yılına kadar Van’da sadece 36 km bölünmüş yol vardı. Biz 8,5 yılda ne yaptık biliyor musunuz 276 km bölünmüş yol yaptık... Van Havaalanının yolcu sayısı 2002’de 128 bindi, şimdi ne oldu? 598 bin oldu...”

İfade 22: “...Ziraat Bankası kredi veriyordu, yüzde kaç faizle biliyor musunuz, %59, şimdi % 5. % 59 faiz nire % 5 faiz nire. Halk Bankası esnaf sanatkara %47 faizle kredi veriyordu şimdi % 5. Nereden nereye...”

İfade 23: “...Biz bunları yaptığımızda Türkiye’de daha bilişim teknolojileri sınıfı yoktu. Bunlarda bilgisayar yoktu, okulların internet ağıyla bağlantısı yoktu...”

İfade 24: “...Biz size efendi olmaya değil, hizmetkâr olmaya geldik, bizim durumumuz bu...”

İfade 25: “...Erciş ve Van Adalet Saraylarının yapımına süratle devam ediyoruz. TOKİ’ de TOKİ’ de kaç konut yaptık biliyor musunuz? 5996 konut uygulaması başlattık, 4694’ünü sahiplerine teslim ettik. Devam edeceğiz inşallah 2023’e kadar 500 bin konut daha yapacağız...”

İfade 26: “...Şimdi yoksullara 50 metre karelik daireler yapacağız. 50 metre kare, peşinat almayacağız, evinin beyaz eşyasını alacağız, mobilyasını alacağız, 20 yıl vade ile ayda 100 lira taksitle konut yapacağız...”

İfade 27: “...188 trilyon Van’ın köylerine yatırım yaptık. Devam ediyoruz...”

İfade 28: “...Doğalgazı buraya kim getirdi? Biz getirdik...artık apartmanın bodrumuna inip kömür taşıyor. Kombin düğmesine basıyor sıcak su, kombin düğmesine basıyor dairenin her yeri sınısıcak. Değil mi? Kömürü kullandığın zaman bir odayı ısıtıyordun, ama şimdi dairenin her yerini ısıtıyorsun...”

İfade 29: “...Tarım alanında, 2002’de 27 trilyon destek verdiler, biz 64 trilyon verdik 2010’da. Şuana kadar 532 trilyon destek verdik çiftçi kardeşim. Hayvancılığa verdiğimiz destek ne biliyor musunuz? 171 trilyon hayvancılığa destek verdik...”

İfade 30: “...Bak Bitlis’ten Van’a Kuzgunkıran’ı deliyoruz. Değil mi? Niye? Benim Vanlı kardeşim Bitlis’e, Bitlisli kardeşim de Van’a daha rahat gelsin...”

İfade 31: “...Devlet Su İşleri olarak Van’a 400 Trilyon yatırım yaptık. Göleti, barajı, taşkın koruması vesairesi. Devam edeceğiz ve tüm arazilerin sulaması devam edecek. Mor Gedik Barajının sulama projelerini de tamamladığımızda 187 bin 330 dönüm araziye suya kavuşturacağız...”

İfade 32: “...bir konuyu daha burada özellikle vurgulayacağım. ... 2010’da %27 artışla 8121 şuada hamdolsun işletme var...”

5.3.4.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin yapmış olduğu “işlerden” hareketle başarılı, çalışkan, uzman, yetkin ve yeterli olduğu imajını oluşturmaya yönelik bir tür referans sunmayı amaçladığı ifadeleri, sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.18) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin iş performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.18. Van miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...inanın Ankara’nın hizmetini en çok alan illerimiz başında Van gelir...”	1. “...Sevgili kardeşlerim, ben bugün buraya elim yine boş gelmedim. İllerimiz arasında nüfus ölçekli olarak şöyle bir değerlendirme yaptığımızda, inanın Ankara’nın hizmetini en çok alan illerimiz başında Van gelir...”
1.1 “Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması” odağı	

2. "...Bakın bugün yine 145 ana başlıkta KÖYDES projeleri ile birlikte 345 eserin ve hizmetin açılışını yapıyoruz. ..."	2. "...Bakın bugün yine 145 ana başlıkta KÖYDES projeleri ile birlikte 345 eserin ve hizmetin açılışını yapıyoruz. Bunların içinde neler yok ki şöyle biraz sonra açılış törenini izlerseniz takip ederseniz bunları göreceksiniz..."
2.1 "Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması" odağı	
3. "...gün gelecek şu Van Havaalanına günde 20 uçak inip kalkacak..."	3. "...Bugün de inanarak gönülden söylüyorum, gün gelecek şu Van Havaalanına günde 20 uçak inip kalkacak. İşte bak hazırlıklarını yapıyoruz. Terminal binalarını geliştiriyoruz. Bunlar şimdiden hazırlık, 80 vilayetten değil tüm Dünyadan turistler Van'ı, Van Gölünü, Akdamar'ı, Van'ın Ulu Camiini, Bendimahı Köprüsünü, Hüsrev Paşa Külliyesini, Erciş Kaplıcalarını görmek için akın akın Van'a gelecekler ..."
3.1 "Başarılacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
4. "...Van'ın fabrikalarında üretilen mallar İran'a, Irak'a, Suriye'ye, Azerbaycan'a, Rusya'ya taşınacak..."	4. "...Van'ın fabrikalarında üretilen mallar İran'a, Irak'a, Suriye'ye, Azerbaycan'a, Rusya'ya taşınacak. Van'ın o meşhur kahvaltısı için ta Ankara'dan, İstanbul'dan insanlar buraya gelecek. Buraya. Esnaf kazanacak, tüccar kazanacak, sokaktaki işsiz iş bulacak, evine ekmek götürececek..."
4.1 "Başarılacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
5. "...Hiçbir anne evinin eşliğinde yavrusunun yolunu gözlemeyecek, Dağ değil üniversite yoluna okul yoluna bakacak. ..."	5. "...Vanlı anne sabah çocuğuna kahvaltısını verip Allah zihin açıklığı versin yavrum deyip okuluna gönderecek. Hiçbir anne evinin eşliğinde yavrusunun yolunu gözlemeyecek, Dağ değil üniversite yoluna okul yoluna bakacak. Akşam bütün aile bir araya gelip sevgi içinde inşallah aşkla şevkle birbiriyle muhabbet sofrasına oturacaklar. Emin şekilde uykuya dalacak..."
5.1 "Vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
6. "...2014 yerel seçimlerine büyükşehir belediyesi olarak girecek Van..."	6. "...İşte bugün size bir müjdeyle geldim... Yeni 11 büyükşehirden bir tanesi de Van, Van. Van'ın tüm mülki sınırları artık Van Büyükşehir sınırları içine giriyor. Tıpkı İstanbul gibi, tıpkı Kocaeli gibi aynı şekilde olacak. Ve 2014 yerel seçimlerine büyükşehir belediyesi olarak girecek Van. Seçimden hemen sonra yasasını çıkaracağız ve hazırlık dönemi de böylece başlamış olacak..."
6.1 "Başarılacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
7. "...bir belediyece olarak diyorum ki inşallah Van büyükşehir belediyesi olunca, ilçelerinizin tamamen alt yapısı bambaşka	7. "...Sevgili kardeşlerim, bir belediyece olarak diyorum ki inşallah Van büyükşehir belediyesi olunca, ilçelerinizin tamamen alt

olacak...”	yapısı bambaşka olacak. Artık Van’da belde kalmayacak. Tüm beldeler mahalle haline gelecek. Tabi belediyeler, çok daha güçlü hale gelecek. İlçe belediyeleri güçlü hale gelecek, büyükşehir belediyesi güçlü hale gelecek, yüz binlik, elli binlik, yirmi beş binlik planları, beş binlik nazım imar planlarını büyükşehir belediyesi yapacak, binlik planları ilçe belediyesi yapacak...”
7.1 “Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması” odağı	
8. “...Van’a az önce söylediğim 148 kalem eser, hizmet ve yatırım kazandırıyoruz...”	8. “...Bitmedi bu mitingin ardından toplu açılış töreni ile Van’a az önce söylediğim 148 kalem eser, hizmet ve yatırım kazandırıyoruz. İl özel İdaresinin yatırımlarıyla birlikte toplamda 368 tesis ve hizmet bugün resmi olarak Vanlı kardeşlerimle buluşuyor...”
8.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
9. “...Van’ı doğumuzun güzel illerinden bir tanesi haline getiriyoruz...”	9. “...Değerli kardeşlerim tabi bu süreci aynı kararlılıkla devam ettireceğiz çünkü Van’ı doğumuzun güzel illerinden bir tanesi haline getiriyoruz...”
9.1 “Başarılacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
10. “...Bahçesaray yoluna kar tüneli inşa etmek için de şuan da hazırlıkları yapıyoruz...”	10. “...Bahçesaray yoluna kar tüneli inşa etmek için de şuan da hazırlıkları yapıyoruz. Hastaneleriyle, okullarıyla, bölünmüş yollarıyla köylere, mezarlara kadar ulaşan yollarıyla her yerde devletin, hizmeti var...”
10.1 “Başarılacak iş örneklerinin seçmene aktarılması” odağı	
11. “...Van değişiyor, daha değişecek, bölgenin çehresi değişiyor daha da değişecek...”	11. “...Bugün yollar açık bugün paletli ambulanslar, helikopter ambulanslar, jet ambulanslar modern hastaneler sağlık ocakları, hatta aile hekimleri sizin hizmetinizde. Van değişiyor, daha değişecek, bölgenin çehresi değişiyor daha da değişecek...”
11.1 “Vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
12. “...aslında bizi en iyi yaptıklarımız anlatıyor... Bunun için ana başlıklarla size bazı şeyleri anlatacağım...”	12. “...her zaman ifade ettiğim gibi aslında bizi en iyi yaptıklarımız anlatıyor. Bunun için ana başlıklarla size bazı şeyleri anlatacağım...”
12.1 “Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması” odağı	
13. “...Van ‘da... 8,5 yılda 3596 derslik yaptık ...”	13. “...Bakınız, eğitim bizim bir numaralı işimiz, Türkiye’de 163 bin derslik yaptık. Van ‘da ne kadar yaptık 8,5 yılda 3596 derslik yaptık. Ne kadar bilgisayar gönderdik biliyor musunuz Van’a 9919 bilgisayar gönderdik...”
13.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
14. “...kitaplarımızı ücretsiz alıyor muyuz? ...”	14. “... kitaplarımızı ücretsiz alıyor muyuz?”

	İlköğretimde de ortaöğretimde de alıyormuyuz?”
14.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
15. “...Yoksul sosyal güvencesi olmayan kardeşim, ilköğretimde erkeğe 30 lira, kıza 35 lira veriyoruz...”	15. “...Yoksul sosyal güvencesi olmayan kardeşim, ilköğretimde erkeğe 30 lira, kıza 35 lira veriyoruz biliyorsunuz. Ortaöğretimde erkeğe 45 lira veriyoruz, kıza 55 lira veriyoruz. Değerli kardeşlerim anne de yoksul olduğu için ona da 150 lira veriyoruz her ay... Değerli kardeşlerim bitmedi, üniversite öğrencilerine... 240 lira veriyoruz. Eğer mastır öğrencisi ise 480 lira, doktora öğrencisi ise 720 lira veriyoruz.”
15.1 “Somut değişim ve dönüşümün seçmene aktarılması ” odağı	
16. “...artık okullardan kara tahtayı kaldırıyoruz. Akıllı tahtaya geçiyoruz. ...”	16. “...Şimdi size geldim bir müjdeye, artık okullardan kara tahtayı kaldırıyoruz. Akıllı tahtaya geçiyoruz. Bu akıllı tahta bilgisayar donanımlı olacak. İnternet bağıyla inşallah Dünyayla bağlı. Değerli kardeşlerim her öğrencimize birer tane elektronik kitap vereceğiz ...”
16.1 “Başarılacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
17. “...4 yıl içinde de bütün öğrencilerimizin eline bu elektronik kitapları vereceğiz...”	17. “...4 yıl içerisinde bütün okullarımızı akıllı tahtayla donatacağız, 4 yıl. Ve 4 yıl içinde de bütün öğrencilerimizin eline bu elektronik kitapları vereceğiz. İşte AK Parti iktidarı bu proje bu. Şu anda hazırlıklarımızı yaptık seçimden sonra ihalesini yapacağız ve ihaleyle beraber kim kazanırsa süratle üretim başlayacak...”
17.1 “Başarılacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
18. “...Van’da sağlığa... 260 trilyon sağlığa yatırım yaptık ...”	18. “...Artık özel doktorunuz var mı? Aile hekiminiz var mı? İstedığınız anda ulaşabiliyor musunuz? ... Van’da sağlığa ne kadar yatırım yaptık biliyor musunuz? 260 trilyon sağlığa yatırım yaptık Van’da, Bakınız Çaldıran hastanesi, Bahçeşaray Hastanesi, Gevaş Hastanesi, Başkale Hastanesi ve iki adet sağlık merkezini tamamladık, hizmete açtık. Bugün açılığını yapacağımız Eğitim ve Araştırma Hastanesinin, Erciş Hastanesinin ek binasının, Çatak Devlet Hastanesi ek binasının, İpekyolu Devlet Hastanesi ek binasının, iki adet toplum sağlığı merkezinin, 112 komuta kontrol merkezinin, 24 adet aile sağlığı merkezinin ve 1 adet sağlık evinin yapımına biz başladık, süratle tamamladık hizmete açtık. Ayrıca, ayrıca Erciş Devlet Hastanesi, Özalp Devlet Hastanesi, Başkale

	Albayrak Aile Sağlığı Merkezi, Merkez Abdurrahman Gazi Toplum Sağlığı Merkezi, Aile Sağlığı Merkezi ve 1 adet aile sağlığı merkezinin yapımına da süratle devam ediyoruz...”
18.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
19. “...3 tane nire 52 tane nire...”	19. “...Devlet hastanelerinde bilgisayarlı tomografi biz gelince kaç taneydi biliyor musun? 1 şimdi 3, bir tane MR vardı onu ikiye çıkardık. Kaç tane diyaliz vardı biliyor musunuz? 21 adet diyaliz cihazı vardı. Şimdi kaç tane biliyor musun? Ah benim kardeşim, Vanlı kardeşim, şimdi 108 diyaliz cihazı var. Yani beş kat artırdık. Göreve geldiğimizde 112 istasyonu kaç taneydi biliyor musunuz? Bir tane, Şimdi kaç tane var? 24, 24. Kaç ambulans vardı biliyor musunuz koskoca Van’da?... Kaç tane biliyor musunuz? 3 tane ambulans vardı. Şimdi kaç tane var? 52 ambulans var şimdi Van’da. 3 tane nire 52 tane nire...”
19.1 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması” odağı	
20. “...Uzman hekim sayısı...327. Ebe hemşire sayısı... 1332...”	20. “...Uzman hekim sayısı neydi biliyor musunuz? Şimdi 327. Ebe hemşire sayısı 622’ydi şimdi ne oldu 1332...”
20.1 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması” odağı	
21. “...Biz size efendi olmaya değil, hizmetkâr olmaya geldik...”	21. “...Biz size efendi olmaya değil, hizmetkâr olmaya geldik, bizim durumumuz bu...”
21.1 “Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı” odağı	
22. “...Biz bunları yaptığımızda Türkiye’de daha bilişim teknolojileri sınıfı yoktu...”	22. “...Biz bunları yaptığımızda Türkiye’de daha bilişim teknolojileri sınıfı yoktu. Bunlarda bilgisayar yoktu, okulların internet ağıyla bağlantısı yoktu...”
22.1 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması” odağı	
23. “...TOKİ ...”	23. “...Erciş ve Van Adalet Saraylarının yapımına süratle devam ediyoruz. TOKİ’ de TOKİ’ de kaç konut yaptık biliyor musunuz? 5996 konut uygulaması başlattık, 4694’ünü sahiplerine teslim ettik. Devam edeceğiz inşallah 2023’e kadar 500 bin konut daha yapacağız...”
23.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
24. “...Şimdi yoksullara 50 metre karelik daireler yapacağız ...”	24. “...Şimdi yoksullara 50 metre karelik daireler yapacağız. 50 metre kare, peşinat almayacağız, evinin beyaz eşyasını alacağız, mobilyasını alacağız, 20 yıl vade ile ayda 100 lira taksitle konut yapacağız...”
24.1 “Başarılacak iş örneklerinin seçmene aktarılması” odağı	
25. “...bölünmüş yol yaptık ...”	25. “...Ulaşımda 2002 yılına kadar Van’da sadece 36 km bölünmüş yol vardı. Biz 8,5

	yılda ne yaptık biliyor musunuz 276 km bölünmüş yol yaptık... Van Havaalanının yolcu sayısı 2002’de 128 bindi, şimdi ne oldu? 598 bin oldu...”
25.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
26. “...188 trilyon Van’ın köylerine yatırım yaptık ...”	26. “...188 trilyon Van’ın köylerine yatırım yaptık. Devam ediyoruz. Değerli Kardeşlerim, devam ediyoruz...”
26.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
27. “...Doğalgazı buraya kim getirdi ...”	27. “...Doğalgazı buraya kim getirdi? Biz getirdik... artık apartmanın bodrumuna inip kömür taşıyor. Kombin düğmesine basıyor sıcak su, kombin düğmesine basıyor dairenin her yeri sınısıcak. Değil mi? Kömürü kullandığın zaman bir odayı ısıtıyordun, ama şimdi dairenin her yerini ısıtıyorsun...”
27.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
28. “...Tarım alanında, ...Şuana kadar 532 trilyon destek verdik ...”	28. “...Tarım alanında, 2002’de 27 trilyon destek verdiler, biz 64 trilyon verdik 2010’da. Şuana kadar 532 trilyon destek verdik çiftçi kardeşim. Hayvancılığa verdiğimiz destek ne biliyor musunuz? 171 trilyon hayvancılığa destek verdik...”
28.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
29. “...Ziraat Bankası... Halk Bankası esnaf sanatkara... kredi veriyor...”	29. “...Ziraat Bankası kredi veriyordu, yüzde kaç faizle biliyor musunuz, %59, şimdi % 5. % 59 faiz nire % 5 faiz nire. Halk Bankası esnaf sanatkara %47 faizle kredi veriyordu şimdi % 5. Nereden nereye...”
29.1 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması” odağı	
30. “...Devlet Su İşleri olarak Van’a 400 trilyon yatırım yaptık. ...”	30. “...Devlet Su İşleri olarak Van’a 400 trilyon yatırım yaptık. Göleti, barajı, taşkın koruması vesairesi. Devam edeceğiz ve tüm arazilerin sulaması devam edecek. Mor Gedik Barajının sulama projelerini de tamamladığımızda 187 bin 330 dönüm araziye suya kavuşturacağız...”
30.1 “Başarılan işlerin ve kaydedilen başarının seçmene aktarılması” odağı	
31. “...2010’da %27 artışla 8121 şuada hamdolsun işletme var...”	31. “...bir konuyu daha burada özellikle vurgulayacağım. ... 2010’da %27 artışla 8121 şuada hamdolsun işletme var...”
31.1 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması” odağı	
32. “...Bitlis’ten Van’a Kuzgunkıran’ı deliyoruz ...”	32. “...Bak Bitlis’ten Van’a Kuzgunkıran’ı deliyoruz. Değil mi? Niye? Benim Vanlı kardeşim Bitlis’e, Bitlisli kardeşim de Van’a daha rahat gelsin...”
32.1 “Başarılan iş örneklerinin seçmene aktarılması” odağı	

5.3.4.3. Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013 yılında Gezi Parkı olaylarına ilişkin 22 Haziran Cumartesi günü Samsun ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmende yetkin/yeterli/uzman/başarılı bir liderlik imgesi ve lidere güven yaratmayı hedeflediği varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.4.3.1. Liderin Seçmende Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: "...Tayyip Erdoğan'ın başında olduğu iktidar bu ülkede 2 milyar 800 milyon ağaç dikmiş. Şu on yıl içinde bunun 2 milyarı fidan 800 milyonu 3 yaş grubu üstü ağaç. Bunları biz diktik ya, Türkiye'nin tamamında bunları diktik..."

İfade 2: "...Türkiye'nin milli gelirini geçtiğimiz 10,5 yılda 3 katına çıkardık, Öyle mi? Önümüzdeki 10 yılda inşallah bir üç kat daha artıracacağız..."

İfade 3: "...Türkiye'yi duble yollarla, hızlı tren hatlarıyla, metrolarla, hava limanlarıyla, barajlarla donattık. Önümüzdeki 10 yılda inşallah daha fazlasını yapacağız..."

İfade 4: "...Artık Türkiye'de Üniversitesi olmayan il kalmadı..."

İfade 5: "...Türkiye'nin ekonomisini IMF'nin boyunduruğundan, borç batağından kurtardık...14 Mayıs'ta son taksit ödendi. Artık Türkiye'nin IMF defteri kapandı, kapandı..."

İfade 6: "...Merkez Bankamızın kasası... 135 milyar dolara kadar çıktı..."

İfade 7: "...Tabi bunları en çok çıldırtan ne oldu bir yıllık kapasitesi 100 milyon yolcu olan bir havalimanı ihalesi yaptık. Bu havalimanı ihalesinde sevgili kardeşlerim 49 milyar dolara bu havalimanı ihalesi gerçekleşti. 25 yıl işletecekler, 25 yıl sonra devlete teslim edecekler..."

İfade 8: "...2,5 milyar dolar 3. köprüyü yapıyoruz boğaza bu da onları rahatsız etti..."

İfade 9: “...Japonya Başbakanı Türkiye’deydi oturduk konuştuk ikinci nükleer enerji santralinin imzalarını attık 22 milyar dolar. Bu da bunları rahatsız etti, tabi çıldırıyorlar, çıldırıyorlar, ya Türkiye 10 yıl önce böyle bir şeyi konuşabilir miydi? Böyle bir noktada olabilir miydi? Şimdi bunlar olunca bunlar rahatsız oluyor...”

İfade 10: “...Samsunumuza bakın. Bir taraftan viyadüklü sistemlerle devasa yollar yapılıyor, bunlar bypass yollar...”

İfade 11: “...Bir diğer tarafta bakıyorsunuz hamdolsun şuanda Samsunumuzda değerli kardeşlerim stadyumdan tutunuz kapalı spor salonuna varıncaya kadar ki, kapalı spor salonu açılışı yapıldı ben bulunamadım inşallah bir büyük toplantımızı da orada yaparız. 8 bin 500 kişilik kapalı spor salonuna Samsunumuzun sahip olması bu da Samsun için çok gecikmiş bir adımdı bu da gerçekleşti. Şimdi stadyum yapılıyor...”

İfade 12: “...Bu süreçte Türkiye ekonomisi gücünü test etti...”

İfade 13: “...2023 hedeflerine doğru biz emin adımlarla koşuyoruz...”

İfade 14: “...önümüzdeki 10 yılda inşallah IMF’ye değil tüm dünyaya borç veren bir ekonomi inşa edeceğiz...”

İfade 15: “...Geçtiğimiz 10,5 yılda Türkiye’yi geliştirmekte olan 20 ülke arasında en önlere çıkardık. Önümüzdeki 10 yılda da inşallah Dünyanın en güçlü 10 ülkesinden biri haline getireceğiz...”

İfade 16: “...Bu kardeşiniz İstanbul’a Belediye Başkanı olduğu zaman İstanbul susuzdu, bilirsiniz siz İstanbul’u. İstanbul hava kirliliğinden geçilmiyordu, İstanbul çöp dağlarından geçilmiyordu...”

İfade 17: “...İnşallah önümüzdeki hafta yapacağımız toplantıyla, Akil İnsanlar heyetimizle bir araya gelerek, raporları, gözlemleri kendilerinden alacağız ve dinleyeceğiz. Ardından belirlediğimiz yol haritası çerçevesinde kararlılık içinde yolumuza devam edeceğiz...”

5.3.4.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin yapmış olduğu “işlerden” hareketle başarılı, çalışkan, uzman, yetkin ve yeterli olduğu imajını oluşturmaya yönelik bir tür referans sunmayı amaçladığı ifadeleri, sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.19) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin iş performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.19. Samsun miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...Tayyip Erdoğan'ın başında olduğu iktidar bu ülkede 2 milyar 800 milyon ağaç dikmiş..."	1. "...Tayyip Erdoğan'ın başında olduğu iktidar bu ülkede 2 milyar 800 milyon ağaç dikmiş. Şu on yıl içinde bunun 2 milyarı fidan 800 milyonu 3 yaş grubu üstü ağaç. Bunları biz diktik ya, Türkiye'nin tamamında bunları diktik..."
1.1 "Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması" odağı	
2. "...Türkiye'nin milli gelirini geçtiğimiz 10,5 yılda 3 katına çıkardık, Öyle mi? Önümüzdeki 10 yılda inşallah bir üç kat daha artıracamız..."	2. "...Türkiye'nin milli gelirini geçtiğimiz 10,5 yılda 3 katına çıkardık, Öyle mi? Önümüzdeki 10 yılda inşallah bir üç kat daha artıracamız..."
2.1 "Karşılaştırmalı olarak değişiminin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
3. "...Türkiye'yi duble yollarla, hızlı tren hatlarıyla, metrolarla, hava limanlarıyla, barajlarla donattık..."	3. "...Türkiye'yi duble yollarla, hızlı tren hatlarıyla, metrolarla, hava limanlarıyla, barajlarla donattık. Önümüzdeki 10 yılda inşallah daha fazlasını yapacağız..."
3.1 "Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması" odağı	
4. "...Artık Türkiye'de Üniversitesi olmayan il kalmadı..."	4. "...Artık Türkiye'de Üniversitesi olmayan il kalmadı..."
4.1 "Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması" odağı	
5. "...Artık Türkiye'nin IMF defteri kapandı, kapandı..."	5. "...Türkiye'nin ekonomisini IMF'nin boyunduruğundan, borç batağından kurtardık...14 Mayıs'ta son taksit ödendi. Artık Türkiye'nin IMF defteri kapandı, kapandı..."
5.1 "Kaydedilen somut başarının seçmene sembolik olarak aktarılması" odağı	
6. "...Merkez Bankamızın kasası... 135 milyar dolara kadar çıktı..."	6. "...Merkez Bankamızın kasası... 135 milyar dolara kadar çıktı..."
6.1 "Kaydedilen somut başarının seçmene sembolik olarak aktarılması" odağı	
7. "...yıllık kapasitesi 100 milyon yolcu olan bir havalimanı ihalesi yaptık ..."	7. "...Tabi bunları en çok çıldırtan ne oldu bir yıllık kapasitesi 100 milyon yolcu olan bir havalimanı ihalesi yaptık. Bu havalimanı ihalesinde sevgili kardeşlerim 49 milyar dolara bu havalimanı ihalesi gerçekleşti. 25 yıl işletecekler, 25 yıl sonra devlete teslim edecekler..."
7.1 "Başarılabak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
8. "...3. köprüyü yapıyoruz boğaza ..."	8. "...2,5 milyar dolar 3. köprüyü yapıyoruz boğaza bu da onları rahatsız etti..."
8.1 "Başarılabak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
9. "...ikinci nükleer enerji santralinin imzalarını attık 22 milyar dolar..."	9. "...Japonya Başbakanı Türkiye'deydi oturduk konuştuk ikinci nükleer enerji santralinin imzalarını attık 22 milyar dolar. Bu da bunları rahatsız etti, tabi çıldırıyorlar, çıldırıyorlar, ya Türkiye 10 yıl önce böyle bir şeyi konuşabilir miydi? Böyle bir noktada olabilir miydi? Şimdi bunlar olunca bunlar rahatsız oluyor..."
9.1 "Başarılabak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	

10. "...Samsunumuza... viyadüklü sistemlerle devasa yollar yapılıyor..."	10. "... Samsunumuza bakın. Bir taraftan viyadüklü sistemlerle devasa yollar yapılıyor, bunlar bypass yollar..."
10.1 "Başarılabak iş örneklerinin seçmene aktarılması" odağı	
11. "...8 bin 500 kişilik kapalı spor salonu...bu da gerçekleşti. Şimdi stadyum yapılıyor..."	11. "...Bir diğer tarafta bakıyorsunuz hamdolsun şuanda Samsunumuzda değerli kardeşlerim stadyumdan tutunuz kapalı spor salonuna varıncaya kadar ki, kapalı spor salonu açılışı yapıldı ben bulunamadım inşallah bir büyük toplantımızı da orada yaparız. 8 bin 500 kişilik kapalı spor salonuna Samsunumuzun sahip olması bu da Samsun için çok gecikmiş bir adımdı bu da gerçekleşti. Şimdi stadyum yapılıyor..."
11.1 "Başarılabak işlerin ve kaydedilen başarının seçmene aktarılması" odağı	
12. "...Bu süreçte Türkiye ekonomisi gücünü test etti..."	12. "...Bu süreçte Türkiye ekonomisi gücünü test etti..."
12.1 "Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması" odağı	
13. "...2023 hedeflerine doğru... koşacağız..."	13. "...2023 hedeflerine doğru biz emin adımlarla koşuyoruz koşacağız..."
13.1 "Vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
14. "...önümüzdeki 10 yılda inşallah IMF'ye değil tüm dünyaya borç veren bir ekonomi inşa edeceğiz..."	14. "...önümüzdeki 10 yılda inşallah IMF'ye değil tüm dünyaya borç veren bir ekonomi inşa edeceğiz..."
14.1 "Somut değişim/dönüşümün ve vizyonun sembolik olarak aktarılması " odağı	
15. "...Geçtiğimiz 10,5 yılda Türkiye'yi geliştirmekte olan 20 ülke arasında en önlere çıkardık. Önümüzdeki 10 yılda da inşallah Dünyanın en güçlü 10 ülkesinden biri haline getireceğiz..."	15. "...Geçtiğimiz 10,5 yılda Türkiye'yi geliştirmekte olan 20 ülke arasında en önlere çıkardık. Önümüzdeki 10 yılda da inşallah Dünyanın en güçlü 10 ülkesinden biri haline getireceğiz..."
15.1 "Somut değişim/dönüşümün ve vizyonun sembolik olarak aktarılması " odağı	
16. "...Bu kardeşiniz İstanbul'a Belediye Başkanı olduğu zaman İstanbul susuzdu ..."	16. "...Bu kardeşiniz İstanbul'a Belediye Başkanı olduğu zaman İstanbul susuzdu, bilirsiniz siz İstanbul'u. İstanbul hava kirliliğinden geçilmiyordu, İstanbul çöp dağlarından geçilmiyordu..."
16.1 "Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı" odağı	
17. "...Akil İnsanlar heyetimizle bir araya gelerek, raporları, gözlemleri kendilerinden alacağız ve dinleyeceğiz. Ardından belirlediğimiz yol haritası çerçevesinde kararlılık içinde yolumuza devam edeceğiz..."	17. "...İnşallah önümüzdeki hafta yapacağımız toplantıyla, Akil İnsanlar heyetimizle bir araya gelerek, raporları, gözlemleri kendilerinden alacağız ve dinleyeceğiz. Ardından belirlediğimiz yol haritası çerçevesinde kararlılık içinde yolumuza devam edeceğiz..."
17.1 "Kaydedilen soyut başarının seçmene sembolik olarak aktarılması" odağı	

5.3.4.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçimler Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 yılında yerel seçimlere ilişkin 24 Mart Pazartesi günü Ankara ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmende yetkin/yeterli/uzman/başarılı bir liderlik imgesi ve lidere güven yaratmayı hedeflediği varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.4.4.1. Liderin Seçmende Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “Kardeşlerim, şimdi benim vatandaşım, Ankaralı hemşerim istediği hastaneye gidiyor mu? İsteddiği eczaneden ilacını alıyor mu? Artık ayırım yok, istediğin hastaneye gidersin. Neden? Çünkü biz insanımızı seviyoruz, biz önce insan dedik, sonra devlet. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. Önce insan, bu bizim için çok önemli...”

İfade 2: “...Ankara'nın asırlık rüyası Gerede, inşallah 2050 yılına kadar Ankara içme suyu sıkıntısını çözüyor...”

İfade 3: “... Göreve geldiğimizde 26 havaalanı vardı, şimdi 52 havaalanı var, 52, devam ediyor daha...”

İfade 4: “...Ah onun Genel Müdür olduğu zamanlarda ah hanım kardeşim; hastanelerde çektığımız çile neydi? Rezaletti değil mi? Tedavi olmaya gittiğimiz zaman sabah şafakta gidiyorsun, sana bir numara veriyorlar, o gün belki muayene oluyorsun, belki olamıyorsun, ertesi gün de gel diyorlardı, hep yaşadık bunları. Hastanenin eczanesine iniyorsun ilaçların yarısı var, yarısı yok, bunları yaşadık mı? ...”

İfade 5: “...Biz göreve geldiğimizde şu Ankara'nın doğru dürüst bir havalimanı var mıydı? Adeta bir gecekonduydu. Gecekondularda yaşayan kardeşlerim gücenmesin. Onun için biz işte TOKİ'yle bak Kuzey Ankara yolundaki o binaları inşa ettik. Ankara'ya yakışan neyse, halkımıza yakışan neyse bunu yapalım dedik...”

İfade 6: “...Havaalanından Turgut Özal Bulvarına giriyorsunuz, modern bir şekilde Ankara merkeze geliyorsunuz. Bu bulvarı kazandıran AK Parti iktidarı ve Melih

Gökçek. Kardeşlerim, bunları görmeyecek miyiz, bu hizmetleri görmeyecek miyiz? Bizler kuru kuruya ideolojiye mi oy vereceğiz, hizmete mi oy vereceğiz?..”

İfade 7: “... 25 Mayıs 2011 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyerek Ankara’nın 2023 hedef projelerini kamuoyuna açıklamıştık. Demıştim ki, Ankara bir savunma sanayi kenti olacak, bu adımlarımızı atmaya başladık. Ve bu önemli merkezden atılan adımlarda neler yapıyoruz? Bakınız kardeşlerim, savunma sanayinde tarihte eşi görülmemiş bir atılım gerçekleşti. Altay adını verdiğimiz ana muharebe tankı projesiyle artık kendi tankımızı yapıyoruz. Atak adını verdiğimiz taarruz helikopterini artık inşa ediyoruz, yapıyoruz. Anka adını verdiğimiz insansız hava araçlarını artık kendimiz üretiyoruz. İlk milli uçağımızı, Hürkuş’u yaptık, bu sene havalandı. Milli savaş uçağımızın ilk kavramsal tasarımlarını da tamamladık, inşallah 2023’e kadar kendi milli savaş uçağımızı da yapacağız. Kirpi adını verdiğimiz Kara Kuvvetlerimizin zırhlı araçlarını üretmeye başladık. Seyir füzelerini, tanksavar füzelerini, güdümlü roketleri artık kendi teknolojimizle üretiyoruz velhasıl. MİLGEM, gemimizi ürettik 2 tane, şu anda bir tanesi Afrika yolunda, Afrika’yı dolaşıyor 4 tane gemi birlikte...”

İfade 8: “...ilk milli gözlem uydumuz Göktürk-2’yi uzaya fırlattık. Göktürk-1 inşallah seneye o da uzaya gidecek. Askerlerimizin eline artık kendi tüfeğimizi, milli bir piyade tüfeğini veriyoruz. Bütün bunlarla beraber hamd olsun artık kendi kendimize yeter hale geldik. Şimdi Ankara’da radar ve elektronik harp merkezimizin inşası devam ediyor, seneye faaliyete geçecek, bu adımları da attık...”

İfade 9: “...Dünyadaki en büyük 100 savunma sanayi firması içinde Türkiye’den Ankara merkezli iki firma Aselsan ve TAI bulunuyor. Buraya geldik, nereden nereye geldik. Ya biz gelmeden önce bunların hiçbirisi yoktu değerli kardeşlerim, hepsi ithaldi, ithal. Siz savunma sanayinde bir yerlere bağlı olursanız bağımsızlık mücadelesini nasıl vereceksiniz, işte bunları biz hallettik...”

İfade 10: “...Bakınız Ankara’da bir sağlık kampusu, iki tane dedim şehir hastanesi kuracağız Ankara’ya. Temelleri attık mı? Birisi malum Etlik’te, birisi de Bilkent’te. Temeli attık, artık yavaş yavaş yükseliyorlar. Kardeşlerim, buralarda yok yok, girildiği zaman bu hastanelerimizin içinde inşallah şifa kaynağı olacak. Ne dedik? Bir stadyum sözü verdik, 42 bin seyirci kapasiteli bir stadyum, bunun çalışmaları başladı, arazi tahsis işlemleri tamam. Diğer çalışmaların tamamlanmasının ardından hemen inşasına başlıyoruz...”

İfade 11: “...Kentsel dönüşüm dedik, Altındağ’da, Pursaklar’da, Eryaman’da, Gölbaşı’nda, Sincan’da, Kuzey Kent Girişi Protokol Yolunda, Mamak’ta, Çiftlik’te, Yaprıcak’ta, Kuyupınar’da toplam 72 bin 408 konut inşa ettik Ankara’da. Niçin? Gecekondu sorununu büyük ölçüde çözmek için. İnşallah Ankara’mızı çok daha iyi bir noktaya getireceğiz.”

İfade 12: “...Geliyorum yüksek hızlı trene. Ankara’mızın yüksek hızlı treni var mı? Ankara-Eskişehir Yüksek Hızlı Tren Hattını 2009 yılında işletmeye aldık. Türkiye’yi Ankara’yla birlikte dünyada az sayıda ülkenin yer aldığı yüksek hızlı tren işletmecisi ülkeler ligine yükselttik. Yunus Emre ile Hacı Bayram’ı yüksek hızlı trenle buluşturduk. Türk mühendislerinin, Türk yüklenicilerinin inşa ettiği, kendi öz kaynağımızla Ankara-Konya yüksek hızlı treni yaptık mı? Şu anda sabah git, akşam gel, öyle mi? Konfor yerinde, her şey rahat. Bu hatla Hacı Bayram Veli Hazretleriyle Mevlana’yı buluşturduk. Kardeşlerim, İstanbul-Ankara şu anda yüksek hızlı trenle ilgili test ve sertifikasyon çalışmaları sürüyor. Ankara-İzmir, Ankara-Sivas, Erzincan, Bursa, Konya, Karaman yüksek hızlı ve hızlı tren projeleriyle ülke nüfusumuzun yarısını barındıran 17 ilimizi Ankara merkezli olarak bu güzel hizmetle buluşturuyoruz...”

İfade 13: “...tabii bir şeye daha ihtiyaç var, yüksek hızlı tren garına ihtiyaç var. Ankara’da mevcut gar kompleksi içerisine, oradaki tarihi dokuyu muhafaza ederek günde 50 bin yolcu kapasiteli bir yüksek hızlı tren garı yapıyoruz. Avrupa’nın en büyüğü olacak bu garı bir sosyal yaşam merkezi konseptinde tasarladık, ihale süreçleri tamamlandı, yakında inşaatına başlıyoruz...”

İfade 14: “...Bakın şimdi banliyö tren hatlarını Başkentray olarak her şeyiyle yeniliyoruz. 4 ve 6 hatlı metro standardında istasyonları olan metrolarla entegre değerli kardeşlerim başkent ray sisteminin birinci etabını tamamladık. Şimdi diğer etaplar çalışılıyor. Ankara’yı bir demiryolu endüstri merkezi haline getirmek için yerli-yabancı yatırımcı ortaklığıyla metro araçları üreten bir fabrika kurduk, yakında üretime başlıyor. Ankara-Karadeniz mevcut demiryolu bağlantısını modernize ediyoruz. Ankara’da devam eden demiryolu projelerinin bedeli 3 katrilyon. Kardeşlerim, 12 Şubat’ta Batıkent-Sincan metrosunun açılışını yaptık mı? 13 Mart’ta Kızılay-Çayyolu metrosunun açılışını yaptık mı? Geride kaldı Keçiören-Tandoğan metrosu. Onun inşaatı süratle devam ediyor, inşallah bu yıl sonuna kadar Keçiören-Tandoğan metrosunu da tamamlayacak, önce test sürüşlerini başlatacak, ardından da hemşerilerimizin hizmetine sunacağız. Böylece söz verdiğimiz üç metro hattını da Büyükşehir Belediyemizle ve Ulaştırma Bakanlığımızın gayretiyle Ankara’mıza kazandırmış olacağız.”

İfade 15: “...Bu projeleri sonuçlandırdık diye tamam demiyoruz, yeni projeler, yeni çalışmalar içindeyiz. Şimdi gündemimizde Kızılay’dan Esenboğa Havalimanına giden Ulus’un, Siteler’in, Kuzey Ankara Projesi’nin, Pursaklar’ın, Saray Fuar Alanının da güzergahında bulunduğu 29 kilometre uzunluğundaki metro hattı projesi var. İnşallah bu projeyi de biz hayata geçireceğiz...”

İfade 16: “...Hele hele şimdi Ankara Büyükşehir Belediye Başkanımızın o dev bir kanal dediği, Kanal İstanbul da bir çılgın proje, şimdi de Ankara’da bir çılgın proje, adeta İstanbul Boğazının bir benzerini sanal olarak burada inşallah hayata geçirmenin adımı atılacak. Bunun da Ankara’mıza ben hayırlı olmasını diliyorum...”

İfade 17: “...Kardeşlerim, bölünmüş yollarla Ankara’yı güçlendiren biz olduk, otoyollarla güçlendiren biz olduk...”

İfade 18: “...Kardeşlerim, biz bir şeye inanacağız, o da şu: Biz her şeyden önce bu millete efendi olmaya gelmedik. Biz bu millete hizmetkâr olmaya geldik...”

5.3.4.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin yapmış olduğu “işlerden” hareketle başarılı, çalışkan, uzman, yetkin ve yeterli olduğu imajını oluşturmaya yönelik bir tür referans sunmayı amaçladığı ifadeleri, sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.20) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin iş performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.20. Ankara miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...benim vatandaşım... İsteddiği hastaneye gidiyor... İsteddiği eczaneden ilacını alıyor...”	1. “...Kardeşlerim, şimdi benim vatandaşım, Ankaralı hemşerim istediği hastaneye gidiyor mu? İsteddiği eczaneden ilacını alıyor mu? Artık ayırım yok, istediğin hastaneye gidersin. Neden? Çünkü biz insanımızı seviyoruz, biz önce insan dedik, sonra devlet. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. Önce insan, bu bizim için çok önemli...”
1.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene sembolik olarak aktarılması” odağı	
2. “...Ankara içme suyu sıkıntısını çözüyor...”	2. “...Ankara’nın asırlık rüyası Gerede, inşallah 2050 yılına kadar Ankara içme suyu sıkıntısını çözüyor...”
2.1 “Başarılabilecek iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
3. “...havaalanı...”	3. “... Göreve geldiğimizde 26 havaalanı vardı, şimdi 52 havaalanı var, 52, devam ediyor daha...”
3.1 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
4. “...hastanelerde çektiğimiz çile neydi? Rezaletti değil mi? ...”	4. “...hanım kardeşim; hastanelerde çektiğimiz çile neydi? Rezaletti değil mi? Tedavi olmaya gittiğimiz zaman sabah şafakta gidiyorsun, sana bir numara veriyorlar, o gün belki muayene oluyorsun, belki olamıyorsun, ertesi gün de gel diyorlardı, hep yaşadık bunları. Hastanenin

	eczanesine iniyorsun ilaçların yarısı var, yarısı yok, bunları yaşadık mı? ...”
4.1 “Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı” odağı	
5. “...Ankara Havalimanı... TOKİ...”	5. “...Biz göreve geldiğimizde şu Ankara’nın doğru dürüst bir havalimanı var mıydı? Adeta bir gecekonduydu. Gecekondularda yaşayan kardeşlerim gücenmesin. Onun için biz işte TOKİ’yle bak Kuzey Ankara yolundaki o binaları inşa ettik. Ankara’ya yakışan neyse, halkımıza yakışan neyse bunu yapalım dedik...”
5.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
6. “...Havaalanından Turgut Özal Bulvarına giriyorsunuz, modern bir şekilde Ankara merkeze geliyorsunuz...”	6. “...Havaalanından Turgut Özal Bulvarına giriyorsunuz, modern bir şekilde Ankara merkeze geliyorsunuz. Bu bulvarı kazandıran AK Parti iktidarı ve Melih Gökçek. Kardeşlerim, bunları görmeyecek miyiz, bu hizmetleri görmeyecek miyiz? Bizler kuru kuruya ideolojiye mi oy vereceğiz, hizmete mi oy vereceğiz? ...”
6.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
7. “...Ankara bir savunma sanayi kenti olacak...”	7. “... 25 Mayıs 2011 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyerek Ankara’nın 2023 hedef projelerini kamuoyuna açıklamıştık. Demıştim ki, Ankara bir savunma sanayi kenti olacak, bu adımlarımızı atmaya başladık. ... Bakınız kardeşlerim, savunma sanayinde tarihte eşi görülmemiş bir atılım gerçekleşti. Altay adını verdiğimiz ana muharebe tankı projesiyle artık kendi tankımızı yapıyoruz. Atak adını verdiğimiz taarruz helikopterini artık inşa ediyoruz, yapıyoruz. Anka adını verdiğimiz insansız hava araçlarını artık kendimiz üretiyoruz. İlk milli uçağımızı, Hürkuş’u yaptık, bu sene havalandı. Milli savaş uçağımızın ilk kavramsal tasarımlarını da tamamladık. İnşallah 2023’e kadar kendi milli savaş uçağımızı da yapacağız. Kirpi adını verdiğimiz Kara Kuvvetlerimizin zırhlı araçlarını üretmeye başladık. Seyir füzelerini, tanksavar füzelerini, güdümlü roketleri artık kendi teknolojiğimizle üretiyoruz velhasıl. MİLGEM, gemimizi ürettik 2 tane, şu anda bir tanesi Afrika yolunda, Afrika’yı dolaşıyor 4 tane gemi birlikte...”
7.1 “Kaydedilen somut başarının ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
8. “...Uydu... milli bir piyade tüfeği... elektronik harp merkezi...”	8. “...İlk milli gözlem uydumuz Göktürk-2’yi uzaya fırlattık. Göktürk-1 inşallah seneye o da uzaya gidecek. Askerlerimizin eline artık kendi tüfeğimizi, milli bir piyade tüfeğini veriyoruz. Bütün bunlarla beraber hamd olsun artık kendi kendimize yeter hale geldik. Şimdi Ankara’da radar ve elektronik harp merkezimizin inşası devam ediyor, seneye faaliyete geçecek, bu

	adımları da attık...”
8.1 “Kaydedilen somut başarının ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
9. “...ASELSAN ve TAI... Bağımsız savunma sanayii...”	9. “...Dünyadaki en büyük 100 savunma sanayi firması içinde Türkiye’den Ankara merkezli iki firma ASELSAN ve TAI bulunuyor. Buraya geldik, nereden nereye geldik. Ya biz gelmeden önce bunların hiçbirisi yoktu değerli kardeşlerim, hepsi ithaldi, ithal. Siz savunma sanayinde bir yerlere bağlı olursanız bağımsızlık mücadelesini nasıl vereceksiniz, işte bunları biz hallettik...”
9.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
9.2 “Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı” odağı	
10. “...Sağlık Kampusu... Stadyum...”	10. “...Bakınız Ankara’da bir sağlık kampusu, iki tane dedim şehir hastanesi kuracağız Ankara’ya. Temelleri attık mı? Birisi malum Etlik’te, birisi de Bilkent’te. Temeli attık, artık yavaş yavaş yükseliyorlar. Kardeşlerim, buralarda yok yok, girildiği zaman bu hastanelerimizin içinde inşallah şifa kaynağı olacak. Ne dedik? Bir stadyum sözü verdik, 42 bin seyirci kapasiteli bir stadyum, bunun çalışmaları başladı, arazi tahsis işlemleri tamam. Diğer çalışmaların tamamlanmasının ardından hemen inşasına başlıyoruz...”
10.1 “Başarılacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
11. “...Kentsel dönüşüm ...”	11. “...Kentsel dönüşüm dedik, Altındağ’da, Pursaklar’da, Eryaman’da, Gölbaşı’nda, Sincan’da, Kuzey Kent Girişi Protokol Yolunda, Mamak’ta, Çiftlik’te, Yaprıcak’ta, Kuyupınar’da toplam 72 bin 408 konut inşa ettik Ankara’da. Niçin? Gecekondu sorununu büyük ölçüde çözmek için. İnşallah Ankara’mızı çok daha iyi bir noktaya getireceğiz...”
11.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
12. “...Yüksek Hızlı Tren...”	12. “...Geliyorum yüksek hızlı trene. Ankara’mızın yüksek hızlı treni var mı? Ankara-Eskişehir Yüksek Hızlı Tren Hattını 2009 yılında işletmeye aldık. Türkiye’yi Ankara’yla birlikte dünyada az sayıda ülkenin yer aldığı yüksek hızlı tren işletmecisi ülkeler ligine yükselttik. Yunus Emre ile Hacı Bayram’ı yüksek hızlı trenle buluşturduk. Türk mühendislerinin, Türk yüklenicilerinin inşa ettiği, kendi öz kaynağımızla Ankara-Konya yüksek hızlı treni yaptık mı? Şu anda sabah git, akşam gel, öyle mi? Konfor yerinde, her şey rahat. Bu hatla Hacı Bayram Veli Hazretleriyle Mevlana’yı buluşturduk. Kardeşlerim, İstanbul-Ankara şu anda yüksek hızlı trenle ilgili test ve sertifikasyon çalışmaları sürüyor. Ankara-İzmir, Ankara-Sivas, Erzincan, Bursa, Konya, Karaman yüksek hızlı ve hızlı tren projeleriyle ülke

	nüfusumuzun yarısını barındıran 17 ilimizi Ankara merkezli olarak bu güzel hizmetle buluşturuyoruz...”
12.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
13. “...tarihi dokuyu muhafaza ederek günde 50 bin yolcu kapasiteli bir yüksek hızlı tren garı yapıyoruz...”	13. “...tabii bir şeye daha ihtiyaç var, yüksek hızlı tren garına ihtiyaç var. Ankara’da mevcut gar kompleksi içerisine, oradaki tarihi dokuyu muhafaza ederek günde 50 bin yolcu kapasiteli bir yüksek hızlı tren garı yapıyoruz. Avrupa’nın en büyüğü olacak bu garı bir sosyal yaşam merkezi konseptinde tasarladık, ihale süreçleri tamamlandı, yakında inşaatına başlıyoruz...”
13.1 “Başarılacak iş örneklerinin seçmene aktarılması” odağı	
14. “...Başkentray... Metro...”	14. “...Bakın şimdi banliyö tren hatlarını Başkentray olarak her şeyiyle yeniliyoruz. 4 ve 6 hatlı metro standardında istasyonları olan metrolarla entegre değerli kardeşlerim başkent ray sisteminin birinci etabını tamamladık. Şimdi diğer etaplar çalışılıyor. Ankara’yı bir demiryolu endüstri merkezi haline getirmek için yerli-yabancı yatırımcı ortaklığıyla metro araçları üreten bir fabrika kurduk, yakında üretime başlıyor. Ankara-Karadeniz mevcut demiryolu bağlantısını modernize ediyoruz. Ankara’da devam eden demiryolu projelerinin bedeli 3 katrilyon. Kardeşlerim, 12 Şubat’ta Batıkent-Sincan metrosunun açılışını yaptık mı? 13 Mart’ta Kızılay-Çayyolu metrosunun açılışını yaptık mı? Geride kaldı Keçiören-Tandoğan metrosu. Onun inşaatı süratle devam ediyor, inşallah bu yılsonuna kadar Keçiören-Tandoğan metrosunu da tamamlayacak, önce test sürüşlerini başlatacak, ardından da hemşerilerimizin hizmetine sunacağız. Böylece söz verdiğimiz üç metro hattını da Büyükşehir Belediyemizle ve Ulaştırma Bakanlığımızın gayretiyle Ankara’mıza kazandırmış olacağız...”
14.1 “Somut değişim ve dönüşümün seçmene aktarılması ” odağı	
15. “...Bu projeleri sonuçlandırdık diye tamam demiyoruz, yeni projeler, yeni çalışmalar içindeyiz...”	15. “...Bu projeleri sonuçlandırdık diye tamam demiyoruz, yeni projeler, yeni çalışmalar içindeyiz. Şimdi gündemimizde Kızılay’dan Esenboğa Havalimanına giden Ulus’un, Siteler’in, Kuzey Ankara Projesinin, Pursaklar’ın, Saray Fuar Alanının da güzergahında bulunduğu 29 kilometre uzunluğundaki metro hattı projesi var. İnşallah bu projeyi de biz hayata geçireceğiz...”
15.1 “Vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
16. “...Ankara’da bir çılgın proje...”	16. “...Hele hele şimdi Ankara Büyükşehir Belediye Başkanımızın o dev bir kanal dediği, Kanal İstanbul da bir çılgın proje, şimdi de Ankara’da bir çılgın proje, adeta İstanbul Boğazının bir benzerini

	sanal olarak burada inşallah hayata geçirmenin adımı atılacak. Bunun da Ankara'mıza ben hayırlı olmasını diliyorum..."
16.1 “Başarılabak somut iş örneklerinin seçmene aktarılması” odağı	
17. "...Kardeşlerim, bölünmüş yollarla Ankara'yı güçlendiren biz olduk..."	17. "...Kardeşlerim, bölünmüş yollarla Ankara'yı güçlendiren biz olduk, otoyollarla güçlendiren biz olduk..."
17.1 “Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
18. "...bu millete efendi olmaya gelmedik. Biz bu millete hizmetkâr olmaya geldik..."	18. "...Kardeşlerim, biz bir şeye inanacağız, o da şu: Biz her şeyden önce bu millete efendi olmaya gelmedik. Biz bu millete hizmetkâr olmaya geldik..."
18.1 “Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı” odağı	

5.3.4.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin 12 Temmuz Cumartesi günü Antalya ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmende yetkin/yeterli/uzman/başarılı bir liderlik imgesi ve lidere güven yaratmayı hedeflediği varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.4.5.1. Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Uzman/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: "... İnşallah bu yeni dönemde eskisinden çok daha farklı bir gayretle, çok daha yoğun çalışacak, Antalya'da farkımızı ortaya koyacağız..."

İfade 2: "10 Haziran 2012'de geldik, burada toplu açılış yaptık. 14 Aralık 2013'te geldik, yine toplu açılışlar yaptık, 1 katrilyon 211 trilyon liralık eser ve hizmet kazandırdık..."

İfade 3: "...Önümüzdeki 5 yıllık dönemde yapacaklarımız, 2023 yolunda yapacaklarımızı kamuoyuyla paylaştık..."

İfade 4: "...Şimdi sizlere bir müjde veriyorum, dün açıkladım, Merkez Bankası milli bankamız değil mi? Merkez Bankası biliyorsunuz geçen gezi olaylarında 135 milyar

dolardan döviz rezervi 120 milyar dolara düşmüştü. Biz göreve geldiğimizde neydi biliyor musunuz? 27,5 milyar dolar. Kim vardı iş başında? MHP, DSP, ANAP vardı, döviz rezervi 27,5 milyar dolar. Şimdi ne oldu biliyor musunuz? Tekrar 135 milyar dolara döviz rezervini çıkardık...

İfade 5: "...IMF'e borcumuz vardı biliyorsunuz, 23,5 milyar dolar. Şimdi IMF'e borcumuz kaldı mı? Onu da sıfırladık, bütün borcu ödedik, o da bitti..."

İfade 6: "...Antalya'da turizm çok önemli değil mi? Kardeşlerim, 2002 yılında Türkiye dünyanın en çok ziyaret edilen kaçıncı ülkesiydi biliyor musunuz? 17'nci. Şu anda kaçıncı ülke biliyor musunuz? 6'ncı ülke. Bak, 17'den 6'ya çıktık. Kongre turizminde 2002'de 31'inci sıradaydık, şu anda 18'inci sıradayız; bak nereden nereye geldik. Türkiye'ye gelen turist sayısı neydi biliyor musunuz? 13 milyon, şimdi 35 milyon. 2023'te inşallah bu nereye çıkacak biliyor musunuz? 50 milyon turist, 50 milyar dolar gelir, buraya çıkacak. Turizm gelirimiz biz geldiğimizde 8,5 milyar dolardı, 2013 sonunda 32 milyar dolara çıktı. İnşallah bu ivmeyi devam ettireceğiz, Türkiye'yi 2023'te dünyada ilk 5'in arasına yükselteceğiz turizmde..."

İfade 7: "...Antalya'ya 12 yılda ne kadar yatırım yaptık biliyor musunuz? 14,5 katrilyon. Ulaştırma ve haberleşmede 2,5 katrilyon, eğitimde 1,5 katrilyon, enerjide 679 trilyon, toplu konutta 628 trilyon, aile ve sosyal politikalarda 660 trilyon, tarım ve hayvancılıkta 548 trilyon, sağlıkta 459 trilyon yatırım yaptık..."

İfade 8: "...Kardeşlerim, 1851 yılından bu yana çok sayıda ülkenin katılımıyla gerçekleşen dünyanın en büyük sergi etkinliği olan Expo'ya Türkiye ilk defa Antalya'da ev sahipliği yapacak. Expo Antalya 23 Nisan 2016 yılında başlayacak ve 6 ya boyunca açık kalacak. Botanik Expo'yla Antalya tam 1 katrilyon 2 trilyon liralık yatırıma kavuşacak. Expo alanında bulunan Aksu ve Tehnelli Çaylarını ıslah ettik. Expo'ya çıkan bütün yolları, alt ve üst geçitleri yapıyoruz, 54 kilometrelik kuzey çevre yolunun ihalesini yaptık, yapımına hemen başlıyoruz.

İfade 9: Expo çerçevesinde toplamda 9500 kişilik bir kongre merkezi, bir adet 5 bin kişilik, 1 adet 1500 kişilik 2 tane amfi tiyatro yapıyoruz. Bitmiyor, Türkiye'de bir ilk olacak, tarım ve çevre müzesi, 98 metre yüksekliğinde bir Expo kulesi yapacağımız kalıcı yatırımlar arasında. Expo için bölgeye 25 bin ağaç dikiyoruz, dünyanın her yerinde çeşitli bitki ve çiçeklerin olacağı, 100 ülkenin katılacağı bir kültür festivalini Antalya'yla buluşturacağız. Böylece, dünyanın önemli turizm merkezi olan Antalya'mıza, denizi, kumu, güneşi, golf turizmini, bir de kültürel alanı kazandırmış oluyoruz..."

İfade 10: "...Yıllardır beklenen Antalya-Mersin Yolunun, yani Akdeniz Sahil Yolunun Antalya tarafını yüzde 90 oranında tamamladık, kalan kesimlerde çalışmalar süratle devam ediyor ..."

İfade 11: "...Kamu-özel ortaklığıyla Antalya'ya, burası çok önemli, bin yatak kapasiteli toplamda 6 hastaneden oluşan bir şehir hastanesi yapmak için

çalışmalarımızı başlattık ve bu hastanede, evvel Allah eksik biiznillah olmayacak, burada derde deva...”

İfade 12: “...Antalya için söz verdiğimiz 33 bin seyirci kapasiteli stadyumun yapımı sürüyor...”

İfade 13: “...Antalya’ya hızlı tren projemiz devam ediyor. İnşallah şu anda Expo Antalya ile ilgi de biz bu noktada çalışmamız raylı sistem olarak var, şu anda Ulaştırma Bakanlığımız bunun çalışmasını da yürütüyor, bu yıl içerisinde Eskişehir-Kütahya kesimini yatırım programına alıyoruz...”

İfade 14: “...Ya Türkiye’ye bunlar yakışır, Türkiye’ye hızlı tren yakışır, Türkiye’ye bölünmüş yollar yakışır...”

İfade 15: “...2 katlı bir tüp geçit yapıyoruz, önümüzdeki yıl açacağız, oradan da otomobiller geçecek. Bak biz yapıyoruz, niye? Ya biz yaparız be, bizim ecdadımız yaptıysa biz de yaparız...”

İfade 16: “...Gençler, bakınız, Boğaz’ın altından Marmaray’ı yaptık mı? Ecdadımız Fatih gemileri karadan yürüttü, biz de denizin altından şimdi halkımızı yürütüyoruz. ...”

İfade 17: “...Yavuz Sultan Selim Köprüsü’nü yapıyoruz Boğaz’ın üstüne, 3’üncü köprü, 4 gidiş-4 geliş, ortadan da tren geçecek tren ve şu anda kuleler yükseldi hamdolsun...”

İfade 18: “...Kardeşlerim, 79 sene 6 bin kilometre yol yaptılar, 12 senede 17 bin kilometre bölünmüş yol yaptık; farkımız bu...”

İfade 19: “...Biz geldiğimizde devletin borçlanma faizi yüzde 63’tü, şimdi tek haneli. Enflasyon yüzde 30’dur, şimdi tek haneli, bak nereden nereye geldik. Bunlar durup dururken olmadı, çalışarak oldu, işi bilerek oldu...”

İfade 20: “...Dün İstanbul’da muhteşem bir törenle Cumhurbaşkanlığı Vizyon Belgemizi Türkiye’ye ve dünyaya açıkladım...”

İfade 21: “... milletin içinden bir kardeşiniz olarak, biz size efendi olmaya değil, hizmetkar olmaya geldik, yine buna devam edeceğiz.”

5.3.4.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında Liderin Seçimde Yetkin/Yeterli/Başarılı Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerinin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin yapmış olduğu “işlerden” hareketle başarılı, çalışkan, uzman, yetkin ve yeterli olduğu imajını oluşturmaya yönelik bir tür referans sunmayı amaçladığı ifadeleri, sembolik

ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.21) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin iş performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.21. Antalya miting konuşmasının iş performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...çok daha yoğun çalışacak... farkımızı ortaya koyacağız..."	1. "...İnşallah bu yeni dönemde eskisinden çok daha farklı bir gayretle, çok daha yoğun çalışacak, Antalya'da farkımızı ortaya koyacağız."
1.1 "Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması" odağı	
1.2 "Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı" odağı	
2. "...1 katrilyon 211 trilyon liralık eser ve hizmet kazandırdık..."	2. "10 Haziran 2012'de geldik, burada toplu açılış yaptık. 14 Aralık 2013'te geldik, yine toplu açılışlar yaptık, 1 katrilyon 211 trilyon liralık eser ve hizmet kazandırdık..."
2.1 "Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması" odağı	
3. "...2023 yolunda yapacaklarımızı kamuoyuyla paylaştık..."	3. "...Önümüzdeki 5 yıllık dönemde yapacaklarımız, 2023 yolunda yapacaklarımızı kamuoyuyla paylaştık..."
3.1 "Başarılabilecek iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
4. "...Başbakanlarının bugüne kadar sağladığı başarı ortada... ve bu hizmet kervanı yoluna güçlenerek devam edecektir..."	4. "...inanıyorum ki bu ülkeye hizmet verme noktasında Başbakanlarının bugüne kadar sağladığı başarı ortada dururken, Cumhurbaşkanlığı seçiminde kendi başkanını çok daha güçlü olarak çıkararak ve bu hizmet kervanı yoluna güçlenerek devam edecektir..."
4.1 "Liderin yetkinlik ve yeterlilik imajının seçmene aktarılması" odağı	
5. "...Merkez Bankası... Döviz rezervi..."	1. "...Şimdi sizlere bir müjde veriyorum, dün açıkladım, Merkez Bankası milli bankamız değil mi? Merkez Bankası biliyorsunuz geçen gezi olaylarında 135 milyar dolardan döviz rezervi 120 milyar dolara düşmüştü. Biz göreve geldiğimizde neydi biliyor musunuz? 27,5 milyar dolar. Kim vardı iş başında? MHP, DSP, ANAP vardı, döviz rezervi 27,5 milyar dolar. Şimdi ne oldu biliyor musunuz? Tekrar 135 milyar dolara döviz rezervini çıkardık..."
5.1 "Kaydedilen somut başarının seçmene sembolik olarak aktarılması" odağı	
5.2 "Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması" odağı	
6. "...IMF'ye... bütün borcu ödedik..."	2. "...IMF'ye borcumuz vardı biliyorsunuz, 23,5 milyar dolar. Şimdi IMF'e borcumuz kaldı mı? Onu da sıfırladık, bütün borcu ödedik, o da bitti..."
6.1 "Kaydedilen somut başarının seçmene sembolik olarak aktarılması" odağı	

6.2 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması” odağı	
7. “Antalya’da turizm çok önemli değil mi? Kardeşlerim...”	3. “Antalya’da turizm çok önemli değil mi? Kardeşlerim, 2002 yılında Türkiye dünyanın en çok ziyaret edilen kaçıncı ülkesiydi biliyor musunuz? 17’nci. Şu anda kaçıncı ülke biliyor musunuz? 6’ncı ülke. Bak, 17’den 6’ya çıktık. Kongre turizminde 2002’de 31’inci sıradaydık, şu anda 18’inci sıradayız; bak nereden nereye geldik. Türkiye’ye gelen turist sayısı neydi biliyor musunuz? 13 milyon, şimdi 35 milyon. 2023’te inşallah bu nereye çıkacak biliyor musunuz? 50 milyon turist, 50 milyar dolar gelir, buraya çıkacak. Turizm gelirimiz biz geldiğimizde 8,5 milyar dolardı, 2013 sonunda 32 milyar dolara çıktı. İnşallah bu ivmeyi devam ettireceğiz, Türkiye’yi 2023’te dünyada ilk 5’in arasına yükselteceğiz turizmde...”
7.1 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması” odağı	
7.2 “Başarılabilecek iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
8. “...Antalya’ya 12 yılda... 14,5 katrilyon... yatırım yaptık...”	4. “...Antalya’ya 12 yılda ne kadar yatırım yaptık biliyor musunuz? 14,5 katrilyon. Ulaştırma ve haberleşmede 2,5 katrilyon, eğitimde 1,5 katrilyon, enerjide 679 trilyon, toplu konutta 628 trilyon, aile ve sosyal politikalarda 660 trilyon, tarım ve hayvancılıkta 548 trilyon, sağlıkta 459 trilyon yatırım yaptık...”
8.1 “Kaydedilen somut başarının seçmene aktarılması” odağı	
9. “...Expo’ya Türkiye ilk defa Antalya’da ev sahipliği yapacak. Expo Antalya 23 Nisan 2016 yılında başlayacak ve 6 ya boyunca açık kalacak...”	5. Kardeşlerim, 1851 yılından bu yana çok sayıda ülkenin katılımıyla gerçekleşen dünyanın en büyük sergi etkinliği olan Expo’ya Türkiye ilk defa Antalya’da ev sahipliği yapacak. Expo Antalya 23 Nisan 2016 yılında başlayacak ve 6 ya boyunca açık kalacak. Botanik Expo’yla Antalya tam 1 katrilyon 2 trilyon liralık yatırıma kavuşacak. Expo alanında bulunan Aksu ve Tehneli Çaylarını ıslah ettik. Expo’ya çıkan bütün yolları, alt ve üst geçitleri yapıyoruz, 54 kilometrelik kuzey çevre yolunun ihalesini yaptık, yapımına hemen başlıyoruz. Expo çerçevesinde toplamda 9500 kişilik bir kongre merkezi, bir adet 5 bin kişilik, 1 adet 1500 kişilik 2 tane amfi tiyatro yapıyoruz. Bitmiyor, Türkiye’de bir ilk olacak, tarım ve çevre müzesi, 98 metre yüksekliğinde bir Expo kulesi yapacağımız kalıcı yatırımlar arasında. Expo için bölgeye 25 bin ağaç dikiyoruz, dünyanın her yerinde çeşitli bitki ve çiçeklerin olacağı, 100 ülkenin katılacağı bir kültür festivalini Antalya’yla buluşturacağız. Böylece, dünyanın önemli turizm merkezi olan

	Antalya'mıza, denizi, kumu, güneşi, golf turizmini, bir de kültürel alanı kazandırmış oluyoruz..."
9.1 "Kaydedilen somut başarının ve başarılabacak iş örneklerinin seçmene aktarılması" odağı	
10. "...Antalya-Mersin Yolunun, yani Akdeniz Sahil Yolunun Antalya tarafını yüzde 90 oranında tamamladık..."	6. "...Yıllardır beklenen Antalya-Mersin Yolunun, yani Akdeniz Sahil Yolunun Antalya tarafını yüzde 90 oranında tamamladık, kalan kesimlerde çalışmalar süratle devam ediyor..."
10.1 "Başarılabacak iş örneklerinin seçmene aktarılması" odağı	
11. "...Bin yatak kapasiteli toplamda 6 hastaneden oluşan bir şehir hastanesi yapmak için çalışmalarımızı başlattık..."	7. "Kamu-özel ortaklığıyla Antalya'ya, burası çok önemli, bin yatak kapasiteli toplamda 6 hastaneden oluşan bir şehir hastanesi yapmak için çalışmalarımızı başlattık ve bu hastanede, evvel Allah eksik biiznillah olmayacak, burada derde deva..."
11.1 "Başarılabacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
12. "...33 bin seyirci kapasiteli stadyum ..."	8. "Antalya için söz verdiğimiz 33 bin seyirci kapasiteli stadyumun yapımı sürüyor..."
12.1 "Başarılabacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
13. "...hızlı tren projemiz devam ediyor..."	9. "...Antalya'ya hızlı tren projemiz devam ediyor. İnşallah şu anda Expo Antalya ile ilgi de biz bu noktada çalışmamız raylı sistem olarak var, şu anda Ulaştırma Bakanlığımız bunun çalışmasını da yürütüyor, bu yıl içerisinde Eskişehir-Kütahya kesimini yatırım programına alıyoruz..."
13.1 "Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması " odağı	
14. "...2 katlı bir tüp geçit yapıyoruz ..."	10. "...2 katlı bir tüp geçit yapıyoruz, önümüzdeki yıl açacağız, oradan da otomobiller geçecek. Bak biz yapıyoruz, niye? Ya biz yaparız be, bizim ecdadımız yaptıysa biz de yaparız..."
14.1 "Başarılabacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
15. "...Boğaz'ın altından Marmaray'ı yaptık ..."	11. "...Gençler, bakınız, Boğaz'ın altından Marmaray'ı yaptık mı? Ecdadımız Fatih gemileri karadan yürüttü, biz de denizin altından şimdi halkımızı yürütüyoruz..."
15.1 "Başarılabacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
16. "...Boğaz'ın üstüne, 3'üncü köprü..."	12. "...Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nü yapıyoruz Boğaz'ın üstüne, 3'üncü köprü, 4 gidiş-4 geliş, ortadan da tren geçecek tren ve şu anda kuleler yükseldi hamdolsun. Ya Türkiye'ye bunlar yakışır, Türkiye'ye hızlı tren yakışır, Türkiye'ye bölünmüş yollar yakışır..."
16.1 "Başarılabacak iş örneklerinin ve vizyonun seçmene aktarılması" odağı	
17. "...bölünmüş yol yaptık..."	13. "Kardeşlerim, 79 sene 6 bin kilometre yol yaptılar, 12 senede 17 bin kilometre bölünmüş yol yaptık; farkımız bu..."
17.1 "Somut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması " odağı	

17.2 “Karşılaştırmalı olarak değişiminin seçmene aktarılması” odağı	
18. “...devletin borçlanma faizi yüzde 63’tü, şimdi tek haneli. Enflasyon yüzde 30’du, şimdi tek haneli...”	14. “Biz geldiğimizde devletin borçlanma faizi yüzde 63’tü, şimdi tek haneli. Enflasyon yüzde 30’du, şimdi tek haneli, bak nereden nereye geldik. Bunlar durup dururken olmadı, çalışarak oldu, işi bilerek oldu...”
18.1 “Soyut değişim ve dönüşümün sembolik olarak aktarılması ” odağı	
19. “...Vizyon Belgemizi Türkiye’ye ve dünyaya açıkladım...”	15. “...Dün İstanbul’da muhteşem bir törenle Cumhurbaşkanlığı Vizyon Belgemizi Türkiye’ye ve dünyaya açıkladım...”
19.1 “Vizyonun seçmene aktarılması” odağı	
20. “...biz size efendi olmaya değil, hizmetkar olmaya geldik, yine buna devam edeceğiz.”	16. “... milletin içinden bir kardeşiniz olarak, biz size efendi olmaya değil, hizmetkar olmaya geldik, yine buna devam edeceğiz...”
20.1 “Liderin uzmanlığına ilişkin meydan okuyucu yaklaşımı” odağı	

5.3.4.6. SSVLR’nin İş Performansı ve Ethosun Merkezi Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi

İş performansı, lider ve seçmen arasında daha önce kurulmuş olan ilişkinin daha güçlü bir zemine oturmasını dağlayan somut unsur ve göstergelere dayalı bir performans alanıdır. “Siyasal Simetri Vaadinin” somut unsurlarına işaret eden iş performansı, liderin uzmanlık, vizyoner olma ve dönüştürücülük özelliğine vurgu yapmakta ve bu yönüyle retorik’in ethos unsurunun çevresel rotasıyla ilişkili bir performans alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. İş performansı liderin seçmene “uzman”, “yetkin”, “becerikli/mahir”, “çalışkan”, “vizyon sahibi” olduğunu ifade ettiği ve dolaylı olarak kendisine inanılması gerektiği şeklindeki alt mesajlardan oluşan bir performans alanıdır.

İş performansı, liderin kendi liderliğine ilişkin vizyonerlik ve dönüşümcü/değişimci özelliğini somut bir biçimde ortaya koymasına fırsat veren önemli bir performans alanıdır. Seçmenin zihninde “iş yapan”, “yaşamı kolaylaştıran” imgesi oluşturmayı amaçlayan bu performans alanı, somut unsurlara işaret ediyor olması gerekçesiyle, lider tarafından istenilen siyasal davranışın ortaya koyulması için kilit bir unsur niteliğindedir. Siyasal ikna inşasının en güçlü performans alanı olarak değerlendirilebilecek olan iş performansının, seçmen ve lideri somut sembolik bağlarla bir birine bağlamaya yönelik bir işlev icra ettiğini belirtmek mümkündür.

Liderin, seçmene sunmuş olduğu uzmanlığına vurgu yapan ifadelerle, seçmenin, gündelik yaşamının ve kamu hizmetlerine erişiminin kolaylaştırıldığı, seçmenin fiziki dünyasının ya da çevresinin imar edildiği, değiştirilip, dönüştürüldüğü yani fiziki çevreye ilişkin olumlu bir değişim yaşandığı imajını seçmen zihninde konumlandırmaya çalıştığı ileri sürülebilir. Böylece seçmenin zihninde başarılı, yetkin, sorun çözen bir lider imgesinin belirmesine zemin hazırlandığı görülmektedir. Özellikle seçmen için “çalışkanlık”, “üretkenlik” imgesinin önemli kanaatinden hareketle, söz konusu imgelerin ikna inşasında önemli bir rol üstlendiği düşünülmektedir.

Lider iş performansı aracılığıyla seçmene referans sunmakta aynı zamanda seçmende lider imajı ile ilgili olarak bir tür yetkinlik ve uzmanlık algısı oluşturmaya çalışmaktadır. Liderin geçmişte yapmış olduğu ve başarılı olduğu işler, uzmanlık belirten kavram ve ifadeler bunun yanı sıra başarmayı vaat ettiği somut işler, bu performans alanının çerçevesini oluşturmaktadır. Liderin başarıya ilişkin olarak ortaya koyduğu ifadelerin sembolik olacak biçimde kodlandığı görülmektedir. Sembolik anlatımın çağrıştırmacı ve atıf/yükleme yapılmasını sağlayan özelliği ile seçmen zihninde “uzman” imgesine ilişkin patikaların inşa edilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Örneğin “duble yol” ifadesi “uzmanlık” imgesini çağrıştırmaya yönelik, lider ve seçmen arasında soyut bir bağ oluşturmaya yönelik sembolik bir ifade niteliğindedir. Bu yönüyle sembolün seçmen zihninde istenilen imgelemi oluşturmak üzere bir tür patika olduğu düşünülmektedir. İş performansı çerçevesinde seçmene sunulan karşılaştırmalı ifadelerin ise “uzmanlık” imgesinin güçlenmesine zemin sağlamaya yönelik olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra liderin “ben” ve “diğerleri” şeklindeki karşılaştırmalı ifadelerinin ise seçmen zihninde rakiplere ilişkin “çalışkanlık” imgesinin silikleştirilmesine yönelik olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda “...çok daha yoğun çalışacak... farkımızı ortaya koyacağız...”, “...Değerli kardeşlerim birileri laf üretir biz de iş üretiriz farkımız bu...”, “...Bu kardeşiniz İstanbul’a Belediye Başkanı olduğu zaman İstanbul susuzdu, bilirsiniz siz İstanbul’u. İstanbul hava kirliliğinden geçilmiyordu, İstanbul çöp dağlarından geçilmiyordu...” şeklindeki ifadelerle seçmen zihninde “ben” ve “diğerleri” ikililiğinin yaratılmaya çalışıldığı düşünülmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan’ın soyut ifadeler ya da tam sembolik ifadeler ile seçmene kendi uzmanlığı ve yetkinliğine ilişkin bir çerçeve sunduğu görülmektedir. Ayrıca somut ifadeler ve yarı sembolik kavramlar ile seçmen zihninde kendisi ile ilgili tutarlı nitelikte “uzmanlık ve yetkinlik” imgesi oluşturmaya çalıştığı düşünülmektedir. Recep Tayyip Erdoğan’ın

incelenen tüm konuşmalarında gerçekleştirdiği “işler”le ilgili bir anlatısının bulunduğu görülmektedir. İş performansına ilişkin incelemede, “Biz size efendi değil, hizmetkâr olmaya geldik”, “...milletin içinden bir kardeşiniz olarak...” söylemi hemen tüm konuşma metinlerine yansıyan genel, soyut ancak sembolik bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ifade seçmen zihninde bir yandan “çalışkanlık” imgesine zemin sağlamaya yönelikken diğer yandan, seçmen kitlesi ile denk olma durumuna işaret etmektedir. Ayrıca bu söylem ile rakiplere yöneltilen “elitist/üstün tavrın” liderde bulunmadığı mesajı seçmene iletilmektedir. Böylece rakiplerin kendilerini milletin efendisi olarak konumlandıkları ve milletin ise bu rakiplerin zihninde “köle” olarak konumlandığı imajı seçmende yaratılmaya çalışılmaktadır.

Seçmene farklı ve sıra dışı projeler sunan, rakiplerin düşünmeye bile cesaret edemediği projeleri hayata geçiren bir lider imajının ise “çılgın proje” kavramı ya da benzer türden sembolik ifadelerle oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Recep Tayyip Erdoğan’ın “çılgın proje” kavramına sıklıkla müracaat ettiğini belirtmek mümkündür.

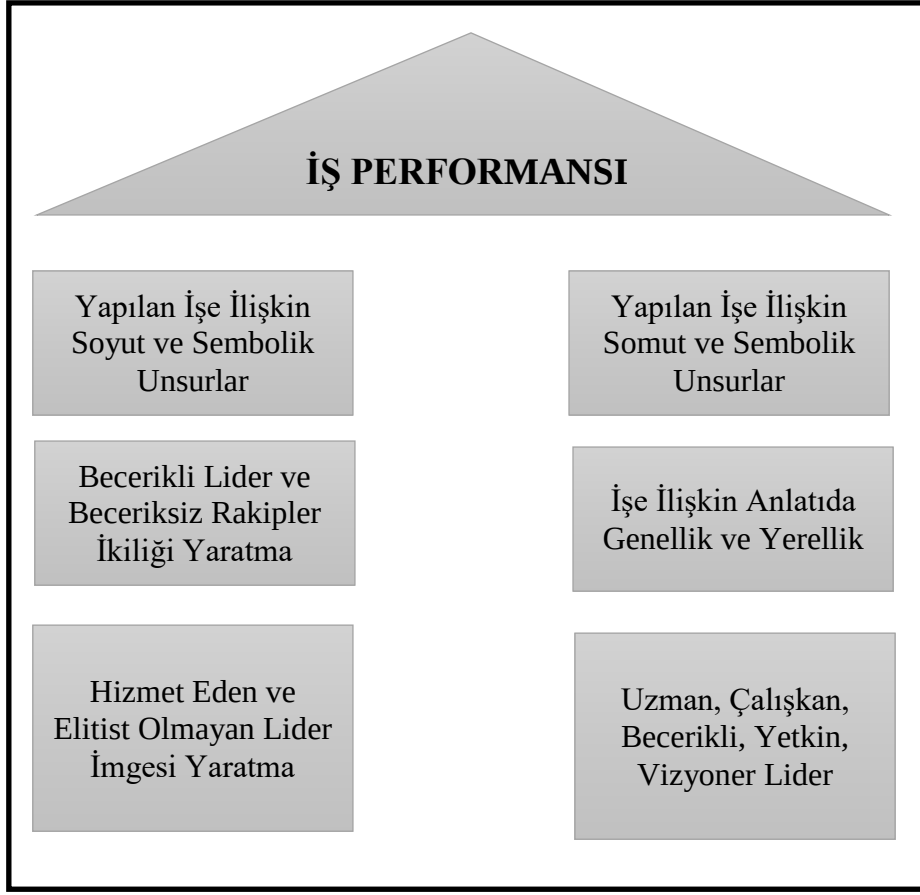
Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene kendi uzmanlık ve yetkinliğine ilişkin sarf etmiş olduğu ifadelerde, yerellik ve genellik özelliğinin bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda konuşmalarda, yapılan işlerin ülke genelinde yapılanlar ve iller özelinde yapılanlar şeklinde iki kategoride seçmene sunulduğunu belirtmek mümkündür. Örneğin, hastane ve doktora ulaşım, milli eğitim, eczane ve ilaca ulaşma, IMF’ye borcun bitirilmesi, Merkez Bankası döviz rezervi gibi konularda yapılan değişiklikler, reform ve iyileştirmeler ülkenin tümünde yapılan işlerken; havalimanı, tarımsal destek, baraj, toplu konut, stadyum, spor salonu, üniversite kurulması gibi işler ise mitingin yapıldığı yere has işler olarak seçmene ifade edilmektedir.

İş performansı çerçevesinde Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene sunmuş olduğu mesajlarda, Toplu Konut İdaresinin (TOKİ) konut uygulamaları, kentsel dönüşüm, çift yönlü/bölünmüş yollar, yeni havalimanı projeleri, hızlı tren uygulamaları, sağlık alanındaki değişim ve yenilikler, ilk ve orta öğretim öğrencilerine ücretsiz kitap uygulaması, üniversite öğrencilerine verilen kredi miktarı, üniversite harçlarının kaldırılması, Merkez Bankası döviz rezervlerine ilişkin uygulamalar, Dünya Para Fonu (IMF) ile ilişkilerin düzenlenmesi, faiz ve enflasyon oranlarındaki değişim, Türk Lirası’ndan alt sıfır kaldırma uygulaması, tarım ve hayvancılığa ilişkin çiftçiye verilen destekler şeklindeki başlıklarda

somut iş unsurlarına değindiği görülmektedir. Bunun yanı sıra liderin ortaya koyulan iş ile ilgili somut ve doğrudan olmayan ancak başarı, vizyon ve uzmanlığa atıf yaptığı, “...aslında bizi en iyi yaptıklarımız anlatıyor... Bunun için ana başlıklarla size bazı şeyleri anlatacağım...”, “...Başbakanlarının bugüne kadar sağladığı başarı ortada... ve bu hizmet kervanı yoluna güçlenerek devam edecektir...”, “...fazla ayrıntılara girmiyorum...” “...bu kardeşiniz Belediye Başkanı olduğu zaman” şeklindeki ifadelerle konuşmalarında yer verdiği görülmektedir.

İş performansının bir diğer boyutunu ise yapılması vaadedilen yeni işler ya da sürdürülen projelerin tamamlanmasına ilişkin liderin seçmene verdiği sözler oluşturmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmenin istenilen siyasal davranışı sergilemesi halinde, yeni işler yapacağını, aynı zamanda sürmekte olan işleri tamamlayacağını ifade ederek bir taraftan seçmen zihnindeki “uzman” imgesini kendi lehine güçlendirmeye, diğer yandan “vizyon sahibi lider” ve “değişimci/dönüşümcü lider” imajını pekiştirmeye çalıştığı düşünülmektedir.

İş performansının genel hatları ile somut olana yani fiziki çevreye ilişkin değişim ve dönüşüme, bireyin refahına, gündelik yaşamının kolaylaşmasına ilişkin unsurları merkeze alan; bunun yanında somut olmayan ancak liderin beceriklilik, yetkinlik, yeterlilik ve uzmanlık gibi vasıflarına işaret eden sembolik unsurlarla ilgili olduğunu özet olarak ifade etmek mümkündür. İş performansının yukarıda izah edilen somut ve soyut unsurlarının yanı sıra seçmen zihninde lidere ilişkin olumlu imajların yaratılmasına da katkı sağlamaya yönelik bir tür semboller kümesi olduğu belirtilebilir. Bu çerçevede seçmen zihninde, “duble yol”, “eczane”, “hastane”, “Bolu Tüneli”, “bedava kitap”, “havalimanı”, “TOKİ”, “hızlı tren”, “çılgın proje” gibi ifadelerin bir tür sembolik değer oluşturmaya ilişkin olduğu ve başarılı, çalışkan, uzman, yetkin ve yetenekli bir lider imgesini pekiştirmeye çalıştığı ileri sürülebilir. Yukarıda ifade edilen hususları aşağıdaki şemada (Şekil 5.2) ifade ederek özetlemek mümkündür.

Şekil 5.2. İş performansı ve özellikleri

5.3.5.Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası

Analizin bu aşamasında simetri vaadeden lider retoriğinin itibar performansı ve retoriğin ethos bileşeninin çevresel rotası kullanılmaktadır. Seçmende güven ve seçmenin liderle benzeşim gösterdiği algısını oluşturmayı amaçladığı varsayılan ifadeler belirlenen kriterler kapsamında konuşma metninden tespit edilmektedir. Bu ifadeler ise ethosun çevresel rotası ve itibar performansı için daha önce belirlenen alt kriterler bağlamında ele alınarak analiz edilmektedir.

İtibar performansını ve ethosun çevresel rotasını ortaya koyduğu düşünülen kriterler aşağıdaki tabloda (Çizelge 5.22) gösterilmiştir.

Çizelge 5.22. İtibar performansı ve ethosun çevresel rotasına ait kriterler tablosu

İTİBAR PERFORMANSI Seçmende Güven Oluşturma	ETHOSUN ÇEVRESEL ROTASI Seçmende “İçimizden Biri” Algısı Oluşturma
-Alternatifsizlik/Rakipsizlik Algısı Oluşturma -Kendine İlişkin Tutarlılık Algısı(Söz ve Eylem Birliği) Oluşturma -Rakiplere ve Muhaliflere Yönelik Yetersizlik ve Tutarsızlık Algısı Oluşturma	Güçlü Hitabet-Belagat -Yerel Ögelerle Anlatım -Halk Tabirleriyle Anlatım -Çift Yönlü İletişim -Basit ve Öz Anlatım Fiziksel Çekicilik ve Karizmatik Algısı

Yöntem kısmında belirlenmiş olan örneklem çerçevesinde deşifresi yapılmış konuşma metinlerinden itibar performansına ilişkin olan ifadeler sıralanmakta, söz konusu ifadeler bir tablo aracılığı ile iki sütun halinde gösterilmektedir. Hazırlanan tablonun sağ tarafı performans alanını kapsayacak biçimde retorik bileşenin ilgili rotasına ilişkin ifadenin tamamına, tablonun sol tarafı ise, ethosun çevresel rotasını da temsil eden itibar performansına ait sembolik-imgesel ifade/argümanlara ayrılmaktadır.

5.3.5.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2010 yılında anayasa referandumu için 15 Ağustos Pazar günü Gaziantep’te gerçekleştirmiş olduğu miting konuşmasında, seçmen zihninde tutarlı/alternatifsiz lider imgesi ve seçmenle özdeşleşmiş bir lider imgesi inşa etmeyi amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini ise retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.5.1.1. Liderin Seçmende İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Değerli Kardeşlerim ben bugüne kadar TOKİ’de oturanlardan duadan başka bir şey duymadım. Ama şimdi birileri çıkmış, bundan rahatsız oluyor...”

İfade 2: “...Şimdi birileri çıkmış geliyorlar buralara utanmadan sıkılmadan bir tane taş dikmiş değiller bu ülkede Diyorlar ki bu TOKİ sürekli olarak faiz bindiriyor ve bu faizle sizi sömürüyor ...”

İfade 3: “...Tutturmuşlar Başbakanın boyu ne kadar? Ya bu sorulur mu Başbakana, ama çok merak ettin söyleyeyim, 1,85 tepe tepe kullan. Peki, benim boyuma yetişemezsen halin ne olacak? Ben buradan muhaliflere sesleniyorum, önemli olan boy değil, önemli olan soy soy. Sen buna bak...”

İfade 4: “...Onlar her gittikleri yerde iftira atıyorlar biz gerçekleri konuşuyoruz...”

İfade 5: “...Onlar gittikleri her yerde milletin gözünün içine baka baka yalan söylüyorlar, biz doğruları anlatıyoruz...”

İfade 6: “...Onlar milletimizden utanmıyorlar. Hakaretler yağıdırıyor, küfür nağmeler düzüyorlar. Biz yapıcı bir üslupla, nezih bir üslupla, gönül diliyle konuşuyoruz ...”

İfade 7: “...Onlar anayasa değişikliğinden hiç bahsetmiyorlar...”

İfade 8: “...Neredeydi bunlar bugüne kadar ya. Bunlar bu ülkede hiç iktidar olmadılar mı? Bunlar ne yaptılar. Söyleyeyim ben size, yan gelip yattılar. Nerede Ankara’da, Ankara’da tabi durumları da iyi değildi o zamanlar çünkü yakacak mazot da bulamıyorlardı, paltolarına sarınıp odada yatıyorlardı başka işleri de yoktu. Durumları buydu...”

İfade 9: “...Biz Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak 14 gün 14 gece sizin bize yüklediğiniz emanetin hakkını verdik...”

İfade 10: “...unutmayın Çıksoruk Mahallesi’nin, Karşıyaka’nın, Düztepe’nin, Ünaldı’nın, Perilikaya’nın emaneti de hiç endişe etmeyin bizim üzerimizdedir...”

İfade 11: “...Ve bizler 2011 seçimleri geldiği zaman neyi nerede konuşacağımızı biliriz. O zaman her şeyi çok daha rahat ifade ederiz. Şimdi sen Anayasa değişikliğine niçin hayır diyorsun bunu açıkla...”

İfade 12: “...Biz milletimizi bilgilendiriyoruz. Anaysa değişikliğinin ülkede neleri değiştireceğini anlatıyoruz...”

İfade 13: “...Çıkmış diyorlar ki efendim bunda %10 barajının aşağı indirilmesi var mı? Sen bunu konuşmadın ki. Şimdi hayır demekle % 10 barajı aşağı mı inecek. Böyle bir şey var mı? Yok, öyleyse neyi konuşuyorsun, neyi konuşuyorsun...”

İfade 14: “...Partilerin kapatılması engellenmiyor, peki partilerin kapatılması maddesi geldiği zaman niçin meclise girmediniz, oy kullanmadınız...”

İfade 15: “...Biz büyük düşünüyoruz, büyük hedefler belirliyor o hedeflere ulaşmak için gece gündüz çalışıyoruz...”

5.3.5.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Dönük İfadelerin Sembolik Ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, kendisinin tutarlı yani söz ve eylem birliği içinde bulunduğu; rakiplerinin ise tutarsız olduğu dolayısıyla kendisine itibar edilmesi gerektiği öte yandan rakiplerinin yetersiz olduğu imajlarının seçmen zihninde inşa edilmesinin amaçlandığı varsayılmaktadır. Bu inşaya ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.23) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin itibar performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.23. Gaziantep miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...TOKİ' de oturanlardan duadan başka bir şey duymadım ..."	1. "...Değerli Kardeşlerim ben bugüne kadar TOKİ' de oturanlardan duadan başka bir şey duymadım. Ama şimdi birileri çıkmış, bundan rahatsız oluyor..."
1.1 "Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
2. "...bir tane taş dikmiş değiller bu ülkede..."	2. "...Şimdi birileri çıkmış geliyorlar buralara utanmadan sıkılmadan bir tane taş dikmiş değiller bu ülkede Diyorlar ki bu TOKİ sürekli olarak faiz bindiriyor ve bu faizle sizi sömürüyor..."
2.1 "Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
3. "...önemli olan boy değil, önemli olan soy soy..."	3. "...Tutturmuşlar Başbakanın boyu ne kadar? Yav bu sorulur mu Başbakana, ama çok merak ettin söyleyeyim, 1,85 tepe tepe kullan. Peki, benim boyuma yetişemezsen halin ne olacak? Ben buradan muhaliflere sesleniyorum, önemli olan boy değil, önemli olan soy soy. Sen buna bak..."
3.1 "Liderin karizmasına ilişkin unsurları sunma" odağı	
4. "...iftira atıyorlar..."	4. "...Onlar her gittikleri yerde iftira atıyorlar biz gerçekleri konuşuyoruz..."
4.1 "Rakiplere karşı seçimde kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma" odağı	
5. "...Onlar gittikleri her yerde milletin gözünün içine baka baka yalan söylüyorlar..."	5. "...Onlar gittikleri her yerde milletin gözünün içine baka baka yalan söylüyorlar, biz doğruları

	anlatıyoruz...”
5.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
6. “...Onlar milletimizden utanmıyorlar. Hakaretler yağıdır...”	6. “...Onlar milletimizden utanmıyorlar. Hakaretler yağıdır, küfür nağmeler düzüyorlar. Biz yapıcı bir üslupla, nezih bir üslupla, gönül diliyle konuşuyoruz...”
6.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
7. “...anayasa değişikliğinden hiç bahsetmiyorlar...”	7. “...Onlar anayasa değişikliğinden hiç bahsetmiyorlar...”
7.1 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
8. “...Bunlar ne yaptılar. Söyleyeyim ben size, yan gelip yattılar...”	8. “...Neredeydi bunlar bugüne kadar ya. Bunlar bu ülkede hiç iktidar olmadılar mı? Bunlar ne yaptılar. Söyleyeyim ben size, yan gelip yattılar. Nerede Ankara’da, Ankara’da tabi durumları da iyi değildi o zamanlar çünkü yakacak mazot da bulamıyorlardı, paltolarına sarınıp odada yatıyorlardı başka işleri de yoktu. Durumları buydu...”
8.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
9. “...sizin bize yüklediğiniz emanetin hakkını verdik...”	9. “...Biz Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak 14 gün 14 gece sizin bize yüklediğiniz emanetin hakkını verdik...”
9.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
10. “...emaneti de hiç endişe etmeyin bizim üzerimizdedir...”	10. “...unutmayın Çıksoruk mahallesinin, Karşıyaka’nın, Düztepe’nin, Ünalı’nın, Perilikaya’nın emaneti de hiç endişe etmeyin bizim üzerimizdedir...”
10.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
11. “...Şimdi sen anayasa değişikliğine niçin hayır diyorsun bunu açıkla...”	11. “...Ve bizler 2011 seçimleri geldiği zaman neyi nerede konuşacağımızı biliriz. O zaman her şeyi çok daha rahat ifade ederiz. Şimdi sen anayasa değişikliğine niçin hayır diyorsun bunu açıkla...”
11.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
12. “...Biz milletimizi bilgilendiriyoruz...”	12. “...Biz milletimizi bilgilendiriyoruz. Anayasa değişikliğinin ülkede neleri değiştireceğini anlatıyoruz...”
12.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
13. “...Çıkmış diyorlar ki efendim bunda %10 barajının aşağı indirilmesi var mı? Sen bunu konuşmadın ki...”	13. “...Çıkmış diyorlar ki efendim bunda %10 barajının aşağı indirilmesi var mı? Sen bunu konuşmadın ki. Şimdi hayır demekle % 10 barajı aşağı mı inecek. Böyle bir şey var mı? Yok, öyleyse neyi konuşuyorsun, neyi konuşuyorsun...”
13.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	

14. "...niçin meclise girmediniz, oy kullanmadınız..."	14. "...Partilerin kapatılması engellenmiyor, peki partilerin kapatılması maddesi geldiği zaman niçin meclise girmediniz, oy kullanmadınız..."
14.1 "Rakiplere karşı seçimde kuşku yaratma" odağı	
15. "...Biz büyük düşünüyoruz..."	15. "...Biz büyük düşünüyoruz, büyük hedefler belirliyor o hedeflere ulaşmak için gece gündüz çalışıyoruz..."
15.1 "Liderin alternatifsizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	

5.3.5.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Mitingi Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2011 yılında genel seçimlere ilişkin 20 Mayıs Cuma günü Van ilinde gerçekleştirmiş olduğu miting konuşmasında, seçmen zihninde tutarlı/alternatifsiz lider imgesi ve seçmenle özdeşleşmiş bir lider imgesi inşa etmeyi amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini ise retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.5.2.1. Liderin Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: "...Biz size hiçbir zaman yalan söylemedik. Allah'ın izni ile de söylemeyeceğiz. Biz sizlere mahcup olmadık. Allah'ın izni ile de bundan sonra da mahcup olmayacağız..."

İfade 2: "...Biz doğu da ayrı batıda ayrı konuşanlardan olmadık. Van'da konuşup İstanbul'da bu söylediklerini yalanlayanlardan olmadık. Burada özellikli Vanlı Kürt kardeşlerime söz verip, sonra onu Ankara'da unutanlardan olmadık. Samsun'a ayrı, Hatay'a ayrı, Kars'a ayrı, Tunceli'ye ayrı, Diyarbakır'a Van'a ayrı dil ve üslup kullananlardan olmadık..."

İfade 3: "...Sevgili Kardeşlerim 3 Kasım 2002'den bugüne kadar, samimiyetle kardeşliğin mücadelesi içinde olduk..."

İfade 4: "...Türkiye'yi kucaklayamayanın bu ülkede hizmet vermesi mümkün değil. Önce 74 milyonu kucaklayacaksın ki buraya hizmet veresin..."

İfade 5: “...Bugün de sözümüzün arkasındayız. Bugün demetçe, yiğitçe, dürüstçe kardeşlik diyoruz. Bu sorunu biz çözeriz diyoruz. 12 Eylül halk oylamasında ülkenin % 58’i evet dedi. Bu bölgede bütün baskılara, bütün tehditlere rağmen sizler % 95 oranında evet dediniz. Benim Kürt kardeşim de değişim istediğini ortaya koydu. Millet kardeşlik mücadelemizi çok güçlü şekilde destekledi...”

İfade 6: “...Biz geri adım atmayacağız. Kardeşlik yolundan geri dönmeyeceğiz. Biz öfkeye şiddete teslim olmayacak, milletimizi de öfkeye ve şiddete teslim etmeyeceğiz. Bugüne kadar samimiyetle mücadele verdik. Aynı samimiyetle aynı kararlılıkla yolumuza devam edeceğiz...”

İfade 7: “...Biz söz verdik mi yaparız. Dağları aşarız, deleriz ve halkımıza ulaştırır...”

İfade 8: “...Ben hayal görmüyorum, ben hemen yanı başımızda gerçekten bahsediyorum...”

İfade 9: “...Biz sözü veririz arkasından da yerine getiririz ...”

İfade 10: “...şimdi sayın Kılıçdaroğlu bunları öğrendi ki, yeni bir şey söylüyor biz yeni CHP’yiz diyor. Ama yeri geldiği zaman da ne diyor biz Türkiye’nin en eski partisiyiz diyor ...”

İfade 11: “...CHP karşı çıktı, olmaz dedi, olmaz dedi. Biz de dedik ki olur olur, bal gibi olur ve yaptık oldu...”

İfade 12: “...Diğerlerinde böyle proje var mı? Hak getire nerede, onların derdi başka...”

İfade 13: “...Bakınız BDP benim partim devamlı kapatılıyor diye ağlıyordu. 12 Eylüldeki o 26 maddelik pakette bir madde vardı ki, eğer onu milletin huzuruna getirebilseydik, bu partilerin kapatılmasını ortadan kaldırıyor. Ne yaptılar biliyor musunuz? Oylamaya katılmadılar. Oylamaya katılmadılar, e şimdi hem dert yanıyorsun, hem oylamaya katılmıyorsun. Ve ne oldu o madde ne yazık ki halkımıza götürülemedi götürülemeyince de tabii o madde olmadı...”

İfade 14: “...Bunlar asla benim Kürt kardeşlerimin temsilcisi olamaz bunu açık söylüyorum. Sadece istismarını yaparlar ve şunu söylüyorum Kürt sorunuyla PKK sorununu lütfen birbirine karıştırmayalım. Ve PKK üzerinden de evet kendileri gayet güzel rant elde ediyorlar. Milletvekili seçilmenin yolu oradan geçiyor...”

İfade 15: “...O zaman bu CHP yok muydu ya? Ak Parti yoktu ama onlar vardı. Şu anda şu anda malum bağımsız olarak dolaşan arkadaşlarımızın bir kısmı SHP’nin içerisinde de bulunmuşlardı. Niçin onlar acaba bunları çözmediler...”

İfade 16: "...Ve değerli kardeşlerim kasıtlı şekilde bunu BDP saptırıyor, kasıtlı şekilde. Ve söylüyorum sizlere, acaba şu ana kadar parlamentoda yerel yönetimlerde benim vatandaşına ne kazandırdılar. Söyleyin ne kazandırdılar? Ne verdiler Allah aşkına şunu söyleyin. Siz bundan sonra da bunların ne kazandıracaklarını zannediyorsunuz? Sadece Terör Örgütünden aldıkları güçle, halkımı korkutarak, tehdit ederek, buralardan elde edecekleri oylarla buralarda bir şey yapacaklarını mı zannediyorlar..."

İfade 17: "...AK Parti değerli kardeşlerim bu kadar iyi niyetle bu kadar samimi, bu kadar hasbi bir şekilde sorunu çözme mücadelesi verirken acaba birileri neden bunun önünde duruyor..."

İfade 18: "...Halep ordaysa arşın Van'da..."

İfade 19: "...Biz gece başımızı yastığa koyduğumuzda kendi iç muhasebemizi yapıyoruz. Millet için ne yaptık? Kardeşlik için ne yaptık? Eser olarak, hizmet olarak ne ürettik? Bunun muhasebesini yapıyoruz..."

İfade 20: "...Bu sorunu çözeceğiz dedik. Bunu söylemekle kalmadık..."

İfade 21: "...Biz ayıranlardan ayrıştırıranlardan değil, kucaklaştıran birleştirenlerden olduk..."

İfade 22: "...İşte fark bu, samimiyet bu, gönülden konuşmak bu, paylaşmak, kucaklaşmak bu, işte helalleşmek bu..."

İfade 23: "...ben 2005 yılında biliyorsunuz Diyarbakır'da Kürt meselesi benim meselemdir dedim. Ben sözümün arkasında durdum, duruyorum..."

İfade 24: "...Bizim siyasetimiz dürüstlük siyasetidir, bizim siyasetimiz ilkeli siyasettir. Biz gerçeğin üzerini örtmeyiz, inkar yoluna asla sapmayız..."

İfade 25: "...Biz sizinle konuşurken gönül diliyle konuşuruz. Yüreğimizle kalbimizle konuştuk ..."; "... En başından itibaren bizim dilimiz samimiyet dilidir..."

İfade 26: "...bizim siyasetimiz her zaman kucaklaşmanın helalleşmenin üzerine bina edildi..."

İfade 27: "...Yıllarca kendilerini kıyasıya eleştiren isimleri bağımsız aday olarak öne sürdüler. Barış dediler, demokrasi dediler ama şiddetten medet umdular. Çözüm dediler ama çözümsüzlüğü ne yazık ki desteklediler..."

5.3.5.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek Ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Dönük İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, kendisinin tutarlı yani söz ve eylem birliği içinde bulunduğu; rakiplerinin ise tutarsız olduğu dolayısıyla kendisine itibar edilmesi gerektiği öte yandan rakiplerinin yetersiz olduğu imajlarının seçmen zihninde inşa edilmesinin amaçlandığı varsayılmaktadır. Bu inşaya ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.24) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin itibar performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.24. Van miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...Biz size hiçbir zaman yalan söylemedik..."	1. "...Biz size hiçbir zaman yalan söylemedik. Allah'ın izni ile de söylemeyeceğiz. Biz sizlere mahcup olmadık. Allah'ın izni ile de bundan sonra da mahcup olmayacağız..."
1.1 "Rakiplere karşı seçimde kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma" odağı	
2. "...Biz doğu da ayrı batıda ayrı konuşanlardan olmadık..."	2. "...Biz doğu da ayrı batıda ayrı konuşanlardan olmadık. Van'da konuşup İstanbul'da bu söylediklerini yalanlayanlardan olmadık. Burada özellikli Vanlı Kürt kardeşlerime söz verip, sonra onu Ankara'da unutanlardan olmadık. Samsun'a ayrı, Hatay'a ayrı, Kars'a ayrı, Tunceli'ye ayrı, Diyarbakır'a Van'a ayrı dil ve üslup kullananlardan olmadık..."
2.1 "Rakiplere karşı seçimde kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma" odağı	
3. "...Samimiyetle kardeşliğin mücadelesi içinde olduk ..."	3. "...Sevgili Kardeşlerim 3 Kasım 2002'den bugüne kadar, samimiyetle kardeşliğin mücadelesi içinde olduk..."
3.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
4. "...Türkiye'yi kucaklayamayanın bu ülkede hizmet vermesi mümkün değil. ..."	4. "...Türkiye'yi kucaklayamayanın bu ülkede hizmet vermesi mümkün değil. Önce 74 milyonu kucaklayacaksın ki buraya hizmet veresin..."
4.1 "Liderin alternatifsizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
5. "...Ama benim halkım bu doğruları görüyor..."	5. "...Ama benim halkım bu doğruları görüyor ..."
5.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	

6. "...tüm STK'larla, tüm siyasi Partilerle masaya oturacağız ve yeni anayasayı, ileri demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri biz gerçekleştireceğiz..."	6. "...Ama diyoruz ki bu seçimlerde bize anayasayı değiştirme yetkisini sayısal olarak vermeniz halinde işimiz kolay. Yine biz diğer partileri dışlamayacağız, yine onlarla beraber bunu yapacağız. Ama işimiz kolay olacak. O zaman süratle tüm STK'larla, tüm siyasi Partilerle masaya oturacağız ve yeni anayasayı, ileri demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri biz gerçekleştireceğiz..."
6.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
7. "...Bugün demetçe, yiğitçe, dürüstçe kardeşlik diyoruz..."	7. "...değerli kardeşlerim kardeşlikten daha güzel ne olur? Bunu istemiyorlar. Bugün de sözümüzün arkasındayız. Bugün demetçe, yiğitçe, dürüstçe kardeşlik diyoruz. Bu sorunu biz çözeriz diyoruz. 12 Eylül halk oylamasında ülkenin % 58'i evet dedi. Bu bölgede bütün baskılara, bütün tehditlere rağmen sizler % 95 oranında evet dediniz. Benim Kürt kardeşim de değişim istediğini ortaya koydu. Millet kardeşlik mücadelemizi çok güçlü şekilde destekledi ..."
7.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
8. "...AK Parti çözüyor..."	8. "...AK Parti çözüyor, çünkü AK Parti Sorunları çözüm yoluna koyuyor. Çünkü millet artık, bu sorunun çözümünü istiyor. AK Partiye güçlü şekilde destek veriyor..."
8.1 "Liderin alternatifsizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
9. "...çözüm sürecini kilitlemek için her kışkırtmada başrol oynadılar..."	9. "...Değerli kardeşlerim çözüm sürecini kilitlemek için her kışkırtmada başrol oynadılar..."
9.1 "Rakiplere karşı seçimde kuşku yaratma" odağı	
10. "...Biz söz verdik mi yaparız..."	10. "...Biz söz verdik mi yaparız. Dağları aşarız, deleriz ve halkımıza ulaştırır..."
10.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
11. "...Biz öfkeye şiddete teslim olmayacak, milletimizi de öfkeye ve şiddete teslim etmeyeceğiz ..."	11. "...Biz geri adım atmayacağız. Kardeşlik yolundan geri dönmeyeceğiz. Biz öfkeye şiddete teslim olmayacak, milletimizi de öfkeye ve şiddete teslim etmeyeceğiz. Bugüne kadar samimiyetle mücadele verdik. Aynı samimiyetle aynı kararlılıkla yolumuza devam edeceğiz..."
11.1 "Liderin alternatifsizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
12. "...Ben hayal görmüyorum..."	12. "...Ben hayal görmüyorum, ben hemen yanı başımızda gerçekten bahsediyorum..."
12.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma" odağı	
13. "...Biz söz... verir... yerine getiririz..."	13. "...Biz sözü veririz arkasından da yerine

	getiririz ...”
13.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
14. “...Kılıçdaroğlu... biz yeni CHP’yiz diyor. Ama yeri geldiği zaman da... Türkiye’nin en eski partisiyiz diyor ...”	14. “...şimdi Sayın Kılıçdaroğlu bunları öğrendi ki, yeni bir şey söylüyor biz yeni CHP’yiz diyor. Ama yeri geldiği zaman da ne diyor biz Türkiye’nin en eski partisiyiz diyor ...”
14.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
15. “...CHP karşı çıktı, olmaz dedi... yaptık oldu...”	15. “...CHP karşı çıktı, olmaz dedi, olmaz dedi. Biz de dedik ki olur olur, bal gibi olur ve yaptık oldu...”
15.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
16. “...Diğerlerinde böyle proje var mı? ...”	16. “...Diğerlerinde böyle proje var mı? Hak getire nerede, onların derdi başka...”
16.1 “Liderin alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
17. “...Bakınız BDP benim partim devamlı kapatılıyor diye ağlıyordu... Oyalamaya katılmadılar, e şimdi hem dert yanıyorsun, hem oylamaya katılmıyorsun...”	17. “...Bakınız BDP benim partim devamlı kapatılıyor diye ağlıyordu. 12 Eylüldeki o 26 maddelik pakette bir madde vardı ki, eğer onu milletin huzuruna getirebilseydik, bu partilerin kapatılmasını ortadan kaldırıyordu. Ne yaptılar biliyor musunuz? Oylamaya katılmadılar. Oyalamaya katılmadılar, e şimdi hem dert yanıyorsun, hem oylamaya katılmıyorsun. Ve ne oldu o madde ne yazık ki halkımıza götürülemedi götürülemeyince de tabii o madde olmadı...”
17.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
18. “...Bunlar... Kürt kardeşlerimin temsilcisi olamaz... Sadece istismarını yaparlar...”	18. “...Bunlar asla benim Kürt kardeşlerimin temsilcisi olamaz bunu açık söylüyorum. Sadece istismarını yaparlar ve şunu söylüyorum Kürt sorunuyla PKK sorununu lütfen birbirine karıştırmayalım. Ve PKK üzerinden de evet kendileri gayet güzel rant elde ediyorlar. Milletvekili seçilmenin yolu oradan geçiyor...”
18.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
19. “...CHP... SHP... Niçin onlar acaba bunları çözmediler...”	19. “...O zaman bu CHP yok muydu ya? AK Parti yoktu ama onlar vardı. Şu anda şu anda malum bağımsız olarak dolaşan arkadaşlarımızın bir kısmı SHP’nin içerisinde de bulunmuşlardı. Niçin onlar acaba bunları çözmediler...”
19.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
20. “...kasıtlı şekilde bunu BDP saptırıyor, kasıtlı şekilde. Ve söylüyorum sizlere, acaba şu ana kadar parlamentoda yerel yönetimlerde benim vatandaşına ne kazandırdılar. söyleyin ne kazandırdılar...”	20. “...kasıtlı şekilde bunu BDP saptırıyor, kasıtlı şekilde. Ve söylüyorum sizlere, acaba şu ana kadar parlamentoda yerel yönetimlerde benim vatandaşına ne kazandırdılar. söyleyin ne kazandırdılar? Ne verdiler Allah aşkına şunu söyleyin. Siz bundan sonra da bunların ne

	kazandıracaklarını zannediyorsunuz? Sadece Terör Örgütünden aldıkları güçle, halkımı korkutarak, tehdit ederek, buralardan elde edecekleri oylarla buralarda bir şey yapacaklarını mı zannediyorlar...”
20.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
21. “...AK Parti... sorunu çözme mücadelesi verirken acaba birileri neden bunun önünde duruyor...”	21. “...AK Parti değerli kardeşlerim bu kadar iyi niyetle bu kadar samimi, bu kadar hasbi bir şekilde sorunu çözme mücadelesi verirken acaba birileri neden bunun önünde duruyor...”
21.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
22. “...Halep ordaysa...”	22. “...Halep ordaysa arşın Van’da...”
22.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
23. “...Biz gece başımızı yastığa koyduğumuzda kendi iç muhasebemizi yapıyoruz...”	23. “...Biz gece başımızı yastığa koyduğumuzda kendi iç muhasebemizi yapıyoruz. Millet için ne yaptık? Kardeşlik için ne yaptık? Eser olarak, hizmet olarak ne ürettik? Bunun muhasebesini yapıyoruz...”
23.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
24. “...Bu sorunu çözeceğiz...”	24. “...Bu sorunu çözeceğiz dedik. Bunu söylemekle kalmadık...”
24.1 “Liderin alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
25. “...Biz ayıranlardan ayrıştıranlardan değil, kucaklaştıran birleştirenlerden olduk...”	25. “...Biz ayıranlardan ayrıştıranlardan değil, kucaklaştıran birleştirenlerden olduk...”
25.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
26. “...İşte fark bu, samimiyet bu...”	26. “...İşte fark bu, samimiyet bu, gönülden konuşmak bu, paylaşmak, kucaklaşmak bu, işte helalleşmek bu...”
26.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
27. “...Ben sözümün arkasında durdum, duruyorum...”	27. “...ben 2005 yılında biliyorsunuz Diyarbakır’da Kürt meselesi benim meselemdir dedim. Ben sözümün arkasında durdum, duruyorum...”
27.1 “Liderin alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
28. “...Bizim siyasetimiz dürüstlük siyasetidir...”	28. “...Bizim siyasetimiz dürüstlük siyasetidir, bizim siyasetimiz ilkeli siyasettir. Biz gerçeğin üzerini örtmeyiz, inkar yoluna asla sarmayız...”
28.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	

5.3.5.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013 yılında Gezi Parkı olaylarına ilişkin 22 Haziran Cumartesi günü Samsun ilinde gerçekleştirmiş olduğu miting konuşmasında, seçmen zihninde tutarlı/alternatifsiz lider imgesi ve seçmenle özdeşleşmiş bir lider imgesi inşa etmeyi amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini ise retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.5.3.1. Liderin Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: "...buradakiler sokaklara dökülüp yolsuzluk diyemediler, sokaklara dökülüp bize zam verin diyemediler, sokaklara dökülüp bize parti kurdurmuyorsunuz diyemediler, sendika kurdurmuyorsunuz diyemediler, bize az para veriyorsunuz, az maaş veriyorsunuz diyemediler ..."

İfade 2: "...Bu gerçekler ortada, tahammül edemiyorlar, dayanamıyorlar..."

İfade 3: "...Üç gün yurt dışındayım, bunların orada olduğunu görünce buna tahammülüm mümkün değildi. Dedik ki bunları 24 saatte indireceksiniz, 24 saat..."

İfade 4: "...CHP'nin genel müdürü kalkmış Almanya Başbakanı Merkel'e mektup yazmış haberiniz var değil mi haberiniz var kendi ülkesini oraya şikâyet ediyor. Hala genel başkan olamadı, genel müdürlükte kaldı. Bu gidişle de zaten olmaya niyeti yok. Milletiyle konuşmak yerine, gidiyor başka ülkelerin liderlerine ağlıyor..."

İfade 5: "...ne yapıyorsak Türkiye için yapıyoruz. Türkiye'nin yararına olacak şekilde yapıyoruz. Ne yapıyorsak hukuk içinde yapıyor meşruiyet içinde yapıyor ve değerlerimiz çerçevesinde yapıyoruz..."

İfade 6: "...hiç endişeniz olmasın, hiç endişeniz olmasın Evelallah her zaman dik duracağız dikleşmeyeceğiz, yola da böyle devam edeceğiz ..."

İfade 7: "...Hiç endişeye mahal yok, bunların hepsi Allah'ın izni ile geldi geçti. Ve oyun tutmadı, hesap tutmadı, bu oyun bozuldu..."

İfade 8: "...sevgili kardeşlerim bunlar acaba bu bozulan oyunu başka yerden nasıl tutturabiliriz bunun gayreti içindeler, bunun hesabı içindeler ama o hesap da tutmayacak. Çünkü bunun da hesabını kendi aralarında yaptılar dediler ki eğer biz bu olayda başarılı olamazsak bu iktidar bundan sonra kolay kolay yıkılmaz. Günaydın, günaydın evvel Allah yıkamayacaklar..."

İfade 9: "...Onlar hani bazı yerleri ayağa kaldırdıklarını zannediyorlar ya, ama şu şanlı harekete, şu milli değerlerine sahip çıkan AK Parti iktidarına unutmayın dünyanın dört bir yanından da ayrıca destekler geliyor. Her yönüyle..."

İfade 10: "...Biz ise milletimizle yürüdük, milletimizle yürüyoruz. Biz milletimiz ne derse onu yapıyoruz. Milletimizin onay vermediği hiçbir girişimde yer almıyoruz..."

İfade 11: "...Çözüm süreci konusunda herkes müsterih olsun, rahat olsun. İnşallah bu ülkede kan da duracak Allah'ın izni ile. İnşallah o iltihabı söküp atacağız. Sağlıklı bir bünyeye 2023'e kadar, Allah'ın izni ile ulaşacağız. Hiç endişeniz olmasın..."

İfade 12: "...Şuanda benim genç 20 yaşındaki evlatlarımız 25 yaşındaki evlatlarımız bunları bilmiyor tabi. Onlar yokluğu yaşamadılar, onlar AK Parti iktidarındaki tokluğu gördüler bolluğu gördüler Onun için bunu birbirinden ayıramıyorlar ve şimdi bu tokluk içinde bu bolluk içinde maalesef oynanan tuzağı göremiyorlar ..."

İfade 13: "...Farkına varamadığınız bir oyunda maalesef hepiniz birer gönüllü nefer olarak kullanıldınız eyyy gençler. Maalesef aldatıldınız, böyle bir oyuna kurban edildiniz..."

İfade 14: "...Aman bu oyunlara dikkat edin ha, CHP'nin geçmişinde bu oyunlar çoktur. Aman bu oyunlara gelmeyin ..."

İfade 15: "...İlk anlarda zaten Gezi Parkından başka söyleyecekleri hiçbir lafları da yoktu. Şimdi acaba ona nasıl bir gömlek giydiririz diye gayret etmeye başladılar..."

İfade 16: "...hazmedemediler ya nasıl 135'e çıkarsın, bunun inmesi lazım dediler, tabi burada bir düşüş yaşadık. Ama elhamdülillah bunlar çok düşüş değil düştüğü gibi yine çıkar. Niye artık yere sağlam basan bir Türkiye var..."

İfade 17: "...Bu çok önemli, bu iktidarı yemeye Allah'ın izni ile kimsenin gücü yetmeyecek..."

İfade 18: "...Kılıçdaroğlu'nun dediği gibi İskoçya Gaydası ile söylemez. Karadeniz'in tulumuyla söyler..."

İfade 19: "...tüm bu ahlaksızlıkların tüm bu hukuksuzlukların, bu hesabını mutlaka teker teker soracağız, soracağız..."

İfade 20: "...Okudum okudum ben sizin sarraf olduğunuzu biliyorum, sizler sarrafsınız bunu biliyorum..."

İfade 21: "...Siz nerede bir dikili ağacınız var bunu bir söyleyin bakalım. Bunlara onu sorun. Bunların dikili ağacı yok ama biz bunları yaptık..."

İfade 22: "...Utanmadan sıkılmadan, bazı televizyon kanallarına çıkıyorlar, kanlarında genlerinde CHP olanlar bize çevrecilik dersi vermeye kalkıyorlar. Ya biz CHP'den aldık İstanbul Belediyesini, çöp dağları vardı o zaman, kirli hava vardı, susuz İstanbul vardı..."

İfade 23: "...Hani özgürlüktü? Çıkmış bu sabah bakıyorum ki CHP'liler toplanmışlar bir araya özgürlükten bahsediyorlar. Ne özgürlüğü ya. Sizin olduğunuz yerde özgürlük olur mu? ..."

İfade 24: "...Bunların ne kadar ilkesiz olduğunu bu CHP'lilerin, çıktı bir tanesi ne diyor utanmadan, terbiyesiz ya. Müftünün karısıym diye ortaya çıkıyor. Hale bak, müftünün karısıym diye. Başına da bir örtüyü takmış... Bir kadına yakışmayacak hakaretler eden sonra CHP'nin bir ilçe başkanının karısı olduğu bu kadının ikiyüzlülüklerini gördük Şişli belediyesinde orada değişik birimlerde çalıştığını öğrendik..."

İfade 25: "...Nerede Türkiye'nin aleyhine bir tezgâh varsa, inanın CHP'nin genel müdürünü o tezgâhın üzerinde görürsünüz..."

İfade 26: "...Bakın Reyhanlı'da 53 kardeşimiz şehit oldu. Bu tezgâhtan kim çıktı CHP çıktı, CHP milletvekilleri çıktı. Bu Genel Müdürün hiç sesini soluğunu duyduunuz mu? Hissettiniz mi? Maalesef. Dünya bu 53 tane şehidimizle ilgili bir açıklama yaptı mı? Hiçbirinin sesini duymadık..."

İfade 27: "...bu oyunlar bu tuzaklar, bu çirkin tezgâhlar bizi asla yolumuzdan alı koymayacak. Yıkılanın daha iyisini yapacağız, tahrip edileni daha güzel tamir edeceğiz..."

İfade 28: "...Milletim bunların ne olduğunu gördü. Milletim bunların ne denli samimiyetsiz olduğunu gördü..."

İfade 29: "...bütün bunlardan sadece Türkiye değil, Pakistan'dan Amerika'ya, Yemen'den Cezayir'e Makedonya'dan Almanya'ya kadar her bir kardeşim rahatsız oldu. Oralarda gösteriler yaptılar bizlere destek için, yanınızdayız diye. Bu sabah baktım Kosova'da gösteriler yapıyorlar Gostivar'dan bize selam söylüyorlar..."

İfade 30: "...Bu CHP hiçbir zaman milletle yürümedi. İşte hep böyle terörle yürüdü. Terör örgütleriyle yürüdü. Çetelerle yürüdü, mafyayla yürüdü..."

İfade 31: "...Bu olaylar en başından itibaren çok büyük bir ilkesizlik, çok büyük bir art niyet üzerinden yürütüldü. Sürekli yalan söylediler, sürekli manipülasyon

yaptılar, sürekli yalan haber yayınladılar. Hakaret ettiler, sövdüler, hakkı çiğnediler, hukuku ayaklar altın aldılar...”

5.3.5.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Dönük İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, kendisinin tutarlı yani söz ve eylem birliği içinde bulunduğu; rakiplerinin ise tutarsız olduğu dolayısıyla kendisine itibar edilmesi gerektiği öte yandan rakiplerinin yetersiz olduğu imajlarının seçmen zihninde inşa edilmesinin amaçlandığı varsayılmaktadır. Bu inşaya ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.25) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin itibar performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.25.Samsun miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...buradakiler sokaklara dökülüp yolsuzluk diyemediler, sokaklara dökülüp bize zam verin diyemediler...”	1. “...buradakiler sokaklara dökülüp yolsuzluk diyemediler, sokaklara dökülüp bize zam verin diyemediler, sokaklara dökülüp bize parti kurdurmuyorsunuz diyemediler, sendika kurdurmuyorsunuz diyemediler, bize az para veriyorsunuz, az maaş veriyorsunuz diyemediler ...”
1.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
2. “...tahammül edemiyorlar...”	2. “...Bu gerçekler ortada, tahammül edemiyorlar, dayanamıyorlar...”
2.1 “Rakiplere karşı seçimde kuşku yaratma” odağı	
3. “... buna tahammülüm mümkün değildi. Dedik ki bunları 24 saatte indireceksiniz, ...”	3. “...Üç gün yurt dışındayım, bunların orada olduğunu görünce buna tahammülüm mümkün değildi. Dedik ki bunları 24 saatte indireceksiniz, 24 saat...”
3.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
4. “...CHP’nin Genel Müdürü... Milletiyle konuşmak yerine, gidiyor başka ülkelerin liderlerine ağıyor...”	4. “...CHP’nin genel müdürü kalkmış Almanya Başbakanı Merkel’e mektup yazmış haberiniz var değil mi haberiniz var kendi ülkesini oraya şikayet ediyor. Hala genel başkan olamadı, genel müdürlükte kaldı. Bu gidişle de zaten olmaya niyeti yok. Milletiyle konuşmak

	yerine, gidiyor başka ülkelerin liderlerine ağlıyor...”
4.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
5. “...ne yapıyorsak Türkiye için yapıyoruz...”	5. “...ne yapıyorsak Türkiye için yapıyoruz. Türkiye’nin yararına olacak şekilde yapıyoruz. Ne yapıyorsak hukuk içinde yapıyor meşruiyet içinde yapıyor ve değerlerimiz çerçevesinde yapıyoruz...”
5.1 “Liderin alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
6. “...hiç endişeniz olmasın...”	6. “...hiç endişeniz olmasın, hiç endişeniz olmasın Evelallah her zaman dik duracağız dikleşmeyeceğiz, yola da böyle devam edeceğiz ...”
6.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
7. “...oyun tutmadı, hesap tutmadı, bu oyun bozuldu...”	7. “...Hiç endişeye mahal yok, bunların hepsi Allah’ın izni ile geldi geçti. Ve oyun tutmadı, hesap tutmadı, bu oyun bozuldu...”
7.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
8. “...dediler ki eğer biz bu olayda başarılı olamazsak bu iktidar bundan sonra kolay kolay yıkılmaz...”	8. “...sevgili kardeşlerim bunlar acaba bu bozulan oyunu başka yerden nasıl tutturabiliriz bunun gayreti içindeler, bunun hesabı içindeler ama o hesap da tutmayacak. Çünkü bunun da hesabını kendi aralarında yaptılar dediler ki eğer biz bu olayda başarılı olamazsak bu iktidar bundan sonra kolay kolay yıkılmaz. Günaydın, günaydın Evelallah yıkamayacaklar...”
8.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
9. “...AK Parti iktidarına unutmayın dünyanın dört bir yanından da ayrıca destekler geliyor...”	9. “...Onlar hani bazı yerleri ayağa kaldırdıklarını zannediyorlar ya, ama şu şanlı harekete, şu milli değerlerine sahip çıkan AK Parti iktidarına unutmayın dünyanın dört bir yanından da ayrıca destekler geliyor. Her yönüyle...”
9.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
10. “...Milletimizin onay vermediği hiçbir girişimde yer almıyoruz...”	10. “...Biz ise milletimizle yürüdük, milletimizle yürüyoruz. Biz milletimiz ne derse onu yapıyoruz. Milletimizin onay vermediği hiçbir girişimde yer almıyoruz...”
10.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
11. “...İnşallah bu ülkede kan da duracak Allah’ın izni ile...”	11. “...Çözüm süreci konusunda herkes müsterih olsun, rahat olsun. İnşallah bu ülkede kan da duracak Allah’ın izni ile. İnşallah o iltihabı söküp atacağız. Sağlıklı bir bünyeye 2023’e kadar, Allah’ın izni ile ulaşacağız. Hiç endişeniz olmasın...”

11.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
12. “...Onlar yokluğu yaşamadılar, onlar AK Parti iktidarındaki tokluğu gördüler bolluğu gördüler ...”	12. “...Şuanda benim genç 20 yaşındaki evlatlarımız 25 yaşındaki evlatlarımız bunları bilmiyor tabi. Onlar yokluğu yaşamadılar, onlar AK Parti iktidarındaki tokluğu gördüler bolluğu gördüler Onun için bunu birbirinden ayıramıyorlar ve şimdi bu tokluk içinde bu bolluk içinde maalesef oynanan tuzağı göremiyorlar ...”
12.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
13. “...Maalesef aldatıldınız...”	13. “...Farkına varamadığınız bir oyunda maalesef hepiniz birer gönüllü nefer olarak kullanıldınız eyyy gençler. Maalesef aldatıldınız, böyle bir oyuna kurban edildiniz...”
13.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
14. “...CHP’nin geçmişinde bu oyunlar çoktur. ...”	14. “...Aman bu oyunlara dikkat edin ha, CHP’nin geçmişinde bu oyunlar çoktur. Aman bu oyunlara gelmeyin ...”
14.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
15. “...Gezi Parkından başka söyleyecekleri hiçbir lafları da yoktu...”	15. “...İlk anlarda zaten Gezi Parkından başka söyleyecekleri hiçbir lafları da yoktu. Şimdi acaba ona nasıl bir gömlek giydiririz diye gayret etmeye başladılar...”
15.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
16. “...artık yere sağlam basan bir Türkiye var...”	16. “...hazmedemediler ya nasıl 135’e çıkarsın, bunun inmesi lazım dediler, tabi burada bir düşüş yaşadık. Ama elhamdülillah bunlar çok düşüş değil düştüğü gibi yine çıkar. Niye artık yere sağlam basan bir Türkiye var...”
16.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
17. “...bu iktidarı yemeye Allah’ın izni ile kimsenin gücü yetmeyecek...”	17. “...Bu çok önemli, bu iktidarı yemeye Allah’ın izni ile kimsenin gücü yetmeyecek...”
17.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
18. “...Kılıçdaroğlu’nun dediği gibi İskoçya Gaydası ile söylemez. Karadeniz’in tulumuyla söyler...”	18. “...Kılıçdaroğlu’nun dediği gibi İskoçya Gaydası ile söylemez. Karadeniz’in tulumuyla söyler...”
18.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
19. “...sizler sarrafsınız bunu biliyorum...”	19. “...Okudum okudum ben sizin sarraf olduğunuzu biliyorum, sizler sarrafsınız bunu biliyorum...”
19.1 “Liderin karizmasına ilişkin unsurları sunma” odağı	
20. “...Bunların dikili ağacı yok ama biz bunları	20. “...Siz nerede bir dikili ağacınız var bunu

yaptık...”	bir söyleyin bakalım. Bunlara onu sorun. Bunların dikili ağacı yok ama biz bunları yaptık...”
20.1 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
21. “...CHP’den aldık İstanbul Belediyesini, çöp dağları vardı o zaman...”	21. “...Utanmadan sıkılmadan, bazı televizyon kanallarına çıkıyorlar, kanlarında genlerinde CHP olanlar bize çevrecilik dersi vermeye kalkıyorlar. Ya biz CHP’den aldık İstanbul Belediyesini, çöp dağları vardı o zaman, kirli hava vardı, susuz İstanbul vardı...”
21.1 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
22. “...CHP’liler... Sizin olduğunuz yerde özgürlük olur mu? ...”	22. “...Hani özgürlüktü? Çıkmış bu sabah bakıyorum ki CHP’liler toplanmışlar bir araya özgürlükten bahsediyorlar. Ne özgürlüğü ya. Sizin olduğunuz yerde özgürlük olur mu? ...”
22.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
23. “...CHP’lilerin, ... Müftünün karısıym diye ortaya çıkıyor... Başına da bir örtüyü takmış... sonra CHP’nin bir ilçe başkanının karısı olduğu bu kadının ikiyezlülüklerini gördük...”	23. “...Bunların ne kadar ilkesiz olduğunu bu CHP’lilerin, çıktı bir tanesi ne diyor utanmadan, terbiyesiz ya. Müftünün karısıym diye ortaya çıkıyor. Hale bak, müftünün karısıym diye. Başına da bir örtüyü takmış... Bir kadına yakışmayacak hakaretler eden sonra CHP’nin bir ilçe başkanının karısı olduğu bu kadının ikiyezlülüklerini gördük Şişli belediyesinde orada değişik birimlerde çalıştığını öğrendik...”
23.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
24. “...Türkiye’nin aleyhine bir tezgâh varsa, inanın CHP’nin Genel Müdürünü o tezgâhın üzerinde görürsünüz...”	24. “...Nerede Türkiye’nin aleyhine bir tezgâh varsa, inanın CHP’nin Genel Müdürünü o tezgâhın üzerinde görürsünüz...”
24.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
25. “...Reyhanlı’da 53 kardeşimiz şehit oldu. Bu tezgâhtan kim çıktı CHP çıktı, CHP milletvekilleri çıktı...”	25. “...Bakın Reyhanlı’da 53 kardeşimiz şehit oldu. Bu tezgâhtan kim çıktı CHP çıktı, CHP milletvekilleri çıktı. Bu Genel Müdürün hiç sesini soluğunu duydunuz mu? Hissettiniz mi? Maalesef. Dünya bu 53 tane şehidimizle ilgili bir açıklama yaptı mı? Hiçbirinin sesini duymadık...”
25.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma” odağı	
26. “...Yıkılanın daha iyisini yapacağız, tahrip edileni daha güzel tamir edeceğiz...”	26. “...bu oyunlar bu tuzaklar, bu çirkin tezgâhlar bizi asla yolumuzdan alı koymayacak. Yıkılanın daha iyisini yapacağız, tahrip edileni daha güzel tamir edeceğiz...”
26.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	

27. "...Milletim bunların ne denli samimiyeysiz olduğunu gördü..."	27. "...Milletim bunların ne olduğunu gördü. Milletim bunların ne denli samimiyeysiz olduğunu gördü..."
27.1 "Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
28. "...Pakistan'dan Amerika'ya, Yemen'den Cezayir'e Makedonya'dan Almanya'ya kadar her bir kardeşim... Oralarda gösteriler yaptılar bizlere destek için, yanınızdayız diye. ..."	28. "...bütün bunlardan sadece Türkiye değil, Pakistan'dan Amerika'ya, Yemen'den Cezayir'e Makedonya'dan Almanya'ya kadar her bir kardeşim rahatsız oldu. Oralarda gösteriler yaptılar bizlere destek için, yanınızdayız diye. Bu sabah baktım Kosova'da gösteriler yapıyorlar Gostivar'dan bize selam söylüyorlar..."
28.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
29. "...ahlaksızlıkların...hukuksuzlukların... hesabını mutlaka teker teker soracağız..."	29. "...tüm bu ahlaksızlıkların tüm bu hukuksuzlukların, bu hesabını mutlaka teker teker soracağız, soracağız..."
29.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
30. "...Sürekli yalan söylediler, sürekli manipölasyon yaptılar, sürekli yalan haber yayınladılar..."	30. "...Bu olaylar en başından itibaren çok büyük bir ilkesizlik, çok büyük bir art niyet üzerinden yürütüldü. Sürekli yalan söylediler, sürekli manipölasyon yaptılar, sürekli yalan haber yayınladılar. Hakaret ettiler, sövdüler, hakkı çiğnediler, hukuku ayaklar altın aldılar..."
30.1 "Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
31. "...Bu CHP hiçbir zaman milletle yürümedi. İşte hep böyle terörle yürüdü...Çetelerle yürüdü, mafyayla yürüdü..."	31. "...Bu CHP hiçbir zaman milletle yürümedi. İşte hep böyle terörle yürüdü. Terör örgütleriyle yürüdü. Çetelerle yürüdü, mafyayla yürüdü..."
31.1 "Rakiplere karşı seçmende kuşku yaratma" odağı	

5.3.5.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçim Mitingi Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 yılında yerel seçimlere ilişkin 24 Mart Pazartesi günü Ankara ilinde gerçekleştirmiş olduğu miting konuşmasında, seçmen zihninde tutarlı/alternatifsiz lider imgesi ve seçmenle özdeşleşmiş bir lider imgesi inşa etmeyi amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini ise retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.5.4.1. Liderin Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Değerli kardeşlerim, burada tabii sizlerle bir şeyi daha paylaşmak istiyorum; ben Belediye Başkanlığından geldim, İstanbul. Ya bu CHP büyükşehir belediyelerine karşı çıktı, bunu biliyorsunuz değil mi? Bunu biliyorsunuz değil mi? Bunlara sorsan, bunlar olur mu canım, Büyükşehir Belediyesi Çubuk’a nasıl hizmet götürecek, Şereflikoçhisar’a nasıl hizmet götürecek, Bala’ya nasıl hizmet götürecek, bunu söylerler ya. Çünkü belediyeciliği bilmiyorlar, karşı çıktılar. Anayasa Mahkemesine götürdüler, ama başarılı olamadılar. Belediyecilik bizim işimiz...”

İfade 2: “...buradaki ilçelere büyükşehre dâhil olmadıkları halde buradan hizmet veriyor. Niye? Bu bir dert ya, bu bir aşk ya, bu bir sevda ya. Sevdanız varsa bunları yaparsınız, aşkınız varsa bunları yaparsınız. Kardeşlerim, aşk yoksa sevda yoksa bunlar olmaz...”

İfade 3: “...Ya diktatörün olduğu bir ülkede sen onun aleyhine böyle başlık atar mısın ya? Kaçacak delik ararsın, delik. Dünyada diktatörlerin olduğu ülkelere bakın bakalım ne oluyor oralarda? Sesin, soluğun çıkmaz...”

İfade 4: “...Belediyecilik bizim işimiz... Kardeşlerim, bu CHP’nin Ankara’ya verebileceği bir şey yok. Oyuna gelmeyelim... Diyorum ki; Başkentimizi aman ha istismarcılara kaptırmayalım.”

İfade 5: “...bu CHP Ankara’da ne yaptı? MHP’li bir ismi aday yaptı, öyle mi? Ne diyor? Çok enteresan, burası Ankara, modern bir Başkent. İlana bakın ilana. Yavaş gardaşım yavaş diyor. Eee bunların zaten hiç acelesi olmadı ki. Bunlar o kadar yavaş ki Ağustosböceği gibi 5 yıl yatarlar hiç acele etmezler. Ufukta sandık görününce öylesine çalışmaya başlarlar...”

İfade 6: “...Ankara’da tembele oy yok. Ankara’da yavaş olana oy yok. Ankara’nın acelesi var. Ankara, dünyanın en saygın başkenti olmak için yavaş değil hızlı, becerikli, planı olan, projesi olan, hedefi olan bir aday istiyor...”

İfade 7: “...MHP’ye bakıyorsunuz, maşallah CHP’nin avukatı gibi çalışıyor. CHP’ye bakıyorsunuz, o da MHP olmaya çalışıyor. CHP Genel Müdürü önceki gün Ankara’da bozkurt işareti yapıyor. Hayırlı olsun. Yeni partin hayırlı olsun Kılıçdaroğlu. Ankara’daki CHP taraftarı solcuların hepsine hayırlı olsun. Şimdi bu bozkurt işaretini gitsinler, 12 Eylül öncesinde öldürülen solculara, ülkücülere izah etsinler. CHP gitsin bu ülkücü adayını on yıllardır istismar ettiği isimlere izah etsin...”

İfade 8: “...Kiralık adayla siyaset olmaz. Organ nakli yapar gibi aday transfer ederek siyaset yapılmaz. Dokuları uyuşmayan organlar bünyeye uyum sağlayamaz. İlkeleri ayaklar altına alarak siyaset yapılmaz...”

İfade 9: "...Bu CHP Genel Müdürü 2011 seçimleri öncesinde gitti Bursa'da bir yerel televizyon kanalında konuştu. Ankara, ne dedi biliyor musunuz? Yüzde 40 oy alamazsam, ben de, arkadaşlarım da bırakır gideriz, hadi bize eyvallah; bunu söyledi. Yüzde 40 alamazsak istifa ederim dedi. Peki ne aldı? Yüzde 26. İstifa etti mi? Ya bu adam akşam başka, sabah başka..."

İfade 10: "...Bunda yalan var, takiye var, iftira var, her numara var bunda. Fakat bir tane doğru lafı var, ne diyor biliyor musunuz? Yalancıdan başbakan olmaz diyor, çok doğru, El Hakk doğru. Yalancıdan başbakan olmuyor, onun için de Kılıçdaroğlu bu ülkede 5 yıldır Genel Başkan, üç seçime girdi hala nal topluyor, nal. Şimdi de dördüncü seçimini kaybedecek..."

İfade 11: "...MHP Genel Başkanı 15 yıldır Genel Başkan. Bildiğim kadarıyla 7 seçim kaybetti, 8. seçimi de kaybedecek. Ama bırakmaz, niye? Koltuk sıcak, bırakmaz..."

İfade 12: "...Bak ben diyorum ki, eğer bu seçimden birinci parti olarak çıkmazsam veya biz birinci parti olmazsak Genel Başkanlığı bırakmaya hazırım diyorum, öyle, başarısızsan bırakacaksın. Kılıçdaroğlu, gel sen de bırak diyorum, bırakamaz. Ya istiyorum ki CHP'yi kurtaralım. CHP'yi böyle bir başarısızdan kurtaralım. Çünkü demokrasi güç kazansın bunu istiyorum. Karşınızda güçlü bir muhalefet olmazsa demokrasi güç kazanmaz. Bahçeli'ye aynı şeyi söylüyorum, hiç umurunda değil, o zaten şu anda nostaljik olarak siyaseti yapıyor. Aslında bunların tabii partinin başında olması bizim işimize gelir, böyle içler acısı bir muhalefet varken biz daha çok seçimler kazanırız Evelallah..."

İfade 13: "...Evelallah. Biz rükûda eğiliriz, başka hiçbir türlü eğilmeyiz."

İfade 14: "...Bakınız Kılıçdaroğlu'nun yolsuzluklar hakkında klasör hazırladığını söylediği şahsı Partiden ihraç ettiler. Partiden yolsuzluk sebebiyle ihraç ettikleri kişiyi gitti İstanbul'a Büyükşehir Belediye başkan adayı yaptı..."

İfade 15: "...ya bir tane adam bulamadın mı ya, hiç mi doğru dürüst bir adam yok bu CHP'nin içinde, ona mı kaldın? Aynı şey de Ankara'da işte..."

İfade 16: "...bu Kılıçdaroğlu bir garip. İstanbul'dan biliyorsunuz geçen seçimde o Belediye başkan adayı olmuştu. Gitti ikametini Kâğıthane'ye aldı. Ve sordular kendisine, Sayın Kılıçdaroğlu nerede oturuyorsunuz? Verdiği cevap, Kağıttepe'de oturuyorum. Ve öyle bir gelişme de oldu ki, seçimlerde kendine bile oy veremedi Kılıçdaroğlu..."

İfade 17: "...Her zaman diyorum ya, inanın 3 koyun verin, 5 koyun verin kaybedip gelir..."

İfade 18: "...Önce haddini bileceksin, haddini. Eğer sende zerre kadar onur varsa, dürüstsen, samimiysen, bu ülkeden 99'da kaçıp gittin, dön Türkiye'ye gel. İnzivaya çekildim diyor, Pensilvanya inziva yeri mi ya. Bak Hacı Bayramı Veli Ankara'da inzivaya çekildi, sen de Ankara'da çekilseydin, Bursa'da çekilseydin, Kayseri'de,

Konya’da çekilseydin, memleketin Erzurum’da çekilseydin. Bunları istemedin, Mekke’de çekilseydin, Medine’de çekilseydin. Pensilvanya’da inziva, geç o işi geç. Ah kardeşlerim, bunlarda her yol var, her yol var. Ama uyanık olacağız. Müslüman bir sokulduğu delikten bir daha sokulmaz...”

İfade 19: “...Ankara’da bugüne kadar AK Parti’nin karşısına çok aday çıktı, çok vaatlerde bulundular, olmayacak şeyleri vaat ettiler. Suyu, otobüsü, metroyu bedava yapacağız diye çok olmayacak şeylerin sözünü verdiler. Ankaralı bunları yutmaz, yutmuyor. Ankara popülist siyasete prim vermez, vermedi...”

5.3.5.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, kendisinin tutarlı yani söz ve eylem birliği içinde bulunduğu; rakiplerinin ise tutarsız olduğu dolayısıyla kendisine itibar edilmesi gerektiği öte yandan rakiplerinin yetersiz olduğu imajlarının seçmen zihninde inşa edilmeye çalışıldığı varsayılmaktadır. Bu inşaya ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.26) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin itibar performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.26. Ankara miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...Ben Belediye Başkanlığından geldim... Belediyecilik bizim işimiz...”	1. “...Değerli kardeşlerim, burada tabii sizlerle bir şeyi daha paylaşmak istiyorum; ben Belediye Başkanlığından geldim, İstanbul. Ya bu CHP büyükşehir belediyelerine karşı çıktı, bunu biliyorsunuz değil mi? Bunu biliyorsunuz değil mi? Bunlara sorsan, bunlar olur mu canım, Büyükşehir Belediyesi Çubuk’a nasıl hizmet götürcek, Şereflikoçhisar’a nasıl hizmet götürcek, Bala’ya nasıl hizmet götürcek, bunu söylerler ya. Çünkü belediyeciliği bilmiyorlar, karşı çıktılar. Anayasa Mahkemesine götürdüler, ama başarılı olamadılar. Belediyecilik bizim işimiz...”

1.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
2. “...Hizmet... Bu bir dert ya, bu bir aşk ya, bu bir sevda ya...”	2. “...buradaki ilçelere büyükşehre dahil olmadıkları halde buradan hizmet veriyor. Niye? Bu bir dert ya, bu bir aşk ya, bu bir sevda ya. Sevdanız varsa bunları yaparsınız, aşkınız varsa bunları yaparsınız. Kardeşlerim, aşk yoksa, sevda yoksa bunlar olmaz...”
2.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
3. “...Ya diktatörün olduğu bir ülkede sen onun aleyhine böyle başlık atar mısın ya? ...”	3. “...Ya diktatörün olduğu bir ülkede sen onun aleyhine böyle başlık atar mısın ya? Kaçacak delik ararsın, delik. Dünyada diktatörlerin olduğu ülkelere bakın bakalım ne oluyor oralarda? Sesin, soluğun çıkmaz...”
3.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
4. “...Kardeşlerim, bu CHP’nin Ankara’ya verebileceği bir şey yok. Oyuna gelmeyelim...”	4. “...Belediyecilik bizim işimiz... Kardeşlerim, bu CHP’nin Ankara’ya verebileceği bir şey yok. Oyuna gelmeyelim... Diyorum ki; Başkentimizi aman ha istismarcılara kaptırmayalım...”
4.1 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
5. “...Bunlar o kadar yavaş ki Ağustosböceği gibi 5 yıl yatarlar hiç acele etmezler...”	5. “...bu CHP Ankara’da ne yaptı? MHP’li bir ismi aday yaptı, öyle mi? Ne diyor? Çok enteresan, burası Ankara, modern bir Başkent. İlana bakın ilana. Yavaş gardaşım yavaş diyor. Eee bunların zaten hiç acelesi olmadı ki. Bunlar o kadar yavaş ki Ağustosböceği gibi 5 yıl yatarlar hiç acele etmezler. Ufukta sandık görününce öylesine çalışmaya başlarlar...”
5.1 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
6. “...Ankara, dünyanın en saygın başkenti olmak için yavaş değil hızlı, becerikli, planı olan, projesi olan, hedefi olan bir aday istiyor...”	6. “...Ankara’da tembele oy yok. Ankara’da yavaş olana oy yok. Ankara’nın acelesi var. Ankara, dünyanın en saygın başkenti olmak için yavaş değil hızlı, becerikli, planı olan, projesi olan, hedefi olan bir aday istiyor...”
6.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ve alternatifsizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
6.2 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
7. “...MHP’ye bakıyorsunuz, maşallah CHP’nin avukatı gibi çalışıyor. CHP’ye bakıyorsunuz, o da MHP olmaya çalışıyor...”	7. “...MHP’ye bakıyorsunuz, maşallah CHP’nin avukatı gibi çalışıyor. CHP’ye bakıyorsunuz, o da MHP olmaya çalışıyor. CHP Genel Müdürü önceki gün Ankara’da bozkurt işareti yapıyor.

	Hayırlı olsun. Yeni partin hayırlı olsun Kılıçdaroğlu. Ankara'daki CHP taraftarı solcuların hepsine hayırlı olsun. Şimdi bu bozkurt işaretini gitsinler, 12 Eylül öncesinde öldürülen solculara, ülkücülere izah etsinler. CHP gitsin bu ülkücü adayını on yıllardır istismar ettiği isimlere izah etsin...”
7.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
8. “...İlkeleri ayaklar altına alarak siyaset yapılmaz...”	8. “...Kiralık adayla siyaset olmaz. Organ nakli yapar gibi aday transfer ederek siyaset yapılmaz. Dokuları uyuşmayan organlar bünyeye uyum sağlayamaz. İlkeleri ayaklar altına alarak siyaset yapılmaz...”
8.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
9. “...Bu CHP Genel Müdürü... Yüzde 40 oy alamazsam, ben de, arkadaşlarım da bırakır gideriz, ...Peki ne aldı? Yüzde 26. İstifa etti mi? ...”	9. “...Bu CHP Genel Müdürü 2011 seçimleri öncesinde gitti Bursa'da bir yerel televizyon kanalında konuştu. Ankara, ne dedi biliyor musunuz? Yüzde 40 oy alamazsam, ben de, arkadaşlarım da bırakır gideriz, ...Peki ne aldı? Yüzde 26. İstifa etti mi? ...”
9.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
9.2 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
10. “...Bunda yalan var, takiye var, iftira var, her numara var bunda...”	10. “...Ya bu adam akşam başka, sabah başka. Bunda yalan var, takiye var, iftira var, her numara var bunda. Fakat bir tane doğru lafı var, ne diyor biliyor musunuz? Yalancıdan başbakan olmaz diyor, çok doğru, El Hake doğru. Yalancıdan başbakan olmuyor, onun için de Kılıçdaroğlu bu ülkede 5 yıldır Genel Başkan, üç seçime girdi hala nal topluyor, nal. Şimdi de dördüncü seçimini kaybedecek...”
10.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
11. “...MHP Genel Başkanı... 8. seçimi de kaybedecek... Ama bırakmaz, niye? Koltuk sıcak, bırakmaz...”	11. “...MHP Genel Başkanı 15 yıldır Genel Başkan. Bildiğim kadarıyla 7 seçim kaybetti, 8. seçimi de kaybedecek. Ama bırakmaz, niye? Koltuk sıcak, bırakmaz...”
11.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
11.2 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
12. “...Diyorum ki, eğer bu seçimden birinci parti olarak çıkmazsam... Genel Başkanlığı bırakmaya hazırım...”	12. “...Bak ben diyorum ki, eğer bu seçimden birinci parti olarak çıkmazsam... Genel Başkanlığı bırakmaya hazırım diyorum, ... Kılıçdaroğlu, gel sen de bırak diyorum, bırakamaz. Ya istiyorum ki CHP'yi

	kurtaralım. CHP'yi böyle bir başarısızdan kurtaralım. Çünkü demokrasi güç kazansın bunu istiyorum. Karşınızda güçlü bir muhalefet olmazsa demokrasi güç kazanmaz. Bahçeli'ye aynı şeyi söylüyorum, hiç umurunda değil, o zaten şu anda nostaljik olarak siyaseti yapıyor..."
12.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
13. "...Biz rükûda eğiliriz, başka hiçbir türlü eğilmeyiz..."	13. "...Evelallah. Biz rükûda eğiliriz, başka hiçbir türlü eğilmeyiz..."
13.1 "Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
13.2 "Liderin karizmasına ilişkin unsurları sunma" odağı	
14. "...Bakınız Kılıçdaroğlu'nun yolsuzluklar hakkında klasör hazırladığını söylediği şahsı... gitti İstanbul'a Büyükşehir Belediye başkan adayı yaptı..."	14. "...Bakınız Kılıçdaroğlu'nun yolsuzluklar hakkında klasör hazırladığını söylediği şahsı Partiden ihraç ettiler. Partiden yolsuzluk sebebiyle ihraç ettikleri kişiyi gitti İstanbul'a Büyükşehir Belediye başkan adayı yaptı..."
14.1 "Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
15. "...hiç mi doğru dürüst bir adam yok bu CHP'nin içinde, ona mı kaldın? ..."	15. "...ya bir tane adam bulamadın mı ya, hiç mi doğru dürüst bir adam yok bu CHP'nin içinde, ona mı kaldın? Aynı şey de Ankara'da işte..."
15.1 "Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
16. "...Ve öyle bir gelişme de oldu ki, seçimlerde kendine bile oy veremedi Kılıçdaroğlu..."	16. "...bu Kılıçdaroğlu bir garip. İstanbul'dan biliyorsunuz geçen seçimde o Belediye başkan adayı olmuştu. Gitti ikametini Kâğıthane'ye aldı. Ve sordular kendisine, Sayın Kılıçdaroğlu nerede oturuyorsunuz? Verdiği cevap, Kağıtpe'de oturuyorum. Ve öyle bir gelişme de oldu ki, seçimlerde kendine bile oy veremedi Kılıçdaroğlu..."
16.1 "Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma" odağı	
17. "...inanın 3 koyun verin... kaybedip gelir..."	17. "...Her zaman diyorum ya, inanın 3 koyun verin, 5 koyun verin kaybedip gelir..."
17.1 "Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma" odağı	
18. "...99'da kaçıp gittin, dön Türkiye'ye gel. İnzivaya çekildim diyor, Pensilvanya inziva yeri mi ya..."	18. "...Önce haddini bileceksin, haddini. Eğer sende zerre kadar onur varsa, dürüstsen, samimiysen, bu ülkeden 99'da kaçıp gittin, dön Türkiye'ye gel. İnzivaya çekildim diyor, Pensilvanya inziva yeri mi ya. Bak Hacı Bayramı Veli Ankara'da inzivaya çekildi, sen de Ankara'da çekilseydin, Bursa'da çekilseydin, Kayseri'de, Konya'da

	çekilseydin, memleketin Erzurum'da çekilseydin. Bunları istemedin, Mekke'de çekilseydin, Medine'de çekilseydin. Pensilvanya'da inziva, geç o işi geç. Ah kardeşlerim, bunlarda her yol var, her yol var. Ama uyanık olacağız. Müslüman bir sokulduğu delikten bir daha sokulmaz...”
18.1 “Rakiplere karşı seçmende kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
19. “...Ankara’da bugüne kadar AK Parti’nin karşısına çok aday çıktı, çok vaatlerde bulundular, olmayacak şeyleri vaat ettiler...”	19. “...Ankara’da bugüne kadar AK Parti’nin karşısına çok aday çıktı, çok vaatlerde bulundular, olmayacak şeyleri vaat ettiler. Suyu, otobüsü, metroyu bedava yapacağız diye çok olmayacak şeylerin sözünü verdiler. Ankaralı bunları yutmaz, yutmuyor. Ankara popülist siyasete prim vermez, vermedi...”
19.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
19.2 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	

5.3.5.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2014 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin 12 Temmuz Cumartesi günü Antalya ilinde gerçekleştirmiş olduğu miting konuşmasında, seçmen zihninde tutarlı/alternatifsiz lider imgesi ve seçmenle özdeşleşmiş bir lider imgesi inşa etmeyi amaçladığı varsayılan ifadelerin aşağıdaki şekilde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini ise retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.5.5.1. Liderin Seçmende İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Bir Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Allah bizleri iyi yoldan, doğru yoldan ayırmasın. Rabbim bizi millet hizmet yolundan ayırmasın. Rabim bizleri utandırmasın, mahcup etmesin...”

İfade 2: “...Evelallah bunları hayata geçireceğiz, hiç endişeniz olmasın...”

İfade 3: “...Bize neler söylediler aman ha, ne olur dikkat et, buralarda böyle çıkıp da konuşma, ne olur olmaz. Ne olacaksa o olur...”

İfade 4: “...Şimdi ben sanatçılarımıza sesleniyorum; hiç çekinmeyin, hiç tedirgin olmayın, ...”

İfade 5: “...Biz kula kulluk etmeyiz, kul karşısında eğilmeyiz, biz sadece Hakk’ın karşısında rükûda eğiliriz, başka eğilme yok...”

İfade 6: “...Kardeşlerim, bakın Antalya’da Antalyalı kardeşlerime bir şey sormak istiyorum; Allah aşkına, şu Antalya’da CHP’nin ne hizmeti var? Şu Antalya’da Allah aşkına MHP’nin ne hizmeti var? Hizmeti koy bir kenara, bu CHP’nin, bu MHP’nin Antalya için hangi hayali varsa, hangi projesi, hangi hedefi var? Bunlar yapmayı bilmezler, bunlar sadece ve sadece yıkmayı bilirler. İşte şu anda Ankara’da mahkeme kapılarında siyaset yapmaya çalışıyorlar, milletin içinde değiller. Neredeler? YSK’nın önündeler, Anayasa Mahkemesi’nin önündeler, eski Türkiye’nin özlemi içindeler.”

İfade 7: “...Kardeşlerim, şimdi ben merak ediyorum, o zaman milletin cumhurbaşkanını seçmesine hayır diyenler, acaba şimdi milletin karşısına nasıl çıkacaklar? Bu Kılıçdaroğlu halkın karşısına nasıl gelecek? Bu Bahçeli halkın karşısına nasıl gelecek? Bu HDP nasıl gelecek? ...”

İfade 8: “...Bakın, CHP kendi içinden bir cumhurbaşkanı adayı çıkaramadı. 2010 yılında mevcut Genel Müdür eski Genel Başkanı ziyaret etti, çıktı, Sayın Baykal’ın yanından ayrılınca ben aday olmayacağım dedi, 24 saat sonra hemen aday oldu. O sırada ne dedi? CHP’nin eski Genel Başkanını cumhurbaşkanı seçeriz dedi, hatırlıyor musunuz? Ama aday yapmadılar, CHP içinden kendi ürettikleri vasıflara uyan bir tane aday çıkaramadılar. Dedim ki, ya Sayın Kılıçdaroğlu, senin bu saydığın vasıflara sen uymuyor musun, sen uymuyor musun ya? Gel sen aday ol. Madem Başbakan uymuyor, sen aday ol, gel. Niye çıkmadı? ...”

İfade 9: “...Aynı şekilde Bahçeli vasıflar sayıyor, tamam, partinizin içinde bu vasıflara uygun kimse yok mu ya, sende de yok mu? Sende varsa bu vasıflar sen aday ol. O da olamadı. Niye? Görüyor sandığı, sandığı gördüğü için...”

İfade 10: “...Bunları suratına biliyorsunuz Milli Güvenlik Kurulunda anayasa kitapçığı fırlatıldı, Türkiye alt-üst oldu. Neredeydiniz ya, niye kalkıp da bu anayasa kitapçığı sizin suratınıza fırlatıldığı zaman cevabını veremediniz? 2000 yılında cumhurbaşkanı seçilecek, MHP’ye bir aday dayattılar, buna oy vereceksin dediler, boynunu büktü kabul etti. Kendi içinden aday çıktı, Meclis içinde o MHP’li adayı dövdüler MHP’liler ve Bahçeli’nin sesi çıkmadı. 30 Mart’ta MHP yine iradesini başka yerlere teslim etti. Geldik Cumhurbaşkanlığı seçimlerine, Sayın Bahçeli’nin iradesi yok...”

İfade 11: “...adaylara değil, ithal adaylara değil, milletin adayına oy verecek, ben bunu görüyorum...”

İfade 12: “...Cumhurun başı cumhurun her ihtiyacıyla ilgilenir. Adaylardan bir tanesi ne diyor? Ben icranın başı değilim diyor, benim yolla, köprüyle ne işim var diyor; öğrenecek öğrenecek, onları da öğrenecek. Ya bu ülkenin başı olacaksın, köprüyle, yolla alakan olmayacak, suyla alakan olmayacak; olur mu böyle bir şey ya? Devletin başı deniyor, bu sıradan bir olay değil, anayasa bunu böyle söylüyor...”

İfade 13: “...Bizim işimiz eser üretmek eser, hizmet üretmek, yatırım yapmak, bu ülkeyi kaldırmak, bu ülkeyi hak ettiği muasır medeniyet seviyesine ulaştırmaktır. Bir taraftan ekmek diyeceksin, bir taraftan benim icrayla alakam yok diyeceksin; nasıl iş bu? İşte bunun için, bizim hizmet sevdamız asla bitmeyecek, bu sevda inşallah cumhurbaşkanlığı süresinde de devam edecek, başlattığımız projeleri bitireceğiz...”

İfade 14: “...Kardeşlerim, biz Antalya’ya seçimden seçime uğrayan bir lider, bir parti değiliz...”

İfade 15: “...Burada şunu bilmenizi istiyorum: Allah nasip eder de milletimin teveccühüyle cumhurbaşkanı seçilsem, size söz veriyorum, Antalya’da devam eden tüm yatırımların, tüm hizmetlerin takipçisi olacağım, hiçbir hizmet yarım kalmayacak, hiçbir yatırım, hiçbir proje, hiçbir eser atıl kalamayacak, başlanmış bütün projeler bitecektir, takibimde olacaktır.”

İfade 16: “...inanıyorum ki bu ülkeye hizmet verme noktasında Başbakanlarının bugüne kadar sağladığı başarı ortada dururken, Cumhurbaşkanlığı seçiminde kendi başkanını çok daha güçlü olarak çıkararak ve bu hizmet kervanı yoluna güçlenerek devam edecektir...”

5.3.5.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde İtibar Edilebilecek ve Alternatifsiz Lider Algısını Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, kendisinin tutarlı yani söz ve eylem birliği içinde bulunduğu; rakiplerinin ise tutarsız olduğu dolayısıyla kendisine itibar edilmesi gerektiği öte yandan rakiplerinin yetersiz olduğu imajlarının seçmen zihninde inşa edilmesinin amaçlandığı varsayılmaktadır. Bu inşaya ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.26) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin itibar performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.27. Antalya miting konuşmasının itibar performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “Allah bizleri iyi yoldan, doğru yoldan ayırmasın...”	1. “Allah bizleri iyi yoldan, doğru yoldan ayırmasın. Rabbim bizi millet hizmet yolundan ayırmasın. Rabim bizleri utandırmasın, mahcup etmesin...”
1.1 “Lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
2. “...hiç endişeniz olmasın...”	2. “...Evvel Allah bunları hayata geçireceğiz, hiç endişeniz olmasın...”
2.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
3. “...Ne olacaksa o olur.”	3. “...Bize neler söylediler aman ha, ne olur dikkat et, buralarda böyle çıkıp da konuşma, ne olur olmaz. Ne olacaksa o olur...”
3.1 “Liderin karizmasına ilişkin unsurları sunma” odağı	
4. “... hiç çekinmeyin, hiç tedirgin olmayın ...”	4. “...Şimdi ben sanatçılarımıza sesleniyorum; hiç çekinmeyin, hiç tedirgin olmayın...”
4.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
5. “...biz sadece Hakk’ın karşısında rükuda eğiliriz, başka eğilme yok...”	5. “...Biz kula kulluk etmeyiz, kul karşısında eğilmeyiz, biz sadece Hakk’ın karşısında rükuda eğiliriz, başka eğilme yok...”
5.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
5.2 “Liderin karizmasına ilişkin unsurları sunma” odağı	
6. “...CHP’nin... MHP... Bunlar yapmayı bilmezler, bunlar sadece ve sadece yıkmayı bilirler...”	6. “...Kardeşlerim, bakın Antalya’da Antalyalı kardeşlerime bir şey sormak istiyorum; Allah aşkına, şu Antalya’da CHP’nin ne hizmeti var? Şu Antalya’da Allah aşkına MHP’nin ne hizmeti var? Hizmeti koy bir kenara, bu CHP’nin, bu MHP’nin Antalya için hangi hayali varsa, hangi projesi, hangi hedefi var? Bunlar yapmayı bilmezler, bunlar sadece ve sadece yıkmayı bilirler. İşte şu anda Ankara’da mahkeme kapılarında siyaset yapmaya çalışıyorlar, milletin içinde değiller. Neredeler? YSK’nın önündeler, Anayasa Mahkemesi’nin önündeler, eski Türkiye’nin özlemi içindeler...”
6.1 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
7. “...o zaman milletin cumhurbaşkanını seçmesine hayır diyenler, acaba şimdi milletin karşısına nasıl çıkacaklar? ...”	7. “Kardeşlerim, şimdi ben merak ediyorum, o zaman milletin cumhurbaşkanını seçmesine hayır diyenler, acaba şimdi milletin karşısına nasıl çıkacaklar? Bu Kılıçdaroğlu halkın karşısına nasıl gelecek? Bu Bahçeli halkın karşısına nasıl gelecek? Bu HDP nasıl gelecek? ...”
7.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçmende algı oluşturma” odağı	
8. “...CHP içinden kendi ürettikleri vasıflara uyan bir tane aday çıkaramadılar...”	8. “...Bakın, CHP kendi içinden bir cumhurbaşkanı adayı çıkaramadı. 2010 yılında mevcut Genel Müdür eski Genel

	Başkanı ziyaret etti, çıktı, Sayın Baykal'ın yanından ayrılınca ben aday olmayacağım dedi, 24 saat sonra hemen aday oldu. O sırada ne dedi? CHP'nin eski Genel Başkanını cumhurbaşkanı seçeriz dedi, hatırlıyor musunuz? Ama aday yapmadılar, CHP içinden kendi ürettikleri vasıflara uyan bir tane aday çıkaramadılar. Dedim ki, ya Sayın Kılıçdaroğlu, senin bu saydığın vasıflara sen uymuyor musun, sen uymuyor musun ya? Gel sen aday ol. Madem Başbakan uymuyor, sen aday ol, gel. Niye çıkmadı? ...”
8.1“Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
8.2 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
9. “...Aynı şekilde Bahçeli vasıflar sayıyor, tamam, partinizin içinde bu vasıflara uygun kimse yok mu ya... sen aday ol. O da olamadı...”	9. “...Aynı şekilde Bahçeli vasıflar sayıyor, tamam, partinizin içinde bu vasıflara uygun kimse yok mu ya, sende de yok mu? Sende varsa bu vasıflar sen aday ol. O da olamadı. Niye? Görüyor sandığı, sandığı gördüğü için...”
9.1“Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
9.2 “Rakiplerin yetersizliğine ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
10. “...Bunları suratına biliyorsunuz Milli Güvenlik Kurulunda Anayasa kitapçığı fırlatıldı, Türkiye alt-üst oldu. Neredeydiniz ya, niye kalkıp da bu anayasa kitapçığı sizin suratınıza fırlatıldığı zaman cevabını veremediniz...”	10. “...Bunları suratına biliyorsunuz Milli Güvenlik Kurulunda anayasa kitapçığı fırlatıldı, Türkiye alt-üst oldu. Neredeydiniz ya, niye kalkıp da bu anayasa kitapçığı sizin suratınıza fırlatıldığı zaman cevabını veremediniz? 2000 yılında cumhurbaşkanı seçilecek, MHP'ye bir aday dayattılar, buna oy vereceksin dediler, boynunu bükte kabul etti. Kendi içinden aday çıktı, Meclis içinde o MHP'li adayı dövdüler MHP'liler ve Bahçeli'nin sesi çıkmadı. 30 Mart'ta MHP yine iradesini başka yerlere teslim etti. Geldik Cumhurbaşkanlığı seçimlerine, Sayın Bahçeli'nin iradesi yok...”
10.1 “Rakiplere karşı seçimde kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
11. “...yapay... ithal adaylara değil, milletin adayı...”	11. “...adaylara değil, ithal adaylara değil, milletin adayına oy verecek, ben bunu görüyorum...”
11.1 “Rakiplere karşı seçimde kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	
12. “...Adaylardan bir tanesi ne diyor? Ben icranın başı değilim diyor, benim yolla, köprüyle ne işim var diyor...”	12. “...Cumhurun başı cumhurun her ihtiyacıyla ilgilenir. Adaylardan bir tanesi ne diyor? Ben icranın başı değilim diyor, benim yolla, köprüyle ne işim var diyor; öğrenecek öğrenecek, onları da öğrenecek. Ya bu ülkenin başı olacaksın, köprüyle, yolla alakan olmayacak, suyla alakan olmayacak; olur mu böyle bir şey ya? Devletin başı deniyor, bu

	sıradan bir olay değil, anayasa bunu böyle söylüyor...”
12.1 “Rakiplere karşı seçimde kuşku yaratma” odağı	
13. “...Bir taraftan ekmek diyeceksin, bir taraftan benim icrayla alakam yok diyeceksin; nasıl iş bu? ...”	13. “...Bizim işimiz eser üretmek eser, hizmet üretmek, yatırım yapmak, bu ülkeyi kaldırmak, bu ülkeyi hak ettiği muasır medeniyet seviyesine ulaştırmaktır. Bir taraftan ekmek diyeceksin, bir taraftan benim icrayla alakam yok diyeceksin; nasıl iş bu? İşte bunun için, bizim hizmet sevdamız asla bitmeyecek, bu sevda inşallah cumhurbaşkanlığı süresinde dedevam edecek, başlattığımız projeleri bitireceğiz...”
13.1 “Rakiplerin tutarsızlığına ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
14. “...seçimden seçime uğrayan bir lider, bir parti değiliz...”	14. “...Kardeşlerim, biz Antalya’ya seçimden seçime uğrayan bir lider, bir parti değiliz...”
14.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
15. “...Allah nasip eder de milletimin teveccühüyle cumhurbaşkanı seçilersem, size söz veriyorum, Antalya’da devam eden tüm yatırımların, tüm hizmetlerin takipçisi olacağım...”	15. “...Burada şunu bilmenizi istiyorum: Allah nasip eder de milletimin teveccühüyle cumhurbaşkanı seçilersem, size söz veriyorum, Antalya’da devam eden tüm yatırımların, tüm hizmetlerin takipçisi olacağım, hiçbir hizmet yarım kalmayacak, hiçbir yatırım, hiçbir proje, hiçbir eser atıl kalamayacak, başlanmış bütün projeler bitecektir, takibimde olacaktır...”
15.1 “Liderin itimat edilebilir olduğuna ilişkin seçimde algı oluşturma” odağı	
16. “...inanıyorum ki bu ülkeye hizmet verme noktasında Başbakanlarının bugüne kadar sağladığı başarı ortada dururken...”	16. “...inanıyorum ki bu ülkeye hizmet verme noktasında Başbakanlarının bugüne kadar sağladığı başarı ortada dururken, Cumhurbaşkanlığı seçiminde kendi başkanını çok daha güçlü olarak çıkararak ve bu hizmet kervanı yoluna güçlenerek devam edecektir...”
16.1 “Rakiplere karşı seçimde kuşku ve lidere bağlanma duygusu oluşturma” odağı	

5.3.5.6. SSVLR’nin İtibar Performansı ve Ethosun Çevresel Rotası kapsamında Değerlendirilmesi

İtibar performansı liderin seçmen zihninde saygın, sözü dinlenir, değer verilen bir lider olarak konumlandırılmasına yönelik bir performans alanıdır. Bu performans alanının liderin seçmen zihninde güvenilir olarak konumlandırılması bağlamında lidere dolaylı yoldan katkı sağladığı düşünülmektedir. İtibar performansının en temel işlevinin, mesajın kaynağı niteliğindeki liderin, sorgulanabilir olmasını azaltmak olduğu ifade edilebilir.

Burada lider, ifade ettikleriyle, kendisinin diğer siyasal liderlerle karşılaştırılmasına seçmen zihninde zemin hazırladığı görülmektedir.

Bu performans alanında seçmen zihninde “ben” ve “diğerleri” ikiliğinin yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Lider, bu performans alanında “tutarlılık”, “doğruluk” ve “dürüstlük” gibi kavramlar üzerinden itibar inşasını doğrudan yapmaya yönelmektedir. Ayrıca liderin rakipleriyle ilgili ortaya koyduğu “tutarsızlık”, “yalancı” ve “sahtekâr” imajları aracılığı ile kendisine ilişkin dolaylı bir itibar inşa etmeye çalıştığını ifade etmek mümkündür. Rakiplere ilişkin “...Bunda yalan var, takiye var, iftira var, her numara var bunda...” şeklindeki ifadelerin kullanılmasının bu yaklaşıma örnek teşkil ettiği görülmektedir.

Lider; mevcut liderler arasında en tutarlı, en dürüst ve en doğru seçenek olduğu biçimindeki algıyı seçmen zihninde yaratmaya dönük mesajlarını, “yetkin hatiplik”, “karizmatik olma” gibi güçlü niteliklerini ön plana çıkararak sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. Karizmatik bir kaynağın hedef kitle nezdinde büyüleyici, üstün vasıflara sahip, eleştirilemez, bir konumda bulunduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda karizmatik bir liderin de seçmen zihninde, yönetici ve/veya karizmatiklik algısı daha düşük bir liderden daha farklı konumlanabileceğini ileri sürmek mümkündür. Uzun boyluluk, heybetlilik, güçlülük gibi lidere fiziksel anlamda çekicilik kazandıran unsurlarının söz konusu konumlandırmaya yardımcı etkenler olduğunu ileri sürmek mümkündür. Recep Tayyip Erdoğan’ın, boy uzunluğuna ilişkin rakip liderlerle yaşanan bir polemikte, boyunun “1,85 cm.” olduğunu belirtmesi ve akabinde konuşmasında boydan ziyade “soy”un önemli olduğunu vurgulaması, fiziksel çekicilik unsurlarının yanı sıra soyluluk gibi soyut çekicilik unsurlarının ön plana çıkarıldığını göstermektedir.

Fiziksel çekiciliğin inanırlılık ve saygınlık düzeyini etkileyerek ikna sürecine katkı sağladığını ortaya koyan araştırmalardan hareketle bu özelliğin seçmen açısından siyasal lideri daha inanılır ve itibarlı kıldığı çıkarımını yapmak mümkündür. Bir diğer özellik olan karizmatiklik algısına katkı sağladığı düşünülen güçlü hitabet özelliğinin de itibar üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. İtibarın, “sözü dinlenilir kişi” imajıyla yakından ilişkili olduğu göz önüne alındığında, bu durumun daha da belirginleşmektedir. Siyasal liderin, hata yapmadan konuşması, duygu ve düşüncelerini halk tabirleriyle ifade etmesi, hitabetinde “gaf” gibi seçmen nezdinde onu küçük düşürecek unsurlara hiç rastlanılmaması

ya da daha az rastlanılması gibi hususlar liderin hitabet ve belagatini güçlendirmektedir. Bu durum ise retoriksel gelenek içinde ifade edilen “iyi insan iyi konuşur” (Heath, 2001/2004: 118) şeklindeki çıkarımla örtüşmektedir. Bu bağlamda seçmen nezdinde “iyi” olarak algılanan liderin de “iyi” konuşması beklenirken, “iyi” konuşan liderin de yine “iyi” biçiminde kabul görmesinin makul olduğu görülmektedir. Bu önermenin “İyi” kavramının aksi olan “kötü” kavramı bağlamında ele alınması halinde “kötü” konuşan kişinin de “kötü” olduğu çıkarımı yapılabilir. Sözü dinlenen, sözüne değer atfedilen kişinin itibarlı olduğu dikkate alındığında ise “iyi” olanın da bir yönüyle itibarlı olduğu “kötü” olanın ise itibarsız olduğu söylenebilir.

İtibar performansı çerçevesinde liderin itibarına ilişkin temel imgelerin “doğruluk” ve “tutarlılık”; bu durumu yaratan liderlik becerisinin ise “belagat”, “karizmatiklik” ve “bireysel çekicilik” olduğu şeklindeki çıkarım mevcut değerlendirmeler doğrultusunda ileri sürülebilir. Liderin kendisine ilişkin “doğruluk ve tutarlılık” ifade eden söylemlerinin önemli olmasının yanı sıra, rakiplere ilişkin “tutarsızlık ve yalancılık” nitelermelerini içeren ifadelerin de önemli olduğunu belirtmek mümkündür. Doğruluk ve tutarlılık imgeleri ile inşa edilmeye çalışılan itibarın ise lidere seçmen nezdinde bir tür “kredi” sağladığını bir diğer ifadeyle seçmenin güvenini kazanma noktasında kilit unsur olduğunu belirtmek mümkündür.

Recep Tayyip Erdoğan’ın ifadelerinde, sembolik değeri olan kavramların doğruluk ve tutarlılık imgelerinin inşası için kullanıldığı görülmektedir. Bu çerçevede “iftira atıyorlar”, “yalan söylüyorlar”, “küfür ediyorlar”, “hakaret ediyorlar”, “tezgâh kuruyorlar”, “samimiyetsizler” şeklindeki kavramlar ile sembolik bir anlam dünyası yaratılmaktadır. Bu sembolik ifadeler Recep Tayyip Erdoğan’ın itibarına dolaylı bir katkı sağlama işlevi görürken, diğer yandan rakiplerin itibarını doğrudan erozyona uğratma işlevi de görmektedir. “Biz sözümüzü tutarız”, biz söz verdik mi yerine getiririz”, “Halep ordaysa arşın burada”, “biz söylemekle kalmayız yaparız”, “bizim siyasetimiz dürüstlük siyaseti”, “biz inkâr siyaseti yapmayız” şeklindeki ifadelerle liderin kendi itibarına doğrudan katkı sağlarken, rakiplerinin de itibarında dolaylı bir erozyon oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan’ın rakiplerinde gözlemlediği “çelişkili/uygunsuz durumları” istihza edici bir üslupla seçmene ifade ederek rakipleri alay edilen kişiler konumuna indirgemesi,

rakiplerin seçmen nezdinde ki güvenilirliğini de aşındırmaya yöneliktir. Böylece rakiplerin seçmen zihninde “ikiyüzlü” nitelemesi ile olumsuz konumlandırılmasının hedeflendiği düşünülmektedir. Bu çerçevede, “...Tutturmuşlar Başbakanın boyu ne kadar? Ya bu sorulur mu Başbakana, ama çok merak ettin söyleyeyim, 1,85 tepe tepe kullan. Peki, benim boyuma yetişemezsen halin ne olacak? Ben buradan muhaliflere sesleniyorum, önemli olan boy değil, önemli olan soy soy. Sen buna bak...”, “...Çıkmış diyorlar ki efendim bunda %10 barajının aşağı indirilmesi var mı? Sen bunu konuşmadın ki. Şimdi hayır demekle % 10 barajı aşağı mı inecek...”, “...şimdi Sayın Kılıçdaroğlu bunları öğrendi ki, yeni bir şey söylüyor biz yeni CHP’yiz diyor. Ama yeri geldiği zaman da ne diyor biz Türkiye’nin en eski partisiyiz diyor ...”, “...CHP’nin genel müdürü kalkmış Almanya Başbakanı Merkel’e mektup yazmış haberiniz var değil mi haberiniz var kendi ülkesini oraya şikâyet ediyor. Hala genel başkan olamadı, genel müdürlükte kaldı. Bu gidişle de zaten olmaya niyeti yok. Milletiyle konuşmak yerine, gidiyor başka ülkelerin liderlerine ağlıyor...”, “...Bakın Reyhanlı’da 53 kardeşimiz şehit oldu. Bu tezgâhtan kim çıktı CHP çıktı, CHP milletvekilleri çıktı. Bu Genel Müdürün hiç sesini soluğunu duydunuz mu? ...”, “...Hani özgürlüktü? Çıkmış bu sabah bakıyorum ki CHP’liler toplanmışlar bir araya özgürlükten bahsediyorlar. Ne özgürlüğü ya! Sizin olduğunuz yerde özgürlük olur mu? ...”, “...Her zaman diyorum ya, inanın üç koyun verin, beş koyun verin kaybedip gelir...” şeklindeki ifadeler seçmen zihninde rakibin çelişkili davrandığı, güvenilir olmadığı, itibar edilmemesi gereken kişiler olduğu algısını oluşturmaya yöneliktir. Bunun yanı sıra “tezgah”, “üç koyunu güdememe”, “genel müdür” gibi metafor ve analogiler aracılığı ile seçimde rakiplere ilişkin bir düşünsel çerçeve oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan’ın “tutarlılık” imgesine ilişkin olarak “meydan okuyucu” bir üslupla seçmen zihninde “mert” insan imajı da inşa etmeye çalıştığı görülmektedir. Söz konusu inşanın aynı şekilde dolaylı yoldan ve zımni bir biçimde yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede rakip liderlere ilişkin olarak Erdoğan’ın “...bu ülkeye hizmet verme noktasında Başbakanlarının bugüne kadar sağladığı başarı ortada dururken...”, “...seçimden seçime uğrayan bir lider, bir parti değiliz...”, “...CHP içinden kendi ürettikleri vasıflara uyan bir tane aday çıkaramadılar...”, “...Bu CHP Genel Müdürü... Yüzde 40 oy alamazsam, ben de, arkadaşlarım da bırakır gideriz, ...Peki ne aldı? Yüzde 26. İstifa etti mi? ...”, “...Bakınız Kılıçdaroğlu’nun yolsuzluklar hakkında klasör hazırladığını söylediği şahsı... gitti İstanbul’a Büyükşehir Belediye başkan adayı yaptı...”, “...MHP Genel Başkanı... 8. seçimi de kaybedecek... Ama bırakmaz, niye?

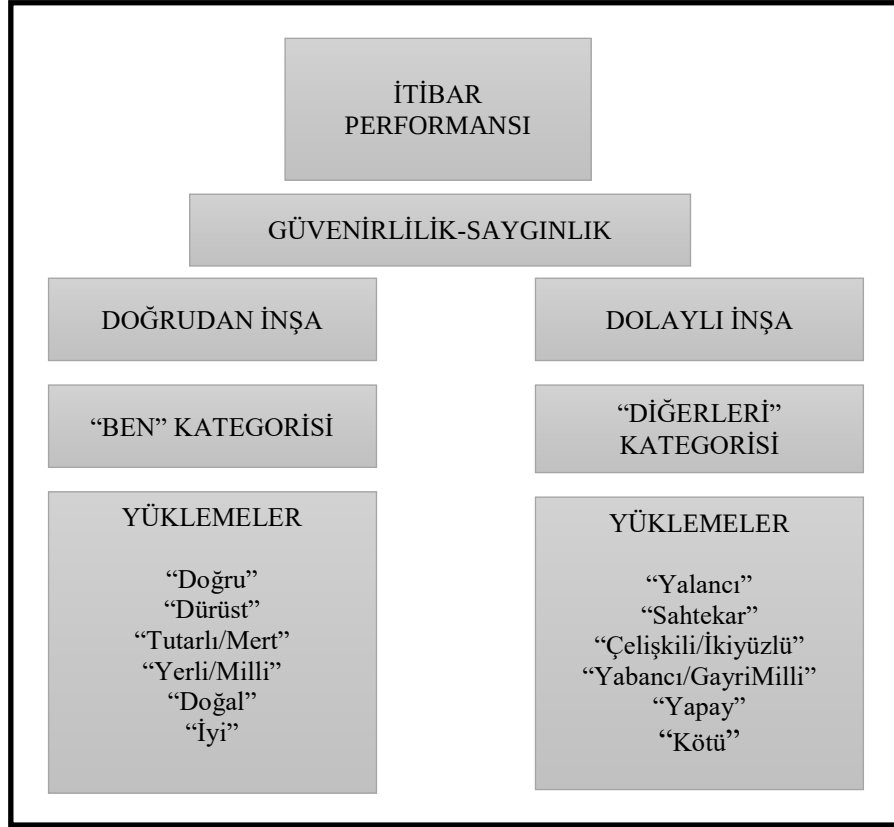
Koltuk sıcak, bırakmaz...”, “...Milletim bunların ne denli samimiyetsiz olduğunu gördü...” biçiminde çeşitli argümanları ortaya koyduğu görülmektedir. Bu bağlamda farklı bir üslupla muhalefet parti liderlerinin söylem ve eylemlerinden hareketle rakiplerin “tutarsız” olduğu imgesinin seçmen zihninde yerleştirilmeye çalışıldığı ileri sürülebilir.

“Meydan okuyucu” ya da “kendinden emin” üslup, seçmen zihninde oluşturulması hedeflenen “bizim sesimiz” imgesine bir yandan katkı sağlarken, diğer yandan muhaliflerin itibarının seçmen zihninde zedelenmesinin yolunu açmaktadır. Bu bağlamda “...yapay... ithal adaylara değil, milletin adayı...”, “...Biz kula kulluk etmeyiz...”, “...Bize neler söylediler aman ha, ne olur dikkat et, buralarda böyle çıkıp da konuşma, ne olur olmaz. Ne olacaksa o olur.”, “Allah bizleri iyi yoldan, doğru yoldan ayırmasın. Rabbim bizi millete hizmet yolundan ayırmasın. Rabim bizleri utandırmasın, mahcup etmesin...”, “...99’da kaçıp gittin, dön Türkiye’ye gel. İnzivaya çekildim diyor, Pensilvanya inziva yeri mi ya...”, “...Evelallah. Biz rükûda eğiliriz, başka hiçbir türlü eğilmeyiz...”, “...Diyorum ki, eğer bu seçimden birinci parti olarak çıkmazsam... Genel Başkanlığı bırakmaya hazırım...”, “...sizin bize yüklediğiniz emanetin hakkını verdik...” şeklindeki ifadelerin kullanıldığı, bu keskin ve belirgin ifadelerle rakiplere ilişkin seçimde tereddüt oluşturulmasının hedeflendiğini ileri sürmek mümkündür. Konuşmalarda yer verilen bu ve benzeri ifadelerden hareketle liderin “ben” ve “diğerleri” ikiliğine ilişkin kendisini “yerli”, “milli”, “doğal” ve “sözünü tutan” bir kişi olarak konumlandığını, rakiplerini ise “dış güçlerle ilişkili”, “gayri milli/yabancı”, “yapay”, “yalancı” gibi zımni nitelemelerle konumlandığını belirtmek mümkündür. Örneğin “Pensilvanya” ifadesi ile Fethullah Gülen imgesinin metaforik/sembolik olarak karşılanmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Pensilvanya “Amerika Birleşik Devletleri’nin” bir eyaleti olarak hem Müslüman olmayan kişilerin yaşadığı bir yer” konumunda bulunmakta hem de “dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda domine eden/baskılayanABD”nin ya da “Türkiye’nin düşmanı ABD”nin bir parçası olma özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla “Pensilvanya” bir yandan ABD imgesini ifade ederken diğer yandan “Fethullah Gülen”le özdeşleştirilerek negatif sembolik bir aktarım yapılmaktadır. Böylece seçmen zihninde “Fethullah Gülen” imgesinin “Müslüman karşıtı” ve “ABD dostu” olduğu şeklinde bir imaj inşası amaçlanmaktadır. Söz konusu imaj inşası “Pensilvanya” ifadesiyle yeniden sembolik hale getirilerek bu sembolle ilişkilendirilen rakip liderin de dolaylı olarak “Müslüman karşıtı” ve “ABD dostu” olduğu algısı seçmen zihninde yaratılmaya çalışılmaktadır.

Liderin kendi itibar inşasını sağlayacak ve rakiplerinin itibarını erozyona uğratacak türden ifade ve argümanlarının da sembolik bir duruma işaret ettiğini konuşmalarındaki ifadelerden çıkarsamak mümkündür. Örneğin namazın bir rüknü olan “rüku” kavramıyla bir eğilme eylemine işaret edilirken, söz konusu eğilme eyleminin ancak Tanrısal bir gücün karşısında yapıldığı belirtilmektedir. “Rüku” kavramı metaforik bir anlam kazanırken, bir yandan liderin namaz kılan dindar bir kişi olduğu imajı seçmene sunulmakta; diğer yandan liderin sadece ilahi bir güce boyun eğdiği imajı seçmene aktarılmaktadır. Böylece Tanrısal güç dışında kalan diğer tüm güçlere zımni ve sembolik bir kestirme yol oluşturulmakta, liderin ise bu güçlere boyun eğmediği imajı seçmen zihninde konumlandırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu durum benzer şekilde “kula kulluk etmek” deyiminin kullanılmasıyla desteklenmektedir. Liderin “...Biz kula kulluk etmeyiz ...” biçimindeki ifadesini, “ben” ve “diğerleri” ikiliğinin zeminini genişleten bir deyim olarak da ele almak mümkündür. Bu çerçevede lider, Tanrısal bir güç dışında insani hiçbir güç ya da otoriteye boyun eğmediğini ifade etmektedir. Buna karşın liderin rakiplerinin seçmen zihninde canlanabilecek birçok insani güç ve otoriteye boyun eğdiği veya eğebileceği, dolayısıyla “itibar edilmemesi gereken kimseler” olduğu mesajını kodladığı söylenebilir. “...Milletimizin onay vermediği hiçbir girişimde yer almıyoruz...” ifadesinin de benzer bir çerçevede ele almak mümkündür. Bu ifadeyle liderin, milletin onay verdiği işleri yaptığı ya da yaptığı işlere milletin onay verdiği anlamı üretilirken, diğer yandan rakiplerin milletin onay vermediği girişimlerde geçmişte yer aldığı ya da mevcut durumda yer alabilecek potansiyeli taşıdığı vurgulanmaktadır. Aynı şekilde “milletin onay vermediği girişim” ifadesinin de sembolik ve ardalanı oldukça geniş bir ifade olduğu belirtilebilir. “...kardeşlikten daha güzel ne olur? Bunu istemiyorlar...” ifadesinde de “kardeşlik” kavramına sembolik bir atıf yapıldığını; liderin kendisini barış ve kardeşlikten yana bir kişi olarak konumlandırırken, rakiplerini düşmanlık üreten kişiler ya da düşmanlığı arzu eden kişiler biçiminde konumlandığı görülmektedir. Bir diğer örneğe bakılacak olursa, “...Biz büyük düşünüyoruz...” ifadesinde de büyüklük kavramına bir atıf yapılarak “ben” ve “diğerleri” ikiliğinin zemininin genişletilmeye çalışıldığı düşünülmektedir.

İtibar performansını genel hatları ile liderin güvenilirliğine ilişkin “saygın”, “değerli”, “sözü dinlenir kişi” inşası şeklinde özetlemek mümkündür. Liderin , “doğru”, “dürüst”, “iyi”, “yerli”, “doğal”, “milletin menfaatini gözetken”, “tutarlı” gibi özelliklere sahip olduğu şeklinde seçmen zihninde bir imaj oluşturma çabasının, itibar performansı aracılığı ile yapılmaya çalışıldığını ileri sürmek mümkündür. Buna ek olarak itibar performansı ile söz

konusu özelliklerin zıttı niteliğindeki özelliklerin ise rakiplere yüklenilmesiyle rakip liderlerin itibarının seçmen zihninde zedelenmesi ve “güvenilir olmayan kişi” imgesinin yaratılmasının amaçlandığını belirtmek mümkündür. İtibar performansına ilişkin değerlendirmeyi aşağıdaki şekilde (Şekil 5.3) şematize ederek özetlemek mümkündür.

Şekil 5.3. İtibar performansı ve unsurları

5.3.6. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası

Analizin bu aşamasında simetri vaadeden lider retoriğinin izomorfi performansı ve retoriğin logos bileşeninin merkezi rotası kullanılmaktadır. Seçmene, merkezi grup/gruplara simetrik bir konum sunmayı ve bu kapsamda seçmende bir tür biliş inşa etmeyi amaçladığı varsayılan ifadeler daha önce belirlenen kriterler çerçevesinde konuşma metninden tespit edilmektedir. Bu ifadeler ise logosun merkezi rotası ve izomorfi performansı için belirlenen kriterler çerçevesinde ele alınarak analiz edilmektedir.

İzomorfi performansı ve logosun merkezi rotasını ortaya koyduğu düşünülen kriterler aşağıdaki tabloda (Çizelge 5.28) gösterilmiştir.

Çizelge 5.28. İzomorfi performansı ve pathosun çevresel rotasına ait kriterler tablosu

İZOMORFİ PERFORMANSI Seçmene Merkezi Toplumsal Gruplara Simetrik Bir Konum Teklifinden Bulunma	LOGOSUN MERKEZİ ROTASI Seçmenin Asimetrik Durumuna İlişkin Biliş Oluşturma
-Kamusal Kaynakların Eşit Paylaşımı -Kamu Gücünün Eşit Dağılımı -Kamu Hizmetlerinden Eşit İstifade -Din, Dil, Irk, İnanç Bakımından Eşit Yurttaşlık	Asimetrik Duruma İlişkin Konuların Sunumu -Eşit Yurttaşlık Sorunu -Gücün Eşit Dağılımı Sorunu -Kamu Kaynaklarının Dağılımı Sorunu -Kamu Hizmetlerinden Eşit Yararlanamama Sorunu Asimetrik Durumun Gerekçeleri Asimetrik Durumun Varlığına İlişkin Argümantasyon -Sayısal Verilerle Kanıtlayıcı İfadeler -Hikâye Anlatma -Örnek Verme Asimetrik Durumun Muhatapları/Etkidiği Kimseler -Toplumsal Gruplara Seslenme -Simetrik Yeni Toplumsal Grup

Yöntem kısmında belirlenmiş olan örneklem çerçevesinde deşifresi yapılmış konuşma metinlerinden izomorfi performansına ilişkin olan ifadeler sıralanmakta, söz konusu ifadeler bir tablo aracılığıyla iki sütun halinde gösterilmektedir. Hazırlanan tablonun sağ tarafı performans alanını kapsayacak biçimde retorik bileşenin merkezi rotasına ilişkin ifadenin tamamına, tablonun sol tarafı ise, logosun merkezi rotasını da temsil eden izomorfi performansına ait sembolik-imgesel ifade/argümanlara ayrılmaktadır.

5.3.6.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve LogosunMerkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010 yılında anayasa değişikliğine ilişkin 15 Ağustos Pazar günü Gaziantep'te gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, toplumsal gruplar arasında kamu kaynaklarının paylaşımı, kamu gücünün dağılımı, kamu hizmetlerine erişim ile dil, din, ırk ve inanç gibi konularda çeşitli eşitsizliklerin bulunduğu yönünde seçmen zihninde bir imaj oluşturmaya yönelik ifadelerin bulunduğu varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sunmuş olduğu ifadelerle, farklı toplumsal grupların bir tür kesişiminin meydana getirdiği yeni seçmen grubuna, izomorfik/simetrik

bir konum imgesi oluşturulmasının amaçladığını, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. İzomorfik toplumsal yapının kurulmasına, yani toplumsal grupların eş ve simetrik yeni bir duruma evrilmelerini sağlayan/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene(asimetrik yeni gruba) sunularak seçmende bir tür biliş inşasının oluşturulmaya çalışılması söz konusudur. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.6.1.1. Liderin Seçmende Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Hukuk artık birilerinin arka bahçesi olmayacak. Milletin arka bahçesi olacak. Hukuk millet adına karar verecek. Üstünlerin hukuku sona erecek, hukukun üstünlüğü egemen olacak...”

İfade 2: “...Hukukta arka bahçe dönemine kapalı devre sistemine kast sistemine son veriyoruz...”

İfade 3: “...Gaziantep’li hanım kardeşim bu değişiklikle kadınların haklarını anayasal güvence altına alıyoruz. Hanım kardeşlerimizi her alanda destekliyoruz, teşvik ediyoruz...”

İfade 4: “...Çocuklarımızın istismarının önüne geçiyoruz, yaşlıların, özürliülerin, şehitlerimizin dul ve yetimlerinin, gazilerimizin haklarını daha ileri noktalara taşıyoruz...”

İfade 5: “...İşçi kardeşim Anayasa değişikliği ile birden fazla sendikaya üye olma hakkı kazanıyorsun...”

İfade 6: “...Memur kardeşim toplu görüşmeden toplu iş sözleşmesine geçiyoruz. Emekli memur kardeşim, memur kardeşlerimizle yaptığımız bu sözleşme neticesinde sen de aynen bundan istifade ediyorsun bu modern düzenleme...”

İfade 7: “...Döneminden sonra esnaf kardeşim, çiftçi kardeşim, sanayici, tüccar kardeşim, ekonomik sosyal konsey artık anayasal bir kurum haline geliyor, sesini artık daha gür şekilde duyuracaksın...”

İfade 8: “...Ordudan atılan askerlerimiz için, yargıdan ihraç edilen hakim ve savcılarımız için yargı yolunu açıyoruz...”

İfade 9: “...Fişlemeye son veriyoruz...”

İfade 10: “...Kamu denetçiliği kurumunu getiriyoruz...”

İfade 11: “...Hep beraber Bir olduk, beraber olduk diri olduk...12 Eylül’de de sandıkları evetle patlatarak daha diri olacağız. Daha diri olacağız...”

İfade 12: “...Yurt dışına çıkış üzerindeki kısıtlamaları kaldırıyoruz...”

İfade 13: “...biz bu değişiklik tüm anayasayla alakalı yeterlidir demiyoruz ama yeterli olan değişikliğin inşallah kapısını açıyoruz, kapısını açıyoruz...”

İfade 14: “...Her evet unutmayın demokrasiye davettir. Unutmayın her evet adalet davettir. Unutmayın her evet özgürlüğe davettir. Hukuka davettir...”

İfade 15: “...Yeniden Büyük Türkiye’ye evet mi? Büyük Gaziantep’e evet mi? ...”

İfade 16: “...12 Eylülde Yeniden Büyük Türkiye’ye evet diyeceksiniz. Güçlü Türkiye’ye evet diyeceksiniz. İtibarlı, saygın, istikrarlı Türkiye’ye evet diyeceksiniz...”

5.3.6.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası Ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, asimetrik toplumsal gruba izomorfik/simetrik bir konum imgesi sunmayı amaçladığı, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilerek biliş inşasının yaratılmaya çalışıldığı düşünülmektedir. İzomorfik toplumsal yapının sağlanması bir diğer ifadeyle toplumsal grupların eş ve simetrik yeni duruma evrilmelerini sağlamış/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene sunularak seçimde bir tür biliş inşasının sağlanmasına ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.29) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin izomorfi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.29. Gaziantep miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...Hukuk artık birilerinin arka bahçesi olmayacak ..."	1. "...Hukuk artık birilerinin arka bahçesi olmayacak. Milletin arka bahçesi olacak. Hukuk millet adına karar verecek. Üstünlerin hukuku sona erecek, hukukun üstünlüğü egemen olacak..."
1.1 "Seçmene hukuksal düzeyde eşit konum sunumu" odağı	
2. "...kast sistemine son veriyoruz ..."	2. "...Hukukta arka bahçe dönemine kapalı devre sistemine kast sistemine son veriyoruz evet mi? ..."
2.1 "Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu" odağı	
3. "...kadınların haklarını anayasal güvence altına alıyoruz ..."	3. "...Gaziantep'li Hanım kardeşim bu değişiklikte kadınların haklarını anayasal güvence altına alıyoruz. Hanım kardeşlerimizi her alanda destekliyoruz, teşvik ediyoruz..."
3.1 "Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
4. "...Çocuklarımızın istismarının önüne geçiyoruz, yaşlıların, özürlülerin, şehitlerimizin dul ve yetimlerinin, gazilerimizin haklarını daha ileri noktalara taşıyoruz..."	4. "...Çocuklarımızın istismarının önüne geçiyoruz, yaşlıların, özürlülerin, şehitlerimizin dul ve yetimlerinin, gazilerimizin haklarını daha ileri noktalara taşıyoruz..."
4.1 "Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
5. "...İşçi kardeşim Anayasa değişikliği ile birden fazla sendikaya üye olma hakkı kazanıyorsun..."	5. "...İşçi kardeşim Anayasa değişikliği ile birden fazla sendikaya üye olma hakkı kazanıyorsun..."
5.1 "Seçmene kamu kaynaklarının eşit paylaşımı bakımından eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
6. "...Memur kardeşim toplu görüşmeden toplu iş sözleşmesine geçiyoruz..."	6. "...Memur kardeşim toplu görüşmeden toplu iş sözleşmesine geçiyoruz. Emekli memur kardeşim, memur kardeşlerimizle yaptığımız bu sözleşme neticesinde sen de aynen bundan istifade ediyorsun bu modern düzenleme..."
6.1 "Seçmene kamu kaynaklarının eşit paylaşımı bakımından eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
7. "...esnaf kardeşim, çiftçi kardeşim, sanayici, tüccar kardeşim, ekonomik sosyal konsey artık anayasal bir kurum haline geliyor..."	7. "...esnaf kardeşim, çiftçi kardeşim, sanayici, tüccar kardeşim, ekonomik sosyal konsey artık anayasal bir kurum haline geliyor, sesini artık daha gür şekilde duyuracaksın ..."
7.1 "Seçmene kamu kaynaklarının eşit paylaşımı bakımından eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
8. "...Ordudan atılan askerlerimiz için, yargıdan ihraç edilen hakim ve savcılarımız için yargı yolunu açıyoruz..."	8. "...Ordudan atılan askerlerimiz için, yargıdan ihraç edilen hakim ve savcılarımız için yargı yolunu açıyoruz..."

8.1 “Seçmene hukuksal düzeyde eşit bir konum sunumu” odağı	
9. “...Fişlemeye son ...”	9. “...Fişlemeye son veriyoruz...”
9.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
10. “...Kamu denetçiliği kurumunu getiriyoruz...”	10. “...Kamu denetçiliği kurumunu getiriyoruz...”
10.1 “Seçmene hukuksal düzeyde eşit bir konum sunumu” odağı	
11. “...Hep beraber Bir olduk, beraber olduk diri olduk...”	11. “...Hep beraber Bir olduk, beraber olduk diri olduk...12 Eylül’de de sandıkları evetle patlatarak daha diri olacağız. Daha diri olacağız...”
11.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
12. “...Yurt dışına çıkış üzerindeki kısıtlamaları kaldırıyoruz...”	12. “...Yurt dışına çıkış üzerindeki kısıtlamaları kaldırıyoruz...”
12.1 “Seçmene hukuksal düzeyde eşit konum sunumu” odağı	
13. “...biz bu değişiklik tüm anayasayla alakalı yeterlidir demiyoruz ama yeterli olan değişikliğin inşallah kapısını açıyoruz ...”	13. “...evetle bunun da kapısını açıyoruz. Bunun da kapısını açıyoruz. Çünkü biz bu değişiklik tüm anayasayla alakalı yeterlidir demiyoruz ama yeterli olan değişikliğin inşallah kapısını açıyoruz, kapısını açıyoruz...”
13.1 “Seçmene toplumsal farklılıklar bakımından eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
14. “...Demokrasiye... adalete... özgürlüğe... hukuka davet...”	14. “...Her evet unutmayın demokrasiye davettir. Unutmayın her evet adalete davettir. Unutmayın her evet özgürlüğe davettir. Hukuka davettir...”
14.1 “Seçmene hukuksal düzeyde eşit konum sunumu” odağı	
15. “...Yeniden Büyük Türkiye’ye...”	15. “...Yeniden Büyük Türkiye’ye evet mi? Büyük Gaziantep’e evet mi? ...”
15.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
16. “...İtibarlı, saygın, istikrarlı Türkiye’ye ...”	16. “...12 Eylülde Yeniden Büyük Türkiye’ye evet diyeceksiniz. Güçlü Türkiye’ye evet diyeceksiniz. İtibarlı, saygın, istikrarlı Türkiye’ye evet diyeceksiniz...”
16.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	

5.3.6.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2011 yılında anayasa değişikliğine ilişkin 20 Mayıs Cuma günü Van ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, toplumsal gruplar arasında kamu kaynaklarının paylaşımı, kamu gücünün dağılımı, kamu hizmetlerine erişim ile dil, din, ırk ve inanç gibi konularda çeşitli eşitsizliklerin bulunduğu

yönünde seçmen zihninde bir imaj oluşturmaya yönelik ifadelerin bulunduğu varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sunmuş olduğu ifadelerle, farklı toplumsal grupların bir tür kesişiminin meydana getirdiği yeni seçmen grubuna, izomorfik/simetrik bir konum imgesi oluşturulmasının amaçladığını, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. İzomorfik toplumsal yapının kurulmasına, yani toplumsal grupların eş ve simetrik yeni bir duruma evrilmelerini sağlayan/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene(asimetrik yeni gruba) sunularak seçmende bir tür biliş inşasının oluşturmaya çalışılması söz konusudur. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.6.2.1. Liderin Seçmende Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...bugün ne oldu, biliyor musunuz? Memuzin kitabını Ahmedî Hani Memuzin bu eseri Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak Ankara 2010 işte biz bastırdık. Şimdi Devlet bastırdı ...”

İfade 2: “...şimdi anneler yavrularıyla kendi dillerinde konuşuyor mu? Bunun önünü kim açtı? Biz açtık...”

İfade 3: “...Vanlı anaların şu benim Kürt kardeşlerimin kendi dillerinde ağlayamadıklarını, ağıt yakamadıklarını da biliyorum...”

İfade 4: “...Vanlı genç kardeşim şimdi Memuzin’i okuyabiliyor musun? Vanlı Hanım kardeşim Şivanperver’i dilediğin gibi dinleyebiliyor musun?...”

İfade 5: “...Televizyonda Kürtçe yayın var mı? Biz gelmeden önce var mıydı? ... Radyolar diledikleri gibi yayın yapıyor mu?...”

İfade 6: “...Olağanüstü hali kaldırın bize yeter diyorlardı. Olağanüstü hali biz kaldırdık mı, Çekiç Güç’ü biz gönderdik mi? ...”

İfade 7: “...Üniversitelerde Kürtçe enstitüler kuruldu mu? Kürtçe dil kursları açıldı mı?”

İfade 8: “...Ak Partiden önce devletin vatandaşı vardı, şimdi vatandaşın devleti var fark bu ...”

İfade 9: "...Kürt sorunu dediğimiz olay kıyamete kadar bu başlıkla devam mı edecek? Söylediğimden buyana biz birçok mesafe aldık. Nedir o işte o demin dediklerim var ya, bunların hepsini ne yaptık, biz kaldırdık, asimilasyon denilen bir olay kaldı mı? ..."

İfade 10: "...Benim şu an Kabinemde benim Kürt Milletvekili Bakan arkadaşlarım var mı? Var. Benim şuan grubumda 60'ı aşkın Kürt milletvekili olarak var mı? Daha neyi konuşuyoruz işte asimilasyon olayı bitmiştir..."

İfade 11: "...Okullarda gidip kendi dilinde kurs alma imkanı var, üniversitede de bölümler açıldı. Bunlar olmayan şeylerdi bunları biz gerçekleştirdik ve bunlar bizim partiyi kurarken, programımızda yer alandı ve şimdi bunları adım adım hayata geçirdik..."

İfade 12: "...Biz güzel bir süreç başlattık, yeni bir dönemin kapılarını araladık, bunu sonuna kadar sürdüreceğiz ..."

İfade 13: "...Birlikte çalışmak birlikte üretmek birlikte, huzur içinde yaşamak istiyoruz..."

İfade 14: "...İşte biz şuanda Van'da kucaklaştığımız gibi kucaklaşıyoruz. Birbirimizle Van'da helalleştığımız gibi helalleşiyoruz. Birbirimize gözyaşlarıyla sarılıyoruz. Aramıza kimse girmesin, silah tüccarları aramıza girmesin, şiddet, silah, boykot, taş, Molotof kokteylleri bu süreci sabote etmesin..."

İfade 15: "...daha önce isimleri bile telaffuz edilemeyen Selahattin Eyyubi, Ahmet Hani, Faki Teyran, Melaya Ceziri gibi değerli şahsiyetlerin adlarını okullara, parklara ve kültür merkezlerine bu dönemde verdik. Adlarına festivaller düzenleyerek onları sahiplendik..."

İfade 16: "...Her öğrencimize. Bunun içinde bütün müfredat olacak. Hepsinde olacak ve bunları ücretsiz olarak vereceğiz. Zengin fakir ayrımı yapmayacağız hepsine vereceğiz..."

İfade 17: "...Ben Van'daki kardeşimi hiçbir zaman Kürttür, Zazadır, Türktür böyle bir şeye bakmadık..."

İfade 18: "...Sağlıkta, sağlıkta Vanlı kardeşim, istediğin hastaneye gidiyor musun? Ayrım var mı? Eczaneden ilacını rahatlıkla alıyor musun? Kürt, Zaza, Türk böyle bir ayrım var mı? Mesele bu..."

İfade 19: "...Eskiden memur nereye giderdi, devlet hastanesine, işçi nereye giderdi SSK'ya. Değil mi? Parası olan nereye giderdi özel hastaneye. Şimdi ne oldu, dedik ki biz bu ayrımları kaldıracağız..."

İfade 20: "...özgürlük alanlarını, daha da genişleteceğiz. Demokrasiden asla taviz vermeyeceğiz, demokrasiyi daha da ilerilere taşıyacağız. Haklarınız daha ileriye gidecek. Yaşam şartlarınız çok daha yüksek standartlara ulaşacak..."

İfade 21: "...Ne kadar tehdit ederlerse etsinler, hangi saldırıyı yaparlarsa yapsınlar, biz bu ülkede kardeşliği yüceltmeye devam edeceğiz. Demokrasiden, özgürlükten, güvenlikten taviz vermeden yolumuza devam edeceğiz..."

İfade 22: "...Biz aynı kibleye dönüyoruz, bizim camilerimizden aynı ezan okunuyor, bizim besmelemiz bir, Fatiha'mız bir, Yasin'imiz bir. Ellerimizi semaya açıp dua ederken biz biliyoruz ki Allah konuştuğumuz dillere değil, yüreğimize bakıyor, samimiyetimize bakıyor..."

İfade 23: "...Bu vatan bizim hepimizin vatanı, bu ülke bizim hepimizin ülkesi, bu bayrak bizim hepimizin bayrağı. Nasıl şehitlerimiz birse biz de biriz, kardeşiz ..."

İfade 24: "...biz dostluğun ötesine geçtik, biz akrabalığın ötesine geçtik. Biz birbirimizin özbeöz kardeşiyiz..."

İfade 25: "...biz neden bir birimizin diline hor bakalım. Biz neden birbirimizin rengine, etnik kökenine hor bakalım, bu kadar ortak yanımız varken, kardeşliğimiz bu kadar kadimken, biz neden fitneye, fesata, nifaka pirim verelim ..."

İfade 26: "...Belge 1: Bu çok önemli, ne diyor: Bu Bakanlar Kurulu Kararnamesi, diyor ki Bağdat'ta, Necah Basımevinde Kürtçe olarak bastırılmış olan kitabın, dağıtılmasının ve yurda sokulmasının yasaklanması ve mevcutlarının toplattırılması kararlaştırılmıştır. İmza kim biliyor musunuz? İmza Reisi Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Parti'nin Bakanlar Kurulu. Cumhuriyet Halk Partili Bakanların altında bakın imzaları var. Bu bir. Tarih 4 Ekim 1944 ...Belge 2, belge 2, Suriye'de yapıp Yurdumuza sokulan 1763 ve 1764 sayılı Kürtçe plağın Yurdumuza sokulmasının ve dağıtılmasının yasaklanması, mevcutların toplattırılması kararlaştırılmıştır. 28 Ekim 1944 imza Reis-i Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi Bakanlar Kurulu. Şimdi geliyorum 3. Belgeye. 3. Belge şu: Hoybuncu Kürtlerinden ölü Haçooğlu Süleyman Haço tarafından yazılarak, 1948 yılında Halep'te bastırılan modern Kürt Edebiyatından Parçalar adlı kitabın yurda sokulmasının yasak edilmesi ve elde edileceklerin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 25 Kasım 1949 İmza İsmet İnönü altta CHP Bakanlar Kurulu Üyeleri. Belge 4: Kürt Fukara Hayır Cemiyeti tarafından 1932 yılında El-Cezire'de bastırılan Kürt Fukara Hayır Cemiyeti Nizamnamesi adlı kitabın yurda sokulmasının yasak edilmesi ve elde edileceklerin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 25 Kasım 1949 İmza İsmet İnönü altta Cumhuriyet Halk Partili Bakanlar. Şimdi geliyorum en önemli belgeye. Belge 5: İsterseniz şunu kenara koyayım çünkü aşağıda önemlisi var. Ahmedî Hani tarafından yazılan ve İstanbul'da Necmi İstikbal Matbaasında basılan, Memuzin adlı kitabın dağıtımının yasak edilmesi ve elde edileceklerinin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 13 Nisan 1950 İmza Reis-i Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partili Bakanlar Kurulu..."

İfade 27: “...bu ülkede Kürt sorununun başlıca müsebbibi olan CHP ile kol kola girdiler. Faili meçhulleri, yapanlarla Ergenekon’la aynı hizaya geçtiler...”

İfade 28: “...Bahçesaray’da genç kızların Kürtçe kasetleri tandırlarda nasıl sakladıklarını bilirim...”

İfade 29: “...Hapishane koridorlarında annelerin kendi yavrularıyla kendi dillerinde konuşmadıklarını biliyorum ...”

İfade 30: “...Bahçesaray’dan, Gevaş’tan, Özalp’ten benim hasta kardeşlerimin artık kızaklar üzerinde çekilip yollarda nasıl acılar çekildiğini hatırlayın...”

5.3.6.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, asimetrik toplumsal gruba izomorfik/simetrik bir konum imgesi sunmayı amaçladığı, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilerek biliş inşasının yaratılmaya çalışıldığı düşünülmektedir. İzomorfik toplumsal yapının sağlanması bir diğer ifadeyle toplumsal grupların eş ve simetrik yeni duruma evrilmelerini sağlamış/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene sunularak seçimde bir tür biliş inşasının sağlanmasına ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.30) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin izomorfi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.30. Van miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...Ahmedî Hani Memuzin bu eseri Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak... biz bastırdık ...”	1. “...bugün ne oldu, biliyor musunuz? Memuzin kitabını Ahmedî Hani Memuzin bu eseri Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak Ankara 2010 işte biz bastırdık. Şimdi Devlet bastırdı ...”
1.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
2. “...şimdi anneler yavrularıyla kendi dillerinde konuşuyor...”	2. “...şimdi anneler yavrularıyla kendi dillerinde konuşuyor mu? Bunun önünü kim açtı? Biz açtık...”
2.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
3. “...benim Kürt kardeşlerimin kendi	3. “...Vanlı annelerin şu benim Kürt kardeşlerimin

dillerinde ağlayamadıklarını, ağıt yakamadıklarını da biliyorum...”	kendi dillerinde ağlayamadıklarını, ağıt yakamadıklarını da biliyorum...”
3.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
4. “...Şimdi Memuzin’i okuyabiliyor musun? Şivanperver’i dilediğin gibi dinleyebiliyor musun? ...”	4. “...Vanlı genç kardeşim şimdi Memuzin’i okuyabiliyor musun? Vanlı Hanım kardeşim Şivanperver’i dilediğin gibi dinleyebiliyor musun? ...”
4.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
5. “...Televizyonda Kürtçe yayın var mı? Biz gelmeden önce var mıydı? ... Radyolar diledikleri gibi yayın yapıyor mu? ...”	5. “...Televizyonda Kürtçe yayın var mı? Biz gelmeden önce var mıydı? ... Radyolar diledikleri gibi yayın yapıyor mu? ...”
5.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
6. “...Olağanüstü hali biz kaldırdık...”	6. “...Olağanüstü hali kaldırdık bize yeter diyorlardı. Olağanüstü hali biz kaldırdık mı, Çekiç Güç’ü biz gönderdik mi? ...”
6.1 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit konum sunumu” odağı	
7. “...Kürtçe enstitüler... Kürtçe dil kursları açıldı...”	7. “...Üniversitelerde Kürtçe enstitüler kuruldu mu? Kürtçe dil kursları açıldı mı? ...”
7.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
8. “...önce devletin vatandaşı vardı, şimdi vatandaşın devleti var ...”	8. “...Ak Partiden önce devletin vatandaşı vardı, şimdi vatandaşın devleti var fark bu ...”
8.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
9. “...asimilasyon denilen bir olay kaldı mı? ...”	9. “...Kürt sorunu dediğimiz olay kıyamete kadar bu başlıkla devam mı edecek? Söylediğimden buyana biz birçok mesafe aldık. Nedir o işte o demin dediklerim var ya, bunların hepsini ne yaptık, biz kaldırdık, asimilasyon denilen bir olay kaldı mı? ...”
9.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
10. “... Kabinemde benim Kürt Milletvekili Bakan arkadaşlarım var ...”	10. “...Benim şu an Kabinemde benim Kürt Milletvekili Bakan arkadaşlarım var mı? Var. Benim şuan grubumda 60’ı aşkın Kürt milletvekili olarak var mı? Daha neyi konuşuyoruz işte asimilasyon olayı bitmiştir...”
10.1 “Seçmene toplumsal farklılıklar bakımından eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
11. “...Okullarda gidip kendi dilinde kurs alma imkânı var, üniversitede de bölümler açıldı...”	11. “...Okullarda gidip kendi dilinde kurs alma imkânı var, üniversitede de bölümler açıldı. Bunlar olmayan şeylerdi bunları biz gerçekleştirdik ve bunlar bizim partiyi kurarken, programımızda yer alandı ve şimdi bunları adım adım hayata geçirdik...”
11.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
12. “...yeni bir dönemin kapılarını araladık, bunu sonuna kadar sürdüreceğiz ...”	12. “...Biz güzel bir süreç başlattık, yeni bir dönemin kapılarını araladık, bunu sonuna kadar sürdüreceğiz ...”
12.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
13. “...Birlikte çalışmak... üretmek... huzur içinde yaşamak istiyoruz...”	13. “...Birlikte çalışmak birlikte üretmek birlikte, huzur içinde yaşamak istiyoruz...”

13.1 “Metaforik unsurların kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
14. “...Aramıza kimse girmesin, silah tüccarları aramıza girmesin, şiddet, silah, boykot, taş, Molotof kokteylleri bu süreci sabote etmesin...”	14. “...İşte biz şuanda Van’da kucaklaştığımız gibi kucaklaşıyoruz. Birbirimizle Van’da helalleştığımız gibi helalleşiyoruz. Birbirimize gözyaşlarıyla sarılıyoruz. Aramıza kimse girmesin, silah tüccarları aramıza girmesin, şiddet, silah, boykot, taş, Molotof kokteylleri bu süreci sabote etmesin...”
14.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
15. “...Selahattin Eyyubi, Ahmet Hani, Faki Teyran, Melaya Ceziri gibi değerli şahsiyetlerin adlarını okullara, parklara ve kültür merkezlerine bu dönemde verdik. ...”	15. “...daha önce isimleri bile telaffuz edilemeyen Selahattin Eyyubi, Ahmet Hani, Faki Teyran, Melaya Ceziri gibi değerli şahsiyetlerin adlarını okullara, parklara ve kültür merkezlerine bu dönemde verdik. Adlarına festivaller düzenleyerek onları sahiplendik...”
15.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
16. “...Zengin fakir ayrımı yapmayacağız ...”	16. “...Her öğrencimize. Bunun içinde bütün müfredat olacak. Hepsinde olacak ve bunları ücretsiz olarak vereceğiz. Zengin fakir ayrımı yapmayacağız hepsine vereceğiz...”
16.1 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
16.2 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
17. “...hiçbir zaman Kürttür, Zazadır, Türktür böyle bir şeye bakmadık...”	17. “...Ben Van’daki kardeşimi hiçbir zaman Kürttür, Zazadır, Türktür böyle bir şeye bakmadık...”
17.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
17.2 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
18. “...istediğin hastaneye gidiyor... Eczaneden ilacını rahatlıkla alıyor musun? Kürt, Zaza, Türk böyle bir ayrım var mı? ...”	18. “...Vanlı kardeşim, istediğin hastaneye gidiyor musun? Ayrım var mı? Eczaneden ilacını rahatlıkla alıyor musun? Kürt, Zaza, Türk böyle bir ayrım var mı? Mesele bu...”
18.1 “Kamu hizmetlerine erişim bakımından eşit konum sunma” odağı	
19. “...Eskiden memur... Devlet Hastanesine, işçi... SSK’ya... Parası olan nereye giderdi özel hastaneye. ...”	19. “...Eskiden memur nereye giderdi, devlet hastanesine, işçi nereye giderdi SSK’ya. Değil mi? Parası olan nereye giderdi özel hastaneye. Şimdi ne oldu, dedik ki biz bu ayrımları kaldıracağız...”
19.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
20. “...özgürlük alanlarını... demokrasiyi daha da ileriye taşıyacağız. Haklarınız daha ileriye gidecek. Yaşam şartlarınız çok daha yüksek standartlara ulaşacak...”	20. “...özgürlük alanlarını, daha da genişleteceğiz. Demokrasiden asla taviz vermeyeceğiz, demokrasiyi daha da ileriye taşıyacağız. Haklarınız daha ileriye gidecek. Yaşam şartlarınız çok daha yüksek standartlara ulaşacak...”
20.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	

21. "...Demokrasiden, özgürlükten, güvenlikten taviz vermeden yolumuza devam edeceğiz..."	21. "Ne kadar tehdit ederlerse etsinler, hangi saldırıyı yaparlarsa yapsınlar, biz bu ülkede kardeşliği yüceltmeye devam edeceğiz. Demokrasiden, özgürlükten, güvenlikten taviz vermeden yolumuza devam edeceğiz..."
21.1 "Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma" odağı	
22. "...bizim besmelemiz bir, Fatıha'mız bir, Yasin'imiz bir..."	22. "...Biz aynı kibleye dönüyoruz, bizim camilerimizden aynı ezan okunuyor, bizim besmelemiz bir, Fatıha'mız bir, Yasin'imiz bir. Ellerimizi semaya açıp dua ederken biz biliyoruz ki Allah konuştuğumuz dillere değil, yüreğimize bakıyor, samimiyetimize bakıyor..."
22.1 "Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
23. "...Bu vatan bizim hepimizin vatanı, bu ülke bizim hepimizin ülkesi, bu bayrak bizim hepimizin bayrağı..."	23. "...Bu vatan bizim hepimizin vatanı, bu ülke bizim hepimizin ülkesi, bu bayrak bizim hepimizin bayrağı. Nasıl şehitlerimiz birse biz de biriz, kardeşiz ..."
23.1 "Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
24. "...Biz birbirimizin özbeöz kardeşiyiz..."	24. "...biz dostluğun ötesine geçtik, biz akrabalığın ötesine geçtik. Biz birbirimizin özbeöz kardeşiyiz..."
24.1 "Metaforik unsurların kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
25. "...biz neden bir birimizin diline hor bakalım. Biz neden birbirimizin rengine, etnik kökenine hor bakalım, bu kadar ortak yanımız varken..."	25. "...biz neden bir birimizin diline hor bakalım. Biz neden birbirimizin rengine, etnik kökenine hor bakalım, bu kadar ortak yanımız varken, kardeşliğimiz bu kadar kadimken, biz neden fitneye, fesata, nifaka pirim verelim ..."
25.1 "Metaforik unsurların kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
26. "...Kürtçe olarak bastırılmış olan kitabın, dağıtılmasının ve yurda sokulmasının yasaklanması ve mevcutlarının toplattırılması..."	26. "...Belge 1: Bu çok önemli, ne diyor: Bu Bakanlar Kurulu Kararnamesi, diyor ki Bağdat'ta, Necah Basımevinde Kürtçe olarak bastırılmış olan kitabın, dağıtılmasının ve yurda sokulmasının yasaklanması ve mevcutlarının toplattırılması kararlaştırılmıştır. İmza kim biliyor musunuz? İmza Reisi Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Parti'nin Bakanlar Kurulu. Cumhuriyet Halk Partili Bakanların altında bakın imzaları var. Bu bir. Tarih 4 Ekim 1944 ...Belge 2, belge 2, Suriye'de yapılp Yurdumuza sokulan 1763 ve 1764 sayılı Kürtçe plağın Yurdumuza sokulmasının ve dağıtılmasının yasaklanması, mevcutların toplattırılması kararlaştırılmıştır. 28 Ekim 1944 imza Reis-i Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi Bakanlar Kurulu. Şimdi geliyorum 3. Belgeye. 3. Belge şu: Hoybuncu Kürtlerinden

	ölü Haçooğlu Süleyman Haço tarafından yazılarak, 1948 yılında Halep'te bastırılan modern Kürt Edebiyatından Parçalar adlı kitabın yurda sokulmasının yasak edilmesi ve elde edileceklerin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 25 Kasım 1949 İmza İsmet İnönü altta CHP Bakanlar Kurulu Üyeleri. Belge 4: Kürt Fukara Hayır Cemiyeti tarafından 1932 yılında El-Cezire'de bastırılan Kürt Fukara Hayır Cemiyeti Nizamnamesi adlı kitabın yurda sokulmasının yasak edilmesi ve elde edileceklerin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 25 Kasım 1949 İmza İsmet İnönü altta Cumhuriyet Halk Partili Bakanlar. Şimdi geliyorum en önemli belgeye. Belge 5: İsterseniz şunu kenara koyayım çünkü aşağıda önemlisi var. Ahmedî Hani tarafından yazılan ve İstanbul'da Necmi İstikbal Matbaasında basılan, Memuzin adlı kitabın dağıtımının yasak edilmesi ve elde edileceklerinin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 13 Nisan 1950 İmza Reis-i Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partili Bakanlar Kurulu..."
26.1 "Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma" odağı	
27. "...Kürt sorununun..."	27. "...bu ülkede Kürt sorununun başlıca müsebbibi olan CHP ile kol kola girdiler. Faili meçhulleri, yapanlarla Ergenekon'la aynı hizaya geçtiler..."
27.1 "Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma" odağı	
28. "...Bahçesaray'da genç kızların Kürtçe kasetleri tandırlarda nasıl sakladıklarını bilirim..."	28. "...Bahçesaray'da genç kızların Kürtçe kasetleri tandırlarda nasıl sakladıklarını bilirim..."
28.1 "Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma" odağı	
29. "...Hapishane koridorlarında anaların kendi yavrularıyla kendi dillerinde konuşamadıklarını biliyorum ..."	29. "...Hapishane koridorlarında anaların kendi yavrularıyla kendi dillerinde konuşamadıklarını biliyorum ..."
29.1 "Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma" odağı	
30. "...benim hasta kardeşlerimin... kızaklar üzerinde çekilip yollarda nasıl acılar çekildiğini hatırlayın..."	30. "...Bahçesaray'dan, Gevaş'tan, Özalp'ten benim hasta kardeşlerimin artık kızaklar üzerinde çekilip yollarda nasıl acılar çekildiğini hatırlayın..."
30.1 "Kamu hizmetlerine erişim bakımından eşit konum sunma" odağı	

5.3.6.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013 yılında Gezi Parkı olaylarına ilişkin 22 Haziran Cumartesi günü Samsun ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, toplumsal gruplar arasında kamu kaynaklarının paylaşımı, kamu gücünün dağılımı, kamu hizmetlerine erişim ile dil, din, ırk ve inanç gibi konularda çeşitli eşitsizliklerin bulunduğu yönünde seçmen zihninde bir imaj oluşturmaya yönelik ifadelerin bulunduğu varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sunmuş olduğu ifadelerle, farklı toplumsal grupların bir tür kesişiminin meydana getirdiği yeni seçmen grubuna, izomorfik/simetrik bir konum imgesi oluşturulmasının amaçladığını, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. İzomorfik toplumsal yapının kurulmasına, yani toplumsal grupların eş ve simetrik yeni bir duruma evrilmelerini sağlayan/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene (asimetrik yeni gruba) sunularak seçmende bir tür biliş inşasının oluşturulmaya çalışılması söz konusudur. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.6.3.1. Liderin Seçmende Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Ya sen ne giyiyorsan giy ama başkasına da saldıрма, o da istediği gibi giyinsin. Bu ülkede başı açık, başı örtülü el ele omuz omuza dolaşın ya, niye rahatsız oluyorsunuz, biz rahatsız olmuyoruz...”

İfade 2: “...Doğuda güneydoğuda tehditler ortadan kalkıyor, baskılar ortadan kalkıyor, şiddetin esir aldığı sokaklar, şiddetin esir aldığı dağlar, ovalar farklı bir baharı yaşıyorlar...”

İfade 3: “...Şiddetin olmadığı bir ortamda Türkiye meselelerine sahip çıkıyor, soğukkanlı şekilde istişare ediyor değerli kardeşlerim çözüme kavuşturuyor ...”

İfade 4: “...bizim bu mücadelemiz bir demokrasi mücadelesidir. Bizim bu mücadelemiz halkın iradesinin egemen olması mücadelesidir...”

İfade 5: “...Biz insanın kıymetini iyi biliriz. Yeter ki o insan özgürlük alanını iyi bilsin. Hukuk içinde ne yapmak istiyorsa yapsın. Gelsin Cumhuriyet meydanında mitingini yapsın. Gösterisini yürüyüşünü burada yapsın...”

İfade 6: “...Kardeşi kardeşe düşürmek isteyen alçaklara asla aldanmayacağız. Bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, hep birlikte Türkiye Olacağız...”

İfade 7: “...Yani gezi parkına bir grup geliyor onlar halk onlar millet, eee, cumhuriyet Meydanına gelen ne? Bunlar millet değil mi? Bunlar halk değil mi? ...”

İfade 8: “...Sincan’ın sesine niye kulak vermiyorsunuz, Kazlıçeşme’nin sesine niye kulak vermiyorsunuz, Mersin’in sesine niye kulak vermiyorsunuz, Kayserinin sesine niye kulak vermiyorsunuz. Samsunun sesine niye kulak vermiyorsunuz. Yarın da Erzurum’dayız, Erzurum’un da sesine kulak ver...”

İfade 9: “...Ama burada yakma yıkma yok, burada kırma dökme yok. Burada özgürlük mücadelesini kazanmış olanların özgürce yollarına devamı var...”

İfade 10: “...Şimdi ne diyorlar özgürlük diyorlar. Ne özgürlüğü ya, Türkiye’de özgürlük var zaten. Hiçbir dönemde olmadığı kadar özgürlük var. Hiçbir dönemde, kimin giyimine kuşamına karışılıyor. Kimin ne içtiğine, ne yediğine karışılıyor? Nerede geziyorsun, nerede tozuyorsun kime böyle bir şey soruluyor? Var mı böyle bir şey? Soruyorum var mı?...”

İfade 11: “...Herkes istediği gibi giyiniyor. Bu ülkede giyimine karışılan varsa sadece benim başörtülü kardeşlerim olmuştur. Yıllarca onlara zulmedilmiştir. Onlara tekme tokat vurulmuştur. Hala şu olaylarda bile maalesef bizim başörtülü birçok kızlarımız taciz edilmiştir...”

İfade 12: “...bu ülkede, başörtülü kızlarımız üniversitelere sokulmadı...”

İfade 13: “...ben başörtü özgürlüğüme sizinle kavuştum dedi, 10 yıldır yurt dışındaydım dedi, Türkiye’ye sizden sonra döndüm dedi...”

İfade 14: “...Bu ülkede özgürlük mücadelesi AK Parti iktidarı ile başarılmıştır, halledilmiştir...”

İfade 15: “...İşte AK Parti burada bak, AK partiye gönül verenler burada, ama bakın şu topluluğun içinde CHP’ye gönül verenler de var, MHP’ye gönül verenler de var, Saadet’e gönül verenler de var, Büyük Birliğe Gönül verenler de var. Burada millet var, hep beraber omuz omuza diyoruz...”

İfade 16: “...Afyondan yola çıkarken şunu söyledik. Tek millet, Bu ses az oldu. Tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet, güzel, güzel...”

İfade 17: “...Bir miyiz? Beraber miyiz? Kardeş miyiz? Hep birlikte Türkiye ’miyiz Samsun? Allah’ın izniyle bu iş bitmiştir...”

5.3.6.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, asimetrik toplumsal gruba izomorfik/simetrik bir konum imgesi sunmayı amaçladığı, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilerek biliş inşasının yaratılmaya çalışıldığı düşünülmektedir. İzomorfik toplumsal yapının sağlanması bir diğer ifadeyle toplumsal grupların eş ve simetrik yeni duruma evrilmelerini sağlamış/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene sunularak seçimde bir tür biliş inşasının sağlanmasına ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.31) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin izomorfi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.31. Samsun miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...Bu ülkede başı açık, başı örtülü el ele omuz omuza dolaşın ya, ...”	1. “...Ya sen ne giyiyorsan giy ama başkasına da saldıрма, o da istediği gibi giyinsin. Bu ülkede başı açık, başı örtülü el ele omuz omuza dolaşın ya, niye rahatsız oluyorsunuz, biz rahatsız olmuyoruz...”
1.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
2. “...tehditler ortadan kalkıyor, baskılar ortadan kalkıyor...”	2. “...Doğuda güneydoğuda tehditler ortadan kalkıyor, baskılar ortadan kalkıyor, şiddetin esir aldığı sokaklar, şiddetin esir aldığı dağlar, ovalar farklı bir baharı yaşıyorlar...”
2.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
3. “...Şiddetin olmadığı bir ortamda Türkiye meselelerine sahip çıkıyor, ...”	3. “...Şiddetin olmadığı bir ortamda Türkiye meselelerine sahip çıkıyor, soğukkanlı şekilde istişare ediyor değerli kardeşlerim çözüme kavuşturuyor ...”
3.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
4. “...bizim bu mücadelemiz demokrasi mücadelesidir...”	4. “...bizim bu mücadelemiz bir demokrasi mücadelesidir. Bizim bu mücadelemiz halkın iradesinin egemen olması mücadelesidir...”
4.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve	

seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
5. “...Biz insanın kıymetini iyi biliriz... Hukuk içinde ne yapmak istiyorsa yapsın.”	5. “...Biz insanın kıymetini iyi biliriz. Yeter ki o insan özgürlük alanını iyi bilsin. Hukuk içinde ne yapmak istiyorsa yapsın. Gelsin Cumhuriyet Meydanında mitingini yapsın. Gösterisini yürüyüşünü burada yapsın...”
5.1 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
6. “...Bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, hep birlikte Türkiye Olacağız...”	6. “...Kardeşi kardeşe düşürmek isteyen alçaklara asla aldanmayacağız. Bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, hep birlikte Türkiye Olacağız...”
6.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
7. “...Gezi Parkına bir grup geliyor onlar halk onlar millet, eee Cumhuriyet Meydanına gelen ne? ...”	7. “...Yani Gezi Parkına bir grup geliyor onlar halk onlar millet, eee, Cumhuriyet Meydanına gelen ne? Bunlar millet değil mi? Bunlar halk değil mi? ...”
7.1 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
8. “...Sincan’ın sesine niye kulak vermiyorsunuz, Kazlıçeşme’nin sesine niye kulak vermiyorsunuz, ...”	8. “...Sincan’ın sesine niye kulak vermiyorsunuz, Kazlıçeşme’nin sesine niye kulak vermiyorsunuz, Mersin’in sesine niye kulak vermiyorsunuz, Kayserinin sesine niye kulak vermiyorsunuz. Samsunun sesine niye kulak vermiyorsunuz. Yarın da Erzurum’dayız, Erzurum’un da sesine kulak ver...”
8.1 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
9. “...Burada özgürlük mücadelesini kazanmış olanların özgürce yollarına devamı var...”	9. “...Ama burada yakma yıkma yok, burada kırma dökme yok. Burada özgürlük mücadelesini kazanmış olanların özgürce yollarına devamı var...”
9.1 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
10. “...Türkiye’de özgürlük var zaten. Hiçbir dönemde olmadığı kadar özgürlük var...”	10. “...Şimdi ne diyorlar özgürlük diyorlar. Ne özgürlüğü ya, Türkiye’de özgürlük var zaten. Hiçbir dönemde olmadığı kadar özgürlük var. Hiçbir dönemde, kimin giyimine kuşamına karışılıyor. Kimin ne içtiğine, ne yediğine karışılıyor? Nerede geziyorsun, nerede tozuyorsun kime böyle bir şey soruluyor? Var mı böyle bir şey? Soruyorum var mı?...”
10.1 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
11. “...Bu ülkede giyimine karışılan varsa	11. “...Herkes istediği gibi giyiniyor. Bu

sadece benim başörtülü kardeşlerim olmuştur. Yıllarca onlara zulmedilmiştir ...”	ülkede giyimine karışılan varsa sadece benim başörtülü kardeşlerim olmuştur. Yıllarca onlara zulmedilmiştir. Onlara tekme tokat vurulmuştur. Hala şu olaylarda bile maalesef bizim başörtülü birçok kızlarımız taciz edilmiştir...”
11.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
12. “...başörtülü kızlarımız üniversitelere sokulmadı...”	12. “...bu ülkede, başörtülü kızlarımız üniversitelere sokulmadı...”
12.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
13. “...başörtü özgürlüğüme sizinle kavuştum ...”	13. “...ben başörtü özgürlüğüme sizinle kavuştum dedi, 10 yıldır yurt dışındaydım dedi, Türkiye’ye sizden sonra döndüm dedi...”
13.1 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
14. “...özgürlük mücadelesi AK Parti iktidarı ile başarılmıştır...”	14. “...Bu ülkede özgürlük mücadelesi AK Parti iktidarı ile başarılmıştır, halledilmiştir...”
14.1 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
15. “...Burada millet var, hep beraber omuz omuza diyoruz...”	15. “...İşte AK Parti burada bak, AK partiye gönül verenler burada, ama bakın şu topluluğun içinde CHP’ye gönül verenler de var, MHP’ye gönül verenler de var, Saadet’e gönül verenler de var, Büyük Birliğe Gönül verenler de var. Burada millet var, hep beraber omuz omuza diyoruz...”
15.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
16. “...tek millet, ... tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet, ...”	16. “...Afyondan yola çıkarken şunu söyledik. Tek millet, ... Tek millet, tek bayrak, Tek vatan, tek Devlet, güzel, güzel...”
16.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
17. “...Bir miyiz? Beraber miyiz? Kardeş miyiz? Hep birlikte Türkiye ‘miyiz?	17. “...Bir miyiz? Beraber miyiz? Kardeş miyiz? Hep birlikte Türkiye ‘miyiz Samsun? Allah’ın izniyle bu iş bitmiştir...”
17.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	

5.3.6.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçim Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 yılında yerel seçimlere ilişkin 24 Mart Pazartesi günü Ankara ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, toplumsal gruplar arasında kamu kaynaklarının paylaşımı, kamu gücünün dağılımı, kamu hizmetlerine erişim ile dil, din, ırk ve inanç gibi konularda çeşitli eşitsizliklerin bulunduğu yönünde seçmen zihninde bir imaj oluşturmaya yönelik ifadelerin bulunduğu varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sunmuş olduğu ifadelerle, farklı toplumsal grupların bir tür kesişiminin meydana getirdiği yeni seçmen grubuna, izomorfik/simetrik bir konum imgesi oluşturulmasının amaçladığını, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. İzomorfik toplumsal yapının kurulmasına, yani toplumsal grupların eş ve simetrik yeni bir duruma evrilmelerini sağlayan/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene(asimetrik yeni gruba) sunularak seçmende bir tür biliş inşasının oluşturulmaya çalışılması söz konusudur. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.6.4.1.Liderin Seçmende Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...İnsanların kılık kıyafetlerine müdahale ettiler. Sakala, bıyığa, başörtüsüne bile karıştılar Özgürlükleri kısıtladılar, kitapları yasakladılar. Dilleri, kelimeleri yasakladılar. 23 Nisan’da kardeşlik üzerine başlayan bir süreci işte bu tek parti CHP döneminde ayrımcılıkla, ırkçılıkla, kutsal değerlere saygısızlıkla maalesef tahrip ettiler...”

İfade 2: “...Ve ben buradan Dersim’e de sesleniyorum; ey Dersim, Dersim’in katliamını da işte bu CHP yaptı, bu CHP yaptı. Ayrımcılık bunlarda, yalan bunlarda, fitne bunlarda, kardeşlerim takiye bunlarda...”

İfade 3: “...Kardeşlerim, şimdi benim vatandaşım, Ankaralı hemşerim istediği hastaneye gidiyor mu? İsteddiği eczaneden ilacını alıyor mu? Artık ayırım yok, istediğin hastaneye gidersin. Neden? Çünkü biz insanımızı seviyoruz, biz önce

insan dedik, sonra devlet. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. Önce insan, bu bizim için çok önemli...”

İfade 4: “...30 Mart’ta biz sadece belediye başkanı, meclis üyesi, muhtar seçmeyeceğiz. 30 Mart’ta Türkiye’nin geleceği adına çok kritik bir karar vereceğiz. Ya eski Türkiye diyecek ya da yeni Türkiye diyeceğiz...”

İfade 5: “...Ankara yoksulların elinden tutamıyordu. 12 yılda Ankara’yı öyle bir noktaya taşıdık ki şu anda 80 vilayete ulaşıyor. Kardeşlerim, Ankara artık hizmet üretiyor, eser üretiyor, çözüm üretiyor. 77 milyonu bir ve beraber kucaklıyor...”

İfade 6: “...Tek millet; biz Türk’üyle, Kürt’üyle, Laz’ıyla, Çerkez’iyle, Gürcü’süyle, Abhaza’sıyla, Boşnak’ıyla, Pomak’ıyla, Roman’ıyla aklınıza ne gelirse, Arap’ıyla hepsini seviyoruz. Ama ben Türk’ü Türk olduğu için değil, Kürt’ü Kürt olduğu için değil, Laz’ı Laz olduğu için değil, Gürcü’yü Gürcü olduğu için değil, Boşnak’ı Boşnak olduğu için değil velhasıl beni yaratan Allah onları da yarattığı için seviyorum; bizim farkımız bu.”

İfade 7: “...Şimdi gençler bir partiye bakıyorsun siyasi Kürtçülük yapıyor, MHP’ye bakıyorsun siyasi Türkçülük yapıyor, CHP’ye bakıyorsun ben kumsalların partisiyim diyor. Enteresan, enteresan, işte 30 Mart bütün bunların bozulduğu, bu çarkın bozulduğu tarih olacak...”

İfade 8: “...Batıda ne varsa doğuda da o olacak. Kuzeyde ne varsa güneyde de olacak. Yani, ayırım olmayacak...”

İfade 9: “...Bakın kardeşlerim, 15 yıl önce denseydi ki Iğdır’a havaalanı olacak, Şırnak’a havaalanı olacak, Ağrı’ya, Kars’a havaalanı olacak, inanır mıydınız? Ama şimdi hepsinde havaalanı var. Niye? Bizim zihniyetimiz bu...”

İfade 10: “...Yeni Türkiye’yi biz böyle inşa ediyoruz. Kardeşlerim, 23 Nisan 1920 ruhuna sahip olmak budur. 77 milyonun kardeş olduğu Türkiye. Onun için işte bir şey söylüyorum ben, o da şu: Kardeşlerim, bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, kardeş olacağız, hep birlikte Türkiye olacağız. Ben 30 Mart’ta tüm halkımın yeni Türkiye diyeceğine gönülden inanıyorum...”

İfade 11: “...Benim kızlarımın çektiği çileleri biliyorum. Benim kızlarım bu ülkede başörtülü olarak okuyamadı, çocuklarım katsayıdan dolayı okuyamadı. Pensilvanya’daki zat kalktı dedi ki; başörtülerinizi çıkarın, başörtüsü fûruattandır. Ama sen 28 Şubat öncesinde böyle söylemiyordun. 28 Şubat’ta ödüller yağdırmaya başladın. Bunları biliyoruz. Şimdi bizim bu kızlarımız çile çektiler 15 yıl...”

İfade 12: “...Şimdi artık başörtülü olarak da okuyabiliyor mu? Üniversiteye gidebiliyor mu? Katsayı sorunu var mı? Ayrımcılık var mı? Başı açık-başlı örtülü yan yana okuyor mu? Birlik bu, normalleşme bu, kardeşlik bu. Ne çile çektiniz be, ne çile çektiniz be, ama tutmadı, bozuldu bu oyun. İnşallah el ele vereceğiz, imam hatipler, meslek liseleri el ele, omuz omuza inşallah...”

İfade 13: “...Şuraya bak düz liselerde Kur’an-ı Kerim okunabiliyor, Peygamberimizin hayatı okunabiliyor. Pensilvanya’daki zat bunlar mı seni rahatsız etti? İmam hatiplerin açılması mı seni rahatsız etti? Nasıl verecen sen bunların hesabını, nasıl verecen bunların hesabını? ...”

İfade 14: “...Kur’an-ı Kerim yasaklandı bu ülkede. Kur’an’ın öğretilmesi yasaklandı, öğrenilmesi yasaklandı.

İfade 15: “...Camilerimizi kapattılar, yıktılar, ahıra, depoya, müzeye çevirdiler...”

İfade 16: “...10 yıllar önce ezandan rahatsız olan CHP neyse, bugünkü CHP odur...”

İfade 17: “...Kardeşlerim, yıllarca mütedeyyin insanlarla, dini değerlerle, bizim kutsal değerlerimizle alay eden, onları tahkir eden, yasaklayan CHP gitti örgütle, örgütle, yani Pensilvanya’daki zatın bir tane ceketi varmış, bir tane ceketi varmış...”

İfade 18: “...Eski Türkiye’yi unutmayın sevgili Ankaralıları. Eski Türkiye, kendisine dahi hayrı dokunmayan bir Türkiye’ydi. Şu anda Ankara, bırakın Van’a, bırakın Edirne’ye ulaşmayı, yanı başında Kırıkkale’ye, Çankırı’ya, Çorum’a, Bolu’ya, Eskişehir’e dahi ulaşamıyordu, öyle mi? Daha yakın zamanda Marmara depreminde Ankara günlerce enkaza ulaşamadı ...”

5.3.6.4.2. Ankara Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, asimetrik toplumsal gruba izomorfik/simetrik bir konum imgesi sunmayı amaçladığı, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilerek biliş inşasının yaratılmaya çalışıldığı düşünülmektedir. İzomorfik toplumsal yapının sağlanması bir diğer ifadeyle toplumsal grupların eş ve simetrik yeni duruma evrilmelerini sağlamış/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene sunularak seçimde bir tür biliş inşasının sağlanmasına ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.32) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadelerin sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin izomorfi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.32. Ankara miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...Özgürlükleri kısıtladılar... CHP döneminde ayrımcılıkla, ırkçılıkla, kutsal değerlere saygısızlıkla maalesef tahrip ettiler..."	1. "...İnsanların kılık kıyafetlerine müdahale ettiler. Sakala, bıyığa, başörtüsüne bile karıştılar Özgürlükleri kısıtladılar, kitapları yasakladılar. Dilleri, kelimeleri yasakladılar. 23 Nisan'da kardeşlik üzerine başlayan bir süreci işte bu tek parti CHP döneminde ayrımcılıkla, ırkçılıkla, kutsal değerlere saygısızlıkla maalesef tahrip ettiler..."
1.1 "Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma" odağı	
2. "...ey Dersim, Dersim'in katliamını da işte bu CHP yaptı, bu CHP yaptı. Ayrımcılık bunlarda ..."	2. "...Ve ben buradan Dersim'e de sesleniyorum; ey Dersim, Dersim'in katliamını da işte bu CHP yaptı, bu CHP yaptı. Ayrımcılık bunlarda, yalan bunlarda, fitne bunlarda, kardeşlerim takiye bunlarda..."
2.1 "Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma" odağı	
3. "...Ankaralı hemşerim istediği hastaneye gidiyor mu? İsteddiği eczaneden ilacını alıyor mu? Artık ayırım yok..."	3. "...Kardeşlerim, şimdi benim vatandaşım, Ankaralı hemşerim istediği hastaneye gidiyor mu? İsteddiği eczaneden ilacını alıyor mu? Artık ayırım yok, istediğin hastaneye gidersin. Neden? Çünkü biz insanımızı seviyoruz, biz önce insan dedik, sonra devlet. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. Önce insan, bu bizim için çok önemli..."
3.1 "Kamu hizmetlerine erişim bakımından eşit konum sunma" odağı	
4. "...Ya eski Türkiye...ya da yeni Türkiye diyeceğiz..."	4. "...30 Mart'ta biz sadece belediye başkanı, meclis üyesi, muhtar seçmeyeceğiz. 30 Mart'ta Türkiye'nin geleceği adına çok kritik bir karar vereceğiz. Ya eski Türkiye diyecek ya da yeni Türkiye diyeceğiz..."
4.1 "Sembolik unsurlar kullanılarak seçmene eşit hukuksal konum sunumu" odağı	
5. "...Ankara artık hizmet üretiyor, eser üretiyor, çözüm üretiyor. 77 milyonu bir ve beraber kucaklıyor..."	5. "...Ankara yoksulların elinden tutamıyordu. 12 yılda Ankara'yı öyle bir noktaya taşıdık ki şu anda 80 vilayete ulaşıyor. Kardeşlerim, Ankara artık hizmet üretiyor, eser üretiyor, çözüm üretiyor. 77 milyonu bir ve beraber kucaklıyor..."
5.1 "Kamu hizmetlerine erişim bakımından eşit konum sunma" odağı	
6. "...Tek millet..."	6. "...Tek millet; biz Türk'üyle, Kürt'üyle, Laz'ıyla, Çerkez'ıyla, Gürcü'süyle, Abaza'sıyla, Boşnak'ıyla, Pomak'ıyla, Roman'ıyla aklınıza ne gelirse, Arap'ıyla hepsini seviyoruz. Ama ben Türk'ü Türk olduğu için değil, Kürt'ü Kürt olduğu için değil, Laz'ı Laz olduğu için değil, Gürcü'yü Gürcü olduğu için değil, Boşnak'ı Boşnak olduğu için değil

	velhasıl beni yaratan Allah onları da yarattığı için seviyorum; bizim farkımız bu...”
6.1 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
7. “...MHP... siyasi Türkçülük yapıyor, CHP... kumsalların partisi...”	7. “...Şimdi gençler bir partiye bakıyorsun siyasi Kürtçülük yapıyor, MHP’ye bakıyorsun siyasi Türkçülük yapıyor, CHP’ye bakıyorsun ben kumsalların partisiyim diyor. Enteresan, enteresan, işte 30 Mart bütün bunların bozulduğu, bu çarkın bozulduğu tarih olacak...”
7.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
8. “...Batıda ne varsa doğuda da o olacak. Kuzeyde ne varsa güneyde de olacak. Yani, ayırım olmayacak ...”	8. “...Batıda ne varsa doğuda da o olacak. Kuzeyde ne varsa güneyde de olacak. Yani, ayırım olmayacak.
8.1 “Kamu hizmetlerine erişim bakımından eşit konum sunma” odağı	
8.2 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
9. “...15 yıl önce denseydi ki Iğdır’a havaalanı olacak, Şırnak’a havaalanı olacak, Ağrı’ya, Kars’a havaalanı olacak, inanır mıydınız? ...”	9. “...Bakin kardeşlerim, 15 yıl önce denseydi ki Iğdır’a havaalanı olacak, Şırnak’a havaalanı olacak, Ağrı’ya, Kars’a havaalanı olacak, inanır mıydınız? Ama şimdi hepsinde havaalanı var. Niye? Bizim zihniyetimiz bu...”
9.1 “Kamu hizmetlerine erişim bakımından eşit konum sunma” odağı	
10. “...23 Nisan 1920 ruhuna sahip olmak budur. 77 milyonun kardeş olduğu Türkiye...”	10. “...Yeni Türkiye’yi biz böyle inşa ediyoruz. Kardeşlerim, 23 Nisan 1920 ruhuna sahip olmak budur. 77 milyonun kardeş olduğu Türkiye. Onun için işte bir şey söylüyorum ben, o da şu: Kardeşlerim, bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, kardeş olacağız, hep birlikte Türkiye olacağız. Ben 30 Mart’ta tüm halkımın yeni Türkiye diyeceğine gönülden inanıyorum...”
10.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
11. “...Benim kızlarım bu ülkede başörtülü olarak okuyamadı, çocuklarım katsayıdan dolayı okuyamadı...”	11. “...Benim kızlarımın çektiği çileleri biliyorum. Benim kızlarım bu ülkede başörtülü olarak okuyamadı, çocuklarım katsayıdan dolayı okuyamadı. Pensilvanya’daki zat kalktı dedi ki; başörtülerinizi çıkarın, başörtüsü furuattandır. Ama sen 28 Şubat öncesinde böyle söylemiyordun. 28 Şubat’ta ödülleri yağdırmaya başladın. Bunları biliyoruz. Şimdi bizim bu kızlarımız çile çektiler 15 yıl...”
11.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
12. “...Şimdi artık başörtülü olarak da okuyabiliyor mu? Üniversiteye gidebiliyor mu? Katsayı sorunu var mı? Ayrımcılık var mı? Başlı açık-başlı örtülü yan yana okuyor mu? Birlik bu, normalleşme bu, kardeşlik bu...”	12. “...Şimdi artık başörtülü olarak da okuyabiliyor mu? Üniversiteye gidebiliyor mu? Katsayı sorunu var mı? Ayrımcılık var mı? Başlı açık-başlı örtülü yan yana okuyor mu? Birlik bu, normalleşme bu, kardeşlik bu. Ne çile çektiniz be, ne çile çektiniz be, ama tutmadı, bozuldu bu oyun. İnşallah el ele vereceğiz, imam hatipler, meslek liseleri el ele, omuz omuza inşallah...”

12.1 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
12.2 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
13. “...düz liselerde Kur’an-ı Kerim okunabiliyor, Peygamberimizin hayatı okunabiliyor...”	13. “...Şuraya bak düz liselerde Kur’an-ı Kerim okunabiliyor, Peygamberimizin hayatı okunabiliyor. Pensilvanya’daki zat bunlar mı seni rahatsız etti? İmam hatiplerin açılması mı seni rahatsız etti? Nasıl verecen sen bunların hesabını, nasıl verecen bunların hesabını? ...”
13.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
14. “...Kur’an-ı Kerim yasaklandı bu ülkede ...”	14. “...Kur’an-ı Kerim yasaklandı bu ülkede. Kur’an’ın öğretilmesi yasaklandı, öğrenilmesi yasaklandı...”
14.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
14.2 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
15. “...Camilerimizi kapattılar...”	15. “...Camilerimizi kapattılar, yıktılar, ahıra, depoya, müzeye çevirdiler...”
15.1 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
15.2 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
16. “...ezandan rahatsız olan CHP...”	16. “...10 yıllar önce ezandan rahatsız olan CHP neyse, bugünkü CHP odur...”
16.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
17. “...dini değerlerle, bizim kutsal değerlerimizle alay eden, onları tahkir eden, yasaklayan CHP...”	17. “...Kardeşlerim, yıllarca mütedeyyin insanlarla, dini değerlerle, bizim kutsal değerlerimizle alay eden, onları tahkir eden, yasaklayan CHP gitti örgütle, örgütle, yani Pensilvanya’daki zatın bir tane ceketi varmış, bir tane ceketi varmış...”
17.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
18. “...Eski Türkiye, kendisine dahi hayrı dokunmayan bir Türkiye’ydi...”	18. “...Eski Türkiye’yi unutmayın sevgili Ankaralılar. Eski Türkiye, kendisine dahi hayrı dokunmayan bir Türkiye’ydi. Şu anda Ankara, bırakın Van’a, bırakın Edirne’ye ulaşmayı, yanı başında Kırıkkale’ye, Çankırı’ya, Çorum’a, Bolu’ya, Eskişehir’e dahi ulaşamıyordu, öyle mi? Daha yakın zamanda Marmara depreminde Ankara günlerce enkaza ulaşamadı...”
18.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
18.2 “Kamu hizmetlerine erişim bakımından eşit konum sunma” odağı	

5.3.6.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2014 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin 12 Temmuz Cumartesi günü Antalya ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, toplumsal gruplar arasında kamu kaynaklarının paylaşımı, kamu gücünün

dağılımı, kamu hizmetlerine erişim ile dil, din, ırk ve inanç gibi konularda çeşitli eşitsizliklerin bulunduğu yönünde seçmen zihninde bir imaj oluşturmaya yönelik ifadelerin bulunduğu varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sunmuş olduğu ifadelerle, farklı toplumsal grupların bir tür kesişiminin meydana getirdiği yeni seçmen grubuna, izomorfik/simetrik bir konum imgesi oluşturulmasının amaçladığını, mevcut asimetric/yarı asimetric duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. İzomorfik toplumsal yapının kurulmasına, yani toplumsal grupların eş ve simetrik yeni bir duruma evrilmelerini sağlayan/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene(asimetric yeni gruba) sunularak seçmende bir tür biliş inşasının oluşturulmaya çalışılması söz konusudur. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin yer yer hem sembolik hem de retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.6.5.1. Liderin Seçmende Asimetric Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Yeni Türkiye daha demokrat olacak. Yeni Türkiye daha müreffeh, daha özgür, daha bir kardeş olacak. Yeni Türkiye hem bölgesinde, hem dünyada öncü olacak, lider olacak. Artık Türkiye gündeminin içi boş meselelerle, sanal sorunlarla meşgul edilmesine izin vermeyeceğiz, bizim yapacak çok daha önemli işlerimiz var...”

İfade 2: “...Kendileri için demokrasi istediler, Türk'ten, Kürt'ten, Laz'dan, Gürcü'den, Boşnak'tan, Roman'dan, aklınıza ne gelirse, Alevi'den, Sünni'den demokrasiyi esirgediler...”

İfade 3: “...Kendileri için özgürlük istediler, yoksullara, ezilmişlere, gariplere özgürlüğü çok gördüler. Artık o günler geçti, ne demokrasi, ne özgürlük, ne de siyaset artık hiç kimsenin tekelinde değildir...”

İfade 4: “...yeni Türkiye'nin kuruluşunu engellemeyecek, artık değişimini önünü kesemeyecekler...”

İfade 5: “...Kardeşlerim, malum bu Kılıçdaroğlu hem Dersim'de katliamı yapan, Dersim'in istismarını yapan CHP. Peki Dersim için özür dileyen kim? Devlet adına Tayyip Erdoğan. O katliamın benimle ne alakası vardı? Ama şu anda devlette süreklilik esastır diye bu görevi on yıllardan sonra ben yaptım. Kimin samimi olduğu, kimin de istismarcı olduğu ortada...”

İfade 6: "...Kardeşlerim, bakınız, bunlar yıllardır hem CHP'yi destekler, bu sosyal medyadakileri söylüyorum, eski Türkiye'yi destekler, hem de Nazım Hikmet'i istismar ederek oradan prim sağlamaya çalışırlar. Peki, şimdi ben Antalya'dan Türkiye'ye sesleniyorum; Nazım Hikmeti sürgüne gönderen, sürgünde ölmesine yol açan kim? CHP. Kardeşlerim, Nazım Hikmet'e vatandaşlığını iade eden kim? AK Parti..."

İfade 7: "...10 Ağustos'ta yeni Türkiye'nin kapıları ardına kadar açılacak, yeni Türkiye sadece bize oy verenlerin, sadece bizi sevenlerin Türkiye'si değil, yeni Türkiye 77 milyonun Türkiye'si olacak. Bu Türkiye'de herkese özgürlük var, bu yeni Türkiye'de herkese iş var, bu yeni Türkiye'de herkesin hakkı muhafaza edilecek, bu yeni Türkiye'de herkesin yaşam tarzı çok daha güçlü şekilde korunacak..."

İfade 8: "...Ah kardeşlerim, bundan 12 yıl önce benim başörtülü kızım, kardeşim, okula gidebiliyor muydu? Devlette çalışabiliyor muydu? Peki şimdi gidebiliyor mu? Devlette çalışabiliyor mu? Ülke bölündü mü? Devlet çöktü mü? ..."

İfade 9: "...Buyurun, tablo burada, başı açık kardeşim de var, başı örtülü kardeşim de var, el ele, omuz omuza yarınlara yürüyoruz. Neydi bu zulüm? Bunların hepsi bizim yavrularımız. Ama bunlar ne dediler? Sen başörtülü müsün, senden ancak olsa olsa kapıcı olur dediler, senden ancak tarlada, bahçede çalışan olur, senden avukat olmaz, senden doktor olmaz, senden öğretmen olmaz dediler; biz de olur dedik ve bunu gerçekleştirdik..."

İfade 10: "...Katsayı koydular önünü kesmek istediler, katsayıyı da kaldırdık...Bu bir yarıştı, bu yarışa hep birlikte girecekler, girdiler, hamdolsun, bak her taraf gayet iyi. Ama niyeti bozuk olanlar var, bunlar hala eski Türkiye'nin ürünleri ha, yeni Türkiye'den bunların haberi yok; isteseler de, istemeseler de olacak..."

İfade 11: "...Yıllarca bu kardeşlerime, başörtülü kardeşlerime nasıl zulmettilerse, bundan sonra zulmedemeyecekler. Meslek liseleri dediler, imam hatip okulları dediler, milleti katmanlara böldüler. Türk dediler, Kürt dediler, Arap, Gürcü, Çerkez, Roman, Pomak dediler, Alevi dediler, Sünni dediler, doğulu, batılı dediler, Türkiye'nin kaynaklarını çarçur ettiler. Bizim artık böyle sana sorunlara ayıracak vaktimiz yok, bunların hepsini çözdük, çözüyoruz. İnşallah artık enerjimizi, kaynaklarımız, uhuvvetimizi ve muhabbetimizi yeni Türkiye için, büyük Türkiye için sarf edeceğiz, on yıllardır ertelenen büyük değişimi, büyük dönüşümü artık çok kararlı şekilde gerçekleştireceğiz..."

İfade 12: "...Avrupa Birliği'nin yolu daha da hızlanacak. Çözüm süreci, milli birlik ve kardeşlik süreci, kararlılıkla ilerleyecek. Kim ne yaparsa yapsın, ne derse desin, bu bölgede, bu dünyada artık Türkiye ben de varım dedi, demeye devam edecek. Bu dünyada, bu bölgede artık güçlü bir Türkiye var, ekonomisiyle güçlü, demokrasisiyle örnek, toplumuyla kardeş bir

İfade 13: Türkiye inşallah 21'inci yüzyılı şekillendirecek..."

İfade 14: “...Hep beraber, tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet...”

İfade 15: “...Cumhurbaşkanının sandıkta belirlenmesi ne anlama geliyor? Bakın, 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı sona erdi, Almanya yerle bir oldu, Japonya’ya iki atom bombası atıldı, Belçika, Avusturya, Fransa, İngiltere, daha nice ülke yıkıldı, yakıldı. Peki, onlar sonra ne yaptılar? Çalıştılar, didindiler, mücadele ettiler, şu anda çok güçlü ülkeler, ekonomiler inşa ettiler. Peki, o süreçte Türkiye ne yaptı? Değerli kardeşlerim, Türkiye maalesef tribünden izlemekle yetindi, Türkiye uzaktan takip etti. Evet, 50 yıl önce AK Parti olsaydı Türkiye bugün böyle olmazdı. Avrupa’da öyle diyorlar, Avrupa’da son yaptığım gezilerde pankartlar açıyorlar, 50 yıl önce gelseydiniz biz bugün burada olmayacaktık diyorlar. Güzel yakalamışlar değil mi?...”

İfade 16: “...Antalya inanıyorum ki 10 Ağustos’ta yeni Türkiye diyecek, büyük Türkiye diyecek, güçlü Türkiye diyecek...”

İfade 17: “...Türkiye’de devlet neyle uğraştı? Maalesef Türkiye’de devlet camilerle uğraştı, devlet Kur’an öğretilmesiyle, öğrenmesiyle uğraştı, devlet ezan Türkçe mi okunsun, aslıyla mı okunsun, bununla uğraştı, milletin diliyle uğraştı, kültürüyle uğraştı, yazarlarla, sanatçılarla uğraştı, devlet Alevinin haklarıyla, Sünnilerin haklarıyla uğraştı...”

İfade 18: “...Avrupa ekonomileri hızla büyürken, bizde darbe üstüne darbeler yaşandı. Avrupa ülkelerinin iş gücü kendilerine yetmedi, dışarıdan iş gücü ithal ettiler, biz büyük ülke olmak yerine o ülkelere iş gücü göndermek zorunda kaldık. Şu anda Avrupa’da yaklaşık 6 milyon insanımız var, 6 milyon...”

İfade 19: “...Sanatçılar, sporcular, yazarlar onların toplantısına katılırlarsa iyi, bizim toplantımıza katılırlarsa kötü. Bu alışkanlıklar eski Türkiye’de kaldı, yeni Türkiye’de biz böyle linçlere, linç kampanyalarına prim vermeyiz...”

İfade 20: “...İstedikleri hakareti etsinler, istedikleri yalanı, iftirayı piyasaya sürsünler, yeni Türkiye’nin kuruluşunu engellemeyecek, artık değişimini önünü kesemeyecekler...”

İfade 21: “...Biliyorsunuz 2007 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 11’inci cumhurbaşkanını seçmek istedik, önümüze anlamsız engeller çıkardılar. Ne dediler? Size cumhurbaşkanı seçtirmeyiz dediler. CHP yanına emekli hukukçuları aldı, yüksek mahkemeleri aldı, dönemin Cumhurbaşkanını aldı, çeteleri aldı, size cumhurbaşkanı seçtirmeyeceğiz dediler. Öyle mi dedik, o zaman biz de halka gidiyoruz dedik. Ne yaptık? Önce 22 Temmuz’da genel seçimleri yaptık, yüzde 47 oy oranıyla milletimizden tekrar yetki aldık, ardından halk oylamasına gittik, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini milletimize götürdük; milletimiz buna ne dedi? Yüzde 69’la evet dedi...”

5.3.6.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Asimetrik Toplumsal Yapıya İlişkin Bir Biliş İnşası ve İzomorfik Toplumsal Yapının Oluşturulmasına Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, asimetrik toplumsal gruba izomorfik/simetrik bir konum imgesi sunmayı amaçladığı, mevcut asimetrik/yarı asimetrik duruma “neden olan” kişi/kurum ya da yapılara ilişkin bir tür argümantasyon geliştirilerek biliş inşasının yaratılmaya çalışıldığı düşünülmektedir. İzomorfik toplumsal yapının sağlanması bir diğer ifadeyle toplumsal grupların eş ve simetrik yeni duruma evrilmelerini sağlamış/sağlayacak uygulamalara ilişkin ifadelerin seçmene sunularak seçimde bir tür biliş inşasının sağlanmasına ilişkin ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.33) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadelerin sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin izomorfi performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.33. Antalya miting konuşmasının izomorfi performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...Türkiye daha müreffeh, daha özgür, daha bir kardeş olacak...”	1. “...Yeni Türkiye daha demokrat olacak. Yeni Türkiye daha müreffeh, daha özgür, daha bir kardeş olacak. Yeni Türkiye hem bölgesinde, hem dünyada öncü olacak, lider olacak. Artık Türkiye gündeminin içi boş meselelerle, sanal sorunlarla meşgul edilmesine izin vermeyeceğiz, bizim yapacak çok daha önemli işlerimiz var...”
1.1 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
2. “...demokrasiyi esirgediler ...”	2. “...Kendileri için demokrasi istediler, Türk’ten, Kürt’ten, Laz’dan, Gürcü’den, Boşnak’tan, Roman’dan, aklınıza ne gelirse, Alevi’den, Sünni’den demokrasiyi esirgediler...”
2.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
2.2 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
3. “...özgürlüğü çok gördüler...”	3. “...Kendileri için özgürlük istediler, yoksullara, ezilmişlere, gariplere özgürlüğü çok gördüler. Artık o günler geçti, ne demokrasi, ne özgürlük, ne de siyaset artık hiç kimsenin tekelinde değildir...”

3.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
3.2 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
4. “...değişimin önünü kesemeyecekler...”	4. “...yeni Türkiye’nin kuruluşunu engellemeyecek, artık değişimin önünü kesemeyecekler...”
4.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
5. “...Dersim’de katliamı yapan, Dersim’in istismarını yapan CHP...”	5. “...Kardeşlerim, malum bu Kılıçdaroğlu hem Dersim’de katliamı yapan, Dersim’in istismarını yapan CHP. Peki, Dersim için özür dileyen kim? Devlet adına Tayyip Erdoğan. O katliamın benimle ne alakası vardı? Ama şu anda devlette süreklilik esastır diye bu görevi on yıllardan sonra ben yaptım. Kimin samimi olduğu, kimin de istismarcı olduğu ortada...”
5.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
6. “...10 Ağustos’ta yeni Türkiye’nin kapıları ardına kadar açılacak, yeni Türkiye sadece bize oy verenlerin, sadece bizi sevenlerin Türkiye’si değil, yeni Türkiye 77 milyonun Türkiye’si olacak...”	6. “...10 Ağustos’ta yeni Türkiye’nin kapıları ardına kadar açılacak, yeni Türkiye sadece bize oy verenlerin, sadece bizi sevenlerin Türkiye’si değil, yeni Türkiye 77 milyonun Türkiye’si olacak. Bu Türkiye’de herkese özgürlük var, bu yeni Türkiye’de herkese iş var, bu yeni Türkiye’de herkesin hakkı muhafaza edilecek, bu yeni Türkiye’de herkesin yaşam tarzı çok daha güçlü şekilde korunacak...”
6.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
7. “...bundan 12 yıl önce benim başörtülü kızım, kardeşim, okula gidebiliyor muydu? ...”	7. “Ah kardeşlerim, bundan 12 yıl önce benim başörtülü kızım, kardeşim, okula gidebiliyor muydu? Devlette çalışabiliyor muydu? Peki, şimdi gidebiliyor mu? Devlette çalışabiliyor mu? Ülke bölündü mü? Devlet çöktü mü? ...”
7.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
7.2 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
8. “...başı açık kardeşim... başı örtülü kardeşim... el ele, omuz omuza yarınlara yürüyoruz...”	8. “...Buyurun, tablo burada, başı açık kardeşim de var, başı örtülü kardeşim de var, el ele, omuz omuza yarınlara yürüyoruz. Neydi bu zulüm? Bunların hepsi bizim yavrularımız. Ama bunlar ne dediler? Sen başörtülü müsün, senden ancak olsa olsa kapıcı olur dediler, senden ancak tarlada, bahçede çalışan olur, senden avukat olmaz, senden doktor olmaz, senden öğretmen olmaz dediler; biz de olur dedik ve bunu gerçekleştirdik...”
8.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve	

seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
8.2 “Kamu kaynaklarına erişim bakımından eşit konum sunma” odağı	
9. “...katsayıyı da kaldırdık ...”	9. “...Katsayı koydular önünü kesmek istediler, katsayıyı da kaldırdık... Bu bir yarıştı, bu yarışa hep birlikte girecekler, girdiler, hamdolsun, bak her taraf gayet iyi. Ama niyeti bozuk olanlar var, bunlar hala eski Türkiye’nin ürünleri ha, yeni Türkiye’den bunların haberi yok; isteseler de, istemeseler de olacak...”
9.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
9.2 “Kamu hizmetleri erişim bakımından eşit konum sunma” odağı	
10. “...milleti katmanlara böldüler. Türk dediler, Kürt dediler, Arap, Gürcü, Çerkez, Roman, Pomak dediler, Alevi dediler, Sünni dediler, doğulu, batılı dediler, ...”	10. “...Yıllarca bu kardeşlerime, başörtülü kardeşlerime nasıl zulmettilerse, bundan sonra zulmedemeyecekler. Meslek liseleri dediler, imam hatip okulları dediler, milleti katmanlara böldüler. Türk dediler, Kürt dediler, Arap, Gürcü, Çerkez, Roman, Pomak dediler, Alevi dediler, Sünni dediler, doğulu, batılı dediler, Türkiye’nin kaynaklarını çarçur ettiler. Bizim artık böyle sanal sorunlara ayıracak vaktimiz yok, bunların hepsini çözdük, çözüyoruz. İnşallah artık enerjimizi, kaynaklarımızı, uhuvvetimizi ve muhabbetimizi yeni Türkiye için, büyük Türkiye için sarf edeceğiz, on yıllardır ertelenen büyük değişimi, büyük dönüşümü artık çok kararlı şekilde gerçekleştireceğiz...”
10.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
10.2 “Seçmene din, dil, ırk ve inanç bakımından eşit konum sunumu” odağı	
11. “...Avrupa Birliği’nin yolu daha da hızlanacak. Çözüm süreci, milli birlik ve kardeşlik süreci, kararlılıkla ilerleyecek ...”	11. “...Avrupa Birliği’nin yolu daha da hızlanacak. Çözüm süreci, milli birlik ve kardeşlik süreci, kararlılıkla ilerleyecek. Kim ne yaparsa yapsın, ne derse desin, bu bölgede, bu dünyada artık Türkiye ben de varım dedi, demeye devam edecek. Bu dünyada, bu bölgede artık güçlü bir Türkiye var, ekonomisiyle güçlü, demokrasisiyle örnek, toplumuyla kardeş bir Türkiye inşallah 21’inci yüzyılı şekillendirecek...”
11.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
11.2 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma” odağı	
12. “...tek millet ...”	12. “...Hep beraber, tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet...”
12.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve	

seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
13. “...50 yıl önce AK Parti olsaydı Türkiye bugün böyle olmazdı ...”	13. “...Cumhurbaşkanının sandıkta belirlenmesi ne anlama geliyor? Bakın, 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı sona erdi, Almanya yerle bir oldu, Japonya’ya iki atom bombası atıldı, Belçika, Avusturya, Fransa, İngiltere, daha nice ülke yıkıldı, yakıldı. Peki, onlar sonra ne yaptılar? Çalıştılar, didindiler, mücadele ettiler, şu anda çok güçlü ülkeler, ekonomiler inşa ettiler. Peki, o süreçte Türkiye ne yaptı? Değerli kardeşlerim, Türkiye maalesef tribünden izlemekle yetindi, Türkiye uzaktan takip etti. Evet, 50 yıl önce AK Parti olsaydı Türkiye bugün böyle olmazdı. Avrupa’da öyle diyorlar, Avrupa’da son yaptığım gezilerde pankartlar açıyorlar, 50 yıl önce gelseydiniz biz bugün burada olmayacaktık diyorlar. Güzel yakalamışlar değil mi?...”
13.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
13.2 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma”	
14. “...yeni Türkiye...büyük Türkiye... güçlü Türkiye...”	14. “...Antalya inanıyorum ki 10 Ağustos’ta yeni Türkiye diyecek, büyük Türkiye diyecek, güçlü Türkiye diyecek...”
14.1 “Sembolik unsurlar kullanılarak toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
15. “...Maalesef Türkiye’de devlet camilerle uğraştı, devlet Kur’an öğretilmesiyle, öğrenmesiyle uğraştı.Devlet ezan Türkçe mi okunsun, aslıyla mı okunsun, bununla uğraştı ...”	15. “...Türkiye’de devlet neyle uğraştı? Maalesef Türkiye’de devlet camilerle uğraştı, devlet Kur’an öğretilmesiyle, öğrenmesiyle uğraştı. Devlet ezan Türkçe mi okunsun, aslıyla mı okunsun, bununla uğraştı, milletin diliyle uğraştı, kültürüyle uğraştı, yazarlarla, sanatçılarla uğraştı, devlet Alevinin haklarıyla, Sünnilerin haklarıyla uğraştı...”
15.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
16. “...Avrupa ülkelerinin iş gücü kendilerine yetmedi, dışarıdan iş gücü ithal ettiler, biz büyük ülke olmak yerine o ülkelere iş gücü göndermek zorunda kaldık...”	16. “...Avrupa ekonomileri hızla büyürken, bizde darbe üstüne darbeler yaşandı. Avrupa ülkelerinin iş gücü kendilerine yetmedi, dışarıdan iş gücü ithal ettiler, biz büyük ülke olmak yerine o ülkelere iş gücü göndermek zorunda kaldık. Şu anda Avrupa’da yaklaşık 6 milyon insanımız var, 6 milyon...”
16.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı	
17. “...Sanatçılar, sporcular, yazarlar onların toplantısına katılırlarsa iyi, bizim toplantımıza katılırlarsa kötü...”	17. “...Sanatçılar, sporcular, yazarlar onların toplantısına katılırlarsa iyi, bizim toplantımıza katılırlarsa kötü. Bu

	alışkanlıklar eski Türkiye’de kaldı, yeni Türkiye’de biz böyle linçlere, linç kampanyalarına prim vermeyiz...”
17.1 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı 17.2 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
18. “...yeni Türkiye’nin kuruluşunu engellemeyecek... değişimini önünü kesemeyecekler...”	18. “...İstedikleri hakareti etsinler, istedikleri yalanı, iftirayı piyasaya sürsünler, yeni Türkiye’nin kuruluşunu engellemeyecek, artık değişimini önünü kesemeyecekler...”
18.1 “Toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması ve seçmene eşit hukuksal konum sunumu” odağı	
19. “...2007 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 11’inci cumhurbaşkanını seçmek istedik, önümüze anlamsız engeller çıkardılar. Ne dediler? Size cumhurbaşkanı seçtirmeyiz dediler...”	19. “...Biliyorsunuz 2007 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 11’inci cumhurbaşkanını seçmek istedik, önümüze anlamsız engeller çıkardılar. Ne dediler? Size cumhurbaşkanı seçtirmeyiz dediler. CHP yanına emekli hukukçuları aldı, yüksek mahkemeleri aldı, dönemin Cumhurbaşkanını aldı, çeteleri aldı, size cumhurbaşkanı seçtirmeyeceğiz dediler. Öyle mi dedik, o zaman biz de halka gidiyoruz dedik. Ne yaptık? Önce 22 Temmuz’da genel seçimleri yaptık, yüzde 47 oy oranıyla milletimizden tekrar yetki aldık, ardından halk oylamasına gittik, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini milletimize götürdük; milletimiz buna ne dedi? Yüzde 69’la evet dedi...”
19.1 “Kamu gücünün toplumsal gruplar arasında eşit dağılımını sağlama” odağı 19.2 “Asimetrik duruma neden olan yapılara ilişkin kanıt sunma” odağı 19.3 “Simetrik toplumsal yapıyı sağlayan unsurlara kanıt sunma”	

5.3.6.6. SSVLR’nin İzomorfi Performansı ve Logosun Merkezi Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi

Bu performansın kavramsal zeminini, eş değerlilik, denklik, dengede olma ile bir unsura yapı ve biçim bakımından eş olma gibi anlamları karşılayan bir matematik terimi olan izomorfi kavramı oluşturmaktadır. Bu performans alanında, Parekh’in (2000/2002: 270) ifade ettiği şekliyle bir topluluğun kendisini güçsüz hissetmesi, orantısız bir dezavantajı bulunması, ana toplumdan dışlanmış olması, kendisine adil davranılmadığını düşünmesi durumunda sürekli olarak ortaya çıkan gerilimin azaltılmasına yönelik temel bir vaat söz konusudur.

Eşitlik birbiriyle ilişkili birçok düzeyi ifade edecek biçimde sayı ve hak eşitliği, fırsat eşitliği, özsaygı, özdeğer, güç refah ve insani gelişim için gerekli becerilerin eşitliğini kapsamaktadır (Parekh, 2000/2002: 307). Bu bağlamda izomorfi performansı, toplumsal gruplar arasında retoriksel/sembolik düzeyde inşa edilmeye çalışılan denklik, eşitlik ya da eş değerlilik konularına ilişkin argüman ve ifadeleri içeren bir diğer performans alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal simetri vaadinin soyut unsurlarına işaret eden izomorfi performansı, farklı asimetric gruplardan oluşan seçmen grubuna, toplumsal yapıda dominant görünümlü olan gruplarla simetrik/eş yani izomorfisi bulunan yeni bir konum sunulduğunu belirtmek mümkündür.

Toplumsal çatışmanın bir tür gerekçesi olarak da nitelenebilecek olan asimetric duruma ilişkin liderin seçmen zihninde oluşturmayı hedeflediği imajın, seçmen dinamizmini ve motivasyonunu artırıcı bir işlev içerdiğini belirtmek mümkündür. Bu performans alanında liderin “siz” ve “ötekiler” şeklinde ikili bir yapı ortaya koyduğu görülmektedir. “Siz” yapısı ile asimetric konumda bulunanlar karşılanırken, “ötekiler” yapısı ile asimetric duruma neden olan kişi ya da yapılar karşılanmaktadır. Bu bağlamda bu performans alanına ilişkin ortaya koyulan ikili yapının bir ekseninde “etkilenen” ve “grup” formu kazanması arzu edilen kitle dururken, diğer ekseninde “etkileyen” kişi, grup ya da sistem yapılarının bulunduğunu belirtmek mümkündür.

İzomorfi performansının merkezinde, çeşitli gerekçelerle, “kamu kaynaklarına ve hizmetlerine eşit erişimin bulunmadığı, kamusal gücün eşit dağılmadığı, din, dil, ırk ve inanç bakımından yurttaşlık haklarından eşit bir şekilde istifade edilmediği” şeklinde bir algının bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede farklı toplumsal grupların bu algılarına ilişkin olarak ortaya koyulan argüman ve ifadelerle seçmen zihninde bir tür denklik ve dengeye işaret eden simetri arzusunun yaratılarak seçmende dinamizm oluşturulmaya çalışıldığını ileri sürmek mümkündür. Bu doğrultuda seçmende var olduğu düşünülen algısal durumun somutlaşmasını, görünür hale gelmesini sağlayan liderin, diğer taraftan sorun olarak algılanan bu hususların giderilmesi yani denklik ve dengeyi sağlayacak kişi olduğu imajı yaratılmaya çalışılmaktadır.

Liderin konuşmasında asimetric nedeni olarak tanıladığı hususlara ilişkin ifadelerin bir taraftan seçmeni grup formuna yaklaştıracı diğer yandan bu grubun kimlik ve aidiyet duygusunu da pekiştirici bir işlev gördüğü düşünülmektedir. Çünkü literatürde denge

teorileri olarak ifade edilen ve çalışmanın ilk bölümünde üzerinde durulan yaklaşımların ana temasını, simetrik ilişkinin, tarafları bir konuya ilişkin benzer tutumlar çerçevesinde bir araya getirdiği fikrinin oluşturduğu bilinmektedir. Bir diğer anlatımla izomorfi performansının ana işlevini, geçmişte ya da mevcut durumda seçmende asimetriye neden olduğu ifade edilen “sorunların” ve toplumsal gruplar arasında bir tür eşitsizliğe neden olduğu ifade edilen durumun, seçmen zihninde belirginleşmesiyle seçmende bir tür “dengesizlik” ve/veya “ihtiyaç” ortaya çıkarılması biçiminde özetlemek mümkündür. Burada liderin işlevinin ise, seçmene yaklaşımı, onlara gösterdiği ilgi, daha önce yaptıklarıyla ve kendi karizmasının onlarda yarattığı var sayılan güven duygusuyla, tek tek bireylerin zihninde var olduğu düşünülen “eşitsizlik”, “haksızlık”, “ikinci sınıf olma” gibi imgelerin güçlenmesini sağlamak olduğu ifade edilebilir. Yani toplumsal gruplar arasında var olduğu ileri sürülen çatışmanın asimetrik ve güçsüz tarafında yer alan/konumlandırılan seçmene “bir sorunun varlığı” ifade edilmektedir. Parekh’in (2000/2002: 271) belirttiği gibi gruplar arası çatışmalar geçmişte yaşanmış gerçek ya da hayali haksızlıklardan kaynaklanan anılara dayanmaktadır.

Liderin bir diğer işlevinin, seçmende yaratılan sorun algısına çerçeve çizerek ve sorunun sebeplerini tespit ederek bu duruma bir tür form kazandırması olduğu düşünülmektedir. Burada lider, asimetrik yapı ve/veya durumla ilgili seçmen zihnini şekillendirmeye çalışan bir faktör olarak ele alınmalıdır. Yani lider “sorun” imgesini kendi istediği şekilde biçimlendirerek bu imgenin form kazanmasını hedefleyen bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin asimetri konularından birisi olarak sağlık hizmetine eşit erişim konusu seçmene sunulmaktadır. Ancak nitelikli sağlık hizmetinin ilk aşaması olan koruyucu hekimlik, nitelikli gıda tüketimi, sağlıklı yaşam şartları konusu asimetri yaratmaya devam etmektedir. Lider seçmene “sorun” imgesi olarak belli bir grubun sağlık hizmetine erişiminde sorun olduğu düşüncesini sunmaktadır. Oysa aynı sorun imgesine “herkesin nitelikli gıda tüketmesi” şeklinde de bir form kazandırmak ve seçmene bu forma ilişkin bir asimetrik durumdan bahsetmek mümkündür.

Liderin bir başka işlevinin, asimetrik toplumsal grupların, asimetriye neden olduğu ileri sürülen konulara, algısal bütünlüğü ve zihinsel tutarlılığı bulunan yeni ve daha büyük bir grup biçiminde yaklaşmasını sağlamak olduğu belirtilebilir. Bu doğrultuda liderin toplumsal uzlaşının ya da toplumsal grupların simetrikleşmesinin sağlanması için bir tür güç birliği önerisinde bulunduğunu ileri sürmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle seçmenin

zihninde form kazanmış olan sorunların çözülmesiyle, toplumsal grupların dengeye geleceği, asimetrinin ortadan kalkacağı ve toplumsal grupların ortaya çıkabilecek başkaca sorunlara ilişkin “müzakere edebilir” bir yapıya kavuşacağı şeklinde bir öneri söz konusudur. Burada siyasal liderin bir başka işlevinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda liderin, ortaya çıkarılması hedeflenen bu yeni gruba liderlik etme, onların sözcülüğünü yapma, onları motive etme ve sorunlara çözüm önerisi getiren bir kişi olma biçiminde ifade edilebilecek olan yeni rollerinden bahsetmek mümkündür. Liderin asimetrik duruma ve bu durumun nedenlerine ilişkin inandırıcı argümanlar ile çözüm önerileri sunması ve ortaya çıkabilecek muhtemel durumlara ilişkin bir tür biliş inşasının ise liderin yeni rolleri aracılığı ile hedeflendiğini ileri sürmek mümkündür.

Liderin, seçmenin gündelik yaşamında karşılaştığı sorun algısıyla ilgili olarak yaşadığı “dengesizlik” ve “ihtiyaç” durumuna ilişkin imgeleri belirginleştirmesi, bu imgelerin kendi istediği biçimde seçmen zihninde form kazanmasını sağlaması ve son tahlilde “bu sorun imgesine ilişkin” çözüm sunması durumunu şu analogi ile özetlemek mümkündür: Gündelik hayatında “huzursuzluk”, “baş dönmesi”, “yaptığı işe odaklanamama” gibi sorunlar yaşayan bir birey kendisine yardım etmiş, samimi olarak algıladığı, güvendiği, başarısına bizzat şahit olduğu, bunun yanı sıra başarısına ilişkin hemen her gün farklı kanallar aracılığı ile enformasyona maruz kaldığı, etkileyici kişilik özelliklerine sahip olduğunu düşündüğü bir doktor arkadaşına bu tür sorunlarını ifade ettiğini düşünebiliriz. Ya da söz konusu kişinin bu tür sorunları yaşayan arkadaşına “sende baş dönmesi, odaklanma sorunu vs. gibi bir takım problemlerin varlığını gözlemliyorum.” dediğini düşünebiliriz. Güvenilir doktorun, muhatabın sorunlarına ilişkin semptomları keskin bir biçimde belirleyerek, doktorun kendi ekolüne uygun bilişleri çerçevesinde bir tanı ve teşhis sürecini başlattığını düşünebiliriz. Çeşitli sorunlar yaşayan kişide, artık sadece “bir şeylerin yanlış gittiği inancının” ötesine geçen form kazanmış bir “hastalık” durumunun varlığı söz konusudur. Artık hasta olduğunu öğrenen muhatapta bir tür algısal “dengesiz” ruhsal durumdan bahsetmek mümkündür. Bu yeni aşamada muhataptaki “huzursuzluk”, “baş dönmesi”, “odaklanamama sorunu” gibi hallerin bir sebebe bağlı olarak arttığını belirtmek mümkündür. Kendisine ilişkin daha önce bu şekilde bir tanı ve teşhis süreci yaşamamış olan muhatabın bu durumla ilgili bilişsellik sağlayan kişiye güveninin ise artacağı ifade edilebilir. Özellikle muhatabın doktora ilişkin bir tür alternatifsizlik algısına sahip olmasının, doktorun kendisine yakın olduğunu hissetmesinin ve onu kendisi gibi biri olarak algılamasının da bu güven duygusunu pekiştirdiğini ileri sürmek mümkündür. Oluşan bu

güven duygusuyla, doktorun sunduğu çözüm önerisinin makul görülerek kabul edilmesi ve muhatapta bir tür yeni bir biliş oluşmasıyla muhatabın kendisine çizilen yol haritasına göre hareket etmek istemesi söz konusudur. Burada doktorun sunmuş olduğu önerilerden birinin de muhatapta dengesizlik ve homeostasis yoksunluğu yaratan sebeplere ilişkin olacağı öngörülebilir. Muhatabın kendisinde “dengesizlik” yaratan sebeplerin “ne”liğine ilişkin bir biliş oluşturması da bu sayede sağlanmış olmaktadır.

İzomorfi performansına ilişkin Recep Tayyip Erdoğan’ın yukarıdaki çözümlemeler odağında konuşmalarında “...Hukuk artık birilerinin arka bahçesi olmayacak ...”, “...kast sistemine son veriyoruz ...”, “...kadınların haklarını anayasal güvence altına alıyoruz ...”, “...Fişlemeye son ...” şeklinde ifade ve argümanlara yer verdiği görülmektedir. Lider konuşmalarında, yurttaşlar arasında katı bir sınıfsal hiyerarşi bulunduğu algısını yaratmaya yönelik kavramsal/sembolik argümanları da ön plana çıkarmaktadır. Örneğin bu ifadelerde yer verilen “kast sistemi” kavramı sembolik bir ifade olmakla birlikte, seçmen zihninde yer bulduğu varsayılan eşitsizlik sorununa ilişkin bir algı formu olarak sunulmaktadır. “Hukuk” kavramı ise “kast sistemi” içinde en üst tabakada konumlananların dilediği gibi tasarrufta bulunabildiği bir alan olarak belirtilmektedir. Yani burada bir tür hukuksal eşitsizliğin varlığına işaret edilmekte, bu durumun ise asimetriye neden olduğu ifade edilmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene yapmış olduğu konuşmalarda kullandığı; “...hiçbir zaman Kürttür, Zazadır, Türktür böyle bir şeye bakmadık...”, “... Kabinemde benim Kürt Milletvekili Bakan arkadaşlarım var ...”, “...kardeşim, istediğin hastaneye gidiyor... Eczaneden ilacını rahatlıkla alıyor musun? Kürt, Zaza, Türk böyle bir ayırım var mı? ...”, “...Eskiden memur... Devlet Hastanesine, işçi... SSK’ya... Parası olan nereye giderdi özel hastaneye. ...”, “...Bu ülkede giyimine karışılan varsa sadece benim başörtülü kardeşlerim olmuştur. Yıllarca onlara zulmedilmiştir ...”, “...başörtülü kızlarımız üniversitelere sokulmadı...”, “...bundan 12 yıl önce benim başörtülü kızım, kardeşim, okula gidebiliyor muydu? ...”, “...Bu ülkede başı açık, başı örtülü el ele omuz omuza dolaşın ya...”, “...Alevi dediler, Sünni dediler...” şeklindeki ifadelerde de asimetrik duruma ilişkin farklı toplumsal grupları ilgilendiren konu başlıklarına temas ettiği görülmektedir. Bu çerçevede seçmen zihninde, Kürt-Türk, başı açık-başörtülü, işçi-memur, Alevi-Sünni ayrımının yapıldığı şeklinde bir imajın yaratılmaya çalışıldığından bahsetmek mümkündür. Burada kullanılan kavramların sembolik-metaforik bir yanının olduğu da görülmektedir. Bu

noktada modern Cumhuriyetin “makbul vatandaş” tanımına da bir tür gönderme yapılarak zımni olarak yurttaşlar arasında bir ayrımın bulunduğu bahsedilmektedir. Ayrımın ortaya çıkardığı asimetrik yurttaş durumunun genel hatları ile “Kürt, başörtülü, dindar, kadın, işçi, alevi” tanımlamaları/sembolleri ekseninde ortaya çıktığı algısının seçmende oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Söz konusu nitelemelerden herhangi birinin bir bireyde bulunması, o bireyin kendisini asimetrik olarak algılaması ve bireyin bu nedenle kendisini asimetrik grup içinde konumlandırmasını mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede, “ana dilini konuşmasına izin verilmeyen Kürt”, “kamusal alandan dışlanan başörtülü kadın”, “dinini yaşaması engellenen dindar”, “devlet memurunun haklarından istifade edemeyen işçi”, “inancı kabul görmeyen alevi” şeklinde oluşturulan imgelerin; söz konusu imgelere işaret eden “Kürt, başörtülü, dindar, işçi, alevi” şeklindeki sembolik kavramlarla belirtilmesinin, bu imgelerin seçmen zihninde bir form kazanmasını sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir.

Seçmene sunulan asimetrik durum imgesinin, kamu hizmetlerinden eşit istifade edilememesi, inanç, etnik ayrım başlıklarında yoğunlaştığını belirtmek mümkündür. Recep Tayyip Erdoğan’ın “başörtülü kadın sorunu” şeklinde ifade edilebilecek olan ve asimetrik durum yaratan bu hususa tüm konuşmalarında değindiği görülmektedir. Etnik ayrımcılığın ortadan kaldırıldığı, ancak “Eski Türkiye” olarak tabir edilen devlet yapısının bu duruma karşı çıktığı şeklindeki imajın seçmen zihninde verilen örneklerle ve anlatılan hikâyelerle canlı tutulmasının hedeflendiği görülmektedir. Liderin konuşmasında yer verdiği, “...MHP... siyasi Türkçülük yapıyor, CHP... kumsalların partisi...”, “...biz neden bir birimizin diline hor bakalım. Biz neden birbirimizin rengine, etnik kökenine hor bakalım, bu kadar ortak yanımız varken...”, “...Özgürlükleri kısıtladılar... CHP döneminde ayrımcılıkla, ırkçılıkla, kutsal değerlere saygısızlıkla maalesef tahrip ettiler...”, “...milleti katmanlara böldüler. Türk dediler, Kürt dediler, Arap, Gürcü, Çerkez, Roman, Pomak dediler, Alevi dediler, Sünni dediler, doğulu, batılı dediler, ...” şeklindeki ifade ve argümanların bu düşünceyi destekleyici nitelikte olduğunu belirtmek mümkündür.

Recep Tayyip Erdoğan’ın ülkede zımni olarak, yurttaşların ideolojik ayrımcılığa tabi tutulduğu şeklindeki savını destekleyecek türden argümanlar ileri sürdüğü görülmektedir. Bu çerçevede konuşmalarında, “...Sincan’ın sesine niye kulak vermiyorsunuz, Kazlıçeşme’nin sesine niye kulak vermiyorsunuz, ...”, “...Gezi Parkına bir grup geliyor onlar halk onlar millet, eee, Cumhuriyet Meydanına gelen ne? ...”, “...demokrasi

mücadelesidir... halkın iradesinin egemen olması mücadelesidir...” şeklinde ifadelerle yer vermektedir. Bu argümanlar aracılığıyla seçmen zihninde “siz” ve “ötekiler” ikiliğine seslenildiğini ifade etmek mümkündür. Burada ikiliğin “ötekiler” boyutunun eşitsizliği savunan, bir diğer ifadeyle toplumsal grupların asimetrisinin devamını arzu eden ayrıcalıklı gruplara ilişkin olduğu imgesi de zımni biçimde seçmene sunulmaktadır.

Recep Tayyip Erdoğan’ın izomorfi performansı çerçevesinde seçmene sunmuş olduğu imgelerden biri de “Dersim” ve bu kavramın çağrıştırdığı ard alana ilişkindir. Dersim, Tunceli’nin bir yönüyle eski ismi bir yönüyle de bu ilin de içinde bulunduğu bölgeye verilen addır. Aynı zamanda Dersim, Alevilik mezhebini benimsemiş yurttaşların yoğun bir biçimde bulunduğu bir bölgedir. Dolayısıyla konuşmalarda yer yer Alevilik mezhebine tabi yurttaşlarla ilgili asimetrik duruma “Dersim” kavramı ile işaret edildiği görülmektedir. Farklı konuşmalarda “Dersim” kavramına “...Dersim’de katliamı yapan, Dersim’in istismarını yapan CHP...”, “...ey Dersim, Dersim’in katliamını da işte bu CHP yaptı, bu CHP yaptı. Ayrımcılık bunlarda ...” denilerek atıf yapıldığı görülmektedir. Kavrama sembolik bir yükleme yapılarak “Dersim” bir tür ayrımcılık ve asimetriye işaret eden sembolik kavram biçiminde kullanılmakta, Cumhuriyet Halk Partisi ise bu olumsuz durumun sebebi olarak sunulmaktadır.

Konuşmalarda sunulan ifade ve argümanlarda, “İsmet İnönü”, “Tek Parti Dönemi”, “Cumhuriyet Halk Partisi ”ne sembolik bir değer atfedildiği ve sembolik kavramlarla asimetrik durumun somut müsebbibi olarak seçmen zihninde imgelem oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Seçmen zihninde oluşturulan bu konumlandırmaya, “...Belge 2, belge 2, Suriye’de yapılp Yurdumuza sokulan 1763 ve 1764 sayılı Kürtçe plağın Yurdumuza sokulmasının ve dağıtılmasının yasaklanması, mevcutların toplattırılması kararlaştırılmıştır. 28 Ekim 1944 imza Reis-i Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi Bakanlar Kurulu...”, “...önce devletin vatandaşı vardı, şimdi vatandaşın devleti var ...”, “...CHP döneminde ayrımcılıkla, ırkçılıkla, kutsal değerlere saygısızlıkla maalesef tahrip ettiler...”, “...10 yıllar önce ezandan rahatsız olan CHP neyse, bugünkü CHP odur...”, “...dini değerlerle, bizim kutsal değerlerimizle alay eden, onları tahkir eden, yasaklayan CHP...”, “...CHP yanına emekli hukukçuları aldı, yüksek mahkemeleri aldı, dönemin Cumhurbaşkanı’yı aldı, çeteleri aldı, size cumhurbaşkanı seçtirmeyeceğiz dediler...” şeklinde sunulan ifadeleri örnek göstermek mümkündür. Bu çerçevede liderin, “CHP” ifadesiyle asimetrik duruma neden olan sembolik bir yapıyı vurguladığı görülmektedir.

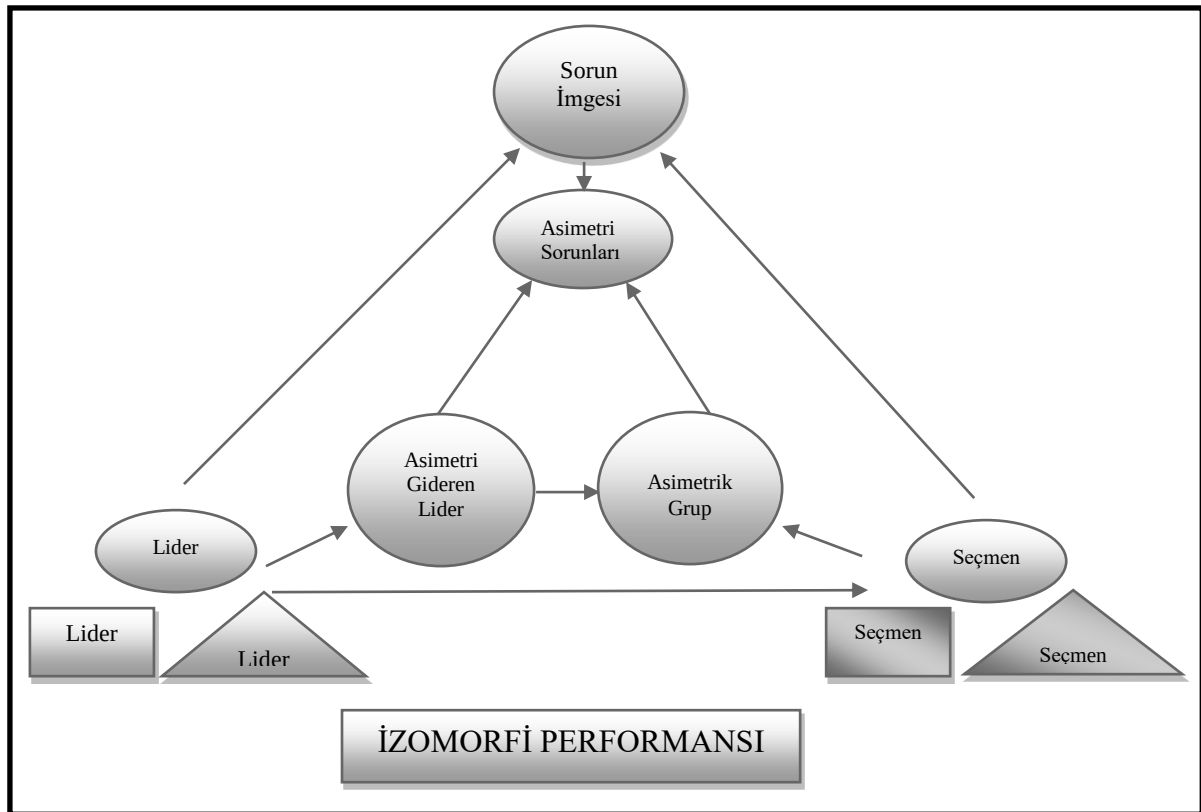
Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarında, kamu kaynakları ya da kamusal hizmetlerin sunulmasında bir takım eşitsizliklerin bulunduğu şeklinde oluşturduğu zımni önermeyi destekleyecek türden ifade ve argümanlara başvurduğunu belirtmek mümkündür. Bu çerçevede liderin seçmene sunmuş olduğu, "...bundan 12 yıl önce benim başörtülü kızım, kardeşim, okula gidebiliyor muydu? ...", "...Şimdi artık başörtülü olarak da okuyabiliyor mu? Üniversiteye gidebiliyor mu? Katsayı sorunu var mı? Ayrımcılık var mı? Başı açık-başlı örtülü yan yana okuyor mu? Birlik bu, normalleşme bu, kardeşlik bu...", "...Ankaralı hemşerim istediği hastaneye gidiyor mu? İsteddiği eczaneden ilacını alıyor mu? Artık ayırım yok...", "...Ankara artık hizmet üretiyor, eser üretiyor, çözüm üretiyor. 77 milyonu bir ve beraber kucaklıyor...", "...Batıda ne varsa doğuda da o olacak. Kuzeyde ne varsa güneyde de olacak. Yani, ayırım olmayacak ...", "...15 yıl önce denseydi ki Iğdır'a havaalanı olacak, Şırnak'a havaalanı olacak, Ağrı'ya, Kars'a havaalanı olacak, inanır mıydınız? ..." şeklindeki ifadelerin eşitsizliğin somut unsurlarına atfı yapan argümanlar olduğu belirtilebilir.

Liderin, inanç ve manevi unsurlar çerçevesinde de sosyal gruplar arası asimetrinin bulunduğuna işaret eden savını seçmene kabul ettirmek üzere başvurduğu argümanların da konuşmalarında yoğun olarak yer bulmaktadır. Soyut düzeyde asimetrik duruma işaret eden argümanlara bakıldığında kullanılan ifadelerin ya doğrudan asimetrik durumun ortaya çıkmasını sağlayıcı türden olduğu ya da dolaylı olarak asimetrik durumun varlığına işaret ettiği görülmektedir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarında yer verdiği, "...Kur'an-ı Kerim yasaklandı bu ülkede ...", "...Maalesef Türkiye'de devlet camilerle uğraştı, devlet Kur'an öğretilmesiyle, öğrenmesiyle uğraştı.Devlet ezan Türkçe mi okunsun, aslıyla mı okunsun, bununla uğraştı ...", "...Camilerimizi kapattılar, yıktılar, ahıra, depoya, müzeye çevirdiler..." şeklindeki ifadelerin doğrudan inanca ilişkin asimetrik durumun varlığını seçmeni ikna etmek üzere kullanılan argümanlara örnek göstermek mümkündür. "...düz liselerde Kur'an-ı Kerim okunabiliyor, Peygamberimizin hayatı okunabiliyor...", "...Ordudan atılan askerlerimiz için, yargıdan ihraç edilen hakim ve savcılarımız için yargı yolunu açıyoruz...", "...bizim besmelemiz bir, Fatihamız bir, Yasin'imiz bir...", "...Bu vatan bizim hepimizin vatani, bu ülke bizim hepimizin ülkesi, bu bayrak bizim hepimizin bayrağı..." şeklinde sıralanabilecek ifade ve argümanlar aracılığıyla inanç ekseninde dolaylı bir biçimde asimetrik duruma işaret edildiği görülmektedir.

İzomorfi performansını, toplumsal gruplar arasında var olduğu ileri sürülen eşitsizlik ve buna bağlı asimetric görünümü bir işleviyle ortaya çıkaran bir diğer işlevi ile asimetric seçmene simetric bir konum sunan bir performans alanı olarak özetlemek mümkündür. Toplumsal gruplar arasında asimetric görünüme neden olduğu varsayılan unsurların tespit edilmesi, asimetric seçmen grubuna bu tespitler yönünde bir zihin haritası ve algısal çerçeve sunulması ile son aşamada asimetriyi ortadan kaldırabilecek ve toplumsal gruplar arasında bir tür izomorfik görünüm inşa edebilecek lider kimliğinin seçmene iletilmesi bu performans alanını ifade etmektedir. İnanç, din, dil, ırk konuları ile kamusal hizmetlerden eşit şekilde istifade edilemediğine ilişkin yaratılmaya çalışılan sorun algısı ve bu algıya ilişkin seçmen zihninde oluşturulması hedeflenen imgesel durum, bu performans alanı kapsamında, Recep Tayyip Erdoğan'ın başvurduğu temel konu başlıkları belirlemektedir.

İzomorfi performansına ilişkin anlatılan hususları bir şema (Şekil 5.4) yardımıyla aşağıdaki biçimde özetlemek mümkündür.

5.3.7. Siyasal Simetri Vaadeden Lider Retoriğinin İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası

Analizin bu aşamasında simetri vaadeden lider retoriğinin içselleştirme performansı ve retoriğin logos bileşeninin çevresel rotası kullanılmaktadır. Seçmenin sürece dahil edilerek gönüllü elçi olmasının sağlanması, seçmene motivasyon kazandırılmasını ve bu motivasyonun sürekliliğinin korunmasını amaçladığı varsayılan ifadeler daha önce belirlene kriterler çerçevesinde konuşma metninden tespit edilmektedir. Bu ifadeler ise söz konusu kriterler kapsamında ele alınarak analiz edilmektedir.

İçselleştirme performansı ve logosun çevresel rotasını ortaya koyduğu düşünülen kriterler aşağıdaki tabloda (Çizelge 5.34) gösterilmiştir.

Çizelge 5.34. İçselleştirme performansı ve logosun çevresel rotasına ait kriterler

İÇSELLEŞTİRME PERFORMANSI Seçmeni Sürece Dâhil Etme	LOGOSUN ÇEVRESEL ROTASI Seçmenin Sorumluluk Alması İçin Bilinç Oluşturma
-Seçmenin Simetrik Durum İçin Gönüllü Elçi Olmasını İsteme -Seçmene Sorumluluk Yükleme - Seçmenden İtaatkar Davranış Beklentisi	-Ben Çalışıyorum Sizde De Çalışacaksınız İmajı -Gönüllü Elçilik İçin MotivasyonYaratıcı Bilgilersunma -Mesajın Viral Yayılımı İçin Motivasyon Yaratıcı Bilgiler

Yöntem kısmında belirlenmiş olan örneklem çerçevesinde deşifresi yapılmış konuşma metinlerinden içselleştirme performansına ilişkin olan ifadeler sıralanarak söz konusu ifadeler bir tablo aracılığı ile iki sütun halinde gösterilmektedir. Hazırlanan tablonun sağ tarafı performans alanını kapsayacak biçimde retorik bileşenin ilgili rotasına ilişkin ifadenin tamamına, tablonun sol tarafı ise, logosun çevresel rotasını da temsil eden içselleştirme performansına ait sembolik-imgesel ifade/argümanlara ayrılmaktadır.

5.3.7.1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep İlinde Gerçekleştirilen Anayasa Referandumu Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010 yılında anayasa referandumuna ilişkin 15 Ağustos Pazar günü Gaziantep ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında,

seçmenin sürece dâhil olmasını, vaadedilen simetrik toplumsal yapının sağlanması ile “başarı” elde edilebilmesi için seçmenin bir tür gönüllü elçi olmasını ve son olarak seçmen motivasyonunun sürekliliğinin sağlanmasını amaçlayan ifadelerin yer aldığı varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan’ın sunmuş olduğu ifadelerle kendisini izleyen seçmen grubuna önerilen izomorfik/simetrik konumu seçmenin içselleştirilmesinin amaçlandığını, seçmenin başarı güdüsüne seslenildiğini, içsel motivasyonun da artırılarak seçimde bir tür bilinç inşa edilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin zaman zaman sembolik ve retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.7.1.1. Liderin Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Kardeşlikle, dayanışmayla güvenle, istikrarla tüm sorunların üzerine gidecek ve bu sorunları hep birlikte Allah’ın izniyle çözüme kavuşturacağız...”

İfade 2: “...Gaziantep’e soruyorum. İleri demokrasi mücadelesinde yanımızda mısınız? Özgürlük mücadelemizde yanımızda mısınız? ...”

İfade 3: “...Çetelerle, mafyayla, karanlık örgütlerle mücadelemizde yanımızda mısınız? ...”

İfade 4: “...Milletin Anayasasına evet mi? ... Öyleyse, bakınız bugün buradan ayrılıyoruz. Buradan ayrıldıktan sonra gençler, buradan ayrıldıktan sonra, durmak yok yola devam...”

İfade 5: “...Kapı kapı dolaşmaya evet mi? Bütün eş, dost, ahbab, yaran, herkesin kapısını çalmaya evet mi? ...”

İfade 6: “...Bilenler bilmeyenlere, duyanlar duymayanlara, bunları anlatmaya hazır mı? ...”

İfade 7: “...Çok koşacağız, çok çalışacağız, fazla zaman kalmadı, 28 gün ...”

İfade 8: “...Gelin hep birlikte evet diyelim. Gelin demokraside yeni, bembeyaz bir sayfa açalım...”

İfade 9: “...Ne dedi Aşık Veysel: Uzun ince bir yoldayız gidiyoruz gündüz gece dedi. Biz de gideceğiz gündüz gece, halka hizmet yolunda gideceğiz...”

İfade 10: “...Yani 12 Eylül’de geleceğiniz için oy vereceksiniz. Çocuklarınız için oy vereceksiniz. Gençler için oy vereceksiniz...”

İfade 11: “...İstiyorum ki Gaziantep’in her yeri böyle olsun, bize yardımcı olun her yeri böyle yapalım. Yapalım beraber yapalım...”

İfade 12: “...Gaziantep’te CHP’ye oy vermiş kardeşlerimden, MHP’ye oy vermiş kardeşlerimden, BDP’ ye oy vermiş kardeşlerimden gelin diyorum hep birlikte bu 26 maddelik anayasa değişikliği paketine hep birlikte evet diyelim...”

İfade 13: “...Anayasa Mahkemesinin, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısını Gaziantep’le beraber değiştireceğiz. Hukukta kapalı devre sisteme kast sistemine siz son vereceksiniz.

İfade 14: “...Şimdi merhum Menderes’in ifade ettiği gibi “Söz sizde” Ben de ilave ediyorum karar sizde ve mühür de sizde...”

5.3.7.1.2. Gaziantep Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik Ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, seçmenin ortaya koyulan simetrik toplumsal evrim sürecine dâhil olmasını sağlamayı hedefleyen ifadelere yer verdiği düşünülmektedir. Bu çerçevede seçmene vaadedilen simetrik yeni toplumsal yapının sağlanması yani liderin başarılı olmasını sağlamak için seçmene bir tür gönüllü elçilik teklifi içeren ve seçmen motivasyonunun sürekliliğini sağlayacağı düşünülen ifadelerin kullanıldığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra konuşmalarda yer alan ifadelerin seçmene sorumluluk yükleyerek motivasyonu artırmayı amaçladığı ve ritüel davranışlar önerdiğini de belirtmek mümkündür.

Seçmenin gönüllü elçi olmasını, mesajın viral yayılımını, motivasyonda süreklilik, seçmenin sürecin mutlak savunucusu olmasını ve seçmenin kendisini büyük bir başarının parçası hissederek içsel bir ödüle kavuşmasını sağlamayı amaçlayan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo(Çizelge 5.35) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin içselleştirme performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.35. Gaziantep miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...bu sorunları hep birlikte Allah'ın izniyle çözüme kavuşturacağız..."	1. "...Kardeşlikle, dayanışmayla güvenle, istikrarla tüm sorunların üzerine gidecek ve bu sorunları hep birlikte Allah'ın izniyle çözüme kavuşturacağız..."
1.1 "Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma" odağı	
2. "...İleri demokrasi mücadelesinde yanımızda mısınız? ..."	2. "...Gaziantep'e soruyorum. İleri demokrasi mücadelesinde yanımızda mısınız? Özgürlük mücadelemizde yanımızda mısınız? ..."
2.1 "Seçmene sembolik birliktelik sunma" odağı	
2.2 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
3. "...Çetelerle, mafyayla, karanlık örgütlerle mücadelemizde yanımızda mısınız? ..."	3. "...Çetelerle, mafyayla, karanlık örgütlerle mücadelemizde yanımızda mısınız? ..."
3.1 "Seçmene sembolik birliktelik sunma" odağı	
3.2 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
4. "...gençlerburadan ayrıldıktan sonra, durmak yok yola devam..."	4. "...Milletin Anayasasına evet mi? ... Öyleyse, bakınız bugün buradan ayrılıyor. Buradan ayrıldıktan sonra gençler, buradan ayrıldıktan sonra, durmak yok yola devam..."
4.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
5. "...herkesin kapısını çalmaya evet mi? ..."	5. "...Kapı kapı dolaşmaya evet mi? Bütün eş, dost, ahabap, yaran, herkesin kapısını çalmaya evet mi? ..."
5.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
6. "...Bilenler bilmeyenlere, duyanlar duymayanlara, bunları anlatmaya hazır mı? ..."	6. "...Bilenler bilmeyenlere, duyanlar duymayanlara, bunları anlatmaya hazır mı? ..."
6.1 "Seçmenden mesajın yayılımının sağlanmasını isteme" odağı	
7. "...Çok koşacağız, ..."	7. "...Çok koşacağız, çok çalışacağız, fazla zaman kalmadı, 28 gün ..."
7.1 "Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma" odağı	
8. "...Gelin hep birlikte... demokraside... bembeyaz bir sayfa açalım..."	8. "Gelin hep birlikte evet diyelim. Gelin demokraside yeni, bembeyaz bir sayfa açalım..."
8.1 "Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma" odağı	
9. "...gideceğiz gündüz gece, halka hizmet yolunda gideceğiz ..."	9. "...Ne dedi Aşık Veysel: Uzun ince bir yoldayız gidiyoruz gündüz gece dedi. Biz de gideceğiz gündüz gece, halka hizmet yolunda gideceğiz..."
9.1 "Seçmene ritüel bir davranış modeli sunma" odağı	
10. "...geleceğiniz... Çocuklarınız... Gençler için oy vereceksiniz..."	10. "...Yani 12 Eylül'de geleceğiniz için oy vereceksiniz. Çocuklarınız için oy vereceksiniz. Gençler için oy

	vereceksiniz...”
10.1 “Seçmene sorumluluk/misyon yükleme” odağı	
11. “...bize yardımcı olun her yeri böyle yapalım. Yapalım beraber yapalım...”	11. “...İstiyorum ki Gaziantep’in her yeri böyle olsun, bize yardımcı olun her yeri böyle yapalım. Yapalım beraber yapalım...”
11.1 “Seçmene sorumluluk/misyon yükleme” odağı	
12. “...gelin diyorum hep birlikte bu 26 maddelik anayasa değişikliği paketine hep birlikte evet diyelim...”	12. “...Gaziantep’te CHP’ye oy vermiş kardeşlerimden, MHP’ye oy vermiş kardeşlerimden, BDP’ ye oy vermiş kardeşlerimden gelin diyorum hep birlikte bu 26 maddelik anayasa değişikliği paketine hep birlikte evet diyelim...”
12.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
13. “...Gaziantep’le beraber değiştireceğiz...”	13. “...Anayasa Mahkemesinin, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısını Gaziantep’le beraber değiştireceğiz. Hukukta kapalı devre sisteme kast sistemine siz son vereceksiniz...”
13.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
14. “...karar sizde ve mühür de sizde...”	14. “...Şimdi merhum Menderes’in ifade ettiği gibi “Söz sizde” Ben de ilave ediyorum karar sizde ve mühür de sizde...”
14.1 “Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma” odağı	

5.3.7.2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van İlinde Gerçekleştirilen Genel Seçim Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan’ın 2011 yılında genel seçimlere ilişkin 20 Mayıs Cuma günü Van ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin sürece dâhil olmasını, vaadedilen simetrik toplumsal yapının sağlanması ile “başarı” elde edilebilmesi için seçmenin bir tür gönüllü elçi olmasını ve son olarak seçmen motivasyonunun sürekliliğinin sağlanmasını amaçlayan ifadelerin yer aldığı varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan’ın sunmuş olduğu ifadelerle kendisini izleyen seçmen grubuna önerilen izomorfik/simetrik konumu seçmenin içselleştirilmesinin amaçlandığını, seçmenin başarı güdüsüne seslenildiğini, içsel motivasyonun da artırılarak seçmende bir tür bilinç inşa edilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut

oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin zaman zaman sembolik ve retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.7.2.1. Liderin Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Ben sizden şunu istiyorum, sevgili kardeşlerim Başımızı iki elimiz arasın alacağız, biz ölüme inanmış insanlarız ve sonuna kadar bu ülkede doğruyu, hakkı egemen kılmak için çalışacağız...”

İfade 2: “...Sevgili Vanlı kardeşim, sevgili Kürt kardeşlerim, artık bazı şeyleri sorgulamanızı sizlerden özellikle rica ediyorum...”

İfade 3: “...ben Vanlı kardeşimin bunu görmesini istiyorum. Onun için benim sizden bir ricam var kaç gün kaldı 23 gün. 23 gün kapı kapı dolaşmaya var mıyız? köy köy dolaşmaya var mıyız? Evelallah bu iş bitmiştir ...”

İfade 4: “...Siz bu çirkin tezgâhı alt üst edeceksiniz. Bu kirli senaryoyu hep beraber bozacağız...”

İfade 5: “...Ben çocuğu dağa gidenlerin çocuklarını, ne yapıp yapıp geri çağırmasını, çocuklarınızı dağa götürmek isteyenlere onlara direnmenizi istiyorum. Tavır takınmanızı istiyorum...”

İfade 6: “...Van’daki, Diyarbakır’daki Hakkari’deki, ülkem her yerindeki Kürt kardeşlerimden rica ediyorum, hayatları boyunca sizin hiçbir değerinizle, hiçbir inancınızla, hiçbir sorunuzla yolları kesişmemiş olanların bugün ortaya çıkıp nasıl ortalığı bulandırdığını iyi görün...”

İfade 7: “...Hiçbir tahrike kışkırtmaya boyun eğmeden, bu süreci tamamlayacağız ...”

İfade 8: “...sevgili Vanlılar, şuanda terörün, Terör Örgütünün ve BDP’ nin nasıl bir hesap içinde olduğunu, kimlerden nasıl destek aldığını da sorgulamanızı rica ediyorum...”

İfade 9: “...12 Hazirandan sonra sivil, katılımcı, özgürlükçü bir anayasayı sizlerle beraber yapacağız. Vanlı kardeşimle, Batmanlı kardeşimle Diyarbakırlı kardeşimle, Erzurumlu, Malatyalı, Muşlu, İstanbullu, Edirneli kardeşimle 74 milyonla beraber yapacağız...”

İfade 10: “...Ben Vanlı kardeşlerime sesleniyorum. İstersek bunu yapar mıyız? ...”

İfade 11: “...Bugüne kadar bunları birlikte yaptık, birlikte yapacağız...”

İfade 12: “...Sevgili Kardeşlerim 23 gün dedik, 23 gün yine söylüyorum kapı kapı dolaşmaya hazır mıyız? 12 Haziran akşamında inşallah bu bayramı beraber yapmaya hazır mıyız? Yeni anayasayı sizlerle yapmaya hazır mıyız? İleri demokrasiye hazır mıyız? Temel hak ve özgürlükleri genişletmeye hazır mıyız? Öyleyse koşacağız, çekinmeyeceğiz koşacağız. Ben de koşuyorum siz de koşacaksınız...”

İfade 13: “...Ama benim halkım bu doğruları görüyor...”

İfade 14: “...Ama diyoruz ki bu seçimlerde bize anayasayı değiştirme yetkisini sayısal olarak vermeniz halinde işimiz kolay. Yine biz diğer partileri dışlamayacağız, yine onlarla beraber bunu yapacağız. Ama işimiz kolay olacak. O zaman süratle tüm STK’ larla, tüm siyasi Partilerle masaya oturacağız ve yeni anayasayı, ileri demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri biz gerçekleştireceğiz...”

İfade 15: “...AK Parti çözüyor, çünkü AK Parti Sorunları çözüm yoluna koyuyor. Çünkü millet artık, bu sorunun çözümünü istiyor. AK Partiye güçlü şekilde destek veriyor...”

5.3.7.2.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik Ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, seçmenin ortaya koyulan simetrik toplumsal evrim sürecine dâhil olmasını sağlamayı hedefleyen ifadelere yer verdiği düşünülmektedir. Bu çerçevede seçmene vaadedilen simetrik yeni toplumsal yapının sağlanması yani liderin başarılı olmasını sağlamak için seçmene bir tür gönüllü elçilik teklifi içeren ve seçmen motivasyonunun sürekliliğini sağlayacağı düşünülen ifadelerin kullanıldığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra konuşmalarda yer alan ifadelerin seçmene sorumluluk yükleyerek motivasyonu artırmayı amaçladığı ve ritüel davranışlar önerdiğini de belirtmek mümkündür.

Seçmenin gönüllü elçi olmasını, mesajın viral yayılımını, motivasyonda süreklilik, seçmenin sürecin mutlak savunucusu olmasını ve seçmenin kendisini büyük bir başarının parçası hissederek içsel bir ödüle kavuşmasını sağlamayı amaçlayan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.36) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla

sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin içselleştirme performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.36. Van miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...sizden şunu istiyorum..."	1. "...Ben sizden şunu istiyorum, sevgili kardeşlerim Başımızı iki elimiz arasına alacağız, biz ölüme inanmış insanlar ve sonuna kadar bu ülkede doğruyu, hakkı egemen kılmak için çalışacağız..."
1.1 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
1.2 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
2. "...bazı şeyleri sorgulamanızı sizlerden özellikle rica ediyorum..."	2. "...Sevgili Vanlı kardeşim, sevgili Kürt kardeşlerim, artık bazı şeyleri sorgulamanızı sizlerden özellikle rica ediyorum..."
2.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
3. "...23 gün kapı kapı dolaşmaya var mıyız? ..."	3. "...ben Vanlı kardeşimin bunu görmesini istiyorum. Onun için benim sizden bir ricam var kaç gün kaldı 23 gün. 23 gün kapı kapı dolaşmaya var mıyız? köy köy dolaşmaya var mıyız? Evelallah bu iş bitmiştir ..."
3.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
4. "...Bu kirli senaryoyu hep beraber bozacağız..."	4. "Siz bu çirkin tezgâhı alt üst edeceksiniz. Bu kirli senaryoyu hep beraber bozacağız..."
4.1 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
4.2 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
5. "...Çocuklarınızı dağa götürmek isteyenlere... direnmenizi istiyorum. Tavır takınmanızı istiyorum..."	5. "Ben çocuğu dağa gidenlerin çocuklarını, ne yapıp yapıp geri çağırmasını, çocuklarınızı dağa götürmek isteyenlere onlara direnmenizi istiyorum. Tavır takınmanızı istiyorum..."
5.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
6. "...rica ediyorum, hayatları boyunca sizin hiçbir değerinizle, hiçbir inancınızla, hiçbir sorununuzla yolları kesişmemiş olanların bugün ortaya çıkıp nasıl ortalığı bulandırdığını iyi görün..."	6. "...Van'daki, Diyarbakır'daki Hakkâri'deki, ülkem her yerindeki Kürt kardeşlerimden rica ediyorum, hayatları boyunca sizin hiçbir değerinizle, hiçbir inancınızla, hiçbir sorununuzla yolları kesişmemiş olanların bugün ortaya çıkıp nasıl ortalığı bulandırdığını iyi görün..."
6.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
7. "Hiçbir tahrike kışkırtmaya boyun eğmeden, bu süreci tamamlayacağız ..."	7. "Hiçbir tahrike kışkırtmaya boyun eğmeden, bu süreci tamamlayacağız ..."
7.1 "Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma" odağı	
8. "...Terör Örgütünün ve BDP' nin nasıl bir	8. "...sevgili Vanlılar, şuanda terörün, Terör

hesap içinde olduğunu, kimlerden nasıl destek aldığını da sorgulamanızı rica ediyorum...”	Örgütünün ve BDP’ nin nasıl bir hesap içinde olduğunu, kimlerden nasıl destek aldığını da sorgulamanızı rica ediyorum...”
8.1 “Seçmene sorumluluk/misyon yükleme” odağı	
9. “...sivil, katılımcı, özgürlükçü bir anayasayı sizlerle beraber yapacağız...”	9. “...12 Hazirandan sonra sivil, katılımcı, özgürlükçü bir anayasayı sizlerle beraber yapacağız. Vanlı kardeşimle, Batmanlı kardeşimle Diyarbakırlı kardeşimle, Erzurumlu, Malatyalı, Muşlu, İstanbullu, Edirneli kardeşimle 74 milyonla beraber yapacağız...”
9.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
10. “... İstersek bunu yapar mıyız? ...”	10. “...Ben Vanlı kardeşlerime sesleniyorum. İstersek bunu yapar mıyız? ...”
10.1 “Seçmeni başarıya yöneltme” odağı	
11. “...birlikte yapacağız...”	11. “...Bugüne kadar bunları birlikte yaptık, birlikte yapacağız...”
11.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
12. “...Ben de koşuyorum siz de koşacaksınız...”	12. “...Sevgili Kardeşlerim 23 gün dedik, 23 gün yine söylüyorum kapı kapı dolaşmaya hazır mıyız? 12 Haziran akşamında inşallah bu bayramı beraber yapmaya hazır mıyız? Yeni anayasayı sizlerle yapmaya hazır mıyız? İleri demokrasiye hazır mıyız? Temel hak ve özgürlükleri genişletmeye hazır mıyız? Öyleyse koşacağız, çekinmeyeceğiz koşacağız. Ben de koşuyorum siz de koşacaksınız...”
12.1 “Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme” odağı	
13. “...halkım bu doğruları görüyor...”	13. “...Ama benim halkım bu doğruları görüyor...”
13.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
14. “...yeni anayasayı, ileri demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri biz gerçekleştireceğiz...”	14. “...Ama diyoruz ki bu seçimlerde bize anayasayı değiştirme yetkisini sayısal olarak vermeniz halinde işimiz kolay. Yine biz diğer partileri dışlamayacağız, yine onlarla beraber bunu yapacağız. Ama işimiz kolay olacak. O zaman süratle tüm STK’ larla, tüm siyasi partilerle masaya oturacağız ve yeni anayasayı, ileri demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri biz gerçekleştireceğiz...”
14.1 “Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma” odağı	
15. “...millet artık, bu sorunun çözümünü istiyor. AK Partiye güçlü şekilde destek veriyor...”	15. “...AK Parti çözüyor, çünkü AK Parti Sorunları çözüm yoluna koyuyor. Çünkü millet artık, bu sorunun çözümünü istiyor. AK Partiye güçlü şekilde destek veriyor...”
15.1 “Seçmene sorumluluk/misyon yükleme” odağı	

5.3.7.3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Samsun İlinde Gerçekleştirilen Milli İradeye Saygı Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2013 yılında Gezi Parkı olaylarına ilişkin 22 Haziran Cumartesi günü Samsun ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin sürece dâhil olmasını, vaadedilen simetrik toplumsal yapının sağlanması ile “başarı” elde edilebilmesi için seçmenin bir tür gönüllü elçi olmasını ve son olarak seçmen motivasyonunun sürekliliğinin sağlanmasını amaçlayan ifadelerin yer aldığı varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sunmuş olduğu ifadelerle kendisini izleyen seçmen grubuna önerilen izomorfik/simetrik konumu seçmenin içselleştirilmesinin amaçlandığını, seçmenin başarı güdüsüne seslenildiğini, içsel motivasyonun da artırılarak seçmende bir tür bilinç inşa edilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin zaman zaman sembolik ve retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.7.3.1. Liderin Seçmende Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Ne diyor Karadeniz türküsü, “Karardı Karadeniz doldu de taşamayı” öyle mi, öyle. Evet Karadeniz haftalardır, doldu doldu ama taşmadı. Karadeniz doldu ama taşkınlık yapmadı. Karadeniz siyasette söyleyeceğini sandıkta söyledi. İnşallah yine sandıkta söyleyecek...”

İfade 2: “...bu işten bu mücadeleden millet olarak galip çıktık. Şimdi millet olarak bir şey daha başaracağız...”

İfade 3: “...Bu mücadeleyi beraber yürüteceğiz. İnşallah 8 ayımız var...”

İfade 4: “...Bu olayları başlatanlara, bu olayları kışkırtanlara, bu olayları destekleyenlere benim milletim sandıkta gereken cevabı verecek hesabı da soracaktır...”

İfade 5: “...Şimdi 8 ay kapı kapı dolaşmaya var mıyız? Sandıkları patlatmaya var mıyız?...”

İfade 6: “...Daha çok çalışacağız, bugüne kadar 1 çalıştıysak şimdi en az iki çalışacağız, üç çalışacağız, dört çalışacağız, beş çalışacağız ve Allah’ın izniyle sandıkta çok daha farklı bir görüntü ortaya koyacağız...”

İfade 7: “...Hiç durmayacağız, duraklamayacağız. Bazıları duran adamlar üretmişler. Hepiniz durun onlara onu söylemek lazım hepiniz durun. Biz ise durmak yok yola devam diyoruz, onlar da durmaya devam etsinler...”

İfade 8: “...İnanıyorum ki şu meydanda, Cumhuriyet Meydanında bu tarihi miting de toplanan milletimin özeti her şeyi söylüyor. Bundan sonra da Allah’ın izniyle söyleyecek hiç endişem yok ve değerli kardeşlerim AK Partisiyle CHP’lisiyle, MHP’lisiyle, BDP’lisiyle Saadet Partisiyle, Büyük Birlik Partisiyle tüm şu yürüyüşe gönül veren kardeşlerim...”

İfade 9: “...Biz yola çıkarken ne dedik. Aşık Veysel’in diliyle: Uzun ince bir yoldayız gidiyoruz gündüz gece dedik. Gideceğiz gündüz gece...”

İfade 10: “...Değerli kardeşlerim biz durmayacağız. Kararlı olarak yolumuza devam edeceğiz...”

İfade 11: “...Bu olayların tamamından İstanbul’da, İzmir’de Ankara’da ülkemizin dört bir yanı rahatsız oldu. Samsun bu olaylardan rahatsız oldu. Ya benim vatandaşım camide içki içen, ayakkabı ile camiye girenlerden rahatsız olmaz mı? Caminin içini adeta çöplüğe çevirenlerden rahatsız olmaz mı? Başörtülü kızlarımıza yapılanlardan benim milletim rahatsız olmaz mı? Polisimize uygulanan şiddetten benim milletim rahatsız olmaz mı?...”

İfade 12: “...Onlar taksim meydanında dursunlar ama biz yürüyeceğiz. Durmak yok yola devam...”

İfade 13: “...Allah’a hamd olsun, bütün saldırılara rağmen, biz bu süreçten güçlenerek çıktık. Şimdi her zamankinden çok daha güçlüyüz. Şimdi her zamankinden çok daha kararlıyız. Şimdi milletimizle sizlerle gönül bağımız her zamankinden çok daha fazla. Öz çok daha güçlü, kabuk çok daha güçlü bunu görüyorum...”

İfade 14: “...Cumartesi Ankara’da biliyorsunuz yüz binler, hep bir ağızdan seslerini Dünyaya duyurdu. Pazar günü İstanbul’da 1,5 milyon insan seslerini Dünyaya duyurdu. Dün Kayseri’de yüz binlerce kardeşimiz seslerini Dünyaya duyurdu. Şimdi sıra Samsun’da...”

İfade 15: “...Samsun demokrasiye sahip çıkıyor muyuz? Sandığa Sahip çıkıyor muyuz Milli iradeye sahip çıkıyor muyuz?...”

İfade 16: “...Türkiye’ye sahip çıkıyor muyuz? Bizimle misin Samsun?...”

İfade 17: “...Evelallah, sizin şu gür sesiniz var ya, sizin şu nidanız, şu haykırışınız var ya, inanın Türkiye üzerinde hesabı olanların planlarını bozmuştur. Bundan hiç endişeniz olmasın...”

5.3.7.3.2. Samsun Mitingi Örneği Bağlamında, Seçmende Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, seçmenin ortaya koyulan simetrik toplumsal evrim sürecine dâhil olmasını sağlamayı hedefleyen ifadelere yer verdiği düşünülmektedir. Bu çerçevede seçmene vaadedilen simetrik yeni toplumsal yapının sağlanması yani liderin başarılı olmasını sağlamak için seçmene bir tür gönüllü elçilik teklifi içeren ve seçmen motivasyonunun sürekliliğini sağlayacağı düşünülen ifadelerin kullanıldığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra konuşmalarda yer alan ifadelerin seçmene sorumluluk yükleyerek motivasyonu artırmayı amaçladığı ve ritüel davranışlar önerdiğini de belirtmek mümkündür.

Seçmenin gönüllü elçi olmasını, mesajın viral yayılımını, motivasyonda süreklilik, seçmenin sürecin mutlak savunucusu olmasını ve seçmenin kendisini büyük bir başarının parçası hissederek içsel bir ödüle kavuşmasını sağlamayı amaçlayan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.37) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin içselleştirme performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir

Çizelge 5.37. Samsun miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. “...Karadeniz siyasette söyleyeceğini sandıkta söyledi. İnşallah yine sandıkta söyleyecek...”	1. “...Ne diyor Karadeniz türküsü, “Karardı Karadeniz Doldi de Taşamayı” öyle mi, öyle. Evet Karadeniz haftalardır, doldu doldu ama taşmadı. Karadeniz doldu ama taşkınlık yapmadı. Karadeniz siyasette söyleyeceğini sandıkta söyledi. İnşallah yine sandıkta söyleyecek...”
1.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı 1.2 “Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma” odağı	
2. “...Şimdi millet olarak bir şey daha başaracağız...”	2. “...bu işten bu mücadeleden millet olarak galip çıktık. Şimdi millet olarak bir şey daha

	başaracağız...”
2.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
2.2 “Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma” odağı	
3. “...Bu mücadeleyi beraber yürüteceğiz...”	3. “...Bu mücadeleyi beraber yürüteceğiz. İnşallah 8 ayımız var...”
3.1 “Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma” odağı	
3.2 “Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma” odağı	
4. “...benim milletim sandıkta gereken cevabı verecek hesabı da soracaktır...”	4. “...Bu olayları başlatanlara, bu olayları kışkırtanlara, bu olayları destekleyenlere benim milletim sandıkta gereken cevabı verecek hesabı da soracaktır...”
4.1 “Seçmene sorumluluk/misyon yükleme” odağı	
4.2 “Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma” odağı	
5. “...Şimdi 8 ay kapı kapı dolaşmaya var mıyız? Sandıkları patlatmaya var mıyız? ...”	5. “...Şimdi 8 ay kapı kapı dolaşmaya var mıyız? Sandıkları patlatmaya var mıyız?...”
5.1 “Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme” odağı	
5.2 “Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma” odağı	
6. “...Daha çok çalışacağız...”	6. “...Daha çok çalışacağız, bugüne kadar 1 çalıştıysak şimdi en az iki çalışacağız, üç çalışacağız, dört çalışacağız, beş çalışacağız ve Allah’ın izniyle sandıkta çok daha farklı bir görüntü ortaya koyacağız...”
6.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
7. “...Hiç durmayacağız, duraklamayacağız... Biz ise durmak yok yola devam diyoruz...”	7. “...Hiç durmayacağız, duraklamayacağız. Bazıları duran adamlar üretmişler. Hepiniz durun onlara onu söylemek lazım hepiniz durun. Biz ise durmak yok yola devam diyoruz, onlar da durmaya devam etsinler...”
7.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
8. “...İnanıyorum ki şu meydanda, Cumhuriyet Meydanında bu tarihi miting de toplanan milletimin özeti her şeyi söylüyor. Bundan sonra da Allah’ın izniyle söyleyecek hiç endişem yok...”	8. “...İnanıyorum ki şu meydanda, Cumhuriyet Meydanında bu tarihi miting de toplanan milletimin özeti her şeyi söylüyor. Bundan sonra da Allah’ın izniyle söyleyecek hiç endişem yok ve değerli kardeşlerim AK Partisiyle CHP’lisiyle, MHP’lisiyle, BDP’lisiyle Saadet Partisiyle, Büyük Birlik Partisiyle tüm şu yürüyüşe gönül veren kardeşlerim...”
8.1 “Seçmene sorumluluk/misyon yükleme” odağı	
9. “...Uzun ince bir yoldayız gidiyoruz gündüz gece... Gideceğiz gündüz gece...”	9. “...Biz yola çıkarken ne dedik. Aşık Veysel’in diliyle: Uzun ince bir yoldayız gidiyoruz gündüz gece dedik. Gideceğiz gündüz gece...”
9.1 “Seçmene ritüel bir davranış modeli sunma” odağı	
10. “...Değerli kardeşlerim biz durmayacağız. Kararlı olarak yolumuza devam edeceğiz...”	10. “...Değerli kardeşlerim biz durmayacağız. Kararlı olarak yolumuza devam edeceğiz...”
10.1 “Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma” odağı	
11. “...Ya benim vatandaşım camide içki içen, ayakkabı ile camiye girenlerden...”	11. “...Bu olayların tamamından İstanbul’da, İzmir’de Ankara’da ülkemizin dört bir yanı

Caminin içini adeta çöplüğe çevirenlerden... Başörtülü kızlarımıza yapılanlardan... Polisimize uygulanan şiddetten benim milletim rahatsız olmaz mı?..."	rahatsız oldu. Samsun bu olaylardan rahatsız oldu. Ya benim vatandaşım camide içki içen, ayakkabı ile camiye girenlerden rahatsız olmaz mı? Caminin içini adeta çöplüğe çevirenlerden rahatsız olmaz mı? Başörtülü kızlarımıza yapılanlardan benim milletim rahatsız olmaz mı? Polisimize uygulanan şiddetten benim milletim rahatsız olmaz mı?..."
11.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
11.2 "Seçmene ritüel bir davranış modeli sunma" odağı	
12. "...Onlar taksim meydanında dursunlar ama biz yürüyeceğiz. Durmak yok yola devam..."	12. "...Onlar taksim meydanında dursunlar ama biz yürüyeceğiz. Durmak yok yola devam..."
12.1 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
13. "...Allah'a hamd olsun, bütün saldırılara rağmen, biz bu süreçten güçlenerek çıktık. Şimdi her zamankinden çok daha güçlüyüz... Öz çok daha güçlü, kabuk çok daha güçlü bunu görüyorum..."	13. "...Allah'a hamd olsun, bütün saldırılara rağmen, biz bu süreçten güçlenerek çıktık. Şimdi her zamankinden çok daha güçlüyüz. Şimdi her zamankinden çok daha kararlıyız. Şimdi milletimizle sizlerle gönül bağımız her zamankinden çok daha fazla. Öz çok daha güçlü, kabuk çok daha güçlü bunu görüyorum..."
13.1 "Seçmene ritüel bir davranış modeli sunma" odağı	
13.2 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
14. "...Şimdi sıra Samsun'da..."	14. "...Cumartesi Ankara'da biliyorsunuz yüz binler, hep bir ağızdan seslerini Dünyaya duyurdu. Pazar günü İstanbul'da 1,5 milyon insan seslerini Dünyaya duyurdu. Dün Kayseri'de yüz binlerce kardeşimiz seslerini Dünyaya duyurdu. Şimdi sıra Samsun'da..."
14.1 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
15. "...Samsun demokrasiye sahip çıkıyor muyuz? Sandığa Sahip çıkıyor muyuz Milli iradeye sahip çıkıyor muyuz?..."	15. "...Samsun demokrasiye sahip çıkıyor muyuz? Sandığa Sahip çıkıyor muyuz Milli iradeye sahip çıkıyor muyuz?..."
15.1 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
15.2 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
16. "...Türkiye'ye sahip çıkıyor muyuz? Bizimle misin Samsun? ..."	16. "...Türkiye'ye sahip çıkıyor muyuz? Bizimle misin Samsun?"
16.1 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
16.2 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
16.3 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
17. "...sizin şu gür sesiniz var ya, sizin şu nidanız, şu haykırışınız var ya, inanın Türkiye üzerinde hesabı olanların planlarını bozmuştur..."	17. "...Evelallah, sizin şu gür sesiniz var ya, sizin şu nidanız, şu haykırışınız var ya, inanın Türkiye üzerinde hesabı olanların planlarını bozmuştur. Bundan hiç endişeniz olmasın..."
17.1 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
17.2 "Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma" odağı	

5.3.7.4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara İlinde Gerçekleştirilen Yerel Seçimler Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 yılında yerel seçimlere ilişkin 24 Mart Pazartesi günü Ankara ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin sürece dâhil olmasını, vaadedilen simetrik toplumsal yapının sağlanması ile “başarı” elde edilebilmesi için seçmenin bir tür gönüllü elçi olmasını ve son olarak seçmen motivasyonunun sürekliliğinin sağlanmasını amaçlayan ifadelerin yer aldığı varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sunmuş olduğu ifadelerle kendisini izleyen seçmen grubuna önerilen izomorfik/simetrik konumu seçmenin içselleştirilmesinin amaçlandığını, seçmenin başarı güdüsüne seslenildiğini, içsel motivasyonun da artırılarak seçmende bir tür bilinç inşa edilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin zaman zaman sembolik ve retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.7.4.1. Liderin Seçmende Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...Beraber yürüyeceğiz bu yolda, ne dedik? Uzun ince bir yoldayız, gidiyoruz gündüz-gece. Gideceğiz gündüz-gece...”

İfade 2: “...Ankara bu ittifakı 30 Mart'ta bozar. Ankara; CHP, MHP, BDP, Pensilvanya ittifakını bozacak mısın? Bozacak mısın?... 30 Mart'ta bunlara sandıkta dersini verecek misiniz? Ama bakın bir hafta kaldı, kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Durmak yok...”

İfade 3: “...Onların ablaları varsa, bizim ablalarımız da burada. Onların da ağabeyleri varmış, bizim ağabeylerimiz de burada, gençlerimiz burada...”

İfade 4: “...Demokrasiye sahip çıkıyor musun Ankara? İstiklaline sahip çıkıyor musun Ankara? İradene sahip çıkıyor musun Ankara? 30 Mart'ta mührü AK Parti'ye vuruyor musun Ankara? Maşallah. Ankara'da manzara belli, Ankara Partisine sahip çıkıyor, Ankara Başbakanına sahip çıkıyor. Ankara 30 Mart akşamı inşallah bir kez daha Ankara Kalesine zafer sancağını dikeyor...”

İfade 5: "...Kardeşlerim, sadece Ankara'da değil Ankara'nın tüm ilçelerinde AK Partili belediye başkanlarına yetki vermenizi sizlerden istiyorum. Özellikle belki bu biraz garip de kaçacak ama ben bir Keçiörenliyim, Keçiören'de oturuyorum, tabi Keçiören benim şu anda ilçem; burada yeniden AK Parti diyor muyuz? Ama durmak yok. Bugün biz aynı zamanda bir Keçiören mitingi yapmış oluyoruz. Etimesgut, Gölbaşı; AK Parti diyor muyuz? Yenimahalle, Kızılcahamam, Kalecik, Ayaş; AK Parti diyor muyuz? Sincan, Mamak, Altındağ, Güdül, Çubuk; yeniden AK Parti diyor muyuz? Pursaklar, Polatlı, AK parti diyor muyuz? 30 Mart'ta bütün ilçelerden müjde bekliyorum. Ankara'nın bu CHP'ye, bu MHP'ye, bu Pensilvanya'ya 30 Mart'ta çok büyük bir ders vermesini bekliyorum..."

İfade 6: "...Kardeşlerim, şunu unutmayın, ulaştığınız herkese bunu özellikle anlatmanızı istiyorum..."

İfade 7: "...Hacı Bayram Veli'nin mirasına sizler sahip çıkacaksınız. İstiklal ruhunu sizler geleceğe taşıyacaksınız, ben size inanıyorum, size güveniyorum..."

İfade 8: "...Şimdi 7 gün, 7 gün, bir daha bunun sözünü verelim mi? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Sandıklara sahip çıkmaya var mıyız? Hepiniz müşahit kartlarınızı ilçelerinizden alınız, sandıklarınıza sahip çıkınız. Abiler, siz de sahip çıkınız..."

İfade 9: "...Bir de ben sizden bir ricada bulunacağım; bunların dersanelerinde çocuklarınız varsa alın, ... Bunların okullarından da çocuklarınızı alınız, devletin okulları bize yeter. Sakın ha bunların gazetelerini, bunların yandaş gazetelerini de okumayınız, okumayınız..."

İfade 10: "...Onun için CHP'yi destekleyen bu Pensilvanya'ya 30 Mart'ta hesabı siz soracaksınız, siz soracaksınız..."

İfade 11: "...Kardeşlerim, şimdi hazır mıyız? Hazır mıyız? Şu coşkunuz yeter, şu ihtişamınız yeter..."

İfade 12: "...Melih Gökçek kardeşimle bu dönem yola devam mı? Bir hafta gece-gündüz çalışmaya devam mı? Durmak yok..."

İfade 13: "...Şimdi bir hafta. Ama sizden benim bir ricam daha var. Ne yapacaksınız biliyor musunuz? Şimdi kiminle görüşüyorsanız, AK Parti'ye gönül vermeyen kimlerle görüşüyorsanız akrabanız, komşunuz, yakınınız, dostunuz, onlara bildiklerinizi anlatın. Olsun, bize düşen görev anlatmaktır, biz anlatırız, gerisi Allah kerim. İlla Pensilvanya'daki zat 100 kişiyi ikna edin, böyle bir şey yok. Hüküm var, nedir o hüküm? Bizim görevimiz ikna etmek değil, bizim görevimiz sadece doğruları tebliğdir, biz anlatırız. Kalplerin sahibi Allah'tır. Biz bu yola böyle çıktık, Partimizi kurduk, 16 ay sonra iktidar olduk, o gün bugündür iktidardayız.

İfade 14: "...Bakın şimdi bana göre solumda Keçiören, arka solda Yenimahalle. Şimdi bakın özellikle oturmuş olduğum şu Keçiören'de ona göre sizden özel gayret

bekliyorum. Yenimahalle’de özel gayret bekliyorum. Tüm ilçelerimiz, 25 ilçede devrim bekliyorum. Bizim iki tane de hanım belediye başkan adayımız var biliyorsunuz. Kalecik’i bu sefer hallediyoruz, inşallah. Gündül’ü de hallediyoruz. İnşallah bir sinyal, işaret veriyoruz. Sandıkları AK Parti’nin oylarıyla inşallah aydınlatacağız...”

İfade 15: “...Şöyle bir yarım hilal yapalım. Hani futbolcular maçta şöyle kendi aralarında bir akitleşirler ya maçı almak için, şimdi biz de burada bir akitleşeceğiz. 25 ilçe, 1 de Büyükşehir; almaya var mıyız? Var mıyız? Maşallah, barekallah. Gümbür gümbür geliyoruz Allah’ın izniyle, çok çalışacağız, durmak yok. Uzun ince bir yoldayız... O kadar, gideceğiz gündüz gece.”

5.3.7.4.2. Van Mitingi Örneği Bağlamında, Seçimde Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, seçmenin ortaya koyulan simetrik toplumsal evrim sürecine dâhil olmasını sağlamayı hedefleyen ifadelere yer verdiği düşünülmektedir. Bu çerçevede seçmene vaadedilen simetrik yeni toplumsal yapının sağlanması yani liderin başarılı olmasını sağlamak için seçmene bir tür gönüllü elçilik teklifi içeren ve seçmen motivasyonunun sürekliliğini sağlayacağı düşünülen ifadelerin kullanıldığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra konuşmalarda yer alan ifadelerin seçmene sorumluluk yükleyerek motivasyonu artırmayı amaçladığı ve ritüel davranışlar önerdiğini de belirtmek mümkündür.

Seçmenin gönüllü elçi olmasını, mesajın viral yayılımını, motivasyonda süreklilik, seçmenin sürecin mutlak savunucusu olmasını ve seçmenin kendisini büyük bir başarının parçası hissederek içsel bir ödüle kavuşmasını sağlamayı amaçlayan ifadeleri sembolik ve retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.38) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin içselleştirme performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.38. Ankara miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...Beraber yürüyeceğiz bu yolda, ne dedik? Uzun ince bir yoldayız, gidiyoruz gündüz-gece..."	1. "...Beraber yürüyeceğiz bu yolda, ne dedik? Uzun ince bir yoldayız, gidiyoruz gündüz-gece. Gideceğiz gündüz-gece..."
1.1 "Seçmene ritüel bir davranış modeli sunma" odağı 1.2 "Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma" odağı	
2. "...Ama bakın bir hafta kaldı, kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? ..."	2. "...Ankara bu ittifakı 30 Mart'ta bozar. Ankara; CHP, MHP, BDP, Pensilvanya ittifakını bozacak mısın? Bozacak mısın? ... 30 Mart'ta bunlara sandıkta dersini verecek misiniz? Ama bakın bir hafta kaldı, kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Durmak yok..."
2.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı 2.2 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
3. "...ablalarımız... bizim ağabeylerimiz... gençlerimiz burada..."	3. "...Onların ablaları varsa, bizim ablalarımız da burada. Onların da ağabeyleri varmış, bizim ağabeylerimiz de burada, gençlerimiz burada..."
3.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
4. "...Demokrasiye...İstiklaline...İradene sahip çıkıyor musun Ankara?..."	4. "...Demokrasiye sahip çıkıyor musun Ankara? İstiklaline sahip çıkıyor musun Ankara? İradene sahip çıkıyor musun Ankara? 30 Mart'ta mührü AK Parti'ye vuruyor musun Ankara? Maşallah. Ankara'da manzara belli, Ankara Partisine sahip çıkıyor, Ankara Başbakanına sahip çıkıyor. Ankara 30 Mart akşamı inşallah bir kez daha Ankara Kalesine zafer sancağını diyor..."
4.1 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı 4.2 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
5. "...Ankara'nın bu CHP'ye, bu MHP'ye, bu Pensilvanya'ya 30 Mart'ta çok büyük bir ders vermesini bekliyorum..."	5. "...Kardeşlerim, sadece Ankara'da değil Ankara'nın tüm ilçelerinde AK Partili belediye başkanlarına yetki vermenizi sizlerden istiyorum. Özellikle belki bu biraz garip de kaçacak ama, ben bir Keçiörenliyim, Keçiören'de oturuyorum, tabii Keçiören benim şu anda ilçem; burada yeniden AK Parti diyor muyuz? Ama durmak yok. Bugün biz aynı zamanda bir Keçiören mitingi yapmış oluyoruz. Etimesgut, Gölbaşı; AK Parti diyor muyuz? Yenimahalle, Kızılcahamam, Kalecik, Ayaş; AK Parti diyor muyuz? Sincan, Mamak, Altındağ, Güdül, Çubuk; yeniden AK Parti diyor muyuz?

	Pursaklar, Polatlı, AK parti diyor muyuz? 30 Mart'ta bütün ilçelerden müjde bekliyorum. Ankara'nın bu CHP'ye, bu MHP'ye, bu Pensilvanya'ya 30 Mart'ta çok büyük bir ders vermesini bekliyorum..."
5.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
5.2 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
6. "...Ulaştığınız herkese ... anlatmanızı istiyorum..."	6. "...Kardeşlerim, şunu unutmayın, ulaştığınız herkese bunu özellikle anlatmanızı istiyorum..."
6.1 "Seçmenden mesajın yayılımının sağlanmasını isteme" odağı	
7. "...Hacı Bayram Veli'nin mirasına... İstiklal ruhunu sizler geleceğe taşıyacaksınız, ben size inanıyorum, size güveniyorum..."	7. "...Hacı Bayram Veli'nin mirasına sizler sahip çıkacaksınız. İstiklal ruhunu sizler geleceğe taşıyacaksınız, ben size inanıyorum, size güveniyorum..."
7.1 "Seçmene ritüel bir davranış modeli sunma" odağı	
7.2 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
7.3 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
8. "...bir daha bunun sözünü verelim mi? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız?..."	8. "...Şimdi 7 gün, 7 gün, bir daha bunun sözünü verelim mi? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Sandıklara sahip çıkmaya var mıyız? Hepiniz müşahit kartlarınızı ilçelerinizden alınız, sandıklarınıza sahip çıkınız. Ağabeyler, siz de sahip çıkınız..."
8.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
9. "...30 Mart'ta hesabı siz soracaksınız..."	9. "...Onun için CHP'yi destekleyen bu Pensilvanya'ya 30 Mart'ta hesabı siz soracaksınız, siz soracaksınız..."
9.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
9.2 "Seçmene sembolik birliktelik sunma" odağı	
10. "...Bir de ben sizden bir ricada bulunacağım..."	10. "...Bir de ben sizden bir ricada bulunacağım; bunların dershanelerinde çocuklarınız varsa alın, ... Bunların okullarından da çocuklarınızı alınız, devletin okulları bize yeter. Sakın ha bunların gazetelerini, bunların yandaş gazetelerini de okumayınız, okumayınız..."
10.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
11. "...Şu coşkunuz yeter, şu ihtişamınız yeter..."	11. "...Kardeşlerim, şimdi hazır mıyız? Hazır mıyız? Şu coşkunuz yeter, şu ihtişamınız yeter..."
11.1 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
12. "...Bir hafta gece-gündüz çalışmaya devam mı? Durmak yok..."	12. "...Melih Gökçek kardeşimle bu dönem yola devam mı? Bir hafta gece-gündüz çalışmaya devam mı? Durmak yok..."
12.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
12.2 "Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma" odağı	
13. "...Ama sizden benim bir ricam daha	13. "...Şimdi bir hafta. Ama sizden benim bir

var... AK Parti'ye gönül vermeyen... akrabamız, komşunuz, yakınınız, dostunuz, onlara bildiklerinizi anlatın..."	ricam daha var. Ne yapacaksınız biliyor musunuz? Şimdi kiminle görüşüyorsanız, AK Parti'ye gönül vermeyen kimlerle görüşüyorsanız akrabamız, komşunuz, yakınınız, dostunuz, onlara bildiklerinizi anlatın. Olsun, bize düşen görev anlatmaktır, biz anlatırız, gerisi Allah kerim. İlla Pensilvanya'daki zat 100 kişiyi ikna edin, böyle bir şey yok. Hüküm var, nedir o hüküm? Bizim görevimiz ikna etmek değil, bizim görevimiz sadece doğruları tebliğdir, biz anlatırız. Kalplerin sahibi Allah'tır. Biz bu yola böyle çıktık, Partimizi kurduk, 16 ay sonra iktidar olduk, o gün bugündür iktidardayız..."
13.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
13.2 "Seçmenden mesajın yayılımının sağlanmasını isteme" odağı	
14. "...özel gayret bekliyorum. Tüm ilçelerimiz, 25 ilçede devrim bekliyorum. ..."	14. "...Bakın şimdi bana göre solumda Keçiören, arka solda Yenimahalle. Şimdi bakın özellikle oturmuş olduğum şu Keçiören'de ona göre sizden özel gayret bekliyorum. Yenimahalle'de özel gayret bekliyorum. Tüm ilçelerimiz, 25 ilçede devrim bekliyorum. Bizim iki tane de hanım belediye başkan adayımız var biliyorsunuz. Kalecik'i bu sefer hallediyoruz, inşallah. Güdül'ü de hallediyoruz. İnşallah bir sinyal, işaret veriyoruz. Sandıkları AK Parti'nin oylarıyla inşallah aydınlatacağız..."
14.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
15. "...Şöyle bir yarım hilal yapalım. Hani futbolcular maçta şöyle kendi aralarında bir akitleşirler ya maçı almak için, şimdi biz de burada bir akitleşeceğiz..."	15. "...Şöyle bir yarım hilal yapalım. Hani futbolcular maçta şöyle kendi aralarında bir akitleşirler ya maçı almak için, şimdi biz de burada bir akitleşeceğiz. 25 ilçe, 1 de Büyükşehir; almaya var mıyız? Var mıyız? Maşallah, barekallah. Gümbür gümbür geliyoruz Allah'ın izniyle, çok çalışacağız, durmak yok. Uzun ince bir yoldayız... O kadar, gideceğiz gündüz gece."
15.1 "Seçmene ritüel bir davranış modeli sunma" odağı	
15.2 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
15.3 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	

5.3.7.5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya İlinde Gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşmasının İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Analizi

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin 12 Temmuz Cumartesi günü Antalya ilinde gerçekleştirmiş olduğu mitingde seçmene yönelttiği konuşmasında, seçmenin sürece dâhil olmasını, vaadedilen simetrik toplumsal yapının sağlanması ile “başarı” elde edilebilmesi için seçmenin bir tür gönüllü elçi olmasını ve son olarak seçmen motivasyonunun sürekliliğinin sağlanmasını amaçlayan ifadelerin yer aldığı varsayılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın sunmuş olduğu ifadelerle kendisini izleyen seçmen grubuna önerilen izomorfik/simetrik konumu seçmenin içselleştirilmesinin amaçlandığını, seçmenin başarı güdüsüne seslenildiğini, içsel motivasyonun da artırılarak seçmende bir tür bilinç inşa edilmeye çalışıldığını belirtmek mümkündür. Söz konusu ifadelerin ilk düzlemini sembolik boyut oluştururken, ikinci düzlemini retorik boyut oluşturmaktadır. Buna ek olarak aynı ifadenin zaman zaman sembolik ve retorik düzlemde varlık gösterebildiğini belirtmek mümkündür.

5.3.7.5.1 Liderin Seçmende Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşasına Yönelik İfadeleri

İfade 1: “...10 Ağustos’a kadar durmak yok yola devam, durmayacağız, ulaşabildiğimiz kadar il’e ulaşacak, bu büyük dönüşümü, bu büyük değişimi milletimizle paylaşacağız...”

İfade 2: “...10 Ağustos’ta sandıklarda tarih yazılacak tarih. Sizin evlatlarınız, sizin torunlarınız yarın ne diyecek biliyor musunuz? Benim annem, benim anneannem ilk defa cumhurbaşkanı seçilirken gitti oy kullandı diyecekler; bu çok önemli, siz bu tarihin yazarları olacaksınız...”

İfade 3: “...Onun için sizlerden özellikle rica ediyorum, mutlaka sandığa gidin, yeni Türkiye’nin kuruluşu için mutlaka oy pusulasına mührünüzü basın...”

İfade 4: “...Antalya’ya tatile gelen kardeşlerimden de rica ediyorum, 10 Ağustos’ta tatillerine ara versinler, gitsinler oylarını kullansınlar, sandığa sahip çıksınlar...”

İfade 5: “...bu tarihi hadiseyi hiç kimse kaçırmamasın. Yarın çocuklarımız bunun hesabını bize sorar ha, onun için bunu kaçırmayalım...”

İfade 6: “Onun için kapı kapı dolaşmaya var mıyız?... Durmak yok...”

İfade 7: “...Ağabeyler, kapı kapı dolaşmaya var mıyız?...

İfade 8: “...Çok çalışacağız, fazla bir zaman kalmadı görüyorsunuz, artık 1 ay bile yok...”

İfade 9: “...şöyle iftar sohbetlerinde, sahur sohbetlerinde bu konuları anlatalım, işleyelim...”

İfade 10: “...şimdi ilk defa cumhurbaşkanını seçeceksiniz, bir kez daha Türkiye’nin geleceği hakkında kararı siz vereceksiniz...”

İfade 11: “...ama biz diyoruz ki, bu hareketi halk başlatmıştır, halkımızla devam ediyoruz...”

İfade 12: “...ilk kez Cumhuriyet tarihimizde cumhurbaşkanını sandıkta belirleyeceğiz, siz belirleyeceksiniz siz, vekiller değil asıllar, siz belirleyeceksiniz...”

İfade 13: “... Siz siz, karar verici sizsiniz, sizin yetkinizi kimse alamaz...”

5.3.7.5.2. Antalya Mitingi Örneği Bağlamında, Seçmende Simetrik Konuma İlişkin Birliktelik-Elbirliği/Başarı Arzusu/Motivasyon Sürekliliğinin Sağlanması İçin Bilinç İnşası Oluşturmaya Yönelik İfadelerin Sembolik ve Retorik Gösterimi

Liderin seçmene aktarmış olduğu mesajlarla, seçmenin ortaya koyulan simetrik toplumsal evrim sürecine dâhil olmasını sağlamayı hedefleyen ifadelere yer verdiği düşünülmektedir. Bu çerçevede seçmene vaadedilen simetrik yeni toplumsal yapının sağlanması yani liderin başarılı olmasını sağlamak için seçmene bir tür gönüllü elçilik teklifi içeren ve seçmen motivasyonunun sürekliliğini sağlayacağı düşünülen ifadelerin kullanıldığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra konuşmalarda yer alan ifadelerin seçmene sorumluluk yükleyerek motivasyonu artırmayı amaçladığı ve ritüel davranışlar önerdiğini de belirtmek mümkündür.

Seçmenin gönüllü elçi olmasını, mesajın viral yayılımını, motivasyonda süreklilik, seçmenin sürecin mutlak savunucusu olmasını ve seçmenin kendisini büyük bir başarının parçası hissederek içsel bir ödüle kavuşmasını sağlamayı amaçlayan ifadeleri sembolik ve

retorik olarak ikili biçimde aşağıdaki tablo (Çizelge 5.39) yardımıyla göstermek mümkündür. Tabloda metinlerden elde edilen ifadeler sembolik ve retorik boyutlarıyla sunulmuş, ifadelerin altında ise söz konusu ifadenin içselleştirme performansının hangi alt kriterine odaklandığı belirtilmiştir.

Çizelge 5.39. Antalya miting konuşmasının içselleştirme performansı açısından sembolik ve retorik olarak gösterimi

SEMBOLİK İFADE DÜZLEMİ	RETORİK İFADE DÜZLEMİ
1. "...10 Ağustos'a kadar durmak yok yola devam, durmayacağız..."	1. "...10 Ağustos'a kadar durmak yok yola devam, durmayacağız, ulaşabildiğimiz kadar il'e ulaşacak, bu büyük dönüşümü, bu büyük değişimi milletimizle paylaşacağız..."
1.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
2. "...siz bu tarihin yazarları olacaksınız..."	2. "...10 Ağustos'ta sandıklarda tarih yazılacak tarih. Sizin evlatlarınız, sizin torunlarınız yarın ne diyecek biliyor musunuz? Benim annem, benim anneannem ilk defa cumhurbaşkanı seçilirken gitti oy kullandı diyecekler; bu çok önemli, siz bu tarihin yazarları olacaksınız..."
2.1 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
3. "...mutlaka sandığa gidin, yeni Türkiye'nin kuruluşu için mutlaka oy pusulasına mührünüzü basın..."	3. "...Onun için sizlerden özellikle rica ediyorum, mutlaka sandığa gidin, yeni Türkiye'nin kuruluşu için mutlaka oy pusulasına mührünüzü basın..."
3.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
3.2 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
3.3 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
4. "...tatillerine ara versinler, gitsinler oylarını kullansınlar, sandığa sahip çıksınlar..."	4. "...Antalya'ya tatile gelen kardeşlerimden de rica ediyorum, 10 Ağustos'ta tatillerine ara versinler, gitsinler oylarını kullansınlar, sandığa sahip çıksınlar..."
4.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
5. "...Yarın çocuklarımız bunun hesabını bize sorar ha, onun için bunu kaçırmayalım..."	5. "...bu tarihi hadiseyi hiç kimse kaçırmamasın. Yarın çocuklarımız bunun hesabını bize sorar ha, onun için bunu kaçırmayalım..."
5.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
5.2 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
6. "...kapı kapı dolaşmaya var mıyız? ..."	6. "Onun için kapı kapı dolaşmaya var mıyız? ... Durmak yok..."
6.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	

7. "...Ağabeyler, kapı kapı dolaşmaya var mıyız?..."	7. "...Ağabeyler, kapı kapı dolaşmaya var mıyız?..."
7.1 "Seçmenden gönüllü elçi olmasını isteme" odağı	
8. "...Çok çalışacağız, fazla bir zaman kalmadı..."	8. "...Çok çalışacağız, fazla bir zaman kalmadı görüyorsunuz, artık 1 ay bile yok..."
8.1 "Seçmene elbirliği ile başarıya ulaşma teklifinde bulunma" odağı	
9. "...şöyle iftar sohbetlerinde, sahur sohbetlerinde bu konuları anlatalım, işleyelim..."	9. "...şöyle iftar sohbetlerinde, sahur sohbetlerinde bu konuları anlatalım, işleyelim..."
9.1 "Seçmenden mesajın yayılımının sağlanmasını isteme" odağı	
10. "...bir kez daha Türkiye'nin geleceği hakkında kararı siz vereceksiniz..."	10. "...şimdi ilk defa cumhurbaşkanını seçeceksiniz, bir kez daha Türkiye'nin geleceği hakkında kararı siz vereceksiniz..."
10.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
10.2 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
11. "...bu hareketi halk başlatmıştır, halkımızla devam ediyoruz..."	11. "...ama biz diyoruz ki, bu hareketi halk başlatmıştır, halkımızla devam ediyoruz..."
11.1 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
11.2 "Seçmene sembolik ortaklık teklifinde bulunma" odağı	
12. "...cumhurbaşkanını sandıkta... siz belirleyeceksiniz siz, vekiller değil asıllar..."	12. "...ilk kez Cumhuriyet tarihimizde cumhurbaşkanını sandıkta belirleyeceğiz, siz belirleyeceksiniz siz, vekiller değil asıllar, siz belirleyeceksiniz..."
12.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
12.2 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	
13. "...karar verici sizsiniz..."	13. "... Siz siz, karar verici sizsiniz, sizin yetkinizi kimse alamaz..."
13.1 "Seçmene sorumluluk/misyon yükleme" odağı	
13.2 "Seçmene başarının bir parçası olma imkanı sunma" odağı	

5.3.7.6. SSVLR'nin İçselleştirme Performansı ve Logosun Çevresel Rotası Kapsamında Değerlendirilmesi

İçselleştirme performansını, liderin seçmeni ikna sürecinin aktif bir parçası haline getirmek ve sürece dahil etmek amacıyla ortaya koyduğu argüman ve ifadelerin oluşturduğunu belirtmek mümkündür. Bu bağlamda içselleştirme kavramı işlevsel olarak, liderin seçmene aktarmış olduğu tüm hususların seçmen tarafından benimsenmesini, liderin seçmene koymuş olduğu hedef çerçevesinde hareket etmesini ve kararsız seçmenlerin de ikna edilmesi için çaba gösterilmesini sağlamayı ifade etmektedir. İçselleştirme performansını seçmende bir tür içsel motivasyon ve başarı güdüsü yaratmak üzere simetrik konum

sunulan seçmen grubunun sürece aktif katılımını sağlama çabası olarak özetlemek mümkündür.

Liderin konuşma boyunca seçmene yöneltmiş olduğu ifade ve argümanların seçmende oluşturması planlanan duygusal ve bilişsel dönüşümün/değişimin davranışsal bir boyut kazanmasını sağlamak üzere, seçmenin kendisine sunulan ifadeleri özümsemesine yönelik çaba içselleştirme performansının en temel işlevi olarak ele alınabilir. Bir diğer ifadeyle içselleştirme performansı, seçmende inşa edilmek istenen tutumların davranışsal bir boyut kazanarak ikna sürecinin liderin arzu ettiği biçimde sonuçlanmasına katkı sağladığını ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda içselleştirme performansının, seçmene daha önce kazandırılan dinamizmin “eylem” yaratabilecek bir forma bürünmesini sağladığını ileri sürmek mümkündür.

İçselleştirme performansının seçmene hareket alanı yarattığını, seçmenin kendisini faydalı hissetmesine ve kendisini büyük bir işin parçası olarak algılamasına zemin sağladığını belirtmek mümkündür. Bunun yanı sıra bu performans aracılığıyla seçmene önem verildiği, seçmenin dikkate alındığı algısının oluşturulması ve bu sayede lidere bağlılık ve itaat duygusunun yaratılmasının da hedeflendiği ileri sürülebilir. Daha önce iş ve izomorfi performansları aracılığı ile seçmene sunulan somut/dışsal ödüllere ek olarak, “değerli olma”, “başarma”, “adını tarihe yazdırma” gibi seçmene sunulan soyut/işsel ödüllerle, seçmenin iki yönlü olarak kuşatılmasının hedeflendiği görülmektedir. Bu bağlamda Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene “...12 Haziran akşamında inşallah bu bayramı beraber yapmaya hazır mıyız? ...”, “...karar verici sizsiniz...”, “...siz bu tarihin yazarları olacaksınız...”, “...Şu coşkunuz yeter, şu ihtişamınız yeter...”, “...karar sizde ve mühür de sizde...”, “...cumhurbaşkanını sandıkta... siz belirleyeceksiniz siz, vekiller değil asıllar...”, “...Bir de ben sizden bir ricada bulunacağım...”, “...sizin şu gür sesiniz var ya, sizin şu nidanız, şu haykırışınız var ya, inanın Türkiye üzerinde hesabı olanların planlarını bozmuştur...” şeklinde ifadeler yönelttiği görülmektedir.

Liderin içselleştirme performansı ile seçmenin zihninde oluşmasını istediği imajın “ben çalışıyorum siz de çalışacaksınız” şeklindeki ifadede yer aldığını belirtmek mümkündür. Bu ifade aracılığıyla liderin “çalışan” bir kişi olduğu ancak tek başına çalışmasının yeterli olmadığı imajının kurgulandığı görülmektedir. Bir diğer ifadeyle “siz olmadan başaramam” şeklindeki örtük bir mesajın seçmene yöneltildiği düşünülmektedir. Bu

mesajın ise, seçmenin, liderle özdeşleşmesine imkân vererek lider-seçmen sinerjisi yarattığı ayrıca seçmenin lider tarafından dikkate alındığı, sevildiği ve saygı gördüğü hissinin ortaya çıkmasına katkı sağladığını ifade etmek mümkündür. Böylece seçmenin bir yandan “gönüllü elçi” olması için zemin sağlanırken, diğer yandan liderin seçmene sunmuş olduğu mesajın “viral” yolla yayılmasının da sağlanmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Bu bağlamda “Durmak yok yola devam” ve “kapı kapı dolaşacağız” şeklindeki ifadelerin sırasıyla “gönüllü elçi” ve “viral” yayılım hususlarına ilişkin olduğu görülmektedir. Buradan hareketle seçmeni “gönüllü elçi” haline getirilmesiyle, elçilik rolü üstlenen seçmen motivasyonunun “yarılanma ömrünü” uzatılabileceğini, elçilik rolü üstlenen seçmenin lidere ait argümanları “viral” yayılımla daha fazla seçmene ulaştırmasının sağlanabileceği ve mesajların dolaşımının artırılabilceğini ileri sürmek mümkündür. Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene sunduğu “ ... Ulaştığınız herkese ... anlatmanızı istiyorum...”, “...Ama sizden benim bir ricam daha var... AK Parti’ye gönül vermeyen... akrabanız, komşunuz, yakınınız, dostunuz, onlara bildiklerinizi anlatın...”, “...ablalarımız... bizim ağabeylerimiz... gençlerimiz burada...”, “...Bilenler bilmeyenlere, duyanlar duymayanlara, bunları anlatmaya hazır mı? ...”, “...Şimdi 8 ay kapı kapı dolaşmaya var mıyız? ...”, “...şöyle iftar sohbetlerinde, sahur sohbetlerinde bu konuları anlatalım, işleyelim...”, “...Ağabeyler, kapı kapı dolaşmaya var mıyız? ...”, “...bir daha bunun sözünü verelim mi? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız?...”, “...Ben de koşuyorum siz de koşacaksınız...” şeklinde ki ifadeleri anlatılan bu hususlara örnek olarak göstermek mümkündür.

İçselleştirme performansına ilişkin ifade ve argümanların sunumunda da sembolik ifadeler aracılığıyla liderin kendisine ilişkin kavramsal bir transfer sağladığı görülmektedir. Seçmen motivasyonunu artırdığı düşünülen bu tür transferlerin, seçmenin daha önce ifade edilen “başarılan büyük bir iş”in parçası olma ve “demokrasi”, “milli mücadele”, “milletin geleceği”, “milli irade” gibi ifadelerin oluşturduğu imgesel duruma ait olma arzusunu da pekiştirebileceğini iddia etmek mümkündür. Bu bağlamda Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşmalarında yer verdiği, “...İleri demokrasi mücadelesinde yanımızda mısınız? ...”, “...Çetelerle, mafyayla, karanlık örgütlerle mücadelemizde yanımızda mısınız? ...”, “...Terör Örgütünün ve BDP’ nin nasıl bir hesap içinde olduğunu, kimlerden nasıl destek aldığını da sorgulamanızı rica ediyorum...”, “... Demokrasiye... İstiklaline...İradene sahip çıkıyor musun Ankara?...” şeklindeki ifade ve argümanlar aracılığıyla seçmene bir algı haritası sunduğu görülmektedir. Burada liderin kendisini “ileri demokrasiyi savunan”,

“hukuk dışı örgütlerle savaşılan”, “demokrasi, istiklal, milli irade” gibi kavramlara önem veren bir kişi olarak konumlandığı görülmektedir. Bir diğer ifadeyle söz konusu sembolik ifadeler aracılığıyla liderin kendisine ilişkin seçmen zihninde bir algı formu oluşturmaya çalıştığı görülmektedir.

İçselleştirme performansı çerçevesinde Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene sunmuş olduğu mesajların en temel karakteristiğini, “birlikte başaracağız” vurgusunun oluşturduğu görülmektedir. “Birlikte başaracağız” ifadesinin içeriğini ise “birliktelik” ve “başarma” biçimindeki iki temel imgenin oluşturduğu görülmektedir. “Birliktelik” imgesinin, seçmenin bir ideal etrafında toplanarak grup formu kazanmasını, bir “kimlik” etrafında toplanmasını, bir “başarının” parçası olmasını, dinamizm göstermesini ve liderin arzu ettiği siyasal davranışın sergilenmesi kapsamında motivasyon kazanmasını sağlayan bir işlev gördüğü düşünülmektedir. “Başarma” imgesinin ise seçmene sunulmuş içsel bir ödül olarak işlev gördüğünü belirtmek mümkündür. Bu bağlamda söz konusu kavram ve ifadelerin sembolize ettiği argümanlar aracılığı ile Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmeni dinamik hale getirmeye çalıştığını da belirtmek mümkündür.

Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene yönelttiği; “...Vanlı kardeşimle, Batmanlı kardeşimle Diyarbakırlı kardeşimle, Erzurumlu, Malatyalı, Muşlu, İstanbullu, Edirneli kardeşimle 74 milyonla beraber yapacağız...”, “...Kardeşlikle, dayanışmayla güvenle, istikrarla tüm sorunların üzerine gidecek ve bu sorunları hep birlikte Allah’ın izniyle çözüme kavuşturacağız...”, “...Çok koşacağız, çok çalışacağız, fazla zaman kalmadı, 28 gün ...”, “...Sandıkları patlatmaya var mıyız?...”, “...Anayasa Mahkemesinin, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısını Gaziantep’le beraber değiştireceğiz...”, “...Gelin hep birlikte evet diyelim. Gelin demokraside yeni, bembeyaz bir sayfa açalım...”, “...Bugüne kadar bunları birlikte yaptık, birlikte yapacağız...”, “...Bu mücadeleyi beraber yürüteceğiz. İnşallah...”, “...bu hareketi halk başlatmıştır, halkımızla devam ediyoruz...”, “...bir kez daha Türkiye’nin geleceği hakkında kararı siz vereceksiniz...”, “...AK Partisiyle CHP’lisiyle, MHP’lisiyle, BDP’lisiyle Saadet Partisiyle, Büyük Birlik Partisiyle tüm şu yürüyüşe gönül veren kardeşlerim...” şeklindeki mesajların “birliktelik” ve “başarma” imgelerinin temel işlevlerine uygun olduğu görülmektedir.

İçselleştirme performansına ilişkin seçmene sunulan mesajların bir diğer işlevinin de seçmende daha önce harekete geçirilmiş olan “öfke”, “öç alma/intikam hissi”, “düşmanla

mücadele etme duygusu”, “ülkeyi düşmanlardan temizleme arzusu”, “korku ve kaygılardan kurtulma isteği”, “milletin bağımsızlığının korumasında pay sahibi olma isteği” gibi duygu ve isteklerin bir hedefe kanalize edilmesi olduğu düşünülmektedir. Seçmenin hissetmiş olduğu bu tür duyguların tatmin edilmesi için liderin seçmenden istediği “siyasal davranış” formunu yöntem olarak ortaya koyduğunu bu aşamada belirtmek mümkündür. Bu bağlamda “...AK Parti çözüyor, çünkü AK Parti Sorunları çözüm yoluna koyuyor. Çünkü millet artık, bu sorunun çözümünü istiyor. AK Partiye güçlü şekilde destek veriyor...” şeklindeki ifadelerin, “sorunları çözen parti” biçiminde bir imaj oluşturmaya yönelik olduğu ve seçmene söz konusu partinin çözüm mecrası olarak gösterildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra seçmenin mutlaka oy kullanması ve oyunu liderin istediği yönde kullanmasının yukarıda sayılan tüm duygu ve arzuların tatmini için tek çare olduğu imajının seçmene yüklendiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, “...Ne diyor Karadeniz türküsü, “Karardı Karadeniz doldu de taşamayı” öyle mi, öyle. Evet Karadeniz haftalardır, doldu doldu ama taşmadı. Karadeniz doldu ama taşkınlık yapmadı. Karadeniz siyasette söyleyeceğini sandıkta söyledi. İnşallah yine sandıkta söyleyecek...”, “...Bu kirli senaryoyu hep beraber bozacağız...”, “...30 Mart’ta hesabı siz soracaksınız ...”, “... mutlaka sandığa gidin, yeni Türkiye’nin kuruluşu için mutlaka oy pusulasına mührünüzü basın...”, “...Ankara’nın bu CHP’ye, bu MHP’ye, bu Pensilvanya’ ya 30 Mart’ta çok büyük bir ders vermesini bekliyorum...”, “... Yarın çocuklarımız bunun hesabını bize sorar ha, onun için bunu kaçırmayalım...”, “...Çocuklarınızı dağa götürmek isteyenlere onlara direnmenizi istiyorum. Tavır takınmanızı istiyorum...”, “...Yani 12 Eylül’de geleceğiniz için oy vereceksiniz. Çocuklarınız için oy vereceksiniz. Gençler için oy vereceksiniz...”, “...Ya benim vatandaşım camide içki içen, ayakkabı ile camiye girenlerden... Caminin içini adeta çöplüğe çevirenlerden... Başörtülü kızlarımıza yapılanlardan... Polisimize uygulanan şiddetten benim milletim rahatsız olmaz mı?...”, “...benim milletim sandıkta gereken cevabı verecek hesabı da soracaktır...” gibi ifadeleri bu yaklaşıma örnek olarak göstermek mümkündür.

Liderin seçmenden istemiş olduğu siyasal davranışın seçmen tarafından içselleştirilmesi amacıyla sunulan mesaja ritüel bir boyut kazandırılmasının da içselleştirme performansı çerçevesinde dikkat çeken bir başka husus olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımla seçmenin ortaya koyacağı davranışın sadece bir siyasal davranış olmadığı aynı zamanda bir ritüel olduğu imajının oluşturulmaya çalışıldığını ileri sürmek mümkündür. Bu bağlamda liderin içselleştirmeyi ritüel bir davranışa dönüştürmesinin, bireylerin ilahi bir ritüelin şekli ve

içerik unsurlarına ilişkin gösterdiği saygının bir benzerinin seçmenin de “arzu edilen siyasal davranış” a göstermesine ilişkin amaçsal yaklaşımla ilgili olduğu düşünülmektedir. Siyasal davranışın ritüel davranış üzerinden transfer edilerek ya da sembolize edilerek sunulmasının bir diğer işlevinin de davranışa “ilahi” bir boyut kazandırarak siyasal davranışın sorgulanabilirliğini azaltmak olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene yönelttiği; “...Hacı Bayram Veli’nin mirasına... İstiklal ruhunu sizler geleceğe taşıyacaksınız, ben size inanıyorum, size güveniyorum...”, “...Şöyle bir yarım hilal yapalım. Hani futbolcular maçta şöyle kendi aralarında bir akitleşirler ya maçı almak için, şimdi biz de burada bir akitleşeceğiz...”, “...bize düşen görev anlatmaktır, biz anlatırız, gerisi Allah kerim. İlla Pensilvanya’daki zat 100 kişiyi ikna edin, böyle bir şey yok. Hüküm var, nedir o hüküm? Bizim görevimiz ikna etmek değil, bizim görevimiz sadece doğruları tebliğdir, biz anlatırız. Kalplerin sahibi Allah’tır...”, “...biz ölüme inanmış insanlarız ve sonuna kadar bu ülkede doğruyu, hakkı egemen kılmak için çalışacağız...” biçimindeki ifadelerin, oy verme/siyasal davranışın bir tür ritüele dönüştürüldüğüne ilişkin örnek niteliği taşımaktadır.

İçselleştirme performansı, liderin sunmuş olduğu mesajlar/argümanlar aracılığıyla seçmende oluşturulmaya ya da güçlendirilmeye çalışılan tutumların dengeli ve tam boyutlu olmasını için bilişsel ve duygusal bileşenlere ek olarak tutuma davranışsal bir boyut kazandırılmasına imkan sağlayan bir performans alanı olarak özetlenebilir. Bu performans ile seçmenin tüm süreci içselleştirmesi ve kendisini liderle özdeşleştirmesi çerçevesinde “gönüllü elçilik” yapması, liderin mesajlarının “viral” dolaşımına katkı sağlaması seçmenden beklenilmektedir. Seçmenin kendisinden beklenen bu davranış karşılığında ise içsel bir ödül olan “başarma, başarılı olma” ödülünü elde edeceği, liderin güvenini ve sevgisini kazanacağı aynı zamanda tüm “düşmanlardan” öç alma zemininin yakalanabileceği şeklinde bir algı oluşturulmaya çalışıldığını belirtmek mümkündür. Liderin seçmenden sergilenmesini istemiş olduğu “siyasal davranışın” ritüel davranışa dönüştürülmesiyle, hem bu davranışın sonuçlarının sorgulanamaz hale gelmesi hem de seçmenin “büyük bir olayın parçası olma” payesini/içsel ödülünü elde etmesine imkan sağlanılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Liderin arzu ettiği siyasal davranışın ortaya çıkması sürecinin seçmen tarafından içselleştirilmesini sağladığı ileri sürülen içselleştirme performansına ilişkin anlatılan hususlar aşağıdaki tablo (Çizelge 5.40) yardımıyla özetlenebilir.

Çizelge 5.40. İçselleştirme performansı ve performans özellikleri tablosu

İÇSELLEŞTİRME PERFORMANSI		
İçselleştirmenin Temel Boyutları	İçselleştirmenin Temel Çıktıları	İçselleştirmenin Olası Getirileri
Lider	Birliktelik Teklifi	İş Birliği ve Sinerji
Seçmen	Gönüllü Elçilik	Sürdürülebilir Motivasyon
Mesaj	Viral Yayılım	Mesajın Dolaşımının Artması
Davranış	Ritüel Davranış	Siyasal Davranışın Sonuçlarının Sorgulanmaması
Ödül	Başarı Güdüsü	Büyük Oluşumun Parçası Olma Hissi

6. TARTIŞMA ve SONUÇ

Halkla ilişkilerin retorik modelinde Heath, halkla ilişkileri anlamın ortak yaratımı ve karşılıklı olarak faydalı ilişkiler kurularak kültürün ortak yönetimi yoluyla örgütün ve insanların çıkarlarının karşılıklı olarak retoriksel açıdan uyumlu hale gelmesini sağlayan bir yönetim fonksiyonu olarak tanımlamıştır. Bu kapsamda halkla ilişkiler, örgüt ve kamuların karşılıklı olarak çıkarlarının uyumlaştırılmasını sağlamaya ilişkin pratikleri inceleyen bir disiplindir. Retorik ise uygun ve ideal bir iletişim ortamının var edilmesini sağlayan diyalog ve müzakereye dayalı bir konuşmayı mümkün kılmaktadır. Ancak retoriksel bir ortamın varlığı, tarafların dengeli ve güç bakımından simetrik olmasına koşul olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü sosyolojik, hukuki, teknolojik ve ekonomik gelişmeler bir yandan kamuların örgütlü ve daha güçlü hale gelmesine imkân sağlarken diğer yandan örgütlerin güç kaybederek, etik, diyalog ve müzakere zemininde ilişki kurmasını zorunlu hale getirmiştir. Bununla birlikte demokratik toplum ideali de kamular ve örgütler arasındaki güç paylaşımını dengeli olmaya zorlamıştır. Halkla ilişkilerin bu güç dağılımını simetrikleştiren ve kamular ile örgütler arasında dengeli/simetrik bir yapı kurma işlevini, halkla ilişkilerle ortak bir zemini paylaşan siyasal iletişim bağlamında da irdelemek mümkündür.

Siyaset felsefesinin temel konularından birisi olan çokkültürlü toplumsal yapı, dengesiz toplumsal görünümü de içinde barındıran bir çatışma ortamına zemin hazırlamaktadır. Kuşkusuz toplumsal çatışmanın birçok dinamiği bulunmaktadır ancak farklı kültürel grupların güç, iktidar, otorite paylaşımı, kamu kaynaklarının eşit paylaşılması, toplumsal grupların toplumsal merkezden uzak tutulmaları ve düşük statü gibi faktörler nedeniyle çatıştığı görülmektedir. Toplumsal çatışma birçok araştırmacıya göre toplumsal gelişmenin de ana kaynağını oluşturmaktadır. Toplumsal çatışmayı ise toplumsal düzeyde bir kriz olarak ele almak mümkündür. Yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarabilen kriz ise yönetilmesi ve aşılması gereken bir durumu ifade etmektedir. Temsil krizi olarak da ifade edilebilecek olan bu durum, toplumsal düzeyde merkez ve çevre arasında var olan çatışmalı durumun meşruiyet düzeyindeki görüntüsüdür.

Merkez ve çevre, sosyolojik olarak toplumun güç, statü, yurttaşlık haklarını kullanma, kamu hizmetlerine erişim, kamu kaynaklarını ya da ekonomik kaynakları kullanma gibi faktörler kapsamında başat ve belirleyici olanlar ile ol(a)mayanları ifade eden temel bir

kavramdır. Bu kapsamda toplumsal merkezi tutan grup/grupların statükoyu sürdürme, güç ve kaynak kullanım dengesini kendi lehinde tutma ve çevrede bulunan grup/grupların çevrede kalmalarının sürdürülmesi üzerine kurulu bir meşruiyet söyleminden bahsetmek mümkündür. Ancak bu söylem meşruiyete yaslanmış olsa da toplumsal gruplar arasında örtük ve durağan bir çatışmanın varlığına engel oluşturmaz. Toplumsal düzeyde bir tür dengesizlik ve asimetrik görünüm var eden aynı zamanda çatışmanın da dinamiğini oluşturan tek taraflı meşruiyeti içeren söylemin sürdürülebilir olmaktan uzak olması nedeniyle toplumsal düzeyde diyalog ve müzakere kaçınılmaz bir hal almaktadır.

Kamusal alanda ortaya çıkan çatışma ve problemlerin “iktidarın” belirlediği yöntemlerden farklı olarak diyalog aracılığıyla çözülmesinin, demokrasinin iki temel boyutundan birisi olduğu görülmektedir. Bu yöntem Giddens tarafından “diyalojik demokrasi” kavramıyla ifade edilmektedir. Öte yandan çeşitli farklılıkları bulunmakla birlikte temelde müzakere edebilen toplumsal gruplar idealini ifade eden Habermas’ın iletişimsel eylemi ve farklı toplumsal grupların bir arada yaşayabilme idealine odaklanan diyalojik demokrasinin ortak paydasını diyalog kavramı oluşturmaktadır. Halkla ilişkiler disiplininin incelediği pratiklerde de rastlanılan diyalog kavramı, çatışan grupların müzakere edebilmelerine olanak sağlayacak zemini oluşturmaktadır. Ancak diyalog simetrik bir grup düzenini de zorunlu kılmaktadır. Toplumda simetrik ve denk düzeyde yer al(a)mayan grupların diyalog zemininde buluşabilmeleri oldukça güçtür. Bu kapsamda toplumsal merkez ve çevre ilişkisine bakıldığında söylem düzeyinde merkez grup/grupları ve meşruiyeti temsil eden bir meta retoriğin varlığına karşın çevrenin, güç yoksunu ve dağınık olması gerekçesiyle kendisini temsil edecek bir meta retoriğe sahip olamadığı görülmektedir. Meta retorik bir yandan söylem diğer yandan ikna sürecinin unsurlarını da içinde barındıran sembolik ifade düzlemini açıklamaktadır. İktidarın hâkim retoriğiyle simetrik bir düzlemde bulunan gruplar “simetrik grup” kavramıyla ifade edilirken, bu retoriğe göre asimetrik düzlemde yer alan grup/gruplar ise “asimetrik grup” kavramıyla ifade edilmektedir. Simetrik toplumsal grup toplumsal merkezde yer alırken, asimetrik grup/gruplar ise çevrede konumlanmaktadır.

Toplumsal dengenin ya da izomorfik toplumsal grup görünümünün oluşabilmesi ancak “merkez/simetrik” grup/grupların hâkim söylemini sembolize eden retoriğe karşılık “çevre/asimetrik” grupları temsil eden bir retoriğin varlığı ile mümkündür. Merkez/simetrik yapının retoriği kullanarak kurguladığı asimetrik iletişim ortamının diğer

tarafında yer alan çevre/asimetrik grupların kendisini belirleyen/niteleyen, güçlü, meydan okuyabilen ve tutarlı bir retoriğin araçsallığından yoksun olduğu görülmektedir. “Merkezi/simetrik”i temsil eden meta retoriğin “çevre/asimetrik” grup/grupları temsil edecek bir retorik ile dengelenebilmesi ise ancak çevre grup/grupların bir retorik etrafında yeni bir grup oluşturarak bu retoriği benimsemeleri ile mümkündür. Çevre/asimetrik grubu temsil etme iddiası taşıyan siyasal liderin ortaya koyduğu bu retorik bir taraftan seçmenin ikna edilmesini hedeflerken diğer yandan temsiliyeti bulunan ve “merkez” retoriğe karşı geliştirilmiş bir meta retoriği sembolize etmektedir. Sembolik karakterli bu liderlik retoriği hem çevresel olanın temsiliyetine talip olma durumunu hem de çevrenin merkeze taşınması idealini bir vaat olarak seçmene sunmaktadır. Çevre/asimetrik grubun meta retorik düzlemde temsiliyetine aday olan siyasal lider ise bu vaadine karşılık seçmenden kendisinin bu temsiliyeti sağlayabilmesi için seçilmesini sağlayacak bir siyasal davranış göstermesini beklemektedir.

Demokratik toplumlarda siyasal eylemlerin en dikkat çekici olanı seçmenin oy verme davranışdır. Homo politicusun temel davranışlarından birisi olan oy verme, genel olarak siyasal iletişim süreci sonucunda ortaya çıkan ve bir siyasal tercihi ifade eden davranıştır. Pejoratif anlamlarından farklı olarak, bireyin özgür bir biçimde tercih yapmasını içeren bir süreç olarak ele alınan iknaya, siyasal bir düzlemde bakıldığında, seçmenin siyasal partilerin ve liderlerin temel vaatlerine ilişkin serbest seçimine imkân sağlayan bir süreci ifade ettiği görülmektedir. Bu çerçevede demokratik toplumsal yapının önemli göstergelerinden birisi olan oy verme, bir yandan siyasal parti alternatifleri arasında yapılan bir tercihi ifade ederken diğer yandan seçmen ve siyasal lider arasındaki ilişkiyi sembolize etmektedir. Oy verme davranışına etkiyen kuşkusuz birçok değişken bulunmaktadır. Bu değişkenlerden birinin de lider ve liderin söylemlerinin oluşturduğu liderlik retoriği olduğu görülmektedir.

Retorik sadece bir hitabet ya da liderin söylemek istediklerini seçmene aktarma aracı değildir. Retorik lider ve seçmen arasındaki sembolik ilişkiyi ifade eden bir işlevi de yerine getirmektedir. Dolayısıyla retorik, bir yandan seçmenin bir siyasal liderin temsil ettiği siyasal düşünceye ilişkin temel argümanların seçmende karşılık bulmasını sağlamaya yönelik temel bir iletişim işlevi görürken, diğer yandan içerdiği örtük unsurlarla seçmen ve liderin bir düzlemde bir araya gelmesini sağlayan bir araçtır. Bu kapsamda retoriğin seçmenin ikna edilmesi için sadece argümanların arka arkaya sıralanmasından öte bir

işleve sahip olduğu görülmektedir. Bir diğer anlatımla retorik, sembolik bir özelliğe sahip olan ikna sürecinde sembollerin aktarımını ifade etmektedir. Dolayısıyla retorikçi açık/somut ve örtük/soyut olarak ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda seçmeni ikna etmek üzerine kurulu bulunan ve argüman-sembol aktarımına odaklanan kısım retorikçi açık/somut tarafını ortaya koyarken, retorikçi içerdiği meta söyleme odaklanan kısım ise örtük/soyut kısmı ifade etmektedir.

Heath'e göre retorik ihtiyaçların, farklılıkların ve anlaşmazlıkların olması halinde anlam kazanmaktadır. Yani retorik çatışmacı bir ortamın doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çatışma ortamında ise katılımcılar diyalog aracılığıyla ifade ve karşıt ifadenin retoriksel süreçleriyle ortak anlam yaratmaktadırlar. Bu durum simetriyi, yani konuşma durumundaki eşitliği ortaya koymaktadır. Eşit konuşma durumunun bulunup bulunmaması yani simetrik toplumsal durumun varlığı ya da yokluğu ise çatışmanın bir yönüyle sebebi bir yönüyle sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal düzeyde ya da kamusal alanda eşit konuşma düzeyinde bulunamama yani asimetrik toplumsal durumun varlığı, toplumu oluşturan gruplar arasında statik/pasif ya da dinamik/aktif bir çatışmanın ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu durum ise çatışmanın giderilmesi için tüm taraflara, maliyeti en az olan retorikçi sunmaktadır. Bu kapsamda retorik, aralarında çatışma ve eşitsizlik bulunan ve genel görüntüsü dengesiz olan toplumsal yapının tümünün iktidar odağına karşı simetrik bir form kazanabilmesi için bir imkân yaratmaktadır. Retorik tüm çatışma unsurlarının ve konularının konuşulabilmesi için eşit bir konuşma düzlemi inşa etmeye olanak sağlayan bir işlev görmektedir. Ancak retorikçi bu işlevi görebilmesi için yukarıda ifade edilen açık/somut ve örtük/soyut şekilde bütünlüklü olarak var olması gerekmektedir.

Çatışma ortamının doğurgularından birisi olan retorik, tarafların aynı anlam zemininde buluşmalarına imkân sağlayan bir araçsallığı içermektedir. Bu çerçevede retorikçi anlamlı kılan temel öge ise çatışma ortamının oluşmasına zemin hazırlayan unsurların bir arada var olması durumudur. Çatışma bir paylaşım sorunu olarak ele alınacak olursa, kişiler ya da gruplar arasında beliren güç, fayda, kaynak dağılımı gibi konulardaki adaletsizliğe odaklanılması gerekmektedir.

Toplumsal yapı içinde var olan tarihsel, ekonomik, sosyolojik, konjenital, antropolojik, dinsel ve psikolojik farklılıkların yarattığı statik çatışma unsurlarının dinamik form kazanması ve toplumsal düzeyde aktif ya da pasif bir savaşımın ortaya çıkması söz konusu

olabilmektedir. Bu savaşım durumu, güç ve kaynak paylaşımında meşruiyet elde eden grupların, bu meşruiyete sahip olamayanları ötekileştirmesi ya da merkezden uzak kalmalarını sürdürmesi şeklinde bir sonucu ortaya çıkarabilmektedir. Bu doğurgu merkez-çevre karşıtlığının aktif ya da pasif bir savaşım ile sürdürülmesine zemin sağlamaktadır. Söz konusu savaşımın pasif olması ise retoriğin ortaya çıkmasında rol oynamaktadır. Bir başka deyişle retorik pasif bir savaşımın karşıtlıkları çözüme kavuşturma aracı olarak belirmektedir.

Retorik iki birim arasında argümanların ve sembollerin değişimini ve anlamın ortak kılınmasını sağlayan bir araç olarak merkez ve çevrede konumlanmış grupların temel söylem ya da argümanlarını içermektedir. Dolayısıyla retorik bir siyasal parti, yâda egemen bir yapının söylemi olarak, merkezde yer alan ve dengeli/simetrik toplumsal grubun meşruiyetini savunan temel sembolik bir araç şeklini almaktadır. Diğer yandan toplumsal bir dengeden bahsedilebilmesi için çevrede yer alan grupların da bütüncül bir argümantasyon sunan ve kimlik yaratan/öneren ortak bir retorikle, merkez retoriğe karşı bir söyleme sahip olması gerekmektedir. Bu retorik örtük/soyut ve meta söylem olarak belirginleşen bir retorik form içermektedir. Merkez ve çevre retorik şeklinde ortaya çıkan bu ikili durumda kendisini meşru olarak konumlandıran merkez grubun güç dağılımı ve kaynak kullanımı açısından avantajlı konumda bulunması bir tür söylem ve retorik birliği oluştururken, çevrede yer alan farklı grupların bu açıdan hem dezavantajlı olmaları hem de ortak ve güçlü bir söylemden yoksun olmaları bir retorik bütünlüğü zorlaştırmaktadır.

Liderlik ve (çevre) lider retoriği ise merkez grup/grupların temel söylemini içeren retoriğe karşı, çevrede yer alan farklı toplumsal grupların karşıt sav ya da görüşünün bütüncül bir şekilde görünmesini sağlayan bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle lider retorik aracılığıyla makro düzeyde bir karşıt sav oluşturmakta, bu sav ise çevrenin temel söylemi ve retoriği olarak merkez karşısında konumlanmaktadır. Ancak söz konusu söylemin ortak ve güçlü bir söylem haline gelerek asimetrik durumda bulunan çevresel grupların ortaklığına da hitap etmesi gerekmektedir. Toplumun farklı asimetrik gruplarının, tek tek simetrik/merkez grup/gruplarla farklı düzeylerde yaşadıkları statik çatışmanın dinamik bir çatışma haline getirilmesi ve bu çatışmanın tüm asimetrik grupları kapsayacak şekilde söylem haline getirilmesi ise siyasal aktörlerin liderlik becerileriyle ilişkili bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Lider ise ikna etme becerisi, takipçilerine vizyon aşılama, dağınık birey ve grupları bir ideal etrafında bir araya getirebilme gibi özelliklerin

yanı sıra, çekicilik, karizmatiklik, dönüştürücülük ve güçlü hitabet gibi niteliklerede sahip olan kişilerdir. Bu bağlamda siyasal alanda ortaya çıkan liderliğin de toplumsal çatışma ya da kriz zamanlarının bir sonucu olduğunu belirtmek mümkündür.

Siyasal lider kendisini takip eden farklı bireyleri bir araya getirerek bu dağınık bireylerin bir grup formu kazanmasını sağlamak üzere bir retorik sergilemektedir. Bu retorik ikna ediciliğin bir aracı olmakla birlikte sembolik bir özellik de göstermektedir. Liderlik becerilerinden en önemlisi olan hitabet ve bireyleri etkilemegücü ise bir süreç olarak seçmenin grup halini alabilmesi, statik çatışma konularının seçmen nezdinde dinamik hale gelebilmesi ve asimetrik toplumsal grupların bu durumununsomut bir hal kazanabilmesini sağlamaktadır. Bu çerçevede siyasal liderin en temel işlevlerinden birisi de asimetrik grupları gözlemleyerek, söz konusu farklı gruplardan yeni bir grup inşa edecek bir söylemi inşa etmesi ve bunu seçmene aktarmasıdır. Bu aktarım ise temelde seçmenin ikna edilmesini temin eden, seçmenin grup olarak güçlü bağlarla hem lidere hem de bu yeni grubu oluşturan bireylerin birbirine bağlanmasını sağlayan sembolik süreci ifade etmektedir.

Siyasal lider, simetrik/merkez grup/grupların egemen retoriği karşısında asimetrik çevresel grupların retoriksel düzeyde bir temsilcisi konumunda bulunmaktadır. Ancak siyasal liderin retoriksel temsilcilik durumu örtük ve sembolik bir görünüm arz etmektedir. Retoriğin görünür olan bu kısmı siyasal ikna inşasını sağlamaya dönük olan kısmıdır. Siyasal simetri vaadi olarak adlandırılan retoriğin bu görünür kısmı, asimetrik/çevre gruplara temel bir vaat sunmaktadır. Bu vaat ise asimetrik/çevresel gruba simetrik/merkezi bir konum teklfine ve bireysel ve toplumsal denge durumuna odaklanmaktadır.Çatışma konularına ilişkin seçmenin bilişsel ve duygusal durumunda meydana getirilen değişiklik sonucunda, görece seçmeniniçsel olarak dengelilik durumunu bozmuş olan siyasal liderin bu aşamadaki en önemli işlevini ise simetrik durumun asimetrik/çevresel grupların lehine olacak biçimde yeniden inşasını sağlayabileceği yönündeki savını/vaadiniseçmene aktarması oluşturmaktadır.

Siyasal lider, örtük biçimde bulunan çatışma unsurlarını somutlaştırarak nispeten içsel olarak dengeli durumda bulunan asimetrik seçmen gruplarından yeni ve daha büyük bir asimetrik seçmen grubu oluşturmaktadır. Bu seçmen grubunun özellikleri arasında bir siyasal kimlik altında birleşmiş olmasını, asimetrik toplumsal duruma ilişkin temel

argümanlar bütününe sahip olmasını ve denge ihtiyacıyla güdülenmiş olmasını saymak mümkündür. Bu aşamada siyasal lider retoriğinin, söz konusu seçmenlerin grup formu kazanmasını, simetrik/merkez grup/grupların savlarına karşı temel argümanlara ve asimetrik yeni grubun içsel denge arzusuyla güçlü bir siyasal motivasyona sahip olmasını hedefleyen unsurlarla örgüldendiğini belirtmek mümkündür. Siyasal liderin retoriğinde yer alan bir başka unsur ise liderin güvenilirliği ve uzmanlığına ilişkin vurgudur. Asimetrik seçmen grubunun hem oluşturulması hem de liderin sunduğu siyasal simetri vaadine inandırılması için, liderin karizmatik olduğu, çatışma konularını çözüme kavuşturma yeteneğiyle birlikte dönüştürücülük, değişimcilik ve vizyonerlik gibi kabiliyetlere sahip olduğu şeklinde algının yaratılması söz konusudur. Dolayısıyla asimetrik seçmen grubuyla lider arasında hem uzmanlık hem de güvenirlilik kavramları kapsamında bir bağ oluşturulmasının hedeflendiğini belirtmek mümkündür. Bu bağ aracılığıyla hem asimetrik grubu bir arada tutmayı hem de lidere yönelik muhtemel eleştirilerin ve olası krizlerin ortadan kaldırılması ya da krizin etkilerinin azaltılması amaçlanmaktadır.

Siyasal simetri vaadeden lider retoriği merkez/simetrik yapı ile çevre/asimetrik yapı arasında doğrudan diyalog oluşturan bir retorik özelliği göstermemektedir. Aksine söz konusu retorik çatışmacı ve çatışma zeminini güçlendiren sembollerle örülüdür. Makro düzeyde lider retoriği diyalog ve müzakereyle sonuçlanma potansiyeli taşısa da mikro düzeyde asimetrik seçmen gruplarının öfke, kin, nefret ve öç alma gibi hislerine hitap ederek merkez/simetrik yapı ile çevre/asimetrik yapı arasında çatışmalı bir durum inşa etmeyi amaçlamaktadır. Lider retoriğinin makro düzeyi, üst amaçsal ve zımnî bir görünümle soyut özellik göstermektedir. Yani retorik bu düzeyde söylem görünümü olmayan ancak söylemin sonuçları ve doğurguları bağlamında ele alınabilecek konumdur. Buna karşın retoriğin mikro düzeyi salt amaçsal ve somut bir özellik göstermektedir.

Toplumsal çatışma konularının imgesel olmaktan çıkarak somut bir form kazanmasını sağlayan lider retoriği, asimetrik seçmenin konsolide olmasını, seçmen motivasyonun optimal düzeyde kalarak seçmenin denge arayışını sürdürmesini, statik çatışmanın dinamik ve sürekli bir form kazanmasını sağlamaktadır. Bu savaşım ise asimetrik seçmenin simetrik bir düzey elde ederek merkeze hareket etmesine ve merkezde konumlanmasına katkı sağlamaktadır. Gerek güç paylaşımı gerek kamusal kaynakların dağılımının asimetrik grup lehine değişmesi süreci ise merkez/simetrik grup/grupların diyalog ve müzakere ihtiyacını

artırıcı bir faktör haline gelmektedir. Bir başka yaklaşımla toplumsal elitlerin değişimi ya da dolaşımı ihtimali ve buna bağlı olarak konumunu kaybetmek istemeyen elitlerin diyalog ve müzakereye açık hale gelmeleri söz konusu olmaktadır. Lider retoriğinin diyalog ve müzakereye kapı aralayan tarafı bu makro düzey ile temsil edilmektedir. Bir diğer ifadeyle mikro düzeyde ortaya koyulan lider retoriğinin sonuçları tüm toplumsal grupları zorunlu olarak diyalog ve müzakere zemininde buluşturmaktadır. Ancak asimetrik grubun ve onu temsil eden lider retoriğinin toplumsal denge elde edildikten sonra merkez/simetrik yapının da içsel ve toplumsal dengesini koruması gereklidir. Simetrik grup/grupların dengesinin bozulması ve merkezden çevreye doğru itilmeleri sürecinin bir diyalog ve müzakere zemini oluştur(a)maması halinde, siyasal simetri vaadeden lidere retoriği modeline ait dinamiklerin uygun şartlar dahilinde yeni asimetrik grup/gruplar için çalışmaya başlayacağını ifade etmek mümkündür.

Modelin unsurlarının çevreye itilen yeni bireylerinin oluşturduğu farklı asimetrik gruplar için çalışması, yeni oluşmuş merkez retoriğe karşı güçlü bir argümantasyona dayanan, asimetrik konumu gidermeye dönük, yeni ve kapsayıcı bir üst kimlik sunan bunun yanı sıra bütünleştiren bir çevre retoriğinin varlığına olan ihtiyacı ortaya çıkaracaktır. Toplumsal düzeyde sembollerin yeniden anlamlandırılacağı bu süreç, bir toplumsal krizin ve çatışma durumunun simetrik-asimetrik konum değişimi sonrasında yeniden belirginleşmesi ve statik çatışmanın yeni asimetrikler bağlamında dinamizm kazanmasını içermektedir. Bu durum ise paradoksallık ve simetrik-asimetrik gruplar arası süregelen bir çatışmaya işaret etmektedir. Bu paradoksal durumun kırılması ise simetrik konum elde etme süreci yaşayan grubun, yerini almaya çalıştığı grup/gruplarla diyalog kurarak ve müzakere ederek tüm toplumsal gruplar için simetrik durumu arzulanması halinde söz konusudur. Lyotard bu durumu, diyalogun nihai amacının uzlaşısı olduğu şeklindeki varsayım ile ifade etmektedir.

Yukarıda izah edilen yaklaşım ve kabuller kapsamında bu çalışmada, liderlik ve lider retoriği siyasal ikna sürecinde önem arz eden unsurlar olarak konumlanmıştır. Siyasal iknanın inşasına yönelik olarak geliştirilen birçok yaklaşım ve açıklamadan farklı olarak, bu çalışmada ortaya konulan simetri vaadeden lider retoriği, toplumsal gruplar arasında var olan dengesiz durumun giderilmesi için asimetrik grupların ikna edilerek toplumsal güç dengesinin kurulmasına odaklanan bir model bağlamında irdelenmiştir. Ortaya koyulan retorik model ise yönlendirici metin analizi yöntemiyle Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal miting konuşmaları kapsamında test edilmiştir. Modeli oluşturan temel yapı taşları, çatışma

teorisi, elit teori, denge kuramları, hemeostasis ve ihtiyaç yaklaşımı, edimsöz kuramı, siyaset bilim, liderlik kuramı, ikna ve retorik açısından irdelenerek kavramsallaştırılmıştır. İkna sürecinin temel değişkenleri olan, kaynak, mesaj, hedef kitle, araç ve kanal faktörleri siyasal ikna ve retorik model kapsamında yeniden irdelenerek yeni kavramsallaştırma ve sınıflandırmalar önerilmiştir. Sunulan model temelde retorik bir model olmakla birlikte, liderliği ve sembolik anlatımı da içermektedir.

Çalışmanın ön kabulü olarak sunulan toplumsal çatışma, merkez ve çevre gruplar arasında var olan çatışma ile temsiliyet krizi, statü, güç ve otoritenin paylaşımı, kamusal kaynakların dengeli dağılımı ile eşit yurttaşlık sorunu şeklindeki kavramlar çerçevesinde ele alınmıştır. Toplumsal yapı içinde yer alan ve merkezde bulunan grupları temsil eden merkez bir retorik var olmasına karşın çevrede yer alan grupları temsil eden bir retorik bulunmayışı ya da çevreyi temsil edecek düzeyde bir meta retorik bulunmadığı kabulü üzerine inşa edilen modelin belirli performans alanlarına sahip olduğu üzerinde durulmuştur. Oluşturulan retorik model Recep Tayyip Erdoğan'ın 2010, 2011, 2013 ve 2014 yıllarında seçmene yönelmiş olduğu beş farklı miting konuşması kapsamında test edilmiş ve bu test sonucunda, çalışmada sunulan temel hipotezlerle bunları oluşturan alt hipotezler büyük ölçüde doğrulanmıştır.

Çevre/asimetrik ve merkez/simetrik grupların devingen konumu paralelinde dinamik bir yapı arz eden simetri vaadeden lider retorik hem retorik olarak hem de bir model olarak temel retorik bileşenlerine ve performans alanlarına sahiptir. Bu bileşenler ve performans alanlarının lider retoriklerinin mikro düzeyiyle ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. Retorik ethos, pathos ile logos bileşenlerinin çevresel ve merkezi rotalarının oluşturduğu lider retorik ilişki, ilgi, iş, itibar, izomorfi ve içselleştirme şeklinde en az altı temel performans alanına sahiptir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal miting ortamında seçmene yönelmiş olduğu konuşmaları, yönlendirici metin analizi ve söylem analizi şeklinde melez/karma bir model yoluyla siyasal simetri vaadeden lider retorik modelini oluşturan retorik bileşenler ve temel performans alanları kapsamında incelenmiştir. Bu performans alanları siyasal simetri vaadeden lider retoriklerinin, retoriksel düzeydeki temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Oluşturulan model kapsamında ethos, pathos ve logos bileşenlerine tayin edilen merkezi ve

çevresel rotalar ve siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin performans alanlarının ise örtüştüğü görülmektedir.

Bunlardan ilki ilişki performansı ve bu performans alanıyla eşleştirilen pathosun çevresel rotası şeklindeki bileşendir. Liderin seçmenle ilişki kurmasını ve seçimde bir tür aidiyet-kimlik inşa edilmesini amaçlayan ifadelerin, temelde liderin seçmenle, asimetrik seçmen gruplarının ise birbirleriyle iletişim kurabilecek konuma gelmelerini sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Liderin, selamlama ve konuşmasına giriş yaparken kullanmış olduğu sembolik kavramlar, asimetrik seçmen gruplarına ortak bir kimlik ve aidiyet kazandırmaya yöneliktir. Seçmene yöneltilen bu ifadelerle hedeflenen, liderin seçimde doğrudan bir duygu durum oluşturmaktan öte kimi duygusallık içeren semboller aracılığıyla asimetrik seçimde ortak bir payda oluşturulmasıdır. Bu gerekçeyle ilişki performansında pathosun çevresel rotası kullanılmaktadır. İlişki performansı, duygusallık içeren unsurlar odağında seçmenin liderle ve asimetrik grubu oluşturan fertlerin birbirleriyle bir ilişki ağı inşa etmesine yönelik bir mesaj kurgusunu ifade etmektedir.

Antik retoriğin bölümleri içinde yer alan “düzenleme” bölümünün ilk kısmını ifade eden “giriş” kısmı, hatibin üzerinde durmuş olduğu konuya etkili bir biçimde giriş yapmasını ve dinleyicilerin dikkatini konuya çekmesini ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle girişin görevi Theodorakupulos’a göre “iyi niyeti”, dikkati” ve “kolay öğrenmeyi” sağlamaktır. Benzer şekilde ilişki performansı da liderin hedef kitleyi, onlara sunacağı temel vaade hazırlamak için yapmış olduğu “girişi” ifade etmektedir. Lider ve seçmeni bir düzleme getirerek aktarılabilecek mesajların hedef kitlede karşılık bulabilmesini sağlamaya yönelik ifadeler ilişki performansı kapsamında yer almaktadır. Bauman’a göre karşılıklı bağlılık duyguları aşılacak isteyen kimseler kardeşlik metaforları kullanıp dinleyicilere “kardeşler” veya “bacılar” şeklinde seslenmektedir. Bauman, milli dayanışma duygularının oluşturulmasına yönelik olarak ülkeden bahsederken “ana vatan” ya da “ataların toprakları” şeklinde nitelermeler yapıldığını ifade etmektedir. Bu ve benzeri sembolik ve metaforik kavramlarla örülü ifadelerle oluşturulan ilişki performansı son tahlilde liderden gelecek mesajlara seçmenin açık olması ve asimetrik seçmen grubunun daha sıkı bağlarla birbirlerine bağlanması hedeflenmektedir.

İlişki performansı kilit bir performans alanıdır. Seçmene mesajın aktarılması için uygun zeminin yaratılamamış olması, bir diğer ifadeyle seçmen ve liderin bir aradalığının

sağlanamaması aynı zamanda asimetrik bireylerin bir kimlik etrafında bir araya getirilerek bu bireylere grup formu kazandırılmamasının diğer performans alanlarında bir tür verimlilik sorununu gündeme getirmesi muhtemeldir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın seçmiş olduğu kavram ve ifadeler ile doğrudan seçmeniyle ilişki kurmasına yönelik “kardeşlerim”, “bacılarım”, “ağabeyler”, “ablalar”, “güzel insanlar” gibi kavramlarla informal ancak sıcak bir ilişki bağı inşa etmeyi hedeflediği görülmektedir. Recep Tayyip Erdoğan'ın ilişki inşasında “yurttaş” kavramını kullanmadığı “vatandaş” kavramını ise nadir kullandığı görülmüştür. Bu kapsamda liderin, anayasal bir sözleşmenin tarafı niteliğinde olan vatandaş, yurttaş gibi kavramlar yerine daha çok aile bireylerinin birbirlerine hitap ederken kullanmış olduğu kavram ve hitap tarzlarını benimsediği görülmüştür. Bu durum ile samimi bir iletişim ortamının oluşturması hedeflenmektedir. Recep Tayyip Erdoğan'ın seçmeniyle doğrudan diyalog kurması, esnafın iş yerini “çat kapı” ziyaret etmesi, onlara telefon etmesi, evlerine misafir olması, sorunlarıyla doğrudan ilgilenmesi gibi eylemler bu yaklaşımı seçim meydanları dışında destekleyen uygulamalardandır. Bu tür uygulamalar ise lider ve seçmen arasındaki ilişkinin “samimiyet” ve “doğallık” ekseninde kurgulanmasına katkı sağlamaya dönüktür.

İlişki performansı lider ve seçmen arasında “diyalog sağlama, informal bir bağ kurma, sıcak bir iletişim oluşturma ve aidiyet oluşturma” hedefiyle siyasal simetri vaadeden lider retoriğine katkıda bulunmaktadır. İlişki performansının retorik modele bir diğer katkısı ise seçmen ve seçmen arasında “sembolik, kimliksel, asimetrik ve duygudaş” bir ortaklık inşasına dayalı ilişki oluşturulmasına yöneliktir.

İlgi performansı ve bu performans alanıyla ilişkilendirilen pathosun merkezi rotası, liderin seçmene yönelttiği ifadelerle seçmenin dikkatinin çekilmesine yönelik çabayı ifade etmektedir. Bu performans alanında pathosun merkezi rotası kullanılmakta yani kullanılan kavram, ifade ve semboller aracılığıyla asimetrik seçmen grubunda doğrudan bir duygu durum yaratmak amaçlanmaktadır. İlgi performansı, seçmende sevinç, heyecan, üzüntü, kin, nefret ve öç alma duygularının oluşturulmasını sağlamaya yönelik olarak bir tür duygulanım oluşturabilecek ifadelerin kullanılmasına yöneliktir. Duygusalıktan yaratan ifadeler, liderin temel argümanlarına seçmenin dikkatini çekmeye ve bu argümanlara seçmenin ilgi göstermesini sağlamaya yönelik en kestirme unsurlardır. Sembolik birçok öge ve anlatının duygusal unsurlarla örgülenerek sunulmasının bir diğer temel amacı ise

statik seçmenin dinamizm kazanmasına zemin hazırlamaktır. Konuşmanın argümanlarıyla seçmende geçmiş-şimdi-gelecek zaman düzleminde ve negatif olarak kurgulanan öfke-korku-öç alma duygularına karşın pozitif olarak geçmiş-şimdi-gelecek zaman düzleminde sırasıyla gurur-sevinç-heyecan duygu durumlarının oluşturulması amaçlanmaktadır.

Aristo'ya göre dinleyicilerin duygularını harekete geçiren bir konuşma ikna ediciliği artırmaktadır. Aristo, başarılı bir retorik ortaya koyabilmek için dinleyicilerin duygularının çok iyi çözümlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Duygusallığı yoğun bir konuşmanın akla hitap eden bir konuşmadan daha etkileyici olduğu retorik uzmanlarınca ortaya koyulan bir gerçektir. Bu bağlamda Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarında duygu durumu inşa etmeye yönelik unsurları yoğun bir biçimde kullandığı görülmektedir.

İlgi performansı, duyguların harekete geçirilerek seçmende siyasal simetri vaadeden lider retorikğine ilişkin dikkat ve ilgi oluşturmayı hedefleyen ifadeleri içermektedir. Recep Tayyip Erdoğan'ın kullanmış olduğu ifadeler aracılığıyla seçmende negatif ve pozitif duygular inşa etmeyi hedeflediği görülmektedir. Negatif tarafta yer alan duyguların “öfke”, “korku” ve “öç alma” olduğu, pozitif tarafta yer alan duyguların ise “gurur”, “sevinç” ve “heyecan” olduğu tespit edilmiştir. Seçmende oluşturulması hedeflenen bu duygu durumunun zaman ile ilişkisinin ise sırasıyla “geçmiş”, “şimdi” ve “gelecek” şeklinde olduğu görülmüştür. Bir diğer ifadeyle Recep Tayyip Erdoğan seçmende negatif düzlemde geçmişe ilişkin öfke oluşturmayı pozitif düzlemde gurur duygusu oluşturmayı hedeflemektedir. Öte yandan negatif düzlemde şimdiye ilişkin korku duygusu oluşturmaya yönelik olarak pozitif düzlemde sevinç duygusunun inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Son olarak Recep Tayyip Erdoğan'ın negatif düzlemde gelecek zamana ilişkin seçmende oluşturmaya çalıştığı duygu durumunun öç alma olduğu, pozitif düzlemde ise geleceğe yönelik seçmenin heyecan duymasını sağlamaya çalıştığı tespit edilmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın asimetric seçmen grubunda oluşturmayı hedeflediği duygu durumunun negatif düzleminde, siyasal anlamda rakiplerinin konumlandırıldığı, duygu durumunun pozitif düzleminde ise kendi liderliğinin ve vizyonunun konumlandırıldığı görülmektedir.

İlgi performansının siyasal simetri vaadeden lider retorikğine temel katkısını, liderin seçmende bir duygu durum inşa ederek seçmenin sunulan vaat retorikğine dikkatinin

çekilmesini sağlama ve seçmende siyasal simetri vaadine ilişkin dinamik bir ilgi oluşturma şeklinde özetlemek mümkündür. Böylece liderin sunacağı soyut vaadinin seçmen nezdinde ilgi görmesini sağlayacak nitelikte duygusallıkla örülü bir ikna zemininin oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Siyasal simetri vaadinin üçüncü performans alanı olan iş performansı ve bu performans alanıyla ilişkilendirilen ethosun merkezi rotası, liderin somut düzeyde kendisini ortaya koymasına zemin hazırlayan ve seçmen nezdinde uzman lider algısı oluşturma hedefine ilişkin çabaları anlatmaktadır. Liderin uzmanlığı, başarımları, geleceğe ilişkin yaklaşım ve vizyonu, somut ve maddi değişim–dönüşüm becerilerine ilişkin argümanların seçmene sunulması, seçmende “alanında uzman lider” imajının oluşturulmasının amaçlandığı görülmektedir. İş performansı ile ethosun merkezi rotasının eşleştirilmesinin temel gerekçesi ise kaynak güvenilirliğini sağlayan uzmanlığın doğrudan liderin başarımları aracılığıyla seçmene yansıtılmasıdır. İş performansı seçmene sunulan vaat retoriğinin bir yönüyle referans kısmını oluşturmaktadır. Bir diğer ifadeyle liderin becerikliliği, uzmanlığı, değiştirme ve dönüştürme kabiliyeti, seçmenin gündelik yaşamını kolaylaştıran faaliyetleri ve bunları içeren ifadeleri seçmende bir bilinç oluşturmaya hedeflemektedir.

Lidere ilişkin oluşturulan bu algının ise gerek muhaliflerden gelen eleştirilerin aşındırıcılığının gerek kriz zamanlarının yıkıcılığının azaltılmasında önemli bir unsur olduğunu belirtmek mümkündür. İş performansı salt liderin başarmış olduğu işlerini arka arkaya sıraladığı bir argümanlar bütünü olmaktan öte sembolik özellik gösteren bir alandır. Liderin yetkinliğini ispat etmesine, rakiplerine meydan okumasına, yetenek ve kabiliyetlerini gösterebilmesine ve asimetric seçmenin gündelik yaşamını kolaylaştırarak onu simetrik gruplarla benzeştirdiği algısının oluşturulmasına yönelik ifadeleri kapsamaktadır.

Siyasal simetri vaadeden retoriğin iş performansı aracılığıyla Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmene sunmuş olduğu mesajlarda, Toplu Konut İdaresinin (TOKİ) konut uygulamaları, kentsel dönüşüm, çift yönlü/bölünmüş yollar, yeni havalimanı projeleri, hızlı tren uygulamaları, sağlık alanındaki değişim ve yenilikler, ilk ve orta öğretim öğrencilerine ücretsiz kitap uygulaması, üniversite öğrencilerine verilen kredi miktarı, üniversite harçlarının kaldırılması, Merkez Bankası döviz rezervlerine ilişkin uygulamalar, Dünya Para Fonu (IMF) ile ilişkilerin düzenlenmesi, faiz ve enflasyon oranlarındaki değişim,

Türk Lirası'ndan alt sıfır kaldırma uygulaması, tarım ve hayvancılığa ilişkin çiftçiye verilen destekler şeklindeki başlıklarda somut iş unsurlarına değindiği görülmektedir. Bu başarımlar bir diğer yandan siyasal simetri vaadi içinde yer alan soyut ve somut vaat unsurlarından somut vaatleri de ifade etmektedir. Bunun yanı sıra liderin ortaya koyulan iş ile ilgili somut ve doğrudan olmayan ancak başarı, vizyon ve uzmanlığına göndermede bulunan ifadelere de yer verdiği görülmektedir.

İş performansının bir diğer boyutunu ise yapılması vaadedilen yeni işler ya da sürdürülen projelerin tamamlanmasına ilişkin liderin seçmene verdiği sözler oluşturmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın seçmenin istenilen siyasal davranışı sergilemesi halinde, yeni işler yapacağını/başarımlar sağlayacağını, aynı zamanda sürmekte olan işleri tamamlayacağını ifade ederek bir taraftan seçmen zihnindeki "uzman" imgesini kendi lehine güçlendirmeye, diğer yandan "vizyon sahibi lider" ve "değişimci/dönüşümcü lider" imajını pekiştirmeye çalıştığı görülmektedir.

İş performansının genel hatları ile somut olana yani fiziki çevreye ilişkin değişim ve dönüşüme, bireyin refahına, gündelik yaşamının kolaylaşmasına ilişkin unsurları merkeze alan; bunun yanında somut olmayan ancak liderin beceriklilik, yetkinlik, yeterlilik ve uzmanlık gibi vasıflarına işaret eden sembolik unsurlarla ilgili olduğunu özet olarak ifade etmek mümkündür. İş performansının yukarıda izah edilen somut ve soyut unsurlarının yanı sıra seçmen zihninde lidere ilişkin olumlu imajların yaratılmasına da katkı sağlamaya yönelik bir tür semboller kümesi olduğu belirtilebilir. Bu çerçevede seçmen zihninde, "duble yol", "eczane", "hastane", "Bolu Tüneli", "bedava kitap", "havalimanı", "TOKİ", "hızlı tren", "çılgın proje" gibi ifadelerin bir tür sembolik değer oluşturmaya ilişkin olduğu ve başarılı, çalışkan, uzman, yetkin ve yetenekli bir lider imgesini pekiştirmeye çalıştığı görülmektedir.

İş performansının siyasal simetri vaadedilen lider retoriği modeline olan temel katkısı ise performans alanına ilişkin ifadelerin liderden seçmene yönelen soyut ve somut vaatlerin referansı niteliğinde olmasıdır. Bu kapsamda bu performans aracılığıyla yapılan işlerin seçmen nezdinde bilinirliğinin artırılarak lider ethosunun güçlendirilmesi ve modelin örtük/meta unsurlarının ve temel simetri vaadine seçmenin ikna edilmesi için kaynak güvenilirliğini sağlamaya yönelik bir işlev olarak konumlandığını ifade etmek mümkündür.

Siyasal simetri vaadeden lider retoriğinin bir diğerk performans alanı olan itibar performansı ve bu performans alanı ile ilişkilendirilen ethosun çevresel rotası; lideringüvenirliğini tutarlı ve rakipsiz bir kişi olduğu algısını yaratamaya yönelik ifadelerle seçmene sunmaktadır. İtibar performansı da liderin ethosuna odaklanan bir performans alanıdır ancak liderin güvenilirliğine ilişkin algısal inşa dolaylı yollardan oluşturulmaktadır. Bu doğrultuda liderin “rakiplerindeki tutarsızlığa” ilişkin durumları doğrudan ya da dolaylı bir biçimde seçmene aktardığı görölmektedir. Böylece seçmen zihninde “güvenilir lider” imgesini kendi lehine olacak şekilde inşa etmeyi hedeflerken, rakiplerin ise “güvenilmez” olduğu imajını oluşturmaya çalışmaktadır. Ayrıca seçmende liderin “halk insanı olduğu”, “halkına yabancı olmadığı”, “tutarlı”, “dürüst”, “mert” bir kişi olduğu imajının inşasına yönelik ifadelerin iş performansı ile sağlanan imajla bütünleştirilmesi yoluyla liderin “inanılır, güvenilir ve uzman” özelliklerinin ön plana çıkartılmasının amaçlandığı görölmektedir.

Söylem ve eylem arasında tutarsızlık bulunması halinde ikna edici etkinin ortadan kalktığı bilinmektedir. Başkaları tarafından dürüst ve iyi niyetli olarak algılanan insan mükemmel bir hatip olarak görölmektedir. Dolayısıyla retoriğinin ikna ediciliği kaynağın güvenilirliği ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kaynağın güvenilirliği, uzmanlığı ve saygınlığı gibi faktörler liderin vaadettiği siyasal simetrisinin gerçekleştirilebilir olmasına ilişkin seçmene bir bakış açısı sunmaktadır. Bu yönüyle retoriğinin kaynağı niteliğinde olan liderin, temel özelliklerinin doğrudan ya da dolaylı olarak seçmene sunumuyla seçmende lidere karşı temel bir saygınlık ve güveni oluşturulmasının hedeflediği, bu sunumun simetri vaaadinin seçmene aktarılabilmesi ve seçmen tarafından kabul edilebilir olması açısından önem arz ettiği görölmektedir. Siyasal liderin seçmeni ikna etmek için öne sürdüğü argümanların seçmen nezdinde kabul görebilmesinin temel şartı olan kaynağın güvenilir olması faktörü diğerk performans alanlarının da sorunsuz olarak ortaya çıkmasıyla anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla itibar performansının iş performansı ile birlikte seçmende güven inşa etmeye dönük ifade ve sembolleri kapsadığı görölmektedir.

İtibar performansının retorik modele olan katkısını, liderin güvenilirliğini dolaylı olarak pekiştiren “saygın”, “değerli”, “sözü dinlenir kişi” imajlarının seçmen zihninde inşasını sağlaması olarak özetlemek mümkündür. Liderin , “doğru”, “dürüst”, “iyi”, “yerli”, “doğal”, “milletin menfaatini gözetken”, “tutarlı” gibi özelliklere sahip olduğu şeklinde seçmen zihninde imaj oluşturulmasının, itibar performansı aracılığı ile sağlanmaya

çalışıldığı görülmektedir. Buna ek olarak itibar performansı aracılığıyla lidere atfedilen olumlu niteliklerin zıttı olan özelliklerin rakiplere yüklenmesiyle, rakip liderlerin itibarının seçmen zihninde zedelenmesi ve “güvenilir olmayan kişi” imgesinin yaratılmasının amaçlandığı görülmektedir.

Siyasal simetri vaadeden lider retorliğini oluşturan bir diğer performans alanı ise izomorfi performansı ve bu performans alanı ile ilişkilendirilen logosun merkezi rotasıdır. İzomorfi performansı, toplumsal gruplar arasında retoriksel/sembolik olarak inşa edilmeye çalışılan denklik, eşitlik ya da eş değerlilik konularına ilişkin argüman ve ifadeleri içeren bir diğer performans alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçmen grubuna, içinde bulunmuş oldukları asimetric durumun gerekçelerinin çeşitli argümanlarla doğrudan aktarılması gerekçesiyle izomorfi performansı logosun merkezi rotası ile ilişkilendirilmiştir.

İzomorfi bir matematik terimi olarak iki farklı grubun elemanları ve sembolleri hariç diğer unsurlarının benzeşim gösterdiğini ifade etmektedir. Bu performans alanında siyasal liderin retorğinde yer alan argümanların odağında asimetric toplumsal grubun simetric toplumsal grup/gruplarla izomorfik olmasını hangi hususların engellediğine ilişkin bir bilgiler oluşturmaktadır. Bu performans alanında yer alan ifadelerle asimetric seçmen grubunun tam anlamıyla oluşmasını sağlayacak, söz konusu kitlenin bir grup formu elde etmesini temin edecek bilişlerin seçmende oluşturulması hedeflenmiştir. Bu seçmen grubuna asimetric konumun ne olduğu, neden asimetric duruma düştüklerini ve statik düzeyde bulunan çatışma unsurlarının dinamik hal almasını sağlayan yeni bilişlerin yüklenilmesi amaçlanmaktadır. Kamu kaynaklarının eşit paylaşımı, kamusal gücün eşit dağılımı, kamu hizmetlerinden eşit şekilde istifade edilmesi, din dil, ırk, inanç bakımından eşitliğin sağlanabilmesi için seçmene izomorfik bir konum sunulmaktadır. Kullanılan argüman, asimetric seçmen grubuna sunulan tespitler ve bilgiler aracılığıyla seçmene bir zihin haritası ve algısal çerçeve sunulması söz konusudur. Bununla birlikte asimetric seçmen grubunun simetric gruplarla izomorfik hale gelerek toplumsal dengenin kurulmasını temin edebilecek lider kimliğinin seçmene sunulması bu performans alanının modele sunmuş olduğu temel katkıdır. Siyasal simetri vadinin soyut unsurlarına işaret eden izomorfi performansı ile, farklı asimetric gruplardan oluşan seçmen grubuna, toplumsal yapıda dominant görünümlü olan gruplarla simetric/eş yani izomorfisi bulunan yeni bir konum sunulmaktadır.

Toplumsal çatışmanın bir tür gerekçesi olarak da nitelenebilecek olan asimetrik duruma ilişkin liderin seçmen zihninde yaratmayı hedeflediği imaj seçmen dinamizmini ve motivasyonunu artırmaya dönük bir işlevdir. Bu performans alanında Recep Tayyip Erdoğan'ın “siz” ve “ötekiler” şeklinde ikili bir yapı ortaya koyduğu görülmektedir. “Siz” yapısı ile asimetrik konumda bulunanlar karşılanırken, “ötekiler” yapısı ile asimetrik duruma neden olan kişi ya da kurumlar karşılanmaktadır. Bu bağlamda bu performans alanına ilişkin ortaya koyulan ikili yapının bir ekseninde “etkilenen” ve “grup” formu kazanması arzu edilen kitle dururken, diğer ekseninde “etkileyen” kişi, grup ya da sistem yapılarının bulunduğunu belirtmek mümkündür.

İzomorfi performansının merkezinde, çeşitli gerekçelerle, “kamu kaynaklarına ve hizmetlerine eşit erişimin bulunmadığı, kamusal gücün eşit dağılmadığı, din, dil, ırk ve inanç bakımından yurttaşlık haklarından eşit bir şekilde istifade edilmediği” şeklinde bir algının bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda farklı toplumsal grupların bu algılarına ilişkin sunulan argüman ve ifadelerle seçmen zihninde bir tür denklik ve dengeye işaret eden simetri arzusu yaratılarak seçimde dinamizm oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda seçimde var olduğu düşünülen algısal durumun somutlaşmasını, görünür hale gelmesini sağlamayı hedefleyen lider, diğer taraftan sorun olarak algılanan bu hususların giderilmesi yani denklik ve dengeyi sağlayacak kişi olduğu imajını yaratmaya çalışmaktadır.

İzomorfik durum kültürel alanda özellikle küreselleşme eleştirilerinde karşılaşılan bir kavram olarak, eleştirel bir bakış açısının ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. İzomorfi tek biçimliliği anlatırken zayıf konumda olanların güçlü olana benzemesini, böylece güçlü olan lehine tek biçimliliğin hakim olduğu bir dünya görünümünü ifade etmektedir. Bu bağlamda izomorfik toplumsal görünüm ve simetrik konum vaadinin aslında yurttaşlık haklarının kullanımı ve bir tür denk yaşam vaadi olduğunu belirtmek mümkündür. Seçimde görece konforlu bir gündelik yaşantı süren, yurttaşlık haklarını kullanabilen, kamu kaynaklarından yararlanabilen simetrik grup/gruplara benzeme arzusunun yaratılması için tutumsal dengenin bilişsel boyutu hedeflenmektedir. Seçmene gönderilen yeni bilişler ile seçmenin mevcut duruma ilişkin tutumunda bir dengesizlik yaratılması çabasında ve bu dengesizliği giderebilecek lider profilinin “Recep Tayyip Erdoğan” olduğu şeklindeki imajın seçmene sunulmasında modelin bu performans alanı ön plana çıkmaktadır. İzomorfi performansı siyasal simetri vaat eden retorik modelin vaat kısmına

ilişkin durumu kapsamaktadır. Performanslar arasında bir hiyerarşiden ziyade sistemli bir etkileşim ve bütünlük bulunmasına rağmen modelde yer alan temel vaat kısmının bu performans aracılığıyla karşılandığını belirtmek mümkündür.

Modelde yer alan son performans alanı, içselleştirme performansı ve bununla ilişkili olarak ele alınan logosun çevresel rotasıdır. İçselleştirme performansı seçmeni harekete geçirmeyi hedefleyen, liderin seçmenden sergilemesini beklediği siyasal davranış için güçlü bir zemin oluşturmaya çalıştığı alandır. İçselleştirme performansının logosun çevresel rotasıyla eşleştirilmesinin temel gerekçesi ise, sunulan argümanların seçmende bir biliş inşa etmeye yönelik olmaktan öte liderin sunduğu mesajlar bütünüünün toplumsal zemine yayılması için motivasyon oluşturma hedefine dönük olmasıdır. Lider sunmuş olduğu mesajlarla, bir taraftan asimetric seçmene vaadedilen izomorfik görünüme ve simetrik duruma ulaşmak için birliktelik teklifinde bulunurken diğer taraftan liderin mesajlarının dolaşımının artırılmasını hedeflemektedir.

İçselleştirme performansı, liderin seçmeni, ikna sürecinin aktif bir parçası haline getirmek ve sürece dahil etmek amacıyla ortaya koyduğu argüman ve ifadeleri kapsamaktadır. Bu bağlamda içselleştirme kavramı işlevsel olarak, liderin seçmene aktarmış olduğu tüm mesajların seçmen tarafından benimsenmesini, liderin seçmene koymuş olduğu hedef çerçevesinde seçmenin hareket etmesini ve kararsız seçmenlerin de ikna edilmesi için çaba gösterilmesini sağlamayı ifade etmektedir. İçselleştirme performansını seçmende bir tür içsel motivasyon ve başarı güdüsü yaratmak üzere simetrik konum sunulan seçmen grubunun sürece aktif katılımını sağlama çabası olarak özetlemek mümkündür.

Seçmenin içsel dengeye kavuşabilmesi ve simetrik bir konum elde ederek izomorfik bir görünüme kavuşabilmesi için lidere itaat etmesinin beklenildiği içselleştirme performansını oluşturan argümanlarla, seçmenin liderin mesajını taşıyacak gönüllü birer elçiye dönüşümü hedeflenmektedir. Kullanılan sembol, kavram ve ifadelerle asimetric seçmenin mevcut durumdan kurtulması için güçlü ve sürdürülebilir bir motivasyon elde etmesi amaçlanmaktadır. Temel ikna yaklaşımlarından olan “söz alma” yöntemini de çağrıştıran bu yaklaşımla liderin, seçmene büyük bir olayın parçası olma içsel ödülünü sunduğu, mesajlarının yayılımının ve dolaşımının artırılmasını hedeflediği, seçmenin süreci sahiplenmesi için imkan oluşturduğu, önerilen ritüel davranışlarla sorgulanabilirliğini azaltmayı hedeflediği görülmektedir.

İçselleştirme performansının modele sunmuş olduğu temel katkıyı, liderin sunduğu argümanlar aracılığıyla simetri vaadinin daha geniş kitlelere gönüllü elçiler vasıtasıyla ulaştırılması ve daha fazla seçmenin ikna edilmesi amacıyla seçmende bir motivasyon oluşturma biçiminde ifade etmek mümkündür. Bu kapsamda içselleştirme performansının en temel işlevini liderin konuşma boyunca seçmene yöneltmiş olduğu ifade ve argümanların seçmende oluşturma planlanan duygusal ve bilişsel dönüşümün/değişimin davranışsal bir boyut kazanmasını sağlamak üzere, seçmenin kendisine sunulan ifadeleri özümsemesini sağlamak şeklinde özetlemek mümkündür. Bir diğer ifadeyle içselleştirme performansı, seçmende inşa edilmek istenen tutumların davranışsal bir boyut kazanarak ikna sürecinin liderin arzu ettiği biçimde sonuçlanmasının hedeflenmektedir. Bu bağlamda içselleştirme performansı, seçmene daha önce kazandırılan dinamiğin “eylem” yaratabilecek bir forma bürünmesini sağlamaya yöneliktir.

Recep Tayyip Erdoğan’ın seçmeni ikna etmek için neyi, nasıl söylediği sorusunun ortaya çıkardığı problematiğin çözümlenmesi çerçevesinde ortaya koyulan siyasal simetri vaadeden lider retoriği modeli, bir ikna inşası, tutum değiştirme yada tutumları güçlendirme sürecinin geniş kapsamlı analizi olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede tutumları oluşturan bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlara karşılık gelmek üzere retoriğin temel bileşenlerinin ve belli performans kriterlerinin bu modelde de var olduğu görülmektedir. Tutumun duygusal boyutu retoriğin pathos bileşeni ile modelin ilişki ve ilgi performanslarına denk düşmektedir. Recep Tayyip Erdoğan’ın kullandığı sembol, kavram ve ifadeler aracılığıyla seçmende bir duygu durum inşasının ikna sürecine doğrudan ve dolaylı katkı sağlayacak şekilde kurgulandığı görülmüştür. Seçmende oluşturulması amaçlanan duygusal hazırlık ve duygu durum değişikliği seçmenin ikna edilmesi için yapılan ön hazırlığı ifade etmektedir.

Tutumun bilişsel boyutunun ise retoriğin logos bileşeni ile modelin izomorfi ve içselleştirme performanslarına denk geldiği görülmektedir. İzomorfi ve içselleştirme performanslarında liderin kullandığı ifadeler aracılığıyla seçmende kendi asimetric durumuna ilişkin bir biliş inşa etmeye dönük çaba söz konusudur. Sunulan argümanlar, kavram ve semboller aracılığıyla asimetric seçmenin elde ettiği yeni bilgilerle daha keskin ve sınırları belirgin bir grup formu kazanması hedeflenmektedir. Tutumun davranışsal boyutu ise seçmenden ikna süreci sonrasında beklenen davranıştır. Bu davranışın ortaya

ıkmasında yani liderin sunmuş olduğu siyasal simetri vaadine inanç oluşmasında ise liderin güvenilirliğinin ön plana çıktığını belirtmek mümkündür.

Retoriğin ethos boyutunun ve bununla ilişkili olarak sunulan iş ve itibar performanslarının liderin uzmanlığını, güvenirliğini ve saygınlığını merkeze alarak seçmeni istenilen davranışa yönelttiği görülmektedir. Seçmene bu performanslar aracılığıyla güvenilir lider imajı sunulmakta ve seçmenden zımnı olarak, lidere karşı oluşan güvenin gereğini yerine getirmesi beklenilmektedir. Böylece liderin seçmenden beklemiş olduğu siyasal davranış değişikliğinin gl bir zemine oturtulduğunu belirtmek mümkündür.

Bu çalışmada seçmenin ethopatic asimetric, ethopatic simetric, ethologic asimetric ve ethologic simetric şeklinde sınıflandırılmasının, temel mesaj stratejilerinin söz konusu tipolojiyle rtsecek biçimde bir sınıflandırmaya tabi tutulmasının, retoriğin temel bileşenleri olan ethos, pathos ve logosun merkezi ve çevresel rotalar içerdiğine ilişkin yaklaşımla birlikte, “altı i” kuralı olarak sunulan altı temel performans alanını içeren retorik modelin interdisipliner bir bakış açısıyla kavramsal ereve oturtularak açıklanmasının siyasal iletişim ve halkla ilişkiler alanına önemli bir katkı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma kapsamında retoriğin klasik temelleri ile sembolik yaklaşımın bir arada ele alınarak geliştirilen yönlendirici metin analizi ve söylem analizi karmasını içeren retorik analiz yönteminin siyasal konuşma metinlerin analizinde kullanılabileceği düşünülmektedir.

Siyasal iknanın en temel değişkenlerinden olan kaynak ve mesaj faktörlerinin, retorik bir model kapsamında yeniden ele alınarak, seçmen, mesaj ve mesaj stratejisine ilişkin yeni kavramsallaştırma ve sınıflandırma sunulmasının, oluşturulan modelle birlikte sunulan kavramsallaştırma ve tipolojilerin siyasal davranış ve seçmen davranışının anlaşılmasına zemin sağladığını belirtmek mümkündür. Başarılı bir liderlik sürecinin ve lider retoriğinin parçalarına ayrılarak bunları oluşturan temel unsurların analiz edilmesi ülkemizdeki siyasal iletişim uygulamaları kapsamında siyasal iletişim pratisyenlerine yol gösterici niteliktedir.

Türk seçmenini ikna eden değişkenlerin ne olduğundan ziyade, seçmeni ikna eden başarılı bir siyasal liderin ikna etmek için ne söylediği sorunsalına odaklanan bu çalışmanın bulguları; liderlik ve retorik ikilisinin, hedeflenen siyasal davranışın gerçekleşebilmesi için siyasal liderliğe ilişkin uzmanlık ve güvenirliliğin hangi unsurlarla inşa edilmesi gerektiği,

seçmeni ve seçmenin ait olduğu sosyolojik yapının, seçmenin duyguları, bilişleri ve algıları kapsamında nasıl analiz edilmesi gerektiği; son olarak seçmenin temel bir argüman bütününe sahip olabilmesi için ne tür bilişlerin seçmene sunulabileceği ve seçmenin ikna sürecine aktif olarak nasıl dahil edilebileceği konusunda yol gösterici niteliktedir.

Siyasal simetri vaadeden lider retorığı modeli, siyasal iletişim kapsamında liderlik retorığını modellemektedir. Bu model, liderin seçmeni ikna etmek için ne söylediğini irdelemenin yanı sıra toplumsal düzeyde diyalog, müzakere ve uzlaşi için bir gereklilik olan toplumun ana kesimlerinin güç ve otorite sahibi olma, statü, eşit yurttaşlık, kamu kaynaklarının kullanımı gibi başlıklarda benzeşerek toplumsal dengenin sağlanabilmesine ilişkin iletişimsel bir yaklaşımı odak noktaya yerleştirmektedir. Ayrıca model, tüm toplumsal grupların iktidar retorığına karşı simetrik bir konum elde edebilmeleri kapsamında meta/üst bir söylemin temellerine ilişkin bilgiler sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, H. ve Zengin, M. (2010). DAGMAR Modeli: Deterjan Reklamları Örneğinde Görsel Bir Çözümleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (24), 32-43.
- Antonakis, J. (2012). Transformational and Charismatic Leadership. In D. V. Day and J. Antonakis (Eds.). *The Nature of Leadership*. (Second Edition). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Aristoteles. (2012). *Retorik*. (Onuncu Baskı). (çev. M. H. Doğan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arklan, Ü. (2006). Siyasal Liderlikte Karizma Olgusu: Recep Tayyip Erdoğan Örneğinde Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 35-43.
- Arkonaç, S. (2001). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Aron, R. (1986). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. (çev. K. Alemdar). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (Eserin orijinali 1967’de yayımlandı).
- Aronson E., Wilson, T. ve Akert, R. (2012). *Sosyal Psikoloji*. (Birinci Baskı). (çev. O. Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları, (Eserin orijinali 2010’da yayımlandı).
- Arslan, D. A. (2004). Türkiye’de İktidarın Sosyolojik Anatomisi ve İktidar Seçkinleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1),1-25.
- Arslan, D. A. (2005). Tek ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 53-66.
- Arslan, D. A. (2006). Sınıf Teorisinin Açmazları ve İktidar Analizinde Bir Alternatif Olarak Elit Teorisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 382.
- Aslan, S. ve Yılmaz, A. (2001). Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Post Modernizm. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 93-108.

- Aşkun, İ. C. (1988). Karizma ve Atatürk'ün Önderliğindeki Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1(2), 201-213.
- Austin, J. L. (2009). *Söylemek ve Yapmak Harvard Üniversitesi 1955 William James Dersleri*. (çev. R. Levent Aysever). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin Orijinali 1975'te yayımlandı).
- Avcıoğlu, G. Ş. (2011). *Küresel Bilgi Teknolojileri ve Toplumsal Değerler*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Bakan, İ. ve Doğan, İ. F. (2013). *Liderlik Güncel Konular ve Yaklaşımlar*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Balkız, B. (2004). Frankfurt Okulu ve Eleştirel Teori: Sosyolojik Pozitivizmin Eleştirisi. *Sosyoloji Dergisi*, (12-13), 135-158.
- Barokas, S. K. (2011). *Reklam ve Retorik*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Barry, A. (2003). *Halkla İlişkilerin Gücü* (Birinci Baskı). (çev. A. Ö. Steidle). Ankara: Elips Yayınları.
- Bartlett, F. C. (1995). *Remembering A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barut, B. ve Altundağ, C. S. (2005). Globalleşen Dünyada Bir Siyasal İkna Unsuru Olarak Vaatler: 3 Kasım 2002 Türkiye Milletvekili Genel Seçimleri İle 2 Kasım 2004 ABD Başkanlık Seçimleri Karşılaştırmalı Örneğiyle. *Selçuk İletişim*, 4(1), 80-90.
- Bass, B. M. (2000) The Future of Leadership in Learning Organizations. *Journal of Leadership Organizational Studies*, 7(3), 18-40.
- Bass, B. M. and Bass, R. (2008). *The Bass Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications*. (Fourth Edition). New York: Free Press.
- Batı, U. (2010). Hedef Kitle Davranışını Etkileyen Bir Unsur Olarak Reklamlarda Müzik Kullanımı Konusundaki Yazının İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7 (2), 778-808.

- Batı, U. (2013). *Reklamın Dili* (Üçüncü Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Bauman, Z. (2004). *Sosyolojik Düşünmek* (Dördüncü Baskı). (çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1996'da yayımlandı).
- Baysal, A. C. ve Tekarslan, E. (1987). *Davranış Bilimleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.
- Berkowitz, L. (1980). *A survey of Social Psychology*. (Second Edition). USA: Holt, Rinehart and Wiston.
- Biber, A. (2007). *Halkla İlişkilerde Temel Kavramlar*. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bloch, S. ve Whiteley, P. (2007). *Kusursuz Liderlik: Liderlik Yeteneklerini Geliştirme Kılavuzu*. (çev. Ü. Şensoy). İstanbul: Optimist Yayınları. (Eserin orijinali 2003'te yayımlandı).
- Blum, M. L. and Naylor, J. C. (1968). *Industrial Psychology Its Therotical and Social Foundations a Revision of Industrial Psychology Its Social Foundations*(Revised edition). New York: Harper and Row Publisher.
- Bombote, D. (2006). M. Diomansi Bombote'nin İletişim Sentezi.(çev. E. İ. Keloğlu-İşler). *İletişim Kuram Dergisi*, (22), 107-112
- Booth, W. C. (1981). Mere Rhetoric, Rhetoric and The Search for Common Learning. In E. I. Boyer (Ed.). *Common Learning. A Carnegie Colloquium on General Education*. Washington DC: Carnegie Foundation for The Advancement of Teaching.
- Brembeck, W. L. and Howell, W. S. (1952). *Persuasion A Means of Social Influence*. New York: Prentice Hall.
- Bulaç, A. (2009). *Göçün ve Kentin Siyaseti: MNP'den SP'ye Milli Görüş Partileri*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü* (Beşinci Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınları.

- Chemers, M. (2003). Leadership Effectiveness: Functional, Constructivist and Empirical Perspectives. In D. Knippenberg and M. Hogg (Eds.), *Leadership and Power: Identity Processes in Groups and Organizations*. London: Sage Publications
- Choi, J. (2006). A Motivational Theory of Charismatic Leadership Envisioning, Empaty and Empowerment. *Journal of Leadership and Organizational Studies*, 13 (1), 24-43.
- Cialdini, R. B. (2008). *İkna Etme Biliminde Ustalaşmak*. (çev. İ. Gülfidan). *Harvard Business Review İkna Edici Lider*. İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Yayınları. (Eserin orijinali 2008’de yayımlandı).
- Conger, J. A. (2008). *İkna Etme Sanatı*. (çev. İ. Gülfidan). *Harvard Business Review İkna Edici Lider*. İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Yayınları. (Eserin orijinali 2008’de yayımlandı).
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çakır, Ö. (2002). *Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj ve Sosyal Yaşam Etiketi* (Birinci Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çam, O. ve Bilge, A. (2007). Ruh Hastalığına Yönelik İnanç ve Tutumlar. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. (8), 215-223.
- Çebi, M. S. (2002). Günümüzde Siyasetin Medya inşası ve Sunumu Üzerine Bazı Dikkatler. *İletişim Dergisi*. (14), 1-33.
- Çebi, M. S. (2008). *Sembolik/Retoriksel Bir Eylem Olarak Dil’in Anlam İnşasındaki Aracılık İşlevi*. Selçuk İletişim. 5(2), 183-198.
- Çetin, H. (2003). Demoktarik Meşruiyet Versus Karizmatik Meşruiyet. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 27(1), 91-108.
- Çiçek, C. (2012). *İkna’nın Yapısı: Süreç, Araç ve Yöntemleriyle*. (İkinci Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.

- Dahrendorf, R. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society*. California: Stanford Universty Press.
- Daver, B. (1968). *Siyasal Bilime Giriş*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No 251. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Demirtaş, H. A. (2004). Temel İkna Teknikleri: Tutum Oluşturma ve Tutum Değişirme Süreçlerindeki Etkilerinin Altında Yatan Nedenler Üzerine Bir Derleme. *İletişim*. (19), 73- 90.
- Demirtaş-Madran, H. A. (2012). Tutum, Tutum Değişimi ve İkna. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan, S. (2007). *Vizyona Dayalı Liderlik*. (İkinci Baskı). İstanbul: Kare Yayınları.
- Doğanalp, B. (2009). Kriz Dönemlerinde Transformasyonel Lider Davranışlarının İşletme Performansı Bağlamında Fırsat Yönetimine Etkisi Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 131-146.
- Dönmezer, S. (1999). *Toplumbilim*. (Onikinci Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- DuBrin, A. J. (2004). *Leadership: Research Findings, Practice, and Skills* (Fourth Edition). Houghton: Mifflin Company.
- Duman, B. (2004, 06-09 Temmuz). *Attribution Theory (Katki=Anlam Yükleme Teorisinin) Öğrenme-Öğretme Sürecinde Öğrencilerin Öğrenilmiş Çaresizliği Üzerindeki Etkisi*. 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunuldu, Malatya.
- Durakbaşı, A. (2002). *Sosyolojide Temel Kuramlar*. İ. Sezal. (Editör). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Martı Kitap.
- Duverger, M. (2004). *Siyaset Sosyolojisi*. (Yedinci Baskı). (çev. Ş. Tekeli) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (1995). *Antik Çağda Doğan Bir Eğitim Sistemi Rhetorica Roma'da Rhetorica Eğitimi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Edizler, G. (2010). Karizmatik Liderlikte Duygusal Zeka Boyutuyla Cinsiyet Faktörüne İlişkin Literatürel Bir Çalışma. *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(2), 137-150.

- Erçen, A. E. Y. (2010). Kurumsal Taklitçilik-Izomorfizm: Türkiye’de Sağlıkta Dönüşüm Program Hedeflerinin Ulaşılabilirliği. *Akademik Bakış Dergisi* (19).
- Erçetin, Ş. (2000). *Lider Sarmalında Vizyon*. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2006). Medya ve Etik: Eleştirel Bir Giriş. *İletişim Kuram Dergisi* (22), 1-26.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2002). *Öteki Kuram Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İlhan (2007). *İşletmelerde Davranış*. (Yedinci Baskı). İstanbul: Malatyalı İşadamları Derneği Yönetim Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2007). *Pozitivist Metodoloji Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler, Analiz ve Yorum*. (İkinci Baskı). Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2009). *İletişim Araştırmalarının Geleceği*. K. Alemdar (Editör) *Türkiye’de Kitle İletişimi: Dün, Bugün, Yarın*. Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Eren, E. (2004). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. (Sekizinci Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Erzen, M. Ü. (2008). Siyasi Lider İmajlarının Seçimlerde Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*. (31), 65-80.
- Festinger, L. (2000). Bilme Tanıma Uyumsuzluğu Teorisi. (çev. Ü. Oskay). Ü. Oskay (Editör) *Kitle haberleşmesi Teorilerine Giriş*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Der Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1963)
- Fırlar, B. G. (2003). *Reklam ve Biz*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Fiedler, F. E. (1964). A Contingency Model of Leadership Effectiveness. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances In Experimental Social Psychology Volume 1*. New York: Academic Press.
- Fisher, B. M. ve Strauss, A. L. (2002). Etkileşimcilik. (çev. Kurtuluş Dinçer). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. T. Bottomore ve R. Nisbet (Editörler) Ankara: Ayraç Yayınevi. (Eserin orijinali 1978’de yayımlandı).

- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (çev. S. İrvan). Ankara: Ark Yayınları (Eserin orijinali 1990'da yayımlandı).
- Freedman, J. L., Sears, D. O. ve Carlsmith, J. M. (1993). *Sosyal Psikoloji*. (çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları. (Eserin orijinali 1978'de yayımlandı).
- Friedrich, C. J. (1961). Siyasi Liderlik ve Karizmatik İktidar Meselesi. (çev. M. Kıratlı). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 16(2), ss. 127-149. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1960).
- Gadamer, H. G. (2002). Hermeneutik Refleksiyonun Kapsamı ve Fonksiyonu. (çev. H. Arslan). H. Arslan (Derleyen). *Retorik Hermeneutik ve Sosyal Bilimler, İnsan Bilimlerinde Retoriğe Dönüş*. İstanbul: Paradigma Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1977)
- Gardiner, J. J. (2006). Transactional, Transformational and Transcendent Leadership Metaphors Mapping The Evolution of The Theory and Practice of Governance. *Kravis Leadership Institute Leadership Review*, (6), 62-76.
- Giddens, A. (1994). *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. (çev. A. Esgin). Ankara: Phoenix Yayınları. (Eserin orijinali 2014'te yayımlandı).
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Grunig, J. and Hunt, T. (1984). *Managing Public Relations*. New York: Holt, Rineart and Winston.
- Grunig, J. E. (2005). *İç İletişimde Simetrik Sistemler, Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. (çev. E. Özsayar). J. E. Grunig (Editör) *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. İstanbul: Rota Yayınları. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Grunig, J. E. ve Grunig, L. E. (2005). *Halkla İlişkiler ve İletişim Modelleri, Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. (çev. E. Özsayar). J. E. Grunig

- (Editör) Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik. İstanbul: Rota Yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı).
- Grunig, J. E. ve Repper, F. C. (2005). *Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemler*. (çev E. Özsayar). J. E. Grunig (Editör) Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik. İstanbul: Rota Yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı).
- Grunig, J. E. ve White, J. (2005). *Halkla İlişkiler Kuram ve Uygulamasında Dünya Görüşlerinin Etkisi*. (çev E. Özsayar). J. E. Grunig (Editör) Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik. İstanbul: Rota Yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı).
- Gül, H. ve Şahin, K. (2011). Bilgi Toplumunda Yeni Bir Liderlik Yaklaşımı Olarak Transformasyonel Liderlik ve Kamu Çalışanlarının Transformasyonel Liderlik Algısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 237-249.
- Gürsel, M. (2003). Örgütlerde Kurumsallaşma ve Liderlik. Hüseyin İzgar (Editör) *Endüstri ve Örgüt Psikolojisi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Gürsel, M. ve Negiş, A. (2003). Liderlik ve Roller. Hüseyin İzgar (Editör) *Endüstri ve Örgüt Psikolojisi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Güz, H. (1998). *Reklamlarda İkna Stratejileri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güz, H. (2000). Performans Alanlarına Göre Halkla İlişkilerin Amaçları, Bilgilendirme İle İlgili Amaçların Diğer Amaçlara Etkisi. *Selçuk İletişim*. 1(3), 96-102
- Hallahan, K. (2001). *Paradigma Çatışması ve Halkla İlişkiler Uygulamaları*. (çev. A. Koçak) *Selçuk İletişim*. 1(4). 127-131. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1993).
- Hallahan, K. (2004a). Halkla İlişkiler Mesajlarında Motivasyon Yeterliliği ve fırsatı Artırma. (çev. H. Güz). H. Güz ve S. Yıldırım Becerikli (Editörler). *Halkla İlişkilerde Seçme Yazılar Alana İlişkin Bir Derleme*. Ankara: Alban Yayıncılık. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 2000).
- Hallahan, K. (2004b). Halkla İlişkilerde Unutulan Kamular Pasif Kamular. (çev. A. Özügurlu). H. Güz ve S. Yıldırım Becerikli (Editörler) *Halkla İlişkilerde Seçme*

Yazılar Alana İlişkin Bir Derleme. Ankara: Alban Yayıncılık. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 2000).

Hallin, D. C. (2010). Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası (çev. E. Mutlu). E. Mutlu (Derleyen), *Kitle İletişim Kuramları*. (İkinci Baskı). Ankara: Ütopya Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1985).

Hartley, E. L., Hartley, R. E. ve Hart, C. (2000). Tutumlar ve Kanaatler. (çev. Ü. Oskay). Ü. Oskay (Editör). *Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Der Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1965).

Heath, R. L. (2004). Halkla İlişkiler İçin Retoriksel Bir Uygulama, İyi Örgüt İyi İletişim Kurar. (çev. B. Taşdemir ve R. Arlı). H. Güz ve S. Yıldırım Becerikli (Editörler) *Halkla İlişkilerde Seçme Yazılar Alana İlişkin Bir Derleme*. Ankara: Alban Yayıncılık. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 2001).

Heath, R. L. (1992). The Wrangle in The Marketplace: A Rhetorical Perspective of Public Relations. In E. L. Toth and R. L. Heath (Eds.), *Rhetorical and Critical Approaches To Public Relations*. New Jersey: Lawrance Erlbaum Ass.

Heider, F. (1964). *The Psychology of Interpersonal Relations*. (Third Edition). NewYork: John Wiley and Sons Inc.

Herrick, J. A. (2005). *The History and Theory of Rhetoric an Introduction*. (Third Edition). Boston: Allyn and Bacon.

Hersey, P. and Blanchard, K. H. (1988). *Management of Organizational Behavior: Utilizing Human Resources* (Fifth Edition). New Jersey: Prentice Hall Inc.

Heywood, A. (2006). *Siyaset*. (çev. B. Berat Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu ve A. Yayla). B. Kalkan (Editör). Ankara: Liberte Yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı).

Hogg, M. A. ve Vaughan, G. M. (2007). *Sosyal Psikoloji*. (çev. İ. Yıldız ve A. Gelmez). Ankara: Ütopya Yayınları. (Eserin orijinali 2005’te yayımlandı).

Hovland, C. I. ve Weiss, W. (2000). Kaynağın Güvenirliği ve Haberleşmenin Etkinliği Üzerinde Etkisi. (çev. Ü. Oskay). Ü. Oskay (Editör). *Kitle Haberleşmesi*

Teorilerine Giriş (Beşinci baskı). İstanbul: Der Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1951).

Hovland, C. I., Lumsdaine, A. A., ve Sheffield, F.D. (2000). Tartışmalı Bir Konuda Kanaat Değiştiriminde Tek Yanlı Sunuma Karşı İki Yanlı Sunumu. (çev. Ü. Oskay). Ü. Oskay (Editör). *Kitle haberleşmesi Teorilerine Giriş* (Beşinci Baskı). İstanbul: Der Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1949).

Hülür, H. ve Kalender, A. (2003). *Sosyo-Politik Tutumlar ve Din: Konya Araştırması*. Konya: Çizgi Kitapevi.

Işık, M. (1999). Kişilerarası İletişimde Kaynak Olgusu ve Kaynağın Özellikleri. *Selçuk İletişim*. 1(1), 70-77.

İnternet: Baltaş, A. (2015). Girişimciliğin Ardındaki İnsan Profili. Web: <http://www.baltasgrubu.com/secilmis-yazilar/girisimciligin-ardindaki-insan-profil.html>'den 19 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: Crisis/Kriz (2015). *Online Etymology Dictionary*. http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=crisis&searchmode=none'den 13 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: Ethos. (2014). Dictionary.com.<http://dictionary.reference.com/browse/ethos>'dan 21 Şubat 2014'te alınmıştır.

İnternet: Güllüpınar, H. (2013). *Siyasal Kampanya Mesaj Stratejileri ve Seçmen Algısı, Gümüşhane Araştırması*. Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(8). Web:http://www.turkishstudies.net/Makaleler/707453517_117G%C3%BCll%C3%BCp%C3%BCn%C3%BCr%20Hasan-1935-1952.pdf'den 11 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: İkna. (2015). *Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. <http://www.nisanyansozluk.com/?k=ikna&lnk=1>'den 10 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: İsomorphic.(2015). *Dictionary.com*. Web: <http://dictionary.reference.com/browse/isomorphic>'den 15 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: İzo. (2015). *Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. <http://www.nisanyansozluk.com/?k=izo&x=0&y=0>'den 21 Temmuz 2015'te alınmıştır.

İnternet: Leader/lider. (2015). *Online Etymology Dictioanary*. http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=leader&searchmode=none'den 10. Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: Morfo. (2015). *Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. <http://www.nisanyansozluk.com/?k=morfo&x=0&y=0>'den 21 Temmuz 2015'te alınmıştır.

İnternet: Persuasion/İkna. (2015). *Online Etymology Dictionary*. [web://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=persuasion&searchmode=none](http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=persuasion&searchmode=none)'den 25 Mayıs 2015'te alınmıştır.

İnternet: Reardon, K. K. (1991). *Persuasion in Practice*. Newbury Park: Sage Publication. web: http://www.amazon.com/Persuasion-Practice-Kathleen-Kelley-Reardon/dp/0803933169/ref=la_B001IR19JU_1_8_title_1_har?s=books&ie=UTF8&qid=1440363732&sr=1-8#reader_0803933169'den 10 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: Sanver, G. S. (09 Ağustos 2014). *Erdoğan Neden İl İl Gezerek Mitingler Yaptı*. <http://t24.com.tr/yazarlar/dr-gulfem-saydan/miting-asla-sadece-miting-degildir,9908>'den 10 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: Siyaset. (2015). *Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. <http://www.nisanyansozluk.com/?k=siyaset&lnk=1>'den 10 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: Tekel, S. (2011, Ekim). *Örgüt Teorilerinin Sınıflandırılması ve Tartışmalar*. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-dergisi. Web: www.sdergi.hacettepe.edu.tr/suna-TEKEL-son.pdf'den 16 Haziran 2015'te alınmıştır.

İnternet: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2015). *12'nci Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Biyografisi*. <http://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/>'den 10 Haziran 2015'te alınmıştır.

- İrmek, M. K. (2004). *Lider Olmak*. (Birinci Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Jamieson, G. H. (1996). *İletişim ve İkna*. (çev. N. Atabek ve B. Dağtaş). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları. (Eserin orijinali 1994'te yayımlandı).
- Johnstone, C. L. (2009). *Listening to the Logos Speech and the Coming of Wisdom in Ancient Greece*. Columbia: The University of South Carolina Press.
- Jowett, G. S. and O'Donnell, V. (2012). *Propaganda and Persuasion*. (Fifth Edition). USA: Sage Publication Inc.
- Kagan, J. (2003). Biology, Context and Developmental Inquiry. *Annual Review of Psychology*, (54), 1-23.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. (Dokuzuncu Baskı) İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kahraman, H. B. (2010). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi 1: Kavramlar Kuramlar Kurumlar*. (İkinci Baskı). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kalender, A. (1999) Mesaj Stratejilerinin Belirlenmesinde Siyasal Tutum ve Motivasyon Ölçümlerinin Önemi. *Selçuk İletişim*, 1(1), 91-98.
- Kalender, A. (2005). *Siyasal İletişim*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Karadoğan, E. (2004). Seçmenin Siyasal Tutumlarının Oluşmasında Siyasetçinin İkna Becerilerinin Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (20), 243- 248.
- Kastely, J. L. (2004). Pathos Rhetoric and Emotion. In W. Jost and W. Olmsted (Eds.), *A Companion to Rhetoric and Rhetorical Criticism*. UK: Blacwell Publish
- Katz, D. (1960). The Function Approach to the Study of Attitudes. *The Public Opinion Quarterly*. 24(2), 163-204.
- Kaygın, E. ve Güllüce, A. Ç. (2012). Çalışanların Dönüştürücü Liderlik Algılarının Belirlenmesi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3).

- Kazancı, M. (2002). *Kamuda ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler*. (Dördüncü Baskı). Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları.
- Keçecioğlu, T. (2003). *Lider ve liderlik*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Kent, M. L. ve Talor, M. (2004). Halkla İlişkilerin Diyalogsal Teorisine Doğru. (çev N. Aygün). H. Güz ve S. Yıldırım Becerikli (Editörler) *Halkla İlişkilerde Seçme Yazılar Alana İlişkin Bir Derleme*. Ankara: Alban Yayıncılık, (Orijinal makalenin yayım tarihi, 2002).
- Keskin U., Büyük K. ve Koç U. (2013). Yönetmel ve Örgütsel Açından Retorik, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), (27-40).
- Keyman, F. (1999). *Türkiye ve Radikal Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (1996). *Siyaset Bilimi* (Beşinci Baskı). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Kışlalı, A.T. (1995). *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. (Üçüncü Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kireşçi, A. N. (2009). *Estetik Ürünler ve Görsel Retorik Kuramları Açısından Dergi Reklamlarının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Klapper, J. T. (2000) Değişik Haberleşme Araçlarının Karşılaştırmalı Etkileri. (çev. Ü. Oskay). Ü. Oskay (Editör). *Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş* (Beşinci Baskı). İstanbul: Der Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1965).
- Köker, E. (1998). *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası*. Ankara: Vadi yayınları.
- Köker, E. (2005). *Kitapta Kurutulmuş Çiçekler Ya Da Sözlü Kültür Üzerine Düşünmek*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan Değerlerimiz: Aileden Topluma, Politikadan İnançlara, Sevgiden Aşka Kadar*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Közleme, O. (2013). Liderlik, Siyasal Otorite Tipleri ve Karizma. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(13), 239-250.

- Krech, D. ve Crutchfield, R. S. (2007). Sosyal Psikoloji. (Beşinci Baskı). (çev. E. Güngör). İstanbul: Ötüken Neşriyat. (Eserin orijinali 1948’de yayımlandı).
- Kreitner, R. (2009). Management. (Eleventh Edition). Canada: Houghton Mifflin Harcourt Publishing.
- Kuhnert, K. and Lewis, P. (1987). Transactional and Transformational Leadership A Constructive/Developmental Analysis, *Academy of Management Review*, 12(4), 648-657.
- Küçükdoğan, R. (2011). *Reklam Nasıl Çözümленir* (İkinci Baskı). İstanbul: Beta Basım
- Küçükurt, M. (1987, 20-21 Nisan). *Halkla İlişkilerde Araştırma Yöntemleri ve Değerlendirme*. Halkla İlişkiler Sempozyumunda sunuldu, Ankara.
- Leff, M. L. (2002). Modern Sofistik ve Retoriğin Birliği. (çev. H. Arslan). H. Arslan (Derleyen), *Retorik Hermeneutik ve Sosyal Bilimler, İnsan Bilimlerinde Retoriğe Dönüş*. İstanbul: Paradigma Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1987)
- Lerner, D. (2000). Propagandada Etkinlik: Şartlar ve Değerlendirme. (çev. Ü. Oskay). Ü. Oskay (Editör). *Kitle haberleşmesi Teorilerine Giriş*. (Beşinci Baskı). İstanbul: Der Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1952).
- Levi, D. S. (2001). Logic. In T. O. Sloane (Ed.), *Encyclopedia of Rhetoric*. UK: Oxford University Press.
- Likert, R. (1961). *New Patterns of Management*. New York: McGraw-Hill Book Company inc.
- Lord, C. G. (1997). *Social Psychology*. New York: Harcourt Brace College Publishers
- Luecke, R. (2007). *Güç, Etki ve İkna*. (çev: T. Parlak). İstanbul: İş Bankası Yayınları. (Eserin orijinali 2003’te yayımlandı).
- Lyotard, J. F. (2014). *Postmodern Durum*. (İkinci Baskı). (çev. İ. Berkan). Ankara: Bilgesu Yayınları. (Eserin orijinali 1967’de yayımlandı).

- Maccoby, M. (2008). İnsanlar Lideri Niçin İzler. (çev. İ. Gülfidan). *Harvard Business Review İkna Edici Lider*. İstanbul: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası Yayınları. (Eserin orijinali 2008’de yayımlandı).
- Mangion, C. (2014, 20 Mart). *Gelenek, İletişim ve Toplumsal Yeniden Üretim Üzerine*. (çev. E. Yıldız, M. Bal). Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Erasmus Programı Öğretim Üyesi Hareketliliği Konferansında Sunuldu, İzmir.
- Marcuse, H. (1968). *One Dimensional Man*. London: Sphere Books.
- Maslow, A. H. (1943), A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. (50), 370-396.
- McCormick, E. J. and Ilgen, D. R. (1980). *Industrial Psychology* (Seventh Edition). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall Inc.
- McQuail D. ve Windahl, S. (2005). *İletişim Modelleri Kitle İletişim Çalışmalarında*. (İkinci Baskı). (çev. K. Yumlu). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 1993’te yayımlandı).
- Meyer, M. (2009). *Retorik*. (çev. İ. Yerguz). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 2004’te yayımlandı).
- Milburn, M. (1998). Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset. (çev. A. Dönmez ve V. Duyan). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 1996’da yayımlandı).
- Miller, R. G. and Burgoon, M. (1973). *New Techniques of Persuasion*. New York: Harber and Row Publisher.
- Mills, D. Q. (2005). *Leadership: How to Lead, How to Live*. Massachusetts: Mindedge Press.
- Morgan, C. T. (1998). *Psikolojiye Giriş*. (On İkinci baskı). (çev. H. Arıcı, O. Aydın, R. Bayraktar, O. İmamoğlu, S. Karakaş, I. Savaşır, S. Topçu, P. Uçman, S. Hovardaoğlu, D. Şahin, B. Tegin, R. Eski, A. Gülerce, G. Acar, R. Coştur, İ. Dinç ve G. Uraz). S. Karakaş (Editör) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları. (Eserin orijinali 1977’de yayımlanmıştır).

- Nelson, J. S. (2002). Araştırma Retoriğinin Politik Temelleri. (çev. H. Arslan). H. Arslan (Derleyen), *Retorik Hermeneutik ve Sosyal Bilimler, İnsan Bilimlerinde Retoriğe Dönüş*. İstanbul: Paradigma Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1990).
- Nelson, J. S., Megill, A. ve McCloskey, D. N. (2002). *Araştırma Retoriği*. (çev. H. Arslan). H. Arslan (Derleyen), *Retorik Hermeneutik ve Sosyal Bilimler, İnsan Bilimlerinde Retoriğe Dönüş*. İstanbul: Paradigma Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1987).
- Northouse, P. G. (2010). *Leadership: Theory and Practice* (Fifth Edition). USA: Sage Publication Inc.
- O'Shaughnessy, J. and O'Shaughnessy, N. J. (2004). *Persuasion in Advertising*. (First Edition). New York: Routledge.
- Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2006). *Tüketici Davranışı*. (Altıncı Baskı). İstanbul: MediaCat Yayınları.
- O'Donnell, V., Kable, J., (1982). *Persuasion an Interactive Dependency Approach*. New York: Random House.
- Oktay, M. (2002). *Politikada Halkla İlişkiler*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Oskay, Ü. (1974). Kitle Haberleşmesi Açısından Sosyal Algılama ve Tutumların Dinamiği. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 161-189.
- Oskay, Ü. (2005). *İletişimin Abcsi*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Der Yayınları
- Özdemir, M. (2008). Proaktif Liderlik ve Denetim. *Milli Eğitim Dergisi*, (206).
- Özel, Z. (2009). *Siyasi Lider İmajları: Gerçekliğin Yeniden Üretilmesi*. A. Özkan (Editör). Siyasetin İletişimi. İstanbul: TASAM Siyasal İletişim Enstitüsü Yayınları.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239
- Özsoy, O. (1999). *Politik Propaganda Teknikleri*. İstanbul: Alfa Kitapevi.
- Özsoy, O. (1998). *Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*. İstanbul: Alfa Kitapevi.

- Parekh, B. (2002). *Cokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*. (çev. B. Tanrıseven). Ankara: Phoenix Yayınevi (Eserin orijinali 2000'de yayımlandı).
- Pavlik, J. V. (1987). *Public Relations: What Research Tell Us*. California: Sage Publications Inc.
- Perloff, R. M. (2010). *The Dynamics of Persuasion: Communication and Attitudes in the Twenty-First Century*. (Forth Edition). New York: Routledge
- Petty, R. E. and Cacioppo, J. T. (1986). *Communication and Persuasion Central and Peripheral Routes to Attitude Change*. New York: Springer-Verlag.
- Petty, R. E. and Cacioppo, J. T. (1996). *Attitudes and Persuasion: Clasic and Contemprorary Approaches*. Colarado: Westwiev Press.
- Pieczka, Magda. (2002). *Paradigmalar, Sistemler Teorisi ve Halkla İlişkiler*. (çev. S. Pehlivan). J. L'Etang ve M. Pieczka (Editörler). Halkla İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar. Ankara: Vadi Yayınları (Eserin orijinali 1996'da yayımlandı).
- Plett, H. F. (2001). Pathopoeian In T. O. Sloane (Ed.). *Encyclopedia of Rhetoric*. UK: Oxford University Press.
- Poloma, M.M. (2011). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* (Dördüncü Baskı). (çev. H. Erbaş). Ankara: Palme Yayıncılık. (Eserin orijinali 1979'da yayımlandı).
- Prior-Miller, M. (1989). Four Major Social Scientific Theories and Their Value to The Public Relations Researcher. In C. H. Botan and V. Hazleton (Eds.), *Public Relations Theory*. New York: Lawrence Erlbaum Ass.
- Raven, B. H. and Haley, R. W. (1982). *Social Influence and Compliance of Hospital Nurses With Infection Control Policies*. In R. J. Eiser (Ed.), *Social Psychology and Behavioral Medicine*. New York: John Wiley and Sons.
- Rawal, P. (2013). AIDA Marketing Communication Model: Stimulating a Purchase Decision in The Minds of The Consumers Through A Linear Progression of Steps. *Irc's International Journal of Multidisciplinary Research in Social and Management Sciences*. 1(1), 37-44.

- Rayman, H. (2010). *Stilizm Retorik ve Poetika Güzel Sanatlar Teorisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ricketts, C. and Ricketts, J. C. (2010). *Leadership Personal Development and Career Success* (Third edition). New York: Delmar Cengage Learning.
- Ritzer, G. (2012). *Modern Sosyoloji Kuramları*. (çev. H. Hülür). Ankara: Deki Basım Yayın. (Eserin orijinali 2008’de yayımlanmıştır.)
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2013). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri*. (Dördüncü Baskı). (çev. I. E. Howison). Ankara: Deki Basım Yayın. (Eserin orijinali 2013’te yayımlanmıştır)
- Ritzer, G. ve Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları*. (Dokuzuncu Baskı). (çev. H. Hülür). Ankara: Deki Basım Yayın. (Eserin orijinali 2014’te yayımlanmıştır)
- Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. V. (2005). *Örgütsel Psikoloji*. Bursa: Alfa Aktüel Basım.
- Sadler, P. (2003). *Leadership*. USA: Kogan Page Limited.
- Sarıbay, A. Y. (1994). *Siyasal Sosyoloji* (İkinci Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (2000). *Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Saruhan, Ş. C. (2013). *Farklı Bakış Açılarından Liderlik*. M. L. Yıldız (Editör). Liderlik Çalışmaları. İstanbul: Beta Yayınları.
- Schramm, W. (2000). *Haberleşme Nasıl İşler*. (çev. Ü. Oskay). Ü. Oskay (Editör) Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş. (Beşinci Baskı). İstanbul: Der Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1965)
- Searle, J. (2010). *Söz Edimi Nedir*. (çev E. Mutlu). E. Mutlu (Derleyen), *Kitle İletişim Kuramları*. (İkinci Baskı). Ankara: Ütopya Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1965).
- Searle, John R., (2011). *Söylemek ve Anlatmaya Çalışmak*. (çev R. L. Aysever). Ankara: Bilgesu Yayınları. (Eserin orijinali 1979’da yayımlandı).

- Sector, P. E. (2007). *Industrial and Organizational Psychology Resach and Practice* (Fifth Edition). USA: John Wiley and Sons Inc.
- Severin, W. J. ve Tankard, J. W. (1994). *İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*. (çev. A. A. Bir ve N. S. Sever). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. (Eserin orijinali 1988’de yayımlandı)
- Sharpe, M. L. (2004). *Halkla İlişkiler Uygulaması İçin Davranışsal Bir Paradigma Geliştirmek*. (çev. B. Taşdemir ve R. Arlı). H. Güz ve S. Yıldırım Becerikli (Editörler) Halkla İlişkilerde Seçme Yazılar Alana İlişkin Bir Derleme. Ankara: Alban Yayıncılık, (Orijinal makalenin yayım tarihi, 2000).
- Shavitt, S. and Nelson, M. R. (2002). *The Role of Attitude Functions in Persuasion and Social Judgment*, In J.P. Dillard and M.V. Pfau (Eds.), *The Persuasion Handbook: Developments in Theory and Practice*. (Second Edition). California: Sage Publications.
- Sherif, M. ve Sherif, C. W. (1996). *Sosyal Psikolojiye Giriş*. (çev. M. Atakay ve A. Yavuz). İstanbul: Sosyal Yayınları. (Eserin orijinali 1956’da yayımlandı).
- Simons, H. W. (2002). *Bir Entelektüel Akım Olarak Araştırmanın Retoriği*. (çev. H. Arslan). H. Arslan (Der.) Retorik Hermeneutik ve Sosyal Bilimler, İnsan Bilimlerinde Retoriğe Dönüş. İstanbul: Paradigma Yayınları. (Orijinal makalenin yayım tarihi,1990).
- Slattery, M. (2012). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Beşinci Baskı). (çev. Ö. Balkız, G. Demiriz, H. Harlak, C. Özdemir, Ş. Özkan ve Ümit Tatlıcan). Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz (Editörler). Ankara: Sentez Yayıncılık. (Eserin orijinali 2003’de yayımlandı).
- Smith, P. (2005). *Kültürel Kuram*. (çev. S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu). İstanbul: Babil Yayınları. (Eserin orijinali 2001’de yayımlandı).
- Solmaz, B. (2007). Halkla İlişkilerde Proaktif ve Reaktif Stratejiler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (25).
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve Öfke kontrolü. *Kriz Dergisi*, 11(2), 19-27.

- Steinberg, S. (2006). *Persuasive Communication Skills*. Cape Town: Juta and Co Ltd.
- Şahin, Y. (2013). Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar: Teorik Bir Giriş. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1(1), 32-55.
- Şan, M. K. (2006). Zygmunt Bauman: Modernlik ve Postmodernlik Arasında Bir Sosyolog. *Sosyoloji Dergisi*, 3(11), 63-90.
- Şimşek, Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2008). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. (Altıncı Baskı). Ankara: Gazi Yayınevi.
- Taş, B. (2009). AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni Bir Bölge Kavramı: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 185-197.
- Taşdemir, E. (2009). Toplamların İdaresinde Liderler ve Yöneticiler. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (29), 149-165.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2012). *Sosyal Psikoloji* (Üçüncü Baskı). (çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları. (Eserin orijinali 2006'da yayımlandı).
- Tekarslan, E., Kılınç, T., Şencan, H. ve Baysal, A. C. (2000). *Davranışın Sosyal Psikolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi yayın no 278.
- Tekeli, İ. (1999). *Modernite Aşılırken Siyaset* (Birinci Baskı). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Tekinalp, Ş. (2002). İletişim Araştırmalarında İdeoloji ve Küreselleşme: Eleştirel Bir Bakış. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (1), 9-31.
- Tektaş, Ö. Ö., Camgöz, S. M. ve Metin, İ. (2010). Akademik Atıf Tarzı: Türkiye ve İngiltere Karşılaştırması. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 17-26.
- Theodorakopoulos, V. T. (2004). *Attika Retoriğine Giriş, Retoriğin Doğusu, On Retor, Retorika Sanatı*. (çev. S. Sandalcı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tindale, C. W. (2004). *Rhetorical Argumentation Principles of Theory and Practice*. USA: Sage Publications.

- Tokgöz, O. (2008). *Siyasal İletişimi Anlamak*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Tosun, N. B. (2007). Sosyal Sorumluluk Bağlamında Reklamda Etik Anlayışı. İ. Sayımer ve P. E. Yayınoglu (Editörler) *Reklam ve Halkla İlişkiler Üzerine Etik Değerlendirmeler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Turhan, M. (1991). *Siyasal Elitler*. (Birinci Baskı). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkan, R. O. (1998). *İnsanları İkna Etme ve Uzlaşma Sanatı*. (Birinci Baskı) İstanbul: Hayat Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2013). *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Uysal, B. (1998). *Siyaset Yönetim Halkla İlişkiler*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Uztuğ, F. (1999). *Siyasal Marka Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı*. Ankara: Mediacat Yayınları.
- Üstel, F. ve Caymaz, B. (2009). *Seçkinler ve Sosyal Mesafe. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi*. İstanbul: Açık Toplum Vakfı. Web: <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/pdf/seckinler-ve-sosyal-mesafe.pdf>’den 17 Mayıs 2015’te alınmıştır.
- Van den Berg, A. ve Janoski, T. (2010). Siyaset Sosyolojisinde Sosyal Çatışma Kuramları. (çev. Ö. Terzioğlu, F. Kocaman ve B. Oltuoğlu), T. Janoski, R. Alford, A. Hicks ve M. A. Schwartz (Editörler), *Siyaset Sosyolojisi Devletler, Sivil Toplumlar ve Küreselleşme*. Ankara: Phoenix Yayınları. (Eserin orijinali 2005’te yayımlandı)
- Van Dijk, T. A. (1994). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları (çev. M. Küçük). M. Küçük (Editör). *Medya, İktidar, İdeoloji*. Ankara: Ark Yayınları. (Eserin orijinali 1989’da yayımlandı).
- Varol, M. (1993). *Halkla İlişkiler Açısından Örgüt Sosyolojisine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

- Vroom, V. H. (2007). *Leadership and Decision Making Process*. (Eighth Edition) In J. Osland, M. Turner, D. Kolb and I. Rubin (Editors), *The Organizational Behavior Reader*. Pearson Prentice Hall.
- Vroom, V. H. and Jago, A.G. (1988). *The New Leadership: Managing Participation in Organizations*. New Jersey: Prentice-Hall inc.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Genişletilmesi*. (Üçüncü Baskı). (çev. L. Elburuz ve M. R. Ayas) Ankara: Doğu-Batı Yayınları. (Eserin orijinali 1999'da yayımlandı).
- Waters, M. (2008). *Modern Sosyoloji Kuramları*. (çev. Z. Cihirlioğlu, S. Mutlu, R. Ercan, A. Egin, S. Ayan, E. Şahbudak, G. Kaya, Z. Çiçek, E. Bilget, A. Mazlum ve V. G. Gökkaya). Z. Cihirlioğlu (Editör). İstanbul: Gündoğan Yayınları. (Eserin orijinali 1994'de yayımlandı).
- Weyl, H. (1952). *Symmetry*. New Jersey: Princeton University Press.
- Yalın, B. E. (2012). Siyasal Liderliği Duygusal Düşünmek: Siyasal Parti Liderlerinin Üniversite Gençliği Üzerindeki Duygusal Zekâ Algısı. *Karadeniz Araştırmaları*, (35), 81-99.
- Yıldız, M. L. (2013). Liderlik Üzerine. M. L. Yıldız (Editör). *Liderlik Çalışmaları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yıldız, N. (2012). Yeni Zamanlar ve Yeni Liderlik Anlayışı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11(1), 119-134.
- Young, K. (1969). *Handbook of Social Psychology*. (Revised Edition). London: Routledge and Kegan Paul.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (2002). T.C. Resmi Gazete, 24932, 10 Kasım 2002.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (2004). T.C. Resmi Gazete, 25460, 12 Mayıs 2004.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (2007). T.C. Resmi Gazete Mükerrer, 26598, 30 Temmuz 2007.

Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (2009). T.C. Resmi Gazete Mükerrer, 27225, 11 Mayıs 2009.

Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (2010). T.C. Resmi Gazete, 27708, 23 Eylül 2010.

Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (2011). T.C. Resmi Gazete, 27973, 23 Haziran 2011.

Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (2014). T.C. Resmi Gazete Mükerrer, 28992, 06 Mayıs 2014.

Yüksek Seçim Kurulu Kararı. (2014). T.C. Resmi Gazete Mükerrer, 29102, 28 Ağustos 2014.

EKLER

EK-1. 15 Ağustos 2010 Tarihinde Gaziantep'te Gerçekleştirilen 12 Eylül Anayasa Değişikliği Referandumu Miting Konuşması Deşifre Metni

Gaziantep'in saygıdeğer güzel insanları, sevgili kardeşlerim, hanımefendiler beyefendiler sizleri en kalbi duygularımla selamlıyorum. Buradan, bu coşkulu meydandan bütün Gaziantep'e Araban'a, İslâhiye'ye, Karkamış'a, Nizip'e, Nurdağı'na, Şahinbey'e, Şehit Kamil'e, Yavuzeli'ne, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime, selamlarımı sevgilerimi yolluyorum. Şuanda gelirken sordum. Sıcak kaç derece dedim. 41 derece dediler. Bu Ağustos sıcaklığında, biz bağrınıza bastığınız bizi, o güzel o anlamlı, o geniş gönüllerinizde misafir ettiğiniz için sizlere teşekkür ediyorum. Ayrıca Ramazanı şerifin tüm Gaziantep'e tüm Gaziantep'li kardeşlerime, milletimize İslam Dünyasına, tüm insanlığa, barış, kardeşlik, huzur getirmesini Allahtan temenni ediyorum. Biz sizlerle gurur duyuyoruz, biz sizlerle gurur duyuyoruz. Gaziantep kahramanlar şehridir. Gaziantep yiğitler şehridir. Gaziantep cömertliğin şehridir. Gaziantep kardeşliğin şehridir, dayanışmanın şehridir. Gaziantep Şehit Kamil'in Şahin Bey'in, Şehit Mehmet Karayılan'ın şehridir. Gaziantep İstiklal Mücadelesinde nasıl destan yazdıysa, istikbal mücadelemizde, ekonomi mücadelemizde, demokrasi mücadelemizde de aynı şekilde inanıyorum ki destan yazdı, yazmaya da devam edecektir. Gaziantep sırtına devlete dayamadan, sırtını Ankara'ya dayamadan, kendi yağıyla kavrularak tüm Türkiye'ye tüm Dünya'ya örnek oldu. Bu gazi şehir sadece ekonomide değil, kardeşlikte Türkiye'ye örnek oldu. Dayanışmada örnek oldu. Demokraside örnek oldu. 3 Kasım'da Gaziantep Ak Parti dedi. 29 Mart'ta, 22 Temmuz'da 28 Mart'ta Gaziantep Ak Parti dedi. Sevgili kardeşlerim! 12 Eylül'de Gaziantep inanıyorum ki şanına uygun bir şekilde bir kez daha demokrasi diyecek inanıyorum ki özgürlük diyecek, inanıyorum ki hak diyecek. İnanıyorum ki adalet diyecek. 12 Eylül'de Gaziantep inanıyorum ki Büyük Türkiye'den yana, Güçlü Türkiye'den yana Aydınlık Yarınlardan yana oyunu kullanacak veeee (Halk Evet diyor) Evet Diyecek. Gaziantep'e soruyorum. İleri demokrasi mücadelesinde yanımızda mısınız? (Eveet) Özgürlük mücadelemizde yanımızda mısınız? Çetelerle, mafyayla, karanlık örgütlerle mücadelemizde yanımızda mısınız? Gaziantep 12 Eylül'de evet diyor mu? (Evet) İleri demokrasiye evet mi? Yeniden Büyük Türkiye'ye evet mi? (evet) Büyük Gaziantep'e evet mi? Öyleyse sevdamız millet, kararımız (Evet); sevdamız millet oyumuz (Eveet). Sevgili kardeşlerim işte tablo bu. Gaziantep bu, Türkiye Bu. Sevgili kardeşlerim, (Türkiye seninle gurur duyuyor sloganlar). Şöyle biraz zaman tüneline geri gideceğim. Gaziantep'li Kamil 1920 yılında daha 14 yaşındayken annesinin başındaki örtüyü indirmek isteyen düşman askerine kafa tuttu. Daha 14 yaşında olmasına rağmen Kamil namusu uğruna, şerefi uğruna, inancı uğruna, vatani uğruna canını ortaya koydu ve şehit oldu. Bu vatan, bu topraklar bize şehitlerimizin gazilerimizin emaneti. Bizim yolumuzu şehitlerimiz aydınlatıyor. Yönümüzü, rotamızı şehitlerimiz çiziyor. Onlardan aldığımız güçle kararlı şekilde yürüyor, Türkiye'yi büyütmenin Türkiye'yi yüceltmenin tüm şehitlerimize tüm gazilerimize karşı boynumuz dik alnımız ak kalmanın mücadelesini veriyoruz. Şimdi bakın sevgili Gaziantep'li, 10 yıl boyunca Türkiye sanal korkularla, gereksiz endişelere maruz bırakıldı. İçeride sana tehditler, dışarıda düşmanlar üretildi. Türkiye 10 yıllar boyunca içine kapandı, içine kapatıldı. Ne dediler Türkiye'nin üç tarafı denizlerle dört tarafı düşmanlarla çevrili dediler. Biz geldik bu anlayışı yıktık. Bu anlayışı ortadan kaldırdık. Bunu en canlı şekilde en yakın şekilde Gaziantep yaşıyor. Suriye ile Türkiye daha 7,5 yıl öncesine kadar birbirine husumetle bakıyordu. Sürekli gerginlikler yaşanıyor, iki ülke zaman zaman savaşın eşiğine geliyordu. Biz geldik Esat kardeşimle oturduk, iki ülke arasındaki meseleleri konuştuk. İstişare ettik, müzakere ettik ve Türkiye ile Suriye'yi bölgenin iki kardeş iki dost ülkesi haline getirdik mi? (Eveet) Her alan da işbirliğine gittik

mi? (Eveet) Ekonomide, ticarete, dış politikada, kültürde, sanatta, ulaştırmada, bayındırlıkta işbirliği anlaşmaları imzaladık mı? (Eveet) Suriye ile Türkiye arasındaki mayınları temizlemek için adımlarımızı attık mı? (Eveet) Suriye ile aramızdaki vizeleri kaldırdık mı? (Eveet) şimdi benim Gaziantep’li kardeşim cebine pasaportunu koyuyor istediği gibi Halep’e gidiyor, Şam’a gidiyor. Halep’teki, Şam’daki, Lazkiye’deki, Hama, Humus’taki kardeşim cebine pasaportunu koyuyor Gaziantep’e geliyor. Soruyorum, kim kazandı? Gaziantep kazandı değil mi? (Eveet) Esnaf kardeşim kazandı değil mi? (Eveet) Tüccar kazandı değil mi? Sanayici kazandı değil mi? Vatandaşım kazandı değil mi? Bütün o korkuların bütün o tehditlerin ne kadar boş olduğu ortaya çıktı. Düşman üretme politikasından yarar değil zarar gördüğümüz ortaya çıktı. Şunu unutmayın sevgili kardeşlerim. Gökten ne yağıyor, ne yağıyor? Evet yağıyor değil mi? (Eveet) Gökten evet yağıyor. Maşallah.(Türkiye seninle gurur duyuyor) Tarih boyunca korkaklar hiçbir zaman zafer anıtı dikememişlerdir. Korkuyla hareket edenler hiçbir zaman yol alamamıştır. Küçük düşünenler büyük adımlar atamamışlardır. Tarih boyunca da bunlar olmadı, bundan sonra da bu tür adımları atamayacaklardır. Biz büyük düşünüyoruz, büyük hedefler belirliyor o hedeflere ulaşmak için gece gündüz çalışıyoruz. Ne dedi Aşık Veysel: Uzun ince bir yoldayız gidiyoruz gündüz gece dedi. Biz de gideceğiz gündüz gece, halka hizmet yolunda gideceğiz. Sevgili Gaziantep’liler! Buradan sesleniyorum elini vicdanına koyanlar koymayanlar, bugün bir kez daha düşünsünler. 7 yıl önce 8 yıl önce bu Gaziantep neydi? Bugün ki Gaziantep ne? Öyle mi? Soruyorum öyle mi (Eveet) Eğitim de ne oldu, sağlıkta ne oldu Adalette ne oldu, emniyette ne oldu, ulaşımında ne oldu, toplu konutta ne oldu, enerjide ne oldu, tarımda ne oldu? Bunlara bakın. Bunlara bakın. Ve değerli Kardeşlerim ve bizler bu ülkede bir şeyi ortadan kaldırdık, biz bu şehirlerimizi modern hale getirmenin mücadelesini verdik. Daha modern bir Gaziantep daha modern bir Türkiye, çünkü benim halkım, benim vatandaşım affedersiniz tezeklerden yapılmış evlerde oturmaya mahkûm değil. Onun için yardımınızı istiyorum. İstiyorum ki bunları yıkalım kentsel değişim dönüşümlerle işte toplu konut binalarını yapıyoruz. Şimdi birileri çıkmış geliyorlar buralara utanmadan sıkılmadan (Yuhhhhh) bir tane taş dikmiş değiller bu ülkede (Yuhhhhh) Diyorlar ki bu TOKİ sürekli olarak faiz bindiriyor ve bu faizle sizi sömürüyor. Utanın utanın gelin siz bana faiz bindirildiğini ispat edin, o gün ben TOKİ’deki arkadaşımı görevinden alırım. Biz biz TOKİ konutlarında 6 ay aralıklarla eğer enflasyonda bir artış varsa o enflasyon farkını alıyoruz. O enflasyonun dışında 1 kuruş alma hakkı yoktur. Bunun dışında asla TOKİ konutlarında faiz uygulaması yoktur. Asla yoktur ve değerli kardeşlerim, değerli kardeşlerim enflasyon dışında faiz uygulaması yoktur, olamaz. Kar, orta gelir grubu ve aşağısında yoktur ve olamaz. Sadece orta gelir grubunun üstünde yapılan konutlarda belli bir miktarda bir kar uygulaması vardır. O da peşinat almadığımız çok daha düşük yüz lira taksitle verilen konutlar için bir zemin oluşturmaktır. TOKİ böyle çalışıyor. Değerli Kardeşlerim ben bugüne kadar TOKİ’de oturanlardan duadan başka bir şey duymadım. Ama şimdi birileri çıkmış, bundan rahatsız oluyor. Çünkü bizim TOKİ noktasında hizmetimizin ulaştığı yere, bunların hayalleri bile ulaşamaz. Dile kolay, 430 bin konut şuanda inşa halinde, bunun 330 binini sahiplerine teslim ettik. 10 Yıl, 15 yıl, 20 yıl vadeyle. Yüzde 10, yüzde 25 peşinatla başladık şimdi peşinatsız olanına da başladık ayda 100 lira taksitle. Değerli kardeşlerim niye? İstedik ki biz sosyal devletiz değil mi? Sosyal olmanın gereğini yerine getirelim ve şuanda da bunu yapıyoruz. Bunu ne ana muhalefeti yapabilir ne yavru muhalefeti yapabilir. Bunların buna gücü yetmez. Böyle bir adımı da atamazlar. Şimdi biz her yeniliğe her gelişmeye her değişime ve dönüşüme karşı çıkanlar sadece ve sadece buna da karşı çıkıyorlar. Ama onlar yerinde sayar yerinde. Hani bizim Anadolu’da bir söz var ya. Ne diyor Anadolu’da benim vatandaşım “makaram sarı bağlar kız oynar gelin ağlar.” Bunların ki bu, bunların ki bu bunlar daha çokook patinaj yaparlar. Muhalefetin hali bu. Bakınız Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde her yasaya karşı

çıkıyorlar. Türkiye'nin kalkınmasını ilerlemesini engellemek için her türlü yola başvurdular. Şimdi bir kez daha hayır diyorlar. Sorun neye hayır diyorsunuz inanın bilmiyorlar. Bilmiyorlar değil mi? (Eveet) Bilmiyorlar. Ve Türkiye'nin şahlanışını bir kez daha engellemek istiyorlar. Şimdi bir kez daha Türkiye'yi paçalarından tutup aşağıya çekmek için var güçleriyle son gayretlerini ortaya koyuyorlar ama onlar hayır derken bile samimi değiller. Kendi gerekçelerine kendileri dahi inanmıyorlar. Dikkat edin Türkiye Büyük Millet Meclisinde Anayasa değişikliği oylamaları esnasında oy kabinine gidip hayır diyemediler. Ve kendi arkadaşlarına güvenmediler çünkü olur ya oy kabinine gidip vicdanının sesini duyar da belki evet derler diye arkadaşlarına bile güvenmediler. Mecliste hayır diyemeyeneler, telefon tuşundaki "hayır"a basamayıp evet diyenler, "yes" diyenler var ya korktular. Belki oy kabiniinde de böyle olur dediler. Onun için göndermediler. Şimdi benim halkıma geliyor, vatandaşıma geliyor, vatandaşıma diyor ki: biz her ne kadar oy kabinine gitmediyse de siz oy sandığına gidin ve hayır deyin. Ya benim Gaziantep'li kardeşlerim enayi mi be? Sana 12 Eylül'de nasıl evet denileceğini sandıklarda gösterecek. Çünkü çünkü bu bir AK Parti projesi değil, bu Tayyip Erdoğan'ın projesi değil, Ahmetin Mehmetin projesi değil, bu proje milletin projesi milletin. Onun için diyorum ki, 12 Eylül'de ya darbe anayasası ya milletin anayasası. Milletin Anayasasına evet mi? (Evetttt) Milletin Anayasasına evet mi? (Evetttt) Olay bu, olay bu. Öyleyse, bakınız bugün buradan ayrılıyor. Buradan ayrıldıktan sonra gençler, buradan ayrıldıktan sonra, durmak yok yola devam. Kapı kapı dolaşmaya evet mi? (Evettt) Bütün eş, dost, ahabap, yaran, herkesin kapısını çalmaya evet mi? (Evet) Bilenler bilmeyenlere, duyanlar duymayanlara, bunları anlatmaya hazır mı? (Eveet) Eliniz, diliniz dert görmesin. Çok koşacağız, çok çalışacağız, fazla zaman kalmadı, 28 gün. Onun için sevgili kardeşlerim şunun altını çiziyorum 12 Eylül'de tekrar sandıklar, 12 Eylül'de bu sandıklarda partiler oylanmayacak. 12 Eylül'de Ak Parti, CHP, MHP, BDP, diğer partiler oylanmayacak. 12 Eylül'de anayasada yaptığımız 26 maddelik değişiklik oylanacak. Yani 12 Eylül'de geleceğiniz için oy vereceksiniz. Çocuklarınız için oy vereceksiniz. Gençler için oy vereceksiniz. 12 Eylül'de Yeniden Büyük Türkiye'ye evet diyeceksiniz. Güçlü Türkiye'ye evet diyeceksiniz. İtibarlı, saygın, istikrarlı Türkiye'ye evet diyeceksiniz. İşte onun için Gaziantep'te CHP'ye oy vermiş kardeşlerimden, MHP'ye oy vermiş kardeşlerimden, BDP'ye oy vermiş kardeşlerimden gelin diyorum hep birlikte bu 26 maddelik anayasa değişikliği paketini hep birlikte evet diyelim. Sağ olarsınız var olarsınız. Ve işte görüyorsunuz CHP içinde MHP içinde BDP içinde sağduyulu sesler çıkıyor. Baskılara boyun eğmeyip gerçeği haykıranlar çıkıyor. Belediye başkanları, milletvekilleri il ilçe belde başkanları çıkıyor ne diyorlar evet diyorlar. Genel merkezlerin tüm baskısına, tüm tehditlerine rağmen ihraç edeceğimiz demelerine rağmen, cesur yürekler çıkıyor ve Aklın yolu "Evet" diyorlar. Bakın sevgili kardeşlerim biz ucuz polemiklerin içinde değiliz. Biz ufku olmayan vizyonu olmayan siyasetçilerden hiçbir zaman olmadık. Bundan sonra da olmayacağız. Onlar her gittikleri yerde iftira atıyorlar biz gerçekleri konuşuyoruz. Onlar gittikleri her yerde milletin gözünün içine baka baka yalan söylüyorlar, biz doğruları anlatıyoruz. Onlar milletimizden utanmıyorlar. Hakaretler yağıyor, küfür nağmeler düzüyorlar. Biz yapıcı bir üslupla, nezih bir üslupla, gönül diliyle konuşuyoruz. Onlar anayasa değişikliğinden hiç bahsetmiyorlar. Tutturmuşlar Başbakanın boyu ne kadar? Yav bu sorulur mu Başbakana, ama çok merak ettin söyleyeyim, 1,85 tepe tepe kullan. Peki, benim boyuma yetişemezsen halin ne olacak? Ben buradan muhaliflere sesleniyorum, önemli olan boy değil, önemli olan soy soy. Sen buna bak. Onun için biz şunu öğrendik. İlmi tahsil ederken "Edeb Ya Hu dediler" biz onu öğrendik. Buna bak. Ve bizler 2011 seçimleri geldiği zaman neyi nerede konuşacağımızı biliriz. O zaman her şeyi çok daha rahat ifade ederiz. Şimdi sen anayasa değişikliğine niçin hayır diyorsun bunu açıkla. Çıkmış diyorlar ki efendim bunda %10 barajının aşağı indirilmesi var mı? Sen bunu konuşmadın ki. Şimdi hayır demekle % 10

barajı aşağı mı inecek. Böyle bir şey var mı? Yok, öyleyse neyi konuşuyorsun, neyi konuşuyorsun. Partilerin kapatılması engellenmiyor, peki partilerin kapatılması maddesi geldiği zaman niçin meclise girmediniz, oy kullanmadınız. Şimdi Bu yapacağınız oylamayla bunu çözebiliyor musunuz? Ama evetle bunun da kapısını açıyoruz. Bunun da kapısını açıyoruz. Çünkü biz bu değişiklik tüm anayasayla alakalı yeterlidir demiyoruz ama yeterli olan değişikliğin inşallah kapısını açıyoruz, kapısını açıyoruz. Biz milletimizi bilgilendiriyoruz. Anaysa değişikliğinin ülkede neleri değiştireceğini anlatıyoruz. Bakınız sevgili Gaziantep'li 12 Eylül'de ben biliyorum ki Gaziantep "evet" diyecek. (Eveet). Anayasa Mahkemesinin, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yapısını Gaziantep'le beraber değiştireceğiz. Hukukta kapalı devre sisteme kast sistemine siz son vereceksiniz. Hukuk artık birilerinin arka bahçesi olmayacak. Millet'in arka bahçesi olacak. Hukuk millet adına karar verecek. Üstünlerin hukuku sona erecek, hukukun üstünlüğü egemen olacak. Değerli Arkadaşlarım (Türkiye seninle gurur duyuyor). Şimdi Gaziantep'e soruyorum. Anayasa Mahkemesinin yapısını değiştirmeye evet mi? (Evet) Hukukta arka bahçe dönemine kapalı devre sisteme kast sistemine son veriyoruz evet mi? (Evet) Üstünlerin hukukundan hukukun üstünlüğüne geçmeye evet mi? (Evet) Gaziantep'li hanım kardeşim bu değişiklikle kadınların haklarını anayasal güvence altına alıyoruz. Hanım kardeşlerimizi her alanda destekliyoruz, teşvik ediyoruz buna evet mi (Eveet). Çocuklarımızın istismarının önüne geçiyoruz, yaşlıların, özürlülerin, şehitlerimizin dul ve yetimlerinin, gazilerimizin haklarını daha ileri noktalara taşıyoruz evet mi? (Eveet). İşçi kardeşim Anayasa değişikliği ile birden fazla sendikaya üye olma hakkı kazanıyorsun evet mi? (Eveet) Memur kardeşim toplu görüşmeden toplu iş sözleşmesine geçiyoruz. Emekli memur kardeşim, memur kardeşlerimizle yaptığımız bu sözleşme neticesinde sen de aynen bundan istifade ediyorsun bu modern düzenlemeye evet mi? (Eveet). Değerli kardeşlerim bütün bunlarla birlikte artık toplu iş sözleşmesi döneminden sonra esnaf kardeşim, çiftçi kardeşim, sanayici, tüccar kardeşim, ekonomik sosyal konsey artık anayasal bir kurum haline geliyor, sesini artık daha gür şekilde duyuracaksın evet mi? (Eveet). Ordudan atılan askerlerimiz için, yargıdan ihraç edilen hakim ve savcılarımız için yargı yolunu açıyoruz. Fişlemeye son veriyoruz kamu denetçiliği kurumunu getiriyoruz, yurt dışına çıkış üzerindeki kısıtlamaları kaldırıyoruz evet mi? (Eveet) Gaziantep bu büyük değişime evet diyor mu? (Eveet) İleri demokrasiye evet mi? Güçlü Türkiye'ye, daha gelişmiş bir Gaziantep'e evet mi? (Eveet) Değerli kardeşlerim biz 7,5 yıl boyunca Gaziantep'i her alanda destekledik. Gaziantep'in sanayisini Gaziantep'in alt yapısını destekledik. Eğitime, sağlığa, Adalet ve emniyete, ulaştırmaya ve toplu konuta çok önemli yatırımlar yaptık. Değerli kardeşlerim 5131 dersliğin yapımını tamamladık. Gaziantep Üniversitesini, Zirve Üniversitesini, Gaziantep'e kazandırdık artık Gaziantep 3 üniversitesiyle bir üniversite ili haline geldi. Sağlık hizmetlerinde Gaziantep'e yaptığımız yatırımların toplam tutarı ne biliyor musunuz? 217 Trilyon. Daha ne diyeyim. Fatma bacım Ayşe bacım artık kitapları bedava alıyor musun? (Eveet) artık fakir fukara kardeşim erkek yavrusuna 20 kız çocuğuna 25 lira ilköğretimde alıyor mu? (Eveet) ortaöğretimde erkek öğrenciye 35 kız öğrenciye 45 lira alıyor mu? (Eveet) Üniversite öğrencileri biz geldiğimizde MHP, DSP, ANAP döneminde 45 lira alıyordu. Şimdi 200 lira alıyor mu? (Eveet) Daha ne diyeyim ya, daha ne diyeyim. Gaziantep'e değerli kardeşlerim Adalet Sarayını kazandırdık, hizmete açtık. Sağlıkta artık istediğin hastaneye gidiyor musun? (Eveet) İlacını istediğin eczaneden alabiliyor musun? (Eveet) Ee görüyorsunuz. Hep beraber Bir olduk, beraber olduk diri olduk. İnşallah 12 Eylül'de de sandıkları evetle patlatarak daha diri olacağız. Daha diri olacağız. TOKİ aracılığıyla değerli kardeşlerim Gaziantep'e bugüne kadar 8 bin 258 konut uygulaması başlattık, 7656'sını sahiplerine teslim ettik. Şimdi gelirken yolda toplu Konut'un konutlarını gördüm ve Rabbime hamd ettim. Buralar 7 yıl önce neydi şimdi ne. Bak nereden nereye geldik. İstiyorum ki Gaziantep'in her yeri böyle olsun, bize

yardımcı olun her yeri böyle yapalım. Yapalım beraber yapalım. Değerli kardeşlerim 79 senede-Ben sizin için Ölürüm- 79 senede Gaziantep'e 154 kilometre bölünmüş yol yapıldı biz 7,5 senede 174 kilometre bölünmüş yol yaptık. Halep oradaysa arşın burada Gaziantep'te. Ya hatırlayın şu Gaziantep Havaalanımızın hali neydi yakışıyor muydu? Ama şimdi modern bir Gaziantep havaalanı oldu mu? Artık tam manasıyla dört dörtlük bir uluslararası havalimanı oldu mu? Havalimanından çıkıp şehre gelirken modern bir bulvardan geliyor musunuz? Neredeydi bunlar bugüne kadar yaaa. Bunlar bu ülkede hiç iktidar olmadılar mı? Bunlar ne yaptılar. Söyleyeyim ben size, yan gelip yattılar. Nerede Ankara'da, Ankara'da tabi durumları da iyi değildi o zamanlar çünkü yakacak mazot da bulamıyorlardı, paltolarına sarınıp odada yatıyorlardı başka işleri de yoktu. Durumları buydu ve biz 2005 yılında Gaziantep'e doğalgazı getirdik mi? Şuan hem konutlarda hem sanayide elhamdülillah doğalgaz kullanılıyor, bakınız Karkamış Barajı, gerçekleşme şuan kaç biliyor musunuz? Yüzde 99, inşallah yakın bir zamanda açılışına geliyorum. Doğanpınar Barajı, Kayacık Sulaması, Belkıs Nizip Pompaj Sulamasının yapımına devam ediyoruz. İnşallah bu üç projeyi tamamladığımız da 52 bin hektar tarım arazisi sulanmış olacak. Değerli kardeşlerim birileri laf üretir biz de iş üretiriz farkımız bu. Onun için de ben Gaziantep'e güveniyorum Gaziantep'e inanıyorum. İşte vakıf eserler Gaziantep'imizde, bu vakıf eserleri kim ayağa kaldırdı? Biz, 600 yıllık ali Neccar Camisinin 35 cm. eğri minaresini biz düzelttik biz. Memluklular dönemine ait 500 yıllık Boyacı Camiini, Dayı Ahmet Ağa Konağını, Darendeli Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan 220 yıllık Zincirli Bedestenini ve 250 yıllık Tütün Hanı elden geçirdik onardık hizmete açtık. Değerli kardeşlerim ben bu hava nedeniyle sıcak nedeniyle fazla ayrıntılara girmiyorum. Ancak unutmayın Çıksoruk Mahallesi'nin, Karşıyaka'nın, Düztepe'nin, Ünalı'nın, Perilikaya'nın emaneti de hiç endişe etmeyin bizim üzerimizdedir. Kardeşlikle, dayanışmayla güvenle, istikrarla tüm sorunların üzerine gidecek ve bu sorunları hep birlikte Allah'ın izniyle çözüme kavuşturacağız. 12 Eylül İnşallah Türkiye için bir milat olacak. 12 Eylül İnşallah Gaziantep için bir milat olacak. Şimdi hazır mıyız?(Eveet) Hazır mıyız? (Eveet) Gelin hep birlikte evet diyelim. Gelin demokraside yeni, bembeyaz bir sayfa açalım. Her evet unutmayın demokrasiye davettir. Unutmayın her evet adalete davettir. Unutmayın her evet özgürlüğe davettir. Hukuka davettir. Biz Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak 14 gün 14 gece sizin bize yüklediğiniz emanetin hakkını verdik. Şimdi merhum Menderes'in ifade ettiği gibi "Söz sizde" Ben de ilave ediyorum karar sizde. (Eveet) Ve mühür de sizde (Eveet). Öyleyse sevdamız millet kararımız (Eveet) sevdamız millet kararımız (Eveet) sevdamız millet oyumuz (Eveet). Şöyle bayrakları bir göreyim. Bayraklar bir iyice kalsın bakalım. Evet gölgede olan kardeşlerim siz de kaldırın bakalım şöyle. Hep beraber,, neydi bizim şarkımız? Hahhh. Coşkuyla, aşkla beraber yürüdük biz yollarda (aşkla beraber yürüdük biz yollarda), beraber ıslandık yağın yağmurda (beraber ıslandık yağın yağmurda), şimdi dinlediğim tüm şarkılarda (şimdi dinlediğim tüm şarkılarda), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor). Günümüz kutlu olsun, Ramazan-ı şerifiniz mübarek olsun. 12 Eylül milletimiz için çifte bayram olsun. Allaha emanet olun.

EK-2. 20 Mayıs 2011 Tarihinde Van'da Gerçekleştirilen 12 Haziran Genel Seçim Miting
Konuşması Deşifre Metni

Sevgili Vanlılar, değerli kardeşlerim, sizleri en kalbi duygularımla hasretle, muhabbetle selamlıyorum. Buradan Tüm Van'a, Bahçesaray'a, Başkale'ye, Çaldıran'a, Çatak'a Edremit'e Erciş'e, Gevaş'a, Gürpınar'a, Muradiye'ye, Özalp'e, Saray'a, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime selamlarımı, sevgilerimi, saygılarımı yolluyorum. Seyid Abdulhakim Arvasi'nin, Seyid Fehimi'nin, Feki Teyra'nın şehri Van'ı selamlıyorum. Burada Vanlı tüm kardeşlerime 12 Eylül halk oylamasında yüzde 94,5 gibi çok yüksek bir oranla Evet dedikleri için şükranlarımı sunuyorum. (Bu millet seninle gurur duyuyor) Biz sizlerle gurur duyuyoruz. (Bu millet seninle gurur duyuyor). Sevgili Vanlılar değerli kardeşlerim. Ben bugün Van'a sizlerle dertleşmeye geldim. Bugün Van'a sizlerle hasbihal etmeye geldim. Sizlerle muhabbete sizlerle hemhal olmaya geldim. Ben bugün Van'a bir kez daha sizlere gönlümü açmaya, gönlümden geçenleri sizlerle paylaşmaya geldim. En başından itibaren bizim dilimiz samimiyet dilidir. Biz size hiçbir zaman yalan söylemedik. Allah'ın izni ile de söylemeyeceğiz. Biz sizlere mahcup olmadık. Allah'ın izni ile de bundan sonra da mahcup olmayacağız. Biz sizinle konuşurken gönül diliyle konuşuruz. Yüreğimizle kalbimizle konuştuk. Biz doğu da ayrı batıda ayrı konuşanlardan olmadık. Van'da konuşup İstanbul'da bu söylediklerini yalanlayanlardan olmadık. Burada özellikli Vanlı Kürt kardeşlerime söz verip, sonra onu Ankara'da unutanlardan olmadık. Samsun'a ayrı, Hatay'a ayrı, Kars'a ayrı, Tunceli'ye ayrı, Diyarbakır'a Van'a ayrı dil ve üslup kullananlardan olmadık. Biz gece başımızı yastığa koyduğumuzda kendi iç muhasebemizi yapıyoruz. Millet için ne yaptık? Kardeşlik için ne yaptık? Eser olarak, hizmet olarak ne ürettik? Bunun muhasebesini yapıyoruz. Biz gece başımızı yastığa koyduğumuzda, ülkemizin yoksul çocuklarını acılı annelerini düşünüyor, aynı rüyayı biz de görüyoruz. Şimdi bakın sevgili kardeşlerim benim rahmetli büyük dedem, 1915'te Rize'den kalktı Sarıkamış'a vatanı savunmaya gitti. Rahmetli babaannem hep bize onun elinde silahıyla nasıl donarak şehit olduğunu anlatırdı. Bunun gururunu bunun özellikle bize verdiği aşkı heyecanı babaannemi dinleyerek yaşırdık. Sevgili kardeşlerim. Gençliğimiz boyunca bunu yaşadık. Van'ın bu noktada çok daha hazin bir hikâyesi var. Bunu da çok önemsiyorum. Sarıkamış harekâtı öncesinde, Van'da mevcut cephaneyi cepheye götürecek yetişkin bulunamıyor. Çünkü herkes savaşımaya gitmiş. Yaşları 12 ila 17 arasında 120 tane Vanlı çocuk yürüyerek Sarıkamış'a giderek, bu cephaneyi yerine ulaştırma görevini üstleniyorlar. 1915 yılının Ocak ayında o ayazda o kara kışta 120 çocuk dağları aşarak bin bir badireyi atlatarak Sarıkamış'a varıyorlar. Emaneti yerine teslim ediyorlar. Geri dönerken soğuk amansız bir şekilde bastırıyor. 22'si dışında hepsi yolda donarak şehit oluyor. Biz işte buyuz. Benim Rizeli dedemle Vanlı o çocuklar, Vanlı nice gençler, Vanlı nice kahramanlar şuan Sarıkamış'ta toprağın altında koyun koyuna yatıyorlar. Çanakkale Şehitliği aynı şekilde, Filistin aynı şekilde, Kutul Amare aynı şekilde, biz dostluğun ötesine geçtik, biz akrabalığın ötesine geçtik. Biz birbirimizin özbeöz kardeşiyiz. Bu vatan bizim hepimizin vatanı, bu ülke bizim hepimizin ülkesi, bu bayrak bizim hepimizin bayrağı. Nasıl şehitlerimiz birse biz de biriz, kardeşiz sevgili kardeşlerim. Biz aynı kibleye dönüyoruz, bizim camilerimizden aynı ezan okunuyor, bizim besmelemiz bir, Fatiha'mız bir, Yasin'imiz bir. Ellerimizi semaya açıp dua ederken biz biliyoruz ki Allah konuştuğumuz dillere değil, yüreğimize bakıyor, samimiyetimize bakıyor. Öyleyse biz neden bir birimizin diline hor bakalım. Biz neden birbirimizin rengine, etnik kökenine hor bakalım, bu kadar ortak yanımız varken, kardeşliğimiz bu kadar kadimken, biz neden fitneye, fesata, nifaka pirim verelim. Sevgili kardeşlerim Melaye Ahmet Ceziri'nin şu sözlerine lütfen dikkat edin. Diyor ki Melaye Ahmet Ceziri: Aynı daire içinde hepimiz biriz, bütünü, aynı mastardan türemiş isimleriz. Işığımız aynı nurdan tecellimiz aynı turdan. Ası mesele bu. Ahmeti Hani ne güzel söylemiş, insan en büyük kalemin çizdiği en güzel nakıştır. Melaye Ahmet Ceziri ne diyorsa, Ahmet Hani ne diyorsa,

Yunus Emre de aynen onu söylüyor. ‘Yaratılanı yaratandan ötürü severim’ diyor. Yine diyor ki Yunus: “Hakkı gerçek severlere cümle alem kardeş gelir.” Mesele bu, mesele bu. Şimdi bakın sevgili Vanlılar kardeşler arasında hesaplaşma olmaz. Ne olur helalleşme olur. Biz AK Parti olarak bu ülkenin 74 milyon evladının birbiriyle kucaklaşmasını, birbiriyle helalleşmesini istedik bizim siyasetimiz her zaman kucaklaşmanın helalleşmenin üzerine bina edildi. Biz ayıranlardan ayırıştıranlardan değil, kucaklaştıran birleştirenlerden olduk. Mevlana’nın dediği gibi bu dünyaya bölmeye, ayırmaya gelmedik. Biz bölüneni birleştirmeye, kırılanı tamir etmeye geldik. Sevgili Kardeşlerim 3 Kasım 2002’den bugüne kadar, samimiyetle kardeşliğin mücadelesi içinde olduk. Yola çıkarken kardeşlik dedik yola çıkarken gençler ölmesin dedik, yola çıkarken samimiyetle yürekten anneler ağlamasın dedik. Babaların yürekleri dağlanmasın dedik. Elimizi bedenimizi vücudumuzu yüreğimizi taşın altına koyduk. Biz bu sorunu çözeceğiz dedik. Benim Kürt kardeşlerimin sorunu bizim sorunumuzdur. Bu sorunu çözeceğiz dedik. Bunu söylemekle kalmadık. Yıllardır acı çektiğiniz, anlatamadığımız, yıllardır sağır duvarlardan geri dönen meselelerinize biz el attık. Onları çözdük, çözüyoruz, şimdi şurası son derece önemli. Bakın ben size burada bazı belgeler göstereceğiz. Bu belgeler, tarihe ışık tutan belgeler. Bu belgeler sadece bu bölgenin belgeleri değil. Türkiye’ye Van’dan sesleniyorum, bugün Van konuşmam bu noktada çok önemli. Bu ülkede on yıllarca yaşanan zulmün baskının, sindirmenin belgeleri bu belgeler. Türkiye’de 2002 yılına kadar sürdürülen inkâr politikalarının belgeleri (elinde bir resmi evrak tutuyor) . Belge 1: Bu çok önemli, ne diyor: Bu Bakanlar Kurulu Kararnamesi, diyor ki Bağdat’ta, Necah Basımevinde Kürtçe olarak bastırılmış olan kitabın, dağıtılmasının ve yurda sokulmasının yasaklanması ve mevcutlarının toplattırılması kararlaştırılmıştır. İmza kim biliyor musunuz? İmza Reisi Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Parti’nin Bakanlar Kurulu. Cumhuriyet Halk Partili Bakanların altında bakın imzaları var. Bu bir. Tarih 4 Ekim 1944 tabi şimdi Sayın Kılıçdaroğlu bunları öğrendi ki, yeni bir şey söylüyor biz yeni CHP’yiz diyor. Ama yeri geldiği zaman da ne diyor biz Türkiye’nin en eski partisiyiz diyor. Belge 2, belge 2, Suriye’de yapıp Yurdumuza sokulan 1763 ve 1764 sayılı Kürtçe plağın Yurdumuza sokulmasının ve dağıtılmasının yasaklanması, mevcutların toplattırılması kararlaştırılmıştır. 28 Ekim 1944 imza Reis-i Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partisi Bakanlar Kurulu. Şimdi geliyorum 3. Belgeye. 3. Belge şu: Hoybuncu Kürtlerinden ölü Haçoğlu Süleyman Haço tarafından yazılarak, 1948 yılında Halep’te bastırılan modern Kürt Edebiyatından Parçalar adlı kitabın yurda sokulmasının yasak edilmesi ve elde edileceklerin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 25 Kasım 1949 İmza İsmet İnönü altta CHP Bakanlar Kurulu Üyeleri. Belge 4: Kürt Fukara Hayır Cemiyeti tarafından 1932 yılında El-Cezire’de bastırılan Kürt Fukara Hayır Cemiyeti Nizamnamesi adlı kitabın yurda sokulmasının yasak edilmesi ve elde edileceklerin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 25 Kasım 1949 İmza İsmet İnönü (Yuhhh) altta Cumhuriyet Halk Partili Bakanlar. Şimdi geliyorum en önemli belgeye. Belge 5: İsterseniz şunu kenara koyayım çünkü aşağıda önemlisi var. Ahmedî Hani tarafından yazılan ve İstanbul’da Necmî İstikbal Matbaasında basılan, Memuzin adlı kitabın dağıtımının yasak edilmesi ve elde edileceklerinin toplattırılması kararlaştırılmıştır. 13 Nisan 1950 İmza Reis-i Cumhur İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Partili Bakanlar Kurulu. Ahh benim Vanlı Kardeşim ahhh. Biz çok acı yaşadık. Biz bu acıları beraber yaşadık. Sen burada Van’da hangi acıyı yaşadıysan ben de İstanbul’da aynı acıyı yaşadım. Bu gösterdiğim belgeler sadece tarihi aydınlatan belgeler değil, bu belgeler aynı zamanda yaşanan dramın, yaşanan acının belgeleri. Bu belgeler bizim dönemimize kadar yaşanan inkâr politikalarının belgeleri. Peki, bugün ne oldu, biliyor musunuz? Memuzin kitabını Ahmedî Hani Memuzin bu eseri Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak Ankara 2010 işte biz bastırdık. Şimdi Devlet bastırdı. (Türkiye seninle gurur duyuyor) İşte fark bu, samimiyet bu, gönülden konuşmak bu, paylaşmak, kucaklaşmak bu, işte helalleşmek bu. 1940’larda konan yasakların işte bugüne kadar ne ocaklar söndürdüğünü ne acılar yaşattığını bilirim. Bahçesaray’da genç kızların Kürtçe kasetleri tandırılarda nasıl sakladıklarını bilirim. Hapishane koridorlarında annelerin kendi yavrularıyla kendi dillerinde konuşmadıklarını

biliyorum. Peki, şimdi anneler yavrularıyla kendi dillerinde konuşuyor mu? Bunun önünü kim açtı? Biz açtık. Şu Vanlı anaların şu benim Kürt kardeşlerimin kendi dillerinde ağlayamadıklarını, ağıt yakamadıklarını da biliyorum. Bahçesaray'ın Köşk yani Kasır Köyünde Van'a gelene kadar her köşe başında nasıl arandıklarını da biliyorum. Peki şimdi böyle bir şey var mı? Ne diyor Ahmet Arif: Vurulmuşum dağların kuytuluk bir boğazında, Vakitlerden bir sabah namazında yatarım, kanlı upuzun. Vurulmuşum düşüm gecelerden kara. Bir hayra yoranım çıkmaz canım alırlar ecelsiz, sığdıramam kitaplara. Şifre buyurmuş bir paşa vurulmuşum hiç sorgusuz sualsiz. Ahh Vanlı kardeşim bu toprakların bir dili olsa da konuşsa, Şu hapishanelerin dili olsa da bu yapılan zulümleri bir anlatsa. Vanlı genç kardeşim şimdi Memuzin'i okuyabiliyor musun? Vanlı Hanım kardeşim Şivanperver'i dilediğin gibi dinleyebiliyor musun? Televizyonda Kürtçe yayın var mı? Biz gelmeden önce var mıydı? O zaman bu CHP yok muydu ya? Ak Parti yoktu ama onlar vardı. Şu anda şu anda malum bağımsız olarak dolaşan arkadaşlarımızın bir kısmı SHP'nin içerisinde de bulunmuşlardı. Niçin onlar acaba bunları çözmediler. Radyolar diledikleri gibi yayın yapıyor mu? Olağanüstü hali kaldırın bize yeter diyorlardı. Olağanüstü hali biz kaldırdık mı, Çekiç Güç'ü biz gönderdik mi. - Sağlık ekipleri, sağlık ekipleri, sağlık ekipleri şöyle gelin gelin gelin, şuraya hemen, şurayı açalım, sedyeye alalım arkadaşlar sedyeye alalım, güzelce bağlayın (Türkiye seninle guru duyuyor) Üniversitelerde Kürtçe enstitüler kuruldu mu. Kürtçe dil kursları açıldı mı? Sevgili kardeşlerim unutmayın bunların hepsi Ak Partisiyle geldi. Ak Partiden önce devletin vatandaşı vardı, şimdi vatandaşın devleti var fark bu. Sevgili kardeşlerim ben 2005 yılında biliyorsunuz Diyarbakır'da Kürt meselesi benim meselemdir dedim. Ben sözümün arkasında durdum, duruyorum ancak, burada bir şey söyleyeceğim o da şu: Kürt sorunu dediğimiz olay kıyamete kadar bu başlıkla devam mı edecek? Söylediğimden buyana biz birçok mesafe aldık. Nedir o işte o demin dediklerim var ya, bunların hepsini ne yaptık, biz kaldırdık, asimilasyon denilen bir olay kaldı mı? Benim şu an Kabinemde benim Kürt Milletvekili Bakan arkadaşlarım var mı? Var. Benim şuan grubumda 60'ı aşkın Kürt milletvekili olarak var mı? Daha neyi konuşuyoruz işte asimilasyon olayı bitmiştir. Nedir okullarda gidip kendi dilinde kurs alma imkânı var, üniversitede de bölümler açıldı. Bunlar olmayan şeylerdi bunları biz gerçekleştirdik ve bunlar bizim partiyi kurarken, programımızda yer alandı ve şimdi bunları adım adım hayata geçirdik. Bizim siyasetimiz dürüstlük siyasetidir, bizim siyasetimiz ilkeli siyasettir. Biz gerçeğin üzerini örtmeyiz, inkâr yoluna asla sapmayız. Ve değerli kardeşlerim kasıtlı şekilde bunu BDP saptırıyor, kasıtlı şekilde. Ve söylüyorum sizlere, acaba şu ana kadar parlamentoda yerel yönetimlerde benim vatandaşına ne kazandırdılar. Söyleyin ne kazandırdılar? Ne verdiler Allah aşkına şunu söyleyin. Siz bundan sonra da bunların ne kazandıracaklarını zannediyorsunuz? Sadece Terör Örgütünden aldıkları güçle, halkımı korkutarak, tehdit ederek, buralardan elde edecekleri oylarla buralarda bir şey yapacaklarını mı zannediyorlar. Ve Türkiye'yi kucaklayamayanın bu ülkede hizmet vermesi mümkün değil. Önce 74 milyonu kucaklayacaksın ki buraya hizmet veresin. Bunlar asla benim Kürt kardeşlerimin temsilcisi olamaz bunu açık söylüyorum. Sadece istismarını yaparlar ve şunu söylüyorum Kürt sorunuyla PKK sorununu lütfen birbirine karıştırmayalım. Ve PKK üzerinden de evet kendileri gayet güzel rant elde ediyorlar. Milletvekili seçilmenin yolu oradan geçiyor. Ama benim halkım bu doğruları görüyor. Ben sizden şunu istiyorum, sevgili kardeşlerim Başımızı iki elimiz arasın alacağız, biz ölüme inanmış insanlarız ve sonuna kadar bu ülkede doğruyu, hakkı egemen kılmak için çalışacağız. Sevgili kardeşlerim, ben bugün buraya elim yine boş gelmedim. İllerimiz arasında nüfus ölçekli olarak şöyle bir değerlendirme yaptığımızda, inanın Ankara'nın hizmetini en çok alan illerimiz başında Van gelir, Van gelir. Bakın bugün yine 145 ana başlıkta KÖYDES projeleri ile birlikte 345 eserin ve hizmetin açılışını yapıyoruz. Bunların içinde neler yok ki şöyle biraz sonra açılış törenini izlerseniz takip ederseniz bunları göreceksiniz. (Türkiye seninle gurur duyuyor) Biz sizlerle gurur duyuyoruz, Biz sizlerle gurur duyuyoruz. Biz 12 Eylülde Türkiye genelinde halkımız % 58'le ne dedi, evet dedi. Bakınız BDP benim partim devamlı kapatılıyor diye

ağlıyordu. 12 Eylüldeki o 26 maddelik pakette bir madde vardı ki, eğer onu milletin huzuruna getirebilseydik, bu partilerin kapatılmasını ortadan kaldırıyor. Ne yaptılar biliyor musunuz? Oylamaya katılmadılar. Oyalamaya katılmadılar, e şimdi hem dert yaniyorsun, hem oylamaya katılmıyorsun. Ve ne oldu o madde ne yazık ki halkımıza götürülemedi götürülemeyince de tabii o madde olmadı. Şöyle veya böyle inşallah şimdi yeni anayasada o işi başaracağız. Ama diyoruz ki bu seçimlerde bize anayasayı değiştirme yetkisini sayısal olarak vermeniz halinde işimiz kolay. Yine biz diğer partileri dışlamayacağız, yine onlarla beraber bunu yapacağız. Ama işimiz kolay olacak. O zaman süratle tüm STK'larla, tüm siyasi Partilerle masaya oturacağız ve yeni anayasayı, ileri demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri biz gerçekleştireceğiz. Değerli kardeşlerim biz milli birlik ve kardeşlik projesini açıklarken, defalarca ifade ettik. (Vur vur inlesin Kılıçdaroğlu dinlesin) Değerli kardeşlerim çelik gibi sinirlerimiz, sabrımız olacak dedik. Bütün bu provokasyonlara, tahriklere, istismara göğüs gereceğiz dedik. Doğuda batıda çözümü engellemek isteyenlere, kardeşliği engellemek isteyenlere aldırmayacağız, aldanmayacağız dedik. Yav değerli kardeşlerim kardeşlikten daha güzel ne olur? Bunu istemiyorlar. Bugün de sözümüzün arkasındayız. Bugün demetçe, yiğitçe, dürüstçe kardeşlik diyoruz. Bu sorunu biz çözeriz diyoruz. 12 Eylül halk oylamasında ülkenin yüzde 58'i evet dedi. Bu bölgede bütün baskılara, bütün tehditlere rağmen sizler yüzde 95 oranında evet dediniz. Benim Kürt kardeşim de değişim istediğini ortaya koydu. Millet kardeşlik mücadelemizi çok güçlü şekilde destekledi. Sevgili Vanlı kardeşim, sevgili Kürt kardeşlerim, artık bazı şeyleri sorgulamanızı sizlerden özellikle rica ediyorum. AK Parti değerli kardeşlerim bu kadar iyi niyetle bu kadar samimi, bu kadar hasbi bir şekilde sorunu çözme mücadelesi verirken acaba birileri neden bunun önünde duruyor. 4 yıl boyunca Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kürt kardeşlerimin hiçbir sorununa çözüm önerisi getirmeyenler, 12 Haziranda sandık görününce neden sokakları ateşe veriyor. Neden AK Partinin 100'ü bulan seçim bürolarına, otobüslerine, milletvekili adaylarına saldırılar yapılıyor. İstanbul'da Kastamonu'da Silopi'de neden polisler hedef alınıyor. Bugün bir kez daha CHP, MHP, BDP, Terör Örgütü, Ergenekon, emekli siyasetçiler bir araya gelip acaba ittifak halinde AK Partiye saldırıyorlar bu. Çünkü AK Parti çözüyor, çünkü AK Parti Sorunları çözüm yoluna koyuyor. Çünkü millet artık, bu sorunun çözümünü istiyor. AK Partiye güçlü şekilde destek veriyor, işte ben Vanlı kardeşimin bunu görmesini istiyorum. Onun için benim sizden bir ricam var kaç gün kaldı 23 gün. 23 gün kapı kapı dolaşmaya var mıyız? (eveeeet) köy köy dolaşmaya var mıyız? (eveeeet) Evelallah bu iş bitmiştir. Siz bu çirkin tezgâhı alt üst edeceksiniz. Bu kirli senaryoyu hep beraber bozacağız. Ben çocuğu dağa gidenlerin çocuklarını, ne yapıp yapıp geri çağırmasını, çocuklarınızı dağa götürmek isteyenlere onlara direnmenizi istiyorum. Tavır takınmanızı istiyorum. Van'daki, Diyarbakır'daki Hakkari'deki, ülkemizin her yerindeki Kürt kardeşlerimden rica ediyorum, hayatları boyunca sizin hiçbir değerinizle, hiçbir inancınızla, hiçbir sorununuzla yolları kesişmemiş olanların bugün ortaya çıkıp nasıl ortalığı bulandırdığını iyi görün. Sandıktan umudunu kesip, demokrasiden umudunu kesip, silahı, mayınları, taşları devreye sokanları görün. Bak geçenlerde açıklama yaptılar neydi o açıklama: AK Parti 400 milletvekili de çıkarsa onlara yeni anayasa yaptırmayız. (Yuhhh) Şu lafa bak ya şu lafa bak, sen nerede yaşadığının farkında mısın? Ha biz o 400'ü alalım da, gücün yetiyorsa yaptırtma. Gücün yetiyorsa yaptırtma. Savaşı, şiddeti, düşmanlığı tahrik etmek için sadece onurlarını, kişiliklerini, şahsiyetlerini, değil bizim bütün kutsallarımızı da istismar etmekten, ayaklar altına almaktan çekinmeyenlerin, maskelerinin gerisine iyi bakın. 30 yılda 40 binden fazla insan hayatını kaybetti. Ölen kim, ölen kim? Bu ülkenin çocukları. Değerli kardeşlerim Allah aşkına kim kazandı? Benim Kürt Kardeşim kazanmadı hep kaybetti. Türkiye kazanmadı hep kaybetti. Van kazanmadı hep kaybetti. Ama şimdi biz artık kazanmak istiyoruz. Birlikte çalışmak birlikte üretmek birlikte, huzur içinde yaşamak istiyoruz. İşte biz şuanda Van'da kucaklaştığımız gibi kucaklaşıyoruz. Birbirimizle Van'da helalleştığımız gibi helalleşiyoruz. Birbirimize gözyaşlarıyla sarılıyoruz. Aramıza kimse girmesin, silah tüccarları aramıza girmesin, şiddet, silah, boykot, taş, Molotof kokteylleri bu süreci sabote etmesin. Biz güzel bir süreç

başlattık, yeni bir dönemin kapılarını araladık, bunu sonuna kadar sürdüreceğiz. Hiçbir tahrike kışkırtmaya boyun eğmeden, bu süreci tamamlayacağız. Sevgili kardeşlerim sevgili Vanlılar, şuanda terörün, Terör Örgütünün ve BDP'nin nasıl bir hesap içinde olduğunu, kimlerden nasıl destek aldığını da sorgulamanızı rica ediyorum. Değerli kardeşlerim bu BDP bu terör örgütü yıllarca bizim dini değerlerimizi, inançlarımızı hor gördü, aşağıladı. Bak ne diyorlardı: Çok enteresan, bunu iyi dinlemenizi istiyorum. Kürtler Med'lerden geliyor dediler. Kürtlerin dini İslam değil Zerdüştlüktür dediler. Bunları biliyorsunuz değil mi? Kürtler kılıç zoruyla İslam'ı kabul etti dediler ve Hakkâri'de bir imamı öldürecek kadar vicdanlarını pazara çıkardılar. Şimdi çok enteresan ittifakların içine de girdiler, bu ülkede Kürt sorununun başlıca müsebbibi olan CHP ile kol kola girdiler. Faili meçhulleri, yapanlarla Ergenekon'la aynı hizaya geçtiler. Yıllarca kendilerini kıyasıya eleştiren isimleri bağımsız aday olarak öne sürdüler. Barış dediler, demokrasi dediler ama şiddetten medet umdular. Çözüm dediler ama çözümsüzlüğü ne yazık ki desteklediler. Değerli kardeşlerim çözüm sürecini kilitlemek için her kışkırtmada başrol oynadılar. Sevgili Vanlılar, sevgili Vanlılar şunu bilmenizi istiyorum (Türkiye seninle Gurur duyuyor.) Biz geri adım atmayacağız. Kardeşlik yolundan geri dönmeyeceğiz. Biz öfkeye şiddete teslim olmayacak, milletimizi de öfkeye ve şiddete teslim etmeyeceğiz. Bugüne kadar samimiyetle mücadele verdik. Aynı samimiyetle aynı kararlılıkla yolumuza devam edeceğiz. 12 Hazirandan sonra sivil, katılımcı, özgürlükçü bir anayasayı sizlerle beraber yapacağız. Vanlı kardeşimle, Batmanlı kardeşimle Diyarbakırlı kardeşimle, Erzurumlu, Malatyalı, Muşlu, İstanbullu, Edirneli kardeşimle 74 milyonla beraber yapacağız. Değerli kardeşlerim özgürlük alanlarını, daha da genişleteceğiz. Demokrasiden asla taviz vermeyeceğiz, demokrasiyi daha da ilerilere taşıyacağız. Haklarınız daha ileriye gidecek. Yaşam şartlarınız çok daha yüksek standartlara ulaşacak. Bakın sevgili kardeşlerim, ben bunu daha önce de söyledim. Bugün de inanarak gönülden söylüyorum, gün gelecek şu Van Havaalanına günde 20 uçak inip kalkacak. İşte bak hazırlıklarını yapıyoruz. Terminal binalarını geliştiriyoruz. Bunlar şimdiden hazırlık, 80 vilayetten değil tüm Dünyadan turistler Van'ı, Van Gölünü, Akdamar'ı, Van'ın Ulu Camiini, Bendimahî Köprüsünü, Hüsrev Paşa Külliyesini, Erciş Kaplıcalarını görmek için akın akın Van'a gelecekler. Van'ın fabrikalarında üretilen mallar İran'a, Irak'a, Suriye'ye, Azerbaycan'a, Rusya'ya taşınacak. Van'ın o meşhur kahvaltısı için taa Ankara'dan, İstanbul'dan insanlar buraya gelecek. Buraya. Esnaf kazanacak, tüccar kazanacak, sokaktaki işsiz iş bulacak, evine ekmek götürecektir. Vanlı anne sabah çocuğuna kahvaltısını verip Allah zihin açıklığı versin yavrum deyip okuluna gönderecek. Hiçbir anne evinin eşliğinde yavrusunun yolunu gözlemeyecek, Dağ değil üniversite yoluna okul yoluna bakacak. Akşam bütün aile bir araya gelip sevgi içinde inşallah aşkla şevkle birbiriyle muhabbet sofrasına oturacaklar. Emin şekilde uykuya dalecek. Ben hayal görmüyorum, ben hemen yanı başımızda gerçekten bahsediyorum. Ben Vanlı kardeşlerime sesleniyorum. İstersek bunu yapar mıyız? (Eveet) Evelallah, işte biz bunun için çalışıyoruz. Ne kadar tehdit ederlerse etsinler, hangi saldırıyı yaparlarsa yapsınlar, biz bu ülkede kardeşliği yüceltmeye devam edeceğiz. Demokrasiden, özgürlükten, güvenlikden taviz vermeden yolumuza devam edeceğiz. Biz millete sevdalıyız, biz size aşığız, Ferhat gibi. Ferhat nasıl Şirin'e aşıkta, dağları deldiyse, işte biz de dağları böyle deliyoruz. Bak Bitlis'ten Van'a Kuzgunkıran'ı deliyoruz. Değil mi? Niye? Benim Vanlı kardeşim Bitlis'e, Bitlisli kardeşim de Van'a daha rahat gelsin. Bahçesaray'a değerli kardeşlerim neydi o hal, gidilebiliyor muydu? Bir ay Van'a açık 11 ay kapalıydı değil mi? Şimdi sürekli açık hale geldi mi? (eveet) Hem de alternatifleriyle geldi mi? Biz söz verdik mi yaparız. Dağları aşarız, deleriz ve halkımıza ulaştırırız. İşte bugün size bir müjdeyle geldim. Gülşen duymuyorum (Türkiye Seninle Gurur duyuyorum). Milletvekilimiz Gülşen Hanım diyor ki: Şimdi bir de kar tüneli yapıyoruz, aslında konuşmamda var söyleyeceğim onu. Bugün size bir müjdeyle geldim, ne o? Nee? Hahh? Tamam. Yeni 11 büyükşehirden bir tanesi de Van, Van. Van'ın tüm mülki sınırları artık Van Büyükşehir sınırları içine giriyor. Tıpkı İstanbul gibi, tıpkı Kocaeli gibi aynı şekilde olacak. Ve 2014 yerel seçimlerine büyükşehir belediyesi olarak girecek Van. Seçimden hemen sonra yasasını

çıkarcacağız ve hazırlık dönemi de böylece başlamış olacak. Biz sözü verimiz arkasından da yerine getiririz. Olay bu. Sevgili kardeşlerim, bir belediyeci olarak diyorum ki inşallah Van büyükşehir belediyesi olunca, ilçelerinizin tamamen alt yapısı bambaşka olacak. Artık Van'da belde kalmayacak. Tüm beldeler mahalle haline gelecek. Tabi belediyeler, çok daha güçlü hale gelecek. İlçe belediyeleri güçlü hale gelecek, büyükşehir belediyesi güçlü hale gelecek, yüz binlik, elli binlik, yirmi beş binlik planları, beş binlik nazım imar planlarını büyükşehir belediyesi yapacak, binlik planları ilçe belediyesi yapacak. Nasıl? Diğerlerinde böyle proje var mı? Hak getire nerede, onların derdi başka. Onlar elinde Molotof kokteyli ile dolaşıyor biz de bilgisayar ile dolaşıyoruz farkımız bu. Bitmedi bu mitingin ardından toplu açılış töreni ile Van'a az önce söylediğim 148 kalem eser, hizmet ve yatırım kazandırıyoruz. İl özel İdaresinin yatırımlarıyla birlikte toplamda 368 tesis ve hizmet bugün resmi olarak Vanlı kardeşlerimle buluşuyor. Değerli kardeşlerim tabi bu süreci aynı kararlılıkla devam ettireceğiz çünkü Van'ı doğumuzun güzel illerinden bir tanesi haline getiriyoruz. Tabi ki daha önce isimleri bile telaffuz edilemeyen Selahattin Eyyubi, Ahmet Hani, Faki Teyran, Melaya Ceziri gibi değerli şahsiyetlerin adlarını okullara, parklara ve kültür merkezlerine bu dönemde verdik. Adlarına festivaller düzenleyerek onları sahiplendik. Bahçesaray yoluna kar tüneli inşa etmek için de şuan da hazırlıkları yapıyoruz. Hastaneleriyle, okullarıyla, bölünmüş yollarıyla köylere, mezralara kadar ulaşan yollarıyla her yerde devletin, hizmeti var. Bahçesaray'dan, Gevaş'tan, Özalp'tan benim hasta kardeşlerimin artık kızaklar üzerinde çekilip yollarda nasıl acılar çekildiğini hatırlayın, benim Vanlı köylü yaşlı amcam perişan halde bir bebeği sırtına peştamalla bağlamış, yanında küçük oğlu elinde horoz, yerel gazeteci soruyor. Bak şunu dinleyin dinleyin, bunu bana bir gazeteci arkadaşım anlattı: Amca nereye? Bebeğim hasta diyor ilçedeki sağlık ocağına götürüyorum. Peki, bu horoz ne? Gazeteci bunu soruyor. Satıp ilaç alacağım diyor. Gazeteci, başı peştamaldan sarkan ve donuk gözlerinden öldüğü anlaşılan bebekten, amcayı haberdar etmeye cesaret edemeden yüreği buruk yoluna devam ediyor. İşte bu 10 yıl önceki Van'ın manzarası. Bugün yollar açık bugün paletli ambulanslar, helikopter ambulanslar, jet ambulanslar modern hastaneler sağlık ocakları, hatta aile hekimleri sizin hizmetinizde. Van değişiyor, daha değişecek, bölgenin çehresi değişiyor daha da değişecek. Bugüne kadar bunları birlikte yaptık, birlikte yapacağız. Değerli kardeşlerim, her zaman ifade ettiğim gibi aslında bizi en iyi yaptıklarımız anlatıyor. Bunun için ana başlıklarla size bazı şeyleri anlatacağım. Bakınız, eğitim bizim bir numaralı işimiz, Türkiye'de 163 bin derslik yaptık. Van 'da ne kadar yaptık 8,5 yılda 3596 derslik yaptık. Ne kadar bilgisayar gönderdik biliyor musunuz Van'a 9919 bilgisayar gönderdik. Biz bunları yaptığımızda Türkiye'de daha bilişim teknolojileri sınıfı yoktu. Bunlarda bilgisayar yoktu, okulların internet ağıyla bağlantısı yoktu. Değerli kardeşlerim kitaplarımızı ücretsiz alıyor muyuz? İlköğretimde de ortaöğretimde de alıyor muyuz? (Eveet) Yoksul sosyal güvencesi olmayan kardeşim, ilköğretimde erkeğe 30 lira, kıza 35 lira veriyoruz biliyorsunuz. Ortaöğretimde erkeğe 45 lira veriyoruz, kıza 55 lira veriyoruz. Değerli kardeşlerim anne de yoksul olduğu için ona da 150 lira veriyoruz her ay. Değerli kardeşlerim bitmedi, üniversite öğrencilerine ne veriyorlardı 45 lira, biz ne veriyoruz? 240 lira veriyoruz. Eğer mastır öğrencisi ise 480 lira, doktora öğrencisi ise 720 lira veriyoruz. Şimdi size geldim bir müjdeye, artık okullardan kara tahtayı kaldırıyoruz. Akıllı tahtaya geçiyoruz. Bu akıllı tahta bilgisayar donanımlı olacak. İnternet bağıyla inşallah Dünyayla bağlı. Değerli kardeşlerim her öğrencimize birer tane elektronik kitap vereceğiz. Her öğrencimize. Bunun içinde bütün müfredat olacak. Hepsinde olacak ve bunları ücretsiz olarak vereceğiz. Zengin fakir ayrımı yapmayacağız hepsine vereceğiz. Şimdi ben ne düşünüyorum biliyor musunuz? Yahu diyorum Amerika'da edmund, George, Almanya'sında Hansı, Helgası, yahu bunlar bu imkânlardan istifade ediyor da benim Van'ımda Ahmet'im, Mehmet'im, Hasan'im, Hüseyin'im, Ayşe'm, Fatma'm, Hülya'm, Hatice'm, Betül'üm onlar niçin istifade etmesin, neden? Ya bunlar olmaz mı? Niye olmasın bunlar? Olur, 4 yıl içerisinde bütün okullarımızı akıllı tahtayla donatacağız, 4 yıl. Ve 4 yıl içinde de bütün öğrencilerimizin eline bu elektronik kitapları vereceğiz. İşte AK Parti iktidarı bu proje

bu. Şu anda hazırlıklarımızı yaptık seçimden sonra ihalesini yapacağız ve ihaleyle beraber kim kazanırsa süratle üretim başlayacak. Sağlıkta, sağlıkta Vanlı kardeşim, istediğin hastaneye gidiyor musun? (Eveet) Ayrım var mı? (Hayır) eczaneden ilacını rahatlıkla alıyor musun? Kürt, Zaza, Türk böyle bir ayrım var mı? Mesele bu. Ahh benim kardeşim ahh, eskiden memur nereye giderdi, devlet hastanesine, işçi nereye giderdi SSK'ya. Değil mi? Parası olan nereye giderdi özel hastaneye. Şimdi ne oldu, dedik ki biz bu ayrımları kaldıracız. CHP karşı çıktı, olmaz dedi, olmaz dedi. Biz de dedik ki olur olur, bal gibi olur ve yaptık oldu. Şimdi benim vatandaşım ta köyden gelen özel hastanede gidip ameliyatını olabiliyor. Niye Kanuni ne diyordu: "halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi" mesele bu. Yani bir sağlıklı nefese biz devleti feda ederiz böyle çıktık yola. Şimdi ben Vanlı kardeşime sesleniyorum. Artık özel doktorunuz var mı? Aile hekiminiz var mı? İstedığınız anda ulaşabiliyor musunuz? Mesele bu? Biz bunun için varız. -Hiç anlamıyorum, ama hiç anlamıyorum, inanın anlayamıyorum-sevgili kardeşlerim Van'da, Van'da sağlığa ne kadar yatırım yaptık biliyor musunuz? 260 trilyon sağlığa yatırım yaptık Van'da, Bakınız Çaldıran Hastanesi, Bahcesaray Hastanesi, Gevaş Hastanesi, Başkale Hastanesi ve iki adet sağlık merkezini tamamladık, hizmete açtık. Bugün açılığını yapacağımız Eğitim ve Araştırma Hastanesinin, Erciş Hastanesinin ek binasının, Çatak Devlet Hastanesi ek binasının, İpekyolu Devlet Hastanesi ek binasının, iki adet toplum sağlığı merkezinin, 112 komuta kontrol merkezinin, 24 adet aile sağlığı merkezinin ve 1 adet sağlık evinin yapımına biz başladık, süratle tamamladık hizmete açtık. Ayrıca, ayrıca Erciş Devlet Hastanesi, Özalp Devlet Hastanesi, Başkale Albayrak Aile Sağlığı Merkezi, Merkez Abdurrahman Gazi Toplum Sağlığı Merkezi, Aile Sağlığı Merkezi ve 1 adet aile sağlığı merkezinin yapımına da süratle devam ediyoruz. Bakınız çok enteresan bir şey söyleyeceğim. Devlet hastanelerinde bilgisayarlı tomografi biz gelince kaç taneydi biliyor musun? Bir şimdi üç, bir tane MR vardı onu ikiye çıkardık. Kaç tane diyaliz vardı biliyor musunuz? 21 adet diyaliz cihazı vardı. Şimdi kaç tane biliyor musun? Ah benim kardeşim, Vanlı kardeşim, şimdi 108 diyaliz cihazı var. Yani beş kat artırdık. Göreve geldiğimizde 112 istasyonu kaç taneydi biliyor musunuz? Bir tane, Şimdi kaç tane var? 24, 24. Kaç ambulans vardı biliyor musunuz koskoca Van'da? Eyyy benim Vanlı kardeşim eyyy. Kaç tane biliyor musunuz? 3 tane ambulans vardı. Şimdi kaç tane var? 52 ambulans var şimdi Van'da. 3 Tane nire 52 tane nire. Ben Van'daki kardeşimi hiçbir zaman Kürt'tür, Zaza'dır, Türk'tür böyle bir şeye bakmadık. Çünkü biz yaratılanı yaratandan ötürü sevdik. Biz size efendi olmaya değil, hizmetkâr olmaya geldik, bizim durumumuz bu. Uzman hekim sayısı neydi biliyor musunuz? Şimdi 327. Ebe hemşire sayısı 622'ydi şimdi ne oldu 1332. Ah kardeşlerim ahhh, yeter mi yeter mi? Erciş ve Van Adalet Saraylarının yapımına süratle devam ediyoruz. TOKİ'de TOKİ' de kaç konut yaptık biliyor musunuz? 5996 konut uygulaması başlattık, 4694'ünü sahiplerine teslim ettik. Devam edeceğiz inşallah 2023'e kadar 500 bin konut daha yapacağız. Şimdi konutta size bir müjde vereyim. Yoksul kardeşlerime yalnız, evlenecek olanlara yalnız – evlenecek misin sen, yoksul musun? Yoksullara yalnız, haa imtihana gir bakalım, inşallah, inşallah, bak polis ablalarından öğren sana yardımcı olsunlar- Şimdi yoksullara 50 metre karelik daireler yapacağız. 50 metre kare, peşinat almayacağız, evinin beyaz eşyasını alacağız, mobilyasını alacağız, 20 yıl vade ile ayda 100 lira taksitle konut yapacağız. Nasıl? Biz buyuz? Dedim ya efendi olmaya değil hizmetkar olmaya geliyoruz. Ulaşımında 2002 yılına kadar Van'da sadece 36 km bölünmüş yol vardı. Biz 8,5 yılda ne yaptık biliyor musunuz 276 km bölünmüş yol yaptık. Van Havaalanının yolcu sayısı 2002'de 128 bindi, şimdi ne oldu? 598 bin oldu. Halep ordaysa arşın Van'da. KÖYDES' te 188 trilyon Van'ın köylerine yatırım yaptık. Devam ediyoruz. Değerli Kardeşlerim, devam ediyoruz. Doğalgazı buraya kim getirdi? Biz getirdik. Artık benim Vanlı Ayşe bacım, Fadime Bacım artık apartmanın bodrumuna inip kömür taşımıyor. Kombinin düğmesine basıyor sıcak su, kombinin düğmesine basıyor dairenin her yeri sınımsıcak. Değil mi? Kömürü kullandığın zaman bir odayı ısıtıyordun, ama şimdi dairenin her yerini ısıtıyorsun. Neden? Çünkü benim Vanlı bacıma da kardeşime de bu yakıştırdı. Yani batılı

buna kavuşacak da benim Vanlı Kardeşim niçin kavuşmasın. Neden? Tarım alanında, 2002’de 27 trilyon destek verdiler, biz 64 trilyon verdik 2010’da. Şuana kadar 532 trilyon destek verdik çiftçi kardeşim. Hayvancılığa verdiğimiz destek ne biliyor musunuz? 171 trilyon hayvancılığa destek verdik. Ziraat Bankası kredi veriyordu, yüzde kaç faizle biliyor musunuz, yüzde 59, şimdi yüzde 5. Yüzde 59 faiz nire yüzde 5 faiz nire. Halk Bankası esnaf sanatkâra yüzde 47 faizle kredi veriyordu şimdi yüzde 5. Nereden nereye.- saliha, saliha, saliha hanım (eliyle işaret ediyor). Değerli Kardeşlerim, Devler Su İşleri olarak Van’a 400 Trilyon yatırım yaptık. Göleti, barajı, taşkın koruması vesairesi. Devam edeceğiz ve tüm arazilerin sulaması devam edecek. Mor Gedik Barajının sulama projelerini de tamamladığımızda 187 bin 330 dönüm araziye suya kavuşturacağız. Sevgili kardeşlerim tabi bir konuyu daha burada özellikle vurgulayacağım. 2002 sonunda 6372 işletme mevcutken 2010’da yüzde 27 artışla 8121 şuanda hamdolsun işletme var. Kardeşlerim bugün malum Kütahya’da Simav merkezli bir deprem yaşandı. 2 kardeşimiz rahmetli oldu. Allah rahmet etsin. Yaralı kardeşlerimiz ayakta tedavi gördü, bir kardeşimiz biraz hassas. Ve Çevre Orman Bakanım orada tüm ekiplerimiz Kızılay’ıyla her şeyiyle orada ve ne gerekiyorsa zaten onları da harfiyen yerine getireceğiz. Ölen kardeşlerime Allahtan rahmet diliyorum, yaralılara Rabbimden şifalar diliyorum ve inşallah bu deprem riskini de süratle aşacağız. Sevgili Kardeşlerim 23 gün dedik, 23 gün yine söylüyorum kapı kapı dolaşmaya hazır mıyız? 12 Haziran akşamında inşallah bu bayramı beraber yapmaya hazır mıyız? Yeni anayasayı sizlerle yapmaya hazır mıyız? İleri demokrasiye hazır mıyız? Temel hak ve özgürlükleri genişletmeye hazır mıyız? Öyleyse koşacağız, çekinmeyeceğiz koşacağız. Ben de koşuyorum siz de koşacaksınız. Ve şarkımızı biliyorsunuz değil mi? Ahdimizi biliyorsunuz değil mi? Şöyle gür sedayla söyleyelim. Yarın biliyorsunuz iki mitingimiz var birisi Hakkâri’de diğeri Şanlıurfa’da, inşallah yarın da o mitinglerimizi aynı coşkuyla yapacağımızı umuyorum. Evet şöyle bir bayrakları, elleri bir göreyim. Maşallah, Maşallah, Maşallah, Allah nazardan saklasın. Hazırız, güzel, beraber yürüdük biz bu yollarda, (beraber yürüdük biz bu yollarda), Beraber ılandık yağan yağmurda (Beraber ılandık yağan yağmurda), şimdi dinlediğim tüm şarkılarda (şimdi dinlediğim tüm şarkılarda) bize her şey sizi hatırlatıyor (bize her şey sizi hatırlatıyor), bize her şey sizi hatırlatıyor (bize her şey sizi hatırlatıyor), bize her şey sizi hatırlatıyor (bize her şey sizi hatırlatıyor). Günümüz kutlu olsun. 12 Haziran Ülkemiz, Van’ımız, milletimiz, Vanlı kardeşlerim için, partimiz, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun diyor, sizleri sevgiyle saygıyla selamlıyorum.

EK-3. 22 Haziran 2013 Tarihinde Gezi Olayları Sonrası Samsun'da Gerçekleştirilen 12 Haziran Milli İradeye Saygı Miting Konuşması Deşifre Metni

Sevgili Samsunlular, sevgili kardeşlerim, çok değerli vatandaşlarım, hanımefendiler, beyefendiler, sizleri bu anlamlı buluşmada en kalbi duygularımla selamlıyorum. Buradan bütün Samsun'a, Samsunun tüm ilçelerine tüm köylerine, oralarda yaşayan tüm kardeşlerime, yürekten sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum. Buradan güneşin doğduğu şehir Samsun'dan Kurtuluş mücadelesinin başladığı Samsun'dan, Karadeniz'in lokomotif Samsun'dan Tüm Karadeniz'i, tüm Türkiye'yi gönülden selamlıyorum. Şu aşkınıza, sevdanıza, muhabbetinize, en çok da ahde vefanıza tekrar tekrar teşekkür ediyorum. Allah muhabbetimizi artırsın, (Aminnn) Rabbim kardeşliğimizi daim kılsın, (Aminnn) aşkımız, sevdamız, tutkumuz, dostluğumuz, kardeşliğimiz, inşallah ebedi olsun (Aminnn). Karadeniz söyleyeceğini neyle söyler? Karadeniz söyleyeceğiniz kемеңçeyle söyler, sazla söyler, türküyle söyler. Karadeniz söyleyeceğini tulumla söyler. Kılıçdaroğlu'nun dediği gibi İskoçya Gaydası ile söylemez. Karadeniz'in tulumuyla söyler. Karadeniz yağmacılara söyleyeceğini söyledi. Karadeniz vandallara diyeceğini çoktan dedi. Ne diyor bizim uşaklar? İzlemediyseniz mutlaka izleyin. Ne diyor? "Devürdük biralari, yaktuk arabalari, cam çerçeve indurduk, kandurduk insanları, tivitirdan, feysbuktan döktük onları dışaru, ağaç mağaç diyerek, kandurduk biz onları, al aklunu başına Türk Milleti yemeyii, iki kişiden biri AK Partiyi seveyi" bitmedi, "Başka parti tanımam AK Parti üstüne, Allah seni korusun, dualarım seninle" işte Karadeniz uşağı bu, işte Karadeniz zekâsı budur. Ne diyor Karadeniz türküsü, "Karardı Karadeniz Doldi de Taşamayı" öyle mi, öyle. Evet Karadeniz haftalardır, doldu doldu ama taşmadı. Karadeniz doldu ama taşkınlık yapmadı. Karadeniz siyasette söyleyeceğini sandıkta söyledi. İnşallah yine sandıkta söyleyecek. Ama şimdi biz buradan Karadeniz'den, Karadeniz'in yıldızı Samsun'dan haykırarak, diyeceğimizi tüm Türkiye'ye, tüm Dünyaya Samsundan duyuracağız. Cumartesi Ankara'da biliyorsunuz yüzbinler, hep bir ağızdan seslerini Dünyaya duyurdu. Pazar günü İstanbul'da 1,5 milyon insan seslerini Dünyaya duyurdu. Dün Kayseri'de yüzbinlerce kardeşimiz seslerini Dünyaya duyurdu. Şimdi sıra Samsun'da, İşte Samsun'un cumhuriyet meydanı tıklım tıklım dolu. Şimdi ben sizlere sesleniyorum. Bakayım ne diyeceksiniz? Taksim Meydanı duyar mı? (Duyarr) Ankara duyar mı? (Duyarr) tüm Türkiye duyar mı? (Duyarr) tüm Dünya duyar mı? (Duyarr) Samsun demokrasiye sahip çıkıyor muyuz? (Eveet) Sandığa Sahip çıkıyor muyuz (Eveet) Milli iradeye sahip çıkıyor muyuz? (Eveet) Türkiye'ye sahip çıkıyor muyuz? (Eveet) Bizimle misin Samsun? (Eveet) Bir miyiz? (Eveet) Beraber miyiz? (Eveet) Kardeş miyiz? (Eveet) Hep birlikte Türkiye'miyiz Samsun? (Eveet) Allah'ın izniyle bu iş bitmiştir. Evelallah, sizin şu gür sesiniz var ya, sizin şu nidanız, şu haykırışınız var ya, inanın Türkiye üzerinde hesabı olanların planlarını bozmuştur. Bundan hiç endişeniz olmasın. Bu televizyonlarda falan yayınları mayınları falan hiçç kafanıza takmayın. Bunlar İstanbul'daki muhteşem karşılamayı görünce oyunları bozuldu. Bunlar Adana'daki Mersin'deki coşkuyu görünce, değerli kardeşlerim oyunları bozuldu. Bunların hesapları altüst oldu. Ankara'daki ilgiyi görünce oyunları zaten bozulmuştu. Sincan'daki, Kazlıçeşme'deki, Kayseri'deki aşkı, sevdayı, muhabbeti görünce oyunlar bozuldu. İşte şimdi Samsun, ne diyor? Ben buradayım diyor. İşte şimdi Samsun bu oyunu bozuyor, bu tuzağı altüst ediyor? (Eveet) Sevgili kardeşlerim sevgili Samsunlular, ben Ankara mitingimizde bir şey söyledim. Biz sabırla direniriz dedim, biz metanetle direniriz, biz itidalle direniriz. Biz ellerimizi sema açıp duamızda Arafat'ta, vakfemizde, namazda, kıyamda direniriz. Onlar milyonlarca tivit atsınlar, bizim tek bir besmelemiz oyunları bozar. Onlar yakınlara yıksınlar, yağmalasınlar, bizim tekbir la havlemiz bütün tuzağı bozar. Onlar camiye ayakkabı ile girsinler (Yuhhhhh) Onlar camilerimizde içki

içsinler (Yuhhhhhh) Onlar başörtülü kızlarımıza el uzatmaya kalksınlar (Yuhhh) bu milletin bir duası, bu milletin bir kez ya Allah, ya Fettah, ya Sabır demesi onların bütün hesaplarını alt üst eder. İşte bu milletin duası, bu milletin sabrı, itidali her şeye galip geldi. Kurulan tüm o tuzakları, tüm o oyunları alt üst etti. Şimdi bakın sevgili kardeşlerim bu olaylar başladığı andan itibaren, içerideki bazı medya, sanatçılar sözüm ona, yazarlar sözüm ona (Yuhhh), bazı sözüm ona aydınlar, hatta bazı ülkelerin liderleri, hatta bazı parlamentolar ne dediler: ağaç dediler, Gezi Parkı dediler, polis şiddeti dediler, demokrasi, hukuk, özgürlük bunu söylediler. Günler boyunca sürekli bunlardan bahsettiler, haftalar boyunca sadece bu konuları dile getirdiler. Yakılan polis otolarından bahsetmediler. Sivil vatandaşının yakılan araçlarından bahsetmediler. Kamu kurumlarına yapılan saldırılardan bahsetmediler. Esnafın tüccarın dükkânının yağmalanmasından bahsetmediler. Utanmadan sıkılmadan hala bunları kalkıyorlar Gezi Parkına sahip olmaktan bahsediyorlar. Bunların derdi Gezi Parkı mıydı? (Hayır) Bunların derdi ağaç mıydı? (Hayır) Derdi ağaç olanlar ağaçları devirir miydi ya? O canım canım peyzaj çalışmalarında ne var ne yok hepsini yakıp yıkarlar mıydı ya? Sonra siz bunu kime karşı yapıyorsunuz ya Tayyip Erdoğan'a karşı. Tayyip Erdoğan'ın başında olduğu iktidar bu ülkede 2 milyar 800 milyon ağaç dikmiş. Şu on yıl içinde bunun 2 milyarı fidan 800 milyonu 3 yaş grubu üstü ağaç. Bunları biz diktik ya, Türkiye'nin tamamında bunları diktik. Siz nerede bir dikili ağacınız var bunu bir söyleyin bakalım. Bunlara onu sorun. Bunların dikili ağacı yok ama biz bunları yaptık. Bu kardeşiniz İstanbul'a Belediye Başkanı olduğu zaman İstanbul susuzdu, bilirsiniz siz İstanbul'u. İstanbul hava kirliliğinden geçilmiyordu, İstanbul çöp dağlarından geçilmiyordu. Utanmadan sıkılmadan, bazı televizyon kanallarına çıkıyorlar, kanlarında genlerinde CHP olanlar bize çevrecilik dersi vermeye kalkıyorlar. Ya biz CHP'den aldık İstanbul Belediyesini, çöp dağları vardı o zaman, kirli hava vardı, susuz İstanbul vardı. Bu CHP zihniyeti çöptür (Eveet) kirlidir. Bu CHP zihniyeti susuzluktur. Bu CHP zihniyeti hava kirliliğidir. Bu CHP zihniyeti bereketsizdir. Çünkü CHP zihniyetinin olduğu yerde yokluk vardır. Burada yaşlı amcalarımız çok iyi bilir. Onların iktidar olduğu dönemlerde bu ülkede benzin kuyrukları vardı. Bu ülkede ekmek kuyrukları vardı, bu ülkede yağ kuyrukları vardı. Şuanda benim genç 20 yaşındaki evlatlarımız 25 yaşındaki evlatlarımız bunları bilmiyor tabi. Onlar yokluğu yaşamadılar, onlar AK Parti iktidarındaki tokluğu gördüler (Eveet) bolluğu gördüler (Eveet), Onun için bunu birbirinden ayıramıyorlar. Ve şimdi bu tokluk içinde bu bolluk içinde maalesef oynanan tuzağı göremiyorlar. Ben o samimi gençlere de seslendim, sizin bu iktidar döneminde alamadığınız ne? Göremediğiniz ne? Bana isteğinizi söyleyin, inanır mısınız söyleyemediler? Hatta içlerinde bir tanesi ben başörtü özgürlüğüme sizinle kavuştum dedi, 10 yıldır yurt dışındaydım dedi, Türkiye'ye sizden sonra döndüm dedi. Bunu da söyledi ama bu ülkede, başörtülü kızlarımız üniversitelere sokulmadı. Hani özgürlüktü? Çıkış bu sabah bakıyorum ki CHP'liler toplanmışlar bir araya özgürlükten bahsediyorlar. Ne özgürlüğü ya. Sizin olduğunuz yerde özgürlük olur mu? Bu ülkede özgürlük mücadelesi AK Parti iktidarı ile başarılmıştır, halledilmiştir ve özellikle de 26 maddelik Anayasa Paketiyle o referandum %58 oyla halkımız desteğini verdi ve özgürlük mücadelesinden halkımız galip çıktı. Karşımızda kim vardı CHP vardı, kim vardı MHP vardı onlara rağmen ne yaptık bu işten bu mücadeleden millet olarak galip çıktık. Şimdi millet olarak bir şey daha başaracağız. Bizim gençliğimiz--Okudum okudum ben sizin sarraf olduğunuzu biliyorum, sizler sarrafsınız bunu biliyorum-- Kardeşlerim elinde Molotof olan, taş olan teröristi bunlar sempatik gösterdiler. Ama ama benim Samsunlu bacılarım, Samsunlu Ninelerim, bunlar Zahide Nenenin kahramanca, mertçe haykırışını hiç dile getirmedi. Yakıp yıkanları, yağmalayanları afacan çocuk gibi gösterdiler. Ama polisin sabrını, metanetini, milletin itidalini, vakarını hiç ama hiç söylemediler. Bu olaylar en başından itibaren çok büyük bir ilkesizlik, çok büyük bir art niyet üzerinden yürütüldü. Sürekli yalan söylediler, sürekli manipülasyon

yaptılar, sürekli yalan haber yayınladılar. Hakaret ettiler, sövdüler, hakkı çiğnediler, hukuku ayaklar altın aldılar. Kardeşlerim şimdi Taksim Meydanına bakıyorsunuz bikinili çılginlar çıkarıyorlar. Bu toplum bu ya, bu toplum bu ya? Bir tane sipariş bikiniliyi Taksim Meydanına çıkarıyorlar, niye tahrik etmek için. Bu toplumun sabrını taşımak için, bu toplumun değerleriyle oynamak için bunu yapıyorlar. (Gökyüzünde planörlü bir kişi Paraşütünden Yedirmeyeceğiz ifadesiyle dolaşıyor) bu da Samsun'un sürprizi galiba? (Bu millet seninle gurur duyuyor) Biz sizinle gurur duyuyoruz, biz sizinle gurur duyuyoruz, Eyvallah, eyvallah. Bu mücadeleyi beraber yürüteceğiz. İnşallah 8 ayımız var, onlar her alanda çirkinlik sergilediler ama düşünebiliyor musunuz? Zahide nineye şu kalabalığın arkasına geçte sana oradan para versinler dediler. Ama Zahide nine ne dedi, o duruş bambaşkaydı, o vakurdu. O dedi ki ben bu devletin emekli bir memuruyum benim maaşım var dedi. Benim maaşım var dedi ben maaş alıyorum dedi. Ben zannettim ki Zahide nine diyecek ki benim sadakalarım sizi doyurur ulan diyecekti orada. Ve Zahide nine o duruşuyla hakikaten bambaşkaydı işte zahide ninenin eli öpülür. Onların elleri öpülür. Çünkü biz Nene Hatunların terbiyesi ile büyüdük, onların izinde büyüdük. O anaların eli de öpülür ayaklarının altı da öpülür. İşte ben genç kızlarımıza diyorum ki sizin için örnekler onlar. Nene hatunlar, diyorum ki Zahide Bacılar, Zahide nineler onlar sizin örnekleriniz. Bu duruş çok önemli ve bu duruşta birlik var bu duruşta beraberlik var. Bu duruşta bu ülkenin değerlerine sahip çıkmak var. Bunların ne kadar ilkesiz olduğunu bu CHP'lilerin, çıktı bir tanesi ne diyor utanmadan, terbiyesiz ya. Müftünün karısıym diye ortaya çıkıyor. Hale bak, müftünün karısıym diye. Başına da bir örtüyü takmış. Aman bu oyunlara dikkat edin ha, CHP'nin geçmişinde bu oyunlar çoktur. Aman bu oyunlara gelmeyin. Bir kadına yakışmayacak hakaretler eden sonra CHP'nin bir ilçe başkanının karısı olduğu bu kadının ikiyüzlülüklerini gördük. Şişli belediyesinde orada değişik birimlerde çalıştığını öğrendik. Bunların nasıl gözlerinin döndüğünü, Sünni Alevi gerilimi oluşturmak için her türlü provokasyonu yapan CHP milletvekillerini de gördük. Bunların nasıl çaresiz, nasıl çapsız olduklarını, polise bizzat küfreden, eylemde küfreden gençlere para veren CHP milletvekillerini de gördük. Kardeşlerim CHP bu. Bakın şimdi buradan Samsun'dan soruyorum 3 hafta devam eden bu gösterilerden kim kazandı? Ben kimin kazandığını söyleyeyim mi? Sandık olarak söylemiyorum başka türlü. Faiz lobisi kazandı. Türkiye'nin hasımları kazandı. Rant lobisi kazandı. Türkiye'nin rakipleri kazandı. Peki, bu gösterilerde kim kaybetti? Tabi ki az da olsa Türkiye ekonomisi kaybetti. Türkiye'nin turizmi kaybetti, Türkiye'nin imajını, Türkiye'nin uluslararası gücünü gölgelediler, lekelediler. Şuan bakın Brezilya'da da aynı oyun oynanıyor. Semboller aynı. Afişler aynı, tivitir, feysbuk aynı, uluslararası medya aynı, aynı merkezden idare ediliyorlar. Türkiye'de başaramadıklarını, şimdi Brezilyada başarmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Oyun aynı oyun, tuzak aynı tuzak, maksat aynı maksat. Bakın buradan Türkiye'de gösteri yapan, ağaç için çevre için, Gezi Parkı için gösteri yaptığını zanneden gençlere sesleniyorum. Yaptığınız her gösteri, her eylem Türkiye'ye kaybettirdi, faiz lobisine, Türkiye'nin rakiplerine, demokrasi düşmanlarına kazandırdı. Ama bir fark var, buradakiler sokaklara dökülüp yolsuzluk diyemediler, sokaklara dökülüp bize zam verin diyemediler, sokaklara dökülüp bize parti kurdurmuyorsunuz diyemediler, sendika kurdurmuyorsunuz diyemediler, bize az para veriyorsunuz, az maaş veriyorsunuz diyemediler. İlk anlarda zaten Gezi Parkından başka söyleyecekleri hiçbir lafları da yoktu. Şimdi acaba ona nasıl bir gömlek giydiririz diye gayret etmeye başladılar. Şimdi ne diyorlar özgürlük diyorlar. Ne özgürlüğü ya, Türkiye'de özgürlük var zaten. Hiçbir dönemde olmadığı kadar özgürlük var. Hiçbir dönemde, kimin giyimine kuşamına karışılıyor. Kimin ne içtiğine, ne yediğine karışılıyor? Nerede geziyorsun, nerede tozuyorsun kime böyle bir şey soruluyor? Var mı böyle bir şey? Soruyorum var mı? (Hayırrr) Herkes istediği gibi giyiniyor. Bu ülkede giyimine karışılan varsa sadece benim başörtülü kardeşlerim olmuştur. Yıllarca onlara

zulmedilmiştir. Onlara tekme tokat vurulmuştur. Hala şu olaylarda bile maalesef bizim başörtülü birçok kızlarımız taciz edilmiştir. Bu gerçekler ortada, tahammül edemiyorlar, dayanamıyorlar. Ya sen ne giyiyorsan giy ama başkasına da saldıрма, o da istediği gibi giyinsin. Bu ülkede başı açık, başı örtülü el ele omuz omuza dolaşın ya, niye rahatsız oluyorsunuz, biz rahatsız olmuyoruz. İşte AK Parti burada bak, AK partiye gönül verenler burada, ama bakın şu topluluğun içinde CHP'ye gönül verenler de var, MHP'ye gönül verenler de var, Saadet'e gönül verenler de var, Büyük Birliğe Gönül verenler de var. Burada millet var, hep beraber omuz omuza diyoruz. Farkına varamadığınız bir oyunda maalesef hepiniz birer gönüllü nefer olarak kullanıldınız eyyy gençler! Maalesef aldatıldınız, böyle bir oyuna kurban edildiniz. Dikkat edin Mustafa Kemal'in askerleriyiz diye yola çıktılar, faiz lobisine parasız neferlik yaptılar. Böyle miydi, yoksa Gazi Mustafa Kemal de faiz lobisinin neferi miydi? Eri miydi? İşte bunlar bu, tutarsız bunlar, ulusalcıyız diye yola çıktılar, Türk bayrağının yakılmasına seyirci kaldılar. Atatürk Kültür Merkezinin üzerinde teröristlerin posterleri var. İlegal örgütlerin paçavraları var. İlegal örgütlerle baş başa olan örgütlerin paçavraları var. Bize hakaret içeren pankartlar var ve bu ulusalcıyız diyenler, bu CHP'liyiz diyenler ne oluyor ya demiyorlar. Üç gün yurt dışındayım, bunların orada olduğunu görünce buna tahammülüm mümkün değildi. Dedik ki bunları 24 saatte indireceksiniz, 24 saat. Polisimiz 24 saatte bunları indirdi. Buna ne dediler şafak operasyonu. Bitmedi taksim meydanını temizlediler. Ama bir de Cumhuriyet Anıtı var. Cumhuriyet Anıtında da bakıyorsunuz ki terör örgütünün öncüleri var. Onların posterleri yanında Gazi Mustafa Kemal'in posterleri, yanında Türk Bayrağı. Neredesiniz ulusalcılar, neredesiniz? Polisimiz onları da temizledi. Ne dediler polis şöyle kötü böyle kötü. Ne yapacaktı polis, polis ne yapacaktı? Temizlemeyecek miydi? Bu terör örgütleriyle iş başı yapanların işgali altında mı kalacaktı buralar? Tabi ki polis görevini yaptı, polisimize bu süreçte çok zulmettiler, çok üzerine gittiler. Hataları da olabilir, yanlışları da olabilir. Bunların üzerinde de zaten Bakanlığımız gerekli çalışmaları yapıyor o da ayrı bir konu. Amma polisimize bu kadar vurmak, Dünyaya polisimizi bu denli böyle şiddet içeren eylemler içerisinde olduğunu sunmak, göstermek ihanettir. Sende yarın dara düştüğün zaman müracaat edeceğin polistir. Gel beni koru, öyle mi? Başına bir şey geldiği zaman gideceği yer karakoldur, gel beni koru. Aman polis amca gel beni koru. Yapacağın bu, yani polisimiz olmadan mı bir devleti yöneteceğiz. Dünyanın neresine giderseniz gidin her ülkenin güvenliğinde hele hele şehir güvenliğinde bir numara polistir. Sınır güvenliğinde yurtlarının dışına göre askerdir. Bunları hiçbir zaman yok farz edemezsiniz. Dolayısıyla dikkat edin şu anda kasıtlı olarak bütün televizyonlarda bu CHP ve yandaşları polisimize kasıtlı olarak saldırıyor. Bu polis bizim polisimizdir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin polisleridir ve görevlerini yapıyor yapacaktır. Kardeşlerim demokrasi diye yola çıktılar, seçilmiş hükûmete en ağır karşı hakaretleri yaptılar. Özgürlük diye yola çıktılar, başörtülü kızların, esnafın, Taksimdeki turistin, Taksimdeki vatandaşın özgürlüğünü elinden aldılar. Cumhuriyet Halk Partisiyiz diye yola çıktılar, gittiler Türkiye'yi dünyaya şikâyet ettiler. CHP'nin genel müdürü kalkmış Almanya Başbakanı Merkel'e mektup yazmış (Yuhhhh) haberiniz var değil mi haberiniz var (Eveet) kendi ülkesini oraya şikâyet ediyor. Hala genel başkan olamadı, genel müdürlükte kaldı. Bu gidişle de zaten olmaya niyeti yok. Milletiyle konuşmak yerine, gidiyor başka ülkelerin liderlerine ağlıyor. Türkiye düşmanı Esed'le nasıl işbirliği yaptıysa, şimdi de gidiyor Türkiye'yi Avrupa'da istemeyenlerle işbirliğine hazır olduğunu ifade ediyor. Nerede Türkiye'nin aleyhine bir tezgâh varsa, inanın CHP'nin genel müdürünü o tezgâhın üzerinde görürsünüz. Bakın Reyhanlı'da 53 kardeşimiz şehit oldu. Bu tezgâhtan kim çıktı CHP çıktı, CHP milletvekilleri çıktı. Bu Genel Müdürün hiç sesini soluğunu duydunuz mu? Hissettiniz mi? Maalesef. Dünya bu 53 tane şehidimizle ilgili bir açıklama yaptı mı? Hiçbirinin sesini duymadık. Ama Gezi Parkıyla ilgili düğmeye basıldı ve hepsi yaygaraları kopardılar. Çünkü Reyhanlı'daki olay

farklıydı. Kimin kimlerle el tuttuğu belli, benim orda 53 kardeşimi şehit edenler CHP Heyetini Şam'a götüren, Suriye'de ağırlayan Suriye'de onlara rehberlik eden canilerdir. Hepsi çıktı meydana, hiç kimse merak etmesin, bu aziz millet Allah'ın izni ile sabırla, çünkü benim milletim sabırlıdır ve tüm bu ahlaksızlıkların tüm bu hukuksuzlukların, bu hesabını mutlaka teker teker soracağız, soracağız. Bu olayları başlatanlara, bu olayları kışkırtanlara, bu olayları destekleyenlere benim milletim sandıkta gereken cevabı verecek hesabı da soracaktır. Hiç kimsenin endişesi olmasın milletin hesabı hukuk ve demokrasi ile sorulur. Kimin ne yaptığı belgeleriyle, delilleriyle hepsi elimizde ve hepsini hukuka teslim ediyoruz, teslim edeceğiz. Sevgili kardeşlerim sevgili Samsunlular, bu oyunlar bu tuzaklar, bu çirkin tezgâhlar bizi asla yolumuzdan alıkoymayacak. Yıkılanın daha iyisini yapacağız, tahrip edileni daha güzel tamir edeceğiz. Türkiye'nin milli gelirini geçtiğimiz 10,5 yılda 3 katına çıkardık, Öyle mi? (Öyleee) Önümüzdeki 10 yılda inşallah bir üç kat daha artıracacağız. Türkiye'yi duble yollarla, hızlı tren hatlarıyla, metrolarla, hava limanlarıyla, barajlarla donattık. Önümüzdeki 10 yılda inşallah daha fazlasını yapacağız. Artık Türkiye'de Üniversitesi olmayan il kalmadı. Ve Türkiye'nin ekonomisini IMF'nin boyunduruğundan, borç batağından kurtardık. Kardeşlerim biz göreve geldiğimizde MHP—evet şuraya hemen bir sağlıkçılar, sağlıkçılar şuraya—Kardeşlerim biz MHP'den DSP'den yani CHP'nin yavrusu ANAP'tan biliyorsunuz iktidarı nasıl devraldık. 23,5 milyar dolar IMF'ye borçla devraldık. Artık 14 Mayıs'ta son taksit ödendi. Artık Türkiye'nin IMF defteri kapandı, kapandı. Kardeşlerim ama bitti mi? Hayır, Merkez Bankamızın kasasında ne vardı gene o dönemde, 27,5 milyar dolar. Nereye kadar çıktı 135 milyar dolara kadar çıktı Mayıs ayında. Ama hazmedemediler ya nasıl 135'e çıkarsın, bunun inmesi lazım dediler, tabi burada bir düşüş yaşadık. Ama elhamdülillah bunlar çok düşüş değil düştüğü gibi yine çıkar. Niye artık yere sağlam basan bir Türkiye var. Tabi bunları en çok çıldırtan ne oldu bir yıllık kapasitesi 100 milyon yolcu olan bir havalimanı ihalesi yaptık. Bu havalimanı ihalesinde sevgili kardeşlerim 49 milyar dolara bu havalimanı ihalesi gerçekleşti. 25 yıl işletecekler, 25 yıl sonra devlete teslim edecekler. 2,5 milyar dolar 3. köprüyü yapıyoruz boğaza bu da onları rahatsız etti. Ve aynı günlerde Japonlarla, Japonya Başbakanı Türkiye'deydi oturduk konuştuk ikinci nükleer enerji santralinin imzalarını attık 22 milyar dolar. Bu da bunları rahatsız etti, tabi çıldırıyorlar, çıldırıyorlar, ya Türkiye 10 yıl önce böyle bir şeyi konuşabilir miydi? Böyle bir noktada olabilir miydi? Şimdi bunlar olunca bunlar rahatsız oluyor. İşte şimdi şu Samsunumuza bakın. Bir taraftan viyadüklü sistemlerle devasa yollar yapılıyor, bunlar bypass yollar. Bir diğer tarafta bakıyorsunuz hamdolsun şuanda Samsunumuzda değerli kardeşlerim stadyumdan tutunuz kapalı spor salonuna varıncaya kadar ki, kapalı spor salonu açılışı yapıldı ben bulunamadım inşallah bir büyük toplantımızı da orada yaparız. 8 bin 500 kişilik kapalı spor salonuna Samsunumuzun sahip olması bu da Samsun için çok gecikmiş bir adımdı bu da gerçekleşti. Şimdi stadyum yapılıyor. Herhalde Samsunspor da biran önce çıkar artık orada oynar. Yani Samsun gibi bir vilayetimize tabi yani PTT Lig yakışmıyor. Hemen Süper Lig'e çıkması lazım. Onun için de Samsun takımına sahip çıksın. Sevgili kardeşlerim önümüzdeki 10 yılda inşallah IMF'ye değil tüm dünyaya borç veren bir ekonomi inşa edeceğiz. Geçtiğimiz 10,5 yılda Türkiye'yi geliştirmekte olan 20 ülke arasında en önlere çıkardık. Önümüzdeki 10 yılda da inşallah Dünyanın en güçlü 10 ülkesinden biri haline getireceğiz. Sadece yapıları sadece sokakları sadece caddeleri değil Allah'ın izni ile kırılan kalpleri, sarsılan gönülleri de el birliği ile tamir edecek kardeşlik içinde geleceğe ilerleyeceğiz. Bu süreçte Türkiye ekonomisi gücünü test etti, bu süreçte Türkiye demokrasisi gücünü test etti. Bu süreçte en önemlisi de kardeşliğimiz çok önemli bir sınavdan geçti. İşte bu kardeşlik. Bu kardeşlik bu var ya bu, çok önemli. Bak az önce yukarıdan bize bir sürpriz yaptınız. Bu çok önemli, bu iktidarı yemeye Allah'ın izni ile kimsenin gücü yetmeyecek. Şimdi 8 ay kapı kapı dolaşmaya var mıyız? (Eveet) sandıkları

patlatmaya var mıyız? (Eveet) Daha çok çalışacağız, bugüne kadar 1 çalıştıysak şimdi en az iki çalışacağız, üç çalışacağız, dört çalışacağız, beş çalışacağız ve Allah'ın izniyle sandıkta çok daha farklı bir görüntü ortaya koyacağız. Allah'a hamd olsun, bütün saldırılara rağmen, biz bu süreçten güçlenerek çıktık. Şimdi her zamankinden çok daha güçlüyüz. Şimdi her zamankinden çok daha kararlıyız. Şimdi milletimizle sizlerle gönül bağımız her zamankinden çok daha fazla. Öz çok daha güçlü, kabuk çok daha güçlü bunu görüyorum. Hiç durmayacağız, duraklamayacağız. Bazıları duran adamlar üretmişler. Hepiniz durun onlara onu söylemek lazım hepiniz durun. Biz ise durmak yok yola devam diyoruz, onlar da durmaya devam etsinler. 2023 hedeflerine doğru biz emin adımlarla koşuyoruz koşacağız. Şimdi bakın, önce Reyhanlı saldırısıyla, ardından bu son gösterilerle, ekonominin demokrasinin yanında çözüm sürecini de sabote etmek istediler. Dikkatinizi çekiyorum Aylardır Allaha hamd olsun. Terör olayı haberi gelmiyor. Terör nedeniyle şehit gelmiyor. Terör nedeniyle gençlerin ölüm haberi gelmiyor. Türkiye 30 yıllık bir meseleyi, çok sayıda cana kıyan ülkemize çok ağır faturalar ödeten, bir meseleyi artık çözme noktasına geldik. İnşallah Çarşamba günü akıl insanlarla final toplantısı yapacağız. Doğuda güneydoğuda tehditler ortadan kalkıyor, baskılar ortadan kalkıyor, şiddetin esir aldığı sokaklar, şiddetin esir aldığı dağlar, ovalar farklı bir baharı yaşıyorlar. Karadeniz değerli kardeşlerim Karadeniz gitti doğuyla, güneydoğuyla kucaklaştı. Ege gitti doğuyla güneydoğuyla kucaklaştı, Marmara, İç Anadolu, Akdeniz doğuyla güneydoğuyla kucaklaşıyor, helalleşiyor. Şiddetin olmadığı bir ortamda Türkiye meselelerine sahip çıkıyor, soğukkanlı şekilde istişare ediyor değerli kardeşlerim çözüme kavuşturuyor. İnşallah önümüzdeki hafta yapacağımız toplantıyla, Akil İnsanlar heyetimizle bir araya gelerek, raporları, gözlemleri kendilerinden alacağız ve dinleyeceğiz. Ardından belirlediğimiz yol haritası çerçevesinde kararlılık içinde yolumuza devam edeceğiz. Ben Samsundan tüm Karadeniz bölgemizden şunu özellikle bilmelerini istiyorum. Değerli kardeşlerim, ne yapıyorsak Türkiye için yapıyoruz. Türkiye'nin yararına olacak şekilde yapıyoruz. Ne yapıyorsak hukuk içinde yapıyor meşruiyet içinde yapıyor ve değerlerimiz çerçevesinde yapıyoruz. Allah'ın izni ile bir tek şehidimizin dahi ruhunu muazzep etmeyeceğiz. Şehitlerimizin emanetini çok daha yükseğe taşıyacak girişimler dışında hiçbir girişimin içinde olmayacağız. Bakın değerli kardeşlerim akıl insanlar heyeti, şehirlerimizi dolaşırken, bazı küçük gruplar şehirlerimizde gösteri yaptılar, tahrikler yaptılar. Kimdi Onlar? En Başta Ulusalcılar. İşte o ulusalcıların maskesi şu son gösterilerde düştü. Çözüm sürecine karşı çıkan akıl insan heyetlerini tehdit eden o ulusalcılar değerli kardeşlerim Ankara'da Türk Bayrağının yakılmasına seyirci kaldılar. Bayrak yakanlarla omuz omuza polisle çatıştılar. Çözüm sürecine başka kim karşı çıktı CHP. İşte o CHP şu son gösterilerde Taksim Gezi Parkında az önce ifade ettiğim maalesef her türlü paçavraya göz yumdu. Değerli kardeşlerim biz durmayacağız. Kararlı olarak yolumuza devam edeceğiz, bizim bu mücadelemiz bir demokrasi mücadelesidir. Bizim bu mücadelemiz halkın iradesinin egemen olması mücadelesidir. Milletim bunların ne olduğunu gördü. Milletim bunların ne denli samimiyezsiz olduğunu gördü değerli kardeşlerim. İnaniyorum ki şu meydana, Cumhuriyet Meydanında bu tarihi miting de toplanan milletimin özeti her şeyi söylüyor. Bundan sonra da Allah'ın izniyle söyleyecek hiç endişem yok ve değerli kardeşlerim AK Partisiyle CHP'lisiyle, MHP'lisiyle, BDP'lisiyle Saadet Partisiyle, Büyük Birlik Partisiyle tüm şu yürüyüşe gönül veren kardeşlerime saygılar sunuyorum. (Türkiye Seninle gurur duyuyor) hiç endişeniz olmasın, hiç endişeniz olmasın evvel Allah her zaman dik duracağız dikleşmeyeceğiz, yola da böyle devam edeceğiz. Biz yola çıkarken ne dedik. Aşık Veysel'in diliyle: Uzun ince bir yoldayız gidiyoruz gündüz gece dedik. Gideceğiz gündüz gece. Hiç endişeye mahal yok, bunların hepsi Allah'ın izni ile geldi geçti. Ve oyun tutmadı, hesap tutmadı, bu oyun bozuldu. Şimdi sevgili kardeşlerim bunlar acaba bu bozulan oyunu başka yerden nasıl tutturabiliriz bunun gayreti içindeler,

bunun hesabı içindeler ama o hesap da tutmayacak. Çünkü bunun da hesabını kendi aralarında yaptılar dediler ki eğer biz bu olayda başarılı olamazsak bu iktidar bundan sonra kolay kolay yıkılmaz. Günaydın, günaydın Evelallah yıkamayacaklar. Kardeşlerim bakınız (Dik dur eğilme Bu millet seninle) Bu olayların tamamından İstanbul'da, İzmir'de Ankara'da ülkemizin dört bir yanı rahatsız oldu. Samsun bu olaylardan rahatsız oldu. Ya benim vatandaşım camide içki içen, ayakkabı ile camiye girenlerden rahatsız olmaz mı? Caminin içini adeta çöplüğe çevirenlerden rahatsız olmaz mı? Başörtülü kızlarımıza yapılanlardan benim milletim rahatsız olmaz mı? Polisimize uygulanan şiddetten benim milletim rahatsız olmaz mı? Kim bu polis Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin ve onlara kaldırım taşlarıyla saldırdılar. Söktüler kilit taşlarını polisime attılar. Daha da ileriye gittiler Mecidiyeköy'de silahla ateş ettiler ve bir polisimi midesinden yaraladılar, bir polisimi de ayağından yaraladılar. Ama polisim ateş etmedi, biber gazı sıktı. O onun en doğal hakkıdır. Dünyanın her yerinde bu sıkılır. Rahat dur biber gazı da sıkılmasın. Sen rahat durdun da, benim polisim geldi de sana biber gazı mı sıktı. Ama sen kalkar da kilit taşıyla benim polisime saldırırsan o sadece kalkanla karşında dururken ne yapacaktı. Su sıkmayacak, biber gazı sıkmayacak ne yapacak buyurun gel mi diyecek. Onun görevi de o tabiki biber gazını sıkacak, önce su sonra biber gazı bu onun asli görevidir. Avrupa birliği müktesebatında var. En ileri ülkelerin hepsinde bu uygulama var olmayan yok. Ve ekranlarda görmüyor musunuz? Batının polisleri ne yapıyor Yunanistan'ı görmediniz mi? İngiltere'yi görmediniz mi? Fransa'yı görmediniz mi? Almanya'yı görmediniz mi? Oraların polisleri ne yapıyor vatandaşına. Şimdi bizde sadece biber gazı sıkıyor diye birileri bize akıl veriyor o akli kendine sakla, a akli kendine sakla. Bize aklımız yeter. Biz insanın kıymetini iyi biliriz. Yeter ki o insan özgürlük alanını iyi bilsin. Hukuk içinde ne yapmak istiyorsa yapsın. Gelsin Cumhuriyet meydanında mitingini yapsın. Gösterisini yürüyüşünü burada yapsın. Ama kalkıp da yani bizim oturma yerinde kendi evimizde gelip de benim mahremime girecekse, benim evime saldırıyorsa, belediyeye saldırıyorsa, Valiliğe saldırıyorsa, kamu binalarına saldırıyorsa kusura bakmasın orada da güvenlik güçlerimizi karşısında bulur. Tabi bütün bunlardan sadece Türkiye değil, Pakistan'dan Amerika'ya, Yemen'den Cezayir'e Makedonya'dan Almanya'ya kadar her bir kardeşim rahatsız oldu. Oralarda gösteriler yaptılar bizlere destek için, yanınızdayız diye. Bu sabah baktım Kosova'da gösteriler yapıyorlar Gostivar'dan bize selam söylüyorlar. Onlar hani bazı yerleri ayağa kaldırdıklarını zannediyorlar ya, ama şu şanlı harekete, şu milli değerlerine sahip çıkan AK Parti iktidarına unutmayın dünyanın dört bir yanından da ayrıca destekler geliyor. Her yönüyle. Bu CHP hiçbir zaman milletle yürümedi. İşte hep böyle terörle yürüdü. Terör örgütleriyle yürüdü. Çetelerle yürüdü, mafyayla yürüdü. Biz ise milletimizle yürüdük, milletimizle yürüyoruz. Biz milletimiz ne derse onu yapıyoruz. Milletimizin onay vermediği hiçbir girişimde yer almıyoruz. Çözüm süreci konusunda herkes müsterih olsun, rahat olsun. İnşallah bu ülkede kan da duracak Allah'ın izni ile. İnşallah o iltihabı söküp atacağız. Sağlıklı bir bünyeye 2023'e kadar, Allah'ın izni ile ulaşacağız. Hiç endişeniz olmasın. Ben buradan Samsuna, Samsunlu Kardeşlerime Demokrasiye sahip çıktığınız için, milli iradeye sahip çıktığınız için tekrar, tekrar teşekkür ediyorum. Sandığa, hükümetinize, partinize sahip çıktığınız için sizlere şükranlarımı sunuyorum. Sağduyudan, itidalden asla pirim vermeyeceğiz. Tahriklere, oyunlara, tuzaklara asla gelmeyeceğiz. Kardeşi kardeşe düşürmek isteyen alçaklara asla aldanmayacağız. Bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, hep birlikte Türkiye Olacağız. Afyonkarahisar'dan yola çıkarken ne demiştik hatırlayın, ama bunu hep birlikte söyleyeceğiz, tamam mı? Türkiye duymalı. Erkekler sesiniz pek çıkmıyor, bayanların çıkıyor. Hazır mıyız? Afyondan yola çıkarken şunu söyledik. Tek millet, (Tek millet) Bu ses az oldu. Tek millet, (Tek millet), tek bayrak (tek bayrak), Tek vatan (tek vatan) tek Devlet (tek Devlet) güzel, güzel. İşte mesele bu. Yani gezi parkına bir grup geliyor onlar

halk onlar millet, eee, cumhuriyet Meydanına gelen ne? Bunlar millet değil mi? Bunlar halk değil mi? Onların sesine kulak verenler, Sincan'ın sesine niye kulak vermiyorsunuz, Kazlıçeşme'nin sesine niye kulak vermiyorsunuz, Mersin'in sesine niye kulak vermiyorsunuz, Kayserinin sesine niye kulak vermiyorsunuz. Samsunun sesine niye kulak vermiyorsunuz. Yarın da Erzurum'dayız, Erzurum'un da sesine kulak ver. İşte coşku burada. Ama burada yakma yıkma yok, burada kırma dökme yok. Burada özgürlük mücadelesini kazanmış olanların özgürce yollarına devamı var. Şimdi geliyoruz bir başka noktaya. Bizim şarkımız var değil mi? Neydi? Onlar taksim meydanında dursunlar ama biz yürüyeceğiz. Durmak yok yola devam. Şarkımızı söylemeye hazır mıyız? (Eveet) şöyle bayrakları bir göreyim. Çok güzel hiç indirmiyoruz. Beraber yürüdük biz bu yollarda, (beraber yürüdük biz bu yollarda), Beraber ıslandık yağın yağmurda (Beraber ıslandık yağın yağmurda), şimdi dinlediğim tüm şarkılarda (şimdi dinlediğim tüm şarkılarda) bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor). Günümüz kutlu olsun. Allah yar ve yardımcımız olsun, yolumuz bahtımız açık olsun diyor sizleri muhabbetle selamlıyor, hepinizi rabbime emanet ediyorum.

EK-4. 24 Mart 2014 Tarihinde Ankara’da Gerçekleştirilen 30 Mart Mahalli İdareler Seçimi Miting Konuşması Deşifre Metni

Ankara seni yürekten selamlıyorum Ankara. Akyurt, Altındağ, Ayaş, Bala, Beypazarı, Çamlıdere, Çankaya; sizleri gönülden selamlıyorum. Çubuk, Elmadağ, Etimesgut, Evren, Gölbaşı, Gündül, Haymana, Kalecik, Kazan; sizleri kalpten selamlıyorum. Keçiören, Keçiören, Kızılcahamam, Mamak, Nallıhan, Polatlı, Pursaklar, Şereflikoçhisar, Yenimahalle, Yenimahalle; iki kere niye yapıyorum? Ev sahibisiniz ya, Keçiören’de ev sahibi, siz de ev sahibisiniz. Onun için çok güür sedayla olacak. Keçiören, Yenimahalle; hah, sizleri muhabbetle selamlıyorum. Artık bir dünya başkenti olan Ankara’yı aşkla, sevdayla selamlıyorum. Hatay’dan sizlere kucak dolusu selamlar getirdim. Hamd olsun Hatay’da da 110 bin kişi oradan sizlere selamlar, sevgiler gönderiyor. Kardeşlerim, biz sizlerle gurur duyuyoruz. Bu mitinglerimizi hep Sincan’da yaptık. Sincan, ne alemdesin? Yakışmadı bu Sincan’a. Sincan ne alemdesin? Hah, şöyle çıksın bir güür sedanız. Buradan Hacı Bayram Veli Hazretlerine, Seyyid Hüseyin Gazi’ye, Abdülhakim Arvasi Hazretlerine, Bünyamin Ayaşı, Ali Semerkandi, Taceddini Veli Hazretlerine, Ankara’da türbesi, makamı olan tüm âlimlere, gönül insanlarına Rabbimden rahmet niyaz ediyorum. Ankara, sen Selçuklu’nun şehrisin. Ankara, sen Osmanlı Cihan Devletinin şehrisin. Sen, İstiklal Savaşı’nı başlatan, onu zaferle sonuçlandıran şehirsin. Ankara, sen Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni kuran şehirsin. Demokrasinin, milli iradenin şehrisin. Ankara, sen Gazi Mustafa Kemal’in, muzaffer kumandanların, demokrasi kahramanı Adnan Menderes’in şehrisin. Sen Türkiye Cumhuriyeti’nin Başkenti, dünya mazlumlarının, gariplerin, yoksulların umudu bir dünya başkentisin. Seninle iftihar ediyoruz Ankara. Tarihine, camilerinle, türbelerinle, âlimlerinle iftihar ediyoruz. Demokrasi mücadelesindeki emsalsiz yerine iftihar ediyoruz. Dünya mazlumlarının umudu olduğu için seninle iftihar ediyoruz. Ey Ankara, Rabbim kardeşliğimizi, dayanışmamızı, yol arkadaşlığımızı daim eylesin. 30 Mart seçimleri Türkiye’imiz için, Ankara’mız için, milletimiz için, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun. Kardeşlerim, 94 yıl önce 23 Nisan 1920’de Ankara’da Ulus Meydanı’nda Türkiye Büyük Millet Meclisi dualarla açıldı. Meclis hemen o gün çalışmaya başladı. Polatlı’dan düşmanın top sesleri geliyordu. Ancak Meclis korkmadı. Hatta merhum Mehmet Akif Ankara’da hem millete, hem ordumuza, hem de Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne hitap eden o muhteşem dizeleri istiklalimizin, istikbalimizin dizelerini yazdı: “Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak, Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak. O benim milletimin yıldızıdır parlayacak. O benimdir, o benim, milletimindir ancak. Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilal, Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celal. Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal. Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklal.” Evet top seslerine rağmen, düşman tehdidine rağmen Meclis çalıştı, Kurtuluş Savaşı’nı idare etti, ordumuzu sevk etti ve İstiklal Savaşımızı zaferle sonuçlandırdı. Ardından yine burada Cumhuriyetimizi ilan ettik. Hep birlikte çalıştık. Şehitlerimizi defnettik, yaraları sardık. Hep birlikte Türkiye’mizi büyütme mücadelesini evet büyüklerimiz, dedelerimiz verdiler. Yollar yapmaya, demiryolları inşa etmeye, köprüler yapmaya, şehirler inşa etmeye başladılar. Yoksulluğu aşmak, kalkınmak için, refahı, huzuru, kardeşliği güçlendirmek için milletçe çok ama çok çalıştık. Kardeşlerim, 91 yıllık bu süreçte iyi günlerimiz olduğu gibi kötü günlerimiz de oldu. Örneğin tek parti CHP dönemini yaşadık. Gazi Mustafa Kemal’in vefatının ardından millete yapılan çok ağır

zulümleri yaşadık. Ah bu CHP var ya, bu CHP, ah kardeşlerim, bunun gidecek yeri yok ya. Bunların ömrü zulümle geçti, zulümle. Kur'an-ı Kerim yasaklandı bu ülkede. Kur'an'ın öğretilmesi yasaklandı, öğrenilmesi yasaklandı. Camilerimizi kapattılar, yıktılar, ahıra, depoya, müzeye çevirdiler. İnsanların kılık kıyafetlerine müdahale ettiler. Sakala, bıyığa, başörtüsüne bile karıştılar. Özgürlükleri kısıtladılar, kitapları yasakladılar. Dilleri, kelimeleri yasakladılar. 23 Nisan'da kardeşlik üzerine başlayan bir süreci işte bu tek parti CHP döneminde ayrımcılıkla, ırkçılıkla, kutsal değerlere saygısızlıkla maalesef tahrip ettiler. Kardeşlerim, bakınız bu CHP'nin tarihinde ne var? Gazi Mustafa Kemal başlattı, ama öldükten sonra yaşananlara bakın. Kurdu. İnönü şunu yaptı: Gazi ölür ölmez Türk Lirasının üzerinden resimlerini kaldırdı, kendi resmini koydu. Devlet dairelerinden Gazi'nin portrelerini çıkardı, indirdi kendi portrelerini koydu; CHP bu. Bitmedi. Posta pullarının üzerinden Gazi'nin resimlerini çıkardı, kendi resimlerini koydu; CHP bu. Ve ben buradan Dersim'e de sesleniyorum; ey Dersim, Dersim'in katliamını da işte bu CHP yaptı, bu CHP yaptı. Ayrımcılık bunlarda, yalan bunlarda, fitne bunlarda, kardeşlerim takiye bunlarda. Sonra bir yürekli insan çıktı. Kalbi millet sevgisiyle, vatan sevgisiyle dolu bir insan çıktı. Merhum Adnan Menderes 10 yıl boyunca yasaklara son verdi. Ezan Türkçe okutuluyordu, tekrar ezanı aslına döndürdü. Gümbür gümbür iktidar oldu ve iktidara gelişle birlikte tabii ki CHP bunu hazmedemedi. Onun için de evet Menderes'e tuzaklar üstüne tuzaklar, iftiralar üstüne iftiralar, her şeyi yaptılar. Aynen bugün bu kardeşinize nasıl saldırıyorlarsa, aynı şekilde saldırdılar. Yolsuzlukla suçladılar Menderes'i, diktatör dediler, tek adam dediler; aynen şimdi bu medya, bir kısım medya, arşivlerden çıkardılar o günün başlıklarını aynı başlıkları bugün atıyorlar. Televizyonlarda aynı şeyleri tartışıyorlar. Ya diktatörün olduğu bir ülkede sen onun aleyhine böyle başlık atar mısın ya? Kaçacak delik ararsın, delik. Dünyada diktatörlerin olduğu ülkelere bakın bakalım ne oluyor oralarda? Sesin, soluğun çıkmaz. Kardeşlerim, ama Menderes milletini sevdiği için, millet de onu sevdiği için maalesef yaşatmadılar. Önce milli iradeyi, milletin reylerini idam ettiler, ardından merhum Menderes ve iki arkadaşını idam ettiler. Ah güzel Ankara, bu Ankara çok şeylere şahit oldu. Bu Ankara nice millet sevdalılarına, ama nice millet düşmanlarına şahit oldu. Bu Ankara kendi şahsi hırsı için, kendi çıkarı için, kendi ikbali için Türkiye'nin, milletin istikbalini ateşe vermeye çalışan nice zalime şahit oldu. Ama asla Ankara asla umudunu kaybetmedi. Ankara her gün batan güneşin yeniden doğacağına, karanlıkların her sabah yeniden aydınlanacağına gönülden inandı. Kardeşlerim, şunu asla unutmayın: Bu CHP hiçbir zaman değişmedi ve hiçbir zaman değişmez. Tek parti iktidarı döneminde millete zulmeden CHP neyse, bugünkü CHP de odur. 10 yıllar önce ezandan rahatsız olan CHP neyse, bugünkü CHP odur. 27 Mayıs müdahalesine alkış tutan CHP neyse, bugün için CHP de odur. Merhum Menderes'i idama götüren, bunun zeminini hazırlayan CHP neyse, inanın bugünkü CHP de odur. 27 Mayıs öncesinde, 12 Eylül öncesinde sokakları ateşe veren, gerilim siyaseti yapan, insanları tahrik eden, milli iradeye düşman CHP neyse, işte bugünkü de odur. CHP'de isimler değişebilir. CHP solcu gibi, ülkücü gibi görünebilir, CHP dindar gibi, din düşmanı gibi görülebilir, ama CHP, CHP'dir. CHP kafası değişmez, CHP tavrı, CHP duruşu asla değişmez. Bundan 70 yıl önce milleti küçümsüyorlardı, inanın bugün de küçümsüyorlar. İşte daha yakın zamanda bunlar çıktılar benim köylü kardeşime, benim çiftçi kardeşime, esnaf kardeşime, ev hanımına, işçiye, memura bidon kafalı dediler, göbeğini kaşıyan adam dediler, makarnacı-kömürcü dediler. Bakın CHP İzmir İl Başkanı bir açıklama yapmış, duydunuz mu bilmiyorum: İzmir'de AK Parti mitinginin rekorunu kıracaklarmış. Hayırlı olsun. Ne diyor biliyor musunuz? Bizim

mitingimize gelenler -şu ifadeye bakın- midyeyi kabuğuyla yiyenler olmayacak diyor. Güya AK Parti mitingine gelenleri tahkir ediyor. İşte CHP kafası budur. Sağ olasınız, sağ olasınız. “Tüm şer odakları sana karşı ittifak yapmışken sana destek vermek boynumuzun borcu be Usta” diyorlar, ben de teşekkür ediyorum. Beraber yürüyeceğiz bu yolda, ne dedik? Uzun ince bir yoldayız, gidiyoruz gündüz-gece. Gideceğiz gündüz-gece. Kardeşlerim, işte CHP’nin ırkçılığı budur. Faşizm, ırkçılık CHP’nin genlerine işlemiştir ve oradan çıkmaz. Şimdi bu CHP Ankara’da ne yaptı? MHP’li bir ismi aday yaptı, öyle mi? Ne diyor? Çok enteresan, burası Ankara, modern bir Başkent. İlana bakın ilana. Yavaş gardaşım yavaş diyor. Ey bunların zaten hiç acelesi olmadı ki. Bunlar o kadar yavaş ki Ağustosböceği gibi 5 yıl yatarlar hiç acele etmezler. Ufukta sandık görününce öylesine çalışmaya başlarlar. Ankara’da tembele oy yok. Ankara’da yavaş olana oy yok. Ankara’nın acelesi var. Ankara, dünyanın en saygın başkenti olmak için yavaş değil hızlı, becerikli, planı olan, projesi olan, hedefi olan bir aday istiyor. Ankara’da bugüne kadar AK Parti’nin karşısına çok aday çıktı, çok vaatlerde bulundular, olmayacak şeyleri vaat ettiler. Suyu, otobüsü, metroyu bedava yapacağız diye çok olmayacak şeylerin sözünü verdiler. Ankaralı bunları yutmaz, yutmuyor. Ankara popülist siyasete prim vermez, vermedi. Şu andaki aday Beypazarı’nda Belediye Başkanıydı. Geldi 13 kuruş olan suyu Beypazarı gibi yerde 25 kuruşa çıkardı. Üstelik de Beypazarı’nda arsenikli, sülfatlı suyu benim oradaki kardeşlerime içirdi. Daha aday olurken bu şahsı kandırdılar, ekip kuramadı ekip. Kardeşlerim, biz bir şeye inanacağız, o da şu: Biz her şeyden önce bu millete efendi olmaya gelmedik. Biz bu millete hizmetkâr olmaya geldik. Kardeşlerim, şimdi soruyorum sizlere; CHP mi MHP’ye iltihak etti... Sağ olun, Allah razı olsun, sağ olun. Hepimizin anneleri nur içinde yatsın inşallah, babalarımız nur içinde yatsın inşallah. Biz onların varisleri olarak bu ülkeye hizmet etmeye devam edelim. Kardeşlerim, CHP mi MHP’ye iltihak etti, yoksa MHP mi CHP’ye iltihak etti belli değil. MHP’ye bakıyorsunuz, maşallah CHP’nin avukatı gibi çalışıyor. CHP’ye bakıyorsunuz, o da MHP olmaya çalışıyor. CHP Genel Müdürü önceki gün Ankara’da bozkurt işareti yapıyor. Hayırlı olsun. Yeni partin hayırlı olsun Kılıçdaroğlu. Ankara’daki CHP taraftarı solcuların hepsine hayırlı olsun. Şimdi bu bozkurt işaretini gitsinler, 12 Eylül öncesinde öldürülen solculara, ülkücülere izah etsinler. CHP gitsin bu ülkücü adayını on yıllardır istismar ettiği isimlere izah etsin. Kiralık adayla siyaset olmaz. Organ nakli yapar gibi aday transfer ederek siyaset yapılmaz. Dokuları uyuşmayan organlar bünyeye uyum sağlayamaz. İlkeleri ayaklar altına alarak siyaset yapılmaz. Bu CHP Genel Müdürü 2011 seçimleri öncesinde gitti Bursa’da bir yerel televizyon kanalında konuştu. Ankara, ne dedi biliyor musunuz? Yüzde 40 oy alamazsam, ben de, arkadaşlarım da bırakır gideriz, hadi bize eyvallah; bunu söyledi. Yüzde 40 alamazsak istifa ederim dedi. Peki, ne aldı? Yüzde 26. İstifa etti mi? Ya bu adam akşam başka, sabah başka. Bunda yalan var, takiye var, iftira var, her numara var bunda. Fakat bir tane doğru lafı var, ne diyor biliyor musunuz? Yalancıdan başbakan olmaz diyor, çok doğru, el Hakk doğru. Yalancıdan başbakan olmuyor, onun için de Kılıçdaroğlu bu ülkede 5 yıldır Genel Başkan, üç seçime girdi hala nal topluyor, nal. Şimdi de dördüncü seçimini kaybedecek. MHP Genel Başkanı 15 yıldır Genel Başkan. Bildiğim kadarıyla 7 seçim kaybetti, 8. seçimi de kaybedecek. Ama bırakmaz, niye? Koltuk sıcak, bırakmaz. Bak ben diyorum ki, eğer bu seçimden birinci parti olarak çıkmazsam veya biz birinci parti olmazsak Genel Başkanlığı bırakmaya hazırım diyorum, öyle, başarısızsan bırakacaksın. Kılıçdaroğlu, gel sen de bırak diyorum, bırakamaz. Ya istiyorum ki CHP’yi kurtaralım. CHP’yi böyle bir başarısızdan kurtaralım. Çünkü demokrasi güç kazansın bunu istiyorum.

Karşınızda güçlü bir muhalefet olmazsa demokrasi güç kazanmaz. Bahçeli'ye aynı şeyi söylüyorum, hiç umurunda değil, o zaten şu anda nostaljik olarak siyaseti yapıyor. Aslında bunların tabii partinin başında olması bizim işimize gelir, böyle içler acısı bir muhalefet varken biz daha çok seçimler kazanırız evvel Allah. Kardeşlerim, bakın buraya az önce de söyledim Hatay'dan geliyorum. Hatay'da da CHP yine kendi içinden bir aday çıkaramadı. Bizim AK Parti'den aday yapmadığımız şahsı aday yaptı, Çorum'da da aynı. Evvel Allah. Biz rükûda eğiliriz, başka hiçbir türlü eğilmeyiz. Bakınız Kılıçdaroğlu'nun yolsuzluklar hakkında klasör hazırladığını söylediği şahsı Partiden ihraç ettiler. Partiden yolsuzluk sebebiyle ihraç ettikleri kişiyi gitti İstanbul'a Büyükşehir Belediye başkan adayı yaptı. Kardeşlerim, ya bir tane adam bulamadın mı ya, hiç mi doğru dürüst bir adam yok bu CHP'nin içinde, ona mı kaldın? Aynı şey de Ankara'da işte. Kardeşlerim, bu Kılıçdaroğlu bir garip. İstanbul'dan biliyorsunuz geçen seçimde o Belediye başkan adayı olmuştu. Gitti ikametini Kağıthane'ye aldı. Ve sordular kendisine, Sayın Kılıçdaroğlu nerede oturuyorsunuz? Verdiği cevap, Kağıttepe'de oturuyorum. Ve öyle bir gelişme de oldu ki, seçimlerde kendine bile oy veremedi Kılıçdaroğlu. Her zaman diyorum ya, inanın 3 koyun verin, 5 koyun verin kaybedip gelir. Ya bunlar bizim SSK'yı batırdılar ya, SSK'yı batırdı. Ah onun Genel Müdür olduğu zamanlarda ah hanım kardeşim; hastanelerde çektiğimiz çile neydi? Rezaletti değil mi? Tedavi olmaya gittiğimiz zaman sabah şafakta gidiyorsun, sana bir numara veriyorlar, o gün belki muayene oluyorsun, belki olamıyorsun, ertesi gün de gel diyorlardı, hep yaşadık bunları. Hastanenin eczanesine iniyorsun ilaçların yarısı var, yarısı yok, bunları yaşadık mı? Kimdi? Kılıçdaroğlu. Ya Kılıçdaroğlu, sen busun ya. Sen bize böyle kalkıp iftiralarla, yolsuzluk şu-bu, bunlarla falan milleti kandıramazsın. Kardeşlerim, şimdi benim vatandaşım, Ankaralı hemşerim istediği hastaneye gidiyor mu? İsteddiği eczaneden ilacını alıyor mu? Artık ayırım yok, istediğin hastaneye gidersin. Neden? Çünkü biz insanımızı seviyoruz, biz önce insan dedik, sonra devlet. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. Önce insan, bu bizim için çok önemli. Kardeşlerim, yıllarca mütedeyyin insanlarla, dini değerlerle, bizim kutsal değerlerimizle alay eden, onları tahkir eden, yasaklayan CHP gitti örgütle, örgütle, yani Pensilvanya'daki zatın bir tane ceketi varmış, bir tane ceketi varmış. Ya bu ne ceket be. Cekte CHP giriyor, MHP giriyor, ananaslar giriyor, rafineriler giriyor, milyarlarca dolarlar giriyor, Allah Allah bu ne tek ceket ya, anlamak mümkün değil. Kardeşlerim, bakınız devletimizin, ülkemizin milli güvenliğini tehdit eden tüm unsurlara karşı gerekli tedbirleri almak bizim görevimizdir. Şu anda hain bir terör örgütü var. Bu bir terör örgütü. Buna karşı gerekli tedbirleri almak bizim görevimiz. Bu Pensilvanya kasetle CHP'nin Genel Başkanını indirdi, Baykal'ı. Baykal hala başka yerlerde arıyor, ne başka yerde arıyorsun ya, işte adres belli. Ve bu Genel Müdürü de kasetle getirdiler. İşte şimdi o kasetlerin bedeli ödeniyor. Bunlar şantajcı, bunların veri depoları var, her an her yerden bir şeyler çıkarırlar. Ve bunlar evlerin çevrelerinde de örgütlemişler, oralarda evler kiralayıp oralardan da dinleyebilirler, gözetleyebilirler, böyle hain bir örgüt bunlar. Bir Başbakanı mahkeme kararı dahi olsa dinleyemezsin, Cumhurbaşkanını dinleyemezsin, Genelkurmay Başkanını dinleyemezsin, bakanları dinleyemezsin. Ama bu zalimler dinler, bu hainler dinler, bunlar Haşhaşi. Bazıları diyor ki; ya Başbakanım, Haşhaşi ağır olmuyor mu? Haşhaşi bunların yanında elleri öpülür elleri. Çünkü teknoloji o kadar ileri değildi o zaman. Bunlarda her numara var. Bildiklerimi anlatamıyorum, ağlarım ağlatamam. Dili yok gönlümün, ondan ne kadar bizarım. Ah kardeşlerim, ah kardeşlerim. CHP Pensilvanya'ya diyet borcu ödüyor. Bu ittifaktan hiç kimseye hayır çıkmaz. Bu ittifaktan Türkiye'ye hayır

çıkılmaz, bu ittifaktan Ankara'ya hayır çıkmaz. Bu ittifak şer ittifaktır. Ankara bu ittifakı 30 Mart'ta bozar. Ankara; CHP, MHP, BDP, Pensilvanya ittifakını bozacak mısın? Bozacak mısın? Bunların şimdi ablaları varmış, kapıları dolaşıyormuş, size de geliyorlar mı? Geldiler mi? Ne yaptınız? Kovaladın, ya bir çay ikram etseydin ya, kovaladın. Ya millet her şeyi görüyor artık. Ben yaşlı ninenin bunların o bir tane gazetesi var, onun ne olduğunu öğrenince nasıl yere attığını görünce, ah dedim be 80 yaşındaki ninede bile keramet var, anlıyor. 30 Mart'ta bunlara sandıkta dersini verecek misiniz? Ama bakın bir hafta kaldı, kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Durmak yok... Onların ablaları varsa, bizim ablalarımız da burada. Onların da ağabeyleri varmış, bizim ağabeylerimiz de burada, gençlerimiz burada. Kardeşlerim, ne yaparlarsa yapsınlar, bunun bedelini ödeyecekler, er veya geç ödeyecekler. Şimdi soruyorum, 30 Mart'ta bir kez daha istiklal mücadelesine var mısın Ankara? Allah sizlerden razı olsun. Demokrasiye sahip çıkıyor musun Ankara? İstiklale sahip çıkıyor musun Ankara? İradene sahip çıkıyor musun Ankara? 30 Mart'ta mührü AK Parti'ye vuruyor musun Ankara? Maşallah. Ankara'da manzara belli, Ankara Partisine sahip çıkıyor, Ankara Başbakanına sahip çıkıyor. Ankara 30 Mart akşamı inşallah bir kez daha Ankara Kalesine zafer sancağını dikeyor. Kardeşlerim, hani bizim televizyonda bayrak reklamı vardı, nasıl buldunuz? Beğendiniz mi? O kadar. Kardeşlerim, sadece Ankara'da değil Ankara'nın tüm ilçelerinde AK Partili belediye başkanlarına yetki vermenizi sizlerden istiyorum. Özellikle belki bu biraz garip de kaçacak ama, ben bir Keçiörenliyim, Keçiören'de oturuyorum, tabii Keçiören benim şu anda ilçem; burada yeniden AK Parti diyor muyuz? Ama durmak yok. Bugün biz aynı zamanda bir Keçiören mitingi yapmış oluyoruz. Etimesgut, Gölbaşı; AK Parti diyor muyuz? Yenimahalle, Kızılcahamam, Kalecik, Ayaş; AK Parti diyor muyuz? Sincan, Mamak, Altındağ, Güdül, Çubuk; yeniden AK Parti diyor muyuz? Pursaklar, Polatlı, AK parti diyor muyuz? 30 Mart'ta bütün ilçelerden müjde bekliyorum. Ankara'nın bu CHP'ye, bu MHP'ye, bu Pensilvanya'ya 30 Mart'ta çok büyük bir ders vermesini bekliyorum. Kardeşlerim, şunu unutmayın, ulaştığınız herkese bunu özellikle anlatmanızı istiyorum; 30 Mart'ta biz sadece belediye başkanı, meclis üyesi, muhtar seçmeyeceğiz. 30 Mart'ta Türkiye'nin geleceği adına çok kritik bir karar vereceğiz. Ya eski Türkiye diyecek ya da yeni Türkiye diyeceğiz. Eski Türkiye'yi unutmayın sevgili Ankaralıları. Eski Türkiye, kendisine dahi hayrı dokunmayan bir Türkiye'ydı. Şu anda Ankara, bırakın Van'a, bırakın Edirne'ye ulaşmayı, yanı başında Kırıkkale'ye, Çankırı'ya, Çorum'a, Bolu'ya, Eskişehir'e dahi ulaşamıyordu, öyle mi? Daha yakın zamanda Marmara depreminde Ankara günlerce enkaza ulaşamadı. Eski Türkiye'yi söylüyorum, 80 vilayete ulaşamıyordu, dertlere derman üretemiyordu. Ankara yoksulların elinden tutamıyordu. 12 yılda Ankara'yı öyle bir noktaya taşıdık ki şu anda 80 vilayete ulaşıyor. Kardeşlerim, Ankara artık hizmet üretiyor, eser üretiyor, çözüm üretiyor. 77 milyonu bir ve beraber kucaklıyor. Kardeşlerim, Rabia. Tek millet; biz Türk'üyle, Kürt'üyle, Laz'ıyla, Çerkez'ile, Gürcü'süyle, Abhaza'sıyla, Boşnak'ıyla, Pomak'ıyla, Roman'ıyla aklınıza ne gelirse, Arap'ıyla hepsini seviyoruz. Ama ben Türk'ü Türk olduğu için değil, Kürt'ü Kürt olduğu için değil, Laz'ı Laz olduğu için değil, Gürcü'yü Gürcü olduğu için değil, Boşnak'ı Boşnak olduğu için değil velhasıl beni yaratan Allah onları da yarattığı için seviyorum; bizim farkımız bu. Şimdi gençler bir partiye bakıyorsun siyasi Kürtçülük yapıyor, MHP'ye bakıyorsun siyasi Türkçülük yapıyor, CHP'ye bakıyorsun ben kumsalların partisiyim diyor. Enteresan, enteresan, işte 30 Mart bütün bunların bozulduğu, bu çarkın bozulduğu tarih olacak. Kardeşlerim ikincisi; tek bayrak. Ne diyor Mithat Cemal rahmetli: Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır,

toprak... O kadar. Bayrağımızın rengi şehidimizin kanı. Hilal, bağımsızlığımızın ifadesi, yıldız şehidimizin simgesi. Üç; tek vatan. 780 bin kilometrekareyle tek vatan. Batıda ne varsa doğuda da o olacak. Kuzeyde ne varsa güneyde de olacak. Yani, ayırım olmayacak. Bakın kardeşlerim, 15 yıl önce denseydi ki Iğdır'a havaalanı olacak, Şırnak'a havaalanı olacak, Ağrı'ya, Kars'a havaalanı olacak, inanır mıydınız? Ama şimdi hepsinde havaalanı var. Niye? Bizim zihniyetimiz bu. Göreve geldiğimizde 26 havaalanı vardı, şimdi 52 havaalanı var, 52, devam ediyor daha. Kardeşlerim, işte Türkiye'nin Başkentini düşünün. Biz göreve geldiğimizde şu Ankara'nın doğru dürüst bir havalimanı var mıydı? Adeta bir gecekonduydu. Gecekondularda yaşayan kardeşlerim gücenmesin. Onun için biz işte TOKİ'yle bak Kuzey Ankara yolundaki o binaları inşa ettik. Ankara'ya yakışan neyse, halkımıza yakışan neyse bunu yapalım dedik. Kardeşlerim, bunlar yalan yanlış her şeyi söyler. Kılıçdaroğlu her türlü yalanı söyler, iftirayı söyler, onun yolunda gidenler de aynı şeyi söyler. Ama ben CHP'ye gönül veren kardeşlerime sesleniyorum, MHP'ye gönül veren kardeşlerime sesleniyorum; Ankara gibi bir başkente bu havalimanını kazandıran iktidar AK Parti iktidarı. Havaalanından Turgut Özal Bulvarına giriyorsunuz, modern bir şekilde Ankara merkeze geliyorsunuz. Bu bulvarı kazandıran AK Parti iktidarı ve Melih Gökçek. Kardeşlerim, bunları görmeyecek miyiz, bu hizmetleri görmeyecek miyiz? Bizler kuru kuruya ideolojiye mi oy vereceğiz, hizmete mi oy vereceğiz? Kardeşlerim, yeni Türkiye bu işte. Yeni Türkiye'yi biz böyle inşa ediyoruz. Kardeşlerim, 23 Nisan 1920 ruhuna sahip olmak budur. 77 milyonun kardeş olduğu Türkiye. Onun için işte bir şey söylüyorum ben, o da şu: Kardeşlerim, bir olacağız, iri olacağız, diri olacağız, kardeş olacağız, hep birlikte Türkiye olacağız. Ben 30 Mart'ta tüm halkımın yeni Türkiye diyeceğine gönülden inanıyorum. Kardeşlerim, Ankara Türkiye üzerine emeli olanlara, Türkiye üzerinde ameliyat yapmak isteyenlere, Türkiye'yi yavaşlatmak isteyenlere dur diyecek inşallah bir kez daha 30 Mart'ta. Hacı Bayram Veli'nin mirasına sizler sahip çıkacaksınız. İstiklal ruhunu sizler geleceğe taşıyacaksınız, ben size inanıyorum, size güveniyorum. Değerli kardeşlerim, 25 Mayıs 2011 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyerek Ankara'nın 2023 hedef projelerini kamuoyuna açıklamıştık. Demıştim ki, Ankara bir savunma sanayi kenti olacak, bu adımlarımızı atmaya başladık. Ve bu önemli merkezden atılan adımlarda neler yapıyoruz? Bakınız kardeşlerim, savunma sanayinde tarihte eşi görülmemiş bir atılım gerçekleşti. Altay adını verdiğimiz ana muharebe tankı projesiyle artık kendi tankımızı yapıyoruz. Atak adını verdiğimiz taarruz helikopterini artık inşa ediyoruz, yapıyoruz. Anka adını verdiğimiz insansız hava araçlarını artık kendimiz üretiyoruz. İlk milli uçağımızı, Hürkuş'u yaptık, bu sene havalandı. Milli savaş uçağımızın ilk kavramsal tasarımlarını da tamamladık, inşallah 2023'e kadar kendi milli savaş uçağımızı da yapacağız. Kirpi adını verdiğimiz Kara Kuvvetlerimizin zırhlı araçlarını üretmeye başladık. Seyir füzelerini, tanksavar füzelerini, güdümlü roketleri artık kendi teknolojimizle üretiyoruz velhasıl. MİLGEM, gemimizi ürettik 2 tane, şu anda bir tanesi Afrika yolunda, Afrika'yı dolaşıyor 4 tane gemi birlikte. Kardeşlerim, ilk milli gözlem uydumuz Göktürk-2'yi uzaya fırlattık. Göktürk-1 inşallah seneye o da uzaya gidecek. Askerlerimizin eline artık kendi tüfeğimizi, milli bir piyade tüfeğini veriyoruz. Bütün bunlarla beraber hamd olsun artık kendi kendimize yeter hale geldik. Şimdi Ankara'da radar ve elektronik harp merkezimizin inşası devam ediyor, seneye faaliyete geçecek, bu adımları da attık. Kardeşlerim, dünyadaki en büyük 100 savunma sanayi firması içinde Türkiye'den Ankara merkezli iki firma ASELSAN ve TAI bulunuyor. Buraya geldik, nereden nereye geldik. Ya biz gelmeden önce bunların hiçbirisi yoktu değerli kardeşlerim,

hepsi ithaldi, ithal. Siz savunma sanayinde bir yerlere bağı olursanız bağımsızlık mücadelesini nasıl vereceksiniz, işte bunları biz hallettik. Kardeşlerim, şurada 12 yıl içerisinde bizim Ankara’da yaptığımız yatırım ne biliyor musunuz? Duydunuz mu, söylediler mi? Ben söyleyeyim sizlere. Kardeşlerim, 46 katrilyon, 46 katrilyon Ankara’ya yatırım yaptık, sadece Ankara, sadece Ankara. Yılda ne demek biliyor musunuz bu? 4 katrilyon. Kardeşlerim, Belediyenin yaptıklarını saymıyorum, sadece Merkezi Yönetim olarak. Bakınız Ankara’da bir sağlık kampüsü, iki tane dedim şehir hastanesi kuracağız Ankara’ya. Temelleri attık mı? Birisi malum Etlik’te, birisi de Bilkent’te. Temeli attık, artık yavaş yavaş yükseliyorlar. Kardeşlerim, buralarda yok yok, girildiği zaman bu hastanelerimizin içinde inşallah şifa kaynağı olacak. Ne dedik? Bir stadyum sözü verdik, 42 bin seyirci kapasiteli bir stadyum, bunun çalışmaları başladı, arazi tahsis işlemleri tamam. Diğer çalışmaların tamamlanmasının ardından hemen inşasına başlıyoruz. Kentsel dönüşüm dedik, Altındağ’da, Pursaklar’da, Eryaman’da, Gölbaşı’nda, Sincan’da, Kuzey Kent Girişi Protokol Yolunda, Mamak’ta, Çiftlik’te, Yapracık’ta, Kuyupınar’da toplam 72 bin 408 konut inşa ettik Ankara’da. Niçin? Gecekondu sorununu büyük ölçüde çözmek için. İnşallah Ankara’mızı çok daha iyi bir noktaya getireceğiz. Kardeşlerim, Ankara’ya bu yakışır. Geliyorum yüksek hızlı trene. Ankara’mızın yüksek hızlı treni var mı? Ankara-Eskişehir Yüksek Hızlı Tren Hattını 2009 yılında işletmeye aldık. Türkiye’yi Ankara’yla birlikte dünyada az sayıda ülkenin yer aldığı yüksek hızlı tren işletmecisi ülkeler ligine yükselttik. Yunus Emre ile Hacı Bayram’ı yüksek hızlı trenle buluşturduk. Türk mühendislerinin, Türk yüklenicilerinin inşa ettiği, kendi öz kaynağımızla Ankara-Konya yüksek hızlı treni yaptık mı? Şu anda sabah git, akşam gel, öyle mi? Konfor yerinde, her şey rahat. Bu hatla Hacı Bayram Veli Hazretleriyle Mevlana’yı buluşturduk. Kardeşlerim, İstanbul-Ankara şu anda yüksek hızlı trenle ilgili test ve sertifikasyon çalışmaları sürüyor. Ankara-İzmir, Ankara-Sivas, Erzincan, Bursa, Konya, Karaman yüksek hızlı ve hızlı tren projeleriyle ülke nüfusumuzun yarısını barındıran 17 ilimizi Ankara merkezli olarak bu güzel hizmetle buluşturuyoruz. Kardeşlerim, tabii bir şeye daha ihtiyaç var, yüksek hızlı tren garına ihtiyaç var. Ankara’da mevcut gar kompleksi içerisine, oradaki tarihi dokuyu muhafaza ederek günde 50 bin yolcu kapasiteli bir yüksek hızlı tren garı yapıyoruz. Avrupa’nın en büyüğü olacak bu garı bir sosyal yaşam merkezi konseptinde tasarladık, ihale süreçleri tamamlandı, yakında inşaatına başlıyoruz. Değerli kardeşlerim, burada tabii sizlerle bir şeyi daha paylaşmak istiyorum; ben Belediye Başkanlığından geldim, İstanbul. Ya bu CHP büyükşehir belediyelerine karşı çıktı, bunu biliyorsunuz değil mi? Bunu biliyorsunuz değil mi? Bunlara sorsan, bunlar olur mu canım, Büyükşehir Belediyesi Çubuk’a nasıl hizmet götürecektir, Şereflikoçhisar’a nasıl hizmet götürecektir, Bala’ya nasıl hizmet götürecektir, bunu söylerler ya. Çünkü belediyeciliği bilmiyorlar, karşı çıktılar. Anayasa Mahkemesine götürdüler, ama başarılı olamadılar. Belediyecilik bizim işimiz. Bak Ankara’nın Büyükşehir Belediye Başkanı 94’te ben İstanbul’a Büyükşehir Belediye Başkanı oldum, Melih Bey de Ankara’ya. O günden bugüne hala buradaki ilçelere Büyükşehir’e dahil olmadıkları halde buradan hizmet veriyor. Niye? Bu bir dert ya, bu bir aşk ya, bu bir sevdadır. Sevdanız varsa bunları yaparsınız, aşkınız varsa bunları yaparsınız. Kardeşlerim, aşk yoksa, sevdadır yoksa bunlar olmaz. Bakın şimdi banliyö tren hatlarını Başkentray olarak her şeyiyle yeniliyoruz. 4 ve 6 hatlı metro standardında istasyonları olan metrolarla entegre değerli kardeşlerim başkent ray sisteminin birinci etabını tamamladık. Şimdi diğer etaplar çalışılıyor. Ankara’yı bir demiryolu endüstri merkezi haline getirmek için yerli-yabancı yatırımcı ortaklığıyla metro araçları üreten bir fabrika kurduk, yakında

üretime başlıyor. Ankara-Karadeniz mevcut demiryolu bağlantısını modernize ediyoruz. Ankara’da devam eden demiryolu projelerinin bedeli 3 katrilyon. Kardeşlerim, 12 Şubat’ta Batıkent-Sincan metrosunun açılışını yaptık mı? 13 Mart’ta Kızılay-Çayyolu metrosunun açılışını yaptık mı? Geride kaldı Keçiören-Tandoğan metrosu. Onun inşaatı süratle devam ediyor, inşallah bu yıl sonuna kadar Keçiören-Tandoğan metrosunu da tamamlayacak, önce test sürüşlerini başlatacak, ardından da hemşerilerimizin hizmetine sunacağız. Böylece söz verdiğimiz üç metro hattını da Büyükşehir Belediyemizle ve Ulaştırma Bakanlığımızın gayretiyle Ankara’mıza kazandırmış olacağız. Bu projeleri sonuçlandırdık diye tamam demiyoruz, yeni projeler, yeni çalışmalar içindeyiz. Şimdi gündemimizde Kızılay’dan Esenboğa Havalimanına giden Ulus’un, Siteler’in, Kuzey Ankara Projesinin, Pursaklar’ın, Saray Fuar Alanının da güzergahında bulunduğu 29 kilometre uzunluğundaki metro hattı projesi var. İnşallah bu projeyi de biz hayata geçireceğiz. Kardeşlerim, bu CHP’nin Ankara’ya verebileceği bir şey yok. Oyuna gelmeyelim. El ele verelim. Kardeşlerim, bölünmüş yollarla Ankara’yı güçlendiren biz olduk, otoyollarla güçlendiren biz olduk. Bütün yapılanlar ortada. Diyorum ki; Başkentimizi aman ha istismarcılara kaptırmayalım. Kardeşlerim, bütün parklarıyla, bahçeleriyle, güzellikleriyle, hele hele şimdi Ankara Büyükşehir Belediye Başkanımızın o dev bir kanal dediği, Kanal İstanbul da bir çılgın proje, şimdi de Ankara’da bir çılgın proje, adeta İstanbul Boğazının bir benzerini sanal olarak burada inşallah hayata geçirmenin adımı atılacak. Bunun da Ankara’mıza ben hayırlı olmasını diliyorum. Kardeşlerim, tabii bütün bu yatırımlarla beraber Ankara her geçen gün daha güzel oluyor. Şimdi 7 gün, 7 gün, bir daha bunun sözünü verelim mi? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Kapı-kapı dolaşmaya var mıyız? Sandıklara sahip çıkmaya var mıyız? Hepiniz müşahit kartlarınızı ilçelerinizden alınız, sandıklarınıza sahip çıkınız. Abiler, siz de sahip çıkınız. Bir de ben sizden bir ricada bulunacağım; bunların dersanelerinde çocuklarınız varsa alın, alın. Milli Eğitim Bakanlığı olarak Cumartesi-Pazar günlerinde takviye kursları vereceğiz biz ücretsiz olarak. Bunların okullarından da çocuklarınızı alınız, devletin okulları bize yeter. Sakın ha bunların gazetelerini, bunların yandaş gazetelerini de okumayınız, okumayınız. Gazete mi yok ya, gazete mi yok. Sabah akşam bu ülkede Başbakanına küfreden, bakanlarına küfreden, bu kadar hizmetleri görmeyen insanlara ah ah... Artık ben bunlara verilen destekleri konuşmak istemiyorum, sadece yazıklar olsun diyorum, yazıklar olsun diyorum. Ama şunu unutmayın, kişi sevdikleriyle beraber haşrolunacaktır. Pensilvanya, sen de Kılıçdaroğlu’yla beraber haşrolunacaksın, onunla beraber. Çünkü bu attığınız iftiralar, sen hangi yüzle, hangi yüzle Tayyip Erdoğan’a hain diyecek cüreti kendinde buluyorsun, hangi yüzle? Önce haddini bileceksin, haddini. Eğer sende zerre kadar onur varsa, dürüstsen, samimiysen, bu ülkeden 99’da kaçıp gittin, dön Türkiye’ye gel. İnzivaya çekildim diyor, Pensilvanya inziva yeri mi ya. Bak Hacı Bayramı Veli Ankara’da inzivaya çekildi, sen de Ankara’da çekilseydin, Bursa’da çekilseydin, Kayseri’de, Konya’da çekilseydin, memleketin Erzurum’da çekilseydin. Bunları istemedin, Mekke’de çekilseydin, Medine’de çekilseydin. Pensilvanya’da inziva, geç o işi geç. Ah kardeşlerim, bunlarda her yol var, her yol var. Ama uyanık olacağız. Müslüman bir sokulduğu delikten bir daha sokulmaz. Kardeşlerim, “ilim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir. Sen kendin bilmezsen, ya nice okumaktır.” Efendim, bu ilim erbabı, biz çok ilim erbaplarını gördük. Meleklerin içinde de en önemli ilim erbabı vardı, ilim farklı bir şey. İlim olmak, alim olmak, ilim erbabı olmak, ama hepsinden öte arif olmak; budur aslolan. Benim kızlarımın çektiği çileleri biliyorum. Benim kızlarım bu ülkede başörtülü olarak okuyamadı, çocuklarım katsayıdan dolayı

okuyamadı. Pensilvanya'daki zat kalktı dedi ki; başörtülerinizi çıkarın, başörtüsü fûruattandır. Ama sen 28 Şubat öncesinde böyle söylemiyordun. 28 Şubat'ta ödülleri yağdırmaya başladın. Bunları biliyoruz. Şimdi bizim bu kızlarımız çile çektiler 15 yıl. Şimdi artık başörtülü olarak da okuyabiliyor mu? Üniversiteye gidebiliyor mu? Katsayı sorunu var mı? Ayrımcılık var mı? Baş açık-baş örtülü yan yana okuyor mu? Birlik bu, normalleşme bu, kardeşlik bu. Ne çile çektirdiniz be, ne çile çektirdiniz be, ama tutmadı, bozuldu bu oyun. İnşallah el ele vereceğiz, imam hatipler, meslek liseleri el ele, omuz omuza inşallah. Şuraya bak düz liselerde Kur'an-ı Kerim okunabiliyor, Peygamberimizin hayatı okunabiliyor. Pensilvanya'daki zat bunlar mı seni rahatsız etti? İmam hatiplerin açılması mı seni rahatsız etti? Nasıl verecen sen bunların hesabını, nasıl verecen bunların hesabını? Onun için CHP'yi destekleyen bu Pensilvanya'ya 30 Mart'ta hesabı siz soracaksınız, siz soracaksınız. Ankara'nın asırlık rüyası Gerede, inşallah 2050 yılına kadar Ankara içme suyu sıkıntısını çözüyor. Ankara'da eğer Kredi Yurtlar'da yer yoksa müracaatınızı yapın, sizi sosyal tesislerimize alacaklar, ben yine onlara talimatı veririm, sosyal tesislerde yer yoksa sizleri ayrıca gerekirse otellerde misafir edeceğiz, tamam? Çünkü biz sizi bu insafsızların elinden kurtaracağız. Bütün bunların dışındaki vakıflara da çağrı yaptım, onlar da sizlere kapılarını açacaklar, hiç endişeniz olmasın. Hemen şurada isimlerinizi falan yazdırın, arkadaşlarımız bunu takip etsinler. Kardeşlerim, şimdi hazır mıyız? Hazır mıyız? Şu coşkunuz yeter, şu ihtişamınız yeter. Melih Gökçek kardeşimle bu dönem yola devam mı? Bir hafta gece-gündüz çalışmaya devam mı? Durmak yok... Kardeşlerim, hazır mıyız? Beraber yürüdük biz bu yollarda, beraber ıslandık yağın yağmurda. Şimdi dinlediğim tüm şarkılarda, bana her şey sizi hatırlatıyor, bana her şey Ankara'yı hatırlatıyor, bana her şey Türkiye'yi hatırlatıyor. Şimdi bir hafta. Ama sizden benim bir ricam daha var. Ne yapacaksınız biliyor musunuz? Şimdi kiminle görüşüyorsanız, AK Parti'ye gönül vermeyen kimlerle görüşüyorsanız akrabanız, komşunuz, yakınınız, dostunuz, onlara bildiklerinizi anlatın. Olsun, bize düşen görev anlatmaktır, biz anlatırız, gerisi Allah kerim. İlla Pensilvanya'daki zat 100 kişiyi ikna edin, böyle bir şey yok. Hüküm var, nedir o hüküm? Bizim görevimiz ikna etmek değil, bizim görevimiz sadece doğruları tebliğdir, biz anlatırız. Kalplerin sahibi Allah'tır. Biz bu yola böyle çıktık, Partimizi kurduk, 16 ay sonra iktidar olduk, o gün bugündür iktidardayız. Şimdi ilçelerimizi alalım bakalım. Bakın şimdi bana göre solumda Keçiören, arka solda Yenimahalle. Şimdi bakın özellikle oturmuş olduğum şu Keçiören'de ona göre sizden özel gayret bekliyorum. Yenimahalle'de özel gayret bekliyorum. Tüm ilçelerimiz, 25 ilçede devrim bekliyorum. Bizim iki tane de hanım belediye başkan adayımız var biliyorsunuz. Kalecik'i bu sefer hallediyoruz, inşallah. Gündül'ü de hallediyoruz. İnşallah bir sinyal, işaret veriyoruz. Sandıkları AK Parti'nin oylarıyla inşallah aydınlatacağız. Şöyle bir yarım hilal yapalım. Hani futbolcular maçta şöyle kendi aralarında bir akitleşirler ya maçı almak için, şimdi biz de burada bir akitleşeceğiz. 25 ilçe, 1 de Büyükşehir; almaya var mıyız? Var mıyız? Maşallah, barekallah. Gümbür gümbür geliyoruz Allah'ın izniyle, çok çalışacağız, durmak yok. Uzun ince bir yoldayız... O kadar, gideceğiz gündüz gece. Haydi bakalım.

EK-5. 12 Temmuz 2014 Tarihinde Antalya’da Gerçekleşen 10 Ağustos Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Miting Konuşması Deşifre Metni

Sevgili Antalyalılar, çok değerli kardeşlerim, sevgili gençler, hanımefendiler, beyefendiler; bugün bir kez daha sizleri, tüm Antalya’yı, tüm Antalyalı kardeşlerimi hasretle, muhabbetle selamlıyorum. En başta, Antalya’ya, Antalyalı kardeşlerime 30 Mart’ta AK Parti’ye verdiğiniz o büyük destekten dolayı teşekkür ediyorum. Antalya’da Fetret Dönemi sona erdi, Antalya’da karabulutlar dağıldı, Antalya bir kez daha AK Parti dedi, bir kez daha millete hizmet siyaseti dedi. İnşallah bu yeni dönemde eskisinden çok daha farklı bir gayretle, çok daha yoğun çalışacak, Antalya’da farkımızı ortaya koyacağız. 30 Mart’taki bu güzel tercihinizden dolayı her birinizi tebrik ediyorum. 3 Kasım seçimlerinden bugüne kadar Antalya’nın bize verdiği destek için şükranlarımı sunuyorum, Allah razı olsun diyorum. Kardeşlerim, biz Antalya’ya seçimden seçime uğrayan bir lider, bir parti değiliz. Şu meydanın dili olsa konuşsa, 10 Haziran 2012’de geldik, burada toplu açılış yaptık. 14 Aralık 2013’te geldik, yine toplu açılışlar yaptık, 1 katrilyon 211 trilyon liralık eser ve hizmet kazandırdık. 15 Mart’ta geldik seçim mitingimizi yaptık, aradan sadece 4 ay geçti, bugün bir kez daha Antalya’dayız. Bugün Antalya’da bir kez daha seçim mitingi yapıyoruz, ama bu farklı, şimdi ilk defa cumhurbaşkanını seçeceksiniz, bir kez daha Türkiye’nin geleceği hakkında kararı siz vereceksiniz. Kardeşlerim, Cumhurbaşkanlığı seçimi için 5 Temmuz’da yola çıktık. Kardeşlerim, yolculuğa nereden başladık? Samsun’dan, istiklal mücadelesinin ilk adımının atıldığı Samsun’dan, biz de yeni Türkiye’nin ilk adımını attık. Ardından, tabi Samsun’da işi bitirmedik, ertesi gün Canik’te bir meydan mitingi yaptık, oradan Tekkeköy’e geçtik, orada da bir meydan mitingi yaptık, ama ardından biliyorsunuz kongreler silsilesinin ikinci ayağı Sivas’tı, Sivas’ı sonrası bıraktık, Erzurum Kongresine geçtik, Erzurum mitingini yaptık, ardından Denizli, ardından Tokat, ardından Yozgat. Dün İstanbul’da muhteşem bir törenle Cumhurbaşkanlığı Vizyon Belgemizi Türkiye’ye ve dünyaya açıkladım. İzlediniz mi? (Eveet) Takip ettiniz mi? (Eveet) Nasıl buldunuz? Evvel Allah bunları hayata geçireceğiz, hiç endişeniz olmasın. Önümüzdeki 5 yıllık dönemde yapacaklarımız, 2023 yolunda yapacaklarımızı kamuoyuyla paylaştık. Bugün Antalya’dayız, yarın inşallah Şanlıurfa’dayız, 10 Ağustos’a kadar durmak yok yola devam, durmayacağız, ulaşabildiğimiz kadar il’e ulaşacak, bu büyük dönüşümü, bu büyük değişimi milletimizle paylaşacağız. Kardeşlerim, dün Cumhurbaşkanlığı Vizyon Belgemizi açıklarken, buraya özellikle dikkatlerinizi çekmek istiyorum, İstanbul’da Haliç Kongre Merkezinde yaklaşık 4 bin kişinin katıldığı, toplumdan farklı kesimlerin temsilcilerinin bir araya geldiği bir toplantı yaptık. Kardeşlerim, salonda hepinizin çok yakından tanıdığı çok değerli sanatçılarımız vardı, sporcular vardı, aydınlar, yazarlar, sivil toplum örgütü temsilcileri vardı, siyasetçiler vardı, o salonda aynı zamanda millet vardı. Şimdi o toplantının ardından özellikle sanatçılarımıza yönelik medyada, sosyal medyada bir linç kampanyası uygulamaya başladılar, küfür, edebe, adaba uymayan, aile terbiyesinden yoksun hakaretler etmeye başladılar. Kardeşlerim, işte bunların demokrathığı bu kadar. Bu insanlar burada tercihlerini bu şekilde yapacaklar diye bir şey yok ki, davet ettik, sağ olsunlar onlar da davetimize icabet ettiler. Bunların özgürlük anlayışı bu kadar. Bunlar kendileri gibi olmayana, kendileri gibi düşünmeyene demokrasiyi hak görmezler, özgürlüğü kendi tekellerinde görür başkalarına özgürlük hakkı tanımazlar. Mahalle baskısı derler, diktatörler, kutuplaşma derler, kendileri ne yazık ki bu yalanlarının altında kalırlar, alasını başkalarına uygularlar, on yıllar boyunca bunu yaptılar. Kendileri için demokrasi istediler, Türk’ten, Kürt’ten, Laz’dan, Gürcü’den, Boşnak’tan, Roman’dan, aklınıza ne gelirse, Alevi’den, Sünni’den demokrasiyi esirgediler. Kendileri için özgürlük istediler, yoksullara, ezilmişlere, gariplere özgürlüğü çok gördüler. Artık o günler geçti, ne

demokrasi, ne özgürlük, ne de siyaset artık hiç kimsenin tekelinde değildir. Sanatçılar, sporcular, yazarlar onların toplantısına katılırlarsa iyi, bizim toplantımıza katılırlarsa kötü. Bu alışkinlıklar eski Türkiye’de kaldı, yeni Türkiye’de biz böyle linçlere, linç kampanyalarına prim vermeyiz. İstedikleri hakareti etsinler, istedikleri yalanı, iftirayı piyasaya sürsünler, yeni Türkiye’nin kuruluşunu engellemeyecek, artık değişimini önünü kesemeyecekler. Kardeşlerim, bakınız, bunlar yıllardır hem CHP’yi destekler, bu sosyal medyadakileri söylüyorum, eski Türkiye’yi destekler, hem de Nazım Hikmet’i istismar ederek oradan prim sağlamaya çalışırlar. Peki, şimdi ben Antalya’dan Türkiye’ye sesleniyorum; Nazım Hikmeti sürgüne gönderen, sürgünde ölmesine yol açan kim? CHP. Kardeşlerim, Nazım Hikmet’e vatandaşlığını iade eden kim? AK Parti. Kardeşlerim, malum bu Kılıçdaroğlu hem Dersim’de katliamı yapan, Dersim’in istismarını yapan CHP. Peki, Dersim için özür dileyen kim? Devlet adına Tayyip Erdoğan. O katliamın benimle ne alakası vardı? Ama şu anda devlette süreklilik esastır diye bu görevi on yıllardan sonra ben yaptım. Kimin samimi olduğu, kimin de istismarcı olduğu ortada. Şimdi ben sanatçılarımıza sesleniyorum; hiç çekinmeyin, hiç tedirgin olmayın, bize oy verip vermemek ayrı bir konu, ama bir toplumun sanatçısına kendisi gibi düşünmüyor diye bu denli hakaret edenler nasipsizdir. Ben CHP’ye gönül veren kardeşlerime inanıyorum, MHP’ye gönül veren kardeşlerime de inanıyorum, ama Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde HDP’ye gönül veren kardeşlerime de sesleniyorum, inanıyorum ki bu ülkeye hizmet verme noktasında Başbakanlarının bugüne kadar sağladığı başarı ortada dururken, Cumhurbaşkanlığı seçiminde kendi başkanını çok daha güçlü olarak çıkararak ve bu hizmet kervanı yoluna güçlenerek devam edecektir. (Dik dur eğilme, bu millet seninle) Bundan endişeniz var mı? Biz kula kulluk etmeyiz, kul karşısında eğilmeyiz, biz sadece Hakk’ın karşısında rükûda eğiliriz, başka eğilme yok. Kardeşlerim, biliyorsunuz 2007 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 11’inci cumhurbaşkanını seçmek istedik, önümüze anlamsız engeller çıkardılar. Ne dediler? Size cumhurbaşkanı seçtirmeyiz dediler. CHP yanına emekli hukukçuları aldı, yüksek mahkemeleri aldı, dönemin Cumhurbaşkanını aldı, çeteleri aldı, size cumhurbaşkanı seçtirmeyeceğiz dediler. Öyle mi dedik, o zaman biz de halka gidiyoruz dedik. Ne yaptık? Önce 22 Temmuz’da genel seçimleri yaptık, yüzde 47 oy oranıyla milletimizden tekrar yetki aldık, ardından halk oylamasına gittik, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini milletimize götürdük; milletimiz buna ne dedi? Yüzde 69’la evet dedi. Kardeşlerim, şimdi ben merak ediyorum, o zaman milletin cumhurbaşkanını seçmesine hayır diyenler, acaba şimdi milletin karşısına nasıl çıkacaklar? Bu Kılıçdaroğlu halkın karşısına nasıl gelecek? Bu Bahçeli halkın karşısına nasıl gelecek? Bu HDP nasıl gelecek? Ya siz halkı inkâr ediyorsunuz, halkı ret ediyorsunuz, ama biz diyoruz ki, bu hareketi halk başlatmıştır, halkımızla devam ediyoruz. Ve ilk kez Cumhuriyet tarihimizde cumhurbaşkanını sandıkta belirleyeceğiz, siz belirleyeceksiniz siz, vekiller değil asıllar, siz belirleyeceksiniz. Cumhurbaşkanının sandıkta belirlenmesi ne anlama geliyor? Bakın, 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı sona erdi, Almanya yerle bir oldu, Japonya’ya iki atom bombası atıldı, Belçika, Avusturya, Fransa, İngiltere, daha nice ülke yıkıldı, yakıldı. Peki, onlar sonra ne yaptılar? Çalıştılar, didindiler, mücadele ettiler, şu anda çok güçlü ülkeler, ekonomiler inşa ettiler. Peki, o süreçte Türkiye ne yaptı? Değerli kardeşlerim, Türkiye maalesef tribünden izlemekle yetindi, Türkiye uzaktan takip etti. Evet, 50 yıl önce AK Parti olsaydı Türkiye bugün böyle olmazdı. Avrupa’da öyle diyorlar, Avrupa’da son yaptığım gezilerde pankartlar açıyorlar, 50 yıl önce gelseydiniz biz bugün burada olmayacaktık diyorlar. Güzel yakalamışlar değil mi? (Eveet) Türkiye de Avrupa’da olup bitene hayranlıkla bakmak zorunda kaldı. Avrupa yeniden ayağa kalkarken, büyük yatırımlar yaparken, dünya ticaretinden büyük paylar alırken, Türkiye’de devlet neyle uğraştı? Maalesef Türkiye’de devlet camilerle uğraştı, devlet Kur’an öğretilmesiyle, öğrenmesiyle uğraştı, devlet ezan Türkçe mi okunsun, aslıyla mı okunsun,

bununla uğraştı, milletin diliyle uğraştı, kültürüyle uğraştı, yazarlarla, sanatçılarla uğraştı, devlet Alevinin haklarıyla, Sünnilerin haklarıyla uğraştı. Avrupa ekonomileri hızla büyürken, bizde darbe üstüne darbeler yaşandı. Avrupa ülkelerinin iş gücü kendilerine yetmedi, dışarıdan iş gücü ithal ettiler, biz büyük ülke olmak yerine o ülkelere iş gücü göndermek zorunda kaldık. Şu anda Avrupa’da yaklaşık 6 milyon insanımız var, 6 milyon. Ne zaman millet hükümetini seçtiyse, darbelerle o hükümetleri görevden uzaklaştırdılar, komplolarla, tuzaklarla, mafya eliyle, manşetlerle milletin hükümetlerini görevden uzaklaştırdılar. Millet bir şeyden anlamaz dediler, millet iyi seçim yapamaz dediler, millet kendi idarecisini seçemez dediler, her şeyi en iyi biz biliriz dediler, biz ne dersek o olacak dediler, millete söz hakkı vermediler, Türkiye’yi yerinde saydırdılar. İşte şimdi biz de diyoruz ki, size millete tepeden kapma yetkisini kim verdi? Bunlara bu hesabı soracak mıyız? (Eveet) Soracak mıyız? (Eveet) Milleti aşağılama yetkisini bunlara kim verdi? Millet adına karar verme yetkisini, onlara sesleniyorum, kimden aldınız? İşte onun için diyoruz ki, çekilin aradan, milletin bizim aramıza girmeyin, kararı millet verecek diyoruz. 3 Kasım seçimlerine giderken ne dedik? Yeter dedik, yeter, söz de, karar da millettir dedik. Çeteleri aradan çektik, o karanlık manşetleri aradan çektik, kendisini milletin üzerinde gören, o zorba, o ceberut kesimleri aradan çektik. 12 yıl boyunca milleti her şeyin üzerinde tuttuk. Siz siz, karar verici sizsiniz, sizin yetkinizi kimse alamaz. Kardeşlerim, şimdi bir kez daha aradaki araçları kaldırıyoruz, cumhurbaşkanıyla milletin arasındaki araçları ortadan kaldırıyoruz. Millet, yani cumhur artık kendi cumhurbaşkanını seçiyor. 10 Ağustos’ta inşallah milletin devlet artık tam manasıyla, tam bir muhabbetle kucaklaşıyor, araçlar aradan çekiliyor, vekiller aradan çekiliyor, asıllar devreye giriyor, millet artık cumhurbaşkanını kendisi tayin ediyor. Kardeşlerim, çok büyük bir değişim yaşıyoruz, on yıllardır hasretini çektiğimiz bir büyük dönüşümü yaşıyoruz. Türkiye’nin önündeki tüm engelleri, tek tek kaldırıyor, Türkiye’nin ayağındaki zincirleri söküp atıyor, Türkiye’yi prangalarından koparıyoruz ve bu prangalardan Türkiye’yi kurtarıyoruz. Bakın burada, Antalya’da şu noktanın altını özellikle çiziyorum: 10 Ağustos’ta yeni Türkiye’nin kapıları ardına kadar açılacak, yeni Türkiye sadece bize oy verenlerin, sadece bizi sevenlerin Türkiye’si değil, yeni Türkiye 77 milyonun Türkiye’si olacak. Bu Türkiye’de herkese özgürlük var, bu yeni Türkiye’de herkese iş var, bu yeni Türkiye’de herkesin hakkı muhafaza edilecek, bu yeni Türkiye’de herkesin yaşam tarzı çok daha güçlü şekilde korunacak. Ah kardeşlerim, bundan 12 yıl önce benim başörtülü kızım, kardeşim, okula gidebiliyor muydu? (Hayır) Devlette çalışabiliyor muydu? (Hayır) Peki şimdi gidebiliyor mu? (Eveet) Devlette çalışabiliyor mu? (Eveet) Ülke bölündü mü? (Hayır) Devlet çöktü mü? (Hayır) Buyurun, tablo burada, başı açık kardeşim de var, başı örtülü kardeşim de var, el ele, omuz omuza yarınlara yürüyoruz. Neydi bu zulüm? Bunların hepsi bizim yavrularımız. Ama bunlar ne dediler? Sen başörtülü müsün, senden ancak olsa olsa kapıcı olur dediler, senden ancak tarlada, bahçede çalışan olur, senden avukat olmaz, senden doktor olmaz, senden öğretmen olmaz dediler; biz de olur dedik ve bunu gerçekleştirdik. Katsayı koydular önünü kesmek istediler, katsayıyı da kaldırdık. Niye? Bu prangalar sökülüp atılacak. Bu bir yarıştı, bu yarışa hep birlikte girecekler, girdiler, hamdolsun, bak her taraf gayet iyi. Ama niyeti bozuk olanlar var, bunlar hala eski Türkiye’nin ürünleri ha, yeni Türkiye’den bunların haberi yok; isteseler de, istemeseler de olacak. İşte dün bizim Vizyon Belgesini takip etmeye gelen bu sanatçılarımıza saldıran zihniyet neyse, onlar da o. Hani siz sanatçıları seviyordunuz ya, niçin böyle edep dışı, ahlak dışı yollara başvuruyorsunuz? Sizin gibi düşünmeye veyahut da gidecekleri yeri sizin belirlemenize bunlar tabi mi? Bunlar bu ülkenin en önde gelen sanatçıları. Siz bu hakkı kendinizde nereden buluyorsunuz? Hani siz mahalle baskısı yapmıyordunuz, nedir bu mahalle baskısı? Yıllardır ben buna maruz kaldım, ailemle maruz kaldım, ölümle tehdit edildi, cezaevinde tehdit edildim, hep bunu yaptılar, ama biz kefenimizi giyerek yola çıktığımız için bunlara

aslı prim vermedik. Çünkü Allah'ın takdir ettiği ömrü bir an ne ileri, ne geri kimsenin almaya gücü yetmez, biz böyle inandık, böyle inandığımız için de bu yolda hizmete devam ediyoruz. Bize neler söylediler aman ha, ne olur dikkat et, buralarda böyle çıkıp da konuşma, ne olur olmaz. Ne olacaksa o olur. Biz bu hizmet yolunda, ama millete hizmet ha, hani var ya bir malum Pensilvanya, o değil. Yeni Türkiye daha demokrat olacak. Yeni Türkiye daha müreffeh, daha özgür, daha bir kardeş olacak. Yeni Türkiye hem bölgesinde, hem dünyada öncü olacak, lider olacak. Artık Türkiye gündeminin içi boş meselelerle, sanal sorunlarla meşgul edilmesine izin vermeyeceğiz, bizim yapacak çok daha önemli işlerimiz var. Yıllarca bu kardeşlerime, başörtülü kardeşlerime nasıl zulmettilerse, bundan sonra zulmedemeyecekler. Meslek liseleri dediler, imam hatip okulları dediler, milleti katmanlara böldüler. Türk dediler, Kürt dediler, Arap, Gürcü, Çerkez, Roman, Pomak dediler, Alevi dediler, Sünni dediler, doğulu, batılı dediler, Türkiye'nin kaynaklarını çarçur ettiler. Bizim artık böyle sana sorunlara ayıracak vaktimiz yok, bunların hepsini çözdük, çözüyoruz. İnşallah artık enerjimizi, kaynaklarımız, uhuvvetimizi ve muhabbetimizi yeni Türkiye için, büyük Türkiye için sarf edeceğiz, on yıllardır ertelenen büyük değişimi, büyük dönüşümü artık çok kararlı şekilde gerçekleştireceğiz. Kardeşlerim, bakın Antalya'da Antalyalı kardeşlerime bir şey sormak istiyorum; Allah aşkına, şu Antalya'da CHP'nin ne hizmeti var? (Hizmeti yokkk) Şu Antalya'da Allah aşkına MHP'nin ne hizmeti var? (Hizmeti yokkk) Hizmeti koy bir kenara, bu CHP'nin, bu MHP'nin Antalya için hangi hayali varsa, hangi projesi, hangi hedefi var? Bunlar yapmayı bilmezler, bunlar sadece ve sadece yıkmayı bilirler. İşte şu anda Ankara'da mahkeme kapılarında siyaset yapmaya çalışıyorlar, milletin içinde değiller. Neredeler? YSK'nın önündeler, Anayasa Mahkemesi'nin önündeler, eski Türkiye'nin özlemi içindeler. Bakın, CHP kendi içinden bir cumhurbaşkanı adayı çıkaramadı. 2010 yılında mevcut Genel Müdür eski Genel Başkanı ziyaret etti, çıktı, Sayın Baykal'ın yanından ayrılınca ben aday olmayacağım dedi, 24 saat sonra hemen aday oldu. O sırada ne dedi? CHP'nin eski Genel Başkanını cumhurbaşkanı seçeriz dedi, hatırlıyor musunuz? Ama aday yapmadılar, CHP içinden kendi ürettikleri vasıflara uyan bir tane aday çıkaramadılar. Dedim ki, ya Sayın Kılıçdaroğlu, senin bu saydığın vasıflara sen uymuyor musun, sen uymuyor musun ya? Gel sen aday ol. Madem Başbakan uymuyor, sen aday ol, gel. Niye çıkmadı? Aynı şekilde Bahçeli vasıflar sayıyor, tamam, partinizin içinde bu vasıflara uygun kimse yok mu ya, sende de yok mu? Sende varsa bu vasıflar sen aday ol. O da olamadı. Niye? Görüyor sandığı, sandığı gördüğü için. Doğruyu millet söyler millet; ama bunların millete inancı yok, millete saygısı da yok. İşte 30 Mart seçimlerinde gördük, ikisinin toplam oyu AK Parti'nin oyu kadar etmiyor. Kardeşlerim, bakınız 99'da MHP Hükümet ortağı oldu, ne denildiyse harfiyen onu yerine getirdi, bir kez olsun çıkıp masaya yumruğunu vuramadı. Bunları suratına biliyorsunuz Milli Güvenlik Kurulunda anayasa kitapçığı fırlatıldı, Türkiye alt-üst oldu. Neredeydiniz ya, niye kalkıp da bu anayasa kitapçığı sizin suratınıza fırlatıldığı zaman cevabını veremediniz? 2000 yılında cumhurbaşkanı seçilecek, MHP'ye bir aday dayattılar, buna oy vereceksin dediler, boynunu büktü kabul etti. Kendi içinden aday çıktı, Meclis içinde o MHP'li adayı dövdüler MHP'liler ve Bahçeli'nin sesi çıkmadı. 30 Mart'ta MHP yine iradesini başka yerlere teslim etti. Geldik Cumhurbaşkanlığı seçimlerine, Sayın Bahçeli'nin iradesi yok. Antalya'daki MHP'ye gönül veren kardeşlerime tekrar sesleniyorum; bunu sineye çekecek misiniz? (Hayır) Bu iradesizliğe sessiz kalacak mısınız? (Hayır) Tekrar CHP'li kardeşlerime de sesleniyorum; iradenizi Pensilvanya'ya teslim etmiş bu Genel Müdüre sessiz, tepkisiz kalacak mısınız? (Hayır) Ben inanıyorum ki, Antalya'da CHP'li kardeşim de, MHP'li kardeşim de, HDP'li kardeşim de yapay adaylara değil, ithal adaylara değil, milletin adayına oy verecek, ben bunu görüyorum. Antalya inanıyorum ki 10 Ağustos'ta yeni Türkiye diyecek, büyük Türkiye diyecek, güçlü Türkiye diyecek. Kardeşlerim, yeni süreçte hem Antalya için, hem tüm

Türkiye için inşallah çok daha güzel, çok daha iddialı hedeflerimiz var, 12 yıl boyunca yaptığımız büyük hizmetleri bir üst aşamaya çıkaracağız. Halkın oylarıyla seçilmiş bir cumhurbaşkanı, halkın oylarıyla belirlenmiş bir hükümet inşallah Türkiye'yi daha da ilerlere, inşallah şaha kaldıracaktır. Özgürlükler daha da genişleyecek, demokrasinin standartları daha da yükselecek. Avrupa Birliği'nin yolu daha da hızlanacak. Çözüm süreci, milli birlik ve kardeşlik süreci, kararlıkla ilerleyecek. Kim ne yaparsa yapsın, ne derse desin, bu bölgede, bu dünyada artık Türkiye ben de varım dedi, demeye devam edecek. Bu dünyada, bu bölgede artık güçlü bir Türkiye var, ekonomisiyle güçlü, demokrasisiyle örnek, toplumuyla kardeş bir Türkiye inşallah 21. yüzyılı şekillendirecek. Şimdi sizlere bir müjde veriyorum, dün açıkladım, Merkez Bankası milli bankamız değil mi? (Evet) Merkez Bankası biliyorsunuz geçen gezi olaylarında 135 milyar dolardan döviz rezervi 120 milyar dolara düşmüştü. Biz göreve geldiğimizde neydi biliyor musunuz? 27,5 milyar dolar. Kim vardı iş başında? MHP, DSP, ANAP vardı, döviz rezervi 27,5 milyar dolar. Şimdi ne oldu biliyor musunuz? Tekrar 135 milyar dolara döviz rezervini çıkardık. IMF'e borcumuz vardı biliyorsunuz, 23,5 milyar dolar. Şimdi IMF'e borcumuz kaldı mı? (Hayır) Onu da sıfırladık, bütün borcu ödedik, o da bitti, ama bunlar rahatsız. Antalya'da turizm çok önemli değil mi? Kardeşlerim, 2002 yılında Türkiye dünyanın en çok ziyaret edilen kaçıncı ülkesiydi biliyor musunuz? 17'nci. Şu anda kaçıncı ülke biliyor musunuz? 6'ncı ülke. Bak, 17'den 6'ya çıktık. Kongre turizminde 2002'de 31'inci sıradaydık, şu anda 18'inci sıradayız; bak nereden nereye geldik. Türkiye'ye gelen turist sayısı neydi biliyor musunuz? 13 milyon, şimdi 35 milyon. 2023'te inşallah bu nereye çıkacak biliyor musunuz? 50 milyon turist, 50 milyar dolar gelir, buraya çıkacak. Turizm gelirimiz biz geldiğimizde 8,5 milyar dolardı, 2013 sonunda 32 milyar dolara çıktı. İnşallah bu ivmeyi devam ettireceğiz, Türkiye'yi 2023'te dünyada ilk 5'in arasına yükselteceğiz turizmde. Kardeşlerim, Antalya'nın benim nezdimde çok ayrı bir yeri var. Antalya'nın yatırımlarıyla, ihtiyaçlarıyla, projeleriyle her zaman çok yakından ilgilendim, belediyesi bizde olsun olmasın, oy versin vermesin, Antalya için projelerimiz kesintisiz sürdürdük. Antalya'yı turizmde, tarımda, sanayide, ticarete büyütmek için çok büyük mücadele verdik. Antalya'yı marka şehir yapacağız dedik, hamdolsun, bunu da başardık. Antalya'ya 12 yılda ne kadar yatırım yaptık biliyor musunuz? 14,5 katrilyon. Ulaştırma ve haberleşmede 2,5 katrilyon, eğitimde 1,5 katrilyon, enerjide 679 trilyon, toplu konutta 628 trilyon, aile ve sosyal politikalarda 660 trilyon, tarım ve hayvancılıkta 548 trilyon, sağlıkta 459 trilyon yatırım yaptık. Kardeşlerim, 1851 yılından bu yana çok sayıda ülkenin katılımıyla gerçekleşen dünyanın en büyük sergi etkinliği olan Expo'ya Türkiye ilk defa Antalya'da ev sahipliği yapacak. Expo Antalya 23 Nisan 2016 yılında başlayacak ve 6 ya boyunca açık kalacak. Botanik Expo'yla Antalya tam 1 katrilyon 2 trilyon liralık yatırıma kavuşacak. Expo alanında bulunan Aksu ve Tehnelli Çaylarını ıslah ettik. Expo'ya çıkan bütün yoları, alt ve üst geçitleri yapıyoruz, 54 kilometrelik kuzey çevre yolunun ihalesini yaptık, yapımına hemen başlıyoruz. Expo çerçevesinde toplamda 9500 kişilik bir kongre merkezi, bir adet 5 bin kişilik, 1 adet 1500 kişilik 2 tane amfi tiyatro yapıyoruz. Bitmiyor, Türkiye'de bir ilk olacak, tarım ve çevre müzesi, 98 metre yüksekliğinde bir Expo kulesi yapacağımız kalıcı yatırımlar arasında. Expo için bölgeye 25 bin ağaç dikiyoruz, dünyanın her yerinde çeşitli bitki ve çiçeklerin olacağı, 100 ülkenin katılacağı bir kültür festivalini Antalya'yla buluşturacağız. Böylece, dünyanın önemli turizm merkezi olan Antalya'mıza, denizi, kumu, güneşi, golf turizmini, bir de kültürel alanı kazandırmış oluyoruz. Yıllardır beklenen Antalya-Mersin Yolunun, yani Akdeniz Sahil Yolunun Antalya tarafını yüzde 90 oranında tamamladık, kalan kesimlerde çalışmalar süratle devam ediyor. Kamu-özel ortaklığıyla Antalya'ya, burası çok önemli, bin yatak kapasiteli toplamda 6 hastaneden oluşan bir şehir hastanesi yapmak için çalışmalarımızı başlattık ve bu hastanede, evvel Allah eksik biiznillah olmayacak, burada derde deva. Antalya için söz verdiğimiz 33 bin

seyirci kapasiteli stadyumun yapımı sürüyor. Antalya'ya hızlı tren projemiz devam ediyor. İnşallah şu anda Expo Antalya ile ilgi de biz bu noktada çalışmamız raylı sistem olarak var, şu anda Ulaştırma Bakanlığımız bunun çalışmasını da yürütüyor, bu yıl içerisinde Eskişehir-Kütahya kesimini yatırım programına alıyoruz. Mahalli seçimler dolayısıyla 15 Mart'ta gerçekleştirdiğimiz mitingimizde Antalya'ya kazandığımız hizmetleri, projeleri, eserleri detaylı bir şekilde sizlere anlatmıştım, onun için burada, Antalya'da gerçekleştirdiğimiz hizmet ve projelerin tamamını saymaya gerek görmüyorum. Burada şunu bilmenizi istiyorum: Allah nasip eder de milletimin teveccühüyle cumhurbaşkanı seçilsem, size söz veriyorum, Antalya'da devam eden tüm yatırımların, tüm hizmetlerin takipçisi olacağım, hiçbir hizmet yarım kalmayacak, hiçbir yatırım, hiçbir proje, hiçbir eser atıl kalamayacak, başlanmış bütün projeler bitecektir, takibimde olacaktır. Cumhurbaşkanlığı cumhurbaşkanı her ihtiyacıyla ilgilenir. Adaylardan bir tanesi ne diyor? Ben icranın başı değilim diyor, benim yolla, köprüyle ne işim var diyor; öğrenecek öğrenecek, onları da öğrenecek. Ya bu ülkenin başı olacaksın, köprüyle, yolla alakan olmayacak, suyla alakan olmayacak; olur mu böyle bir şey ya? Devletin başı deniyor, bu sıradan bir olay değil, anayasa bunu böyle söylüyor. Bizim işimiz eser üretmek eser, hizmet üretmek, yatırım yapmak, bu ülkeyi kaldırmak, bu ülkeyi hak ettiği muhasır medeniyet seviyesine ulaştırmaktır. Bir taraftan ekmek diyeceksin, bir taraftan benim icrayla alakam yok diyeceksin; nasıl iş bu? İşte bunun için, bizim hizmet sevdamız asla bitmeyecek, bu sevda inşallah cumhurbaşkanlığı süresinde de devam edecek, başlattığımız projeleri bitireceğiz. Gençler, bakınız, Boğaz'ın altından Marmaray'ı yaptık mı? ("Evet" sesleri) Ecdadımız Fatih gemileri karadan yürüttü, biz de denizin altından şimdi halkımızı yürütüyoruz. İki; bakın şimdi 2 katlı bir tüp geçit yapıyoruz, önümüzdeki yıl açacağız, oradan da otomobiller geçecek. Bak biz yapıyoruz, niye? Ya biz yaparız be, bizim ecdadımız yaptıysa biz de yaparız. Ama çıkmış sağ olsun diğer aday arkadaşlardan bir tanesi diyor ki, bunu zaten Süleyman Bey, Ecevit, onlar başlatmıştı. Kendine iyi kılavuz seç, yanlış iş yapıyorsun. Biz göreve geldik ortada böyle bir şey yoktu. Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülhamid'in böyle bir projesi vardı, biz o projeyi raftan indirdik, başladık ve bitirdik; bu bize ati bize. Bak şimdi Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nü yapıyoruz Boğaz'ın üstüne, 3'üncü köprü, 4 gidiş-4 geliş, ortadan da tren geçecek tren ve şu anda kuleler yükseldi hamdolsun. Ya Türkiye'ye bunlar yakışır, Türkiye'ye hızlı tren yakışır, Türkiye'ye bölünmüş yollar yakışır. Kardeşlerim, 79 sene 6 bin kilometre yol yaptılar, 12 senede 17 bin kilometre bölünmüş yol yaptık; farkımız bu. Biz geldiğimizde devletin borçlanma faizi yüzde 63'tü, şimdi tek haneli. Enflasyon yüzde 30'du, şimdi tek haneli, bak nereden nereye geldik. Bunlar durup dururken olmadı, çalışarak oldu, işi bilerek oldu. Kardeşlerim, 10 Ağustos'ta bir ilk yaşanacak, 10 Ağustos'ta sandıklarda tarih yazılacak tarih. Sizin evlatlarınız, sizin torunlarınız yarın ne diyecek biliyor musunuz? Benim annem, benim anneannem ilk defa cumhurbaşkanı seçilirken gitti oy kullandı diyecekler; bu çok önemli, siz bu tarihin yazarları olacaksınız. Onun için sizlerden özellikle rica ediyorum, mutlaka sandığa gidin, yeni Türkiye'nin kuruluşu için mutlaka oy pusulasına mührünüzü basın. Antalya'ya tatile gelen kardeşlerimden de rica ediyorum, 10 Ağustos'ta tatillerine ara versinler, gitsinler oylarını kullansınlar, sandığa sahip çıksınlar, bu tarihi hadiseyi hiç kimse kaçırmayın. Yarın çocuklarımız bunun hesabını bize sorar ha, onun için bunu kaçırmayalım. 10 Ağustos seçimleri ülkemiz için, demokrasimiz için hayırlara vesile olsun, Ramazan-ı Şerif'iniz mübarek olsun. (Amin) Şimdi ablalar, biliyorsunuz bizim bu Pensilvanya ile mücadelemiz bitmeyecek, buna devam edeceğiz, çünkü ulusal güvenliğimizi tehdit edenlere asla prim yok. Onun için kapı kapı dolaşmaya var mıyız? (Eveet) Durmak yok... (Yola devam) Ağabeyler, kapı kapı dolaşmaya var mıyız? (Eveet) Çok çalışacağız, fazla bir zaman kalmadı görüyorsunuz, artık 1 ay bile yok, şöyle iftar sohbetlerinde, sahur sohbetlerinde bu konuları anlatalım, işleyelim. Ve milletin içinden bir kardeşiniz olarak,

biz size efendi olmaya değil, hizmetkar olmaya geldik, yine buna devam edeceğiz. Allah bizleri iyi yoldan, doğru yoldan ayırmassın. (Amin) Rabbim bizi millet hizmet yolundan ayırmassın. (Amin) Rabim bizleri utandırmasın, mahcup etmesin. (Amin) 10 Ağustos yeni Türkiye yolunda, büyük Türkiye yolunda inşallah bir milat olsun diyorum. (Amin) Ramazan-ı şerif'in Antalya için, ülkemiz için, İslam dünyası için kutlu ve mübarek olmasını diliyorum. (Amin) şimdiden Ramazan Bayramınızı tebrik ediyorum. Allah bize yeter, millet bize yeter, Türkiye bize yeter. Milli irade, milli g, hedef 2023. Sağ olun, var olun. Ve şarkımız, hazır mıyız? (Eveet) Beraber yürüdük biz bu yollarda (Beraber yürüdük biz bu yollarda), beraber ıslandık yağan yağmurda (beraber ıslandık yağan yağmurda). şimdi dinlediğim tüm şarkılarda (şimdi dinlediğim tüm şarkılarda), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor), bana her şey sizi hatırlatıyor (bana her şey sizi hatırlatıyor), bana her şey Antalya'yı hatırlatıyor (bana her şey Antalya'yı hatırlatıyor), bana her şey Türkiye'yi hatırlatıyor (bana her şey Türkiye'yi hatırlatıyor). Hep beraber, tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet. Teşekkür ediyorum, kalın sağlıcakla.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : YILMAZ, Ferdi
 Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
 Doğum tarihi ve yeri : 07.08.1981/ Kayseri
 Medeni hali : Evli
 Telefon : -
 Faks : -
 e-mail : ferdiyilmaz38@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi	Devam ediyor
Yüksek lisans	Erciyes Üniversitesi Sos. Bil. Ens.	2008
Lisans	Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi	2003
Lise	Niğde Anadolu Öğretmen Lisesi	1999

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
9 Yıl	Radio ve Televizyon Üst Kurulu	Üst Kurul Uzmanı

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİ GELECEKTİR..

